

Biró Endre

BUCSA

BIRTOKLEVÉL

[Faded text from a document, partially obscured by handwriting and images]

[Large, flowing handwritten cursive script in Latin and Hungarian, covering the central area of the page]

**EMBEREK
SORSOK
DOKUMENTUMOK**

BIRÓ ENDRE
BUCSA
EMBEREK SORSOK, DOKUMENTUMOK

*Ajánlom könyvemet azoknak
akik szeretik Bucsát
és azoknak is,
akik még nem ismerik.*

*Köszönet mindenkinek,
akik munkámat segítették,
akik folyamatosan biztattak,
akik anyagi támogatásukkal hozzájárultak
ennek a könyvnek a megjelenéséhez.*

BIRÓ ENDRE

BUCSA

EMBEREK, SORSOK, DOKUMENTUMOK

Könyv, mely bemutatja a fent nevezett település életét hiteles dokumentumok és fényképek alapján, valamint az itt élt és a még ma is élők elbeszéléseit, történeteit, a régi időkről, ezáltal az olvasó hiteles emlékek alapján megismerheti

a Nagy Sárrét szélén élő emberek mindennapjait, a családok gondjait és örömeit.

Tanulságos ismereteket szerezhethetünk e közösség több évszázadon keresztül bebizonyított összefogásáról és tenni akarásáról.

Mindez az itt élők kívánsága szerint lett összegyűjtve, majd kinyomtatva

*az Úr 2006-odik esztendejének
Szent Mihály havában,
Újpesten, a BIRÓ family nyomdában.*

Bucsá, MMVI.

Borítóterv és a tipográfia a szerző munkája

A könyv megjelenését támogatta:

BUCSA község Polgármesteri Hivatala

Bier Non-Stop Kft
5520 Szeghalom, Szabolcs vezér u. 12/14.

ISBN 963 7365 30 3

Kiadó és nyomda:
BIRÓ family Könyvkiadó és Nyomda
Felelős vezető:
Biró Krisztián

LECTORI SALUTEM

Üdvözet az olvasónak! Üdvözet mindenkinek, akiknek része volt ennek a könyvnek a megvalósításában. Üdvözet azoknak, akik már nincsenek közöttünk, de életükkel, munkásságukkal sokat tettek Bucsá lakosságáért, a település mindennapjainak szebbé és jobbá tételéért.

A könyv következő oldalain egy új honfoglalás résztvevőinek dokumentációit s leszármazottaik visszaemlékezéseit ismerhetjük meg. Nagy szükség van erre, hiszen akinek nincsen múltja, az ugyan mit várhat a jövőtől. A múlt megismerése tulajdonképpen önmagunk felfedezése. Ha nem vagyunk tisztában azzal, mi történt családjainkkal, elődeinkkel, nagyszüleinkkel, dédszüleinkkel, ha nem ismerjük közvetlen környezetünk történelmét, akkor arra se vagyunk méltóak, hogy azon a földön éljünk, melyet ők tettek nagyvárossá és széppé. Éppen ezért büszkék lehetünk arra, hogy az elmúlt századokban lerakott alapra sikerült építkeznünk.

Bucsá helyzeténél fogva nem rendelkezhet világoslátó régészeti emlékekkel, hiszen környezeti adottságai erre nem igazán alkalmasak. Az itt élő emberek nem hagyhattak hátra sziklarajzokat, nem építhettek kővárakat. De nem is ez a lényeg. Bucsát sokszor lerombolták, felégették, de újból és újból „feltámadt”, mint a mitológiai fönixmadár. A mocsaras, ingoványos, náddal-sással benőtt vidék menedék volt évszázadokon keresztül – s ez a menedék vált végül otthonná. Először elszórt „szigeteken”, majd a lecsapolás után tanyákban, majorokban éltek mindennapjaikat a bucsai emberek. Életük, munkásságuk példaként szolgálhat a ma élő utódoknak.

Kutatásaim során igazán érdekes dokumentumokhoz jutottam, ugyanakkor több információ arra késztetett, hogy az eddig ismert és alkalmazott adatokat megcáfoljak, korrigáljak. Ilyen volt például Bucsá első tanítója. Az eddigi ismeretek alapján úgy tudta mindenki, hogy ez Nyemec Lajos volt. Bárhol is néztem utána, ebben az időben Bucsán csak egy Németh Lajos nevű tanító volt és ő kezdte meg a jelenlegi településen az oktatást. Miért élt a köztudatban a Nyemec név, nem tudom és nem is tudtam kideríteni. Ugyanakkor rábukkantam két másik tanítóra, akik itt Bucsán, illetve Nagy-Bucsán teljesítették szolgálatot. Egyik Tartsai Nagy Sámuel volt, és kutatásaim szerint 1844-ben már oktatta az itt élő gyermekeket. Ennél régebben – 1838-ban – is volt már oktatás, – mégpedig saját „iskolában”. A tanítót Kóti Gábornak hívták. Ezek szerint tehát mégse Németh Lajos volt az első tanító Bucsán. Ezért nem szabad abbahagyni a kutatásokat, hiszen folyamatosan új adatokra lelhetünk, új ismeretekkel gyarapít-

hatjuk emlékeink tárházát. Mint látható, egy eddig ismert adathoz máris több módosítás történt, melyet hivatalos dokumentációval igazoltam.

Lehetséges, hogy az általam leírt kutatási anyagban is lesznek tévedések, esetleg olyan megállapítások, melyek később korrekcióra szorulnak. Ha ezeket bárki dokumentumokkal, hivatalos iratokkal tudja igazolni, máris meg kell változtatni az eddigi adatokat, már csak azért is, hogy minden a valóságnak megfelelően kerüljön az érdeklődők elé.

Nem törekedtem teljességre, hiszen ez lehetetlen lett volna, mindenesetre próbáltam minden információt több oldalról is megerősíteni, nehogy azzal vádoljon bárki is, hogy állításaim légből kapottak, minden alapot nélkülöznek. Próbáltam minden új adatról megdönthetetlen bizonyítékot gyűjteni. Ha mód volt rá, fényképen vagy digitálisan rögzíteni. Ez által bárki meggyőződhet annak valódiságáról, sőt fel is használhatja egy későbbi kutatáshoz.

Sokféle szempontból közelítettem meg írásaimban Bucsá történetét, szerepét, lakosainak életét. Éppen ezért a sokszínű és érdekes történetek olyan megvilágításban mutatják be ezt a kis környezetet, mely egyedivé és különlegessé teszi ezt a könyvet.

Nem tudományos munkát akartam végezni, csak ismeretekkel bővíteni egy kis közösség tudástárát. Mindemellett törekedtem arra, hogy az itt leírtak mindenki számára érthető és élvezhető olvasmány legyen.

Nem történelmi adatokat felsoroló könyv ez, de történelmi tényeken alapuló írások vannak benne.

Nem szociográfia, mivel ahhoz még több adat, még több ember, és még több élet megismerésére lenne szükségem.

Nem szépirodalmi mű, bár néhány érdekes történet beleillene egy szerelmes-, vagy történelmi-, esetleg egy kalandregény cselekményébe.

A dokumentumok, a fényképek elénk idézik a régmúltat, nagyszüleink, dédszüleink, s azok környezetének mindennapjait. Megismerhetjük a kort, melyben éltek, a problémákat, melyekkel szembesültek, a szerszámokat, melyekkel dolgoztak, a gondokat, melyek végigkísérték életüket.

Nem kell szégyellni azt, ha felfedezzük a sorok közt egyik másik ősünket, aki esetleg cseléd vagy földműves volt. Erre csak büszke lehet mindenki, hiszen az itt élők alapították és alakították Bucsát. Az itt dolgozók, – akár szántóföldön, akár állatok mellett, akár iparos műhelyben végezték mindennapi munkájukat, – mind a település felvirágoztatásáért, a falu szépségéért, a környezet biztonságáért, a jövő jobbá tételéért tevékenykedtek.

**A rólam készült portré
Osváth Miklós festőművész munkája**

Sokan ismernek már Bucsán. Mégis vannak akik nem tudnak rólam semmit. Ezért tartom fontosnak, hogy írjak magamról is néhány sort.

1948. március 21-én születtem Budapesten.

Fiatalkoromat Szigethalmon töltöttem. Itt jártam ki az általános iskolát is. Gimnáziumba viszont már Ráckevére kellett utaznom. A mindennapi ingázás több osztálytársammal történt, így ez is külön élmény volt számunkra. Az Ady Endre Gimnázium légköre, és oktatási stílusa meghatározta életem további menetét is. Az irodalom iránti fogékonyságomat itt tovább növelhettem. Kisebb írásaimmal, verseimmel ekkor kezdtem bemutatkozni.

A lírai szárnypróbálgatásaim idővel elmaradtak. A könyv szeretete viszont mind a mai napig meg van bennem. Talán éppen ezért kerültem a nyomdaiparba is. Szakmámat szerettem és folyamatosan képeztem magam, hogy az új technológiák megismerése több lehetőséget biztosítson előmenetelem terén.

A kihívásokat mindig is szerettem és vállaltam is. Ezért kértek fel arra szakmabeli ismerőseim, hogy segítsek új technológia bevezetésében a Pátria Nyomdában. Itt a magas-nyomtatásról kellett áttérni az ofset-nyomtatásra. Munkám, munkánk eredményességét mi sem bizonyítja jobban mint az, hogy ma már csak ezt a technológiát használják ebben az üzemben.

A lehetőségekre mindig rátaláltam. Éppen ezért volt különleges a feladatomban – modernizálás, géppark megújítás – az Offset- és Játékkártya Nyomdában,

hiszen itt voltam tanuló, itt kezdtem el a szakmunkás éveimet. Családi vonatkozású az az esemény, hogy a feleségemet is itt ismertem meg.

Még gimnazista koromban kezdtem el táncolni. Néptáncosként hat évig szerepeltem különböző előadásokon, vidéki fellépéseken. Szerettem ezt a fajta mozgáskultúrát, hiszen még szólistaként is szerepelhettem a főváros néhány színpadán.

Házasságkötésem után a családomra kellett gondolnom, hiszen csak sok munka árán tudtunk feleséggel együtt annyi pénzt összegyűjteni, hogy végül lakáshoz jussunk.

27 év után Szigethalomról Újpestre költöztünk. A mai napig itt élünk és dolgozunk.

A rendszerváltás után azonnal magánvállalkozásba kezdtem családtagjaimmal. Mivel a felnövő gyerekeim is ezt a szakmát választották, így közösen sikerült megvalósítani kis vállalkozásunkon belül a könyvkiadást és a könyvnyomtatást.

A nyomdaipar segítségével kerültem közel a művészvilághoz is. Előadóművészek, írók, költők, festőművészek, grafikusok, szobrászművészek lettek a barátaim és ők is befogadtak maguk közé. Furcsa és szép világ ez. Különös emberek – még különlegesebb megnyilvánulásokkal. A legszebb viszont az egymás segítése és a másik megajándékozása.

Lehetőségeimhez képest sokat segítettem művészbarátaimnak. Ezt ők meg is hálálták. Talán még nagyobb mértékben, mint ahogy azt elvártam volna. Többen készítették rólam portrét – sőt még egy szobrot is – mondván, hogy karakteres arcom van.

Munkánk során támogattunk iskolákat, könyvtárakat, egyesületeket. Mindezt azért tettük, hogy a kultúrát a mi sajtóságos módszerünkkel terjesszük. A segítséget megköszönték több módon is. Az alábbi elismeréseket kaptam az évek során – mely a családomnak is szól:

1995-ben Krúdy Gyula emlékérem (bronz),

2000-ben Szent István emlékérem,

2002-ben Krúdy Gyula emlékérem (ezüst),

2003-ban a Magyar Kultúra Lovagja,

2004-ben Uránusz Kiadó Nívódíja,

2004-ben a Nap Embere (Budapest TV).

Művészbarátaim sokszor megajándékoztak műveikkel, alkotásaikkal. Így a kortárs művek gyűjtője is lettem.

Családkutatásom vezetett oda, hogy elkészítsem Bucsáról ezt a helytörténeti tanulmányt. Ennek során sok baráttra tettem szert, akik bemutatták nekem a falu régi iparosait, földműveseit. A szenvedések, a megpróbáltatások és az örömök ott voltak minden napjaikban. Ők tették le ennek a falunak az alapjait.

Az ő tenni akarásuk legyen példa előttünk, hogy a jövő kialakításában elért eredményeinkre a távoli messzeségből is büszkék lehessenek utódaink, lezármazottaink.

A címer egy csipkézett talpú, kétoldalt karcúsított, harmadolt pajzsforma, középen boglárral (szívpajzssal). A nagy pajzs alapszíne kék, három ezüstfonállal három részre osztva. A kék szín a több évszázados vízi világot szimbolizálja, a középső szívpajzs zöld színével szigetet képez a vízi világ közepén. A három ezüstfonál a Tiszát, a Köröst és a Berettyót jelképezi, mivel a település és környéke a folyók által elárasztott valóságos vadvízország volt. Egyben szimbolizálja a három megyehatár Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar és a három tájegység a Nagy-Sárrét, a Nagykunság és a Hortobágy találkozását is.

A jobboldali mezőben egy fehér ingujjú kéz ezüst színű fokost és karikás ostort tart. Az ostor a szilaj pásztor-népek jelképe, a fokos pedig a betyárvilágot szimbolizálja. A baloldali mező karja szigonyt, íjat és nyílvezzőt tart, – utalva a pákász, a halász, a madarász foglalkozásokra. A szigonyon egy mocsári csíkkal, a település egykori legfőbb élelemforrása. A címer alsó harmadában egy kubikus-talicska szintén a múltbéli, – évszázadokig megélhetést biztosító – keserves munkássorsot idézi.

A középső zöld alapú szívpajzsban egy lángnyaláb látható, melyből egy kar aranszínű búzakaralaszt és sarlót emel a magasba. A tűz egyszerre szimbolizálja az életet és a pusztulást. A falu 1586-ban porig égett, többször újra települt, nem semmisült meg az évszázadok viharában. A búzakaralász a fő megélhetési forrást jelentő mezőgazdaságra utal.

A pajzsfőn a hétgyöngyös korona a bárói birtoktulajdonra emlékeztet. Legutóbb a Springer báró volt a tulajdonos. A koronából egy kereszt és egy kehely emelkedik ki aurával övezve, – a település lakóinak vallási hovatartozását megjelenítve. A lakosság főleg katolikus és református vallású. Az egyházi szimbólumok körül az egykori vízi világ jelképei, a nád és a gyékény található. A címer jobb és bal oldalát zöld-arany színű címertakaró növényzet díszíti.

1

BUCSAI TELEPÜLÉSEK

Ha Bucsáról szeretnénk megtudni valamit, érdemes utánanézni az ide vonatkozó történeti dokumentációknak, birtokleveleknek, adományozó okiratoknak, királyi pátenseknek. Találhatunk adatokat régi útleírásokban, lexikonokban is.

Kutassunk tehát, és keressük meg ezeket a leírásokat. Lapozzunk bele egy régi könyvbe, hogy valami ismeretünk legyen arról, hol fekszik és milyen település ez a Bucsa? Kutatásaim közben rábukkan- tam néhány olyan feljegyzésre, melyekről érdemes szót ejteni. Az első ilyen az alábbi:

„Bucsa, oláh falu, Bihar vármegyében, a kolosvári országutban, Feketetőhöz 3/4 órányira, 158 n. e. óhitű lak., anyatemplommal. Sovány kősziklás határ. Sok erdő. Birják Eördög és Bagossy családok.”

Mit tudunk még erről a Bucsáról? Mit írnak az utazók és az érdeklődők részére erről a faluról?

„1780-tól Bucsától kezdve a hegynek felfelé Nagybaród irányába új utat építettek. II. József még trónörökös korában járt itt és az új utat az ő személyéhez kapcsolták. Más magyarázat szerint erre húzódott a királyi tulajdonban levő gyepe. A hágó magassága 582 m. A Király-hágó alatti településen 1791-ben épült ortodox fatemplom található. 1910-ben 924, többségben román lakosa volt, jelentős szlovák és magyar kisebbséggel. A trianoni békeszerződésig Bihar vármegye Élesdi járásához tartozott.”

Igen ez Bucsa. Kis falu, sziklás vidéken. Körbenézve itt nálunk, nemigen látom a hegyeket. Talán mégse itt lakunk? Pedig ez Bucsa, hiszen erről dokumentumok árulkodnak. Ha nem felel meg ez a mi kis településünk leírásának, akkor kutakodjunk tovább. Igen. Ismét itt egy régi-régi leírás Bucsáról:

”Bucsa, tót falu, Zólyom várgyében, a Selmeczi postaútban a Garan mellett: 212 kath., 281 evang. lak. Kath. paroch. templom. Postahivatal és váltás Besztercze és Selmecz közt. Rétfjei igen jók. F. u. a kamara.”

De máshol is találunk utalást erre a Bucsára is, melyet később írtak.

„Bucsán (Nagy és Kis), két összefüggő helység, Nyitra vármegyében, Nagy Szombathoz egy órányira, a galgóczi és pöstyéni országutban. Lakja 913 kath., 163 evang., 45 zsidó. Ékesíti a parochia. templom, s gr. Zay csinos izlésű kastélya, egy gyönyörű angol kerttel együtt, mellyet a Bláva vize nedvesít. A kastélyban találtak egy könyvtár, többnyire újabb classikus munkákból összeállítva. –

Határa Bucsánnak bő termékenységgü; rétei igen jók, szőlőhegye meglehetősen bort ad...”

S most olvassuk el Vályi András: Magyar Országának leírása című művéből az ide vonatkozó kis szakaszt:

„BUCSÁN. Tót falu Posony Vármegyében, földes Ura Báró Horeczky, Kvassai, 's más Urak, lakosai katolikusok, fekszik Nagy Szombattól egy mértföldnyire, Galgócztól is annyira, a' Posta úton: az által folyó patak több malmokra, 's nevezetesen egy öt kerekű malomra hajt vizet, földgye igen termékeny, rétye, legelője elég, fája kevés, mind azon által mivel igen jó eladásra való módgyok van a' falúbélieknek, első Osztálybéli, 1787-ben helységbéli Papot nyertek.”

Megint új adatokhoz jutottunk, hiszen ez már nem oláh falu. Ebben viszont tótok laknak. Ha végigsétálok a mi utcáinkon, bizony mindenki magyarul beszél és tót szavakat sehol nem hallani. Pedig itt is Bucsáról van szó, de mégsem arról, melyben mi élünk, nem beszélve arról, hogy itt már egy kicsit módosul a neve, hiszen már Bucsán-ként említik.¹ Akkor kutakodjunk tovább:

„Bucsa, magyar falu, Zala vármegyében, 153 kath. lak. F. u. a Horváth nemzetség.”

Ez már egy közelebbi adat, ez egy magyar falu, ráadásul ez már mai határainkon belül található, de még mindig nem ezt a Bucsát keressük, hiszen ez Zala megyében található. Tovább kutakodva – egy napjainkban megjelent írásban – persze újból lehet találkozni ugyanezzel a zalai Bucsával:

„1267-ben Bocha alakban említik először a települést, neve 1892-től Kis-Bucsa. A kis előtag a község kicsinyiségére utal. Kisbucsa lakóinak száma 463 fő. Katolikus harangtornya a 1970-es években épült. A vidéki életet kedvelő turisták számára falusi turizmus nyújt kikapcsolódást.”

Kisbucsa. A mi településünk részeként is létezett talán jó fél évszázadig egy Kisbucsa, de lakóit be- költöztették Bucsára, házaikat lebontották a TSZ területfoglalásai miatt, s most már csak legelő és szántóterület van ezen a részen. Az itt leírt információ viszont az előző zalai faluról szól, így tehát még nem értünk célba és továbbra is kereshetjük a „mi Bucsánkat”. Érdekes adatai miatt azonban a zalai Kisbucsára még visszatérek.

Tovább kutatva rálehetünk egy Bucsára, mely már közelebb áll szívünkhöz:

¹ Egy érdekessége van ennek a kis településnek, mivel kapcsolatban van a mi Bucsánkkal. Erről részletesen a Fould-Springer c. fejezetben írok.

„Bucsa, puszta, Békés vármegyében, Füzes-Gyarmat körül fekszik, s határa nagyobb részt lapályos, nádas rétság.”

Végre hazaérkeztünk. Végre itt vagyunk Békés megyében. Igen, ez már az a Bucsa, melyről még többet szeretnénk megtudni. Ez az a terület, melynek vizeit lecsapolták, ingoványait kiszárították, nádasait felégették s igen fáradtságos munkával – mondhatni: vérrel és verejtéssel – termővé tették. Erről a vidékről, erről a településről szól ez a könyv.

Néhány sor erejéig azonban térjünk vissza a Zala megyében található Kisbucsa-ra. Már csak a történelmi hasonlóság miatt is. Nem azonosságot írok, hanem hasonlóságot, hiszen az elnevezés ugyanaz, mégis más környezetben alakult ki, más emberek éltek itt és ezáltal természetesen a sorsuk is másképpen alakult. Az Interneten talált szöveget átolvasva mindezt tapasztalhatjuk is:

„KISBUCSA

Zalaegerszegtől 12 km-re fekszik. A település több évezredes létét igazolja, hogy a község területén fekvő homokbányában őskori emberi csontokat találtak. A későbbi kutatások során a kőkorszaki leletekre rétegződött kelta maradványokat hoztak felszínre. "Bwuchá"-t, "Buc"-ot először 1268-ban említik az oklevelek. A mai falu határában feküdt az egykori Szenttamás település, melynek egy részét 1268-ban IV. Béla visszaadta a nemeseknek, később a kiegyezés idején a faluhoz csatolták. A falut a XIV. században a Bucsa család, 1401-ben a Besenyő család birtokolta. Ekkor már két Bucsaról írtak: Egyházasbucsa és Pető Bucsa. 1482-ben a magvaszakadt Bucsa Mátyás birtokát Egervári László szerezte meg. A XIV. században a két falu külön életet élt, más-más földesurakkal. A század végére mindkettő elpusztult, régi birtokos családjaik kihaltak. 1700-ban egy részét a Perneszi család birtokolta, majd 1848-ig a Horváth család. Birtokaik nagy része összefüggő erdő volt.

Az erdőkkel övezett nyugodt és szép környezet lehetőséget ad az év bármely szakában kirándulásokra, az erdők világának megismerésére. A Szévíz-medence értékes tőzegkincset rejt, melynek kiakná-zása jelenleg is folyik. A bányaterületen a vízvilág számos növény- és állatfaunája honos. A felhagyott bányatavaknál egyre többen hódolnak a horgászat nyújtotta örömeinek. A táj különleges szépsége a partokat övező füzek és nyárfák érintetlen harmóniája. A homokbányában a Pannon-tenger üledékének maradványai lelhetők fel. A táj vadászati szempontból kiemelkedő jellegű, nagy- és apróvadakban egyaránt gazdag. Erdők és mezők gyümölcsseit, a különböző gomba fajokat tömegesen szedhetik a gombát jól ismerők. A mezei és erdei földutak kiváló lehetőséget nyújtanak a túrakerékpározást és motorozást kedvelőknek. Tavaszi és nyári táborozáshoz a sportpálya ad lehetőséget vízzel és higiénés helyiséggel.

A községben 2000 kötetes könyvtár és teleház nyújt szórakozási lehetőséget. Érdekes látnivalókat tartogat az érdeklődők számára a faluban működő Természeti Múzeum.

Ami feltűnő és érdekes, hogy az oklevelekben említett név nagyon hasonlít a miénkre. Mármost a zalai Kisbucsa vonatkozásában a következőket tudhatjuk meg:

"Bwuchá"-t, "Buc"-ot először 1268-ban említik az oklevelek.

A Békés megyében található Bucsa-t is megemlíti régi oklevelek:

„1381-ben Bwcha, 1447-ben Buchya, 1558-ban Bucza majd 1564-ben Buchy néven jegyzik az oklevelek.”

A több mint száz évvel előbb kelt oklevélben ugyanaz a szó, ugyanaz a kifejezés másképpen íródott le. 1268-ban Bwucha, 1381-ben Bwcha formában van említve. Ez természetesen lehet egy kiejtési formának a leírása, hiszen magyar nyelvű irat ekkor még nemigen fordult elő, és még helyesírási szabályok se voltak. Nyilván minden írnok a saját elképzelése és tudása szerint rögzítette mindezt papírra. Az oklevelek már az 1200-as évek elején is említik Bucsa (Bwcha) nevezetű személyt, és erre is vonatkoztatja néhány kutató a település – s ezek szerint a települések – neveit. Valóban elképzelhető, hogy ugyanazon személyhez (vagy családhoz) kötődnek ezeknek a falvaknak az elnevezései. Elképzelhető, hogy a Bwcha nevezetű családnak egyes ágai hozták létre ezeket a közösségeket és öröklük lett elnevezve. Jelen esetben teljesen mindegy, hogy milyen módon lett leírva a név, hiszen mai változatában minden esetben egyértelműen Bucsa-ként vannak említve. Mint láthatjuk, soha nem a leírt forma számít a nyelvben, hanem a kiejtés, hiszen ez folyamatosan azonos maradt, bármennyire is változott az írásmód, vagy módosították a helyesírás szabályait. Ez is azt jelenti, hogy a nyelv és a kifejezés mód nem változott, csak az írásmód, az írás ki-vitelezése.

Ki gondolná, hogy ilyen sok, – azaz négy Bucsa nevű település létezik a Kárpát-medencében? Ennek okait is jó lenne tudni. Eddig még senki sem nézett alaposabban utána ennek a kérdésnek.

Az én feltételezésem szerint az oklevelekben is említett Bucsa nevű személyhez kötődnek, lehetséges, hogy eredetileg az ő birtokai voltak ezek s talán éppen ezért róla nevezték el lakói, telepesei. A múlt sok-sok része eltűnt a feledés homályába, nagyon sok okirat megsemmisült, elveszett s ezen emlékek újraélesztésére már semmi remény. Az emlékezet már elgyengült, ezért csak találgatások és feltételezések sorakozhatnak egymás mellé, – valódi tények viszont nem.

TELEPÜLÉS A SÁRRÉT SZÉLÉN

Mai napig vita tárgyát képezi, hogy szükség volt-e Magyarország több részén – így a Sárréten is – a mocsarak, lápok lecsapolására. Több érv is szól egymás ellen, hogy milyen pozitív vagy negatív változásokat okozott ez a nagymérvű hidrogeológiai beavatkozás. Száraz, szikár és szikes föld ez. A Sárrétet lecsapolták, s ma már az a panasza, hogy még az eső is elkerüli.

Az újonnan nyert termőföldek sokáig hasznára vannak a környezetnek, de az eltűnt víz, az eltűnt élet (madarak, halak) negatív hatása bizony előbb-utóbb érezhető lesz mindennapjainkban is, megélhetésünkről nem is beszélve.

De nézzük csak szűkebb környezetünket! Valahol azt olvastam, hogy a Sárrét maga volt a mese – hajdanában. Hatalmas nádi-világ, több százezer holdnyi láp. Ez a táj állandóan víz alatt volt – utak nélkül, megközelíthetetlenül.

S ma mit látunk? Hatalmas pusztaságot, szikes talajt s bizony az egyébként jól termő fekete, zsíros talaj is hiányolja a legfőbb táplálékot: a vizet.

A tudományos élet néhány képviselője arra a következtetésre jutott, hogy a honfoglaló magyarok éppen azért választották ezt a dús legelőjű, gazdag növényzetű s bőséges vadállománnyal rendelkező, a Kárpátok hegyvonulatával védelt új hazát, mivel az Etel-közi sztyeppék kiszáradási folyamata érezhető volt. A nomád életet élő magyarság végül rászánta magát, hogy az egyre jobban éhező, többmillió állatállományával letelepedjen a jobban védhető Kárpát-medencében.

A nomád életben nemcsak az állattartás és a vadászat, hanem a halászat is nagy jelentőséggel bírt. A pákászok, halászok mesterei voltak a vízben élő táplálék megszerzésének. A vizek ismerete, a halászat tudománya leginkább a Tisza mentén, tehát az Alföld mocsaras, lápos vidékein vált hasznára őseinknek. Évszázadokon keresztül az élelem megszerzése mellett a menekülés, a védelem egyik fontos területe is volt ez a vidék.

Ez a különleges élettér egy sajátos életmód kialakítását eredményezte. Most, a folyószabályozások és a lecsapolások időszaka után a tavaszi nagy olvadás, illetve az esetleges nagy őszi esőzések után szinte csak átrohan az a nagy mennyiségű víz az Alföldön, – néha árvizekkel kísérve – s utána jön a nagy szárazság. A kezdetekben ez nem így volt. A nagy mennyiségű víz a mocsarakban, árterekben, nagyobb területen áthaladva jótékony hatást fejtett ki az élővilágra. Lassan folydogálva, s felmelegedve valóban ideális feltételeket biztosított a benne élő

halállomány szaporodásának. A Tisza halbősége a középkorban szinte meseszerű volt. Egy középkori utazó szerint a Tisza nem más, mint kétharmad víz és egyharmad hal. Ez a roppant mennyiségű állomány csak arra várt, hogy a főurak s királyok asztalára kerüljön, de ott volt a környéken élő jobbágyság mindennapi „étlapján” is. Természetesen nem lehetett ezt a roppant nagy mennyiséget kihalászni s értékesíteni. Nagyon sokszor előfordult, hogy a vízszivonuló ár maga mögött hagyott jelentős mennyiségű halat, s ezek az oszlásnak indult tetemek hosszú ideig elárasztották a környéket. A dögletes büzt csak az élősködők viselték el, a legyek, a szúnyogok, a bogarak, a férgek.

Csónakkal a nádasban

A „vízi emberek”, vagyis a pákászok, halászok nemcsak a vízben található élővilággal foglalkoztak, hanem a nádasokban, a vizek felett tanyázókkal is. Hiszen éltek itt darvak, ludak, kacsák. Ezekre is vadásztak. Ugyanakkor a solymászat is kedvenc időtöltés volt. Csendben és nagy nyugalommal éltek ezen a vidéken, hiszen a halakon és a madarakon kívül senkinek nem ártottak. Még az időnként elszaporodó farkasokkal is maguk bántak el. Bizony, itt egy igazi madár- és halparadicsom volt.

A történelem során azonban a farkasok mellett más veszedelem is fenyegette ezt a békés vízi világot s főleg a benne élő embereket. A nagypolitika ide is eljuttatta árnyait. A háborúhoz, a csatákhoz emberekre volt szükség, s mellette sok-sok pénzre. Az itt élőkől semmiféle adót nem tudtak behajtani, hiszen életterük a nádas, a zombékos-ingoványos puszták, lakóhelyük pedig a kiemelkedő szárazabb, – de megközelíthetetlen szigeteken – felállított kunyhó. Ide nem juthatott be se adószedő, se hívatlan vendég. S mikor a török fosztogatta a magyar vidéket, az agyongyötört parasztok a nádasokba menekültek. Jókai Mór erről így írt:

„Ezek a mocsarak voltak erős menedéke a magyarságnak tatár és török pusztítás ellen, s egyúttal

ígéret földje a szabad vallásgyakorlásnak. Ide se lovas hadakkal, se ágyúkkal, se missionáriusokkal nem lehetett behatolni. Ill a berek, nádak erek! ez volt a bölcs hadi taktika, ha túlnyomó ellenség jött, ha a döntő ütközet elveszett. S hiába telepített le a hódító új népet az elhagyott falvakba: az onnan kipusztult, vagy magyarrá lett, mint Szentesen a gyulai pasa által betelepített törökök.”

Az elbeszélésekből, regényekből, visszaemlékezésekből azt érezzük ki, hogy itt tulajdonképpen egy földi paradicsom volt. A benne élő emberek boldogok voltak, a természet burjánzott, az itt legelésző állatok szemmel láthatóan gyarapodtak. Miként is említi ezt a korszakot a régi öregek?

„Más világ vót, boldog világ.”

Bizony, azt a mai ember el se gondolhatja, milyen is volt itt az élet. Bár a kunyhók aránylag közel voltak egymáshoz a kiemelkedő zombékokon, szigeteken, – hiszen még kutyavonítás is áthallatszik egyikből a másikba, – de nem lehetett olyan könnyen átmenni, csak a repülő madaraknak. Ha mégis ezt akarták tenni ezen a pár kilométeren, csak úgy lehetett, ha egy jó nagyot kerültek. Esetleg ott volt a csónak, a ladik s azzal több időt nyerhettek. A ladikkal a fél méteres vízben is könnyen átevíckéltek a „szomszédhoz”, vagy a legközelebbi település piacára, esetleges ügyek intézésére a városházára.

Olyan világ volt ez, ahol a föld nem látta meg a napot a víztől, egész éven át. Az Alföld, a Sárrét párás, nedves levegője a rengeteg szunyognak s egyéb más apró élősködőnek, bogarak sokaságának igencsak kedvezett. A mocsári élet – szépsége mellett –, kegyetlen is volt, főleg az idegenek számára, hiszen a XVII. században itt volt az a hideglelésféle betegség, melyet az átutazók csak „*morbus hungaricus*”-nak neveztek, s mint megfogalmazták, ezt európai ember elviselni nem volt képes.

A párás, nedves levegő viszont igencsak elősegítette a zöld növényzet, főleg a fűfélék növekedését. A dús legelőknek meg is volt a kellő haszna. Több száz marha, több ezres gulya, számtalan ménes és megszámlálhatatlan mennyiségű sertés nevelkedett itt – méghozzá csak úgy vadon. Tavasszal kihajtották az állatokat s őszig nem volt vele gond. A legelőrészeket a víz vette körül, tehát a jószágok elcsatangolni nem tudtak. Az őrző emberek, a pásztorok csak a farkasok támadásaitól tartottak. Ma istállókba zárják a lovakat – akkor szabadjára voltak engedve. Ma tápokkal etetjük a disznókat – akkor a természet nyújtotta zöld területen táplálkoztak. S mindemellett nyugodt körülmények között szaporodhattak. Így, amikor ősszel az állatok gazdája megjelent, jó érzéssel vette tudomásul, hogy állatállományában ismét, – mint az előző években mindig, – új jövevények találhatók. Így emlékezik vissza erre egy öreg pásztor:

„Más világ vót, boldog világ. Akkor nem tudtuk, hogy így is lehet még, ahogy ma van. Nem vót könnyű világ az se... Vót eset, hogy a marha beleesett a lápnyokba, csak a szarva állott ki, ott rothadt el, akkor lelték meg, mikor má megette a csík... De jó legelők vótak egész nyáron, mert a víz habja locsolta a partokat, és nagy harmatok vótak, sok eső.

Hol az a szép réti világ? Jöttek a nagy marhataartó gazdák Csabáru, Orosházáru, de még Debrecenbül is, mert jobb legelő vót a réteken, mint a Hortobágyon. Kiverték a nagy gulyákat, s azok ott maradtak hóhullásig. Pünkösdkor eljöttek a gazdák, nézték a jószágot, örültek, mert kövér vót – nem úgy, mint most, hogy a földet marja kínjában a szegény barom.”

A mocsárban, a nádasban nemcsak a jószágok, de az emberek is menedéket találtak. Itt élték életüket, itt teltek mindennapjaik. Ismerték a nádast, a vizek rejtelmét, a sejtelmes hangok okozóit. Tudták hol találnak eleséget, azt is tudták, merre járnak vadak. Az időjárás minden változatát és keservét átélték, megszokták. Alkalmazkodtak a környezethez. A természetre vigyáztak, óvták, hiszen a szövetségesük volt úgy a megélhetésben, mint esetenként a rejtőzködésben.

Nemcsak a nyár találta kint a réten az embereket, hanem a hideg tél is. A víz télen is veszélyes, hiszen a jég csalóka lehet, ha nincsen farkasordító hideg, s nem hízik meg olyan vastagra a jég, hogy ne szakadjon be egy felnőtt súlya alatt. A jégen nem mindig lehetett járni, ilyenkor ott volt a „kotu”, azon biztonságos volt a közlekedés. Hogy mi is volt a „kotu”? Hát a levágott nádnak a töve. Telente a falu népe kijárt nádat vágni. A sok-sok éven keresztül újból és újból levágott nádnak töve egy érezhetően stabil egységet alkotott, szigetként kiemelkedett a vizes környezetből úgy, hogy bár a felszíne összefüggő, de alatta vizes ingovány volt. Ezen a „kotu”-n építhettek az itt élők maguknak nádból kunyhót, mely megvédte őket az időjárás viszontagságaitól. Itt töltötték a teleket is, – nem törődve hideggel, hóval. Tüzet gyújtottak a szalonnasütéshez, az ételek elkészítéséhez. A tűz mellett beszélgetve, melegedve teltek a napok, a hetek. Víze is szükség volt. A mocsár viszont posványos, bűdös volt. De a nádi ember nem azért élte le életének nagy részét ezen a vidéken, hogy éppen ez okozzon neki problémát. Ha inni akartak, hát kilyukasztottak egy hosszú nádszálat, s azt leszúrták a „kotu” mellett. Egyszer-kétszer jól megszívták, hogy a zavaros része eltávozzon. Jól kiszipogatták, s a végén olyan tiszta vízhez jutottak, mintha egy friss patakából merítették volna. Tehát itt mindennek megvolt a tudománya.

Regéket meséltek a hal és vadállományáról az itt élő emberek. Annyi hal, meg csík volt, hogy elég volt csak belenyúlni a vízbe, máris ott volt az ebédnek való.

Madarakkal is tele volt a környék. Az idősök szava járásával: „*annyi vót, mint a felhő*”. S ezt el is lehet hinni, hiszen ha nem zavarjuk meg a madarak életterét, nem lövöldözzük le őket csak kedvtelésből, akkor ők is másképpen viszonyulnak hozzánk. Vadkacsa, daru, kócsag és a gém is otthonra talált ezen a vidéken. A szigetek tele voltak velük. Talán még háziasítani is lehetett volna őket, hiszen állítólag a kacsák időnként hagyták, hogy az ott élő emberek megsimogassák a tollazatukat.

Haan Lajos: Békés vármegye hajdana c. művében így ír a környék lakóiról, az itt élő emberekről:

„*Ezen községek lakossága is jó formán nomád-életet élt, hol itt, hol ott lakott, többnyire földalatti kunyhókban vagy úgynevezett putrikban, melyek nem is emberi lakokhoz, hanem inkább állatok odúihoz hasonlítottak. Hogy e néptelenség következtében milyen vad volt ekkor e vidék, mutatja többek közt az akkori kamarai tisztnak, Thau Albertnek egy levele, melyben azt mondja, hogy az itteni lakosság többnyire rablókából és tolvajokból áll s oly nagy a vadállatok száma, hogy őt is Gyuláról Szolnokra menet, a kondorosi pusztán, egy egész falka vaddisznó támadta meg. Mennyire változott mindez másfél század alatt!*”

Tehát a környék vadsága nemcsak a természetben mutatkozott meg, hanem az itt élő emberek mindennapjaiban is. Nem csodálkozhatunk azon, hogy magányukban, szegénységükben ők maguk is elvadultak és a saját törvényeik szerint akartak élni. Ezt azonban az állam nem tűrhette, cselekednie kellett, hogy a helyzet „normalizálódjon”. Erről is találunk sorokat ebben a könyvben:

„*Az ugyanazon (vagyis 1715) évi nov. 14. Szeghalmon tart gyűlésen rendeltetett, hogy a rendkívül elharapódzott rablások meggátlására minden község mellett az akasztófa felállíttassék. A község biráinak pedig meghagyatott, hogy miután az tapasztaltatik, hogy az eddigi lakosok is széltire szökdösnek a szomszéd vármegyékbe, a szökni szándékozókat 500 frtnyi büntetés terhe alatt tartóztassák vissza. Különös, hogy ily rendkívül nagy büntetés szabott a községekre, azon időben, midőn a vármegye öszves jövedelme is csak évi 500 frtot, Csaba összes vagyonának becsára 605, Varié csak 294 frtot tett.*”

Ebből is látni, mennyire kétségbeejtő volt a helyzet a környéken. A hatalom és a szegénység állt egymással szemben. Az élni akarás küzdött az adószedő és megnyomorító törvényekkel szemben. A lehetőségek azért később nagyobb mértékben jelen voltak, hiszen az emberek munkához jutottak, a termő terület növekedésével. Vagyis a lecsapolással.

A lecsapolás

A Berettyó szabályozása szükségszerű velejárója volt a fejlődésnek, hiszen árvize többször elöntötte a környező településeket. Erre a császári és királyi

helyhatóság Bodoky Károly kerületi főmérnököt bízta meg a Körös és a Berettyó szabályozási tervének kidolgozásával. Bodoky az ármentesítő területet 840 ezer kat. holdban állapítván meg, egységes vízrendezési tervet 1855-re készíttette el, és tervei alapján 1858-ban kezdték meg a munkákat. 1865-re a Berettyót a Sárrétől elzárták és 1866-ban Bakonszegtől Szeghalomig vízének új medret ástak a Sebes-Körösbe. A Hortobágy folyó vize még egy ideig táplálta a Nagysárrét mocsárvilágát. A Bakonszegtől Bucsa irányába tartó folyószakaszt Bucsnál ketté vágták, a Hortobágy folyót pedig összekötötték az Ős-Berettyó alsó, Bucsa alatti ágával. A vízrendezési munkálatokat 1890-re fejezték be.

A bucsai szikes talaj a lecsapolások után

Az eredeti Ó-Berettyó medre sokkal kanyargósabb volt a jelenleginél. Ezeket a kanyarokat átvágták, s egy megfelelő terv szerinti csatornába terelték. Viszont a Bucsa és a Balai híd közötti szakasz megmaradt eredeti, kanyargós formájában. Ez elősegítette, hogy a régi időkre jellemző vízi- és növényvilág egy része – mutatóban – megmaradjon.

„*Bár a vidék vérét, a vízzel elvettették a tájtól, mégis a huszonnégy esztendő alatt a lakosság ellen-szenve a munkák iránt sokat enyhült, különösen a parasztek körében. Addig azonban míg felszánthatták a vad földet a földművesek, sok-sok idő telt el. Több nyáron csak gyűjtogattak, égették a szárazra került nádasokat. Nem tudtak mit kezdeni az erdőnyi részeket elborító, kemence méretű zombékokkal sem. A bevetett barázda jó ideig gabona helyett csak gyékényt, nádat és sást termett, aminek az eke nem-igen ártott. Több évtized fáradtságos munkája kellett, hogy e föld gabonát teremjen.*”¹

Vadászat

A lecsapolás után a halászatot felváltotta a vadászat. A kiszáradt területen elszaporodtak a nyulak, a szarvasok, a vaddisznók. Az itt élő emberek természetesen ezt a maguk hasznára fordították, s így

¹ Sárrét Természetvédelmi Szervezet tanulmányából

megélhetésük egy kissé könnyebbé vált. A környék birtokosai szintén igényt tartottak a vadállományra. Időszakonként vadászatokat rendeztek, ahol számos ismert főúr és nemes ember is megjelent. Természetesen a határon innen és túlról is jöttek vadászok szép számmal.

Nadler Herbert így emlékezik naplójában a bucsai vadászatára:

„**Bucs**a (Békés megye)

Január 11. Első vadászatom 1943-ban. Házigazda Báró Fould-Springer², képviseli és engem meghívott jószágigazgatója, Mailáth-Pokorny János. Vonalhajtás nyúlra 16 puskással és 220 hajtóval.

Mire reggel szánon kimegyünk a határba, a vonal és a két szárny már helyén áll, a puskások beállnak a sorba és megindul a körülbelül másfél kilométer széles, óriás "U".

A hőmérő 14 fokot mutat fagypont alatt, a csontkeményre fagyott földet félaraszos hóréteg takarja, enyhén fúj a szél, hidegen süt a nap, s a hosszú, végelátatlan embersor csak ballag, egyre ballag a végtelen síkságon. Itt-ott egy árok, egy dűlőút, egy fasor vagy akácós kis csenderes, egyébként ez a táj – különösen télen – maga a rideg unalom. S az ember csetlik-botlik a szántásokon, fagyoskodik a csipős, jéghideg szélben, fogyasztja a drága töltényt, és örömet leli abban, hogy bukfencezteti az ide-oda futkosó, menekülő nyulakat.

Az első hajtás délelőtt "10-től" 1-ig tart. Esik benne 327 nyúl és három fácánkakas. Sarokpuskás vagyok, azért én lövöm a legtöbbet, 56 nyulat és egy fácánkakast.

A délutáni hajtás már csak fele olyan hosszú, mint a délelőtti volt, és körülbelül feleannyi ideig tart. Esik benne összesen 184 nyúl és nyolc kakas. Saroktartó, vagyis kettes számú puskás vagyok, sokkal kevesebb nyúl jön rám és gyengébben is lövök, mint délelőtt. Néhány sebzett nyulam elmenekül. Hajtóim 11 nyulat és három kakast vesznek fel.

A mai két vonalhajtás összes eredménye tehát 511 nyúl és 11 fácánkakas; ebből az enyém 67 nyúl és négy kakas.

Január 12. A hideg valamennyire enyhült, ma reggel csak 10 fok fagypont alatt. Egyébként a mai nap mindenben hasonló a tegnapihoz. A délelőtti vonalhajtásban megint sarokpuskás vagyok, de az én sarkomat a nyulak kerülnek, és az ebben a hajtásban esett 224 nyulból és csak tizenkilencet lövök.

A délutáni hajtásban a vonal közepén van a helyem, mégis lövök 28 nyulat és két kakast a 267 nyulból és tizenegy kakasból.

A mai összes eredmény tehát 491 nyúl és tizenegy kakas; ebből az enyém 47 nyúl és két kakas.

Este hazautazom."

S hozzá a költségek szintén ebből a naplóból, mely azt mutatja, mennyit kellett fizetnie azokért a vadakért, melyet végül magával vihetett a két napi zsákmányból:

„**Bucs**a, 1943. I. 11-12. (114 nyúl, 6 fácán) 150 Pengő"

Ez a néhány sor kiválóan szemlélteti a nyúlvadászat módját, a körülményeket, a hajtásban, a vadászatban résztvevők létszámát. Még az időjárásról is tájékoztat minket. Mindenesetre valóban igazolja, milyen bőséges vadállománnyal rendelkezett Bucs és környéke 1943-ban. A környék kiváló vadászterület még napjainkban is.

Fenyődi Béla két osztrák vadással

Természetesen tanulmány is készült erről a lecsapolás utáni vidékről. A szociográfusokat, írókat, publicistákat nagyon érdekelte az a küzdelem, mely itt folyt ember és természet között.

„Csudálatos nép ez. Tele erővel, egészséggel, munkakedvvel. Csak a természeti viszonyok sújtják. Nagy erősítésekre volna szükség és víztartalékolásra, mert a tavaszi esők s árvizek lefutnak, és a nyár szikkadt és száraz...

Egy ősi nomád világ romjai élnek itt még ma is. De ma már a fiatalabb generáció tele van akarattal és cselekvési vágygal. Ha a mezőgazdasági állapotok javulnak, egykettőre új világ teremne itt a régi helyén.

Már olvasnak, sok újságot fogyasztanak és sok könyvet. A nép mohón veti rá magát a betűre, mert érzi, hogy csak a tudomány segíthet rajtuk, ha a természet így cserbenhagyta őket.

A régi Sárrett ma nemzeti probléma kell, hogy legyen. Szükség van rá, hogy az egész ország figyelme ráforduljon erre a vidékre, mert a magyarságnak ezt a hatalmas területét nem lehet ebben a rettenetes állapotban hagyni.

Ez a nép, mely a török hódoltság után nem telepítés útján jött itt össze, hanem beszivárgás, idemenekülés által, kétszáz év alatt hatalmasan meggyarapodott, és folyton gyarapszik, mert ez a vidék még nem ismeri az egykét... Itt mindenfelé öt-hat-nyolc-tíz gyermek van a szegény házfedelek alatt. A jövő magyarságának nagyszerű embertörzsei." (1935)

² Báró Fould-Springer 1926-ban pestisben elhunyt, így nem lehetett ő a meghívó házigazda, így jogosan írja a későbbiekben, hogy csak a képviselője van jelen a vadászatokon.

BUCSA TÖRTÉNETE

Bucsa község Békés megye legészakibb részén található. Két tájegység – a Nagy-Sárrét és a Nagykunság – valamint három megye – Békés, Jász-Nagykun-Szolnok és Hajdú-Bihar – találkozik a határában.¹

Bucsa és környéke már az újkőkor idején lakott hely volt, de megtalálták nyomát a rézkor, bronzkor és vaskor népeinek is. Éltek itt kelták, szarmaták, sőt még a Római Birodalom is uralta e környéket – az ásatások során feltárt régészeti leletek tanúsága szerint.

Az első írásos emléke 1321-ből való, mikor is a Barsa² nemzetség osztozásakor apa, fia és családja kapja meg e területet. Ebből a nemzetségből való a nevezetes Pázmány Péter érsek († 1637).

Ha már évszámokról van szó, akkor nézzük meg az eddig felkutatott, Bucsára vonatkozó adatokat időrendben:

1321. A Barsa nemzetség tulajdonában van.

1381. Bwucha, Nadányi II. László birtoka.

1412. Az első határper Apajvárával.

1446. Ecsegi határjárás. Nadányi jegyzés: Bwchya. Feljegyezték, hogy ekkor tölgy-, fűr- és égererdők borítják területének nagy részét.

1447. Buchya néven szerepel oklevélben.

1458. Vémery Tamás 30 Ft-ért bérlí a Nadányiaktól.

1476. Bucsafalvi lakos: Lökös István.

1497. Bucsán 12 lakott telek van. (Kb. 80 lakos). Ebben az időben birtokosai közt van: Nadányi, Kismarjai V. Lukács, Torday András, Ártándi Balázs. Jobbágysai: Varga Bálint, Madár Sebestyén, Kondor Imre.

1487. Teljesen a Nadányiak birtokává válik.

1536. Apajváriak bucsai területet vesznek el.

1552. Birtokosok: Nadányi János, Gyárfás. A törökök feljegyzése szerint 4 kapuja van (ami az adófizetés szempontjából volt nagyon fontos a számukra!).

1553. Bucsán már 13 kaput számolnak. Adófizetés portánként 1 forint 10 dénár. Adót fizet: Dánrébi Péter 9 portáért 9 forint 90 dénárt.

1558. Bucza néven szerepel.

1564. Buczy-ként írják oklevélben.

XVI. század közepén rendes plébániája van. (Ahogy abban az időben mondták: templomos hely

volt.) Papja 2 forinttal járul hozzá a tridenti zsinatra utazó legátus költségéhez.

1587. Bucsát elhagyják lakói. Nadányi V. Mihály így jelenti: „*Bucsán jobbágy nincs...*”

1588. Tizedlajstromban már nem szerepel.

* * *

Bucsa a középkor folyamán mindvégig a Barsa nemzetségből származó Nadányiak birtoka volt.³

Erre utal egy 1412-ben keltezett okmány is, melynek soraiban egy bizonyágtételről olvashatunk. Az okirat az alábbi sorokkal kezdődik:

„*Testimoniales Nicolai Gara Palatini super eo, quod secundum testimonium universitatis Comitatus Békéss. possessiones Keszegeató, Szőlőssziget et Apavára ab antiquo ad possessionem Ladislai de Nadány, Bucsa vocatam, pertinuerint. Békés an. 1412.*”

Vagyis:

„*Gara Miklós nádor bizonyágot tesz arról, hogy Békésmegye tisztikara tanúsága szerint Keszegeató, Szőlőssziget és Apavára nevű helyek régi időktől fogva Nadányi László mester bucsai birtokához tartoztak. Kelt Békés falu mellett tartott nádori gyűlésen 1412. eszt.*”⁴

Nem véletlenül voltak ezek a bizonyágtételek is időnként az úgynevezett határjárás se. Ugyanis azokban a zavaros időkben minden hatalmasság egyre nagyobb birtokokat szeretett volna magának megkaparintani. A háborúk és a kisebb csatározások is időnként átalakították ezen kis hatalmasságok területeinek térképét. A megszerzett, vagy már régóta birtokolt terület birtokosa igazolni szeretne volna a vidék tulajdonjogát.

Hogyan is történt ez a bizonyágtétel? Úgy, hogy megfelelő tanúkat szereztek – általában idős embereket –, akiknek a szavában meg lehetett bízni. Ők elmondták, hogy tudomásuk szerint mettől meddig tart egy-egy birtok határa. Amit a tanúságtevő elmondott, azt oklevélben hitelesítették, s ez az írás szolgált ettől kezdve birtoklevélként. Ez határozta meg, hogy meddig terjed az adott birtokos területe. Az eskü és az adott szó mindennél szentebb volt, tehát minden feltétel nélkül elfogadták a tanúságtevő állításait. Jól mutatja ezt egy magyarul leírt oklevél, mely éppen a balkányi határ pontos meghatározására és elfogadására készült.

¹ Bucsa község történetének írásakor Pap Piroska jegyző gyűjtését is felhasználtam, néhol szó szerint átvéve a kapott szöveget.

² Első tudható törzse a családnak Oper, aki II. András és IV. Béla király korában élt 1230–1250 körül, s tőle származik a fent említett Barsa kinek a neve valójában Borsa (1268) (Legalábbis így szerepel Nagy Iván Magyarország családai...c. könyvében: 8. kötet)

³ A Nadányi család (Körös-Nadányi) ősrégi birtokos nemes család, mely a család nevét és előnevét adó Békés megyei Körös-Nadány helységet állítólag első foglaláskor nyerte birtokul.

⁴ Az okirat teljes terjedelemben a könyv mellékletében megtalálható.

Ebből nézzük meg a legérdekesebb, a befejező szakaszt, mely egyből mutatja a módszert és az es-
küt, mely végül hitelessé teszi a tanúságtevő szavait:

„...A sziget alatt egy fenék van, az határ. Dinyés sziget alatt Csipány felől van a határ. Onnét a föld hid vágásra megyen a határ. Annak az ere csépanyi, a hátfölde balkányi. Onnét az oló ér hegyire megyen az határ. Onnét Szillas szigetre mégyen az határ. Onnét kis Aklos végire. Az kis Aklos csépanyi. Onnét az hölyes vágásra megyen. Onnét a mályvás sziget alá megyen. Az Mályvás sziget bolkányi föld. Onnét a Bot érre megyen. Én Párdi István 80 esztendő ember így tudom ennek a bolkányi földnek ez megírott határit. A menynek földnek teremtő Istene az tellyes szent Háromság Isten engem úgy segillyen.”⁵

A pontosítás végett történt a határjárás, amikor a tanúságtevő által elmondott határvonalon ment végig a bizottság. Ezekben a határjárásokon részt vettek tanúk is, akik a későbbiekben is bizonyítani tudták az oklevélben leírtakat.

Ilyen volt ez az „1487 eszt. midőn a váradi káptalan Nadányi Jóbnak **Bucsa** nevű birtokán határjárást eszközölt, jelen voltak mint tanúk és szomszédok Belsőharangi Kelemér Péter, Belsőharangi Imre mester, Pál és Boldizsár Jakabnak fiai, Külsőharangi Kelemen és György, Oszvaldnak fiai.”

A jogorvoslat nem volt mindig egyszerű. Akik a tulajdonjogot bizonyítani akarták, azoknak fel kellett mutatni a hiteles, királyi pecséttel ellátott iratokat. Ez nem mindig sikerült, hiszen a sok csatározás, a kisebb nagyobb belharcok, vagy csak egyszerűen a hanyagság is oka volt a hiteles dokumentum eltűnésének, mint ahogyan azt Haan Lajos is írja a könyvében:

„...Némely családok, miután családi okmányaik a hosszas háborúk alatt elvesztek, nem tudván igazolni igényeiket, mindjárt az első fórumon kereseteiktől elmozdítottak. Ilyen volt többek közt a Nadányi család. Mások jogigényeiket törvényesen igazolták. Ezeket ... a fiskus kénytelen volt másutt kielégíteni...”

A Bucsát birtokló Nadányiak kardjukkal és tolukkal mindig ott voltak, ahol a haza szükségét látta segítségüknek.

Nadányi István (1552) a reformáció buzgó terjesztője, míg unokája Zsigmond Bocskai idejében Barbiano császári tábornok ellen harcolt.

Nadányi Miklós 1644-ben verebélyi főkapitány volt, mikor meghallván, hogy a török Nyitra vidékét pusztítja, csekély őrségével a vezekényi nagy mezőn a törököt megtámadja, megveri és elszéleszti, a foglyokat kiszabadítja, s kétszáznál több török foglyot ejt. A csatározásokban kiemelkedő vitézeket az uralkodó ebben az esetben is megjutalmazta. Ezen és

egyéb más vitézi tettei és érdemei elismeréseként I. Leopold király 1659-ben bárói rangra emeli „maradékaival egyetemben.”⁶

Egy később élt Nadányi János – aki a papi hivatást választotta – 1663-ban Amszterdamban adta ki „*Florius Hungaricus sive rerum hungaricarum compendium*” című könyvecskéjét.

Szalai Sára

Haan Lajos Békés vármegye hajdana c. könyvében részletezi, hogy milyen „jeles események” (árvíz, szárazság, szélvihar, földrengés) történtek e vidéken. A Füzesgyarmatról írt fejezetben szó van a bucsai területekről is. Oda kell figyelni ezekre a kis részletekre is, hogy pontosan megtudjuk milyen események játszódtak le ebben az időben.

„1719 és 1739. pestis pusztította a lakosságot.

1777. nagy árvíz borította a határt, kivált a bucsai részen.

1794 5. nagy szárazság. A kutakban kiapadván a víz, a lakosság a Berettyó medrében próbált kutakat ásni, mely alkalommal rá akadtak a bucsaiak régi kutjaira.

1798. kezdett épülni a mostani templom. Felszenteltetett 1802. Esztendőben, épen akkor, midőn a község mezővárosi szabadalmat nyervén, az első országos vásárt tartotta.

1816. az alföldön dühöngött fergeg sok kárt okozott.

1831. choleraiban 50 egyén halt meg.

⁵ A teljes szöveg elolvasható az Oklevelek c. fejezetben.

⁶ Ezen báróság által került Bucsa címerére a bárói korona.

1834. földindulás oly mértékben, hogy a torony megingott, a harangok megszólaltak. Földindulás volt még Gyarmaton 1789 és 1819 eszt.

1836. choleraiban 90 egyén meghalt. Csudálatos, hogy e járvány csak a község keleti és nyugati részén pusztított, másutt senki még beteg sem volt.”

Bucsá a lápok lecsapolásáig „valóságos vadvíz-ország” volt, hiszen ezt a területet a Tisza, a Körösök és a Berettyó vize árasztotta el.

Gacsári István 1838-ban így ír erről:

„A vizeket árendába birják a halászok, kik mikor az idő szolgál, szerencsés halászatokat is tesznek. Nagy-Váradra szállítván a fogott halakat; télen által pedig a Nagy-Sárrétében nagyobb-kisebb szerencsével csikásznak: ez a fogdosás is többnyire Nagy-Váradra kerül. Bucsán a Berettyóban rákot is néha keveset fognak; tavasszal és nyár elején pedig teknős békák számosan foghatók. A nadályok keresgetése is magas árukhoz képest nagy divatban van.”

Mint az előzőekben már említettem, 1412-ben Békés megye rendjei bizonyították, hogy Apajvára, Keszegestő és Szőle sziget Bucsához tartoznak. Az akkori viszonyokat jól érzékeltetik a különböző határjárású jegyzőkönyvek, melyek arra utalnak, hogy a területet jól ismerő „rétes-emberek”⁷ nélkül sem katonák, sem királyi megbízottak nem merészkedtek a vízi világba.

„Sárrét halakban igen gazdag. Még az elszigetelt teknő alakú állóvízes vízmedrekben is ott pípál egy-egy hal, ha más nem, a hitvány bobály (*Umbra canina*). A Sebes-Körösben néha kecsége is akad. Gyakori a csík és a kárász, mely csak álló vízben tanyázik; továbbá a potyka, czompó, őnhal, harcsa, csuka, süllő, sigir, mely Bakonszegén dóber, cigányhal – mert cigánynak való, húsa nem jó – s a keszeg legtöbb fajtája.

A sárréti halászat legérdekesebb módja a vészlés. Az erek folyását száz-kétszáz lépésnyire, a vízből egy láb magasan kiálló nádkerítéssel fogják el, melynek hosszában, egymáshoz két-három ölnyire van föllálítva a vészek kacskaringós nád-építménye. Hasonlítanak ezek az érmelléki hurcza-gáthoz; csakhogy ezekben nem kürtőnek, hanem zsáknak – Irásson vesznek – hívják a halat fogságba ejtő készüléket. Megesik, hogy egy-egy ilyen zsákba mázsaszámra hull a hal. Ismeretes halász-szerszám még a tesziveszi vagy lesi: hosszú rúdon fityegő, keresztbe kötött hajtott abroncs négy végére kifeszített háló; továbbá a golyóbis-háló, a horog vagy pedző, mely jól pedzi (vagyis jól fogja) a halat, és a tavakban használt tapogató.”

A lápos, vizes terület élelemmel is ellátta az itt lakókat. Jelentős volt ezen a területen a csikhalászat.⁸

Az itt élőknek is éppen úgy kellett adózni a mindenkori birtokosnak, mint bárhol az országban. A török hódoltság idejéből megmaradt adatok alapján láthatjuk, hogy a porták adói alapján hogyan lakul a népesség Bucsán: 1552-ben 4, 1553-ban 13, 1556-ban 10, míg 1562-ben 18 porta után szolgáltatnak be adót a törököknek.

Falu széli házikó (Kiritó)

Vajon miért volt érdekük a hódító török birodalomnak arra, hogy ilyen részletes „népszámlálást” végezzen az uralmuk alá került területeken? A megfelelő választ természetesen akkor találjuk meg, ha a számok mögé nézünk, hiszen ezek az adatok nem arról szóltak, hogy mekkora lélekszámmal rendelkeznek egyes települések, inkább az volt a lényeg, hogy hány személytől lehet adót behajtani.

Az oszmán hatóságok a meghódított s uralmuk alá került területeken a lehető legrövidebb időn belül igyekeztek kiépíteni saját közigazgatási rendszerüket. Ezzel az volt a céljuk, hogy az állam jövedelmét képező törvényes adókat, tizedeket s illetékeket kivethessék. Ehhez volt szükség a részletes nyilván tartásra, hogy egy bizonyos területen milyen jövedelmi források vannak, mekkora ingatlanok, valamint egy-egy falu népessége alapján mekkora fejadóra számíthatnak.

Az összeírás természetesen a helyszínen történt, hogy a lehető legpontosabb legyen. A szultáni hivatal megbízottakat (emíneket) küldött szét a falvakba, hogy a szükséges részadatokat begyűjtsék. Volt rá eset, hogy a bírókat, az esküdteket hívták be a hivatalba, s ott az ő bemondásuk alapján rögzítették az adatokat. A sok-sok információt végül a hivatal írnokai (kátibok) összesítették a végleges lajstromba (defterbe).

A defterek, vagyis az adóösszeírást tartalmazó füzetek fő tétele a házadó (háne), melyet minden egyes háztartás után vetettek ki, majd következtek az egyéb tételek: tizedek⁹, adók¹⁰. (Az egyszerű embereket akkor is úgy sarcolták, mint napjainkban.)

⁷ A lápos, mocsaras vidéket ismerő embereket hívták így.

⁸ A csík kigyó-szerű halfajta, valaha tömegesen élt az árterületeken.

⁹ A tizedet általában terményben fizettek meg: búza, árpa, zab, lencse, bab stb

¹⁰ Legeltetési adó, csőszdíj, juh-adó, makkoltatási adó, malom-adó sertés-adó, fa- és szén-adó, földhasználati adó, stb.

A településen 1571-ben történt összeírás 12 házról és a templomról szól. Ezáltal lehet következtetni, hogy bár kicsiny lélekszámmal bír Bucsa, de a lelki életükről gondoskodnak, hiszen templomuk is van. Bár a törökök idejéből ránk maradt krónikák alapján ismert, hogy a bucsai emberek többszöri un. „nagy futás”-ról számolnak be, egy azonban biztos, hogy a hódoltság idején a szabad vallásgyakorlást nem tiltották be, hiszen álltak a templomok számos helyen az országban – így itt Bucsán is.

Más kérdés a népesség üldözése és rabszjira fűzése, hiszen a török birodalom folyamatosan igényelte a rabszolgákat és a janicsárnak való fiúkat, férfiakat. 1586-ban Ványával és Ecseggel egyidőben porig égett Bucsa is. A tűz és a török elől menedéket adott a láp, a nádas, ahová már nem merték követni az otthontalanná vált embereket.

Kaszások

A XVIII. században elnéptelenedett és pusztává vált Bucsa. Sokáig szilajpásztorok, rétes-emberek, betyárok tanyája lett a Sárrét eme vidéke. Búvóhelyül szolgált az élni akaró embereknek, akik családjukkal, jószágaikkal találtak itt menedéket.

Gacsári könyvében is olvashatunk Bucsa pusztulásáról: „Bucsa, melyről az a hír, hogy ez régen nagy népes helység volt, ami hihető csak abból is, hogy ennek igen nagy telekje van. De akár nagy, akár kicsiny volt, bizonyos, hogy helység volt.”

Majd később így folytatja:

„Mikor pusztulhatott el bizonyosan nem tudhatni, hihető akkor, mikor Gyarmat 1660-ban Szejdi Ahmát basa törökjei és tatárjai által, vagy ég hihetőbb 1700-nak az elején a Rákóczinak zenebonájakor felzendült rácság által, mivel az emberek a rácoknak ide Bucsára, marháknaklopása és gulyáknak elhajtása végett való járásaikról és beütéseikről beszélnek.”

De a betyárok is itt bújtak meg, akiktől rettegett a környék vagyonosabb rétege, s akiktől az átutazók se lehettek soha biztonságban. A visszaemlékezések szerint még a nagytekintélyű Simai csendbiztos is – aki szintén betyárként kezdte – csak erős kísérettel mert itt közlekedni!

A mai Bucsa alapja a XIX. század második felében kezd kialakulni. Elnevezése akkor: Bucsa-Újjülés.¹¹

Kutatásaim közben az alábbi szövegre bukkantam, melynek valóságtartalma bizony kétségtelenné vált

számomra: „A bucsai szegényparaszток a nagybirtok miatt soha nem szerezhettek földet maguknak a település határában. Sokszor munkát se.”

Miért kételkedem a szöveg hitelességében? Csak azért, mert a dokumentumok alapján bebizonyosodott, hogy igenis rendelkeztek az itt élők földdel, kisebb birtokokkal. Első bizonyíték családomon belül van, hiszen anyósoméknak itt volt tanyájuk és földjük. A mellettük élők is saját földterületükön gazdálkodtak, s abból éltek meg. Ez Kis-Bucsa területén volt. A földhivatalban a kataszteri térképen is látható a bucsai földterületek tulajdonosainak nevei.

Bármelyik területet nézzük – Paprét, Kismonostor, Nagymonostor, Rakoncás, Görbesziget, Tótsziget, stb. – mindenhol ott szerepelnek a bucsai családok nevei. Való igaz, hogy a Springer bárónőnek is voltak itt földjei, birtokai, hiszen a környék egy részének ő volt a tulajdonosa. Ez arányaiban is csekély volt, hiszen az összes területnek talán a negyede volt az ő tulajdonában. Munkát is ő adott azoknak, akik nem rendelkeztek földdel.

Sokan kubikusként¹² eljárak más vidékre dolgozni, mások napszámosként, cselédként keresték meg kenyerüket, – jórészt idénymunkákon.

1894-ig Schwarcz Ferencnek volt itt nagybirtoka.

Néhány tanulmányban azt olvashatjuk, hogy 1895-ben báró Fould-Springer osztrák főúr vásárolta meg a birtokot. Óriási a tévedés, hiszen ekkor még Fould Jenő (Eugen Fould) talán még azt se tudta, hol van Bucsa, nem beszélve a másik tévedésről, miszerint nem osztrák, hanem – mint a neve is mutatja – francia származású volt. Mindamellett csak 1905-ben vette feleségül Springer Mária bárónőt. A Fould-Springer nevet pedig csak 1908 után használhatta. (Ez a történet hiteles dokumentumok alapján egy külön fejezetben megtalálható!)

Később (rövid ideig) – a II. világháború utolsó éveiben – Welster angol bankáré lett a terület. Erre utal az is, hogy a gazdaságban használatos lovas-kocsikon már az ő neve szerepelt. Ilyen kis táblácskákat ma is használnak a szekereken, lovas-kocsikon.

Mint látjuk, Bucsa történetében vannak olyan fejezetek, melyek a felelőtlen elírások következtében nem felelnek meg a valóságnak. Éppen ezért kell ezeket a tévedéseket időben kiigazítani, hiszen egy helytörténeti feldolgozásnak csakis hiteles forrás lehet az alapja.

Írott dokumentumok, anyakönyvi bejegyzések, adománylevelek alapján meg lehet határozni a terület birtokosainak névsorát. Az általam készített lista nem teljes. Hosszabb utánjárás és kutatás kellene ahhoz, hogy minden tulajdonost ismerjünk. (Tehát van még feladatuk a későbbi kutatóknak is!)

¹¹ Legalábbis néhány kutató szerint.

¹² Ezért szerepel Bucsa címerében a kubikos-talicska.

1724 báró Haruckern János-György Békés megye főispánjáról az alábbiakat írja Nagy Iván a könyvében:

„(báró) Haruckern János-György – mint iratik – ausztriai eredetű, és egy linczi sütőnek * fia volt, ki szorgalma és tehetsége által a hadi élelmezési biztosságnál főtisztviselőre emelkedvén, mint római birodalmi lovag 1723-ban (129. törv. cikk szerint) magyar indigenatust nyert, és egyszersmind ezen évben a Békés, Csongrád és Zaránd vármegyékben fekvő fiscalis jószágokat 1719-ben III. Károly királytól főleg azon érdemeinek tekintetbe vételével, * hogy ő a török hadjáratok által nagyon megürült kincstár részére több száz ezeret megtakarított, még ezen felül 24,000 forintnak fizetése mellett királyi adományban nyerte, és azokra aug. 10-én a váradi káptalan által be is iktattatott. Mivel azonban az 1723-ban kelt adománylevélből sok helység és puszta neve kimaradt, 1736-ki január 27-én új adománylevelet adatott ki magának, melyben is az adományozott helységek és puszták így neveztetnek meg:”

(Ez után következik a felsorolás, mely tartalmazza mindazon település nevét amelyek az adományozás következtében az ő tulajdonába kerültek. A birtokai között szerepel Bucsa neve is.)

1866. gróf Blankenstein György (Praedicum Bucsa)

1871. Stepan Antal Bucsa puszta

1894-ig Schwarcz Ferenc

1895-től Springer Mária bárónő

Kutatásaim közben egy helyen az alábbiakat olvastam:

„A könyvből az olvasó megtudhatja többek között, hogy Élesd XI. századi **megülésű** település.”

A szerző, pontosan ezen környék nyelvjárását, szókincsét illesztette be ebbe az egy mondatba. Élesdnek volt filiája egy időben Bucsa is. A kiemelt szövegben egyből feltűnt a „megülésű” szó. Tehát egy település létrehozása, létrejötte egy területen nem honfoglalás, nem egy új szálláshely létrehozása, hanem megülése. Ha ez egy merőben új helyen történik, akkor ez új ülés lesz, vagyis Újülés. S ha ez a bucsaiakkal történik, akkor nem lehet más ennek a résznek a neve, mint: Bucsa Újülés.

Azért ez mindenképpen otthonosabb, kedvesebb kifejezése egy cselekménynek, mint a szállás szó, melyet például a Karcagiak használtak, hiszen ők az újratelepedéskor Kardszag-Újszállás-nak nevezték el területüket. Tulajdonképpen a Kisújszállás települése is hasonló módon lett elnevezve. Míg a szállás, megszállás szó ridegen hat, már csak a jelentése miatt is, addig az ülés, mint kifejezés lágyabb és otthonosabb. Szinte úgy tűnik, mint amikor a hosszú vándorlás után megpihen, megül a vándor.

Az Újülés kifejezést két variációban használták. Az anyakönyvekben legsűrűbben Nagy Bucsai Új-

ülés összetételben szerepel. Csupán egy helyen, a dévaványai elhalálozottak anyakönyvében, az 1863-as bejegyzések közt 3 alkalommal találok csak egyszerűen, szólóban az Újülés szóval, mint település meghatározással. Amit más kutatók lejegyeztek, a Bucsa-Újülés variációt viszont sehol nem fedeztem fel, egyik iratban se volt így leírva.

Járosi Pál és Varga Mihály

Mégis felmerül a kérdés, vajon mikor kezdenek ezen a területen – mármint a mai Bucsa területén – építkezni az emberek? Tulajdonképpen mikortól számíthatjuk a betelepülést? Vajon, melyek voltak az első házak?

Ezekre pontos válaszokat a mai ismereteink szerint nem tudunk adni, viszont vannak írások, melyek azért megközelítő támpontot adhatnak ezen kérdések megválaszolására. 1838-ban az alábbiakat írják Bucsa település majorjáról, – amely nem más, mint a mai Mária major – valamint a mai Bucsa területéről:

„Van rajta a méltóságos uradalomnak szép majorsága, több gazdasági épülettel, egy tiszti lakkal, béreseknél és egyéb cselédeknek házaival. Van ezek számára egy lisztmalom is és a Berettyó túlsó partján egy csapszék.”

Tehát az itt említett „Berettyó túlsó partja” nem más, mint a mai Bucsa területe. Ha 1838-ban már volt itt egy csapszék, akkor azt is feltételezhetjük, hogy ez nem abban az évben épült, hanem jóval korábban. Akár tíz évvel ezelőtt is. Ezek szerint már

az 1800-as évek elején megkezdődött az itteni betelepülés, már ekkor kezdték „megülni” ezt a területet.

A csapszék, – melyet az írás említ, – több mint valószínű a Koczka-féle csárda, mely ott állt közvetlenül a hídnál, s melyet a népi mende-monda szerint a betyárok is sűrűn látogattak. Itt említhetjük meg azt a legendát is, mely szerint a csapszék (vagy csárda) pincéjéből egy alagút vezetett a Berettyó folyó alatt a túlpartra, melyet előszeretettel használtak a környékbeli betyárok, amikor a pandúrok üldözték őket.

1892-től már folyamatosan, egyre gyakrabban fellelhető a Nagy Bucsai Újülés, mint lakhely bejegyzése az anyakönyvekben. Viszont egyéb más iratban sehol nem találkoztam vele. Az érdekes az, hogy éppen ebben az időszakban végzik a III. katonai felmérés térképészeti munkálatait kint a terepen, tehát itt Bucsa környékén is. Minden tanyát, minden majort, dűlőt megneveznek, feljegyzik elnevezésüket s ezek kerülnek a megfelelő térképszelvényre azonosítónak. Az a település, amelynek a neve Nagy Bucsai Újülés viszont sehol nem található. Ebből az következik, hogy az itt élő, ide költöző emberek „keresztelték” így új településüket. Ők mondogatták, hogy megülték ezt a részt, ezt a vidéket. Megülték és nem elfoglalták. Megülték és nem meghódították. Nem szállást kerestek, mint a karcagiak. Ők csak megpihentek, megültek – mint látjuk, véglegesen.

Véleményem szerint így alakulhatott ki a Bucsa Újülés megnevezés, és mivel hivatalos dokumentumon, térképen ez a szó nem található, így feltételezem, hogy ezt csakis az itt lakók használták, de a közigazgatás erről mit sem tudott. Az anyakönyvekbe történt beírások ebből a szempontból nem számítanak hivatalosnak, hiszen ezt a helységnevet vagy a bucsai kántor jegyezte be saját kezűleg, vagy a bucsai ember így nevezte meg lakhelyét a hivatalnoknak, s ezért így is lett rögzítve.

A község első iskoláját 1897-ben létesítették. Első tanítója: Németh Lajos 95 fővel kezdte meg a tanítást. Ezt tudtuk, ezt hittük mindaddig. De ez a dokumentumok szerint nem így volt. Bizonyítékként Gacsári István 1838-ban íródott könyvéből idézek: „...Most már ebben az időben maguktól egy iskolát is állítottak, melyben 20 gyermek vesz tanítást egy maguktól fogadott tanító alatt. A tanító neve Kóti Gábor, ki hazánkfia és már ez előtt több helyeken viselt tanítóságot.”

Ebből is látszik, hogy ebben az időszakban olyan nagy a falu létszámának növekedése, hogy gondoskodni kellett az itt élők gyermekeinek oktatásáról. Nem tudni, hogy vajon sikerült-e itt is – az új helyen – azonnal külön épületben tanulni és tanítani. Az viszont már bizonyos, hogy a rohamosan növekvő gyereklétszám miatt egyre-másra nőnek ki – szinte a földből –, az iskolaépületek. A több iskola lehetővé

teszi azt, hogy külön katolikus, külön református és külön községi iskolákban lehessen a gyermekek számára feltárni a tudás rejtett kincseit.

A vallásos emberek is igényelték hitük gyakorlásához a megfelelő épületet. Így az iskolák után felépülhetett a két templom is. A katolikusok 1913-ban szentelheték fel a Jézus Szívéről elnevezett templomot. A református hívők még sokáig csak az imaházban gyakorolhatták vallásukat. Végül 1926-ban ők is megtarthatták templomjuk felszentelési ünnepségét.

A lakosság egy része a földeken dolgozik napszamosként, mások cselédek az uradalomban. Néhanyan saját földjüket művelik, az iparosok is egyre több munkát vállalnak, de vannak olyanok is, akik más vidéken, kubikusként keresik kenyerüket.

Déli pihenő a gáton

A feljegyzések szerint a falu bő vizű artézi kútját 1928-ban fúrták. Ez egy lehetőség volt arra, hogy itt is tisztább és egészségesebb ivóvízhez jussanak az emberek. A kút fúrásával egy időben egy kis fürdő is épült. Ez inkább csak egy kis medence volt, melybe szívesen pancsikáltak az erre járó gyerekek, s természetesen a felnőttek is. Mindennapi nehéz munkájuk után itt pihentek meg. A kör alakú kis fürdő ilyenkor a pihenés, a béke szigete volt. A messziről idejött piacozó kofák és árusok is itt áztatták lábukat a nap végeztével. Meg is lett a következménye. Mivel a víz cseréje nem volt folyamatosan biztosítva, így elfertőződött. Amikor a betegség (a rühesedés) nagyobb méreteket öltött, a falu jegyzője megszüntette ezt a falusiak által kedvelt helyet, így óvta meg a lakosságot egy súlyos járványtól.

Felépülnek üzletek, házak, iskolák, majd a helyi közigazgatáshoz szükséges szolgáltatások is kezdenek önállóvá válni. A folyamatos fejlődés szereplői és kivitelezői természetesen a bucsai emberek – nemre, korra és a falu hierarchiájában betöltött rangjára való tekintet nélkül.

Minderről a könyv további oldalain részletesebben is olvashatunk, hiszen céлом éppen az volt, hogy mindenki számára megismerhetővé tegyem az itt élők mindennapjait, gondjait, örömeit, s leginkább eredményeit.

MESÉLŐ TÉRKÉPEK

Térképek segítik az utazókat, hogy úti céljukat a lehető legjobb s legrövidebb útvonalon közelíthessék meg. Térképek nélkül már nem is tudnánk boldogulni, hiszen olyan adatokkal bírnak, melyek az emberek számára nagyon fontosak a mindennapi életben – és ez nemcsak az utazás.

A térképek segédeszközök, melyek a Föld felszínéről készült ismereteket tartalmazzák. Készültek térképek már régebben is, de mégis csak a XV. század volt az az időszak, amikor a nagy felfedezések megindulásával az igények is megnöttek ebben az irányba. A tengeri hajózás fellendülése, a kereskedő városi polgárság felemelkedése következtében még inkább megnőtt a jelentősége. Elterjedésüket és közhasználatba vételüket csak a könyvnyomtatás felfedezése és alkalmazása tette lehetővé. Az igény a térképek iránt és a lehetőség, hogy számos ember használhatja ezt a segédeszközt, létrehozta az újkori kartográfiát, mely már pontosabb és megbízhatóbb műszereket használt. Így valóban részletes, fontos elemekkel gazdagított térképet tudott átadni a felhasználóknak.

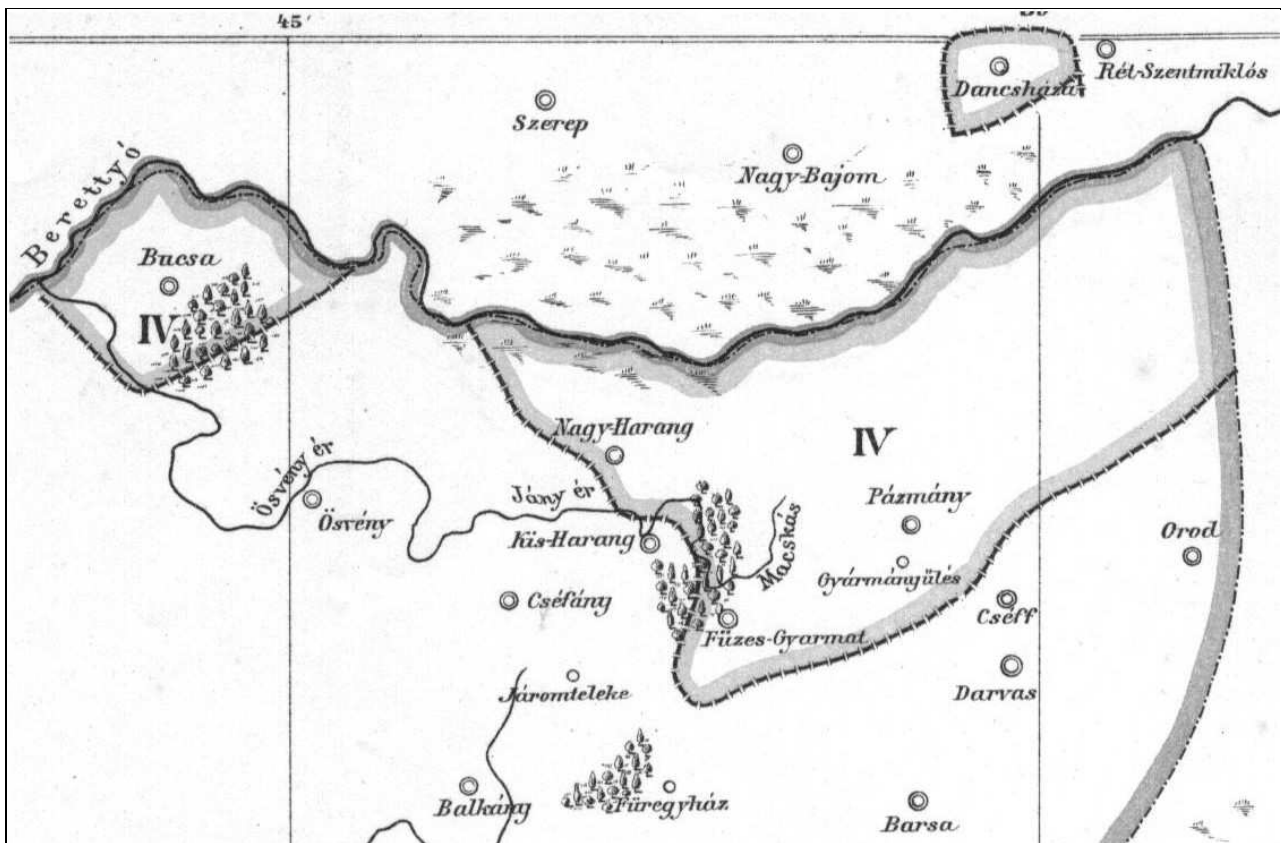
Az ekkor készült térképeken már szerepel ugyan Magyarország is, de mivel a készítői nem tulajdonítottak nagy jelentőséget ennek a vidéknek, így ezért nem elég alapos. Egyenesen hiányos és sajnos kevés adattal szolgál területünkről. A kor azonban megkövetelte ennek a hiánynak a korrigálását.

A XVI. század első felében már készült egy részletesnek mondható térkép, méghozzá egy magyar térképész, Lázár (Lazarus) munkájaként. Magyarország több szempontból is problémás volt, hiszen éppen a XVI. században következett be az ország három részre szakadása s a folyamatosan dúló kisebb nagyobb harcok miatt lehetetlen újabb, a valódi helyszínen készült felmérés alapján a térkép készítése. Így tehát a XVIII. századig nem is találkozhattunk hiteles felméréssel az előbb említett okok miatt. Az ebből a korból származó térképeken a korábbiakról készült másolatok, esetleg átdolgozások szerepelnek. Így hiába ontották a nyugat-európai kartográfusok, kiadók és nyomdák a szebbnél szebb térképeket, azon Magyarország területéről készült rész nem az akkori állapotokat tükrözi, – ezáltal csak tájékoztató jellegűek.

Mivel nagyrészt másolatok voltak, így nem szerepelnek rajta azok a települések, melyek elzártak, vagy megközelíthetetlenek voltak az utazók elől – így például Bucsa is –, s azok se fedezhetők fel, melyek később alakultak ki. Lazarus térképén jól látható Szeghalom mellett az a „fehér folt” melyen nem jelöl lakott települést. Ezt a részt nem tudták felmérni, hiszen a mocsaras, lápos területre idegen nem merészkedett be. Ezáltal a „térképészek” tulajdonképpen lakatlannak minősítették.

Lazarus térképén jól látható bal oldalon Eger (Agria), fent Debrecen, középen Nádudvar (kétszer is), jobb oldalon pedig Szeghalom

Karácsony J. térképe Békés megye 1550. évi állapotáról (részlet)

Térképek segítették a közigazgatást a mindenkori államapparátusban. Szükség volt rá, hiszen ennek segítségével lehetett meghatározni a birtokok határait, a települések elhelyezkedését. Ennek alapján vált láthatóvá a papíron is lefektetett területek nagysága s tájékoztatásul szolgált például abban, hogy a települések milyen távol esnek egymástól, illetve milyen útvonalon lehet megközelíteni azokat. Kivitelezésük, jelkulcsuk eltér a maiaktól. A hegyeket madártávlatból megrajzolt halmokkal, az erdőket lát képszerűen ábrázolt fákkal, míg a településeket – nagyságuktól függően – épületekkel, templomokkal, várakkal jelzik.

Ez a képi ábrázolás – mely főleg rézmetszéssel készült, és csak utólag lett színezve – különlegessé és széppé teszi a régi térképeket és bizonyos fókig használhatóvá, még ha arányaiban pontatlan is.

A térképek elkészítése hatalmas feladat volt, hiszen ez egy olyan összetett mérési folyamat, melynél a legkisebb tévedés is nagyon nagy problémákat okozhat. A régi nyomatok szolgáltak alapul a modernebb és pontosabb kartográfiai munkáknak.

Az 1550. évi állapotokat bemutató térképen jól elkülönítve található Bucsa. Ha megfigyeljük a térképraíró által készített környezetet, máris bizonyítva látszik, hogy a régi település a Berettyó azon partján helyezkedett el, mely közelebb esik Füzesgyarmathoz. Vagyis ott, ahol a későbbi Nagy-Bucsa nevű rész alakult ki, s amely központja volt a Nagy-Bucsa Puszta-ként emlegetett rétségnek.

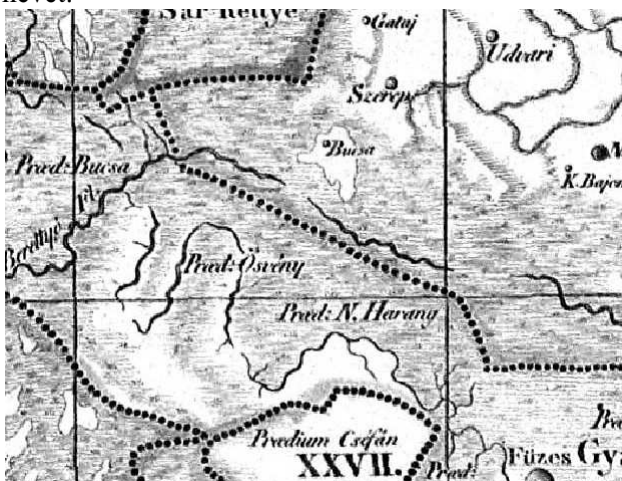
1798-ban Johannes Lipszky, azaz Lipszky János az alábbi sorokat írta levelében gróf Festetics Györgyhez:

„Valóban szégyen hazánkra nézve, hogy erről az oly szép és érdekes országról jó térképek készítésében annyira visszamaradtunk, hogy még csak pontos trigonometriai mérést sem tudunk felmutatni országunkról, még kevésbé asztronómiait.”

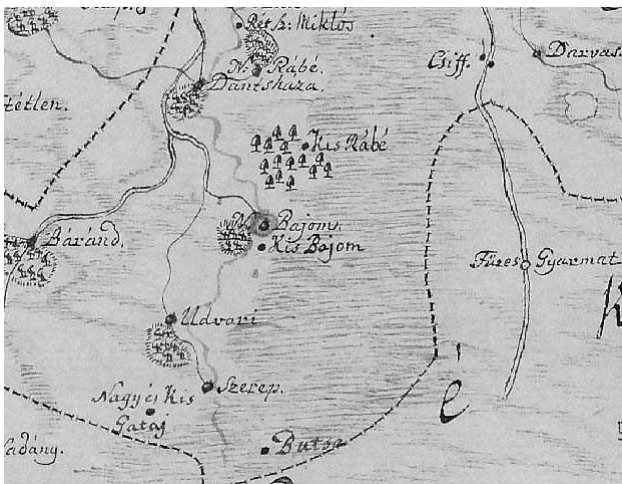
A probléma elsődlegesen az volt, hogy a térképeket a régi kartográfusok által készített metszetekről másolták át s ezáltal pontatlanok voltak, így ezeket használni nem lehetett. Lipszky János végül elkészítette a Magyar Királyság s a hozzá tartozó országok pontos térképét, mely abban az időben a lehető legpontosabb volt. (Nagy munka volt, de végül is sikerrel járt.) Ezek tanulmányozása során sok mindent megtudhatunk Bucsáról is.

Lipszky János 1806-ban készült térképén két helyen is szerepel Bucsa neve. Egyszer a bal oldalon – szerényen meghúzódva, – s ugyanebben a vonalban a vizenyős, lápos terület közepén egy sziget formájú tisztáson szintén megtalálhatjuk Bucsát. Nyilván a terület egészének felmérésekor több helyen is jelezték a település nevét. Ez is bizonyítja, hogy már ekkor nagy területen s elszórtan éltek a jelzett vidéken olyanok, akik bucsainak vallották magukat. Ez is azt bizonyítja, hogy Bucsa egy elszórt tanyavilágként funkcionált az 1700-as évek végén, de lakói egy közösségbe tartozónak érezték magukat. Ami ezen a térképen érdekes, az a Bucsa szó leírása. Ugyanis

ezen nem ts-t írnak, hanem cs-t. A vázlatokon és a többi térképen viszont Butsa-ként írják a település nevét.

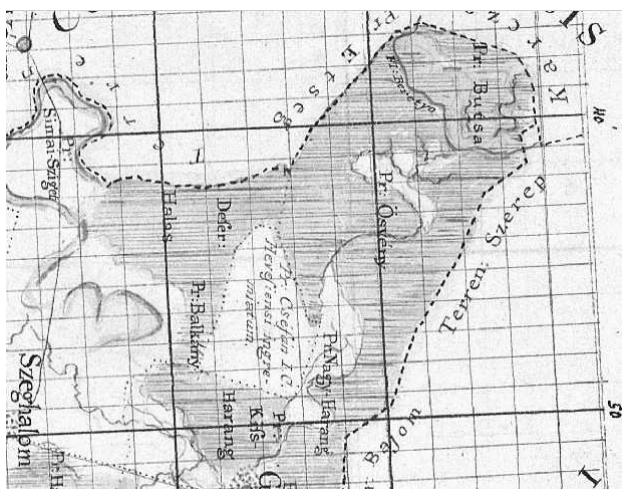

Lipszky János 1806-ban készült térképének részlete

Lipszky-féle színezett vázlat

A térképek kéziratos vázlatként és rézbe metszve nyomatként is fellelhetők. Így több vázlaton és térképrészleten is tanulmányozhatjuk Bucsa és környékét.

Színezett, részletes rajz elforgatva Lipszky kötetéből

Készült egy színezett térkép, mely a szokásoktól eltérően 90 fokkal el van forgatva (így jobbra van észak!). Miért lett ez így elkészítve nem tudható, de ha visszaforgatjuk a ma is használatos irányba (úgy, hogy fent van észak) akkor mindent pontosan a helyén találunk. A besatírozott rész mutatja a környék mocsaras, lápos világát, a kiemelkedő részek pedig a szárazabb szigetrészeket, a lakott településeket.

Alte Kirche a térképen

Egy másik vázlaton a térképész bejelöl Bucsa és Szerep között egy épületet. A kéziratos vázlaton olvasható a megnevezése is: „Alte Kirche”, „öreg templom”. Ha a térképet minden szempontból pontosnak és megbízhatónak tartjuk, akkor a tájolás szerint ez a régi szerepi templom, vagy apátság épületmaradékát jelzi. Érdekes, hogy sehol máshol nem rajzoltak be se templomot, se más jelentős épületet Lipszkyék, csak itt. Nyilván a tájolás szempontjából volt ez fontos, hiszen csak a vázlaton szerepel, a rézbe metszett és kinyomtatott változaton már nem. A Szerep melletti templomrom, abban az időben még jobb állapotban lehetett, hiszen „csak” öreg templomnak és nem leromlott épületnek nevezi. A bucsai apátság romjai nyilván már nem látszottak a felmérés idején, hiszen akkor talán az is fel lett volna tüntetve, – bár az is lehetséges, hogy ez a jelzés a bucsai templomot jelöli. Egy pontos bemérés alapján ezt pontosítani lehetne. Ami még érdekes, hogy Szerep sokkal kisebb betűkkel lett jelölve mint Butsa, – mintha az utóbbi nagyobb jelentőséggel bírna.

Egy térkép pontossága és megbízhatósága a katonaság szempontjából azonban nagyobb jelentőséggel bírt. Fontos volt ez, hiszen ennek alapján meg lehetett határozni a csapatok mozgását, az utánpótlás útvonalát, a meghódítandó és leigázandó területek nagyságát és elhelyezkedését. Emellett a védekezés szempontjából is nagyon fontos volt, hiszen a térképek alapján tudták megszervezni az ellenség által elfoglalt területek lokalizálását, majd ennek visszaszerzését is.

A III. katonai felmérés alapján készült térkép...

A hadvezetés arra törekedett, hogy nagyon részletes és pontos felmérések alapján készült tájékoztató rendszer birtokában legyen.

Az előbbiekből adódik, hogy a kartográfia fejlődése szorosan összefügg a katonai térképészet fejlődésével. A jó minőségű és pontos térképek iránti igényeket a háborúk indokolták. Ezért is van az, hogy nagy területekről, Európáról, az országokról a katonák készítettek először olyan részletes térképeket, amilyen addig még soha nem látott napvilágot. Mivel ezek főleg a hadi érdekeket szolgálták, ezért titkosak voltak. A titkos térképek a gazdasági élet számára akkor még elérhetetlen voltak.

Magyarország területének a feltérképezésére az Osztrák Birodalom, majd az Osztrák-Magyar Monarchia keretén belül került sor, ezeket hívjuk I., II., III. katonai felmérésnek. Időpontjai:

- I. katonai felmérés: 1782-1785
- II. katonai felmérés: 1806-1869
- III. katonai felmérés: 1872-1884

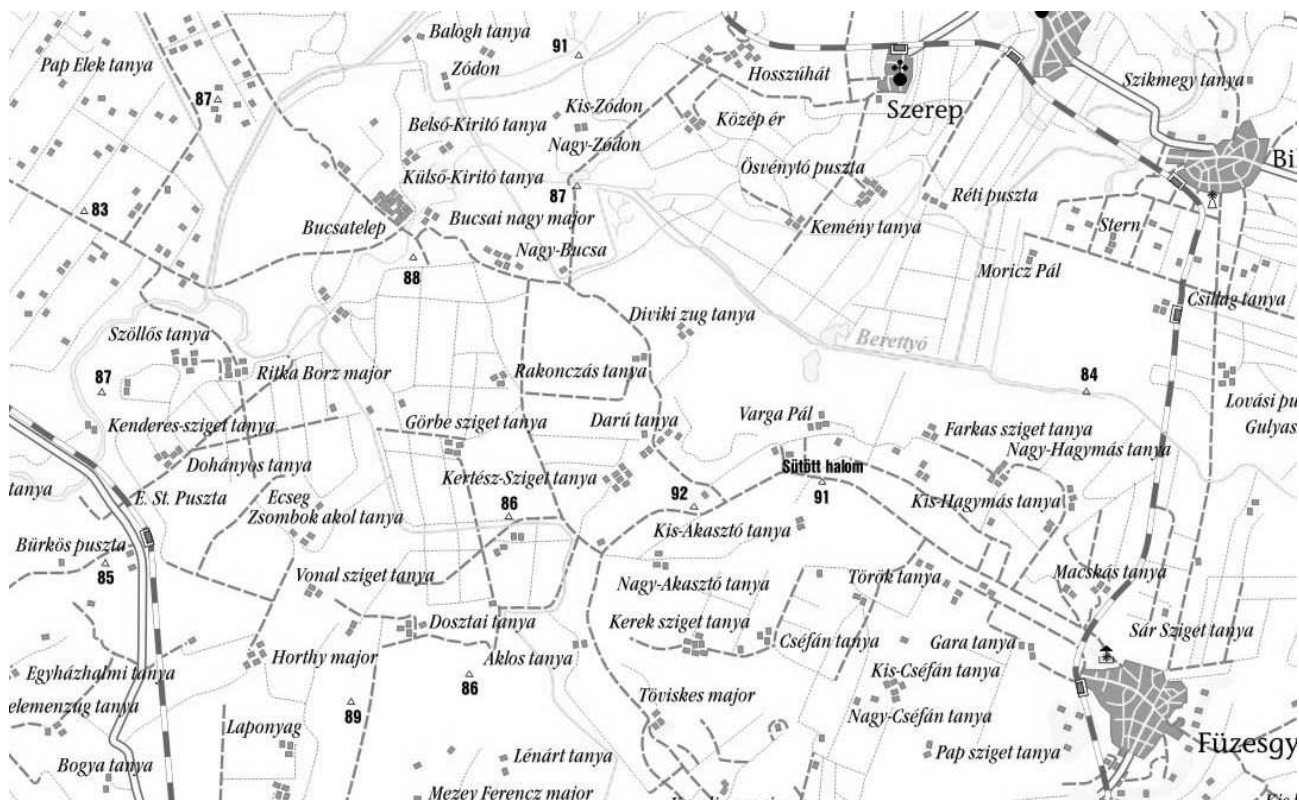
Az itt bemutatott térképen, – mely a III. katonai felmérés során készült, – már sokkal részletesebben láthatjuk a települést és a hozzá tartozó tanyákat, majorokat. Mivel katonai felmérésről van szó, olyan kiegészítő jelzésekkel találkozhatunk, melyek hosszú távon is helytállóak és maradandóak. A folyók és a települések olyan stabil térképészeti jelek, melyek nem változnak (kivéve az előbbinél egy esetle-

ges folyamszabályozás). Ezek már a régebbi térképeken is szerepeltek.

Ha jól megfigyeljük a mellékelt ábrát, felfedezhetjük, hogy a kartográfus felrajzolta a pusztában lévő tanyákat, majorokat is. A térképen látható szelvényen jól láthatóak ezek a pontokkal jelölt lakhelyek. Ennek alapján számszerűen is meg lehet határozni az itt és más területeken létesített tanyákat, házakat. Az utak, dűlőutak, földszelvények mellett jelzett épületeket tájékoztató pontként is használhatták katonai szempontból, ezért készült ilyen részletességgel ez a térkép. Ugyanakkor mi magunk is tudjuk ellenőrizni, hogy abban az időszakban – mikor ez készült –, hol voltak pontosan ezek a kis tanyák, mennyi volt belőlük, s vajon hol voltak több és hol kevesebben.

Most vizsgáljuk meg a Bucsához tartozó részt! Itt már szerepel Bucsatelep, (és nem Bucsá Újülés)¹ mégpedig úgy, hogy jól látható a házak elhelyezkedése, melyek a mostani fő utcától (Kossuth L. út) észak-keletre vannak berajzolva. A dél-nyugati oldalon egyetlen ház se épült még ekkor. Karcag felé haladva Bekefalvánál (ez sincs jelölve!) három ház van berajzolva. Ekkor még nem volt neve, hiszen ezt a térképen is jelezték volna.

¹ Bucsá Újülés, mint település, térképen sehol se található.

... és a „*polgári változata*”

A legérdekesebb azonban a Nagy Bucsatól a Kiritó tanyán keresztül Zódon-ig (nem Kis- és Nagy-Zódon!) vezető pontsor, mely azt jelzi, hogy itt a házak szinte egy vonalban voltak. Ez a rész úgy néz ki, mintha egyutcás település lett volna. Hosszúsága jóval meghaladta Bucsa telepét. Az épületek számából az következik, hogy a lakosság többsége is ezen a részen élt még ekkor. A pontsor folyamatossága azt is jelzi, hogy ez a rész önálló egység volt.

Ha megnézzük a mai Kis-Bucsza – ezt az elnevezést csak később kapta ez a terület – Ritka Borz majorral határos részét, a csatorna vonalán ismét egy határozott pontsorról találkozunk, mely az ottani épületeket jelzik. A tanyák vonala Zsombok akol tanyától halad felfelé és Ritka Borznál csinál egy kunkort balra és követi a csatorna vonalát. Ez mutatja, hogy itt is egy összefüggő település létezett.

A III. katonai felmérés alapján készült térkép tulajdonképpen egész Európát bemutatja. Ha belegondolunk, hogy ezt a hatalmas területet milyen nagy pontossággal mérték fel és rögzítették a kartográfusok, bizony nagy elismeréssel tartozunk azoknak, akik ezt véghez vitték. El lehet képzelni, hogy mennyire összetett, igényes, nagy munka lehetett, hiszen nem évtizedekig készült, hanem csak néhány évig. A pontosság és precizitás mellett az is elismerésre méltó, hogy minden ország területén előforduló térképészeti bejegyzés a saját nyelvén van rögzítve, mint ahogy az itt közölt térképrészleten természetesen magyarul. Ezen belül is nagyon pontosak a meghatározások, mint ahogy ezen a szelvényen is látható, a puszta (psz), a tanya (tn) vagy a major (mjr) a

magyar szokásnak megfelelően van leírva (rövidítve). Ezt nyilván úgy oldották meg, hogy mindig az adott ország biztosította a mérésekhez a szakembereket, a rögzítéshez a kartográfusokat.

Ennek a térképnek köszönhető, hogy a Bucsa-hoz tartozó tanyák, majorok elhelyezkedését ennyi változás után is pontosítani tudjuk. Ezért, ha ebben a könyvben bármelyik településégről szó esik akár személyre vonatkozólag, akár egyéb miatt, a térkép alapján meg tudjuk állapítani, hogy ez pontosan hol is volt. Bár ezek a majorok, tanyák már régen megsemmisültek, mégis fogalmunk lehet azok pontos helyéről és nagyságáról.

Az 1800-as évek elején készült egy térkép Békés megyéről. Ezen a települések többsége előtt egy P. betű áll, mely a Praedicum, a Puszta szó betűjele. Mint látható, a környéken majdnem minden településnév előtt szerepel, ami azt jelenti, hogy a környék bizony egy nagy pusztaság volt, ahol elszórtan voltak lakott részek, – melyek nyilván jelentősek voltak, hiszen nevük ott szerepel a térképen. Ezek nagy része ma már nem létezik, – megszűntek, kihaltak, elpusztultak. Csak a nevük maradt meg a pusztában, csak egy-egy terület viseli még ma is örökösként ezeket az elfelejtett neveket. Keletkezésük és eltűnésük Nagy-Bucsza Pusztáé történetéhez kötődik, így nagyon érdekes lenne megtudni nevük eredetét, az itt élők mindennapjait, ami tulajdonképpen meg egyezik a bucsaiak életével is. Ez egy újabb kutatás alapjait képezi. Egyszer talán valaki ezt is elvégzi, még mielőtt teljesen feledésbe merül egy furcsa település-szerkezet, egy furcsa életmód.

Békés megye térképének egy részlete. Az 1800-as évek elején készült térképen Bucsa még P. Butsa-ként szerepel, míg Karcag ekkor Kardszag-Újszállás-ként volt ismert.

Mindenesetre elkönnyvelhetjük, hogy az élet vihariban sok kis apró település megsemmisült, de Bucsa túlélte a nehéz időköt s még ma is létezik.

Békés megyét ábrázoló (1910 körüli) régi térképen már sokkal elnagyoltabb ez a terület az előbbihez viszonyítva. Ezen is megtaláljuk a nagyobb egységeket, melyek itt a Bucsai pusztán voltak: Kiritó, Rakonczás, Tót-sziget, sőt még Nagy Bucsa is. Egy érdekességet azonban itt is felfedeztem. Minden előbb említett helység egy kis karikával van megjelölve, – ez mutatja a pontos helyét a térképen. A Bucsatelep szóhoz, helységjelöléshez nem található ilyen. Sőt a Bucsa szó után a telep szó később lett hozzáírva! Ez abból is látható, hogy a betű típusa más, sokkal vékonyabb, sőt a betű karaktere is eltérő, mint a mellette levők bármelyike. Az is lehet, hogy ez a térkép elkészülte után kézzel lett ráírva, tehát utólag korrigáltak. Ez viszont azt jelenti, hogy a térkép készítésekor még Bucsa néven vették fel az adatokat, a kinyomtatás után már Bucsatelep-ként szerepelt. Ez máris meghatározza ezt a két időpontot: a felmérését és a kinyomtatását.

Ezen a térképen szerepel egy tanya, melyet máshol nem láttam. A bal felső sarokban, a Hortobágy csatorna mellett Kiritó és Tótsziget között olvasható a Jósbusca szó. Nyilván ez is létszámában vagy nagyságában jelentős lehetett, ha a térképre is felkerült. Sajnos erről ma semmilyen adat nincs, tehát nem tudni, hogy valóban létezett, vagy csak egy elírásról van szó. Ha viszont létezett, akkor a névadó egy jósnő, vagy egy „boszorkány” lehetett. Az egyszerű emberek hitvilágába ez is belefért.

A fenti térképen viszont nem szerepel a Berettyó csatorna, pedig az már létezett ebben az időszakban.

A térképek fejlődésével tulajdonképpen figyelemmel kísérhetjük a települések változásait. Ha megnézzük az első magyar térképkészítő Lázár (Lazarus) munkáját, feltűnő, hogy éppen ez a terület, – melyen Bucsa is van – egyszerűen nincs jelölve. Tulajdonképpen „fehér folt” a kartográfus szerint. Pedig bizony volt itt élet már akkor is, csak a járhatatlan utak, a megközelíthetetlen kistelepülések – nem utolsó sorban a végtelen mocsár – miatt egyszerűen nem lettek felmérve, nem lettek figyelembe véve.

Lipszky János volt az első olyan kartográfus, aki már olyan részletességgel készítette térképeit, hogy azokat még ma is jól lehet használni. Ezek a lenyomatok egy ország s annak kisebb településeinek fejlődését is mutatják, de még mindig csak elnagyolt állapotban. Jelölve vannak a folyók, a települések, de csak polgári célokra használhatók.

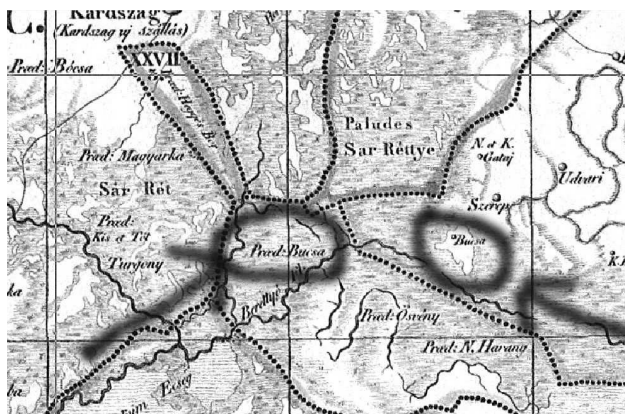
Ugyanakkor a III. katonai felméréskor készített munkákon már olyan részletekkel találkozunk, melyek még a mai térképeken se szerepelnek.

A térképek tanulmányozása során eddig még nem találkoztam a Bucsa-Újülés településmegnevezéssel. Bár ezt az anyakönyvezések során használták, hiszen nagyon sok bejegyzés tanúskodik erről, mégis furcsa, hogy térképen soha nem jelenítették meg. Ha ez valóban így van, és sehhol máshol nem szerepel ebben a módozatban, akkor előfordulhat, hogy csak az itt lakók, az ide betelepülők nevezték el egy rövid időre így, – a beköltözés időszakára – Bucsát.

Az előzőek alapján elmondhatjuk, hogy Bucsa-Újülés megnevezést csak néhány évig használták. Az elnevezés nem emelkedett „hivatalos” rangra, megmaradt az itt élők egyedi meghatározásaként, új otthonként, Újülésként.

Részlet Békés megye térképéről (1910)

Búcsa Békés megyében

Búcsa Erdélyben

Búcsa Zala megyében

Búcsa Szlovákiában

BUCSA, A TELEPÜLÉS

Bucsa, mint lakott terület régóta létezik. Érdekes, hogy ez a legrégebbi elnevezés többször változik az idők folyamán, míg végül újra ezen a néven szerepel és éli önálló életét. Amíg mai állapotát elérte, bizony nagyon sok érdekes dolog történt az itt élő emberekkel, – de magával a településsel is.

Az 1903-ban megjelent „*Békés vármegye községei és egyéb lakott helyei hivatalos neveinek jegyzéke*” c. kiadványban¹ az alábbiakat olvashatjuk Bucsatelep (eddig Bucsa néven) szereplő település mellett az alábbi puszták, telepek, majorok és egyéb lakott helyek voltak még:

Nagybucsa, Kisbucsa, Kiritó, Bogárzó, Rakonczás, Divikizug², Nagyperjés, Kisperjés, Tótsziget, Kisállás, Veresmajor, Vettrét, Nagymonostor, Kismonostor, Farkassziget, Kertészsziget, Görbesziget, Akasztó, Barnasziget, Vargapál, Nagybagyás, Kishagyás, Gara, Papsziget, Macskás, Sársziget, Vargazug, Pázmán, Hosszúsziget, Csárdakert, Kiscsikér, Nagycsikér, Kunérkert, Csukakert, Kecskés, Kátasarok.

36 kisebb-nagyobb település, amely néhány kivételével a régi Bucsa-Pusztta területén volt, lakói nagyrészt a jelenlegi Bucsa területére költöztek s élnek itt leszármazottaik mind a mai napig. Fontos ez a kutatás szempontjából, hiszen a régi anyakönyvekben, – ahol születés, házasságkötés, halálozás rögzítve lett – mindig bejegyezték a lakóhelyet is, s bizony nem mindig Bucsát, vagy Bucsa-pusztát diktáltak be, hanem a saját majorjuk, pusztájuk nevét. Így az anyakönyvi kutatások alkalmával a felsorolt 36 településnévre kell odafigyelni, ami bizony nem is volt olyan könnyű feladat.

A „Mesélő térképek” fejezetben található térképen, – mely a III. katonai felmérés alapján készült, – megtalálhatók ezek a tanyák, majorok, sőt még az épületek is jelölve vannak, tehát megállapítható az, hogy hány család élt az adott környezetben. Az, hogy milyen körülmények között éltek, arról megközelítő pontossággal a halotti anyakönyvek mesélnek – és részben a születési anyakönyvek is. Az utóbbiak annyiban, hogy itt feltüntetik a halva született csecsemőket, mely sajnos elég nagy számban fordult elő ezen a vidéken. A Halotti anyakönyvek már pontosabb adatokkal szolgálnak. Ezekből pontosan megtudhatjuk, mely családból hány gyermeket ér korai halál, éppen az életkörülményeik miatt.

Természetesen egy felnőtt ember tűrőképessége és életképessége is az életkörülményeitől függ. Az anyakönyvbe beírásra került az elhalálozás oka is. A legtöbb gyermek gyengeségben, illetve vele született gyengeségben hal meg. Ez azt a feltételezést vonja maga után, hogy a család s főleg az anya olyan szegényes táplálékon él, hogy gyermekét vagy holtan, vagy igen fejletlen állapotban szüli meg. A hiányos és elégtelen táplálkozás arra vezet, hogy a kicsi nem tud fejlődni, védtelen lesz a betegségek ellen s így várható korai elhalálozása. Ha mégis átvészeli néhány hónapot, akkor hurutos megbetegedés következtében gyengül le és ezután hal meg. A hurutos megbetegedés a környezetből adódóan sok embert átsegít a túlvilágra, hiszen a környék növényzete, az élősködők még a lecsapolás előtti időszakból itt maradtak, s ezek hatása folyamatosan érződik az itt élő emberek egészségén. Mindemellett a mocsaras földből kipárolgó párás levegő ennek jó táptalajt ad.

A házak, vagy éppen kunyhók se nyújtanak mindig elég védelmet, hiszen se higiéniai, se életmódi szempontból nem megfelelőek. Az itt élőknek vagyonuk nincs, ha van is, csak igen csekély, így a cseléd-sors meghatározza életvitelüket is.

A Gombos család

A paraszti osztály, igen kevés kivétellel, legnagyobb részben a volt jobbágyságból származik. A volt jobbágyság is voltaképpen három rétegből áll. Egyik a házatlan zsellér, – ő a legszegényebb – de ehhez tartozik a bértelkes zsellér is. Ő rendszerint napszámából él saját környezetében, vagy pedig a nagyobb gazdaságokban vállal munkát, esetleg cselédnek, napszámosnak szegődik el. Másik réteg a házas zsellér, mely a már végrehajtott birtokrendezés és tagosítás következtében legelő-illetményül néhány holdnyi szántóföldet kapott, neki már háza és beltelke van. Ez a zsellér már kocsit, lovat és tehenet tart. Bérmunkára, aratásra szintén vállalkozik; nap-

¹ Az Országos Községi Törzskönyvbizottság kiadásában jelent meg 1903-ban.

² A későbbi Jenő major

számba, munkára és fuvarba jár. Harmadik réteg a telkes volt-jobbágyság, a telkes paraszt, aki már önálló házzal és beltelekkel is rendelkezik, azonkívül van neki legalább 8–10 hold szántóföldje, meg pár holdnyi legelője és mellette kaszálója is. Ez már akkora birtok, mely gondos kezelés mellett egy több tagú földműves családnak is szerény, de teljes anyagi jólétet biztosít.

A bucsai pusztán élők között mind a három réteg megtalálható, bár a legnagyobb létszámot azok képviselik, akik teljesen vagyontalanok. A jobb lét reménye mindig előttük van, bár erre nincs reális esély. A föld megművelésére és az egyéb mezőgazdasági tevékenységre alkalmas munkaerőben nincs hiány, így a béreket és az ellátmányt a munkaadó határozza meg – természetesen a lehető legalacsonyabb szinten, ezáltal mérhetetlenül kizsákmányolva az egyébként is nagy nyomorban élő embereket.

Délutáni pihenő

A XIX. század végén tapasztalható gazdasági fellendülés egy nagy lehetőség volt a parasztság számára, hiszen a gépesítés és a modernizálás csak az előnyére vált, ezáltal a munkalehetőségek is másképpen alakultak, mint addig. Ezt a rohamos fejlődést mutatja az a változás, amely itt a környéken végbement. A mai területen álló község tulajdonképpen ekkor kezdett megszületni. Az ipar megjelenése és a mezőgazdaság folyamatos gépesítése egy közös centrumba – a faluba – kényszerítette az embereket. Ez a folyamat azonban több évtizedig tartott.

A Nagy Bucsai Újülés-re betelepülő családok telket kaptak, melyre felépíthették kisebb-nagyobb házaikat.

A házak nagyobb része alap nélkül, vályogból készültek. Építéskor az erre a tájra jellemző stílust követték, hiszen célszerűségben és kivitelezésben ez már bevált. Mérete mindig attól függött, milyen anyagi háttérrel, illetve milyen rokoni segítséggel

rendelkezett a család. Szinte mindenhol a szobakonyha-szoba elosztást alkalmazták. Az utca felőli helyiség volt az ún. „tisztá szoba” míg a középen elhelyezkedő konyhában volt a szabadkéményes tűzhely és a kemence-torok. A konyhában folyt a mindennapi élet. Az udvar felőli „hátsó szoba” általában a vasárnapi ebédre, és az éjszakai alvásra volt használva. A férfiak legtöbbször az udvar végében lévő istállóban aludtak.

A terület parcellázása szabályos volt, ebből is látható, hogy egy tudatosan megtervezett település kialakítása volt a cél. (A pusztában lévő házak a környezet figyelembevételével épültek, a terület legmagasabb pontján az ár- és belvíz miatt.) Bucsa térképét tanulmányozva látható, hogy a Karcagot Füzesabonnyal összekötő főút a tengely, melynek két oldalára épültek a házak. Az első időszakban csak az észak-keleti oldalra települtek a környékbeliek. Az első házak pedig a Berettyó-csatornát átszelő híd közelében voltak. Nyilván a bucsai pusztához való kötődés miatt, hiszen hiába jöttek át a híd innenső oldalára, a rokoni és érzelmi kötődés még a régi irányba húzta őket.

A régebben épült házak stílusa és jellege azonos. A ház bejárati része előtt – mintegy megszelesítve az épületet –, szinte mindenhol láthatjuk a tornácot, a gátor-t vagy más néven verandát, gang-ot. (Attól függ, hogy ki melyik vidékről települt ide, mert annak a területnek a szóhasználatát alkalmazta. Az Alföldről jöttek a tornác, vagy veranda kifejezést használták, míg az ország távolabbi vidékeiről ide-települtek a gang szót használták.) Ezek nyitottak voltak. Ide tették ki füzérekben a paprikát, vagy kukoricatörés után a kukorica-csőveket. Mivel védve volt az esőtől és a hótól, sok mindent lehetett itt tárolni. Jó idő esetén – vasárnaponként – ide lehetett kiülni beszélgetni, borozni, pipázni. A gang tetőrészét oszlopok tartották, mely a jobb módú családoknál téglából készült, az egyszerűbb kivitel pedig fából, – ez volt a „faculáp”. Egyszerű volt, mert csak szekercével volt megfaragva, esetleg a felső része volt kiszélesítve, vagy díszítve.

A kehely formájú díszítés

Az utca felé néző homlokzat fából, deszkából készült. A nyeregetetőt ez a timpanon szerű oromzat zárta le az utca felé. Az oromzat, az utcai homlokzat tulajdonképpen a barokk egy változataként kialakult

népi barokk, paraszt barokk, melyen minden különösebb cicoma nélkül az építés évszáma is szerepelhet, csúcsára egyszerű díszet helyezhetnek. Legtöbb helyen lőrés-szerű nyílást, – két kis ablakocskát – nyitottak, ami nyári szellőztetésre is szolgált. Ezek a kis ablakok is a lakóház díszítését szolgálták.

Két kehely, középen egy szívvel

Érdekes következtetésre jutottam az oromzatok tanulmányozása közben: voltak olyanok, akik ezen külső homlokzatot választották arra, hogy vallási hovatartozásukról valljanak, és büszkén vállalják azt mindenki előtt. A Nefelejcs utcában ez két házon is felfedezhető. Az egyikben a kis ablakok kehely formájúak, ezzel is mutatva azt, hogy építője, tulajdonosa a református egyház híve volt.

Néhány házzal előrébb viszont egy katolikus család háza áll, akik vallási hovatartozásuk jeleként a homlokzati timpanon felső csúcsára egy fémkeresztet helyeztek díszítésnek. A másik házon ide csak egy fából készült egyszerű – néhol díszesebb – csúcsot illesztettek. Egyéni elképzelések váltak valóra.

A homlokzaton lévő nyílások kivitelezése az ácsmester, vagy a tulajdonos ízlése szerint változik. Tulajdonképpen a népművészetnek az egyik különleges formája ez. A népi építészet egyik megnyilvánulása, mely annyira jellemző itt az Alföldön.

Kereszt alakú kovácsoltvas díszítés a ház homlokzatán

Téves az az elképzelés, miszerint a mezőgazdasági munkában megfáradt emberek semmit sem törődtek környezetükkel. Ha jobban körbenézünk

egy településen, – mi természetesen itt Bucsán – még ma is láthatjuk azokat az érdekes és értékes alkotásokat, melyeket művészi szinten alkottak, s mindezt azért, hogy azt a kis világot, melyben éltek, még szebbé, még otthonosabbá tegyék.

Kereszt és kehely variációk

A szépség iránti igény igenis benne élt az emberekben, függetlenül attól, milyen közösségben éltek, milyen végzettséggel rendelkeztek. A környezet kialakítása bemutatta azokat, akik itt éltek, dolgoztak, szerettek, szenvedtek. Önmagukról vallottak, önmagukat tárták a világ elé.

Egyszerű és mégis szép oromzati díszítések

A mesteremberek mindenkor bizonyítani akarták szakmai felkészültségüket, s erre a legjobb lehetőség az oromzat díszítése. Ezeket bárki szemrevételezheti, hiszen az utcán jártában-keltében egyből szemébe ötlött mindenkinek a ház oromzata, a házat körbeölelő kerítés, a jó emberek előtt mindig nyitva álló kapu. Mind-mind arra szolgált, hogy a szépséget és különlegességet mások felé közvetítsék.

Mint ahogyan az előzőekben is látható, ilyen esetekben fontos szerepet játszik a vallási hovatartozás. Egyik házon viszont éppen az tűnt fel, hogy mind a két vallásnak a jelképe egyszerre van jelen. Mint megtudtam, a valamikor itt élt házaspár egyike református, a másik pedig katolikus volt.

A nap sugarait mintázó oromzat

Akik nem akarták kihangsúlyozni, hogy melyik felekezethez tartoznak, azok csak egyszerű díszítéssel, vagy csak egy téglalap alakú, lőrés-szerű nyílással látták el a házuk utcafrontjára eső homlokzatát. Az alföldi oromzatokra jellemző napsugaras díszítés is megtalálható Bucsan. A nap jelképesen a világságot és a gazdagságot is jelenti, hiszen fényével és aranyos ragyogásával egyik alapja a bő termésnek – s ezáltal az életnek is. Ezek az érdekes jelképek teszik értékessé és széppé ezeket a régi házakat.

A népi építészet egyik jellegzetessége, hogy a díszítéseket egyszerű anyagokkal és formákkal oldotta meg, ugyanakkor a rá fordított anyagköltség nagyon minimális volt, mert nem a hivalkodás számított, hanem csak a hagyományos szépség.

A házakat évente meszelték kívül-belül, legtöbbször saját kezűleg. A ház lakóinak tisztaságát tulajdonképpen ez jelképezte. A színes házak csak a mai korban váltak divattá.

Kapubejárat egyszerű díszítéssel (Szabó János)

Az Alföldön élő emberek mindig büszkék voltak portájukra, udvarukra. Az utca felől a kerítés zárta le a házat körülvevő portát. Ennek a kivitelezése is változó, hiszen régebben a tehetősebbek deszkából készítették el, míg a szegényebbeknek csak kőből,

vesszőből font kerítésre tellett. A kapuk is bemutathatták a bent lakó családfő szépérzékét, nemegyszer mesterségét is. Ilyen például a Szabó János gépész házána lévő kapu díszítése. Egyszerű és szép, mely egyben monogramját is mutatja az arra sétálóknak.

Az utcák rendezettsége is a lakosokat dicséri. Mivel a bucsai föld – főleg esős időszakban – bizony vendégmarasztaló, meg kellett oldani az utcákon az esővíz elvezetését. Ezért az árkok kiásása fontos volt. Mivel csatornázásról ekkor még nem beszélhetünk, ezért csakis így lehetett a felgyülemelő felesleges vizet, csapadékot elvezetni. A vendégmarasztaló sár még a csizmát is lehúzta az emberről, így a gyalogosokat is védeni kellett valamilyen módon a „dagonyától”. Kialakították a járdás és a járdátlan oldalt. A járda se volt ekkor még kiépítve betonból vagy téglából. Egyszerűen pallókat fektettek le és ezen közlekedtek. Nyilván ebben az időben még több fa volt a környéken, több erdőből lehetett fát kitermelni. A betonjárdák kiépítése azonban még nagyon sokáig váratott magára.

Sárkaparó felső része érdekes, egyéni kivitelben

A sár eltávolítása a sárkaparó vassal történt, mely kisebb-nagyobb variációkban, de minden ház bejáratánál ott volt. Az utcáról betérők ennek segítségével kaparták le a sarat csizmájukról, cipőjükről. Legáltalában a nagyobb részét. Ezek a sárkaparók is mutatják az itt élő emberek „művészi” találékonyságát, hiszen ezeket a hétköznapi eszközöket is megpróbálták a saját ízlésük szerint formálni. Az egyszerű díszítések mellett itt is találkozhatunk olyannal, ahol a tulajdonos nevét illesztették be.

Az árok és vízlefolyó-csatorna rendszer arra volt hivatott, hogy az eső által felgyülemlett csapadékot kivezesse a lakott területről, így az utak is hamarabb felszáradtak és ezáltal használhatóbbá váltak a közlekedésre. A kiásott árkok azonban elszakították a házakat, telkeket egymástól, nem lehetett megközelíteni az út másik oldalán lévő szomszédokat. Eleinte kisebb átkelőket eszkábáltak össze a közlekedés elősegítésére. Az idők folyamán azonban Bucsa tulajdonképpen hidakkal átszőtt településsé változott. A kis deszkás hidacskákat felváltották a betonból, vasból épült biztonságosabb kishidak. Alapanyagként néhol még a „lőré” elbontott sínjeit is felhasználták, máshol csak egyszerű vascsövek kerültek biztonsági korlátként a hidakra.

HIDAK

Hidak és átjárók bőségesen találhatók Bucsán. Ez is arra utal, hogy a környék valamilyen kapcsolatban volt, és van a vízzel. Nem éppen az itáliai Velencében oly megszokottá vált kis hidakhoz hasonlíthatók ezek az építmények. Mégis itt vannak. Életünk és mindennapjaink részesei, még akkor is, ha éppen nem is veszünk róluk tudomást.

A település két „bejárata”¹ már jelzi: itt egy vízi világ lehetett valamikor. A víz el- és meghódítása korlátok közé terelte a természet ezen féktelen erővel és szeszéllyel rendelkező egységét. Bár napjainkban már ember által létrehozott medrekben folydogál, azért mégis mindig tartani kell tőle.

A falu kialakításakor létrehozták a csapadék levezetésére szolgáló árkokat, mélyedéseket, melyek jó szolgálatot tesznek az időnként erőszakosan megjelenő belvíz és a kertekben feleslegessé váló talajvizek elvezetésére.

Nem volt szokatlan ez a módszer, hiszen a környéken már régóta alkalmazták a szántóföldeken, legelőkön és a tanyák, majorságok környékén is. Ebben az esetben azonban mégis komolyabb dologról van szó, hiszen egy több ezres település lakóit, házait, kertjeit kellett megóvni a természet váratlan támadásától.

Már a régi időkben is gondoskodtak a felesleges víz elvezetéséről. Gacsári István is megjegyzi ezt a Füzesgyarmati krónika c. könyvében:

„Kanális van egy Bucsán, mintegy 2000 ölnyi hosszúságú és három ölnyi szélességű, szárazon vive a Sárréte közepére, az úgy nevezetett Nagy- és Kis-Halas álló tavakba felirtva, a vizeknek hamarábbi lefolyása végett.”

Ugyanebben a kötetben több utalást is találhatunk a Bucsán átfolyó vizekről, az itt fogható halakról, a tulajdonképpeni vízi világról:

„A Berettyó folyó vize napkeletről északnak lefelé nyugatra határozza; ott fordulván délre Bucsán, a határán keresztül folyik...”

A terület múltja azért benne van még ma is a környék talajában, hiszen a Nagy Sárrét lecsapolása megtörtént ugyan, de a föld alatti vízfolyások, a vízzáró rétegek mind-mind jelen vannak láthatatlanul s mégis érzékelhetően. Vagyis időnként igencsak testközelbe kerülnek ezek a tulajdonságok, hiszen egy kiadósabb esőzés után, vagy a tavaszi olvadás következtében a „jó bucsai föld” nem engedi be magába a vizet s a felszínen maradvá ragacsos, tapadós, sűrű és tömény „vendégmarasztaló” sár formájában boldogítja az itt lakókat.

A hasonló kellemetlenségeket teljesen még mind a mai napig nem lehetett megszüntetni, de már a betelepéstől folyamatosan megpróbálták hatását csökkenteni. Mármint a sár, a kellemetlen locs-pocs hosszabb jelenlétét. Az árkok, a levezető csatornák a lakott területen kívülre vezetik el a felesleges csapadékot, bele a Berettyó csatornába, így hamarabb válnak a kertek, az utak, a járdák szárazabbá és használhatóvá.

A települést átszelő árokrendszer mérnöki precizitással készült el, így még napjainkban is jó szolgálatot tesz. Régebbi fotókon, képeken is láthatók ezek az árkok és az átkelést elősegítő hidacskáék.

A kezdeti időszakban csak egyszerű kis fahidak készültek, melyek az akkori igényeknek éppen megfelelték. A kocsik, szekerek súlyához készültek a nagyobbak, míg a gyalogosok részére sokszor csak egy palló szolgált.

Az idősebbek elbeszéléseiből tudhatjuk, hogy például mindkét nagyobb híd – a Füzesabony felől álló, és a Karcag irányában lévő is – faszervezetű volt még a háború idején. Az idő azonban megkövetelte, hogy a technika fejlődésével párhuzamosan ezek a nagy forgalmat lebonyolító hidak erős anyagból épüljenek. A könnyen korhadó és kis teherbírású faanyagot felváltotta a vasbeton. Ezen már nagyobb teherrel is közlekedhettek a járművek. A fejlődés azonban itt is továbblépésre kényszerítette a hidak karbantartóit, hiszen 2005 nyarán a Karcag felé eső hidat ki kellett szélesíteni, meg kellett erősíteni.

Érdekes, hogy míg a faluban sok helyen pallók, vagy hasonló egyszerű készítésű átkelők voltak, addig Kis-Bucsá területén már betonból készült hidak, átfolyók épültek. A híd jelzésére és az átkelés biztonságára úgynevezett kerékvetőket állítottak (szintén betonból). A négy tömzsi betonoszlop még ma is megtalálható ezeken a helyeken.

Vízlevezető árok feletti híd (négy sarkán kerékvető kövek)

Sajnos az tapasztalható, hogy a pusztában lévő ún. „mútárgyak” karbantartására senki nem gondol, pedig nagy szükség lenne arra, hogy ezeket a kis

¹ Karcag és Füzesgyarmat felőli utak.

átkelőket folyamatosan tisztítják, a kis védőoszlopokat visszahelyezték eredeti helyükre. Sajnos a Kisbucsaán épített zsilip fémrészei hiányoznak, az átfolyást biztosító nyílás be van tömődve, el van iszaposodva. Ennek következtében az oldalára helyezett vízszint-jelző szükségtelenné vált. Elődeink nem véletlenül és nem passzióból építették ezeket a létesítményeket. Mindennek meg volt a saját feladata, minden egy bizonyos hidrogeológiai elvárás szerint lett létrehozva, megépítve. Sajnos csak akkor döbbenünk rá hanyagságunkra, amikor már a természet káros erői – belvív, esőzések – kezdenek munkálkodni.

Kisbucsaai zsilip

A falu fejlődésével – a településen belül is –, még több híd építése vált szükségszerűvé. Bucsa „Újtelep” nevű részének felparcellázása, majd az itt épülő házak lakói is igényelték a mindennapi közlekedésüket segítő átkelőket. Ezek már – a kor igényei szerint – beton alappal készültek. A gyalogos rész biztonságát korlátokkal oldották meg, melyek egy része az abban az időben felszámolásra kerülő „lóré” sínjeiből lettek hegesztve. Ezáltal itt él tovább a régi Bucsa egyik legendás technikai emléke. Akkor a közlekedőket szolgálta, most pedig a közlekedő gyalogosokat védi. Mivel Újtelep és a régi falu között húzódik egy mély, a Berettyó csatornába torkolló esővíz-levezető árok, így a fő útról kifelé vezető minden utcán van külön a járművek és külön a gyalogosok részére épített híd. Mindegyik egyedi jellegű, ezáltal is látható, hogy nem egy sablonra készültek.

A sportpálya végénél lévő gyaloghidat még sűrű kerítésfonattal is ellátták, – nyilván az itt közlekedő kisgyermek megóvása érdekében. Ha már a gyerekekről van szó, hát ők igencsak kedvelik ezeket a csatornákat – s nyilván a rajtuk átívelő kis hidakat is –, hiszen innen tanulmányozzák az időnként elszaporodó és forró nyári éjszakákon kuruttyolós, brekegős szerenádot adó békákat.

Feledésbe merült már az a két nagy árvíz, mely itt Bucsaán szörnyű károkat okozott.

„1830-ban is volt árvíz nagy mértékben... március hónapban... 24 óra alatt úgy ránk tódult, hogy az egész Bucsaát merevül elborította...”

Az 1844-ben történt árvízről viszont az anyakönyvben olvashatunk, ahol azt írják, hogy egy meghalt gyermeket itt Bucsaán temetnek el mivel az „*árvizek dúlongásai*” miatt, nem tudták beszállítani az anyaegyház füzesgyarmati temetőjébe.

Vashíd a Berettyó-csatorna felett

A Berettyó-csatorna déli szakaszánál, a Kis-Bucsa melletti részen is található egy stabil építésű, – de már elhanyagolt – vashíd. Tótsziget és Kis-Bucsa összeköttetésére szolgált, ma már sajnos használhatatlan, mivel az átkelést biztonságossá tévő padlózata hiányos. Senki nem törődik vele, pedig még most is jól funkcionálna – ha törödnénk a karbantartásával.

Beszélgetés a hídon

Napjainkban ezek a kis hidacsok még a társadalmi életben is jelentős szerepet töltenek be. Például a Széchenyi utcában lévő híd, – melynek korlátja szintén a „lóré” elbontott anyagából készült – találkozóhelyként szolgál a környékelieknek. Szép idő esetén itt gyűlnek össze és beszélnek meg gondjaikat, bajaikat, s itt elbeszélgetve még szorosabbá válhatnak a szomszédi kapcsolatok.

PÁSZTOROK, JUHÁSZOK, CSELÉDEK

SZabad életük volt a pásztoroknak s ezt a szabadságot soha nem adták fel. Életmódjuk egyedi volt, hiszen a körülmények határozták meg mindennapjaikat. Az állatok őrzése, legeltetése, gondozása nem volt munkaidőhöz kötve. Ezt folyamatosan, a nap huszonnégy órájában tavasztól ősziig, vagy tavasztól tavaszig végezték, attól függően, hogy milyen állatok voltak rájuk bízva.

H. Ditz 1869-ben a következőket írja:

„Magyar ember pásztornak s marhatenyésztőnek született. Nincs nemzet a világon, mely marhája iránt oly gondot és szeretetet tanúsítana, mint ő...”

...A német, szerb és tót nem képes oly szeretetet érezni barma iránt, mint a magyar, még kevésbé oly szeretettel bánni vele.”

Igen. Ez valóban így lehetett, hiszen egy gazda vagyonságát nemcsak földje nagysága jellemezte, hanem állatainak száma is. Egy jó pásztor mellett az állatok is jól érezték magukat, nem beszélve a szaporodó állományról. Tulajdonképpen a pásztoréletre születni kellett, hiszen nemcsak az állatok gondozása és a legeltetés jellemezte ezt a foglalkozási ágat, de az életmód is. Az állatokkal való bánásmódot minden vidéken élő ember már gyerekkorában megtanulta, hiszen velük együtt élt. Megtanulta, hogy sokszor előbbre való maga a jószág, a „barom”, mint az ember.

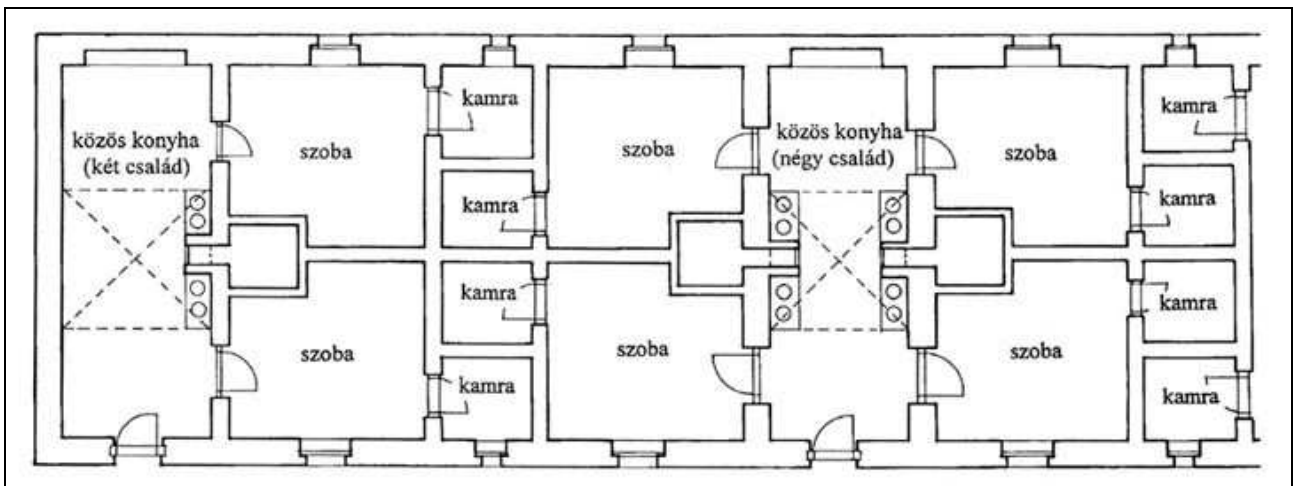
Mivel a magyar ember pásztornak született, így nem meglepő, ha itt Bucsán is bárki vállalhatta az uradalmi állatok őrzését, gondozását. Elismert és bizalmi állásnak számított ez. Mindemellett, ha valaki még ügyes is volt, a pásztorbér mellett egyéb jövedelemhez is juthatott, hiszen ahogyan ők mondták: *„nem a konvencióból éltek, hanem az eszök szerint”*.

Ez pedig azt jelentette, hogy év közben a szaporulatot nem mindig tudta a gazda ellenőrizni, így az mindig a pászortól függött, mennyit vall be kenyéradójának. Már csak azért is, mert a jószágért járó béréből és a konvencióból állt, hanem meg volt engedve a saját jószágért járó béréből is. Így tehát a szaporulatról senki nem tudta megállapítani, kinek az állatától származik. A tavasztól ősziig a legelőn élő pásztorok könnyebben kijátszhatták a gazdát mint azok, akik naponta hajtották ki a legelőre a jószágot.

A pásztorok egy bizonyos rétegének saját háza, sőt még telke is volt. A szegényebb pásztorok a házatlan zsellérek sorába tartoztak. Ezt láthatjuk az anyakönyvekben is, ahol a bucsai birtokon élő egy ugyanazon ember foglalkozása, hol cseléd, hol gulyás, vagy juhász. Ezek, mint vagyonnal nem rendelkezők, olyan munkát vállaltak, amire éppen a gazdaságnak szüksége volt.

Elszállásolásuk a cselédházban történt. Anyaggyűjtésem során több emberrel is beszélgettem, akik a bárói birtokon ilyen cselédházakban éltek. Elbeszélésük szerint egy házban négy család lakott, akik egy közös konyhát használtak. A mellékelt ábrán jól látható az elrendezés módja. Ennek alapján el lehet képzelni az itt élők mindennapjait, ha hozzávesszük azt, hogy néha egy szobában akár nyolc, vagy tíz személy is élt.

Érdekes és talán meglepő az eddigi tanulmányainkhoz képest, hogy itt Bucsán, illetve a majorokban élő cselédeknek az elszállásolás mellett még jószágokat is tarthattak, sőt még egy meghatározott nagyságú földterületet is kijelöltek minden család számára, melynek művelése és a terménye is őket illette.

1910-ben épült hosszú cselédház részlete.

Tarhos-pusztai (Békés vm.) a Kis magyar néprajz című könyvből

A Nagy-Sárréten az egyik legfontosabb és legjobban hasznosított növény a nád volt. Ezt mindenre fel tudták használni, és ami a legnagyobb előny volt – bőven termelt és bárki könnyen hozzájuthatott. Fel lehetett használni házépítéshez, de ebből készülhetett a ház teteje is, a padlást is ezzel szigetelték le, kerítés is készülhetett belőle, mindemellett még tüzelőnek is lehetett használni. Hodályt készíthettek belőle az állatoknak, esőtől és a nap sugarától védő kunyhót a réten legeltető pásztoroknak. Sőt nádat helyeztek a bölcső és a koporsó aljába is, így jelképesen a nád végigkísérte az itt élő embereket a születéstől egészen a halálukig.

Csónakkal a bucsai nádasban

Természetesen a település arculatával az életér változásával, a házak külseje és belseje is átalakul. Bár a szegénység és a környék adta „építőanyag” párhuzamosan jelen van, mégis egyre nagyobb és egészségesebb lakások épülnek. A tágasabb lakótérbe immár gyárilag vagy asztalosmester által készített bútorok kerülnek. Mindez azt mutatja, hogy itt a Sárrét szélén is szép lassan beindult a polgárosodás.

Megjelennek az úgynevezett „tisztá szobák” is, ahol már olyan bútorzat és apró értékek vannak elhelyezve, melyek nem szükségesek a mindennapokhoz. Az ágyakon ízlésüket és vagyonukat jelképező hímzett párnák, dunyhák, szőttesek, ágytakarók vannak elhelyezve, a konyhában a polcokon pedig étkezéshez nem használt díszes cserépedények sorakoznak.

A paraszti építészeti és lakberendezési kultúra alapjait feltétlenül a célszerűség és a környezeti tényezők határozzák meg. Ez látszik a házak építéséhez használatos anyagokon: vályog, nád. A belső tér funkcionális kihasználtsága is ésszerű. Ennek egyik jól érzékelhető eszköze a kemence. Bár típusában és méretében különbözőek, alkalmazása viszont hasonló, hiszen a téli időszakban a szoba fűtésével párhuzamosan ellátja a konyhai feladatokat is, – legyen az a kenyér sütése, vagy egyéb ételek főzése. Felfűtésére szalmát, gallyat, kukorica-szárát használtak. A modernizálódás sajnos eltűntette a lakásokból ezt az igen célszerű „bútordarabot”. Az energia drágulásával igencsak felértékelődne még ma is a kemencék, főleg a téli időszakban, amikor csak fűtési célt szolgál. Használata ma is olcsó lenne.

Érdekes formájú kemence egy bucsai házban

A kemence „torka” általában a konyha felé esett, innen táplálták tüzelőanyaggal, míg a szoba felől volt a kemence nagyobb és látványosabb része. Ez is célszerűen lett kialakítva, hiszen körben egy padka volt, melyre le lehetett ülni, sőt a hátsó részén volt a sut, amit egy gyerek akár alvásra is használhatott.

A nyári időszakban nem fűtötték be a kemencét, hiszen akkor elviselhetetlenül meleg lett volna a lakásban, ilyenkor a konyhai tűzhelyen készült az ebéd. A kenyér sütését nyári időszakban az udvari kemencében végezték, – természetesen ott, ahol ilyen volt, – vagy meghatározott napokon elvitték a pékekhez bérsütésre.

A „tisztá szobát” nem használták, csak nagyon különleges esetekben. Olyankor lett igénybe véve, ha esetleg távoli rokonok érkeztek, vagy nagyobb ünnepeken, ugyanis ilyenkor itt volt megterítve az ünnepi asztal. Ha a családban valaki lebetegedett és orvost kellett hívni, akkor is a „tisztá szoba” volt használva.

Az élet egyébként csakis a konyhában és az udvaron folyt, hiszen a mindennapi munka által az emberek ruházata bepiszkolódott, esős időszakban a csizmára is jókora sár tapadt, ami alaposan beszenyezte volna a lakást.

Az életviszonyok, s vele az életmód változásai, a szabadidő eltöltésének és a szórakozásnak helyi sajátosságai egy új, egy polgárosodás felé hajló réteget nevel ki itt az Alföldön. A nyugatról beáramló divat leginkább a városi emberekre hat – itt a környéken is. A paraszti rétegek – talán önvédelemből – még sokáig megtartják belső tagozódásukat, s bizonyos fokig zártságukat is.

HÁMSZÁRÍTÓ

Különleges, érdekes kifejezésekkel találkozhatunk Bucsa történetének megismerése közben. Az elnevezések mindig kötődnek valamihez, esetleg valakihez. Éppen ezért érdemes ezeknek utána járni, hiszen ezek értelmezése, eredetének kialakulása, elnevezésének körülményei a település történetéhez szorosan kapcsolódik.

Elsősorban a majorok, és földterületek elnevezése az, mely visszanyúlik akár a középkorba is. Vanak viszont olyanok, melyek csak az elmúlt században alakultak ki.

Bucsa-puszta

Bármennyire is furcsának tűnik, de ez a terület egy központi helynek számíthatott az 1500-as években. A feltételezések szerint itt egy monostor volt, mely egyházi központként a területet is felügyelte. Mivel a lakosság elszórtan élt kisebb tanyákon, így több kis egységből állt össze Bucsa. A terület határai jól láthatók az első térképeken, mely erről a területről készült. A nagy pusztaságot Apavára, Szerép, Füzesgyarmat, Szeghalom, Dévaványa, a Kisújszállási puszta, és végül Karcag tanyavilága határolta. Mivel a terület tulajdonképpen egy nagy pusztaság volt, így minden olyan kis egység, – tanya, major, földbirtok –, mely ezen a területen helyezkedett el, összefoglalóan Bucsa-puszta néven emlegettek és jegyezték fel okmányokon. Ezen belül természetesen megneveztek más településrészeket, de ezek is a Bucsa-puszta, néhol Nagy-Bucsa-puszta néven nevezett terület részei voltak. Ameddig egy központi hely, azaz egy falu nem jött létre, addig közigazgatásilag Füzesgyarmathoz tartozott. De csak adminisztrációs szempontból, hiszen az itt élők soha nem vallották magukat se füzesgyarmatinak, se szeghalminak, se szerepinek. Mindenkor bucsaiként éltek és dolgoztak.

Kismonostor

A kismonostori terület a középkorban a környéken működő apátságtól, az itt épült monostortól kapta nevét. Bár a név eredetét mindenki másképp magyarázza, de többek szerint ez a legvalószínűbb.

Kertészsziget

A Bucsa-pusztán található település neve még nyilván abból az időből származik amikor a környék vizes területéből szigetként emelkedett ki ez a rész. A XIX. században meghonosodó dohánykertészek nagy része élhetett itt, s talán ezért is lett róluk elnevezve.

Görbesziget

A pusztában található kisebb település-egységek nevei sokszor tartalmazzák a sziget szót. Ezek a magasabban álló részek voltak csak alkalmasak lakott település kialakítására. Görbesziget nyilván az alakjáról kaphatta nevét.

Bogárzó

Furcsa név, de ennek is hallottam a keletkezését. Azt mesélik, hogy amikor Bucsa elkezdett kiépülni, erre a részre a szegényebbek olyan kis házakat építettek, melynek a tetejét nem cseréppel vagy az itt használatos náddal fedték be, hanem csak szalmával. Ezek a zsúptetejű kis házikók a füzesgyarmati híd felől úgy néztek ki, mint az összebújó apró bogárkák. Ezért lett a neve Bogárzó.

Paprét

Már a neve megmutatja névadóját. A falu mindkét egyházának voltak földjei Bucsa határában. Ez azért is volt célszerű, hiszen az ott termelt javak bevételéből a működésüket biztosítani tudták. Ez ma már az államosítás miatt megszűnt, az elkobzott egyházi földek hiányában szegény mind a két parókia. Az egyházi földek mellett az ott szolgáló pap is részesült földterületben. Ez viszont az ő javadalmát egészítette ki. A Paprét tehát a pap tulajdonában lévő terület neve volt.

Ilona major

Az elnevezés nyilván az uradalom tulajdonosának egyik leszármazottjára utal.

Farkasveremhát

A mocsaras, nádas vidék kedvező életteret biztosított számos halfajnak, sokféle madárnak, különféle vadaknak. A farkasok is szerették a zombékos, bokros bűvőhelyekkel sűrűn ellátott területet. A pusztaságban élő kisebb emlősök és sérült madarak szolgálták táplálékul ezeknek a kisebb farkáknak. A kemény telek beköszöntével azonban közelebb merészkedtek a pásztorok karámjaihoz, a tanyák kisebb óljaihoz. A farkasok támadásától mindenki félt, hiszen a farka még az emberekre is rátámadt. Mikor már megelégtették az itt élők a vad horda merészségét és pusztítását, a határban farkasvermeket ástak, melyeket fűvel s ágakkal fedtek be. A verem közepére csalinak feláldoztak egy-egy baromfit. A nádasokban kóborló, a prédára leselkedő éhes vadak sorra áldozatul estek az emberi leleménynek. Az elbeszélések szerint ezt a területet nevezték el Farkasveremhátnek.

Tótsziget

Az itt élő tótokról lett elnevezve.

Hámszárító

Bucsá és környéke a XIX. század végén teljesen más képet mutatott a mostanihoz képest. Csak földutak, dűlők voltak, melyen száraz időben minden gond nélkül lehetett közlekedni. Tavaszi olvadáskor, a nyári és őszi esős időszakban viszont szörnyű állapotba került. Mivel köves út ekkor még nem volt, a talaj átázott s a rettenetes nagy sár bizony próbára tette az igavonó állatokat. A munkát, az áruszállítást a legnagyobb esőben és sárban is el kellett végezni. A Karcagról vagy Füzesgyarmatról érkező lovaszerek egy pihenőre megálltak a bucsai fogadónál. Ez a fogadó a füzesgyarmat felé eső hídnál volt. A kocsis betért egy pár falatra s néhány pohár borocskára, míg a lovakat kifogták a szekér elől, megabarkolták s a rajtuk lévő hámot is levették, hogy az átázott bőrből készült lószerszám ne áztassa tovább az állat szőrzetét.

Akivel először beszéltem a hámszárítóról, az azt mondta, hogy az esőben átázott lószerszámot kellett megszáritani. Másokkal történt megbeszélések alkalmával tudtam meg az igazi hátteret. Ugyanis abban az időben Füzesgyarmat felől még nem volt híd (vagy csak személyforgalomra méretezett) s így az itt még sekélynek mondható részen kialakított gázlón jöttek át a szekerek. Tehát az itt átázott hámost kellett végül megszáritani, hogy az út további részén ne tegye tönkre a lovak szőrzetét, bőrét.

Míg az állatok és gazdájuk pihent, a lószerszámokat kiakasztották egy erre a célra kialakított tároló helyre, hogy a levegő és a szél mozgása lassan megszáritsa. Ezt a helyet nevezték hámszárítónak. A neve fennmaradt egy területen is, mely a község kataszteri térképén is olvasható. A térképen ez a terület éppen a fogadóval szembeni részen van jelölve, vagyis a mostani futballpálya felőli részen, a Deák Ferenc utcától egészen a Déli sorig. Gondolom ekkora terület nem kellett annak a néhány hámnak a megszáritásához, melyre alkalomadtán sor került, hiszen maga a hám szárítására a csárda területén volt hely biztosítva.

Tövisheshát

Az itt elburjánzott vadnövényekről kapta a nevét. A tüskés, bozotos hely védelmet nyújtott a nagyobb ragadozóktól, – például a farkasoktól.

Borz

A terület tulajdonosáról, az itt élő Borz nevű birtokosról nevezték el

Bekefalva

Állítólag a terület tulajdonosáról kapta a nevét. Régebben különálló településrészként szerepelt.

Rakonczás

Egyelőre nem ismert, hogy honnan kapta nevét.

Kis-Bucsá

Az 1800-as évek végén még csak néhány tanya van ezen a területen. Az 1900-as évek elejétől kezd betelepülni oly mértékben, hogy Bucsá-puszta egyik legjobban fejlődő tanyaközpontja lesz. Talán ezért, vagy az ekkor már nagy létszámú falu közelsége miatt is nevezik el Kis-Bucsának.

Az első rész tanyái a falu felől megközelítve, a mostani Bocskay út folytatásaként:

Jobb oldal:

- 1.) Kiss P. János
- 2.) Karsai János (Egy piros cserepes kis ház)
- 3.) Márki Elek
- 4.) Vasas András
- 5.) Deák András
- 6.) Kovács Sándor
- 7.) Gyurik András
- 8.) Majoros János
- 9.) Kovács Bálint
- 10.) Kapitány Gergely (később Jáger Alajos)
- 11.) Roncsek
- 12.) Kázmér
- 13.) Tóth István

Bal oldal:

- 1.) Cina Sándor
 - 2.) Márki Sándor
 - 3.) Mészáros Sándor (később Pócsiéké lesz)
- Czinege

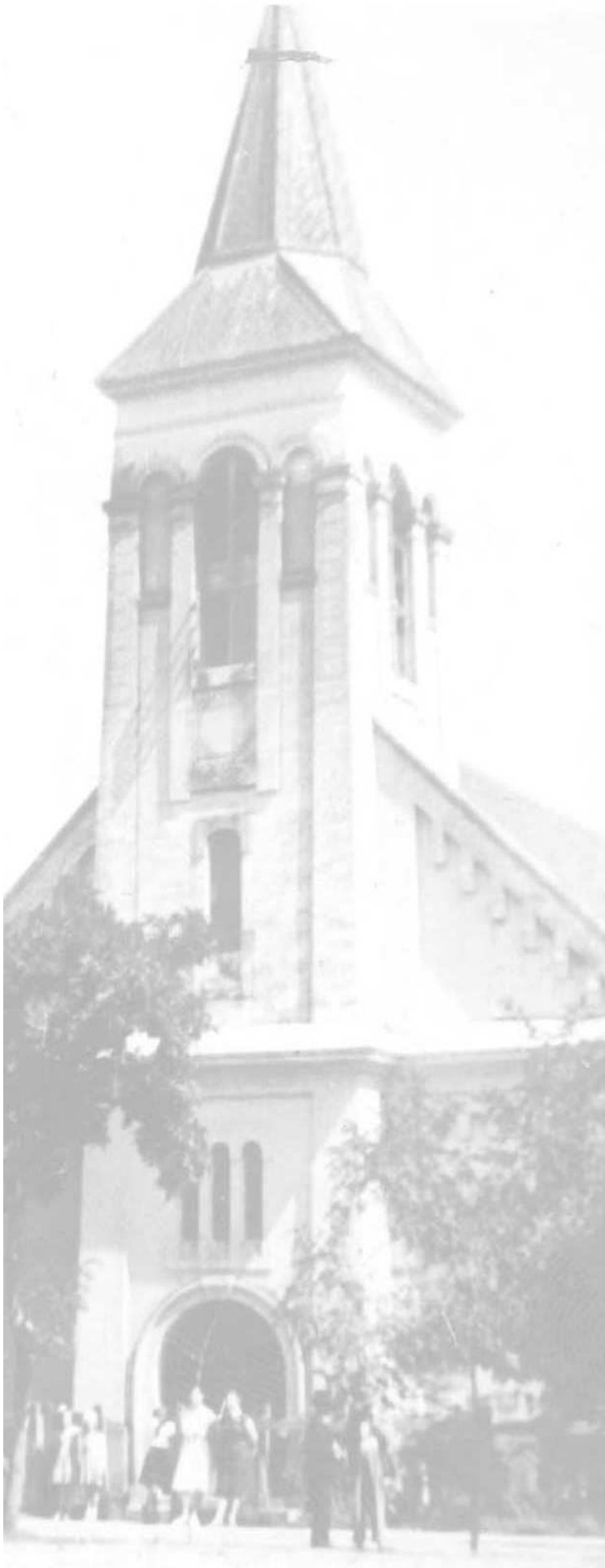
Mária major

Régebben Bucsai Nagy major néven ismert. Valószínűleg tulajdonosáról Springer Mária bárónőről kapta új nevét. Vélhetően ez volt a régi Bucsá település. Lakói a közelben folyó Berettyó medrében mély kutakat ástak, mely a nagy szárazságok idején is táplálta őket friss vízzel.

Jenő major

Diviki zug néven szerepel a régebbi térképeken. A tulajdonosnő férjéről, az ekkor már báróvá kinevezett Fould-Springer Jenőről kapta nevét. 1926-tól találkozunk ezzel a névvel az anyakönyvekben.

Egy alapos kutatás lehetővé tenné, hogy megismerhessük pontosabban ezen területek elnevezésének körülményeit, jelentéseit. Az itt élt emberek ezzel nyilván nem foglalkoztak, hiszen számukra természetes volt ezen kifejezések használata, alkalmazása.

A vallás gyakorlása minden magyar ember számára nagyon fontos volt. Az elődöktől örökölt hitvilág átsegítette őket a szenvedéseken. Ott volt mindennapi életükben. Meghatározó volt mindennapjaikban: ünnepeikben és hétköznapjaikban. Végigkísérte őket a születéstől, egészen a halálukig. Támasz volt a bajban és szenvedésben, vigasz a betegségben, és remény a tehetetlenségben.

HITÉLET BUCSÁN

Hit, erkölcs, család. Ez a hármas vezérelte mindenkor a magyar embert. Hit nélkül nehéz lett volna túlélni annyi szörnyűséget, melyen ez a kis nemzet átesett. Erkölcs nélkül semmivé vált volna István király országa. A család összetartó ereje évszázadokon keresztül erős alapja volt a társadalomnak, a közösségnek s nem utolsó sorban minden embernek.

Szent István királyunk rendelete alapján minden tíz falu épít egy templomot, ahol a hívők eleget tehetek Isten iránti kötelezettségüknek: imádkozhattak, szentmisén vehettek részt. Az viszont nem ismeretes, minek alapján döntötték el, hogy melyik faluban álljon majd a templom.

Mint megtudhattuk a falu történetéből, a településen 1571-ben történt összeírás 12 házról és a templomról szól. Ezáltal lehet következtetni, hogy bár kicsiny lélekszámmal bír Bucsa, de lelki életükről gondoskodnak, hiszen templomuk is van. Ebben az esetben nem a jelenlegihez hasonló épületre kell gondolnunk. Abban az időben éppen úgy készült „Isten háza” is, mint bármely jobbágyé: a fala sárból, vályogból és rátetőként szalma, vagy nád került. Mivel a környék lápos vidék volt, feltételezhető, hogy itt nádtetővel volt ellátva a templom, oldalfala pedig valószínűleg vesszőfonatba vert sárból (paticsból) lett kialakítva.

Az évszázadok során többször is leégett, de mindig újjáépítették. Talán meglepő, de még a török hódoltság korában is újjáépült, hiszen a szabad vallásgyakorlást nem tiltották. Sőt, amennyiben tudomásukra jutott, hogy egyházi személyek vallásuk

általi előírásokat megszegik s így súlyosan vétkeznek hitük ellen, (például, ha egy pap nem tartotta be a cölibátust, a papi nőtlenséget) akkor ők, mint a hatalom gyakorlói, súlyos büntetésben részesítették az elkövetőt. A változások a vallást is elérték.

A XVI. század elején a katolicizmussal szemben új vallási irányzatok alakultak ki. Egyik ilyen volt az ágostai evangélikus hitvallás, Luther Márton vezetésével, melynek nálunk is számos követője akadt.

A késő középkorban egy új vallási mozgalom vette kezdetét a prágai Husz János vezetésével, akit tanai terjesztéséért a konstanzi zsinat máglyahalálra ítelt. A látványos kivégzés nem érte el azt a célját, hogy megfélemlítse mindazokat, akik az egyház hagyományai ellen próbálnak fellépni. Az ítélkezők azt hitték, hogy képesek gátat szabni az új tanítás elterjedésének.

A változás Magyarországon is tért hódított. Főleg Erdély, az Alföldi városok s a környező települések lakói vallották az új tanokat. Nem véletlenül neveztek Debrecent kálvinista Rómának.

A vallás gyakorlása minden magyar ember számára nagyon fontos volt. Az elődöktől örökölt hitvilág átsegítette őket a szenvedéseken. Ott volt mindennapi életükben. Meghatározó volt mindennapjaikban: ünnepeikben és hétköznapjaikban. Végigkísérte őket a születéstől, egészen a halálukig. Támasz volt a bajban és szenvedésben, vigasz a betegségben, és remény a tehetetlenségben.

Bucsán is tapasztalni lehetett azt a buzgalmat a hit iránt, mely mindig is jellemezte a magyar embereket a régebbi időkben.

A két templom a régi bucsai képeslapon is szerepel

A BUCSAI KATOLIKUS HITÉLET DOKUMENTUMAI 1821–1848

SZent István királyunk törvénybe iktatta, hogy minden tíz falunak kötelessége egy templomot felépíteni, mely egyrészt az akkor még jobbára pogány magyarság megtérését, másrészt pedig a megtértek hitének erősítését, megtartását szolgálja. A rendelet végrehajtását szigorúan ellenőrizték, így Magyarországon kialakult egy olyan keresztény közösség, mely tiszteletben tartotta a vallást, megbecsülte annak szolgálóit, – a papokat s egyéb egyházi személyeket. A tisztelet nemcsak a vallás miatt volt ezen személyek iránt, hanem azért is, mert ezek az írástudó emberek a népet ellátták jó tanácsokkal, megmagyarázták nekik a törvényt, sőt ők nevelték és tanították az ifjakat olvasásra, betűvetésre.

Így volt ez itt a Nagy Sárrét szélén is. A régészeti kutatások szerint éppen Bucsát érte a megtiszteltetés, hogy templomot emelhessen. Az itt épült apátság szolgálta a környékbeli hívőket. A templom, vagy apátság nem mérhető nagyságrendileg a mostaniakhoz. Figyelembe kell venni a környék adottságát. Lehetséges, hogy némely része talán kőből épült, de leginkább az akkor használatos építőanyag dominált, s ez nem lehetett más, mint a sár és az agyag. Mivel templomról van szó, nyilván épült hozzá más, kiegészítő létesítmény is, mely az ott élő egyházi személyek ellátására és hivatali működésére szolgált.

Amennyiben a kutatások nem félrevezetők, és ez valóban apátsággént is funkcionált, akkor még több építménynek, még több háznak kellett itt lenni. Ebben az esetben egy olyan településről van szó, mely nagyságával, létszámával ki tudta szolgálni az itt tevékenykedő egyházi személyeket, valamint az ide istentiszteletre járó környékbeli embereket.

Bár mocsaras, ingoványos vidék volt, de az állattartás s egyéb mezőgazdasági tevékenység itt is virágzott. Ezáltal képes volt élelemmel ellátni az itt élőket, a falu házaiban pedig megpihenhetett az ide tévedt vándor.

A mellékelt térképen jól látható, hogy a templom jele egy kiemelkedő, sziget jellegű, nagyobb területet magába foglaló részen van elhelyezve. Ez is azt mutatja, hogy feladatát jól el tudta látni ezen a vidéken.

A monostorokat általában gazdag, jómódú családok alapították, melyek nemcsak a hit szolgálatában álltak, hanem az akkori kor művelődési és kulturális központja is volt. A leírások szerint, – mint az előzőekben is említettem – több funkciója is volt, hiszen szolgált ispotályként a betegeknek, fogadóként

az utazóknak, és iskolaként a diákoknak. Az ide beadott gyermekeket hitre, gazdálkodásra, filozófiai, politikai ismeretekre oktatták. A környék gazdái is segítséget kaptak a növénytermesztésre és az állattartásra vonatkozó problémáik megoldására.

A Bucsán álló monostor létét többen megkérdőjelezik, mások elismerik. A kételkedők azt hozzák fel állításuk igazolására, hogy sehol nem található alapítólevél és máshol se említik. Györffy István, a környék egyik neves kutatója, Árpád-kori monostort tételez föl a környéken az itteni helység és pusztanevek alapján. A Kismonostor, Nagymonostor elnevezés szerintem is egyértelmű. Vélhetőleg az itt álló monostor alapján nevezték el így ezeket a területeket. Ezt igazolja a Monostorteleki szántóföld elnevezése is, melyet a krónikák 1451-ben említenek, de még korábban, 1436-ban Ösvénymonostora név is megtalálható ezen a környéken. Bármilyen elnevezést is kutatunk, az mindenkor az ott lévő adottságokra utal. Így lehet ez a Monostor elnevezésekkel is. Régi térképen is szerepel a monostor – a templom – jele.

Bucsá településen egy templomot ábrázoló jel található az Árpád-kori térképen

A végső, a leghivatalosabb, a minden kétséget kizáró bizonyítékot azonban az 1552-ben íródott levélben találjuk. Ebben az áll, hogy Veszprémi püspök a gyulai várral együtt kínálja megvételre a Patócsy Ferenc tulajdonában lévő bucsai apátságot is. Mivel egy püspök nevezi apátságnak a Bucsán álló egyházi intézményt, épületet, ezért azt mindenképpen hivatalosnak kell elfogadni. Ezzel viszont végérvényesen el kell fogadni a tényt, miszerint:

Bucsán a középkorban apátság működött. Ebből következik: a környék a dűlőneveit is erről kapta. Tehát az egyház által működtetett monostor itt is segítette a környék lakóinak lelki és világi életét.

Más helyen is igazolva van az, hogy Bucsa „templomos hely” volt, hiszen a tridenti zsinatra utazó követeknek az itteni plébános 2 forintot fizetett 1552-ben, – ami nem kis összegnek számított abban az időben. A török hódoltság idején vezetett adóbefizetésekben, az 1571. évi defterben is szerepel a bucsai egyház.

Egy monostor léte a kegyúrtól is függött, hiszen ha megszűntette a támogatást, akkor az itt szolgáló teljesítő egyházi és világi személyzet máshová telepedett át. A magára hagyott épületeket más célra használták, vagy egyszerűen az enyészeté lett.

1791-ben megjelent egyházi könyv

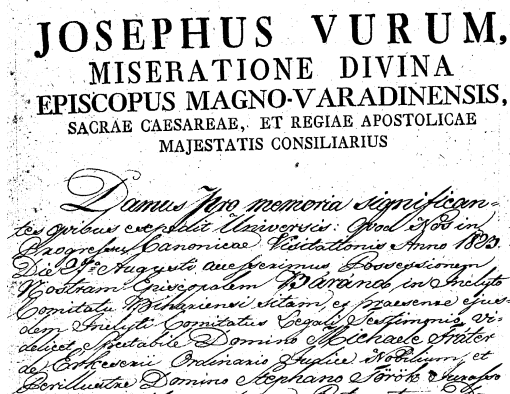
Eltűnt a Himesegyház nevű település is, mely a visszaemlékezések szerint Ecseg és Bucsa mellett volt. Lehetséges, hogy egy szépen díszített templomról, egy valódi apátságról van szó, melyet Bucsához kötnek, vagy éppen itt Bucsán állt, a település különálló részeként? Kérdés, melyre talán soha nem tudjuk meg a választ.

Nyilván a sok hadakozás, a törökök állandó gyűjtogatása, a népesség el- és visszavándorlása következtében ez a település – mármint a középkori Bucsa – szép lassan eltűnt a föld színéről.

Az lerombolt apátság, a felégetett falu házainak építésre alkalmas részeit újból és újból felhasználták a visszatelepülők, de egy idő múlva ezek a kis tanya is megfogyatkoztak. Így szépen fokozatosan az Isten házából az emberek lakhelye lett, majd ezek elpusztulásával minden az enyészeté. Mindaddig,

amíg új telepesek, új otthont keresők nem vették birtokukba a területet és építették fel újra meg újra Butsát, Nagy-Bucsát, Nagy Bucsai Újülést, majd Bucsatelepet és legvégül a mai Bucsát. Emléke azonban megmaradt, hiszen helyét a Kismonostor nevű településrész sokáig megőrizte. A névből arra lehet következtetni, hogy ezen a helyen, vagy ennek környékén állhatott a középkorban Isten háza.

A katolikus hitet Szent István királyunk olyan vasszigorral és meggyőződéssel foganatosította, hogy immár ezer évet is meghaladva itt élhetünk a Kárpát-medencében, s nem pusztult el népünk, mint minden más, – abban az időben élt – pogány nemzet. Szent István királyunknak és a katolikus vallás megerősödésének köszönhetjük mai létünket is, bármennyire is szeretnék ezt sokan kitörölni a nemzet emlékezetéből.

Az 1823-ban keltezett dokumentum első oldalának felső része

VURUM JÓZSEF
ISTEN KEGYELMÉBŐL
NAGYVÁRAD PÜSPÖKE,
 A NAGYMÉLTÓSÁGÚ SZENT ÉS APOSTOLI
 CSÁSZÁR ÉS KIRÁLY TANÁCSADÓJA

A fenti irat nyomtatott szövegrészének fordítása

Az egyház tulajdonképpen nem csak Isten szolgálatában tevékenykedett, hanem – főleg – az emberekében. A törvények tiszteletét és betartását mindenkor megkövetelték híveiktől, de ott voltak velük a nehézségekben is. Segítették őket a gazdasági ismeretek elsajátításában, a betűvetés megismerésében, a világ dolgainak és újdonságainak bemutatásában. A világban történt eseményekről elsősorban a papság értesült: akár a püspöki körlevelekből, akár a vándorló szerzetesektől. Ezáltal az egyházi személyek szélesebb látókörrel rendelkeztek s ezeket az ismereteket felhasználva segítették a hívőket a mindennapi élet gondjaiban.

Sajnos a történelem viharai elpusztították azokat az iratokat és okmányokat, melyek az első időszakban keletkeztek. Sőt, a későbbiekben írottak egy részének is nyoma veszett. Tudjuk, a Dózsa-féle

parasztháborúban a feldühödött tömeg egy-egy udvarház feldúlásakor legelőször a ládafiában tárolt iratokat gyűjtötte fel, mert ebben vélte felfedezni sanyarú sorsának okozóját. Bármi sérelem érte őket, vagy bármilyen büntetést szabtak ki rájuk, a lesújtó döntést mindig papírról olvasták fel. Ebből következett az ő logikájuk szerint, hogy az itt fellelt papírokat, iratokat kellett megsemmisíteni ahhoz, hogy sorsuk jobbá váljon.

A később keletkezett iratokat a világháborúk átvonuló megszállói taposták a sárba, használták tüzugyújtásra. Nagyon sok érték pusztult el így. Ezért érdekes az a kevés irat, mely mégis átvészelt ezeket a nehéz időket. Itt maradt nekünk bizonyosságul, hogy mi, a későbbi nemzedék is tanulmányozhassuk, ismerjük meg az itt élt emberek gondjait, bajait. Megismerhetjük azokat az adminisztrációs feladatokat, melyek tulajdonképpen egy jól működő állam alapjait képezik. Az egyház, az általa végzett, de a hithez nem köthető tevékenységével segítette az államapparátust a gördülés mentes kormányzásban.

Mik is voltak ezek? Elsősorban az anyakönyvek vezetése. A születési, esketési és halálozási anyakönyv elsődlegesen arra szolgált, hogy nyilvántartásba vegye az ország lakosságát. Ez nemcsak az adófizetés szempontjából volt fontos, hanem az ország védelme is ezen alapult, hiszen ezáltal tudható volt például az, hogy mekkora a hadra fogható népesség. Ugyanakkor más adatok is bekerültek ezekbe a könyvekbe, mely alapján a mai kutató sok mindenben támaszt és segítséget kap.

Kovács József 2001-ben megjelent könyvében¹ a következőket írja: „*Kezdetben Élesd filiája volt. 1896-ban csak 12 katolikus hívő élt a faluban., majd Báránd filiája lett 1903-tól.*” A kezembe került dokumentumok alapján ezt úgy módosítanám, hogy már 1823-ban is Bárándhoz tartozóként ismerték el. A kezembe került *Visitationis Canonicae* ezt minden kétséget kizáróan bizonyítja. Ez a dokumentum és az anyakönyvek hitelesen rögzítik az akkori hivatalos felállást. Ebben nem filiaként említik. Talán a régi Butsa nagyságát elismerve a 15. oldalon ezt olvashatjuk „*In gratiis Butsa*”. Vagyis közvetlenül van Báránd mellé rendelve és nem alá. Tehát nem alárendelt filiaként, hanem – mai felfogás szerint megfogalmazva – inkább társegyházként kezelték. Ez annak ellenére volt így, hogy a hívők létszáma igen alacsony volt – legalábbis abban az időben. Feltételezhető, hogy a bucsai apátság megalapításakor jelentős volt a lakosság létszáma s csak a történelem viharaihoz foglalkoztak meg lényegesen.

Az anyakönyvek vezetésének egységesítése csak úgy volt lehetséges, hogy központilag (a püspökök által) kiadott utasításoknak megfelelően készültek el

azon táblázatok, melyek kitöltése mindenkor a helyi plébánosra várt. S mivel ezek az országban mindenhol egységesek voltak, így könnyen el tudott igazodni rajta az ellenőrzést végző egyházi személy.

Mindezt az *ACTA Visitationis Canonicae in Ecclesia et e Parochia Possessionis Episcopalis Báránd (1823)*² c. okiratból ismerhetjük meg közelebbről, természetesen a környék, így Bucsá tekintetében is. A Báránd települést jelző okiratban ott szerepelnek a környék kisebb, lakott egységei is, mivel ezek jórészt filiaként működtek az 1800-as évek közepén. Amikor Bucsá volt a vallási központ, amíg az itt épült apátság virágzott, akkor Bucsá irányította filiáit: a körülötte létesült falvakat. Sajnos a középkori apátság elpusztult, a település lakói megfogyatkoztak, így ezt a funkciót egy időre Báránd vette át. Ide érkeztek Nagyváradról a püspök levelei, itt végezték az adminisztrációt, itt volt a környék vallási és kulturális központja. Ami itt történt, ami itt lett jegyezve, amit e lapokon olvashatunk, az mind vonatkozik Bucsára és természetesen a Bucsán élt emberekre is. A bárándi okmányokat tanulmányozva a bucsai emberek életét is megismerhetjük, hiszen az itt leírtak rájuk is vonatkoznak és öröklük is szólnak. Éppen ezért szeretnék bővebben foglalkozni ezekkel a dokumentumokkal, hiszen ezek felfoghatók bucsai hagyatékknak is. Ha rögzítjük ezeket a sorokat, hitelessé tehetjük e kis közösség múltjának néhány pillanatát.

A dokumentumban több helyen is felfedezhetjük a Bucsára való utalást. Az adatokat és utalásokat Érkeserű Mihály fráter írta le és hagyta ránk. Ő volt 1823-ban Báránd és a hozzátartozó filiák lelkipásztorának, Baricz Mihály plébánosnak a segítője.

A *Visitationis Canonicae* 13. oldalán Báránd filiái és társegyházai vannak felsorolva. Ezek: Dantsháza, N. Bajom, N. Kaba, N. Rábé, Szerep, Torda, Udvari, Butsa, K. Bajom, K. Kaba, K. Rábé, B. Sz. Miklós. Ebben a szakaszban jelzi a sorok írója, hogy ez a Sárrethez tartozó rész. Itt háromszor is szerepel a Butsa település, pontosabban Butsa pusztá. Ebben a részben van leírva, hogy mely leányegyházak illetve filiák mennyi idő alatt lehet bejárni. Ez a határbejárás nyilván arra vonatkozik, hogy egy adott település lakóit mennyi idő alatt lehet végiglátogatni. Bucsá határbejárása 2 napot vesz igénybe az itt (13. oldalon) leírtak szerint. Példaként N. Rábé bejárása 1 nap, Szerepé már 1 1/4 nap, Udvari bejárása viszont 3 nap. Az itt felsorolt települések lakói mind katolikusok, így mindannyian a leányegyházhoz tartoznak. A jegyzék megemlíti, hogy egyedül csak Bucsá az, ahol vannak más vallású lakosok is.

¹ Kovács József: A gyulai római katolikus esperesi kerület története (Gyula, 2001)

² JEGYZŐKÖNYV Kánoni vizsgálat a bárándi püspöki birtok egyházaiban és parókiáiban, 1823. augusztus 27-én.

in quaxum unum. orationem jungitur
munere.

Saxothia hoc habet Filiales: Danti
kara. N. Bajom. N. Kaba. N. Rábé, etc.,
sep, Torda, Udvári, Pösepiones. Prædia in
tem: Butsa. K. Bajom. K. Kaba. K. Rá-
bé. D. ft. Miklós. Equidem Dantshata
distat a Marné 1 hora. N. Bajom 2 quad.,
rangibus. N. Kaba 1 hora. N. Rábé 1 hora.
Szerep 1 1/2 hora. Torda 1 1/2 hora. Udvári
3 quadrangibus. Butsa 2 horis. Kips Bajom
1 hora. K. Kaba 1 1/2 hora. K. Rábé 2 quad.,
rangibus. D. ft. Miklós 1 1/2 hora. Accipere
vero ad omnes has Filiales facilis est, cum
Prædio Butsa incolis aliquam distans,
pluribus Paludibus, inter has autem esse di-
cto & Prædico a aliqua contrinente sepa-
rato, veramque fructu speciem referentem,
excess.

S.

A Visitatio Canonice 13. oldala érdekességeket ír Butsáról

Torda ad distantiam a Marné semialbori-
us hora siva, habet Ecclesiam & Ministrum
H. Confess. profitentium. Udvári 3 quadran-
tibus a Marné distat, et Ecclesia ad Ministrum
H. Confess. regnum gaudet. In Præ-
dico Butsa 2 horis. K. Bajom 1 hora. K.
Kaba 1 1/2 hora. K. Rábé 3 quadrangibus.
D. ft. Miklós 1 1/2 hora, a Marné distanti-
bus, sicut nulla Ecclesie Romano Catholi-
cum, ita nulla existunt Oratoria, nulli-
que Ministri Præspanium, Præci Rino
seu Unitorum, seu non Unitorum, aut
Habentium.

A 15. oldalon is szerepel Prediis Butsa

Udvari meos habet incolas Hungaros, Reli-
 gionis Catholicae, & H. Confessionis, lin-
 gua unice hungarica utentes. Praedium
 Butsa incolis destitutum, quod hinc Bajom
 habet hungaros Religionis Catholicae & H.
 Confessionis additiss, linguam hungaricam
 loquentes. Praedium H. Raba, septem tan-
 tum incolas, eosque hungaros Catholice
 eos, idioma hungarico utentes numerat.
 H. Rabe vero quatuor H. Confessionis addi-
 eos hungaros, propriam linguam loquen-
 tes. Praedium tandem H. H. Miklós inco-

A 19. oldalon: Praedium Butsa lakói magyarul beszélnek

Capitulum 5um De Patronis, et Dominis Terrestribus. § 1us.

In hac Parochia sui Patronatus nul-
 lo existente Conspiratione, pertinet ad Episco-
 patum Rostrenum et Nardainensem.

Parochia Baxandiniensis in ambitu
 suo, numerat Dominos Terrestres Novem, et
 quidem S. Ecclesiam Cameram R. H. Au-
 liam cuius Diapertium Buda respicit, & sub
 suo Dominis Possessionem Torda tenet. I. Hel-
 sippium Bauriensem Nicolaum Esterházy
 cuius praecipua Residencia hinc Martoni est.
 et Olyvi Raba, portione partem Possessionis H.
 Bajom, Praedium item H. Raba Dominus ep.
 H. Possessionem Baxand cum duabus aliis,
 Udvari scilicet, & Rabe, Praedium item H.
 Rabe Episcopatus Rostrenus tenet. S. Illum
 Dominum C. B. Sudovium Desöfy, qui par-
 tem Praedii H. Bajom, portionem item in
 H. Bajom possidet, & iam Segdini, iam in
 H. Bajom habitat. S. Sperabilem D. Joannem
 Klemen, Possessionis R. R. & Praedii Butsa
 Domi.

A patronálók felsorolása a 23. oldalon

Numerus Animarum.

Habet Praeaeus Conscriptioem Animatum cum fine anni militaris 82 1/2 perferam; secundum quam Numerus Animarum, recipiatur tamen ad mutationes abinde intervenientis esse sequens:

In Matre	reperiuntur Animae Catholicae	394.
In Filiali	Deutschhaza	10.
"	" N. Bajom	"
"	" N. Kaba	9.
"	" N. Rabé	"
"	" Szerep.	14.
"	" Jorda	8.
"	" Udvary	4.
In Praedio:	Nutsa	"
"	" N. Bajom	4.
"	" N. Kaba	7.
Satus		384.

A 22. oldalon a filiák hívő családainak száma

In Praedio:	N. Rabé	Animae Cath.	1.
"	"	P. Miklos	1.
In Summa Animae Cathol.		385.	
Ex his Confessionis capaces	"	"	257.
"	" incapaces	"	128.
Conjugum Catholicae paria:	"	"	68.
"	Mixtae Religionis	"	6.

...és a 23. oldalon az összesítés

Keresztény szülők!

Apostoli Felséges Királyunk, Hazánk legkegyelmesebb Attya nevében, N. Szülöttetek Szent Keresztsege alkalmosságával, ezeránt, az Isteni Gondviselés által reátok bizott Kisdéd eránt való főfő Szülői kötelességeket tellyesítésére intettek, t.i. hogy Őtet a legelső alkalmossággal beolván, a tehén himlőtől által a legirtózatossabb betegségtől, az emberi himlőtől oltalmazzatok meg.

Magyar nyelvű beírás a Canonica Visitatio-ban

A Canonicae Visitatio 19. oldalán a nyelvi és vallási megoszlást taglalja írója. A felsorolt településeken a lakosság a magyar nyelvet beszéli. Így természetesen a Bucsán élő emberek is csak a magyar nyelvet használják. Nagyon érdekes az a kitétel, miszerint Bucsá lakosai között vannak „magukra hagyottak” is. Mit takarhat ez a kifejezés? Több mint valószínű azt próbálja érzékeltetni a felmérés rögzítője, hogy a bucsai pusztában éltek olyan emberek, családok, akik nem tartoztak egyik egyházhoz se. Ez adódhatott abból is, hogy a mocsaras-lápos vidéken, a kisebb szigeteken élők nem foglalkoztak a vallással, csak a mindennapi megélhetésükre gondoltak. Messze volt a város, messze volt a templom (a bucsai apátság pedig már az enyészete lett), így ők nem keresték az egyházat s az egyház se őket. Lelki életükkel nem foglalkoztak, így mondhatjuk azt is: pogányok voltak.

A 22. oldalon a 2 § Numerus Animarum fejezetben találkozhatunk az első olyan hivatalos felméréssel, amely megmaradt a bucsai emberekről. Itt összesítik a filiákban élő katolikusokat. Ezek szerint az 1823-as esztendőben Báránd filiájakén adminisztrált Butsa településen 4 vallásos család élt. Ha egy családot átlagosan 8 fővel számítunk (mivel abban az időben nem volt ritka a 5-8 gyerekes család) akkor az legalább 30-32 személyt jelentett. Tehát abban az időben ennyien biztosan lakták Butsát. Az összesítésből kiderül, hogy a környéken 385 család vallotta magát római katolikusnak. A családok létszáma ismeretlen, ezért nem ismert a pontos létszám.

Az egyház támogatására mindenkor szükség volt, hiszen az itt szolgáló egyházi emberek ellátása, az épületek fenntartása bizony sokba került, melyre az anyagi fedezetet az egyházi birtokok bevétele mellett a támogatók adományai egészítették ki. Ezekről is megemlékezik a bárándi plébános.

A 23. oldalon a *De Patronis et Deminis Terrestribus* fejezetben, a lap alján megint ott láthatjuk a *Predii Butsa* szavakat. Itt olvashatjuk Joannem Kelemen vagyis Kelemen János patronáló nevét, akit Szerep és Butsa község képviselőjeként rögzítenek ebben a dokumentumban. Ő nyilván egy

módosabb ember volt, aki szíven viselte egyháza sorsát.

A vallás terjesztése és gyakorlása, az oktatás elvégzése mellett nagy szerepe volt az emberek felvilágosításában is az egyháznak. Téves az a felfogás, miszerint az egyház nem gondoskodott megfelelően híveiről, hogy csak a lelki életükkel foglalkozott. A földeken dolgozó parasztemberek sokszor beletörődve fogadták a betegségeket, járványokat, az időjárás pusztításait. Például egy kisgyermek elhalálásakor megadóan azt mondták: „*Isten adta, Isten elvette!*” Ők maguk nem igen tettek, s nem is tettek ellene semmit. A templom szószékéről azonban a plébános sokszor hívta fel a figyelmüket néhány olyan eseményre, veszélyre, bajra, melyekről saját tudatlanságuk és információhiányuk miatt nem is értesülhettek. Erre nagyon jó példa az a levél, mely az 1829. évben kelt és felolvastatott minden katolikus templomban. A fenti ábrán is látható szöveg:

Keresztény szülők!

Apostoli Felséges Királyunk, Hazánk legkegyelmesebb Attya nevében N. Szülöttetek Szent Keresztsege alkalmosságával ezeránt, az Isteni Gondviselés által reátok bizott Kisdéd eránt való főfő Szülői kötelességeket tellyesítésére intettek t.i. hogy Őtet a legelső alkalmossággal beolván a tehén himlőtől által a legirtózatossabb betegségtől, az emberi himlőtől oltalmazzatok meg.

*Franciscus Laicsák nagyváradai püspök
Die 31. Julii 1829.*

Az óvó atyai szeretet sugárzik abból a levélmásolatból, mely 1835-ben lett beírva Báránd plébániájának és filiáinak könyvébe. Meghalt I. Ferenc, a Császár és király!³ A nép mindenkor szerette és tisztelte királyát és császárat. Bár szegénységben éltek, mégis úgy tekintettek uralkodójukra, aki feltűnik örökösök, aki nekik sok jót akar, csak mindez a kormányzással járó sok gond miatt nem mindig érezhették az alattvalók milliói. A császár is szerette az uralkodása alá vont népeket, csak nem tudta ezt hathatósan bebizonyítani és realizálni. Mindez jól

³ I. Ferenc aki II. Józsefnek, a kalapos királynak a fia volt.

tükröződik végrendeletében, melyben nem feledkezik meg szeretett alattvalóiról, népeiről. A végrendelet szövegét nyilván ő diktálhatta le, hiszen személyes gondolatai tükröződnek benne. Azt hiszem a legszebb mondat a végrendelet eleje, mely így hangzik: „Szeretemet hagyom Alattvalóimnak, Reménylem, hogy érettük Isten előtt imádkozhatom.” Milyen megható ez a gondolatsor, hiszen egy uralkodó halála előtt a legszegényebbekre: népére, alattvalóira gondol, az ő boldogulásukért szeretne Isten előtt fohászkodni. A néptől búcsúzik, és a nép is őtöle. Olvassuk el mi is ezt a kivonatolt végrendeletet:

Kivonat

Boldogult Császári és Királyi Apostoli Felség Végrendeletéből.

§ 14 Szeretemet hagyom Alattvalóimnak, Reménylem, hogy érettük Isten előtt imádkozhatom, felszólítom őket hűségre és ragaszkodásra törvényes követőm iránt, valamint ezt irántam is boldog és boldogtalan időkben bebizonyították. Hű hadseregemnek szíves köszönetemet minden azon szolgálatokért, melyeket érettem tett s mellyek által Királyi széket megtartotta. Felszólítom őket örökösöm iránt is ugyan azon hívség és ragaszkodásnak mindenkor bebizonyítására. Minden status Szolgának ki engem jól szolgált ezennel köszönetemet jelentem.

I. Ferencről néhány adat:

Született: 1768. február 12-én Firenzében.

Apja: II. József német-római császár és magyar király.

Trónra lépése: 1792. március 1-én.

Koronázása: 1792. június 6-án Budán.

Meghalt: 1835. március 2-án Bécsben. A kapucinusok templomában temették el.

I. Ferencet a rendek kérésére Budán, a ferences (helyőrségi) templomban koronázták meg. A Budán maradt koronát néhány év múlva Napóleon elől menekítették Munkácsra, később Egerbe, és Gyöngyöstre.

Laicsák Ferenc Nagyvárad püspök 1837. évben az anyakönyvek pontosabb vezetésére hívja fel a figyelmet. Részletesebb és alaposabb meghatározások alapján kell elvégezni az adatok rögzítését. Ezért egy olyan táblázatot kell készíteni, mely átlátható s könnyen ellenőrizhető minden szempontból. A születési, az esketési és a halálozási anyakönyvek fejlődésének szöveges része magyar nyelvű. Most már magyarul kerülnek bejegyzésre az adatok. (Ezek a formai meghatározások szolgálnak alapul a mai anyakönyvezéshez is úgy az egyházi, mint a polgári hivatalokban.) A levelezés természetesen továbbra is latinul folyik egyházi körökben.

1837. Év.

Haza és Nője.	It' megheresztés tetteinek Neve és Törvényessége.	It' Szülőinek		It' Románok Tezetek és Kereszt Neveik.	It' Felmentés
		Vezeték, Keresztneve, és Válásuk.	Állapotok és Lakhelyök.		

1837. Év.

Haza és Nője.	It' Öregve eshetetnek.		It' Tanuk Tezetek és Keresztneveik és Állapotok.	It' Esketők.	Felmentés / Dispensatio / Affrajtas / Dimissio
	Vezeték és Keresztneve és Válásuk.	Állapotok és Lakhelyök.			

1837. Év.

Haza és Nője.	It' meghalás utáni eshetetnek Neve és Keresztneve.	Állapota, haza és Lakhelye.	It' Életkora.	It' betegség mely által meghalt.	It' temetés helye és a beáztatás végző személy.

Az anyakönyvek táblázatainak fejlécei

Adakozó Neve	Adományot Csovo. Pénz	Termékben vagy Ruhaneműben	Rendeltetés. Pest ² Buda ³ Anaméleti helység ² vagy alhas. f. l. 10.
--------------	-----------------------------	----------------------------------	--

Az árvízi adakozáshoz készült táblázat fejléce

A megkeresztelendő gyermeknél rögzítésre került: a neve, törvényessége, a szülők neve, vallása, állapotjok és lakhelyök, a komák vezeték és keresztnévök.

Az esketésnél beírták az anyakönyvbe az öszve esketettnek a vezeték és keresztnévök, vallásuk, Állapotjok, származásuk, és lakhelyök. A tanúk vezeték és keresztnévük és állapotjok. Itt szerepel egy külön rovat, melyben fel kellett tüntetni a Felmentést illetve az Elbocsájtást. (A felmentés a vallás bizonyos előírásai alól való engedményt jelent. Az elbocsátáshoz a más vallásból áttérőkre vonatkozó okmány száma került.)

Nemcsak a születési, esketési és halálozási adatokat kellett adminisztrálni. A bérmálkozók is fel lettek vezetve egy táblázatba, így ezek adatai is ott vannak a plébániákon. Az 1843-as püspöki utasítás alapján ezen szerepelni kellett a következőknek: Folyószám (Sorszám), A bérmálásban felvett név, A bérmálkozó szüleinek neveik és vallásuk, A bérmálkozónak vezeték és keresztnéve, Életkora, Lakhelye, A bérmálási atyának vagy anyának neve.

Egy szomorú és tragikus eseményről is értesülhetünk a levelezési könyvben. Pesten és környékén árvíz dúlt. Emberek ezrei maradtak fedél nélkül, családok százainak házáat vitte el az ár és semmisítette meg kicsinyke vagyonát. A tragédia híre ez esetben is az egyház segítségével érkezett meg ide a Sárrét szélére. Nagyon érdekes azt tapasztalni, hogy már ebben az időben is milyen összefogásra volt képes ez a kis nemzet. Az árvízzel kapcsolatos körlevél felhívja a hívőket és ezáltal minden magyar embert, hogy adományaival segítse a tragédia következtében otthon nélkül maradtakat, a nincstelenné váltakat. Itt megint egy olyan gesztussal találkozunk, amire mindenkor büszkéek lehetünk, hiszen a katasztrófa áldozatait olyan honfitársak támogatják, akiknek vagyonuk kevés, de szívük és szeretetük igen nagy. Az adományozókat és az adomány milyenségét egy táblázatra vezetik fel, ezáltal tudható, hogy ki mit ajánlott fel és a rendeltetési helyet is, ahová szánja. A hívekhez intézett levél szövege:

„Azon gyászos következmények enyhítésére melletket a Duna eddig nem látott ára Pesten és Budán, s e folyam partjain fekvő több helységben tett pusztítások által okozott mi alulírtak kötelezzük magunkat az itt feljegyzendő pénz, élelem, úgy ruhaneműbeli mennyiség adására. Mivel nem csak Pest, hanem

Dunának egy része és dunamelletti számos helység szenvedé az iszonyú csapást, azért az aláírók vagy általam teszik adakozásokat, vagy különösen kijelentik annak célját. Minden adakozás kezelése a Na. Ő Cs. K. Fenség legfőbb intézése alatt egy felelős választottságra lesz bízva.”

Az oktatást az „elemi tanodákban” az egyházhoz tartozó tanítók végezték. A tanító – főleg a kisebb településeken –, kántorként is szolgált. Az oktatók helyzete akkor se volt jobb, mint a mai világban. Bérük, illetményük szerény volt, tulajdonképpen alig-alig különbözött azoktól, akiknek gyermekeit a betűvetésre oktatta. Legtöbbször a tanítók is parasztcsaládokból származtak, akik jobb képességük miatt választhatták ezt a hivatást. Ez is egy lehetőség volt a számukra, hogy kitörjenek évszázados elmaradottságukból, rossz körülményeikből. Ez nem jelentette azt, hogy egyből egy jobb módú osztályba sorolódtak volna. Egyszerűen csak hivatástudat élt bennük – és a cél, hogy a rosszabb körülmények között élő egyszerű emberek gyermekei is megfelelő tudáshoz jussanak. Anyagi helyzetük miatt bizony igen szegényes öltözékben jártak. Ami könnyebbség volt számukra, az a lakhatás lehetősége, hiszen ezt mindenkor az egyház, vagy a falu biztosította a részükre. Helyzetük javításáról az 1845. évi körlevélben olvashatunk. Ebben elismerik tevékenységük fontosságát s ezáltal tulajdonképpen nagyobb tiszteletnek örvendő minősítést kapnak, ezáltal is elismerve munkájukat és annak céljait.

A Nagyvárad i. p. Püspöktől

Nagyontisztelendő etz. Folyó évi Boldogasszony hava 28-ik napján 39681 szám alatt költ Nagyméltóságú Magyar K. Helytartó Tanács kegyes Intézményét, melly szóról szóra következőkép hangzik: „Ő császári és apostoli királyi felsége atyai gondoskodását és kegyelmességét oda terjeszté ki: hogy az ország lakosainak azon osztálya is, melly az isteni tisztelet szent foglalkozásai körüli szolgálatra alkalmazzatik és ifian... tanításával s nevelésével megbízatik, ugmint: a kántorok, egyházfiak és iskola mesterek a tisztos... előjogaival hívjon, ami szerint az által felbuzdítva a becsület mind magában, mind másokban is felserkenteni és a míveltebb tiszteletre minél jobban törekedni igyekezék, – ennél fogva múlt évi mindszent hó 17-ki leirata által kegyelmesen elhatározni méltóztatott: hogy az országban minden törvényesen bevett vallási feleke-

zetnek kántori, egyházi szolgálói és tanítói a tisztességes... sorához számítsanak és vétségök esetében a tiszt... bánásmód alávételessenek és a többi Nagytiszteletű és az illetőt egyháza szolgálóival hívül adó végett közlöm.

Többnyire atyai és püspöki maradtam Magyar tisztelendő uraságoknak Böjtmáshava 9-ik napján 1835. évben jó akarója László püspök sk

Néhány hónappal később újabb levél érkezik, melyben még jobban támogatják azokat a tanítókat, akik egyházukban kántorként is teljesítenek szolgálatot. Ebben azt közlik – mint a levélben is olvasható –, hogy két tisztség járulékai illetik meg s ezáltal végre megkaphatja a magasabb fizetést. A levélből kitűnik, hogy bizony sokszor még a szimpla bérét se kapta meg a tanító, vagy ami hozzá kerül, az se üti meg a az illő mértéket. Íme a levél:

Copia 27.230

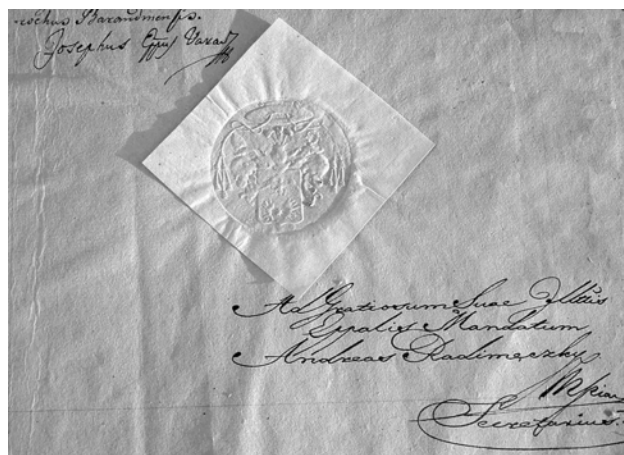
Az elemi tanodáknak elrendezésére és szabályozására vonatkozó rovatos tudósítások, mellyek inneni rendeletek következtében a tanulmányi fő igazgatóságok útján ide bé küldettek a kitűzött czélnak tökéletesen meg nem felelvén ezen hiány pótlására, de leginkább a kívánt egyenlőség elérése tekintetéből a tanulmányi fő igazgatóságok részletesebb utasítások kiadása mellett új rovatos össze írások eszközésére utasítottak, meg hagyatván azoknak egyúttal az is, hogy a köz oktatásnak ezen össze írás alkalmával ki tudandó oly akadályait mellyek czélszerű felszólítások és bízva munkálkodás által rögtön elháríthatók azonnal meg szüntetni törekedjenek.

Ezeknek folyamatában tehát tiszt. uraságot arra kívánta a Kir. Helytartó Tanács ezennel felszólítani: hogy mind az érintett össze írást illetőleg általjában mind pedig a létező akadályok elhárítására nézve a tanulmányi .. segéd kezeket nyújtom és az e részbeni leg pontosabb eljárást egyházi megyéje papságának különösen szívére kösse, mi pedig illeti a köz oktatásnak némileg abban is rejlő akadályait, hogy némely helyeken a Tanítónak járandósága még a leg kisebb szabály szerinti mértéket sem üti meg e tekintetben tiszt. Uraságot aziránt kívánta felszólítani e Kir: Helytartó Tanács hogy mi után az erkölcsös és józan nevelés és oktatás az egyház céljával olly igen szoros össze köttetésbe álván a tanítói köteleességek teljesítése a kántori és egyéb egyházi szolgálatok foglalkozásaival könnyen összeférhető, ezen két hivatalt mindenütt, hol a tanítónak külön elegendő ellátása nincsen s ez nagyobb biztosítást követel, általános szabályként egybe kapcsoltassa, és a kántori hivatal járandóságát a tanítói illetőség lényeges részének egyházilag elhatározassa és mind a fellyebb érintett össze írásba – már utasítva lévén a részben is a tanulmányi fő igazgatóságok – mind a kötetendő szerződésbe az Egyházi szemlék kitételei szerint beiktattassa és

végteire amennyire netalán az elemi tanítók s illetőleg kántorok élelmezésének nevelésére vagy a szegényebbek felsegélésére más valami források ezen Püspöki megyében léteznének, azok minő és mennyiségét is tudomás végett ide feljelenesse.

Kelt Budán a Magyar Kir. Helytartó Tanács ezernyolcszáz negyven ötödik esztendő sz. Jakab hava 17. napján tartott ülésből.

A plébánián lévő iratokat vizitáció alkalmával a püspök kézjeggyével és pecsétjével látta el. Ilyen pecsétet most láttam először. Teljesen eltér a hagyományos viaszpecsététől, ugyanis a viaszon egy védőréteget képző vékony papírréteg van. Tulajdonképpen ezen keresztül került rá a pecsét lenyomata az iratra.

A nagyváradai püspök pecsétje

A püspök és a Helytartó Tanács levelei azért fontosak számunkra, mert ezáltal ismerhetjük meg az abban a korban élő emberek, – így a bucsaiak – életét is. Mivel ezek a dokumentumok itt vannak környezetünkben, ezért a benne lévő sorok üzenetek a mai ember számára. A megélt és átélt eseményeket rögzítő szövegek sokszor értelmetlennek tűnnek, de ha jobban odafigyelünk, máris megismerhetjük a kor gondolkodásmódját, beszéd- és levelezéstílusát. Ez segít abban, hogy megértsük, megismerjük és megszeressük elődeinket erényeikkel és hibáikkal együtt.

Váradai püspökök, akik a dokumentációban szerepelnek a leveleikkel:

71. 1821-1827 Vurum József
72. 1827-1842 Lajcsák (V.) Ferenc
73. 1843-1850 Bezdédi Brémer (V.) László
74. 1850-1868 Tordai Szaniszló (VI.) Ferenc
75. 1868-1885 Lipovnoki Lipovniczky (III.) István
76. 1886 Ipolyi-Stummer Arnold
77. 1887-1902 Schlauch Lőrinc
78. 1903-1908 Szmrecsányi III. Pál
79. 1911-1923 Széchenyi V. Miklós

KATOLIKUS HITÉLET BUCSÁN I.

Katolikusok és reformátusok éltek itt Bucsán egy közösségben. Egymást segítették és egymást támogatták, de a hitéletben mindig elkülönültek, s vallásukat büszkén vállalták a másik féllel szemben. Egy kissé talán ez versengésnek is hatott, hiszen külön iskolája volt mind a két felekezetnek, de a házasságban se szerették a másik vallású társat. A szerelemnek azonban nem lehet parancsolni és így létrejöttek ún. vegyes-házasságok.

1835. évben a Bárándi plébános az írásainak latin szövege közé beékelve az alábbi magyar kérdő mondatot illeszti:

„Milly kilátás minő lépés Katolikus és Protestánsra nézve a vegyes házasság?”

Néhány esetben az egyik fél áttért a másik vallására. Azok akik nem „reverzáltak”, hanem megtartották eredeti hitüket, általában egyezséget kötöttek a születendő gyermek vallásának tekintetében. A szokásjog alapján a fiú az apa, míg a lány az anya hitét vette fel. Volt olyan eset, hogy ezt a házasságkötéskor egy jegyzőkönyvbe vették fel, nehogy később valami módon másképpen alakuljon a keresztlő. Éppen ezért olvashatunk a keresztlési anyakönyvben az Észrevételek rovatban erre utaló feljegyzést. Ezek közül az egyik:

„Ezen gyermek r. kath. vallása a kisújszállási kir. járásbírósnál 1908. P.v.1113. sz. a. felvett jegyzőkönyvvel biztosított.”

Így történt meg, hogy egy családban voltak katolikus és református gyermekek. Vasárnaponként ezért egyik gyerek a katolikus, míg a másik a református templomba járt imádkozni.

Keresztléskor az anyakönyvekbe bizony beírták a származási rovatba azt is, hogy törvénytelen. Törvénytelen gyermeknek számított az, akit leányanya szült, vagy a szülők nem voltak egyháziilag megesküdve. Ha a leányanya később házasságot kötött és a férj magáénak vallotta a gyermeket, akkor ez a törvénytelen bejegyzést korrigálták az „Észrevételek” rovatban. Ilyen bejegyzés olvasható 1909-ben:

„Kőrösszakáli születésű Zs. T. gör. keleti vallású dohánykertész, bucsatelep-nagybucsbai lakos e gyermeket magáénak ismeri és ennek anyjával róm. kath. J. Erzsébettel Bucsatelepen 1912. június 8-án kötött polgári egybekelését követő, a bucsatelepi róm. kath. iskolakápolnában létrejött egyházi házasságával utólagosan törvényesített...”

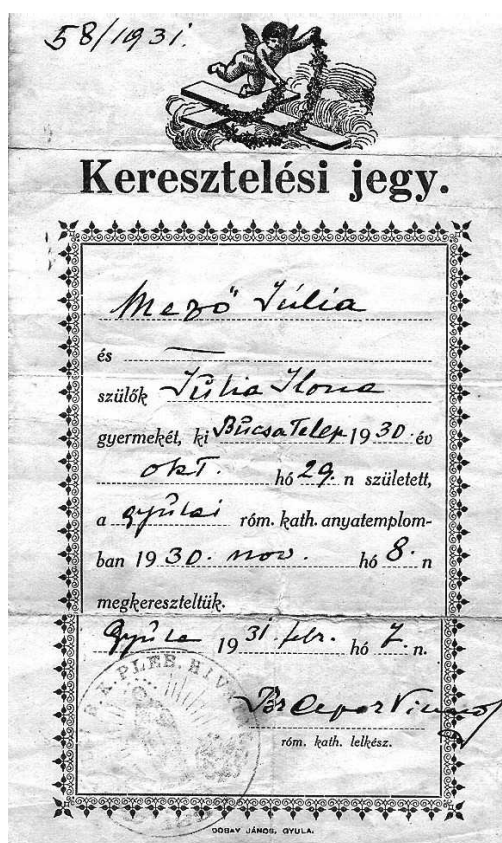
A fentiekből is kiténik, csak az egyházi házasságon belül született (vagy elismert) gyermekeket tekintette törvényesnek az egyház. Van egy érdekes bejegyzés, mely szerint a szülők csak polgári házasságot kötöttek, de keresztlenni elvitték a gyermekü-

ket. Itt nem jegyezték be törvénytelenként a gyermeket, hanem a törvényes származási rovatba került a megjegyzés, hogy a szülők polgári házassága szerint törvényes a gyermek. Ez így egy felemás állapot, hiszen az egyház szerint törvénytelen, de elismeri, hogy az állam szerint viszont törvényes. A bejegyzés:

„Az állam törvényei szerint törvényes.”

Kompromisszumos bejegyzés ez, hiszen elismeri, hogy a gyermek törvényes, de a sorok között ott a vélemény, hogy az egyház szerint viszont törvénytelen. Ebben az esetben rugalmas volt az egyház, talán azért, amit a megjegyzés rovatban olvashatunk:

„Az egyháziilag törvényes hitvestársától törvényeséki itélettel elválasztott apa e gyermek anyjával polgári kötésben él.”

Keresztlési jegy

A keresztlést nemcsak az anyakönyvben dokumentálták, de keresztlési emléklapot is adtak a szülőknek. Erre szükség volt, hiszen bérnélalkor, házasságkötéskor kérték a keresztlést igazoló iratot. Ugyanúgy a gyermek megkeresztlésekor kérték a szülők egyházi esküvőjét igazoló okiratot.

A keresztlés bejelentésekor többször volt nézeteltérés a szülők és a plébános között, főleg 1945 után. Nem értették, miért kell a szülőknek is egyházi

házasságot kötni ahhoz, hogy gyermekük a keresz-
telés szentségében részesüljön. Felmerül a kérdés, ha
ők nem egyháziilag megáldott házasságban élnek,
akkor vajon miért keresztelik meg gyermeküket?
Szokásból? Divatból? Nem tudni! Ha ezeket a kéré-
seket az egyház elutasítja, akkor megsértődnek az
emberek. Lehet, hogy nem szabadna elutasítani eze-
ket a kéréseket? Vajon az a gyermek, akit kereszte-
lésre elhoztak, tehet arról, hogy szülei nem kötöttek
egyházi házasságot? Akkor ő a szülei hibája miatt
maradjon „pogány”? Erre mindenkor csak a helyi
plébános adhat választ. Csak ő dönti el, hogy ilyen
esetben miként cselekszik. Ha erre az eljárásra fel-
sőbb utasítás van, akkor még ő se változtathat ezen.

Esketési jegy

A házasságkötések se voltak mindig zökkenés-
mentesek. A szerelemnek parancsolni nem lehet, s
bizony a fiatalok nem a vallási hovatartozást tartot-
ták elsődlegesnek az ismerkedéskor. Az eltérő vallá-
sú párok összeadása mindkét egyháznak gondot
okozott, s ezért is rossz szemmel nézték az ilyen
párokat.

1939 márciusában, Lajcsák Ferenc nagyvárad
püspök egyházmegyéje területén (így Bucsán is)
minden plébánosnak megtiltotta, hogy a vegyes há-
zasságokat a szokott módon megáldják. Mindenféle-
képpen azt szeretete volna, ha a pár másik, nem kato-
likus vallású tagja reverzál, (vagyis elhagyja hitét) s
ezután már semmi akadálya nincs a házasság szent-
ségének kiosztásában. Ha erre nem hajlandó a fel-
kért személy, s marad a régi hitén, arra az esetre
csak a „passiva assistentia” alkalmazását engedé-
lyezte. Ez abból állt, hogy a pap nem áldja meg az
ifjú párt, hanem egyházi öltözet nélkül, és csak a
templom területén kívül találkozik az ifjú párral s egy-
szerűen tudomásul veszi a házasság megtörténtét.

Országszerte nagy tiltakozást váltott ki Lajcsák
püspök utasítása. Az 1939-40. évi országgyűlés el-
lenzéke ezt nem nézte jó szemmel, s mindenképpen
egy új, egy liberálisabb egyházügyi törvényt köve-
telt. Ennek a javaslatnak a törvénybe iktatását azon-
ban az uralkodó nem támogatta, nem szentesítette,
így 1840 nyarán Lajcsák Ferenc nagyvárad püspök

intézkedését kiterjesztették az egész magyar katoli-
kus egyházra. Ezáltal életbe lépett egy olyan tör-
vény, mely évtizedekre meghatározta a házassalan-
dók egyházi elbírálását, s a házasságkötés egyházi
kivitelezését.

Házasságkötés alkalmával is – mint keresztele-
sre – kapott az ifjú pár egy igazoló iratot, mely az
egyházi áldásban részesülést igazolta. Előtte azon-
ban bejelentést kellett tenni a helyi plébánián a há-
zassági szándékról. Erre megvoltak a megfelelő
bizonylatok, megfelelő formulák.

A bizonylatok, megegyezések, szándékok rögzí-
tésére is egy megadott formula szolgált, éppen azért,
hogy mindenütt egyformán értelmezhető legyen a
hivatalos irat. Egyik formája például a házasságkö-
tésre való szándék bejelentése a plébánosnál az
alábbi szöveg szerint történt:

„Kölcsönös megegyezésüket a házasságra kije-
lentették N.N. plébános előtt N. plébánia házban.”
(1841)

A bejelentés után következett a házasságkötés ki-
hirdetése a templomban. Ekkor felhívják a hívők
figyelmét arra, hogy ha tudnak olyan körülményről,
mely alapján ezt a házasságot nem szabadna meg-
kötni, azt haladéktalanul jelentsék be a plébánosnak.
Ilyen bejelentést azonban nemigen tettek.

Az esketési szöveget szintén felsőbb utasítás alap-
ján, a püspöktől érkező levélből ismerhetjük meg.

1840. évben olvashatjuk ezt az első magyarul
megfogalmazott esküvői fogadalomtételt:

„A férfi:

Én N.N. magamhoz veszem házastársul N.N. ezen
tisztességes személyt, el nem hagyom őtet holtomig
és holtáig semminemű viszontagságában. Isten en-
gem úgy segéljen.

A nő:

Én N.N. ezen N.N. jámbor Férfiúhoz hozzáme-
gyek házastársul, el nem hagyom őtet holtomig és
holtáig semminemű viszontagságaiban. Isten engem
úgy segéljen, Boldogságos Asszony és Istennek min-
den szentei.”

A hívők hitbéli tevékenységét is próbálta az egy-
ház folyamatosan segíteni. A mindennapi élet elvá-
rásai mellett ott voltak az egyházi előírások. A püs-
pökök a hívek lelki életét atyai gondoskodással jó
irányba terelték, ugyanakkor a vallás előírásait szí-
gorúan betartatták. Ezt időszakonként a hozzájuk
intézett leveleikkel erősítették meg. Például a böjti
előírásokat is. A 60/847 sz. körlevél is erről szól.

„Mi Bezdédi és Kis Báka Bátor Bémer László Is-
ten Irgalmasságából és az apostoli szent Szék ke-
gyelméből Nvárad Deák szertartású Megyés püspök.

Az egyházi fegyelem üdvös cikkei között legré-
gibb és leghasznosabb a 40 napi Sz(ent). Böjt meg-
tartása, mely az apostolok idejétől fogva szüntelen
megtartott és most is szentül megtartani rendel az
Anyaszentegyház...”

A hívő ember otthonából nem hiányozhatott a Szent Biblia se. Az Ó- és Újszövetség megismerése szinte kötelező volt. A hit ismeretén kívül még más célt is szolgált ez a könyv egy család életében. Nagyon sok gyermek ebből tanulta meg a betűket, ezt használta olvasókönyvnek. Az alapműveltséget is ebből merítette az egyszerű ember. Megtanulhatta belőle az Isten és a szülő szeretetét, az egymás iránti szeretet és megbocsátás minden fokát. Megismerhette a Krisztus előtti és a Krisztus korában élt emberek kultúráját. Ez volt az a könyv, mely elkísérte az embereket születésüktől halálukig. Vigyáztak is rá és csak a hosszú téli estéken vették elő, hogy gyertya mellett, vagy a petróleum lámpa imbolygó fényénél olvasgassanak belőle. Ez volt az egyetlen könyv, mely talán minden családnak ott volt a szekrényében.

Mivel több generáción keresztül öröklődött a Biblia, így eredeti tartalma mellett mindenképpen megfelelt egy család rövid krónikájának rögzítésére is. Általában a könyv utolsó lapjai üresek voltak. Ide kerültek feljegyzésre a családban történt események: születések, esküvők, halálozások. Néha még a gazdaságban történt jelentősebb változások is itt lettek felsorolva.

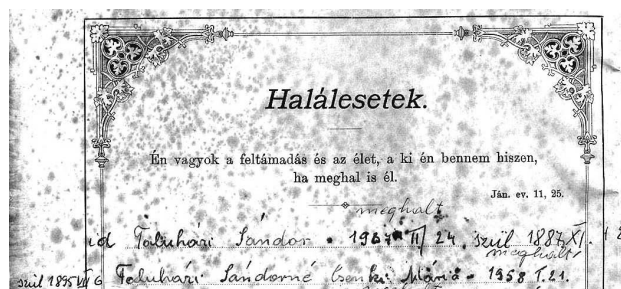
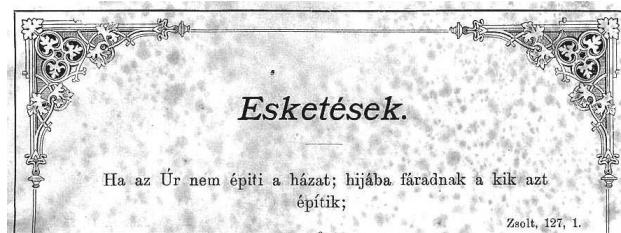
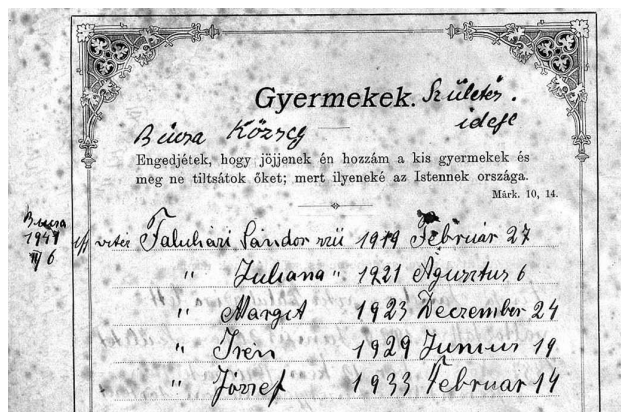

A családban történt események ide kerültek

Néhány kiadásban erre külön oldalak lettek kialakítva, ezzel is segítve a családi adminisztrációt. A díszesen és idézettel ellátott oldalak ezzel is nagyobb kedvet csináltak az események rögzítéséhez. Téma szerint biztosítottak oldalakat, hogy minden adat meg legyen örökítve a leszármazottak részére. Külön volt oldal a gyermekek születésének, a házasságok megkötésére, a halálozások idejének feljegyzésére. A család krónikájának lejegyzése is egy külön oldalra kerülhetett.

A másik fontos és szükséges irodalom, mely szintén a hithez, a valláshoz köthető: az imakönyv. Attól függően, hogy milyen anyagiakkal rendelkezett egy család, ajándékozott imakönyvet elsőáldozáskor, bérnálásakor, esküvőkor gyermekeinek. Egyszerű és igényes kivitelű példányok kerültek forgalomba. Vasárnaponként a misére menő minden

hívő kezében ott volt a saját imakönyve, mely valóban elkísérte élete végéig.

A Faluházi (Finta) család krónikájának lapjai

A reverzálások, a másik hitre való áttérések minden egyház számára szomorú esemény volt, hiszen ezzel is kevesebb hívő lett abban a közösségben. Erőszakot alkalmazni nem lehetett a maradásra, ugyanakkor az áttérők akaratát is tiszteletben kellett tartani. A szándékról egy bizonyosságlevelet kellett kiállítani. Ezen formula elkészülte után négy hetet kellett várni egy újabb bizonyoságtétel aláírása miatt. Ugyanis ennyi türelmi időt kapott az áttérni vágyó arra, hogy szándékától elálljon. Amennyiben ez idő alatt is kitartott akarata mellett, az anyaegyház elengedte.

„I. Bizonyosságlevél

Alól írott ezennel bizonyoságot teszek, hogy N. plébániához tartozó N.N. mai napon nálam NN. és N.N. bizonyosságok jelenlétében azon szándékát jelentette bé, miszerint a katolikus hitről, melyet eddig követett, az Agostai, vagy Helvetziai Vallásra átmenni akar.

Kelt. N. illy napon T. esztendőben.

II. Alól írott bizonyoságot teszek, hogy N. Plébániához tartozó N.N. mai napon nálam N.N. és N.N. bizonyosságok jelenlétében ezen, ez előtt négy héttel

tett szándék mellett, miszerint a katolikus hitről, melyet eddig követett, az Ágostai, vagy Helvetziai Vallásra átmenni akar, állhatatos megmaradását nyilvánította.

Kelt. N.N. Plébános

A 183. oldalon az áttérést rögzítő táblázat, mely az alábbi adatokat tartalmazza:

Nagy-Váradi 1. sz. Egyházi Megyében N. Kerületben kebelezett N. Plébániában történt átmeneti esetek Jegyző Könyve

1. Folyó szám, 2. Átmenő neve, 3. Állapotja, 4. Életkora, 5. Szándékát 1-ső ízben mikor jelentette? 6. Kik előtt? 7. Állhatatos megmaradását mikor nyilvánította? 8. Kik előtt? 9. Melyik vallásra megy át? 10. Kapott e Bizonyosság Levelet?

Csatos imakönyv

A másik hitre áttérők – a reverzálók – mindig nagy fájdalmat okoztak az egyháznak s annak vezetőnek, képviselőinek. Ha valaki hitét elhagyta, annak okait nem mindig lehetett kideríteni. Lehetett konfliktusa a plébánossal, a hívőkkel, vagy házasság miatt váltott hitet. A legelkeserítőbb mindig az volt, ha az előzőek közül egyikre se hivatkozott, hanem meggyőződésből váltott át egy másik vallás követésére. Ha már semmilyen meggyőzés nem használt, s valóban másik hitre tért át, nem volt más választás, be kellett írni az anyakönyvbe. Az egyik oldalon így szerepel az erre vonatkozó beírás:

„Szent hitét elhagyta: 1934. március 28-án”

Az egyházon belül történt eseményekről is értesültek a hívők. A püspöki levelek ezt is bizonyítják.

A pápaválasztáskor a körlevélben megadott szöveg szerint kellett imádkozniuk a hívőknek.

„Imádkozunk a mi megválasztott Pius Római Pápánkért

I. Az Isten tarcsa meg éltesse és boldoggá tegye őt e földön és ne adja őt ellenségeinek hatalmába.

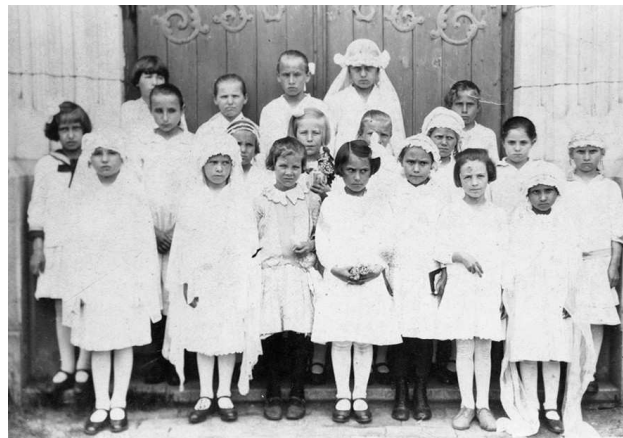
V. Uram, halgasd meg könyörgésünket

I. És a mi kiáltásunk jusson elődbe.

Könyörögjünk.

Örök és mindenható Isten könyörögi a te szolgádon Pius Római Pápádon (IX. Pius pápa) vezérelt őt kegyelmesség szerint az örök élet útján, hogy a te ingyen valókegyelmedből a neked tetszőket kívánja és egész erejével tellyesítse a mi urunk Jézus Krisztus által.

Amen.”

Elsőáldozók 1930-ban

Az elsőáldozó Lamy Zsuzsi

A szentmisék látogatottsága csak a kezdeti időszakban volt ideális. Sajnos a kor szelleme, – mégpedig a rossz szelleme – igencsak megritkította a hívők létszámát, a templomba látogatókét pedig még ennél is jobban.

EGYHÁZ ÉS MŰVELŐDÉS

Ha belelapozunk a *Visitationis Canonicae in Ecclesia et e Parochia Possessionis Episcopalis Báránd* (1823) c. dokumentumba, sokat megtudhatunk az egyház belső életéről, a filiák – s így természetesen Bucsa – mindennapjairól.

Michael Baricz, aki 1819. május 14-től Báránd plébánosa, pontos adatokkal szolgál mindenről, ami itt történt a Nagy Sárrét szélén, Bárádon, Kabán, Szerepen, Butsán és a többi településen. Az egyházi szolgálat mellett az ifjúság nevelése is a papokra hárult. A tanítás, az oktatás színvonala sokban függött attól, hogy az előadó mennyire felkészült bizonyos tárgyakból, teológiából, irodalomból, grammatikából, egyháztörténetből stb. Folyamatosan fel kellett készülni minden tárgyból, hogy a diákok, minél jobban megtanulják azokat a tananyagokat, melyek ebben az időszakban a részükre elő volt írva.

Akárki végezte a tanítást, – a plébános, a kántor, vagy a tanító – nem hagyatkozhatott azokra az emlékekre, melyeket még ő szerzett diákként az alsóbb vagy felsőbb iskolákban. Tudásanyagát napra készen kellett frissíteni, folyamatosan kellett tanulnia. Így válhatott csak jó oktatóvá, jó pappá. Talán innen származik a közmondás, miszerint „A jó pap is holტი tanul.”

Ehhez viszont sok-sok könyv kellett. Mivel ebben az időben a nyomtatott könyv igen drága volt egy magánszemély – főleg pap vagy tanító – részére, így azokat az egyház biztosította.

A parókiáknak külön könyvtáruk volt, melyben ott voltak az adott kor egyházi, szépirodalmi, valamint tudományos művei. Ha elolvassuk az 1823-ban a bárándi parókián fellelhető könyvek listáját, máris érzékelhetjük, mennyire széles látókörrrel rendelkezett az, aki ezeket a kiadványokat beszerezte. Hasznos könyvek voltak ezek, melyek nagy része még ma is klasszikusnak számít. A több mint 500 kötetet tartalmazó katalógusból kiírtam a magyar szerzők műveit. Ez is mutatja, hogy nemcsak a külföldi, többnyire német vagy latin nyelven íródott kiadványra tartottak igényt, hanem előkelő helyen szerepelnek a hazai irodalmárok is.

Jól mutatja az irodalom utáni érdeklődést az a felhívás, mely egy bizonyos könyv megszerzésére irányult:

A nváradí püspöktől 350/848

Kovács Pálnak Ó és új közjogtára előfizetés vagy megrendelés végett köröztetik.

Nyilván a könyvek nagyobbik része egyházi vonatkozású – például prédikációkat tartalmazók –, de szép számmal találhatunk szépirodalmi műveket,

verseket, drámákat, melyek nem a vallásra, inkább a hazaszeretetre nevelnek.

S most következzenek a könyvek, a *Catalogus Librorum Parochia Bárándiensis*-ből. (Csak a magyar nyelvű könyveket sorolom fel.)

Somogyi Ferenc: Üdvösséges multság
Molnár János: A megtérő Reformat elmékedése
Bene Ferentz: Vetélkedő Levelek a Hit ágazatairól
Vajda Sámuel: Krisztus élete
Franz Kazi: Historia Hungaria
Somogyi: Egész esztendőre való Prédikáziók
Alexovits: Vasárnapi Prédikáziók
Koszko Aloy: Egyházi Beszédék
Ligvándi Jozimus: Keresztény Tanítási Beszédék
Molnár János: Egész esztendőre való Prédikáziók
Szabó István: Prédikáziók
Szabó István: Három esztendőre való Prédikáziók
Faludi Ferencz: Udvari ember
Bielek László: Arany gondolatok
Gusztonyi: Üdvösség Mannája
Szentiványi: Aumomia Philosophia
Joannes Horváth: Logica et Metaphisica
Szerdahelyi: Aestetica
Fejér György: Antropologia
Fejér György: Közhasznú Logica
Fejér György: Ember kimiveltetése
Endrődi János: Az ember boldogsága kifejtve
Virág Benedek: Magyar Századok
Budai Esaiás: Magyar Ország Historiája
Márton Josef: Magyar Német, Német Magyar (szótár)
Fejér György: Prédikáziók
Láng János: Kateketika Beszédjei
Peter Müller: Normális özvegy
Peter Müller: Utazások tárháza
Peter Müller: Anacharsis utazása
Peter Müller: Magyar Minerva
Kis János: Versek
Kisfaludi Sándor: Regék
Kisfaludi Sándor: Hunyadi János (Dráma)
Kisfaludi Károly A Tatárok Magyarországon
Virág Benedek: Hunyadi László (Tragédia)
Kazintzi Ferencz: Minden Munkái
Szabó Dávid: Versei
Szabó Dávid: Aeneisse
Szabó Dávid: Magyarország Virági
Költsei és Helczer: Magyar Plutarchus
Költsei és Helczer: Erdélyi Múzeum
Költsei és Helczer: Tudományos Gyűjtemény
Révai Nicolaus: Elaborative Gramatica Hungarica
Révai Nicolaus: Antiquitates
Szabó Dávid: Kisded Szótár
Márton József: Német Grammatica
Márton József: Francia Grammatica
Márton József: Breviárium Romanum
Kempes Tamás: Lelki pásztor a Bet

HISTORIA DOMUS CHRISTI IN BUCSA

Dokumentumok rögzítik mindazt, ami a hivatalos része volt az egyháznak és a vallásos közösségnek. Azonban az igazi hitéletet maguk a hívők élték a mindenkori plébános vezetésével. Nehéz és küzdelmes munkája volt az itteni lelképásztornak. A munka, a hívők lakhelyének szétszórtsága, az emberek hit iránti közönye miatt sok-sok keserves órát és napot szenvedett át a lelkek üdvéért tevékenykedő pap. Mivel a település jórészt filiaként funkcionált, így a lelki segélyszolgálat is igencsak nehézkes volt. Az istentiszteleteken való részvétel csak a nagyon hívő emberekre volt jellemző. A régebbi időszakról nincs erről pontos lejegyzés, de vélhetően másképpen álltak a valláshoz az emberek. Ha figyelembe vesszük Szent István királyunk rendeleteit, mely a templomba járást, a böjtölést és egyéb – a hitre vonatkozó – előírást tartalmaz, máris tisztább képet kapunk. A vallás tisztelődését, a hit megtartását és gyakorlását, s annak minden előírásának betartását szabályozza Dekrétumában.

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyvének első fejezete is ezt hangsúlyozza ki:

„A ki gögös kevélységében fenhéjazva, Isten házát semmibe veszi, és az Istennek szentelt és Isten tisztelődésére a király oltalmának szárnyai alá helyezettett javakat becstelenül illetendi avagy azokban elvenni merészkedik, akárki legyen, mint Isten házána megátadóját és rontóját, rekeszszék ki a gyülekezetből.”

A Dekrétum 8. fejezete írja elő a vasárnapi istentiszteleteken való részvételt:

„Ugyan a papok meg az ispánok hagyják meg mindenfelé a falusbiráknak, hogy vásár- naponként az ő felszólításokra minden ember, nagyja és apraja, férfia s asszonya, mind templomba menjen, kivéve azokat, a kik a tűzhelyet őrzik.”

Gondok és problémák már a kezdetektől fogva jelen vannak, de ezeket mindenkor próbálják az ideális keretek közé szorítani. Ezeknek a feladatoknak az el látására vállalkoztak azok az emberek, akik a papi hivatást választották. Ezt a nehéz szolgálatot már Szent István királyunk a Dekrétumában is elismeri:

„4. Fejezet a papok szüntelen és nehéz munkájáról

Tudjátok meg atyánkíjai mindnyájan, hogy mindeneknél feljebb munkálódnak a papok.

1. § *Mert kiki közületek a maga terhét hordozza, ők pedig a magokét és mindenekét egyen egyen.*

2. § *Annakokáért, valamint ők ti értetek mindnyájan, ti is azonképen tartoztok ő érettek munkálódnok minden erővel; ugy annyira, hogy ha kell, a lelketeket is rátegyétek értök.”*

Államalapító királyunk reálisan érzékelte a papi feladat mindennapi nehézségeit, melyek mind a mai napig nem változtak. Éppen olyan küzdelmes egy mai papnak a munkája, mint az a kezdetekben volt.

A bucsai emberek hitéletét híven tükrözi az a „*Historia domus Christi*” (Krisztus házána története) melybe a mindenkori plébános írta le a napi gondokat, az emberek hithez való kötődését s mindazon eseményeket, ami a plébánián, vagy az egyházon belül történt. Ez az egyházi krónikának is nevezhető feljegyzés minden plébánián ott volt mindaddig, amíg az a történelem viharai meg nem semmisült. Sok helyen még ma is megtalálható az eredeti kézirat. Édesanyám szülőfalujában, a Sopronhoz közel fekvő Csapod plébániáján olvastam eredetiben az 1700-as évek elejétől íródott „*Historia domus*”-t. Különleges dokumentum ez, hiszen a kezdetekben még lúdtollal és latinul íródott. Számunkra sokszor érdektelen feljegyzések ezek, de mindenképpen a leghitelesebb korrajz, mely nem mindig a vallással foglalkozott, hanem az egyéb hétköznapi történésekkel is.

Fadgyas István plébános

„*Historia domus*” nyilván itt Bucsán is íródott már a kezdetektől. Akkor is, amikor apátságként funkcionált, bizonyára később is, amikor már csak filiaként tartozott Barándhoz.

A korai dokumentumok nem tudni mely események következtében tűntek el. Több mint valószínű török, vagy rác martalócok vandalizmusának esett áldozatul. A későbbi okmányok sorsa már ismert. A II. Világháborúban az itt elszállásolt orosz katonák – az elmondások szerint – szétszórták, megsemmisítették.

Néhány irat és anyakönyv megmenekült a vandál pusztítóktól, nagyobb része azonban véglegesen eltűnt. Nagyon nagy hiány ez a helyi egyház története szempontjából. Rengeteg kérdésre kaptam volna választ ezekben az iratokban. Így most csak néhány halvány emlékből meríthetünk.

1971-ben Fadgyas István plébános megpróbálta összegyűjteni s leírni mindazt, ami még az emberek emlékezetében megmaradt. Sajnos kevés eredményel. Mindenesetre ez a feljegyzés szolgál alapul az

egyházközség történetének feltárásában. Köszönet neki azért, hogy ezt a krónikát elkezdte.

„*Historia domus Christi in Bucsa ab anno 1971. et retrospectata usque ad fundationem*”. A latin nyelvű címlap után kezdődik a magyar nyelvű írás, mely próbálja összegezni a katolikus hitéletet, vagyis Krisztus házának történetét az 1900-as évektől. Előszavában így fogalmaz:

„...*Feltétlenül fontosnak tartom sok érdekes esemény lejegyzését. Mert az egyházközség élete nem azonos az egymást követő lelképászorok megjelenésével eltűnésével, helyváltoztatásával...*”

Teljes mértékben igazat adok neki, hiszen az itt élő emberek mindennapjai – hit és munka – határozzák meg a római katolikus egyház s azon belül is a közösség életét itt Bucsán.

Maga az egyházközség 1900-ban alakult, de természetesen előtte is volt itt hitélet. Bucsa ekkor már iskolával is rendelkezik, hiszen a betelepülők létszámának növekedése magával hozza a kulturális, gazdasági és nem utolsósorban a vallási fejlődést. A katolikus hívők és a püspökség támogatásával az egyház részére telket vásárolnak, melyre először egy iskola, később egy plébániaház is épült. Az istentiszteleteket eleinte házaknál, később a felépült iskolában tartották. Az egy-tantermes, tanári lakással ellátott iskola úgy épült, hogy nagyobb létszám részvételével is lehessen vasárnaponként misézni, imádkozni. A telket 1912. augusztus 12-én vásárolja meg a Bucsatelepi Római Katolikus Egyház (a mai Árpád soron).

A vallást és annak gyakorlását nagyon komolyan vették az emberek abban az időben – akár a katolikusokról, akár a reformátusokról van szó. Éppen ezért egy kisebbfajta versengés is adódott, hiszen külön működött a katolikus és külön a református oktatás.

Az istentiszteleteken való részvétel is jelentős volt. Az iskola egybenytett terme mindig megtelt hívőkkel. Itt ugyanúgy működött minden, mint egy templomban, vagy kápolnában. Itt keresztelték meg az újszülötteket, itt fogadott örök hűséget az esküvőre összegyűlt násznép előtt az ifjú pár. Imához, litániához s minden egyéb egyházi összejövetelre is ide sereglettek a hívők.

Érdekes megjegyzésre bukkantam a keresztelési anyakönyvben. Az olyan gyermeknél, melynél nem szerepel az apa neve csak az édesanyáé, s az is a lánykori nevén, ott a „törvénytelen” szó kerül bejegyzésre a keresztelendő gyermeknél. Ha viszont az apa a későbbiek során feleségül veszi az anyát és a gyermeket elismeri sajátjának, akkor ezt az „Észrevételek” rovatba beírják. Több ilyen bejegyzés is szerepel. Az egyik ezek közül:

„*Bucsatelepi születésű N. Mihály református uradalmi kocsis, bucsatelep-nagybucsbai lakos e gyermeket magáénak ismeri és ennek anyjával róm.*

kath. K. Rozáliával Bucsatelepen 1912. április 24-én polgári egybekelését követő, bucsatelepi róm. kath. iskolakápolnában létrejött egyházi házasságával utólagosan törvényesítette. Lásd a nagyváradi lat. szert. Egyházm. Hatóságnak 1912. nov. 6-án 3864/1912 szám alatt kelt engedélyét a lelkészi leltárban 226/1912 sz. a.”

A fenti sorokból kiderül, hogy templom híján iskolakápolna szolgálja a katolikus hívőket. Tehát az anyakönyvi bejegyzések is igazolják, hogy a tantermeket hétköznap oktatásra, vasárnapokon pedig istentiszteletekre használták.

A feljegyzések szerint 1896-ban még csak 12 katolikus hívő élt Bucsán. A falu benépesedése során természetesen ez a létszám folyamatosan növekedett.

Első lelképászor, Dérczi István segédlelkész volt Ő Báránдрól járt át a bucsai hívőkhöz lelki életük ápolására, valamint az istentiszteleteket megtartására. Ez bizonyára csak vasárnapi jelenlét lehetett. Azért valószínű, mert az egyház vezetése ügyelt arra, hogy a Tízparancsolatban leírtakat minden hívő be tudja tartani, – hiszen a vasárnap megszentelésére már Szent István királyunk is törvényt alkotott.

Az első lelkész, aki már itt is lakott s így mindennap a hívők szolgálatára lehetett, az Gáspár István külkápán volt. Ő már nagyobb aktivitással irányította nyáját. A plébániaház, melyben lakott éppen olyan egyszerű vályogból épült, mint a többi ház a környéken. Az is lehetséges, hogy még ezekről is szerényebb és rozszantabb volt, de a célnak megfelelt, hiszen fedelet adott a lelképásztornak, és a hivatalos ügyeket is el lehetett itt intézni.

Az új plébánia épülete

Csernay Géza volt a plébániaház következő lakója. Ha az elbeszélések igazak, nagyon okos ember volt, aki mindent megtett azért, hogy kis egyházközségét még nagyobb színvonalra emelje. Az ő idejében épült az a plébánia, mely még ma is áll. De ennek története van, mely egyben utal arra, hogy abban az időben se volt olyan könnyű hozzáfogni egy komolyabb építkezéshez, – már csak azért se, mert a pénzhiány akkor is nagy volt errefelé. Megoldást kellett találni erre. Éppen ezért még egy kis fur-

fangtól se riadt vissza Csernay Géza plébános. Ezt így jegyzi le Fadgyas István 1971-ben:

„A legidősebb hívek nevetve beszélnek el a megvalósítás őstörténetét. 1912-ben, amikor a bucsai első bérmálásra eljött az akkori nagyváradi püspök Széchenyi Miklós, az akkor álló plébánia épületet, mely nyilván elég szegényes volt, a plébános körül támogatta oszlopokkal, hogy a püspök szívét megrendítse a látvány.”

A terv bevált, a püspök elrendelte egy új plébánia-ház építését. A környék lakói örömmel fogadták ezt a hírt. Az itt élő előkelőségek is úgy érezték, hogy ezt a nemes célt nekik is kell támogatni. Az épülethez a téglát Springer Mária bárónő biztosította, ezzel példát mutatva a környékbeli nagybirtokosoknak, akik később is bő adakozók lettek.

Mikor vetődött fel a gondolat egy templom felépítésére, azt nem tudni. Több mint valószínű, hogy az akkori nagyváradi püspöktől – gróf Széchenyi Miklóstól – származott az ötlet. Vallási intézmény építésében előkelő helyet foglal el a főpásztor. Az ő irányításával és anyagi támogatásával épült a győri papnevelő intézet és a hozzá tartozó kápolna is, valamint az orosházi templom, ahová halála után eltemették. Itt kell megjegyezni, hogy a bucsai templom hasonmásaként Monospetriben felépült templom is az ő hagyatékából valósult meg, mivel akkor már nem élt.

Gróf Széchenyi Miklós püspök nemcsak szóbeli kezdeményezője volt az építkezésnek, de rögtön 10.000 (tízezer) aranykoronával hozzá is járult a költségekhez.

Bucsatelep

Róm. kath. templom belseje

A templom belseje – korabeli képeslapon

Csernay Géza plébános így méltán lehetett büszke arra, hogy szolgálata idején kezdődött meg az igazi hitélet Bucsán. Végre méltó helyről hirdethette Krisztus igéjét, végre igazi templomba járhattak szeretett hívei, végre mindenki méltó helyről intézhette fohászait az Úrhoz, s méltó helyről szálltak az ég felé a hívők szájából az egyházi énekek ájtatosságot és szépséget árasztó dallamai.

A templom felszentelését 1914-ben több mint valószínű, hogy a kezdeményező főpásztor végezte, hiszen mindenképpen őt illette meg ez a szent feladat.

Csernay Géza plébános nagyon sokat tett híveiért, egyházáért, a faluért. „...a lelke aranyát beledolgozta a bucsai egyházközségbe.” – írja róla Fadgyas István, aki személyesen is ismerte. Később így folytatja feljegyzéseiben:

„Élmény volt nála gyónni. Oly lélekbemarkolóan tudott beszélni a bűnbánónak Jézus szeretetéről, hogy azt sose lehet elfelejteni. Ugyanakkor megrázóak voltak prédikációi is.”

A gyóntatószék

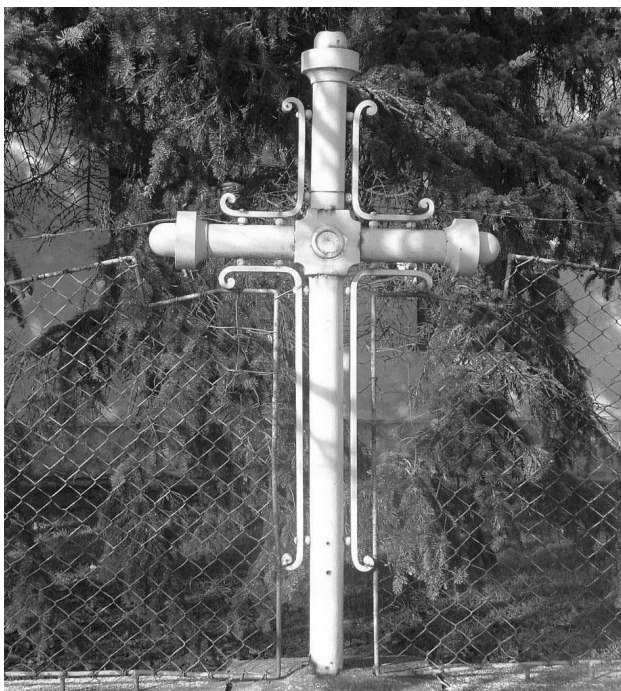
Bizonyára prédikációi és az emberekhez való kötődése volt az, amely – a hit mellett másodlagosan – templomba vonzotta a hívőket. Valami gond azért lehetett az egyházközségen belül, hiszen a templom építésében oly nagy lelkesedéssel részt vevő plébános áthelyezését kéri. Ezt az „angyali jószívű papot” végül áthelyezik Gyomára.

Ha végigtekintjük a Bucsán szolgáló lelképásztárokat, tapasztalhatjuk, hogy nagyon rövid időt töltenek el itt. Nem tudom mi lehetett az oka, de néhány év után mindegyik távozott. A leghosszabb időt éppen a krónikáiró, Fadgyas István töltött el, még hozzá 21 évet. Rajta kívül ketten voltak itt 10 esztendeig, a többiek csak néhány évig álltak Bucsán Isten és a hívők szolgálatára. Munkájuk nem volt könnyű, hiszen csak apró eredményeket érthettek el.

Ambrus Tibor volt a következő plébános, aki a Jézus Szíve templomban hirdethette az igét. Talán lelkileg szerencsés is volt Csernay Géza, hogy ebben az időszakban már nem volt itt, ugyanis az I. Világháború kivette sarcát erre a kis közösségre is, mivel a templom tornyában lévő négy harang közül hármát elvittek, hogy beolvasztva és átalakítva a harcoló katonákhoz kerüljön – töltény formájában.

Milyen kegyetlen az élet és a politika. A misére, az ájtatosságra hívó harangot olyan célra használják, amit a Tízparancsolat is tilt: „Ne ölj!” Mi sem vall nagyobb cinikusságra, hogy a nagy népi gyilkosságokra éppen a felszentelt templomokból beszolgáltatott harangokat használják fel. A harangok, – melyek imára, szeretetre, hitre szólítanak mindenkit, – most ártatlan életek kioltására lettek használva. Erre képes a politika, az önzés, a hatalomvágy. De sajnos ez az egész világon így van. Nem az emberek jóindulatára támaszkodnak, hanem a felkorbácsolt érzelmeikre, a fentről irányított gyűlöletre.

Hogy Fadgyas plébános szavaival éljek: „*A diadalmámmal indított, de végül nyomorba döntő első világháború elvitte 3 harangját a falunak*”. Az éppen ebben az időben fejlődésnek induló Bucsai gazdaságát, privát világát, vallási életét tönkreteszi a háború. A hit, az ima és a fohász hozza az embereket a templomba, ahol a távolban harcoló szeretteikért aggódnak. A vigasztalásban nagy szerepe van tehát Ambrus Tibornak, hiszen ő van napi kapcsolatban hívóival. Most és ekkor mutathatta meg, mennyire jó pásztor, mennyire tudja lelkileg megerősíteni „bárányait”. Sikerült, bár a sebek még sokáig sajogtak. Az élet ment tovább.

A torony keresztje a kerítésbe lett beépítve

1924-ben Kovács Rezső volt a plébános, de két év múlva már váltotta is őt Tímár Gyula, aki 1926 és 1931 között szolgálta a bucsai híveket. Az ő ideje alatt történt egy baleset, (1929-ben) amikor is egy nagy vihar a templom tornyából letépte a keresztet. A kegyetlen időjárás megrongálta a falu házait is, de a kereszt lezuhanása megdöbbentette a híveket. Szakembert hívtak, aki 100 pengőért újra visszahelyezte eredeti helyére.

Kovács József tanulmánya és Fadgyas István naplójegyzete itt ellentmondásba kerül. Ugyanis utóbbi Borbás Pál plébános idejére teszi a kereszt lezuhanását. A szolgálati idők dátuma szerint azonban a fent leírtak a helytállóak.

Borbás Pál idején is történt beruházás, hiszen ekkor vettek egy harmóniumot 2000 pengőért. Nagyon sokáig ez kíséretére az éneklő hívőket a szentmiséken – egészen 1974-ig, amikor kicserélték egy modernebbre.

Az első világháborút követő Trianoni-seb egyes indulatokat gerjesztett a magyarságban. Ezt a bizonytalanságot és visszafojtott dühöt aztán a politika újból és újból a saját céljaira fordította. Az egyháznak ezért nehéz volt olyan utat mutatni, mely mentes minden erőszaktól és szélsőségtől. A két világháború között kezd kialakulni a kommunista gondolkodási mód, mely tulajdonképpen az orosz hadifogságból hazatérők és az 1919-es diktatúra alatt hatalomra került lumpenek gerjesztettek és terjesztettek. Időnként sajnos látványos sikerekkel. Mindez a II. Világháború után csúcspontot ért el, hiszen akkor már megfelelő táptalajt biztosított a megszálló (bár felszabadítónak aposztrofált) szovjet hadsereg.

A vallási vezetők itt Bucsán – de bárhol az országban is – soha nem voltak se kizsákmányolók, se népnyűzök, inkább a szegények és elesettek támogatói. Mégis az első cselekedetük az volt a friss hatalmi embereknek, hogy a vallást hirdető, vagy gyakorló embereket megalázta, börtönbe zárta, életüket lehetetlenné tette. Sajnos ez itt se volt másképp.

Angyali szelídségű és igen türelmes ember volt Séber András atya, aki 1945-1947 között volt plébános Bucsán. Ha felbosszantották, akkor se veszekedett vagy kiabált, csak elpirult, mert magába fojtotta dühét. Ezt a jóságos embert próbálta megalázni a felhergelt emberek csoportja, egy Kardos nevű ember vezetésével. A fellázított emberekkel ki akarta vezetetni a rétre legelni, mondván, hogy ő ezt érdemli. Talán éppen ez lett volna a köszönet azért, hogy őket és gyermekeiket a jóra, a szeretetre és a hitre tanította? Hivatásának szépsége oly mértékben zavarta az új rend képviselőit, hogy eltávolítására, – mint látjuk – semmilyen eszköztől nem riadtak vissza.

A felbujtott tömeg el is indult a plébánia felé, élükön a hangadó Kardossal. Nem tudni mi lett volna a végkifejlet, ha nem akad egy bátor katolikus ember, aki a feldühödött csoport elé mert állni, – aki oly meggyőzően és ügyesen tudott az emberek lelkére hatni, – hogy azok végül elálltak ördögi tervüktől. Jánosik György bátor és vakmerő volt, hogy a tömeg lecsitítására vállalkozott. Mindenesetre példaértékű volt a tette. Az eset azonban nagyon mély sebet hagyott a lelkipásztorban, és a hívőkben egyaránt. A megfélemlítés miatt távozott Séber atya Bucsáról, de

híveit itt hagyta, akik továbbra is ebben a légkörben éltek, gyakorolták s vallották hitüket. Hívei nagyon szerették őt. Ez abból is kitűnik, hogy amikor 1947 januárjában katolikus lányok számára lelkigyakorlatot tartott Füzesgyarmaton, akkor a körösladányi, valamint a szeghalmi lányokkal együtt a bucsaiak is szép számmal vettek részt.

Az indulatok évek múlva is a felszínre törtek, bár idővel minden elhomályosul. De vannak olyan sebek, melyek időnként felszakadnak s újra fájdalommal tölt el bennünket.

Kereszt Jézus Szíve domborművel a plébániaépület falán

Vannak azonban olyan események, melyek reménnyel és megújult hittel tölti el az embereket. Ilyen volt Révész István plébános ideje alatt az a nemes kezdeményezés mely egy új, egy nagyobb harang öntésére indult. Mivel csak egy kis harang – a lélekharang – maradt meg a templomban az I. Világháború után, úgy gondolták a hívők, mégis csak úgy illő, hogy egy mélyebb hangzású, egy nagyobb hanggal bíró, tekintélyesebb harang illeszkedjen a közösségüket. Megbízást adtak Szlezák László aranykoszorus harangöntő mesternek az új harang elkészítésére. Az adományozók neve szerepel a kiöntött harangon, – hiszen ezzel hozzájárultak ahhoz, hogy minden nap délben és a szentmise előtt megszólaló harangszó jelezze a kereszténység jelenlétét világunkban s itt Bucsán is. A 87 cm átmérőjű harangon a következő szöveg olvasható:

ISTEN DICSÓSÉGÉRE, JÉZUS SZENT SZÍVE TISZTELETÉRE ÖNTÖTTÉK A BUCSAI RÓM. KAT. EGYHÁZKÖZSÉG HÍVEI AZ ÚRNAK 1948. NAGYBOLDOGASSZONY ÉVÉBEN. FARKAS I. FARKASINSZKI A. FEKETE J.

LAMY B. VIDA GY. és RÉVÉSZ ISTVÁN PLÉBÁNOS. JÉZUS SZENTSÉGES SZÍVE! KÖNYÖRÜLJ RAJTUNK! ÖNTÖTTE SZLEZÁK LÁSZLÓ M. O. ARANYKOSZ. HAR. MEST.

A modernizáció megkövetelte, hogy a templomban is villanyvilágítás legyen. A szakipari munkát a molnármeesterből – kényszerűségből – villanszerelővé átképzett Lamy Béla végezte, nagy szakértelemmel és odaadással. Az ő általa tervezett és kivitelezett elektromos rendszer még ma is működik, bár néhány biztonsági felújításra szükség volt az évek folyamán. A villanszerelő mester felhívta a figyelmet arra, hogy a munkálatok során érdemes lenne egy villámhárító felszerelése is, hiszen a múltban voltak viharok többször is a templomon, s ezért meg kell előzni egy villámcsapásból származó tragédiát is. A villámhárítót felszerelte s ettől kezdve nyugodtabbak lehettek az emberek egy nyári vihar során tartott szentmise alatt is, hiszen egy esetleges villámcsapás már nem árthatott az épületnek s a benne lévő embereknek se. Mondta is Lamy Béla a családjának: „*Most már nyugodtak lehettek ha villámlik az ég, mert a templomra és a malom épületére elhelyezett villámhárítók elvezetik azt a földbe s ezáltal mi védve vagyunk.*”

Líbor István apátplébános, aki 1952-1954 között szolgált itt Bucsán, hasonló megrázkódtatások érték, mint egykori elődjét Séber Andrást. Komoly papi lendületét semmibe vették, kívülről és belülről is érték méltatlan támadások. A folyamatos sértő és durva megnyilatkozások meggyengítették tenni akaratát, megrendítették egészségét. Így másfél évnyi küzdelem után feladta a reményt, és távozott Bucsáról.

Elsőáldozók Tímár Mihály plébánossal (1969)

Az ifjú lendület mindig nagy hatással van a környezetre. Ifjú lelkesedés és tettvágy jellemezte néhány évtizeddel később Tímár Mihályt, aki 1966 szeptember 1-én vette át a plébánia és a templom kulcsait. Fadgyas tisztelendő úr szerint „*Mindig mosolygós, kedves, hódító...*” egyéniség volt. Őt

évig küzdött új és új reményekkel, de ereje elfogyott, a remény köddé vált. A hívők lelki életét nem sikerült magasabb régiókba emelni. Tevékenységének hitbéli látszata nem maradt, csak egyedül a templomtető felújítása, mely mind a mai napig az ő keze munkáját dicséri.

Az ekkorra már igencsak meggyengült cserepes tetőt kellett felújítani, mivel az idő elkoptatta azokat, de elkorhasztotta a tető faanyagát is. Pénz hiányában el kellett fogadni a legolcsóbb megoldást, így a cserepeket hullámpalára cserélték. Itt is szívet melengető az az összefogás, mely során a felújítási költségekbe besegítettek a református hívők is. Ha mindig így cselekednének az emberek, mindjárt szebb lenne kicsiny világunk. A református templom építésekor is hasonló volt a hozzáállás a katolikus hívők részéről, hiszen kevés pénzzel, fuvarral, kisebb munkákkal ők is segítettek annak idején.

**Tímár Mihály plébános szentesíti
Jakab Mária és Nagy György házasságát**

Arról viszont nem ő tehet, hogy a tetőfedők nagygyűlése végezték munkájukat, így nagyobb vihar esetén a víz beszivárog a padlástérbe és átáztatja a templom plafonját, de ugyanez történik akkor, ha a téli hóvihár befújja a havat a padlástérbe s az ide bekerült hó olvadásnak indul. Sokszor próbálták a padlástérbe felgyülemlett havat eltávolítani, de ez csak részben sikerült, így folyamatosan romlott a tetőfelújításkor lefestett belső tér állaga. Ízlésesen és

szépen lett kifestve a templom belseje, de az állandó beázások bizony itt nyomot hagytak.

Sajnos a templom romló állaga valamilyen módon jelképesen az itteni hívők lelki életét is jelképezi. Egyre kevesebben járnak templomban, egyre kevesebb szülő érzi fontosnak azt, hogy gyermeke meg legyen keresztelve, elsőáldozó legyen s felvehesse a bérálás szentségét. A kor világnézeti ráhatása jelenik itt meg. Könnyebb a hitet megtagadni, elfelejteni, mint áldozatot vállalva gyakorolni azt.

Az itt szolgáló plébánosok bizony olyan ellenállásba, olyan közönybe ütköztek, melyek leküzdésére nem volt se idejük, se energiájuk. Szélmalomharc volt ez. Harc kilátás nélkül! Mivel anyagiak terén is szükségét szenvedtek a hívők, így ezen a területen se várható sok támaszt az egyház. Olyannyira, hogy a templomtorony bádagozását az 1955-1965 között itt szolgáló Kiss Sándor plébános a saját pénzéből javíttatja meg. Többször előfordult a bucsai egyházközség életében, hogy az anyagi kiadások egy részét a plébánosok fedezték – annak ellenére, hogy igen csekély jövedelemmel rendelkeztek.

Elsőáldozók Fadgyas István plébánossal (1972)

Krisztust megszerettetni a bucsaiakkal! Ez volt a célja minden plébánosnak, akire ez a kis nyáj volt bízva. Rövidebb-hosszabb idő elteltével döbentek rá küldetésük nehézségére. Miért e makacs ellenállás a hit iránt, nem tudni. Sajnos még a magukat hívőnek valló emberek is előrébb helyezik önző érdeküket, minthogy ilyen „ósvi” felfogással egyetértsenek, mint a vallás. A plébánosok óvó és féltő szavait elutasítják. Ha erőteljesebben kihangsúlyoznak hitbéli hiányosságokat, akkor egyszerűen megsértődnek s még a templomot is elkerülik. A lelkipásztorok érzik, hogy sokszor érthetetlen gyűlölet sugárzik feléjük. Érthetetlen ez, hiszen ők mindig a hívők lelki életének tisztaságát óvják, szeretetet és megértést hirdetnek. A végeredmény az, hogy a lelkipásztorok egyre magányosabbak lesznek – a szó szoros értelmében, hiszen a templomba járó, vagy csak hívőnek vallók száma is egyre csökken.

A pesszimizmus már olyan mértékű, hogy nem lehet csodálkozni Fadgyas tisztelendő úr alábbi kifakadásán: „...lehet, hogy a jelenlegi lelkipásztor, e

sorok írója, nem képes Krisztushoz vezetni ezt a népet...”

Majd később így vall: „Ha az Úr azt akarja, életet is kell áldozni az emberek üdvéért!”

Ezzel egybecseng az a kérés, melyet Dr. Udvardy József püspök úr fogalmazott meg, és írt be a Historia Domus-ba 1975. június 22-én:

„A Szentlélek Úristen kegyelme segítse és virágoztassa fel a bucsai egyházközséget!”

Sajnos az idő múlásával semmi sem változik. A keresztelek ritkák, az elsőáldozók is kevesen vannak. Abérmálkozás szentségét is csak néhányan veszik fel.

1983-ban a következő sorokat olvashatjuk Fadgyas István plébános tollából:

„De különben nincs lelki élet. Nincs keresztelek, nincs esküvő. A falu elszakítása Krisztustól az iskola bűne. Különösen kb. nyolc év óta kegyetlen a vallásos hit elleni harc az iskolában...”

1987-ben se változik a helyzet:

„Egyházközségünk lelki állapota állandóan romlik. A legjobb hittanosaim elszakadnak Krisztustól.”

A negatív események között meg kell említeni azokat is, melyek reménysugarak ebben a hitben és vallásban szegény világunkban. 1983. április 1-től segítséget kapott az egyházközség Majoros Erzsébet személyében. Fadgyas plébános úr szavaival: „...mindig derűt sugárzó egyéniségével járja a családokat. Ennek köszönhető, hogy meglepő mozgás tapasztalható a hívek részéről. Eddig templomba nem járó asszonyok teljesen önként, tudtomon kívül befestették a temetői keresztet. Azóta férfiak elkészítették a betonjárdát a keresztig, a kereszt előtt pedig kiképeztek egy 2x2 méteres teret, amelyeken adott esetben szabadtéri misét is lehet bemutatni...”

A kis örömek között még egy példa: 1984. június 8-án, a templom felszentelésének 70. évfordulóján újra megtelt a templom. A kiküldött 300 meghívó ellenére csak kb. százan jöttek el a helyiek közül, a környékbeli településekről idelátogató hívekkel pedig kiegészítették ezt a létszámot. Ünnepi szentbeszéd, filmvetítés, körmenet. Minden olyan szép volt, mint a régi időkben. De ez is véget ért.

„Meg kell örömmel említenem, hogy a bucsai asszonyok nagyon szép terítógarnitúrát hímeztek a templom számára. Ahogy elmúlt a nagy ünnep, ugyanúgy elmúlt a templom látogatása. Maradt az a 30-40 hívő a vasárnapi szentmiséken.”

Néhány adat:

1823-ban 4 családot jegyeznek fel katolikusként

1896-ban 12 katolikus hívő

1912-ben a katolikus hívők száma: 1375 fő (filiákkal együtt)

1948-ban 1505 fő

1976-ban 641 vallja magát katolikusnak bár nem mindenki jár közülük templomba, 8 személy bér-

málkozott, a templomba 14 gyermek és 30-40 felnőtt jár.

1979-ben a bérmálkozók száma 5 fő

1987-ben 5 bérmálkozó van.

1984. július 8-án a templom felszentelésének 70. évfordulóján 300 meghívottból mindössze százan jelennek meg a szentmisén.

Templom építésének kezdete:

1913, a felszentelés 1914. június második vasárnapján volt.

1929-ben egy szélvihar ledönti a torony keresztjét.

1948-ban államosítják a katolikus iskolát is.

Bérmálások ideje: 1912. – 1921. május 2. – 1927. május 9. – 1937. június 4.

Plébánosok Bucsán:

1903 Dérczi István külkáplán,

1903-1911 Gáspár István külkáplán,

1911-1916 Csernay Géza,

1916-1924 Ambrus Tibor,

1924-1926 Kovács Rezső,

1926-1931 Tímár Gyula,

1931-1935 Borbás Pál,

1935-1945 Somogyi Ferenc,

1945-1947 Séber András,

1947-1952 Révész István,

1952-1954 Líbor István,

1954-1955 Karácsonyi Guidó,

1955-1965 Kiss Sándor,

1965-1966 Koós Antal,

1966-1971 Tímár Mihály,

1971-1992 Fadgyas István,

1992-1993 Galvi János karcagi plébános,

1993-1996 Nagy József szeghalmi plébános,

1996-1999 Veréb László szeghalmi plébános,

1999-2000 Vargyas Emil szeghalmi plébános,

2000-től Hüse József szeghalmi plébános.

Kovács Rezső

Somogyi Ferenc

Karácsonyi Guido

Tímár Mihály

*Képviseletestületi tagok felső sorban: Keller Mihály, Francz János, Pléti József, Csurka János.
Képviseletestületi tagok a középen: Szatmári József, Venczel József, Méhész József, Fekete János, Ruzsányi Ferenc világi elnök, Komoróczy Pál, Nagy János
Papok az első sorban:*

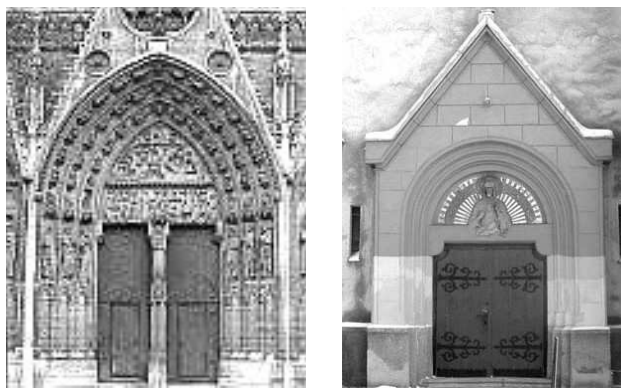
Ismeretlen, Dankó László, Pataki Kornél, Dr. Udvardy József püspök, Fehér Lajos esperes plébános, Tímár Mihály plébános, Dr. Tóth Ferenc (szalézi)

JÉZUS SZÍVE KATOLIKUS TEMPLOM

Monumentális épületnek hat a római katolikus templom Bucsán. Mikor ideköltözésemtől először megpillantottam, valamiért a Párizsi Notre Dame jutott róla az eszembe. Tornyának érdekesen szép kiképzése egyedi, de valamiért csonkának éreztem, s talán ezért is vontam párhuzamot a francia székesegyházzal. Furcsának tűnt az elhelyezkedése is, hiszen általában a templomok vagy a főutcán, vagy egy főtéren állnak, s nem egy mellékutcában – mint itt Bucsán. S talán éppen ezért tűnt olyan monumentálisnak, hiszen a mellette álló kis házak még jobban kiemelik tiszteletet parancsoló méretét, a környezetétől különváló stílusát.

A stílusjegyek jól megfigyelhetők

A bejárat kiképzése is hasonló

A bucsai tornyok kecsesebbek, és csak az egyik, a harangtorony magasodik ki az épületegyüttesből. A párizsi Notre Dame robosztusabb – s természetesen méretei is jóval meghaladják a bucsait –, mégis feltűnő a hasonlatosság. Az elülső front kiképzése is azonos, hiszen a három bejáratú ajtó mind a két épületen megtalálható, s e tagozódás miatt érezhetjük még jobban a hasonlatosságot. Az oromzati rész nagy kerek ablakai is érezhetően azonosnak tűnnek. Ha megnézzük a bejáratok kiképzését, a stílusjegyek itt is feltűnőek, csak míg a francia templom díszíté-

sében gazdagabb, addig a bucsai egyszerű vonalvezetése és szépsége a figyelemre méltó.

Végül a lakosokkal folytatott beszélgetések és hosszantartó kutatásaim alapján megoldódtak azok a kérdések, melyek bennem felvetődtek az épülettel kapcsolatban.

Bucsatelep

Róm. kath. templom

Korabeli képeslap a római katolikus templomról

Legelőször a torony félig csonkának tűnő kiképzésére kaptam meg a választ. A református templom szomszédságában élő Fehér Jánosné hívta fel rá a figyelmemet. Beszélgetésünk során a katolikus templom került szóba. Elmondtam, hogy mennyire tetszik nekem a torony és a rajta lévő kereszt érdekes megoldása. Akkor is a Notre Dame-hoz hasonlítottam. Ekkor Terike néni a szobája falán lévő festményre mutatott, melyen az eredeti katolikus templom volt látható. Ezen tényleg másképpen volt kialakítva a torony. Később a kezembe került olyan képeslap, mely szintén az eredeti állapotában mutatja az egész épületet.

A templomot igazi legendák övezik. Kezdődik már magával a tervezéssel és az építéssel. A hívők elmondása szerint eredetileg nem ezt a templomot

szánták ide. Csak a véletlenül múlt, hogy mégis ide került. A legendák születésének bizonyára vannak alapjai. Kétkedem abban, hogy jelen esetben ez valós tényeken alapulna.

A templomépítés természetesen a tervezéssel kezdődött. Ennek megint van egy érdekes s talán humorosnak tűnő története. Bár azt, hogy ki és hol tervezte ezt a szép épületet, most még nem tudjuk, de a tervrajzok és a következmények története meglepő és egyedi. A régi öregek elbeszélése szerint furcsa dolog történt. A bucsai hívők kis küldöttsége elment a tervezőhöz, hogy elvigye a tervrajzot a kivitelezést felvállaló pallérnak. Állítólag tévedésből egy másik templom tervrajzait vették magukhoz és az került ide Bucsára s annak alapján kezdték el az alap kiásását és a falak felhúzását.

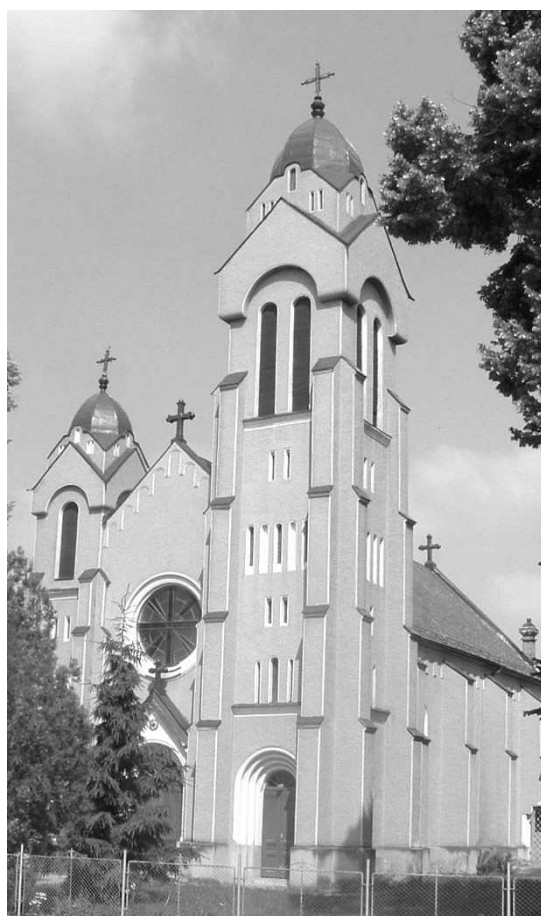

Bucs, római katolikus templom (régén)

Többen azt mondják ez nem így történt, s talán ezzel próbálták menteni ezt a súlyos tévedést. Pedig ha valóban így esett meg, az akkor se az ott járt bucsaiak hibája, hiszen egy parasztember nem ért a tervrajzokhoz, – de ha a küldöttségben ott volt esetleg a tanító vagy a plébános is, hát ők se építész szakemberek, hogy meg tudnák állapítani, milyen és mekkora templom alaprajza és látványképe szerepel a papírokon. Ha más tervrajz került ki, akkor az mindenképpen az ottani munkatársak, tervezők hibája, hiszen ők adták oda a terveket a küldöttségnek

és tévesztették el – nem más. A szórakozottságból, vagy figyelmetlenségből adódott ez a fura eset, ha egyáltalán így történt. A templomról szóló legendának van másik változata is, erről – a könyv végén – Balogh István tanár úr írásában olvashatunk.

Állítólag az építés folyamán vették észre, hogy ami épül, az nagyobb, mint amire megbízást adtak. Visszakozni már nem lehetett, így egy kis templom helyett egy gyönyörű neogótikus épülettel gazdagodott Bucs. Néhányan jelezték, hogy valahol Erdélyben létezik egy templom, amelyik pontos hasonmása a bucsainak. Ebből az információból kiindulva azt feltételeztem, hogy ha van ennek a templomnak egy „ikertestére”, akkor annak megkeresésével talán több információhoz jutok. Legalábbis ami a tervezőjét, építőjét illeti.

Monospetri (Erdély), római katolikus templom (ma)

Furcsa volt, hogy ezekről eddig semmilyen adatot nem találtam.

Ezek után még kíváncsibbá tett a bennem felmerült gondolat, mely szerint lehetséges, hogy ott, ahol a másik templom áll, talán olyan adatokhoz juthatok, melyek közelebb visznek néhány homályos rész felderítéséhez. Ezt a friss és érdekes adatot feltétlenül le kell ellenőriznem!

Idáig jutottam ennek a résznek az írásával, amikor úgy döntöttem, azonnal meg kell keresnem ezt a másik templomot s bizonyosságot kell szereznem

minden kétkedésemre valamint a sok bizonytalan, néha misztikusnak tűnő információra. Amit megtudtam: a keresett település valahol Székelyhíd és Margita között fekszik. A falu nevét nem tudták megmondani. Elindultam, s a kapott információkkal végül eljutottam Monospetri nevű kis magyarlakta településre. A faluba beérve egyből észrevettem a templom jellegzetes tornyát. Megkönnyebbültem: valóban létezik a hasonmás. Vagy talán nem is hasonmás, hanem ugyanaz!?!

Bár tudtam mit keresek, mégis meglepődtem. Magammal hoztam egy régi fotót, melyen a bucsai katolikus templom volt a régi tornyával. Azért volt nálam, hogy összehasonlítsam a két épületet. Nem kellett elővennem, egyből láttam azonosságukat. Furcsa érzés volt. Mintha a régmúltba léptem volna vissza – bár én nem láttam eredeti állapotában a bucsai templomot – csak régi fényképeken.

Búcsa, Jézus Szíve templom belseje

Egy helyi lakos segítségével előkerítettük a harangozót, aki beengedett a templomba. Belépve még inkább látható volt az azonosság. A belső tér teljesen megegyezett „magyarországi testvérével”. A templom hajója, az oszlopok elhelyezkedése, a kórus, az oltár feletti plafon kialakítása, mind-mind teljes azonosságot mutatott. Csak az itteni bútorok nem voltak azonosak a bucsaival. Már csak azért se, mert a harangozó elmondása szerint, a régieket már lecserélték, tehát amit itt láttunk, azok már nem az eredeti állapotot mutatták.

Közben a helyi plébánost is értesítették, aki segítségemre volt a templom áttanulmányozásában. Bár ő keveset tudott – hiszen még csak másfél éve szolgált itt – mégis sok információ adott át. Nagy János Csaba, – a helyi plébános, – megígérte, hogy folyamatosan tájékoztat, amint újabb adatokat tud meg a templomról, az építőről, s az építés körülményeiről. A magammal hozott bucsai templomfotót átadtam neki, ami nagyon megdöbbenett. Nem is tudott arról, hogy ilyen lehetséges, – mármint két azonos kinézetű templom. A képpel a kezében kiment az épület elé.

Hol a templomot nézte, hol a képet.

– Tényleg hasonló – mondta megrökönyödve.

– Nem hasonló! Ez pontosan ugyanaz! – mondtam neki. S ő ezt tudomásul is vette.

Az eddigi adatok is érdekesek és elgondolkodtatók. Nézzük az eseményeket időrendi sorrendben. Először is: Búcsán 1912-ben már áll a plébániaház, tehát nyilván előbb épült. (Mivel 1907-től van anyakönyvezés, elképzelhető, hogy ez már a plébánián történik.) Ekkor, tehát 1912-ben, vagy még előbb, már szó lehetett arról, hogy egy templomot szeretnének építeni. Megterveztetik. A tervrajzokat elhozzák (állítólag mást, mint amit ide szántak). A templomot elkezdi építeni 1913-ban, amikor – állítólag – kiderül, hogy a méretek nagyobbak, mint amilyenre számítottak. Visszabontani már esztelenség lett volna, így tovább folytatódnak a munkálatok. A templom végül felépül.

Monospetri (Erdély) Krisztus Király templom belseje

Az elkészült templomot 1914-ben felszentelik Jézus Szentséges Szíve tiszteletére.

Most nézzük ezzel párhuzamosan Monospetri templomának építését. A falu már 1215 óta létezik és három vára is volt a távoli múltban. 1849 után nem volt saját plébánosa a településnek, így az egyházi feladatokat a közeli Margitáról idejaro pap látta el. 1922-ben (!) kezdik meg az új plébániaház építését. (Nyilván a régi elhasználódott, s nem volt alkalmas már eredeti feladatára.) 1923 szeptemberére készül el. Majd csak 1925 nyarán, az akkori püspök Bjelik Imre sürgeti a templom építését. 1926. október 24-én már fel is szentelik Krisztus Király tiszteletére. Az építés költségét gróf Széchenyi Miklós püspök hagyatékából fedezik.

Az építető gróf Széchenyi Miklós püspök papneveldét és kápolnát építtet Győrött, majd két templomot Békés megyében (Orosházán és Búcsán). A hagyatékából pedig Monospetriben. A püspök 1923. december 1-én, ötvenöt éves korában meghal. Szíve kimerül a sok megpróbáltatás és a politika által gerjesztett izgalmak következtében. Az oroshá-

zi templomban a síremlékén ez olvasható: „*Csak egy Miatyánkot!*” Az újabb templom, – a szégyenletes trianoni szerződés következtében már az elcsatolt területen – Monospetriben épült fel. Ennek felszentelését már nem érheti meg.

Ha megvizsgáljuk ezt a három összetevőt: Bucsa és Monospetri templomának építését és gróf Széchenyi Miklós püspök tevékenységét, életét, máris érdekes következtetést vonhatunk le. Mégpedig a következőket: ha azt feltételezzük, hogy a bucsaiak egy olyan templom alaprajzát hozták el, amit nem ide szántak, akkor felvetődik az a kérdés, akkor ezt a templomot vajon hol szerették volna felépíteni? Monospetri, mint az építendő templom helye nem valószínű, hiszen 1913-ban, az építés kezdetekor még nincsen új plébániaháza, s a miséket a Klobusiczky család kastélyában lévő kápolnában tartják. Tehát nem sürgős egy templom, hiszen a kápolna betölti ennek a kis közösségnek a vallási igényeit.

Véleményem szerint itt máris kétséges a bucsai legenda a tervrajzok cseréjéről, hiszen ez csak akkor állná meg a helyét, ha ekkoriban épült volna fel az a másik templom is. De ez csak 12 év múlva történik meg. Ennyivel előbb nem készítenek el tervrajzot!

Monospetri templomának belső, festett díszítése

Inkább az valószínűsíthető, hogy amikor 1925-ben felvetődik Monospetri település templomának építése, akkor az építész, Pintér István, egy minimális változtatást eszközöl a rajzon és végül azt építik itt fel. A változtatás csupán annyi, hogy a sekrestye és ezáltal a szószék is a templom jobb oldalára kerül, míg itt Bucsán ezek bal oldalt helyezkednek el.

A dokumentációk szerint Pintér István tervező-mérnök elképzelése alapján Asók János kőműves mester építi fel a templomot Monospetriben. Lehetséges, sőt biztos, hogy Bucsán is ő vezette az építkezést. A külsejében és a belső terében is ennyire megegyező kivitelezés csak egyazon irányítás alatt végezhető el, még akkor is, ha tudjuk, hogy azonos tervek álltak a mester rendelkezésére. Ugyanazon kőművesmester keze nyoma érezhető például az oltár feletti mennyezet kiképzésén, mely valóban

egy elképzelés két azonos lenyomata. Azonosak, mint az ikrek, bár vannak kisebb eltérések. Ezek azonban nem változtatják meg azt a tényt, hogy egy azonos tervrajz alapján valósult meg mind a kettő. Tulajdonképpen ez teszi egyedivé a templom-párost.

Visszatérve a tervrajz cseréjéhez, az elképzelhető, hogy egy kisebb templom tervezését rendelték meg, és egy másikat hoztak el. Akkor viszont az a kérdés, hogy végül hol épült fel az a másik – a Bucsára tervezett – templom. Ha erre valami bizonyítékot találnék, akkor oda is szívesen elmennék és megnézném, hogy lássam milyen lett volna ez itt, mennyivel lett volna egyszerűbb s a valóságban mennyivel lett volna kisebb.

A bucsai templom 2005-ben

Végül is közel száz esztendeje szolgálja a bucsai hívőket ez a szép épület. Tornya megváltozott, csonka lett. A régi hívők, – sőt mások is – szeretnék, ha újra az eredeti állapotába kerülne a templom. Ehhez azonban nagyon sok pénz kell. Talán egyszer sikerülni fog.

A templom adatai:

Tervező: Pintér István tervező mérnök
Kivitelező: Asók János kőműves mester
Építető: gróf Széchenyi V. Miklós nagyváradi püspök
Építkezés megkezdése: 1913.
Felszentelés: Jézus Szíve tiszteletére 1914-ben.
Szélessége: 14 méter
Hosszúsága: 35 méter
Magassága: 30 méter
Harangok száma: eredetileg 4, jelenleg 2
Tatarozás: 1958

OLTÁRKÉP, KERESZTELŐKÚT, STÁCIÓK, SZENTEK SZOBRAI

Jézus szentséges szívéről elnevezett római katolikus templom szépségével és egyszerűségével – immár 1914 óta – magaslik ki Bucsán a falu földszintes házai közül. Építése legendával övezett, bár ezekkel az információkkal óvatosan kell bántani. A templom építési körülményeit már az előző fejezetben leírtam. Most a belső teréről szeretnék írni.

Az egyhajós templombelsőbe lépve legelőször a szemben lévő oltárra csodálkozhatunk. A templom külsejével azonos stílusban készült az oltár. A templom tornyait lezáró jurta-szerű kupolák¹ itt is jelen vannak, mint a belső tér bármely bútorzatának díszítésén, – gondolok itt a szószékre, a mellékoltárra, a gyóntatószékre, valamint a Keresztút stációinak keretére.

Az oltár fölé magasodik a Jézust ábrázoló festmény. Ezen Jézus Krisztus jobb kezét az emberiségért szenvedő, tövisekkel koronázott szívéhez emeli, mintegy felajánlva azt, az előtte térdeplő, – imára kulcsolódo kezében rózsafüzért tartó – apácának. Bal kezét féltőn emeli a nőalak fölé, mely mozdulat lehet akár áldás is, mely az előtte térdeplő nőalaknak Alacoque Szent Margitnak szól. Az ő élete és hitvallása példaként szolgálhat minden hívőnek.

Első ránézésre azt gondoltam, hogy a térdeplő apáca Szent Margit, IV. Béla királyunk leánya, aki királylány létére a csillogó palota helyett a komor falakkal övezett zárdát, a színes, uszályos, ékszerekkel díszített ruha helyett pedig a puritán, fekete színű apácaruhát választotta – alázattal, odaadással és mély hittel. S ezért gondoltam azt, hogy a festményen Jézus Krisztus féltő keze Szent Margiton keresztül hazánkat, Magyarországot óvja.² Végül valóban Szent Margit a festményen szereplő nőalak, csak éppen Alacoque Szent Margit.

Éppen azért, hogy megérthessük a festményt, ismernünk kell a rajta szereplő nőalak életét, szenvedéseit, kapcsolatát a hithez és Jézus Szent Szíve tiszteletében kialakított szerepét.

Alacoque Margit-Mária 1647. július 22-én született a franciaországi Lauthecourtban. Családja paraszti származású, de apja felküzdötte magát a királyi jegyzőségig. Margit még csak nyolc éves volt, mikor édesapja meghalt, s rendezetlen anyagi körülményeik miatt nem maradhatott keresztanyjánál Madame de Fautrières-nél a Corchval-i kastély-

ban. A Charolles-i klarisszák kollégiumába adták, itt kezdhetette meg tanulmányait és itt is lett elsőáldozó. Tíz éves korában súlyos betegség vette le lábáról. A gyermekbénulás abban az időben nagyon sok gyermeket támadott meg, s ennek nyomait életük végéig magukkal hordták. Éppen ezért volt csodálatos Margit váratlan és gyors gyógyulása.

Az oltárkép

A négy évig tartó betegség lelkiekben megváltoztatta, és egyre jobban hajlott a vallás felé. A nagy jámborságra és az elmélyült imára való hajlam mind jobban elhatalmasodott rajta. Szerette a magányt, az egyedüllétet. Hosszú órákat töltött imádsággal – még akkor is, amikor a lauthecouri birtok kezelését anyai nagybátyja vette át, akinek családja folyamatosan megalázta, cselédként dolgoztatta a szolid kislányt.

Embertelenül kemény vezeklést folytatott s néhány rendkívüli jelenség is megmutatkozott nála már

¹ A felújítás óta már nincsen kupola, csak egy-egy hatalmas kereszt a helyén.

² Azért se lehetett ez a magyarországi Szent Margit, mivel őt csak 1942-ben avatták szentté, ez a festmény viszont 1914-ben készült.

ebben az időben: belső hangokat hallott, és látomásai voltak. 1667-ben egy magán-kinyilatkoztatás hatására elhatározta, hogy szerzetbe lép. 1669-ben kapta a bérmlás szentségét és ekkor vette fel második névnek a Máriát. Elhatározása és szándéka a szerzetbe való belépésre egyre határozottabb volt. Két év bizonytalanság után 1671-ben megkapta az engedélyt a kolostorba vonuláshoz.

A noviciátus ideje alatt tovább folytatódnak az életét kísérő rendkívüli jelenségek, látomások és folyamatosan Krisztus lelki látásában él. Előjáróit aggasztotta ez az állandó ekstázis, ez az állandó Istenbe-merülés, ezért többször is vizsgálat alá vették. Ezek a vizsgálatok és próbatételek tulajdonképpen folyamatos megaláztatást jelentettek Margit-Mária részére. Ő azonban mindig zokszó nélkül engedelmeskedett. Imái közben kinyilatkoztatást kapott Krisztus szenvedéseiről. Ebben az időben kapta az első kinyilatkoztatásokat Jézus Szentséges Szívéről. E látomások sorozatában megismerhette Jézus Szívének szenvedéseit. Ezeket ő maga is próbálta átvállalni, s a folyamatos és kíméletlen próbatételek során egyre jobban átélte ezeket.

Jézus Szíve a sekrestye bejárata fölött

A sorozatos kinyilatkoztatások és látomások egyre világosabb és meggyőzőbb tartalmat nyertek. A legmegrázóbb látomása – melyben Krisztus szeretetben lángoló szíve jelent meg előtte – készítette arra, hogy az önmaga által átélt Jézus Szíve iránti tiszteletet kell neki ezentúl az emberek körében terjesztenie. Hátralévő életét ennek szentelte. Célja az volt, hogy mindenkiel megismertesse Jézus Szent Szívének titkait. Igyekezete nem volt hiábavaló, hiszen egyre több kolostor és szerzetesrend vállalta fel ezt a szép kezdeményezést. A Jézus Szíve tiszteletben jelentős szerepe volt a jezsuitáknak is.

1690. október 16-án halt meg Alacoque Margit-Mária, akinek megadatott, hogy érezte és láthatta az általa kezdeményezett jámborsági forma, – mely Jézus Szentséges Szívéhez kapcsolódott – egyre szélesebb körben való elterjedését. Szent Margit-

Mária életének megismerése máris közelebb vezetett a festményen látható jelenet megértéséhez. Így már érthetőbb, hogy Jézus a jobb kezével a tövisszorosúval megkoronázott, vérző Szent Szívét felajánlja az előtte térdeplő Margit-Máriának, akire az a feladat vár, hogy a hívő emberekben felélessze a sokat szenvedett Szív iránti tiszteletet.

A festményt figyelve láthatjuk, hogy a háttérben – Jézus fénylő glóriája mögött – ott sejlik egy templom belsejének körvonala. A boltozatot tartó oszlopok előtt egy oltár részlete látható – egy szentségtartóval és egy gyertyával. Az oltár lépcsőjén áll Jézus. Érdekes ábrázolásmód, hiszen az oltárképen egy másik, egy szentebb oltárt fedezhetünk fel. Lehetséges, hogy a kép alkotója éppen a bucsai templomot akarta jelképesen a festményen megjeleníteni? Nem tudjuk, hiszen minden irat eltűnt, melyek a templommal kapcsolatosak voltak.

Mégis, ki lehetett ennek az oltárképnek a készítője? Kinek az alkotása?

Próbáltam érdeklődni többektől is – de senki se tudott erről felvilágosítást adni. Természetesen nem akartam ebbe belenyugodni, hiszen ismereteim szerint minden alkotó ellátja egy szignóval azt a képet, melyet fest, legyen az egyszerű tájkép, esetleg rézkarc, oltárkép, vagy freskó. Ezért alaposan szemügyre vettem az oltárképet. A bal alsó sarkában felfedeztem egy szignónak tűnő foltot. Mivel szabad szemmel ilyen távolságban nem tudtam elolvasni, s nem tudtam a közelébe kerülni, így más megoldást találtam: lefényképeztem és kinagyítottam. Gyanús-nak találtam első látásra az írást. Azt hittem, a támogató neve van feljegyezve ide, a kép bal alsó sarkában: *Gróf Erdődy Gyuláné 1914*. Ha csak a név lett volna ott, akkor nem bizonytalanodok el ezen, de ott volt a dátum is, melyet a festők szoktak szignójuk mellé, vagy alá írni. Végül hosszas keresgélés után sikerült megtudnom, ki is az a Gróf Erdődy Gyuláné.

Gróf Erdődy Gyula országgyűlési képviselő volt a XX. század elején. A Vas megyei Vörösváron volt a kastélyuk. Felesége Széchenyi Emília (1866. szeptember 17. – 1928. június 17.), aki tulajdonképpen gróf Széchenyi Miklós püspök testvére volt. Mivel a püspök támogatásával épült a bucsai templom, máris szűkült a kör. Ezek után már könnyebb volt felkutatni ezt a rejtélyes hölgyet, a titokzatos festőművészt. (Róla a következő fejezetben többet megtudhatunk.)

A püspök-testvér – Széchenyi Miklós – 1909. július 1-én tette meg az első kapavágást az ötödik győri papnevelőház építéséhez. Az épület a kor igényeinek kiválóan megfelelt. A korabeli feljegyzések szerint az épület díszes a kápolna volt, melynek oltárképét a püspök testvére, Széchenyi Emília készítette. Sajnos erről a képről semmit nem sikerült kiderítet-

nem, mivel a kápolnában már egy másik kép található, és a most ott tevékenykedő papok se tudnak róla semmit. Ebben a kápolnában volt egy kőoltár is. Sajnos ezt is elvitték valahová, erről se tud senki semmit. Ez azért lett volna fontos a részünkre, mert ezt Kelemen Márton győri szobrász és műfaragó mester tervezte és készítette el.

A kőből faragott keresztelőkút

A bucsai templomban lévő Keresztelő-kút is kőből készült, ami itt az Alföld közepén elég furcsának tűnik. Lehet, hogy ezt is Széchenyi Miklós püspök kérésére tervezte és alkotta meg ugyanaz a szobrász?

Az oltárba vésett kőkereszt

A püspök felfogását ismerve ésszerű az a feltételezés, hogy azonos, már jól bevált alkotókkal dolgoztatott. Ez akkor válhatna bizonyossá, ha megtalálnám a győri papnevelő kápolnájának eredeti oltárát. A stílusjegyek alapján azonosítani lehetne az

alkotót. Mint annyiszor a könyv írása során, most is a véletlen volt a segítségemre.

Az oltár alaposabb átvizsgálásakor észrevettem, hogy tulajdonképpen ez is kőből készült. A templom bejárata fölött látható szobron szintén ugyanazon mester keze munkájának vonásait fedezhetjük fel, aki a keresztelő kútját is alkotta. Tehát ugyanazon elképzelések szerint készült a templom belsejének kialakítása, mint a győri papnevelde kápolnájának.

Jézus Szíve szobor a templom bejárata fölött

Így bizonyítottan is tekinthető, hogy ugyanazon alkotók végezték ezeket a munkákat, mint a győri kápolnáét. (Nyilván a püspök meg volt elégedve a két művész munkájával.) Vagyis az oltárkép Széchenyi Emília festőművész, míg az oltár, a keresztelőkút, valamint a bejárat fölötti Krisztus szobra Kelemen Márton szobrászművész alkotása.

Monospetri, (Erdély) Jézus Király templom régi oltárképe

És most nézzük a bucsai templom „ikertestvérét” Erdélyben: a Monospetriben álló Krisztus Király templom belsejében az eredetihez képest nagy változásokat eszközöltek. A szószék el lett távolítva, a helye be lett falazva, az oltár és az oltárkép ki lett cserélve és újabbakat, modernebbeket helyeztek el. Kíváncsi voltam arra, hogy vajon az itteni templom berendezései mennyire voltak hasonlóak a bucsaihoz. Az elajándékozott oltárról semmit nem tudni, azt se, hogy hova került és hogy nézhetett ki. Még fényképet se tudtam róla szerezni.

A szószék és mellette a XIV. stáció

Az oltárképen lehet látni, hogy felfogásában és stílusában a mai korhoz kötődik. Az eredeti oltárkép már nincs a helyén. A szentély bal oldalán azonban található egy festmény, mely stílusjegyeiben, formájában és méretében azonos a bucsaival. Ezért feltételezem azt, hogy ez volt a régi oltárkép és ezt is a püspök testvére, Széchenyi Emília festette. Krisztus arca és karaktere, a festmény hangulata, színvilága, a három alakból álló kompozíció jellegzetes, stílusa pedig azonos a bucsai oltárképen láthatóval. Főleg Krisztus arca az, mely bizonyossá teszi az alkotó azonosságát. Így tehát most már biztos, hogy a két oltárkép egy kéz műve.

A bucsai templom berendezései, bútorai a külső stílusjegyek alapján lettek elkészítve. Az eredeti toronykiképzés visszaköszön a főoltár, a mellékoltár, a gyóntatószék, a szószék, és a sekrestyében lévő bútorzaton is. De ugyanezek a kis tornyok, kupolák lettek díszítői a stációkat bemutató képek kereteinek

is. Ezáltal még inkább egységessé válik a templom külseje és belseje.

A templom hajójában elhelyezett kis szobrok jelzik, hogy melyek azok a szentek, akik a magyar emberek szívéhez oly közel álltak. A Szűzanya, – mint Magyarország védőszentje – természetesen ott van minden magyarországi templomban, valamint Szent József is, mint Jézus Krisztus nevelőapja. Ez a páros testesíti meg a család szentségét és jelentőségét vallásunkon belül. Talán nincs is olyan templom Magyarországon, melyben ez a szobor ne lenne ott.

Monospetri és Bucsai Szent Erzsébet szobrai

Előkelő helyet foglalnak el az Árpád házi szentek is (Árpádházi Szent Erzsébet, Szent László), de Szent Antal és Kis Szent Teréz is kedves a hívőknek. Ezen szentek szobrai megtalálhatók itt, a bucsai templomban, s természetesen Monospetri templomában is. Árpádházi Szent Erzsébetnek nagy kultusza van hazánkban, hiszen ő a szegények támogatója, gondviselője. Vagyonát a nyomorúságban élőknek osztogatta, s ezt természetesen nem vették jó néven rokonai. A mindenkor rózsákkal ábrázolt Szent Erzsébetnek élete példaként szolgálhatna azoknak, akik vagyonuk felhalmozását csak önmaguk céljaira használják.

A kötetnyében látható rózsák története röviden:

Mikor egy alkalommal kenyeret vitt a szegényeknek, találkozott egyik rokonával, – aki ezért a tevékenységéért sokat bántotta Erzsébetet – számon kérte, mit visz a kötetnyében. Erzsébet odalépett hozzá, és megmutatta, melyben a kenyerek helyett

rózsákat látott a rokon. Így a szegények oltalmazója folytathatta útját és tevékenységét is.

A közel 100 éves zászló

Nagy egyházi ünnepek alkalmával, körmeneteknél szerepet kaptak azok a zászlók, melyek más alkalmakkor a padsorok szélén lévő tartókban voltak elhelyezve. Jelenleg csak egy zászló látható, melyet az elhunytakért készítettek. A régi zászlók, melyek több mint valószínű a templom felszentelésekor kerültek Bucsára, már jó néhány éve nem láthatók. Az idő vas-foga nem kímélte, s a zászlóselyem a molyok martalékává vált. A szakadozott, lukacsos selyem bizony lehangelő látvány s ezért is került a raktárba. Pénz eddig nem volt a felújítására, így csak itt porosodott. Szépségét és a rajta lévő képek művészi kivitelezését most újra megtekinthetjük. A zászlórudak alapján több zászló is lehetett, de most már csak kettő van. A többivel mi lett, – nem tudható.

A két zászló még az eredeti rúdján volt elhelyezve. Mindkét oldalán egy-egy vászonra festett olajkép volt felvarrva, így ez a négy kép maradt az utókorra. A négy festmény Jézus Szentséges Szívét, a Szűzanya Szent Szívét, Szent Józsefet a gyermek Jézussal és Assisi Szent Ferencet ábrázolja.

Először úgy gondoltam, hogy a zászló két oldalára külön-külön lett felvarrva egy-egy festmény. Alapos átvizsgálás után megbizonyosodtam arról, hogy ez nem így van. Az alkotó festőművész egy vászon két oldalára festette a képeit s a zászlóselyem anyagát vágták ki, hogy a két festmény mindkét oldala látszódjon.

Jézus Szíve festmény arany szegéllyel a zászlón

Ismét felvetődik a kérdés: vajon ki festette ezeket a képeket? Vajon ki ajándékozta ezeket a zászlókat bucsai egyháznak? Vajon az átadáskor újak voltak-e a zászlók, vagy már használtan kerültek ide?

Válaszok sajnos nincsenek ezekre a kérdésekre, csak találgatások. A festmények és a zászló anyagának állapotából azt következtettem ki, hogy újonnan kerültek a templomba – az 1914-es templomszenteléskor. Azt még csak találgatni se lehet, hogy ki, vagy kik állták ennek a költségeit. Az alkotója lehetett az oltárkép festője abban az esetben, ha készített ilyen kis képeket is. A festmények kivitelezése nagy szakértelemre vall, hiszen az ecsetkezelés és a színek összhangja mesteri kezekre utal. Ezért úgy gondolom, hogy a képek alkotója Széchenyi Emília környezetében alkotó művészpallanták egyike. Mindenesetre egyértelmű, hogy a négy képet ugyanaz a személy festette.

A zászlók állapota kétségbejítően rossz volt, restaurálása értelmetlen lett volna, hiszen szakadozott, molyrágta selyemmel nem lehet mit kezdeni. Ezért szétszedtem, hogy felújítva újra a megfelelő helyre kerüljön, a raktárból a templom terébe, ahol a hívők is naponta láthatják. A festmények szélén feliratra bukkantam.

Az egyik: *Herz Maria, Josef und Kind*, a másikon pedig: *Herz Jesus és Franz Assisi*.

Vagyis: *Mária szíve, József és a gyermek*, valamint *Jézus szíve és Assisi Ferenc*.

Sajnos a művész szignója itt se szerepelt, így továbbra is ismeretlennek tekinthetjük.

A TEMPLOMÉPÍTŐ SZÉCHENYI TESTVÉREK

SZéchenyi Miklós püspök és húga Emília templomépítésben és templomszépítésben mutatott tevékenysége példaértékű. A két testvér – munkássága miatt – megérdemli, hogy nagyobb ismertségre tegyen szert. Hajlamosak vagyunk megfeledkezni azokról, akik sokat tettek egy közösségért, áldozatot hoztak értünk. Egyszerű emberi gyarlóság, hogy jótévőink cselekedeteiről, életéről keveset, vagy egyáltalán semmit nem tudunk. Ezt a hiányosságot szeretném pótolni a következő sorokban.

Mit is kell tudnunk a Széchenyi családról? Ez jól meg lett fogalmazva Nagy Iván: Magyarország családai című könyvében: *„Azon hazaszerte tisztelt család, mely a XVII. század végétől ragyogó nevű főpapokat, államférfiakat és hazafiségben tündöklő férfiakat, ezek között a halhatatlan érdemű és emlékü gróf Széchenyi Istvánt termette.”*

S ezután nézzük a Bucsához kötődő Széchenyi testvéreket. A szülők, gróf Széchenyi Jenő és Erdődy Henrietta grófnő neveltetésének köszönhetően Miklós az egyházi pályát választotta, míg Emília lányuk a művészet felé hajlott. Álljon itt példaként a két testvér élete dióhéjban.

Gróf Széchenyi Miklós püspök

(1868. január 6. – 1923. december 1.)

A soproni születésű Miklós már fiatal korában nagy érdeklődést mutatott az egyház, a vallás iránt. Szombathelyen és Sopronban tanult, majd a győri szemináriumban folytatta tanulmányait. Ez az időszak meghatározó volt számára, hiszen itt döntötte el véglegesen, hogy az egyház szolgája, a hit védelmezője és a katolikus vallás hirdetője lesz.

Elődei között is voltak olyanok, akik az egyház szolgálatában tevékenykedtek, sőt főpapi méltóságot is betöltöttek. Erről így ír Nagy Iván a könyvében:

„György a család főlemelője, ki 1628-ban már mint art. et phil. baccalaureus Nagy-Szombaton a metaphysicát tanulta, papi pályára lépven, 1631-ben fölszenteltetett. Korán szerzett érdemei gyorsan a legelső püspökségekre emelték. 1644-ben pécsi, 1653-ban veszprémi, 1658-ban győri püspök, 1678-ban kalocsai érsek, 92 éves korában 1685-ben pedig az esztergomi érsek s Magyarország primása lett; és e magas méltóságot is még tíz évig viselte. Meghalt 103 éves korában 1695. február 18-án.”

E magyar primás-ös utódként Miklós 1890-ben öltötte magára a reverendát, mikor is Zalka püspök pappá szentelte. Káplánként Kismartonban kezdte tevékenységét. 1892-ben megkapta a jáki apátságot és Vaszary Kolos maga mellé vette szertartónak,

később titkárnak. Munkája mellett folytatta egyházi tanulmányait, míg meg nem szerezte a kánonjogi doktorátust. 1898-ban a bécsi híres Pázmáneum rektora lett. Ezzel párhuzamosan munkája elismeréseként kinevezték esztergomi kanonoknak is. Bécsben kezdte el azt a nagy egyházépítő munkát, mely végül egész életét betöltötte. Ez az egyházépítés szó szerint is értendő, hiszen bárhol is töltötte be a rá bízott tisztséget, mindenhol egyházi épületek emelkedtek ki a földből s váltak részévé az anyaszentegyháznak.

Bécsben ő emeltette a Pázmáneum új épületét, mégpedig olyan újítással, hogy a magasabb évfolyamú növendékek számára cellákat építtetett, hogy magányukban jobban elmerülhessenek a hit megismerésében s ezáltal is közelebb kerüljenek Krisztushoz. Érdemei elismeréseként a pápai prelátus címet adományozták neki.

Gróf Széchenyi Miklós püspök

Egész fiatalon – 34 éves korában – 1901-ben neveztek ki győri püspökké. Püspöki jelmondatként a régi családi címeren is szereplő jelmondatot használta: *„Si Deus pronobis, quis contra nos.”* Vagyis: *„Ha Isten velünk van, ki lehet ellenünk?”*

Bécsben, a Pázmáneumban szentelte fel püspökké a pápai nuncius. Székfoglalásakor kijelentette: dolgozni, segíteni és teremteni akarok. Így is lett.

Tíz esztendő győri püspöksége alatt folytatta azt, amit Bécsben elkezdett. Kívülről tataroztatta a győri székesegyházat. Megépíttette a még ma is

használatos „új” szemináriumot, a bécsihez hasonló cellarendszeres beosztással. A papnevelében tanulók részére kápolnát is épített, melynek oltárképét testvére, Emília festi meg. Az építésekre magánvagyonából is sokat áldoz. Hagyatékok összevonásából létesíti a fiú-internátust, mely *Rákócziánium* néven szerepel az egyház és a magyar oktatásügy történetében. A régi kis-szeminárium épületében a tanítójelöltek konviktusát szervezte meg.

Ligeti Miklós: gróf Széchenyi Miklós püspök

A Szentkorona küldésének 900. évfordulója alkalmából magyar nemzeti zarándoklatot szervez Rómába, az Örök Városba, amelynek ő lett a vezetője.

Az ekkor már országos híré püspök nagy népszerűségnek örvend. Lánytestvére, Emília és a művészetek iránti fogékonysága ismertté teszi őt a képzőművészek között is. Felkeresi őt Ligeti Miklós szobrászművész, hogy egy portrét készítsen róla és a család többi tagjairól is. Az elkészült mellszobrot a Múcsarnok 1903-as tavaszi tárlatán mutatják be a nagyközönségnek. A fehér márványból faragott szobor életteli, lendületes alkotás a fiatal főpapról. Ez a szobra is, mint a többi, mentes a hamis maníroktól, az álművészeti sablonoktól.

A vallás iránt mutatott példaértékű munkáját 1911-től a nagyváradi püspöki székből folytathatta. Ő lett a 79. püspök Nagyváradon. Itt is szeretne volna folytatni a Győrben megkezdett, és eredményesnek mondható munkáját. Nagyváradon is szemináriumot akart létrehozni. Sajnos a világháború keresztelte terveit. Egyéb másban azonban itt, a nagyváradi püspökség területén sikereket ért el. Az Interneten ezt olvastam Újirázról:

„Ott ahol a Sebes-Körös Bihar megyét elhagyni készül, a folyó jobb partján egy új falu emelkedik, közepén kifejezett román stílusú, karcsú tornyú templommal. Elődjét Irázt, Saturdsi Mohamed pasa ta-

tárjai 1598-ban elpusztították, majd gróf Széchenyi Miklós nagyváradi püspök 100 család idetelepítésével feltámasztotta.”

Ebből is látható, hogy nemcsak a papneveldek, templomok építésével, de a hívők megélhetésével, az egyházközségek gyarapításával is törődött. A református többségű Bihar megyét szerette volna katolikusokkal feltölteni. Ezért került sor az Újirázt „feltámasztó” akcióra is. Természetesen az ide költöztek részére felépül a templom is, mégpedig Bunyitai Vince és Karácsony János közreműködésével. A templomépítés költségeihez több mint valószínű, hogy gróf Széchenyi Miklós püspök is hozzájárult.

Egy idősebb kori szoborportré

A plébániák alapítását helyezte előtérbe, hiszen a hívők sokasága csak akkor gyakorolhatta megfelelően a hitét, ha ehhez megteremtették számára a lehetőséget: az imaházat, Isten Házát, vagyis a templomot. Ebben az időben épül fel a bucsai Jézus Szíve templom is, melynek költségeit nagy részben a püspök állja. Közben felépítteti (újjáépítteti?) az orosz-házi templomot is.

Megtette mindazt, amit székfoglalásakor mondott, hiszen szünni nem akaró aktivitással dolgozott, folyamatosan segítette a szegényeket, a rászorulókat, s mindemellett még teremtett is – iskolákat, plébániákat, templomokat. A saját vagyonából létesíti a következőket:

Bárádon új templomot és iskolát
Gádoroson új plébániát,
Bucsatelepen templomot és iskolát,
Gyopárfalván új plébániát,
Újkígyóson iskolát,
Kondoroson önálló lelkészséget hoz létre,
A mai Románia területén:
Élesden templomot és iskolát,
Kárásztelken templomot és plébániát,
Margitán új iskolát,
Szolnokházán új iskolát,
Selymesilosván új plébániát,
Monospetriben új plébániát épített.

Monospetriben – halála után – a hagyatékából építenek templomot.

A világháború eseményei megviselik, hiszen híveinek nagy része a fronton harcol, az itthoniak pedig egyre elkeseredettebbek. A harcok befejeztével még nagyobb trauma éri: egyházmegyéjét kettészakítja az egész magyarságot megalázó és meggyalázó trianoni békeszerződés. Tevékenységét a magyarországi oldalon folytatja, ugyanakkor az Erdélyben maradt részek is nagyon aggasztják. Utolsó ténykedéséül még meg szeretné építtetni Monospetri templomát. Ezt sajnos már nem élhette meg. Egyházmegyéje iránt érzett aggodása, a világpolitika kegyetlensége olyan lelki fájdalmakat okozott benne, hogy ezek idő előtt a sírba vitték. Fiatalon, 1923. december 1-én (6-án?) hunyt el, 55 éves korában. Kívánságára az általa alapított orosházi plébánia templomában helyezték örök nyugalomra. Síremlékén ez olvasható:

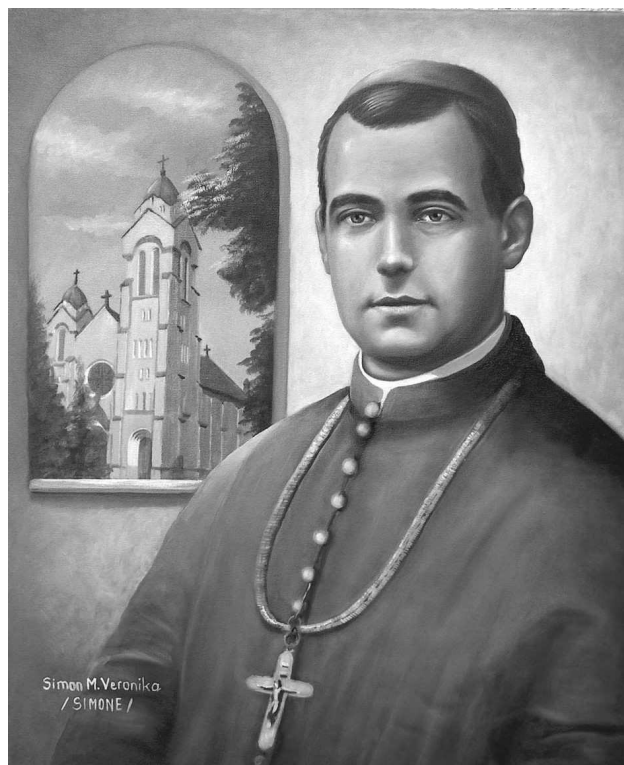
„Csak egy Miatyánkot.”

Egy fénykép a püspök saját aláírásával

Élete példaértékű, munkássága emberi és hitbéli nagyságát mutatja. Sok ilyen ember kellene Magyarországnak, aki se vagyonát se lelkesedését nem sajnálja feláldozni egy közösségért, egy nemzetért. Példaképpént álljon a bucsai emberek előtt egy

olyan magyar nemes, aki egyházi szolgálata mellett is nagyon sokat tett a magyarság fennmaradásáért. Hiszen a hit, a vallás egy olyan erős alap, mely immár több mint ezer éve biztosítja helyünket itt Európában, a Kárpát-medence gyönyörű vidékén.

Simon M. Veronika festménye

Gróf Széchenyi Miklós püspök hitt az emberek jóságában, s bízott abban, hogy képes ez a nemzet felemelkedni egy olyan szintre, mely messze kimagaslik e földrész egyetemes kultúrájából. A hit építése mellett párhuzamosan biztosította az egyházi építészet fejlődését. Maradandót alkotott, hogy évtizedek múlva is láthassa a felnövekvő nemzedék a vallás erejét. Tudta, hogy kőbe álmódott tervei csak akkor lesznek örökérvényűek, ha azok szépsége és stílusa helyet kaphat az emberek szívében és lelkében.

A püspök pecsétnyomója és pecsét-lenyomata

Itt Bucsán is egy olyan értéket hagyott ránk, mely szépségével és monumentalitásával lassan már száz éve mutatja a hit és a szeretet örökkévalóságát a hívőknek és a nem hívőknek, az itt élőknek és az átutazóknak – mindenkinek.

Látogatóban a nagyváradai püspöknél

Egy tanulmány elkészítésekor feltétlenül törekedni kell a hitelességre. Erre törekedtem én is, amikor Széchenyi Miklós püspök életével és munkásságával ismerkedtem. A családi hagyatékából került elő a fényképe és az egyik szoborportréja. Még ezzel se elégedtem meg. Érdekelt a munkája, a tevékenysége. Erről viszont csak ott lehet igazán tájékozódni, ahol mindennapjait élte. Ez pedig Nagyvárad, a püspöki palota.

Széchenyi püspök az újság címlapján

Felvettem a kapcsolatot a püspökséggel s lehetőséget kértem arra, hogy a kutatásaim kiegészítéséül megismerjem az ott fellelhető tárgyi emlékeket, a róla szóló iratokat, újságcikkeket. Segítségemre volt ebben Tempfli József püspök úr, valamint Fodor József helynök úr, aki értékes anyagokat mutatott, s adott át részemre. Az eddig hiányos ismereteimet itt bővíthettem, olyannyira, hogy mind be se kerülhet ebbe a könyvbe, hanem csak abba, amelyik gróf Széchenyi Miklós életéről szól majd.

A püspöki dolgozószoba falán ott volt Széchenyi Miklósról készült portré. Kezembe vehettem a püspök eredeti pecsétnyomóját, melyet a levelei hitelesítésére használt annakidején. Bucsával, illetve a Bucsateleppel kapcsolatos anyakönyveket a püspöki levéltárban tanulmányozhattam. Sajnos sok iratot az állami levéltárban őriznek, ahova most nem jutottam el. Az egyházi múzeumban viszont lefényképezhettem Széchenyi püspök misézéshez használt eszközeit: a szentségtartót, a kelyheket, gyertyatartót és a számomra legérdekesebbet, a vörös bársonyba kötött s arany díszekkel ékesített misekönyvet. A püspök egész életét és munkásságát Jézus Szíve tisztelete töltötte ki. Éppen ezért nem meglepő, hogy a könyvön is ott láthattam a tövissel koszorúzott szívről készült kis arany domborművet.

Széchenyi püspök misekönyve

Egy hely kisugárzása meghatározza az ott tevékenykedők munkáját. Nem lehet ez másképp itt se. A falakról nagy elődök figyelik a jelenlévőket. Mindennapi döntések és megnyilvánulások ezáltal csak úgy lehetségesek, hogy munkánkkal elődeink elképzeléseit és akaratát valósítjuk meg.

*Széchenyi Miklós püspök képe előtt
Jobb oldalon Tempfli József püspök, bal oldalon
Fodor József helynök, középen feleségem és én*

Erdődy Gyuláné, Széchenyi Emília

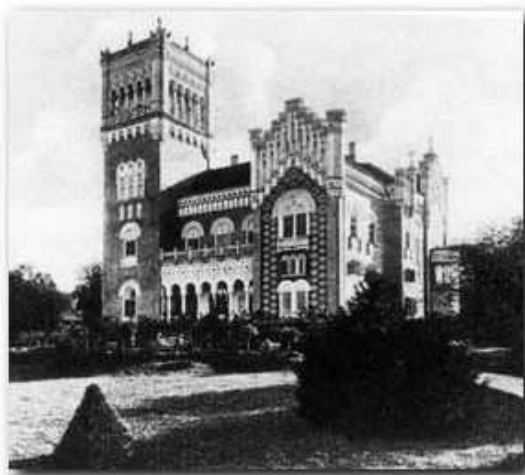
(1866. szeptember 17. – 1928. június 17.),

Széchenyi Emília 1866-ban született a család vasvörösvári kastélyában. A település a Pinka folyó mellett található, Burgenlandban. Az 1921-es népszavazáskor került Ausztria fennhatósága alá. A várkastély első írásos említése egy 1424-es oklevélen olvasható Castrum Wereswar. A várkastély később az Erdődy család birtokába kerül, akik először barokk, majd klasszicista stílusban újítták fel.

Az Erdődy család is érdekes ősokeket vonulathat fel. Ezek között első helyen szerepel az a Bakócz Tamás, akit majdnem pápává választottak. Az ő nevéhez fűződik Dózsa György keresztes vezérré való kinevezése, mely – mint tudjuk a történelemből – végül egy parasztlázadássá nőtte ki magát. Nagy Iván az alábbiakat írja az Erdődyekről:

„Az említett (Erdődy) Péter, Tamás bibornok unokaöcscse elhagyta nemsokára a nem nemesi hangzású régi Bakócz nevet, s a tekintélyesebb „monyorókeréki Erdődy“ vezetékneven kezdve föl-emelkedni, a most is virágzó gróf Erdődyek törzse lőn. Azonban a Bakócz czimert, a félkerékből növvő szarvast megtartá, és az mostan is az Erdődy gróf család czimerének szivpaizsát képezi.”

Széchenyi Emília Vörösváron született 1866. szeptember 17-én. Egy előkelő grazi lánynevelő intézetben végezte tanulmányait. Már itt feltűnt a festészet iránti vonzódása s természetesen ezzel együtt kibontakozott a tehetsége is.

A vasvörösvári kastély

Egy darabig Bécsben él, ahol nemcsak szalont nyit, de a művészek részére még egy műtermet is biztosít. Ez egy állandó találkozó helye lesz a Bécsben élő magyar főúri családoknak, ugyanakkor sok ismert divatos festő látogatja műtermét. A festői akadémia tanárai is szívesen adnak itt találkát. Kapcsolatai segítségével ismeretségi köre bővül és egyre inkább központi figurává teszi az osztrák főváros-

ban. A művészekkel közösen tanulja a rajzolás és festészet minden csínját-bínját. Tehetségéről árulkodik, hogy a legnehezebb festészeti ágban, a portréfestészetben hamarosan előkelő helyet foglal el.

Elismertségét annak is köszönheti, hogy számtalan képtárat látogat, ahol megismerheti a képzőművészet nagyjainak stílusát, alkotói módszerét. Münchenben festészeti órákat vesz híres művészektől.

Visszakerült Vörösvárra, s itt a családi kastélyban rendezte be műtermét. Még ekkor is folyamatosan képezte magát. Nem is akárhon, hiszen Bécsben és Münchenben is nagy mestereknél tanulta a festészetet. Nagy hatással volt rá Sterer Richard művésze is, mely későbbi művein érezhető is. A Vasvörösvári kastély egy különleges művésztelep volt, hiszen az itt élő Emília körül ott csoportosultak a kor jelesebb festői, – többek között Lotz Károly is, aki nagyon sokáig élvezhette Erdődy grófné vendégszeretetét. Érdemi és eredményes munka folyt itt, hiszen a művésznő részt vesz az 1896-os millenniumi kiállításon – itt kitüntették egy éremmel, – mely a kezdet volt a későbbiek sorában.

1908-ban egy nagyszabású kiállítást szervez a vármegyeház nagytermében, hogy ezzel is segítse az akkori tűzvészben károsult embereket, családokat.

Bécsben is kiállít, majd karitatív tevékenységét folytatva a vöröskereszt javára Nagyváradon mutatkozik be 1915-ben. Később következik Szombathely 1919-ben, Tarcsafürdő 1923-ban, – majd 1927-ben újra Bécs (Künstlerhaus) csodálhatta meg képeit.

17 éves korában férjhez ment gróf Erdődy Gyulához. Emília két fiúgyermeket nevelt: Lajost és Tamást. Nemcsak művésze, de családi élete is példamutató volt. Mindene a festés, a rajzolás volt a családi élet mellett. Éppen ezért természetes volt az, hogy férje halála után éppen a művészet volt az, mely tovább éltette. Magányát a festészetben oldotta föl, itt talált enyhítő menedéket. Ebből adódik, hogy továbbra is részt vesz egyesületi munkákban, bemutatkozik kiállításokon. A kommunizmus bukása után még megmutatja művészi tudását, alkotói mindentudását. Minden energiáját az alkotásra fordítja. Szinte az utolsó pillanatig festett. Halála 1928. június 17-én következett be.

Legyen példakép ez a két testvér a bucsai emberek előtt, hiszen ők nagyon sokat adtak ennek a kis közösségnek. Először is hitet egy szebb jövőben, másodsor emberséget, és szeretetet egymás iránt, harmadszor pedig önmagukat, s ezzel egész életük munkásságát, hogy követendő példaként álljon minden hívő és nem hívő előtt. Ez a két testvér sokat áldozott anyagilag és erkölcsileg egy cél érdekében s ezzel is gazdagabbá tette Bucsá vallási életét. Művészi és művészettörténeti alkotásukkal örök időkre ismertté és feledhetlenné tették ennek a kis településnek hírét és létét. – Köszönjük!

REFORMÁTUS HITÉLET

Hitünk mindenkor útmutatóul szolgál minden napjaink küzdelmében. Sokszor ad erőt, hogy elviselhesük a megpróbáltatásokat, mindig megnyugtathat egy-egy rövid ima, vagy fohászzkodás. Jó érezni, hogy egy tiszta és erős közösséghez tartozunk, akikkel egyazon eszméket vallunk. A hitélet azonban sok-sok gonddal jár. Nem elég Istenhez fohászkodnunk, – nekünk kell megoldanunk a saját és egyházközségünk problémáit.

Gyönyörű és példamutató az a hatalmas erőfeszítés, mellyel létrehozták a bucsai református egyházközség önállóságát is jelképező templomot. Házról-házra, tanyáról-tanyára jártak a kezdeményezők, hogy a katolikusok után nekik, reformátusoknak is legyen egy templomuk s végre ne az iskolaépületben gyűljenek össze az istentiszteletekre. Nemcsak bucsaiak segítettek adományaikkal a templom felépítését, hanem a környező települések lakói is. Ami meglepő, a református hívők mellett katolikus emberek is segítettek a gyűjtés során, de leginkább az építés folyamán. Egymást segítve, összefogással épült meg a református templom Bucsza főutcáján.

Sok idő telt el, amíg ez az örömteli pillanat bekövetkezett.

Az anyakönyvi bejegyzések szerint a környező tanyavilágban élő bucsai emberek a körülményekhez képest folyamatosan gyakorolták vallásukat. Bár önálló templomuk nem volt, – de mint filia, a karcagi egyházhoz volt csatolva. Az anyakönyvezést azonban nem mindig itt végeztették el, hiszen akinek Füzesgyarmat volt közelebb, az oda ment gyermekét megkeresztelni, ott fogadott örök hűséget választott párjának s amikor az Úr magához szólította, az itteni temetőben lelt örök nyugodalmat. De ez így volt a környező településekkel is. A szerteágazó anyakönyvezés miatt – többek között – ezért is nehéz felkutatni a bucsai őslakosokat. Füzesgyarmat, Szeghalom, Dévaványa, Karcag, Szerp anyakönyvei őrzik a bucsai emberek neveit, foglalkozásukat, vallási hovatartozásukat.

A Bucsáról készült egyik tanulmányban az olvasható, hogy a tanyavilágban szétszórt lakosság az 1880-as években kezd betelepülni a jelenlegi területre. Ez valóban így van, hiszen az anyakönyvekben ebben az időszakban egyre sűrűbben találkozhatunk a Nagy-Bucsza Újülés megnevezéssel, mint lakhelyel, – bár már 1861-ben is olvashatjuk a dévaványai halotti anyakönyvben az Újülés bejegyzést¹. Nyilván itt is erről a területről van szó, hiszen elképzelhetet-

len, hogy a környéken máshol is alkalmazták, máshol is használták volna ezt a nevet.

Bucsza, mint az ország többi települése is, rohamosan fejlődik. A nagymértékű betelepülések, a községbe való beköltözések egyértelművé teszik egyes intézmények, hivatalok megalakulását, létrejöttét. A közösséget össze kell fogni, közigazgatásilag, vallásilag, oktatási szempontból, valamint mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi vonalon is.

Bár nem alakul ki egy gazdag paraszti vagy polgári réteg, mégis feltűnő a fejlődés, – hiszen a házak gombamód szaporodnak, a kereskedők sorban nyitják üzleteiket, az iparosok folyamatos szolgáltatásukkal segítik a lakosságot.

Ilyen körülmények között természetes a vallás erősödése a katolikusoknál és a reformátusoknál egyaránt. Az oktatás Németh Lajos községi tanító kezdeményezésére indult, míg a református istentiszteletek Kovács Károly füzesgyarmati lelkész közreműködésével valósulnak meg. Az egyházi szolgáltatások alkalmanként – állandó lelkész hiányában – a tanítókra hárult.

Természetesen nem helyettesíthették mindenben őket, de közös imádságokat szerveztek az iskola épületében, temetések alkalmával ők búcsúztatták a halottakat imádsággal, énekszóval, prédikációval. Németh Lajos mellett ott van segítségképpen a másik két tanító is: Vargha Károly és Koppányi György. Később Császár Károly tanító lett a hitélet meghatározója s irányítója, – akit sokban segít az uradalmi tisztartó, Rákóczi Lajos. Ő főgondnokként tevékenykedik mindaddig, amíg hivatása más helyre nem vezérli. Az ő munkáját folytatja Bucsza községi jegyzője, Egyed Ignác.

Ezek a személyek nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a gyülekezet ne csak reményekben, hanem hitben is megerősödjön, hiszen a hívők létszámának gyarapodásával nagyobb biztonságban érezhették magukat környezetükben.

Miért volt szükség a biztonságérzetre? Mert a vallási különbözőség miatt a katolikusokkal szemben mindenkor kisebb csatákat vívtak. A vallási másság meghatározta mindennapi életüket is. Mai viszonylatban már furcsának tűnik ez az ellentét, de abban az időben még a vegyes-házasság is nagyon ritka volt.

A versengés ezért talán még természetes is volt. Valamilyen szempontból túl akarták licitálni a másik felekezetet. Éppen ezért az oktatás volt az első, melyben ezt meg lehetett valósítani, – hiszen mindkét felekezetnek külön tanítói, külön iskolaépületei voltak.

¹ Legközelebb 1892-ben a füzesgyarmati anyakönyvben találkozhatunk az Újülés település megnevezéssel.

Bucsatelep

(Ref. templom)

Református templom képeslapon (a kép baloldalán a harangozó háza, a jobboldalon a gyülekezeti ház)

Ebben az időben a hívők adományaiból tudott minden egyház ingatlant vásárolni, s ebből az adományból volt képes iskolát, imaházat, templomot építeni – sőt lelkészt illetve papot tartani. A református egyháznak volt megművelhető földterülete is, ez 39 kataszteri hold volt.

1905-ben – a református iskolák létesítése után – végül sikerült telket vásárolni, ahová lelkészlakot, majd templomot szerettek volna építeni. Bucsá református gyülekezete a békés-bánáti egyházmegyéhez tartozott. Innen került át a heves-nagykunságihoz,² így a karcagi egyház biztosította a lelkészi szolgálatot. Hosszú ideig a karcagi segédlelkészek jöttek át Bucsára a lelkészi teendők elvégzésére. Az ő áldásos tevékenységük tartotta és erősítette a hitet – természetesen a tanítókkal karöltve –, az akkor már Bucsatelepnek nevezett községben.

A lakosság létszámának növekedése arra készítette az egyházi elöljárókat, hogy a leányegyházból anyaegyházat hozzon létre. Ez 1912-ben történt meg hivatalosan is. Az eseményről a „Nagykunság” című karcagi újság számol be 1912. augusztus 18-án megjelent számában. A cikk címe: „A bucsatelepi református leányegyház ünnepe”. Ebből egy részlet:

„Az elmúlt vasárnap Győry Lajos heves-nagykunsági egyházmegye esperese és Madarász Imre felügyelő lelkész kiszálltak Bucsatelepre, hogy a

leányegyház anyásítását a presbitériummal elfogadtassák. Az esperest, akit a felügyelő és helyettes lelkész Hemző Lajos főgimnáziumi tanár, Hajdú Béni kurátor és Poócs Kálmán tanító kísért ki, – a presbitérium tagjai Egyed Ignác főgondnokkal az élen a községházán nagy lelkesedéssel fogadták.

Délelőtt istentisztelet volt, melyen Madarász Imre prédikált; beszédében buzdított, hogy építsenek templomot az Isten dicsőségére. Istentisztelet után gyűlés volt, melyen a helyettes lelkész, Fias Kálmán a presbitérium nevében üdvözölte az esperest és felügyelő lelkészt és megköszönte nekik az egyház iránti atyai szeretetüket, és kérte őket, hogy azt különösen most mutassák ki a bucsatelepi református egyház iránt. A presbitériumi gyűlés az esperes és a felügyelő lelkész buzdítására egyhangúlag kimondta, hogy az anyásítás, illetve az önálló lelkészség felállítására ügyében leküldött kultuszminiszteri feltételeket elfogadja. A lelkészi fizetésre az évenkénti 800 koronát megadja. Sőt kimondta azt is, hogy 20.000 korona tőketörlesztési kölcsönt kér az Egyetemes Konventtől, hogy a templomot is minél előbb felépíthesék.”

Ebből kitűnik, hogy már itt eltervezték a templom felépítését, sőt a kezdéshez szükséges alaptőkét megigényelték az Egyetemes Konventtől. A szándék és a lelkesedés immár megvolt, már csak a kivitelezés volt hátra. Ehhez azonban még sok mindent meg kellett tenni. Először is saját lelképásztorra volt szüksége a közösségnek, hiszen kellett egy olyan

² Évek múlva (1952) újra a Békési Egyházmegyébe térnek vissza.

vezető, aki a hit terjesztése és oktatása mellett szervezőként is odaáll a gyülekezet élére.

1913 volt az az esztendő, amikor végre saját lelkészt választhattak maguknak. Bucsay³ László volt az első lelkész, melyet a hívők maguknak választottak. Érdekes és figyelemre méltó, hogy az első lelkész neve megegyezik a településével. Nyilván valamelyik ősenek lehetett köze Bucsához, hiszen csakis így vehette fel az illető ezt a nevet. Bizonyára innen származhatott ez a régi rokon.⁴

A református templom egy régi üdvözlőlapon

Végül a település nevét viselő lelkész volt az, aki a templom építését szorgalmazta, majd végül azt meg is valósította. Nyilván lendületet adott neki az előbbieken megemlített hitközösségek közötti versengés is, mert éppen ekkor épült fel a római katolikus templom. Az 1914-ben felszentelt katolikus templom ösztönözte a reformátusokat is egy saját templom építésére. Azonban hosszú időnek kellett még eltelni, hogy a szép tervek valóra is váljanak.

Bucsay László, mint az első önálló lelkész és mint a templom építője szolgálatát a Zsoltárok Könyve 24:9 alapján végezte, mely így hangzik: „*Ti kapuk, emeljé-*

tek fel fejeteiket, és emelkedjete fel örökké való ajtóik, hadd menjen be a dicsőség királya!”

A lelkészek évenként összeállították az évi miszió munkarendjét, ezzel is segítve önmaguk munkáját s a presbitérium elé terjesztve a hívők is megismerhették azt. A hét minden napjára meghatározták a tennivalókat, – így az egységes rendbe szedett program szerint tudta elvégezni tevékenységét a lelképásztor.

1949. október 31-től 1950. március 15-ig terjedő időre a misziómunkarendje. Előterjeszti Tóth Kálmán lelkész.

Hétfőn délután 6-7-ig fiúk részére vallásos előadás. Vezető, a lelkész.

Kedden délután lányok részére 4-5-ig vallásos előadás. Vezeti, a lelkész és foglalkozik velök a lelkész neje is.

Szerdán este 6-8-ig mindenki részére vallásos estély. Vezeti a lelkész. Ifjúsági tagok és iskolás gyermekek szavalnak.

Pénteken délután 6-7-ig mindenki részére bibliaóra. Vezeti a lelkész.

Vasárnap délutáni istentisztelet után – ha nagy hiány nincsen – gyermekek részére vasárnapi iskola és gyermek-istentisztelet.

Állandó beteglátogatás.

Havonta egyszer házi-istentisztelet.

A misziói előadó beszámoló során kéri a presbitériumot, hogy hassanak oda, hogy a gyermekek minél nagyobb létszámmal vegyenek részt az istentiszteleteken és a vasárnapi iskolában.

1949. október 12-én egyházlátogatáson itt járt Nagytiszteletű Gaál István esperes. Az ő megállapításai híven tükrözik a kor vallási gondjait és problémáit. Értékelésében kijelenti, hogy az egyházközség élete általában rendben van. (Ez az „általában” kifejezés azt jelenti, hogy azért vannak megoldásra váró feladatok.)

„A külső élet rendje azt mutatja, hogy nagyobb hiány a belső életben nincsenek. Mindenesetre szeretettel kérem és intem elsősorban presbiter testvéreimet, hogy életükkel, magatartásukkal jó példát mutassanak a gyülekezetnek: igazi őrállók legyenek.”

A Nagytiszteletű Gaál István esperes szavai jelzik, hogy a vallási élet, – mint az erkölcs és a lelki tisztaság hordozója – bizony veszélyben van. Az emberek gondolkodásmódja megváltozott. Az élet nehézségei, kudarcai elfordítják az embereket Isten szolgálatától. A vallást gyakorló emberek is problémákkal küzdenek, s egy bizonytalan lét veszélybe sodorhatja a gyülekezetet.

Az esperes aggodalommal vizsgálja az adófizetésről szóló jelentést. Az egyház fennmaradása csak akkor lehetséges, ha a hívek adóikkal ezt anyagi vonalon is erősítik. Mivel „felülről” jövő támogatás nincsen, így a hívők támogatásától függ az egyház, s annak vezetőjének a léte is. A Nagytiszteletű esperes szavaival:

³ Több helyen y végződéssel írták a nevét, de ő maga aláírásakor i végződéssel szignózott, tehát ezt az írásmódot tekinthetjük hitelesnek.

⁴ Kutatásaim során például Dobozon, az ottani anyakönyvben talákoztam több Bucsay nevű személlyel.

„...sokan nem teljesítik kötelességüket, nem gondolják meg azt, hogy Istennek adják azt abból, amit nekik Isten adott.”

A Kisbucsan élő Mészáros Sándor 1937. évi egyházadójáról szóló átvételi elismervénye

A vizsgálat során kiderült, hogy a bucsai egyházközségben tíz éve nem volt tisztújítás. Ezért felhívja a figyelmet arra, hogy a lehető legrövidebb időn belül ez történjen meg. Szigorúan szem előtt kell tartani azt, hogy ki választható meg presbiternek. Presbiter csak az lehet, aki példát szolgáltat templomba járásával, Úrasztalához járulásával, magán- és családi életével, hitével, áldozatával – és hűtlenséget nem követett el egyházával szemben. Ezt elsősorban mindenki önmagáról állapítja meg és ha azt érzi, hogy ezeknek a feltételeknek nem felel meg, akkor nem vállalja el a tisztséget. A tisztújítás jelentős esemény az egyház életében, tehát felelősséggel kell hozzáállni, s a jövőt szem előtt tartva kell dönteni.

A Nagytiszteletű esperes az alábbi szavakkal szól az egyház tisztségviselőihez:

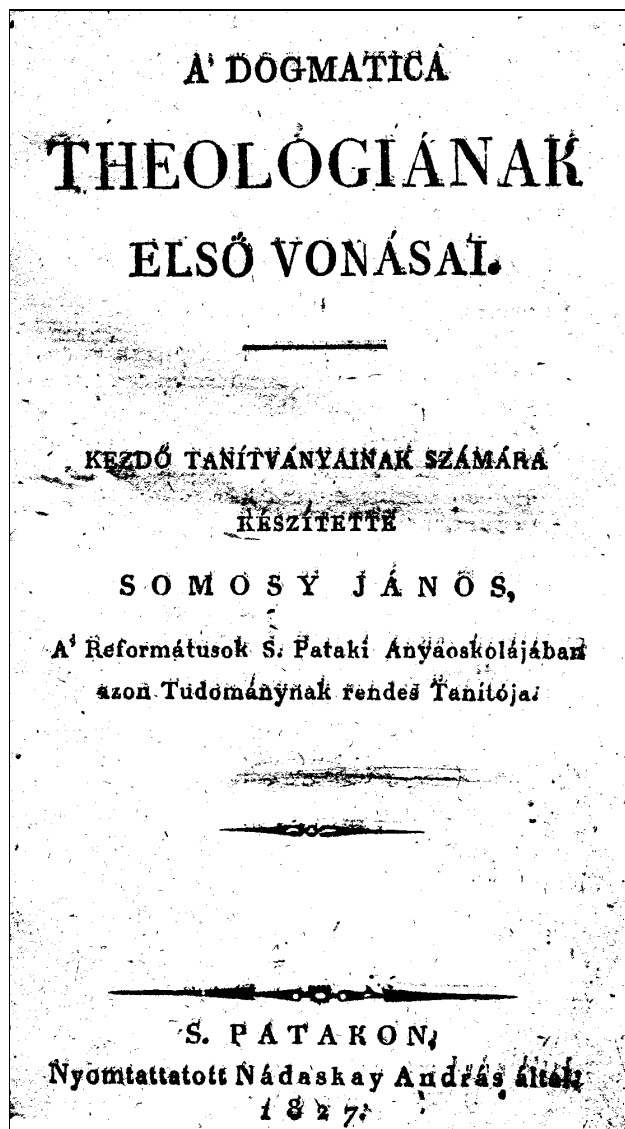
„Szeretettel köszöntöm Zsombok György főgondnok urat, az egyház hosszú esztendőik óta első világi vezetőjét. Z. Nagy Lajos gondnok urat az egyház gondos és pontos számadóját. Csekey Tibor kántor urat, akihez meleg szeretetem köt, de akit kötelez édesatyja hűsége és áldozata. Köszöntöm az Egyházközség öreg Harangozóját, aki olyan nagy szeretettel végzi szolgálatát. Köszöntöm presbiter testvéreimet és családjukkal együtt kérem reájuk Isten gazdag áldását. Végül köszöntöm a gyülekezet lelkipásztorát és munkájára Isten áldását kérem...”

...Szemébe nézek presbiter testvéreimnek, kezöket megszorítom s azzal búcsúszom, ha reá bizzuk magunkat a mi Atyánkra, Istenünkre, akkor nyugodtan és boldogan nézhetjük napjaink múlását és abban életünk jövődjét. Legyen dicsőség Istennek!”

Az esperes által jelzett időszerű tisztújítás 1949. december 18-án megtörtént. Az eseményen 178 egyháztag volt jelen, akik javaslataikkal és szavazataikkal megválasztották az új tisztségviselőket. 12 évre választottak presbitereket és pópresbitereket.

3-3 évre pedig főgondnokot és gondnokot. A közgyűlés egyhangúlag választotta meg főgondnoknak Zsombok Györgyöt, gondnoknak pedig Z. Nagy Lajost.

1951. január 28-án a bucsai református egyház presbitéri gyűlése megválasztotta az egyházkerületi főgondnokot. Az ekkor készült jegyzőkönyv szerint az egyházkerületi közgyűlés elrendelte az egyházkerületi főgondnoki tisztség betöltésére a szavazást. A presbitérium egyhangúan Erdei Ferenc földművelésügyi minisztert választja meg a főgondnoki tisztségre.

Mivel az egyház nemcsak lelkiekből él – mint az előzőekben már említettem – bizonyos javadalmak, anyagi támogatások szükségesek. A református egyháznak is vannak földjei, melyen tisztességes földműves módján termelnek. Az itt megtermelt termények eladásából és a hívők adakozásából tartja fenn magát az egyház, hiszen mindennapos kiadások itt is vannak: épület-karbantartás, fűtés, lelkészlak fenntartása, lelkész fizetése, a harangozó illetménye, a templom tűzbiztosítása stb.

Bucsán nem volt központilag meghatározott adó-kivetési kulcs. A református egyház a saját fenntartására a hívektől – földjük arányában – kért hozzájárulást. Minden földtulajdonostól 1 Ft-ot kataszteri holdanként. A kereskedőktől és iparosoktól 10-10 Ft-ot szeretett volna kapni. Ezek a pénzek azonban nem úgy folytak be, ahogyan azt az egyházi előljárók szerették volna. A templom gondnoka bejárta a falut és a környező tanyákat, hogy az egyházadót beszedje. Látogatásai során előfordult, hogy egyetlen forint nélkül tért vissza egész napos körútjáról. Szerencse, hogy a lelkészi és az egyházi földek javadalmából valamennyi pénz befolyt, így a költségekre némi fedezet azért volt. Jó gazdaként kellett kezelni az egyházi földeket is, hiszen ennek bevétele tudta biztosítani az egyház folyamatos működését.

A bucsai református egyház 1948. évi számadása:

Bevétel	Kiadás	Maradvány
5.842,76 Ft	5.840,22 Ft	2,54 Ft
Búza		
2.353 kg	2.353 kg	0 kg
Árpa		
163 kg	120 kg	43 kg
Zab		
754 kg	74 kg	0 kg
Egyházadó		
593,80 Ft		

A bucsai református egyház 1949. évi számadása

Bevétel	Kiadása	Maradvány
8.519,09	8.509,58	9,51
Búza		
3,022 kg	3.022 kg	0 kg
Árpa		
484 kg	484 kg	0 kg
Zab		
130 kg	130 kg	0 kg
Napraforgó		
764 kg	764 kg	0 kg
Csöves tengeri		
349 kg	349 kg	0 kg

Az egyházi szolgáltatásokat is külön tételenként kellett kifizetni a lelkésznek illetve a kántornak. Így az esketési és temetési „stólat” is tételenesen kifizették. Mivel pénz nem állt rendelkezésükre, így ez is terményben történt. Így például a meghatározott temetési „stóla” 300 Ft volt, ezt 10 métermázsza búzával váltották meg. (Ezek szerint a búzának 30 Ft volt mázsája!). Ez a kiadás is megterhelte az egyházat, így arra az elhatározásra jutott a presbiteri gyűlés, hogy a „stóla” pénzt ne az egyház fizesse ki a lelkész és a kántor részére, hanem az, akinek a részére történik a szolgáltatás. Meghatározták, hogy ezekért a szolgáltatásokért mennyit kell fizetni:

Keresztelési stóla: tetszés szerint.⁵

Esketési stóla: lelkésznek 15 Ft, kántornak orgonálásért 10 Ft.

Egyszerű temetés: lelkésznek 20 Ft, kántornak 10 Ft.

Prédikációs temetés: lelkésznek 30 Ft, kántornak 15 Ft.

A teljesen vagyontalanok stólat nem kötelesek fizetni!

Az egyházközség szegénysége köztudott, de se a hívők, se az egyház nem tudta ezt megváltoztatni. Az emberekből lassan kezdett kikopni a hit és az egyház iránti elkötelezettség. A megváltozott politikai körülmények se kedveztek a hívő embereknek. A munkahelyeken a pártfunkcionáriusok burkoltan – de néha nyíltan is – támadták a „klerikális reakció förtelmes csökevényét”, vagyis a hívő embereket. Ezért a vallásos emberek is lassan eltávolodtak hitüktől. Az a kevés – mondhatjuk úgy is, hogy macacs – ember, aki megmaradt hitvallásánál, nem tudta fenntartani az anyagi nehézségekkel küszködő egyházát.

Az előzőekben megtudhattuk, hogy milyen kis vagyonnal, minimális bevétellel kellett beérnie a bucsai református egyháznak, s annak szolgálatára rendelt „egyházi szolgáltnak”.

A szegénység még elviselhető a kevéssel, de a nincs már a legvégső pont a kétségbeesés előtt. Ilyen lehetett az az esemény, mely 1952. október 19-én került jegyzőkönyvi rögzítésre. A 84. számú esperesi körlevélről van szó. Ebben arról értesítik a hívőket, hogy adott év november 1-én Békéscsabán egyházmegyei közgyűlés lesz. A Nagytiszteletű Esperes nyomtatékosan felhívja a presbiterek figyelmét arra, hogy erre az összejövetelre nem lelkészi jellegű képviselőket okvetlenül küldjenek ki. S itt jön a szomorúnak mondható bejegyzés, – mely híven tükrözi a egyház anyagi helyzetét – miszerint: „*az egyház pénztára teljesen üres, de még kilátás sincsen arra, hogy a gyűlésre kiküldöttek útiköltsége biztosítva legyen. A presbitérium tagjainak pedig annyi sokféle gondja, baja van, hogy bármennyire is szeretnének néhányan a közgyűlésen részt venni, de 70-80 Ft békéscsabai személyenkénti autóbussz útiköltséget nem tudnak a magukéból előteremteni. Éppen azért – bár nagy sajnálattal, de a presbitérium úgy határozott, hogy – a közgyűlésre nem lelkészi jellegű képviselőt nem küld.*”⁶

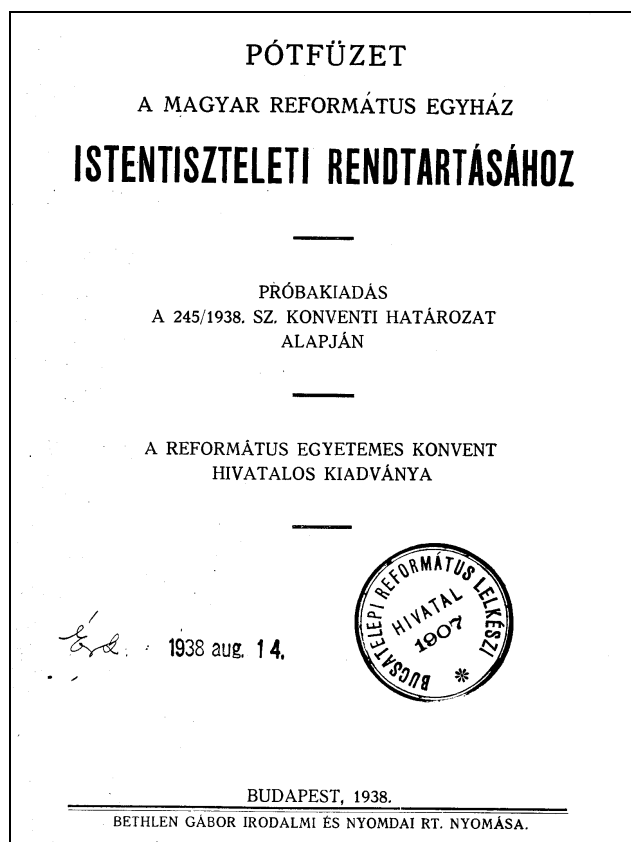
A fenti sorok nemcsak azt mutatják, hogy szegény az egyház, üres a pénztára, hanem azt is, hogy a hívők még ennél is szegényebbek, – s a megtisz-

⁵ Nyilván azért nem határoztak meg erre egy határozott összeget, hogy az újszülöttek megkeresztelése során az egyház sorába történő felvétel ne terhelje meg a szegényebb hívőket, s így ez ne riassza el őket ettől az eseménytől. Az 1952. október 19-én készült jegyzőkönyvből idézett szöveg.

⁶ Az 1952. október 19-én készült jegyzőkönyvből idézett szöveg.

telő meghívásnak nem tudnak eleget tenni, bármennyire is szívükön viselik egyházuk sorsát, közösségük képviselőjét.

(Itt kell megjegyezni, hogy pénzhány miatt az 1953-ban tartott békéscsabai közgyűlésre is csak a lelkészt tudják képviselőként elküldeni!)

Nemcsak az anyagi dolgok hatnak ki az egyház életére. Az ország mindenkor politikai, közigazgatási intézkedéseit is mindenkor figyelembe kell venni. Alkalmazkodni kell a felsőbb hivatalok szabályaihoz, – hiszen az egyházak alárendelt szerepet képviselnek az ország belső hierarchiájában. Ezt példázza a következő intézkedés is:

1952. március 30-án felvett jegyzőkönyv szerint a bucsai presbiterok a Heves-Nagykunsági Egyházmegye Nagytiszteletű Esperesének 487/1952. sz. leiratát tárgyalják s annak ajánlását szavazzák meg. Ez tartalmazza azt az igényt, hogy az egyházmegye területe egybeessen a közigazgatási (állami) megye területével. A bucsai egyházközség Békés megye területén fekszik, viszont a Szolnok megye területén lévő Heves-Nagykunsági Egyházmegyéhez tartozik. A célszerűség azt kívánja, hogy a régi egyházmegyéből kiválva a Békési Egyházmegyéhez tartozzon.

A presbitérium egyhangú névszerinti szavazással elhatározza a régi egyházmegyéből való kiválását, ugyanakkor tisztelettel kéri a Felsőbb Egyházi Hatóságtól ennek, valamint a Békési Egyházmegyébe történő felvételének jóváhagyását.

1952. július 13-án tartott presbitéri gyűlésén a helyi lelkész, Tóth Kálmán bejelenti, hogy a Békési

Egyházmegye Esperesének 427/1952. sz. alatti értesítését, amely szerint a Bucsai Egyházközség 1952. július 1-től kezdve a Békési Egyházmegyébe tartozik.

Pénz nélkül az egyház se tud működni, bármennyire is támogatják a hívők. Vannak olyan események, melyek teljesen függetlenek a vallástól, de nem függetlenek annak résztvevőitől. Nézzük az első embert, mely a hitközség élén áll. Ez pedig a lelkész. A hit és a hívők szolgálata mellett neki is éppen úgy meg kell élnie, mint bárkinek ezen a világon. Neki is éppen úgy telnek napjai, mint környezetének, csak éppen a feladata más. A megélhetéshez éppen úgy pénzre van szüksége mint bárki másnak, mivel el kell magát látni élelemmel, ruházattal, a lakását bútorokkal, télen pedig tüzelőről is kell gondoskodnia. Ezt jól mutatja Tóth Kálmán lelkész nyugdíjba menési időszaka. Ekkor derül ki ugyanis, hogy a lelkészi lakás nem az egyházé, hiszen azt maga Tóth Kálmán lelkész tisztán világi segélyekből, saját maga építette a régi rozoga, ócska lelkészlak helyett, s melyet végül meg is vásárolt. Az építkezés és a megvétel a gyülekezetnek egy fillérjébe se került. Ezt a nagylelkű gesztust a presbitérium a nyugállományba vonuláskor meg is köszönte, hiszen a lelkész részére nekik kellett volna megfelelő lakást biztosítani. Mivel ezt a gondot levette a testület válláról, így Tóth Kálmán lelkésznek a presbitérium legmélyebb háláját és köszönetét fejezte ki.

A köszönet viszont nem csak ezért járt. A presbitérium elismerte, hogy sajnos a távozó lelkésznek az előző évekből „bizonyos összeggel” tartozik, – vagyis többször nem kapta meg a járandóságát. Ígéretet kap arra, hogy ezt a hiányt, – amennyiben mód és lehetőség lesz rá – pótolják.

Ehhez jön még az is, hogy a lelkész özv. Győri Jánosné harangozónak is saját zsebből fizette ki a havi 50 Ft harangozói fizetést, vagyis összesen 600 Ft-ot.

Természetesen ígéretet kap arra, hogy ezt az összeget is idővel megkapja.

Nem nagy összeg ez a havi 50 Ft, bár egész embert kíván, hiszen a harangozói tisztség felelősséggel jár. A harangszó jelzi a falu népének az egyház belső eseményeit: a meghalt ember búcsúztatását, majd a temetését. Az istentiszteletekre is a harang hívó szavára gyülekeznek a hívők, s nem szabad elfeledkezni a déli harangszóról se. A harangozó 1956 nyarán fizetésének a rendezését kéri. Szeretné, ha harangozói díját felemelnék. Szegény az egyház, így bizony nehéz ebben a témában dönteni. Bár szeretnének többet adni özv. Győri Jánosnénak, de nincs miből. Több javaslat is van. Gyűjtést is kezdeményeznének. Végül megkérlik a fizetésrendezést kezdeményező harangozót, hogy mivel mások is vállalnák ezért a kevés járandóságért a harangozást,

„folytassa jelen fizetésért hivatalát”, mert amint mód és lehetőség lesz rá, újból tárgyalnak erről a témáról, csak a helyzet javuljon valamelyest.

Az egyház anyagi bevételei igen szűkösek voltak. A legtöbb esetben még a lelkészt se tudták megfelelően kifizetni, pedig neki is meg kellett élnie valamiből. A templom fenntartása is járt bizonyos kiadásokkal, tehát erre is meg kellett teremteni a pénzügyi hátteret. A hívők se fizették megfelelően a rájuk háruló egyházadót. Az egyháztagnak körülbelül a fele támogatta kisebb összegekkel a bucsai református egyházat, így erre a kis rétegre hárult ez a teher. Ezen áldozatkész embereknek köszönhető, hogy mind a mai napig létezhet bucsán református gyülekezet, nekik köszönhető, hogy a templom még ma is szolgálhatja a hívő emberek egy kis csoportját.

Keresztelési értesítő, 1930.

Reverzálás

A vallási hovatartozás bizonyos fokig megosztotta a közösségeket. Mindenki büszke volt saját vallására s a másik vallást gyakorlókkal még a baráti kötelék is ritka volt. (Ezért volt nagy jelentősége annak a segítőkészségnek, amikor a bucsai református templom építéskor a katolikus hívők is segítettek kétkezi munkájukkal, fuvarral s kevéske pénzzel is. Példaértékű összefogás volt!)

A szívnek azonban nem lehetett parancsolni akkor se. Ha két fiatal egymásba szeretett, nem az volt az elsődleges probléma, hogy a másik melyik templomba jár. A két családfő azonban így is úgy is szembesült a valósággal, s bizony el kellett dönteni: melyik templomban legyen az esküvő, melyik vallási felekezethez tartozzon majd az új család?

Általában az volt a szokás, hogy a férfi vallását kellett követni. Ez volt a többség, – de természetesen voltak kivételek is. Néha nem is maga a vallás számított, hanem annak a személye, aki a vallást képviselte: a lelkész vagy a plébános. Ha a családfő valamilyen konfliktusba keveredett az egyház képviselőjével, képes volt áttérni a másik hitre.

Arra is volt példa, hogy a házasulandók – függetlenül az esketési szertartást végző vallási képviselőtől – továbbra is „saját” templomukba jártak. Ilyenkor az volt a szokás, hogy a fiúgyermek az édesapa, míg a leánygyermek az édesanya egyházában lettek megkeresztelve.

Az esküvők és a keresztelesek alkalmával „áttért” hívők voltak a reverzások. Ők, úgymond gyengítették a régi gyülekezetüket, s ezért bizony sokan nehezteltek rájuk.

Az egyházak egy bizonyos fokig versenyeztek egymással s számon tartották, mennyi volt egy évben a reverzálások száma – pozitív és negatív irányban. Az anyakönyvekben ezt év végén mindig összesítették, ezáltal jutott tudomásukra, hogy a gyülekezet milyen mértékben szaporodott, esetleg csökkent.

Ökumenikus istentiszteleteket ugyan tartottak, de ez nem jelentette azt, hogy saját híveiket örömmel átengedjék a másik vallást gyakorló közösségbe.

Tömör Lajos lelkész 1956 év nyarán lelkipásztori ismerkedő látogatást tett a bucsai hívőknél. Ez egyben felmérésül is szolgált az egyházszerepet, az egyházhűség szempontjából, s tájékozódott, hogy gyermekeik hitoktatását mennyire tartják fontosnak. A vallási stratégia szempontjából ez egy érzékeny pont, hiszen fiatal korban lehet és kell kialakítani a vallási hovatartozás mélységét. A lelkész beszámolójában aggódva jegyzi meg, hogy milyen veszély fenyegeti a bucsai református egyházat, mivel egyre erősödik más felekezetek befolyása a lakosságra. Ezt az alábbi szavakkal közli a presbiteri gyűlésen:

„...ismét megindulhat Bucsán is a református hitoktatás, amely az egyre erősödő adventista, s római katolikus misszió, s a baptista részről tapasztalható expanziós jelenségek megállítása s egyházunk jövő élete s a közerkölcsiség javítása szempontjából és a szülők meggyőződése szerint egyetlen járható út, s az Alkotmány (a vallásszabadság gyakorlása) biztosítja is ezt...”

A fentiek szerint tartani kell attól, hogy az amúgy is csökkenő tendenciát mutató kis közösség tovább gyengül. Ezek a családlátogatásokon szerzett tapasztalatok kezdetben azt mutatják, hogy nem olyan veszélyes a helyzet, mint azt az első pillanatban gondolták. Az itt szerzett adatok kedvező képet mutatnak a reverzálások szempontjából. Példaként néhány utca statisztikáját áttekintve ez így alakul a látogatók elején:

- Arany János u. – 3:2
- Bartók Béla u. – 4:2
- Vécsey utca: – 4:1
- Alkotmány u.: - 3:0
- Vörösmarty u. – 5:3
- Rákóczi u. – 2:0
- Széchenyi u. – 4:1

A fenti számok kedvezőek, de a végeredmény végül mégiscsak negatív lesz, mert a végleges összeállítás teljes egészében megfordítja ezt a tendenciát. Tömöry Lajos lelkész befejezte ismerkedő látogatásait. Az itt összegyűjtött adatok alapján 1650 lelket írt össze. A reverzálási arány végül mégis kedvezőtlenül alakult, mégpedig 63:73 arányban. Összeállította az egyháztalagok betűrendes névsorát s nyilvántartásba vette az 517 adó-, illetve járulékfizetőt.⁷

Tehát elég rosszak ezek a számok a református egyház szempontjából. Az is aggodalomra ad okot, hogy az iskolában, a beiratkozáskor a hitoktatásra jelentkező gyermekeket nem jegyzik fel, s így azok az iskolai hitoktatásokon se vehetnek részt.

Végül ez a probléma is megoldódott, hiszen 1956. október 1-től a lelkész átvehette a hitoktatásra szóló megbízólevelet. Ettől kezdve heti 6 órában 118 gyermek részesülhetett a Bucsán újra meginduló hitoktatásban. Ezt a lelkész örömmel, Isten iránti hálával tudomásul is vette, s munkájához Isten áldó kegyelmét kérte.

Az egyházi életet sokszor zavarták bizonyos „szekták” agítáló követői, akik áttérésre próbáltak rávenni a hívőket. Természetesen ez nem mindig járt sikerrel, hiszen bármilyen vallású is volt a kiszemelt személy – református, katolikus, evangélikus – az évtizedeken át gyakorolt hitéből nem lehetett kihozni. Ezek többnyire tradíciók is voltak, hiszen a faluban folyó kisebb vallási vetélkedések, versengések még jobban megerősítették őket a hitükben. Ennek ellenére néhány veszteség érte a történelmi egyházakat. Akadtak olyanok, akik vagy hitbéli gyengeségük, vagy egyéb más okból kifolyólag elhagyták eddigi egyházukat s áttértek más hitre. Ha ez házasság útján történt, akkor is „fájt” az elbocsátó közösségnek. Abban az esetben, amikor más „hittérítők” hatására történt meg ez a váltás, azt már mindenki másként fogta fel, – majdhogynem tragédiaként.

A presbiterek között is volt egy hasonló eset. Itt az egyik presbiter, kérte felmentését egyházi tisztsége alól, mivel felesége áttért a baptista hitre. Nyilván bántotta őt – úgy lelkileg, mint emberileg – ez a lépés s ezért is gondolta azt, hogy nem méltó erre a megtiszteltetésre. Presbiter társai azonban továbbra is bizalmat szavaztak neki, mindaddig, amíg ő maga is át nem tér s nem követi feleségét. A baptista testvéregyházra való tekintettel sem kívánta a presbitérium az illetőt megfosztani presbiterségétől, de kérték, legyen továbbra is hű, élő hitű erős tagja az egyháznak. Ő ezt meg is ígéri.

Ígérete azonban csak szó maradt, mert ő is többet járt a baptista imaházba, mint a református templomba. Ezért a presbitérium felmentette eddig viselt egyházi tisztségéből s mást választott a helyébe.

Látkép a katolikus templom tornyából

A reverzálások ugyan nem rengették meg, de azért egy kissé „megviselték” az egyházak kis közösségeit, de azok az esetek fájtak a legjobban, amikor egyházi tisztséget betöltő személlyel történt meg mindez. Nehéz volt ezeket a döntéseket elfogadni az egyszerű hívőknek, hiszen a presbiterek mindenkor példaként álltak a hívők előtt, nemcsak emberi szempontból, hanem – és főleg – a vallás szempontjából.

Villamosítás

Országszerte nagy erővel folyik a villamosítás. A középületek, a hivatalok, a lakások petróleumvilágítását felváltja az elektromos áram által szolgáltatott fény. Nem mindenki engedhette meg magának az átállást, így nagyon sok házban még sokáig petróleumlámpa biztosította az esti világítást.

A templom világítását is modernizálni kellett, hiszen ahogyan a presbitérium megfogalmazta: a villanyvilágítás korszakában szükséges a villany bevezetése ide is. A munkálatok elvégzésének költségvetését többek javaslatára Lamy Béla villanyszerelő készítette el. Az indoklás szerint: „...jó bizonyítványai vannak s egyetlen iparendéellyel rendelkező mester”. A villany bevezetésének költsége végül 1830 Ft volt.

A templom felszentelésének 30 éves évfordulója

1956 augusztusában Tömöry Lajos lelkész vezetésével kezdik el megszervezni a templom 30 éves évfordulójának megünneplését. A presbiterek előtt megilletődött lélekkel emlékezik meg a jubileumról s javasolja, hogy az építésben hervadhatatlan érdemeket szerzett Bucsai László nyugalmazott lelkipásztort kérjék fel az október 28-ára tervezett hálaadó nap egyik igehirdetői szolgálatára. Felkérnék arra is, hogy mint a gyülekezet első lelkipásztora, az esti vallásos műsor keretében mesélje el a templomépítés történetét, mely például szolgálna a jelen nemzedék előtt.

⁷ 1956-os adat

A tervekben szerepelt, hogy előtte két nappal, tehát 1956. október 26-án egy ünnepélyes ígéhirdetés keretében gyűjtanak fel először az éppen akkor bevezetett villanyt, – ezzel is ünnepélyesebbé és felejtetlenné tennék ezt a nagy eseményt.

Légifelvétel a templomról

A jubileumi ünnepséget szeretnék emlékezetessé tenni minden résztvevő számára. A templomépítőnek is nevezett Bucsei László nyugalmazott lelkészt szeretnék a hívőkkel megismertetni s egy közelebbi kapcsolatot létrehozni közöttük. Felvetődik tehát egy köz-ebéd megrendezése, melyen a díszvendég természetesen a nyugalmazott templomépítő lelkész lenne. Itt közvetlenül is találkozhatna a bucsai emberekkel, akik oly sok szépet hallottak róla, s elbeszélgethetnének templomról, hitről, életről. A kérdés az volt, hogy hol és milyen keretek között legyen ez megrendezve. Hosszas vita után azonban úgy döntöttek, hogy nincsen megfelelő, elég nagy helyiség, ahol ezt meg lehetne oldani. Hivatkoztak „egyéb” körülményekre is, melyeket tekintetbe véve, nem tudnák méltó módon megrendezni a jubileumi köz-ebédet, így végül elvetették ezt a tervet. Az indoklásban még megemlítik, hogy „a hívek és a presbiterek bizonyára találnak módot arra, hogy szeretett egykori templomépítő lelkipásztorukkal szót válthassanak, hálájukat, szeretetüket Vele s kedves Csáládjával szemben kifejezzék.”

Úgy gondolom, hogy az „egyéb körülmény” nem lehetett más, mint az évek óta szorongató pénzhiány. Ha lett volna egy megfelelő méretű helyiség a faluban, ahol több száz ember részére egy köz-ebédet biztosíthattak volna, sajnos megfelelő pénzeszközük nem volt annak kivitelezésére.

A nagy lelkesedéssel és odaadással megtervezett jubileumi ünnepség – melyet 1956. október 28-án szerettek volna megtartani – elmaradt.

1956 nyara és az októberi események következményei

Az egyház bevételei egyre csökkennek. A hívek anyagi helyzetét is mutatja ez a nagy szegénység. Hiába volt földosztás, hiába alakult TSZ, a föld megművelése nem hoz megfelelő bevételt a bucsaiak számára. Mivel a családok megélhetése is

nehézkés, így bizonyos fokig érthető, miért nem fizetik az egyébként önkéntességen működő egyházadót, miért van kevés pénz a perselyekben.

Sajnos ezáltal a közalapi fizetésben is súlyos lemaradás mutatkozik. A lelkész aggályait így fejezi ki:

„...Ebben az aszályos, forró nyár, a gyenge termés miatti lanyhuló fizetési készség is közrehat. Imádkozunk, hogy Isten könyörüljön rajtunk, áztassa meg határainkat, s mentse meg a már már teljesen elpusztuló kukorica termésünket.⁸ Kérem a presbitereket, hogy biztassák az egyháztagokat, azokat akik fix fizetést kapnak, vagy függetlenek a természettől, szíveskedjenek egyházunk fenntartására áldozatot hozni!”

A nyári aszály semmi kedvezőt nem hoz az egyháznak, pedig éppen most lenne szükség egy kis pénzre, hiszen a templom felszentelésének 30. évfordulójára készül a református gyülekezet. A szép tervek elmossa a rideg valóság – pénz nélkül semmit nem lehet megvalósítani. Mégis megtervezik, megszervezik a megemlékezést. A történelem azonban ezt is megváltoztatja. A november 4-i (!) presbiteri gyűlésen készült jegyzőkönyv így rögzíti ezt:

„...az október 28-ára tervezett templom jubileumi ünnepségeink elmaradtak, a közben bekövetkezett történelmi események (a szabadságharc) miatt. A nyugalom helyreállítása után majd még – Isten segítségével – visszatérünk a most elmaradt emlékünnepe megrendezésére.”⁹

A fenti szövegben lévő zárójeles szövegben a szabadság szó fekete tintával be lett satírozva, csak a harc szó maradt olvasható. Nyilván a későbbi megtorlásoktól tartva végezték el önként ezt a „cenzúrát” – a novemberi események hatására. Szerencsére ma már újra lehet vállalni ezt a kifejezést, mely akkor nagy reménységgel töltött el mindenkit. Mindenesetre ez az öncenzúra hitelesen mutatja a történelmi események utáni helyzetet.

A templomszentelés jubileumát végül 1957. március 24-én ünnepelték meg – szerény keretek között. A jegyzőkönyv erről így tanúskodik:

„A templomszentelés 30 éves jubileuma alkalmával gyülekezetünk március 24.-én a Lélek egységében borult le a nagytiszteletű Bucsei László nyugalmazott lelkipásztor, egykori templomépítő lelkész ígéhirdetésének hallgatása s a templomért való hálaadás imádságos érzéseivel a Mindenható Kegyelmes Atya Isten előtt. Az Úr gazdag kegyelmét magasztalva hallgatta a templomot betöltő hálás gyülekezet a templom megépítésére előkészítő és végrehajtói munkájának áldott, drága történetét...”

⁸ 50 napi esőtlen nyár, egész júliusban nem esett eső!

⁹ A presbiteri gyűlési jegyzőkönyv 107 oldalán található ez a bejegyzés

Anyagi helyzetük megváltoztatásában is bíztak az októberi események alapján, hiszen a Petőfi TSZ feloszlott, s ezt az alkalmat felhasználva megpróbálták a gyülekezeti házat visszaigényelni. A visszaigénylés indoklásaként a beadványban feltüntették, hogy a tulajdonjog még mindig a református egyházas a TSZ tulajdonképpen csak használta azt. Az egyházi élet folytatásához nagy szükség lett volna erre az ingatlanra. Az illetékesek ezzel kapcsolatban biztató ígéretekkel adtak. Ez azonban csak ígélet maradt.

A templom az 1950-es években

Az egyházi földeket is szerették volna visszakapni, ebben az irányban is történtek lépések, hiszen ha ez sikerült volna, akkor ez a termőterület egy kissé anyagilag is segítette volna a gyülekezetet. A nagy igyekezet ellenére ez a kezdeményezés is kudarcra volt ítélve.

Az emberek is bíztak a változások erejében, hiszen amikor négy lelkes hívő (özü. Z. Nagy Lajosné, Komoróczky Pálné, Horváth Imréné és Szöllősi Sándorné) a lelkész által összeállított névsor alapján felkerestek néhány egyházztagot, akik eddig még nem fizették be a járulékaikat. A gyűjtő-körút sikerrel járt, hiszen két nap alatt 3400 Ft-tal sikerült az egyház kasszáját feltölteni.

Az évek óta felhalmozódott problémákat az alábbi – 1956. decemberi – összegzés teszi egyértelművé:

„...a letűnt és leleplezett uralmi rendszer egyházunkban fellelhető jellegzetes képviselőinek segítő tevékenysége, vagy a kellő éberség s kiállás hiánya folytán a bucsai egyház egykor virágzó és sokoldalú (férfi, női és ifj. és gyermek) munkája is leszűkül, vagy megszűnt, s a hitoktatás, konfirmáció-oktatás (6 hétre vagy 3 hónapra) visszaszorítása s megbénítása miatt sok nehézséggel küzdött...”

Az 1956-os szabadságharc leverése tettekre ösztönözte az európai keresztény egyházakat. Segélycsomagokat küldtek Magyarországra, melyeket a rászorulóknak osztottak szét. A bucsai egyházközség két alkalommal jutott ilyen segélycsomaghöz, melyet a lelkész a helyben megalakult segélybizottságnak adott át. Az adománycsomagokat Högye Sándor és Faluházi Sándor segítségével osztották szét.

A harangozó

Az egyháznak nemcsak lelkipásztorra, kántorra, de harangozóra is szüksége van. Régen templomszolgának nevezték ezt a hivatalos betöltő személyt. Szóvalban, a harangozó feladata többre volt. A meghatározott időpontban elvégzett harangozás mellett órá járult a templom takarítása, a templomkert rendben tartása, s míg volt, a gyülekezeti ház tisztántartása is. Ő tulajdonképpen alkalmazott volt, akinek fizetéssel és természetbeni juttatással honorálták munkáját.

Győri János harangozó lakást, némi termőföldet s egy kevésnyi készpénzt kapott munkájáért. Feladata a templom körüli teendők s a harangozás mellett a református iskola takarítása és rendben tartása is rá járult. Tulajdonképpen ügynevezett mindenest volt, amit mindig nagy türelemmel, igyekezettel és pontossággal látott el. Ilyen poszt betöltéséhez hivatástudat kellett, hiszen nem kis felelősséggel járt, ugyanakkor tevékenységét mindenki látta és hogyha hibázott volna, azonnal a szemére vetik. Nem is volt rá soha panasz.

A Győri házaspár

Halála után felesége töltötte be a harangozó posztot. Nem volt ez számára újdonság, hiszen eddig is közösen csináltak mindent.

Az évek azonban mindenki felett eljárnak. Az ember fáradtabb lesz, frissessége megkopik, teljesítőképessége csökken. Ugyanakkor a pénz értéke is gyengül, a termőföld se ad elegendő terményt a megélhetéshez. Mint már az előzőekben leírtam, volt olyan időszak, hogy a lelkész saját pénzéből fizette ki a harangozót, mely jól mutatja az egyház (s egyben a település) anyagi helyzetét. A havi 50 Ft fizetés igen csekély volt, s ezért is próbált meg több pénzt kérni özü. Győri Jánosné. Bár a presbitérium is jogosnak tartaná a magasabb bért, mégse tudják megvalósítani, hiszen a nincsből ők se tudnak semmit produkálni. Éppen ezért felkérlik, hogy „folytassa jelen fizetésért hivatalát”, mivel mások szívesen átvállalnák ezért az igen kis összegért is.

1957 januárjában azonban mégiscsak felmondott, s ebben nemcsak a magasabb fizetés dominált, hanem az is, hogy bizony megöregedett, s már nem tudta megfelelően végezni munkáját. A felmondását elfogadták, s új harangozót alkalmaztak Nyíri Károly személyében. Most viszont már az egyház is előrelátó volt, s mint munkaadó, írott szerződésben határozta meg az új harangozó hitelességét, bérét, juttatását. Ezzel el akarták kerülni, hogy akár munkaadó, akár munkavállaló részéről problémák merüljenek fel, így elkerülhetők a későbbi viták.

A szerződés tulajdonképpen azt tartalmazta – most már írásban is –, amit a harangozónak eddig is el kellett végezni. Leírták feladatkörét, meghatározták a munkáját s természetesen rögzítették az ezért járó fizetést, javadalmat. Ez nem munkaszerződés volt, csak szolgálati szerződés és így teljesen egyedülálló, s egyben bizonyítja is, hogy a harangozó nem munkát végez, hanem szolgálatot lát el – Isten és a hívők felé.

Szolgálati szerződés

mely 1957. január hó 6-án kötött egyfelől a bucsai református egyház hivatalos képviselői, másfelől Nyíri Károly bucsai lakos közt a református harangozói szolgálattal kapcsolatban.

1.) *Bucsai református egyház jelen szerződés aláírásával egyezséget köt Nyíri Károly bucsai lakossal, hogy neki alábbi javadalmazás biztosításával a harangozói szolgálat végzését átadja, őt harangozónak alkalmazza.*

2.) *Nyíri Károly elvállalja, hogy a harangozást a szokásos módon maga, vagy felesége útján elvállalja a következő rendben:*

a) *vasárnap de. és du. istentiszteletekre szokásos módon.*

b) *hétköznap délben 12 órakor, szerdán és szombaton reggel 8 órakor.*

c) *pénteken este 5 órakor, bibliaóra előtt.*

3.) *Nyíri Károly kötelességének ismeri a templom kiseprését, hetenként legalább egyszer, nagy ünnepek előtt nagytakarítást végez, melyre segítséget kap. A templompadokat portól letörli.*

4.) *Rendkívüli presbitéri gyűlések előtt meghívót presbitereknek kikézbésíti.*

5.) *A templom s a gyülekezeti ház előtti betonjárdat elsepri, a hótól megtakarítja.*

6.) *A Református Gyülekezeti Ház udvarát s nagytermét tisztán tartja, a terem nagytakarításáért külön szokásos fizetést kap.*

A fenti szolgálatokon kívül a temetéskor szokásos harangozást ellátja.

Javadalma

1.) *Természetbeni lakás a Református Gyülekezeti Házban, mely áll: 1 szoba, konyha, kamrából, padláshasználattal, faskamrából, baromfi ólból, amelynek belső rendben tartása a harangozó, külső*

meszélése az egyház kötelessége. A lakás díjtalanul jár a harangozónak.

2.) *800 □-öl kertföld használata díjtalanul. Ha az egyház földet kap vissza, 1 kataszteri holdra kiégszítendő.*

3.) *Havi 50 Ft készpénzfizetés, mely havonta előre fizetendő.*

Amennyiben az egyház nagyobb harangot szerez, vagy a harangozások száma emelkedik a mindennapi 3szori (reggel, délben, este) harangozása, a harangozó készpénzfizetését presbitérium újra szabályozza.

4.) *Temetéskor való harangozásért (4szeri harangozást számolva) a megállapított 20 Ft díj 50 %-a, azaz 10 Ft, az egyházpénztárból. Négyél többszöri harangozás esetén minden harangozásért 10 Ft, mely összeg a harangozóé. Más vallású halott után dupla harangdíj jár. Egyszeri harangozás 20 Ft.*

A harangdíj újabb szabályozása presbitérium joga, a méltányosságok figyelembevételével.

A szolgálatba lépés kezdete: a lakásba való beköltözés időpontja.

Bucs, 1957. január 6.-án

Az új harangozóval megkötött a szolgálati szerződés, de ezzel nem lett megoldva özv. Györiné problémája. Ugyanis nyugdíjat kér, hiszen férje is és ő is hosszú ideig szolgált az egyházat s bizony neki is meg kell élnie valamiből. A lelkész támogatja ugyan a nyugdíjfizetést, de az egyház anyagi állapota ezt nem engedheti meg. Így is elég nagy teher fizetni a tényleges lelkipásztort és a nyugalmazott lelkipásztort, mellette a tényleges harangozót. Ezáltal lehetetlen kivitelezni, hogy egy nyugdíjas harangozót is fizessenek az üres kasszából.

Végül az a döntés születik, hogy Bucsán a harangozói „állás” nem nyugdíjas, sőt még SZTK bejelentésre se kötelezett. Így nem áll módjukban nyugdíjjal ellátni.

Feszültségek, problémák

Egy vallási közösség belső életében is adódhatnak konfliktusok. Előjöhetnek jogos, vagy jogtalan aggódalmak, valós, vagy valótlán vádak. A felbukkanó problémákat meg kell beszélni s ha lehetséges, még időben meg is kell szüntetni.

Az előbbiekben említett harangozó nyugdíjazása felszínre hozta egy másik nyugdíjas problémáját. Ez pedig a nyugállományba vonult Tóth Kálmán lelkipásztor tevékenységéről és lakhatásáról szólt. Felmerült a probléma, hogy a nyugdíjba vonult lelkész végezhet-e temetést a szolgálatban lévő engedélye nélkül. Végül is a nagyobb nyugtalanság elkerülés végett megengedik neki, hiszen nyilván van olyan hívő, aki ragaszkodik hozzá. Bizony visszatetszést keltene, ha nem engedélyeznék annak a lelkipásztornak a szolgálatát, amelyhez az elhunyt családja

ragaszkodik. Ezért engedélyezték neki a szolgálatot akkor is, amikor nem helyettesítésről volt szó.

A nyugalmazott lelkész lakása is gondot és fejtörést okozott a presbitereknek. Az új lelkésznek is kellett biztosítani lakást, így ez újabb teher lett volna az egyházi kasszának. A probléma abból adódott, hogy Tóth Kálmán nyugalmazott lelkész szerint neki „holtáig törvényes joga van” a lakáshoz és a kertföldhöz is, melyet még aktív korában juttatott neki a református egyházköztség. Ez tulajdonképpen szolgálati lakásnak minősül, hiszen ebben laktak az előző lelképásztorok (Bucsai László, Boda Ferenc) is.

Bár a nyugalmazott lelképásztor felajánlotta, hogy havi 200 Ft életjáradékért átadja a lakást, sőt még Bucsáról is elköltözik, a presbiterek jogalap híján nem tekintik „holtáig törvényes jognak” az ittlakását.

Egy másik beadvány is felborzolta a presbiterek idegeit. 1957. április 1-én tárgyalták meg ezt az összetett problémákat felsoroló levelet. Bár április 1-én került terítékre, mégsem volt áprilisi tréfa. Annál komolyabb vádak tartalmazott ez a papír.

A panaszos beadványt többen alaptalannak és komolytalannak minősítették, mégis pontról pontra át kellett tanulmányozni és értékelni. A panaszos beadványt az esperesnek küldték el, mely tartalmazta úgymond – „*a bucsai református gyülekezet nagy részének*” panaszát.

Vegyük sorba:

1.) *Tömöry László lelképásztor tevékenységével, szolgálatával nincsenek megelégedve.*

A presbiteri gyűlés szerint ennek megállapításához nincs joguk, erre senki nem kérte fel a panaszosokat.

2.) *A gyülekezet fenntartása veszélyben van.*

Presbiterium ezt a vádat és aggodalmat sem látja indokoltnak abban az időszakban amikor végre megélnék a hitélet. Többen járnak templomba, a hitoktatás is megkezdődhetett, sőt még az egyház anyagi bevétele is kezdett javulni.

3.) *Nem református érzelmű, szektáns a lelképásztor.*

Ez felelőtlen vádaskodás – állapítja meg a presbiteri gyűlés, hiszen a panaszos levelet aláírók nem is járnak templomba, tehát nem is ismerhetik megfelelően a református lelkészüket.

4.) *Más felekezetekkel együtt dolgozik a lelképásztor.*

A presbiterium megállapítja, hogy ez a vádaskodás is alaptalan, hiszen még a nemrégiben tartott ökumenikus vasárnapon se „fogott össze” más felekezetekkel.

5.) *Kifogásolják a vádaskodók a „csendes napot”.*

Az 1957. február 24-i gyülekezeti napot szükségesnek és eredményesnek tartotta a presbiterek

gyűlése, ezért ezt a kifogást is erőltetettnek minősítik.

6.) *Hittérítő forma egyének szolgáltak Bucsán.*

Időnként volt helyettesítés az egyháznál, de ezek szintén református lelkészek voltak, ezért vádként ilyen állítás fel nem hozható.

7.) *A lelkész hívőségét is vádként említik.*

Ezzel azt akarják mondani, hogy a lelképásztor áttért a baptista hitre. A vádra az alapot az adta, hogy Tömöry Lajos lelképásztor egyszer részt vett egy baptista istentiszteleten 1956 nyarán. Ez azonban nem lehet alap arra, hogy ezt vádként hozzák fel ellene. Ha pedig csak egyszerű „hívő”-ségét tartják helytelennek, akkor ezt csak erénynek lehetne titulálni és nem bűnnek.

8.) *A lelképásztor „hívő” barátai „jöttek”.*

A vádaskodók azt nehezményezik, hogy az úrasztalánál engedte szónokolni ezeket a személyeket. A rájuk aggatott jelzőt a presbiterium önmagára nézve is sértőnek tartja.

9.) *Gyermekeik református vallási nevelését veszélyben érzik.*

A buzgó aláírók hosszú évek óta nem is járatják gyermekeiket hittanra. A jó reformátusságot tettekkel kellene bizonyítani!

A presbiteri gyűlés a fentiek szerint megtárgyalta az espereshez küldött panaszlevél tartalmát. Elszomorítónak tartotta, hogy ilyen egyáltalán előfordulhat. Végül megállapítja, hogy az aláírókat csak eszközként használta valaki, aki rosszat akart a gyülekezetnek, de nevét nem mondták ki s nem jegyezték le, mivel ők egymás közt tudták ki az, aki a háttérből irányította ezt az egész panaszkodást. Ezt így fogalmazzák meg: *A presbiterium „...a gyülekezet háza érdekében nem akarja leleplezni a minduntalan okvetetlenkedő, saját maga dicsőségét hangoztató közismert személyt, aki a háttérben marad.”*

A levél tartalma még sokáig nyugtalanította a hívőket, hiszen ilyenre még nem volt példa, hogy egy közösség, illetve annak egy csoportja, „támadást” indítson saját lelkésze ellen. Természetesen nyugtalanította ez a közjáték a megvádolt személyt, de magát a presbiteriumot és a hívők nagyobbik részét is. Végül más problémák felszínre jutása s az idő múlása elfeledtette mindezt.

Természetesen voltak szívet melengető, felemelő érzéseket létrehozó kis megemlékezések, események. Egyik ilyen esemény volt, amikor Zsombok György főgondnok 45 éves presbiteriségét s egyházi tisztviselőségét ünnepelte meg a közösség, 1957 októberében. Ebből az alkalomból a lelkész köszöntötte őt. Méltatásában megemléltette, hogy Zsombok György főgondnok hűséges szolgálatával Isten után sokban hozzájárult ahhoz, hogy a gyülekezeti anyaegyház, majd templomépítő egyház lehessen. Az egyház fenntartásában és kormányzásában keresztény szeretet, bölcsesség és jóakarat ve-

zette mindenkor. A lelkész maga és presbitertársai – valamint az egész gyülekezet nevében kérte reá Isten áldását. Befejezésül azt kívánta, hogy Isten tartsa meg őt egészségben, szerettei körében békességben, szeretetben a bucsai református egyház élén.

Az ünnepelt főgondnok, Zsombok György meghatódott szívvel válaszolt, megköszönve a meleg és szívhez szóló köszöntőt.

1958 januárjában azonban komoly lépésre szánta el magát az annyira kedvelt és mindenki által tisztelt főgondnok. Ugyanis hosszas vívódás után úgy döntött, hogy lemond eddig viselt egyházi tisztéről. Korára és megváltozott körülményeire, helyzetére hivatkozott mikor ezt a lelki fájdalomtól nem mentes bejelentést megtette. Bejelentése után kérte, hogy Isten áldása legyen szeretett egyházán, vezetőin s tagjain. Nem akart teljesen visszavonulni, ezért felajánlotta, hogy erejéhez képest továbbra is segíti a presbitériumot, s továbbra is „munkálkodó tanácsosa” szeretne maradni.

A templom első felújítása

1958-ban került sor a bucsai római katolikus templom felújítására, renoválására. Bár a református templom több mint tíz évvel fiatalabb volt, itt is elkelt volna a rendbehozatal, hiszen az idő ezt az épületet se kímélte.

A katolikus templomnál használt állványzatok, szerelvények kölcsönvétele egy olyan lehetőség volt, melyet ki kellett használni. Szatmári Mátyás kőműves mesterrel sikerült megegyezni, így lényegesen kevesebbe kerülhetett ez a felújítási munka. Az épület maga természetesen jó állapotban volt, csak a külső részek igényelték a felújítást. Néhány helyen hiányzott a vakolat, máshol már gyengült, így ott le kellett verni és újra kellett vakolni. Máshol a fal bemohásodott, ezeket a részeket csak le kellett kifelni, meg kellett tisztítani. A hibák kijavítása után köporos fröcsköléssel és meszeléssel kapta meg végső formáját.

A felújításra nem volt meg még az anyagi fedezet, de a munkálatokat nem volt szabad elodáztatni, hiszen ilyen kedvező lehetőség többé nem adódik. A presbitérium bízott abban, hogy a munkálatok megkezdése arra ösztönzi a híveket, hogy adományaikkal segítsék annak befejezését. Mivel még így is nehezen folyt be a támogatási összeg, így a gyulai egyházközségtől kértek kölcsönt. Persze a hívők is adakoztak. Volt aki 500 Ft-ot adott, de volt aki csak 10 Ft-ot tudott erre a célra felajánlani. Minden kis összeg jól jött, melyet meg is köszöntek az adományozóknak.

A felújítást egy hónap alatt elvégezték a mesterek. Mindenki örült, amikor látta, hogy a református templom „szép köntösben virít, fehérsége, tisztasága ékes, jóleső látványt nyújt”.

A templom 2005-ben

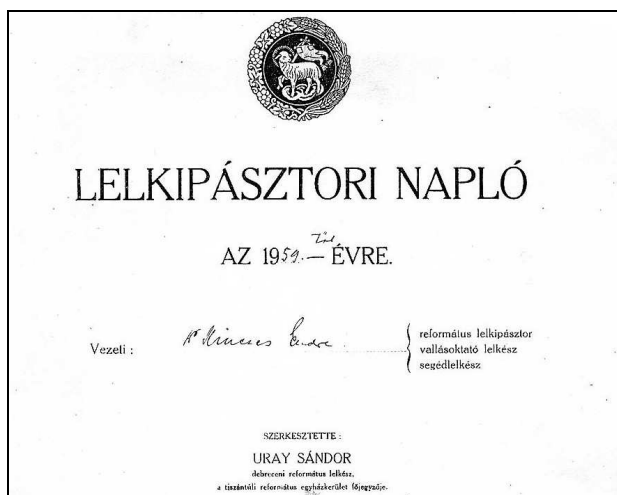
Valóban szépen lett felújítva, hiszen a külső vakolás és meszelés mellett a torony zsalugáteres ablakai is ki lettek javítva, és lombzöld színűre lettek festve. A torony alatti főbejárat elé betonjárda került. A csatornák lefolyóit Oláh János lakatos mester ingyen készítette el.

A szépen felújított templomban hálaadó istentiszteletre a templomépitő Buczai László nyugalmazott lelképásztort kérték fel, akinek Isten után a legtöbbet köszönhet a gyülekezet. Ezt egy levélben rögzítik is.

„A bucsai református egyház hálás örömmel köszöni meg szeretett lelképásztorának, templomépitő első lelkészének áldozatos hűségét és szeretetét, amellyel imádságaiban hordozza szerény egyházunkat, annak minden fontos életmegnyilvánulását figyelemmel kíséri s közelebbről hálásan köszöni szíves jóságát, hogy fáradságot nem kímélve templomunk 32 éves évfordulója alkalmával a megújított templomban 1958. november 9-én tartott hálaadó istentiszteletünkön áldott igehirdetéssel és papi szolgálattal kérésünkre szolgálni szíves volt. Isten adjon továbbra is friss jó egészséget szerettei körében, áldott hosszú, békességes, boldog életet szeretett nagytiszteletű Urunknak. Nagytiszteletű Buczai László nyugalmazott lelképásztor úrnak. Ezt kéri és kívánja hálás megemlékezéssel szeretett híveink serege: a bucsai református gyülekezet.”

A folyamatos támadások a hívők részéről, a sok-sok megoldatlan probléma, a folytonos pénzhiány – s még gondolom számos emberi tényező – kényszerítette Tömöry Lajos lelkészt arra az elhatározásra,

hogy 1959. januárjában lemondott a Bucsán eddig betöltött lelkipásztori állásáról. Nyilván megfáradt a sok-sok küzdelemben, a kilátástalanságban – s ezen összetevők alapján döntött arról, hogy más gyülekezetben szeretne ezentúl szolgálni. A valós okokat leginkább ő tudta volna elmondani, de erre már nincs lehetőség. Így csak következtetni tudunk e meglepő fordulat kiváltó okaira. A lemondás bejelentése után megköszönte a presbitérium szeretetét, támogatását, melyet lelkési szolgálata alatt kapott.

Dr. Kincses Endre lelkipásztori naplója

A presbitérium az egyházi főhatósághoz fordult a megüresedett lelkési állás betöltése érdekében. A kérvényben ott szerepel az egyik probléma, melyet sokáig nem tudott megoldani ez a kis közösség. A presbitérium a maga részéről bizalommal és engedelmesen kéri, várja és fogadja az egyházi főhatóság intézkedését és jelölését. Egyben megemlítik, hogy az új lelkész kinevezésével párhuzamosan – „gyülekezet békéje és jövője érdekében” – Tóth Kálmán nyugalmazott lelkipásztor Bucsáról való elhelyezését, mivel neki tovább nem kívánnak lakást biztosítani a parókián. Hát ez volt az a háttérben sok vitát kiváltó seb, mely folyamatosan fel-fel szakadt, s megkeserítette az egyházi emberek életét. A valóban nagy szegénységgel küszködő gyülekezet képtelen volt arra, hogy a hivatalban lévő lelkipásztor mellett még egy nyugdíjast is finanszírozzon s még lakást is biztosítson mindkettőnek.

1959. február 15-én a lelkészválasztó egyházmegegyei bizottság a választó gyülekezet egyhangú nyilatkozata alapján nagytiszteletű dr. Kincses Endre lelkipásztor urat, a bucsai református gyülekezet meghívás útján megválasztott lelkipásztorának jelenti ki.

Ezentúl dr. Kincses Endre lelkipásztorra hárul mindaz a sok probléma, mellyel elődei is oly sok éven keresztül próbáltak megbirkózni. Mik is voltak ezek? Az üres egyházi pénztár, a hívők lelki nyugtalansága, a sok-sok belső kis- és nagy ellentét, az egyházi földek és ingatlanok visszaszerzése az államtól.

A református templomban megtalálható az a lelkipásztori napló, melyet dr. Kincses Endre vezetett. Ebben jól látható, hogy egy lelkész mindennapjai mivel telnek, milyen feladatokat kell megoldania. Az is kiténik ebből a naplóból, hogy a hívőkkel miként tudott kapcsolatot teremteni illetve fenntartani. És hogy az oly nagyon megcsappant nyáját a lehetőségek szerint meg tudja tartani s ha lehet, azt szaporítani. Küzdelmes és nehéz munka volt ez, főleg ha figyelembe vesszük a kor szellemét, az állam és a párt felső felügyeletét az egyházak, s ezen belül is az ott nehéz küldetést végző lelkészek felett.

Az alábbi bejegyzést olvashatjuk a Keresztelési anyakönyvben:

A bucsai református egyház lelkészei, segédlelkészei:

Bucsai (telep)i leányegyház (1904.)

1. lelkésze: Joó András karcagi segédlelkész 1904–1908. III.
2. lelkésze: Fekete János 1908. III.–1909. X.
3. lelkésze: Varga Antal 1909. X. 1.–1910. XI. 15.
4. lelkésze: Mózes István 1910. XI. 15. – ?

A temetések a leányegyház idejében a kántorként is működő Császár Károly községi tanító végezte 1904.–1914. I.-ig

Az bucsai (önálló) lelkészség (anyaegyház) első lelkésze: Bucsai László 1914. január 11.–1937. VII. 10.-ig. Az ő szolgálata és vezetése alatt épült fel az egyházközség temploma 1925/26-ban. Felszenteltetett: 1926.

A bucsai anyaegyház második lelkésze:

Boda Ferenc volt. 1937. VII. 1.–1940.

A bucsai anyaegyház harmadik lelkésze:

Tóth Kálmán volt: 1940.–1956. I. 1.-ig.

A bucsai anyaegyház negyedik lelkésze:

Tömör Lajos dr. 1956. III. 25.–1958. XII.

A további lelkészek:

dr. Kincses Endre: 1959. I.–1967. XII.

Vilmányi Sándor: 1968. I.–1980. XII.

Furta Péter: 1981.–

Kádár Margit (Komoróczy Sándorné) megválasztott lelkipásztor: 1994. december 30-tól

Kántorok:

Németh Lajos

Császár Károly

Tenyei Gyula

Csekey Tibor

A REFORMÁTUS TEMPLOM ÉS ÉPÍTŐJE

Minden hitközség törekedik arra, hogy önálló lelkesze és saját temploma legyen. Bucsai lakói soha nem bővelkedtek anyagiakban, s így bizony egy templom felépítése bizonytalan volt. A katolikus templomot 1914-ben szentelték fel s bizony a református gyülekezet is vágyott már erre. Nem pusztán a versengés vagy irigykedés miatt, de méltó helyen szeretnék volna imáikat elmondani, egyházi énekeiket elénekelni.

Az iskola épületében tartották az istentiszteleteket. Ezt szerették volna megváltoztatni a bucsai református hívők. Persze a vágyakat realizálni kellett, s ekkor döbbentek rá, milyen nehéz feladat is ez. Gyűjtési körútra indultak, hogy az építéshez meglegyen az anyagi fedezet. A környező tanyákat sorra járták, elmentek a környező falvakba, városokba és természetesen a bucsai hívőkhöz is. Szép lassan gyűlni kezdett a pénz. Volt olyan gazda, aki aránylag nagyobb összeget adott át, de nagyobb számban voltak olyan családok, akiktől üres kézzel távoztak a templomgyűjtésben részt vállalók.

Végül elkezdődhetett a kivitelezés.

A felépült református templom

A neoromán, neoreneszánsz stílusú templomot Czoczek Lajos építész tervezte. Az alapkövet 1925. május 24-én, a templom északi sarkában helyezték el. Az alapkövön – a szokásokhoz híven – elhelyezték egy urnát, ebbe pedig a templomépítés előké-

születeinek leírását, az adományozók névsorát, az akkori elemi csapások felsorolását (aszály, sáskajárás). Egyesek szerint némi aprópénz is került bele, hogy a későbbi időkben, – ha ez az urna felszínre kerülne, – ismerjék meg a kort, melyben ez a kis embercsoport egy ilyen magasztos feladatra vállalkozott. A pontos helyet, – ahová ezt az urnát elhelyezték – természetesen senki nem ismeri, nehogy értelmetlenek valamilyen módon hozzájussanak, esetleg feleslegesen kárt okozzanak az épületben.

A templom 10x20 méteres belső tere 300 ülőhellyel rendelkezik. Tornya 21 méter magas, melyben egy 70 kg-os, 1892-ben öntött harang¹ szólalhat meg. A harangon a következő felirat olvasható:

„Öntette F. Gyarmat Nagybuicsai közössége 1892 évben.”

Nem tudni, hogy 1892-től a templom megépítéséig ez a harang hol volt elhelyezve, honnan hívta hívőit az istentiszteletekre és hol szólalt meg, amikor az örökre eltávozottakat búcsúztatta. Több mint valószínű, hogy egy haranglábon állt, mely talán az istentiszteleteknek helyet adó iskola mellett volt felállítva. (Ez az én elképzelésem.) Hiszen nem azért öntették ki a hívők, hogy némaságra legyen kárhóztatva. Méreteinél fogva is elképzelhető, hiszen megbírhatta egy egyszerű, fából készített harangláb.

A harangról 1958-ban készült rajz

¹ A harangot Thúry János öntötte Budapesten.

Ezt a feltevésemet egy rajz is alátámasztja, mely 1958-ban készült. Ezen a harang nem a toronyban, hanem egy haranglábon van ábrázolva. A bucsai lakosokkal beszélgetve mindenki arra emlékszik, hogy a harang a toronyban volt építésétől kezdve. Tehát a harangláb csak a felszentelésig volt használatban. Mindenesetre érdekes, hogy az 1958-as jelentésben nem a toronyban, hanem a haranglábon ábrázolják. Időközben több emberrel beszélgettem, s azok állítják, hogy a harang ezzel az állvánnyal együtt volt fenn a toronyban.

A haranggal kapcsolatban van egy jegyzőkönyvi feljegyzés, (1957. szeptember 8.) miszerint:

„...Egy harang a toronyban, fel kellett volna húzatni...”

Ez csakis arra utalhat, hogy van a toronyban egy harang, melyet fel kellett volna húzni, húzatni a helyére. Az idézett mondatnak van folytatása is:

„...beadta (mármint a lelkész!) a rézgyűjtőknek – megkérdezésünk nélkül...”

Ez persze azt is jelentheti, hogy volt egy másik – esetleg kisebb – harang, mely nem került a helyére.

Ha már a harangról van szó, meg kell említeni egy levelet, mely egy rákospalotai harangöntőtől érkezett. Az 1958. február 2-án kelt levelében Szlezák Ráfael harangöntő mester ezt írja:

„...harangot önteni még nem lehet, csak repedt, vagy törött harangot lehet újraönteni...”

Ebből viszont azt lehet kikövetkeztetni, hogy a református egyház szeretett volna egy harangot készíttetni a már meglévő mellé.

A templom belseje is figyelemre méltó. A boltozatos kék színű mennyezetre arany csillagokat festettek, jelképezve ezzel a tiszta égboltot.² Így azt érezhették a hívők, hogy a szabad ég alatt vannak.

A templom belseje

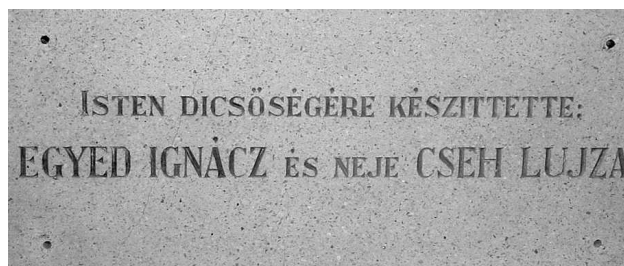
A templom padlózata téglából lett elkészítve, melyeket csak a padosorok közt, a lábak helyén váltottak ki fenyőpallóval, – nyilván azért, hogy a téli hidegben ezzel is megvédjék a templomba járó híveket a megfázástól.

² Most fehérre van meszelve, de néhány helyen megkopott, levált, így előbukkan az eredeti kékség és néhány csillag is.

A két padosor között előre nézve szemben láthatjuk a szószéket. Ideális elrendezés ez, hiszen minden hívő egyformán figyelhet az innen ígét hirdető lelkészre és a lelkész is egyszerre láthatja híveit, mikor hozzájuk intézi szavait. Hét lépcső vezet fel rá, de elég szűk maga a feljáró. Egy terjedelmesebb (kövérebb) ember már nehezen tudná ezt használni.

A szószék...

...és a lábazatán látható márványtábla

A szószék lábazatába egy márványtábla van beépítve, mely jelzi, hogy kinek a költségén készült a templom ezen jelentős része. Egyed Ignác Bucsai jegyzője volt, a református egyházban pedig főgondnok. Tisztségét mindaddig ellátta, amíg fizikailag és egészségileg bírta. Munkáját felelősséggel és példamutatóan nagy odaadással végezte.

A szószékről – 1928. november 14-én – hangzott el Főtisztelendő dr. Baltazár Dezső püspök úr templomszentelési áldása:

„Ezekután megáldalak és elbocsájtalak titeket szeretett gyülekezet, kik az Úr Jézus majorsága, öröksége, szent nép, választott nemzetség és királyi papság vagytok. Megáldalak, mint pásztor szokta az ő nyáját, mint vezér seregét, mint édes atya az ő háza népét buzgó szeretettel. – Mint fészken felreb-

benő sas lebeg fiai felett, úgy terjessze ki az Úr ti felettetek tökéletes oltalma szárnyát. Erős kézzel és hatalmas karral nyújts on ki dárdát és kergesse távol határotoktól az igazak örökségébe jött pogány ellenségeket. Védelméből tartson pajzsot és vessen árkot házatok küszöbe előtt, hogy át ne mehessen azon sem kárvallás, sem betegség, vétek avagy bűn. Hozza fel életető napját, s tápláló esőjét s szerezzon napsugárt és harmatot, terítsen ki fűtakarót és hőlepetl általatok kívánt alkalmas időközökben a ti szép földetek felett. – Legyen kövérség a ti barázdáitokban. Kévéitek nehezüljenek kenyérnek való áldástól; csüreitek, kamráitok teljesedjenek egészséges táplálékokkal. Munkáitok sikerét, hivatalotok hasznát lássa meg ki-ki közületek külső tisztességben, belső megelégedésben, hogy vidám orcával magasztalhasátok a minden jó adományok ajándékozó Istenét. – Gyermekeitek növekedjenek engedelmességben és szorgalmatosságban, Isten előtt és ti előttetek minden kedvességben. Ifjaitok fűződjenek össze tisztos házasságban és láttassák meg ti veletek az egészséges unokák seregét örömtökre szép renddel. Ti mindnyájan magatokat egyen-egyenként és együttesen fonjátok össze a szeretet és békesség köteleivel, együtt imádkozván és dolgozván. – Legyen ékesség házaitokban a rend, szívetekben a tisztaság, hogy kedvét találja bennetek az Úr és kiterjessze felettetek áldását adó kezét. – És hogyha kísértetnének, próbáltatnátok, szenvednétek és sírnátok, tekintsetek az Úr Jézus sebeire, amelyekben számunkra bizonyos gyógyulás orvossága vagyon. Az Ő nagyobb és ártatlanabb szenvedése vigasztaljon meg titeket és vidámitson meg az a dicsőség, amellyel halottaiból feltámadott, mennyekbe szállott és jön ítélni eleveket és holtakat. – Legyen a ti elmétek gondolatja kegyesség, szátok szólása szelídség, utaitok tisztaság, lábaitok járása egyenesség, kezeitek munkája haszon, egész éltetek áldás mind ti magatokra, mind földi, mind égi hazátokra Isten dicsőségére! Ámen."

A belső bútorzat díszítésére is gondoltak a hívők. Ügyes kezű lányok, asszonyok szabadidejükben terítők hímzésével járultak hozzá a templom belsejének kicsinosításához.

Az úrasztal, az úrasztali korlát, a szószék, a két oldalt álló padok hímzett terítővel vannak ellátva. Egy részük már új, vagy felújított. A régiek közül az úrasztali korlátterítőt például Zsombok Györgyné (a gondnok felesége) ajándékozta az egyháznak, melynek értékét 80 pengőben határozták meg. (Ezek az adakozások jelzik a hívők odaadását hitük felé.) Az egyháztanács 1928. december 23-án készült jegyzőkönyvében rögzítette köszönetét:

„...Egyháztanács elismerését és köszönetét fejezi ki Zsombok Györgynének a templomunkat ékesítő szép adományért. Az adományozó hitbuzgóságát és áldozatkészségét, mint követésre méltó példaadást jegyzőkönyvileg megörökíti.

A díszes kiállítású bársonyterítő leltári értékét 80 pengőben állapítja meg.

Bucsai László lelkész”

A szószéktől balra egy pad áll, melynek kivitele egyszerű, a faragás rajta pedig egyedi elképzelés szerint készült. A háttámla közepén egy kehely van kifaragva, míg a jobb és a bal oldali kazettában két kéz összefonódása látható. A készítője a pad hátoldalára írta nevét. Ez olvasható:

„Készítette Nagy István asztalos 1920.”

A faragott pad

A dátum szerint jó néhány évvel a templom felépülése előtt Egyed Ignác megrendelésére készült, és ettől kezdve nyilván használták is, – ami azt jelenti, hogy a templom felépítésének időpontjáig bizonyára az iskolában volt elhelyezve, hiszen az istentiszteletek itt voltak megtartva.

A bronzból készült úrvacsorai kehely

Néhány évvel előbb készült az a bronz úrvacsorai kehely, mely az akkori hívek adakozását híven tükrözi. A kehely felirata:

„Készült a bucsatelepi református hívek közadakozásából 1914.”

A kupakkal, billenő-fedővel ellátott kehely egyszerűségével is magasztosan hat. Hosszúkás formáját az egyenes vonalvezetésű fülrésze még jobban kiemeli. A fatörzset formáló kehely felső részének mindkét oldalán egyszerű díszítést alkalmazott készítője. A talprész is rendelkezik két díszítő elemmel. Itt olvasható a szép kalligrafikus betűkkel bevéssett szöveg: „*Boldogok azok akik a Bárány menyegzőjének Vacsorájára hivatalosak*” (János Jelenések 19. rész 9. vers)

A kelyhet lezáró kupak védősisakként lett kivitelezve. Az idők folyamán a felnyitást szolgáló zsanér már többször javítva lett, jelenleg sajnos már nincs is rajta, – csak a korrekciókat bizonyító javítások láthatók.

Van egy másik kancsó, mely kivitelezésében valamint anyagában is különbözik az előbbtől. Kecsebb, öblösebb és díszesebb. Ez a keresztelési kancsó. Ezt ajándékba kapta a református közösség, melyet a bevéssett szöveg is igazol: „*Istennek dicsőségére 's a bucsatelepi ev. ref.³ gyülekezet használatára készítették: a karczagi reformátos nők. 1905.*”

A keresztelési kancsóról készült rajz és az eredeti

Erről az keresztelési kancsóról 1958-ban készült a rajz. Ugyanis ekkor jött az a körlevél a Református Egyetemes Konvent elnökségétől, melyben felkérlik az egyház lelkipásztorát, hogy a tulajdonukban lévő, vagy kezelésükben álló épületek, műemlékek, műtárgyak, történelmi emlékek összeírását, lerajzolását, esetleg fénykép készítését róluk. Ebben kihangsúlyozzák:

„...Nagyon helyes volna, ha a lelkipásztorok műemlék templomukról, a templom különlegesen szép berendezési tárgyairól (pl. szószék) vagy úrvacsora kelyhekről fényképet is mellékelnének...”

³ ev. ref. vagyis evangélium szerint reformált.

A jól ismert anyagi helyzet miatt fénykép nem készült semmiről, viszont lerajzolták a harangot a haranglábbal, az úrvacsorakelyhet, az előbbieken említett padot, a szószéket, a gyertyatartókat, a templom színes üvegekkel elkészített ablakait.

A templom még csak 32 éves volt, s a berendezési tárgyai (bár nagyon szépek) se voltak 50 évnél idősebbek, s ezáltal nem is számíthattak műkincsnek, mégis elkészültek ezek a rajzok és a jelentést elküldték. Ennek köszönhető, hogy most mi is megismerhetjük ezeket a tárgyakat és a későbbi generáció is tudhat majd róla.

Keresztelési tál

A fellelt rajzok között nem szerepelnek a klenódiumok, azaz a megszentelt edények többi darabjai, bár érzékelhető művészi kivitelezésük. Egyik ezek közül a keresztelésnél használt edény, mely tulajdonképpen arra szolgált, hogy a keresztelendő gyermek feje alá helyezve felfogja a keresztelő kehelyből kicsorduló vizet. Ebbe is egy idézet van bevésve:

„*Keresztelkedjete meg*” (Csel. 2. 38.)

Az úrvacsorához használatos készlethez tartozik még az úrvacsorakehely, melybe az alábbi szöveget vésték:

„*A hálaadásnak poharát veszem és az úrnak nevéét hívom segítségül.*”

A bucsai református hívek közadakozásából vétetett. 1902.”

A kehelyre vésett szöveg jobb oldalára szőlőfürt, bal oldalára pedig kalász van bevésve, – jelképezve a bort és a kenyeret. Ha beteghez ment ki a lelkész, akkor egy kisebb poharat vitt magával s ebből szolgálta fel a bort. Ezek, a szertartásokhoz használt eszközök egyszerű kivitelezésükkel, szolid díszítésükkel évtizedek óta értéket képviselnek, – nem anyagi, hanem lelki vonatkozásban.

Úrvacsorakehely és pohár

Úrvacsora alkalmával használták a kenyérsztó tálát. A bucsai református gyülekezet részére erre a célra is egy gyönyörű edény szolgált. Stílusában merőben különbözik az előzőektől. A minták a tál szegélyén futnak végig, az alját pedig betölti a négyfelé ágazó tölgyfalevél és az azt körülvevő fonott mintázat. A megszentelt edények mind a mai napig használatban vannak, ezáltal különlegességük és szépségük minden alkalommal láthatók.

A kenyérsztó tál

Az előbbiek is mutatják, fontos volt a hívőknek, hogy vallásuk gyakorlása közben milyen művészi kivitelű eszközöket használnak. Adakozásukkal megmutatták, mennyire szeretik közösségüket, s ezen belül is hitüket.

Bucsai László – a templomépítő

1914. január 11-től 1937. június 10-ig szolgált Bucsán

A bucsai református templom bemutatása után illő néhány szót szólni az építetőről. Mivel éppen a település nevét viselő lelkész idejében sikerült megvalósítani a református hívők vágyát és álmát, éppen ezért megfelelő tisztelettel és csodálattal tekintettek erre az emberre.

Bucsai László lelkész

A levelezések és a presbiteri jegyzőkönyvek alapján észrevehető, mennyire közel állt a hívekhez. Határozott, de jóindulatú ember lehetett, aki meggyőzően tudott hatni mindenkire – úgy a prédikációi során, mint a civil életben az utcán.

Lehetséges, hogy a templom építésének is ő volt a kezdeményezője, de a végrehajtója biztos. Amikor a templom építéséről beszélünk, mindenképpen figyelembe kell venni a kor adottságait és a település lakosságának hozzáállását, anyagi helyzetét. A templom építéséhez szánt adományok begyűjtése nem volt olyan egyszerű feladat, ehhez bizony nagyon sok segítség kellett. Bucsai László olyan emberek támogatását tudhatta magáénak, mint Egyed Ignác jegyző, Zsombok György községi bíró, szövetkezeti pénztáros, és a mellettük egyéb tisztséget vállaló egyháztagek s természetesen maguk a hívők. Egy személyben még ő is nagyon kevés lett volna e nemes és szép cél megvalósításához. Maga mellé tudta állítani az embereket, meg tudta győzni őket a

cél szépségéről, magasztosságáról és elsősorban szükségességéről.

A bárói birtokon élő cselédség is hozzájárult a költségekhez, mégpedig úgy, hogy a gazdatiszt a hónap végén esedékes gabonából 20 kilónyt levett minden cselédtől, s ennek értékét adták át az építésre. Ugyanakkor megengedték, hogy időnként (a majorból) átmenjenek a „fundamentum” építéséhez segédkezni.

Egyed Ignác támogatását egy márványtábla örökítette meg, Zsombok Györgyét pedig az egyháztanács 1929. október 13-án tartott gyűlésének jegyzőkönyve, melyből néhány más egyháztörténelmi mozzanatra is fény derül:

„...Zsombok György gondnok előadja, hogy mint községi bíró és szövetkezeti pénztáros sokirányú elfoglaltsága miatt a legjobb akarata mellett sem teheti meg, hogy régebbi eredményesnek bizonyult gyakorlat szerint házról-házra járva teljesítse az egyházi adóbeszedést... Kéri lemondásának elfogadását.

Egyháztanács sajnálattal tudomásul veszi Zsombok György lemondását, ki a gondnoki teendőket 1918. december 15-e óta megszakítás nélkül hűséggel és nagy buzgósággal végezte. Az ő gondnoksága egyházunk történetében korszakalkotó jelentőségű. Különösen nevezetes ez idő alatt a templomépítés, melynek folyamán Zsombok György buzgó fáradozásával és áldozatkészségével jó példamutatással járt az egyháztagok előtt s mindeneket serkentetett kötelességük teljesítésére. Nemcsak az egyház külső építésében vette ki méltó részét, de a lelki élet megújulása körül is maradandó érdemei vannak. Az ő házában tartatott a legelső bibliaköri összejövetel 1921. nov.-ben. Az áldozatkészségében és a templom szorgalmas látogatásában nevével együtt meg nem lankadott. Miért is az egyháztanács elismerését és köszönetét fejezte ki, s érdemeit jegyzőkönyvileg megörökíti. Életére s további közhasznú működésére Isten áldását kéri.

Bucsei László lelkész”

Mint a fenti jegyzőkönyvből kiderül, a református lelkész egyik fő segítője éppen a községi bíró volt, aki példamutató magatartásával is segítette a hitközösség munkáját s aktív részvételével a templom felépítését. A pénz és az adományok összegyűjtése fáradságos és időt rabló vállalkozás volt. Mégis oly meggyőző és állhatatos munkával sikerült ez a szép feladat.

Bucsei László lelkész a templom felépítése után is sokáig nagy népszerűségnek örvendett, hiszen vasárnaponként a templom megtelt hívőkkel. A lelki megújulást, a szeretet elterjedését nagyban elősegítette a fő utcán magasodó templom látványa.

Bucsei László Bucsáról való távozása után is tartotta a kapcsolatot itteni híveivel. 1939. december 29-én az itt látható fényképet küldte a bucsatelepi

gyülekezetnek. A kép hátuljára egy üzenetet írt, melynek lényege, büszke arra, hogy a hívőkkel közösen „...megépíthettük az Úr imáadásának templomát.” Ez is mutatja, milyen szoros szálak fűzték ide, ahol ő volt a gyülekezet első lelkipásztora és a templom megépítője is.

Távozása nem szakította meg azt a köteléket, mely ittlétekor oly erős volt hívő és lelkipásztor között. Még évtizedekkel később is szeretettel gondoltak rá és várták vissza. S ő vissza is jött, bár csak egy igehirdetői feladattal. Bucsáról Kisújszállásra került, s innen kellett őt elkérni – a Nagykunsági Református Esperesi Hivataltól – hogy 1958. november 9-én délelőtt (a frissen felújított templom 32 éves évfordulóján) a rendes istentisztelet keretében szolgáljon. Az egyházhatósági engedélyt a Békés Megyei Esperesi Hivatal is megadta.

Az istentisztelet nyilván sok hívőt vonzott a templomba. A találkozás nagy öröme szolgált a hívőknek és a régi lelkipásztornak is. Felelevenedtek a régi emlékek, a templomépítés során átélt események.

A nagy találkozás még hetekig foglalkoztatta a hívőket. A presbitérium is hálás volt régi lelkipásztorának, hogy jelenlétével szebbé és magasztosabbá tette ezt a napot. Mindezt egy levélben is megköszönték neki:

„A bucsai ref. egyház hálás örömmel köszöni meg szeretett lelkipásztorának, templomépítő első lelkészének áldozatos hűségét és szeretetét, amellyel imádságaiban hordozza szerény egyházunkat, annak minden fontos életmegnyilvánulását figyelemmel kíséri s közelebbről hálásan köszöni szíves jóságát, hogy fáradságot nem kímélve templomunk 32 éves évfordulója alkalmával a megújított templomban 1958. nov. 9-én tartott hálaadó istentiszteletünkön áldott igehirdetéssel és papi szolgálattal kérésünkre szolgálni szíves volt. Isten adjon további friss jó egészséget, szerettei körében áldott hosszú, békességes, boldog életet szeretett nagytiszteletű Urunknak: nt. Bucsei László ny. lelkipásztor úrnak. Ezt kéri és kívánja hálás megemlékezéssel szeretett híveinek serege: a bucsai Református Gyülekezet.”

A meghatottság érződik ki abból a levélből melyet Bucsei László írt a felejthetetlen találkozás után a Presbitériumnak., válaszul az előző köszönetnyilvánító sorokra:

„A bucsai ref. egyházközség nagytiszteletű Presbitériumának

Bucsa

Kedves Presbiter-testvéreim!

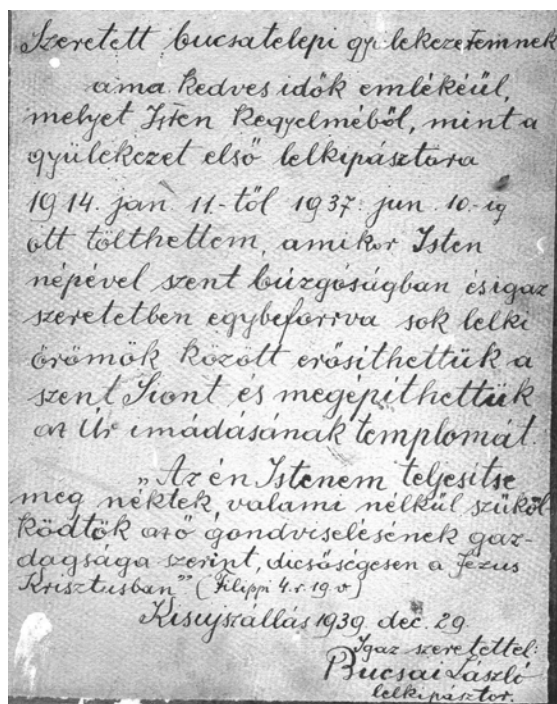
Azért a szíves megemlékezésért, melyet 304/1958 sz. presbitéri határozatban a nov. 9-i szolgálattal kapcsolatban oly megragadó módon áldáskívánatokkal együtt kifejtetni szívesek voltak, fogadják hálás köszönetemet!

Nem adhatok elég hálát Istennek azon nagy kegyelméért, hogy adta nekem a találkozásnak és a szolgálatnak azt akedves alkalmát, amikor megelevenedtek a régi kedves emlékek s egymás hite és szeretete által benső emberünkben megerősödhetünk. Aranynyárként ragyog előttem e nap életem hátralévő idejében!

Amikor a Presbitérium és a gyülekezet minden tagjának idvessége karácsonyi ünnepeket és az új esztendőben tiszta örömeket és elfogyhatatlan boldogságot kívánok, köszöntésül a Pál apostol szavait veszem ajkaimra: „És most, atyámfiai, ajánlak titeket az Istennek és az ő kegyelmessége ígéjének, aki felépíthet és adhat néktek örökséget minden megszenteltek közt.” (Ap. Csel. 20,32)

Kisújszállás, 1958. dec. 17.

Testvéri szeretettel
Bucsei László
ny. lelkipásztor”

A fénykép hátoldalán olvasható kézírásos üzenet

Azt hiszem, hogy ebben az egy mondatban – „Aranynyárként ragyog előttem e nap életem hátralévő idejében!” – minden benne van, ami arra az időre vonatkozik, melyet Bucsei László lelkész itt – Bucsán – eltöltött.

Milyen szép és felemelő érzés, amikor az innen eltávozott templomépítő így köszöni meg a Bucsán eltöltött éveket. Az élet azonban nagyon bonyolult. A református templom építésében, fenntartásában, valamint a gyülekezet hitének erősítésében jelentős szerepe volt egy másik személynek is. Nevezetesen a templom egyik főgondnokának: Egyed Ignácnak.

Az előző fejezetben is megemlített községi jegyző és főgondnok nagyon sokat tett a templomért, a közösségért. Éppen ezért szinte tragikus az a levél,

melyet felesége 1960-ban írt a Református Lelkészi Hivatalnak. A bucsai templomot oly nagylelkűen támogató Egyed Ignác özvegye fordul a jólelkű hívőkhöz. Szerény nyugdíja oly kevés, hogy a megélhetésre sem elegendő. Éppen ezért pénzügyi támogatásért „esedez”.

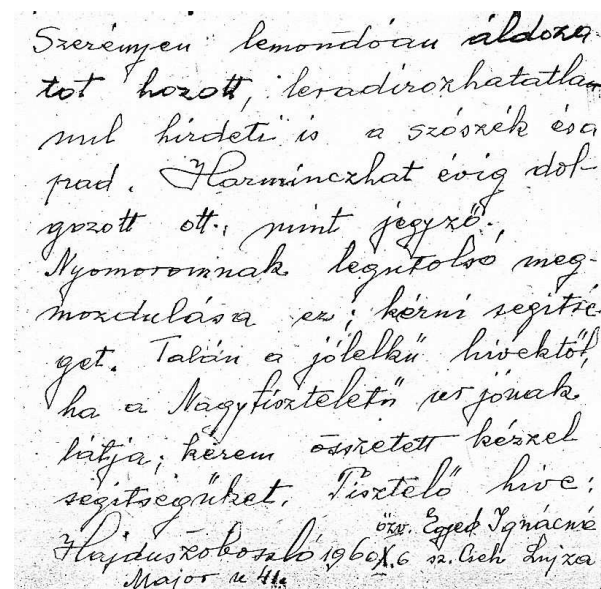
„Tisztelettel keresem fel a Bucsei Református Lelkészi Hivatal Vezetőségét megtört szomorú szívvel kérem segítségüket, mivel 83 évesen elhagyatott magányomban nélkülözök.

Soha sem volt gyermekem, nincsen kire számíthatok. 258 forint kisnyugdíjam van. Soká nem is kímélhető már, majd csak elszólít a jó Istenem, de amíg élek – egyszer s mindenkorai pénz segítségért esedezem. Miért éppen a Bucsei Egyháztól? Mert megboldogult férjem ott Bucsán lelkes társadalmi munkát végezve – fáradságot nem kímélve segítséget hozott össze a Bucsei Református Templom felépítéséhez, éjjel-napot egybekötve sikerre is vitte!

Szerényen lemondóan áldozatot hozott, leradírozhatatlanul hirdeti is a szószék és a pad. Harminczhat évig dolgozott ott, mint jegyző.

Nyomoromnak legutolsó megmozdulása ez: Kérni segítséget. Talán a jólelkű hívektől, ha a Nagytiszteletű úr jónak látja, kérem összetett kézzel segítségüket. Tisztelő híve:

özv. Egyed Ignácné sz. Cseh Lujza
Hajdúszoboszló, 1960. X. 6.”

A levél befejező része

Nem tudom, végül is tudott-e rajta segíteni a mindig anyagi nehézségekkel küszködő egyház. Mindenesetre szomorú, hogy egy olyan ember özvegyének kell alamizsnáért könyörögni, kinek férje – s nyilván ő maga is – rengeteg erkölcsi és anyagi áldozattal példaadó hívő volt ittlétekor. Nevüket márványtábla örökíti meg a szószéken. Sokat áldoztak egy templomért, egy közösségért, mert hitték és tudták, hogy jót cselekednek.

Köszönet nekik érte!

ANYAKÖNYVI KUTATÁS

Mária Terézia törvényben rögzítette, hogy a birodalom minden településén a születéseket, házasságkötéseket és az elhalálozásokat a hozzá tartozó egyház anyakönyvekben rögzítse. Abban az időben nem volt minden településen templom és a templomhoz tartozó írástudó, – így az egyházakhoz tartozó filiák lakosai kötelesek voltak az anyakönyvezést igénylő eseményeket a hozzájuk tartozó plébániákon bejelenteni.

A kezdeti időszakban rögzített adatok nagyon hiányosak, de azért sok mindent elmond arról a korról. Az anyakönyvek szerepe éppen abban nagy jelentőségű, hogy több évtizedet, évszázadot visszamenve is követni lehet egy-egy család mindennapjait.

Emberi sorsok, életek, örömök és tragédiák rejtőznek száraz adatként az egyházak által vezetett anyakönyvekben, – legyen az születési, esketési vagy akár halálozási. Adatok sora szerepel benne, melyek önmagukban nem mondanak semmit, de ha valamilyen céllal kutakodunk a sorok között, meglepően sok és értékes adathoz jutunk.

Az anyakönyvekben a kézírás miatt sok akadályba ütközünk, ugyanis találkozhatunk szép írású oldalakkal, de nagyon sok esetben nagyon csúnyán íródott oldalak is fellelhetők, – ezeknél rettenetesen sok energiába kerül amíg egy-egy nevet ki tudunk bogarászni. A tinta, amelyet a régi időkben használtak, bizony igen gyenge minőségű volt, sokszor házilag állították elő, így előfordul, hogy a leírt betűk nagyon nehezen olvashatók, mivel elhalványodtak az évtizedek, évszázadok során. Ezek csak a nehézségek, de amikor már véget ér a bogarászás szemfárasztó időszaka, egyből sikerélményként lehet elkönyvelni az előző időszak minden apró bosszantó mozzanatát.

Az anyakönyvek nagyon sok mindent elárulnak. A sorok közül – a sok adat mellett – kiolvasható egyes családok vagy személyek, esetleg egy kisebb közösség gondjai, tragédiái, néha örömei. Bár ezek csak „száraz” adatok, mégis sok mindenre lehet következtetni.

A középkori feljegyzésekből arra lehet következtetni, hogy Bucsának volt temploma, mely többször leégett, de mindig újjá építették. Még a török időkben is állt itt templom. Az évszázadok viharai megkritikották az itt élő közösséget, így amikor újra, – és ki tudja hanyadszorra – a „feltámadás” időszaka következett, akkor bizony nem volt temploma egyik felekezetnek se. Ennek következtében, – a Mária Terézia által kiadott rendelet értelmében – a legközelebbi anyakönyvezési helyre mentek keresztelni, házasságot kötni, illetve halottaikat eltemetni.

Általában közigazgatásilag határozták meg, hogy egy település mely – templommal rendelkező – községhez vagy városhoz tartozik filiaként. Én ezt Bucsá esetében sajnos nem tapasztaltam. Az itt élő emberek több helyen anyakönyveztettek. Karcag, Dévaványa, Füzesgyarmat, Báránd, Szeghalom templomainak anyakönyveiben találhatjuk meg a bucsaiak adatait.

Ahhoz, hogy megközelítőleg pontos adatokkal rendelkezem, a szomszédos települések egyházi anyakönyveit át kellett böngészniem, hogy az ott talált adatokat rögzítve kikeressem a számunkra értékes dolgokat.

A nehézséget fokozta még az, hogy az anyakönyveket folyamatosan írták, tehát a bucsai emberek adatai el voltak „rejtve” a helyiek között. Ezek közül kellett kikeresni azokat, akik Bucsán, vagy a Bucsához tartozó tanyavilágból kerültek bejegyzésre.

A kutatás fárasztó és időt rabló tevékenység. Ebben az esetben ez hatványozódott, hiszen az előbbieken felsorolt települések anyakönyveit lapozgatva arra kellett koncentrálni, hol található Bucsára, vagy bucsai emberre vonatkozó bejegyzés. Kezdetekben a sor elején jelezték az anyakönyvezett hovatartozását, később már külön rubrika szolgált erre.

Bucsát és a bucsai pusztán található településeket egy egységként kell kezelni. Így az anyakönyv lapjain nemcsak a Bucsá szót kellett keresnem, hanem a többi kis egységet is. Ezek többek között: Rakonczápuszta, Kerek sziget, Görbe sziget, Nagy-Bucsá, Barna sziget, Kis-Bucsá, Borz stb.

A bejegyzéseket úgy másoltam ki az anyakönyvekből, ahogy ott volt leírva, ezzel is jelezve a kor írásmódját, és egyben mutatva azt is, mikor hogyan nevezték ezeket a helyeket. Van amikor beírták, hogy Nagy-Bucsá Puszta, máskor csak Nagy-Bucsaként, néhány esetben meg egyszerűen csak Bucsaként jelölik meg. Másképpen írták a karcagiak, és másképpen a füzesgyarmatiak. A Füzesgyarmaton anyakönyvezett házasságoknál az 1861-ben történt bejegyzés például csak *Butsa*-ként említi, majd csak 1869 táján változik át Bucsai pusztára, majd Nagy Bucsára és Nagy Bucsá Puszta.

Nem sikerült – bár nem is volt szándékomban – egy teljes adatbázist létrehozni. Céлом nem az volt, hogy minden bucsai lakost felkutassak, hanem az, hogy a jellegzetes és jellemző adatok birtokában bizonyos következtetéseket le tudjak vonni s ezeket a könyv megírásakor fel tudjam használni bizonyítékként, hiteles dokumentumként. A levéltári kutatás és az egyházi anyakönyvek tanulmányozása a legjobb alapot biztosította ehhez.

30. dno. Bucsai Béres Károly Péter l. Julianna 5 évf. Sírülés. 11. Máty. 13. Máty.

*Jegyzés: Ezen halott Bucsánn az Uradalmi majorban holt meg, és temetett el-ij a fenn-
irt napokban, ottani Tanító Tartsai Nagy Sámuel által Búcsúztatóval, mind
az árvizek dúllogási miatt minden arra lévő gátak el-rontatván, nem hozathatott be
a holt test az anya-egyházba temetésre.*

Egy figyelemreméltó anyakönyvi beírás (1844. március 13.)

HALÁLOZÁSI ANYAKÖNYV

Nagy-Bucsai Ujülés önálló településként először 1892. szeptember 30-án szerepel a füzesgyarmati halálozási anyakönyvben.

Tehát az anyakönyvek adatai alapján meg lehet határozni, hogy mikor kezdett kialakulni az a falu, melyet napjainkban Bucsának neveznek. Nyilván nem a fenti időpontban épült itt az első ház, hanem csak ekkor lett bejegyezve egy itt élő család halva született gyermekének temetése.

Ettől az időponttól kezdve azonban egyre gyakoribbak a Nagy-Bucsai Ujülés meghatározása lakhelyként. Ebből következik, hogy rohamos fejlődésnek indul a falu, legalábbis a betelepedések szempontjából.

Mint az előzőekben már jeleztem, ebbe az anyakönyvbe van beírva az első olyan temetés, amely ennek az új telepnek, a Nagy-Bucsai Ujülés-nek a saját temetőjében történt. A dátum pedig: 1894. december 2. Az anyakönyv szerint Szőke Julianna napszamosnő 1 éves és 7 hónapos, gyomorhurutban elhunyt törvénytelen fia, János volt az első ide temetett halott. S ettől kezdve már csak ebbe a temetőben lettek elhantolva a bucsai halottak, bár maga az anyakönyvezés még sokáig Füzesgyarmaton volt.

A református egyház 1904. január 1-től, míg a katolikus 1907. január 1-től vezet önálló anyakönyvet.

Ha nem volt se templom, se pap, se egyházi, akkor vajon ki végezte el a temetési szertartást? Hiszen ebben az időben e nélkül senkit el nem temettek. Az anyakönyv erre is megadja a választ. A megjegyzés rovatban ott szerepel, hogy Németh Lajos községi tanító végezte el az elmaradhatatlan szertartást, mely során egy utolsó énekkel és egy utolsó imával ő búcsúztatta az elhunytakat.

Tulajdonképpen ez máris kettős adat, hiszen ebből megtudjuk, ki a temetési szertartást elvégző személy s ugyanebben megismerjük az ekkor itt tevékenykedő községi tanítót, Németh Lajost is.

A falu történetét tanulmányozva, az ott leírtak szerint az előbbieken említett Németh Lajos (Nyemec? Lajos)¹ volt az első tanító Bucsán. Legalábbis az eddigi adatok szerint. A halotti anyakönyv

azonban megemlíti egy másik tanítót is, aki 1844-ben tevékenykedett Bucsán. Ez egy nagyon érdekes beírás, hiszen a halott adatai mellé még bekerült egy „Jegyzés”, mely sok mindentről árulkodik. 1844. március 24-én, Bucsai Béres Károly Péter 5 esztendő leánya Julianna halt meg. A temetés különlegességét, egyediségét a beírt személyi adatok alatt közlik velünk. Ez a szöveg pedig a következő:

Jegyzés: ezen halott Bucsánn az Uradalmi majorban holt meg és temetett el és a fenn-irt napokban ottani Tanító Tartsai Nagy Sámuel által Búcsúztatóval, mind az árvizek dúllogási miatt minden arra lévő gátak el-rontatván, nem hozathatott be a holt test az anya-egyházba temetésre.

Ezek alapján máris tudhatjuk:

- 1.) 1844 márciusában nagy árvíz volt a környéken.
- 2.) A területet már akkor gátak védték, hiszen ezek megrongálása miatt lett vízzel elzárva a település a közlekedési útvonaltól.
- 3.) A szokásoktól eltérően, a major területén lett eltemetve az 5 éves Károly Julianna.
- 4.) Ebben az időszakban itt tevékenykedett Tartsai Nagy Sámuel tanító.

Néhány sor – és máris négy adattal gazdagodtunk. Mindezt egy gyermek elhalálása kapcsán. Hogy az említett tanító csak az uraság gyermekeit oktatta volna, vagy az ott élő cselédek, béresek, napszamosok s egyéb munkások gyermekeit is, az itt nem derül ki. Több mint valószínű azonban, hogy minden iskolaköteles gyermek oktatása az ő feladata volt, hiszen a kötelező oktatást már az 1700-as évek elejétől törvény írta elő.

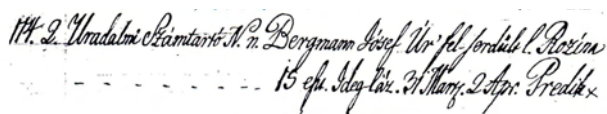
A halotti anyakönyvek súlyos tragédiákról is árulkodnak: gyermekhalálozások, járványok, gyilkosságok, balesetek tárulnak a kutató elé.

Az 1836. év augusztusától majd fél évig kolera (Cholera) járvány dült a környéken. Szerencsére – az elszigeteltség miatt – csak egyetlen bucsai áldozata van ennek a szörnyű kórnak. Az 1842-es év a *Veres himlővel* köszönt be, és tart egészen május végéig.

Miről árulkodik még a halotti anyakönyv? Például arról, hogy egy bizonyos időszakban kik és milyen pozíciót töltöttek be a bucsai uradalomban, s azt is, hogy milyen foglalkozású emberek éltek itt.

¹ Sok helyen így szerepel – nem tudni miért.

1833. február 22-én temették el fél esztendő Mária nevű kislányát a „*Butsai Ispány Bergman József Úr*”-nak.

14. 2. Uradalmi Számtartó N. n. Bergmann József Úr fél-jordán. Rozsina
15. évi. Ady Lás. N. Nagy. László. Predik.

1842. április 2-án ismét találkozunk a nevével, mikor a 15 esztendő, „*Idegláz*”-ban szenvedő Rozsina lányát vesztette el, „*Uradalmi Számtartó N. n. Bergman József Úr*”.

Tragédiák végtelen sora szerepel a halotti anyakönyvben. Természetes, hogy családtagunk elvesztése igen nagy fájdalom, – ha viszont ez sorozatban történik, akkor válik igazán elviselhetetlenné a tragédia. Nézzünk meg ezek közül is néhányat:

1843. május 1-én Varga Bálint bucsai béres feleségét, a 33 éves Szlatkányi Rebekát temeti el, majd néhány hónap múlva, december 4-én a 3 esztendő Juliánna lányát. Bizonyára férfiemberként nem tudott úgy gondoskodni róla, mint egy édesanya, s így rövid időn belül felesége után elvesztette gyermekét is.

Hasonló eset történt 1892. áprilisában is. Gábrriel András napszámos felesége Staczkó Rozália tüdővészben hunyt el 4-én, s néhány nap múlva Rozália nevű, 8 hónapos kislánya követi őt.

Ez az év hasonlóan bánt el másokkal is. Itt van például Péter Dániel kertészsegéd, – aki ekkor már a Nagy Bucsai Újülést vallja lakhelyének, – ő december 27-én temeti 3 éves Ferenc nevű fiát, majd néhány nap múlva, január 2-án az 1 éves és 3 hónapos Mihályt.

Gyurik András napszámos és felesége Kürti Erzsébet 1893. január 14-én temetik el 27 napos csecsemőjüket, s néhány nap múlva, január 25-én mellé temetik kistestvérét, az 1 hónap híján 3 éves Zsuzsánnát.

De itt olvashatunk egy még fájdalmasabb eseményről, hiszen ikrekről van szó. 1894. február 13-án Szabó Sándor kovács és felesége Pál Terézia (szintén Nagy Bucsai Újülésről) temetik el hörghurutban elhunyt Sándor nevű gyermeküket, s egy hónap múlva, március 5-én követi őt ikertestvére József is. Pedig milyen büszkék lehettek a szülők felcseperedő gyermekeikre, akik bizonyára úgy hasonlítottak egymásra, mint egyik tojás a másikra.

Szörnyű halála lehetett 1892. március végén Pénzes Lajos csász és Somogyi Zsuzsanna kisleányának, – aki szintén a Zsuzsanna nevet viselte, – hiszen a bejegyzés szerint a halál oka: megégés. Sajnos hasonló eset történt Vida Sándor napszámos és Sütő Juliánna fiával Sándorral is 1894. március elején. Nála is a halál okaként megégés szerepel.

Ki tudja, milyen események készítették arra 1880. márciusában Molnár Mihályt, hogy önkezével ves-

sen véget életének? Az anyakönyvi bejegyzés szerint: *magát felakasztotta*. Még inkább kérdéses az ilyen esemény oka és kiváltója, ha ez egy gyerekkel történik, hiszen Pata Sándor napszámos és Szécsi Judit fia Sándor 1891. novemberében még csak 12 esztendő múlt. Az ő esetében is öngyilkosság lett az anyakönyvbe bejegyezve. Hogy mi készítette ezt a kisgyermeket erre a szörnyű tetre, azt talán még a szülei se tudták.

Szintén nem tudhatjuk az okát annak, hogy Baranyai Zsuzsanna, Makai Balázs dohányos felesége 42 éves korában miért választotta ezt a szörnyű véget. 1893. július 17-én nála is az szerepel halálunként, hogy *önakasztás*.

Baleset is történt Nagy Bucsai Pusztán 1886-ban. Egy Deák Pál nevű, 26 éves juhász vízbe fűlt. Lehet, hogy legeltetés közben a vizes, mocsaras vidéken olyan helyre tévedt, melyet nem ismert eléggé s a vízben elmerülve megtörtént a baleset. Az sem kizárt, hogy csak a nagy meleg miatt szeretett volna megmártózni a hűs vízben s a tragédia így esett meg vele. Mindez 1886. június 5-én történt.

Érdekesnek mondható bejegyzést találunk a halotti anyakönyvben az *1829-dik Esztendőben Januárius Hónapbann*, mégpedig a 15-én készült írás szerint, melynek szövege a következő:

„Egy bizonytalan Férfiú személynek jobbára már csak tsupa csontokból álló holt Teste találtatott Gara Rét közepén a Nád-vágó Emberek, nevezetesen Kertész Mihály által, illy positurábann: Hanyatt formán fekvőde, valamennyivel jobb fele dülve, két kezeit mejjére téve, lábait öszve húzva.

Nevezetesebb meg-esmertető Jelei: Magas széles termetű, kerek fejű, barna nyírott hajú, fogai épek, és fehérek, mellyekből azt lehet ki-hozni, hogy közép idejű, javakorabeli ember volt, – továbbá egy Ingben Katonai Comthiss gatyábann, magas tetejű Kalap fejbenn. A Zöld Leveles Nádat a fekvésben maga alá öszve-hajtogatván, úgy lehet gondolkodni, hogy még a Nyáron Kapállás tájban mehetett a Réthe a mikor még ott víz nem volt, most ugyan már a Jégből Nád-vágóval vágattatott-ki. Megtaláltatván Koporsó csináltatott nékie, és a rendes Temetőbe minden Halotti pompa nélkül el-temtetett J. Hónap 18-dikán. – A Láb szárain és Homlokába még valamely kevés Bőr láttatott. Úgy vélekedhetni, hogy valami beteg szökött Katona lehetett.”

1895 májusában egy gyilkosság borzolta fel a Nagy Bucsai Újülés lakóit. A füzesgyarmati halotti anyakönyv szerint 27-én Ströbl János napszámost meggyilkolták. Az „Észrevételek” rovatban a következőket olvashatjuk:

„A hulla hatásáigilag felboncoltatván orvosi rendeletre azonnal eltemetni kellett. A hal. vizsg. bizonyítvány különben illetékes anyakönyvezés végett áttétetett a szeghalmi rom. cath. lelkészi hivatalhoz 115/1895”

1829. 18 dik Esztendőben.

Januarius Hónapban.

2. Beke Sándor f. István - 3bs. Nyaralyasónis. 21 Dec. 2 Január. Enekió.

3. Kovács Ják István f. János Sára 27 eph. Csánaberegy. 1 Jan. 3 Jan. Predikát.

5. Uraság Schweizer f. Makhorits Ják f. Károly. a. R. Katholica Perioniana. 1 Jan. 10 Jan. Predikát.

10. Várju András. Csánaberegy. 52 eph. Mellyporulaj. 8 Jan. 10 Jan. Predikát.

15. Egy bizonytalan Ferjiúremélynek jobhára már tavak spupa szonokból al.
 15 költö Szele, találtatott a Sapa Rét közepén, a Nádvágo Emberek re-
 veresefen Rertész Mihály által, illy posikurában, Hanyott formán, se-
 ve, valamennyire jobb felhűlve, két kettő mejjere teve, Hábait öfvelhőre.
 Néveresefelt med-emertető Selei, Magas fides természetű, kerek fejű, barna
 nyírtet hajú, fogai épek, és fehérek, melyekből azt lehet ki-
 tők idejű, javallék ember velle, továbbá egy Ingbern, Katorai Pambóts ga-
 Hábán, magas tegejt Kálap fejében. 18. Zöld leveles Nádak a felvél,
 Venn magyala öfve hajto-gatvára, így lehet gondolkodni, hogy ony a Nyarona
 Kárállat tájban mekült a Rébe, a mitor-mig ott víz nem vlt, mélt ugyan
 márt a Nádok Nádvágonal vágattatott ki. Meg találtatván Kóbrsó Hír-
 tatott nekik, é a rendes Temeribe minden Hábok poma nélkül el-
 telt. 7. Hónap 18. dikéim. A Lab fájain, é Homlokán meg valamely kegy
 Bor láttatott. Ugy vétekedhetni, hogy valami beteg Sökök Katorai
 lehetett.

1829. januári bejegyzések

Július Hónapban.

179. 7. F. Nagy Rebeka házlagkivület. István. 32. Kerevény. 5 Jul. 7 Jul. Enekió.

174. 18. Bucci Beres Józ Bálint f. Bálint. 1 eph. Kerevény. 16 Jul. 18 Jul. Enekió.

175. 21. Beke Bálint l. Judit. - 3bs. Nyaralyasónis. 20 Jul. 21 Jul. Enekió.

176. 30. P. Csák János f. János. 4 é eph. Húrut. 28 Jul. 30 Jul. Enekió.

177. 31. N. Csák Jánosné, Tócsnai Sára. 95 eph. Csánaberegy. 29 Jul. 31 Jul. Predikát.

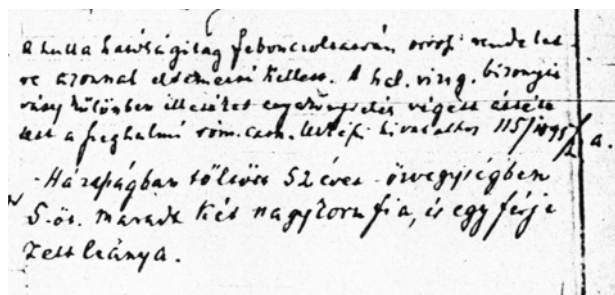
1839. július havi bejegyzések

117. 29. Molnár Nagy Sándor l. Sufanna. 1 eph. Békéscsaba. 27 Oct. 29 Oct. Enekió.

118. 30. Bucci István Borsányi János f. János, 2 eph. Nagadej. 27 Oct. 29 Oct. Enekió.

119. 31. Gacsári András f. István. - 3bs. Kerevény. 29 Oct. 31 Oct. Enekió.

1841. októberi bejegyzések

Volt például olyan haláleset, amikor a szénaboglya ráborult az alatta tevékenkedő emberre, s mire kiszabadították, már halott volt. Egy másik baleset meg úgy történt, hogy a gulyás a kútból merte a vizet s közben belezuhant. Nem tudták kimenteni, így megfulladt. Ilyen és ehhez hasonló tragédiák történtek elődeinkkel.

Ha elmélyedünk ezekben a régi anyakönyvekben, akkor szinte regénybe illő eseményekkel, furcsaságokkal találkozhatunk. Ha egy kis fantáziával egy kerettörténetbe illesztjük ezeket az eseményeket, máris ott érezhetjük magunkat abban a korban, melyben őseink, elődeink éltek.

A halotti anyakönyvben olyan szavakkal is találkoztam, melyek ismeretlenek voltak a számomra. Ez a halál okaként megjelölt betegségek nevei voltak. A kolera, a hurutos s egyéb más betegségek ismerősek voltak. Több helyen találkoztam egy furcsa szóval, mely a halál okát jelölte: *Sinlés*. Érdekes szó, de vajon mit jelenthet? Megkérdeztem idős embereket, orvosokat, egészségügyben dolgozókat – de senki nem tudta megfejtani. Végül én magam döbbsen rá a rettenetes szónak a jelentésére. A *Sinlés* nem más, mint sínylődés. Vagyis akinél ez a beírás szerepelt, arról azt kell tudnunk, olyan szegénységben élt – sínylődött – hogy még ételre sem tellett, ezért tulajdonképpen éhen halt. Bizony ez szörnyű halál lehetett. Éppen ebben az időszakban, 1846-ban írta Petőfi Sándor az alábbi sorokat:

„*Sinlődik az emberiség,
A föld egy nagy betegház.*”

Igen, ő is használta ezt a szót, melynek használata szerencsére „kiment a divatból”, már nem nagyon hallunk róla. Most már mással helyettesítjük, most már azt mondjuk: nyomorog, éheznek.

A másik szó, mely találós kérdésként merült fel előttem: *hagymáz*. Tudtam, hogy nem kötődhet a hagymához, de akkor meg mi lehet? Ebben viszont a házi orvosom volt segítségemre. Ő tájékoztatott arról, hogy a régi doktorok így nevezték a tífuszt. Tehát ezeknél a bejegyzéseknél tífuszban (hagymázban) elhalálozott személyről van szó.

KERESZTELTEK ANYAKÖNYVEI

A keresztelési anyakönyvek már örömtelibb eseményeket rögzítettek. Ebben figyelemmel kísérhetjük, egy-egy család fejlődését, létszámgyarapodá-

sát. Azt is megfigyelhetjük, hogy a keresztszülők kapcsán milyen baráti vagy rokoni szálakkal kötődnek egymáshoz a bucsai családok, a bucsai emberek.

Érdekességeket azonban itt is találhatunk. 1866. július 18-án született Carolina keresztszülei nem akárcik. A bejegyzés szerint: *Comes Blankenstein Georgius, Com. Gebser Carolina*, lakhelyük pedig Praedicum Bucsa. Vagyis Blankenstein György gróf és felesége Gebser Karolina Bucsa Pusztán lakott. Még egy érdekessége van ennek az eseménynek. Mindez 1880-ban lett bevezetve az anyakönyvbe, ugyanis nevezett Karolina annak idején törvénytelenként látta meg a napvilágot s most (34 év múlva) *a kérdéses gyermekre a következőképpen igazították ki*. Vagyis az új bejegyzés szerint immár törvényes gyermeknek mondható ki.

Mivel az anyakönyvekben a foglalkozást is beírták, így megtudhatjuk, hogy 1885. február 22-én keresztelt Ferencz (szülei: Szabó János gépész és Szűcs Zsuzsanna) keresztanyja: Kósa Anna *bábaasszony*, Kövér Sándor neje. Ebből máris tudjuk, ki segítette a napvilágra ebben az időben az újszülötteket.

Más feladata is volt a bábaasszonynak. Ha azt tapasztalta, hogy a világra jött csecsemő nagyon gyenge, esetleg csak órái vannak hátra, helyettesíthette a papot és szükségből megkeresztelhette. Ez történt 1879. augusztus 22-én Balogh Mihály béres és Virágh Katalin Rozália nevű kislányával. Bejegyzésként az szerepel, *keresztelte: szükségből a bába*.

Öröm a szülőknek, amikor egyszerre két gyermekkel örvendeztetni meg a feleség a férjet. Ez történt 1882. augusztus 11-én Cserni János kertésszel, hiszen felesége Kompán Anna egy fiúval (Sándor) és egy lánnyal (Mária) ajándékozta meg.

Majd 1887. december 15-én Takács Albert dohánnyossal történik ez a nagy esemény: felesége Balla Mária két kislányt (Anna, Rozália) hoz a világra.

Mindez megismétlődik 1889. július 1-én Tímár Mihály napszámos házában is. Felesége Tímár Viktória két kislánnyal ajándékozta meg párját. Nevük: Viktória és Ilona.

Szomorú ikerszülés is történt Nagy Bucsa Pusztán. Mégpedig 1895. március 4-én. Suhajda Lászlónak és Orbán Magdolnának két fia születik, de sajnos élettelenül. Érdekes, hogy ennek ellenére bekerültek az anyakönyvbe, még pedig név nélkül, – bizonyára azért, mert a gyerekek a kereszteléskor kapják a nevüket s itt ebben az esetben még a bába se tehetett semmit.

Van még egy olyan bejegyzés, mely abban az időben fekete pontként szerepelt egy közösségben. Ez pedig csak egy szó: *törvénytelen*. Ez olyan újszülött esetén került a név mellé, amikor az anya férjtelen volt, – vagyis lányanya.

Kivételesen egy olyan esettel is találkoztam az anyakönyvben lapozgatva, amikor néhány évvel később az anya férjhez ment, s a törvénytelen gyermeket saját nevére vette a férj. Ekkor lett törvényesítve az eddig törvénytelenként élő gyerek. Ilyen volt az előzőekben már érdekességként bemutatott Hucke Lajos és Nagy Mária lánya Karolin, aki 34 évig törvénytelenként lett elkönyvelve. Csak ennyi idő után vált végre törvényes gyermekévé anyjának s immár az apjának is. Azt hiszem ő maga is boldog volt a bejegyzés időpontjában, hiszen nem lehetett nagy boldogság törvénytelenként élni az életet. Míg gyerekként nem is érzi ezt senki, felnőtként már megalázó lehetett.

ESKETÉSI ANYAKÖNYV

Az ember életének egyik legfontosabb állomása a házasságkötés. Két ember egymásra találása, majd családalapítása az alapja egy nép, egy nemzet fennmaradásának. Éppen ezért fontos mozzanat a családok életében ez az esemény.

Az esketési anyakönyvekben is találkozhatunk olyanokkal, akik itt éltek, itt dolgoztak Bucsán, vagy annak tanyavilágában.

Ezek közt lapozgatva is nagyon sok adattal gazdagodhatunk, ha nyitott szemmel kutatunk a sorok között.

1861. december 21-én egy *obsitos katona*, nevezetesen Török Mihály köt házasságot Kisújszállási Véress Eszterrel (mind a ketten 37 évesek) *Butsán*. Ez a bejegyzés két érdekességet is rejt. Egyik az, hogy 37 évesen már *obsitos katonaként* tér vissza Bucsára Török Mihály a hosszú katonai szolgálat után. A másik, a falu nevének írásmódja: *Butsa*. Tehát nem Bucsa Puszta, nem Nagy Bucsa. Ez is azt mutatja, hogy a régebbi időkben ezen a területen, a Bucsának nevezett települést a kor helyesírási szabályai szerint vetették papírra. Vagyis a cs betűt ts-ként írják.

1883. november 28-án Cservenák György egyszerre két lányát adja férjhez. A 22 éves Csirik György dohányos a 20 éves Zsófiát választotta, míg a 23 éves Oláh Mihály dohányos viszont a 15 éves Ilonát. A páros esküvő, – akár csak napjainkban – nyilván akkor is különleges eseménynek számított.

A társadalmi életben betöltött hely alapján választják ki maguknak a tanúkat a házasságot kötő felek – vagy annak szülei. Ezt is láthatjuk az esketési anyakönyvben. 1886. március 1-én házasságot kötő Fekete Imre (47 éves) *urasági kertész* feleségül veszi Szentjóni Juliánát (20 éves) aki a kasznár rokona (testvére?). Ezáltal került egyik tanúnak Szentjóni Márton *kasznár* és Goldberger Ignác *számtartó*.

1893. július 9-én özv. Ádám Károly *Magyar Királyi Honvéd törzsőrmester* házasságot köt Biztosi Rózsával. Tanúként Plöschl József *gépész* és Tolvaj János *uradalmi írnok* van bejegyezve

Nagy Bucsa Ujülés – mint település – 1892. augusztus 24-én van először így bejegyezve az esketési anyakönyvben.² Ezen a napon kötött házasságot Vida Ferenc napszámos Ali Borbálával. A két tanú is napszámos, mégpedig Samu Péter és Fekete Gábor.

Vannak olyan személyek, akik nyilván népszerűségük, – esetleg jó kiállásuk miatt – sűrűn szerepelnek esküvői tanúként. Így van ez az utóbb említett két személlyel is. Az esketéseket nézve többször is találkozunk mind a két névvel.

• * *

Füzesgyarmaton őrzik az első bucsai polgári anyakönyvet. Ez tartalmazza mindazon bejegyzéseket, amelyek a katolikus, a református anyakönyvekbe is feljegyzésre kerültek. Annyival bővebb ez a dokumentum, hogy ebben azon események bejegyzései is olvashatók, melyek az egyház közreműködése nélkül valósultak meg. Ebben az időben már volt olyan házasságkötés, melyet az egyház közreműködése nélkül valósult meg. A polgári esküvői bejegyzések így teljessé teszik a település családjainak sorát. A polgári anyakönyvek első bejegyzései a következők:

A születési anyakönyvben először egy kisfiú születését jegyezték be 1899. március 18-án

A házassági anyakönyvben az első bejegyzés ugyanezen a napon történt. A vőlegény születési ideje: 1861. A menyasszony születési ideje: 1859.

A halotti anyakönyv első bejegyzése 1899. március 16-történt. Egy 7 hónapos fiú elhalálózása lett beírva.

Az anyakönyvi kutatások képezték ennek a könyvnek az alapját. Nagyon sok adat, esemény és információ olvasható ki ezen könyvek lapjairól. Ajánlom mindenkinek, aki helytörténeti kutatásokkal akar foglalkozni, hogy bátran keresse ezeket az egyházi és polgári anyakönyveket, hiszen ezek hitelességéhez nem fér semmi kétség. Néha hiányosak a régebbi anyakönyvek, de az így eltűnt adatokat is valahol még meg lehet találni. Csak sok energia és kitartás kell ahhoz, hogy munkánk eredményes legyen.

² Ez a második ilyen bejegyzés, mely így nevezi ezt a településrészt. Az első Nagy Bucsai Ujülés megnevezés ugyanezen év áprilisában, a halotti anyakönyvben szerepel.

„Most már ebben az esztendőben maguktól egy iskolát is állítottak, melyben 20 gyermek vesz tanítást egy maguktól fogadott tanító alatt. A tanító neve Kóti Gábor, ki hazánkfia és már ez előtt több helyeken viselt tanítóságot.”

*Gacsári István:
Füzesgyarmati krónika (1838)*

AZ ISKOLAI OKTATÁS KEZDETE

Minden település, minden egyházközség elsődleges feladatának tekintette a fiatalság, elsősorban a gyermekek nevelését, tanítását. Sok minden függött attól, hogy milyen felfogással, milyen eszmeiséggel kerülnek majd felnőttként a társadalom fogaskerekébe. Ez ma is így van! Mivel az egyház volt az oktatás – s ezáltal az írásbeliség – terjesztésének egyetlen felhatalmazottja, így órá hárult annak megszervezése és kivitelezése is. Ahhoz, hogy egy településen megindulhasson az tanítás, megfelelő gyermeklétszámmal kellett rendelkeznie. Eleinte az oktatást a helyi plébánosok végezték. A világi oktatók csak később állhattak munkába.

Az irányítást a Vallási és Közoktatási Minisztérium végezte. Az ő hatáskörébe tartozott az oktatók, a tanítók képzése, a tananyagok meghatározása, a fő oktatási elvek kijelölése. Mindez természetesen a kor követelményeinek megfelelően. Már az 1770-es években Mária Teréziának is az volt az elképzelése, hogy minden gyermek – legyen az jobbágy, zsellér, paraszt, vagy polgár leszármazottja – járhasson iskolába, megfelelő képzésben, az előírásoknak megfelelő oktatásban részesülhessen. Sőt azt is meghatározta, hogy az oktatás azon a nyelven történjen, mely nyelven a prédikációkat hallgatják a templomjukban, – függetlenül attól, hogy a Birodalom mely országában, tartományában történik mindez.

Az 1840-es évek végén a Vallás és Közoktatási Miniszter meghatározta, mily módon történjen az oktatás az „Elemi Tanodákban”:

„Oktatás tárgyai vagy is Tanulmányok az Elemi Tanodákban

§ 21. Az alsó elemi Tanodák első osztályában tanítatják:

a) A keresztény hitvallás az alsó Tanodák számára kitűzött Kis Katechismusból, az evangelium könnyű magyarázatjával.

b) Szentírás ó szövetség érdekes kivonatban.

c) Erkölcstan rövid példákban: e három tárgy az egyházi Tanító által külön órákban előadva.

d) Olvasás elemei, az az: betű ösmerés, egybefoglalás, szóejtés magyar és anyanyelven, hol amaz nem anyai. A Falusi Tanodákban egyedül anyai nyelven.

e) Írás: betűképzés és szóbefoglalás.

f) Számítan első elemei.

g) Ez osztály számára készített olvasó könyvből kérdező magyarázat olvasás könyben.

§ 22. A II^{dik} elemi osztály tanulmányai ezek:

a) A Keresztény hitvallás valamivel bővebben a kitűzött könyv szerint.

b) Sz. Írás új szövetség alkalmas kivonatban.

c) Erkölcstan buzdító példákban és az Evangelium könnyű magyarázatjával. Mind ez a lelki tanítótul előadva.

d) Folytonos olvasás nyomtatványokból és kéziratokból anya és magyar nyelven. A Falusi Tanodákban egyedül anyanyelven.

e) Szintúgy az írás is.

f) számítan az egész elvont és megnevezett számok első négy számvetés nemei. A forgásban lévő pénz nemeinek, mértékeknek felbontása, átváltása, emlékezetből gyakorlás, jövedelem és kiadások jegyzékének módja, tört számok és arany szabály.

g) olvasás, az olvasó könyv közbevetőlegesen magyarázgatása, taglalása.

h) Ahitatos éneklés szerény, illő, kellemes, és buzgó hangon gyakorlata.”

Láthatjuk, hogy mivel vallási irányítással működnek ezek a „Tanodák”, igencsak erőteljesen ott van az oktatási tananyagban az Ó- és Újszövetségi Szentírás, mely minden más oktatási anyag alapja, hiszen ebből kell megtanulni az olvasás fortélyait. De ügyelnek arra, is hogy mindez „érdekes kivonatban” történjen. A folytonos olvasás, a tartalom elmondása, a számítan alkalmazása – mindez a valós élet elemeihez olyan tematika, mely feltétlenül hasznos és eredményes volt.

Az alapműveltség megszerzéséhez minden állampolgárnak joga volt, hiszen e nélkül nehezen juthatott eredményre a magánéletében, a munkájában.

Bucsán is, mint bárhol az országban volt oktatás, tanítás. Arról, hogy Bucsán mikor csatlakozik az oktatási alapok letételéhez, arról nincs adatunk.

Az anyakönyvekről készített fejezetben megemlítem, hogy 1844-ben Tartsai Nagy Sámuel volt Bucsán, (akkor még Nagy Bucsán) a községi tanító. Tehát őt nevezhetjük meg az első tanítónak, – legalábbis addig, amíg más dokumentum meg nem cáfolja eddigi kutatásaim eredményét.

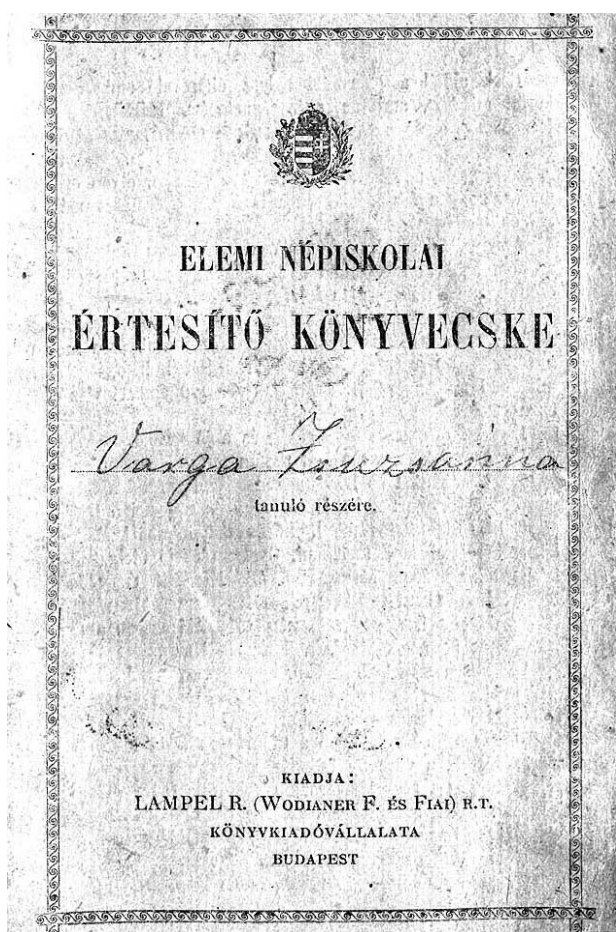
Még egy bátortalan következtetés a részemről: ha van községi tanító, akkor községi iskola (oskola) is létezik. Márpedig, ha 1844-ben itt van Bucsán egy tanító, akkor nyilván tanítványok is vannak. Ha van tanár, tanítványok, iskola, akkor – ha nem is egy erre rendszeresített iskolában, még ha esetleg csűrben is, – nyilván már rendszeres oktatás folyik.

Mivel kutatásaimat a könyv szerkesztésének utolsó pillanatáig folytattam, így máris megcáfolom az előbbi kijelentésemet. (Szándékosan nem javítottam ki eddigi gondolatmenetemet, hogy látni lehessen azt, hogy milyen fontos a pontos adatok felderí-

tése.) Tehát az eddigi következtetésem máris korrigálásra szorulnak. Vagyis mégse az 1844-ben oktató Tartsai Nagy Sámuel volt az első tanító Bucsán. A bizonyíték erre az 1838-ban leírt néhány sor a bucsai oktatásról:

„Most már ebben az esztendőben 1 maguktól egy oskolát is állítottak, melyben 20 gyermek vesz tanítást egy maguktól fogadott tanító alatt. A tanító neve Kóti Gábor, ki hazánkfia és már ez előtt több helyeken viselt tanítóságot.”

Az új tanító neve mellett megtudhatjuk, hogy ebben az időben 20 diák tanulta a betűvetést. Sőt az is tudomásunkra jutott ebből a pár sorból, hogy a bucsaiak egy saját „oskolát” állítottak. Tehát nem pajtában, nem magánháznál, hanem egy erre a célra létesített épületben folyt a tanítás már 1838-ban.

Az Értesítő Könyvecske első oldala

A fellelt adatok szerint Bucsának 1869-ben 1133 lakosa van s az 1890-es évek végére megközelíti a 2000 lelket. Ez azt jelenti, hogy a tanyai lakosság szép lassan betelepül az új területre, amely a mai falu kialakulását eredményezte.

A lakosság centralizálása következtében eljött az idő, hogy megkezdődjön a bucsai s a környékbeli tanyákon élő gyermekek központi helyen történő beiskolázása. Az eddigi kutatások alapján az új köz-

ség első iskoláját 1897-ben létesítették. Egyes híradások szerint ebben Nyemec Lajos 95 fővel kezdte meg a tanítást.

Az iskolaalapítás évszáma és a kezdő létszám valószínűleg pontos adat. A többivel gondok vannak. Ugyanis az én kutatásaim alapján – mint már az előzőekben is leírtam –, Nyemec Lajos tulajdonképpen Németh Lajos néven szerepel a temetési anyakönyvekben, mint községi tanító. Első – általam fellelt – bejegyzés 1894. december 2-án történt, mikor az akkor már Nagy Bucsa Ujülés néven szereplő településen – a mai Bucsán – új temetőt nyitnak, s egyházi személy hiányában ő végezte a temetési szertartást, ő búcsúztatta a halottakat.

1895. augusztus 22-én Koppányi György lánytanító is búcsúztatott itt Bucsán halottat és ugyanezen év szeptember másodikától már Varga Károly községi tanító is többször látja el ezt a feladatot.

Ebből következik, hogy már 1895-ben három tanítója is van a falunak. Sőt, az előbbiekből az is kitűnik, hogy külön lányiskola is működött itt. Ebben az időben még nem voltak vegyes osztályok, – más osztályban tanultak a fiúk és másokban a lányok.

Ebből a sok adathalmazból azt lehet kihámozni, hogy 1897-ben nem megkezdődött az oktatás, hanem folytatódott, s több mint valószínű ugyanazzal a tanítókkal, akik azelőtt is oktatták a környék gyermekeit. Ez bizonyára nagy feladat volt, hiszen most már szervezettebb körülmények között, s állandó, erre célra kialakított épületben folyt a tanítás.

S milyen könyvekből? Mint ebben az időben mindenhol, az egyház végezte az oktatás irányítását, tehát gondoskodnia is kellett megfelelő tankönyvekről és egyéb felszerelésről.

Lajcsák Ferenc nagyváradi püspök például 12 falusi ábécét küldött az iskoláknak. Ez nem azt jelentette, hogy 12 diák kapta meg, hanem ennyi iskola (vagyis nem mindegyik). Lehet, hogy jutott ebből Bucsára, lehet, hogy nem. De kaptak az iskolák más tankönyveket is. Ezek között ott volt az 1806. évi Ratio Educationisban előírányzott tankönyvek. Ilyen volt a „Magyar biblia kérdésekkel”, vagy például „A Szent Írásból szedett ó és új testamentom-béli történetek a magyar nemzeti oskolák számára”. Az aritmetikát viszont a „Makó Pál: Bèvezetés a számvetésbe” c. könyvből ismerhették meg a tanulók. Ez a tankönyv 1780 és 1850 között többször is megjelent. A számtan mellett a helyesírás is fontos volt már ebben az időben is. A „Magyar Ortográfia, avagy Írástudomány” szolgált a helyesírás elsajátítására, oktatására. Nézzük meg, még milyen könyvek szolgálták a helyi oktatást. 1845-ben egy debreceni főiskolai tanár, nevezetesen Zákány József könyve volt népszerű, melynek címe: „Szent Biblia ismertetése ref. fiú és lányiskolák

1 Mármint 1838-ban.

számára”. Ennek ára mindösszesen 20 váltókrajcár volt. 1847-ben szintén Zákány Józseftől kerül ki egy könyv, melyet alkalmasnak találtak a gyermekek nevelésre és énektudásuk fejlesztésére, melyben templomi és temetési énekek voltak leírva. S még egy könyv ebből az időből: „*Edvi Illés Pál: Első oktatásra szolgáló kézikönyv, vagyis a legszükségesebb tudományok öszvesége, vallási különbség nélkül minden néptanítók s tanulók számára*”, mely 1837-ben jelent meg. De vannak valóban szakmai szempontból is érdekes tankönyvek, olyan mint a „*Népszerű természet- és egészségtan*” vagy a „*Népszerű földleírás-, történet- és törvénytan*”, a sorban követi a „*Népszerű számvetéstan és időszámlálás tudománya*”, a „*Népszerű magyar nyelvtan és írásmód, idegen szók lajstromával*”, valamint a „*Népszerű gazdaságtan*”.

Mind-mind érdekes és ma már furcsának tűnő oktatási alapanyag, de ha beleolvasunk, bizony láthatjuk, hogy mennyire alapos – és talán még időt álló is az akkor megírt tananyag. Stílusánál fogva ma már teljesen használhatatlan lenne, de gondoljunk csak bele, hogy ezek szolgáltatták régi tudósaink, feltalálóink tudástárának alapját, – nem beszélve arról, hogy nagyszüleink is ezeket használták.

Ahol oktatás van, ott természetesen értékeli is annak eredményességét. A tanulók tudásszintjét folyamatosan rögzítették, hiszen csak így volt értelme a tanítók munkájának. A legrégebbi hivatalos feljegyzés – mely még megmaradt az idők viharában –, az 1900-as évben beiskolázottak névsora és év közti munkájuknak számokkal és betűkkel leírt értékelése. Az „*Előmeneteli és mulasztási napló*” tartalmazza ezeket az adatokat.

Ebben az évben már nem Nagy Bucsa Újülés a település neve, hanem Bucsatelep. A tanító pedig Császár Károly. Ő volt egy személyben a tanító, az iskolaigazgató, az adminisztrátor stb. Nem tudni, hogy ekkorra hová tűnt Németh Lajos – az itteni iskola megalapítója.

A naplóba bevezetett tanulók névsorából nagyon sok mindenre lehet következtetni, hiszen részletesen bekerültek a rájuk vonatkozó adatok: születési hely, születési időpont, a lakhely, a szülők neve és foglalkozása – s a leglényegesebb, a tanulmányi előmenetel. Ez természetesen hivatalos okmány volt, oldalait megszámozták, egy nemzeti színű spárgával átfűzték majd ennek végét lezárták vörös viaszpecséttel.

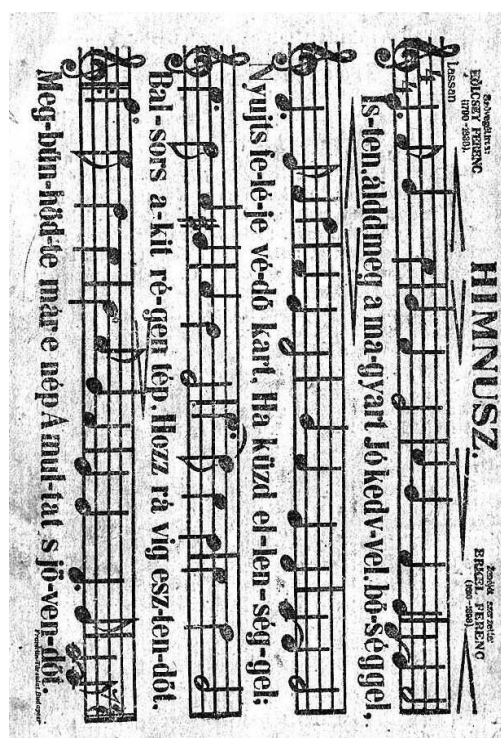
Pecsetje külön is volt az iskoláknak, melyeket hivatalos iratokon használtak: bizonyítványokon, felszólításokon, leveleken.

A nagy szegénység miatt nem volt tankönyve minden tanulónak, így több mint valószínű, hogy egy azon könyvből tanult éveken keresztül minden bucsai gyermek.

Az oktatás eredményességét az osztálynaplóban vezették a tanítók, de erről értesülnie kellett a szülőknek is. Erre szolgált az „*Elemi Népiszkolai Értesítő Könyvecske*”. Ebbe került bele a tanuló előmeneteléről minden adat s ebben üzentek a szülőknek problémák esetén.

Figyelemre méltó az értesítő minden oldala, mivel ez bemutatja a kor szellemét, oktatási stílusát. Ez a kis füzetecske minden diáknál ott volt, így az ott leírtak mindenki számára érthető volt. Betartása viszont az egyéntől függött.

Azt hiszem az itt felsorolt intelmek betartása, követése ma se lenne hátrány a gyermekek szellemi és érzelmi fejlődése szempontjából.

Az Értesítő Könyvecske utolsó oldala

Éppen ezért talán a füzetecske utolsó oldalát nézzük meg. Ide nyomtatták a Himnusz szövegét és kottáját. Mai napig is a kultúrembereket arról lehet megismerni, hogy saját nemzetük himnuszát ismerik úgy szövegben, mint dallamban. A Himnusz elhangzásakor feláll és illő tisztelettel végighallgatja, esetleg éneklie azt. Ez még akkor is elvárható, ha más nemzetek himnusza csendül fel. Napjainkban sajnos előfordul, hogy saját nemzeti himnuszunk alatt felnőtt emberek – rossz példát mutatva – ücsörögnek, ahelyett, hogy megadnák az illő tiszteletet. Ezért volt fontos már a kezdeti időszakban a Himnusz megismertetése, hogy a gyerekek mindenkor felismerjék és tiszteljék azt.

Az Értesítő Könyvecske belső oldalán egészségügyi, tisztálkodási és viselkedési normákat, elvárásokat sorolnak fel, hogy ezzel is a jó útra tudják irányítani a tanuló ifjúságot.

Az italozás, a dohányzás veszélyességét erőteljesen kihangsúlyozzák ezek a sorok, de a betegség megelőzésére is nagy súlyt fektet. Kihangsúlyozza: „Száz meg száz ember pusztul el csak azért, mert bajában nem orvoshoz, hanem kuruzslóhoz fordul.”

A kor viselkedésmódját tükrözi az alábbi idézet is: „Nem szabad a lakásban köpködni, mert a köpés undorító és terjeszti a betegségeket is.”

Ebből kiderül, hogy ez az undorító cselekvés ebben az időben megszokott volt néhány helyen, s egészségtelen volta miatt természetesen ennek megszüntetésére próbálták rávenni az ifjúságot. Szerencsére napjainkban így már nem kell senkit óvni, így senki nem viselkedik se otthon, se másutt. Ebből is látható, hogy a gyermekkorban tanított viselkedésmód és a megkövetelt illem hosszú távon nagyon hasznos. Lehet, hogy nem azonnal látható az eredmény, de a folyamatos figyelmeztetés és példamutatás mindenkor kiváló eredményt hozhat. Ezért fontos a tanítók, tanárok önzetlen munkája, – hiszen a mindennapi apró eredmények csak évtizedek múlva válnak láthatóvá, érzékelhetővé. S mi, volt diákok is csak évek múlva tudjuk értékelni az értünk vállalt áldozatos munkát.

Szükséges tudnivalók.

Csak abból a gyermekből lesz életrevaló ember, aki kerüli mindazt, ami az egészségnek árt. **Különösen kerülnie kell a gyermeknek a dohányzást és a szeszes italokat: a bort, sört és pálinkát.** A dohány és a szeszes ital, kivált a pálinka, olyan erős mérgező, hogy a felnőtt embernek is árt, a gyermeket pedig idő előtt sírba viszi.

Amelyik gyermek dohányzik vagy szeszes italt iszik, az nem halad a tanulásban és testileg is elcsenevészesedik, erőtlenné, munkára képtelenné lesz.

Ez a két mérgező oltja be leggyakrabban az emberekbe a tüdővész csiráját is, ami igen sok embernek ássa meg a sírját. Mert a tüdővész nagyon ragadós betegség és mindenki megkaphatja. Hazánkban 70.000 embert visz el ez a rettenetes betegség évenként.

Legjobb ellenszere a tisztaság és a jó levegő.

De nemcsak az arcot kell tisztán tartani, hanem egész testünket, ruhánkat és lakásunkat is. Nem szabad a lakásban köpködni, mert a köpés undorító és terjeszti a betegségeket is. Minden romlott, bűzös dolgot a lakásból és környékéről el kell távolítani. Gyakran és jó ideig kell a lakást télen-nyáron szellőztetni. **Tüdőnket úgy fel-frissíti a tiszta levegő, mint szomjúságtól tikkadt testünket a tiszta víz.** Aki szereti a tisztaságot, az igen sok betegségtől menekül meg.

Különösen arra kell ügyelni, hogy sem a ragadós betegségben levők, sem az ilyen betegek holmija egészséges emberrel érintkezésbe ne jussanak. Ilyen, gyakran előforduló ragadós betegségek a tüdővészén kívül a kanyaró (vörös himlő), a vörheny (skarlat, sarlach), a szamárköhögés (kehe) és a ronszoló-toroklob (difteritisz). Ha valamely gyermek ilyen betegségbe esik, azonnal orvost kell hozzá hivatni és mindaddig nem szabad a többi gyermekhez eresztetni, amíg az orvos meg nem engedi.

(Folytatása a hátsó boríték belső oldalán.)

Az Értésítő Könyvecske a Szükséges tudnivalók első részével

A táplálkozás is az egészséges életmódhoz tartozik. Az alábbi sorok talán ma is aktuálisak, mivel a szegények élelemhiányát is úgy tudja megmagyarázni, mintha az egészségesebb lenne, mint a gazdagok és tehetősek bőséges lakomája.

„...Mert nem az a jó táplálkozás, ha valaki finom ételt eszik, ami legtöbbször nem is tápláló, vagy nagyon sokat eszik, amitől beteggé lesz, hanem az, ha valaki rendesen él, azaz egyszerű eledelét rendes időben, rendesen elkészítve fogyasztja el...”

A szocializmust építő eszme szerint a rothadó kapitalista, klerikális oktatásügy a szegény embert megtévesztette az étkezés minőségének leírásával, mintha az lenne az egyedül üdvözítő, miközben az úri osztály teli hassal éli le életét, bőséges lakomával tölti napjait. Akik ezeket mondták, azok és leszármazottaik most éppen ugyanúgy viselkednek és dözsölnek, mint a XX. század első felében az úri osztály, csak ők most éppen nem kapitalistának mondják magukat. Ugyanakkor sajnos napjainkban is van olyan szegény család az országban, akik gyermekeiknek szívesen elmondanák a fent idézett sorokat, ami talán megvigasztalná őket éhségükben, – de a gyomruk ugyanúgy üres maradna.

Különb minden betegségben legjobb orvoshoz fordulni. Mert, ha szántani, vetni, aratni, házat építeni csak az tud jól, aki megtanult, a beteg embert is csak az tudja meggyógyítani, aki azt tanulta.

Száz meg száz ember pusztul el csak azért, mert bajában nem orvoshoz, hanem kuruzslóhoz fordul.

Igen fontos kelléke még az egészség fentartásának a jó táplálkozás is. **Még a legszegényebb ember is táplálkozhat jól.** Mert nem az a jó táplálkozás, ha valaki finom ételt eszik, ami legtöbbször nem is tápláló, vagy nagyon sokat eszik, amitől beteggé lesz, hanem az, ha valaki rendesen él, azaz egyszerű eledelét rendes időben, rendesen elkészítve fogyasztja el. Ezért tanuljanak meg a lányok jól főzni.

Az ember egészségének azért is nagy ellensége a szeszes ital, különösen a pálinka, mert aki szeszes itallal költi a pénzét, annak nem telik jó táplálékra. A szeszes ital drága még annak is, aki nem mértéktelenül issza, mert nem pótolja a mindennapi kenyert annál sem, akinek bőven jut rá. Hát a szegény ember fazekából hány jó falatot húz ki! Miatta sok család szűkös napokat lát.

A szeszes italban nincs semmi tápláló-erő. Aki pedig mértéktelenül issza, annak az esztét veszi el. Pedig mindenkire ez a sors vár, aki nem ura akaratának és rákap az ivásra. Mert úgy van azzal az emberrel, mint a tolvaj a lopással. Az is először csak tűt lop, később elviszi az ökröt is.

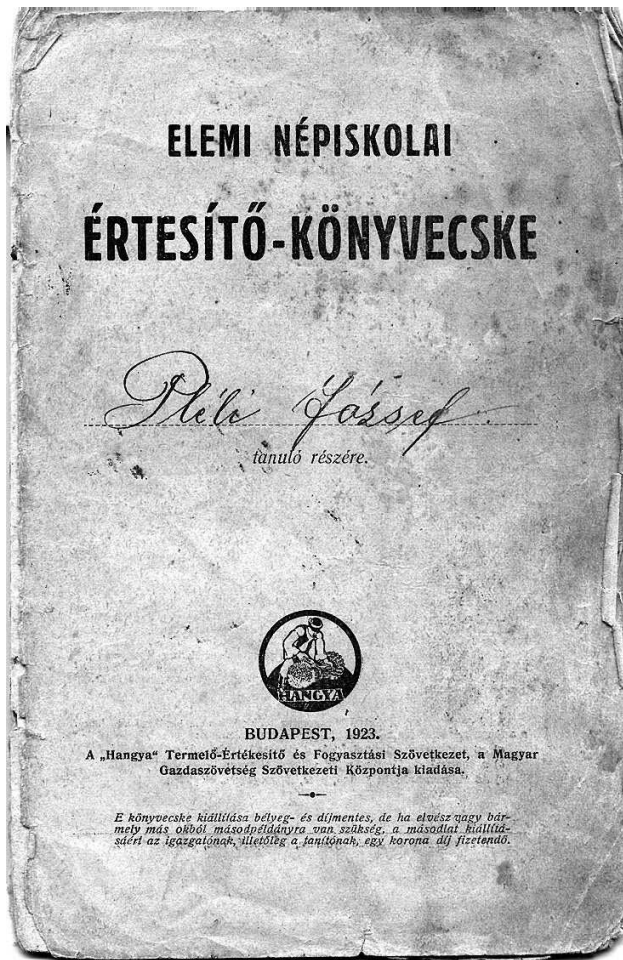
Akit a szeszes ital egészen rabjává tett, az átok nemcsak a családra, hanem a községre is. Elissza minden keresetét, házat, földjét, tehát nemcsak magának, de családjának jólétét és boldogságát is. Ráadásul elvesz a becsülete, mert izgága, kötekedő emberré lesz, azonkívül, mert soha sincs eszénél, minden rosszra könnyen hajlik. Még a koldusbotra sem támaszkodhatik, mert mindenki megveti, mint akinek saját hibája akasztotta nyakába a koldustarisznyát.

Csak józan és erkölcsös élet teszi boldoggá az embert! Csak ép elméjű és munkabíró polgárok teszik boldoggá a hazát!

Az Értésítő Könyvecske a Szükséges tudnivalók befejezésével

Visszatérve az Értesítő Könyvecske útmutatásaira – a befejező sor érvényes mind a mai napig: „Csak ép elméjű és munkabíró polgárok teszik boldoggá a hazát!”

En személy szerint még egy jelzöt beillesztenék ebbe a meghatározásba, mégpedig a „becsület” szót, hiszen a zshiványok, a becsstelenek, a másokon átgázolók csak rontják nemzetünk hírnevét, s tevékenységük nem mutathat példát a felnövekvő új nemzedéknek.

Pléi József értesítő könyvecskéje

Bucsán több iskola is volt. Pontosabban több iskolaépület. Legelőször csak az úgynevezett községi iskola kezdte meg működését. Néhány év múlva azonban – talán a tanulók nagy létszáma miatt is – több iskolában folyik a tanítás. Van református és katolikus iskola a községben – s természetesen olyan is, mely nem kötődik egyik valláshoz se.

Ugyanakkor Rakoncáson, majd Jenő-majorban is folyik az oktatás. Itt is van külön iskolaépület saját tanítóval. (Sajnálatos, hogy a Jenő-majori iskola épületét nem hagyták meg eredeti állapotában!). Szerencsére az iskoláról készült egy rajz, mely alapján megállapítható, hogy milyen környezetben, milyen körülmények között tanultak az itteni gyerekek. Nagy szeretettel meséltek erről az iskoláról, hiszen kedves emlékek fűződnek hozzá.

A felnövekvő ifjúság nagyon érzékeny és fogékony minden újra s főleg a jóra. Csak meg kell ismertetni velük, tudatosítani kell annak jellegét és minőségét. Ezért nagyon sok függ a nevelőtől, a tanítás minőségétől, az oktatás célszerűségétől.

II. félév.

Földesi György

II-ik osztályú tanuló az 1924-25. iskolai év végén a következő osztályzatot érdemelte:

Magaviselete dis. értes.
Szorgalma dis. értes.

Előmenetel	Hit- és erkölcsstan	<u>jó</u>
		Beszéd- és értelemgyakorlatok	<u>jeles</u>
	Magyar nyelv	Olvasás	<u>jeles</u>
		Írás	<u>jeles</u>
		Nyelvtan	<u>jeles</u>
	Számstan	<u>jeles</u>	
	Rajzolás	<u>jeles</u>	
	Éneklés	<u>jeles</u>	
	Kézimunka, kézügyesség	<u>jeles</u>	
	Testgyakorlás	<u>jeles</u>	

Mulasztott 5 félnapot. Nem igazolt félnapot.
Ha ezen iskolai év elején még nem tudott magyarul, megtanult-e és mily mértékben?
Kelt Bucsatélyn, 1925. évi jan. hó 21. n.

igazgató-tanító v. iskolaszéki elnök. (P. H.) Tanyasi György tanító

Földesi György 1925 évi bizonyítványa

Kezdetben Bucsán az oktatás összevont osztályokban történt. Ez azt jelentette, hogy egyazon időben több osztály volt egy tanteremben s párhuzamosan folyt a tanítás – egy tanítóval. Amíg az egyik osztályt felelt, addig a másik évfolyam az írásbeli feladatokat végezte el. Bizonyára zavaró volt ez a módszer és nem mindig lehetett megfelelően odafigyelni a feladatokra, de a helyhiány miatt más megoldás nem volt. Ennek ellenére nagyon sok olyan ember került ki ezekből az iskolákból, akik pályafutásukkal, elért eredményeikkel versenyre kelhetnek azokkal, akik sokkal ideálisabb körülmények között folytatták tanulmányaikat. Később, amikor már megtörtént az államosítás és még több tanteremmel (új iskolával) bővült a falu, attól kezdve már minden osztály önállóan tanulhatott.

A régi osztályképeken figyelemmel lehet kísérni a falu fejlődését, melyet a létszám folyamatos növekedése is bizonyít. A gyermekek öltözködése is mutatja a kor állapotát, hiszen szegényes, foltozott ruhában, s bizony még a hidegebb időkben is mezít-láb jártak iskolába. Mindez azonban természetes volt, mint az is, hogy a jó képességűek kiemelkedhettek a környezetükből, s tudásukat felsőbb iskolákban folytathatták. Néhányan visszatértek szülőfalujukba, de sokan máshol találták meg boldogulásukat.

OKTATÁS BUCSÁN

Azosztálynaplókából is látni, hogy ebben az időben milyen hatalmas lendülettel fejlődött Bucsá. Az osztályok létszámának növekedéséből volt látható, hogy a település egyre csak növekedik. Az itt is megtalálható anyakönyvi adatokból kiderül, milyen ágazatok, milyen új foglalkozások jelennek meg, ami ismét csak a fejlődés mérceje s egyben mutatója is.

Érdekes lenne feldolgozni az osztálynévsorok alapján Bucsá akkori lakosságának névsorát, párhuzamosan az egyéb – születési, házasságkötési, és a halálozási – anyakönyvekkel.

Az „Előmeneteli és mulasztási napló”-kban figyelemmel követhetjük, hogy bizonyos időszakban kik voltak a tanítók az egyes iskolákban, s ezzel együtt megismerhetjük az itteni nevelők írásmódját is, hiszen a naplókat saját kezűleg vezették. Némelyik tanító szépírása példaértékű, a másiké viszont már nem annyira.

Kiritó, Rakoncás, Kisbucsá, Nagybucsá, Tótsziget, Veres-sziget és a többi környező majorságban élő gyerekeknek bizony nem volt olyan könnyű az iskolába járás. A nagy távolságokat azonban le kellett győzni, hiszen a hiányzás a tanulás rovására mehetett. Ha a gyerek esetleg szívesebben otthon maradt volna, a szülő ösztökélte az iskola felé – hiszen tőle kérték számon, ha gyermeke nem végezte el azt a pár osztályt, mely kötelező érvényű volt mindenki számára. Ennek ellenére csak nagyon kirívó esetekben maradt el a tanuló értékelése. Csak abban az esetben, ha már olyan nagy mértékű volt a hiányzás, hogy valóban nem jutott előre a tanulásban.

A sok hiányzásnak is nyilván meg volt az oka. A nagy szegénység sorolható az első helyre. A kiskolásoknak sokszor még a megfelelő ruházatuk is kívánnivalót hagyott maga után. Még a legszegényebb gyerek se szívesen ment rongyos, agyonfoltzott ruhában a többiek közé. A tisztálkodás hiánya is irritálóan hatott a többi iskolatársra.

A legnagyobb gondot mégis a lábbeli okozta. Erre abból is lehet következtetni, hogy a legtöbb hiányzás a téli, hideg időszakokra esett. Mivel az enyhébb őszi időszakban, vagy tavasszal és kora nyáron megfelelő volt a mezítlábas közlekedés. A vidéki emberek egyébként is – már csak a körülmények miatt is –, szinte alig használtak lábbelit. Templomba, bálba vagy hivatalos ügyek intézésekor azért felvették a csizmát vagy az alaposan széttaposott, többször megtalpalt, megfoltzott cipőt. A falu cipésze is leginkább a javításokkal foglalkozott.

Gyenge tanulmányi eredmény még más helyzetből is születhetett – s azt hiszem ez volt a legtöbb esetben a kiváltó ok. A zsellérek, napszámosok gyermekeit – amint elérték az 5-6 éves kort –, befogták a gazdasági munkákba a ház körül. Akár a kisebb háziállatok őrzését bízták rájuk, akár csak a vízfordást a távoli kútról, bizony helyt kellett állniuk minden nap, hiszen ez nagyon sok segítség volt a családnak.

Amint nagyobbcskák lettek, máris mentek fél-napszámba dolgozni (bár ez inkább a nyári időszakra jellemző). Előfordult, hogy a gyerekeket kiadták gazdagabb családokhoz „szolgálni” – sokszor csak a napi élelemért, hiszen ezt otthon nem minden esetben kaphatta meg.

Ennek ellenére csak nagyon kevés gyerek maradt analfabéta, – bár százalékos arányban lehetett volna kedvezőbb is a statisztika. Sajnos ezt az eredményt a parasztság nagymérvű szegénysége miatt produkálta. Szükség volt minden kézre, minden segítségre a föld művelésénél, az állatok gondozásánál, a háztartás vezetésében.

A tanítók munkája sokszor szélmalomharc volt. De küzdelmük valahol mégis szép eredményt mutatott, hiszen néhány kiemelkedő tanítvány pályafutása ezekben a kezdő években alapozódott meg. A falusi tanítók mindennapjai küzdelmesek és fárasztóak voltak, ezt csak hivatástudattal és elszántsággal lehetett végigvinni. Ők tették a dolgukat – megfelelő elismerés és köszönet hiányában is.

A tanulók előmenetelét és évközi hiányzásait adminisztrálták a tanítók. Szerencsére itt Bucsán megmaradtak azok a naplók, melyekbe ezek rögzítve lettek. Néhány tanító csak felületesen töltötte ki ezeket az oldalakat, mások részletesebben. Mindenesetre így is nagyon sok adat kiolvasható innen. Rengeteg információhoz is hozzájuthatunk, melyek nagyon fontosak lehetnek egy fejlődő falu s azt ott élő emberek, családok életében. Amellett, hogy megismerhetjük az akkori diákok előmenetelét, tájékozódhatunk a szülők s egyben a családban előforduló változásokról is. Ezek az adatok megmutatják az itteni közösség mindennapjait.

Az osztálynaplókából kiolvasható a település iparosodása, fejlődése. A szülők adatainak olvasásakor egyre több a nagymérvű fejlődésre vonatkozó szakmák megjelenése. Kerékgyártó, kovács, cipész, csizmadia, gépész stb. foglalkozás már jelzi, hogy a cselédek, földművesek, napszámosok mellett kialakul egy második vonal, mely a kultúrában, az oktatásban, a műveltségben már többet tud felmutatni. Ez megmutatkozik gyermekeik tudásának megítélés-

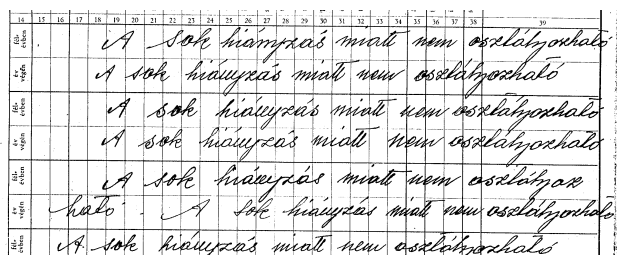
sében, – még akkor is, ha esetleg nem a valóságot tükrözik. Tudott dolog, hogy – talán még napjainkban is – néhány helyen alkalmazták azt a rossz gyakorlatot, hogy az úgynevezett értelmiségek gyermekeinek nem illik rossz osztályzatot adni. Régebben ez jobban benn volt a köztudatban s bizony alkalmazták is. Néha már csak azért is, mert a tanító valamilyen módon lekötöztette a tanuló édesapjának. Egy intéző, vagy egy gazdatiszt sokat tehetett annak érdekében, hogy a tanító más körülmények között élhessen. Függette tette ezt saját gyermekeinek előmenetele is. Ez nem takarta minden esetben a megalkuvást, de a kényszerűség és a szokás hatalma nagyobb volt a realitásnál.

Az iparosok, kereskedők gyermekei természetesen nemcsak jóindulatból szerepeltek kiválóan. Esetükben a kedvező körülmények is segítettek a tanulást, hiszen nekik nem kellett annyit dolgozniuk gyermekként a családban. Sokkal több idejük volt az otthoni tanulásra, természetesen akkor, ha volt hozzá szorgalma is.

Előfordultak ezek mellett olyan esetek is, mely cáfolják az előzőeket. 1900-ban született Császár Károly tanító lánya Gizella. Az iskolában a saját édesapja tanította a betűvetésre és az egyéb tantárgyak megismerésére. Annak ellenére, hogy édesapja tanítónak dolgozott, az előmenetele elég gyenge volt. Ezt mutatja az a tény is, hogy a harmadik osztályban éppen magyar nyelvtanból és fogalmazásból elégséges (akkor 4-es) osztályzatot kapott. Tehát Császár Károly nem kivételezett a saját lányával. Az is lehet azonban, hogy csak nagyon szigorú volt. Ez már csak azért is lehetséges, mivel néhány év múlva, – amikor már nem az édesapja tanította, hanem Szűcs Károly tanító –, kitűnő eredmény ért el.

Miklósvári és Tenyei tanítók gyermekei viszont végig nagyon jó tanulók voltak.

A diákok előmenetele mellett más információkhoz is hozzájuthatunk. Bejegyzésre került, ha egy tanuló más iskolában folytatta a tanulmányait s mellette egy igazolást is adtak a befogadó oktatási intézmény felé. Így nem volt arra lehetőség, hogy egy lakhelyváltás miatt valaki kimaradjon az iskolából.

1948-as bejegyzések

Ha valaki sokat hiányzott, az is bejegyzésre került, hiszen akkor lemaradt a tanulással, így nem volt értékelhető az adott időszakra a teljesítménye. Ha az

a bejegyzés, hogy: „Iskolába nem járt” vagy „A sok hiányzás miatt nem osztályozható” egy osztályban több tanulónál előfordul, akkor ennek bizonyára olyan oka lehet, mely nem függ össze néhány gyerek iskolakerülésével. Ennek súlyos okai lehetnek, hiszen amikor például 1946-47-ben 17 tanuló nem osztályozható a sok hiányzás miatt (r.k.), majd a következő években is előfordul ilyen eset – 1948-ban 12 (!), 1950-ben pedig 30 (!) tanulónál van bejegyzve, hogy: „Állandó hiányzás miatt nem osztályozható!”, akkor meg kell vizsgálni a kiváltó körülményeket! A körülmények bizony nagyon súlyosak voltak. Sokan maradtak árván s így a család megélhetése miatt kellett dolgozni tanulás helyett.

Ezek a bejegyzések arra az időszakra estek, amikor nagymértékűvé váltak a kitelepítések az országban. Innen Bucsáról is nagyon sokan elmentek a jobb megélhetés reményében például Leányvárra, de néhány család az abban az időben hatalmas fejlődésnek induló bányászvárosokban próbált új életet kezdeni. Nyilván hivatalosan nem jelentették be az elköltözést, – így a tanítók továbbra is úgy kezelték, mint akik itt laknak helyben.

OSZTÁLYOZÁS

Az 1900-as évek elején (s nyilván előtte is) másképpen történt a gyermekek osztályozása, értékelése, mint mostanában. Az előmenetelt az év folyamán háromszor osztályozták: karácsonykor, húsvétkor számjegyekkel, míg az iskolaév végén betűvel.

Ez akkor hogy is nézett ki?

A magaviseletet szövegesen így minősítették: *diszkrét, példás, jó, változó*. A szorgalom lehetett: *kitartó, változó, kellő, elégséges, hanyag*. Az előmenetel a többi tantárgyból: *kitűnő, jeles, jó, közepes, elégséges, elégtelen*.

Bizonyára mindenki tudja, hogy a háború előtti időkben az osztályozás másképpen működött, mint mostanában. Akkor a legjobb osztályzat az 1-es volt, míg a legrosszabb az 5-ös volt. Ez így érthető is, hiszen a rangsor úgy alakult, mint a sportban, – volt első helyezett az 1-es, és ez így folytatódott az elégtelennek számító ötösig.

Valaki azonban nagyot akart „csavarni” ezen a rendszeren, mert az még rendben van, hogy megfordult az osztályozási értékelés és a legrosszabb jegy lett az egyes, minősítve a kevés tudást és a legjobb az ötös, mutatva, hogy aki ezt kapja az bizony többet tud. Mégis valaki, (vagy valakik?) kitalálták az 1948-49-es tanévben 6-os és 7-es osztályzatot. Nyilván ez túl bonyolulttá tette a szöveges értékelést, mely eddig öt kifejezést használt: elégtelen, elégséges, közepes, jó, kitűnő. 1949-ben ez másképpen alakul. A tanuló magatartását és tanulmányi előmenetelét is más számokkal és szöveges értékeléssel jelzik.

Magatartása lehet:

- példás (3)
- jó (2)
- tűrhető (1)

A tanulmányi előmenetele lehet:

- kitűnő (7)
- jeles (6)
- jó (5)
- közepes (4)
- elégseges(3)
- gyenge (2)
- elégtelen (1)

Ez az értékelési rendszer azonban nem élt sokáig, hiszen 1950-ben már újra úgy osztályoztak, ahogyan mind a mai napig történik minden iskolában. Tehát a 6-os és 7-es osztályzat „megbukott”, de véglegesen és nem ismétlésre.

Érték	2	7	4	4	4	5	5	6	6	5	18	1
Érték	3	6	5	4	4	4	5	5	6	7	57	1
Érték												
	Loh hiányzó miatt nem pozítyozható											
	52											

6-os és 7-es osztályzatok az osztálynaplóban...

Az anyakönyvi napló sorszáma: 12.

BIZONYÍTVÁNY
Deziderát Margit

a *Bucsa, állami* általános iskola (népiskola) *elsőosztály* osztályának tanulója az 1948-49. iskolai év végén az alábbi osztályzatokat érdemelte:

Magaviselet	<i>példás 3</i>
Szorgalom. — Rendszeret	<i>—</i>
Vallástan	<i>kitűnő 7</i>
Beszélgetés	<i>jeles 6</i>
Olvadás. — Magyar nyelv és irodalom	<i>kitűnő 7</i>
Írás	<i>jo 5</i>
Fogalmazás	<i>jo 5</i>
Nyelvi ismeretek	<i>jo 5</i>
Történelem	<i>—</i>
Föld- és néprajz	<i>—</i>
Az ember élete	<i>—</i>
Természetrájz	<i>—</i>
Természettan. — Vegytan	<i>—</i>
Számolás és mérés	<i>jo 5</i>
Rajzolás	<i>jo 5</i>
Egyházi ének	<i>—</i>
Ének	<i>kitűnő 7</i>
Testnevelés	<i>jo 5</i>
Választható tárgyak, gyakorlatok:	
gyakorlatok	
nyelv	
Általános tanulmányi eredmény	<i>jeles 6</i>
A nevelőtestület határozata:	<i>III. oszt. ba léphet</i>
Jegyzet:	Mulasztott órák száma: napok <i>8</i>
	igazoltnak: <i>—</i>
	igazolatlannak: <i>—</i>

Kelt *Bucsa* 1948. évi *június* hó *17* n.
Szabó igazgató, igazgató-tanító, *Deziderát Margit* osztályfőnök, tanító

Javítóvizsgálati záradék

Kelt 19. évi hó n. igazgató, igazgató-tanító.

...és a bizonyítványban

ÁLTALÁNOS ADATOK.

1. A tanuló családi és utóneve: *Gyurik Margit*

2. A tanuló születéshele: *Magyar* ország, *Bács* megye, *Bucsa* község.

3. Születési éve: *1923*, hava: *apri*, napja: *10*

4. Vallása: *r.k.*

5. Beszél-e magyarul? *Igen*

6. Ezenkívül mily nyelv(ek)en beszél?

7. Beoltatott: *1922* évben.

8. Ujraoltatott: *1930* évben.

9. Hány évig járt óvodába?

10. A tanuló atyjának (anyjának, gyámjának) családi és utóneve: *Gyurik Endre*

11. A tanuló atyjának (anyjának, gyámjának) foglalkozása: *fm.*

Kelt *Bucsa*, 1930. év *jún* hó *21* n.
Deziderát Margit tanító (igazgató-tanító)

ÓRAREND

Nyilván egy előre meghatározott tanterv szerint dolgoztak a nevelők a régebbi időkben is – akár csak egy tanító vezetésével, akár tantestület tagjaiként is. Mindenféleképpen szükség volt egy rendszerre, melyet következetesen alkalmaztak s folyamatosan be is tartottak. Csakis így lehetett ésszerűen oktatni több évfolyamot akár párhuzamosan, akár külön évfolyamként.

Órarenddel mindenki találkozott. Így mi is. Hiszen iskolás korunkban mi is ennek alapján haladtunk, ennek segítségével készültünk az elkövetkezendő napokra megjelölt tantárgyakra. Az órarend a tanár részére is útmutató, hiszen ennek alapján készül fel, főleg akkor, ha egyszerre hat osztályról van szó. Természetesen ez a hat osztály egy teremben ül és tanul, így még bonyolultabb egy olyan rendszert kialakítani, melynek során minden „osztály” a saját anyagát veszi át, úgy, hogy a többit ne zavarja, mert azok is csak a saját tantárgyukkal foglalkoznak. Ugyanakkor talán még segítség is az néha, ha az előző év tananyagát újra hallja akár a tanítótól, akár a felelő diáktól. Ez a „szimultán” oktatás természetes volt a magyar tanyavilágban és nagyon sokan végezték el így iskolájukat.

Megmaradt egy régi órarend, egy régi oktatási beosztás, mely jellemzi azt a kort, azt az időszakot, melyben papírra vetették. 1917/18 évben írta le Spurnik Emília, a községi elemi és népiskola I.-VI. osztálya számára. Ebből is kiderül, hogy egyszerre hat osztály volt a tanteremben s ennek a hat egységnek kellett olyan rendszerrel megoldania az oktatását, mely alkalmazásával mindenki haladhat a tanulással, ugyanakkor a másikat sem zavarja, aki teljesen más témával foglalkozik. Osztatlan iskolának nevezték, mert a tanulók egy csapatban, osztatlanul vettek részt a tanórákon. Talán hihetetlennek tűnik, mégis sok sikeres ember kezdte így iskoláit.

OSZTATLAN ISKOLÁK ÓRARENDJE

Órák	Hétfő						Kedd					
	I.	II.	III.	IV.	V-VI.	Ismétlők	I.	II.	III.	IV.	V-VI.	Ismétlők
1/2 9	Számtan	Figyel	Szám.dolg	Magyar nyelv dolgozat			Olvásás	Betűírás	Nyelvtan dolgozat		Szépirás	
9-ig	Számírás	Számírás	Olvásás	Magyar nyelv dolgozat			Betűírás	Olvásás	Nyelvtan dolgozat		Szépirás	
1/2 10	Olvásás	Szépirás		Készül			Betűírás	Figyel	Számtan		Figyel	
10-ig	Betűírás		Szépirás		Földrajz		Beszéd értelmezés gy.		Számtan dolgozat		Készül	
1/2 11	Szabadfoglalkozás		Földrajz		Történelem			Olvásás				
11-ig	Szabadfoglalkozás		írásbeli felelet		Történelem			Olvásás				
1/2 12	H I T T A N						Figyel, alkotmánytan					
12-ig	H I T T A N						Figyel, alkotmánytan					
1/2 3	Beszéd értelmezés gy.		Rajz			Számirás		Szépirás				
3-ig	Beszéd értelmezés gy.		Rajz			Számirás		Szépirás				
1/2 4	Szabadfoglalkozás		Ének			Torna						
4-ig	Szabadfoglalkozás		Ének			Torna						

1917/18 tanév két napjának órarendje Spurnik Emília tanítónő csoportja részére

PECSÉTEK

Az iskola is hivatal. Az oktatás hivatala. Így itt is kellett alkalmazni pecsétet az iratok, okmányok hitelesítésére. Az első, s egyben legszebb pecsét 1901-ből való. Viaszba nyomták. A vörös viaszban mind a mai napig megőrizte egyszerűségét és komolyságát, hiszen ezen a módon régebben a királyok, uralkodók nyomták pecsétjüket, jelképüket. Az iskola előmeneteli naplóját tette hitelessé, elfogadhatóvá, talán éppen a mi részünkre, hiszen így a mai ember is elismeri ezt okmányként s a benne lévő adatokat valóságosnak, eredetinek.

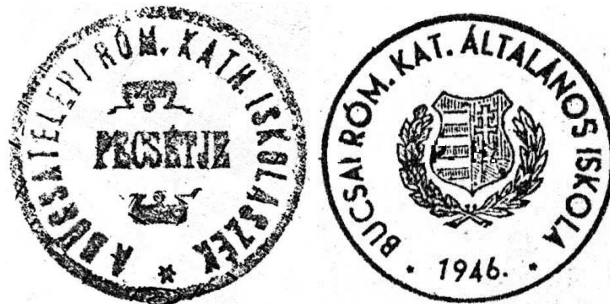
*Viaszba nyomott pecsét felirata: BÉKÉS MEGYE-
BUCSATELEP – U.P. PUSZTAECSEG – 1901*

A későbbiek során is használtak pecsétet az iskolában. Pecsétet, hiszen az évtizedek során új és új hitelesítő eszközre volt szükség. Hogy miért? Azt elárulják maguk a lenyomatok.

Ha végignézzük ezeket, már akkor kirajzolódik egy kis falu teljes történelme, mely tulajdonképpen kicsinyített mása a nagy egységnek, az országnak.

Ahogy változott a világ, ahogy változott a történelem, úgy cserélődtek az osztálynaplókban, az iskolai értesítőkben, és egyéb iratokon a pecsét formái, feliratai, s ezen belül a címerek. Ezek tulajdonképpen ebben az esetben is a történelem különleges „ujjlenyomatait”.

Talán a történelmet meg lehet hamisítani, esetleg másképpen magyarázni, de a kor jellemző dokumentumai mindenkor ott maradnak fiókjaink rejtekében. Ha ezeket a kezünkbe vesszük, nemcsak ifjúságunk töredékes emlékei jutnak a felszínre, de kis közösségünk történelmének apró villanásai is.

A katolikus iskolapecsétjei

A kor politikája természetesen nemcsak a pecsétken volt jelen, hanem ott szerepelt az osztálytermek falán fotókon, festményeken, de megtalálható volt a tankönyvekben tananyagként is. A legérdekesebb az, amikor a mindennap használatos füzeteken, irkákon próbálják a kor szellemét belenevelni a tanulóba. Ez természetesen nem egy negatív tényező, hiszen egy kisdíakra minden apró információ nagy

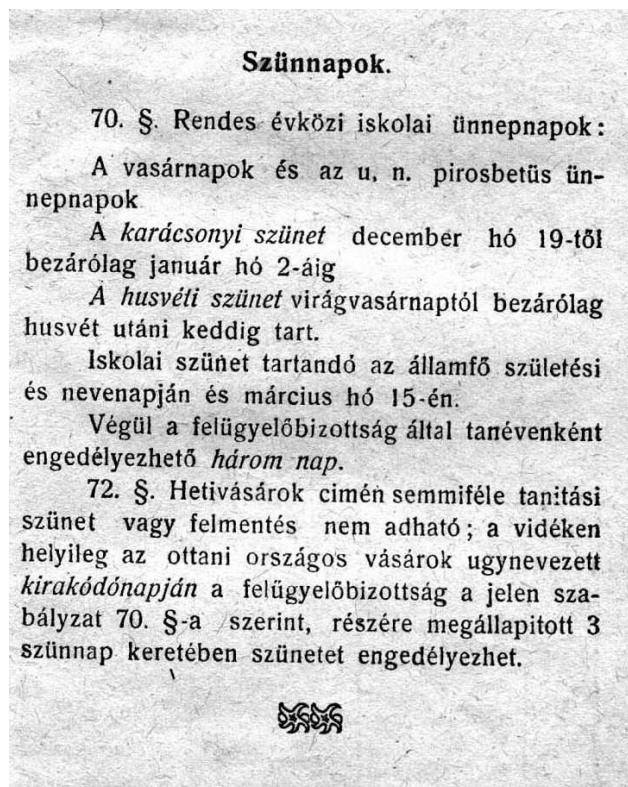
hatással lehet. Emlékszem, hogy az 1950-es években szinte minden füzetben olvasható volt a kis versike:

„Gyűjtsd a vasat és a fémeket,
ezzel is a békét véded!”

Bármennyire is jellemző volt ez a szlogen a Rákosi-rendszerre, azért valamilyen módon mégiscsak belevésődött a fejünkbe, hogy a hulladékok újrahasznosítása mindenkinek az elsődleges feladata. Tulajdonképpen ez a felfogás a mai korra is érvényes – csak sajnos nem mindig alkalmazzuk.

Két Kossuth-címeres pecsét (1946), Rákosi idejében használt pecsét (1955), majd a Kádár korszak pecsétje (1957-től)

Az ellenőrző könyv egyik tájékoztató oldala

Kezembe akadt a megcsonkított trianoni-hazát bemutató füzet borítója. Magyarország szétszabdala-

sa és területi megfogyatkozása, gazdasági összeomlása számokkal és grafikonokkal szerepel ezen a nyomtatványon. Nyilván azt szerették volna a Szeghalmi-féle füzetrel elérni, hogy már a kisdiákokba is belenevelődjön a haza szeretete, a Nagy-Magyarország elmélete, s az, hogy ezeket a területeket igazságtalanul hasították ki ősi területünkéből. Az itt felsorolt adatok olyan információk, melyek áttanulmányozása után minden igaz magyarnak össze-szorul a torka, hiszen ha belegondolunk abba, hogy ilyen hatalmas területen, ilyen háttérrel mire lett volna képes ez a nemzet ennyi év alatt!

A Szeghalmi-féle füzet első oldala

A legszomorúbb az, hogy a II. Világháború után már a felnövekvő nemzedéket úgy nevelték, hogy felejtse el Trianont, hogy mindenki érezze bűnösnek magát két világégésért. Mindez persze szörnyű igazságtalanság, melyről mindenki tud, csak éppen – egyesek szerint – nem illő róla beszélni. Ha ismer-nénk történelmünket, akkor láthatnánk: a világ nagyhatalmai olyannyira félték ettől a kicsi nemzet-től – mely évszázadokon át védte Európát a betörő idegenektől, tatároktól, törököktől, oroszoktól – hogy inkább koncként odaadták területünket azok-nak, akik időben megfordították köpönyegüket.

Tanulmányként és dokumentumként érdemes áttanulmányozni ezeket a nyomtatványokat, hiszen mindenképpen azt a kort mutatja be, melyben egy feltörekvő, megerősödő magyar nemzet önbecsülését törték le és tiporták sárba. A legnagyobb baj persze az, hogy évtizedekig ezt tette a magyar oktatásügy is és teszi még ma is.

MAGYARORSZÁG.

A Kárpátok koszorúján belül, több mint ezer év óta lakik a magyar. Ezer év óta dolgozik, hogy megerősítse nemzeti létének alapjait. Ezer év óta — mint lerombolhatatlan védőbástya, mint a haborgó tengertől körülvevett kis szigét — áll a keleti és nyugati világ egymást váltó népeinek nagy küzdelmeiben. Korszakok jöttek, multak. Amit évtizedeken át alkotott, azt a háború vihara napok alatt első-pörle és az élni akaró magyart újra romtakarító munkára ösztönözte. Keletről a tatárjárás és Nyugateurópát elpusztítással fenyegető török hatalom söpört végig. Nyugatról a nemzeti életét fenyegető osztrák támadások tüze emésztette. Az ország testéből hol ez, hol amaz szakított le egy darabot és a megmaradt részen is nem egyszer dúlt a testvéri harc.

Így mult el ezer év.

Ma ismét szétdarabolt az ország teste. Északi és északkeleti részét a csehek, délkeleti részét a románok, déli részét, a Dráva-Száva közötti vidékkel, a déli szlávok vették el. Nyugati megyéiből a német-osztrákok hasítottak le egy darabot.

Elvették tőlünk a tengert és vele egyetlen kikötő városunkat: Fiumét. Elvették bányáinkat, gyárainkat, erdőinket, kolompoló-nyáját hízoló mezőnket; rétjeinknek selymét, dombjaink gyümölcsét s velük együtt régi, ezer éves multunk tengernyi emlékeit.

A régi, földrajzilag egységes, természetes határokkal bíró Nagy-Magyarországot a trianoni békeparancs megfosztotta mindattól, ami egy országnak életet, fejlődést biztosíthat.

A csonkítás előtt hazánk 282,870 négyzet km. területe és 18.264,533 lakosa, ma 92,607 négyzet km.-re és 7.599,246 lakosra csökkent.

Területéből:

négyzet km.	lakossal	ebből magyarral		
102,181	5.236,305	1.704,851	a románoknak	jutott,
63,004	8.567,575	1.084,343	a cseheknek	„
21,031	1.519,013	563,545	a szerbeknek	„
4,026	292,578	64,646	az osztrákoknak	„
21	49,006	6,490	az olaszoknak	„

Elvesztettünk tehát 190, 263 négyzet km. területet és ezen 3.424,878 magyar került idegen uralom alá.

A reánk erőszakolt béke előtt 1911—15. átlagtermésünk

volt:		maradt:		Állatállományunk:	
24·8 millió kh.	szántó	9·5 millió kh.		volt drb.	maradt drb.
5·3	„ „ rét	1·1	„ „	6.200,000 szarvasmarha	2.150,000
6·7	„ „ legelő	1·7	„ „	7.400,000 sertés	3.660,000
0·6	„ „ szőlő	0·3	„ „	1.600,000 ló	632,000
15·2	„ „ erdő	1·8	„ „	8.600,000 juh	1.900,000

Egyéb vagyonunk:

volt:		maradt:		volt km.		maradt km.	
12.300,000 q	vas	2.000,000 q.		22,000	vasúti vonalunk		8,000
90.000,000 q	szén	60.000,000 q.		6,000	vízi útunk		2,000
4,200	gyártelep	2,000	gyárt.	192,000	vasúti kocsink		21,500

Ha a magyar ember ma rátekin Magyarországot térképére kiszökik szeméből a könny és úgy fáj a szíve, mintha édes szülőjét látná megcsónkítva. A szívünk, a lelkünk, minden véreeseppünk úgy érzi, hogy ez így nem maradhat. Úgy érzi, hogy azok a hánvas, kéklő bércek, azok a patakmarajtól hangos völgyek, azok a rejtelmes erdők, azok az illatos mezők, azok a vadvirágos, hímes rétek, aranykalásztól ringó drága földek; azok a büszke, gazdag városok, azok a csendes, meleg, falusi otthonok; azok a sírok, azok a hantok, az a kék égbolt és mindaz, ami csak volt... amelyek úgy-úgy a szívünkhöz nőttek: idegen népé sohasem lehetnek!

És amikor ezt érezzük, amikor a megcsónkított Magyarországot vágyódunk, nagy szomorúságunkban vigasztalásunkra jön és reménységet ad a történelem.

Hiszen máskor is volt már elárvult a hon! Máskor is volt már rabláncokon! Máskor is volt már összetörve, máskor is ültek diadalt fölötté! Máskor is ásták, vájták a sírját, máskor is költötték elmúlását! Máskor is volt már bús, síri ágyon, elhagyva, egyedül az egész világon! Máskor is elpusztult, máskor is legyengült, de időknek jártán újra csak felendült s nem sok idő múlva, Kárpátok hegyétől Adria partjáig áldott térségeit újra a magyarok népe birtokolta! Ma is ez a hitem. Ez a vágyódásom. Éjjel úgy, mint nappal ez az imádságom: *Hiszek egy istenben, hiszek egy hazában, hiszek egy isteni örök igazságban: hiszek Magyarország föltámadásában!*

Szeghalmi Gyula.

Trianon tragédiáját bemutató oldal a Szeghalmi-féle füzetben

A tanítók, a nevelők mindent megtettek, hogy elkötelezett, igaz magyar embereket adjanak a megcsónkított országnak. Valaki fogékony volt erre, mások nem.

Az oktatásban részt vevő tanárokat minden időben nagy tisztelet övezi, hiszen áldozatos munkájukon múlik egy felnövekvő nemzedék tudásanyaga. Mindemellett volt olyan tanuló is, aki viselkedésével, a tanulás elhanyagolásával bizony nem vált az

iskola példaképévé. Ez persze nem volt jellemző, hiszen nagyon sok itt tanult diákra büszke lehetne tanítója, iskolája, osztálytársai.

Büszkélkedhet a falu oktatógárdája jeles színész-szel, politikussal, mérnökkel, íróval, katonatiszttel s minden olyan emberrel, aki az életében sikereket ért el munkájával akár szakmunkásként, akár földművesként. Nem érdektelen az, hogy a sikerek elérésekor bárki büszkén vállalhatja iskoláját, tanítóját s

annak a falunak a közösségét, mivel biztosította neki azt a fiatalkori élményanyagot, mely alapja lett életének, munkájának, jövőjének.

Ipari iskolások értesítő könyve

A fiatalság azonban nemcsak a tanulással, az odafigyeléssel és a tanárok tiszteletével foglalkozik, hanem időnként csintalankodik, rosszalkodik is. Ki így, ki úgy. Sajnos a rosszalkodás sokszor olyan irányba tereli az embert, melyet később szégyellni fog. Én magam is elkövettem ilyet, hiszen egyik tanáromról írtam egy gúnyverset, melynek „jutalmát” a bizonyítványomban fedezhettem fel az év végén.

Úgy látszik, ezzel nem voltam egyedül, hiszen itt Bucsán is volt egy tanuló, bizonyos Kiss Mihály, aki verselési képességét a tanárokról írt rigmusával próbálta profi szintre emelni – sikertelenül. Nem tudom, ő vajon később bocsánatot kért-e „áldozataitól”, mint annak idején én. Ha ő ezt nem tette meg, akkor most én, az ő nevében is elnézést kérek tőlük, – bár már nincsenek közöttünk. A bocsánatkérés azért is indokolt a részemről, mert most itt leírom, s újra bemutatom a mai nemzedéknek azt a verset, melyet a bucsai kisdíák írt tanáraitól:

*„Eljött már a hideg ősz,
Vitányi Jóska dinnye-csős,
Tenyei a bojtárja,
Varga meg a kutyája.”*

Ez a három tanár bizonyára nem lelkesedett ezért a versért. Én is csak azért jegyeztem le, hogy dokumentumként is tükrözze azt a diákéletet, mely itt volt a több iskolával is rendelkező Bucsán. Talán szerencse is volt a renitens diák számára a több iskola, hiszen lehet, hogy ő talán mindegyiknek koptatta a padját. Ugyanis értesülesem szerint, viselkedése miatt többször kellett iskolát, és tanítót váltania.

Ha már a rigmusoknál tartunk, ne feledkezzünk el egy másikról se. Ez úgy született, hogy a háború utolsó éveiben már lehetett tudni, hogy egyre inkább közelednek az oroszok. Mindenki tartott tőlük, hiszen mégiscsak háború volt, s mi bizony ellenségnek számítottunk. A falu lakossága is kétségek között volt. Többen tervezték, hogy elmenekülnek távolabbi rokonokhoz, ahol nagyobb biztonságban lehetnek. Az emberek jól ismerték egymást, de főleg papjukat és tanítójukat. Őket mutatja be ez a két sor. Ez jobban érzékelhető magából a rigmusból:

*„Ha Bucsa népe elszalad,
Tóth Kálmán és Tenyei itt marad!”*

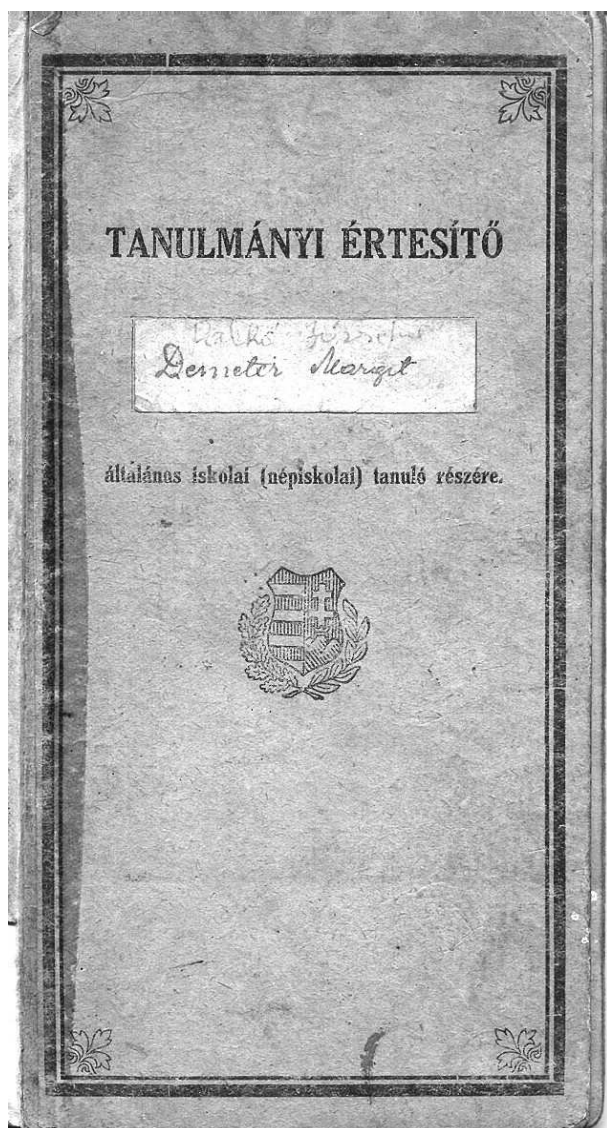
Az oktatás fegyelmezéssel is járt. Már abban az időben se lehetett a diákokat testileg fenyegetni. Ennek ellenére bizony sűrűn alkalmazták a tanítók. A nádpálca és a vonalzó időnként a feladatát rosszul végző gyerek hátsó fertályán végezte el hatásosnak nem mindig mondható feladatát. A körmös is szinte mindennapos volt.

Ha már az előbbieken Tenyei tanítót emlegettük, hát nézzük az ő fegyelmezési stílusát. Ő sajátos stílust alakított ki ezen a téren. Elegánsan és a gyermek lelkiállapotára is hatásos módon történt ez. Volt ugyanis egy úgynevezett térképmutató pálcaja. Ennek a helye az osztályban lévő harmóniumon volt. A tanító a tábla előtti dobogón lévő asztala mögül adta le az óra anyagát. Ha rosszalkodott valamelyik gyerek az óra alatt – és ki nem tett még ilyet? – akkor szólt neki:

– Na fiacskám, hozd csak ide nekem azt a palcát!

S mit tehetett a kis lurkó, odament a harmóniumhoz, levette róla a palcát, majd átadta a tanítójának. Miután az kimérte a rosszalkodóra a „megfelelő” büntetést, ugyanúgy neki kellett visszavinni a helyére is. Lélektanilag is érdekes taktika volt ez, hiszen a pálca sohasem volt Tenyei tanító kezében, tehát nem fenyegette vele a diákokat. Viszont fegyelmezetlenség esetén, magának a „bűnösnek” kellett a fegyelmező eszközt odavinni tanítójának, – mindezzel azt jelezve, mintha ő maga kérné a büntetést.

Mindezt a körmösök fájdalma, a palcák sajtása hamar elmúlt, s az iskolaévekből is teljesen más emlékek merülnek fel. Tanító és diák másképpen üdvözli egymást az utcán, oldottabban és közvetlenebbül beszélgetnek, hiszen a diákokból is lassan érett felnőttek lettek, akik éppen olyan szigorúakká váltak, mint tanítójuk annak idején. Talán még példaképpé is vált egyik-másik.

Tragédiák is történtek az iskolában, hiszen egy bejegyzésből kiderül, hogy 1950-ben Ali István 10 éves tanuló meghalt! Ez betegség, baleset vagy egyéb más miatt történt, annak nem jártam utána. Mindenesetre az osztálytársai bizonyára nehezen értették meg az életnek ezt a furcsa fordulatát.

TANÍTÓK:

1838	Kóti Gábor
1844	Tartsai Nagy Sámuel
1896	Németh Lajos
1896	Császár Károly meghalt 1916. május 24. 62 éves korában
1917.	Spurnik Emília (r.k.)
1924.	Tobolikné (Kertészsziget)
1930.	Hajdics László (r.k.)
1922.	Tenyei Gyula
1934.	Miklósvári László (r.k.)
1941.	Somogyi Ferenc igazgató
1946.	Vitányi József (ref.) igazgató
1946.	Borha Ilona (r.k.)
1947.	Bartalis Ilona (r.k.)

1947.	Sárréti István (r.k.) igazgató
1948.	Horváth János (r.k.)
1949.	Mihalik Józsefné (községi)
1950.	Horváth János igazgató
1950.	Sárréti István
1950.	Mihalik Józsefné
1950.	Dobrolka István
1950.	Kozák Veronika
1950.	Verbók Julianna
1950.	Csekey Tibor
1951.	Láczy György
1952.	Uhrin Erzsébet
1952.	Szőke Julianna

Csak néhány tanítót soroltam itt fel, de megérdemelnék az itteni oktatók, hogy egy külön kiadvány mutassa be áldozatos munkájukat, mely sokszor bizony áldatlan állapotok között történt. Ők bizony nagyon sokat tettek azért, hogy a kezük alól kikerült tanulók az életben is jól megállják helyüket.

Akadályverseny a régi temetőnél

TÖRZSKÖNYV

Az iskolai törzskönyvben szerepelnek a tanítókra, tanárookra, tanulókra vonatkozó adatok, de itt találhatjuk meg az iskola felszereltségének mutatóit is.

Akár a diákok adatait figyeljük, akár az iskolakét, mindenféleképpen észrevehetjük a falu lakosságának demográfiai mutatóit, a foglalkozások változásait, az iparosok megjelenését, s ezáltal a falu fejlődését.

Sokan azt gondolják, ezek csak száraz adatok. Ezt határozottan cáfolom, hiszen olyan fontos adatok szerepelnek itt, melyek feltétlenül alapját képezik egy falu életének a megismerésének. Ugyanakkor ezek a bejegyzések hivatalosak, pontosak s ezáltal hitelesek, s így kutatásra nagyon is alkalmasak. Egy közösséget csak úgy lehet megismerni, ha emberileg, érzelmileg is felfigyelünk rájuk. Ezt pedig csakis az iskolai példákön, tanulmányi eredményeken, bejegyzéseken keresztül végezhetjük el. Ilyenkor azonosulni tudunk velük, hiszen mi is voltunk diákok, mi is átéltük azokat az élményeket, melyek meghatározták az itteni emberek gyermekkorát.

ISKOLAÉPÜLETEK

Minden régi emlék felidézésekor valami tárgyi dolog is előjön a múltból. Ha éppen az iskolánkról beszélünk, nyilván felidéződik előttünk az iskola épülete, az osztályterem belseje, az iskolapad, melyben ültünk oly sok éven keresztül, s izgalommal figyeltük a tanító minden szavát.

Az 1838-as feljegyzések szerint Kóti Gábor tanító idején már állt egy „*oskola*”, melyet a falu lakossága épített erre a célra. Mikor elkezdett növekedni Nagybuca-Újülés, az új település (a mai Bucsa), akkor keletkezett az igény az iskolák számának növelésére. Az általános, vagyis az elemi oktatással párhuzamosan a diákok a vallási nevelést is megkapták. Így az ok nem a gyermekek számának a növekedése, inkább az egyéb szelektálási és oktatási mód volt. Már kezdetektől külön tanultak a lányok és a fiúk. Viszont a település létszámának növekedésével megváltozott a vallási hovatartozás aránya. Amíg nagyobb létszámmal éltek itt a katolikusok, – nyilvánvaló, hogy ebben a szellemben folyt az oktatás. A betelepülők, illetve a környező tanyákról ideköltözők megváltoztatták ezt az összetételt. A vallási ellentétek ebben az időben erősen kihatottak az emberek mindennapjaira, – így természetesen az oktatásra is. Elsősorban ebből adódott a felekezeten alapuló iskolák létrehozása. Természetesen ez se volt megoldás, hiszen csak vallási vonalon nem lehetett kötelezővé tenni az oktatást, így létre kellett hozni egy vallási nézetektől független, de a hitoktatást nem nélkülöző községi elemi népiskolát is.

Az iskola épülete, az iskola udvara várta reggelként az ideözönlő kisdiakokat. Az udvar volt a várakozóhely, a gyülekezésre kijelölt terület. Az épületbe, az osztályba csak a becsengetéskor lehetett bemenni. De miért is menne be egy kisgyerek az iskolába, ha kinn a szabad levegőn még egy kicsit szaladgálhat, játszhat, beszélgethet, függetlenül attól, hogy éppen milyen az időjárás?

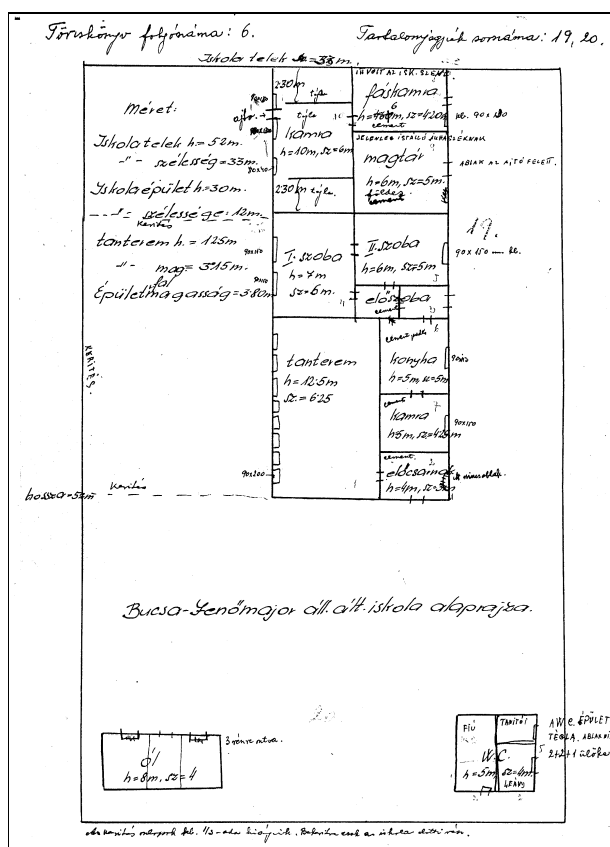
A bucsai és a Bucsa környéki tanyákon lakó gyerekek oktatása több iskolaépületben folyt. Kialakításuk megmutatja, hogy eredetileg talán nem is erre a célra épült. Egyedült talán a Bocskai és a Petőfi utcában lévő iskolák lettek oktatási célra tervezve és kivitelezve (természetesen nem a mostani, hanem a régi épület). Ennél egybe volt építve a tanári lakás az oktatási résszel. A többieknél külön volt az iskola, s ennek udvarán a tanítói lakrész.

Az iskola mellett ki volt alakítva a tanulók mezőgazdasági ismereteit fejlesztő konyhakert is. Néhol még állatokat is tartottak. A gyerekek így nemcsak a szüleiktől tanulhatták meg az elkövetkezendő időben

folytatandó munkájukat, hanem itt az iskolában is. Itt kicsiben végezhetnék el azokat a munkafázisokat, melyeket szülei nap mint nap alkalmaztak kinn a földeken.

Nézzük meg az iskolákat¹, milyenek voltak külsőleg, hol helyezkedtek el s milyen környezetbe épültek. Az iskolák számokkal voltak ellátva. Ez természetesen nem a sorszámuk, – hiszen 399 iskola talán mégsem volt itt Bucsán. A feltüntetett számok csak az épületek sorszámát jelöli, mivel az építés idejében még nem voltak utcanevek. A házak, épületek felépítésük sorrendjében kapták meg számukat.

1. Bucsa-Jenőmajor külterületi iskola

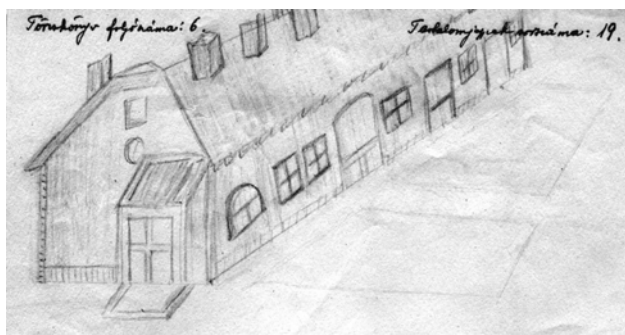
Bucsa-Jenőmajor külterületi iskola elhelyezkedése

Az iskola Bucsát Füzegyarmattal összekötő kőút mellett fekszik, Bucsától 7 km-re, Füzegyarmattól pedig 13 km-re. Közvetlenül az iskola előtt, északnyugati irányban halad el a kisvasút, a lóré. Itt található egy 150 kataszteri hold nagyságú erdő akác-, juhar-, tölgy-, vadvörtefákkal. Nyugatra van 210 m-re az erdészlakás (a kastély), ettől 69 m-re a tejház, a fürdő és artézi kút.

¹ Az 1948-as leírások alapján.

Az iskola egy főépületből és két melléképületből áll. Az iskolaépületen belül egy tanterem és egy előszoba található. Az épület előtt elfolyó kanális fölé egy 1,5 m széles betonozott kőhíd épült. Az iskola épülete 30 m hosszú és 12 m széles, a fala pedig a legjobb minőségű kőtéglából épült. A falak malterozottak (nem tapasztott!), fehérre meszeltek, az oldalsó és az alsó kövek pirosra festettek. A padlás lécezetét és gerendázatát első osztályú faanyag alkotja. A tetőt cseréppel fedték be. A melléképületek közül a WC szintén téglából van, míg az ól vályogból. Mindkettőnek cserép a fedele. Ennyit a külsejéről.

Az előszoba 3 m széles és 4 m hosszú. Ablaka hajlított szárnyú ablakszemekkel van ellátva. Innen egy ajtó vezet a tanterembe, melynek ablakai szögletesek és barnára vannak festve. Forgatható rézfo-gantyú van az ablakokon és rézkilincs az ajtókon. A tantermet vaskályhával fűtik. Villany nincs. A világítás petróleummal történik.

*Az iskoláról készült rajz
(Kozák Veronika h. tanítónő készítette)*

A tanterem ablakai alatt egy kis gyakorló kert létesült, mérete 12 m széles és 30 m hosszú. A telket tamariska sövény keríti körül. Az udvar végében az egyik oldalon található a három részre osztott ól. A másik felében a szintén három részre osztott WC. 2+2+1 ülőkével ellátva, vagyis 2 leány, 2 fiú, 1 pedig a tanító részére.

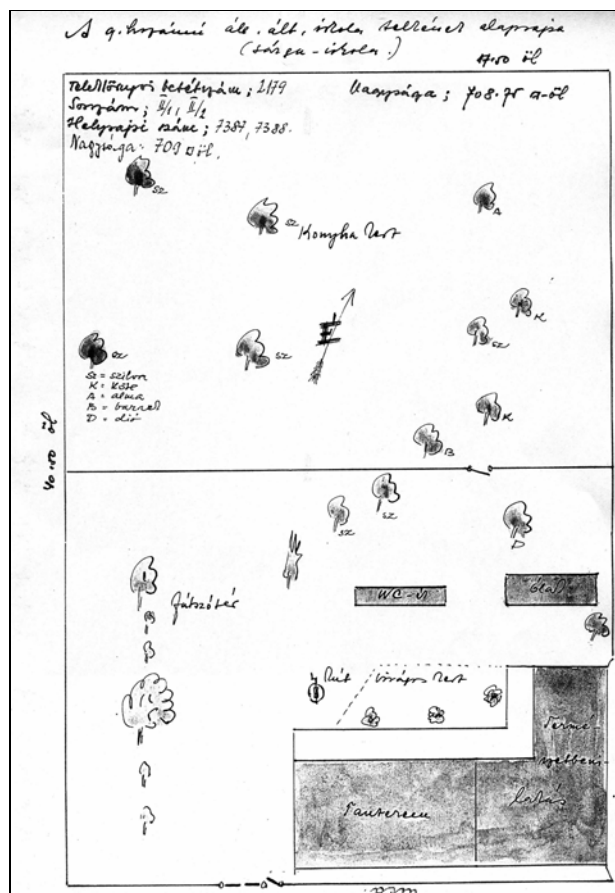
Az iskolaépület csak egy tantermet foglal magába, bár tíz helyiségből áll. Van itt fűkamra, magtár, konyha, kamra és természetesen lakószobák.

2. Bucsa, 9. számú „Sárga” római katolikus iskola (Árpád sor 4.)

Az iskola telke Bucsa községben a 9. házszám alatt fekszik. 1912. augusztus 12-én vásárolja meg a Bucsatelepi Római Katolikus Egyházközség.

A 8. számú szomszéd (1948-ban) özv. Horváth Jánosné bucsai lakos. A 10. házszám tulajdonosa a r.k. egyház (plébánia), melyben Révész István plébános lakik. Kertlábás szomszéd Farkas Gyula és neje, valamint Haraszi Pál és neje. Az iskola előtti kövezetlen szekerút Bogárzóba vezet. Az úttal párhuzamosan, mintegy 90 méterre a sárréti csatorna vize folydogál.

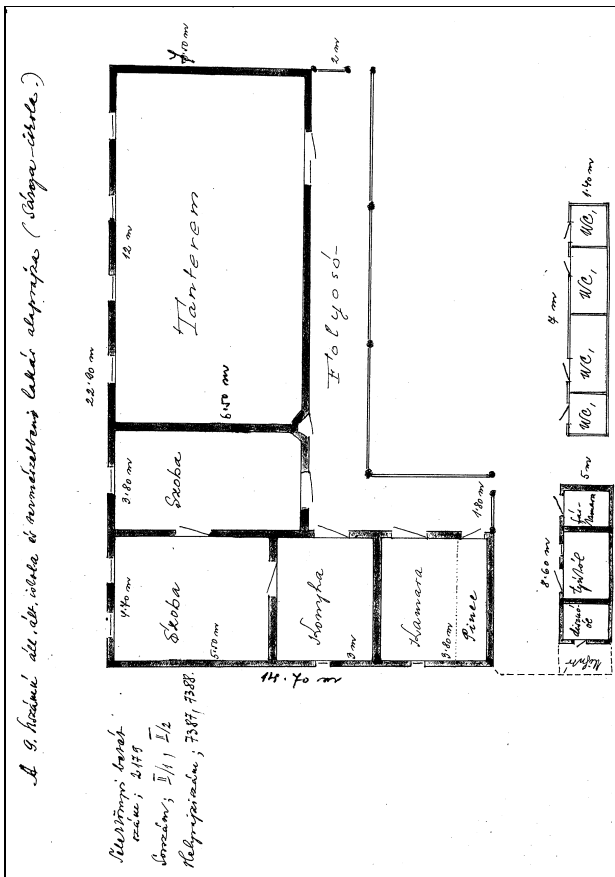
Az iskola és a tanítói lakás egy főépületből és két mellékhelyiségből áll. Az iskolaépületben egy tanterem van. Az épület téglalappal és vályog falakkal rendelkezik, teteje cseréppel van fedve, a kémények téglából lettek megépítve. Elektromos áram hiányában itt is petróleumlámpával lett megoldva a világítás. Az L alakú épület előtt széles, nyitott veranda húzódik, melynek oldala 90 cm magas deszkával van védve s kilenc keményfa oszlopon nyugszik.

A „Sárga” iskola elhelyezkedése

A tanterem egyetlen ajtaja a verandáról nyílik. Négy ablaka az utcára néz, melyek régiak és rosszak (nyilván azért, mert régen épült) s ezért télen igen csak lehűl a vaskályhával fűtött belső tér. A terem olajos padlóval borított. 8 db háromülékes és 24 db kétülékes fapadban ültek a tanulók. Falitérképen ismerkedhettek Magyarország hegy- és vízrajzával, de néhány reprodukció is díszítette a falakat. Ez sokat segített abban, hogy az itteni kisdíákok is jobban megismerjék azokat az embereket, akikről tanulnak, s ne legyen ismeretlen az a vidék, melyről a tankönyvek írnak.

Természetesen a kisdíákok számára volt egy számológép is. Legalábbis így hívták akkor azt az eszközt, melyen 10 sorban 10-10 fagolyó volt s annak tologatásával lehetett egyszerűbb számítási műveleteket elvégezni, például összeadást, kivonást. Célszerű, praktikus kis eszköz volt, melyet sokáig használtak még pénzintézetekben is.

Az iskolaépület alaprajza

A melléképületek – fűskamra, baromfi-ól, sertés-ól – a főépülettől 8 méterre vannak. Nem messze tőle a fenyődeszkából épített deszkaépítmény, a WC van elhelyezve. Ez négy részre tagozódik: tanítói, leány WC (három nyílással) és fiú WC (három nyílással), valamint a vizelde.

Az L alakú épület előtt van egy kis virágos kert és itt található a kút is. A kút téglával van kirakva, mélysége kb. 8 méter, a víz magassága 1,5 méter. A kerek-kút hengerére 8,5 m hosszú lánccal van szerelve. Vize nagyon kemény, meszes, ezért ivásra alkalmatlan. Az ivóvizet a 450 méterre lévő artézi kútból szerezték be.

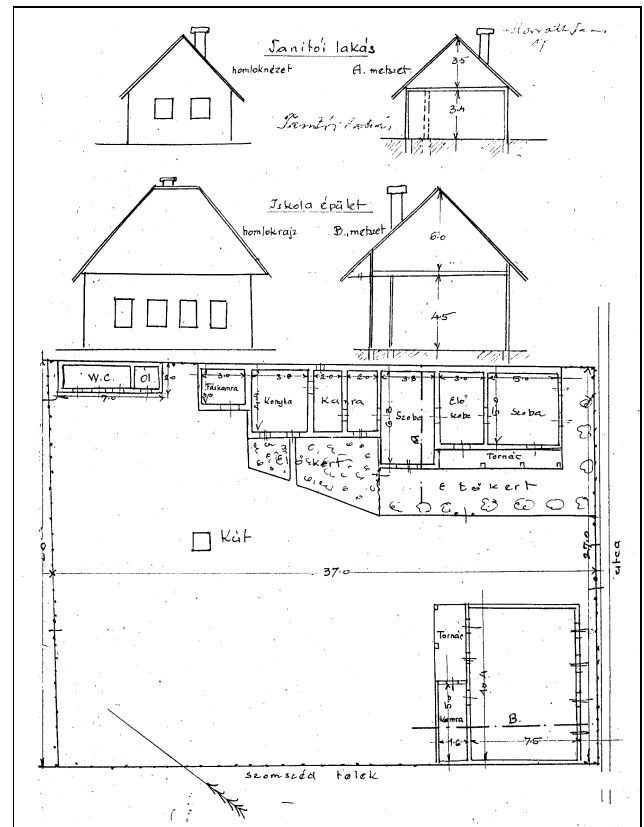
Itt is tartozik az iskolához egy kis konyhakert, melyet a diákok műveltek. Gyümölcsfák is adtak árnyékot. Szilva, körte, alma, barack és dió termett rajtuk.

3. Bucsa 7. számú „Fehér” református iskola (Árpád sor 6.)

Bucsa községben a 7. sz. alatt fekszik. Valamikor úrbéri birtok volt. Földhivatali bejegyzések szerint az ártéri részen szőlő, kert és egy ház is volt rajta, amikor községi iskola létesítése miatt Bucsatelep tulajdonába került 1911-ben.

Az iskola 6. számú szomszédja Borsi Károly, 8 számú szomszédja Deák Ferenc. Lábszomszéd Buga Mihály és neje. Az iskola előtt a Füzesgyarmat-Bucsei kövesútba torkolló Bogárcsónál jövő, nem köves út húzódik. Távfolság az iskola és a kövesút

között 200 m. Az iskola előtt 1 m szélességű téglajárda van kiépítve. Az 11 m hosszú és 9 m széles épület a telek bal oldalán áll. Alapja téglából, falai vályogból készültek. Tetejét cserép borítja. (A tanítói lakás teteje náddal van befedve.) Az épület előtt 5 m hosszú és 2 m széles, 4 m magas tornác van – piros téglapadlóval. 90 cm magas, téglalapon nyugvó, 4 db tartóoszlopa van. A tornácra lehet bemenni az iskola melletti kis benyúlóba. A kaputól a tornácig egy 10 méter hosszú, fél méter széles téglajárda vezet.

A „Fehér” iskola alaprajza és metszeti képe

A tanterembe a tornácra jutunk be egy 220x100 méretű dupla barna ajtón. A külső ajtó deszka, a belsőt 4 ablakszem van. Fala belülről fehérre van meszelve, padlózata deszkából készült. Fűtésre egy Meidinger típusú vaskályha szolgál.

Az iskolához a tanítói épület mellett kialakított ól mellett létesítették a WC-t. Teteje cserép, padlója téglalap. Fa ülökéjén 8 nyílás van, az ülökék előtt 1 szál 30 cm széles deszka lábtartó van. A WC-hez az iskolaépülettől egy 30 m hosszú, 50 cm széles téglajárda vezet. Az iskolaudvar jobb oldali részében van a kút. Vize ivásra nem alkalmas. A kút mélysége 10 méter, oldala téglából van kirakva, ivóvíz magassága kb. 1,5 méter. A vizet 2 db 130 cm magas faoszlopra erősített vas hajtóval ellátott, fahengerre erősített, 10 m hosszú láncon lévő bádoggal vödörrel merítik.

Az iskolához természetesen itt is tartozik egy konyhakert, melyet a kisdíjak gondoztak, ezzel is közelebb kerültek a mezőgazdasági ismeretekhez.

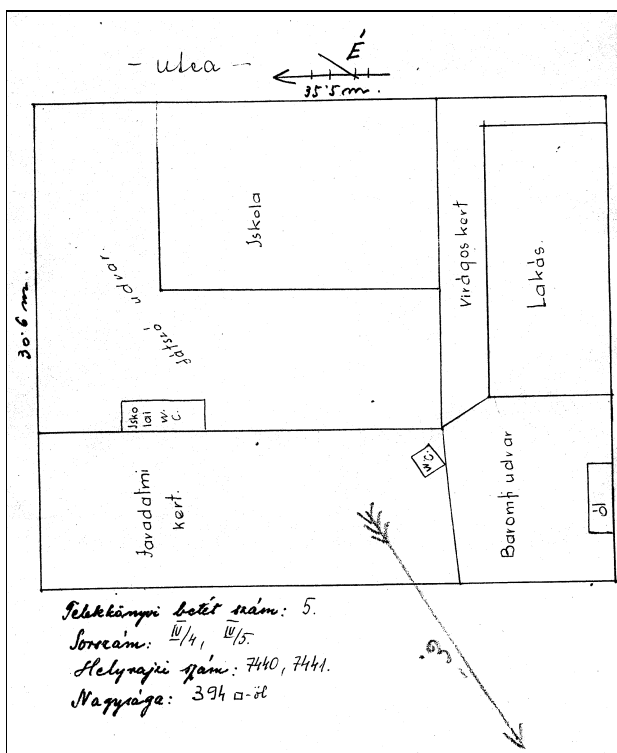
4. Bucsa 16. sz. Malmi iskola (Kossuth u. 11.) Tenyei iskola

A telek Bucsa községben a 16. szám alatt fekszik. Valamikor úrbéri birtok volt. Földhivatali bejegyzések szerint az ártéri részen szőlő, kert és egy ház is volt rajta, amikor községi iskola létesítése miatt Bucsatelep tulajdonába került 1902-ben.

A 15. szám alatti szomszéd Ujfalusi Lajos, a 17. számú szomszéd Cser Mihályné. Földbeásott faoszlopokhoz erősített dróthálóval van körülveve. A telek előtt a Karcag-Füzesgyarmati országút vezet el. Ebből az országútból nyilván a keleti oldalon egy közvetlen vak-köz húzódik.

A telek négy részre van osztva. Van egy bejárati és egy virágoskerti rész az iskola és a tanári lakás között. A lakás mögött van a jószágudvar. Ebből nyílik a konyhakert. Az iskola melletti udvarrész pedig az iskola udvara, ahová a bejárati részből lehet jutni. Az udvarrészeket faoszlopokra erősített drótkerítés választja el egymástól.

Az iskola egy főépületből és egy különálló melléképületből áll. A főépületben egy tanterem, egy előszoba és egy fűkamra van. A tanterem közvetlen az utcai frontra néz. Ez az oldal végig járdázott. Az épület igen régi, teljes egészében vályogból épült, nagyon szellős, nem elég világos és rosszul fűthető. A tető fedése nádból készült. Villany egyik helyiségben sincs.

A „Tenyei” iskola elhelyezkedése

A tanteremben az ajtók, ablakok barnára vannak festve, a kilincsek, fogantyúk kovácsolt vasból készültek. A terem padozata fenyőfa, közepén egy, a fenyőgerendát tartó vastag faoszlop áll.

A tanterem berendezése: egy tanári asztal, egy szék, egy tábla, kétrészes szekrény, 13 db különböző méretű, négy férőhelyes pad.

A nádfedeles „Tenyei” iskola és a tanítói lakás

A kút a főépülettől 10,5 méterre van. Átmérője 90 cm, mélysége 9 m, a víz mélysége 1,5 m és végig téglával van kirakva. A káva deszkából épült, vastag fenyőgerendákkal van megerősítve. A kút nincsen lefedve, vize ivásra egyáltalán nem alkalmas – szikós és meszes a vize. A gyermekek vízellátását a 120 méterre lévő artézi kútból biztosított.

A melléképület egy fiú WC négy ülőkével és vízdélvel, egy leány WC három ülőkével, és egy tanítói WC egy ülőkével.

5. Bucsa 44. sz. r.k. iskola (Petőfi u. 4.)

Bucsa 44. sz. alatt lévő iskola telkének nagysága 475 négyszögöl.

Bucsa dűlői ártér volt. 1925-ben Dobák Eszter Borsi Károlyné vásárolja meg. 1929. augusztus 26-án 1.000 pengőért megvásárolja a Bucsatelepi Római Katolikus Hitközség, hogy itt iskolát létesítsen.

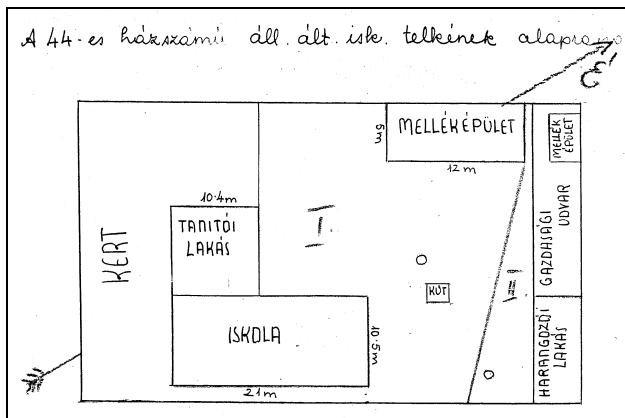
A fő utcától 80 méterre, a Katolikus templom utcájában van. A Fő utca felé 1 m széles betonjárdán lehet közlekedni. A szomszéd telken Majoros Pál lakik, a másik oldali telek a katolikus egyház tulajdonában van. Kertlábás szomszédok: Juhász Márta, özv. Rostás Jánosné és Strázsa Istvánné. A telekből 160 négyszögöl a konyhakert, 215 négyszögöl az iskola udvara.

Az iskolaépület 4 méter magas fala téglából épült. A faszervezetű tetőt pala borítja. Az iskola bejárata boltíves, az épületben petróleummal világítanak.

A két tanterem egyforma adatokkal rendelkezik, 10 m hosszúak és 6,3 m szélesek. A két terem összenyitható. Fűtésre Meidinger típusú széntüzelésű kályha szolgál.

Felszereltsége – a kor követelményeihez képest is – nagyon jó, hiszen 34 db négyülékes iskolapaddal rendelkezik – a szemléltetőképek, a földgömb, a térképek, arcképek, méterrud, vonalzó és a kis kalmár mérleg mellett.

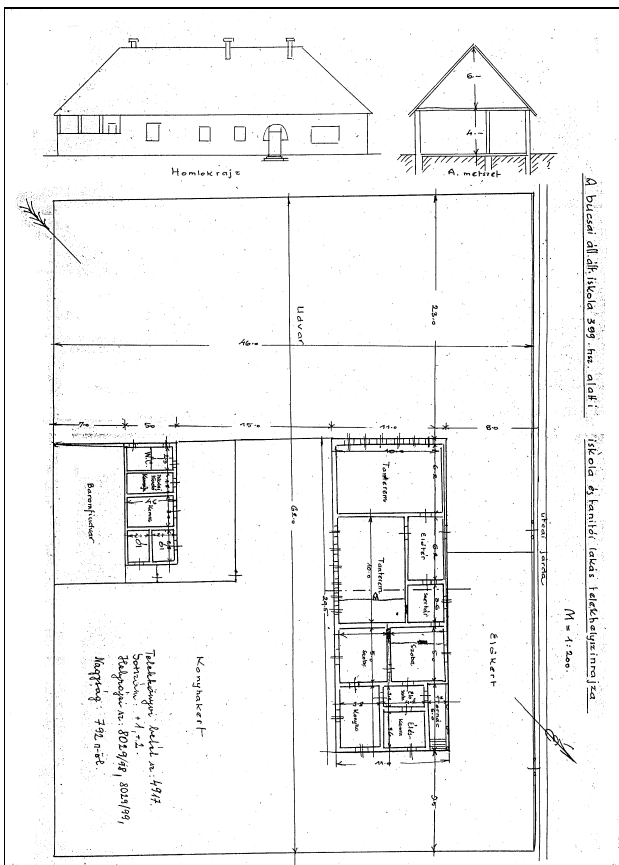
A melléképületben 1 tanítói, egy fiú és egy leány WC található. Mellette van a két fáskamra és egy disznóól.

A 44. számú katolikus iskola elhelyezkedése

A kút átmérője 1 m, 1,5 méteres kerítéssel van körülvéve, deszkával van a nyílása letakarva. Vize ivásra nem alkalmas.

**6. Bucsa 399. sz. községi iskola (Bocskai u. 4.)
Vitányi iskola**

A „Vitányi” iskola alaprajza és előlnézeti képe

Az iskola telke Bucsa községben a 399. szám alatt fekszik. A 398 sz. ház tulajdonosa özv. Koczka Jánosné, a 400 sz. ház tulajdonosa Szatmári István és neje, valamint Pető Ferenc és neje. Kertlábás szomszéd Bercezi János és neje, valamint Pető Ferenc

és neje. Az iskola előtt a Kisbucására vezető, nem kövezett szekérút található, mely ellenkező irányban a községen keresztül húzódó, mintegy 150 méterre lévő kövesútba torkollik.

Az épület téglalappal és téglafallal rendelkezik. A tető fedése palával történt. A termek padozata fenyődeszka. Az ablakok és ajtók sárgára vannak festve, vasalásuk és kilincsök rézből készült.

A két tanterem felszereltsége 1948-ban nagyon szegényes (lehet, hogy a háború idején fogyatkozott meg!): iskolapadok, térképek, reprodukciók, tanári asztal székkal, nemzeti színű zászló, s egyéb szemléltető képek, Himnusz, Szózat stb.

Az udvar hátsó részében kapott helyet a három WC, egy fáskamra és két ól. A lányok és a fiúk WC-je három-három ülőkével van ellátva, a tanárban pedig egy van. Az ajtók itt is sárgára vannak festve.

A kút a főépülettől 4,5 méterre van. Átmérője 90 cm, mélysége 6 m. A víz magassága kb. 1,5 m. (1940-ben a víz magassága elérte az 5,8 métert.) A kutat három oldalon cementjárda veszi körül. Nincs lefedve, de egy kis ék alakú tető védi az időjárástól. Vize – erős sziksós tartalma miatt – ivásra alkalmatlan. Ivóvizet a 150 méterre lévő artézi kútról hoznak a gyermekek részére.

ÁLLAMOSÍTÁS

Az állam az iskolákat is bevonta saját hatáskörébe, így az egyház kezéből kivette az oktatás lehetőségét. Az egyházi és községi iskolák épületei, felszereltségükkel együtt az államé lett. A tanítók maradtak, az oktatás az új tanrend szerint folyt, – egy ideig hitoktatással együtt.

1948-ban, az államosításkor felmérték az iskolák állagát, leltárt készítettek a tulajdonképpeni iskolai vagyronról. (Ennek alapján készíthettem el én is, az iskolaépületekről a leírást.)

Az értékeket az akkori viszonyokhoz mérten kell számolni. Természetesen a felmérés mutatja az épület állagát is, hiszen a vályogból épült régi épületek alig érnek valamit, míg a téglából készült iskolák összességében is mutatják a különbséget.

A vagyoni felmérés eredménye számokban:

7. sz. iskola és tan. lak.	8.000 Ft
9. sz. iskola és tan. lak.	10.000 Ft
16. sz. iskola és tan. lak.	8.800 Ft
44. sz. iskola és tan. lak.	118.000 Ft
399. sz. iskola és tan. lak.	118.000 Ft
Jenőmajori iskola és tan. lak.	51.390 Ft
összesen:	314.190 Ft

Az iskola épületeinek összeírása közben nem esett szó arról, mely bizony elég sokáig szolgálta az oktatást abban az időben, amikor a gyermekek létszáma egyre több és több tantermet kívánt. A köz-

ségben minden olyan épületet hasznosítani kellett, mely valamilyen módon megfelelt az oktatási céloknak. Ez volt a 399 számú iskola. Más néven a Nagy Sándor féle épület. Az idősebbek tudják, hogy ez a régi kocsmá épülete volt. Mivel itt nem kis szobák voltak kialakítva, hanem nagyobb helyiségek, így ki lehetett alakítani az osztálytermeket.

Az elhanyagolt és pusztulásra ítélt régi iskolaépület

Az épület 1952-ben lett felújítva, vagyis átalakítva. Ettől kezdve több mint húsz éven keresztül állt az oktatás szolgálatában, hiszen még az 1970-es évek közepén is folyt itt az oktatás. A Kossuth utca 2. szám alatti épület hosszan szolgálta a bucsai embereket. Az 1920 körül felépült vendéglő, kocsmá az oktatás szolgálatába állt, tehát ahová régebben a munkában megfáradt emberek betértek, hogy szomjukat oltsák, ott egy idő múlva tudásszomjas kisdíákok figyelték a tanítók minden szavát.

Méltatlan állapotba került ez a több funkciót is betöltött épület. Nem sikerült olyan feladatot találni a részére, mely továbbra is a fennmaradását biztosítaná.

Az új iskola

II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola

Nem szabad elfeledkeznünk az új iskoláról se. A régi, szétszórt iskolaépületek helyett kellett egy modernebb, higiénikusabb, valóban oktatási célt szolgáló épület.

Ez már valóban a modern kornak megfelelően épült. Folyosóról nyíló világos tantermek, elkülönített tanári szobákkal. A tanulók létszáma egy sokkal nagyobb épületet igényelt volna, de a felsőbb pártvezetés ezt nem engedélyezte. Az emeletes iskolát azért nem javasolták, mivel a terület talajszerkezete nem volt ennek megfelelő. Új iskolák építésekor előírás volt a tornaterem kialakítása is. Ez akkor volt kötelező, ha legalább nyolc tanterem épül. Pénzhiányra hivatkozva kijátszották ezt az előírást is. Két részletben épült meg az új iskola. Egyik évben négy, majd a következő évben szintén négy tanterem. Így valóban nem épült soha nyolc tanterem, tehát a tornaterem felépítése se vált kötelezővé. Vagyis elmondhatjuk, hogy a felső vezetés miatt kellett a bucsai gyerekeknek az udvaron tornázniuk, az álla-

milag meghatározott előírások kijátszása miatt nem végezheték kulturált körülmények között munkájukat a tornatanárok. Maradt az udvar, a folyosó, a tanterem. Meg a kirándulások a falu szélére, valamint a „madarak és fák napja” nevű ünnepen séta a Hősök Ligetéhez.

A II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola

Az új iskola átadása természetesen ünnepélyes keretek között történt. A II. Rákóczi Ferencről elnevezett intézmény falára egy dombormű is került. Az iskola névadójáról készült alkotást László Péter szobrászművész álmodta meg, melyen a szabadságukért harcoló közemberek és kuruc katonák között látható a fejedelem a PRO PATRIA ET LIBERTATE felirat alatt. Találó ez a jelszó ma is, hiszen az itt tanuló diákok valóban egy szebb jövőért tanulnak, egy boldogabb hazát akarnak. Tudásukkal és tanulásukkal A HAZÁÉRT ÉS A SZABADSÁGÉRT harcolnak most is és az elkövetkezendő időkben is.

László Péter alkotása az iskola falán

A tanulólétszám csökkenése következtében ma már csak két iskolaépületben folyik a tanítás, a harmadik (44-es) üresen áll, míg a negyedik (Nagy S.) immár csak a visszafordíthatatlan végzetét várja. Az iskolaépületek száma és mérete mindig is meghatározó az oktatás szempontjából. Sajnos egyre kevesebb tanuló kezdi meg tanulmányait, nemcsak itt Bucsán, hanem szerte az egész országban.

A demográfiai hullámmás negatív szakasza reméljük nem végleges, így reménykedjünk abban, eljön az az időszak, amikor újra gondot okoz majd, hogy a sok diákot melyik iskolában helyezzük el. Esetleg egy újabb és még korszerűbb épület tervezése és kivitelezése lesz a legfőbb gond a falu oktatásáért felelős személyeknek.

OSZTÁLYKÉPEK

Ha vissza akarunk emlékezni az iskolai évekre, sokat segít a fénykép, mely az osztályunkról készült. Sokszor ezek az emlékek azok, melyek még jobban felelevenítik gyerekkorunkat, újra és újra átélhetjük azokat a csínytevéseket, melyeket ekkor követtünk el, s bizony felszabadultabban nézzük a csoport közepén helyet foglaló tanítónkat, hiszen már nem kell attól félnünk, hogy feleltetésre szólít majd bennünket.

Felszabadultan mosolygunk önmagunk és osztálytársaink láttán: hát ilyenek voltunk? Természetesen az osztály létszáma is sokat mond el ebből az időből. A szemünknek is kellemesebb az olyan látvány, mikor egy osztályképen sok-sok gyereket látunk. Ez persze azt is magában hordozza, hogy az osztály névsorát csak a kép segítségével tudjuk elmondani. Az idő kikoptatja ezeket a neveket is és már nem minden név juthat az eszünkbe.

Gyermekeink, unokáink is rácsodálkoznak ruházatunkra, iskolai viseletünkre. Ez egyben mutatja azt is, milyen volt a „divat” abban az időben s bizony azt is, mennyire tellett egy-egy szegényebb családnak az iskoláskorú gyermekének öltöztetésére. Bár a szegényebbek nyilván szerettek volna más ruhában járni az iskolába, de örülhettek, ha az idősebb testvér levetett ruháját megörökölhették – néha megfoltozva.

A szegényes öltözékek is mutatnak egy bizonyos divatot. Jól látni, hogy a gyermekek ruházata bár kopottas és esetleg foltozott, de mindenképpen tiszták. S ez a lényeg, hogy az emberek, a családok bármilyen körülmények között végezték munkájukat, a gyermekek öltöztetésének tisztaságára nagyon ügyeltek.

A cipőviseletet se lehet mindig nyomon követni, hiszen láthatjuk, hogy leginkább mezítláb jártak iskolába abban az időben és ez fel se tűnt akkor senkinek, hiszen ez „természetes” volt. A cipő, a bakancs, a csizma már csak a nagyon hideg időben került a gyermekek lábára – természetesen akkor, ha volt. Az is előfordult, hogy a testvérek felváltva jártak iskolába – cipőhiány miatt.

A kislányok viselete is figyelemre méltó. Ruhácskájukat más és más mintázatú anyagból varrták, szabása viszont felnőttes volt. Ami még megfigyelhető ezeken a képeken és az ebben a korban készült fotókon, hogy a lányok és asszonyok szinte kivétel nélkül kötényt viseltek. Ez egy praktikus ruhadarab volt, hiszen mindig olcsóbb textíliából készült, divatos volt, s ugyanakkor védte a felső ruházatot a szennyeződésektől. Amennyiben a kötény bepiszolódott, sokkal könnyebben ki lehetett tisztítani, mint egy fodros-bodros ruhát.

A gyerekek arca is sokat mesél. A fényképezőgép jelenléte kissé merevvé, lámpalázassá teszi a diákokat, hiszen ilyen „masinát” évente csak egyszer láthatnak. Ennek ellenére – ha külön megfigyeljük az arcokat, – láthatjuk, melyik kislány volt bájosan vidám, melyik néz mérgesen vagy mogorván. A fiúk is különböznek, hiszen egyik „vagányul” néz a kamerába, míg a másik kíváncsian, vagy katonásan feszes vigyázásban.

A hajviselet is nyomon követhető. A fiúk többsége kopasz volt, vagy igen rövidre volt vágva a haja. Ez a haj erősödése mellett praktikus is volt, hiszen a fiúk kevesebbet foglalkoznak hajzatuk rendben tartásával. Egészségügyi szempontból is célszerű volt ez a rövid hajviselet, hiszen tisztántartása egyszerű és gyors.

A kislányok frizurája már változatosabb, de ezek is egyszerűek. A hosszabb hajúak copfot viseltek, ami bizony több gondozást igényelt. Leginkább a félhosszú haj volt a többség divatja. Ez egyszerű és könnyen kezelhető viselet volt. Csinosításra egy egyszerűbb szalagot is lehetett használni, melyeket nagy színválasztékban lehetett kapni a helyi vegyeskereskedésben.

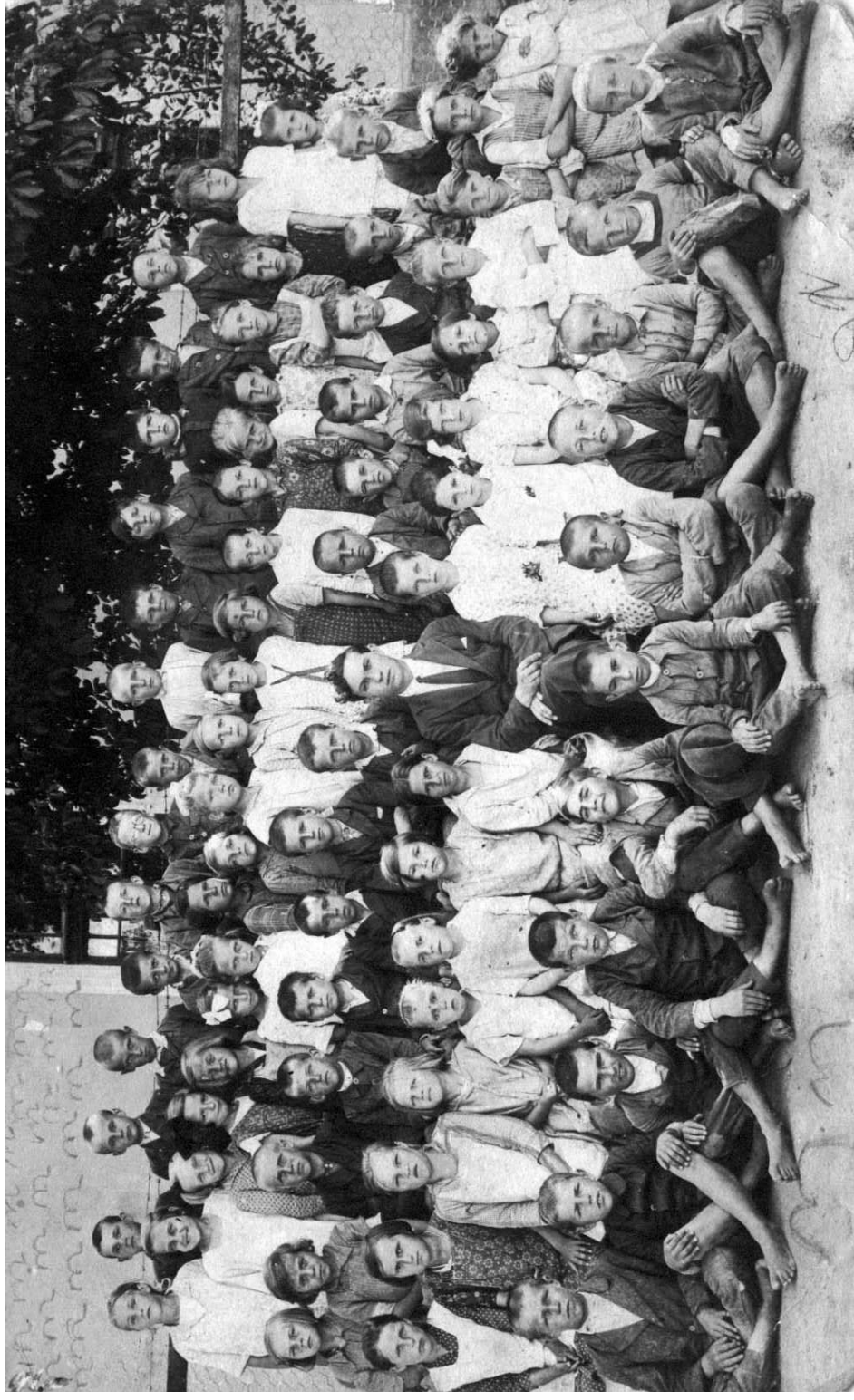
Ne feledkezzünk meg a tanítókról, tanítónőkről se. Az oktatói gárda egy része is figyelemmel kísérhető az osztályokról készült fényképeken. Néhány helyen ott ül a tanító mellett a község plébánosa, egy másikon az iskola gondnok-házaspárja. Látható az is néhány osztályképen, hogy az elkészülésekor a tanító odavitte a saját, még nem iskoláskorú gyermekét is. Az is előfordult, hogy egy diák a kistestvérel szerepel a közös fotón.

Az egyik fényképen csak a gyerekek láthatók. Furcsa ez, mivel egy osztályképhez a tanító is hozzátartozik. Meg is kérdeztem a tulajdonosától, miért nem szerepel rajta a tanító, vagy a tanítónő. A válasz nagyon furcsa volt. Állítólag azért nem ült közéjük, mert szégyellte őket. Miért ez a furcsa elhatárolódás? Hiszen egy tanító azt vállalta, hogy gyermekek oktatását, felnőtté nevelését végzi. Akármilyen közösségből jönnek ezek a csemeték, akár mennyire elevenek vagy rosszak, a jó útra terelésüket csak egy szakképzett nevelő vállalhatja. Őket megtagadni, vagy egy közös fénykép erejéig nem vállalni oktalanság és semmivel meg nem magyarázható cselekedet.

Próbáltam néhány képen a gyerekek neveit ki-nyomozni. Sajnos ez teljes mértékben nem sikerült. Több osztálykép alá nem is írtam neveket, hiszen ez a könyv nem erről szól. Elégnek tartottam, hogy a képek jelezzék a kort, melyben készültek.

*1929. Spurnik Emilia osztályával
(A tanítónő jobbján Koczka Rozália ül)*

1929. Miklósvári László tanítványaival

- 1. sor (legfelül):** Molnár István, Molnár Ferenc, Todonai Mihály, Sóczó Mihály, Gyurik István, Lengyel Pali, Szujó Gyula, Horváth István, Lábadi József, Keller Mihály, ?, Kóti Ferenc, Pléti József.
- 2. sor:** Baláti Erzsébet, Farkas Katalin, Farkas Ilona, Kardos Piroska, Lengyel Júlia, Banadics Mária, Karikó Anna, Szurkos Tóth Erzsébet, Bak Erzsébet, Nagy Teri, Molnár Anna, ?, Nagy Erzsike, Koós Rozália, Havancsák X és kistestvére,
- 3. sor:** Lóga Juliska, Lóga Ilonka, Lóga Imre, Koós Imre, Tóth István, Berényi Pál, Urbán Gyula, Szujó Gyuri, Adamik István, Béres Antal, Hógye Imre, Murvai István, Horváth Pál, Zsombok József
- 4. sor:** Ádám Erzsé, Balogh Rozália, Baláti Marika, Kovács Eszti, Sági Róza, Sági Juliska, Mellár Erzsébet, Száfán Margit, Miklósvári László tanító, Sóczó Teréz, Koós Jolán, Simon Piroska, Faluházi Juliska, Szigligeti Margit, S. Nagy Teréz, Kiss Erzsébet, Faluházi Margit,
- 5. sor (ülő sor):** Nagy István, Majoros Gyula, Banadics Sándor, Simon Gyula, Urbán Gyula, Rostás Gyuri, Faluházi Sándor, Ipacs Pál, Sóczó István, Bukovics István, ?,

1935 körül Miklósvári László tanítványaival

1. sor (legfelső): Trácsi József, Nagy András, Baláti János, Horváth József, Karsai Sándor, Hegedűs Elek, Farkas Ferenc, Baláti István, Lévai János.

2. sor: ?, Fésűs János, Rostás János, Berényi Sándor, Adamik Imre, Szatmári József, Török József,

3. sor: Száfán Ilona, Fehér Erzsébet, Szatmári Terike, Lukács Margit, Huszár Margit, Gyulai Franciska, Korda Mária, Nagy Rozália.

4. sor: Hajzer Mária, Csaba Mária, Farkasinszki Ilonka, Takács Juliska, Farkas Irénke, Rákosi Rózsá,

5. sor: Eszenyi Mariska, Kristóf Teréz, Franz (Fenyődi) Mária, Miklósvári László tanító, ölében fia Lacika, Somogyi Ferenc plébános, Dobák Veronka, Havancsák Erzsike, Högye Pirooska,

6. sor (ülő sor): Farkas Mihály, Berényi József, Milán Sándor, Hegedűs Mihály, ?, Jónás Pisti, Kristóf János,

1930. Tenyei Gyula a IV. osztályosokkal

*Felső sor: Koczka György, ?, Csaba István, Ujfalusi Lajos, Ambrus, Varga Gyula, Süveges József
 Előtte álló sor: Makra, Huszár Ilonka (Nyakóné), ?, Tóth Mária (Kázmérné), Győri Rozsika, R. Tóth Eszter, Papp Erzsébet, Karas Julianna, Nemes Etel,
 Ütő sor: Fábán, ?, Lavrencsik Margit, Hőgye Julianna, Tenyei Gyula tanár úr, ölében kisfia, Koczka Rozália, Hőgye Ilona, Kecse Margit,
 Földön ülők: Cs. Nagy Imre, ?, ?, Földesi György, Keller, Vida Marci, ?, Z. Nagy Lajos,
 Fekvők: Kandó Sándor, Oláh Pál*

Sárre István osztálya

1931. Astellán Mária osztálya (a tanítónő nélkül)

*Miklósvári László osztálya 1940
Jobbján Somogyi Ferenc plébános, balján Borha Ilona.
A három felhőtt lévő kigyerek a Miklósvári házaspáré.*

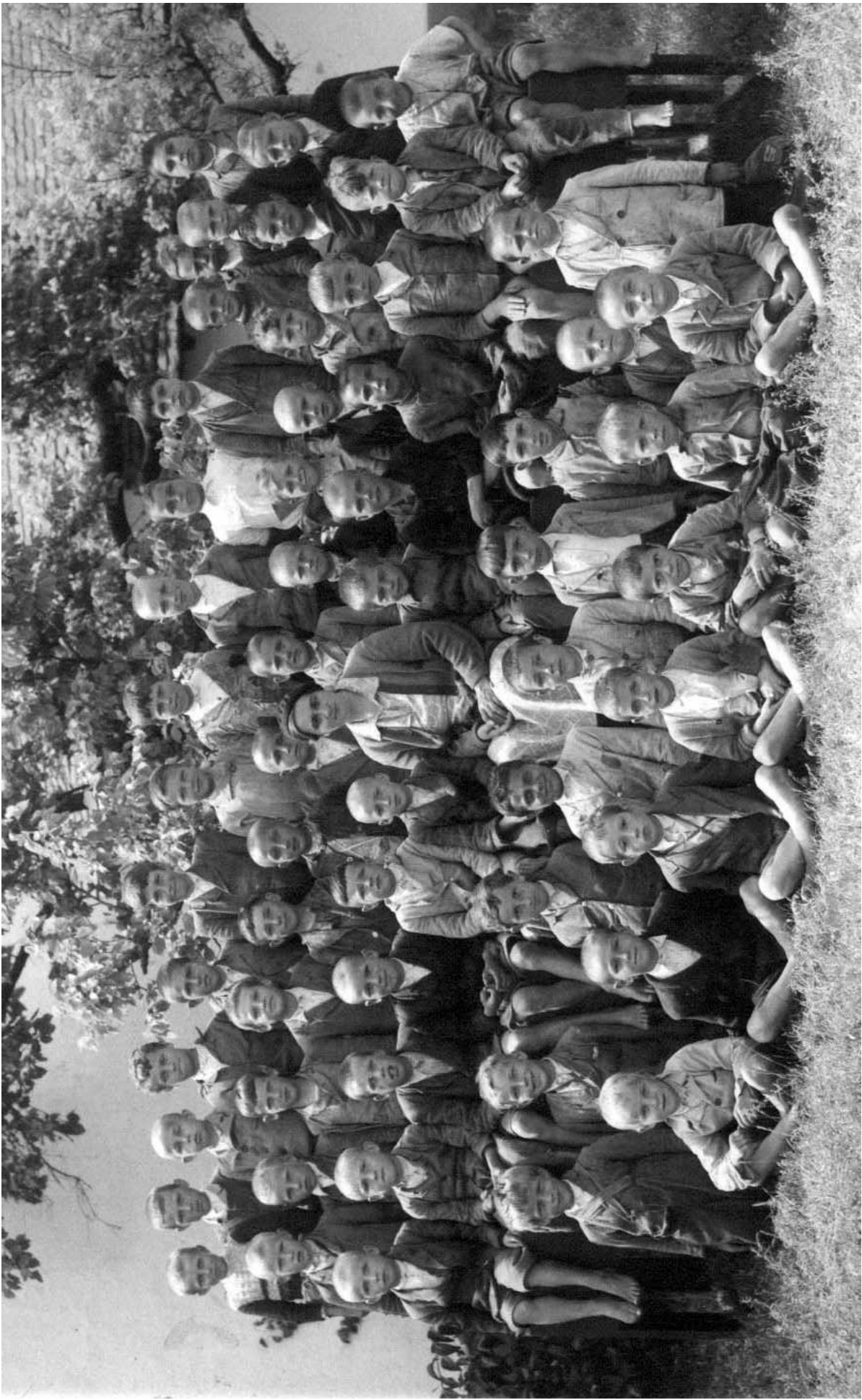
1942. Spurnik Emília osztálya

1949. Bartalis Iona osztálya (Bocskai u. iskola)

1948 első osztály

1948 második osztály

Csorba Júlia osztálya

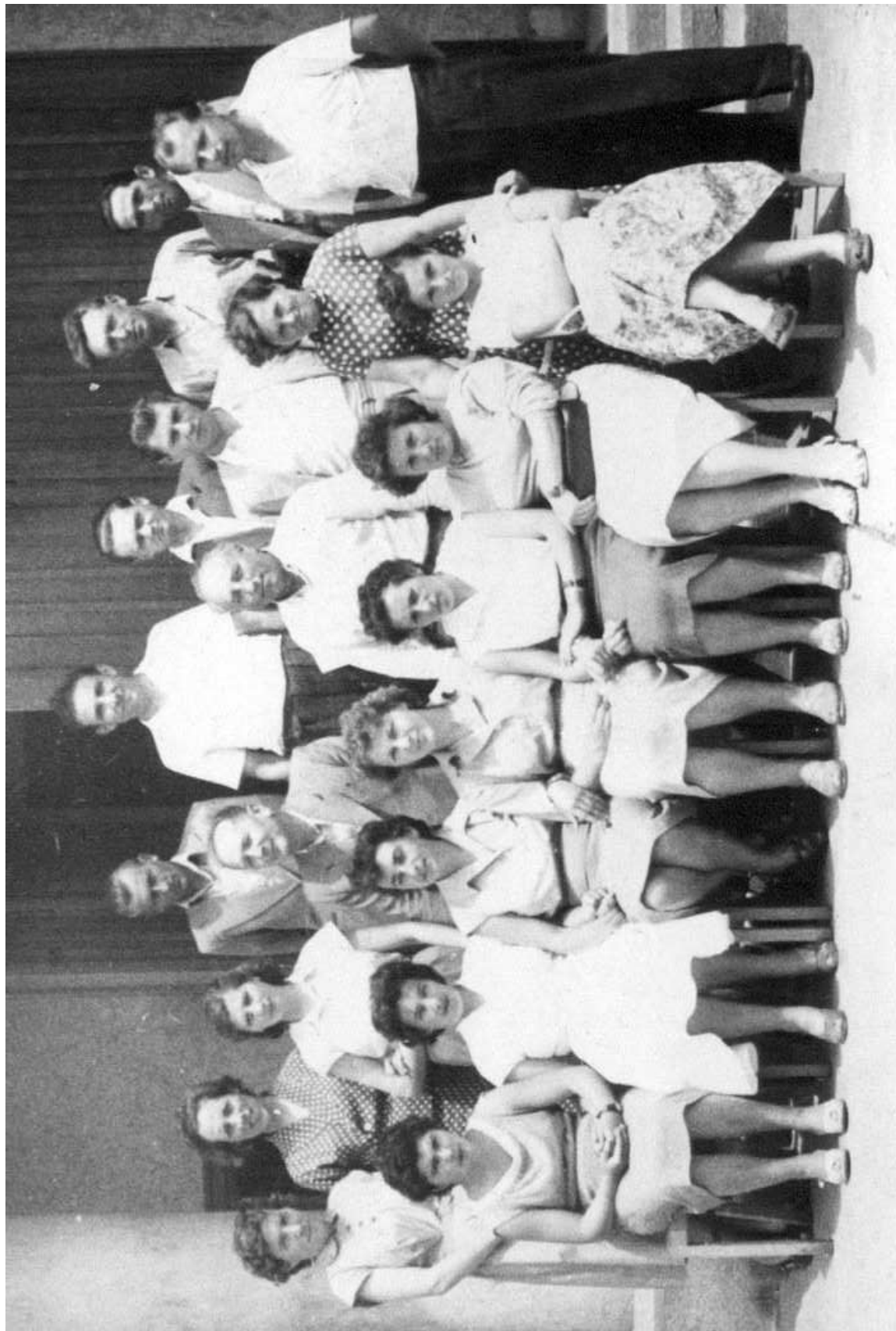
1950 második osztály

Horváth János kántortanító osztálya, 1950-es évek eleje

Uhriin Erzsébet osztálya, 1952

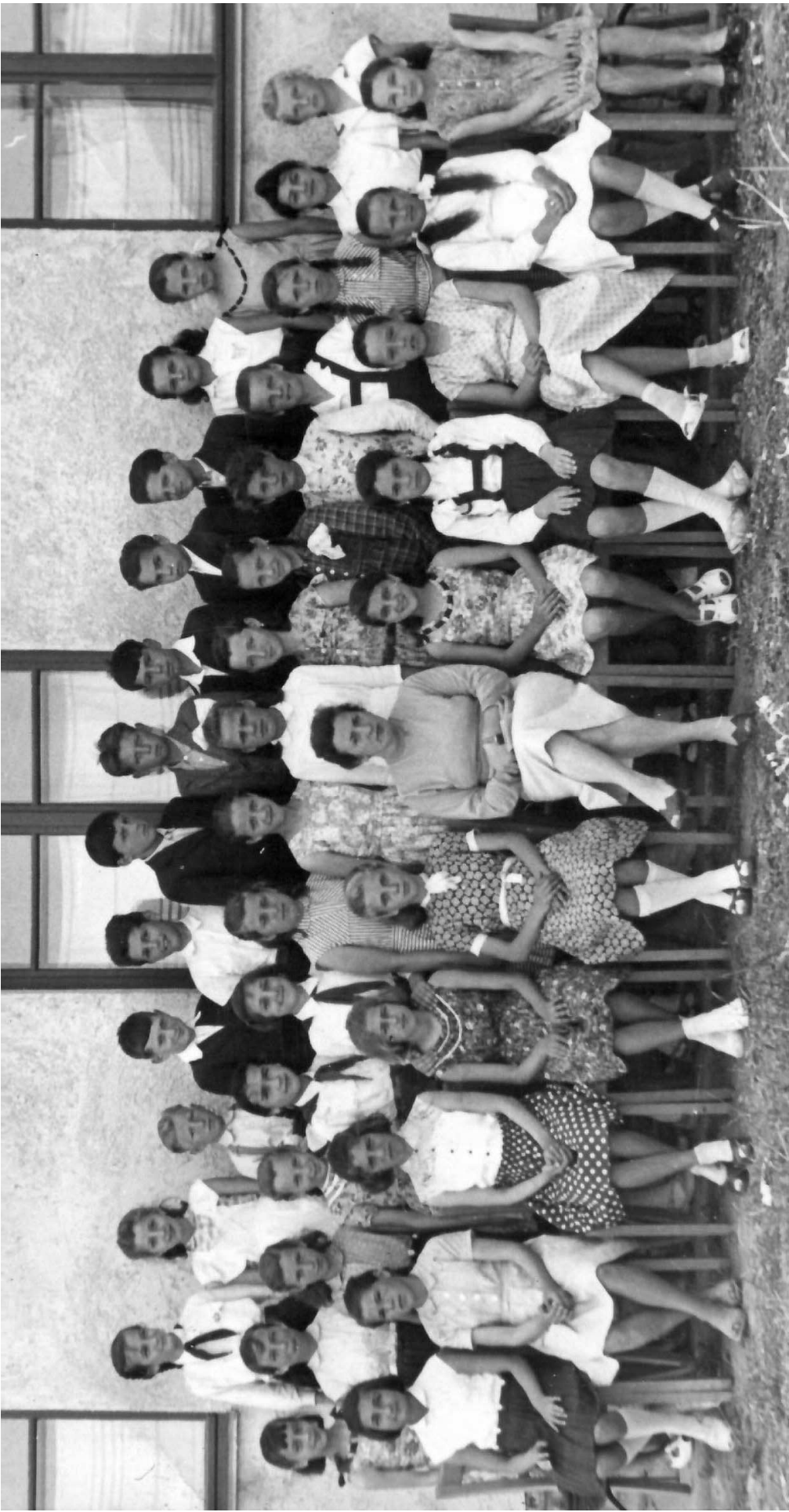
*Tanárok 1959-ben. Hátsó sor: Fejes Sándor, Bujdosó Gyula, V. Nagy István, Földesi György, Béres Lajos
Középső sor: Berencsik Vera, András Mihályné, ? Erzsébet, id. Szilárd Adám, Szebelei Ferenc, Fekete Zsuzsanna, Medvegny Pál.
Ülő sor: Vida Sándorné, Fejes Sándorné, Bartalis Iлона, Szilárdné Nagy Julianna, Havasi piroska, Holler Lászlóné, Csurka Lajosné*

ifj. Szilárd Ádám osztálya, 1960-as évek

Havasi Piroska osztálya

András Mihályiné osztálya (1958)

Óvodások a parkban és a teremben

A kenyér – az élet. A kenyér maga a föld is. A föld, mely munkát ad, mely itt van velünk, mely táplál és reményt ad. Tehát a föld is maga az élet.

IPAROSOK, KÉZMŰVESEK BUCSÁN

Bucsá földművelői – éppúgy, mint az országban bárhol – nem tudták volna elvégezni mindennapi munkájukat, ha nincsenek segítségükre a környezetükbe letelepülő iparosok, kézművesek. A mezőgazdaság az év minden szakában igényelte ezeket a szakembereket a szolgáltatásait. Némelyik a munkához való eszközöket, segéd-eszközöket készítette el, mások a háztartásban használatos dolgokat gyártották, némelyek pedig az elromlott, megkopott, elhasználódott eszközök, tárgyak javításában voltak járatosak.

Természetesen a parasztember leleményes ezermester volt, így sok mindent maga készített el, hiszen a mesterembereket meg kellett fizetni – s erre nem mindig volt lehetőség, nem mindig volt rá pénz. A pénz-szűke sok embert arra készítetett, hogy olyan problémákat is megoldjon, amelyre addig nem is gondolt. A természet ismerete, a jó megfigyelőképeség, a „józan paraszti ész” mindenkor segítségére volt a magyar embernek s természetesen a bucsainak is.

A mezőgazdasági tudománynak egyetemen való tanítását még Mária Terézia rendelte el 1777-ben. A tudományos alapokat, valamint a tapasztalati úton szerzett tudást alkalmazta, ugyanakkor fejlesztette a kétféle munkások szakmai tudását. Míg a gazdálkodási elméletet a gazdatisztek hozták magukkal a felsőbb iskolákból, addig az a gyakorlatba csak az évszázadok alatt kialakult szokások figyelembevételével kerülhetett. A felsőbb iskolákban nem oktatták a láptól megszabadított szikes talajok művelését, ezt az itt élő emberek tapasztalatának felhasználásával lehetett csak megoldani.

Egy nagybirtok – mint a Fould-Springer báróé itt Bucsán – nem működhetett volna megfelelően és hatékonyan a megfelelő kézműves szakmai háttér nélkül.

A mezőgazdaság és az ipar párhuzamos fejlődése juttatta kenyérhez a dolgozó embereket, a földön görnyedő parasztokat. A kézművesek és a mezőgazdaságból élők egymásra voltak utalva, hiszen egyik se létezhetett a másik nélkül. A föld művelésével foglalkozó családokat elszegényedés fenyegette, amikor az örökösödések és a házasságkötéskor járó jussok feldarabolásra kényszeríthették a család megművelt földjeit. Ezért, s természetesen egyéb okokból is, célszerű volt az, hogy ne csak a földművelés legyen az egyetlen távlat, hanem egyéb szakmát tanuljon a felnövekvő fiatal. A lehetőségek nagyon szűkek voltak, de ezek is valamilyen módon mindig kötődtek a mezőgazdasági munkákhoz.

Szijgyártó, kovács, molnár, suszter, asztalos és a többi szakma szorosan kiegészítette illetve segítette

a mezőgazdasági termelést. A földműves nehéz munkája és az iparos, a kézműves tevékenysége egymástól szétválaszthatatlan. A családi, rokoni kötelékek ezt a kapcsolatot még szorosabbra zárták, hiszen a kitanult szakmát leginkább a saját környezetükben gyakorolták az újdonsült mesterek, ritkább esetben vándoroltak más vidékre. Egyes szakmák viszont megkövetelték, hogy a fiatal szakember vándorútra keljen, és szaktudását más vidéken, de főleg más országban tovább tökéletesítse. A szakmai céh ezeket a fiatalokat támogatta és segítette, hiszen ezzel is erősíthette saját szakmájának hírnevét.

Az anyakönyvek ékes bizonyítékai annak, hogy milyen gazdasági élet zajlott itt Bucsán – a mezőgazdasági termelés és az állattartás mellett. A foglalkoztatottság leginkább a földhöz kötődött, így az anyakönyvekben is az ehhez kapcsolódó „foglalkozások”, „szakmák” szerepelnek. Mik is ezek? Napszámos, béres, földműves, juhász, gulyás, kondás, csikós stb. Egy bizonyos időszakban viszont nagyon sok a „dohányos” megnevezés szakmaként. Nyilván ebben az időben települtek ide a dohánytermelők, vagy az itteniek tanulták ki a termesztés fortélyait. Speciális ismereteket, nagy odafigyelést igényelt a dohány termesztése. A palántázástól a levelek leszedéséig – szinte minden nap gondoskodni kellett róla. A folyamatos ápolás, kapálás után a beérett (és csakis a beérett) leveleket kellett begyűjteni. Ez természetesen hetekig tartott. A dohányleveleket nagyság és minőség szerint kellett osztályozni, majd felfűzni és szárítani. A feldolgozás már nem itt történt, hanem a dohánygyárban. Mindenesetre a természetőnek mindig volt „szűz dohány” eldugva, saját használatra. Azért hívták „szűz dohány”-nak, mert ezért nem fizettek adót, erről a hatóság se tudott. Nem is tudhatott, hiszen akkor megbüntették volna a termelőt. Ezért is kellett olyan rejtkehelyen tárolni, amiről senki nem tudott, még a családtagok se. Mindig csak annyi került elő belőle, amennyi a néhány napos pipázáshoz, dohányzáshoz kellett.

A földbirtokos, a földtulajdonos környezetében is más „foglalkozások” találhatóak: cseléd, urasági kertész, kocsis, számtartó, uradalmi írnok, gazdatiszt, lovász stb.

Végül itt vannak az iparosok: kovács, molnár, gépész, csizmadia, kerékgyártó, géplakatos stb.

Különleges és ritka foglalkozásnak mondható a városi rendőr.

Bizalmi állás vagy inkább beosztás is volt itt a gazdaságban. A csósz csak olyan ember lehetett, aki teljes bizalmat élvezett úgy a tulajdonos, mint az alkalmazottak részéről, akire rá lehetett bízni a birtok vagyont, a határban lévő termény őrzését.

A fenti szakmák, foglalkozások tulajdonosai megtalálhatók az anyakönyvekben. Ennek alapján meg lehet határozni, hogy az itt élő emberek mivel foglalkoztak, mivel keresték kenyerüket.

Meg kell említeni azokat is, akik vándorlásaik során kerültek Bucsára s dolguk végeztével tovább álltak. Egyik legjellemzőbb alakja volt a vándorlónak a drótostót. Szegényes öltözékében, hátán a „szakmájához” tartozó szerszámok és alkatrészek, a javításhoz használatos anyagok.

– Drótos! Drótos! – kiabálta éles hangon, s várta, hogy a gazdasszonyok igénybe vegyék szaktudását.

Mi is volt a feladata? A háztartásban használatos kilyukadt lábosok, edények javítását bízták rá. A lyukakat befoltozta, a cserépedények köré drótból olyan hálót készített, mely megvédte az esetleges repedéstől vagy töréstől.

A másik vándor a meszes volt. A hegyekből a mészégetők hozták szekéren a kiegészített meszet, le az Alföldre, a kicsiny falvakba. Ezt vásárolták meg a falusiak. A házak külső és belső meszelésére használták fel „oltás” után. A mészoltás úgy történt, hogy a kiegészített mészhez vizet adagoltak megfelelő mennyiségben. A víz adagolása közben az égetett mész nagy hő kíséretében feloldódott, majd besűrűsödés után vált használhatóvá. Nagyon kellett vigyázni, hogy megfelelő mennyiségű vízzel keveredjen, mert ha véletlenül keveset adagoltak hozzá, akkor a mész „elégett” és használhatatlanná vált. A házak külső és belső meszelésekor színezőt nem használtak, így minden egészségesen tiszta fehér színben tündökölt. Természetesen fertőtlenítőként is szolgált.

A házalók különböző árucikkeket kínáltak a háziasszonyoknak. Ők voltak a kor ügynökei, akik olyan termékeket kínáltak, melyek a helyi boltok polcairól hiányoztak.

A felsorolt foglalkozások, szakmák az anyakönyvekben szerepelnek. A nevek előtt található évszám azt jelzi, hogy abban az évben szerepel valamelyik beírásban (keresztelés, házasságkötés), ami nem zárja ki azt, hogy már néhány évvel előtte, vagy utána is ebben a szakmában, beosztásban tevékeny-

kedett. Nem mindenki kerül itt felsorolásra, hiszen a többségnél a bejegyzés földműves, cseléd, zsellér vagy napszámos. Az itteni felsorolásból kiolvasható, milyen mértékben és milyen gyorsan fejlődik, „iparosodik” Bucsa, hogy alakul ki az a közösség, amely azután évtizedekig meghatározza a környék iparát, mezőgazdaságát, mindennapi életét. Lehetséges, hogy a felsoroltak közül néhányan csak pár évig éltek itt és nem is szándékoztak letelepedni, mások viszont egyéb kényszer hatása alatt (munkahely, házasság, stb.) ide kötődtek, itt maradtak s itt is élnek a mai napig leszármazottaik.

BUCSATELEPI IPAROSOK 1900 ELŐTT

földbirtokos

1724 báró Haruckern János-György Békés m. főispánja

1866. gróf Blankenstein György (Praedicum Bucsa)

1871. Stepan Antal Bucsa pusztja

ispán

1833 Bergmann József

számtartó

1842 Bergmann József

1869. Mocsuba Ferenc Bucsa pusztja

1886. Goldberger Ignác Nagy Bucsa P.

1890. Rákóczi Lajos

1892. Goldberger Ignác Nagy Bucsa Újülés

kasznár

1886. Szentjóni Márton Nagy Bucsa P.

gazdatiszt

1883. Fleicscher János Rakonczás

1892. Balla Kálmán Rakonczás pusztja

kulcsár

1875. Kohut Péter Borz

1882. Marek József Kis-Bucsa

szakácsnő

1878. Gramantil Rozália Tót-Sziget

lovász

1884. Maurer György Nagy Bucsa

tanító

1844. Tartsai Nagy Sámuel Bucsa Urad. major

1875. Farkas Ferenc Tótsziget

1895. Németh Lajos Nagy Bucsa Újülés

1895. Vargha Károly Nagy Bucsa Újülés

1899. Császár Károly Nagy Bucsa Újülés

lánytanító

1895. Koppányi György Nagy Bucsa pusztja

községi jegyző

1891. Egyed Ignác Nagy Bucsa Újülés

urasági kertész

1886. Fekete Imre Nagy Bucsa Pusztja

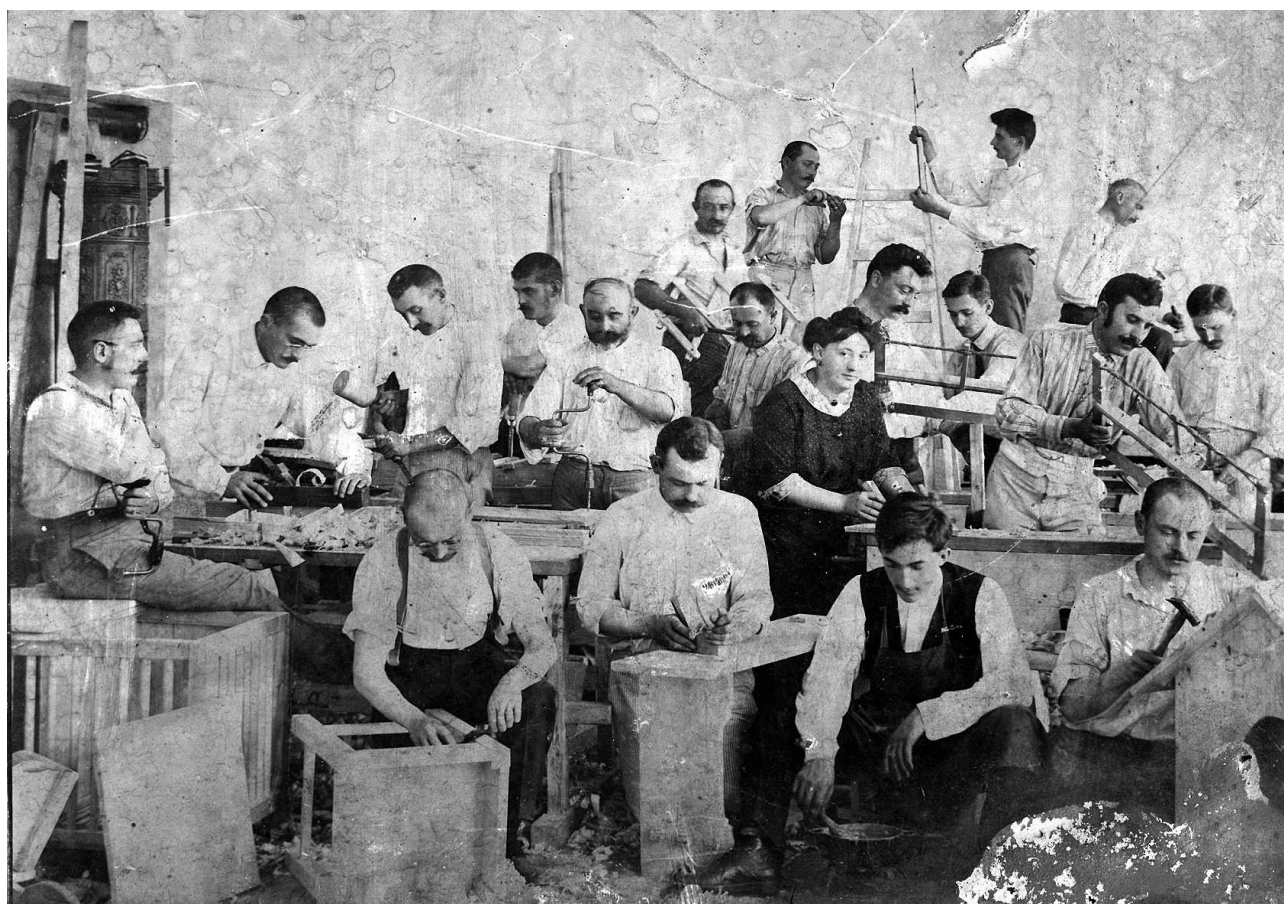
kertész

1870. Felber Imre Bucsai pusztja

1872. Tallerer Imre Bucsai pusztja

1873. Cserni János Ritka-Borz

1882.	Cserni János	Bucsa puszta	református főgondnok		
1885.	Huszár Pál	Görbe sziget	1891.	Egyed Ignác	Nagy Bucsa Újülés
1885.	Szabó Sándor	Görbe sziget	molnár		
1887.	Schultz János	Nagy Bucsa	1874.	Durnek András	Borz puszta
1895.	Tóth János	Nagy Bucsa	mészáros		
kertészsegéd			1879.	Lányi Sámuel	Nagy-Bucsa
Péter Dániel		Nagy Bucsa Újülés	kovács		
gépész			1875.	Szkovay Vince	Borz
1878.	Buday Péter	Tót-Sziget	1888.	Kulcsár Sándor	Nagy Bucsa
1888.	Kasza János	Nagy Bucsa	1889.	Szabó Sándor	Nagy Bucsa Puszta
1893.	Kertész Károly	Kerek Sziget P.	1893.	Laki Sándor	Nagy Bucsa Puszta
1893.	Pöschl József	Bucsa puszta	1893.	Szabó Sándor	Nagy Bucsa
1893.	P. Szűcs László	Rakonczás	1894.	Szabó Sándor	Nagy Bucsa Újülés
1894-95.	Pesztránszki Szűcs László		1895.	Gyarmati János	Pázmány Puszta
1895.	Kakra József	Rakonczás puszta	kerékgyártó		
géplakatos			1880.	Farkas László	Nagy-Bucsa
1895.	Pöschl József	Nagy Bucsa	1888.	Lestár József	Nagy Bucsa
1895.	Handszuld Lipót	Nagy Bucsa	1895.	Szerető István	Rakonczás Puszta
mindenes			gulyás		
1879.	Agócs József	Nagy Bucsa	1862.	özv. Zsadányi Sándor	Butsa
urasági kocsis			1884.	Monzéger György	Nagy Bucsa
1887.	Kiss Mihály	Nagy Bucsa Puszta	1890.	Képiró Mihály	Kerek Sziget P.
1887.	Kiss Imre (Mihálynak a fia)		1894.	Konsiger György	Nagy Bucsa
kocsis			juhász		
1873.	Molnár Mihály	Ritka-Borz	1885.	Pécsi János	Rakonczás Puszta
1873.	Ferenczi Pál	Ritka-Borz	1886.	Deák Mihály	Nagy Bucsa Puszta
1874.	Holló János	Borz puszta	béresgazda		
1877.	Szabó József	Tótsziget	1893.	Szujó György	Kereksziget
1877.	Kerekes Mihály	Borz puszta	kondás számadó		
1877.	Bencsik József	Tótsziget	1887.	Galambos István	Nagy Bucsa
1877.	Nagy István	Borz puszta	kondás		
1878.	Parola János	Nagy Bucsa	1887.	Lovas István	Tótsziget
1878.	Kovács István	Nagy Bucsa	1887.	Sopronyi Mihály	Bucsa puszta
1879.	Pintér Ferenc	Borz puszta	1887.	Gitye Mózes	Bucsa
1879.	Kutasi Imre	Borz puszta	1890.	Nagy Gy. Imre	Nagy Bucsa Puszta
1885.	Buzi János	Ritka Borz	1893.	Gulyás György	Bucsa Puszta
1886.	Csala Balázs	Rakonczás Puszta	kanász		
1886.	Hirmondó Ferenc	Tótsziget	1889.	Galambos István	Nagy Bucsa
1886.	Homoki József	Rakonczás puszta	1889.	Németh Sándor	Nagy Bucsa
1886.	Nagy Péter	Rakonczás Puszta	csász		
1886.	Ferencsik István	Nagy Bucsa	1847.	Bolezsál János	Bucsa
1891.	Fekete István	Borz Puszta	1887.	Tímár János	Nagy Bucsa
1892.	Ujhelyi József	Nagy Bucsa Puszta	1888.	Less András	Bucsa
1894.	Szabó Imre	Nagy Bucsa Puszta	1892.	Pénzes Lajos	Nagy Bucsa Puszta
1894.	Szolga József	Nagy Bucsa Puszta	1894..	Szabó Lajos	Kis-Bucsa
csapláros (kocsmáros)			kerülő		
1842.	Barna József	Bucsa	1889.	Makóczy József	Nagy Bucsa
bábaasszony			1889.	Tímár János	Nagy Bucsa
1885.	Kósa Anna	Bucsa	kéményseprő		
csizmadia			1888.	Weiser Ferenc	Nagy Bucsa
1888.	Szabó Márton	Kerek Sziget P.	gépfitő		
egyházfi			1893.	Varga Imre	Nagy Bucsa Puszta
1892.	Daru András	Nagy Bucsa puszta	gépetető		
tüzelő			1895.	Harancsák Ignác	Rakonczás puszta
1893.	Csaba Albert	Rakonczás	1895.	Kakra István	Rakonczás puszta
1893.	Roska Mihály	Rakonczás	1895.	Ruska Mihály	Rakonczás puszta

Egy asztalosműhely dolgozói bemutatják a szakma egyes munkafázisait (Korabeli fotó)

BUCSATELEPI IPAROSOK 1900 UTÁN

nagybirtokos

1922. Jakabffy Jenő

kisbirtokos

1910. Kiss Imre

intéző

1909. Smekál József

1922. Pauker Sámuel

1922. Blau Sándor

1923-31. Gróf Izidor

1944. Nagy István

gazdatiszt

1929. Hajdú László

1936. Szabó István

uradalmi ispán

1919. Sváb Antal

tisztartó

1909. Szabó Béla

1921. Schwarz Adolf

1932. Augusztinovics Győző

uradalmi számtartó

1912. Hanig József

1931. Albrecht Rezső

uradalmi kocsis

1911. Molnár Lajos

1912. Kaschier Ferenc

1912. Földesi György

1912. Kotálik Pál

1912. Czinege István

1912. Bak Lajos

1912. Tóth Károly

1913. Remeczki János

1915. Marton Lajos

tanító

1900. Császár Károly

1909. Szűcs Károly

1919. Kovács József

1922-45. Tenyei Gyula

1931. Vitányi József
(esküvő 1931. júl. 4.)

1931. Soós Irén
(Vitányi Józsefné)

kántortanító

1913.

Rottensteiner István Zoltán

egyházi

1915. Rottensteiner Lajos

kertész

1903. Péter Dániel

1907. Holló Gábor

1909. Lindner Károly

1909. Lindner Lipót

1910. Süveges Zsigmond

1910. Gyáni Imre

1910. Földesi Sándor

iparos

1907. Kovács János

1910. Farkas Mihály

1936. Czövek Imre

gépész, gépkezelő, géplakatos

1903. Juhász Sándor

1903. Gyarmati János

1906. L. Pap István

1908. Sonkoly Ferdinánd

1908. Mauks József

1910. Gyarmathy János

1911. Kovács János

1911. Gut András

1912. Hornyák János

1912. Juhász Géza

1915. Suhár János

1915. Kassiar János

1919. Mellár György

1920. Kaschiár Pál

1920. Schwartz Imre

1921. Deák Sándor

1922. Geszti Imre
 1922. Rápolti József
 1924. Turi Gergely
 1924. Polyák János
 1929. Szabó János
tüzelő
 1904. Jánosi György
 1908. Palkó György
 1909. Papp István
 1910. Antal János
 1910. Nemes Bálint
 1910. Molnár András
 1913. Molnár Lajos
 1913. Földi József
gépfűtő (fűtő)
 1907. Orosz Sándor
 1909. Molnár Lajos
 1909. Nagy József
 1911. Venczel Gyula
 1912. Csapó János
gépkezelő
 1908. L. Pap István
 1911. Venczel Gyula
béresgazda
 1908. Szatmári István
 1908. Vas Imre
 1908. Keliger József
 1909. Szalai Sándor
 1909. Bátor Antal
 1909. Rózsa Mihály
 1909. Bögre János
 1909. Csiga János
 1910. Majláth Lukács
 1910. Hízó Elek
 1910. Balogh János
 1912. Czékmann Kálmán
 1914. Farkas István
 1914. Ferencsik András
 1928. Oláh Antal
 1930. Földesi András
 1936. Percz Imre
kereskedő
 1909. Gonda Zsigmond
 1909. Sárkány András
 1909. Neumann Lajos
 1910. Weisz Bernát
 1928-33. Kardos Ernő
 1928. Kovács György
 1933. Weisz László
 1934. Óvári János
fűszerkereskedő
 1913. Szabados Gergely
 1916. Molnár István
kerülő
 1910. Erdei Lajos
 1912. Rózsa Mihály

ügynök
 1931. Buzsáki László
bolto
 1909. Gonda Zsigmond
szatócs
 1903. Neumann Lajos
 1906. Pöschl Józsefné
 1913. Szabados Gergely
 1915. Gubán Pál
 1929. Báláthi János
 1932. ifj. Opóczki János
kofa
 1906. Balog Lajos
 1909. Vida Sándor
szövetkezeti üzletvezető
 1905. Gonda Zsigmond
 1930. Kovács Károly
fakereskedő
 1924. Orbán Ferencz
vendéglős
 1930. Kovács György
borbély
 1919. Kandó Sándor
 1935. Papp János
kovács
 1904. Szabó Márton
 1906. Elekes Gábor
 1906. Hornyák János
 1906. Kása Lukács
 1909. Elekes Balázs
 1910. Leitner Ignác
 1912. Pongrácz Mihály
 1913. Juhász Géza
 1915. Elekes Gábor
 1915. Elekes Henrik
 1916. Páger János
 1919. Zsadányi Bálint
 1920. Elekes Gábor
 1922. Orbán Gábor
 1923. Ujfalusi József
 1928. Kató Béla
 1929. Kardos Lajos
 1930. Béres Imre
községi bíró
 1908. K. Nagy Imre
 1919. Cser Imre
 1921. Lukács Kálmán
 1930. Zsombok Ferenc
jegyző
 1920. Egyed Ignác
 1932. Kocsondy Zoltán
községi írnok
 1933. Verik Lajos
 1935. Kontra János
esküdt
 1934. Banadics Antal

kerégyártó
 1904. Baranya János
 1908. Hugyik Ferenc
 1908. Farkas Mihály
 1908. Szatmári Bálint
 1908. Hugyik Ferenc
 1909. Bakó János
 1909. Danicska György
 1909. Jancsó György
 1922. Nagy Ferencz
 1933. Turi Imre
uradalmi kerégyártó
 1912. Szatmári Bálint
bognár
 1911. Danicska György
 1915. Hugyik Ferencz
 1922. Nagy Ferencz
 1931. Csabádi Lajos
csikós
 1907. Nyuzó Lajos
 1909. Végh József
gulyás
 1904. Nyéki Imre
 1908. Borsi Károly
 1909. Monzéger György
 1909. Kiss Imre
 1908. Szathmáry István
 1911. Szathmári István
 1913. Kis Imre
juhász
 1908. Venczel András
 1908. Keliger Pál
 1909. Tokaji Imre
 1909. Rosta János
 1909. Csontos Imre
 1910. Rajnogl Imre
 1910. Rakovics Ignác
kondás
 1908. Nyiri József
 1908. Kozma József
 1909. Zsíros Lajos
 1909. Berényi János
csősz
 1903. Pap János
 1908. Takács István
 1908. Csurzás János
 1911. Cs. Nagy Imre
 1913. Papp János
 1914. Nagy József
 1914. Orvos Vendel
bérlő
 1904. Tót Imre
dohányos (dohánykertész)
 1904. Büte János
 1904. Dombi Sándor

1907. Oláh Lajos
1907. Gonda Pál
1907. Tóth Imre
1907. Kovács József
1907. Lovasy János
1907. Süveges Zsigmond
1907. Juhász Pál
1908. Szendrei Sándor
1908. Márki Imre
1908. Gyulai István
1908. Dobák Imre
1908. Juhász Sándor
1908. Jakab János
1908. Gyarmati József
1908. Kovács János
1908. Kovács Imre
1908. Gonda József
1909. Lovász János
1909. Türi Albert
1909. Szatmári Albert
1909. L. Kis István
1909. Bedő Sándor
1910. Gera András
1910. Szendrei Sándor
1911. Ladányi Mihály
1911. Nagy Sándor
1911. Zsúró Tógyer
1916. Finta Sándor
1916. Finta István
- kukás (dohánytermesztő)**
1909. Balázs István
1913. Boros István
- kocsis**
1904-10. Gyarmati László
1906. Kürti István
1906. Nyakó Ferenc
1906. Leitner Ignác
1906. Bátori Benjámin
1906. Márton Lajos
1907. Tóth Lajos
1907. Nyiri Bálint
1907. Csaba Ferenc
1907. Kovács András
1907. Nagy Gábor
1907. Kis József
1907. Kasmir István
1908. Trézinger Mihály
1908. Trézinger Béla
1908. Homoki Ferenc
1908. Szilágyi István
1909. Ujfalusi András
1909. Győry István
1909. Tóth Károly
1909. Borbiró Mihály
1909. Kovács András
1909. Marton Lajos
1909. B. Nagy István
1909. Daróczi Albert
1910. Vida Ferenc
1910. Nádházy János
1910. Torma Sándor
1910. Hajdu Sándor
1910. Pásztor József
1919. Diviki Gergely
- községi szolga**
1908. Mészáros Ferenc
- gazdálkodó**
1919. Károlyi Sándor
- kocsmáros**
1920. Madar József
1931. Flach József
1934. Verik Lajos
- rendőr**
1903. Sós Ferenc
1908. Molnár István
1909. Mészáros Ferencz
1911. R. Tóth Sándor
1920. Töröcsik Pál
1923. Simon János
1923. Csikós Lajos
1924. Simon János
1933. Varga Bálint
1935. J. Erdős Lajos
- csendőr**
1923. B. Nagy Gyula
1928. Verik Lajos
- kimérő**
1920. Gonda Zsigmond
- magánzó**
1909. Weinlich Nándor
1920. özv. Jónás Lajosné
- ács**
1903. Nagy Kálmán
1904. Bányai József
- férfiszabó (szabó)**
1908. Kovács János
1910. Weiszbrunn Pál
1910. Ujfalusi Lajos
1913. Csaba József
1934. Sóció Máté
- suszter**
1910. Adamik István
1910. Puskás István
- cipész**
1903. Nagy Sándor
1903. Török Antal
1906. Szabó Imre
1931. Juhos Zsigmond
- hentes**
1908. Boda Lajos
1909. Oláh Mátyás
1921. Rác Imre
1930. id. Oláh Mátyás
1936. Koczka Pál
- tengerész katona**
1910. Víg Sándor
- pék**
1908. ifj. Kandó János
1909. Reich Sándor
- csizmadia**
1911. Adamik István
1913. Vida Sándor
1923. Sándor István
1922. Koczka Pál
1922. Győri János
- asztalos**
1903. Fekete György
1906. Fekete György
1907. Szabados Gergely
1908. Fülöp Antal
1915. Gonda József
1922. Pap István
- bognár**
1910. Szatmári Bálint
1913. Szatmári István
- ácmester**
1908. Bányai József
- szíjgyártó**
1933. Machovics Károly
- szülész (községi bába)**
1904- Murvay Jánosné
1904. Bényei Mihályné
1909. Czövek Lajosné
1910. Takács Imréné
1931. Kozma Juliánna
(Bajnok Józsefné)
- végrehajtó**
1932. Verik Lajos
- református gondnok**
1936. Hőgye Sándor
- éjjeliőr**
1908. Pócsi Ferenc
- zenész**
1911. Rác Imre
- vitész**
1931. vitéz Molnár János
- fuaros**
1903. Vida Sándor
1903. Demjén György
1903. Szabó Imre
1903. Balázs András
1903. Kovács János
1903. Opauszki János
1903. Kocka Pál
1903. Keller Pál
1903. Tóth János
1903. Faggyas István
1903. Szatmári Albert

1903.	Balog Lajos	postás
1903.	Lép Albert	1909. Koczka András
1903.	Opócki János	1922. Ladányi Ferencz
1903.	Bányai Imre	gátór
1904.	Hőgye Sándor	1914. Banadics Márton
1904.	Karikó Mihály	molnár
1904.	Lázók Albert	1911. Fehér Ignác
mezőőr		1911. Bányai József
1904.	Pap János	1911. D. Balog József

tanyagazda
1911. Földesi András
kis gazda
1913. Hegedűs László
közrendű
1914. Czinege János
földműves
1913. Koós István

A felsorolt foglalkozások közül néhány nagyobb figyelmet igényel, mint hogy csak elolvassuk és tudomásul vegyük mint egy száraz adatot.

A kereszteltek anyakönyvében a sok-sok értékes adat mellett szerepel egy olyan oszlop, melyet talán kevesen vesznek észre, pedig abban egy olyan személy szerepel, amelynek tulajdonképpen a bucsai emberek a létüket köszönhetik. Szó szerint a létüket, hiszen egy olyan személyről van szó, aki itt Bucsán oly sok újszülöttet segített erre a világra, ez pedig a szülésznő, a bábaasszony neve. Abban az időben az asszonyok otthon, a lakásukon hozták világra gyermekeiket, otthon vajúdtak, otthon érezték át egy új világ életre hozatalának fennkölt és a jövőt megalapozó pillanatait. Ebben segített a bábaasszony, a szülésznő. Az ő szakértelmétől bizony életek függtek, hiszen akár egy kis figyelmetlenség, egy kis higiéniai lazaság és máris tragédiába torkollik a születés oly szép pillanata. A szülés, a születés sokszor veszélyekkel is járt. Ha a bábaasszony azt feltételezte, hogy a világra jövő csecsemő olyan gyenge, hogy csak órái vannak hátra, megtehetette azt, amit rendes körülmények között a pap feladata volt: megkeresztelte az újszülöttet. Ha a gyermek mégis felerősödött, akkor megkeresztelték a templomban, ha pedig meghalt, akkor így mégiscsak megkeresztelkedve jutott a másvilágra. Jó, ha minden bucsai úgy tiszteli ezeket a bábaasszonyokat, amint azt tevékenységükkel kiérdemelték. Ezért álljon itt ismét az ő nevük, hogy azt újból átolvasva megjegyezhesük és méltóképpen tisztelhesük:

1885. évben Kósa Anna van bejegyezve bábaasszonynak. Az 1900-as évek elején pedig a szülésznők a keresztelési anyakönyvek bejegyzései sorrendjében: Kósa Anna, Murvay Jánosné, Bényei Mihályné, Czövek Lajosné, Takács Imréné, Kozma Juliánna (Bajnok Józsefné), Farkas Józsefné, Lábadi Gézáné, Bagi Sarolta, Székely Lajosné, Karakas Józsefné, Mile Sándorné, Rác Antalné.

Az utolsó bábaasszony Bucsán Papp Ernőné volt. A későbbi születésű babákat már a karcagi kórházban segítették erre a világra.

Olyan „foglalkozások” is voltak, melyekről nem tudunk mindent. Ilyen volt például a „kukás”. Ha mostani bejegyzés lenne, nyilván mindenki a szemétszállítóra gondolna, aki a ház körül összegyűlt szemetet szedi össze és viszi ki a szeméttelrepre.

Elképzelhető, hogy az 1910-es években is volt szemétyűjtés? Nem valószínű, hiszen a kis házaknál kevés hulladék volt. Az ételmaradékot megetették a jóságokkal, – vagy a szemétdombra, a trágyadombra került s innen a földekre, ahol azt beszántották. El nem bomló hulladék akkor nemigen keletkezett, hiszen a műanyag még ismeretlen volt. A fahulladék legrosszabb esetben tüzelőanyagként végezte, fémhulladék pedig nemigen keletkezett, hiszen az utolsó kis szeget, vagy drótdarabot is felhasználták a ház körül. A régi térképeken is szerepel egy „Kukás tanya”. Akkor mégis mi volt a „kukás” feladata? Ez még talány, de lehet, hogy egyszer erre is fény derül.

...És fény derült rá! Szerencsére. Finta Sándor tanár úrral folytatott beszélgetésünk során tudtam meg kik is voltak azok a „kukás”-ok. Ugyanis az ő szülei is kukások, vagyis dohánytermesztők voltak. Miért nevezték végül őket kukásoknak, azt nem tudni. De a lényeg az, hogy a rejtély megoldódott!

Vida János lovász és özv. Jónás Lajosné magánzó

A „magánzó” már valamivel jobban körülhatárolható foglalkozás. Vagy mégse? Mit is csinált a magánzó? Mindent. Vagyis bármit elvállalt, amiért pénzt kaphatott, minden munkát elvégzett, amihez csak értett. Mindenesetre önálló, önmagát irányító személy lehetett. Bucsán a Mari majorban élt özv. Jónás Lajosné, aki mint „magánzó” van bejegyezve az egyik iskolai anyakönyvben. Később már mint cseléd szerepel. Magánzóként azonban teljesen önállóan élt: kártyából jósolt, terményeket, használt ruhaneműt vásárolt fel, majd a piacon próbálta meg ezeket értékesíteni. Mindaddig ez volt az elfoglaltsága, amíg férjhez nem ment a báró lovászához, Vida Jánoshoz. Ettől kezdve ő lett az uraság szakácsnője.

Bucsaiak a Hangyaszövetkezet előtt

Kezembe akadt kutatásaim során egy levelezőlap, melyet Ruzsányi Ferenc kereskedő használt. Ezen az előnyomott lapon rendelte meg azokat az árukat, melyekkel bővíteni szeretne volna a készletét, vagy amelyre a lakosságtól megrendelést kapott. Kihasz- nálta a lehetőséget, mely meggyorsította munkáját.

Ruzsányi Ferenc előnyomott levelezőlapja

Bucsán több kereskedő is volt, mindegyikük más és más árukészlettel várta vásárlóit. A változatosság és az áruk minősége határozta meg mindenkor az adott bolt vevőkörét. De voltak speciális üzletek, melyek egy bizonyos iparos-réteg kiszolgálására szakosodott. Így volt aki a szabók részére rőfős-árukat, cérnákat, tűket, zsinórokat árult, míg a másik szeget, szerszámokat, vasárukat forgalmazott.

Természetesen több apró kis üzlet működött itt Bucsán. Jelentős volt a Polyák-féle üzlet is, mely szinte mindenféle árut tartott készletében: a varró- tűtől kezdve a vasárún keresztül a tüzelőanyagig, s ha valami mégis hiányzott, természetesen a lehető legrövidebb időn belül megszerezték. A Hangyaszö- vetkezet vegyes árukészletével, olcsó áraival, ked- vezményes vásárlási lehetőséggel csábította oda vevőkörét. Tulajdonképpen egy korabeli „bevásárló-

központnak” felelt meg. Ha valakinek ez a választék is kevés volt, az kénytelen volt szekérrel bemenni a legközelebbi településre, Karcagra, Füzesgyarmatra, vagy éppen Szeghalomra.

Szatócsbolt az utcára kitett árukészlettel

A kereskedők mellett ott voltak az egyéb szol- gáltatók is: a borbély, a szabó (hiszen már erre is volt igény), a szíjgyártó, az asztalos, a kőműves, a kovács. Kisvárosi életet feltételez ez a sok-sok ipa- ros és kereskedő. A hétköznapiak teltek a megszokott ritmusban, a gondok, a problémák ugyan előkerül- tek, de mindig találtak rá megoldást. Az összefogás megvolt az iparosok között éppen úgy, mint a föld- ken dolgozók között.

A kor változásaira is fogékonyak voltak, hiszen a gépesítés, és minden új technológia olyan kihívás volt, melynek meg kellett felelni a bucsai mestereknek is. Az ipari iskolákban töltött tanonc-évek után be kellett bizonyítani a szakmára való alkalmasságot is.

Várady József és édesapja a gőzgépnél

A szakmák, foglalkozások felsorolásánál találkozhattunk a „tüzelő”, „fűtő”, „gépfűtő” megnevezésekkel. Ezek a munkások az akkor modern berendezésnek számító gőzgépek üzemeltetésében vettek részt. A gépek kezelése, karbantartása megfelelő szakértelmet igényelt. Ezek a berendezések nagyon sok pénze kerültek, de az általuk végzett munka elvégzése során ez megtérült. Az uradalom minden majorjában voltak gőzgépek, melyekhez megfelelő kezelőszemélyzet tartozott. A gépészek, gépkezelők voltak azok, akik a gépet a megfelelő munkára beüzemelték és a munkafolyamatokat irányították. A javítások, az alkatrészek beszerelése is az ő feladatuk volt. A tüzelők végezték a nevükben meghatározott feladatot. A gép felfűtésével állították elő a megfelelő gőznyomást. Az egyenletes tüzeléssel pedig biztosították a folyamatos munkavégzést.

Nagyon téved az, aki azt hiszi, hogy ezt bárki meg tudja csinálni. Ennek a munkakörnek is megvoltak a sajátos fogásai, taktikái, de leginkább az előírásai. Mivel vegyes tüzelésű kazánról (gépről) van szó, így annak üzemeltetése is nagy gyakorlatot igényelt. A tüzelőanyag legtöbbször a szalma volt, de minden éghető anyagot (gallyat, rőzsét) fel tudtak használni. Mivel az egyes éghető anyagoknak eltérő a hő-értéke, így a tüzelőnek kellett ismernie és tudnia, hogy melyik anyaggal miként kell bánni.

A gőzgéppel való munka veszélyes üzemnek számított. Ha túl lett fűtve a kazán, vagy a szelepek nem voltak megfelelően beállítva, akár fel is rob-

banhatott volna munka közben. A keletkező kár mellett az ott dolgozók élete is veszélybe kerülhetett volna. Éppen ezért kellett elvégezni egy tanfolyamot azoknak, akik ilyen munkakört tölthettek be. Csak azokat alkalmazták, akiknek meg volt a megfelelő végzettségük az új technikához.

A gépek szabályos üzemeltetése mellett természetesen be kellett tartani a tűzvédelmi előírásokat is. A környezet biztonsága érdekében óvakodni kellett attól, hogy a gép közelében lévő szalma szikrát kapjon, s ettől begyulladjon. Ügyelni kellett arra is, hogy a gőzgép kéményén keresztül távozó füst se tartalmazzon szikrát. A megfelelő munkavégzés következtében nem is volt tüzeset a gőzgépek működése alatt. Ez is azt mutatja, hogy az itt dolgozók és a munkaadók is alaposan felkészültek voltak s az előírásokat is folyamatosan betartották.

A FARKASINSZKI ÉS A KOCZKA CSALÁD

Fontos az ember életében, hogy miként alakítja életét. Ennek egyik formája a megfelelő szakma kiválasztása, hiszen ettől függ jövője. A lehetőségek sokszor korlátozottak, de mindenki megtalálhatja a számára megfelelő munkalehetőséget. Valóra válthatja álmait, megmutathatja képességeit. Sokan már kisgyerekként álmodoznak jövőjükéről, mások csak később találják meg kenyérkereseti forrásukat. Van aki a föld művelését vállalja, más a pékműhely forrását, s vannak akik a kereskedést választják.

Farkasinszki András inas korában, hátán a kenyérkihordó kosárral

A lakosság élelmezése fontos egy falu életében. A család ellátása mindenkor a háziasszony feladata volt. A mindennapi sütés-főzés rájuk hárult, hiszen a család minden tagja dolgozott – ki a földeken, ki a műhelyben. A ház körül volt ugyan baromfi és más háziállat, de azért szükség volt hentesüzletre, ahonnan kisebb mennyiségű húst is lehetett vásárolni. Nagyon sok háznál saját kezűleg dagasztottak kenyeret. A házi kemencék használata azonban nem volt kifizetődő, így azt bérben süttették ki. Az iparosok, és a tisztviselők házáinál azonban nem volt erre lehetőség. Így ők a pékségből vásárolták a mindennapi kenyeret.

Bucsa egyik kedvelt pékműhelyét Farkasinszki András működtette. A szakmát alaposan ismerő mesterhez szívesen vitték a bucsiaiak az otthon elkészített kenyértésztát, mert tudták, hogy a pékmester úgy kezeli azt, mintha a sajátja lenne.

A mesterség megtanulása nemcsak a tészták elkészítésére és kisütésére szorítkozott. Egy jó mesternek illett tudnia, hogyan készül el az az eszköz, mellyel egész életében dolgozni fog. Jelen esetben a kemence építése és üzemeltetése is hozzátartozott a jó pék szakmai ismereteihez. Erre nagyon jó példa éppen Farkasinszki András esete. A II. világháború végén szovjet fogságba esett.

A fogolytábor ellátására valakik összetákoltak egy kenyér sütésre szolgáló kemencét. Az itt készült kenyér azonban sületlen, lapos – vagyis ehetetlen volt. Farkasinszki András vette a bátorságot, és jelezte az örökön keresztül, hogy ez a kemence nem alkalmas ehető kenyér kisütésére. A parancsnok azonnal magához kérte. A beszélgetésnek az lett a vége, hogy lehetőséget kapott a kemence elkészítésére. A feltétel szigorú volt: ha nem sikerül, akkor kivégzik.

Magyar I. honvéd gyaloghadosztály vonatparancsnokság (állománytest)	Magyar I. honvéd gyaloghadosztály vonatparancsnokság Войсковая часть
SZEMÉLYAZONOSÍTÁSI IGAZOLVÁNY	УДОСТОВЕРЕНИЕ ЛИЧНОСТИ
NEV: <i>Farkasinszki András</i> RENDFOK: <i>szk</i>	Фамилия: <i>Фаркашаски</i> Имя: <i>Андрей</i>
SZÜL. HELY (ÉV, HÓ, NAP): <i>Erdővár, 1913. V. 15</i>	Год рождения: <i>1913. V. 15</i>
ANYJA NEVE: <i>Pócsi Anna</i>	Фамилия матери: <i>Маго Анна</i>
SZEMÉLYLEÍRÁSA	Личные приметы
MAGASSÁG: <i>166 cm</i>	Рост: <i>166 см</i>
HAJA: <i>Barna/DORRA</i> RENDSZEME: <i>kef</i>	Волосы: <i>коричневые, густые, глаза голубые</i>
ARCZABÁSA: <i>kelek</i>	Лицо: <i>крупное</i>
KÜLÖNÖS ISMERTETŐJELE: <i>nyitott szem</i>	Особые приметы:
KIÁLLÍTÁS IDEJE: <i>1945. máj. 26</i>	Дата заполнения: <i>26. V. 1945</i>
Алланштетт пк. aláírás	Подпись командира части

Kétnyelvű igazolvány

Nem azért tanulta ki a szakmát, hogy egy ilyen kihívástól elriadjon. Vállalta a feladatot. A kemence elkészült. Ettől kezdve ehető és finom kenyér került a parancsnokság asztalára. Természetesen a táborban lévő foglyok is érezhették ezt a változást.

Az orosz fogságból szabadulva önként jelentkezett az új hadseregbe. Nem azért, mintha annyira harcolni szeretett volna, hanem azért, mert így megválaszthatta szolgálati helyét. Az ún. „sütőoszlop”-ot választotta, ahol pékmesterként dolgozott. Az itt végzett munkájáért is kapott elismerést.

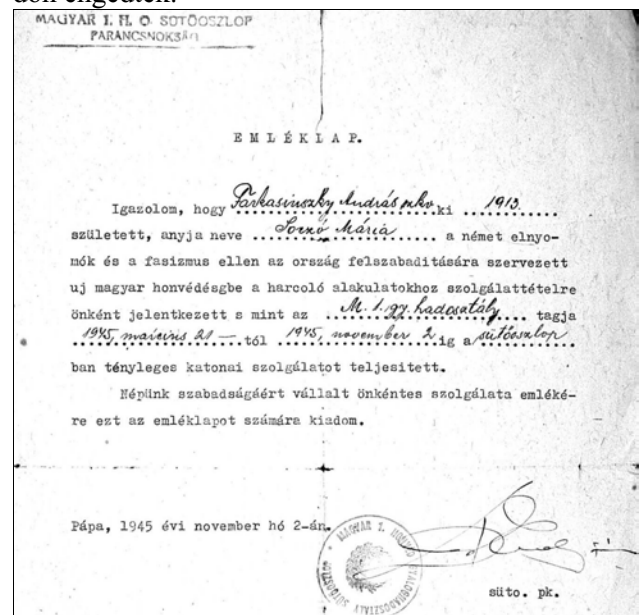

**Az „államosított” Farkasinszki-üzlet csapata:
Opóczyki András, Takács József, Farkasinszki András, Farkasinszki Andrásné, Bányai Margit**

**Farkasinszki András saját sütődéje előtt, amint
útjára indítja Balázs András inast**

A háború után tovább folytatta munkáját a bucsai sütődéjében. Az államosítás azonban őt se kerülte el. Kizsákmányolónak tekintették, így a műhelyét és üzletét államosították. A hatalom új irányítói egy rosszindulatú bejelentés alapján meghurcolták, sőt néhány napra be is zárták. A bucsai emberek azonban kiálltak érte, így a közösség nyomására szabadon engedték.

Emléklap a „sütőoszlop”-ban végzett szolgálatért

Visszatérése után se hagyta ott azt, melyet ő maga teremtett. A pékséget és az üzletet most már állami tulajdonként, de mégis ő vezette. Megmutatta, hogy nem a tulajdonjog számít, hanem a magas fokú szakmai ismeret, a szakma szeretete.

*A Koczka gyerekek
György, István, Rozália, Pál, János*

Farkasinszki András kapcsolatba került a – Koczka családdal – feleségül vette Koczka Rozáliát.

A Koczka féle háznak is nagy híre volt. Beszélik, hogy a régebben csárdaként működő épület alatt olyan pince volt, melyen keresztül az ott mulató betyárok bármikor el tudtak menekülni az őket üldöző pandúrok elől. A menekülési útvonal kijárata – állítólag – a Berettyó csatorna túlszéljén volt. Ennek a legendának lehetett alapja, hiszen a csárdában nagyon sok búvóhely volt fenn a padláson és lenn a pincékben is. Ugyanis két pince épült hozzá. Egyikben a zöldséget tárolták, a másikban pedig a bort.

A múlt században már csak az öregek emlegették a betyárokat. A padlás és a pince rejtékhelyeit most az unokák használták játékaik során. Míg ők játszottak, addig szüleik, nagyszüleik végezték mindennapi munkájukat, hogy ezeknek az apróságoknak egy jobb jövőt teremtsenek. Mindamellet nemcsak magukkal törődtek. Segítették azokat, akik szegényebbek, szerencsétlenebbek voltak. Ilyen volt az is, amikor disznóvágáskor az abáló levet oda adták az éhezőknek. Ők ebből finom levest készítettek családjuknak. Hiszen ha néha szétpukkant benne egy hurka, attól máris ízletesebbé vált az étel. Koczka

nagymama többször is „gondoskodott” arról, hogy valóban szétrepedjen egy vagy két hurka. Ő így segítette a szegényeket.

A bucsai születésű Koczka Pál olyan ember volt, aki előtt soha nem volt akadály. Mindig sikerült megvalósítani terveit – egy kivétellel. Kitűnő tanuló volt s ezért tanító szeretett volna lenni. Szülei viszont nem engedték. Tótszigeten laktak, ahol a juhászokként dolgozó édesapjával sokat daloltak a pusztában az állatok legeltetése közben. A nóta szeretete itt ivódott belé. Édesapjától és „tót mamóka” nagymamájától megtanulta a szöveget s a maga készítette citerán elővarázsolt a dallamot is. Később megtanult cimbalmozni majd klarinétozni is. Legjobban azonban a hegedű vonzotta.

A 90 éves Koczka Pál hegedűjével

Első hegedűjét Keller Páltól vásárolta, mivel nagyon biztatgatta:

– Hallod-e Pali! Vedd meg ezt a hegedűt. Majd kifizeted akkor, amikor tudod.

Fájt rá a szíve, ezért nem kellett sokáig kínálgatni. Majd két évig gyűjtögette a pénzt, míg ki tudta fizetni. De végül mégiscsak teljesült egyik álma: saját hegedűjén szólaltathatta meg kedvenc nótáit. Összeálltak a zenész barátaival s jártak bálókba, esküvőkre. Az uradalomban dolgozó summások is meghívták őket egy-egy születés- vagy névnapra, s ott a pajtában húzták a kért nótákat.

Ifj. Koczka Pál, hentes

Nem volt ilyen egyszerű az élete, hiszen ő tanító szeretett volna lenni. A szülők viszont a tanulmányi eredményei alapján papnak szerették volna taníttatni. Mivel ő hevesen ellenállt, az édesanyja határozottan döntött:

– Majd kiverem én belőled ezt a hóbertot! Dolgozni fogsz te is, mint a többi testvéred.

Így is lett. Ettől kezdve viszont folyamatosan be akarta bizonyítani a világnak, hogy mire képes.

Az első világháborúban jobb kezének négy ujjá csonka lett. Nem keseredett el. Tovább is írogatta kis kottás füzetébe az összegyűjtött nóták hangjegyeit. Elvállalt minden olyan munkát, mellyel megbízták. Köztisztletnek örvendő emberként volt községi bíró, később a Hangyaszövetkezet elnöke lett. Érdekelte a kézműipar, hát kitanulta egy cipőszabászati szakkönyvből a szakma fortélyait. Ettől kezdve ő készítette a faluban a facipőket, a papucsokat.

Ezzel se elégedett meg. További ismeretekre vágyott új kihívást keresett. Most a henteség felé fordult. Ezt a szakmát is elsajátította. A fiaival hentesként dolgoztak Bucsán. Elismert szakember lett, hiszen a húsfeldolgozás minden csínját-bínját elsajátította. Az üzletet végül Pali fia vitte tovább, hisz nyughatatlansága miatt új utat keresett.

Koczka János, fodrász

Később János fiának egy fodrászüzletet nyitott.

A föld művelésével is foglalkozott. Szakkönyvek alapján telepített egy hold szőlőt. Azt művelgette, metszegette, s mire termőre fordult, megtanulta a bor készítésének is a fortélyait. A szőlő feldolgozásához kádra, szőlőprésre volt szükség. Ezt is ő maga készítette el. Kérésre másoknak is.

A 19 éves életkorba való belépés bejelentését igazoló szelvény.

szülőjének családi és utónéve:		szülőjének leánykori családi és utónéve:	
Koczka Pál		Berevi Rozália	
A bejelentő neve			
családi és utónéve:		Koczka Rozália	
születési helye:	Bucsány	megye:	Békés
születési ideje és vallása:	1930. évi. dec. hó 21. nap; vallása: Ref.		
Állása és foglalkozása:	családtag		
lakása:	Bucsány	1938. évi. 7. hó 14. napján.	

Tintával olvashatóan kell kitölteni!

Koczka Rozália bejelentő lapja

Semmiféle munkától nem riadt vissza, hiszen szőlőt művelt, állatokat tartott, vályogot vetett. Nincs olyan munka, amelyet ő el ne tudott volna végezni. Nem is csoda, hogy a megyében is híre ment. Több újság is készített vele riportot, hiszen életútja példaként állt minden olyan ember előtt, aki céljainak megvalósításához csakis önmaga erejét és akarátát használja.

Sokat tett családjáért és a közösségért, amelyben egész életét töltötte. Nagy szeretettel beszélnek róla.

Bucsán született, itt élt és itt is halt meg 91 éves korában.

A BUCSAI GÉPÉSZ ÉS CSALÁDJA

A cséplés gépesítése olyan szakembereket igényelt, melyek már a modern technikai forradalom igényeinek megfeleltek. A gőzgépek és a hozzájuk csatolható kiegészítő munkafolyamatokat ellátó berendezések elkészítése, beüzemelése, alkalmazása és javítása nagy szakértelmet igényelt. Itt már nemcsak egyszerű kovácmesterekre volt szükség, akik a fém megmunkálás magas fokát produkálták, – itt márt komoly gépészeti és technikai ismeretekre volt szükség. Nemcsak a meghajtásra szolgáló gőzgép működését és hatásait kellett megismerni, de ezekkel együtt kellett dolgozni, ésszerűen kellett alkalmazni a munkafolyamatokban.

A gépek kezelése nem volt egyszerű. Meghibásodás esetén bizony olyan mesterembert kellett találni, aki szakértelmével és tudásával meg tudta oldani a felmerülő problémát.

Természetesen a bucsai bárói birtok is rendelkezett a mezőgazdasági munkákhoz nélkülözhetetlen gépekkel, berendezésekkel, így a csépléshez szükséges gőzgéppel és cséplőgéppel is. A mesteremberek felsorolásakor több gépész neve is szerepel, akik itt dolgoztak a környező tanyákon, a bucsai majorokban. Egyikük családját sikerült felkutatnom s az ő elbeszélésük alapján képet kaphatunk egy Bucsán élő iparos-gépész család életéről. A náluk fellelt fotók és iratok hiteles dokumentumként is szolgálnak erről az időszakról.

HORNYÁK JÁNOS

gépész, gépészkovács (1874. október 25.- 19??)

Az elbeszélések szerint egy nagyon makacs, öntudatos, büszke ember volt, aki nagyon jól értette a szakmáját. Se a családon belül a mindennapok küzdelmében, a munkájába nem engedett egy csöppnyi beleszólást se. Határozott ember volt magánéletében és a szakmájában is. Ismerték és szerették – de azért tartottak tőle.

Történt pedig, hogy a bucsai Mari-majorban lévő gőzgép és a hozzá tartozó cséplőgép elromlott. Javítását az akkori gépész nem tudta megoldani, ezért felkeresték a Karcagon élő Hornyák Jánost. Felkérték a gép javítására és felajánlották neki a helyben lakás lehetőségét is egész családjával.

A megkereséskor Hornyák Jánosnak egy kikötése volt - az anyagi és egyéb egyezségek mellett –, melyhez ragaszkodott: munkájába, a szakmai dolgoiba soha, senki ne szóljon bele, még az uradalom vezetői (kasznár, intéző stb.) se. Ő mindig alaposan és pontosan el fogja végezni a feladatát, de a szakmájába beleszólást soha nem fog engedni. Egyszer-

rűen nem tudta elviselni, hogy neki valaki dirigáljon. Bizonyos szempontból ez érthető is, hiszen abban az időben ilyen képzettséggel kevés ember rendelkezett. Ugyanakkor ismert az az emberi magatartásforma, mely szerint mindenki mindenhez ért és ezért szeretne hangot adni elképzelésének, amely nem biztos, hogy alapos szakmai felkészültségről árulkodik. Az össze-vissza beszélésből és a sokféle „tanácsadás”-ból sok fura dolog keletkezhet. Éppen a bajok elkerülése végett volt határozott álláspontja. Ő nagyon jól ismerte a szakmáját, ismerte a gépeket, berendezéseket, melyeken dolgozott, így nem szorult más tanácsára – sőt, egyenesen sértőnek vette azt. Meg kell mondani, joggal, hiszen egy jó szakember nem szorul arra, hogy olyanoktól fogadjon el tanácsot – még ha jóindulatúak is, akik szakmai tudásban nagyon távol állnak tőle.

Bár a feltétel, – mellyel a munkavállalást nyélbe ütötték – meglehetősen furcsa volt, az uradalom mindenbe beleegyezett, hiszen hallották már régebből, másoktól különös viselkedését, de jó szakmai hírért is. Végül a Hornyák család átköltözött Rakonczás pusztára. (Legalábbis a leszármazottak ezt állítják, bár több adat is a Mari-major mellett szól.)

Munkájával nyilván meg voltak elégedve, hiszen sokáig élt itt családjával. Gyermekei közül kettő is itt született. Az uradalomban nemcsak lakást, de a megélhetéshez szükséges dolgokat is kaptak. A tanyán élő embernek létfontosságú a háziállat, így ők is kaptak tehenet, disznót, baromfikat – s az ezek ellátásához szükséges takarmány termesztéséhez egy darabka földet Élték a vidéki élet mindennapjait. Dolgoztak, tanultak, gyarapodtak. Gyerekeik is itt születtek már:

Hornyák Dezső 1906. június 8-án du. 4 órakor (rk.)¹

Hornyák Irén 1907. szept. 26. – 1908. febr. 22.

Hornyák Margit 1909. ápr. 9

Hornyák Ilona 1911. aug. 31.

Hornyák Erzsébet 1913. március 11.

Mária nevű kilenc éves (szül.: 1903. nov. 30.) kisleányuk beleesett a kútba és itt, a bucsai temetőben lett eltemetve (1912. március 16.)

A bucsai majorban (Rakonczás) felnevelkedő Böske (Erzsébet) ugyanúgy élte a vidék élet mindennapjait, mint a környezetében lévő többi lány. Neveltetése és életmódja csak annyiban különbözött, hogy egy kicsivel jobb módban élt, mint az itteni parasztemberek gyermekei, hiszen édesapja foglalkozása, állása jövedelmezőbb volt, mint az egyszerűbb embereké.

¹ Harmadik gyereként.

Hornyák János gépész és csapata

A gépen ül H. János, mellette a keréknek támaszkodik Gazdics Edvard géplakatos H. János barátja, a gépen fenn áll az ifjú H. János, egyenruhában Asztalos Pál karcagi városi rendőr, a gép mögötti személy ismeretlen, vödörrel a kezében pedig H. Dezső

A gőzgép csak rendőri felügyelettel hajthatott végig a városon. Ő biztosította az útvonalat és ügyelt arra, hogy ne legyen valakit elgázoljon. Ha belegondolunk abba, hogy ezek a gőzzel hajtott nehéz szerkezetek legfeljebb 20 km/h sebességgel "száguldottak", akkor egy mai ember számára egyáltalán nem érthető ez az óvatosság.

Mint a többi bucsai ember, ők is Karcagra jártak be vásárolni. Egy alkalommal őt küldték be a városba, hogy vásároljon be néhány dolgot a háztartásba. Nyilván kisebb dolgokról volt szó – fűszerekről, apróságokról. De mivel már nagyobbacska volt, így rá merték bízni ezt a feladatot. Már többször volt gyalogosan Karcagon (13 km), így most se esett ez neheze. A bevásárlást elvégezte, de még ráadásul vásárolt egy nagy dinnyét is. Ezzel szeretett volna kedveskedni a családnak. Igen ám, de mindezt haza is kellett cipelni Bucsára és ráadásul gyalogosan. Szegény kislány hol egyik, hol másik kezébe vette a nehéz terhet, úgy bandukolt hazafelé. Néhanéha leült egy útszéli fa árnyékába megpihenni, majd újra elindult a haza felé vezető úton.

Szerencséje volt, hiszen még nagyon messze volt a falu, amikor arra jött egy szekér. A kocsis jószívű volt. Megsajnálta az út szélén cipekedő kislányt, s felvette a szekérré. Így már könnyebb volt az út hátralévő része.

Ebből is látni, mennyire segítőkészek voltak akkoriban az emberek.

Iskoláit itt végezte el Bucsán. Itt cseperedett fel, itt élte legszebb lánykorát. Az itteni lányokkal járt iskolába, templomba s természetesen velük sétáltgatót hétvégeken a „Bucsai Korzón”, éppen úgy, mint a többiek. Fiútestvérei óvták, szülei büszkék voltak rá.

Mint minden kistelepülésen, itt is összefogott a fiatalság és kisebb összejöveteleket szerveztek, főleg a téli időszakban, amikor kevesebb volt a mezei munka, – bár a fiatalság mindenkor kész volt egy kis vidámságra, egy kis tánra, egy kis szórakozásra.

Összefogtak, s kisebb előadásokat szerveztek, vagy csak éppen zenére, énekszóra mulattak, táncoltak. Visszaemlékezéseiben sokszor emlegette – lányának Emmának –, hogy nagyon szép volt itt minden abban az időben. A fiatalság másképpen viszonyult egymáshoz. Másként éltek, másként szórakoztak – boldogok voltak. A régi időkre visszaemlékezve mindig kihangsúlyozta, hogy itt Bucsán – Rakoncáson – szerettek a legjobban lakni. Ez az időszak volt a legszebb, – nemcsak az ő, de az egész család életében is.

A gyerekek szempontjából ez érthető is, hiszen itt élték át ifjúságuk legszebb napjait. Itt cseperedtek fel, itt tanultak, itt kamaszodtak, s talán itt élték át első szerelmüket is.

A szülők szempontjából is egy biztos pont volt az itteni élet, hiszen a gazdaság biztosította a megélhetéshez a körülményeket, a családfőt megbecsült szakemberként tisztelték az uradalomban.

Hosszúhajú szép Hornyák Böske

Környezetében csak úgy emlegették, mint a Hosszúhajú szép Hornyák Böske. Mint a fényképen is látható, a jelző valóban illik rá, hiszen szépségét még jobban kihangsúlyozza hosszú, sötétbarna haja. Nyilván a legények is jobban odafigyeltek rá, s próbálták meghódítani. Akik nem ismerték, parókának vélték ezt a szép hajzuhatagot. Mesélt is róla egy kis történetet. Egy alkalommal, amikor a „karcagi korzón” sétált a barátnőivel, az utánuk settenkedő fiúk egyike le akarta leplezni, mivel azt hitte álhatat visel. Hozzálépve egy erőteljes rántással le akarta tépni az általa parókának vélt hajzuhatagot. Természetesen ez nem sikerült, de a Hosszúhajú szép Hornyák Böske még sokáig érezte a brutális támadásnak a következményét, hiszen a hajának meg-rántásával nagy fájdalmat okoztak neki. Ettől kezdve még jobban óvta legendásan szép hajkoronáját.

Mari tanyára címzett boríték

Hornyák Böske nevéhez fűződik egy olyan dokumentum, mely bizonyítja, hogy az ún. „társadalmi élet”-ből a Bucsán élők se voltak elzárva. 2004-ben bekövetkezett haláláig megőrzött több értékes papírt, melyek közül nagyon érdekes az a báli meghívó, mely éppen egy Karcagon tartandó farsangi rendezvényre invitálja a címzettet. Ez is bizonyítja, hogy innen Bucsáról sűrűn jártak el a fiatalok a közeli városokba kulturális rendezvényekre.

A meghívó első oldala

A Karcagon feladott és éppen ide is szóló meghívó a Bucsa telephez tartozó Mari-tanyán élő Hornyák Erzsike úrnőnek lett címezve. Nyilván más alkalommal is bejártak az itteni fiatalok Karcagra bálókra, rendezvényekre, színházi előadásokra. A kulturális élettől nem zárkozott el s nem is volt elzárva a bucsai lakosság. Bármennyire is nehéz volt a mindennapi munkájuk, egyszer-egyszer azért ők is igényelték a kultúra néhány formáját.

Abban időben egy báli esemény is jelentős volt, hiszen itt találkozhatott az ifjúság egymással, itt szövődhetek barátságok, szerelmek. Lehetőség volt arra is, hogy üzleti, vagy munkakapcsolatok is létrejöjjenek. Itt tudhattak meg olyan híreket, mely a nagyvilágban történt – és az akkor még ritkaságszámba menő hírújságok helyett az országot-világot járt emberektől értesüljenek az ott történt sok-sok eseményről. Természetesen a kisebb páttriában tör-

tént pletykák is itt terjedtek el s kaptak szabad folyást a fiatalokat kísérő asszonyosságok száján. De hát ilyen volt az akkori élet. A nagyobb társadalmi eseményeken találkozhattak a rokonok, ismerősök s nyilván ebből az alkalomból ki is cserélték információikat szomszédokról, családjukról és a világról.

MEGHÍVÓ

A SZALADNYA JÓZSEF ÁLTAL F. ÉVI
MÁRCIUS HÓ 1-ÉN, SZOMBATON ESTE
8 ÓRAKOR A „POLGÁRI KÖR” NAGY-
»»»» TERMEBEN RENDEZENDŐ ««««

ÁLARCOS BÁLRA
BELÉPŐDÍJ 2 PENGŐ, KÍSÉRŐ-JEGY 1 PENGŐ.

—▷ MŰSOR: ◁—

1. Az énekes táncos jász legények. — 2. A pierók és pierettek tánca. — 3. Tánc humoreszk, táncolnia Valaki. — 4. Magyar tánc, táncolja egy fiú egy kis lány. — A Karneval herceg Ofensége teljes udvarával 11 órakor vonul fel s elfoglalva hercegi trónusát kegyesen megengedi az álarc levételét. — Közben egész éjjel konfetti és szerpentin csata. — A legszebb és a legérdekesebb jelmezek értékes jutalomban részesülnek. — A zenét elsőrendű cigány zenekar szolgáltatja. Ételtől italtól gondoskodunk.

RENDEZŐSÉG:
FÖRENDEZŐK:

Jász István	Nagy Bálint	Györfi István
Hein Béla	Hein István	Gesztli Gyula
	Mészáros József	

RENDEZŐK:

Bernáth Sándor	Kun István	Nuszbaum Miklós
Bornstein Mihály	Kovács Imre	Neumann László
Borsos Lőrinc	Sz. Kovács István	Neumann Sándor
Cseppentő Imre	Kerekes István	Simon József
Fodor János	Kirják István	Shück Sándor
Fazekas László	Láposi Lőrinc	Simon Sándor
Farkas Imre	Mile János	Szabó Pál
Fazekas Sándor	Magda László	Szabó László
Fein Sámuel	Münz István	Szabó András
Grosz Sándor	Münz Sándor	P. Szűcs László
Hagenauer Győző	Molnár László	H. Tóth István
Janszky János	Mátyus Imre	Varga Lőrinc

CIGÁNYBÍRÓ: FRESCHL ISTVÁN.

A meghívó belső oldalai

A fiúk az édesapa mellett dolgoztak. Eleinte mint vízholdók, – akik a cséplőgép mellett dolgozókat látták el frissítővel. Amint felcseperedtek, máris közelebb kerülhettek a masinához. Eleinte csak – a gép javításakor, – az alkatrészek tisztítása volt a feladatuk, később már működés közben is segédkezhetek. Jó előkészítő volt ez számukra, hogy a szakmát alaposan megismerhessék. A gép működési elvét, karbantartását, üzemeltetését jó mestertől tanulták – édesapjuktól. De a szakirányú végzettséghez iskola kellett. Ezt az akadályt is sikeresen vették. Kiváló szakemberekké váltak. Munkájukkal, tevékenységükkel soha nem hoztak szégyent szülőfalujukra: Bucsára.

A lányok a háztartásban segédkeztek. Itt készültek fel későbbi életükre, hiszen akkoriban a középosztály nőtagjai nem mentek kapálni, földet művelni. Esetleg a nagyúri családoknál vezettek háztartást, vagy voltak a „nagyságos asszonyok” társalkodónői, úri cselédei – ami bizony kiváltságos helyzetnek számított.

A Rakoncáson élő Hosszúhajú szép Hornyák Böske azonban csak a saját háztartásukban segédke-

zett. Itt tanulta meg a háziasszonyok mindennapi teendőit. Édesanyja volt a tanítója, a felkészítője és példaképe. Az ő útmutatásai segítették élete végéig.

Kemény ember volt Hornyák János gépész. Jó szakember, alapos és precíz. Komótosan végezte a munkáját, s emberségesen bánt a mellé beosztott segítőkkel. Mint már az elején is említettem, nagyon kényes volt arra, hogy a munkájába ne szóljon bele senki. Még a munkaadója se. Ezt mindenki tiszteletben is tartotta sok-sok éven keresztül. Egyszer azonban valaki nagyon megsérthette. Bizonyára nem egy cseléd, vagy egy földmunkás. A számtartó, vagy az intéző lehetett az, akivel olyan konfliktusba keveredett, hogy azonnal összehalkolta a családját és tovább állt.

HORNYÁK DEZSŐ

(1906. június 8. - 1955. november 8.)

A bucsai születésű gépész élete dióhéjban,

Harcza Tiborné Hornyák M. Katalin

visszaemlékezése alapján, melyet

Bálint Csilla jegyzett le a Szókimondó folyóiratban

„Egy szoboszlói emberi sors a huszadik század

közepén” címmel.

1906. június 8-án, délután négy órakor született Bucsatelepen, harmadik gyermekként. Római katolikus szertartás szerint lett megkeresztelve.

Vele is hasonló események történtek, mint abban az időben nagyon sok kisgyerekekkel. Történt egyszer az elbeszélések szerint, hogy a szomszéd uradalomban élő gépész feleségének egy komaszilkével ebédet küldtek. Ezzel akartak kedveskedni a kismamának.

Dezső, aki még akkor nagyon kicsi volt, elindult a nagy hóban s ködben a másik uradalom felé. A nagy fehérségben eltévedt, körbe-körbe járt a pusztában, míg végül visszaérkezett saját otthonához. Átfagyva a hótól és a hidegtől alig tudták leszedni róla a ráfagyott nadrágot.

Elvégezte a hat elemi iskolát. Mivel apja gépészként dolgozott az uradalomban, így természetes volt, hogy neki is hasonló szakmai életutat terveztek. Ezért inasnak adták egy gépész-lakatos mesterhez. Ő is átélte az akkori inas-élet keserveit. Hiába volt édesapja is elismert szakember, a fiának éppen úgy át kellett esni a „fegyelmelési-nevelési” módszereken, melyet abban az időben természetesnek vettek.

A visszaemlékezésből olvashatjuk, hogy sokat éhezett, s az éhség csillapítására attól se rettent vissza, hogy a disznónak szánt moslék tetejéről leszedette a még ehető kenyérhéjat. Az éheztetés és az egyéb házimunka legyengítette. Mivel ő az édesapja szakmáját szerette volna elsajátítani és nem a „rabszolga munkát”, hát úgy döntött, sorsát más irányba tereli – megszökött a mestertől. Az édesanya azonban kemény asszony volt, s visszavitte a kis

szökevény. Bizonyára ez a kis epizód is hozzájárul ahhoz, hogy végül is szakmáját oly alaposan megtanulta, megismerte.

Hornyák Dezső

Szinte élete végéig tanult, – így újabb és újabb szakirányú végzettségeket szerzett. A sok gyermekkori szenvedés pedig átsegítette az életében rá nehezedő problémák megoldásán, a II. világháború után pedig a politikai szélsőségek miatti kirekesztés túlélésén. Lánya így emlékezik vissza a cikkben édesapja fiatalkorára:

„A viszontagságos gyermekkor után a remek humorú fiatalember a karcagi legényegyletben központi szerepet kapott, egyéni előadásmódjával, különleges képességével hívta fel magára a figyelmet. Műkedvelő előadásokat rendezett, monológokat, kuplékat adott elő. Budapesten a Vígszínházban tanult maszkmesterséget, vásárolt festék-, bajusz- és parókakészletet...”

Már fiatalemberként is sokat dolgozott. Tehergépkocsi-vezetőként is megállta a helyét, de szíve legmélyén csak gépészként érezte jól magát.

Házasságkötése után Hajdúszoboszlón, a Frenkel-féle Márta malomban lesz főgépész. A malomban használatos gépeket már 1931-ben megismeri Nyíradonyban, ahol a Helmeczy Malom gépésze volt. Szerette, és ismerte a rájuk bízott gépeket. Mint fiatal szakember, állandóan újításokon törte a fejét. Nappal dolgozik, esténként olvas, tanul, tervez, rajzol. Élete a munka. Ez kíséri végig munkásságát. A gépek és az újítások.

Lelkesedésének, kitartó munkájának meg is lesz az eredménye: 1937 októberében kiváltja iparendélyét, mely párhuzamosan több szakma gyakorlására is szól: autó- és stabilmotor-szerelő, autogén hegesztőüzem, gázgenerátorok és kátránykiválasztók készítése, diesel motorok szívógázra alakítása, az összes malomipari gép javítása és szerelése.

Előző munkaadója egy igazolást állít ki, melyben elismeri addigi kiváló munkáját.

Többek között ezt írja:

„Külön hangsúlyozni kívánom, hogy gőzmalomban külön műjéggyárat kezel a legkifogástalábbul, ezen kívül minden néven nevezendő eszterga munkálatokban teljes jártassággal bír, ugyancsak kiemelkedő, hogy malmi gépek javítását szintén kifogástalanul végzi, sőt az előforduló szerelésekben és átalakításokban, modernizálásban a legnagyobb elismerésemet érdemelte ki.”

Azt hiszem, ha egy munkaadó ilyen jellemzéssel válik meg kiváló szakemberétől, akkor annak minden betűjét tényként kell kezelni. Ugyanakkor valóban nem lehet leírni azokat a kisebb-nagyobb újításokat, modernizálásokat, amit egy ilyen szakember folyamatosan végzett. Pályafutása során sokszor dicsérik hozzáértését és lelkiismeretes munkáját.

A sors azonban – vagy inkább a politika? – nagyon kegyetlen. A háború választóvonal volt életében. Üzemét aknatalálat éri. A kár jelentős, a vállalkozást teljes csőd fenyegeti. Az életüket pedig a „felszabadító” megszállók:

„Az oroszok megszállásáról is őriznek kellemetlen emléket a gyerekek. Egy este vizeskanna fedőnyi vodkával akarták megitatni Hornyák Dezsőt, aki természetesen ellenkezett, hiszen sohasem ivott alkoholt, absztinens volt. Az orosz „vendégek” azonban úgy döntöttek, hogy mindenképp nekik lesz igazuk, végső meggyőző érvként falhoz állították a házigazdát, pisztolyt tartottak a fejéhez. A későbbi, nagyon beteg állapotáról őrzött képhez hasonlóra bizonyára sokan emlékeznek.”

A háború utáni időszak is sok nehézséget hozott Hornyák Dezsőre. Először koncepciós perben elítélik, – mint a rendszer ellen lázítót. Debrecenből bilincsben szállítják Budapestre. Felesége harcol azért, hogy bebizonyítsa férje ártatlanságát. Sok meddő kísérlet után végül bejut a hírhedt Andrassy út 60-ba, ahol sikerült személyesen beszélnie a főparancsnokkal, aki miután megismerte a tényeket, aláírta az ártatlan ember szabadulását jelentő parancsot.

Ez az internálási időszak is megviselte, hiszen az „elvtársak” a pszichológiai hadviselés szakemberei voltak: kopaszra nyírták, ütötték-verték, nem hagyták aludni. A barakkokon felirat volt az őrség részére: **„Ne csak őrizd, gyűlöld!”**

Nem maradhatott el a kis üzem államosítása se. 1949. december 28-án ezt végre is hajtották. Elveték mindenét, a műhelyt, az irodát, még a jéggyár feletti magtár padlását is kisöpörték. EI kellett költöznie abba a kis házba, melyet édesanyjának vásárolt. Annyit megengedtek neki, hogy egy sonkát és egy oldal szalonnát magával vigyen.

(Az 50-es évek kegyetlenkedései nagyon mély nyomokat hagytak az emberekben. Ezért érthetetlen, miért nem foglalkozunk ezzel többet? Pedig a tények feltárásával csakis önmagunknak tartozunk. Vagy talán nem merünk belenézni ebbe a tükörbe?)

Cséplőgép Bucsán

A kép bal oldalán, fehér nadrágban Tenyei Gyula iskolaigazgató, fenn a gépen kalapban Hornyák János gépész, a vízhordó fiú a gépész fia Dezső, mögötte egy szerszámot fog (Deákné) Kiss Erzsébet

Erős, határozott férfi volt, családjáért aggódó apa. Nem roppant össze. Munkát keresett és kapott. Bárhol is dolgozott, mindenhol kitűnt szorgalmával és tisztességével. Alkalmazkodott a korhoz. Tudta, csakis így tud újra talpra állni és tisztességes becsületes embereket nevelni gyermekeiből. Újításai folyamatosan segítik munkáját, brigádja mindenkor a figyelem középpontjában van. Felelősségteljes, következetes és határozott magatartásával kivívta a munkatársak és a vezetőség elismerését is.

Az osztályidegen, népellenesnek bélyegzett ember nem sokat törődött a sors fintorával. Továbbra is vidám, jó humorú ember maradt. Ezután is jártak színházba, kulturális rendezvényekre. Így oldotta fel önmagában, a politika által felgyülemlett keserűséget. Vajon hány embernek nem sikerült túlélni ezeket a megpróbáltatásokat. Ki tudja megmondani azon családok számát, melyek ezt a keserűséget még a mai napig se tudják felejtetni. Vajon a felelősök mikor kapják meg méltó büntetésüket? Szerintem soha, hiszen még csak kivizsgálásra se méltatják ezeket az eseteket.

Hornyák Dezső tanácsa, melyet gyermekeinek adott még ma is alkalmazható: „*Ha boldogulni akarsz az életben, tanulj meg az ellenségedre is mosolyogni!*”

A cséplőgép az alábbi részekből, egységekből állt:

<i>Gépszekrény</i>	<i>Karzatdeszka</i>
<i>Oldaltámasztó rúd</i>	<i>Szalmacsúsztató deszka</i>
<i>Polyvadeszka</i>	<i>Dob</i>
<i>Dobkosár</i>	<i>Verőlécek</i>
<i>Szalmarázó berendezések</i>	<i>Nagy gyűjtőasztal</i>
<i>Nagy tisztítómű</i>	<i>Felvonó</i>
<i>Kis tisztítómű</i>	<i>Osztályozó henger</i>
<i>Toklászó</i>	<i>Rostakészlet</i>
<i>Tartalék rostaszekrény</i>	<i>Különleges berendezések</i>
<i>Főszíj</i>	<i>Járószerkezet</i>
<i>Toklászó szíj</i>	<i>Ponyva</i>
<i>Nagyszeelelő szíj</i>	<i>Mérleg sulyok</i>
<i>Kisszelelő szíj</i>	<i>Tűzi-fecskendő</i>
<i>Felvonó meghajtó szíja</i>	<i>Kazalozó létra</i>
<i>Serleg szíj</i>	<i>Feljáró létra</i>
<i>Kazalozó elevátor szíja</i>	<i>Emelő szerszámok</i>
<i>Mentőláda</i>	<i>Egyéb tartozékok</i>

A fenti – leltár szerinti – felsorolás abból a jegyzőkönyvből lett kiírva, mely akkor készült, amikor Hornyák Dezső² gépész-lakatostól 1949. július elsején, még az üzeme államosítása előtt véglegesen és térítésmentesen igénybe vett a Magyar Mezőgazdasági Gépállomás Hajdúszoboszlón.

² Ő Hornyák János Bucsán született és Hajdúszoboszlón élő fia

A LÓRÉ

Bucsai beszélgetéseim során többször emlegették az idősebbek ezt a különös valamit. Első hallásra is nagyon furcsán hat s mindenféleképpen a lóhoz kötöttem. S valóban. Ehhez is van némi köze. A ma Bucsán élő fiatalok talán csak nagyszüleiktől hallottak erről – ha egyáltalán hallottak. Sík Sándor A lóré című verse azonban egyből elárulja, miről is van szó. Íme egy versszak belőle:

*Szalad a lóré, csöpp hegyi vonat,
Zörög az erdőn nagy hegyek alatt.
Lógó fejjel, meggyőződéstelen,
Vén ló zördíti rozszant síneken.*

Igen, a lóré eredetileg egy lóval vontatott kisvontat – vagyis egy igaerővel vontatott kisvasút, ami energiatakarékossága (és lassúsága) miatt romantikusnak is nevezhető személy- és teherforgalmat

bonyolított le. Itt Bucsa környékén is sok feladata volt.

Azt hihetnénk, hogy a lóvontatás miatt kapta ezt a nevet. Pedig nem így van. Eredetileg az angol bányászok használták ezt a kisvasutat s az ő általuk használt kifejezést vettük át mi. Angolul: Lowry (kiejtve: lauri). Mi természetesen egyből „magyarosítottuk”, s mivel lóvontatással működött, természetesen „lóré” lett belőle.

Eredetileg kőszén szállítására használták s a benne elszállítható szén mennyisége egy mértékegységet adott. A „lóré”-ban 10.000 kg kőszén fért el. Ezáltal egy L, vagyis egy lowry, (egy lauri) kőszén 10.000 kg-nak felelt meg. Nálunk nem szénszállításra használták. A bucsai határban működő „lóré” egy vagonjába 25 mázsa cukorrépa fért el.

A lóré egyik mozdonya a MÁRIA nevet viselte – Itt éppen a Hosszúhátú állomáson áll

A mozdony mellett áll Kindris Jenő állomásfőnök, mellette áll Mária nevű felesége, a mozdonyvezető Koós István. Legfölül a bal szélső ismeretlen, mellette kalapban Nagy István, majd Kindris József, jobb szélén pedig Hudák Lajos. A mozdony kéménye mellett balra Nagy György, jobbra pedig Nagy János. A kép legszélén jobbra Kiss Ferenc pallér áll. A többi személy, akik a munkások előtt állnak, a sarkadi cukorgyár átvivői, akik a cukorrépa minőségét és mennyiségét ellenőrizték.

Tehát az ittenieknek is megvolt a szállítási mértékegysége, melyet – ezek szerint – cukorrépában lehetett meghatározni. Természetesen búza és egyéb más termék szállítására is használták.

Sok kutatás után végre sikerült a bucsai birtokon közlekedő lóréről egy fényképet szerezni. Két évi kutakodás után ezt nagy sikernek könyveltem el. Néhány hétre rá megszereztem a másik fotót is. Most már mind a két mozdonyról volt hiteles dokumentumom. Már csak a képen látható személyek azonosítására volt szükségem. Végül – részben – ez is sikerült.

Az állomásfőnök: Kindris Jenő, mellette áll Mária nevű felesége. Ezek szerint a véletlen úgy hozta, hogy ők is maguknak tekinthették a két mozdonyt, hiszen mondhatták, hogy az ő nevük szerepelt rajta. De tudjuk jól, hogy ez nem így van.

A képen látható mozdonyon jól látható a neve: MÁRIA. A kép bal oldalán egy másik vágányon veszteglő kocsi áll, vélhetően búzával teli zsákokkal, oldalán az azonosító jele van felfestve. BUCSA 76. A kép jobb oldalán álló vagon oldalán is olvasható a BUCSA szó. A vagon sorszámát viszont eltakarja az előtte álló férfi válla.

A lórét, mint vasutat, teher és személyszállításra egyaránt használták. Valóban úgy működött, mint egy vasúttársasági rendszer bárhol az országban. Állomások állomásfőnökökkel. Szerelvények menetrenddel. Tényleg, mint egy vasúttársaság – csak éppen kicsiben. Igen, szabályos menetrend szerint közlekedtek a kis szerelvények. S ez így volt helyes, hiszen csak így lehetett igazodni bármihez, – például a munkakezdéshez és befejezéshez. A teherszállítványok is egy meghatározott rendszer szerint indultak és érkeztek. Egyik végállomása Mária major volt, a másik pedig a Hosszúháti állomás. Az állomásokat telefonvonal is összekötötte, így vált lehetővé a menetrend pontos betartása, illetve a különleges szerelvények elsőbbségének biztosítása is. A nagy vasutaknál is számokkal látják el a vagonokat, egy meghatározott rendszer szerint, akár a MÁV, vagy a GYSEV, esetleg bármely külföldi vasúttársaságról van szó. Az itteni vagonok (lórék) is megkapták a saját sorszámukat. Mint az előzőekben bemutatott kép nagyításán is látható, az egyik zsákokkal megpakolt kocsin olvasható az egyedi jelzés: BUCSA 76. Ez nyilván egy sorszámot jelentett. Ebből következik, hogy legalább ennyi – de bizonyára jóval több – vagon tartozott a kisvasúthoz. Az elbeszélések szerint betakarításkor egy szerelvény akár 26 kocsiból is állhatott.

Bucsai pusztai világában azonban – mint az előzőekben már leírtam – nem szénszállításra használták a lórét. Ez egy mindenre szállítóeszköz volt. A lórét behálózta Fould-Springer báró egész birtokát. Hajnalban ezzel szállították ki a földekre a napszá-

mosokat, a béreseket, a munkásokat, este pedig vissza. Betakarításkor a termés továbbítása volt a fő feladata.

De „luxus” célokat is szolgált. Ha a báró meglátogatta birtokát, a Mária-majori vagy a Jenő-majori kastélyba a lórén jött. Tehát nemcsak a cukorrépa, marharépa, búza, kukorica, vagy az útépitéshez használt zúzott kő került a lóré-ra, hanem a méltóságos báró úr és családja is. Erre egy külön, személyek szállítására is alkalmas vagon szolgált. Ezt kapcsolták a „Mária” nevű mozdony után.

A lórét hozzátartozott a munkás-hétköznapihoz minden vonatkozásban, hiszen a legtöbbet a birtokon dolgozók munkáját könnyítette meg. Hajnalban indult a szerelvény a Mari-majorból. A munkába indulók tudták mikorra kell megérkezniük, hogy még fölszállhassanak rá, s ne maradjanak le az aznapi munkáról, mert ha lekésik, akkor bizony még az állásukat is elveszíthették volna.

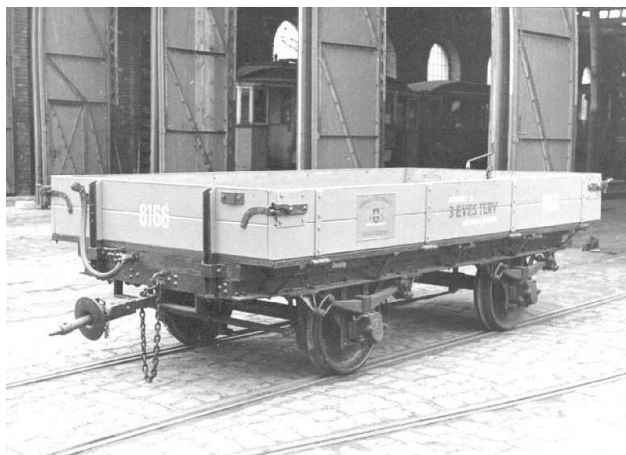
A bucsai „lórét” és utasai a „Jenő” elnevezésű mozdollyal

Nyári hajnalokon a Mari-tanyáról indult a lórét ki a pusztába. A rajta helyet foglaló emberek beszélgetése, viccelődése, fiatalos vidámsága, a lassan s valóban romantikusan kanyargó szerelvényről megszűre elhallatszott. A távoli szemlélő talán azt hihette volna, hogy egy kiránduló csapat hangjait hallja, piknikre induló embereket lát a pöfögő kis mozdony mögötti kocsikon. Az emberek szerették a lórét, hisztársuk és segítők voltak.

Kezdetben ló vontatta járműként üzemelt, a gépésítés, a modernizálás itt is változásokat hozott. Két kis fekete mozdony váltotta fel az ígás állatokat. Fekete köpenyükön ezüstösen csillogott a krómozott név az egyiken: MÁRIA, míg a másikon: JENŐ. A bucsaiak szerint a báró ugyanis gyermekeiről nevezte el a két kis pöfögőt, éppen úgy, mint annak idején a két majort is. (Csak egy probléma van ezzel az információval, hogy nem volt ilyen nevű gyermekük. Következésképpen: önmagukról nevezték el a mozdonyokat és a majorokat is!) Talán meghökkenítő ez a kifejezés, de hosszas kutatás után sikerült ezt felderítenem.

A falu lakosainak elbeszéléseiből kitűnik, hogy ezen a vidékeken is romantikával egybekötött haszonjárműként üzemelt. Ezeket az emlékeket immár soha nem lehet kitörölni az emlékezetből, hiszen olyan mélyreható nyomokat hagyott, mely még ma is ott van a szívekben, lelkekben.

Fehér Jolánka mindig időben értesült a báró érkezéséről. Ilyenkor magyaros ruhába kellett öltöznie, s ő főzte az ilyenkor szokásos birka-pörköltet. Az uraság csak az általa főzött ételt volt hajlandó elfogyasztani. Úgy időzítették az étkezést, a tálalást, hogy amikor a báró úr a családjával megérkezik a lórén, már a megterített asztalra kerülhessen a forrón gőzölgő szaftos hús, – a frissen sütött és felszeletelt kenyérral együtt.

Egy felújított, a BKV-nál is használt „lóré”

A mozdonyvezető mellett voltak beosztottak is. Ők voltak azok, akik a lóré működését technikai oldalról segítették. Voltak gépészek, fűtők, váltókezelők, tolatásirányítók. A szerelvények, – de főleg a mozdonyok – folyamatos karbantartást igényeltek. Szégyen lett volna a személyzetre, ha a báró, vagy akár a tisztartó megjelenésekor a szerelvények géphiba miatt nem indulhattak volna. Szégyenkezhettek volna a falubeliek előtt is, ha porosak, olajosak, koszosak lettek volna a mozdonyok, vagy a vagonok.

Folyamatos gondozást igényelt maga a sínhálózat is. A sínek mellett folyamatosan kikapálták a gázt, nehogy tönkretégye azt az elburjánzással. A váltókat is mindig tisztán tartották, de odafigyeltek a vasutat keresztező utakról felhordott sárra, szennyeződésre. Itt is mindig tisztaság uralkodott.

Tulajdonképpen az előzőekben leírtak arra is utalnak, hogy a mezőgazdasági munkából, a paraszti sorból kiemelkedő szakmunkások magukkal hozták a rendet és tisztaságot szerető elődök magatartását. Ők már egy műveltebb, tanultabb réteget képviseltek ezen a környéken, s ezért példamutató munkájukkal, megszerzett szakértelmükkel járultak hozzá Bucsa és a környező gazdaságok ismertségéhez, elismeréséhez. Úgy végezték munkájukat, hogy mások is lássák és érezzék annak különlegességét és hasznát.

A lóré megépítése és használata jól mutatja a kor iparosodását, a környék kitörését az évszázados elmaradottságból. Bucsa erre nagyon jó példa, hiszen a lecsapolás, a szikes talaj megművelése, a föld termékenységének növelése nagymértékben elősegítette az ebben az időben a környéken kialakuló ipart, a kézművességet, és a kereskedelmet.

A lóré segítségével épült a közút is. Nagy segítségére volt ez az útépítőknél, hiszen a hosszúhátú állomásra hozta be Mária-majorig a zúzott követ, hogy innen lovas-szekerekkel vigyék tovább és végre megépülhessen a poros-sáros út helyett a korszerűbb, immár majd autóközlekedésre is alkalmas makadám út.

A lóré az áruszállítás mellett a munkások szállítását is elvégezte. Sőt, ezzel jártak a környező tanyaokról, majorokról a gyerekek a jenőmajori iskolába.

A legszebb és legromantikusabb útja a lórénak bizonyára az lehetett, amikor Fehér Jolánka és Bányai Kálmán vitte be a faluba az esküvőjükre. A lóré platójára székeket tettek s így indult meg a násznép a nagy eseményre. A vidám, jókedvű vendégsereget meglepődve figyelhették azok, akik ebben az időben a sínek mellett dolgoztak. Bizony különleges és érdekes nászmenet volt ez, de egyben mutatja azt is, hogy a bárónő, vagy intézői mennyire emberségesen álltak az alkalmazásukban álló emberek problémáihoz, s mennyire voltak velük szemben segítőkészek.

Sok kedves emlék fűződik ehhez a kis vasúthoz. Bárkivel beszéltem, mindenki megható nosztalgiával emlékezett vissza rá. Nem volt olyan, aki ne sajnálta volna azt, hogy már nem hallják a kicsi kerekek zakatolását, a mozdony vidám, egyenletes pöfögését, s a néha-néha felhangzó figyelmeztető füttyülését.

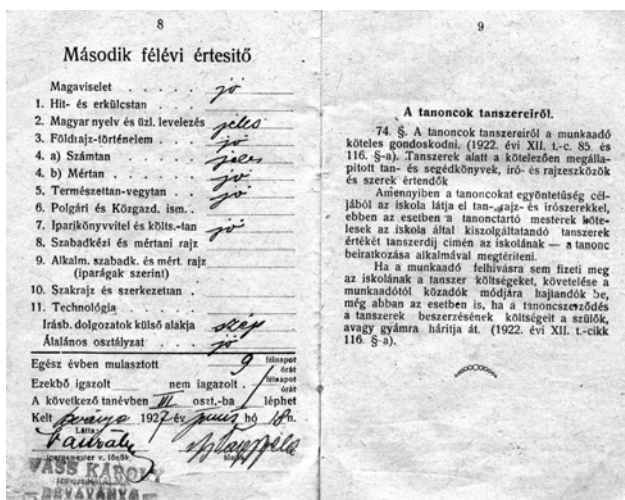
Sokáig üzemelt, hiszen a világháború után a község tulajdonába került. Itt lett tulajdonképpen leltárba véve, mint „Gazdasági kisvasút”. Ebből a leltári füzetből tudhatjuk meg, hogy az általa elfoglalt terület 10 hold és 213 négyszögöl volt. Talán ez nagyon tűnik, de ha figyelembe vesszük a sínek hosszát s az állomások által elfoglalt jó pár négyzetmétert, akkor tudhatjuk meg igazán, mekkora is volt.

Hiába volt romantikája, hiába hozott hasznot és könnyebbséget a gazdaságnak, technikája, technológiája lassan elavulttá vált. A gépesítés immár más vonalon folytatódott. A kisvasút ideje lejárt. A lóré egyre kevesebbet lett használva, mozdonya folyamatos javításra szorult, alkatrészeit már nem gyártották. Kezelő személyzete mindent megtett az üzemeltetéséért – egyre kevesebb sikerrel.

Az 1960-as években elérte a végzete: megszűnt. Mozdonyait, vagonjait elvitték, a síneket felszedték. Emléke ugyan még mindig itt kísért, hiszen újra itt van közöttünk: kerítések, kapuk, hidak korlátjai emlékeztetnek rá.

TRÉZING JÓZSEF, A BUCSAI MOLNÁR

Déaványai születésű volt Trézing József, itt tanulta ki a molnár mesterséget az ipari iskolában – jó eredménnyel. Gyakorlati (tanonc) idejét Vass Károly hengermalmában töltötte, majd az itteni Ipartestület állította ki első munkakönyvét 1927. szeptember 10-én. Molnárségdként ott dolgozik, ahol a malomipari ismereteit megszerezte.

Trézing József ipari tanuló értesítő könyve

A tanoncok iskoláztatási kötelezettségéről az 1922. évi XII. törvény rendelkezett. Ebben nemcsak a tanoncok iskoláztatására irányuló kötelezettség teljesítése van meghatározva, hanem többek között az is, hogy a tanszerekről a munkaadó köteles gondoskodni. Fegyelmi szabályozás mellett egészségi, erkölcsi- és illemszabályok is vonatkoznak a tanoncokra, melynek betartását folyamatosan ellenőrizték. Ezek érdekes és hasznos tanácsok, melyeket még mostanában is illő lenne megfogadni. Például:

„8. Ne dobáljátok el az iskolában, műhelyben vagy sétatéren a papírost, gyümölcsöt vagy más ételmaradékot!...

17. Ügyelj tested és lelked tisztaságára! – Óvakodj minden illetlenségtől, mert ez tested és lelked megrontója; kerülj tehát az olyan helyet, hol illetlen beszédet folytatnak! Kerülj minden oly alkalmat, mely tested érzékiségét ingerli, minők a szemérmelen képek és olvasmányok...

33. Légy mindenkiel szemben előzékeny, ez jószívűségre mutat!”

Trézing József Bucsán 1936. június 1-én áll munkába. Ez meghatározza későbbi életét, hiszen ettől kezdve ide kötődik. Itt éli le életét, itt alapít családot.

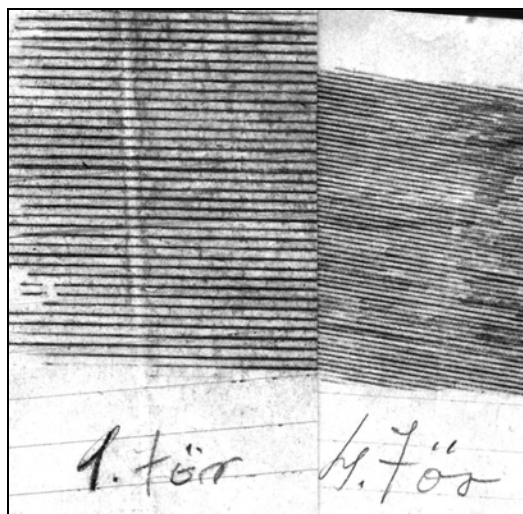
Matisz János bucsai malomtulajdonosnál dolgozik, míg a malmot át nem veszi Zimmermann Róbert. Nála 1939. november 20-ig áll alkalmazásban. Szakértelmével segíti a malom modernizálását.

A háborús évek kihatással vannak minden iparágára, minden emberre. A propaganda-gépezet nyugatra csábítja a nagy kereset reményében az itt elég szűkös körülmények között dolgozó munkásokat, parasztokat. Bár a régi céhes világban a segédek csak akkor váltak igazán mesterré, ha vándoroltak Európa országaiba, s a hasonló szakmát kínáló vállalkozásoknál bővítették ismereteiket. Ez valóban nagyon sokat számított szakismeret szempontjából. Nyilván ez vezérelte Trézing Józsefet is, amikor a Német Birodalom területén vállalt munkát 1941-től 1944-ig. Az itt eltöltött néhány év szakmai szempontból nagyon sokat számított a későbbiek során. A munkakönyvében, mint látható, az akkori Német Birodalom horogkeresztes címere látható. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy az, aki ilyen dokumentummal rendelkezett, azonosult volna az eszmékkel is. Az emberek a megélhetésükért küzdöttek, – s ott vállaltak munkát, ahol jobban megfizették.

A krensdorfi malom munkakönyvi bejegyzése

Éppen az előzőek járultak hozzá ahhoz, hogy Trézing József, Bucsán 1947-ben a hengermalmot megvásároló Lamy-testvéreknek segítségére lehetett az átépítésben, és a modernizálásban.

Különböző sűrűségű sziták

A LAMY TESTVÉREK MALMA BUCSÁN

Talán nincs még egy olyan család a környéken, amely ennyire magán viselné a magyar történelem egy szakaszának minden fájdalmát, kiszolgáltatottságát, embertelenségét. Egy család, mely a történelmi igazságtalanságokat túlélte ugyan, de valódi kárpótlást ezért soha senkitől nem kapott – bár megérdemelték volna – se anyagi vonatkozásban, se erkölcsiekben.

Lamy Béla Ipolypásztón született 1904-ben. A molnár mesterséget tanulta ki édesapjánál, a köhígyarmati molnármesternél. 1921. december 4-én „jó” minőségű végbizonyítványt is kapott erről.

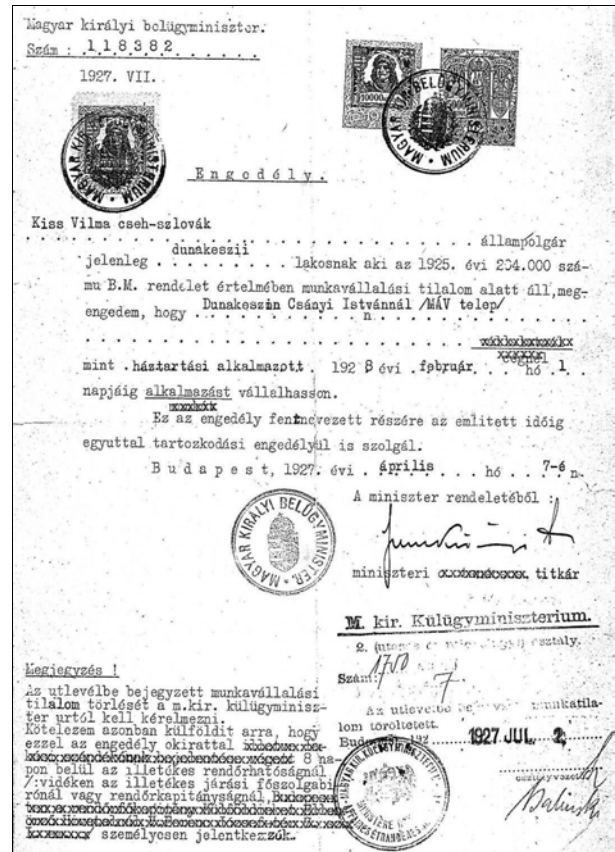
Lamy Béla cseh katonaként és civilben

A trianoni szerződés sok Kárpát-medencei családot érintett – leginkább negatív irányban. A kitelepítések, visszahonosítások napirenden voltak. A felvidéken élő Lamy család se volt kivétel. Mivel magyarnak vallották magukat, áttelepítették őket az „anyaország”-ba.

Lamy Béla felesége Kiss Vilma áttelepüléséről s végül a visszahonosításáról még megvannak az elrongyolódott hivatalos papírok. Ezekon végig lehet kísérni egy ember kálváriáját. Szinte idegenként bánnak vele saját hazájában, csupán azért, mert a nagyhatalmak egy tollvonással eltolták az országhatárokat. Hiába voltak több millióan addig magyar állampolgárok, magyar emberek, – hiszen ez volt anyanyelvük, – hidegen és ridegen, figyelmen kívül hagyva emberi jogait, más nemzet polgárként kezelték őket.

Mit tehetett Kiss Vilma? „Cseh-szlovák állampolgárként” (bár csak a magyar nyelvet beszélt!) csupán tartózkodási engedéllyel vállalhat munkát Magyarországon, szülőföldjén, s ezt is csak korlátozott ideig. Engedélyeket kell beszereznie, kérvényeket kell írnia, csupán azért, mert dolgozni, élni akar. Végül 1927 áprilisától vállalhat munkát Dunakeszin

a MÁV telepen, mégpedig a M. kir. Külügyminisztérium engedélyével, mely így szól: „Az útlevélbe bejegyzett munkatiltalom töröltetett.” A munkavállalás csak az első lépés volt. Ezután következett a letelepedési, illetve a visszahonosítási kérelmek elindítása. Szerencsére ezen a vonalon a bürokrácia is rugalmasabb volt, de nem siették el a dolgokat.

Kiss Vilma munkavállalási engedélye

1931. október 23-án a M. kir. Népjóléti és Munkügyi Minisztérium Menekültügyi osztálya (27.810/931 szám alatt) engedélyezi Kiss Vilma köhígyarmati lakos beköltözését Esztergom belépő állomáson át Budapest székesfővárosba.

1931. december 7-én átveheti a Visszahonosítási okiratot, melyben ez áll:

„Eredeti magyar állampolgárságát az 1921:XXXIII. törvénycikkkel becikkelyezett trianoni békeszerződés 61. cikke alapján elvesztett.
Kiss Vilma, született 1906-ban, háztartásbeli, budapesti lakos, hajadon.
 az 1922: XVII. t. c. 24. §-a alapján kérelméhez képest a magyar állam kötelékébe visszavetik, illetőleg visszahonosítatik.”

Az okirat megszerzéséhez igazolni kellett vagyoni helyzetét is egy „Hatósági vagyoni bizonyítvány (Szegénységi bizonyítvány)” kitöltésével. Ezen szerepel a havi jövedelme is, – 40 pengő, – valamint az, hogy teljesen vagyontalan.

Kiss Vilma Visszahonosító okirata

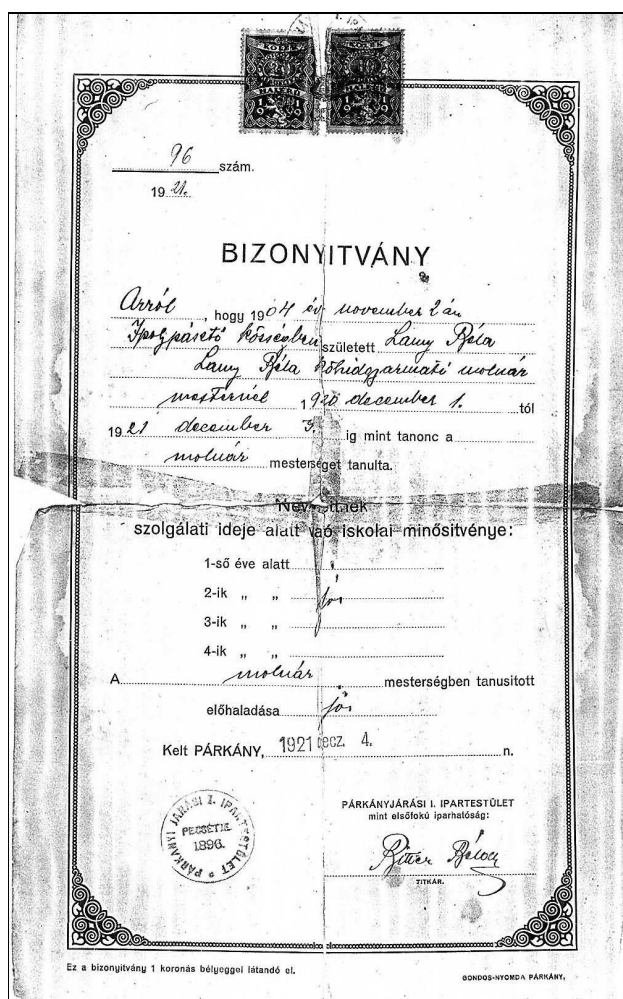
Az áttelepítés fizikailag és lelkileg is megviselte őket, de élni kellett, s mint jó molnár szakmunkások, természetesen azt keresték, hogy hol tudnak szakmájukban elhelyezkedni. Kapcsolatba kerülnek ifj. Erdélyi Sándor bugacmonostori emberrel, aki már hosszabb ideje haszonbérleti szerződéssel működtetett malmot Pálmonostorán. Ebbe a vállalkozásba szerettek volna társként csatlakozni. Lamy Béla és testvére Gusztáv 1941. februárjában levelet kapott Erdélyitől.

„...Az őrlősök már nagyon várják, hogy a búza-örlés megkezdődjön, úgyis már sok búzát öröltünk a rozshengeren. Szeretném ha úgy csinálnák, hogy minél előbb jönnének, már a saját érdekükben is, hogy március elején megkezdenék a búzát.”

Majd:

„...A múlt héten Pálmonostorán voltam a községházánál, beszéltem a főbíró és főjegyzővel, nagyon örülnek, hogy a malom ki lesz bővítve és hogy cséplőgépek is lesznek, megígérték a legmesszebbmenő támogatást, és azt is, hogy fel lesznek mentve feltétlen, tehát attól nem kell félni, hogy elviszük katonának...”

Azért érdekes ez a levél, mert egyszer azt mutatja, hogy a lakossági élelmezéshez nélkülözhetetlen szakembereket nem sorozzák be még háború idején se, a másik pedig, hogy mennyire várták őket ebbe a malomba, ahol végül a későbbiekben megállták a helyüket. Szomorú a család szempontjából, hogy mikor néhány évvel később bérlőtársuk – megtudva azt, hogy Bucsán szeretnének egy saját malmot vásárolni, – a pálmonostori malmot felgyújtatta. A gyűjtogatással persze a Lamy testvéreket gyanúsította meg. Borzasztóan kellemetlen helyzet volt, hiszen a két testvér ártatlan volt. A súlyosabb következmények szerencsére elmaradtak, mivel jelentkezett az illető, akit felbéreltek erre az aljas cselekedetre. Így kiderült a két fivér ártatlansága, s most már nagyobb erővel koncentrálhattak saját, önálló vállalkozásuk felvirágoztatására.

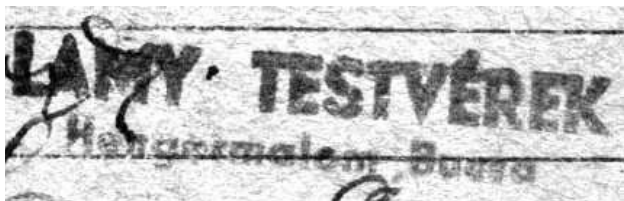

Lamy Béla bizonyítványa a molnár mesterség kitanulásáról

1947-ben a két Lamy testvér 120.000 pengőért megvásárolta a bucsai malmot fele-fele arányban. Így végre saját malmuk volt, ahol csak magukra számíthattak, vagyis a maguk urai voltak. A működéshez még kiegészítésként vásároltak egy MAN típusú tehergépkocsit (rendszáma: S 7017), hogy a szállítás is zökkenőmentes legyen.

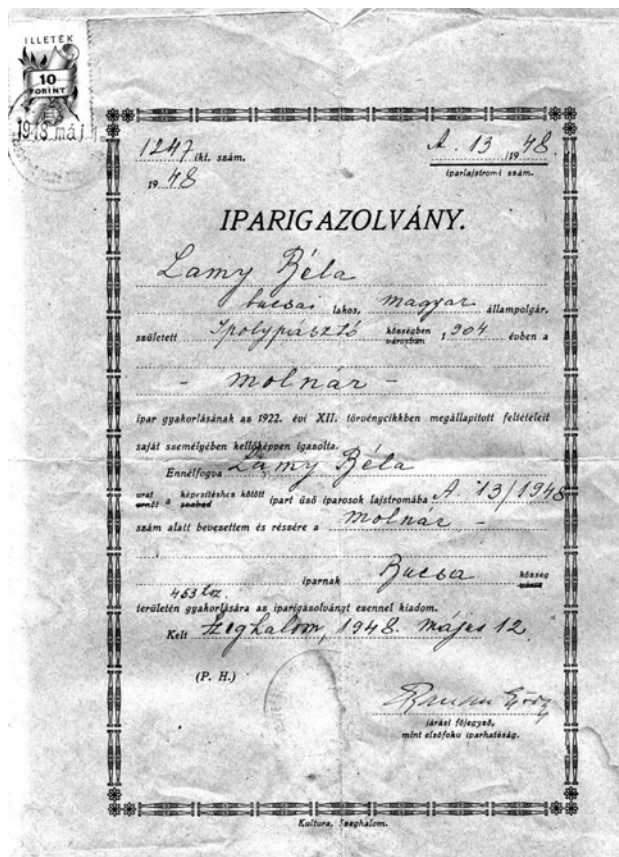
A malom eléggé elhagyatott állapotú volt, a gépi felszereltség pedig hiányos. Az épületet rendbe kellett hozni, a hiányzó gépeket pótolni, a működésképteleneket pedig kijavítani. Ez rengeteg időt, pénzt és energiát emésztett fel. A két testvér nem ismert lehetetlent. Éjjel nappal azon voltak, hogy üzemük a lehető legrövidebb időn belül működhessen.

Végre beindult a termelés. A család nagy nehézségek között, de végezte a mindennapi kemény munkát. Az őrlés folyamatos volt, hiszen a környékbeli gazdák mind ide hordták a terményüket őrlésre.

A Lamy testvérek hengermalmának pecsétje

Csendes, nyugodt ember volt Lamy Béla bucsai molnár. Segítőképz volt a szorult helyzetben levők-höz. Megértette az emberek gondjait, s mindenkor támogatta azokat, akik rászorultak. Szerették is őt az emberek.

Lamy Béla Bucsai molnár iparigazolványa

A politika azonban gondoskodott arról, hogy a békésen dolgozó emberek lelkivilágába alaposan belegázoljon: jött az államosítás. A jelszó az volt, hogy a kizsákmányolóktól el kell venni termelő

üzemeket, gyárakat, kereskedelmi egységeket, műhelyeket, a vagyonukat s azt a nép kezébe kell adni.

Maga az elv és az elképzelés talán még elfogadható is lett volna, ha valóban így történik. Azonban az újdonsült „tulajdonos” nem bánt jó gazdaként a reá bízott vagyonnal, s ami eddig jól működött, az ezentúl veszteséges lett. El kellett telni néhány évtizednek, hogy ezek a hibák korrigálódjanak – persze közben a nép „az Isten adta nép” sínyli meg az ország vezetőinek hibás lépéseit.

A malom az udvar felől

A Lamy testvérek bucsai malma 1948-ban...

...és 2003-ban

A Lamy testvérek eladják a teherautójukat, hogy a család megélhetését erősítsék ebben a nehéz világban. Az államosításokról szóló hírek nem nagyon értek el ebbe a kicsi faluba. Az államosítók azonban igen. Három nappal a teherautó eladása után 1951. júniusában megjelentek a Lamy Testvérek malmá-

nál. Az végrehajtó hivatalnokok „kedvesek” és nagyon „jószívűek” voltak, mivel „megengedték” Lamy Bélának, hogy az épületből a kabátját(!) kihozza. Mást nem! Mindent ami az épületen belül volt, az államé lett. Az ő szemszögükből egy kizsákmányoló kapitalistától elvették azt, ami a népet illeti. Nem tudták, nem tudhatták, hogy ők saját izzadságukkal szereztek kicsiny vagyonukat, hiszen a malomban Lamy Béla, öccse Gusztáv, valamint két alkalmazott dolgozott. Ez bizony nagyon nagy kizsákmányolás volt!

„...A tényállás az, hogy Lamy Testvérek címén nekem és öcsémnek Bucsa községben (Békés megye) volt egy közös tulajdonban lévő kis malom-unk. Én, öcsém és fiam két kiségitővel dolgoztunk benne. Mind a hárman tanult molnár iparosok vagyunk, iparigazolvány alapján üzemeltünk, semmi más vagyonunk nem volt, a kis malmot is ketten öcsémmel vettük elhagyatott állapotban és magunk szaktudásával szereltük fel. Ezt a malmot 1951. június 11-én kelt Élelmezési Minisztérium 00180/1951. ü. cs. szám alatt állami köztulajdonba vette és 5.410/1945 E. sz. rendelet 1. §.-ban foglalt felhatalmazás alapján a Békés megyei Malomipar Békéscsaba kezelésbe adta.”¹

Ezután jött még a „hab a tortára”!

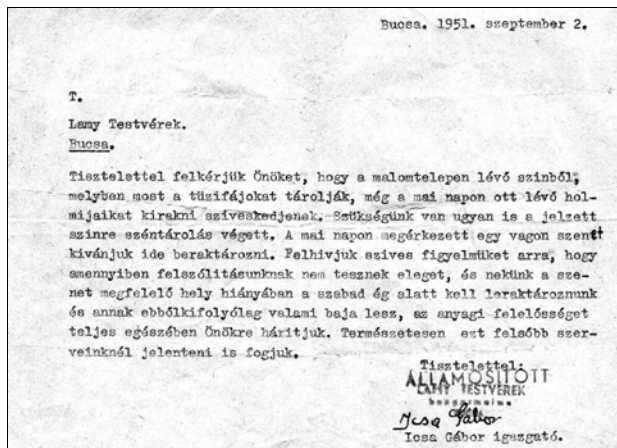
„1952. február 6-án megjelent a községi tanács két végrehajtó közege és kijelentették, hogy a lakást államosítják, mert szüksége van a vállalat vezetőjének rá és kilakoltattak belőle, de semmiféle információt nem kaptam sohasem abban az időben. ...

...Nekem több lakásom nincs és nagyon fáj, hogy lakás nélkül maradtam, ugyanakkor mások lakásokat vesznek, eladnak és lakják békességben.

A Malomegyesülés azóta telekkönyvileg bekebelezte mind a két lakást és egy fillér térítés nélkül, még arra se volt tekintettel, hogy állami építési hitelt törlesztünk.”

Azt hiszem erre az utolsó mondatra mondanánk azt, hogy ez a végrehajtó hatalom, a szocializmust hirdető cinikus „pofátlansága” volt. Nem elég, hogy egy élet munkájából összekapart kis malmot térítés nélkül elvesznek, de még azt a lakást is állami tulajdonná nyilvánították, amit az építető még ki sem fizetett, hiszen a részleteket még nagyon sokáig törleszti. Ezt a törlesztő részletet az állam nem vállalja át, ezt nem „államosítja”, ezt meghagyta a szenvedő alanynak. Azért egyéb aprósággal is meglepték a Lamy családot. 1951. szeptember 2-án felszólítják őket arra, hogy a saját fészkerükben tárolt saját tűzifájukat szállítsák el, mivel oda ők szívesen szeretnének elhelyezni. A felszólító levélre, mely a Lamy Testvéreknek szól, a Lamy Testvérek Hengermalma pecsétet ütik egy ÁLLAMOSÍTOTT kiegészítővel.

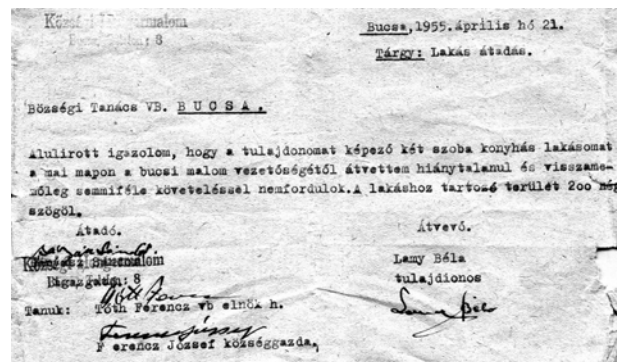
Azt hiszem ennél nagyobb megalázás nem létezik melyet ember ellen elkövethettek. Nem is merném elképzelni azt a lelkiállapotot, melybe ezek után kerülhetett a családfő.

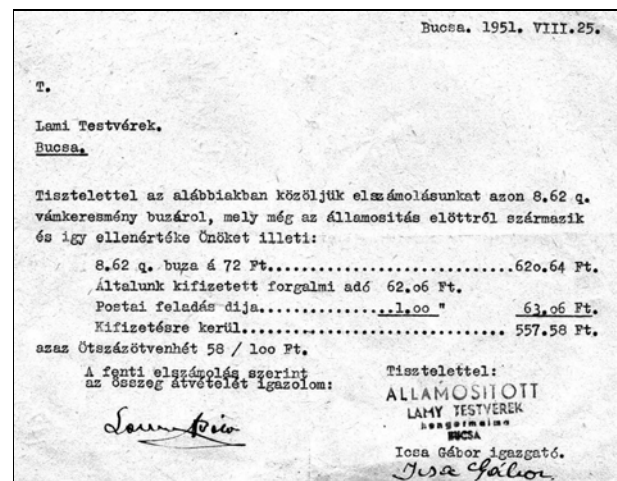
Felszólító levél

A családtagok nagyon sokszor csitították a fel-dühödött, de egyébként békés embert. Kevés hiányzott ahhoz, hogy olyat cselekedjen, aminek családja többi tagja látná kárát Nem hiszem, hogy bárki is könnyedén elviselhette volna ezeket a megpróbáltatásokat.

A jogtalanul elvett lakást végül 1955. április 21-én újra átvehette (visszavehette) s újra beköltözhetett a saját tulajdonú lakásába.

Lakás átadás

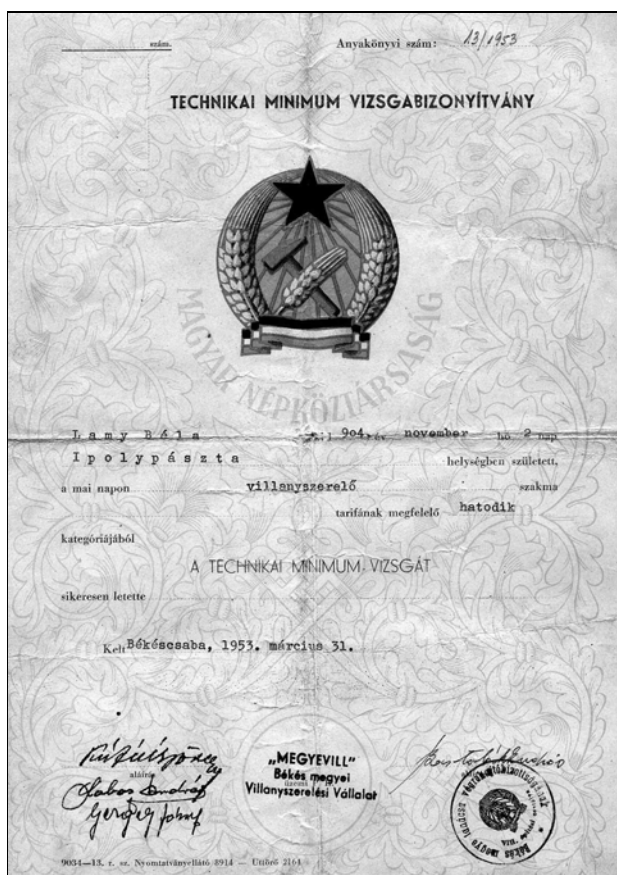

Átvételi elismervény

¹ Részlet Lamy Béla leveléből, melyet panaszként az Államellenőrzési Központnak küldött el 1954. november 6-án.

Az igazság az, hogy volt eset, amikor tisztességek voltak az új hatalom köztisztviselői. Hogy ezt önszántukból, vagy felső utasításra tették, ma már nem tudni. Mindenesetre egy olyan irat is létezik, melyen az államosított malom igazgatója értesíti a Lamy Testvéreket, hogy az államosítás előtti időből származó munka után befolyt pénzösszeg őket illeti. Ezt az 557 forint 58 fillért át is veszi Lamy Béla, hiszen ő dolgozott meg érte.

Lamy Bélának sikerült mindig felülkerekednie az őt megalázó hivatalnokokon. Az elkövetkező időkben molnárként nem dolgozhatott. Saját malmában még akkor se állt volna munkába, ha erre lehetőséget kapott volna, hiszen akkor nap mint nap a szíve szakadt volna meg. A család fenntartása természetesen mindenek felett volt, mindig rájuk gondolt, hiszen őrtek élt.

Villanyszerelői bizonyítvány

A megélhetés egy másik formáját választotta. Letette a villanyszerelői szakvizsgát. Nem lehetett ez neki nagyon ismeretlen terület, hiszen az iratok között van egy dokumentum – ez 1934-ben, Párkány községben lett kiállítva cseh nyelven – melyen lajstromba veszik a fiatal Vojtech Lami-t, mint „Elektrotechnictvo az radio podnák” Elektrotechnikus és rádiószereelő. Tulajdonképpen neki ezt a szakmáját kellett most, ennyi idő elmúltával, magyarrá honosítani s erről bizonyítványt is szerezni. Ezen túl villanyszerelőként dolgozhatott a falu villamosításakor.

Nehézségek ekkor is akadtak. A lakásokban kialakítandó elektromos hálózatoknak is ő volt a tervezője és kivitelezője. De nem volt ezzel egyedül a faluban. Volt konkurencia is. Természetesen mind-egyikük saját magának szerette volna megszerezni egy-egy lakás villanyhálózatba való bekötését. Ha elment egy helyre felmérni az elvégzendő munkát és megadni a kivitelezési költségeket, másnap már ott volt a konkurencia és aláírgt az előző nap megadott árnak. Ezáltal elég sok munkától elesett.

Ez se törte meg. Újból nekikezdett a tanulásnak s megszerezte a rádiószereelői szakvizsgát is, melyről már volt cseh nyelvű oklevele, de ezt újra kellett tanulnia. Ettől kezdve ő volt Bucsá beteg rádióinak avatott doktora. Nyugdíjazásáig ezzel foglalatoskodott. Szerette volna megtanulni a TV készülékek javítását is, de erre már se energiája, se ideje nem volt – eljárt felette az idő.

A malom épülete később kosárfonó üzem lett. A gépeket leszerelték, kidobálták, de egy nagy öntöttvas kereket nem tudtak kihozni az épületből, így annak egy mélyedést ástak, beleborították, majd bebetonozták.

Önkéntes tűzoltókkal a Községháza előtt (A felső sorban bal oldalt az első: Lamy Béla)

A teljesség kedvéért meg kell említenünk, hogy a rendszerváltás után az államosított malomért kárpótlásként az örökösök 70.000 forintot (azaz: Hetvenezer forintot) kaptak. Az épületet néhány év múlva elárverezték (500.000 Ft-ért!), majd később eladták (2.000.000 Ft-ért).

Az igazság a túloldalon van!?

Lamy Béla példaértékű életet élt. Folyamatos alkotói vágyával, a szakma szeretetével, a soha meg nem szűnő optimizmusával sok embert elámított. Az élet nehézségeinek túlélését talán erős hitének köszönhette. Vallásos volt, s itt kell újra megjegyezni, hogy a katolikus templom új nagyharangjának az öntéséhez is tevékenyen hozzájárult. Türelmével és kitartásával megmutatta családjának és a falu közösségének: csak a tisztességes és a becsületes munkának van értelme, még akkor is, ha az ember önbecsülését, s emberi méltóságát egy kegyetlen társadalom a sárba szerette volna tiporni.

TANYAVILÁG – GAZDÁLKODÁS

SZegényen, de szépen éltek a bucsai tanyavilágban az emberek. Elbeszéléseikben soha nem panaszkodtak a régi időkről. Nem átkozták munkaadójukat – a bárónőt. Nem a szegénységről és a sok munkáról meséltek, hanem egy idillikus korról, amikor minden egy meghatározott rendszer szerint működött, – természetesen a megfelelő előírások és elvárások betartásával.

Talán mégse volt olyan árnyékos a múlt, miként azt velünk el akarták hitetni iskolai tanulmányaink alkalmával? Mi lehetett a különbség a régmúlt, a múlt és a jelen között? Talán semmi!

A homályból a homályba vezető út miért lenne fejlődés, miért lenne egy új Kánaán?

Persze mindig történik valami. A környezetünkkel, a családdal, az országgal, a világgal. Száz vagy kétszáz év alatt látszólag minden átalakul, de mintha az ember olyan maradna, mint amilyen volt. Akárhogy is tanulmányozom a történelmet, nem tudom észrevenni a valós változásokat. Talán a saját telkén önállóan gazdálkodó, – s közben persze robotoló – jobbágy rosszabb sorsú lett volna, mint a kollektív gazdaságokban lenézett, s társadalmi viszonyaiban is alattvalóként létező termelészövetkezeti tag, vagy a jelenben immár a saját földjétől is megfosztott bér-munkás, vagy a munkanélküli segélyért sorba álló kisember, aki szomorúan látja mint kerül idegen tulajdonba őseinek birtoka.

Ha árnyékos volt a múlt, akkor vajon milyen a jelen s vajon mit hoz a jövő? A múlt az mindig biztos, hiszen ami megtörtént, azon változtatni nem lehet, – csak letagadni, megmásítani, meghamisítani. Ha csak az eseményeket soroljuk fel egy közösség, egy falu történetéből, az még nem mutat meg semmit, hiszen az összefüggéseket is látni kell minden történés mögött. Ennyi idő távlatából a múlt számos titkát megfejteni lehetetlen, de a töredékekből is összeáll egy olyan kép, mely híven tükrözi az emberek viszonyát egymáshoz, a munkájukhoz, a kenyérükhöz, s természetesen a földhöz.

A kenyér – az élet. A kenyér maga a föld is. A föld, mely munkát ad, itt van velünk, táplál és reményt ad. Tehát a föld is maga az élet.

A földet művelni kell akkor is ha az a sajátunk, akkor is ha az a báró birtoka, és természetesen akkor is, ha az egy kollektivizált terület.

Mint láttuk, a Sárrét ezen vidékét a „vadvíz országából” szakították ki s tették művelhetővé. De a természet soha nem adja meg oly könnyen magát. Az elhódított földek „megszelídítése” hatalmas erőfeszítésbe került az itt élő embereknek. Ezt csak az tudja igazán, aki itt él s aki nap mint nap műveli is

azt. Furcsa ez a föld, ez a talaj: szárazságban kemény, mint a szikla, esők után lágy és ragadós, melytől megszabadulni sokszor lehetetlen. Az műveli jól a földet, aki vele együtt él, aki ismeri minden egyediségét, különlegességét, aki tudja miként lehet betörni, megtörni és a jó szolgálatába állítani.

Ismerni kell a földet, az abba ültetett növényeket, az időjárást, s ezek egymáshoz való viszonyát. Az ember a föld megmunkálásakor a természetet is átalakítja, környezetét is megváltoztatja. Így válik sajátjává egy terület. De ez nagyon sok időbe és még több munkába kerül. Évszázadok tapasztalata volt az, mely ebben oly nagy segítséget nyújtott a parasztságnak.

Többfunkciós gőzgép

A pusztaságot árkok szabdalják keresztül-kasul. Na nemcsak úgy rendszertelenül, hiszen ennek feladata volt. Mégpedig az, hogy a tavaszi olvadáskor és nyári záporok alkalmával összegyűlt víz ne állapodjon meg egy alacsonyabban fekvő területen. Ezek a csatorna-hálózatok elvezették a felesleges víz nagy részét a termőterületről, így jobban lehetett megművelni a földet akár a tavaszi és őszi szántás alkalmával, akár a nyári kapálások idején. A partján növény sás és nád jó volt a tanyasi embernek – az ólak befedésére, a nyári időszakban a kapálás végeztével a szerszámok, valamint a kezek és lábak tisztítására.

A föld megművelése régebben csak bivalyok segítségével volt lehetséges. Bár a XIX. és a XX. század a mezőgazdaság részére is meghozta a gépesítést, még nagyon sokáig szükség volt ezekre a nagyteherbírási állatokra.

Az ipari forradalom hatása a mezőgazdaságban teljesült ki, hiszen a föld megművelésétől kezdve egészen a termény feldolgozásáig nagy segítséget jelentett az emberiségnek.

A Sárrét nehezen megművelhető földjén is megjelentek a speciális gépek, melyek lényegesen megkönnyítették és gyorsabbá tették az azon elvégzendő munkafolyamatokat. Elbeszélések szerint itt Bucsán a szántáshoz egy-egy gőzgépet helyeztek el a megművelendő terület egyik, illetve másik végében. A két masinát drótkötél kötötte egymáshoz, melyre a szántáshoz használatos ekevasak voltak felszerelve. A gépek beindulásakor az ekevasakat a földterület egyik végéből a másik felé vontatták, miközben az a megfelelő mértékben megforgatta a talajt. Ha átért a másik oldalra, ott megfordították az ekevasakat, s most már visszafelé végezték el munkájukat. A két gépet minden egyes váltásnál párhuzamosan mozgatták, s így haladtak folyamatosan mindaddig, amíg a kijelölt rész fel nem lett szántva. A szakasz munka befejezése után a gőzgépeket áttelepítették egy másik területre s ott folytatódott a munka. A földmunka gépesítése tehát elkezdődött.

Vizsgálati bizonyítvány

A gépek kezelésére azonban szakemberekre volt szükség. A képzés folyamatos volt s a mezőgazdaság egyre több gépészeti ismeretekkel rendelkező embert alkalmazott. A gépészek vizsgálati bizonyítvánnyal igazolták hozzáértésüket, alkalmasságukat a munka elvégzéséhez, a gőzgépek, a „lokomobil”-ok kezeléséhez. A tanfolyamok alaposak voltak, – mindenre kiterjedők, – hiszen a kezelésen kívül a javításukhoz is érteni kellett.

A megszerzett „Vizsgálati bizonyítvány” szövege is ezt tükrözi:

Ezennel hivatalosan bizonyítatik, hogy: Kós Lajos úr, született 1869 évben Békés megyében, Szeghalomban, a lokomobil kezelőkre nézve előírt vizsgálatot a mai napon alulírt vizsgáló bizottság előtt jó sikerrel letette.

Kelt Debreczenben, 1900. évi július hó 1-én.

A pecséten olvasható szöveg:

A GŐZGÉPKEZELŐK ÉS KAZÁNFÜTŐK VIZSGABIZOTTSÁGA, DEBRECZENBEN

A gépkezelőket és a gép mellett dolgozó személyzetet meg is becsülték, ugyanakkor ez egy bizonyos kiemelkedési lehetőség volt az addig csak mezőgazdaságból élő embereknek. A változásokra fogékony fiatalok lelkesen vállalták az új kihívásokat s szakmai ismereteiket folyamatosan bővítve egyre jobb szakmunkássá váltak. Ez már az iparosítás felé vezető út egyik szakasza volt.

Lánctalpas traktor a bucsai határban

A föld művelése, – mint látjuk – nem volt egyszerű feladat. Ha hozzávesszük még az időjárás viszontagságait, akkor látjuk igazán ennek a közösségnek az erejét és hitét. Erejét, mellyel a mindennapi munkáját elvégezte, és a hitét a szebb jövő kialakításáért. Ezt a nehéz munkát is nagy odaadással és – emberi természetükből adódóan – jókedvvel végezték.

Vidám hangulatban történt még a vetés is, mint ahogy ezt Bányai Kálmán írja a galíciai frontról kedveséhez Fehér Jolánkához címzett egyik levelében: „Mondjad Sanyi bácsinak, hogy szeretném, ha itt lenne ő is. A nagyszemű esők sűrűn esnek erre is! Dalolgtatnánk vele, úgy is sokat dalolgtattunk vele, mikor együtt vetettünk valamikor.”

Igen, az ilyen visszaemlékezésekből lehet rekonstruálni ezt az időszakot. Képzeletünk szárnyán mi is ott lehetünk a földeken, ahol vidám természetű emberek végezték mindennapi munkájukat. Vidáman, jókedvvel és természetesen a megfelelő hozzáértéssel dolgoztak – annak ellenére, hogy bizony nagyon korán keltek. Korán keltek akkor is ha saját földjükre mentek, de főleg akkor, ha az uradalom munkaterületeire igyekeztek.

Keller György, Botlik Gyula, Rózsa Károly, Hudák Gyula, Lép János, Hőgye Mihály, Keller József, Hőbe Aranka, Kónya Teréz, Molnár Erzsébet, Pléli Aranka, Hudák Mária Demeter Margit, Lengyel Eszter

Mai fejjel elképzeld, miként tudtak időben felkelni a mindennapi fáradalmak után az emberek, hiszen akkor még ébresztőóra se volt a családoknál. Erre csak a baromfiudvarban szolgáló kakasok volt „kiképezve”, akik korai kukorékolásukkal adták tudtára a világnak, hogy közeleg a hajnal, ideje elindulni. – Ezt gondoltam én.

Az igazság, hogy az ébresztő éjjel (vagy hajnal?) kettő óraker volt. Nem tévedés és nem rossz az információ. Mindenki ezt mondta, bárkit kérdeztem. Természetesen egyből arra voltam kíváncsi, honnan tudták azt, mikor kell felkelni. Mindenki azt mondta:

– Csörgött a vekker!

Tehát mindenki beszerezte magának az ébresztőcsörgő órát, hiszen e nélkül bizony könnyen elveszthette volna munkáját. Annak ellenére, hogy az óra kegyetlenül jelzett minden nap, az emberek már a csörgő megszólalása előtt talpon voltak.

Az uradalom területét behálózó kisvasút, – a lóré – szállította ki a munkásokat a földekre. Jaj volt annak, aki lekéste az indulást, hiszen az már másnap nem is állhatott munkába. Olyan napszamosokat nem szívesen alkalmaztak, akik pontatlanságukkal, felelőtlenységükkel bizonytalanná tették egy csapat, egy brigád napi munkáját. A bandagazdák, akik a munkásokat beszervezték, mindig tudták, hogy kikre lehet számítani, ki milyen intenzitással és hozzáértéssel végzi el a feladatát. Nem is kellett senkit bízgatni, – mindenki értette a dolgát.

A korai kelés után a falu szélén, a „Koczkaháznál” volt a találkozó. Onnan mentek át csapatosan a Mari-majorba. A munka kiosztása még napfelkelte előtt megtörtént. Az intézők megbeszélték a napi feladatot a bandagazdával, akik kivezték az embereiket a munkavégzés színhelyére. A napfelkelte már a sorok között találta a szorgosan dolgozó embereket.

Kapálók csapata

Nagy felelősség volt rajtuk, hiszen egy gyengébb munkaerő kiválasztása több ember megélhetését tette volna bizonytalanná. De ismerték is egymást a környékbeliek – úgy emberileg, mint fizikailag.

Tavasztól ősziig mindig volt feladat az idénymunkások részére, míg a gépállomásokon dolgozóknak és a majorságokban lévő állatgondozóknak egész évre biztosították a munkát.

Cséplő munkások Bucsá határában

Esős időben, mikor nem mehettek a nagy sár miatt a földekre, akkor a legelőn szedték a szamártóvíst, vagy a lóré pályaszakaszát tartották tisztán. Ésszerűen gondoskodott a munka szervezésével megbízott intéző, hogy az alkalmazottak ne lézengjenek, és a rosszabb időben is pénzt kereshessenek.

Minden egyes munkafolyamatnak megvoltak az előírásai, elvárásai. Az intézők kiadták a munkát a bandagazdáknak, akikkel még az egyezkedés során megbeszéltek – a béren kívül – a határidőket is, majd neki lehetett látni annak elvégzéséhez. A jó munkaszellemet dicséri, hogy sokszor a „bandák” egymás között versenyeztek, de volt rá példa a csapaton belüli erőfitogtatásra is. Mind a kettő csak az elvégzendő munka javát szolgálta, hiszen ezáltal könnyebben és vidámban teltek az órák, a napok.

„Aranykalászos Gazdatanfolyam” bucsai résztvevői

Ne feledkezzünk meg a Bucsán jelentős létszámúban élő gazdákról se. A környéken nemcsak az uradalom földjei voltak megművelve, hanem egyéni gazdák is rendelkeztek itt kisebb-nagyobb területtel.

Az ősidők óta átvett termelési módszerek és munkaműveletek alkalmazása nem vezetett mindig magas terméshozamra. A kor szelleme megkívánta, hogy a gépesítés, az új művelési rendszerek ismeretét mindenki elsajátíthassa. Éppen ezért a községbe dr. Dezsényi Mihály orvos kezdeményezésére beindult az „Aranykalászos Gazdatanfolyam”. Itt a tudományos módszerek eredményeit ismertették a fölművelő gazdákkal. A magasabb terményhozam, az ideális vetésforgó, a talajművelés minősége és a mezőgazdasági gépek szerepe volt a fő téma az előadásokon. Országos hírű, jeles mezőgazdászok jöttek előadást tartani, magas termelési eredményeket elért gazdák számoltak be munkájukról és ismertették munkamódszereiket.

A bucsai földművesek is felzárkóztak az ország többi képzett gazdájához. Gazdaságuk szép lassan fejlődött, a földek bő termést adtak, a ház körüli állatok húsa ízletesebb lett, a tojás mennyisége és minősége is változott. A jó terméseredmények boldoggá és vidámmá tették a környék termelőit, a falu lakosságát. Az őszi betakarítások után báli rendezvényeken, kisebb-nagyobb összejöveteleken pihenték ki egész éves munkájukat. Boldogok voltak.

Boldogságuk több-többől is fakadt. Mai körülmények között nem tudjuk elképzelni, hogy a mindennapi nehéz – és valóban nehéz – munka ellenére miért is voltak boldogok, miként tudtak még vidáman hazamenni, hétvégeken nagyokat mulatni. Ha magyarázatot keresünk minderre, ne feledkezzünk meg arról, hogy apáink, nagyapáink a mindennapos fizikai megterhelést gyerekkoruk óta elviselték s valójában észre se vették.

A szántás, a kapálás, a kaszálás, a cséplés és a többi mezőgazdasági munka – mely reggeltől estig rájuk várt – valóban jó fizikai erőnlétet követelt, melynek ők nagyon is megfeleltek.

Voltak persze gyengébb felépítésűek is, de ők is megtalálták helyüket a gazdaságban, a ház körül, a szántóföldön, vagy cselédként, kocsisként esetleg más szakma képviselőjeként az uradalomban, a közös iparosai között.

A mezőn és a határban végzett munka valóban egész embert kívánt, de a visszaemlékezések során mindig csak a vidámságot és a szépséget hallottam róla. Arról már régebben is hallottam, hogy a napnyugtáig tartó munkából hazafelé menet énekeltek, nótáztak az emberek s olyan vidáman, mintha nem is egy nagyon fárasztó nap után lennének. A bucsai birtokon dolgozó cselédek, napszámosok még ezen is túltettek, hiszen az elbeszélések szerint ők még reggel, a munkába menetkor is daloltak, énekeltek. Ez a vidámság valóban egy szép kort idéz. S mikor rákérdeztem, ugyan miért volt szép ez az időszak, a válasz mindig azonos volt:

– Mert fiatalok voltunk és szerelmesek!

Ezt támasztja alá egyik kedvenc versem is. Váci Mihály visszaemlékezése a cséplés „szépségét” mutatja be „A cigánylány” című versében. Ebből egy részlet:

*„Egy rég elhamvadt nyáron láttam
a cséplések arany porában.*

*Ment fel a porszínű mennybe,
Szalmafelhővel görnyedezve.*

*Az ostorrá font sugaraktól
a bőre ki-kicsattant olykor.*

*Ment fel a szőke kazalra,
ő, a szomorú barna.*

*Szipogva táncolt a törekben,
térdét hűs vödörrel törette.*

*A pelyvahordó nyele két
sebbe csókolta tenyerét.*

*Ha ő vágta fel, mintha élne,
úgy bomlott vállára a kéve.*

*És irgalomért a kalászos
rozs-szál mind lehajolt a hajához –
éj-arca körül olyan tűz lett,
mint a csesztohovai Szűznek.*

*A hajába pergett magoknak
fényei este felragyogtak,
s a kontyára hullt kalász pelyhe
fejét éjjel körülderengte....”*

Ugye milyen szépen lehet elmesélni azt a nehéz és fárasztó munkát, mely a mezőn várta az embereket? Mint a fenti sorok is olyan jól mutatják, a fiatalság a szerelmet, a barátságot vitte bele a legnehezebb munkába – s így évek múlva természetesen csak ezek az emlékek kerülnek előtérbe. Hiába törte fel a vasvilla nyele a nagy munkában a fiatalok te-

nyerét, a fájdalom, a kellemetlenség elmúlt – s maradt az eltöltött időszak vidámsága s mellette romantikus hangulata.

Milyen széppé lehet tenni egy embert-próbáló nehéz munka emlékeit. A régi idők felelevenítése során a bucsai emberek is hasonló módon meséltek erről az időről. Nyilván nem a költő szavait használták, nem azt mondták, hogy a „cséplések arany porában” dolgoztak, s a „szőke kazalt” se szépsége miatt emlegették. De kiéreztem szavaikból, hogy hasonlóképpen derengenek fel nekik azok a forró nyarak, azok a vidám hangulatú hétköznapok.

Jól esik az otthonról hozott ennivaló

Ez az időszak egységgé kovácsolta a tanyavilágot s a falu népét. Ismeretségek váltak szoros kötelékké, munkatársi viszonyok több évi barátsággá, néha házassággá.

De a vidám hangzavart felváltotta a keserűség, a fájdalom és a mérhetetlen elkeseredettség. Az élet-erős, munkaképes férfiakat elvitték a csatamezőkre, idegen földön harcoltak mondvacsinált érdekekért.

A politika megint erősebb volt a józan észnél. A termelés a frontra kiküldött emberek hiánya ellenére is ment a megszokott kerékvágásban, csak éppen más hangulatban. A földeket meg kellett művelni, a jószágokat el kellett látni. Egyre több felelősség és munka szakadt az asszonyokra, s természetesen a gyerekekre is, akik ezáltal jóval előbb váltak felnőtté, s nagyobb felelősséggel végezték munkájukat az iskola mellett.

Mindenki erős volt, mindenki bízott a szebb és jobb jövőben, hiszen csak így volt értelme a szenvedésnek és a sok fájdalomnak. A harcmezőkről érkező levelek időnként biztatóak voltak, – vagyis amíg érkezett levél, addig mindig volt a remény arra, hogy a családfő, vagy a családok férfitagjai még visszatérnek és leveszik a terhet a feleségekről, anyákról, lánytestvérekről.

Tudjuk, nagyon sok esetben ez nem történhetett meg. A gyilkos golyók és gránátok, az eltévedt repeszdarabok végleg átformálták néhány család életét. De az élet megy tovább. Dolgozni kell.

A háború befejeztével az uradalom területét felparcellázzák s kiosztják az addig cselédként dolgozóknak, a frontról visszatérő, megtört embereknek.

Vigasz volt ez és egy új remény, egy új lehetőség egy másfajta életmód megvalósítására.

Az eddig is szorgalmasan dolgozó emberek most már saját földjeiket művelhetik, saját maguk határozhatják meg mindennapjaikat. Új élet kezdődött a számukra, hiszen a vágyak és elképzelések immár tágabb teret kaphattak. Aki eddig csak cselédként művelhette a földet, most már földtulajdonosként végezhetette munkáját, a maga ura volt.

A megalakult „földosztó bizottság” kimérte a területeket, átadta a legbecsesebb okmányokat az új tulajdonosoknak: a birtoklevelet. Hány ember szemében csillogott könny akkor, mikor először mondhatta: ez a föld az enyém és csak az enyém! Tudták, hogy mostantól csak saját magukra számíthatnak, s érezték, hogy ezentúl más lesz az életük, most már a hétköznapiak is ünnepek lesznek, hiszen elképzelhetetlen álmaikat megvalósíthatják. Nem is akárhol, hanem a saját földjükön. Ekkor egy új jövőt álmodtak maguknak s ennek alapjait próbálták meg lerakni – a mostoha körülmények ellenére.

A szerencsésebbek már régebben is vásárolhattak földet maguknak, ha sok-sok munkával össze tudtak gyűjteni annyi pénzt. Sőt, még részletfizetési kedvezményt is kaphattak. Bizonyíték erre az a néhány okirat, mely még megtalálható egy-két családi irattárban.

A bucsai földosztók között ott volt: Kóti Kálmán, Kecse József, Roncsek Mátyás és még mások is.

Persze a gondok csak ezután kezdődtek igazán. Föld volt, de a művelést elősegítő állatok, gépek, felszerelések hiányoztak. A gépek egy részét elvitte az előző tulajdonos, az állatokat pedig elvitte a háború. Az élet azonban nem állhatott meg. Az emberek összefogtak. Akinek ekéje volt, az azt adta kölcsön a másoknak, akinek igavonó állata volt (inkább tehén, hiszen a lovakat a háborúban elvitték) az azt adta oda kölcsönbe. Meg is volt az eredménye ennek a példás akciónak, hiszen az új gazdák földjei nem maradtak megművelés nélkül. Nőtt a vetemény, érett a gabona, s lassan a ház körül is szaporodtak a gazdaságban nélkülözhetetlen háziállatok. Malacok rőfögése, tyúkok kotkodácsolása, kacsák hápogása mutatta, hogy az emberek újra bíznak a jövőben. Boldogok voltak – hittek önmagukban.

De hamarosan megint ajkukra fagyott a mosoly. A felsőbb politika újra az emberek helyett gondolkodott. Ravasz módon szembefordították az ipari munkásokat a földet művelő parasztokkal. A gyárakban azt híresztelték, hogy vidéken nagyon jól élnek az emberek, van sok enivalójuk, de nem adják el senkinek, maguknak tartják meg. A városi munkásokról meg azt terjesztették a falvakban, hogy nem adnak senkinek gépeket, felszereléseket, munkaeszközöket, a föld megművelésére, a gazdaság felvirágoztatására, mert inkább külföldre szállítják.

Persze nem mindenki hitt ezeknek a torz híreknek. Néhányan elindultak a közeli városokba tojással, zsírral, disznóhússal. Nem pénzért akartak túladni rajta, hiszen azzal semmit nem értek volna. Munkaeszközöket: ásót, kapát, ekevasat stb. szerettek volna ezekért kapni. Itt szembesültek a felső politika által gerjesztett problémával. Rádöbbsentek, hogy a cél az volt, hogy szembe állítsák a parasztságot a munkásokkal.

Rózsa Mihály a boldog földtulajdonos

Létre is jöttek kisebb „üzletek”, innen Bucsáról is elindultak Ceglédre, Pestre, Miskolcra, így szép lassan beszereztek maguknak néhány kiegészítő eszközt, ami még a gazdaságból hiányzott.

Ennek ellenére fent, a minisztériumban meghatározták, hogy a megtermelt javakból a parasztembereknek mennyit kell beszolgáltatni az államnak. Beszolgáltatni és nem eladni. Tehát ha tetszett, ha nem, az előírt mennyiséget beszédtek. Ha kellett erőszakkal is. Erre mondták, hogy még a padlásokat is lesöpörték, hogy az utolsó gabonamagot is elvigyék a termelőktől.

A beszolgáltatás itt Bucsán is működött, hiszen ez alól nem volt kivétel egyetlen település se. Az előírt mennyiséget a Mari-tanyán kellett beszolgáltatni. Itt gyűjtötték be a környék gazdáitól a terményeket. Le kellett adni a megfelelő mennyiségű tojáást, tejet. Például zsírból 6 kg-ot, marhahúsból 45 kg volt az előírt beszolgáltatásra előírt mennyiség. Mindemellert még a megtermelt búza, árpa, rozs és bab is a vámszedők martalékává vált. Az előírt mennyiséget akkor is be kellett szolgáltatni, ha a családnak semmije se maradt, akkor is, ha annyi gabona nem termett, akkora súlyú hízó nem sikerült felnevelni, ha annyi tojáást nem tojtak a tyúkok.

Az emberek a törvénnyel nem mertek szembe szállni, hiszen mindenkor az előírások betartására nevelték őket. Most viszont földet kaptak az államtól, így még inkább tisztelték annak előírásait. Egy ideig! Aztán betelt a pohár. Látta az a szegény parasztember, hogy ő látástól vakulásig dolgozik azért, hogy a családját el tudja tartani. Saját bőrén tapasztalta: ez a munka mégis kárba vész, hiszen saját magától és gyermekei szájából veszik ki a falatot és még nyomorúságosabban él, mint annak előtte.

Malacok egy bucsai udvaron

Elővették hát minden ravaszágukat, s a megtermelt gabonát, a felnevelt állatokat olyan helyre dugták el, ahol még a beszolgáltatást segítők se találhatták meg. Titokban vágták le a disznót, hogy legyen ennivaló. Ezt abban az időben „fekete” vágásnak hívták. Ha valakire rábizonyították ezt a tevékenységet, akkor akár börtönbe is kerülhetett miatta. Az éhség nagy úr! A családot el kell tartani, a gyerekek éhesek, a munkához kalória kell, – tehát meg kellett oldani, hogy a beszolgáltatás is megtörténjen, ugyanakkor a családnak is jusson a megtermelt javakból. Jöttek a beszolgáltatás végrehajtására a karhatalmi szervek. Mindent átkutattak, mindent feltúrtak, hogy az utolsó gabona-szemet is állami raktárakba szállítsák.

A padlások lesöprése azonban nagyon sokszor kudarcba fulladt. Hiába mentek fel a padlásra, az üres volt. Hiába nézegették az ólakat, ott csak néhány baromfi szemeztetett. Hiába vizsgálták az udvaron lévő szalmakazlat, nem árult el az se semmit. Tehát: adtak is, meg nem is. Így nehezen, de átvészelhették ezt az időszakot is.

Alig nyugodtak meg a kedélyek, máris újabb politikai döntés végrehajtása várt a mezőgazdaságban dolgozókra. Szovjet mintára itt is kolhozokat, vagyis termelő szövetkezeteket kellett létrehozni. Néhány esetben ez sikerült önként megoldani – legalábbis ezt állítják – máshol viszont zsarolással, fenyegetéssel sikerült csak végrehajtani.

A termelőszövetkezetek létjogosultságát, előnyeit, gazdaságosságát a városokból érkező ipari munkások, a párt aktivistái vázolták a parasztnak, akik – ha csak lehetett – megpróbálták elkerülni ezeket a találkozásokat.

Furcsállották, hogy olyan emberek mesélnek a mezőgazdaság fellendítéséről, akik soha nem fogtak kezükbe kapát, akik nem ismerik a szántás, és a kaszálás fortélyait. Olyan emberek győzködték a földművelőket, akik csak a párt utasításaiban szereplő indokokat, tervszámokat sorolgták akik egy – a Szovjetunióban se sikerült – jóléti világról meséltek, akik a minden alapot nélkülöző szebb jövőt ígérgettek. Egy bizonyos sablont szajkóztak, melynek igazságtartalmában talán ők maguk se hittek.

Nagyon sokan ellenálltak, s nem léptek be a sok-sok ígérgetés, szép szó, fenyegetés ellenére se a közös gazdaságba. Mások viszont itt próbálták megtalálni számításaikat. Munkabírásuikat, becsületüket igazolja, hogy bárhová is kerültek a bucsaiak – akár szövetkezeten belül, akár azon kívül – mindenki megállta a helyét.

A TSZ-tagok háztáji kertekkel és otthoni állattartással próbálták kiegészíteni keresetüket. Azok, akik nem vállalták a közösbe való belépést, azok fuvarosként, kisiparosként, segédmunkásként, vagy éppen kubusként élték életüket.

Minden azonban nem volt tökéletes a TSZ-ben sem. Pénz helyett sokszor csak munkaegységeket igazoló beírásokat kaptak, – mellyel a boltban sajnos nem lehetett fizetni.

Bucsaiak is részt vettek a traktoros-tanfolyamon

A legérdekesebb reakció az 50-es évek elején történt, amikor a fiatal traktoros-lányok, – megunva vezetőség ügyetlenkedését – merészen sztrájkolni kezdtek. Kimentek a határba a gépeikkel és egyszerűen leültek a fűbe. Nem dolgoztak, csak ültek és beszélgettek. Ebben az időben ez nagyon bátor tett volt. Elegük volt a tétovaságokból, a tervszerűtlenségéből s nem utolsósorban abból, hogy a TSZ gépállomása megszűnő félben volt, hiszen a karbantartás, az alkatrészbeszerzés sokba került. A minisztrájkoknak szerencsére nem lett következménye.

A szabadidő eltöltésének módja egyben azt is megmutatta, ki mennyire érzi és érti meg az életviszonyok változásait, a kor rohanó fejlődését. Ehhez viszont az kellett, hogy saját zártságukból kilépjenek s ezáltal módot adjanak arra, hogy mások is megismerhessék a kis közösségek kultúráját, felfogását, vágyait, elképzeléseit.

A KISBÍRÓ ÉS A POSTÁS

Dobpergés, dobszó jelezte, ha a kisbíró megjelent egy település főterén, az utcán, vagy az utcák kereszteződésénél. A dobszó és a kíváncsiság kicsalogatta az embereket a házaikból, hiszen ekkor tudhatták meg a rájuk vonatkozó híreket, értesítéseket, felhívásokat.

„Közhírré tétetik!...” Mindenkor így kezdte a kisbíró, figyelemfelkeltően, s jó hangosan, majd folytatta a kezében lévő papírról érthetően, tagoltan, – hogy mindenki megértse és tudomásul vegye – a lakosság részére szánt értesítést.

Cs. Nagy György, a bucsai kisbíró

A lakosságot időszakonként értesíteni kellett azokról a teendőkről, kötelességekről, melyek rájuk vonatkoztak. Időben meg kellett tudniuk, hogy a kötelező évi terményadót milyen határidőig kell befizetni. Kidobolták azt is, hogy a tavasz beköszöntével mikor kezdődik a kihajtás, „a kiverés”, ugyanis tavasszal, általában május első napján lettek először kihajtva (kiverve) a szarvasmarhák, a sertések a legelőre. Tudni kellett minden arra illetékesnek, hogy mikor lesznek oltások a faluban.

A kisbíró dobszávara mindenki odafigyelt, hiszen sokszor nagyon fontos közlendője is volt. Ez történt a világháború kitörésekor is. Ekkor a falu lakosságát

arról értesítette, hogy a háború következményeként a falu megszállás alá kerül, tehát aki csak teheti, meneküljön kicsiny vagyonkájával s néhány jószágával – mentse, ami menthető. A hír futótűzként elterjedt a faluban, s néhányan már elkezdték a pakolást, mások még kimentek a határba, hogy a felesben művelt s már letört kukoricát behordják.

A kisbírónak más feladata is volt, nemcsak a „dobolás”. Ő intézte a hivatal kézbesítői feladatait is. Őt küldték ki a faluba a fontosabb tisztségviselőkhöz (tanítókhöz, plébánoshoz, uradalmi intézőkhöz, stb) akkor is, ha azoknak csak szóbeli üzenetet kellett átadnia. Egy ideig Cs. Nagy György töltötte be ezt a tisztséget Bucsán. Az ő dobszávara figyeltek az emberek, az ő felszólítására mozdultak meg sokan, s az ő segítségével jutottak hírekhez a falubeliek.

Z. Nagy Lajos, a postás

A postás is fontos tisztség, „előkelő hivatal” volt egy közösség életében. Mindenképpen egy elismerésre méltó embert alkalmaztak erre a posztra. Érdekes, hogy bár a falu egyik lakója volt, mégis különös módon viszonyultak hozzá az emberek. Hiszen a mindennapi találkozások során nemcsak a levelek, újságok kézbesítése volt a feladata, de az emberek közötti kapcsolat megerősítése is.

Járosi Pál postás Pócsi Gergelynek kézbesíti a Magyar Nemzet újságot

Az egyéni problémák ismerője volt, s bizony néha tanácsadó is. Tisztelték is embersége, jósága s közvetlensége miatt is. Felelősségteljes munkája volt, hiszen nap mint nap végig kellett járnia a települést, el kellett juttatni a címzettekhez a messziről érkező leveleket. Osztozott az emberek örömeiben, mikor azok jó híreket kaptak, de szorongva és meghatódva adta át a keserű, gyászos üzeneteket, értesítéseket. Sokan talán még családtagnak is tekintették, hiszen megosztották vele gondjukat, bajukat.

***A három bucsai postás:
Járosi Pál, Boros Imre, Márki Imre***

Bizonyos fokig irigylésre méltó is volt a postás, hiszen állami hivatalnak számított, s mint ilyen, mindenkor biztosított volt a megélhetése. Felnéztek rá az emberek, mint ahogy ezt József Attila nagyon érzékletesen ábrázolja a Mama című versében:

*„A mosástól kicsit meggörnyedt,
én nem tudtam, hogy ifjú asszony –
álmában tiszta kötenyt hordott,
a postás olyankor köszönt neki.”*

Ez is mutatja, milyen megtisztelő volt, hogy ha a postással beszélgethettek, ha a postással szót vált-hattak.

Mindemellett nehéz tisztség volt, hiszen télen-nyáron, esőben, hóban, kánikulában és dermesztő hidegben bizony szolgálatba kellett állni.

A postások élete és munkája ma se könnyebb. Éppen úgy helyt kell állniuk, mint elődeiknek. Az emberi kapcsolatok is hasonlóak, hiszen csak a személyek változtak – a szituáció maradt. Maga a szolgáltatás változott, hiszen a kor követelményeinek itt is eleget kell tenni. Ennek ellenére, hiába van már Internet, meg telefon, meg televízió, bizonyos szolgáltatásokat csakis a posta s ezen belül is a postás tud ellátni.

A kisbíró már nem dobol az utcákon, a híreket másképp kapjuk, de a postások még járják az útjukat: hozzák s viszik a leveleket.

PECSÉTEK, DOKUMENTUMOK

Már a római korban is nagy jelentősége volt a pecséteknek, melyek tulajdonképpen igazolásra szolgáltak. A pecsét lenyomata hivatalos személlyé tette annak felmutatóját. Igazolásként szolgált, mely jogszerűvé tette a cselekedeteket, melyet a pecsét védelmében megtettek, végrehajtottak. A pecsét tulajdonképpen helyettesítette azt a személyt, akit ábrázolt illetve képviselt.

Leginkább rendeletek, utasítások, törvények, levelek lezárásaként használták. Maga a pecsét lenyomata általában viaszba történt. Ez megfelelően rögzítette a rajta lévő szöveget, ábrát, nevet. Ezt a viaszba történő pecsétlenyomatot még az 1900-as évek elején is használták.

R. Nagy Imre „Szolgálati cselédkönyv”-e viaszpecséttel hitelesítve (1911)

Történelmünkben van néhány érdekes pecsét, mely akár formáját, akár minőségét tekintve vált nevezetessé. Például II. András arany pecsétellátott törvénye, mely ezért „Aranybulla”-ként ismertes a magyarság számára. Érdekes a Corvin család pecsétje, mely a híres címerből lett kialakítva: a szájában gyűrűt tartó holló.

A pecsét jelentősége, alkalmazása nagyon sok változáson ment keresztül. A kezdetekben csak a király használta, használhatta. Későbbiekben a kancelláriák is önálló pecséttel rendelkeztek, majd a nagyobb főurak is ezzel hitelesítették irataikat.

A pecsét maga a törvény!

Mivel a hatalom által kibocsátott oklevelek, rendeletek, felhívások, adományozások, igazolások, birtoklevelek mind pecsétellátottak voltak, a fenti állításnak van alapja. Az írástudatlan emberek a pecsétellátott iratokban a felsőbb hatalom megnyilvánulását látták. Mivel ezek az iratok, felhívások részükre csak adót, terheket, kötelezettségeket jelentettek, így nem szívesen találkoztak velük. Azon-

ban a mindenkori uralkodó-osztály kegyetlen volt, s a pecsétek hatalmával élve, – néha visszaélve – sokszorosan megnyomorgatták a szegénységet, a közrendű embereket. Ezért nem is kell azon csodálkoznunk, hogy például az 1514-es Dózsa-féle parasztháborúban a kastélyokat, udvarházakat elfoglaló csapatok legelőször nem az élelem után kutakodtak, hanem a ládafiákban elhelyezett iratokat keresték meg, majd tüzet rakva belőlük szabadultak meg az általuk elnyomást, keservet, szenvedést hozó okiratoktól. Az persze írástudatlanságuknak köszönhető, hogy ezen papírok nagy része teljesen ártatlan volt az ő nyomorúságuk tekintetében, – hiszen a legtöbb iraton a családra, a birtokra vonatkozó feljegyzések voltak, s mindemellett természetesen a családi levelezés is. A hivatalos iratok, a pecsétek iránti gyűlöletnek köszönhetjük, hogy ebből, s az ez előtti korból származó okmányokból nagyon kevés található meg levéltárainkban.

A civilizáció egyik leglátványosabban fejlődő része az adminisztráció s az ehhez kötődő hivatalok, vagy éppen fordítva: a hivatalok s az ehhez szorosan hozzátartozó adminisztráció. Ez az „iparág” fejlesztette ki végül azt a töménytelen mennyiségű pecsétet, amely nemcsak magát az iratot hitelesíti, hanem egyben azt is igazolja: mekkora szükség van erre az úgynevezett hivatalnoki rétegre.

Bucsa is – mint az ország bármely települése – rendelkezett olyan „hivatalokkal”, amelyek pecsétellátottak voltak ellátva. Itt nemcsak azokra gondolok, amelyekben a település neve: a Bucsa szó bármely variációjában szerepel, hanem azokra a gazdaságokra, üzemekre, amelyekkel itt a környéken a bucsai ember napi kapcsolatban volt akár alkalmazottként, akár megrendelőként.

A pecsétek bemutatásával betekintheünk az itt folyó mindennapi életbe is, hiszen ezek az iratok – melyeken ezek a lenyomatok szerepelnek – hozzátartoztak az itt élők mindennapjaihoz.

Egyenes vonalú pecsét

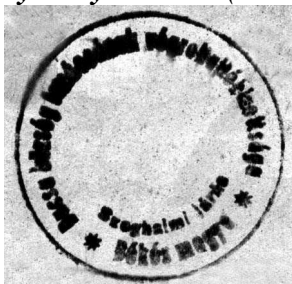
Többféle pecsétlenyomat került elő az itt élő emberek irataiból. Vannak egyenes vonalú, kör alakú, címeres és címer nélküli pecsétek. Mindegyiknek meg volt a saját funkciója, rendeltetése. A közhivatalok – melyek állami felügyelet alá tartoztak – használták általában a kör alakúakat. Ha már címer

is szerepelt benne, az már azt jelentette, hogy a település legmagasabb szintű hivatalából származik, mely állami címer esetében, magát az államot, a végrehajtó hatalmat képviseli.

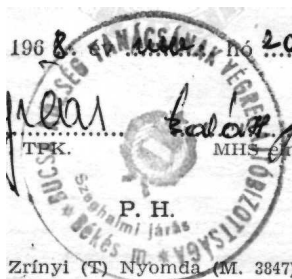
A közigazgatás által kibocsátott papírok ezekkel a pecsétekkel váltak hivatalos okmánnyá, melyet a polgárok sokáig megőriztek. Ezek általában olyan személyre szóló adatokat tartalmaztak s egyben igazoltak, melyek hosszabb távon bizonyítékként is felhasználhatók voltak hivatalos ügyek intézésekor (például: születési-, házasságkötési-, halálozási anyakönyvek).

Bucsai anyakönyvi kerület (1950-es évek)

Bucsai Község Tanácsának Végrehajtó Bizottsága Szeghalmi járás -Békés m. felirattal 1957-ben...

...és 1968-ban

A fenti három pecsét közül a középsőben nem szerepel címer, mivel az 1956-os szabadságharcot követően mindenhol eltüntették a Rákosi-féle címet. Néhány helyen ezt behelyettesítették a Kossuth-címerrel, de hamarosan elkészült az új, amely már Kádár-címerként ismert.

Akkor válik közigazgatásilag önállóvá egy település, ha már az ügyintézéskor felhasznált papírokon lévő pecsétlenyomaton önállóan szerepel a neve. Ezekon lehet végigkísérni, hogy milyen névátalakuláson ment át a falu, míg a mait, a végleges nevet megkapta. A kezdetekben Bucsatelep névvel találkozhatunk, s nagyon sokáig ezt használták.

BÉKÉSI VÁRMEGYE - BUCSATELEP - 1908

Az egyházak adminisztrációja is megkövetelte, hogy az általuk kiadott okmányok hitelesítésére saját pecsétet használjanak. Az egyházi adók befizetésének igazolására szóló elismervényre, a születési-, esketési-, halálozási bizonyítványokra, s minden egyházi levélre, az egyház által működtetett iskolai bizonyítványokra rákerül a saját pecsét.

A bucsatelepi róm. kath. népiskola pecsétje

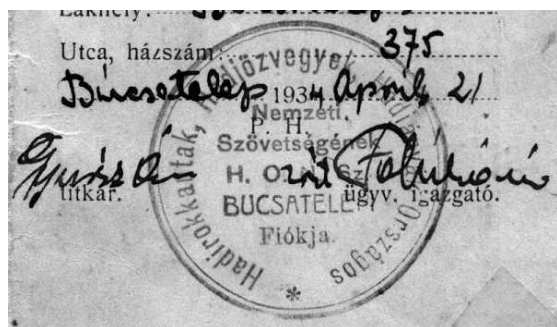
Róm. Kath. Lelkészi Hivatal Bucsai - 1907

BUCSATELEPI REFORMÁTUS EGYHÁZ GONDNOKI HIVATALA 1907

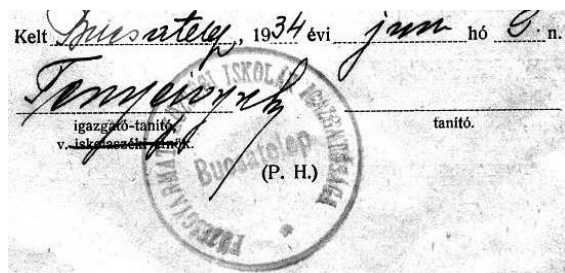
A két egyházi pecsét azt is elárulja, hogy éppen 1907-től működött mind a két közösség már hivatalként is itt Bucsán. Ettől az évtől találhatók meg az egyházi anyakönyvek, melyekbe a születések, házasságok, halálozások lettek bejegyezve. Ezzel párhuzamosan ettől az évtől már ezeket a helyi pecsétet használják az egyházi okiratokon is, keresztleveleken, házasságleveleken és az egyház által kiadott anyakönyvi kivonatokon.

Ha létrejött egy kisebb közösség, mely az emberek egy-egy csoportját fogta össze valamilyen célból, máris készült a pecsétjük, –hiszen az ügyintézéshez, az iratok, tagsági igazolványok, tagdíjbefizetések stb. megkövetelték a pecsét „jelenlétét” s ezáltal vált az a fórum is bizonyos mértékben hivattalá.

Hadirokkantak, Hadiözvegyek, Hadiárvák Országos Nemzeti Szövetségének H. O. N. Sz. BUCSATELEPI Fiókjá

Természetesen az iskolák is pecséttel látták el az általuk kibocsátott bizonyítványokat, igazolásokat, hivatalos papírokat.

FÜZESGYARMATI KÖZSÉGI ISKOLÁK IGAZGATÓSÁGA - Bucsatelep

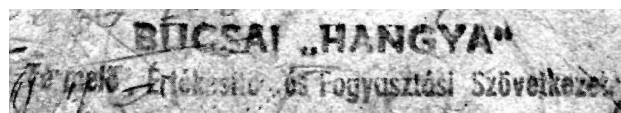
Érdekes az a pecsét-pár, mely az Országos Központi Hitelszövetkezet bucsai ténykedését jelzi. Nyilván itt is, – mint mindenhol az országban, – a hitelszövetkezet a működésével megpróbált segíteni az itt élő emberek sorsán, anyagi helyzetén, természetesen úgy, hogy hatalmas profitot söpörjön be.

Alaposan melléfoghattak, hiszen egy hitelügylet csak úgy jöhet létre gazdaságosan, ha a felvett kölcsön mögött megfelelő fedezet található. Valószínűleg itt nem volt ehhez megfelelő bázis, hiszen a Bucsatelepi Hitelszövetkezet rövid pályafutását ez a két pecsét látványosan mutatja be. Az első a működést jelzi, míg a másik már a megszűnését, felszámolását adja tudtunkra.

BUCSATELEPI HITELSZÖVETKEZET mint az Országos Hitelszövetkezet tagja. Az alsó pecséten még egy sor: felszámolás alatt

Szerencsére nem minden szövetkezet működött veszteséggel. A „Hangya” Szövetkezet behálózta az egész országot, s tevékenységével mindenképpen a kisebb gazdákat, a kevés keresettel rendelkező embereket szolgálta, segítette. Nevéhez híven működött, hiszen a kistermelőktől reális áron felvásárolta a terményeket, hogy azokat tisztas áron tovább értékesítse. Ez a tevékenység hasznára volt az egyszerű embereknek, hiszen a kistermelők árukészletét mindenkor a megállapodás szerinti áron vásárolták fel, majd saját kereskedelmi hálózatukon keresztül bocsátották áruba. A „Hangya” Szövetkezet tagsága kedvezményt élvezett vásárláskor, – sőt még a keletkezett haszon egy részéből is. Kis pénzü emberek szerény vállalkozása volt ez, de mivel tisztességesen működött, így meglehetősen hosszú életű volt. Tevékenységét a gazdasági válság, majd a világháború zilálta teljesen szét.

BUCSAI „HANGYA” Termelő, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet

A termelés csökkenése, a termények hiánya irányított gazdálkodást, irányított elosztást követelt. Ennek a koordinációját végezte a Közellátási Hivatal, mely az ország minden településén tevékenykedett – így Bucsán is.

KÖZELLÁTÁSI HIVATAL - BUCSA

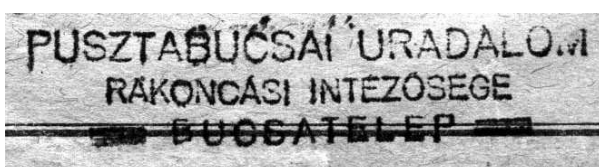
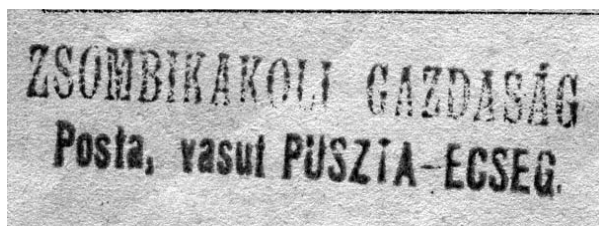
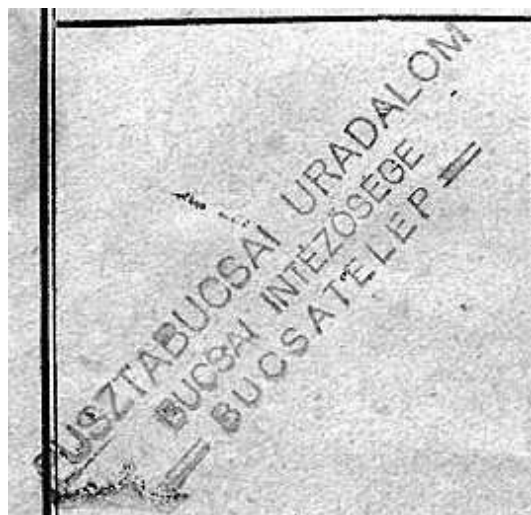
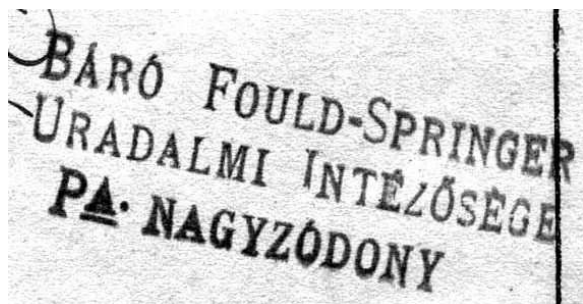
Báró Fould-Springer birtokán és a közeli gazdaságokban nagyon sok bucsai ember dolgozott cse-

lédként, napszámosként, alkalmazottként. A munkaadónak mindenkor kötelessége volt a nála dolgozókat az egészségbiztosítás felé bejelenteni, utánuk megfelelő összeget befizetni. Alkalmazásuk bizonyítására cselédkönyvbe, vagy munkakönyvbe regisztrálták munkavégzésük idejének kezdetét és végét. Természetesen ezeket az iratokat el kellett látni a megfelelő hivatalos pecsétekkel is.

Mindenféleképpen hozzátartozik Bucsa történetéhez a környező településeken működő gazdaságok, ahol dolgozhattak, munkát vállalhattak a bucsai emberek. Fould-Springer bárónő uradalma nagy volt, s így a felvett alkalmazottakat mindig oda helyezte, ahol nagyobb szükség volt rájuk.

A birtokhoz tartozó intézőségeknek külön pecsétjük volt. Nyilván a könnyebb adminisztráció elvégzése miatt. Ez azt is bizonyítja, hogy a birtokon külön egységként, függetlenül működtek termelőegységek.

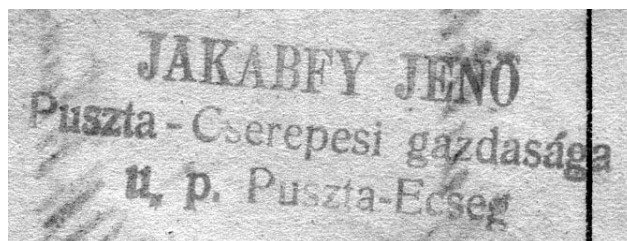
Néhány intézőség egyedi pecsétje:

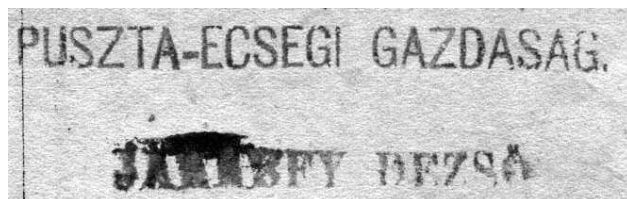
Természetesen a bucsai pusztán volt még más gazdaság is, melyek szintén a hagyományos adminisztrációt alkalmazták, tehát ezeknél is fellelhetők a jellegzetes pecsétek. Néhány ezek közül:

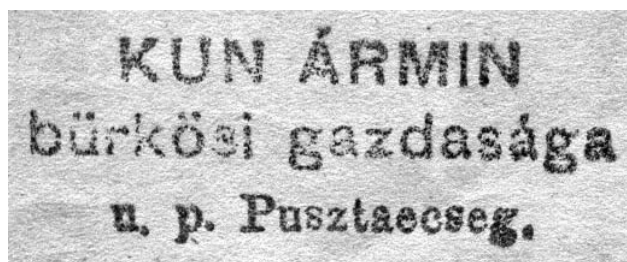
Gróf Weinckheim Ferenc gazdasága Kerekszigeten működött

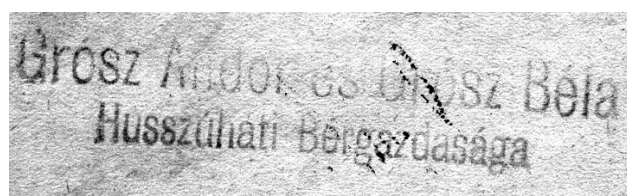
JAKABFY JENŐ – PUSZTACSEREPES

JAKABFY DEZSŐ – PUSZTAECSEG

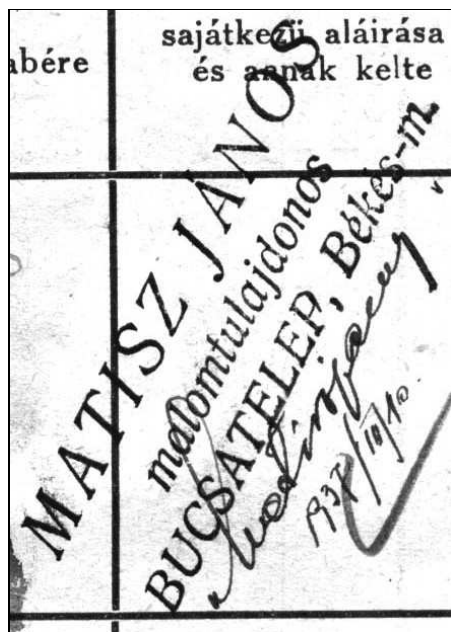
KUN ÁRMIN – BÜRKÖS

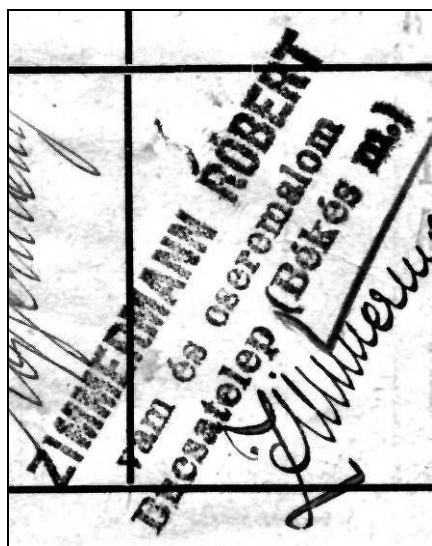
Grósz Andor és Grósz Béla – HOSSZÚHÁT

Az Bucsán termelt gabonát meg kellett őrlni, mivel kenyeret csak lisztből lehetett készíteni. Az őrlést a helyi malom végezte. Matisz János 1938-ig végezte ezt a feladatot, majd tőle Zimmermann Róbert vette át. Ezeket a változásokat is követni lehetett

a munkakönyvekben és a bejegyzéseknél található pecsétek lenyomatában.

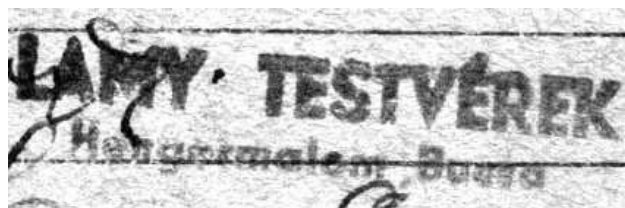
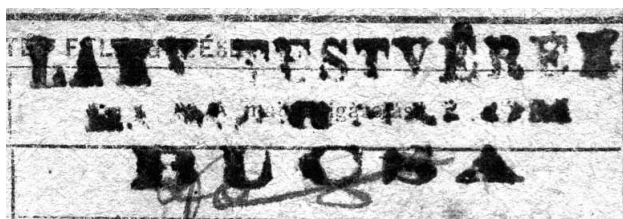

Malomtulajdonos pecsétje 1937-ben...

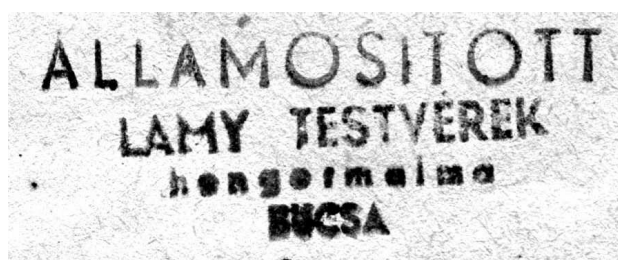
...és 1939-ben

A háború után a környékbeli emberek földhöz jutottak. Most már saját termésüket hordták a malomba. Az örölt gabona mennyiségét fel kellett jegezni s a beírást pecséttel hitelesíteni. Tulajdonképpen ezáltal nemcsak egy szolgáltató üzem volt, hanem egyben egy adminisztrációra kötelezett „hivatal” is. Bucsán a Lamy testvérek hengermalma szolgálta ebben az időben a környékbeli gabonatermelőket. Íme négy féle pecsét a malomból:

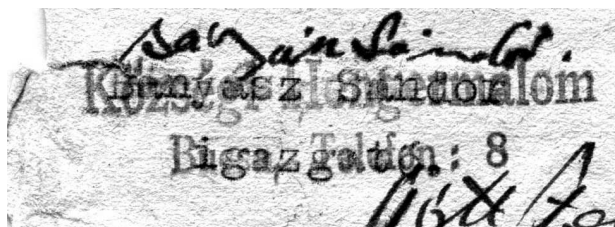
**LAMY TESTVÉREK HENGERMALOM
BUCSA**

Az államosítás után is a Lamy testvérek pecsétjét használták, azzal a változtatással, hogy elé illesztették az ÁLLAMOSÍTOTT szót.

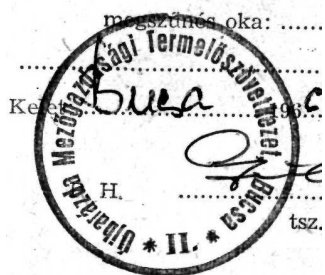
ÁLLAMOSÍTÁS UTÁN

Később már elhagyták a Lamy testvérekre utaló jelzést, s így csak egyszerűen Községi Hengermalomná vált.

**KÖZSÉGI HENGERMALOM
BUCSA, TELEFON: 8**

A Termelőszövetkezet megalakulása is hozzájárult a pecsétlenyomatok szaporodásához. Mint vállalatnak, mint munkaadónak természetesen rendelkeznie kellett nekik is pecséttel, hogy az általuk kiállított okmányok hivatalossá váljanak. Nyilván mindegyik TSZ-nek meg volt a saját pecsétnyomója, itt azonban csak az Új Barázda TSZ-é szerepel.

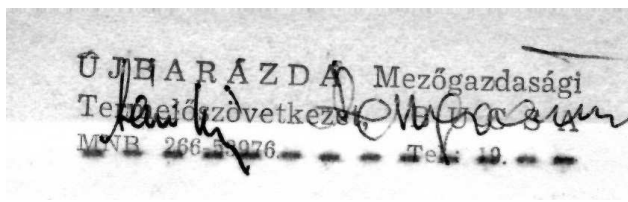
Nyilvántartási szám:

Újbarázda Termelőszövetkezet Bucsa – II.

Nyilvántartási szám:

Új barázda Termelőszövetkezet Bucsa – III.

...és az Új Barázda TSZ hosszúpecsétje

Ha külsőleg azonos pecsétet használt egy hivatal, akkor sorszámmal látták el, hogy meg lehessen különböztetni azt a részleget vagy személyt, aki az iratot ellátta a pecsét lenyomatával.

Mint tudjuk, a legtöbb pecsétlenyomatot egy településen a posta produkál, mivel naponta több levél, csomag, pénzküldemény megy rajta keresztül – s ezeket természetesen ott kell szerepeltetnie a saját pecsétjének. A postai pecsét annyiban különbözik az eddigiektől, hogy ezen a dátum is szerepel.

1944-es postai pecsét lenyomata

Saját falujába senki nem küld se levelet, se csomagot. Így helyi pecsét csak akkor lehet tulajdonunkba, ha azt a címzett visszahozza nekünk. Ilyen az alábbi lenyomat is. A bucsai feladó a frontra küldte ki kedvesének a levelet, aki a háború szörnyű

viharában végig magánál tartotta, s mindvégig vihágyzott rá. A hazahozott levelet a mai napig őrzi feladója, Bányai Kálmánné (Jolánka néni).

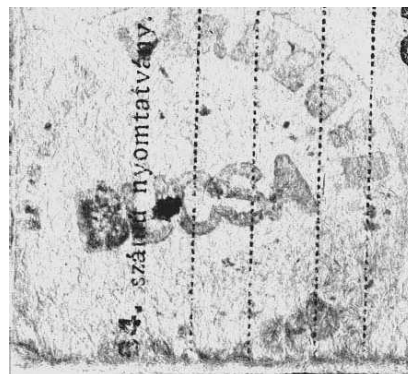
Maradt még néhány pecsét-nyomat, melyet máshol még nem mutattam be. Ezeket is érdemes megörökíteni az utókor számára.

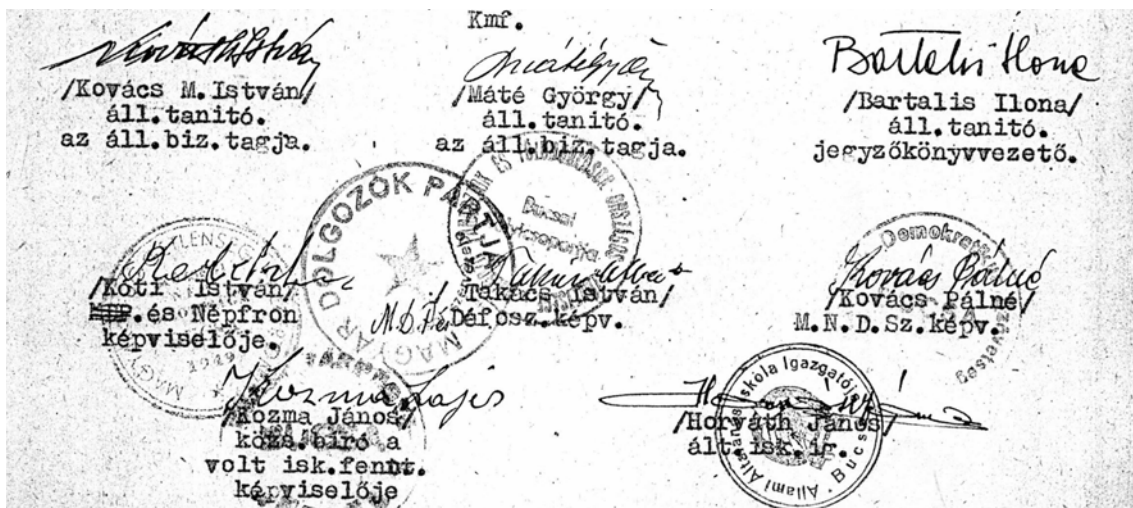
Az iskola igazgatójának két féle pecsétje

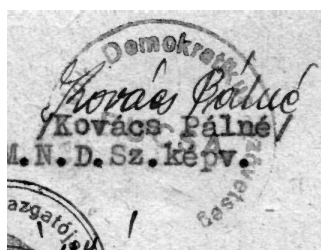
A református gondnok pecsétlenyomata

Békés Vármegye - BUCSA KÖZSÉG két külön lenyomaton

Sok-sok pecsét egy hivatalos okiraton 1950-ben

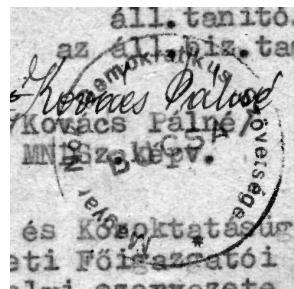
Magyar Nők Demokratikus Szövetsége - BUCSA

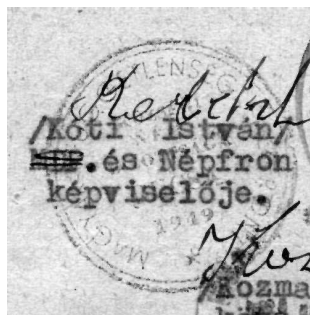
Rom. Kat. Plébánia Hivatal Bucsa - 1907

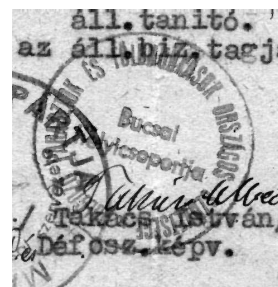
Magyar Dolgozók Pártja - Bucsai Szervezete

Magyar Nők Demokratikus Szövetsége - BUCSA

Magyar Függetlenségi Népfront Községi Bizottsága Bucsa - 1919

Dolgozó Parasztok és Földművesek Országos Szövetsége - Bucsai helyi csoportja

Egész szép pecsétgyűjteményt fedeztem fel egy 1950-es okiraton. Itt olyan lenyomatok szerepeltek, melyekkel eddig sehol nem találkoztam – és valószínű, hogy ezek után sem. Az iskolák államosítása nagy változást okozott minden településen, így Bucsán is, mivel itt több egyházi iskola is volt. Az épületek és berendezések átvételekor készült jegyzőkönyv került a kezembe.

Az aláírók szignói és a szervezetükhöz tartozó pecsétek zárták le az iratot. Mosolyt fakasztó ennyi idő múltán, hogy milyen szervezetek végezték el az államosítást. Mindenesetre a pecsétek lenyomatai az iratot hitelessé tették, s ezek után mi csak gyönyörködhetünk bennük. A cselekmény kitervelőinek és végrehajtóinak minősítése maradjon a történészekre és természetesen az utókorra.

ALÁÍRÁSOK, SZIGNÓK

Minden hivatalnoknak, minden közéleti személyiségnek, de még az egyszerű embereknek is ott szerepel a hivatalos iratokon, vagy csak egyszerű családi levélen, levelezőlapon az egyéni kézlényomata: az aláírása. Ez sok mindent elárulhat a személyiségről, emberi tulajdonságairól, akaraterejéről, sőt egyesek szerint jelleméről is.

Grafológusok foglalkoznak ezzel a témával, akik a kézírásból sok mindent megállapíthatnak az emberekről. Ezt a feladatot hagyjuk meg a szakembereknek. Mi csak szemléljük meg azon személyek írásjegyeit, lendületes, vagy bizonytalan vonalvezetését, akik itt éltek környezetünkben.

Nekünk, egyszerű embereknek is láthatóvá válik, hogy tanáraink, hivatalnokaink, szomszédaink miként írták alá hivatalos okmányaikat.

Agárdi György
gyógyász

Horváth János
tanító

Asztalos Mária
tanító.

Szűcs Emília
osztálytanító

Császár Károly
tanító.

László Károly
tanító.

Turcsányi János
tanító.

Miklós János
osztálytanító

Székely István
igazgató.

Horváth János

Horváth János

Bányai Kálmán

Hajdics László
osztálytanító

Hajdics László

Vitányi János
igazgató

Bartels Hona
osztályvezető tanító.

Szurogyi Teréz
igazgató

Gáspár István
lelkész.

Osernay Géza
lelkész

Nagy Lajos
gyoncsos

Látta:

Pilli András
a szülő v. gyám.

Pohyák János Kovács m.

Valog László

Karikó István
Tábori István

nukként

Ta

Béke Mihály
Béke Munkácsy

Tímár Gyula

Tímár Gyula plébános

Kelt Buzsáczán
Borbai István
igazgató-tanító,
v. iskolaszéki elnök.

Vagyferr
tanító.

Gyuri András
szülő (gyám).

IGAZOLVÁNYOK, OKLEVELEK

Egy ember életében számos olyan esemény történik, melynek során bizonyítványokat, okleveleket, igazolványokat állítanak ki részére, – dokumentálva annak hitelességét, valóságát. Már gyermekkorunkban megkapjuk az első ilyen igazolást – születésünk alkalmával –, majd a kereszteléskor s ez a sor folytatódik az iskolai bizonyítvány formájában. Szinte életünk végéig folyamatosan ellátnak ilyennel és hasonlókkal a hivatalok, intézmények.

Sok olyan igazolványt, igazolást ismerünk, mely a kibocsátás idején nagyon fontos volt – ma azonban csak mosolygunk rajta. A legtöbb irat életünk fontos részévé válik. Például az előbb említett első okmány, mely a születésünket igazolja. A fontossági sorrendben az iskolai bizonyítvány következik, mely évek, évtizedek múlva csak mint kötelező dokumentum szerepel, – hiszen a benne lévő adatok elvesztik fontosságukat. Egy idő múlva már nem érdekes, milyen eredménnyel végeztük el iskoláinkat – a fontos az, hogy papír legyen róla.

Más szerepet töltenek be azok az iratok, melyek életvitelünk, hétköznapi munkánk során kerülnek birtokunkba. Nézzünk meg néhány érdekes papírt. Elsőként talán Pengő Pál „Kerékpár-Igazolólap”-ját. Ma már elképzelhetetlen, hogy ilyen dokumentumot hordjon magával mindenki, aki kerékpárral közlekedik. Abban az időben ez fontos, sőt kötelező volt! Az igazolvány egyik oldalán a tulajdonos és a kerékpár adatai (gyártmánya, típusa, gyártási száma) szerepelnek. Tulajdonképpen azt a funkciót töltötte be, mint a forgalmi engedély az autóknál, – azzal a különbséggel, hogy a kerékpárokat nem kellett időszakonként műszaki vizsgára vinni.

III. Kerékpár-igazolólappal

A kerékpár üzemeltetőjének neve: **Pengő Pál**

Foglalkozása: **traktoros** Lakása: **Bucsa**

ker. **Bucsa** utca tér **11** szám

A kerékpár gyártmánya és típusa: **Csepel/A. 176412.**

A kerékpár alvázszáma:

Esetleges egyéb gyári számok: **férfi**

Kelt: **Bucsa** 1956. évi **június** hó **4** napján

P.H. **Pengő János tiszti**
(a rendőrség tagjának aláírása)

G-46. – 9291/5 Vörös Csillag Nyomda, Budapest (M) 1144

Kerékpár igazoló lap

A 2/60/1950. (XII. 1.) B. M. számú rendelet 65. §-ának (1) bekezdése szerint az igazolólapot a kerékpáros közlekedés közben magánál tartani és a hatósági közeg felhívására, vonakodás nélküli felmutatásra köteles.

Az igazolólap a kerékpár igazolására szolgál. A kerékpáros személyazonosságának igazolása céljából erre alkalmas okmányt (munkakönyv, vasúti igazolvány, villamos vasúti igazolvány, stb.) is magánál tartani köteles. A kerékpár üzemeltetője (tulajdonosa) a kerékpár igazolólap adatait éristó mindenemű változást – a foglalkozás kivételével – köteles városokban és járási székhelyként kijelölt községekben a lakóhely szerint illetékes rendőrkapitányságnál, egyéb községekben a lakóhely szerint illetékes rendőrségnél újonnan kiadott „Kerékpár-Bejelentőlap”-on bejelenteni, a tulajdonváltás jogalapját, a lakcím-változást igazolni, egyúttal a régi igazolólapot beszolgáltatni.

Az igazoló lap hátoldalán már érdekesebb dolgokat olvashatunk: a „Kerékpár Igazolólappal” a kerékpár igazolására szolgál. Ez talán nem is olyan meglepő. Azt is megtudhatjuk, hogy az igazolványt mindig köteles magával hordani a tulajdonos, majd azt igazoltatáskor haladéktalanul fel kell mutatni. Minden változást az illetékes rendőrségen be kell jelenteni, mégpedig a „Kerékpár bejelentő lap”-on. Ez is azt mutatja, hogy valóban úgy funkcionált, mint egy forgalmi engedély, amivel használója igazolja azt, hogy az ő tulajdonát képezi ez a kétkerekű jármű. Lehetséges, hogy a mai világban is fontos lenne egy ilyen igazolás?

IV. Férfiak állandó lakásának bejelentését igazoló szelvény.

Az állandó lakás, amelybe beköltözik: **Bucsa** város **Szeghalmi kerület** hat. **templom** utca tér **45** ház. **férfi** n. j. község **járás** **em.**

A bejelentett személy	családi és utóneve: (esetleges előbbi neve)	Majoros Pál	családi állapota:	nős.
	törvényes atyjának családi és utóneve:	Majoros Zsolt	anyjának leánykori családi és utóneve:	Barta Rozália
	születési helye:	Bucsa	éve: 1906	állampolgársága:
	állása, foglalkozása:	földműves.	milyen minőségben lakik e helyen:	eszközös
	törvényes feleségének leánykori családi és utóneve:	Hegedűs Rozália	születési helye:	Bucsa
	nevet viselő, vele együtt beköltöző 18 éven aluli gyermekeinek neve és születési éve:	1. Majoros Rozália 1933. II. 18. 2. Majoros Zsolt 1937. VI. 6.	3.	4.

Bucsa 1956. év **szepember** hó **7.** napján.

Majoros Pál a bejelentőlap kitöltésére kötelezett személy aláírása.

Balkovics János a szállítás aláírása.

P. H. **Balkovics János** a betűsoros nyilvántartókönyvbe való bejegyzést igazoló vezetőjének aláírása.

Majoros Pál bejelentő lapja

Ha már szóba került a bejelentés, akkor nézzük meg, milyen papírokat használtak új lakhelyre történő költözés esetén az emberek.

A bejelentkezés kötelező volt, hiszen ennek alapján tudták megállapítani, hogy az állampolgár hol lakik, hol kell keresni ha bármilyen szempontból (adófizetéskor, hadseregbe bevonuláskor, stb.) szükség van rá. A bejelentkezés a férfiaknál és a nőknél is más papíron történt.

IV. Nők állandó lakásának bejelentését igazoló szelvény.

As állandó lakás, amelybe beköltöztik: Bucsa

születési helye: Budapest kat. templom 95 78 436

családi és utóneve: (névtelen előző neve)	<u>Hegedűs Rozália</u>	családi állapota: <u>férfes.</u>
Születési helye:	<u>Budapest</u>	éve: <u>1910</u>
Állás, foglalkozás:	<u>háztartás</u>	állampolgársága:
születési helye:	<u>Budapest</u>	éve: <u>1910</u>
Állás, foglalkozás:	<u>háztartás</u>	állampolgársága:

Bucsa 1936 szepember 11 napján

Hegedűs Rozália

Nők állandó bejelentésre szolgáló lap

Különböző egyesületek, szövetségek tagjaik részére igazolványt adtak ki, mely nemcsak azt igazolta, hogy a tulajdonosa mikor lépet be, hanem nyilvántartotta a befizetett tagsági díj összegét, esetenként a segély mértékét és idejét. Ilyen célt szolgált például a „HONSZ”, vagyis a Hadirokkantak, Hadiözvegyek és Hadiárva Országos Nemzeti Szövetsége, mely az első világháború áldozatait fogta össze. Sajnos itt Bucsa is voltak tagjai ennek a szövetségnek, hiszen ezt a települést se kerülhette el a háború vérzivatarának fájdalmas – és sok ember számára tragikus – következménye. Ez a település is sok apát és férjet áldozott az értelmetlen háborúk oltárán.

Tagdíj befizetés igazolása

Év	P	f.	Átvétel ellenszervény
193.	<u>1.</u>	<u>20</u>	
193.			
193.			
193.			
193.			

Hadirokkantak, Hadiözvegyek és Hadiárva Országos Nemzeti Szövetségének

Bucsa-telepi csoportjának főnöke

„HONSZ”
Tagsági igazolvány

„HONSZ” Tagsági igazolvány

Természetesen olyan igazolványok is voltak, amelyek az emberek munkaviszonyáról szóltak. Kezdetben a cselédkönyvek, később a munkakönyvek igazolták azt, hogy hol volt alkalmazásban, milyen bérért dolgozott, illetve az időszakot, amelyet munkával töltött el a tulajdonosa. Talán ezt tarthatjuk a legfontosabb iratnak életünk során, hiszen ez

valóban végigkíséri életünket, megmutatja a munkában eltöltött időszakot, a bérek emelkedését, a munkahelyek változását. Sok esetben a munkában töltött előmeneteleket is figyelemmel kísérhetjük. Ha tüzetesebben átnézzük ezeket az iratokat, szinte elébünk tárul hazánk történelmének egy kisebb szakasza.

1936. 19. szám.

Vármegye: Békés

Város: Bucsalom

Község: Bucsa-telep

50 FILLER 1934

1936 feb 21

Munkás-igazolvány

Bányai Kálmán

részére.

Kiadta: 1936. évi február hó 21. napján

a Bucsa-telepi Helyi Népszövetség

Dr. [Signature]

„Munkás-igazolvány” első oldala

Személyleírás.

Születési év: 1921

Vallása: ref.

Családi állapota: nővel

Állandó lakhelye: Bucsa-telep

Termete: nővel

Arca: hottár

Szeme: sárga

Szemöldöke: barba

Orra: rendes

Szája: rendes

Haja: g. barna

Fogai: épek

Szakáll: /

Bajusza: /

Különös ismertetőjele: ninc.

Sajátkezű aláírása:

Bányai Kálmán

„Munkás-igazolvány” második oldala (arckép helyett a személyleírással)

A Munkás-igazolványokat minden munkába lépő fiatal megkapta – és ebbe került be az összes olyan adat, mely munkavégzéséhez kötődött. Az okmány-bélyeggel hitelesített igazolvány első oldalain a munkavállaló személy adatai voltak feltüntetve. Mivel ebben az időben még fényképet nem használtak így ez a módszer volt az elterjedt. Ennek alapján azonosították az igazolvány tulajdonosát. A belső lapokon folyamatosan be lettek jegyezve azok a munkahelyek, melyeken az illetőt foglalkoztatták. Itt pontos adatok szerepelnek a munkavégzésről. Ebben a könyvbe lett rögzítve a munkaadó neve és címe, majd a munkában eltöltött időszak és a munkaszerződésben meghatározott bér is.

Apja: <i>Springer mad.</i> <i>Pa. Buss</i>		Munkahely: <i>Willa...</i> <i>Szűz Wackerhain</i> <i>Jenauy ut.</i>	A gazda neve, lakcíme
<i>Kocsis</i>		<i>Szűz. Pócsapros</i>	A gazdától való munkaviszony kezdési időpontja (ha nem azonos a munkahely kezdési időpontjával?)
<i>1915 január 1-től</i> <i>1915 dec. 31-ig</i>	<i>1911 máj. 15-</i> <i>1911 nov. 15-ig</i>	<i>Imke</i>	A munkaviszony megszűnésének oka (pl. munkaviszony megszűnése, munkaviszony felbontása, munkaviszony felmondása)
<i>Imke</i>	<i>Imke</i>	<i>Imke</i>	A munkaviszony megszűnésének oka (pl. munkaviszony megszűnése, munkaviszony felbontása, munkaviszony felmondása)

R. Nagy Imre cselédkönyvének bejegyzései

A munkásigazolványba illetve a cselédkönyvbe bejegyzett adatoknak nagy fontossága volt, hiszen ennek alapján lehetett megállapítani, hogy ki mennyi időt töltött el munkában – legalábbis hivatalosan bejelentett munkában. Meg lehetett állapítani, hogy a dolgozó után milyen időszakokra lett befizetve a megfelelő összeg az Egészségbiztosítási és a Nyugdíj Intézet felé. Ez határozta meg végül nyugdíjba vonuláskor azt az összeget, melyből aztán élete végéig meg kellett élnie. Sok esetben előfordult, hogy a munkaadó a belépéskor bejelentette dolgozóját, de néhány nap múlva már ki is jelentette – csupán azért, hogy a kötelező befizetéseket saját zsebében hagyja – miközben a felvett dolgozó erről mit sem tudott. Ezek a szabálytalanságok csak a nyugdíj

intézésekor derültek ki. Sajnos ezt már korrigálni nem lehetett, így ez mindenkor a megélhetési összeg zsugorodását jelentette.

Voltak különleges igazolványok is. Némelyik azt a célt szolgálta, hogy olyan helyeken is megfordulhatott tulajdonosa annak birtokában, mely mások számára tiltott terület, tiltott zóna volt. Ilyen igazolványt kaptak azok, akik hadicélokot szolgáló gyárban végeztek munkát. Az itt dolgozók különleges jogokkal voltak felruházva, – őket igazoltatáskor minden külön kérdezősködés mellőzésével el kellett engedni, a munkahelyükön viszont csak bizonyos helyeken fordulhattak meg. A hadiüzemek mindenkor titkosak voltak, viszont az ott dolgozókat az átlagosnál jobban megbecsülték. A legtöbbször kiváltságokkal is rendelkeztek, hiszen mindennapos, folyamatos munkájukra szüksége volt az államnak, s ezen keresztül a világot megbolondító hadigépezetnek is.

Az 1939. évi II. törvénycikk alapján
 kinyilvánított mindenki részére, akit illet,
 hogy ezen igazolvány tulajdonosa

Balogh Jolán

született: **1928** évben **Bucsan**

anyja leánykori neve: **L. Molnár Rozália**

lakik: **Bpest, V. Dráva-ut 8.**

Budapest-Salgótarján! Gépgyár és Vasöntő Részvénytársulat

1.158. H. hadiüzem alkalmazottja.

Budapest, **1944. október. 18.**

katona! parancsnok.

A Dráva utcai hadiüzem igazolványa

Igazolványok, igazolások, pecsétek, felszólítások – olyan dokumentumok az emberek életében, melyek talán sokszor fölöslegesnek tűnnek, s csak akkor válnak valóban nagyon fontossá, ha életünk egy meghatározó eseményét kell igazolnunk, ha jogosultságunkat akarjuk bizonyítani, ha megfelelő végzettségünket szeretnénk megmutatni. A sok-sok papír olykor nagyon fontos szerepet tölt be életünk-

ben. Ezért kell ezeket a dokumentumokat megőrizni, hogy a megfelelő igazolások bármikor a rendelkezésünkre álljon.

Nem szabad elfeledkezni arról se, hogy egy rádió üzemeltetéséhez is kellett igazolás, igazolvány, – mégpedig a „Rádióműsorvevő-engedély”. Érdekes – és ma már szinte hihetetlen –, hogy még ebbe is beleszólt az állami adminisztráció.

Szám: **2**

Rádióműsorvevő-engedély

Farkasinszky András engedélyes

neve) jogosult
(lakhely) **Bucsa** ker.
utca, út, körút, tér **11** sz. **cm.**

ajtó alatt rádióműsorvevő berendezést létesíteni és üzemben tartani. Az engedély 1953. évi **10** havi **10** Ft előfizetési díj megfizetését is igazolja.

Bucsa, 1953. V. 12. 15.
Farkasinszky András
alírási.

7441-13020 ny. sz. KK. 5076.
Rádióműsorvevő-eng. 1102/a. sz. ny.

Farkasinszky András engedélye

A kézbesítés napja: 19... évi ... hó ...

V. 1077... szám.
19... 26.

Fizetési meghagyás.

A m. kir. adóhivatal a vagyonátruházási illetékekről szóló 1920. évi XXXIV. t.c. ...
Bucsatélepen 1923. évi ...
sz. ...
Niska, Plegerius István, János, Károly, Marica és ...
a következő illetéket írta elő:
310 aK ... af-tól 1% százalékkal
310 aK ... af-tól 1% százalékkal

aranykorona	af
310	10
4	65

Örökösödés utáni illeték „Fizetési meghagyás”-a

Vannak olyan iratok, melyeknek az ember életében akkor is szerepet játszanak, ha ő ezt nem is akarja. Rákényszeríti a hivatali gépezet, az aktuális politika. Egyik ilyen okmány a gabonalap, melynek fontosságát és időszerűségét a gazdasági helyzet alakította ki. Ezen az okmányon fel kellett tüntetni, hogy ki mennyi gabonát öröklött és milyen mennyiségben.

Egy másik politikailag meghatározó okmány volt a II. Világháború utáni Magyarországon a Békekölcsön. Ez „csupán” arról szólt, hogy az emberek pénzéből lett újjáépítve az ország: a tönkrement utak és hidak, a lerombolt gyárak, a rombadőlt középületek. Szép és nemes gesztusnak tűnő cselekedet volt, hiszen ezáltal mindenki valóban tulajdonosává vált ezeknek az ingatlanoknak.

34. számú nyomtatvány.

Vármegye (t.v.)
jávás (mv.)
körjegyzőség (nk.)

Sopron
Bejelentés lap száma: **511**

község csoport.

GABONALAP

1. A gabonalap tulajdonosának neve: *Bucsa*
lakása: *Bucsa* utca *11* szám tanya *11* sz.

Vámértelme jogosságának jogalma: Ha mezőgazdasági ingatlan van, de beszolgáltatásra nem köteles, mezőgazdasági ingatlanának nagysága: k. hold -öl

11. A gabonalap tulajdonosa gazdaságának egész területe: k. hold -öl
Ebből a szántóföld területe: k. hold -öl
szántóföld ter. -ből kenneve bev.: k. hold -öl

12. A vámértelme jogosult háztartásához tartozó és külön gabonalappal nem rendelkező személyek száma a gabonalap tulajdonosával együtt

kora	száma	a háztartás részére megöröklhető kg
6 éven alul	—	
6-12 éves	2	
12 éven felül	2	
Összesen	4	

7. KENYÉR- ÉS LISZTJEGYRŐL LEMONDOTTAK NEVE

mettől	meddig
hó nap	hó nap

Gabonalap

A szépség hibája ennek csak az, hogy most a nagy privatizáció során ezeknek az eladásából nem azoknak a zsebe vastagodik, akik erre piciny kis vagyontöredékből adakoztak, – hanem az élőködő, jó időben, jó helyen tartózkodó politikusok, a mai kor új milli-mosai, milliárdosai. Mint az évszázadok során mindig, most is a nép zsebéből vették ki a pénzt, melyből talán azok lettek gazdagabbak, akik a szebb jövőt ígérték. Vagy gyermekeik, vagy unokáik. Egyáltalán nem azok, akik valóban áldoztak egy szépnek mondott eszményért.

Mi volt ez a zsebeket is kiürítő dokumentum? A több sorozatban is kiadott „Békekölcsön”.

Sokkal kisebb vállalkozás volt az 1920-as években a Hitelszövetkezet. A pénzügyi szakemberek nyilvánvalóan egy országos hálózat létrehozásán dolgoztak s ez készítette őket arra, hogy itt Bucsa is létrehozzanak egy helyi fiókirodát. Mint minden hitelezéssel foglalkozó pénzintézet, ez is azon munkálkodott, hogy a vállalkozók, a gazdaemberek részére kedvező kölcsönöket biztosítsanak. Természetesen mindezt úgy, hogy maga a pénzintézet is bezsebelhesse a megfelelő hasznot.

A több sorozatban is kiadott Békekölcsön

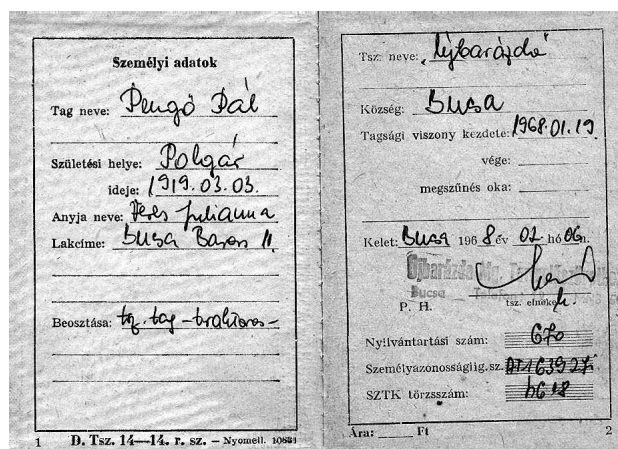
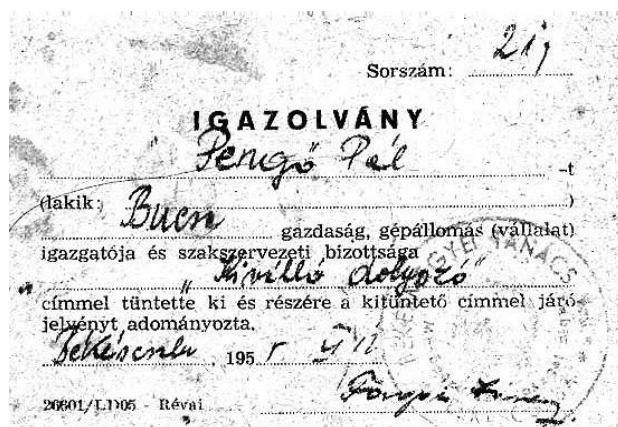
Sikerült is megfelelő létszámú tagságot toborozni, s néhányuk részére bizonyos mennyiségű pénz kölcsön formájában folyósítani. Eleinte jól működött ez a fajta kölcsönzési tranzakció, de közbejött az országot sújtó gazdasági válság, melyet az itteni polgárok is megéreztek. A Hitelszövetkezet szakemberei viszont nagyon későn reagáltak a baljós előjelekre, így a nagy mennyiségben kiutalt pénzeket nem volt módjuk megfelelő kamatozással vissza szerezni, sőt még a kölcsönszerződések alapösszegei is veszélybe kerültek. Mindez nagymértékben érintette Bucsa lakosságán keresztül a Bucsatelepi Hitelszövetkezet alaptőkéjét is. Olyannyira, hogy a pénz elértéktelenedése következtében a pénzügyetönkrement, s a dokumentumok alapján jól látható, hogy felszámolás alá is került. Az általuk kibocsátott „Tagsági könyvecske” ezek után már semmit nem ért, hiszen se kölcsönt nem lehetett felvenni ennek a felmutatásával, se a beígért részesedést nem lehetett követelni.

A „Tagsági könyvecske” első oldala

Egy bucsai ember bárhol is dolgozott – akár a mezőgazdaságban, akár az iparban – mindig arra törekedett, hogy munkájával meg legyenek elégedve. A napi munka befejeztével sokan esti iskolán képezték tovább magukat, hogy ne segédmunkásként dolgozzanak, hanem valamilyen szakma ismerőjeként. Ezek után már nem is meglepő, hogy az ilyen aktív és lelkesen jól dolgozó emberek elismerésben részesülhettek.

Ez a folyamat végigkísérhető Pengő Pál megmaradt dokumentumai, igazolványai alapján.

Pengő Pál traktoros papírai

Mint látható és olvasható, Pengő Pál mindent megtett azért, hogy egy olyan szakmát szerezzen magának, mellyel hosszabb távon anyagi biztonsá-

got tud nyújtani családjának. A mezőgazdaság gépesítésével nőtt az igény az olyan szakemberek irányában, akik nemcsak a föld megműveléséhez, de a gépek javításához, karbantartásához és működtetéséhez is értettek.

Az első választás emléklapja

Az ember életében eljön az a pillanat, amikor nagykorúvá válik. Ez egy demokráciában azt is jelenti, hogy ezáltal választópolgárrá lép elő. Vagyis ettől kezdve az időszakonként kiírt választásokon ő is leadhatja szavazatát. Ebből az alkalomból a fiatal egy szép emléklapot kapott, hogy sokáig emlékezetes legyen számára a felnőtté válás. Az természetesen más lapra tartozik, hogy Népköztársaságunkban nem választás volt, hanem csak szavazás: azaz a Népfront által kijelölt egy személy közül lehetett választani. Vagyis két lehetőség volt: vagy őt választom, vagy őt választom. Ez talán így nagyon furcsa a mai nemzedéknek, de a kor politikája azt követelte meg, hogy az emberek azt higgyék, hogy ők választottak képviselőt, holott ezt a felső vezetés tette meg helyettünk. Nekünk csak bólogatni kellett.

Feltehetik erre a kérdést: hogy tehattünk ilyet, miért hagytuk? A válasz nagyon egyszerű és rövid: Élni akartunk!

Mivel élni akartunk – s ezt mások is tudták – kellett egy ellenség-képet alkotni, hogy a civil társadalom is aktívan részt vegyen az ország megvédésében. Létrehozták a Polgári Védelem intézményét, mely tulajdonképpen egy olyan szervezet volt, mely felkészített mindenkit egy esetleges külső támadás ellen. Felkészítették a lakosságot a légitámadásokra, sőt egy esetleges atomtámadásra is. Az utóbbi talán mosolyogni való, de ezt komolyan kellett venni.

A védekezés viszont nemcsak erről szólt, hanem az elemi csapások elleni védekezésre is. Nagyon hatékony volt ez a szervezet például árvízi védekezések során. A katonaság mellett nagyon hatékonyan működött, hiszen év közben ilyen esetekre is felkészültek – persze csak elméletben. A gyakorlat viszont már sokkal kegyetlenebb volt, hiszen sokszor emberek álmai váltak semmivé az árvíz miatt.

Igazolvány polgári védelmi oktatásról

Az itt bemutatott dokumentumok csak kiegészítik azokat, melyeket a könyv többi lapjain, az adott témához kapcsolódva láthatunk. Nem lehet teljes ez a téma, hiszen olyan sokrétű a közigazgatás, hogy minden iratot, igazolványt bemutatni lehetetlen, de ez a kevés is jól mutatja, milyen iratok voltak a bucsai emberek tulajdonában, milyen dokumentumok játszottak szerepet egész életükben.

Ezek a dokumentumos bizonyítékként is szolgálnak, hiszen tükrözik azt a kort, melyben használtuk, a kutatók hozzáférhetnek olyan adatokhoz, mely az esetleg felmerült kétségeket eloszlatja.

Az iratok, igazolványok fontossága folyamatosan változott. Némelyikre ma is szükség van, más papírokat pedig nyugodtan eldobhatunk, mert már érvényét veszítette, vagy éppen már nincs is rá szükségünk.

Szerencsére sokan voltak, akik életük során hozzájuk került iratot mind a mai napig megőriztek. Ki azért, mert „hátha szükség lesz még rá”, mások csak emlékként – saját sorsuk újraéléséhez. Sokan elhunyt szeretteik emlékét őrzik a régi papírokkal, fényképekkel, igazolványokkal – bár sokan éppen az emlékek eltörlése miatt semmisítette meg azokat.

Soha nem tudhatjuk, hogy a most érdektelennek tűnő igazolvány vagy egyéb íromány mennyire számíthat majd érdekességnékvévtizedek múlva. Ezért egyet tudok ajánlani:

Saját érdekében őrizze meg!

LAKOSSÁG

Ha figyelemmel kísérjük az anyakönyvekbe bejegyzett lakosokat, hosszas és alapos kutatás után össze lehet állítani a házak alapján egy listát, mely megmutatná, ki melyik házban lakott. Természetesen ehhez kellene egy olyan térkép, mely ezeket a házakat jelöli. Mivel az 1900-as évek elején még utcanevek nem voltak, így csak egy sorszámot kaptak a házak. A bejegyzések azt mutatják, hogy a központi magban, a Fő utcán elhelyezkedő házakkal kezdték a számozást. Ha Füzesgyarmat felől lépünk be a faluba, akkor a jobb kéz felé eső ház kapta az 1. számot, majd ezen az oldalon folytatódott egészen az utolsó házig, majd a másik oldalon jött visszafelé a számozás. Tehát az 1-es számú házzal szemben, – a túloldalon – lévő épület rendelkezett a legmagasabb házszámmal. Természetesen csak egy ideig, hiszen az új betelepülők, az újonnan építkezők is megkapták a saját sorszámukat. Nyilván nem lettek átszámozva a régi épületek, így (több mint valószínű) egy idő múltán, a 40-es évek felé már rendszertelennek tűnt ez a számozási rendszer. Bár ebben az időben már egyes utcákat elneveznek, leginkább az ott dolgozó iparosokról, kereskedőkről. Példaként lehet megemlíteni a következőket: Sárkány utcája – a Sárkány nevű kereskedő dolgozott itt, vagy a Temető utcája – a temetőhöz vezető utca. Ezek azonban nem lettek feltüntetve a házak falán, csak a falu lakosai használták egymás közt, a jobb tájékozódás, illetve egyes házak, vagy családok lakhelyének meghatározásához.

Az alábbiakban kigyűjtöttem néhány család lakóházának számát. Néha egy azon szám alatt több név is szerepel. Ez abból adódik, hogy egy helyen akár többen is lakhattak, de az is előfordulhat – főleg ha a család neve egy másik szám alatt is előfordul – hogy időközben átköltöztek egy másik házba, vagy véglegesen elköltöztek a településről. Az egy házszám alatt szereplő eltérő neveknél előfordulhat,

hogy a fiatal házaspár a lány szüleinél laktak, így valóban két különféle név található egyazon háznál.

Az itt felsorolt adatok egy 30 éves intervallumot ölelnek át, mivel 1903-tól 1933-ig terjedő időszakot vettem figyelembe. A házszámok nem folyamatosak, hiszen csak azok kerültek ide, melyek a kezembe került anyakönyvekben dokumentálva lettek ebben az időszakban, illetve melyekre kutatásaim során találgattam.

Bucsatelepi házszám

A felsorolás egyben azt is tükrözi, kik azok, akik a falu „öslakosainak” számítanak, kik azok, akik hosszabb ideig egy azonos helyen laktak. Egy alapos kutatással talán még egy bizonyos időszakban itt élők teljes névsorát is össze lehetne állítani s ezzel megközelítőleg az adott időszakban itt élők létszáma is ismert lehetne. Össze lehetne állítani a környező majorok lakóinak a névsorát is. Ez viszont olyan gigászi munka lenne, melyre nem mertem most vállalkozni.

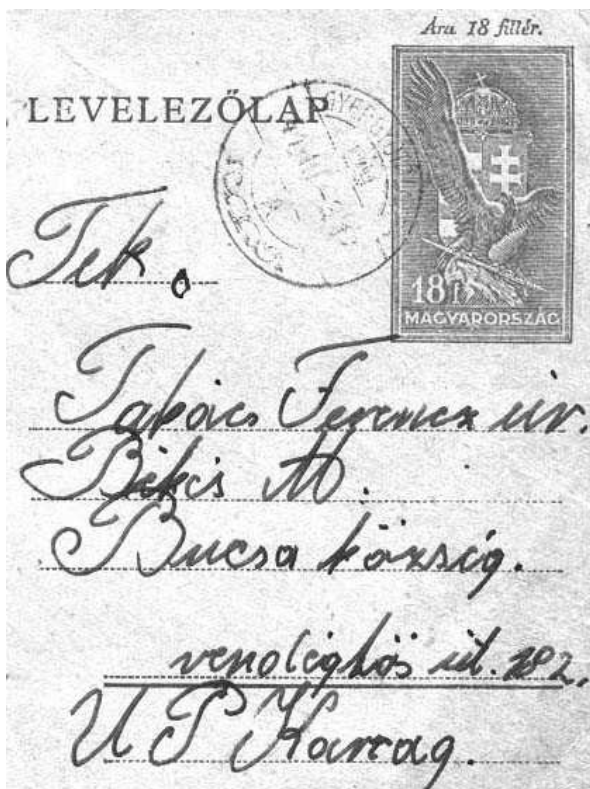
Talán majd egyszer!

A HÁZSZÁMOK ÉS LAKÓIK

1. Koczka vendéglő	8. Karikó Mihály fuvaros	15. Balog János fuvaros
2. Kis Károly fuvaros	8. Kaschiár Pál	16. Császár Károly tanító
2. Szabó János gépész	8. Horváth Imre	16. Kugli Mária
3. Majoros János-Barta Rozália	9. Földesi István	16. Ujfalusi Lajos szabó mester
2. Majoros Pál	12. Koczka Pál cipész	17. Juhász István
4. Takács János	12. Csaba András	18. Elekes Henrik kovács
4. Karikó Lajos	13. Oláh Mátyás	19. Váradí István
4. Rostás György (1940)	13. Lukács Kálmán	20. Rác Mihály
5. Csaba József cipész	13. Ujfalusi Lajos	21. Papp István asztalos
6. Kristóf János	14. Kristóf János	22. Papp István asztalos
7. Molnár János	14. Molnár Márton	22. Hőgye János

23. özv. Lukács Kálmánné
(Koczka Ilona)
23. Polyák János gépész
25. Pap Mihály
26. Bányai József
27. Török József
27. Magyar József
29. Járosi György
30. Juhász Mihály
30. özv. Fekete Mihályné
30. özv. Fekete Zsófia
31. Korán Imre
31. Bányai Gábor
36. özv. Csurka Istvánné
37. Soczó Máté
37. Opóczki János
40. Koós Pál
42. Sóczó Máté
44. Zsombok Albert
44. Kovács Albert
46. Ruzsányi Ferenc
47. Csaba Ferenc
47. Oláh Mátyás hentes
48. Weisz Bernát kereskedő
48. Farkas József
48. özv. Vida Sándorné
51. Nagy György
52. Hegedűs György
53. Balla József
53. Kozma István
53. Z. Nagy Lajos
54. Ruska János
54. Oláh Pál
55. Tóth János
55. Nagy György
57. Szathmári István
57. Fluch Ferenc
59. Ruska János
60. Todonai Mihály
61. Takács Albert
61. Takács Erzsébet (1908)
63. Vida Márton
63. Hőgye János
64. Kulik Mihály
65. Kovács János (1908)
65. Kiss József (1916)
65. Gyulai István (1927)
66. Vida Sándor
67. Keresztesi Imre
68. Roncsek István
70. Sóczó Mátyás
70. Rác Mihály
70. Ali Mihály (1938)
71. Szabó János
72. Kóti Benjámin
72. Földesi György
73. Finta Sándor
74. Halász József
74. Kiss György
75. Kónya Sándor
76. Molnár Márton
77. Erdei József
78. Pardi Imre
78. Győri János csizmadia
79. Lengyel Mihály
79. Mile Gábor
80. Koós Pál (1915)
80. Berényi József (1938)
81. Horváth Imre (1938)
83. Kláricz Lajos
83. Jónás Gyula
84. Varga Bálint
86. Tóth Sándor
87. Orvos József (1908)
88. Szabó Ferenc
89. Cser István
89. Opóczki András
90. Hudák Lajos (1908)
91. Földesi István
91. Tóth Benjamin
93. Farkasinszky Pál
94. Hügyecz Pál
94. Kiss Gyöegy
98. Lesci Gábor
99. Bak István, Bak József
100. Fábián László
100. Molnár János
101. Balog Lajos
101. Búte János
102. Balog Lajos
102. Molnár István
103. Bányai Imre
104. Lengyel Sándor
107. Turi István
108. V. Szabó Sándor
111. Perecz István
112. Erdei József
114. Szabó János
114. Kláric Lajos
116. Perecz István
117. Kis Mátyás
117. Nagy János
118. Nagy József
119. Molnár György
120. Ujfalusi András
120. Sóczó Lajos
121. özv. Juhász Mihályné
122. Ali Pál
124. Fekete György asztalos
125. Hőgye Sándor
125. Kóti Márton
125. Dobák Imre
126. Baráti Ferenc
127. Molnár György
128. Nagy József
128. Balogh Gábor
128. Keller Mihály
129. Török Imre
129. Földi Imre
130. Kovács Sándorné
131. Farkas Mihály
131. Gyarmati József
133. Orvos Vendel
133. Finta István
134. Laurencsik János
135. özv. Kóti Sándorné
135. Adamik Károly
135. Molnár György
135. Szekeres József
136. Szabó Sándor
139. Baláti Ferenc
140. Sóczó Lajos
141. Rác János
142. Horváth Lajos (H. Imre)
144. Kiss József
146. Adamik Károly
147. Rác János
148. Kecse Gábor
148. Papp István asztalos
150. Kis János
152. Munkácsi Antal
155. Szujó Mátyás+
157. özv. Boros Jánosné
158. Kónya Zsigmond
158. Földi Mihály
160. Herczegh Eszter
160. Nemes Lajos
161. Kiss József
161. Tóth János
161. Baláti János
165. Nagy Péter
166. Bányai Imre
167. Fekete György asztalos
168. özv. Németh Jánosné
170. Lengyel Sándor
170. Finta Sándor
174. Gyurik András (1908)
174. Bracsok Mihály
176. Nyakó Ferenc
178. Horváth István
178. Német Károly
180. Molnár András
180. Adamik István
180. Molnár András
182. Száfián György
183. Nyiri Bálint
185. Földi Mihály
186. Farkasinszki Pál

187. Z. Nagy Lajos
 189. Baláti Ferenc
 190. Juhász Gábor (1908)
 192. Vida Lajos
 192. Ambrus Imre
 193. Fölker János
 194. Daróczi Albert
 195. Dobák Juliánna
 196. Takács István
 198. Bak József
 199. Süveges József
 201. Ambrus Imre
 201. Bakk József
 202. Iványi János
 204. Neumann Lajos
 204. Karikó Zsuzsánna
 205. Pap Lajos
 205. Madar Gábor
 206. Lengyel Mihály
 208. Simon János
 209. Tóth Sándor
 211. Karikó Mihály
 211. Leéb Éva
 212. Erdei József
 212. Karikó József
 213. Fábián Mihály
 213. Pléli András
 214. Szabó János
 215. Keller András
 215. Szabó István
 217. Koczka Pál
 218. Munkácsi Antal
 219. Béres Antal
 221. Lengyel Pál
 223. Hugyik Ferenc
 224. Lép János
 224. Száfián József
 226. Kóti Benjámín
 227. Tóth János
 227. Takács István
 228. Szabó Imre
 228. Percz József
 228. Kecse András
 228. Back István
 230. Száfián Lajos
 231. Kecse András fuvaros
 235. Molnár János
 236. Kovács József
 236. Kovács István
 238. Kristóf József
 238. Mészáros Ferenc rendőr
 239. Ladányi János
 240. Keresztesi Lajos
 240. Szalai László
 242. Kozma István
 244. Béres Antal
246. Nagy József
 246. Munkácsi Antal
 247. Kovács József
 247. Keresztesi Lajos
 248. Kecse Gábor
 251. Földesi Lajos
 254. Schwartz Imre
 257. Demecs István
 258. K. Kovács Antal
 259. Ladányi Mihály (rendőr)
 260. Vida Lajos
 261. Papp Imre
 262. Kürti István
 263. Simon Sándor
 263. Pap Lajos
 264. Lengyel Pál
 266. Kóti Benjámín
 267. R. Tóth Sándor
 268. Csapó Sándor
 269. Vida Lajos
 270. Balázy Vincze
 271. Karas István
 272. Gombos János
 273. Gombos János
 275. Cs. Nagy Márton
 277. Karajos András
 277. Zsíros János
 280. Nádházi Gergely
 280. Tót Lajos
 280. Pap János csősz
 285. Lex József
 287. Bányai József molnár !
 287. Szilágyi István !
 287. Tenkés János !
 287. Dina Imre !
 287. Kató Kálmánné
 288. Hermeci Zsigmond
- Nagy Bucsa (puszta)**
 Tóth László
 Zsuró Tógyer
 Juhász Pál
 Urbán János
 Adamik Károly
 Éliás Kis József
 Ferencsik András
 Sándor István
- Kis Bucsa**
 Koma Sándor
 Pócsa Rozália
- Rakoncás**
 Rózsa Erzsébet
 Rózsa Mihály + Virág Erzsébet
 Balogh István
 Szabó Terézia
 Patkós Antal
 Marton Lajos
- Mari major (tanya)**
 özv. Jónás Lajosné magánzó
 Hőgye Sándor
 Ladányi Ferenc postás
 Vida János lovász
 Szatmári István
 Páger János kovács
 Vadász Imre
 Danicska György
- Kiritó puszta.**
 Földesi György
 Berényi János
 Berényi Mihály
 Bajnok József
 Kiss György
 Kis Lajos
- Diviki zug**
 Rostás György
 Molnár András
 Hegedűs Elek
 Oláh Antal
- Akasztó puszta**
 Rebők János-Bucsi Erzsébet
- Kertéssziget-puszta**
 Földi József
 Földesi Zsigmond
 Vas Imre
- Görbesziget puszta**
 Nagy Mihály
 Oláh József
 Gonda Pál
 Gonda József
 Balázs András
 Tóth Sándor
 Finta István
 Kovács Ferenc
- Borz**
 Mellár István
 Dankó István
 Jakab János
 Ipacs Mária
- Tótsziget puszta**
 Juhász Gábor - Mellár Mária
 Sóczó István
- Kerektiszta**
 Szabó János gulyás
- Zódonypuszta**
 Nagy József
 Orvos Vendel
- Ilna major**
 Bálintsi Gábor
 Pócsi Gergely
- Borz**
 Porubcsánszki György
- Jenő major** 1926-tól szerepel
 anyakönyvekben.

A frontról küldött levél címzése

Takács Ferenc részére érkezett egy levél a frontról, melyen jól látható, hogy utcanevek még nem voltak, de a lakosság által „elkeresztelt” megnevezéseket mindig használták. Éppen ezért

vált szükségessé, hogy itt Bucsán is névvel ellátott utcák könnyítsék meg a tájékozódást a posta, de az ideérkezők számára is.

Végül a II. világháború után az utcák megkapták a jelenleg is használt neveiket. Az utcák elnevezése is tartogat érdekességeket.

A Temető utcája megkapta a Nefelejcs nevet. Csak az utcatábla készítői tévedtek a gyártás során. Ugyanis, ahogy most van leírva, az egy virág neve. A bucsai megrendelők viszont a temetőre, illetve az itt eltemetett rokonokra, az emlékezésre, az el nem felejtésre gondoltak, vagyis arra, hogy: Ne felejts! Így ts-sel és nem cs-vel.

A Munkácsy utcára is hallottam egy történetet. Ugyanis ebben az utcában valóban lakott egy Munkácsi Antal nevezetű ember, és ezelőtt is így hívták az utcát. Ebből adódott, hogy továbbra is ez a név maradt, – csak most már a festőművészre utalva. Munkácsi Antal 1910-ben a 218. számú, 1912-ben a 152. számú, míg 1914-ben a 246. számot viselő házban lakott.

1927-ben egy olyan bejegyzést találtam, ahol a házszámnál: *újsor 25* szerepel. Hogy ez az újsor vajon hol lehetett, azt eddig nem tudtam kideríteni, így azt se, hogy ezzel új sorszámozás kezdődött, vagy a régieket cserélték fel.

Bucsatelep korabeli képeslapon

ONCSA-HÁZAK ÉS SEGÉLYEZÉS

Társadalmi tagozódást az életmód és az életstílus is létrehozhat. Ez a folyamat vidéken még jobban észrevehető. Bucsán adott volt egy olyan közeg, melynek alapjait az ide letelepedett cselédek, napszámosok alkották s része volt az a csoport, melyet a vezető réteg képviselt.

Az 1920-as évek közepéig – főleg a trianoni diktátum miatt – rengeteg menekült kereste helyét itt a Sárrét vidékén is. Az elcsatolt területekből származó bevételek megszűntek, ezért teljesen más hozzáállással lehetett csak szinten tartani azt az életmódot, melyet eddig az itt élő társadalom létrehozott.

Mindezek ellenére nagyon sok család elszegényedett, melyen központilag szerettek volna változtatni. Hiába teremtődött sok-sok munkahely, mégis kevésnek bizonyult – akár az ipar, akár a mezőgazdaság területén. A probléma leginkább a lakásviszonyokon mutatkozott meg. Akinek nem volt fedél a feje felett, az munkát se tudott vállalni, családot se tudott alapítani. Ha viszont voltak már gyermekei, azokat nem tudta tisztességesen nevelni.

Központilag irányított és szervezett szociális megoldásra volt szükség. Ezt sikerült kidolgozni Esztergár Lajos szociálpolitikusnak. Ez volt az úgynevezett produktív szociálpolitika. Ennek az volt a lényege, hogy a szegényeket képessé kell tenni arra, hogy a nyomorból, a reménytelenségből kiemelkedve valóban hasznos tagjai legyenek a társadalomnak. Önfenntartóvá váljanak annak a segélynek a segítségével, melyet nekik az állam nyújt – természetesen megfelelő feltételek mellett.

Gyakorlati megvalósítója az Országos Nép- és Családvédelmi Alap lett. Az ONCSA szigorú feltételekkel indította programját, melyet az Országos Szociális Felügyelőség irányított tanácsadókkal, közjóléti előadókkal. A cél az volt, hogy az államnak vissza tudják majd a segélyezettek fizetni azt, amelyet a szegénységük alatt az állam nekik nyújtott.

Minden túlzás nélkül lehet állítani, hogy a szegénység növekedésének visszaszorításában az 1940-ben elfogadott 23. törvénycikk és az ezzel párhuzamosan létrehozott ONCSA hozott csak változást, mely azt a célt tűzte ki célul, hogy 10 év alatt egy hihetetlenül nagy összeget (egymilliárd pengőt) fordít a népesség legszegényebb rétegének felemelésére, a nagycsaládok megsegítésére.

Az 1940-es évek elején mintegy 12 ezer szegény család számára épült lakás. Nemcsak a városokban, hanem a falvakban is. Az Alföld több településén és itt Bucsán is épültek ONCSA-házak. Az ONCSA-házak lakóit, életmódjukat, gazdálkodását folyamatosan ellenőrizték.

Az előzőekből is látni, hogy ez a rendszer jóval több volt egy sima segélyezésnél. Akik létrehozták, nagyon jól tudták, hogy az alkalmi, vagy éppen csurranó-cseppenő segély nem ér semmit, mivel nem képes talpra állítani a reménytelenség szélén élő családokat. Évtizedek alatt kitapasztalták a programot létrehozó szakemberek, hogy a segélyezettek nagy része idővel egyre kisebb intenzitással próbál munkát keresni, ezáltal egyre jobban „élősködökké” váltak, hiszen rájöttek arra, hogy akkor is hozzájutnak némi pénzhez, élelemhez, ha egyáltalán nem dolgoznak. Idővel beérték a nyomor azon szintjével, mely az éppen életben maradáshoz volt elegendő. Amelyik család így élt, abban a felnövekvő gyermekek is ezt az életmódot folytatták. Így vált fokozatosan eredménytelenné a pénzalapú segély célja.

Ezen változtatott az új rendszer. Nem segélyt adtak a négy- vagy többgyermekes családoknak, hanem egy nagyobb értékkel (egy házzal) próbálták őket elindítani a felemelkedés útján. A házakat nem ajándékba kapták, hanem kölcsönbe, mégpedig úgy, hogy meghatározták azokat a „szabályokat”, melyeket mindenáron be kellett tartaniuk. Ha ezeket sorozatosan figyelmen kívül hagyták, akkor visszavették tőlük a nekik juttatott lakást. Mi volt ez az előírás? Az, ami más családoknál természetes volt: a családfőnek kötelessége volt rendszeresen dolgozni, a feleségnek folyamatosan tisztán kellett tartani a lakást, megművelnie a házzal adott kiskertet, és megfelelően tisztán tartani, gondozni a gyermekeket. A szabályok betartását folyamatosan ellenőrizték, de természetesen tanáccsal, tanfolyamokkal segítették is a segélyezetteket.

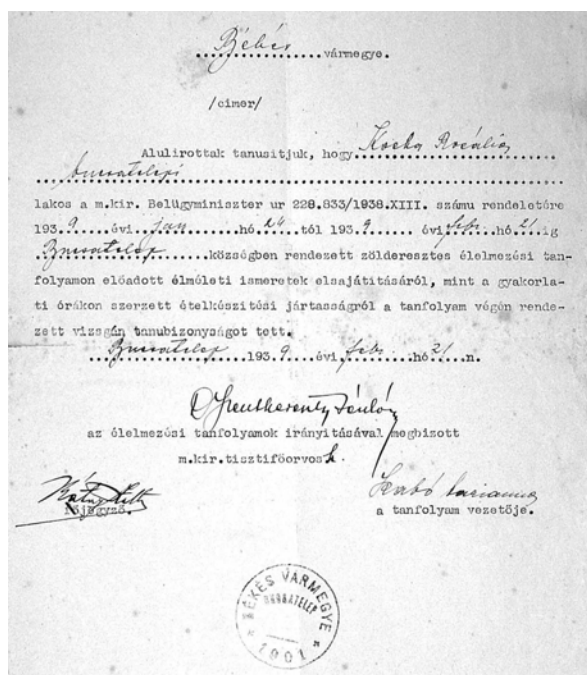
Talán meglepő, de nagyon sok család így került életében először kulturált környezetbe, – hiszen jó részük addig kis kunyhókban, putrikban tengődött. Mivel addig lakásnak nem mondható helyen éltek, így természetes volt az, hogy meg kellett tanítani a kulturált életvitelt egy olyan komfortos otthonban, melyben jól felszerelt konyha, sőt még a folyó víz is benn volt. Állítólag még azt is ellenőrizték, hogy a gyerekek este nyolc órakor már az ágyban vannak-e. Talán nagyon szigorúnak tűnik mindez, de végül hasznos volt, mivel sok család csak ennek segítségével tudott kiemelkedni a szegénységből és nyomorból.

Vannak módszerek és elképzelések, melyek furcsának tűnnek, de a végrehajtás során kiderülhet milyen nagy szükség volt rá. Ilyen volt az ONCSA házak programja is. Sikeres volt. Lehet, hogy napjainkban is igény lenne valami hasonlóra, hiszen az elszegényedés folyamata felgyorsult.

A bucsatelepi Zöldkereszt-egyesület és az étkeztetett gyermekek, (1936 május)
Baloldalon állók: Kátai Zoltán jegyző, Somogyi Ferenc plébános, Kovács Dániel tanító, Kardos Ernő ke-
reskedő, Marosközi (Mile) István kereskedő, Zsombok György bíró és felesége,
Jobb oldalon állók: dr. Zsedényi Mihály orvos, Óvári János és felesége, Farkas Irén postáskisasszony,
Miklósvári László tanító, Kovács György kocsmáros, Vitányi tanító és felesége,
Elöl álló szakácsnő: Majoros Jánosné

Természetesen nem juthatott mindenki ehhez a támogatási formához. Nekik továbbra is önállóan kellett megküzdeni a mindennapok gondjaival: a munkahely keresésével, a család fenntartásával.

Koczka Rozália zöldkeresztes tanfolyami igazolása

A szegények támogatására ott volt minden településen a Zöldkereszt, mely ruhával, élelemmel látta el a rászorulókat. Bucsán is gondoskodtak azokról, akik körülményeik miatt erre rászorultak. Bár nem volt jellemző a nagy gazdagság az itteni vezető rétegre, de mindig találtak rá módot, hogy kisebb adományokkal segítsék környezetüket. Akiknek módjuk volt rá, terménnyel, mások használt ruhával, esetleg kisebb pénzüsszeggel járultak hozzá.

Néhány alkalommal ingyen-ebéddel vendégelték meg a szegények gyermekeit. Ez nagyon sokat számított, hiszen voltak olyanok, akik csak ritkán jutottak meleg, tápláló ételhez.

Egy ilyen rendezvény tulajdonképpen minden résztvevőnek jelentős társadalmi eseménynek számított, hiszen ilyenkor találkozhatott a község előljárósága a falu értelmiségével, a tehetősebb iparosokkal, ugyanakkor a cselédek, a földművesek gyermekeivel is.

A fenti fotón is jól látható, hogy a gyermekek részére szervezett jótékonyági ebéden ott vannak a falu jelentős személyiségei: a bíró, a jegyző, az orvos, a plébános, a tanítók és a többiek. Adakozásukkal nemcsak azt érték el, hogy a szegény gyermekek egyszer-egyszer jóllaktak, hanem azt is, hogy a falu lakossága is jobban tisztelte őket.

KASTÉLYOK – MAJOROK

Ha kastélyról beszélünk, leginkább egy tornyos, többszintes, sokszobás hatalmas épületre gondolunk, mely a középkorban esetleg még védelmi célokat is szolgált. A kastély, várkastély a főnemesek tartózkodási helyéül szolgált, nagy udvartartással. Itt gyűjtöttek erőt egy esetleges hadjáratra, s ide vonultak vissza az ellenség támadásai elől. A XIX. századra azonban már teljesen más funkciókat szolgáltak az egyre divatosabbá váló kastélyok. Eredeti védelmi funkciójukat immár elvesztették, s a kultúrát, a modernebb életvitelt szolgáló épületekké váltak. Ezáltal már sokkal nyitottabbak voltak a külvilág felé, hiszen némelyik csak szezonális jelleggel, nyári lakként szolgált, – esetleg vadászatokra gyűlt itt össze az úri közönség. Ezek a kastélyok viszont berendezésükkel, díszítésükkel egy újfajta művészpártoló tevékenységet is létrehoztak, hiszen a kor jeles építészei mellett a bútorasztalosok egyedi termékei, a képzőművészek alkotásai reprezentálták a tulajdonos társadalmi helyzetét.

Itt az Alföldön felépült kastélyok célirányosan inkább a nagybirtok igazgatási központjaként funkcionáltak. Érdekes, hogy a környék házaitól egy kissé komfortosabb, illetve méretében azoknál nagyobb épületet már kastélynak neveztek. Ez nem egyedi jelenség, hiszen máshol is előfordult, hogy az egyszintes, kevésbé igényes kivitelű épületet kastélynak hívtak, – ugyanakkor ellentétként az is előfordult, hogy egy nagyobb, többszintes épületet csak szerényen úrilaknak, kúriának neveztek.

A bucsai pusztán és környékén épült kastélyok mérete és kivitele bemutatja a magyar kastélyépítészet szinte teljes palettáját. A Pusztacserepesen, a Borz nevű területen épült nagyobb kastélyok mellett itt álltak a kisebb – kastélynak titulált – épületek is, mint például a Mari-majorban lévő, s a még ma is álló, – bár már csak romjaiban, s a végső pusztulásra ítélve – a Jenő-majori. Jellegében és funkciójában azonban mindegyik valóban kastélyként működött. Nem tudtam utánajárni, hogy melyik mikor lett felépítve, de ha belemélyedünk az anyakönyvekbe, ahol már az 1800-as évek közepén találkozhatunk olyan foglalkozásokkal, mint például a kertész. Ez valószínűsíti azt a feltevésemet, hogy a főúri lakhelyet egy park, vagy egy virágokkal, ligetes résszel díszített terület választotta el a gazdasági épületektől, istállóktól, cselédházaktól.

Nézzük meg ezeket a kastélyokat közelebbről is.

Báró Fould-Springer birtokainak központja a Mari-majorban álló kastély volt. Ez tulajdonképpen egy

nagyobb udvarháznak felelt meg. Innen és Jenő-majorból irányították a környező területen lévő intézőségek mindennapi dolgait.

Kastély a Jenő-majorban 2004-ben

Ez a major lehetett a régi Bucsa, hiszen számos iratban erre utaló nyomokat találtam. Gacsári István 1838-ban ezt írja:

„Van rajta a méltóságos uradalomnak szép majorsága, több gazdasági épülettel, egy tiszti lakkal, béreseknél és egyéb cselédeknek házaival. Van ezek számára egy lisztmalom is és a Berettyó túlsó partján egy csapszék.”

A leírásból kitűnik, hogy jelentős nagyságú lehetett, hiszen több épületből, kicsiny házából, egy főépületből állt, ugyanakkor még malma is volt. Ugyanezen írásban jegyzi meg a szerző, hogy még „oskolát” is építettek ide.

Ugyanakkor egy aszályos esztendősorozat kapcsán is megemlékeznek erről a helyről:

...hogy ivóvíz nem lévén sehol, a marhák számára a bucsai major alatt lévő Berettyó árkában kellett kutakat ásni...”

Ugyanebben a feljegyzésben ez is olvasható:

„Bucsán kezd az uradalom ültetni makkerdőt, hogy minő sikerrel, azt az idő fogja megmutatni.”

Ez a terület csakis a jelenlegi Mária-major lehetett. Ez az utalás is megerősíti azt, hogy jelentős központként, talán éppen máshol a Bucsaként bejegyzett település éppen ez volt.

Fontos szerepe volt ennek a résznek a Springer tulajdonosok idejében is. A terület megművelése, a település fejlesztése, mind-mind az ő nevéhez fűződik. Központi hely volt ez úgy gazdasági, mint tulajdonosi szempontból is, hiszen a későbbiekben ritkán idelátogató tulajdonos is itt szállt meg. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy évente többször, hanem inkább azt, hogy két-három évente.

Az 1960-as évek elején még állt a kastély Mari majorban

Fel is jegyezték azt, amikor egy alkalommal a bárónő Bucsára látogatott, hosszú ideig gyönyörködött a pusztán legelésző juhokban. Élmény volt számára az a jelent, amikor a kis pulikutyák a juhász utasítására terelgették a megrémült állatokat.

Mindkét majornak külön intézősége volt. A cselédség a kastélyok mellett kialakított lakásokban lett elszállásolva. Életük meglehetősen nyugodt és jó volt, ami nem mondható el a környék más részein szolgáló cselédségről.

A Mária-majorból származó tálalószekrény

A környéken több kastély is volt. Méretük, nagyságuk, stílusuk különböző.

A Jenő-majorban álló épület tulajdonképpen egy nagyobb háznak számít, melyben három lakrész lett kialakítva. A nagyobb részben lakott az intéző, a három helyiségesben (szoba, konyha, éléskamra) a szakácsnő és családja, míg az egyszobás lakrész a kocsis (lovász) részére volt fenntartva. Utoljára vadász házként funkcionált. Most csak egyre fogy. Mindent elhordanak innen, ami csak mozdítható.

A Mária-majorban álló épületet már lebontották, de az elbeszélések alapján sokkal nagyobb volt az előzőnél. Kiugró, oszlopos tornácára lépcsőn lehetett felmenni. A kastély bútorait a volt tulajdonosok a háború után nem tudták magukkal vinni, így azok a falu lakóihoz kerültek. A kastély lebontásából megmaradt építőanyagot, valamint az ajtókat, ablakokat szintén a falu népe használta fel saját lakásának felépítéséhez.

Rakoncáson is egy udvarház-szerű kastély állt, melyet szintén lebontottak, elhordtak.

Borzon 32 szobás kastély épült, nagy terasszal és természetesen a hozzá épült személyzeti lakásokkal. Például az úrnok a nagy épület mellett egy külön kis házban lakott s ezt csak kis-kastélynak hívták az itt dolgozó cselédek. Egy vallási alapítvány tulajdona volt s egy Herczeg Jenő nevezetű úriember volt a főintézője. Fiatal ember létére furcsán sántított, mivel – a jól értesültek szerint – a lábujját levágatta, hogy ne vigyék el katonának. A borzi kastélyban keresztény gyermekeket nyaraltattak, akik itt ismerkedtek a környékkel, a gazdasággal, a vidéki élettel. A kastélyhoz tartozó parkban sétálgattak, játszadoztak. Szép idő esetén a teraszon ebédeltek, esténként pedig a kastély nagytermében volt a kulturális foglalkozások eredményének bemutatója. Kisebb műsorokkal, szavalással, énekléssel szórakoztatták egymást – valamint a környékbeli birtokosokat, és családtagjaikat. A kastély könyvtára is az itt pihenők művelődését, tanulását segítette.

Főúri kastélyok szép számmal épültek a környéken a kiegyezés után. Békés megye mezőgazdasága olyan ütemben fejlődött, mely alapjául szolgálhatott az itt élő emberek életkörülményeinek javulásához. Az uradalmak tulajdonosai jócskán részesedtek a föld által megtermelt javakból. A gépesítés, a mo-

dernizáció nagymértékben elősegítette, hogy több és jobb minőségű termények kerüljenek a piacra.

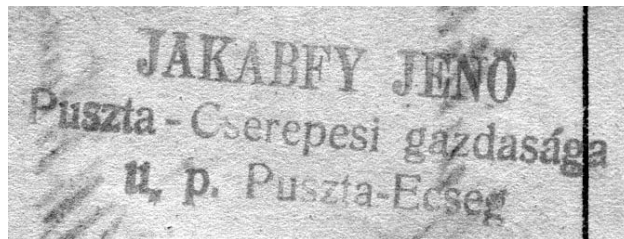
A nagyvilági életvitelhez hozzátartoztak a vidéki kúriákban, kastélyokban tartott bálók, összejövetelek. Ezért törekedtek arra, hogy ezek az épületek minden tekintetben tükrözzék az adott kor ízlését, művészetét – s nem utolsó sorban a megrendelő anyagi helyzetét. A birtokok tulajdonosai jó nevű építészeket kerestek meg elképzeléseikkel. Az építkezés munkát adott a környékbelieknek több értelemben is. A kivitelezés során nagyon sok emberi erőre volt szükség. A földmunkákat a kubikolásban jártas környékbeli végezték, de számítottak a munkájukra az épület anyagainak a szállításánál, a falak felhúzásakor a kisegítő munkák elvégzésére, az építkezés befejeztével pedig a terület megtisztítására, a kastélypark kialakítására, gondozására, rendben tartására. Az épület elkészülte után beköltözött család ellátása is a környékbeliekre várt. Szükség volt háziállatok tartására, konyhakerti növények termesztésére, az uraság és családtagjainak folyamatos kiszolgálására. Nem véletlen, hogy ebben az időben egyre több az uradalmi cseléd, megnő az uradalmi kocsisok száma is. Megjelennek a számtartók, gazdatisztek, szakácsnők. A modernizálás következtében a gépek, a berendezések s maga az épület karbantartását, javítását ellátó személyzet is.

Jakabffy-kastély Pusztacserepesen

Békés megye egyik jelentős, a mezőgazdaságban jártas és kiemelkedő eredményeket felmutató családja volt a Jakabffy. Több kastélyuk is volt a környéken. A legnagyobb talán a Dévaványa melletti majorságban volt. Ez a kastély 20 szobás volt, melyhez még csónakázó tó is tartozott. De volt kastélyuk a Kertészsziget melletti Pusztacserepesen, volt egy Görbeszigeten is, melyet később Okányi Schwartz Antal vásárolt meg. A visszaemlékezések szerint a görbeszigeti kastély stílusában hasonlított a cserepesire, csak nagyobb és szebb volt. Lehetséges, hogy ugyanazon tervezőmérnök, építész keze-munkája volt a két épület.

Dr. Jakabffy László okleveles gazdaként tevékenykedett, s itt Füzesgyarmat és Bucsa környékén a sajátja mellett még több uradalmat is bérelt. Jakabffy Dezső és Jakabffy Jenő pusztacserepesi birtokán nagyon sok bucsai ember dolgozott béresként, kocsisként, gépészként.

Jakabffy Jenő gazdaságának pecsétlenyomata

(Talán feltűnt, hogy Jakabffy-t egyszer egy f-el, máskor pedig két f-fel írom. Mindezt azért teszem, mert bár a Jakabffy-ak általában két f-fel írták a nevüket, de két családtag – Dezső és Jenő – gazdaságának a pecsétjén a nevük egy f-fel szerepel. Jelentősége ugyan nincs ennek, csak a pontosítás végett tartottam fontosnak a két név különböző írásmódjának a tisztázását. Egyébként mindig a kor követelményeinek és divatjának megfelelően írták, használták egyes főúri családok a neveiket. S ez ma is így van!)

A Jakabffyokról fennmaradt egy anekdota is.

A Jakabffy család sok tagja megyei hivatalt viselt valamelyik Bánsági vármegyében (Krassó-Szörény, Torontál, Temes), de volt köztük örmény városi plébánosból lett gyulafehérvári kanonok is. Egy rendezvény alkalmából a Bécsből érkező vendégnek sorra mutatják be őket. **Jakabffy Imre** alispánt, **Jakabffy Ferenc** képviselőt, s végül a legfiatalabbat **Jakabffy Elemér** jegyzőt. Ekkor a követ – azt híven, hogy a „Jakabffy” magyarul valami méltóságot jelent, – megkérdezte: „Ilyen fiatal, és már Jakabffy?”

A környéken időnként változtak a birtokok tulajdonosai. A Jakabffy család sokáig itt tevékenykedett, de birtokainak egy részét eladták. Okányi Schwartz Antal volt jó néhány évig a bucsa környéki szántók, puszták, majorok tulajdonosa. A pletykák szerint Schwartz egyszer a francia Riviérán töltötte a nyarat, s itt ismerkedett meg Springer báróval, akivel nagy kártyacsatákat vívtak. A végeredmény az lett, hogy a kártya segítségével gazdát cserélt a bucsai birtok. Az új tulajdonos is jó intézőket, gazdatisztek alkalmazott, – akik keze alatt tovább fejlődött a mezőgazdaság s vele párhuzamosan a környékbeli ipar is.

A mezőgazdasági tevékenység mellett a szórakozás se maradhatott el a főúri társaságban. A növénytermesztés mellett jelentős volt az állattenyésztés is, hiszen a dús legelők mindehhez jó alapot nyújtottak. A szarvasmarha, a sertés, a birka, a ba-

romfi nem hiányozhatott egyetlen gazdaságból se a környéken. Az itt nevelt lovaknak is nagy hírük volt. A csikósok értettek a felneveléshez, de természetesen az idomításhoz is. Ebben az időben kezdődött el Magyarországon, – Széchenyi István patronálásával – a lovak versenyztetése. A lovas-kultusz felvirágoztatása olyan távlatokat nyitott a magyar gazdaságnak, mely hosszú időre meghatározta hírünket Európában.

Vida János uradalmi lovász a báró egyik versenylovával (A lovon nagyobbik fia János ül)

Fould-Springer báró is csatlakozik a Fortuna szolgálatába szegődött versenyistálló tulajdonosokhoz. Hiszen istállótulajdonosnak lenni a kor értékrendje szerint nem csekély méltóságnak számított, mert istállószíneket csak feddhetetlen férfi kaphatott. Természetesen ez az elvárás fokozottan érvényes a Batthyány Elemér lovaregyleti elnök nevével fémjelzett időszakra.

A dicsőség mellett a hivalkodás is közrejátszott abban, hogy a felsőbb körök úri passziójában ki vehetett részt. Hiszen ebben a körben a legelőke-lőbbnek számító családok neveit fedezhetjük fel. Az első idők tenyésztői, futtatói a „társaság javából” kerülnek ki. Az első év futtatóinak névsorát a Vadász- és Versenylap 1877. április 25-i száma hozza: gróf Széchenyi István, báró Wesselényi Miklós, gróf Károlyi György és Lajos, gróf Keglevich László, gróf Esterházy Mihály, József és Károly, valamint gróf Andrássy György.

Ez a kör folyamatosan bővül. Az 1860-as években a futtatók sorában nagy pénzemberek is megjelennek, a gyárosok és bankárok istállóit újabb pezsgést visznek a pesti versenyzésbe.

Az 1880-as években a sör- és bankarisztokrácia már fokozottabban kapcsolódik be, Dreher Antal, Mauthner-Markhof Victor. Ekkor láthatjuk itt a „kövér, nyárspolgár külsejű” báró Springer Gusztávot is és természetesen a Rotschildok sem maradhatnak ki a sorból.

Ugyanakkor képviselve vannak más arisztokrata színek is: id. Apponyi Antalé, a tatai Esterházy Miklóssé, Zichy Béláé vagy akár a Wenckheimké,

akiket nem mindig a játék, hanem leginkább a nyereségi vágy vonzott erre a pályára.

Pengő József és Tóth Eszter (itt még állt a kastély)

A versenyistállók létrehozására, a versenylovak tartására ideális volt Bucsa környéke, hiszen itt, a Sárreztésén, a Hortobágy szomszédságában kiváló „alapanyag” volt, nem beszélve a csikósokról, akik értettek a lovak nyelvén. Fould-Springer báró is tartott lovászt, aki a versenyeken is részt vett. Feleségem nagyapja, Vida János gondozta és készítette fel a lovakat a nagy eseményre. Szerzett is néhány serleget munkaadójának.

A lótenyésztők mindenkor „billoggal” látták el az állatokat. Ez jelezte, hogy kinek az istállójához tartozik, kinek a tulajdonában van a megjelölt ló. Ez védte az állatokat a lótolvajok ellen is, hiszen a megjelölt állatokon nem lehetett túladni, hiszen senki nem vállalta a felelősséget egy lopott jószág után. A fényképen látható ló farán is ott van a jel egy „F” betű formájában.

Kastély Tövikesen

FOULD JENŐ ÉS SPRINGER MÁRIA

Fould-Springer báró birtokaként ismert Bucsa és külterülete. Így szerepel a kutatásokban, újságbéli hirdásokban. Mégis, honnan ez a furcsa, kettős név? Kik ők, s mit tettek ezen környék felvirágoztatásáért? Hogyan emlékeznek rájuk azok, akik szolgálóként, cselédként voltak náluk alkalmazásban?

A báróról és feleségéről nagy szertettel mesélnek azok, akik szolgálóként, szakácsnőként dolgoztak a kastélyban. Közvetlenségük szimpatikussá tette őket, hiszen csak ritkán keresték fel bucsai birtokukat.

Kik is voltak ők?

A báró Fould Jenő volt, aki címét, rangját a felesége által nyerte el. A francia származású bankár neve hivatalosan Eugène Charles Joachim Fould volt, aki 1876. augusztus 14-én született. Születési helye: Ville d'Avray. Egy nagy bankár-dinasztia leszármazottjaként került Párizsból az Osztrák-Magyar Monarchia területére. A francia pénzügyminiszterként is szolgáló ősök vagyona oly mértékű volt, hogy Európa szerte igénybe vették a család banki szolgáltatásait. Ők maguk is a legjobb módszert választották vagyonuk gyarapítására: a pénzt ingatlanba fektették.

1905-ben feleségül veszi egy osztrák főnemes lányát, az 1886. májusában született Marie Cecilie von Springer-t. Marie, azaz Mária szülei: Gustave von Springer báró (1842-1920) és Helène de Königswarter (1846-1886). Az apa (mert az édesanya ekkor már nem élt) bizonyára nem nagyon lelkesedhetett egy bankár jelenlétéhez a családban.

A Fould nemzetség hűsége és szolgálata – a francia, majd az Osztrák-Magyar Monarchia uralkodóihoz – lehetővé tette, hogy az egyszerű pénzembert főnemesi rangra emeljék. Nyilván a Königswarter család közbenjárására, néhány évvel az esküvő után, 1908-ban, Ferenc József császár, Bécsben, bárói címet adományozott Fould Jenőnek s egyben engedélyezte a kettős név használatát¹. Vagyis a férj és a feleség nevének egyesítésével így lett használatos a báró Fould-Springer név. Ez viszont sok bonyodalmat okoz, hiszen a két név együttes használata ugyan jelzi ezen házaspár kilétét, ugyanakkor bizonyos történészek rossz helyen és rossz időben is ezt a névvariációt alkalmazzák.

A kettős névhasználat idejét a Bucsáról készült kataszteri térképen is bizonyíthatóan észrevehetjük. A térképet 1907-ben adták ki, s a felmérés nyilván előtte készült. A birtok tulajdonosát is megnevezik

az alábbi módon: *Fould Jenőné született Springer Mária bárónő*. Ez jól mutatja, hogy a férjet még ekkor nem emelték báróvá, tehát csak egyszerű közembernek számított, ugyanakkor a feleség használhatta rangját, melyre születése feljogosította.

A felvidéken, a mai Szlovákia területén szintén van egy Bucsa nevű helység. Most úgy hívják *Bučany*. Az itteni kastélyt a helyi krónika szerint 1887-ben vásárolta meg Fould-Springer báró. Tévedés! Hiszen a Fould és Springer frigy csak 1905-ben jött létre, a Fould-Springer név használata pedig csak 1908-tól történik. Tehát vagy a Fould család, vagy a Springer familia vásárolta meg ezt a kúriát, (mely valamikor Zay Péter grófé volt) és a hozzá tartozó birtokot előző tulajdonosától, Hartyánszky Árpádtól. A két Bucsa település névazonosságából hajlok arra, hogy ezt is Springer báró vásárolta meg, majd ajándékozta oda lányának.

A bucsai emberek beszélgetése során is sokszor történik utalás Fould-Springer Jenő báróval való találkozásra. Ha ismernék a báró életének történetét, bizony ezt nem állítanák. Ugyanis a báró üzleti útja során a világ más részére is elutazott. Nyilván bankári tevékenysége következtében került ki a Távol-Keletre. A távoli vidékekre utazókat sok veszély fenyegette, ezek közül első helyen szerepeltek a különféle betegségek. A bankár-báró a számára végzetes pestissel találkozott. 1929-ben, Shanghai-ban érte a halál. Tehát nem hiszem, hogy vele találkozhattak az 1930-as, 1940-es években.

Bizonyítékul álljon itt a család leszármazását bemutató francia szövegből az a rész, mely éppen a minket érdeklő Jenőre (Eugen-re) vonatkozik:

Eugene Charles Joachim FOULD est né le 14.08.1876 a Ville d'Avray (92). Il est banquier. Le 12.04.1905, a Vienne (A), il épouse ***Marie Cécile von SPRINGER***, fille du Baron ***Gustave von SPRINGER*** et d'***Hélène de KOENIGSWARTER***. En mars 1908, toujours a Vienne, Eugene est fait Baron ***FOULD-SPRINGER*** par l'Empereur d'Autriche ***FRANÇOIS-JOSEPH*** et fait changer son nom par décret du 25.11.1912. Il décède de la peste a Shanghai en 1929.

Térjünk vissza a szlovákiai Bucsához. Az 1700-as évek végén készült Lipszky-féle térképen ez a terület is egyértelműen Bucsa néven szerepel. Később nyilván az itt élő szlovákok nyelvhasználatához igazították a település nevét, amikor *Bučany*-ra lett átírva, átkeresztelve.

Az itt álló épület méreteinél és kialakításánál fogva már valóban a klasszikus értelemben vett

¹ 1912. november 25-i rendelet értelmében.

kastély jelleggel rendelkezik. Az évtizedekig elhanyagolt hatalmas épület immár felújítva áll a látogatók rendelkezésére.

A Fould-Springer kastély Bučany-ban

Van még néhány téves elképzelés és adat Bucsa és a Fould-Springer család vonatkozásában. Egyik feltűnő és valóban furcsa a két major és a két lóré-mozdony elnevezése: Mária és Jenő. Bárkivel beszélgettem, mindenki azt mondta, hogy a két major és a lóré-mozdonyok is a bárói házaspár két gyermekéről lett elnevezve.

Nincs is annál szebb dolog, mint amikor a szülők úgy teszik halhatatlanná gyermekeiket, gyermekeik nevét, hogy egy területet – jelen esetben egy-egy majort – vagy éppen a birtok munkálataiban részt vevő munkagépeket neveznek el róluk. Nagyon szép és romantikus történet – egy kis hibával. Ugyanis nem volt ilyen nevű gyermeke a házaspárnak. Volt ugyan egy lányuk, aki 1916-ban született. A neve: Liliane Elisabeth Victoire Fould-Springer. Akárhogy is vesszük, ez nem Mária és főleg nem Jenő!

Ebből csak az következik, hogy a két major és a lóré két mozdonya is a birtok tulajdonosaitól kapta a nevét. Mindenesetre ez is szép gesztus volt. Nem tudni azonban, hogy ez a saját ötletük volt, vagy itteni alkalmazottaiknak köszönhetik ezt a különlegességet. Kutatásaim során, az anyakönyvekben 1926-os bejegyzésnél találkoztam először a Jenő-major bejegyzéssel. A térképeken régebben ez a terület Diviki-zug néven szerepelt. A Mária-major elnevezéssel viszont már az 1910-es években találkozhatunk, – nyilván a Bucsai nagy majort ekkortájt „keresztelték” át. Talán az is kikövetkeztethető, miért éppen ez a major lett a feleségről, Máriáról s a másik pedig a férjről, Jenőről elnevezve. A Mária-majorban lévő kastélyban folyt inkább társasági élet. Itt szállásolta el magát a bárónő saját cselédeivel azon néhány alkalommal, amikor ide ellátogatott. A Jenő-majorban felépített kastély, – vagy kúria – elrendezésénél fogva nem igen volt alkalmas nagyobb összejövetelekre, netán bálokra. Ez inkább csak egy nagyobb vadászháznak felelt meg, s úgy tudom, funkcionálisan később is erre használták.

Nagy a kutatók felelőssége minden szempontból. Főleg a nevek és adatok vonatkozásában folyamatosan törekedni kell a pontosságra. Egy téves lejegyzés teljesen más irányba terelheti a későbbi érdeklődőket. Én magam is arra törekedtem, hogy a tudomásomra jutott információkat több csatornán is leellen-

őrizzem. Ennek ellenére bizonyára lehetnek pontatlanságok a könyvben. Ezek a jóhiszemű tévedések majd bizonyára ki is lesznek korrigálva.

Én magam is felfedeztem tévedéseket mások munkájában. Nem szeretném őket bírálni, hiszen ők is sokat dolgozhattak ezen, de aki tájékoztatni kíván másokat, annak a felelőssége mindennél nagyobb. Neveket, adatokat csak írásos bizonyítékok alapján szabad hitelesnek tekinteni.

1965-ben jelent meg egy kiadvány „Sárréti írá-sok” címmel. Ebben Karai Antal tanulmányában szó van Bucsáról is. Ebben ez a mondat szerepel: „1895 után báró Springer osztrák főúré, majd Fepul nevű francia bankáré és ezután Welster angol bankáré lett” Ebben a mondatban a Fepul név nyilván téves, helyette a Fould értendő. Ebben a fejezetben azt is taglalja a szerző, hogy a több mint 10.000 holdas bucsai birtok a báró tulajdonában van.

Ezt is cáfolnom kell. Ugyanis „A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája” (1942) című könyvben a Fould-Springer Jenőné birtokaként 12.093 hold van meghatározva, mégpedig: Szerepen, Füzesgyarmaton,² Pusztaszabolcs-on, Téten, valamint a szlovákiai Bučany településen.

Huszár Juliska társalkodónő

² Nyilván ez a Bucsán lévő birtok.

Ha Bucsa területéből 10.000 holdnyi birtok van a bárónő tulajdonában, akkor a többi területen összesen csak 2.098 hold lenne? Ez több szempontból is lehetetlen. A túlzás sajnos a Bucsáról szóló tanulmány készítőjétől származik. Természetesen ezt az adatot is lehet ellenőrizni. Szeghalmon, a Földhivatalban, a térképosztályon található az előzőekben már említett kataszteri térkép Bucsáról. Az 1907-ben kiadott felmérésen jól látható, hogy a bucsai pusztából ki mennyi terület mondhatott magáénak. Bizony ez nem volt mind a bárónő birtoka! Nagyobb része a bucsai gazdáké volt. Igaz, hogy sok-sok kisebb parcella szerepel a bucsai polgárok nevéen és nem egy nagybirtok bejegyzéseit láthatjuk a térképen, de egyértelműen jól látni az arányt, mely nem a bárói birtok javára szól.

A bucsaiak elbeszélései alapján, a kastélyban élő kisasszonyok napi kapcsolatban voltak a cselédséggel. Több mint valószínű, ezek a bárónő rokonságához tartozó emberek voltak, akik itt éltek, akik itt töltötték mindennapjaikat. Talán Lilien kisasszony barátnői és unokatestvérei is köztük voltak. Nem tudni pontosan.

Ez az egyik feltételezés. A legvalószínűbb az, hogy itt nem a bárónő élt a férjével és a lányával, hanem a birtokot irányító gazdatiszt vagy intéző lakta az épületet a családjával. Bárkitől kérdeztem, hogy mi volt a neve a kisasszonynak, vagy az uraságnak, a válasz az volt:

– Hát kisasszonynak meg nagyságos úrnak kellett őket szólítani.

Az intéző és kocsisa

Vagyis nem bárónőnek és nem nagyságos báró úrnak. Ők nyilván megkövetelték volna, hogy a címüknek, rangjuknak megfelelően szólítsák meg őket a cselédek, a szolgálók. Bizonyára többször ellátogatott erre a birtokra is a tulajdonos, de akkor is csak néhány cseléddel találkozhatott. A földeken dolgozó népszámosok is csak messziről láthatták.

A szlovákiai Bucsa (Zólyombucsa) Lipszky térképén

NYELVÉBEN ÉL A NEMEZET

Nincs még egy olyan nyelv a világon, mint a magyar. Csak mi vagyunk képesek arra, hogy gondolatainkat, érzéseinket ennyire árnyaltan, ennyi féle formában és módon kifejezésre juttassuk. Bizonyára közrejátszik ebben az a tény is, hogy a Kárpát-medence egy olyan ütközési pont volt (s ma is az), olyan terület, melyen számtalan nép áthaladt, – akár hódítói szándékkal, akár csak kereskedelmi célokkal.

Egy kisebb csoportban élő közösségben meghatározó a tájszavak, az egyedi kifejezések, betűk képzése. Némely vidék, vagy tájegység szavai idegenként hatnak arra, aki az ország másik részéről téved oda.

Bódi Annuska, a palóc cseléd

Vannak olyan jellegzetes nyelvjárások, tájszólások, melyek hallatán még a nyelvi tudományokban járatlan ember is meg tudja határozni az illető tájegységi hovatartozását. Magyarországon egy ilyen

jellegzetes tájszólással bír a „szögedi embör”. Jellegzetes „ö”-zése mindig elárulja hovatartozását.

Érezhetően más hangsúllyal beszélnek a dunántúliak, a szabolcsiak, a palócok, a felvidékiek, az erdélyiek, a vajdaságiak. Egy-egy kifejezés, vagy hangsúly csak akkor feltűnő, ha azt egy másik környezetben használják, – illetve ha mi kerülünk egy távolabbi vidékre.

Érdekes nyelvjárási jelenség, hogy egyes területeken önálló szavakat, önálló kifejezéseket alkalmaznak. Tulajdonképpen új szavakat, új meghatározásokat használnak. Természetesen ezek a szavak nem újak, – hiszen elődeink is ezeket használták, – csak amíg egyes területeken eltűntek, addig mások szótárában tovább éltek. Ritka jelenség az, hogy a jövevények – a bevándorlók – nyelvjárását vegye át egy közösség, főleg akkor, ha azok nem nagy létszámmal képviseltetik magukat. Bucsára is érkeztek a Felvidékről (Lamy-ék), de a sok palóc munkavállaló közül néhányan végül itt telepedtek le. A jellegzetes palóc kiejtést viszont csak ők maguk alkalmazzák, azt a helyiek nem vették át.

Az uradalmi birtok a századfordulón ide csábította a földműves munkaerőt. Jöttek a környező településekről, de a Felső-Tisza környékéről is. Erdély néhány településéről is érkezett bevándorló. Az ő nyelvjárásuikat, szokincsuikat se vették át a helyi lakosok.

Mégis kialakult egy jellegzetes helyi nyelvezet, mely nem mondható tájszólásnak. Mint az előbbiekben is megemlítettem, a tájegységre jellemző kiejtéseket csak az veszi észre, aki egy idegen környezetből kerül ide. Így voltam ezzel én is. Az én fülem egyből észrevette azokat a kis eltéréseket, melyek csak erre a vidékre (vagy csak Bucsára) jellemzőek. Idős emberekkel beszélgetve, szinte szégyellve mondták nekem:

– Ugye milyen csúnyán beszélünk?

– Ez nem igaz – válaszoltam. – Éppen az a szép és jó benne, hogy nem idomult a városi és a külföldi szlenghez, megőrizte eredetiségét, ezzel is őrizve elődeink nyelvjárását, szokincseit, kiejtéseit.

Leginkább az í-zést tartják nem megfelelőnek. De ez nem így van! Ha a szögediek ő-zhetnek, akkor a bucsaiak miért ne használhatják az í-t?

Valóban, nekem is azonnal feltűnt az ídesanyám, a píz, és a többi hasonló szó használata. De ezt nem szégyellni kell, hanem használni. Nem kell az idegen szavakat erőltetni, hiszen azok maguktól is begyűrűznek nyelvezetünkbe. S ha már az idegen szavaknál tartunk, akkor gondoljunk csak arra, hogy akár a németek (bajorok, svábok), akár az angolok

(londoniak, wales-iek), vagy franciák (Bretagne, Párizs) is bővelkednek tájszólásokkal. Ők is felismerik a más vidékről érkező emberek szóhasználatát.

Én Pestről költöztem ide Bucsára, így azonnal észrevettem minden olyan szót, kifejezést, hangsúlyt, mely erre a környékre oly jellemző. Értékelem a magyar nyelv sokszínűségét, mégis meglepődtem, mikor egyik alkalommal szomszédunk, – Horváth Imre bácsi – átjött hozzánk, kis tálban néhány friss tojást hozott, melyet az alábbi kísérőszöveggel adott át:

– Azért hoztam ezeket a tojásokat, mert látom maguk jó cselédek.

Feleségemmel együtt meglepődtünk ezen a kijelentésen, de éreztük, nem lebecsülendő jelző akar ez lenni, sőt, inkább nagyra értékelhet bennünket. Végül is azt szerette volna ezzel kifejezni, hogy jó embereknek tart minket. Tehát a „cseléd” szó nem az igazi értelmében lett alkalmazva. Inkább az „ember” szót helyettesítette. Ez is azt mutatja, hogy a magyar nyelv változatosságában, kifejezőmódjában állandóan változik. Új szavak születnek, egyesek pedig más értelmet nyernek.

A „*Sárréti leveledzisek*” című kiadványban – melynek teljes szövege ebben a kiadványban is olvasható – mindez tapasztalható, hiszen a több mint száz évvel ezelőtt kiadott, kinyomtatott szöveg – bár kissé túlozva – visszaadja a kor hangulatát, beszédstílusát, a ma már furcsának tűnő szavait, mondatfűzéseit. Egy bucsai és egy vésztői ember gondolatvilága, – mindennapos gondjai és élményei kerülnek itt terítékre. Érdekes és különleges ez a nyelvjárás és kifejezőmód. Mindenesetre híven tükrözi az akkor itt élt emberek gondolkodásmódját, nyelvjárását és természetesen változatos szókincsét is. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy talán egy magyar-magyar szótárt is kellett volna mellékelni, hogy valóban mindenki számára érthető legyen.)

Ebből egyenesen adódik, hogy akár nagyapáink kerülnének ebbe a mi világunkba, akár mi mehettünk egyszer vissza az időben, nem biztos, hogy valóban megértenénk egymást. Ezt minden túlzás nélkül állítom.

Vannak olyan szavak, kifejezések, melyek azonnal feltűnnek egy olyan embernek, aki az ország másik vidékéről érkezett. Néprajzi szempontból érdekes lenne ennek a szókincsnek az összegyűjtése, hiszen a fiatalság a városba költözésekor ezeket lassan elhagyja, majd el is felejt.

Ilyenek például a következők:

*pustolja a havat
felviszem a pad-ra
megsütöttem a „ler”-ben
tornác, gang
faculáp, stb.*

Ki fogja ezeket a jellegzetes kifejezéseket tovább vinni?

SZOKÁSOK

A Bucsaiak éppen úgy élték hétköznapjaikat, ünnepeiket, mint az ország bármely részén élő emberek. Az egyes tájegységekre jellemző népszokás itt nem alakult ki. Ugyanakkor a máshol is szokásos megmozdulásokat itt se nélkülözték.

Farsang

A farsangi időszakot mindenkor nagy megmozdulások, bálók jellemezték. Hogy mennyire hasonlított a más településeken megrendezettekhez, arról nincs feljegyzés. Egy utalás azonban szól arról, hogy a bucsaiak a dohánypajtában rendezték az ehhez hasonló bálákat az 1900-as évek elején. A belépő az akkori kornak megfelelően néhány tojás, egy-két üveg bor, esetleg baromfi. A zenét felfogadott zenészek szolgáltatták (néha cigányok), amíg itt helyben meg nem alakult egy zenekar.

A bálón már természetesen minden úgy történt, mint bárhol a környéken. A fiatal lányokat a mamák, keresztanyák kísérték el – és természetesen arra figyeltek, nehogy „petrezselymet áruljanak”. Vagyis ne csak a bálterem szélén elhelyezett padokon, székeken ücsörögjenek, hanem a „táncparketten” szórakozzanak. A legények is arra törekedtek, hogy a legszebb lányokkal rophassák a táncot. Rájuk nézve az volt a megalázó, ha a lány „kosarat adott”, vagyis nem volt hajlandó velük táncba menni. Ez azért nem volt ajánlatos, mivel a megszegyenült legény ilyenkor nem riadt vissza semmitől, amivel viszonzni tudta a megalázást. Ha nagy baráti köre volt, akkor megszervezhette, hogy az ilyen lánnyal senki ne táncoljon. S akkor újra a lány maradhatott szégyenben. De a tettelegességtől se riadt vissza a megszegyenített legény.

A farsangi mulatozást és népszokást egy 2005. évi farsangi rendezvényen mutatták be az iskola tanulói. A műsorról készült forgatókönyv jól mutatja, milyen munkát végzett ez a kis gárda:

Sok szeretettel köszöntünk minden kedves jelenlétűt a Szülői Munkaközösség által rendezett farsangi bálón. Mielőtt mulatozni kezdenénk, szeretnénk röviden elmondani, eljátszani mi is a farsang eredete, milyen ünnepek veszik körbe és hogyan alkottak teljes egészet az emberek életében.

A farsang általában Vízkeresztől hamvazó szerdáiig terjedő, változó hosszúságú mulatós, lakodalmas időszak. Az elnevezés eredetileg húshagyó keddet jelent. A gyakorlatban – már ami az evést-ivást, duhajkodást illeti – Karácsony és farsang egybefolyik. A mezei munkákat nem adó télben mi úzhatja volna el jobban a hideg és a sötétség okozta depressziót, mint a közös vidámság?

Egy akkori család a karácsonyt, a szilvesztert és az újév első napját követően az újévi jókívánásokat hozó ifjakat várta, akik bizony meg is érkeztek.

(A terem közepén néhány gyerek egy asztal körül ül. Egy családot jelképeznek: szülőket és gyermekeket, hogy egy téli estén otthonukban mit is csinálhattak. Az apa pipázva ücsörgött, az anya éppen valamit hímzett, a gyerekek pedig játszottak. Kintről nagy hangú társaság lép be a szobát jelképező területre. Mindenféle hangot, „zenét” kibocsátó alkalmatossággal kísérik mondókájukat.)

Adjon Isten minden jót,
öt-hat tyúkot, jó tojót,
hízott disznót, sok hurkát,
telt pincét és kamarát,
sonkát, kolbászt, szalonnát,
gond ne bántsa a gazdát.
Adjék Isten szép vetést,
rengő ringó jó termést,
békesség és szeretet,
töltse meg a szívetek:
az új esztendőben.

Majd telt múlt az idő, hosszú, hideg téli napok követték egymást. A tavasz eljövételét várták. Találgatták, mikor kezdődik a tavasz. Ehhez kötődik az a közismert hiedelem is, miszerint ha a medve gyertyaszentelőkor meglátja az árnyékát, elnyúlik a tél, de ha nem, akkor korai tavaszra számíthatunk.

(A terem másik végében egy barlangot jelképező kuckóban fekszik a medvét alakító kislány. Az őt meglátogatók kicsalogatják a „barlangjából” és vele együtt táncolnak.)

Ha már semmi sem jelezte a tavasz közeledtét, különféle tavaszvarázslásokat rendeztek. Ehhez kapcsolódik a farsangi népszokás is. A farsang zajos mulatságait egy ősi hiedelem hívta életre. A közepkorban azt hitték az emberek a hosszan tartó hidegben, amikor az éjszakák is sokáig tartanak, a Nap ereje elgyengül, akkor a gonosz szellemek életre kelnek és nem engedik eljönni a tavaszt. zajos vígalmommal, ijesztő álarcokkal, a telet jelképező bábú elégetésével akarták ezeket a szellemeket s magát a telet elűzni.

(Zeneszó mellett álarcba öltözött csapat járja a táncot. Kezükből mindenféle kolomp, fazéktető, fűrűlya, melyekkel nagy ricsajot csapnak.)

A régi babonákat később elfelejtették az emberek, de a jelmezes-álarcos karnevál és a bálók, táncos mulatságok szokásai máig megmaradtak. Ezért gyűltek össze Önök is éppen ebben az időszakban s a többi gyerekkel együtt reméljük, hogy olyan jól fogják érezni magukat, hogy hangos dáridózás zajától a hideg tényleg hamarosan elkotródik.

Nagyon jó szórakozást kívánunk!

Szokásainkat, régi emlékeinket már csak az iskolások műsoraiban láthatjuk újra. A modern korban eltűnnek ezek. A végleges megsemmisüléstől azonban meg kell óvni. A régi szokásokat össze kell gyűjteni s rögzíteni, hogy unokáink is megismerhessék azokat.

**Farsang 19?? Bartalis Ilona, Havasi Piroska tanítónők,
???, Gyarmati Lajcsi, Harmati Icu, Koczka Icu, Polyák Illi, Fábíán Gyuszi**

ESKÜVŐK

Minden ember életében eljön a pillanat, amikor párjára találva egy új, egy külön családot alapít. A kisebb közösségekben a párok egymásra találása leginkább munka közben, vagy a kisebb rendezvényeken jött létre. Mivel kis létszámú településről van szó, legtöbbször már gyermekkoruk óta ismerik egymást, s egyszer csak eljön az a pillanat, amikor teljesen más szemmel néznek egymásra mint addig.

Minden kornak megvan a saját divatja öltözködésből éppen úgy, mint ismerkedési szokásokból. A falu népe időnként összejött egy-egy portán, ahol először csak beszélgettek, majd jókedvükben énekelnek, dalolásznak, muzsikálnak. A zenét leginkább az ekkor legismertebb, s leginkább használt citera szolgáltatta. Néha előkerült esetleg egy hegedű is, de ha nem volt más, jó volt a fésűre szorított selyempapír, melynek használata egyszerű volt s a célnak igencsak megfelelt.

A hétfégi mulatozások, az akkori fiatalság körében nagyon népszerű, úgynevezett „cuharé”-k igen nagy lehetőséget adtak arra, hogy a fiatalok jobban megismerjék egymást s esetleg valami kapcsolat is létrejöjjön közöttük.

Zsíros Lajos és Szalai Erzsébet esküvője

A bálokban, a mezőn, vagy éppen a korzón létrejött kapcsolatok sokszor végződtek esküvővel. Természetesen előtte még nagyon sok elvárásnak kellett eleget tenni mindkét fiatalnak. A szülőknek is meg kellett ismerni gyermekük szíve választottját, ugyanakkor a két családnak is egymást. Mivel nem olyan nagy közösségről van szó, – jelen esetben Bucsa községről – így ez sokszor csak formális volt, hiszen mindenki ismerte egymást.

A szigorú kötöttségekhez tartozott, hogy iparos csak iparossal, gazda ember pedig szintén csak a saját köréből választott párt magának s ettől csak nagyon ritkán tértek el. Persze voltak kivételek. De ha jobban belegondolunk, az élet se adott rá nagy lehetőséget, hogy ez másképp alakuljon. A cséplésnél, a kapálásnál s a többi mezőgazdasági munkánál nem lehetett találkozni az iparosokkal, hiszen azok a műhelyükben, üzletükben dolgoztak. S ez fordítva is igaz. Tehát a megismerkedések lehetősége is bizonyos határok között mozgott.

Nyakó Imre és felesége

Természetesen az eljegyzés előzte meg az esküvőt, melyhez bizonyos „ceremóniák” tartoztak. A lehetőségekhez képest, mindenki arra törekedett, hogy ez az esemény örökké emlékezetes legyen az ifjú párnak s természetesen a családnak, a rokonságnak. A tehetősebbek nagyobb lagzit tartottak, míg a

szegényebbek csak a saját képességeikhez méretezték ezt az eseményt.

Az egyházi esküvőket a templomban kihirdették, s ekkor már mindenki tudomást szerezhetett az eseményről. (A kötet végén Balogh István tanulmányában részletesen is ír az esküvőt, a lakodalmat megelőző eseményekről, s magáról az egész mulatságról s a hozzá tartozó eseményekről.) A vőfélyre, mint a lakodalmi ceremónia levezetőjére nagyon sok feladat hárul. Ő az aki elmegy a meghívandó vendégekhez, s szóban – vagyis verssel, rigmussal – meginvitálja a háziakat a nagy eseményre.

A nyomtatott esküvői meghívó...

... és az ifjú pár (Rózsika és András)

A mai világban mindez már egy kinyomtatott meghívóval is megoldható. Azonban a tehetősebbek már régebben is éltek ezzel a lehetőséggel. Példa erre a Koczka Rózsika és Farkasinszky András es-

küvőjére készült meghívó. Az egyszerű és elegáns értesítő a templomi esküvőre és a háznál tartandó lakodalmi vacsorára várja a címzetteket.

A lagzit megelőző napokban nagy a sürgés-forgás a lakodalmas háznál, hiszen a vendégsereget majd el kell látni étellel, itallal, süteménnyel – minden jóval. Összefog a rokonság. Van aki tyúkot, más tojást hoz a sütéshez-főzéshez készülődő asszonyoknak. A főétel legtöbbször a birka-pörkölt volt, de a disznótorost is szívesen fogyasztották a vendégek.

Lakodalomra készülődő asszonyok

Természetesen a lakodalomhoz hozzátartozott a zenekar is, mely végigkísérte az ifjú párt a háztól a templomig, majd a lakodalmi színhelyére, ahol reggelig húzták a talp alá valót. A zenekarnak is ki kellett tenni magáért, hiszen, ha gyengén muzsikáltak, vagy sokat pihentek, akkor bizony legközelebb másokat hívtak a lagziba, hiszen mindennek híre ment a faluban. Az utcán végigvonuló lakodalmas menetet természetesen figyelemmel kísérte a falu népe. Mindenki szerette volna látni a menyasszonyt, s természetesen kíváncsiak voltak a vendégekre is.

*Lakodalmas házhoz megy a zenekar:
Csapó Ferenc cimbalmos, Sóczó Gyula bögös,
Szabó János brácsás, Horváth Kálmán primás*

Esküvői menet egy régi fényképen

Ilyenkor mindenki a legszebb ruháját vette fel, hiszen nemcsak az ifjú párra figyeltek, hanem a megjelent vendégeket is. A fiataloknak – főleg a lányoknak – ilyenkor adódott jó alkalom arra, hogy új ruhát varrassanak, ezzel is megmutatva ország-
nak-világnak, mennyire követik a divatot. Természetesen mindig az adott család pénztárcájához igazodva.

Az ifjú pár, ha tehetett, fényképen örökítette meg ezt a szép pillanatot. Műteremben készült fényképek mutatják a kor menyasszonyi ruhádivatját, s a vőlegény elegáns ruhaviseletét. A családi képtárházban sok ilyen fotó található, ahol megismerhetjük nagyszüleink esküvői öltözetét. Ebből mutatok be itt is néhányat.

Lavrencsik János és felesége Horváth Anna

Földesi György és Berényi Mária

Kukli István és Berényi Julianna

Rostás Anna és Berényi András

Roncsek Erzsébet és Földesi Károly

Marton Ilona és Zagyva László

Fenyődi Julianna és ifj. Koczka Pál

TEMETŐ, TEMETÉSEK

Halálunk utáni létünkről minden kultúra más-ként vélekedik. Némely tan a reinkarnációt hirdeti, – mely szerint halálunk után más élőlényben élünk tovább. A keresztény hit szerint eljön a feltámadás, amikor újra testet öltünk, hiszen lelkünk tovább él a túlvilágon.

A lélek halhatatlansága s a hit, hogy a végítéletkor a test újra egyesül a lélekkel, eleve meghatározta a temetők misztikumát. A temetés helye ezáltal nagyon nagy jelentőséggel bír – mind a mai napig. A temető kijelölése után azt az egyház felszenteli s ettől kezdve szent helynek kell tekinteni. Mi magunk is úgy viselkedünk ezen a helyen, mint akik vigyáznak az itt nyugvók „örök álmára”. Hiszen halottaink csak időlegesen pihennek, „alszanak” itt. A hely hangulata adott, így a viselkedésformánk is ehhez igazodik, ide mindig megfelelő méltósággal és tisztelettel „látogat” mindenki.

Régi síremlék

Ez a hely az emberiség számára a végállomás, mégis úgy jövünk ide, mint akik meglátogatják a rokonaikat, ismerőseiket. Emlékük tovább él bennünk mindaddig, amíg fokozatosan egyre ritkábbak lesznek ezek a „furcsa találkozások” s végül csak évente egyszer, vagy még ennyiszor se jövünk ki hozzájuk. Ez nem azt jelenti, hogy véglegesen elfe-

lejtjük elhunyt szeretteinket, hanem csupán jelzi az élet folytonosságát.

A megszentelt temetőben csak olyanok találhatók végső nyugalomra, akik természetes halállal távoztak az élők sorából. Régebben az öngyilkosokat az egyház nem engedte be erre a területre. Nekik csak a temető árka, vagy a temetőn kívüli rész juthatott. Így jártak azok az újszülöttek is, akik még megkeresztelésük előtt elhaláloztak.

Bucsán ezt is másképpen kezelték. Itt a keresztelés nélkül meghalt újszülöttek általában az öregsülék sírhelyeinek lábához lettek eltemetve. Mindez azonban egyházi áldás nélkül és a legszűkebb családi körben zajlott.

A feszület mögött a régi temető

A temetkezési kultúra nemcsak belső, lelki viszonylatban változott meg, hanem külsőségeiben is.

Az eltemetett hozzátartozó sírját a rokonság mindig az anyagi körülményeikhez mérten jelölte meg. A tehetősebbek kőből faragott síremléket állítottak, a szegényebbek kopjafát, keresztet, illetve itt az Alföldön, a Tisza környékén, a szokásos csónak alakú fejfát. A nagyon gazdagok kriptába temették halottaikat, – ezzel is megkülönböztetve magukat az egyszerű emberektől.

A csónak alakú fejfákat tulajdonképpen a vízi életmódot folytató emberek állították a sírok fej részéhez. Nem bizonyított, de több mint valószínű, hogy ez arra utal, hogy régebben a magyaroknál a csónakban való temetkezés volt a szokás. A felállított csónak tulajdonképpen az embert formázza, az elhunytat jelképezi. Az alatta nyugvó adatait (nevét, születési és halálozási évét) a csónak külső részére vésték be. Így ez akkor olvasható, ha a sírhalom fej részénél állunk. Ezt a módszert még ma is használják a kőből készült síremlékeknél is. Az ország más vidékein a felirat akkor olvasható, ha a sír lábánál

állunk, – vagyis a fejfára, vagy a keresztre, esetleg a kőbe vésett szöveg a sírhalom belseje felé néz.

A bucsai temetőben mind a két féle variáció megtalálható. Van amelyiknél kifelé, – ezek többsége régi sír – míg az újabbak többségénél befelé néző felirat olvasható.

Dávid-csillaggal...

...és héber írással jelzett zsidó síremlékek

Az eltemetett személy vallási hovatartozása is jelezve van az utóbbi időkben, hiszen ott látható a tulajdonképpeni fejfán. A katolikusok keresztet, a reformátusok kelyhet, az izraeliták pedig a zsidó (Dávid) csillagot használnak megkülönböztetésre síremlékeiken.

Ha végigmegyünk a temetőn és ezekre a kis jelekre is figyelünk, máris megismerhetjük a település vallási összetételét. Mivel a régi temetőben a sírhantok már jeltelenek, így csak az 1940-es évektől lehet figyelemmel kísérni az előbbieket. Mindez az egyházközségek halotti anyakönyvében már pontosabban le van jegyezve. Bucsán csak az 1900-as évek elejétől van önálló anyakönyvezés, (ezen belül a halotti anyakönyvezés is) előtte ezt Karcagon, illetve Füzesgyarmaton, Szerepen és Szeghalmon végezték – attól függően, hogy éppen melyik településen jelentették be az eseményt.

Síremlék az elhunyt portréjával

A régi temetőrészen csak kevés fejfa maradt meg. Néhány megcsonkult, elkorhadt maradvány jelzi a sír helyét. Van néhány még egészben maradt is, bár ezeken a felirat már olvashatatlaná vált. Csak a hozzátartozók, a rokonok, – akik évente kijárnak ide megemlékezni, virágot elhelyezni – csak ők tudják, kik nyugszanak ott, a már szinte jeltelen halmok alatt. Van néhány kőből faragott síremlék is ezen a részen. Sajnos a feliratok ezeken is kopottak, olvashatatlanok.

A Bucsára vonatkozó anyakönyvi bejegyzések alapján megállapítható, hogy itt helyben az első temetés 1894. december 2-án történt, mikor is Szőke Juliánna másfél éves, gyomorhurutban elhunyt János nevű fia lett eltemetve. Mivel Bucsán akkor még anyakönyvezés nem volt, így Füzesgyarmaton történt meg ez a bejegyzés, az ottani halotti anyakönyvbe.

Ha most kimegyünk a bucsai temetőbe, láthatjuk, a régi sírokat már csak kisebb domborulatok jelzik. Közöttük sétálva, vigyázni kell arra, nehogy a kiemelkedő részekre lépünk, hiszen az alatt ott nyugszik egy régen eltemetett bucsai lakos. A mai napig nincs feltérképezve, felparcellázva a temető, így nem lehet tudni, hogy a jeltelen sírok kinkek a csontjait őrzik. Pedig nagyon érdekes lenne, ha megtudnánk határozni az előbbieken említett első ide temetett személy sírjának a helyét. Ha a temetkezés, a temetés mechanizmusa automatikusan lett átvéve az elődöktől, akkor a temetővel (illetve az ott felállított feszülettel) szemben állva a jobb kéz felől (a Nefelejcs utca sarkánál) a legszélső sírhalom takarja az első ide temetett csontjait. Persze ez csak feltételezés, nincsen erre bizonyítható dokumentum. De a logika, illetve a még meglévő – és olvasható – fejfák alapján ez valószínűsíthető. Ugyanis egyre beljebb haladva észak felé (a szántóföldek irányába) megfigyeljük a temetés időpontjait, egyből ki lehet következtetni a temetési sorrendeket. Vagyis: mindig keletről nyugati irányba haladtak, s ha a sor végére értek, újra kezdték az elejétől, így a sorok a dél felől az északi irányba lettek kialakítva.

Vaskerítéssel körbevett kriptá elhanyagolt állapotban

A temetés kivitelezése néhány érdekes részlettel rendelkezik az olyanok számára, akik nem ebben a közegben nevelkedtek, nem itt éltek, – mint például én is. Amíg máshol csak egyszerűen megássák a sírgödört és abban helyezik el a koporsót, itt Bucsán ez másképpen van. A gödör kiásása után egy úgynevezett *padmaj* készül, ami nem más, mint a gödör alján egy oldal irányú mélyedés kialakítása, amelybe majd a leeresztett koporsót csúsztatják be, helyezik el. Hogy miért? Állítólag azért, hogy amikor a földdel betemetik a sírgödört, ne dübörögjön olyan hangosan a koporsóra hulló föld. Mások szerint azért, mert az időnként megnövekvő talajvíz felnyomná a koporsót a fölötte lévő fellazított földdel együtt.

Valamelyik nap találkoztam egy ismerőssel. Kezékpárjára egy lapát volt kötözve. Nem munkásruha volt rajta. Meg is jegyeztem:

– Mi az? Csak nem ünneplőben akarsz lapátolni, vagy betonozni?

– Á! Dehogy! Nem, nem betonozás lesz. Megyek sírt húzni.

Na itt akadtam meg. Hogyan kell „sírt húzni”, miért kell „sírt húzni”?

A magyarázatot néhány nap múlva meg is találtam: Bucsán nincsenek hivatásos sírásók. A temetési szertartás végén azonban a sír betemetése az esemény zárása, befejezése. Mivel ez a legfájdalmasabb, a legmegrendítőbb, ezért szokták ezt mindenhol nagyon gyorsan elvégezni. Itt ez úgy történik, hogy ismerősök, barátok kapával, lapáttal jelennek meg, s ők végzik el a szertartás záró „jelenetét”. Egyedi, érdekes módszer ez, de leginkább emberi. Emberi, mert ezzel a cselekedettel a „sírhúzó” azt jelzik a gyászolók felé, hogy az utolsó pillanatig számíthatnak a segítségükre. Ez így megy folyamatosan, immár évek óta: én neked, te nekem!

Egyszerű és szépen tervezett kriptá

Nem szabad elfeledkezni arról a két síremlékről sem, melyek két idegen nemzet fiaiórt lett emelve. Német és szovjet katonákról van szó. Ők itt harcoltak, bár más és más eszméket képviseltek, de – mint ahogy azt az elbeszélésekből megtudtam – az itt élő emberekkel tisztességesen viselkedtek.

Lehet, hogy vannak olyanok, akik az egyik vagy a másik csoporthoz tartozó katonákat elítélik, s talán még a síremléküket is a földdel tennék egyenlővé. Ezeknek az embereknek csak azt lehet felhozni meggyőző érveként: gondoljanak bele, ezek a katonák is csak felsőbb parancsra kerültek erre a számukra

idegen vidékre, ismeretlen emberek közé. Éppen úgy, mint azok a magyar katonák, – esetleg hozzátartozóink – akik innen Bucsáról lettek az orosz frontra vezényelve, s ott érte őket halálos seb, ott haltak meg idegen földön, hazájuktól, kedvesüktől, szeretteiktől nagyon, de nagyon távol. S bizony milyen jó érzés azt hallani, vagy a híradásokban látni, hogy a mi rokonainkat, ismerőseinket fedő sírhantokat az ottani emberek gondozzák, ápolják. Azokon a vidékeken, a háború idején a magyar katona akkor ellenségnek számított s az is volt, bármiképp is szeretnénk ezt másképpen értékelni. Ezek után, ha az ottani emberek tudtak élni a megbocsátás, a szeretet eszközével, akkor mi se legyünk mások. Gondozzuk ezeket a sírokat, helyezünk rá virágokat a rokonaik helyett, – hiszen a távoli orosz mezőkön is kerül néhány szál virág az elesett magyar katonák sírjára.

Úttörők koszorúzzák a szovjet katonák sírját

A síremlékhez ellátogattak a Szovjetunióban élő rokonok is

A szovjet katonai emlékmű kissé elhanyagolt. Orosz szövege alatt ott a magyar fordítás is: „*Itt nyugszik két ismeretlen szovjet hős...*”

A hét német katona valamikor együtt lett eltemetve a szovjetekkel. Az 50-es évek politikája azonban megkövetelte, hogy őket másképp kezeljék. Ezért egy külön sírhelyet kaptak, minden különleges jelzés nélkül. Őket a helyi lakosok vették párfogásba. Fejfát faragtak, s virágokat tettek a sírhalmukra. Méltóbb lenne nekik is egy egyszerű síremlék, hiszen ők minden harc nélkül kerültek a környékre, ők személy szerint senkit nem bántottak. Sajnos hazájuk se tett értük eddig semmit. Immár több mint 60 éve magyar földben pihennek.

Szerény kis kereszt a hét német katona sírja felett

Nem volt temetkezési vállalat, se temetkezési vállalkozó. A haláleset megtörténtekor a rokonság a legközelebbi asztaloshoz fordult, hogy készítse el a koporsót. A szegényebbek – ők voltak többségben – nagyon egyszerű s nagyon olcsó koporsót tudtak csak biztosítani az elhunytak. Nem tudni, hogy a legszegényebbek, akik nincstelenek voltak, milyen végső búcsúztatásban részesülhettek. Jutott-e részükre tisztességes koporsó, egyszerű szemfedél?

A szokás végül is hagyományt teremtett, így az asztalosokhoz tartozott a temetés lebonyolítása: a koporsókészítéstől a sír kiásásán keresztül egészen az elhantolásig.

Koporsók és fejfák a raktárban

A halál beállta után az elhunyt a háznál lett felravalozva. Átöltöztették a legszebb (vagy halotti) ruhájába, gyertyát gyújtottak, a házban található tükröket letakarták. Estére jöttek a rokonok, az ismerősök s a hivatásos sirató-asszonyok. Megkezdődött a virrasztás, mely folyamatos imádkozásból és zsoltárok énekléséből állt. A virrasztás s magára a temetésre való előkészület összehozta a családot, a rokonságot. Nyilván elsődleges volt a gyász, az első órákban a sírás, de a feltétlenül szükséges dolgokat ettől függetlenül el kellett intézni: a sírgödör kiásatása, a koporsó elkészítése, az egyházi ceremónia és az időpont megbeszélése, egyeztetése.

A háztól való temetés egyik fő kelléke a fekete drapéria, amivel a bejárati ajtót „díszítették”. Ezzel tulajdonképpen kifelé is jelezték a családot ért gyászt – s egyben megadták a halottnak az utolsó útja előtti szép búcsú lehetőségét.

Halottaskocsi pihenőben

Díszes halotti kocsin vitték ki a koporsót a temetés napján a sírhoz. A nevesebb embereket, – vagy az olyanokat, akik nagy tisztességet élveztek már életükben, – a „Szent Mihály lován” vitték a temetőbe. Ez nem más, mint amikor a barátok, vagy a rokonok férfi tagjai a vállukra vették a koporsót s így vitték végig az utolsó útján a halottat.

Az anyakönyvekben régebben beírták a halál oka mellett azt is, hogy a temetési szertartást ki végezte, illetve milyen módon búcsúztak az elhunytól. Az egyszerűbb embereknek csupán énekszó dukált, míg a tehetősebb, vagy nevezetesebb halottak prédikáció mellett lettek elhantolva. Az öngyilkosoknak még ennyi se járt. Őket csak a család kísérte el utolsó útjára, minden ceremónia nélkül. A keresztesletlen gyerekek is a temetőn belülré kerültek. Ők általában az „öregszülék” lábánál lettek örök nyugalomra. Más vidékeken, az egyházi – főleg katolikus temetőben – ez nem volt lehetséges. A bucsai temető azonban községi tulajdonú, nem egyházi, így ilyen diszkrimináció itt nem történhetett. Amíg máshol bizonyos idő elteltével újra meg kell „váltani” a

sírhelyet, nehogy rátemetés történjen, itt öröknyugvásra van lehetőség. Tehát az eltemetettet soha nem háborgatják majd egy újabb temetéssel.

1. száma megegyezik a 8200–51994. Eü. M. száma utasítással. 2. A bejelentés példányára:

Sorsszám: **65**

Halottvizsgálati bizonyítvány

Eltüntetett, díjazottak felelettségük után a feleletet a megfelelő szó leírásával kell megadni! Ismeretlen holttest esetében a 19. c) és d), a 20. 21. kérdőpontokat feltétlenül, a többi kérdőpontokat pedig a lehetőséghez képest kell kitölteni. A halottnak kell a *előnevezett* példányban kiállítania.

1. A halott családi- és utóneve (asszonyoknál a leánykori név is; ismeretlen holttest vizsgálatánál az „Ismeretlen holttest” megjelölést kell bejegyezni):	Róssa Mihály.
2. Utolsó állandó lakóhely:	Békés megye, Szehalmai járás, Búcsa község, Kiszfeludi ut 11. sz.
3. Neme: (férfi (fő) – nő (leány)):	férfi.
4. Születés: a) ideje: b) helye: c) egy nappal fiatalabb csecsemőhalott élt:	a) 1896. év november hónap 8. nap. b) Békés megye Jévaványa , község (város). c) órát
5. Családi állapot (nőnek: házas, özvegy, elvált):	N/a.
6. Foglalkozása vagy állása:	éjeli sr. segéd munkás.
7. Előző, tartósabb foglalkozásai) vagy állásai)	
8. Szülők neve: a) apa: b) anyja leánykori neve:	a) Róssa Mihály. b) Virág Erzsébet.
9. A legközelebbi hozzátartozó a) neve: b) lakása:	a) Róssa Mihályné az. Háló Margit. b) Búcsa Kiszfeludi ut 11.
10. Ha az elhalt az eltartó eltartott volt, a) neve: b) állása vagy foglalkozása: c) lakása:	a) / b) / c) /
11. A halált okozó megállapított (boncolás – kesztyűvel – oros halottvizsgáló – nem oros halottvizsgáló) a halált közvetlenül előidéző betegség vagy állapot (tűneti megjelöléseket, pl.: szívgyengeség, szívbetegség, légzésbénulás, tüdőgyulladás, gőrcsök, rángások, fojtadás stb. nem szabad használni; erőszakos hálfelvetéskor az erőszak módja közzététel, pl.: baléret, kocsiigázás):	boncolás. vizbenfullás.
12. A halál oka: a) alapbetegség (a fentiekre vezető megelőző betegség, állapot) volta (nem – igen), megpedig: b) kísérő betegségek stb.: c) d) e) f) g) h) i) j) k) l) m) n) o) p) q) r) s) t) u) v) w) x) y) z) aa) ab) ac) ad) ae) af) ag) ah) ai) aj) ak) al) am) an) ao) ap) aq) ar) as) at) au) av) aw) ax) ay) az) ba) bb) bc) bd) be) bf) bg) bh) bi) bj) bk) bl) bm) bn) bo) bp) bq) br) bs) bt) bu) bv) bw) bx) by) bz) ca) cb) cc) cd) ce) cf) cg) ch) ci) cj) ck) cl) cm) cn) co) cp) cq) cr) cs) ct) cu) cv) cw) cx) cy) cz) da) db) dc) dd) de) df) dg) dh) di) dj) dk) dl) dm) dn) do) dp) dq) dr) ds) dt) du) dv) dw) dx) dy) dz) ea) eb) ec) ed) ee) ef) eg) eh) ei) ej) ek) el) em) en) eo) ep) eq) er) es) et) eu) ev) ew) ex) ey) ez) fa) fb) fc) fd) fe) ff) fg) fh) fi) fj) fk) fl) fm) fn) fo) fp) fq) fr) fs) ft) fu) fv) fw) fx) fy) fz) ga) gb) gc) gd) ge) gf) gg) gh) gi) gj) gk) gl) gm) gn) go) gp) gq) gr) gs) gt) gu) gv) gw) gx) gy) gz) ha) hb) hc) hd) he) hf) hg) hh) hi) hj) hk) hl) hm) hn) ho) hp) hq) hr) hs) ht) hu) hv) hw) hx) hy) hz) ia) ib) ic) id) ie) if) ig) ih) ii) ij) ik) il) im) in) io) ip) iq) ir) is) it) iu) iv) iw) ix) iy) iz) ja) jb) jc) jd) je) jf) jg) jh) ji) jj) jk) jl) jm) jn) jo) jp) jq) jr) js) jt) ju) jv) jw) jx) jy) jz) ka) kb) kc) kd) ke) kf) kg) kh) ki) kj) kk) kl) km) kn) ko) kp) kq) kr) ks) kt) ku) kv) kw) kx) ky) kz) la) lb) lc) ld) le) lf) lg) lh) li) lj) lk) ll) lm) ln) lo) lp) lq) lr) ls) lt) lu) lv) lw) lx) ly) lz) ma) mb) mc) md) me) mf) mg) mh) mi) mj) mk) ml) mm) mn) mo) mp) mq) mr) ms) mt) mu) mv) mw) mx) my) mz) na) nb) nc) nd) ne) nf) ng) nh) ni) nj) nk) nl) nm) nn) no) np) nq) nr) ns) nt) nu) nv) nw) nx) ny) nz) oa) ob) oc) od) oe) of) og) oh) oi) oj) ok) ol) om) on) oo) op) oq) or) os) ot) ou) ov) ow) ox) oy) oz) pa) pb) pc) pd) pe) pf) pg) ph) pi) pj) pk) pl) pm) pn) po) pp) pq) pr) ps) pt) pu) pv) pw) px) py) pz) qa) qb) qc) qd) qe) qf) qg) qh) qi) qj) qk) ql) qm) qn) qo) qp) qq) qr) qs) qt) qu) qv) qw) qx) qy) qz) ra) rb) rc) rd) re) rf) rg) rh) ri) rj) rk) rl) rm) rn) ro) rp) rq) rr) rs) rt) ru) rv) rw) rx) ry) rz) sa) sb) sc) sd) se) sf) sg) sh) si) sj) sk) sl) sm) sn) so) sp) sq) sr) ss) st) su) sv) sw) sx) sy) sz) ta) tb) tc) td) te) tf) tg) th) ti) tj) tk) tl) tm) tn) to) tp) tq) tr) ts) tt) tu) tv) tw) tx) ty) tz) ua) ub) uc) ud) ue) uf) ug) uh) ui) uj) uk) ul) um) un) uo) up) uq) ur) us) ut) uu) uv) uw) ux) uy) uz) va) vb) vc) vd) ve) vf) vg) vh) vi) vj) vk) vl) vm) vn) vo) vp) vq) vr) vs) vt) vu) vv) vw) vx) vy) vz) wa) wb) wc) wd) we) wf) wg) wh) wi) wj) wk) wl) wm) wn) wo) wp) wq) wr) ws) wt) wu) wv) ww) wx) wy) wz) xa) xb) xc) xd) xe) xf) xg) xh) xi) xj) xk) xl) xm) xn) xo) xp) xq) xr) xs) xt) xu) xv) xw) xx) xy) xz) ya) yb) yc) yd) ye) yf) yg) yh) yi) yj) yk) yl) ym) yn) yo) yp) yq) yr) ys) yt) yu) yv) yw) yx) yy) yz) za) zb) zc) zd) ze) zf) zg) zh) zi) zj) zk) zl) zm) zn) zo) zp) zq) zr) zs) zt) zu) zv) zw) zx) zy) zz)	a) név: b) címe: c) helye: d) helyének közelebbi megjelölése (lakás – gyűjtőtér – egyéb helyiség – földi hulla):
13. A gyógykezelő orvos vagy gyógyszerész: a) neve: b) címe: c) helye: d) ker. e) sz. hsz.	a) név: b) címe: c) ker. d) sz. e) hsz.
14. A halál: a) neve: b) címe: c) helye: d) ker. e) sz. hsz.	a) név: b) címe: c) ker. d) sz. e) hsz.

C. 3110–49 r. sz. - Nyomtatványkiadó V. 6194 - 608460 Pétervári (ny)

Halottvizsgálati bizonyítvány

Az elkorhadt fejfák között vannak kőből emelt síremlékek is. Ezeken is találhatunk a korra jellemző információkat. Nyilván tehetősebb emberek, jobb módú családok mesterektől rendelték meg a sírköveket. A stílus, – melyet ezek képviselnek – visszatükrözik azt is, ami az elkorhadt fejfákon lehetett. A temetés során nem véglegesen búcsúztak el a halottól, hiszen emléket sokáig szerették volna megőrizni, mégpedig szokatlan formában. Vannak fejfák, síremlékek, melyek csak az elhunyt adatait viselik. Ezek szűk információk. Ha alaposabban körbenézünk, észrevesszük, hogy némely sírkőn üzenetek vannak. Üzenetek az elhunytak, üzenetek az elhunytól, üzenetek a temető látogatóinak.

Mi lett belőlem? Temetői fejfa,
Mely a világnak egy nevet mutat...

Ady Endre: Temetetlenül

Ady Endre sorai valóban érzékletesen, szemléletesen tárja elénk a fejfákról gondolatait, mely tulajdonképpen az ember utolsó állomásának jele az utókor felé. Ez a jelzés lehet szűkszavú vagy terjedelmes, szöveges vagy képes információ. Mindenkép-

pen szükség van rá. Ez által élhet tovább az emberek emlékezetében az, ki e fejfa alatt nyugszik.

Érdeemes ezekre a feliratokra egy kicsit jobban odafigyelni. Néhány szöveg sajtószerű és egyedi, azonban többségben vannak a sablonosak. Bizonyos szövegeket érdemes értelmezni, vannak olyanok, melyek elolvasásakor még az idegenek is meghatódnak, elzárkózhatnak. Főleg kisgyermek, fiatalok síremlékeire gondolok itt. Hiszen ki nem éli át ilyenkor azt a kegyetlen fájdalmat, ami egy gyermek eltávazása vált ki a szülőkből, testvérekből. Egy ilyen fiatal sírkövén olvastam az alábbi sorokat:

*„Fiatalon ragadt el a halál
szíved már nem dobog,
de a miénk örökké fáj.”*

A sírfelirat tulajdonképpen az utódoknak szól, hiszen ezáltal megtudhatja bárki, hogy az ide temetett személy ki lehetett. A halott név nélkül éppen olyan lenne, mintha nem is létezett volna. Az egyéb más információ csak kiegészítés, sokszor nagyon hasznos, máskor csupán hivalkodó.

A búcsú-versek, búcsúszavak az eltávazotthoz szólnak, de az olyan jelzés, hogy a sírkövet ki állította fel, az már csak a környezet informálására szolgálhat.

A Molnár házaspár síremléke

A Molnár házaspár sírkövén alul azt olvashatjuk, „Szeretettel a Vida család”. Nyilván ők voltak azok, akik a sírkövet felállították – vagy rokoni kapcsolat okán, vagy csak hálából.

Máshol is megemlítik a sírköveken azt, hogy ki emeltette, ki készítette azt. A Németh házaspár síremlékén a következő szöveg olvasható: „E sírkövet emeltette a vele nyugodni kívánó hű férje és 4 gyermeke”

Igen. A halál bekövetkezte olyan fájdalmat és szomorúságot hoz az emberek lelkébe, hogy ők is szeretnének az elhunyt szeretett társal együtt lenni

még a túlvilágon is. Erről tanúskodnak az alábbi rímes sorok:

*„Ha a gyásznapijaim le fognak telni,
Ide jövök hozzád hű párom pihenni.
Életedben a jóság mintaképe voltál,
Haláloddal nagy bánatot hagytál.
Emléked örökké fog közöttünk élni,
Téged soha nem fogunk elfeledni.”*

A Jámbor család síremléke

A Jámbor család sírkövén a bucsai emberekre jellemző életút ismertetése és a végső búcsú szavai egyszerű rímbe öntve:

*„Munka és szorgalom volt az életük,
legyen csendes pihenésük”.*

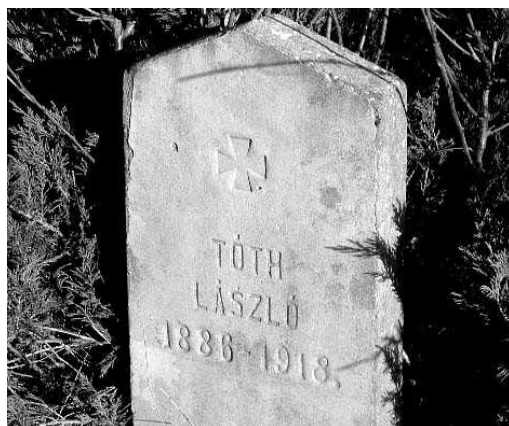
Milyen érdekes, hogy az életben és a munkában megfáradt embereket haláluk után is jókívánságokkal látják el. Átérik a búcsúzó, hogy a fárasztó életút befejezése után, legalább a túlvilág biztosítson részükre egy olyan szép, csendes pihenőt, melyre életük során bizonyára sokszor áhítoztak. Ez is azt mutatja, hogy a túlvilági életről megvolt a saját elképzelésük, – a vallásuk is azt tanítja, hogy a halál után jön az örök élet. S ebben az örök életben már csak jobb és szebb lehet, mint itt a földi nyomorúság, a földi szenvedések közepette.

Megkopott fejfa-vésés

A sírfeliratok egyéni alkotások, főleg a fából készült fejfákon. A betűk fába vésését csak gyakorlott írástudók végezték, akik tulajdonképpen egy különleges népi stílust, egy népi esztétikát alakítottak ki ezzel a faragó-díszítő művészettel. Ha megfigyeljük a már igencsak megkopott, megrepesztett fejfákat,

észlelhető az alkotó stílusa, hiszen az ő feladata volt a hagyományos jelek felvitele – pl. szomorúfűz – s a motívumok mellett az elhunyt adatainak rögzítése. Egyenletes, szép betűkkel kerültek fel a nevek, évszámok s a búcsúzó szavak, rövidítések. A sírfeliratokat készítő személyt „fejfáíró”-nak is nevezték.

1918-as síremlék

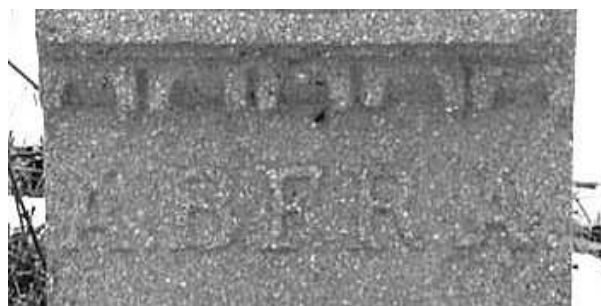
Az elhunytakról még akkor is „beszélnek” a sírkövek, ha csak egy név és egy számsor található (születés és halál időpontja), bár valamelyiken csak a halálozás évszáma látható. Van a bucsai temetőben néhány egyszerű sírkő, mérete kicsi s a különlegessége, hogy a felső részén látható rajta egy kereszt. Ez viszont mindent elárul, mert nem a temetéskor jellemző keresztet látjuk itt, hanem a harcok során érdemeket szerzett katonai érdemrend keresztjét. Az évszám is ezt mutatja: 1918. Vagyis az I. Világháborúban elesett (vagy annak következtében betegségben elhunyt) katonák nyugszanak ezen jelzések alatt. A rajta lévő nevek alapján van közöttük bucsai, de a szláv hangzású nevek azt jelzik, hogy idegen, más ország szülőttei ezek a katonák. A helyi születésű szerintem: Szujó Mátyás (1898-1918). A másik magyar származású: Tóth László (1886-1918), lehetséges, hogy ő is itteni lakos volt. Az idegenek pedig: Papkovics Iván (1918) és Sturaszin Viktor (1918). Nevük egyértelműen idegen hangzású. Náluk még a születési évüket se tudták, csak a nevüket, míg a két magyarnál mind a két adat szerepel.

A sírok közötti bolyongásaim közben érhetetlen szövegekre bukkantam: ABFRA, ABFTRA, ATRE.

Valamilyen misztikus varázs-szavaknak gondolhatjuk ezeket, hiszen a hangzásuk is hasonló, – olyan, mint egy bűvész abrakadabrá-ja. Sok fejtörést okozott, hiszen több fejfán is hasonló „bűvös” betűsort olvashatunk. Több megkopott, síremléken is ez a szöveg olvasható.

A sablonos sírfeliratok között – „Itt nyugszik...” vagy a „Béke poraira” szövegek között feltétlenül oldottabbak és közvetlenebbek az előzőekben említett szövegek. Talán egy kicsit személyesebb, közvetlenebb s ezáltal sokkal közelebb állónak érezhetjük ezeket. Az információ, melyet velünk közölnek,

lehet, hogy kissé túlzottnak tűnik, de mégis valamit megtudhatunk az elhunytól az idők távolán keresztül is.

A sírkő alján az írás: ABFRA

A fejfába vésett szöveg: ABFTRA

Visszatérve a „betűrejtvényre”, – mely kissé misztikusnak tűnik – egészen egyszerű és kézenfekvő a megoldása. Az általában keskeny fejfákra hosszú szöveget nem lehet vésní, így a megoldás az lett, hogy az ide képzelt szöveget egyszerűen lerövidítették. Mégpedig úgy, hogy a szavak első betűi kerültek a fejfára. Az előbbieken leírt rövidítés tehát: ABFRA, vagyis *A Boldog Feltámadás Reménye Alatt*. Néhányan másképpen értelmezik ezt a betűsort. Az utolsó betűt valaki *Amen*-ként értelmezi, van olyan, aki *A Boldog Feltámadás Reményében Alsunk* szöveget véli helyesnek. Így máris sokrétűbb, azonban az alap gondolata ugyanaz. Egy másik: ABFTRA, ami ugyanazt jelenti, mint az előző.

A sírkövön két rövidítés: B.P. és A.T.R.E.

A korábban már említett Németh házaspár sírkövén két rövidítés is látható. Az első: B.P. Ez a rövidítés annyit tesz, mint Béke Poraira. A márványlap alján még egy rövidítés: A.T.R.E.

A szokásos rövidítések:

ABFTIRA = A Boldog Feltámadás Idejének Reménye Alatt

ABFTRA = A Boldog Feltámadás Reménye Alatt

ABFRA = A Boldog Feltámadás Reménye Alatt

SZ = Született

MH = Meghalt

BLPF = Béke Lengjen Porai Felett

BP = Béke Poraira

BH = Béke Hamvaira

ATRE = (ezt a rövidítést sajnos nem tudtam megfejteni)

A túlvilágra távozottak emlékképe nemcsak a rokonság körében maradhatott meg, hiszen néhány helyen a fényképüket is a sírkőbe illesztik. Ezáltal akkor is látjuk őket, amikor virágot viszünk ki hozzájuk. Sőt az idegenek is megismerhetik arcvonásait, s ezáltal láthatják, ki nyugszik a márványkő alatt.

A Fábíán testvérpár egyik fejfájára egy bronzplakett van illesztve, melyen Szűz Mária látható egy kis angyalkával a válla felett.

Plakett a fejfán

Mint ahogyan az a fejfákon, síremlékeken is látható, az elhunytakat nagy tiszteletben tartották. Ez tulajdonképpen már a halál beálltakor elkezdődött, hiszen ettől kezdve a gyászoló családra olyan magatartásforma várt, mely évszázadokra vezethető vissza. Bár a halál utáni örök élet reményében élte mindenki hétköznapijait, mégis szomorúság és bánat költözött az elhunyt házába. A gyász külsőleg is megmutatkozott: a magyar emberek feketébe öltözve mutatják ki fájdalmukat és bánatukat. A hagyomány és a szokásjog bizonyos íratlan törvényeit illendő betartani. Amely családban haláleset történt, ott egy évig, – de legalább fél évig – nem volt semmi mulatozás, semmi olyan összejövetel, mely zenével vagy énekszóval járt. Ilyen esetben még a betervezett esküvőket is elhalasztották, s ha valami miatt mégis meg kellett tartani, nem volt olyan vidám és

hangos, mint egyébként lett volna. Már csak azért se, mivel akkor a falu a „szájára vette” volna a gyász elhanyagolását és mellőzését. A fekete ruha viselése fiataloknál általában fél év, míg a felnőtteknél – főleg házastársnál – egy év volt. Az idősebbek, ha párjukat elvesztik – főleg a nők – ettől kezdve életük végéig csak feketében jártak. Ez még ma is tapasztalható itt Bucsán, de megfigyelhető az ország bármely részén, bármely tájegységén, – legyen az falu vagy város.

Modern síremlék

A temetőben sétálgatva sokféle síremléket láthatunk. Az egyszerű kopjafától kezdve a márványból faragott, díszes kivitelezésűig megtalálható. Némelyiken csak az elhunyt adatai vannak. Másikon egy üzenet az élőknek, vagy éppen az elhunytak. Mindez azt jelenti, hogy nem búcsúztunk el végleg egymástól: hiszünk a találkozásban. Mindezt igazolják a sírfeliratok. Ez tulajdonképpen egy kapocs az elhunytak és az élők között. Olvassunk el mi is egy párat!

Sírfeliratok:

Nyugodjanak Jézus nevében

A BÉKE ANGYALA VIRASZON FELETE
(Így, helyesírási hibával!)

Odavan a remény, itt maradt a bánat
E sírba temettem egy hű élettársat

Olyan csend van így nélkülöd, hogy szinte hallani,
Amit még utoljára akartál mondani.

Fájó szívem ha megszűnik dobogni,
Ide jövök hozzád megpihenni.

Hanig Józsefné Knopka Anna, a számtartó feleségének sírkövén:
Édes itten megpihenni,
Idelelni már nem fáj semmi.

ÉPÍTÉSEK – ROMBOLÁSOK

Evtizedek, évszázadok kellene ahhoz, hogy egy közösség megalapozza jövőjét, amely nemcsak az összetartó erőből és az emberek akaratától függ, hanem az általuk készült alkotásokról, építményektől. A környék geológiai adottságai nem adták ahhoz, hogy kővárak, kőházak létesüljenek Nagy Bucsa Pusztán.

Mégis többször megpróbálkoztak olyan települést létrehozni, mely örökös lakóhelyül szolgált volna. Nem sikerült, hiszen az évszázadok viharai, a természet kiszámíthatatlansága el-el söpörte két kezükkel épített templomukat, házaikat, ólaikat – mindenüket. Mégis újból és újból megpróbálták gyökeret verni ezen a különlegesen változatos vidéken. Egyértelmű, hogy ahova az ember építkezik arra a helyre hosszú időre szóló tervei vannak.

Az előbbieken már szó volt arról, hogy Bucsán már az 1500-as években állt templom, mely többször leégett, elpusztult. A következő évszázadokban is hol kiürül a környék, hol pedig újra benépesedik. Ez a folyamat felerősödik a vadvizek lecsapolása után. Az embereknek föld, munka s főleg kenyér kell. S ezekhez természetesen hajlék, ahol leélhetik dolgos életüket.

Az emberek eleinte házaikat, tanyáikat építik fel s csak utána gondolhatnak más egyébre. Szép lassan benépesedik Nagy Bucsa Pusztája. Egymás után nőnek ki a földből a kis tanyák. Bár közigazgatásilag Füzesgyarmathoz tartozik az egész vidék, mégis az itt élők bucsaiaknak tartják magukat. Az anyakönyvi bejegyzések szerint is így különböztetik meg őket a füzesgyarmatiaktól. Bucsai béres, Bucsai tanító stb. jelzőket írnak a neveik elé. Tehát bármennyire is más helyen folyik az adminisztráció, ez a közösség önállóan tekinthető.

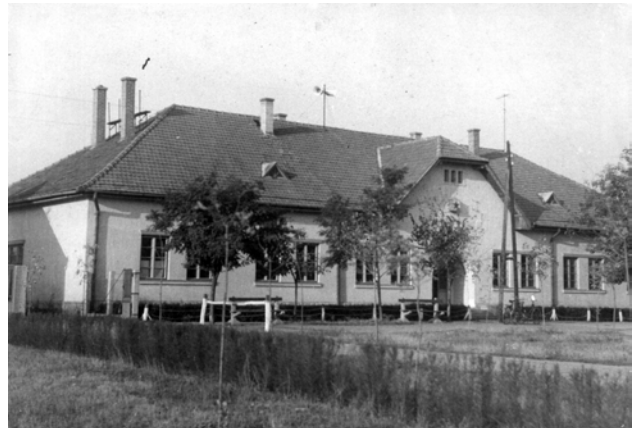
Önállóságuk azonban csak az 1894. december 4-től kezdődik. Miért? Azért, mert ekkor temetik el az első bucsai lakost itt helyben, s szerintem addig nem tekinthető valódi, önálló településnek a falu, amíg szeretteiket más vidékre, más faluba vagy városba kell örök nyugalomra helyezni. Csak akkor önálló egy település, ha a születés, az élet, a munka, a halál egyazon helyen történik.

Az önállósodás folyamata fejlődés, melynek velejárója a közigazgatási, oktatási, vallási épületek létrehozása. Szép példa erre a két templom felépítése, hiszen ezt közadakozásból, a hívők adományai-ból kellett megoldani.

De a majorok is bővültek cselédházakkal, gazdasági épületekkel, sőt kastéllyal is. Mari majorban, Jenő majorban, Rakoncáson is épült kastély, mely

stílusában, méretében messze elmarad az ország más részein lévő „testvéreitől”, de mégis nagyságával, minőségével teljesen elüti az itt eddig megszokottól. Ezek falai természetesen téglából vannak, míg a többi ház csak vályogból. Maradandónak szánták ezeket – mégis eltűntek.

A falu a kulturális életére is gondolt, így közös összefogással megépítették a falu moziját. Mindenki segített, aki csak tudott. Segítettek az agyag kitermelésében, a vályogok kivetésében, a falak felhúzásában, a tető elkészítésében. Végül elkészült, s ettől kezdve Bucsa apraja-nagyja ide járhatott, s nézhette a jobbnál jobb (vagy a gyengébb minőségű) filmalkotásokat. Az épületnek más funkciója is volt. Nagyobb rendezvényeket, bálkat, falugyűléseket tartottak itt. Szerencsére ez az épület még ma is áll, bár funkciója más. Maradt a kultúra vonalán, csak most könyvtárként szolgálja a művelődni vágyókat.

A felújított községháza

A felújított MOZI épülete

A II. Világháború után a majorokban lévő cselédházakat bontják le, s tégláiból (ezek nem vályogból voltak!) a faluban épülnek házak, új otthonok.

A kultúrára a későbbi időszakban is gondoltak. Mivel a mozi helyisége nem szolgálta már megfelelően a falu közösségi életét, így időszerű volt egy modernebb, tágasabb épületet biztosítani a kultúrának. Felépül a most Községi Háznak nevezett épület, mely pártháznak épült – sőt még sokan ma is így hívják – de később már itt zajlott a falu valódi kulturális élete, hiszen bálteremmel, színházteremmel – melyben filmvetítés is volt – lett kibővíve.

Az épülő Pártház...

...és az elkészült épület

A kultúra mellett az egészségügy is előtérbe került. Mivel orvosi rendelője volt, hiszen már a század elején is itt rendelt a helyi orvos, ahol a mostani rendelő is van. Ezért hívták abban az időben a Széchenyi utcát Orvos (Doktor) utcának.

Dezsényi Mihály orvos háza és rendelője

Dezsényi doktor háza stílusában a 20-as, 30-as éveket idézi fel. A polgárosodó vidék is felzárkózott a városi építkezések színvonalához. Úgy külső megjelenésében, mint komfortfokozatában már nem a népi építészetet követi, hanem a XX. század igényeit

veszi figyelembe a tervező és az építető. Ha jobban megnézzük a Dezsényi-féle házat, bizony nagyon sajnálhatjuk, hogy az átépítés és a modernizáció miatt teljesen eltűnt egyedi stílusa, s bátran megjegyzem: a szépsége is. Gondoljunk bele, hogy ha eredeti állapotában állna az épület, bizonyára megcsodálnák az itt átutazó idegenek, vagy az ide látogató kirándulók, vendégek.

Ahol betegek vannak, oda gyógyszer is kell. A gyógyszereket pedig a patikákban a gyógyszertárakban árulják. Így természetesen fel kellett építeni ezt is. Megint az összefogás volt a jellemző – mint már annyiszor Bucsa fejlődése során.

A gyógyszertár építési munkálatai (1959)

Épül és fejlődik Bucsa. Ezzel párhuzamosan a környező tanyavilág – a TSZ területi igényei miatt – egyre csak fogy, míg végleg el nem tűnik. Eleinte rábeszéléssel, később már kényszerrel távolították el az itt lakókat. Ez se tettlegesség volt. Másképpen működött ez. Egyszerűen csak körbeszántották a makacskodó család tanyáját. A TSZ-tagok ide jártak ki megművelni a közös földet. Mikor gyümölcsérés volt, minden gátlás nélkül megvámolták a fák terméseit. De ez lett volna a legkisebb baj. A hívatlan szüretelők már egész ágakat törtek le, s vitték a többiekhez, hogy a beérett gyümölcsöt csak úgy pihe-nés közben, ülve szedhessék le. Az ilyen pusztítás előbb utóbb arra készítette a makacskodó tanya-gazdát, hogy vagy belép a TSZ-be, vagy „csak” elmenekül onnan.

Hasonló sorsra jutott a sokak által kedvelt lóré is. A kimustrált mozdonyokat elvitték, a síneket pedig felszedték. A szép emlékeket felidéző kisvasút sínjei végül a faluba kerültek, itt hasznosították. Hidakra hegesztettek belőlük korlátokat, a sportpálya üléseinek is ez biztosítja a vázat. Néhol kerítésoszlop, vagy kapu készült belőle. Mindenesetre továbbra is itt van a bucsaiak közelében, s tovább szolgálja ezt a kis közösséget.

Nagy szükség volt és van még ma is a gyalogosok közlekedését biztosító betonjárdákra. A pénz szűke miatt az utcákban csak az egyik oldalon épülhetett meg, de ez is nagy előrelépésnek számított. Mint mindenben, ebben a munkálatokban is részt

vett a lakosság nagy része. Most már a kerékpárutak kiépítését kell majd szorgalmazni, hiszen a járdák a gyalogosok részére készültek.

Járdaépítés

Az oktatás is Bucsán több különálló épületben folyt. A háború előtti időkben épült katolikus, református és községi iskolák épületei már nem szolgálták megfelelően a gyermekek képzését. A falu népessége egyre nőtt, s a tantermek kevésnek és szűknek bizonyultak. Új iskolát kellett építeni, hogy a zsúfoltság csökkenjen. A költségvetésből nem tellett arra, hogy akkora iskola épüljön, melyben a teljes létszámot el lehetett volna helyezni. Így továbbra is használni kellett a régebbi tantermeket, de az iskolások egy része már modernebb körülmények között, nyugodtabb feltételek mellett tanulhattak. Ebben az időben már minden nyolc-tantermes iskolát tornateremmel kellett ellátni. Ez központi rendelet volt, tehát mindenkire vonatkozott.

Az új iskola épülete

Sajnos itt Bucsán a felsőbb (járás) csúrcsavarnak köszönhetően ez másképpen alakult. A tornaterem kispórolását úgy oldották meg, hogy egyik évben csak az iskola egyik szárnya épült meg, s csak a következő évben készült el a következő négy tanterem. Ezáltal úgy történt a törvénysértés, hogy nem történt törvénysértés. Vagyis nem nyolc osztály épült, hanem egyik évben négy és a másik évben is négy. Ez aztán a furfangos matematika!

Mari-major, Jenő-major, Rakoncás, Nagy-Bucsa a háború előtt éppúgy virágkorát élte, mint Bucsa. Az itt élő emberek sok szeretettel és nosztalgiával

beszéltek az itteni közösségről. A cselédházakban élő emberek boldogok voltak, hiszen az akkori körülményekhez képest jól éltek. Kiegyensúlyozott, nyugalmas volt itt minden. Az itt élő családok gyermekeinek se kellett messzire menniük tanulni, hiszen a részükre itt helyben felépítettek egy iskolát is. Az intéző is itt élt mellettük a „kastély”-ban. Kastélynak mondja mindenki a még ma is álló – bár már egyre fogyatkozó – három lakásból álló épületet. Kastély épület volt Rakoncáson és Mari-majorban is. Ez utóbbiakról se kép, se rajz nincs, pedig érdekes dokumentum lehetne a környék története szempontjából, hiszen egy épület sok mindent elárul a környezetéről, az építőjéről, de főleg a lakójáról.

Még a háború után elkezdtek bontani a majorban álló cselédházakat. A bontott anyag értékes volt, hiszen a báró nem vályogházakat, hanem téglaeépületeket biztosított dolgozóinak, cselédeinek. A faluba beszállított téglákból új házak, új otthonok épültek. Így költözött be tulajdonképpen a majorban élők egy része. Nemcsak bútorikat, hanem házaikat is magukkal hozták. Csak emlékeik és múltjuk maradt ott – meg a kastély.

A Jakabffy család kastélyai Békés megye büszkeségei voltak és ma is azok lennének, ha azokat le nem bontják. Sajnos mindegyik kastélyt a földdel tették egyenlővé! De miért? Miért kellett elpusztítani mindazt, ami szép volt? Miért kellett megsemmisíteni azokat az épületeket, melyek most a térség gazdagságát jelenthetnék akár turizmus, akár üdülés, gyógyítás vagy sport szempontjából. Milyen gyönyörű szabadidő központokat lehetett volna itt létesíteni. Milyen szép kastélyparkot lehetett volna itt kialakítani! De minden az enyészeté, a rombolásé lett. Ezért és sok más érthetetlen cselekményekért vált ez a térség gazdaságilag, turisztikailag elmaradottá, hiszen az előbb felvázolt tevékenységek bizony sok embernek adhattak volna itt munkát s az ide látogatók is sok-sok pénzt hozhattak volna erre a vidékre.

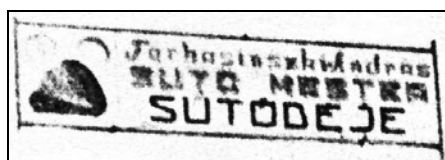
A rombolás, a pusztítás mindig értelmetlen. Értelmetlen főleg akkor, ha csak azért tesszük ezt, mert egy másik rendszer jólétét és gazdagságát hirdették. Ezt a szépséget és jólétet a saját célunkra kellett volna fordítani s ennek sokkal több értelme lett volna. Míg Európa többi országában óvták, védtek a kastélyokat, udvarházakat, (például Franciaországban) addig mi ezeket eltüntettük, széthordtuk, megsemmisítettük – értelmetlenül. Ezzel nemcsak magát az épületet tüntettük el, hanem azt az iparművészeti, építészeti műemléket, mely az adott kor művészeti értékét képviselhetné napjainkban.

Talán éppen Németh László fogalmazta meg leghitelesebben azt amelyről az előzőekben írtam: „Minden nép annyit hódít, amennyit teremt.”

TÁBLÁK, EMLÉKEK

Márványra, fára, vagy csak közönséges fémlemezre kerültek olyan információk, melyek megmutatják, milyen élet folyt Bucsán az elmúlt évtizedekben. Ezek a táblák nemcsak egyszerű reklámfelületek, hanem a gazdasági, társadalmi és politikai élet lenyomatai is.

A mesterségek jelzésére cégtáblákat használtak. A legegyszerűbb a borbélyé volt, akinek foglalkozását réztányér jelezte (utalva arra, hogy ilyen tányérban keverték a borotválkozáshoz használandó habot). A feliratokat lehetett képekkel változtatossá, szebbé tenni, ami tulajdonképpen az írástudatlanoknak is információul szolgálhatott. Farkasinszki András pékmester cégtábláját egy megkelt kenyér képe tette látványosabbá és szebbé. Mivel ő több volt mint egy pék, így a táblájára a következő felirat került: *Farkasinszki András sütő mester sütődéje.*

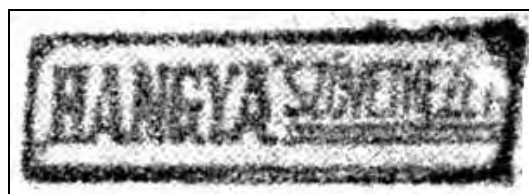
Farkasinszki András cégtáblája

A kereskedők is kitették figyelemfelkeltő tábláikat, de leginkább az árujukra vonatkozó információkat tartották fontosnak. A szatócsboltok árukészletük változatosságára hívták fel a figyelmet, hiszen itt az élelmiszer és zöldségáru mellett kapható volt a háztartásban fontos kiegészítő kellékek is: cérna, tű, edény, papíráru, stb. Az utcára kihelyezett zöldségfélék csábították oda a vevőket, ugyanakkor annak árait is kiírták, hogy ha valaki vásárolni szeretne, tájékozódjon annak kedvező voltáról.

Békéscsabai szőnyegszövő HTSZ bucsai részlege

Természetesen a nagyobb kereskedelmi egységek is kihelyezték cégtábláikat, mutatván azt, hogy ők is részt vesznek a falu kereskedelmi életében. A Hangyaszővetkezet egy országos hálózat volt, mely a kisebb keresetű embereket látta el a kistermelők áruival. Ez a módszer kiiktatta a közvetítőket, így a megtermelt áruk közvetítő nélkül kerültek a fogyasztókhoz. Ezáltal mindenki jól járt. A kistermelő reális árat kapott munkájáért, a vásárlók pedig megfizethető áron jutottak hozzá ezekhez a termékekhez.

A Hangya Szövetkezet táblája

Természetesen nemcsak a kereskedők és iparosok használtak működésüket jelző táblákat. Azok az épületek is kaptak „reklámtáblát” melyben a kultúra foglalt helyet, ahová az emberek művelődni és szórakozni jártak. Egyik ilyen volt a községi mozi. Egy felvételen nehezen olvashatóan ott szerepel a neve is: KOSSUTH MOZGÓ.

A könyvtár táblája

A bucsaiak olvasottságát és művelődését nagyban elősegítette a község könyvtára. Hosszú téli napokon, mikor a földeken már nem dolgoztak az emberek, a könyvtárba jártak olvasni és kölcsönözni.

Történelmünkhöz s egyben Bucsá történetéhez is hozzátartozik a következő két márványtábla:

Ebben a házban alakult meg a Magyar Kommunista Párt szervezete 1944. dec. 12-én. Emléül az MSZMP közs. biz. 1974 évi október 6.

FŐTÉR

Minden település rendelkezik egy olyan egységgel, mely az évek során a központi szerepet tölti be a lakosság szempontjából. Leginkább ott alakulhat ki ez, ahol olyan intézmények, épületek, irodák, üzletek létesülnek, mely fontos szerepet játszik akár közigazgatási, akár vallási, akár kereskedelmi szempontból.

A városháza, a községháza, a templom az, mely ezen szempontoknak megfelel. Vannak olyan városok és falvak, ahol a központban vannak a polgári és a vallási épületek. Ez a centralizáció itt Bucsán nem valósult meg, hiszen mind a két templom, – a katolikus és a református – távolabb épült a kialakított központtól. A községháza is a régi Fő utcán volt, s csak a második világháború előtti években épült a jelenlegi. Tulajdonképpen a régi, az Ó-falu főutcájára kerültek a fontosabb „hivatalok”, a kereskedelmet és az ipart meghatározó épületek. Ez a tendencia a későbbiekben is megmaradt, azzal a változtatással, hogy ezek még közelebb kerültek egymáshoz, s az újak is ide lettek tervezve, kivitelezve.

*Pihenő a Községháza előtti padon
(a háttérben a mozi, a „Kossuth mozgó” épülete)*

A falvak meghatározó központja, találkozóhelye a mindenkor piac területe. Itt megvásárolhatják a háziasszonyok a főzéshez való zöldségfélét, szárnyasokat s egyebeket, míg a férfiak a kisebb szerzőköteteket, s a gazdaság számára fontosabb egyéb aprócikket. Nagyobb piacon, – ami már inkább vásárnak felel meg – helyet adhat nagyobb állatok eladására, megvásárlására. Ezt a középkorban – s később is – csak vásárjogot nyert településeken lehetett kialakítani.

Bucsá fejlődésében is fontos és kiemelkedő szerepet játszott a Fő téren kialakított piactér. A kereskedelmi találkahely mellett az emberek kapcsolatában is jelentős szerepet játszott. Ennek helyét a környező épületek határozták meg, vagy talán éppen a

piac közelsége segítette az üzletek, kereskedések, hivatalok idetelepülését?

Mikor látható volt, hogy az Ó-falu már csak korlátozva tud új lakókat befogadni, elkezdődhetett a Fő utca déli oldalának felparcellázása, majd betelepítése. Már ekkor itt árultak a környékbeli kofák, termelők, kisiparosok, így természetesen máris adott volt az a hely, ahol majd a későbbi faluközpont megvalósulhatott. Ebben jelentős szerepe volt az itt fúrt artézi kútnak is. A melegen feltörő víz lehetőséget adott arra, hogy egy kisebb „fürdőt” is építsenek. Ez tulajdonképpen egy kör alakú kis medence volt, ahová szívesen jártak a gyerekek felfrissülni és játszani. Mivel itt volt a piactér is, hát az már természetes volt, hogy az árusításra és vásárlásra ideérkező emberek is használták ezt a közfürdőt. Mindenki nagyon szerette ezt, az akkor igen csak különlegesnek mondható kis fürdőt. A helyiek büszkék voltak rá, az ide érkezők pedig rácsodálkoztak, s természetesen ki is próbálták.

Az új Községháza épülete

Talán éppen ez volt a veszte is. A sok-sok ember csak használta, de a higiéniaira senki nem gondolt. Mivel a medencében kevés víz volt, a fürdőző, a fürdőt használók viszont sokan, így hamar elfertőződött. Az ide járó kofák, árusok, piacozók magukkal hozták a gazdaságban magukra tapadt szennyet, piszkot – hiszen állatokkal foglalkoztak – s mindez a felfrissülést szolgáló vízbe került.

A baktériumok a jó meleg vízben ideális helyet találtak a szaporodáshoz s mindent meg is tettek „áldásos tevékenységük” elindításához. Az elfertőződött víz betegségek táptalaja lett. Jó néhányan a rühesedést tapasztalták magukon a fürdőzés után. A vízzel a szájba jutott kórokozók, gyomorfertőzést, hasmenést s egyéb más betegségeket okoztak. Ez utóbbinak főleg gyermekek voltak az áldozatai, hiszen ők a pici vízbe is belefeküdtek, benne pancsoltak, játszottak. A gyerekek nem nagyon vigyáztak magukra. A játék közben el-el merültek a vízben, így a szájukon keresztül könnyen bejuthatott a szervezetükbe a baktérium.

A Fő tér a községházával az 1950-es években

A sok megbetegedés miatt végül bezárták a fürdőt, vagyis elzárták a vizet. Ezután már többé meg se nyitották, így csak az emléke maradt meg az idősebbek elbeszélése alapján.

Hidrogeológiai szempontból kedvező heéyen van Bucsa – ezt már régen tudjuk, éppen ezért mindenféleképpen ki is kellene használni.

A községháza az 1900-as évek elején még nem a főtéren volt. Helye az 1907-es kataszteri térképen a mai Alkotmány u. sarkán van jelölve, vagyis akkoriban az iskola mellett álló öregek napközi-otthonának a helyén állt.

A Főtér fontossága abban is megmutatkozott, hogy a „fontosabb” épületek itt találhatóak régebben és természetesen napjainkban is. Itt volt a híres „Diófa” vendéglő, a hentes, a borbély, a kerékgyártó, a mozi, a szikvíz-üzem, a posta. A tér szemközi oldalán, az utca másik felén is üzletek voltak: Hanyagsovetezet, kocsmá, hentes, pék, vegyeskereskedések, takarmánybolt. Több iparos is próbált a közelben üzletet nyitni.

Az államosítás után is ide kerültek a fontosabb épületek. A községháza mellett megépült a gyógyszerár. A kulturális összejövetel is új épületben lettek már megtartva. A térről áthelyezik a piacot, s az új parkosított területen felavatják az „Olvasó lány” szobrát, s napjainkban ide került a hősök emlékműve is. A fiatalok kedvenc találkozóhelyévé vált az évek során.

Tehát azt tapasztalhatjuk, hogy kisebb változtatásokkal ugyan, de hasonló a tér körül elhelyezkedő épületek funkciója: Hivatal, kereskedelem, művelődés, szórakozás, pihenés.

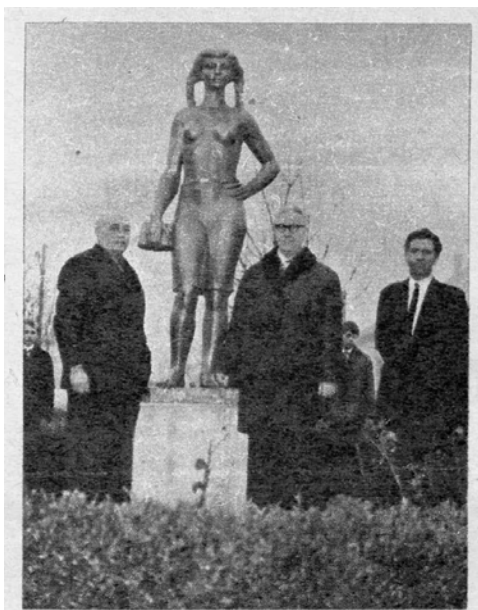
A tér fontosságát az is jelzi, hogy az 50-es években innen indult a május elsejei felvonulás. Ide került Bucsa egyetlen köztéri szobra, az „Olvasó lány”. Az stílusában szoc-reális kompozíció túlzottan kihangsúlyozza a munkában izmosodó parasztlányt, de egyúttal erőteljesen jelzi nőiességét is. Hajdú Sándor szobrászművész modellje a bucsai születésű felesége, Fekete Hajnal volt. Azt hiszem ennél szebb ajándékot nem is kaphatott volna Bucsa, minthogy egy itteni születésű lányról mintázták meg a főtéren központi helyet elfoglaló szobrot. Természetesen ez bizonyos halhatatlanságot is biztosított a művész feleségének, hiszen alakja évtizedekig meghatározó látványa volt ennek a területnek, s bizonyára még nagyon sokáig az is marad.

Hajdú Sándor: Olvasó lány szobra a téren

Május elsejei gyülekező a Községháza előtt

Szoboravatás

Kedves Képes Újság!

A közelmúltban avatták fel községünkben, Bucsaán, Hajdú Sándor szobrászművész alkotását, amely egy könyvet tartó leányt ábrázol.

(A képet Szilárd Ádám tanár küldte szerkesztőségünkbe)

A szobor felavatása jelentős esemény volt Bucsa életében. Az avató ünnepségen – 1973-ban – természetesen jelen voltak neves személyiségek, a falu apraja nagya, az iskola pedig gondoskodott egy kis irodalmi műsorról, hogy ezzel is emlékezetessé tegyék ezt a napot. Az eseményről Szilárd Ádám tanár úr még a Képes Újságot is értesítette, mely egy kis cikkében ezt le is közölte. Az újságban megjelent fotó érdekes, hiszen ott a szobor oldalfordítottan látható, vagyis a lány a jobb kezében tartja a könyvet, amíg – mint ahogyan azt mi nap mint nap láthat-

juk – a valóságban a bal kezében van. A történethez hozzátartozik, hogy több bucsai embernek nekiszegtem a kérdést:

– A főtéren álló lányszobor melyik kezében tartja a könyvet?

Bizony a válaszok változóak voltak, s kevesen tudták megmondani a valóságot, pedig évtizedek, pontosabban 1973 óta, szinte mindennap látják, s minden nap találkoznak vele.

A falu központjában álló tér számos politikai és kulturális esemény színhelye is volt. Mint az előzőekben láttuk, a szoboravatás alkalmával irodalmi műsort mutattak be az iskolások. A politikai események is itt zajlottak. A május elsejei felvonulás gyülekezője is mindig itt történt. A falu apraja-nagya felsorakozott, hogy utána rendezetten elinduljanak az ünnepség végső színhelyére, a sportpályára.

Az 1930-as években egy kis fürdő is üzemelt itt a téren. Ez tulajdonképpen egy kör alakú medence volt, melyet inkább csak lábáztatásra használtak az emberek. A kisgyerekek természetesen élvezték ezt a mini strandot. Sajnos a víz elfertőződött s emiatt megszüntették, majd el is bontották.

Úgy látszik a víz nagyon hiányzott a falu lakosságának, ezért egy szökőkút építésébe kezdtek. Látványában és hangulatában immár egy kisvároséval vetekedett Bucsa főtere.

A szökőkútnak is eljött a végzete, hiszen a helyére került a szovjet emlékmű. Erre azért került sor, mert a temetőben lévő katonasírok koszorúzása és az ott tartott ünnepségek méltatlanok voltak, hiszen esős időszakban hatalmas volt a sár, ugyanakkor a meghívott vendégek odaszállítása is körülményes volt a rossz útviszonyok miatt.

Az emlékmű tervezése és kialakítása is nagyon egyszerű volt, hiszen a falu költségvetése határozta meg a kivitelezést. Az emlékmű oldalára egy bronzból készült alkotás került, mely egy oldalkocsis motorkerékpáron lévő két szovjet katonát ábrázolt. A rendszerváltás után itt egy másik emlékmű épült.

Az épülő szökőkút (Gyarmati Lajos, Török Imre és Berényi András kivitelezésében)

A szovjet emlékmű megmaradt darabja

Az új emlékmű kivitelezésében és stílusában a helyi múltra emlékeztet. A tervező egy felborított csónak stilizált változatát álmódta ide, ezzel utal az itt élők régi világára, mely a halászathoz s a vízi élet különleges világához kötődött. Az emlékmű két oldalán fekete márványtáblákra van felírva a két világháborúban elesettek nevei. Az építmény középebe, egy kicsinyített boltozat alatt szólalhat meg a lélekharang minden évben, szeptember első hétfőjén, amikor a hagyományos falunap alkalmával, az ünnepsorozat a megemlékezéssel és a koszorúzással kezdődik. A lélekharang közénk hívja azokat, akik távoli harcmezőkön pihennek, s így ez által lélekleben ők is velünk lehetnek.

A főtér funkciója az évtizedek során folyamatosan változott, de mindig központi szerepet kapott a falu mindennapjaiban. Ez a hely ma is fontos mindenkinek, hiszen ez Bucsa központja, ez az a hely, ahol Bucsa szíve dobog.

BIOHÁZ ÉS SZÉKELYKAPU

Ökologikus, bioszolár, gravitációs légfűtésű családi házzal találkozik az, aki Karcag felől érkezik Bucsára. Stílusában elút a környező házaktól, mégsem idegen tőle. Az egyszerű vonalvezetés, a jurtára emlékeztető külső forma, a házat körülölelő kerítés az építész-tervező szakmai felkészültségét is méltán képviseli.

A bio-ház az utca felől

Mit is jelentenek ezek a furcsa szavak, melyekkel ezt a házat jellemeztem? Legjobb ha az építész által leírt meghatározást használom:

*„Az **ökologikus** építészet mindazon építészeti célkitűzések összefoglaló neve, amely az épület által külső és belső térben okozott környezet szennyezést kívánja csökkenteni, vagy megszüntetni.*

*A **bio-szolár** építészet olyan építészeti tevékenység, amely a Nap sugarainak biológiai hatását érvényesíti az épületekben.*

*A **gravitációs légfűtés** lényege, hogy a fűtőenergiát a levegő szállítja a helyiségekbe a hő-különbségből eredő (gravitációs) felhajtó erő segítségével. Ezért sem gépi berendezésre, sem légszűrőkre nincs szükség.”*

Hétköznapi nyelvre lefordítva ez annyit tesz, hogy lehet a természet megóvásával úgy épületeket létrehozni, hogy azt nem károsítjuk, hanem éppen annak minden olyan tulajdonságát felhasználjuk, amelyek nekünk csak előnyünkre válhat. A tulajdonossal – Dr. Mile Sándorral – beszélgetve kiderült az is, hogy ez a fajta megoldás költségekben semmivel sem drágább, mint az eddig megszokott, hagyományos építkezés.

Környezetünk megvédése csak akkor lehetséges, ha az elméletet társítjuk a gyakorlattal és azt használjuk is. Önmagunknak állítunk csapdát, ha a természetet tovább szennyezzük. Éppen ezért sokkal nagyobb teret kellene biztosítani a hasonló elképzeléseknek. A természet soha nem lehet az ellenségünk, de mi se neki. A lehetőségeket úgy kell ki-

használni, hogy környezetünk adottságait teljes mértékben a saját hasznunkra fordítsuk. Így egymás mellett valóban hosszú távú lenne a természet és az emberek kapcsolata. Modernizálódó korunkban egyre nagyobb szükség lenne hasonló megoldások bevezetésére és alkalmazására, – nemcsak itt vidéken, hanem a nagyobb városokban is.

A ház udvar felőli – déli – oldala

Székelykapu díszíti a Kisbucsára vezető út bal oldalán álló ház bejárati részét. Bucsára és környékére nem jellemző az ilyen és hasonló bejárati megoldás, hiszen ez tipikusan a székely települések jellegzetes meghatározója. Talán éppen ezért érdemes lenne megismerni ennek a történetét is, hiszen most már ez is a település egyik látványos műtárgya.

Tudjuk a történelemkönyvekből, hogy a székelyek, Attila hun király népének leszármazottai. Kiváltságai a kezdetektől biztosítva voltak, s ezeket az egymást követő uralkodók – helyel-közzel – tiszteletben is tartották. A hunok gyökereit is Ázsiában keresik a kutatók, hiszen a hétköznapi kultúránk, mondavilágunk, a környezetünkben alkalmazott díszítő motívumok is erre utalnak. Attilához kötődik maga a székelykapu használata is, melyre már abban az időben felfigyeltek a hozzá látogatóba érkező követek, kereskedők és utazók.

Erről így ír Priszkosz rhétor:

„Attila háza minden más háznál fényesebb. Ez a ház gerendákból és simára gyalult deszkákból volt összeillesztve és fakerítéssel körülvéve, nem biztonságul, hanem csak díszül... Attila udvarára nagy kapu vezetett, melynek szárnyvonalai befelé nyitlak s nem kifelé, mint a görögöké.”

Ami Attila környezetében csak díszként funkcionált, az immár a magyar falvakban védelemként is szolgált. A kerítést a magántulajdon védelmére, a szomszédoktól való elhatárolódásra használták, ugyanakkor – főleg az Alföldön – a kíváncsi tekin-

tetek elől való védőfalként is szolgált. Bármilyen minőségben készült a kerítés, a bejárati kaput mindenképpen díszesebbre alakították ki. Mindemellett biztonságot sugallt még akkor is, ha a porta hátsó része nyitott volt.

Székely-kapu Bucsán

De térjünk vissza a székely-kapuhoz. Ha jobban odafigyelünk a Kínát bemutató történelmi filmekre, szembe tűnhet, hogy az ott látható bejárati kapuk mennyire hasonlítanak az általunk már ismert székely-kapukra. Egy tanulmányban olvastam arról, hogy a székely-kapu jellegű bejáratok Pekinget és Budapestet összekötő vonal mentén, mintegy ezer kilométeres sávban fedezhetők fel. Ettől északra vagy délre egyáltalán nem ismerik, nem is alkalmazzák. Tőlünk nyugatra is ismeretlen ez az építmény. A székely-kapuk jellegzetes ornamentikája talán éppen ezért a Kínában és az ezen környéke élő ázsiai népek hiedelemvilágában gyökerezik. Felépítése, tagolása szinte azonos, csak a díszítése és a faragásaik különböznek s teszik egyedivé őket. Funkcionálisan is különválnak a kapu két része. A kiskapu a személyközlekedésre, míg a nagykapu a szénásszekerek be- és kihajtására szolgál. Talán éppen ezért is nem szögletesen, hanem ívesen van kialakítva, hogy a szekérre felrakott széna vagy szalma elférjen alatta.

A kapura vésett szöveg, mindenkor üzenet azoknak, akik előtte elmennek, vagy esetleg belépnek rajta. A bucsai székely-kapun ez olvasható:

„ISTEN HOZOTT JÓBARÁT”

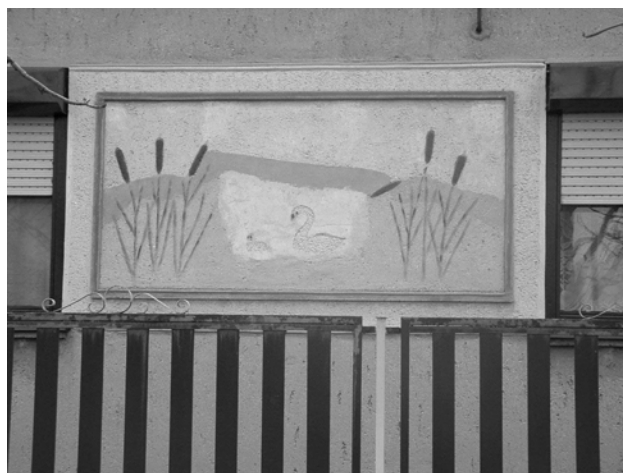
Ugyanakkor a kiskapu felső részébe az elkészítés éve lett bevésve: *ANNO MCMXC*, s lejjebb, a bejárat felett: *ÁGOSTON TANYA*.

Nagyon sokféle díszítési stílus alakult ki az évszázadok során, de az elmondható, hogy mindegyikük külön-külön is művészi alkotásnak számít. Bár nagyon szépek és különlegesek ezek a kapuk, mégis idegen elemként van jelen az Alföld eme vidékén, – hiszen ennek előtte ezt soha egyik portán se volt látható, soha egyik gazda se készítettett ilyet. Már a

nevében is benne van, hogy mely az a népréteg, amely ennek folytonos művelője, alkalmazója és továbbvivője.

Ez a kapu Székelyföld üzenete, a hun utódok által ránk hagyományozott művészi örökség, ezért a megőrzése a mi feladatunk is. Becsüljük meg szépségéért, csodálkozunk el aprólékos gonddal elvégzett kivitelezésén. Jellegzetes stílusa egy más vidék identitását hozta közénk. Jó, hogy itt is láthatunk ilyet, hiszen ezzel is gazdagabb lett környezetünk.

A székely-kapu erdélyi hangulatot kölcsönöz egy bucsai háznak, viszont fellelhetünk olyan különlegességet is, melyet itt Magyarországon nem nagyon látni – legalábbis én még nem talákoztam ilyennel. Mikor Olaszországba kirándultam feleségemmel s ott Velencében, a Canale Grande vizén vitt a Szent Márk térre a vaporetto (az ottani vízibusz) ott láttam a házak falán hatalmas képeket, ezek tulajdonképpen kültéri freskók voltak. Megjelenésük a XIV. század környékére tehető. A nagyméretű képek betöltik a paloták víz felé néző, szabad, ablak nélküli falrészét. Így a kirándulók a hajókázás közben is egy tárlat, egy kiállítás részesei lehetnek.

Kültéri freskó a ház falán

Éppen az előzőek alapján különlegesség Bucsá egyik utcájában az a ház, melyen egy kültéri kép, egy kültéri modern „freskó” látható. A két ablak közé tervezett és kivitelezett jelenet tulajdonképpen egy üzenetet közvetít felénk, – hiszen a ház építője ezzel akarja megmutatni kötődését, ízlésvilágát. Az is lehet, hogy egyszerűen a település régi vízi-világára utal ez az utcai kép. A művészi értékét nem szabad még csak felvetni se, hiszen ez egy olyan alkotás, mely egyediségével hívja fel magára a figyelmet. Míg mások egyszerű kockákkal, háromszögekkel esetleg körökkel, vagyis geometriai jelek variációival díszítik házuk külső falát, addig ez az építető vállalta saját elgondolásának megvalósítását. Nem tudom milyen reakciókat váltott ki másokból, de nekem mindenesetre tetszik. Egyediségével, különlegességével érdekes színfoltja a falunak.

SZABADIDŐ, SZÓRAKOZÁS, KULTÚRA

Zárt közösségekben éltek a vidéki emberek. Külön réteget képviseltek a földművelők, állattenyésztők, másik csoportot alkottak az iparosok – bár nagy részük éppen a paraszti körből emelkedtek ki – és voltak az értelmiségiek, vagyis a közalkalmazottak: tanárok, adminisztrátorok, egyházi személyek.

Nemcsak a városban, hanem a falvakban is kialakultak a különböző társadalmi rétegek. Mindenki ügyelt arra, hogy saját közösségének hasznos és elismert tagja legyen. A paraszti népesség is őrizte kiváltságait, s vigyázott arra, hogy ezt mások is figyelembe vegyék és megfelelő módon tiszteljék is.

A szabadidő eltöltésének módja egyben azt is megmutatta, ki mennyire érzi és érti meg az életviszonyok változásait, a kor rohanó fejlődését. Ehhez viszont az kellett, hogy saját zártságukból kilépjének s ezáltal módot adjanak arra, hogy mások is megismerhessék a kis közösségek kultúráját, felfogását, vágyait, elképzeléseit.

Segítségre volt ebben az a nagymértékű fejlődés, mely az iparban, a mezőgazdaságban, a kereskedelemben és a kultúrában jelentkezett a huszadik század elején.

Minden réteg megtalálta a saját társadalmi helyzetének megfelelő életmódot, illetve a társasági élet és a hozzá illő szórakozás formáját. Míg a városokban zsúrok és ötörai teákat rendeztek, addig a falvakban egyre rendszeresebben voltak összejövetelek, táncmulatságok.

Bucsa se maradhatott ki az ekkor divatosá váló mulatságok megszervezéséből. Itt egy kisebb közösségről van szó s az adottságok is egyediek más településekhez képest. Egy-egy rendezvényre, táncmulatságra meghívják a község előljáróit is – melyet azok természetesen el is fogadnak – ugyanakkor a vezető réteg képviselői a saját összejöveteleikre legfeljebb csak a zenészeket hívják meg, természetesen nem vendégként.

A Szeghalmon kiadott „*Sárréti levelezések*” című kiadványban említés történik egy bálról, mely a dohánypajtában lett megtartva. Ez a könyv 1901-ben jelent meg, így feltételezhető, hogy ekkor még csak ez az épület felelt meg egy nagyobb összejövetelre. Ezekre a bálókra a belépő terményben lett kifizetve, legtöbbször tojással, esetleg tyúkkal, attól függően, hogy hány személyre kellett a „belépő”, illetve mit tudtak felajánlani a mulatságra váró emberek. Amíg nem volt helyi zenészekből álló társulat, addig máshonnan hívták azokat, akik a talp alá valót szolgáltatottak.

Kiseb rendezvények is voltak egy-egy gazda házánál. ezeket „cuharé”-nak hívták. Ide a közvetlen baráti társaság gyűlt össze. A zenét is maguk szolgáltatták, leginkább citerával, de ennek hiányában akár csak egy fésűre feszített selyempapírral is lehetett dallamokat produkálni. Ilyenkor a nótászó se maradhatott el. Egy kis házi pálinka, egy kis borocská és máris meg volt alapozva az este hangulata.

A bucsai Diófa vendéglő zenekara (1935-40 körül)

A „Diófa” vendéglő a mai Kossuth téren működött. Az épületben jelenleg Polyák József lakik. Itt állítólag örömlányok is „dolgoztak”, akiknek a szállásuk a Fő utcán volt.

A zenekarról készült fotón a következők láthatók:
Bögövel: Koma Lajos.

Vendég: Takács József. (Később baleset érte: mielőtt fegyverét biztosította, agyonlőtte magát.)

Álló személy: Verik Lajos (aki csendőr volt)

Ülnek: Várad István (vendég), Kristóf András, Bányai Lajos (cimbalmos), Kláricz Sándor (prímás), Gyarmati Imre (prímás), Soczó János (kontrás), Lengyel János (kontrás), Kabai István (vendég).

Természetesen nemcsak a vendéglő nyújtotta az egyetlen szórakozási lehetőséget. A fiatalok találkozási helye délutánonként – főleg hétvégeken – a főtér volt. Innen indultak el sétálgatni a barátnők. A „korzó” tulajdonképpen itt kezdődött – ez volt a találkozóhely – és egészen a Füzesgyarmat felé lévő hídig tartott. A lányok egymásba karolva sétálgattak oda és vissza. Megtárgyalták ügyes-bajos dolgaikat és eközben természetesen a fiúk is szóba kerültek. A korzózás a fiatalok egyik nagy találkozó-programja is volt, hiszen a fiúk mindig ott voltak a lányok nyomában s próbáltak velük viccelődni, s ezáltal ismerkedni is. Ezek a délutánok lehetőséget adtak arra, hogy a lányok bemutathassák legszebb ruháikat, tisztára vasalt kötényeiket s természetesen az új divat szerinti kiegészítőket.

**Bucsei lányok „korzózás”-ra felkészülve:
Varga Bözsi, Szabó Margit, Nagy Erzsébet, Nagy Teréz, Szabó Eszter, Nagy Juliska**

Persze ezt nem kell úgy érteni, hogy a legújabb párizsi-, vagy pesti divat-kreációk vonultak itt fel. Egyszerű és egyéni ízlés szerinti „kollektciók” voltak ezek. Mivel itt Bucsan nem volt egy kialakult népviselet, így csak valóban a saját ízlés döntött, illetve az itteni szabómester kreatív képessége. Ha megfigyeljük a korabeli fotókat, láthatjuk, hogy ezek egyszerűségükben, szerénységükben is elegánsak és szépek.

Kirándulás a Levente-lőtér dombjához

Minden kislány nagyon várta, hogy elérje azt az időszakot, mikor ő is ott sétálhat barátnőivel a fűtúcán, a „bucsei korzón”. Persze ez nem jelentette azt,

hogy a sétálgatás miatt a házimunka elmaradhatott. Minden szülő megkövetelte, hogy lányuk idejében otthon legyen, s a legelőről beteretelt állatokat ellássa, a jóllakott teheneket megfejje. A fejés időszaka adott volt, így azt elhanyagolni nem lehetett. Mindig is első volt a munka s csak azután jöhetett a szórakozás. Éppen ezért minden fiatal sietett haza, ha meghallotta a mezőtől bevonuló állatok hangjait, a tereľokutya ugatását. Tudták, hogy most rájuk van nagy szükség a háznál. Néha, a nagy beszélgetések közepette elfeledkeztek a kötelességükről a fiatalok s akkor bizony a szülőktől alapos fejmosást kaptak.

A fiatalság összefogására több lehetőség is volt. Első helyen szerepelt az egyház, hiszen itt, ha máskor nem, akkor vasárnaponként, a szentmisék alkalmával feltétlenül találkozhattak egymással. A templomi énekkórusban is sokan ott voltak, s ők máris egy külön kis társaságot alkottak. Nagy részük már az iskolából ismerte egymást. A falusi plébánosok, lelkészek nemcsak vallási dolgokkal foglalkoztak, hanem vállalták a fiatalság kulturális nevelését is.

Vallásos fiatalok több egyesületben is tömörülhettek és találhattak barátokra és építhettek ki kapcsolatokat. Ilyen volt például a KIOE, a Katolikus Ifjak Országos Egyesülete. Ez tulajdonképpen egy hitbuzgalmi és szociális segélyszervezet volt munkásfiatalok számára.

A bucsai tánciskola résztvevői

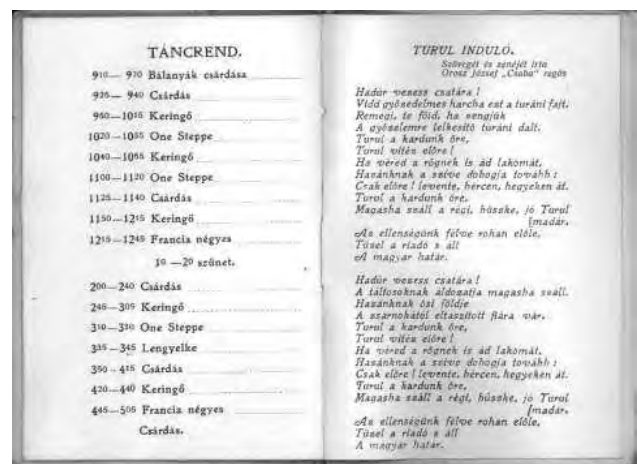
De létezett a KALOT is, a Katolikus Agrárfijúsgi Legényegyesületek Országos Testülete. Földművesek, földmunkások legényegyleteit vagyoni helyzet és vallási, felekezeti hovatartozás nélkül összefogó országos szervezet. Híres volt kulturális rendezvényeiről, hiszen például színdarabok bemutatására is vállalkoztak falusi és tanyai környezetben is.

A lányok is részt vehettek hasonló kulturális, szabadidős körökben. Ilyen volt a KALÁSZ, vagyis a Katolikus Leánykörök Országos Szövetsége. Falusi lányok családjainak feladatokra való felkészítésére szolgáló egyesület. Hímezni és varni is megtanította a lányokat, akik eddig leginkább csak a kapáláshoz és az állatok neveléshez értettek leginkább.

A KALOT és a KALÁSZ itt Bucsán is megalakult s igen sok fiatalot készített fel a felnőtt életre, a családalapításra, a munka szeretetére.

Természetesen egy fiatalnak nem mindig a munka és a hímzés járt a fejében, hanem szórakozásra is vágyott. A bálók, az esküvőt követő nagy lakodalmak olyan mulatságok voltak, melyen szorosabb kapcsolatok is kialakulhattak. Viszont a táncstudás, a tánctanulás elengedhetetlen volt a lányok és a legények részére is. Aki tehetett természetesen beiratkozott a tánciskolába, ahol a kor divatjának megfelelően megismerhette azokat a lépéseket, melyekkel elkápráztathatta partnerét. Ezekben a tanfolyamokon a táncstílusok mellett illemtant is oktattak. Bizony ez nagyon fontos volt a későbbi érvényesülés szem-

pontjából. Magabiztosabbá és életrevalóbbá tette a fiatalokat. Ugyanakkor ezen az oktatások által jobban tisztelték az idősebbeket, a fiúk udvariasabbak lettek a lányokkal, s ha idegen helyen társaságba kerültek, nem hoztak szégyent szülőfalujukra, családjukra.

A Táncrend a lányok fontos „kelléke” volt

A nagyobb bálokon elengedhetetlen volt a lányok részére a „Táncrend”. Ez egy kis füzetecske volt, melybe a fiatal hölgy bejegyezte, hogy a hagyomány szerint egymás után következő táncokat kivel táncolja. Ezt még a bál kezdetén jegyeztette be a fiú, az ifjú lovag, aki megtiszteltetésnek vette, ha jelentkezését elfogadták és bejegyezték.

A bálokra természetesen meghívóval invitálták az embereket. Én, mint nyomdász, nagy csodálattal adózom a kor elegáns stílusának, mellyel megalkotta ezeket a kis nyomtatványokat. Érdekességével, egyediségével is olyan hatást érhetett el, mely mindenképpen előtérbe helyezte a rendezvény komolyságát és mellette szépségét is.

1912-es évi báli meghívó

A bálokra, rendezvényekre megfelelő öltözék kellett, s itt kísérhetjük figyelemmel a kor divatját. Ez ruházat már nem a korszón végigvonuló lányok és fiúk egyszerű öltözéke volt. Az iparosok ezzel is mutatták ízlésüket, s azt, mennyire követik a pillanatnyi divatot. A lányok elegáns kosztümben jelentek meg, a férfiak komoly öltönyben.

Koczka Rozália elegáns kosztümben, kesztyűvel

A divatos öltözkészítéshez természetesen megfelelő frizúra is járt. A kisvárosi életet élő Bucsa ifjúsága is érezte ennek szükségességét. A fodrászműhely látogatottsága éppen ezért sűrű volt. A borbély mester – Koczka János – a hajvágás mellett borotválást is végzett. Az ide betérő emberek várakozás közben megbeszéltek a környezetükben történt eseményeket, a világ híreit is kitárgyalták. Új információkhoz juthattak egymástól. Tehát elmondhatjuk, hogy a réztányéros cégtáblával jelzett borbélyműhely egy hírközpont is volt.

A bucsai borbélyműhely belülről

A téli időszak elengedhetetlen kulturális, közösségi eseménye mindig a bál volt. Az Erzsébet-bál vagy a Katalin-bál rendezvényein teltházra lehetett számítani. De a színházi előadások is nagy közönséget vonzottak.

A tánc szünetében a frissítő jól esik

Egy kis sörözés május 1-én a sportpályán

Szakkörök is működtek az iskolában és a Kultúrházban is. A hímző-szakkör több nagyszerű kiállítást is rendezett. A hímzéssel, horgolással s legújában gobelin készítéssel foglalkozó asszonyok valóban nagy művészi érzékről tettek tanúbizonyságot.

A hímző-kör kiállító tagjai (1979. május 18.)

A kulturális rendezvényeken, politikai és nemzeti ünnepeken ott voltak az énekkarosok, a versmondók. Az iskolások időnként egy-egy színdarabbal, vagy műsoros délutánnal kedveskedtek a szülőknek, az anyáknak, a falu lakosainak. Ezt a „hagyományt” mind a mai napig őrzik. Ezek a kis rendezvények

lehetőséget biztosítanak fiataloknak, idősebbeknek, hogy szereplésükkel egy kicsit felpozítsák Bucsa kulturális életét.

Az énekkar

Elengedhetetlen a művelődés elősegítésében a könyvtár, hiszen akár tanuláshoz, akár művelődéshez vagy kikapcsolódáshoz a legjobb eszköz a könyv. A világirodalom remekei ott vannak a polcon, ki lehet kölcsönözni, s az otthon csendjében el lehet merülni a sorok között, át lehet élni azokat a kalandokat, melyeket az írók a mi szórakoztatásunkra papírra vetettek.

Szegi Jani bácsi a könyvtárban

Szilárd Ádám tanár úr diákjaival a könyvtárban

SPORT

Sportolni kell, hiszen az egészséges életmód egyik olyan mozzanata ez, mely felszabadítja az embereket a mindennapok monotonitásából, a gondok is eltávoznak ilyenkor, s csak a kitűzött cél, a kitűzött feladat áll előttünk. A mozgás, a játék öröme, a küzdés egy bizonyos mértékű felszabadultságot ad mindenkinek, mely valóban értelmessé a szabadidő hasznos eltöltését.

Amíg nem volt irányított egyesület a sportolásra, a fiatalok akkor is versenyeztek egymással. Bizony a munka közbeni erőfitogtatás is olyan volt, mint maga a sport. Leginkább a kaszálás volt az, mely kihívás volt a fiatalok részére. Itt minden „igazi legény” megmutathatta, mit tud. Egyéni és csapatos „verseny” is volt. Nem kellett hozzá versenybíró, nem kellett hozzá stopperóra. Beálltak a búzatábla szélére, s egyenletes tempóba elkezdtek a „rendet” vágni. A győztes persze semmilyen díjat nem kapott, de este, vagy hétfvégén a kocsmában kijárt neki egy-egy jutalom-fröccs.

A lányok pedig marokszedőként vettek részt a csapat munkájában. Ők is beálltak a versenybe, hi-

szen nem volt mindegy, hogy a lekaszált búzát mennyi idő alatt kötik kérébe. Ez is egy összetett és nehéz munka volt, hiszen a levágott búzaszálakból kellett kötelet fonni s ezzel összekötni a levágott termést. Persze ez inkább munka volt, mint sport.

De az igazi „egyesületi” sport is megkezdődött, mégpedig a labdarúgás vonalán. Azt az időpontot nem sikerült felderítenem, amikor ténylegesen megszerveződött az első foci-csapat. Az első dokumentált, és fényképpel igazolt időpont: 1939. Ekkor már létezett egy bucsai „football” csapat, s mint mesélik, öelöttük is voltak már, akik ennek a sportnak hódoltak.

Feltételezhető, hogy már a 20-as években elkezdődött a szervezett sportélet. A lelkes, mozgásra vágyó fiatalok előtt nem volt lehetetlen. Az iskolában már megszokott tornaórákat felváltotta a céltudatos edzés. Nyilván nehézségek árán, de szép lassan megépült a sportpálya, mellette a levante lőtér, mely már egy kicsit jelezte is az elkövetkezendő idők háborús hangulatát. A fiataloknak levante-oktatásra kellett járni s így kevesebb idő jutott a szabadidő keretében a labdarúgásra.

A bucsai focicsapat 1939-ben. Civilek: Adám Sándor, Polyák János, Kontra János, Koppány Öcsi (sapkában), Zsadányi Pál (egyenruhában) Kacsér Ferenc.

Álló focisták: Lukács Károly, Oláh Pál, Koma Lajos, Takács Károly, Faluházi Sándor.

Guggoló focisták: Nagy István, Koppány Zoltán, Ipacs Pál.

Első sor: Koczka István, Polyák József (kapus), Győri János.

Lassan, a behívók miatt, a már jól megszervezett futballcsapat is fogyatkozni kezdett. A háborús évek, majd az utána következő időszak nem volt alkalmas semmilyen sportra.

Egy darabig csak az emlékek jelentették egy szép korszak sportvilágát.

Sportoló diákok bemutatója a futballpályán

Az iskolában a testnevelés folyamatos volt, hiszen ebben a korban kell a szervezetet hozzászoktatni a mozgáshoz, az ügyességhez és természetesen a sportágak szeretetéhez. Itt már eldőlhetett, ki milyen alkat, ki hogyan állhatja meg a helyét egy-egy küzdelemben.

Egy mozgalmas jelenet

A tornaórákon szerzett tapasztalatok hozzásegíthették a fiatalokat ahhoz, hogy maguk válasszanak egy olyan sportágat, melyhez a szervezetük képes. A mindennapi testmozgás azoknak is jót tett, akik soha, semmilyen sportot nem akartak, még amatőr szinten se gyakorolni. Egy falusi közösségben leginkább a foci volt az, mely közel állt a fiatalság szívéhez, s itt is a fiúkéhoz.

Az újrászerveződés az 50-es években kezdődött. Bár ebben az időszakban egy felülről irányított sportkezdemenyezés indult, melyben részt vett az ország fiatalsága. Az MHK szervezett keretek között ösztökölte a dolgozó fiatalokat a sportolásra. A focira azonban nem kellett oly nagyon kényszeríteni a rajongókat. Így Bucsán is megalakult a focicsapat. Erről nyilatkozik Kocserák János:

„Az 50-es évek elején alakult ki egy jó játékos garnitúra, akik egy évtizeden át képviselték Bucsát és élvezhették a szurkolók bizalmát, szimpátiáját és szeretetét. Hazai mérkőzéseken nem volt ritka a 300-400 néző sem. Ennek a játékos garnitúrának a szervezője és vezetője Szebellei Ferenc, az iskola igazgatója volt. Az ő általa verbuvált csapat játékosai emlékeim szerint a következők voltak:

Manada Dezső, Nagy József, Csurka Lajos, Koczka László, Komoróczy Sándor, Keller Mihály, Kovács Ferenc, Simon Mátyás, Szebenyi István, Gy. Nagy Imre, Győri János, Gy Nagy János.

Gyűrött fényképen az 1955-ös csapat

A 60-as évek végén, a 70-es évek elején őrsváltás következett. Munkahelyi elfoglaltság mellett, vagy a kiöregedés miatt a régi gárda befejezte. Ők befejezték, de jött egy újabb generáció:

Kecse József, Kovács László, Földi László, Kocserák János, Molnár Károly, Földesi György (jelenlegi polgármester), Szabó Gyula (jelenleg TSZ elnök), Szatmári Mátyás, Takács János, Keller Mihály, Koczka András, Nagy József, Mile János, Nagy István, Nagy János, Tóth Ferenc.

Néhány megnyert trófea

Marada Dezső, Kovács Lajos, Farkasinszki András, Simon Mátyás, Ali István, Kovács Ferenc, Gy. Nagy János, Szebelei Ferenc iskolaigazgató, edző.

Guggoló sor: Földesi György, Sóczó István, Komoróczy Sándor, Csurka Lajos, Szébenyi István.

Ezek a játékosok szép játékokat és szép emlékeket hagytak maguk után. Természetesen ezek után se lehetett „leírni” a bucsai labdarúgást, mert utánpótlás mindig volt. Erősödött a csapat, amikor egy kiváló sportköri elnök került az élére. Víg Gyula bácsi olyan volt, aki a lehetetlent ne ismerve, munkája mellett igen nagyszerűen látta el a feladatát. Az ő nevéhez fűződik az, hogy a labdarúgó csapat számára mindent kiharcolt a kemény Termelő szövetkezet elnökétől, vagy az akkori Községi tanácstól. Így utólag is köszönet jár ezért Földesi György polgármester úrnak és id. Nyakó István akkori TSZ elnöknek.

Szebelei Ferenc iskolaigazgató-edző, Balázs Ferenc, Csurka Lajos, Keller Mihály, Gy. Nagy János, Szébenyi István, Bányai Mihály.

Guggolók: Nagy József, Földesi György, Komoróczy Sándor, Sóczó István, Simon Mátyás

Az edzők mindig a kiöregedett, leállt játékosokból került ki. Ezen a poszton is jó munkát végzett a Marada Dezső, Nagy József kettős. Kecse József, Szébenyi István, Nagy László nevéhez fűződik egy III-ik helyezés. Nagy József idejében, egy 22 csapatos bajnokságban ért el a csapat IV. helyet.

Voltak évek, amikor a labdarúgásról nem sok szó esett. Erre tudom a választ, de nem érdemes a múltat firtatni.” A közelmúltról is szó esett:

„Volt még egy nagyon jó nekiugrás. Az 1994 ősz, 1995 tavasz. Az igazi koronát az 1995 ősz és az

FÉLÉVI MÉRLEGEN A BUCSAI SC LABDARÚGÓI

„Robogtunk, mint a Wiener-walzer”

Megyei III. osztály, Északi csoport: 2. Bucsá 11 6 4 1 29-14 22

Békés megye labdarúgó-bajnokságában történetéről egész évben igyekeztünk gyorsan és részletesen tájékoztató olvasóinkat. A bajnokságok befejezése utáni holt szezonban a megyei I., megyei II., illetve a megyei III. osztály élecsapatainak kezdővel, vezetőivel készített interjúkkal az igyekeztünk bemutatni, hogyan értékeli együttesük féléves szereplését. Minden érdeklőhöz az alábbi kérdéseket juttattuk el: 1. Milyen célokat jelöltek meg csapatuk számára a szezon elején? 2. A bajnokság folyamán az elért eredmények hatására módosítottak-e a kitűzött célokon? 3. Mi valósult meg ezekből? 4. Minek tulajdonítják az együttes eredményes (eredménytelen) szereplését? 5. Milyen játéktípus volt a legmemorablebb az együttesre? 6. Mely játékosokkal elégedettek, illetve kikről vártak többet? 7. Melyik csapattal szívesen nyújtotta a legkézzelnyúlhatóbb teljesítményt? 8. Kik szereztek a csapat góljait? 9. Hogyan alakult a csapat további programja?

Kérdéseinkre Bucsán Kovács Lajos vezető edző válaszolt.

1. – Az idei pontvadászat megkezdése előtt kiértékel-tük az 1994-95-ös bajnokság tapasztalatait. A játékosokkal közösen arra az elhatározásra jutottunk, hogy ebben a csoportban van keresnivalónk. Ez a jó szereplés érdekében az 1-2. hely megszerzését irányoztuk elő.

2. – Céljainkon nem volt szándékunk változtatni, de az eredmények kedvezően alakultak, és ekkor már egyértelműen az első helyet céloztuk meg.

3. – A bajnokság feléje-nél a második helyen állunk, ami megfelel a nyáron megfogalmazott céloknak. Szinte minden mérkőzésen robogtunk, mint a Wiener-walzer.

4. – Véleményem szerint minden játékosban tudatosult, hogy csak akkor van értelme a játéknak, ha teljes meggyőződéssel csinálja.

5. – Általában az 1-3-2-3-2-es felállást alkalmaztuk.

6. – Erre a kérdésre nehéz válaszolni, ugyanis félre adhat okot. Úgy érzem, akkor vagyok igazságos, ha azt mondom, hogy 2-3 játékos kivételével mindenki meg voltam elégedve.

7. – A csatársor kiüresült, súlyozottan szerepelt de a védelem is hozta magát.

8. – A csapat huszonnégyen-csapat közlöt Kís János szerzett, míg Kovács Ferenc nyolcoszor volt eredményes.

9. – Egyelőre mindenkinek a jól megérdemelt pihenőjét tölti.

Még az újság is rólunk írt

1996-os tavasz hozta meg, amit egy igen nehéz sorozatban és előkelő csoportban a II. helyezést értük el. Tóth Ferenc, Szabó István Sportköri elnök, Kocserák János edző és a többi kiváló vezetőségi tag: Nagy István, Nagy József, Bányai András.

A játékos-keret a következő volt: Koczka János, Komoróczy István, Pekár János, Komoróczy Sándor, Balogh Lajos, Kulik Imre, ifj. Tóth Ferenc, ifj. Kocserák János, Faluházi József, Bányai István, Nagy Zoltán, Kovács Ferenc, Kiss János, Gonda Csaba, Illés Csaba, Köleséri László, Füzesi Ferenc, Gy. Nagy Imre, Szabó Endre, Kiss Zoltán.

Úgy is fogalmazhatnánk, hogy éppen ezzel a szép sorozattal zárult le egy korszak, melyre mindig büszkék leszünk.

Álló sor: Szebelei Ferenc iskolaigazgató-edző, Kovács István, Győri János, Juhász István, Szebenyi István, Csurka Lajos, Balázs Ferenc, Faluházi József,

Guggoló sor: Komoróczy István, Nagy János, Keller Mihály,

Első sor: Ali István, Marada Dezső, Koczka László.

1985. július 16.

Bucsá-Szeghalom öregfiúk mérkőzés: 3:1

Kocserák János, Veres József, Szabó Gyula, Simon Mátyás, Földesi György, Keller Mihály, Szebenyi István, Tóth Ferenc, Nagy István, Koczka András, Nagy Imre, Nagy Lajos, Ali István, Nagy János, Lép Mihály, Kovács László, Frak József, Nagy József.

De mindez már a múlté. Amikor 10-20 néző kíváncsi csak a mérkőzésre, ez mindent elmond vezetőkről, játékosokról. Sajnos a fennmaradáshoz szükséges anyagiakért is házalni kell a Termelőszövetkezetnél, az Önkormányzatnál. A „koldulásnak” viszont semmi eredménye, hiszen csak ígéretes kerül a tarsolyunkba, pénz nem. Ebből viszont nem lehet egy csapatot fenntartani.

Kocserák János vezető-edző, Nagy Imre, ifj. Tóth Ferenc, ifj. Kocserák János, Nagy Zoltán, id. Tóth Ferenc megbízott sportköri elnök, Faluházi József, Szabó István megbízott sportköri elnök, Bányai István, Vígh József főtámogató, Komoróczy István, Füzesi Ferenc, Pekár János, Koczka János, Szabó Endre, Illés Csaba, Balogh Lajos.

Mindenestre köszönet az eddigi támogatásokért! S ha már itt tartunk, nem szabad elfeledkezni azokról a vállalkozókról, akik eddig oly lelkesen támogattak minket. Nem szeretnék elfeledkezni a Fenyődi családról: Béla bácsiról, Fenyődi Béláról és Fenyődi Attiláról, hiszen ők nagyon sokat segítettek anyagilag. De köszönet illeti meg Berényi Albertet is hiszen egy garnitúra felszerelést köszönhetünk neki és azt a három vacsorát, mellyel minket megvendégt. De itt van Vígh József is, egy volt bucsai lakos, most Kecskeméten vállalkozó, ő szintén meglepett bennünket egy garnitúra felszereléssel és mellette még anyagilag is támogatta a csapatot.

Köszönet nekik!

1995-1996-os bajnokságban II. helyezést érte el, ami egy osztállyal följebb kerülést eredményezte. Sportszerűségi versenyt is toronymagasan nyertük meg, amit 10 futball labdával jutalmazott a Békés Megyei labdarúgó Szövetség.

A labdarúgásra szükség lenne ma is, hiszen ha két hetente legalább 2-3 órára ki lehetne kapcsolódni, s az emberek is elfelejtenék hétköznapi gondjait.”

Valóban. Igaza van Kocserák Jánosnak. A sportra mindig és mindenkor szükség van, hiszen ez is része az egészséges életmódnak. A sporttal hírünket lehetne vinni a „világba”, még akkor is, ha nem mindig dobogós helyezéssel jönnénk haza, hiszen a sportolásban nem mindig a helyezés az elsődleges cél.

1974 május 1.

Aszódi János tanár, Földesi György jelenlegi polgármester, Szabó István kocsmáros, Lovász István, Nagy József, Manada Dezső, Oláh Lajos, Pengő Albert, Szebelei Ferenc iskolaigazgató, Molnár András, Gyarmati László tanár, Sóczó István.

B. Nagy György, Berényi András, B. Nagy Lajos, Kovács Ferenc, B. Nagy János, Karikó István, Kovács János, Baláti Ferenc, Nagy János.

Polgármesteri találkozó Déli Megyék polgármesterei, kölcsönjátékos: Kocserák János

Marada Dezső vezető edző, Kocserák János, Bácsi Károly, Erdei János, Jámbor, Sándor, Lengyel András, Nagy István, Vígh Gyula szakosztály-vezető, Kulik Imre szertáros, Bányai András, Koós Lajos, Palkó József, Nagy Sándor, Nagy István, Koczka László, Bácsi József, Nagy Lajos.

Balázs István törzs-szurkoló, Bácsi László, Takács László, Mile Károly, Palkó József, Nagy Sándor, Mile János, Opóczki János törzs-szurkoló, Bácsi Károly, Bányai Jenő, Bányai András, Ali István, Nagy István, R. Nagy Mihály, Nagy János.

A testépítő mozgás, a szabadidő hasznos eltöltése mindig célja volt az egészséges életmódra vágyó embereknek. Nekünk se szabadna elmaradni, lemaradni. Ha nincs közös megmozdulás, az emberi kapcsolatok is fellazulhatnak, megszakadhatnak. A sport mindig is alkalmas volt arra, hogy közösségeket kovácsoljon az arra érdemesekből.

Reménykedjünk abban, hogy lesz olyan időszak, amikor több lehetőség, vagyis több pénz lesz a sport támogatására, s ezáltal újra a szurkolók biztatásától lesz hangos a falu szélén most árván és magányosan csendes focipálya.

A frontokon fogytak az emberek, a hátszázgból pedig folyamatos volt az utánpótlás. A felszerelés, a muníció legyártása sok-sok pénzbe került, de az ingyenes „emberanyag” adott volt. Csak egy papírt kellett ki-postázni, s máris indulhattak a tömött katonavonatok a majdnem biztos halál felé.

1848 BÉKÉS MEGYÉBEN ÉS BUCSÁN

Fontos és a jövőt meghatározó események zajlottak 1848-49-ben Magyarországon. A forradalmi események biztató távlatot vázoltak fel elnyomásban szenvedő népünknek. Végre reménykedhettünk abban, hogy önálló nemzetként létezzünk Európában. Jogos volt az akkori ifjak törekvése, hiszen évszázadokon keresztül mi védtük meg a kevély Nyugatot a keletről betörő primitív hordáktól, az iszlám hódítóktól.

Az események – mint tudjuk – március 15-én kezdődtek Pesten. Bár még maga az se kristályosodott ki, hogy mik azok a célok és feladatok, melyeket meg kell oldani a magyar nép önálló létének és szabadságának érdekében. Még forr, még pezseg a forradalmi lázban égő politikai élet s lám, az egyház már egy lépéssel előbb van. Tudja, hogy bármilyen új eszme elterjedése veszélyes lehet akkor, ha arról a nép nem kap megfelelő felvilágosítást. Veszélyes lehet, ha olyan célokra használják a szent eszmét, amely negatívan befolyásolhatná a végső fejleményeket. Az országos nagy változásokról is megjelennek híradások az egyházi levelezésben. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az 1848-as szabadságharcra való azonnali reagálás. Ezért küldi el levelét a nagyváradi püspök a hozzá tartozó plébániákra, hogy híveit megvédje minden meggondolatlan cselekedettől. Óvja híveit a rend és a béke érdekében. Előrelátón, jó pásztorként óvja, inti az embereket: „...*hol a rend félreváltoztatik, ott nincs szabadság, hanem az önkény, és zsarnokság véres zászlója lobog.*” Azt hiszem ennél világosabban nem is lehet megfogalmazni egy forradalom és szabadságharc eszméjének tisztaságát, hiszen a változtatások mindig tiszták és naivak – a végrehajtás viszont lehet torz és kegyetlen, attól függ, kinek a kezébe kerül a hatalom. Azt hiszem ezt a levelet is érdemes elolvasni eredeti megfogalmazásban, hiszen ez lett felolvasva a bucsai hívőknek is 1848. április első napjaiban. Íme Bezdédi Bémer V. László püspök levele:

223/1848

A Nváradai l.sz. püspöki helyettestől

Krisztusban kedveltjeink nagyontisztelendő rendes és helyettes Alesperes kerületi Plébánosoknak és az összes híveknek üdvöt az Úrban.

Midőn a jelen országgyűlés múlt év november havában megnyitott senki sem képzelte nem csak akkor de az előtt egy holnappal sem, hogy tényerője legyen azon nagy és szép, sőt dicső eseményeknek mellyek már most szemünk előtt tártvák. Azonban hála az Mindenhatónak, köszönet határtalan kegyességű Koronás fejedelmünk, és Hazánk Atyáinak ek-

koráig az átalakulásé kedves rég óhajtott eszme – midőn más Országokban polgári vér – é drága kincs vesztegetése és osztásával valósulhatott. De miután nem elegendő, hogy bármilly mű jól kezdődjék, hanem elkerülhetetlenül szükséges, hogy jól végeztessék is – ezt pedig mindennek fölött képes gátolni félreértés, Hazai Törvényeknek rossz lelkületből származható bal magyarázata, ebből eredhető ingerültségek, történetek ugyan, é részben az éllető Hatóságok által hasznos, és czélszerű intézkedések mindamellert azonban nem lesz felesleges. Néktek is, kikre az Úr nyája bizatott, kik híveknek bizalmát bírjátok éber figyelemmel lenni, nehogy ármány, és rossz lelki bújtogatók hivitek között a félreértés veszélyes magvait elhincsek, és az újonnan ellátott, de még nem szentesített törvények fonák magyarázatát terjesszék, inkább jó móddal ara bírjátok híveiteket, hogy az új törvények szentesítéséig a régi tartozásokat híven teljesítsék.

Továbbá tudva lévén, hogy minden jó adomány onnan felül ered, leszállván a Magoságbéli Atyától ki ha nem szenteli meg a törekvést hasztalan a földi küzdelem, kérjétek áldást az Egek Urától, kérjétek Isten Szent kegyelmét, hogy szeretet Hazánk átalakulása, a mint egyesek úgy az álladalom haszna, és javára mindannyiunknak pedig jó léte boldogságára szolgáljon. Igyekezetek híveitek szívébe mennél rendületlenebb hűséget oltani, határtalan kegyességű Királyunk szeretett Hazánk iránt tudásatok vélek: a Szabadság valódi értelmét, melly a rendel karöltve jár, győzések meg arról, hogy hol a rend félreváltoztatik, ott nincs szabadság, hanem az önkény, és zsarnokság véres zászlója lobog, hívjátok föl tiszteletre a Törvények, s azok alkotói éránt Isten szeretete után a Király és Haza szeretetére buzdítsátok. Az Úr lelke legyen édes Hazánkal, hogy szabadok lehessünk, és általa az átalakulás eme napjaiban Szent legyen és béke, és a rend. Éljen a Király, Éljen a Haza melly szabadságban minnél szebben és dicsőbben virágozzék.

Kelt Nváradai, Martius 31én az Úr Ezernyolcszáz negyven nyoltzadik évben.

Popol Ágoston s.k. Püspöki helyettes.

Tisztelendő Püspök helyettes Úr kegyes parancsára Sárkan Imre.

Tanulmányaink során (az elmúlt kommunista rendszerben) azt próbálták velünk elhíttetni, hogy az egyház a nép ellensége és inkább a császárhoz, a leigázókhöz áll közelebb s nem a néphez. A fenti levél – és a későbbiek is – bizonyíték arra, hogy a változásokat igenis időszerűnek tartja a püspöki hivatal, melyet azonnal közöl a híveivel. Az ne té-

vessen meg senkit se, hogy a levél végén ott szerepel az „Éljen a Király”, hiszen ekkor még a forradalmi lázban égő ifjak se gondoltak a trónfosztásra. Itt még mindenki bízott abban, hogy a szabadság kivívása után az ország élén továbbra is a király fog állni. Az események azonban teljesen más irányba kanyarodtak, így a forradalmi lelkesedések harcokba torkolltak, majd a sok szép remény és küzdelem után a szabadságharcot vérbe fojtották, melyet Haynau véres megtorló időszaka követett. A küzdelem véget ért, de a remények tovább éltették nemzetünket.

A forradalmi események híre futótűzként terjedt el az országban, így természetesen itt Bucsán is tudomást szereztek róla. A bucsai pusztán élő emberek is nagy bizonytalansággal fogadták a változtatásra buzdító ösztönzéseket, hiszen ők nem értettek a politikához, ők nem voltak tisztában a jövőt felvázoló törekvésekkel. A megélhetés, a család felnevelése, a munka volt az, mely kitöltötte életüket. Az egyházi vezetők, a plébánosok, a világot járt kereskedők, a leszerelt „obsitos” katonák viszont megpróbálták felnyitni az egyszerű emberek szemét is, hogy ezáltal is nagyobb mértékű segítséget nyújtsanak a szent szabadság eszméjének. A változások azonban előhozták azokat a kétes elemeket is, akik a zűrzavaros helyzetet a saját céljukra szerették volna fordítani. (De róluk majd később lesz szó.)

A messi útról hazatérő emberek nagy tisztességnek örvendtek, hiszen a világban történt eseményeket ők ismertették a környezetükkel. Itt Butsán is fellelhetünk katonaviselt embereket. Itt van például Török Mihály obsitos katona, aki 1861-ben kötött házasságot Véress Eszterrel. Ő bizonyára ott szolgált valamelyik szabadcsapatban, vagy reguláris egységben.

A szabadságharc eseményei során polgárőrséget szerveztek a települések vezetői. Ez viszont kétségeket állított az egyszerű emberek elé, hiszen azt gondolhatták, ha belépnek a fegyveres testületben, akkor nagyon sokáig ott kell majd szolgálniuk. Ezt a tévhitet azonban nem szószékről, hanem magánbeszélgetések keretében kellett megcáfolni a plébánosoknak a püspöki levél alapján, hogy „...ezen törvényszerű intézkedés nem oda intéztetik, hogy azok, a kik az Őrsereg Névsorába igtatnak, elhagyván lakhelyüket déjjes zsold mellett katonáskodni tartozának, hanema közrend fentartására, a köz csendet és békét veszéleztető erőszakos kitörések elfojtására..”

A felhívást azért kellett a szószéken kívül továbbadni, mert ez nem vallási követelmény volt, hanem világi elvárás. A teljes levél elolvasása világossá teszi az egyház aggodalmát hívei felé.

„248/848

A püspöki helyettestől

Nagyisztelendő etz. A Nyilvános hírlapokból nem kétlén tudva van minden lelkész Urak előtt azon törvény javaslat, mellynek nyomán Ő felségének

kegyelmes jóváhagyásával Országszerte Nemzeti Őrsereg Állíttatni czéloztatik.

Ezen intézkedések czélját előadja ugyan azon törvényjavaslat és ahoz ragasztott esküforma melly abban áll, hogy minden azon Királyi vagy Mező Városok és falukban lakos hon polgárok minden sors, kar és rend különbség nélkül, kik arra képesek, a közrend és belbékebiztosítását a személyes és vagyonszármazást eszközöljék, én fentartsák.

Azonban, mivel itt tudomásul esett, miként sokan vannak, főleg falukon, kik ezen intézkedéstől félnek, attól tartván, hogy majd állandó katonaság közzé soroztatnak, és az illető Hatóság felkérésére felszólítandónak véltem Nagyon Tisztelendő Uraságot, és kerületi paptársait, hogy az ide mellyékelt törvényjavaslatból ezen intézkedésről magoknak kellő tudomást szerezvén, ezen intézkedésnek valódi czélját, nem az egyházi szószékből, hanem magán beszédekben magyarázzák meg, és minden kegyetlen és alaptalan agodalmát, és előítéleteket eloszlatni igyekezzenek, nyilvánítván miként ezen törvényszerű intézkedés nem oda intéztetik, hogy azok, a kik az Őrsereg Névsorába igtatnak, elhagyván lakhelyüket déjjes zsold mellett katonáskodni tartozának, hanem a fegyverek a végett fognak reájok bízati, hogy a mi minden polgárnak érdekébe áll, a reá bízott fegyverekkel a közrend fentartására, a köz csendet és békét veszéleztető erőszakos kitörések elfojtására, a személy és vagyonszármazást jogainak videlmezésére örködjenek.

Melly sok füg itten és Lelkész Úraktól, állásuk és hivatásuknál fogva kiki jól tudja, N. t. Uraságot pedig és kerületi Lelkésztársai a nélkül is át fogják látni, hogy azon kedvező véleményt, mellynek részeseülnek, az által fogják mind inkább nevelni és a magok irányában szilárdítani, ha a jó rend fentartása végett, a szerénység, szelídség és szent hivatásuk határai között a lelki pásztori okosság sugallata szerint a hívek kedélyeibe minden alkalommal jótékony befolyással hatni igyekezendek.

Többire ájtatos Imáiba ajánlott, állandó hajlammal maradtam. Nagyisztelendő Uraságot, Volaszi Áprily 16-án 1848 kész szíves jó akarója Popol Ágoston s.k. Püspöki helyetes.”

Egy másik levélben 345/848 számúban, mely 1848 május 20-án kelt, a hazafiság eszméjére hívja fel a figyelmet: „...minden előforduló alkalommal mind a szószékből mind magán és társas körökben hiveiknek szíveikre kössék, a hazafiúi kötelességek teljesítését...”

A hazafiúi kötelesség mindenkor megvolt a nemzetben, hiszen a Dózsa-féle parasztháború, a Rákóczi szabadságharc és minden hasonló megmozdulást alapját az egyszerű nép képezte, hiszen nélkülük nem állhatott volna fel hadsereg, az ő támogatásuk nélkül semmilyen katonai egység nem jutott volna élelemhez s bármilyen utánpótláshoz. A levélből az

is kitűnik, hogy a felvilágosítás és az eseményekről történő felvilágosítás nagyon fontos dolog, hiszen ezek nélkül nem érhető meg a megmozdulás lényege. Íme a levél:

„A NVaradi L. Sz. Püspöktől
345/848

Nagyontisztelendő etz. A politikai viszonyok alakulásának jelentékeny korszakában és sok hellütt felmerülő kihágásoknak oka a vallás és közoktatási Minisztérium által folyó hó 10-én hozzám érkezett körlevelében annak tulajdonítatván, hogy a nép sok helyeken kellő értelmességgel fel nem világosítatik.

Annak következtében felhívom Nagytisztelendő Uraságot, s a kerületi Lelkész Urakat, hogy miután a jó sors és szabadság a törvények, és azoknak végrehajtói, az Előljárók iránti engedelmisségtől, a rend és béke szeretettől feltételezzetik, hivatásuknak mellyek legfontosabb feladati a nép erköltsi és vallásos oktatása minden eszközeivel oda hatni igyekezének, hogy minden előforduló alkalommal mind a szószékből mind magán és társas körökben híveiknek szíveikre kössék, a hazafiúi kötelességek teljesítését, a nép kedélyeit akármiképen megzavarható félreértést távolítsák, és eloszlassák, csak így reménylhetvén, hogy a törvényhozás, az egyház és iskola iránt elvált kötelességét betöltheti.

A Magyar Klérushoz intézett szózat alatt czémzett jelen idő s körülményekhez alkalmazott könyvetskét a kiadó kegyességéből a kerületben eszközöndő osztás végett kellő példány számmal teszem át.

Többire Attyai és Püspöki Áldásomat küldve hajlandósággal Maradtam Nagytisztelendő Uraságot Volaszi Május 20-án 1848. Kész jóakarója László Püspök”

Mint látjuk az egyház kis könyvecskékkal is hozzájárul az oktatás eredményességéhez. A változások közelebb hozzák az embereket, ugyanakkor egymást segítve léphetnek előrébb. Önmaguk dönthetnek jövőjükéről s erről a választási jog is gondoskodik. Ennek szükségességéről és alkalmazásáról is levélből értesülhetünk.

„A Nagyváradi püspöktől
359/848

Nagyisztelendő etz.

A központi választmány fg hó 11-től nékem jelentti, miként a kerületekben a választók öszeírása végett bizonyos küldöttségek fognak kimeni mellyek a kerület főhelyein jövő Június 1-én megkezdendő öszeírás véget megjelenvén ezen félbeszakadás nélkül folytatott működésben 14 nap alatt eljáródnak bátor pedig a tisztelt központi Választmány által már kitörtett, ezen intézkedés, azt meg is hoztam e tárgyban intézett fölkérés folytán, olly utasítással közlöm n. t. Uraságot és kerületi Lelkész társaival, hogy tudatván azt híveivel a szószékből keblükben az átalakulási korszak szentésitette jogok iránt rokon szenvet gerjeszteni és őket a nemzet e legbecsesebb

Kincsére t. i. a Választási jogra mellynek jól intézett gyakorlatából minden jó, s üdvöst, ellenben ferde, vagy vétkes alkalmazásból csak gyászos jövet lehetne várni, hivatási buzgalom és hazafiúi eréllyel figyelmeztetni igyekezzenek

Többire Atyai és Püspöki áldásomat küldve hajlandósággal maradtam. Nagytisztelendő Uraságot Volaszi Május 22-én 1848 készjóakarója László Püspök”

Az előzőekből jó látni, hogy az egyház is a változások mellett áll ki, az egyházi emberek is a szabadság eszméjét vallják. Hiszen ők is magyarok, ők is benne éltek egy olyan korban, melyben az önállóságért, a hazáért, a szabadságért harcoltak. Itt mutatkozik meg az, hogy a papi reverenda mögött is magyar emberek, magyar hazafiak szíve dobogott. Nyilván ők nem a fegyverek használatára buzdították híveiket, ők a szó, a meggyőzés, a jóság, a rend irányából próbáltak hatni mindenkire hol a szószékről, hol pedig a magánbeszélgetéseik során.

Azt hiszem, a történelemkönyvek nem is foglalkoztak a szabadságharc feldolgozása során ezzel a vonallal. A fenti levelek alapján biztosra vehetjük, hogy kiemelkedő szerepük volt a plébánosoknak abban, hogy a szabadságharc eszméje, – vagy alapszavában véve csak a híre is, – eljusson a néphez, az egyszerű emberekhez. Nélkülük bizony sokkal lassabban és nehezebben lehetett volna olyan eredményeket elérni, melyek fémjelzik a 48-as szabadságharcot. Az egyház nem hagyta el soha híveit, hiszen ebben az időszakban is jó tanácsokkal és hazafiságra buzdító szavakkal látott el mindenkit. Papjai ott voltak az ütközetek viharában is, hogy szelíd szóval és áldással bocsássák útra a harcba indulókat és imával kísérik utolsó útjukra a csatában elhunytakat.

Az átalakulást azonban többféleképpen szerették volna megakadályozni. A császár udvar emberei felbéreltek olyan társaságokat, akik a „szabadság nevében” raboltak, fosztogattak. Ezzel is próbálták a szent eszmét meggyalázní. Főleg Orosházán és környékén, de Békés megye más részén is próbáltak bizonytalanságot ébreszteni az egyszerű emberekben.

A Békés megyében történt zavargásokról és helytelen cselekedetekről a pesti vezetés is értesül. Aggódnak a forradalom eszméjének a meggyalázásától, félnek, hogy a zavart keltő csoportok rossz irányba terelik az önállóságért folytatott küzdelmet. A népet meg kell óvni minden káros behatástól, azokat pedig, akik gátolják az átalakulást, szigorúan meg kell büntetni. Ezért Kossuth Lajos felhívással fordul Békés vármegye lakóihoz.

„Megilletődve értem, hogy Békés vármegyében a' rend bomlásnak indult, a' törvények tisztelete helyébe féltelenség lépett....” Így kezdődik a felhívás.

„...Ily erőszakoskodásokat nem lehet tűrni...” folytatja írásában Kossuth Lajos, majd később ezt írja:

„Békés vármegye népei. Én megmondom nektek, mit akarnak azok, kik titeket a tulajdon szentségének megtámadására bujtogatnak.

Ezek a bujtogatók nem egyebek, mint béres czinkosai az ország ellenségeinek, kik szabadságtokat elakarják rabolni, országunkat elfoglalni s a nemzetet rabszolgává tenni...”

Végül az aggodalommal teli és a helyzet stabilitását szolgáló intézkedések felsorolása után még egy

kéréssel fordul a Békés vármegyében élőkhöz, bízva abban, hogy felhívása értő fülekre és a hazaszereteten élők támogatására talál:

„Az isten és a haza nevében még egyszer kérlek, ne hozzatok féktelen kicsapongásaitok által veszélyt magatokra, veszélyt e' szegény hazára, mellynek úgy is annyi ellensége van.”

Kossuth felhívása végül eredménnyel járt, hiszen megalakultak a helyi nemzetőrsek, többen pedig elmentek harcolni a szebb jövő érdekében.

A' honvédelmi bizotmány elnöke. Békés vármegye lakosaihoz!

Megilletődve értem, hogy Békés vármegyében a' rend bomlásnak indult, a' törvények tisztelete helyébe féktelenség lépett, s' gaz izzgatók a' népek hiszékenységet arra használták, hogy a' személy és vagyonbátorságot feldúlják, s' a' népet oly kicsapongásokra bujtogassák fel, mellyek ha büntetlenül eltűnének, az országnak saját fiainak bűnös kezei alatt szét kellene bomlani.

Megilletődéssel értettem, hogy ezen gaz bujtogatások következtében Békés megye több községeiben a' nép zajong, foglalásokat teszen, s' a' rég foganatba vett egységeket s' bírói ítéleteket — mellyekben előbb megnyugvását találta — erőszakosan felforgatva mások tulajdonát szentségtelen kezekkel megtámadja. —

És ezen féktelenségek legközelebb Orosházán annyira fajultak, hogy már nem csak a' személy és vagyonbátorság, de még a' törvényes felsőbbség iránti tisztelet és engedelmesség is lábbal tapodtatnak s' közisztviselők a' vaderőszak bántalmával illetetnének.

Sőt a' legméltóbb bosszankodással értettem azt is, hogy a' közrendnek, s' a' népnugalmának vétkes háborítói még az én nevemmel is vakmerően visszaélnék, s' a' népet azzal ámitják, mintha én, a' tulajdon szentségét sértő legelő foglalásokat helyeslenem.

Hát még mit mondjak ahöz: hogy némelyek mint például az ozosháziak annyira vetemedtek — hogy pusztarészekét, mások kétségtelen tulajdonát — mit haszonbérbe bírnak, most erőszakkal elakarják tulajdonítani, s' a' haszonbért megtagadják.

Ily erőszakoskodásokat nem lehet tűrni polgári társaságban: nem szabad tűrnie a' kormányznak, nem szabad tűrniök nekem, mert meg esküdtem a' törvényre, felelős vagyok a' törvénynek, rendnek fentartásáért, s' én eskümet meg fogom tartani, és valamint soha nem türendem, hogy a' zsarnokság az ország szabadságát elnyomja, és meg nem engedem, hogy a' népen igazságtalanság gyakoroltassék, úgy azt sem szabad tűrniök, hogy a' nép a' törvényeket lábbal tapodja.

A' kinek panaszja van, járuljon a' bíróhoz: de ne erőszakoskodjék, különben magának tulajdonítsa a' szomorú következtéseket.

Békés vármegye népei! Én meg mondom nektek, mit akarnak azok, kik titeket a' tulajdon szentségének megtámadására bujtogatnak.

Ezen bujtogatók nem egyebek, mint béres czinkosai az ország ellenségeinek, kik szabadságtokat elakarják rabolni, országunkat elfoglalni s' a' nemzetet rabszolgává tenni.

Lássátok atyámfiai! az a' sok gaz ellenség, melly országunkat fegyveres kézzel megtámadta, mind azt beszéli, hogy ő azért jó fegyveres kézzel az országra, mert itt rendtelenség van, ő hát a' rendet akarja helyre állítani.

Mi erre azt feleltük, hogy ez álnok hazugság, hogy az országban nincs más rendtelenség, mint mellyet ők csinálnak gaz rabló csordáikkal.

Miszerint tehát elmondhassák, hogy csakugyan van rendtelenség, s' ezen ürüggyel szépihessék gyalázatos czéljaikat t. i. az ország szabadságának elnyomását — tehát kiküldözgetnek bujtogatókat, kik a' könnyen hívó népet felbujtogassák, hogy rendtelenségeket kövessen el: — s' aztán elmondhassák: „van rendtelenség” tehát van okuk az országot megtámadni.

Ez fekszik a' dologban atyámfiai! hidjetez nekem, ki a' népek testvéri barátja vagyok, ki a' néppel akarok élni, vagy ha kell, érette örömet meghalok; — hidjetez el nekem, a' ki rendtelenségre bujtogat benneteket az ellensége az országnak, ellensége a' ti szabadságtoknak, s' hazánkat akarja elveszteni.

Azért hát én, az isten és haza nevében kérlek: legyen béke köztetek, tiszteljétek a' törvényt, engedelmeskedjetez a' kormányznak, s' ne sértsetek meg a' tulajdon szentségét erőszakkal.

De midőn az isten és a' haza nevében kérlek: egyszersmind a' törvény nevében adom tudotokra, hogy rendbontásaitokat a' kormány tűrni nem fogja s' a' bűnösök kerülhetlenül bűnhődni fognak.

És azért adom tudotokra, hogy a' kormány részéről Bogyó Sándor országgyűlési képviselő úr teljhatalmú országos biztosul kiküldetett Békés vármegyében a' törvények uralmát, a' rendet, a' bírtok sérthetlenségét s' a' tisztviselői tekintet, szükség esetében katonai karhatalom használatával is helyre állítani.

Iránta a' törvény nevében engedelmeséget parancsolok: s' az isten és haza nevében még egyszer kérlek, ne hozzatok féktelen kicsapongásaitok által veszélyt magatokra, veszélyt e' szegény hazára, mellynek úgy is annyi ellensége van.

Budapestten december 8-kán 1848.

a' honvédelmi bizotmány elnöke
Kossuth Lajos s. k.

Kossuth Lajos felhívása Békés vármegye népeihez

HÁBORÚK – EMBERI SORSOK

Soha nem szerettem az értelmetlen dolgokat, az értelmetlen viselkedést, az értelmetlen tetteket. Az egyenruha és az egyenruha mögé bújtatott fegyelem tulajdonképpen nem más, mint egy bizonyos modern kasztrendszer, egy agresszív magatartásforma, uralkodók és megalázottak egymástól való függősége. Sajnos minden férfi életében eljön az az időszak, amikor próbára teszik: mennyire túri a megalázás egy bizonyos válfaját.

Békeidőben se leányálom a katonaság, háborús helyzetben viszont kegyetlen. Kegyetlen, mert egy valós vagy vélt sérelemért, hamis, vagy értelmes eszméért emberek ezrei, százezrei, milliói ölik, gyilkolják egymást. Még talán elfogadható lenne ez akkor, ha mindenki önként vállalná a harcot. De minden előzetes egyeztetés, megkérdezés nélkül egy bizonyos vezető réteg eldönti, hogy miért kell harcolni, miért kell a másik – szintén ártatlan – embert megölni. Ugyanis a háborúk arról szólnak: vagy te ölsz, vagy téged ölnek meg.

Molnár Mihály baka és Lavrencsik János huszár

Tovább boncolgatva a témát érdekes dolgok kerülhetnek a felszínre. Ugyanis, ha valamiért nem szimpatikus a dolog, én, mint egyszerű ember, én, mint megrögzött civil, nem léphetek ki, nem pártol-

hatok át az ellenkező oldalra, hiszen akkor „áruló”-ként azonnal kivégeznének. Ha a hosszú, sikertelen harcok, és millió emberáldozat után ugyanezt teszi egy magas beosztású politikus, vagy katonatiszt, akkor azt hősként kell tisztelni, nevét a történelem évszázadokig megőrzi. A közlegény csak „ágyútöltelék”, csak egy statisztikai adat. Emberéletek százai, ezrei, tízezrei, százezrei s végül már milliói függtek néhány ember téves, vagy csak egyszerűen rossz taktikai döntésétől. A legszomorúbb, hogy a nagy véráldozatok se szolgáltak tanulsággul az elkövetkezendő generációknak, – hiszen újból és újból háborúk törnek ki, újból és újból ártatlan emberek halnak „hősi” halált vagy válnak névtelen áldozattá napjainkban is.

Biró dédnagyapám 44 évesen, Bella nagyapám 25 évesen öltötte magára a katonaruhát, s járta meg a frontot az I. Világháborúban

Apáink, nagyapáink nem tudták ilyen eszmefuttatásokkal tölteni katonai idejük egyetlen percét se. A megtévesztő propaganda, az uralkodó osztály iránti tisztelet és megalázkodás mindezt lehetetlenné tette. De mit is tehetett egy parasztember, ha megkapta az utasítást: császárod és királyod érdekében öltsd a katonaruhát és öld meg, gyilkold le mindazokat, akik Őfelségét megsértették!

Mit is tehetett egy igaz magyar ember? Hát emelt fővel, büszkén vonult be katonának, hogy a harcokból visszatérve tisztelettel, s megbecsüléssel tekintsen majd rá környezete, mint egy világot látott, sokat tapasztalt emberre. Igen, a háborúk mindenképpen tapasztalt emberekké tette mindazokat, akik a sok szörnyűséget egyáltalán túléltek, akik sokszor nem magáért az eszméért, hanem önmagukért, családjukért vívták harcukat az ellenséggel, az időjárás viszontagságaival, az ismeretlen terep, az ismeretlen ország meglepetéseivel szemben. Mindenkor egy cél lebegett előttük: épen és egészségesen visszajutni az

otthon melegébe. Az egyszerű ember nem a magas politika miatt harcolt oroszlánként, – bátran és nagyon sokszor az életét is kockáztatva, – hanem az otthon maradtakért. Az ő boldogulásuk, az ő jövőjük lebegett szemük előtt, mert csak így lehetett egyik napról a másikra túlélni mindazt a sok szörnyűséget, ami a környezetükben lezajlott.

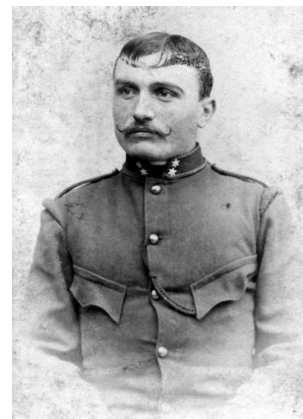

Marton Ferenc és harctéri komája: János

Az egyszerű embert nem érdekelte a nagypolitika, hiszen nem is értette. Egyre tudott csak gondolni: a családjára, a földjére, az állataira. Mikor elcsendesedett a front örült hangzavara, mikor elnémultak az ágyuk, s a puskák ropogása se zavarta a pihenést mi volt az ami a legjobban foglalkoztatta őket? Hát az otthoni élet! Vajon volt-e lehetőség a földet megművelni, az életet adó magokat sikerült-e a földbe elvetni? Ezek a tavaszi fő kérdések voltak! S a nyáriak, az ősziak? Volt-e elegendő eső, mennyire volt jó a termés? Sikerült-e a betakarítás? Igen! Ez volt a fő gondja a magyar katonának. Neki a haza nem az országhatárig terjedő területet jelentette, hanem azt a maroknyi földet, mely ellátta őt és családját évszázadok óta.

A tisztek mindenkor azt szerették, ha a bakák minden gondolkodás nélkül, „vakon” teljesítették parancsaikat. Ez nagy részben így is valósult meg, de egy igazi parasztember nemcsak arra volt képes, hogy tisztességesen teljesítse a rá mért feladatot s mindenkor megbecsüljék személyét, hanem leginkább az volt rá jellemző, hogy igenis gondolkodott.

Ésszel s leleménnyel oldotta meg a problémákat, józanul mérlegelte helyzetét, megfontoltan cselekedett. Nem is tehetett másként, hiszen otthon, a gazdaságban is csak így tudott létezni, csak így tudott a mindennapokban eredményt felmutatni. Aki nem használta „józan paraszti eszét” – menthetetlenül elveszett a kegyetlen golyózáporban, vagy a fogság nyomorúságos kenyerén.

Gombos Lajos és Czinege János

Az I. Világháborús frontokon sokszor előfordult, hogy az ellenséges lövész-árkok csak néhány méterre voltak egymástól. Így a lövöldözés szünetében egymással beszélgetni is tudtak, sőt volt rá alkalom, hogy karácsonykor egymást megajándékozták. De amikor kiadták a tűzparancsot, akkor minden teketória nélkül lőttek egymásra. Nem haragból, hanem a túlélés egyszerű ténye miatt.

A frontokon fogytak az emberek, a hátszágból pedig folyamatos volt az utánpótlás. A felszerelés, a muníció legyártása sok-sok pénzbe került, de az ingyenes „emberanyag” adott volt. Csak egy papírt kellett kipoztázni, s máris indulhattak a tömött katonavonatok – a majdnem biztos halál felé.

A háborút sokan túléltek. Visszajöttek és beszámolóik alapján az itthon maradtak is megismerhették az elmúlt szörnyűségeket, a halált, a vért, a szenvedést, a kínt, a fájdalmat. Persze voltak olyan történetek is, melyek nem a rossz oldalát mutatták be a háborúnak. Emberként, bajtársként, ismerősként sok-sok vidámsággal kellett feloldani a fegyverrohogás által átélt feszültséget.

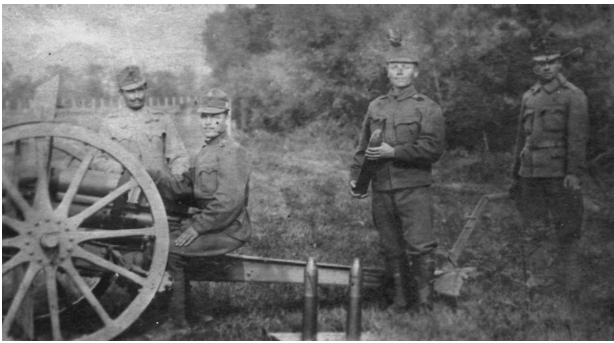
Természetesen jutalom is volt, hiszen a túlélők viszik el hírért a csatáknak. Másképpen hangzik majd a mások előtt elmondott történet, ha a végén a frontot megjárt katonák elismerésként kitüntetést, érmet, vagy egyéb elismerést kaptak.

Az I. Világháború után visszatért katonáknak vitéségük, helytállásuk elismeréseképpen földet adtak, – mely egy parasztembernek, egy földművelőnek ebben az időben csak egy elérhetetlennek tűnő vágy volt csupán. Most ezt is megkapták. Csekély kártérítés volt ez a fronton elszenvedett napokért, évekért.

Katonák gyengélkedőn

A háború a befejezése után is szedte áldozatait. A lappangó betegségek, a hazahozott kór, a sebesülések által súlyossá váló mérgezések mindennapi jelenségek voltak. Akik egészségesen éltek túl ezt a viláégést, büszkéek voltak magukra – de a lelki sérüléseikre nem volt gyógyszer.

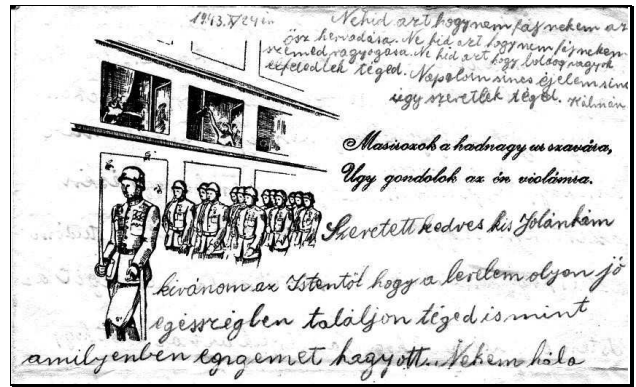

Vida János Fould-Springer báró uradalmi lovásza Bucsáról (bal oldalt az ágyú mögött) az I. világháborúban

Báró Fould-Springer uradalmi lovásza is megjárta a frontot. Vida János a tüzéreknel szolgált s leszerelése után újból ott dolgozott a lovaknál Bucsán, a Mária-majorban. Ott tanította az úri kisasszonyokat a lovaglász tudományára, hintón vitte a bárót Karcagra, a kaszinóba. Továbbra is végezte a lovászokra, parádés-kocsisokra háruló mindennapi feladatát.

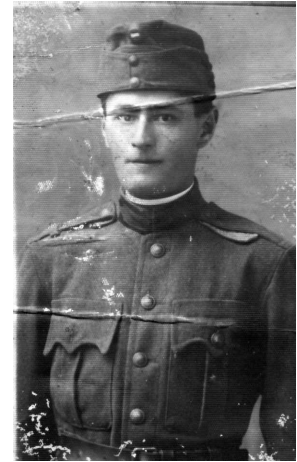
Ő is túlélte a háborút, de nem élvezhette sokáig a szép és szabad életet, mert ő viszont egy új nyereg okozta „feltörés” miatt került bajba, s egy lóversenyen, – ahol a báró lovát hajtotta – ez a seb annyira elfertőződött, hogy a halálát okozta. De ez egy másik történet.

Az emberiség nem okult az első nagy viláégésből. Új eszmék, új hatalmi törekvések kerültek újra a felszínre, s megint ártatlan emberek milliói kerültek ki az „értelmetlen vágóhídra”. Most másfajta propagandával vezették félre az embereket. A lényeg az volt, hogy büszkén, önfeláldozóan menjenek a csatába s védjék meg hazájukat a gonosztól. A téveszmék mindig nagy népszerűségnek örvendenek – még napjainkban is. Sajnos az emberiség még nem vált elég felnőtte – így mindig félre lehet vezetni.

„Masírozok a hadnagy úr szavára, Úgy gondolok az én violámra”

A sorozások, bevonulások folyamatosak voltak. Eleinte hangzatos, hazafias, érzelmi szálon próbálták a hadurak megnyerni maguknak a köznépet. Keveseknél ez sikerült, de a józan magyar ember nem akart újabb sebeket látni se hazáján, se önmaga testén. Mégis menni kellett, hiszen hazaárulóként, szökevényként kezelték azt, aki nem tett eleget „hazafias kötelességének”. A bevonult és a frontra irányított katonáknak propaganda szempontból olyan levelezőlapokat, levélpapírokat biztosítottak, mely segítségével folyamatosan felszínen tarthatták az eszmei támogatást.

Berényi József és Hudák László

A cenzúrázott levelek kis mértékben megnyugtatták az otthoniakat, hiszen a rosszban megláthatták azt a kicsi jót, amely a frontra vezényelt családtaggal történik. Ha levelet válthatnak, az csak azt jelenti, hogy még mindig életben van, még van esélye a túlélésre.

A csapatok sikereit, vagy vélt sikereit is propaganda módszerrel tudatták az otthoniakkal. Az újságok megírták, a rádió harsogta az elért sikereket, de a legtökéletesebb közlés az volt, ha a frontról küldött levél sugalmazta ezt. Például magával a levélpapírral.

A sok fiatalember, aki a frontra került, itthon hagyta kedvesét, menyasszonyát, feleségét. A min-

dennapi, – de legalábbis sűrű levélváltás – folyamatosan fenntartotta a másik iránt érzett szerelmet. A távolságot legyőzte a levélpapírra leírt vallomás, a levelezőlapra lerajzolt virág, vagy a szerelmet jelképező szív. Ebben is segítségre volt a háborús propagandát megvalósító rendszer, hiszen gyártottak olyan levélpapírokat, melyen már ott szerepelt a kedvenc virág, – legyen az rózsza, ibolya, vagy bármi, ami a kedves szívéhez közel áll.

Színes levélpapíron írhattak kedvesüknek a katonák a frontról

Volt, aki saját maga díszítette fel a levelezőlapját

A tábori posta folyamatosan kézbesítette a leveleket mindkét irányba. Érdekes, hogy a levelezésekből kiderül, hogy bármilyen messze volt a front az anyaországtól, aránylag elég gyorsan célba értek a küldemények. Havonta egyszer csomagot is lehetett küldeni. Ilyenkor örömműnyp volt, hiszen egy kis hazai nagyon jól esett ott kint a távoli harcmezőkön. Ezek a kis csomagocskák igencsak szegényesek voltak, hiszen az itthoniaknak is alig volt ennivalójuk.

Olvassunk bele Mészáros István levelébe, melyben éppen a csomagküldési lehetőségről ír édesanyjának Kisbucására.

Kelt levelem 1944. III. 29.

Kedves anyám és testvéreim. Kívánom, hogy velem friss jó egészségben találja mindőjüket. Hála Istennek nekem semmi bajom, egészséges vagyok, továbbá tudatom vele kedves anyám, hogy csomagot egy hónapban egyszer lehet küldeni, 2 kilósat. Kap szállítólevelet, arra adhatja fel a csomagot. Minden

hónapra lesz egy szelvény, azt a szelvényt a postán levélgják, amelyik hónap következik. És ha küldenek csomagot, tészta felét sokat ne küldjenek, inkább egy kis szalonnát, vagy ehhez hasonlót, ami nem romlik hamarosan... Szóljon esetleg Júliannának, majd ő elintézi. Többet most nem írok. Sok szeretettel gondolok mindőjükre és Júliannáékra és csókolom mindőjüket. Kérem, ne felejtkezzenek meg soha rólam.

Csókol Pista (M.I.)¹

Majd boldogan ír arról is, hogy a várva várt csomagot megkapta. Ez sokszoros öröm, hiszen a hazai ízek mellett egy szeletet kapott az otthonából, az otthon hangulatából. Az ízek gondolatban hazarepítik s néhány pillanatra újra boldog, hiszen együtt van szeretteivel.

„Kedves anyám, tudatom vele, hogy a levelet és a csomagot megkaptam, melyet oly nehezen vártam. Éppen vacsora osztás volt, mikor megjött a posta, de még a vacsorát is ott hagytam, mikor megtudtam, hogy megjött a csomag. Oly boldogan bontottam kifelé, hogy mégis egyszer még ehetek egy kis hazait. Oly boldogan fogyasztottam elfelé, igaz, hogy volt egy kis csomag íze, de az már csak akkor jutott eszembe már, mikor belaktam belőle. Igaz, hogy nem sok volt, de nagyon jó volt. Most már várom a többit is, ha lehet. Kedves anyám, tegyék fel, hogy hadd kapjam meg, mire ennek kimenne a számból az íze. Ezt is jó egészséggel fogyasztottam...” (1944. VI. 9. M.I.)

„Kedves anyám, most zárom soraimat, a csomagot jó egészséggel fogyasztottam, a kis üveg is jó volt, vagy talán a tartalma lehetett volna nagyobb is, de ennyi is jó volt. Kolbászt ne küldjenek, mert kezdett penészedni, de azért még jó volt. A tészta is jó volt. A csomagot hálás szívvel köszönöm, sosem felejttem el.” (1944. VI. 23. M.I.)

A harctérről érkező levelek szövege majdnem mindig állandó, hiszen mindent nem írhatnak meg a frontról. Nem mesélhették el levélben, hogy mi történik velük nap mint nap, hiszen az hadititoknak számított. Így leginkább csak annyit írnak magukról, hogy jól vannak, s hogy milyen az idő.

Mindig értesítik az otthoniakat, ha ismerőssel, ha falubelivel vagy környékbelivel találkoznak a csaták, a harcok szünetében. Bizonyára jó érzés ez, hiszen ez is egy kis szelet az otthonból. Ilyenkor fel lehet eleveníteni a közös emlékeket. Tulajdonképpen ezek a levelek összekötik azokat, akik talán eddig nem sok figyelmet szenteltek egymásnak.

„...Tudatom veled, hogy már nagyon sok falusival találkoztam...” 1944. IV. 25. (B.K.)

„...most olyan jól eltelt a vasárnap, elmentem, a komáimat felkerestem, a karcagiak közt van sok falusi...” 1944. VI. 20. (B.K.)

¹ M.I.: Mészáros István leveleiből

*Kedves Golánkám a levelem a leg-
jobb egészségben találjon mint engem
ahogy hagyt. Tudatom veled hogy
nekem nincs semmi bajom. Megkaptam*

A büszke küzdelmet bizonyító levélpapír

„...Mondd meg Kiss Ferenc bácsinak, hogy Ferivel is találkoztam...” 1944. VII. 8. (B.K.)

„...Dobák Jancsiék most jöttek ki,² itt van mivélünk...” 1944. VIII. 19. (B.K.)

„Kedves anyám, B. Kiss Sándor már velem van, lejött, mondja, hogy hozni akart csomagot, de nem kapott szabadságot és nem tudott hozni.” (1944. VI. 23. M.I.)

„Aztán volt velem Nátházi Sándor. Ő egy támadásnál hősi halált halt, és Kozák József, ő fogságba esett, hogy ott meghalt, vagy életben van-e arról nem tudok semmit. Egy ladányi van velem, Hegedűs János, ez is már segédtsz. Ő még meg van.” (M.I.)

„... Balogh Ferivel találkoztam, mondd meg a feleségének, együtt vagyunk...” 1944. IV. 16. (B.K.)

A frontra vezényelt emberek mindenben az otthon hangulatát keresik. Nem szeretik az idegen tájat, az ismeretlen hegyeket-völgyeket. Viszont szeretik az ismerős virágokat, s a távoli hazából üzenetet hozó madarakat:

„...most ahol mink vagyunk nem lehet még állni se nyugton, mert a kis fecskék gyakran fölkeresnek bennünket és még más is van a tetejében, úgy hogy nagyon de nagyon kell vigyázni...” 1944. VIII. 19. (B.K.)

Folyamatosan ott van bennük a félelem egy eltévedt golyótól, egy halált okozó aknaszilánktól, a hiányos öltözék miatti megfázástól, és a váratlanul megjelenő járványtól. Mindentől, ami megakadályozza őket abban, hogy valaha hazatérjenek családjukhoz.

„De ha hazamegyek Rózsám, mint a fecske tavasszal, Hozzád megyek sietve azonnal!” 1943. VI. 6. (B.K.)

Néha érdekes és megható eseményekről is tudomást szerezhetünk a tábori levelezőlapok segítségével. Ilyen az a levél is, melyben egy kismalac sorsán keresztül érezhetjük át a frontkatona bánatát:

„...olvasom, hogy mi a helyzet, hogy a kismalacot felvitték Júliánáék. Jól tette, ott legalább a mező

kineveli és biztosabb helyen van. Olvasom, hogy haza szökött a pásztoroktól és olvasom, hogy úgy találta az utcán mikor ment hazafelé és úgy ment sírva utána hazáig.

Kedves anyám, még a könny is kicsordult a szememből, mikor olvasom, arra gondoltam mindjárt, hogy ő is idegennek találta magát ott egyedül és úgy gondolta, hogy jobb lesz haza menni.

Kedves anyám, ha énnekem is meg lehetne azt tenni, az pedig egy kis ártatlan jószág, mégis megválasztja az otthonát, haza vágyik. Hát akkor én ne vágynék?” (M.I.)

Roncsek Mátyás szakács és Majoros Pál

Mi is foglalkoztatja leginkább a Sziléziában harcoló bucsai embert? Hát az, hogy otthon az állatok egészségesek legyenek, és jó körülmények között szaporodjanak. Aggódik a jószágokért, a megművelt földért, a termésért.

„Olvasom, hogy a fát is kivitték és nagyon örülök, hogy a malacok meg vannak és nincs semmi bajuk és hogy nemsokára megfial a nagy. Kedves anyám, csak vigyázzon rájuk.”

„Kedves anyám, nagyon örülök, hogy megfialt a malac és nagyon szépek. Úgy szeretném látni őket. Csak vigyázzanak rá. Kedves anyám, nagyon örülök, hogy írja, hogy korpát vett a pénzen, amit küldtem. Majd fogok még küldeni, ha több (össze)gyűl.”

„Kedves húgom Rebus. Leveled megkaptam, neked is örülök, hogy mindig várhatok levelet, és olvasom, hogy a malacok megvannak, szépek.

Kedves húgom, add át anyámnak, hogy a kismalacokat jó volna beoltatni az anyával együtt, míg valami bajt nem kapnak, hátha megmaradnának. Lehet, hogy hamarosan elmegyek szabadságra, ha meg nem változik.”

„Kedves, én nagyon örülök, hogy a kismalacok nagyon szépek, nincs semmi bajok, csak Kedves anyám és kedves Testvéreim, vigyázzanak rá, nehogy baja essen. A helyét pucolják és meszeljék, mert úgy hallom, hogy nagyon pusztulnak arra a malacok.

„Kedves húgom Rebus, olvasom, hogy már szépek a vetések és szeretnétek, ha már odahaza volnék, mert már 3 hét múlva lehet aratni.”

² „most jöttek ki” mármint a frontra(!)

„Kedves anyám, olvasom a helyzetet odahaza, hogy a malacok is szépek. Nagyon örülök kedves anyám, hogy nincsenek bajok, csak vigyázzanak rá és olvasom, hogy az anyát meg akarja hagyni tovább, és én pedig úgy gondoltam, hogy a kismalacot meghagyjuk őszre és akkor adná el őket, akkor többet kapna érte és az anyát befogni., hogy legalább ha talán elérem azt, hogy hazamegyek, annak lenne több mindene és az elég lenne újig és a kis fekete lenne a helyébe tavaszra, annak is lenne fia.” (M.I.)

A frontról még pénzt is küld az állatok eltartására, mivel a zsoldot a harcmezőn úgysem tudja elkölteni.

„Kedves anyám, tudatom vele, hogy küldök haza 76 pengő körül és vegyenek a kismalacnak ennivalót rajta, meg a nagynak is. Kedves anyám, vegyen magának is belőle amit tud, majd küldök ha tudok megint.” (M.I.)

Pihenő

Az otthoniakat is tudják pénzzel támogatni a frontszolgálaton lévő katonák, – amelyek rendszeresen meg is érkeznek a családokhoz, s ez a kis támogatás bizony jól jön, hiszen a családok megélhetése egyre romlik.

„Kedves anyám, majd a zsoldomat haza küldik, mert itt nem lehet elkölteni a 24 pengőt.”

„Kedves anyám, majd kap 24 pengőt, itt nem tudtam elkölteni a zsoldot és haza küldték.”

„Köszönöm a csomagot, most nem tudok semmi újságot, az örömtől mindent elfelejtettem. Legközelebb írok többet. Ha megkapja a pénzt, írjon. 77 P(engő) 90 fillért.”

„Kedves anyám írja meg, hogy a pénzt megkaptam-e, 27 pengőt.” (M.I.)

Minden katona haza vágyik, mert belül érzi, ez nem az ő háborúja, ez nem az ő ügye. Idegennek, elveszettnek érzik magukat távol otthonuktól, hiszen eddig talán még kis falujuk határát se lépték át sűrűn, most pedig több száz kilométerre vannak szeretteiktől.

„Sokszor felnézek a csillagos égre, hogy vajon merre van az én hazám...”

„...csak haza tudnék már egyszer menni tehozzád erről az idegen földről...”

„...azt sem tudja az ember, hogy mi van, mert itt minden nap egyforma.” (1944. VIII. 27.) (B.K.)³

Ilyen és ehhez hasonló hangulatú és tartalmú levelek érkeznek ide Bucsára a szülőkhöz, a kedveshez. A harcok forгатagában sokszor megfordul a fejükben a szörnyű gondolat – talán már soha nem juthatnak haza.

„...Életem hidd el, hogy úgy szeretnék csak egy pár napra haza menni, elbúcsúzni tőled, aztán nyugodtan meghalnék érted...”

„...csak még egyszer tudnálak meglátni, aztán nem bánám, ha meghalnék is. Mert még máma tudok neked írni, de lehet, hogy már holnap nem...” (1944. VIII. 31.) (B.K.)

„...Pedig nem bánám, ha mindjárt meghalnék is, csak még egyszer látnám magukat, csak még egyszer lehetnék közöttök...” (M.I.)

Húsvéti locsolkodás

Játékosan könnyebb a túlélés

A legszomorúbb az, amikor a levél írója valamilyen módon megérzi, hogy soha nem láthatja szeretteit, soha nem térhet haza kis falujába.

³ B.K.: Bányai Kálmán leveleiből

„Kedves anyám, a leveléből mindent megértetem, de az ember a sorsát nem kerülheti el. Kedves anyám és kedves testvéreim, hálás szívvel köszönöm a szíves megemlékezéseket, **remélem jövő Pünkösdöt, ha elérem, nem itt töltöm el és hogy hol, azt nem is volna jó tudni.**” (M.I.)

Bizony, ebben az esetben valóban nem lett volna jó, ha tudta volna a jövőjét, hiszen néhány hónap múlva érkezik a szomorú hír, hogy a jozefowkai harcokban hősi halált halt.

A Magyar Vöröskereszt Tudósító irodája az alábbi levelet küldte a családjának:

„Mélységes fájdalommal értesítjük, hogy Mészáros István, aki 1919 évben Karcagon született, szülőanyja Dobrai Zsuzsanna, a szovjet ellen vívott kereszties hadjárat alkalmával, Hazája védelmezésében 1944. július 12-én a Jozefowkai harcokban hősi halált halt és bajtársai a hősokeket megillető kegyelettel a Grabiczi hősi temetőben helyezték nyugalomra.

A súlyos veszteség feletti fájdalmukban hazafias szívünk egész melegével osztozunk és amidőn a gyászba borult családnak őszintén átérzett részvétünket nyilvánítjuk, kérjük a Magyarok Istenét, adjon Önöknek erőt és megnyugvást, mert Hősi Halottunk a legszentebbet: Hazánkért adta drága életét.

Legyen áldott hősi emléke!”

Igen. Hősi halált halt egy eszméért, mely nem őerte volt. Meghalt, mert a felső hatalom úgy döntött, hogy harcolnia kell. Eltemették – s ettől kezdve egy újabb statisztikai adattá vált, bekerült a veszteségek oszlopába.

A szakasz – bevetés előtt

Pedig szép elképzelései voltak az állatok neveléséről, a föld megműveléséről és a családalapításról. De sajnos ez volt az ő sorsa. Pedig előtte húga még a következőket írta neki:

„Kedves testvérem, még az idő is oly mostoha hozzánk, még jó idő nem volt és már nagyon kellene a szép nyári napsütés, de Isten tudja, hogy ti is oly erős harcokkal veritek vissza az ellenséget. És jó idő ott sem nagyon van, mert ti nem is látnátok a napot, a sok fűt a golyóportól, gránát szakított poros földtől és így itt sem ad jó és szép időt, hogy mi is érezzük át az ottan való harcos éjjeleket és nappalokat. De

Isten majd megsegít bennünket és vissza fogtok jönni győztesen és aztán mindenki nagyon boldog fog lenni.” (Mészáros Rebeka)

A boldogság azonban másokra várt. Azokra, akik túlélték a borzalmakat, akiket elkerült a golyózapor, az eltévedt aknaszilánk. Azokra, akik szívében ott élt az itthon hagyott kedves utáni olthatatlan nagy szerelem.

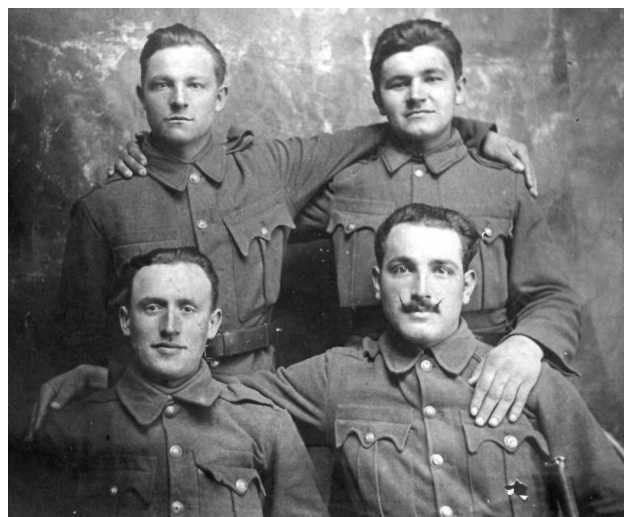
„...Kicsi szívem, csak az a baj, hogy a legszebb időket majdnem úgy töltöttük el külön. Nagyon, de nagyon messze egymástól. **De majd egyszer vége lesz ennek a sok szenvedésnek.** Életem, nem tudom még mi vár ránk, de lehetséges, hogy aratásra haza megyek. Én már elgondoltam magamba, hogy ha talán haza mennék vagy két hétre, szeretnék veled megesküdni, mert én nagyon sajnállok téged kicsi szívem, hogy másnak annyit dolgozol, mikor már dolgozhatnál magadnak. Nekem csak az az egyetlen egy fáj, hogy mi lesz veled, ha nekem még mindig egy évet kellene tölteni. Mert ha otthon volnék, már el is felejtettem volna ezt a dolgot...

...hát nem is tudnád elképzelni, hogy milyen öröm volt, mikor abból a jó hazai cigarettából rágyújtottam...

...Kicsi szívem, itt küldök neked négy szál virágot a messze idegenből...” (1944. V. 24. - B.K.)

„Kedves anyám, küldtem egy csokor virágot emlékül, ha meg(kap)ta, írjon.” (1944. V. 22. M.I.)

Kedves anyám és kedves testvéreim, én is küldtem egy pár szál virágot, ha megkapták, írják meg, szebbet nem tudtam küldeni, mert itt nincs ebben a nagy erdőben, ahol vagyunk, itt csak szűnyog van sok. (1944. VI. 5. M.I.)

A négy barát.

Elöl bal oldalon Nyakó Imre

A harcok kegyetlenkedései közepette is volt a katonának annyi szépérzéke, hogy a csatamezőn kinyíló virágokból lepréseljen néhányat, s azt hazaküldje választottjának, vagy éppen édesanyjának. Ez is jól mutatja azt, hogy a sok szenvedés és nélküli-

zés között is, parancsszavak és gyilkos eszmék árnyékában felfedezi a szépséget s azt mindenféleképpen meg szeretné osztani azokkal, akik oly kedvesek a számára. Ha a fenti levelek dátumát is megfigyeljük, felfedezhetjük, hogy Mészáros István 1944. május 22-én, míg Bányai Kálmán két nap múlva, 1944. május 24-én küld virágot haza. Észrevehetjük, hogy a május, a tavasz mindenkire egyformán hat. Ebből is látszik, hogy a szépség felfedezése és megosztása a másikkal olyan hatalmas érzés, mely nem kötődhet se iskolázottsághoz, se lakóhelyhez, se életkorhoz. A szép virág még a háborúk kegyetlenkedése között is szeretetet, szerelmet sugároz.

Katonák családi körben (Nyakó Imre)

A lövészárkok árnyékában, a fülsiketítő ágyúdörejek szünetében mit is tehetne egy magyar katona, egy alföldi parasztgyerek? – Hát elkezd alkotni. A tábori levelezőlapokra virágot, szívet rajzol. Az útközben talált faágakból szépívű botot farag, (mint a régmúltban pásztor ősei) a töltényhüvelyekből emléktárgyat készít. Ez nem más, mint a lövészárkok különös művészete. S miről is szól ez a „művészeti ág”? Nem másról, mint az emberek békeszeretetéről, hiszen a gyilkolás eszközeit teljesen más célra használják, mint ahogy azt eredetileg szánták. Kézlenyomatukat adták saját elképzeléseiknek, és egyben tagadták azt a szennyes eszmét, melynek nevében milliók tüntek el a harcok zajában. Ezek a tárgyak tulajdonképpen emlékek. Ösztönösen a békét sugallták s egyben emlékeztetőket akartak készíteni az otthon maradottaknak és azoknak, akik nem térhettek már sohasem haza.

Másra is szolgáltak ezek az alkotások. Készítéskor menekülni próbáltak a mindennapok szörnyűségeitől, el akarták terelni gondolataikat a bizonytalan jövőtől.

Pihenő időkben más szórakozásuk is volt a fronton lévő katonáknak. Az otthoni emlékek felidézésekor újra és újra elénekelték az otthoni mulatozásokon megtanult nótákat. Az éneklés, a dalolás képzeletben hazavitte az embereket kicsiny falujuk utcájába, a kiskocsmák baráti hangulatába, a faluszéli mezők virágos illatába. Nótázás közben azt figyelték

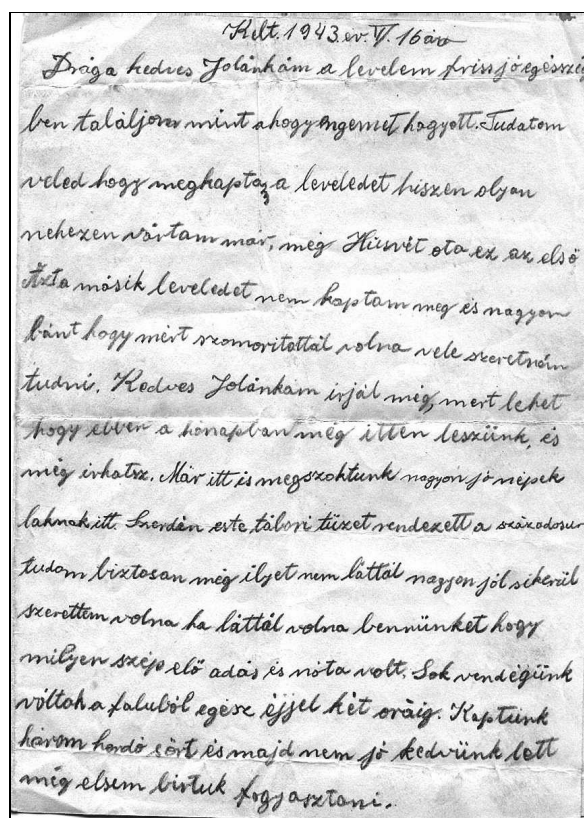
még az idegen tájban is, vajon mi az, ami a távoli otthonra emlékeztet. Például a fecskék, az eső, a hó, a föld, a szántás, a vetés, a kastély, a major.

„...Csókolom az egész családot, meg az én kis Ferenc komámat is, mondjad neki, együtt aratunk Jenőbe,⁴ ha hazamegyek!...” (1944. VI. 10.)

„...írod, hogy menjek haza az ünnepre, arról nem tudok írni egyáltalán, hogy mikor tudok haza menni, mert csak lehet, hogy egy év múlva. Ne gondolkozzál felőlem, hogy mi van velem, mert elég jó helyem van, csak erre nagyon hideg van és minden nap esik a hó. Majdnem van egy fél méteres hó. Arra már lehet, hogy már vetnek is. Írd meg Sanyi bácsi ott van-e a kastélyban még. Most nem igen kiabál utánam...” (1944. III. 30. - B.K.)

Bizonyára nagyon szerette volna, ha most is utána kiabálna a Sanyi bácsi, aki a kastélyban szolgált, hiszen akkor otthon lenne, otthon dolgozna, otthon élné a szürke hétköznapiakat. De mást írt elő neki ez a kegyetlen élet.

Legyen itt egy levél, melyből megtudhatjuk, hogy a katonáknak időnként kulturális programot szerveztek, jelen esetben egy táborúzt keretében mutathatták meg a környékelieknek, milyen képességekkel rendelkeznek. S ugyan ki ne tudna egy kicsit nótázni, verset mondani, főleg akkor, ha még három hordó sör is segítségre van ebben.

A propagandagépezet folyamatosan működik. A tábori levelezőlapokon megjelennek a buzdító szövegek, a harcok jogosságának érvei.

⁴ Jenő-majorban

Magyarország kitartása és áldozatkészsége teszi győzelmessé fegyvereinket!

Magyarország jövő békesége és felvirágzása – a szovjetországi harcmezőkön dől el!

Fontosak voltak ezek a mondatok, hiszen egyfelől a harcoló katonát győzi meg arról, hogy akár véráldozat árán is teljesítse a parancsot. Egyben a címzetthez is szól, hogy az otthoniak is támogassák szívvel-lélekkel a háborút, és viseljék el ennek minden hátrországi következményét.

„...sok sok magyar ember itt van, és védi a házáját, a jövőjét. Sokan otthon hagyták a szüleit, testvéreit, családját és lehet, hogy soha sem fogja látni többet őket.”

„... Kis szívem hidd el, hogy nagyon sokat szenvedtünk, azokkal az emberekkel akik az utolsó lehetőleg harcoltak.” (B.K.)

Lehetőség volt arra, hogy a frontról üzeneteket küldjenek akár rádión keresztül, akár egy helyi újságban az otthoniaknak.

„Kedves anyám és kedves testvéreim, írják, hogy üzenjek a Karcagi Hírlapban is. Kedves anyám, abban hiába üzenek, véletlenül azt nem veszik meg amelyikben megjelenik, de az Igazság újság csak egyszer jön egy héten és azt megkapják mindég.” (M.I.)

„...Életem írod, hogy van rádiótok és én is üzenjek, mert szeretném a hangom hallani. Én kis szívem, hidd el üzennék, csak úgy mint régen, de most ahol mink vagyunk nem lehet még állni se nyugton..” (1944. VIII. 19. B.K.)

„...Édes kis szívem tudatom veled, hogy már kétszer is küldtem mostanában üzenetet a rádióba, ha véletlen leadják, légy szíves majd írd meg...” (1944. V. 10. B.K.)

Voltak, akik a hangszerüket is magukkal vitték

Az egyszerű emberek csak a Istenben bízhattak. Imádkoztak, hogy szeretteik élve, egészségesen térnek vissza a távoli harcmezőkről. Sokan és sokat fohászkodtak értük. Mindemellett nem hiányozhatott egy jó kártyavető, vagy egy jós, hiszen az meglátja az eljövendőt. A kártyák mindent elárulnak.

„Csak vigyázz magadra, hogy semmi baj ne érjen ott kiinn messze idegenbe és nagyon vigyázz egy levél által ne történjen semmi baj. Mert egy levél el fog rontani mindent és így mondták nekünk idehaza egy jós asszony, hogy csak egy levélre vigyázz, és haza fog segíteni az Isten, hogy ha arra a levélre vigyázzni fogsz.”

Ő még a fia halála után is reménykedik:

„Mert oda voltam a kártyavető asszonyhoz⁵, és azt mondta, hogy az én kedves fiam meg van, nem halt meg.”

Életre szóló barátságok szövődtek

Bevetés előtti utolsó fotó

A remény hal meg utoljára. Azt hiszem ez mindenkor érvényes. Éppen ezért reménykedjünk abban, hogy soha hasonló világégés nem következik be, hiszen mi életre születtünk és nem a halálra.

⁵ kártyavető asszonynál (!!!)

HÁBORÚK – ÉS KÖVETKEZMÉNYEIK

SZomorú következményei voltak mindig a háborúknak. Bánat, szegénység, árvaság, özvegyesség. Mi mindig csak vesztesek voltunk. A vesztesnek pedig bűnhődni kell. Bűnhődünk is folyamatosan s ezt sajnos még a napi politika, a mindennapi megalázás is tetézi.

A dokumentumok, melyek ezek mementóinak is tekinthetők, szinte minden családban megtalálható, igazolvány, fénykép, különleges tárgy formájában.

A háborúban ottmaradt katonák emlékét családok siratták és siratják ma is. Értelmetlen volt ennyi ember halála. A hadifogolytáborokban is sokan túntek el. Keveseknek sikerült túlélni, és hazajönni. Sajnos a politika mindig másképpen rendezi az életünket, mint azt mi szeretnénk. Kevesen ismerik azt a gyalázatos megállapodást Sztálin és Rákosi között, hogy „a nemzetközi szerződések ellenére a magyar hadifoglyokat nem adják haza, hanem visszatartják őket jóvátételi kényszermunkára.” Emellett mondvacsinált ürügyekkel 1948-1951 között sok ezer magyar foglyot ítéltek 20-25 évi rabságra.

A hatalomra kerülők mindig megpróbálták lejáratni elődeiket. Minden hibát felnagyítottak és a kiemelkedő tetteiket viszont elfelejtették, megmásították. Így volt ez Horthy Miklóssal is. Nyilván voltak hibái és helytelen cselekedetei. Azt azonban tudomásul kell venni, hogy egy bizonyos politikai környezetben nincs akkora mozgástér, amely elősegítené vágyainkat. Ezeket még ő se tudta megvalósítani.

Horthy Miklós kormányzó és két fia

Nem messze Bucsától volt a Horthy-major. Többen is dolgoztak itt azok közül, akikkel beszélgettem. Mindenki csak jót tudott róla mondani. Sőt mondhatom azt is, hogy szerették. Néhányan még fényképet is őriznek róla. Így őrzik emlékét, hiszen annakidején ő biztosította számukra az életet – a munkát. Bizonyára másképpen vélekedik róla az, akinek kellemetlen emlékei vannak erről az időről.

Vitéz Faluházy (Finta) Sándor

Sokféle emlék maradt a háborúk után. Néhányan elismerést kaptak. Bucsán is volt két ember, aki megkapta a vitézi rend elismerését. Sajnos egy időben ezt is el kellett titkolni, pedig erre mindenki csak büszke lehet.

M. kir. 48. honvéd bevonulási központ.
Kisújszállás

538/1949.-
(ny. l. szám)

IGAZOLVÁNY
a „Tűzkereszt” viselőjének jogosultságáról

Stelli György
tart. év. _____ részére.

Milyen fokozat viselésére jogosult *I. fokozat*
harcolhat és katonával

Hányszor sebesült _____
Születési év *1903 június 20*

Szülöanya leánykori neve *Bertalan Judit*

Azonossági száma *332-13007-99*

Kel. Kisújszállás *1949.01.01*

athenam, Budapest

A „Tűzkereszt” igazolvány

Különböző elismeréseket, okleveleket, csillagokat, kereszteteket osztogattak a csatákban résztvevőknek – már csak azért is, hogy azután még jobban végezze el harci feladatát. Az elesettek helyére újak kerültek. A régebben harcolókat rangban is előléptették, szaporodtak az őrzetők, tizedesek. Szabadságoláskor büszkén mesélték élményeiket.

A hadifogságból érkezők nem élményeiket, hanem nyomorúságaikat, szenvedéseiket idézték fel ismerőseiknek. Évek múlva erről is hallgatni kellett. Aki orosz fogságban volt, annak azért, aki pedig amerikaiban, annak pedig azért.

Mit hoztak magukkal? Fájdalmukat, igazoló papírjaikat, az ott készített kis apró emléktárgyaikat – álmatlan éjszakáikat.

Néhány kezembe került papíron olvashatjuk, milyen állapotban kerültek katonáink haza.

Magyar Népiéleti Minisztérium Hadifogolygondozó Kirendeltsége Debrecen
 ..20841/194.. szám. Sorszám: 4365/41

Igazolvány
 hadifogságból hazatérő részére.

E fontos személyi okmányt a hatóságok el nem vehetik és vissza nem térítik. Tulajdonosa saját érdekében őrizze meg, mert pótolni nem lehet!

A hazatérő neve: Nyáky Imre homo
 Anyja neve: Kulcsár Annamária állampolgársága: magyar
 Születési helye: Zempe szül. év, hónap, nap: 1919. március 16.
 Családi állapota: özvegy foglalkozása: földműv.
 Elhagyott hazai lakóhelye: Bucsa (Békés m.)
 Nevezett, aki mint katona — kiegészítő munkaszolgálatos — levante — polgári személy hadifogságban volt Bucsa Debrecen utca 55. szám alatti lakóhelyére útbaindítottam.
 Debrecen, 194. évi 1948. JÁN. 27. in. Csonka
 a kirendeltség vezetője.

Megjegyzés: A hazatérő kiegészítő utazási igazolványt kapott, ezért ez az igazolvány utazásra nem jogosít.
 A meg nem jelölt helyeken törvényt.

Főosztály Nyomda Rt.

Nyáky Imre hadifogságból hazatérő igazolványa

Mikor és hol esett fogságba: 1944. június 28.
 Dora helységénél
 Melyik fogoly táborból érkezett: 1376/R
 Pokróc: Krasznai
 Köpeny: rossz
 Felsőruha: rossz
 Alsónemű: rossz
 Cipő vagy bakancs: rossz

Ezek és egyéb hadifogságból hozott kincstérei rubizart a 27.190/Eln. 1946. H. M. sz. rendelet értelmében a hazatérő személy tulajdona, tőle el nem vehető!

206 forintot győrszegyben készült RÉSZESELT

in. dr. B. cs. stábilis kiegészítő
 Debrecen, 1948. március 27.
 B. C. / [Signature]

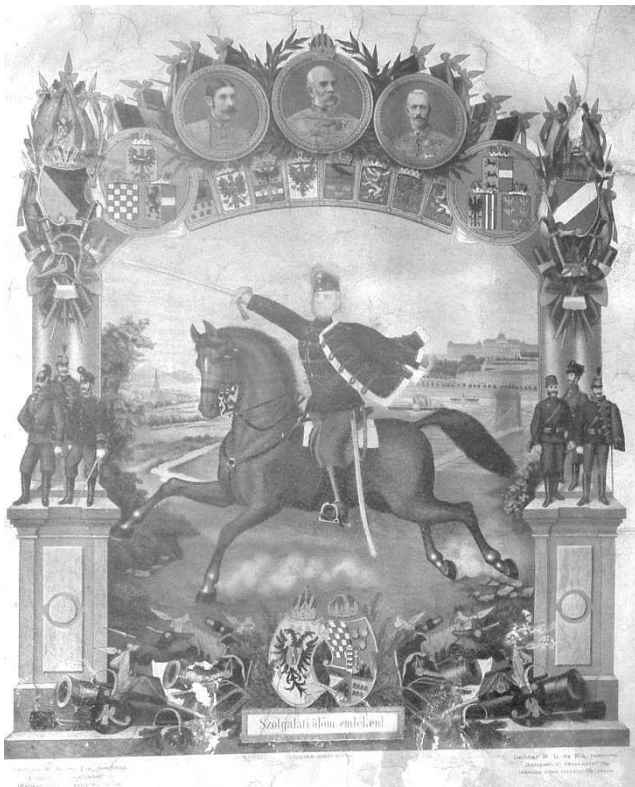
TÁRSADALOMBIZTOSITÁSI
 KIRENDELTSÉG GYULA
 ERK: 1979 AUG 22
 MELLÉKLET ORB

Az igazolvány másik oldala

A rossz fogazattal, legyengült fizikai állapotban hazatérők egy ideig még csak munkát se kaptak az orosz fogságból hazatérők azzal az indokkal, hogy a „hős Szovjetunió” ellen harcoltak. Akik amerikai fogságba kerültek azoktól meg azért kellett „félni”, mert nyilván ott beszervezték kémkedésre. Ebből is látni, hogy minden háború vesztese az egyszerű ember, hiszen ha a parancsot nem teljesíti, akkor azért lesz áruló, ha pedig lelkesen felvállalja a harcokkal járó eszmét, akkor pedig azért.

Pengő Pál Hadifogolytábori emléke

I. és II. Világháborús emléklapok

Pengő Pál amerikai fogságba került. Ő kevesebbet szenvedett, hiszen itt jobb volt az ellátás, mint az Uralon túli Gulágokban. Még a barakkjukat is lerajzolta az egyik társa. Így mi is láthatjuk, milyen körülmények között éltek.

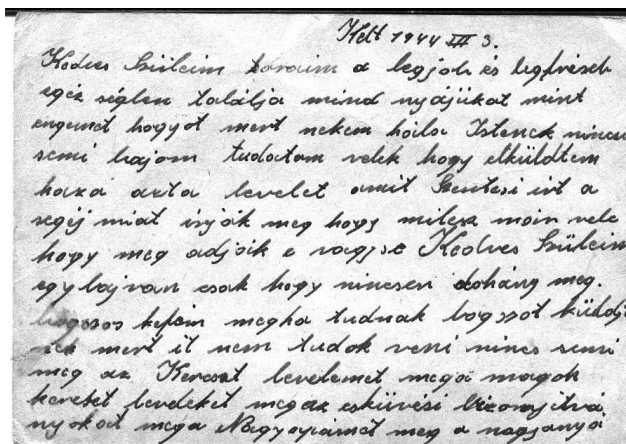
Gyűrött fénykép a harcokszínről

A lövészárkokban, a hadifogolytáborokban a harc és a munka mellett, az esetleges kevés szabadidőben különleges emléktárgyak készültek. Töltényhüvelyt, nyírfakérget, aknarepeszt és minden fellelhető anyagot felhasználtak a háborús emléktárgyak készítéséhez. Általában ezekhez mindig kapcsolódott egy-egy történet, melyet baráti körben el lehetett mesélni. Nem éppen hőstettek voltak ezek, csak kisebb események, de a frontot megjártaknak elég volt ez is.

Akinek nem volt ilyen tárgya, talán el se hitték neki, hogy kinn a fronton milyen harcokban vett

részt. Egy töltényhüvelyből készült öngyújtó, egy ágyúlöveg bronzhüvelyéből készült váza már bizonyíték volt. A háborús emléktárgyakba belevésték a készülék helyét és idejét is. Ezáltal ez is hiteles dokumentummá vált.

Akinek szerencséje volt, az még fényképen is bemutathatta bajtársait, harci eszközeit. Minden képhez, minden katonához tartozott egy történet, melyet el kellett mesélni a családnak, a barátoknak, a gyermekeknek, az unokáknak. Nem vált ezáltal hőssé senki, de a kellemes és kellemetlen élmények kibeszélésével oldódott a lelki feszültségük – és nyugodtabbak lettek az éjszakák is.

Levél a frontról

Időnként még előkerülnek a frontról írt levelezőlapok, fényképek, iratok. Aztán szép lassan elkopnak az emlékek és a háború már csak a múlté lesz.

HÉT NÉMET KATONA – ÉS A TÖBBIEK

Hét német katona nyugszik a bucsai temetőben. Hét fiatal ember, akik a háború viharában idevetődtek a környékre. Az egységüktől szakadtak-e le, vagy az akkor már előrenyomuló szovjet egységek elől menekültek – nem tudni. A hetes szám azért még egy lehetőséget felvet: minden bombázó személyzete hét főből állt. Lehetséges, hogy egy lezuhant bombázó személyzete kelt át a Berettyón Borznál és kopogtatott be Kis-Bucsán egy tanyaúra? A felvetett kérdésekre már aligha kaphatunk választ hatvan év elmúltával.

1944. október elején a Majoros család kis tanyájának ablakán kopogtattak be. A családfő ment az ajtóhoz megnézni, ki a váratlan látogató.

– Ruszki szoldat! Ruszki szoldat! – hallatszott a sötétből. Majoros János, a tanya gazdája, intett a sötétben lapuló katonáknak, hogy lépjenek be. Ezt tette, hiszen úgyis bementek volna akár jó szóval, akár erőszakkal, – akár orosz, akár német katonáról van szó. Tudta ezt a ház gazdája, hiszen a háború íratlan törvénye szerint mindig is az egyenruhában lévő parancsolnak a civileknek.

A szobába hét átázott, csuromvizes német katona lépett be megszeppenve, félénken. Bármilyen ruha is lett volna rajtuk, szőkeségük elárulta volna német származásukat. Szőkék voltak és rémültek. Ki tudja, mióta bujkáltak már a környéken, ki tudja mi készítette őket arra, hogy egy ellenséges területen bekopogtassanak egy kis ház ablakán. Tudták ők is, mint a tanyán élők, hogy a közelben állomásozó szovjet egységek nagy veszélyt jelentenek nemcsak a menekülő német katonákra, hanem az őket bújtató emberekre is.

Szimpátia vagy ellenszenv ilyenkor nem számít. A menekülő vad csak önmagára gondol, csakis a saját élete megmentése az egyetlen célja. Ez mindenki számára egyértelmű volt, s mindenki úgy is viselkedett, hogy az esetleges konfliktust mindenféleképpen túlélje.

Akkor este a szomszéd asszony is ott tartózkodott Majoroséknál. Így ő is szemtanúja volt a történéseknek.

A hét riadt fiatal katona meglehetősen zavart volt. Egy kis ételment kérték a házigazdától, nyilván már napok óta nem ettek semmit.

A kenyeret mohón falták, a vaját már nem is kenték rá, csak kézzel kaparták ki és úgy nyalogatták az ujjukról. Mindenhová kísérték a házigazdát, nyilván azért, nehogy értesítse az oroszokat. A hét éhes száj mohón tüntette el a kézben lévő falatokat. Evés közben riadtan nézték a háziakat, miként reagálnak jelenlétükre. Féltek.

Később szalmát hoztak be. A kemence elé rakták, majd kis csomókban bedobálták a kemencébe s úgy szárították átázott, vizes ruháikat. Akkor lettek ilyen vizesek, amikor a Berettyón átjöttek, hiszen még nem volt befagyva.

A behozott szalmára kettő lefeküdt, egy pedig ott állt a kemence mellett és sűrűn nézte az óráját. A többiek kint örködtek. Mindannyian sóhajtoztak, idegeskedtek – ellenséges területen voltak.

Lassan-lassan megnyugodtak. Nagyon fáradtak lehetek. Amíg néhányuk aludt, a többiek ébren örködtek.

Nem bántottak senkit, fegyverük nem volt – ha csak pisztoly nem volt náluk eldugva.

A háziak féltek. Egyszer a katonáktól – nehogy valami esztelenséget csináljanak, másodszer pedig a következményektől. Mi lesz, ha megtudják, hogy ők bújatták ezt a hét fiatal német katonát? A kislányukat kiküldték, hogy ne legyen szem előtt. Ő a kertben lévő csutkaszárbán talált menedéket. Ez védte őt a hidegtől.

Reggelre eltűntek a katonák. Hirtelen érkeztek, és ugyanígy mentek el. Olyan csendesen távoztak, hogy a csutkaszárbá bújó lány észre se vette őket.

Távozásukkor magukkal vitték a maradék két kenyeret, nyilván azért, hogy a bujkálásuk során ne kelljen sűrűn lakott területre menniük élelemért.

Néhány nap múlva hallottak róluk híreket. Elfogták őket a határban. Mivel fegyverük nem volt, még csak ellenállást se tanúsítottak.

Pár napig a református templomba voltak bezárva, ott őrizték őket. Nem tudni, hivatalos jegyzőkönyv készült-e az elfogásukról és fogvatartásukról. Éppen ezért még a nevüket se tudjuk.

Napok múlva fegyveres orosz katonák kísérték őket Kisbucsa felé. Még akkor is vidáman integettek a kapuba kiálló kíváncsiskodóknak – bár tudták, de legalább is sejtették mi vár rájuk.

Néhányan a padlásra mentek fel, s onnan nézték mi történik ezzel a hét kistermetű, vidám, szőke katonával. Sokan megsiratták őket.

A Berettyó gátjának az oldalában érte őket a végzet. A kivégzőosztag itt lőtte le őket. A géppisztoly-sorozat sokkolta a bucsai lakosokat – tudták mi történik. A genfi egyezményt itt nem alkalmazták. A helybéli „segítők” itt temették el mind a hetet, miután megszabadították őket csizmájuktól, ruházatuktól, személyes tárgyaiktól. Egyiknek, akinek karórája volt, azt is levették róla. A faluban mindenki tudta, hogy ezt az órát ki viselte, kinek a karján volt évekig. (Neve: L. J. de kiírva ne kerüljön be ennek a

könyvnek a lapjaira!) Később, a háború után egy közös sírba kerültek az oroszokkal. Majd külön temették őket, mert a „felszabadító hős szovjet katonának” egy külön sírreléket állítottak s ebbe nem illettek bele a „fasiszta németek”. Ennek ellenére mind a mai napig gondozzák és virággal díszítik a németek sírját is, sőt még a közelmúltban fejfa is került rá.

Sokan jelezték, hogy egy szép sírkövel kellene ellátni ezt a sírhelyet is. Senki nem merete felvállalni, ezért megpróbáltam a Német Nagykövettől erre támogatást kérni. Az alábbi levelet küldtem el, a fényképpel együtt:

**Igen tisztelt
Ursula Seiler-Albring
Nagykövet Asszony!**

1944. októberében, egy hideg őszi napon 7 német katona bujkált a Békés megyei Bucsa község tanya-világában. (Szerintem egy bombázó személyzete lehetett, hiszen úgy tudom azok igényeltek hét személyt!) Az ott élő emberek bújtatták őket, majd egy idő múlva tovább mentek. Néhány nap múlva azonban elfogták őket. Egy időre a helyi református templomba zárták a hét fiatal katonát. Sorsukat nem kerülhették el, mert nem kezelték ezt a hét katonát hadifogolyként. Kivitték a Berettyó csatorna partjára és a gát oldalán lelőtték őket. Amikor a kivégzésre vonultak, a falu népe sajnálkozva és némán búcsúzott tőlük, hiszen a fiatal szőke fiúk még mosolyogtak is rájuk, bár tudták mi lesz a sorsuk.

Holttestüket egy közös sírba temették az orosz katonáékval. Az 1950-es években azonban külön sírba kerültek. Az orosz katonák sírkövet és emlékművet kaptak - a német katonák meg csak egy félreeső helyen nyugodhatnak mind a mai napig. A falu lakosai elmesélték (s ez mind a mai napig így van), hogy ezen a félreeső sírhanton mindig volt és van virág. Még az elmúlt rendszerben is titokban odatettek néhány szálát.

Most egy könyvet írok a településről, és sokat mesélnek erről. Többen szeretnék, ha a katonák sírját legalább egy egyszerű sírkő fedné. Ők maguk (mármost a falusiak) elég szegények s erre áldoznának is - de nem mernek, hiszen még ma is rossz szemmel néznék azokat, akik ehhez pénzzel is hozzájárulnának.

Itt jegyzem meg: ez nagyon helytelen hozzáállás, hiszen a magyar katonák síremlékeit gondozzák például Oroszországban is. A falusiak megkértek, próbáljam én elintézni ezt, mert én nem vagyok ottani lakos.

Ezért azzal a kéréssel fordulok a Nagykövet Asszonyhoz, hogy Önök készíttessék el ezt a sírkövet, emlékművet, hiszen ez ellen senki nem szólhatna. Elég lenne egy egyszerű kis síremlék, s ez még a Nagykövetség költségvetését se borítaná fel.

Tájékoztatom a sírkövek áráról is. A legegyszerűbbek, a legolcsóbbak 30.000 Ft (120-150 Euró) körül vannak, de természetesen vannak drágábbak és szebbek is. Azt hiszem ez az összeg Önök részére nem mondható túlságosan nagy.

Minden évben szeptember első hétvégéjén van itt Bucsan a falunak egy ünnepe (falunap), amikor megemlékeznek a bucsai hősi halottakról. Ha ezt a sírkövet Önök el tudnák készíttetni 2006 szeptemberéig, akkor ezen a napon ezt a református és katolikus pap fel is szentelhetné, és a falu népe is nyíltabban helyezhetné ezentúl ide szerény virágait. Gondolom ez a 7 német katona rokonságának is jól esne, bár ők nem is tudják, hogy itt nyugszanak szeretteik, mert még a nevük is ismeretlen maradt. Legalább az utókor emlékezzen meg azokról is, akik úgy haltak meg, hogy senkit nem bántottak, vagyis: ártatlanul.

A készülő könyv is egy év múlva: 2006. szeptemberében jelenik meg, s ebben már szeretném az új síremlék fotóját is megjelentetni.

Kiadványainkat és családunkat megismerhetik a www.birofamily.hu web-oldalon. Várom válaszukat!

Tisztelettel:

Biró Endre
könyvkiadó, a Magyar Kultúra Lovagja

Elérhetőségem:

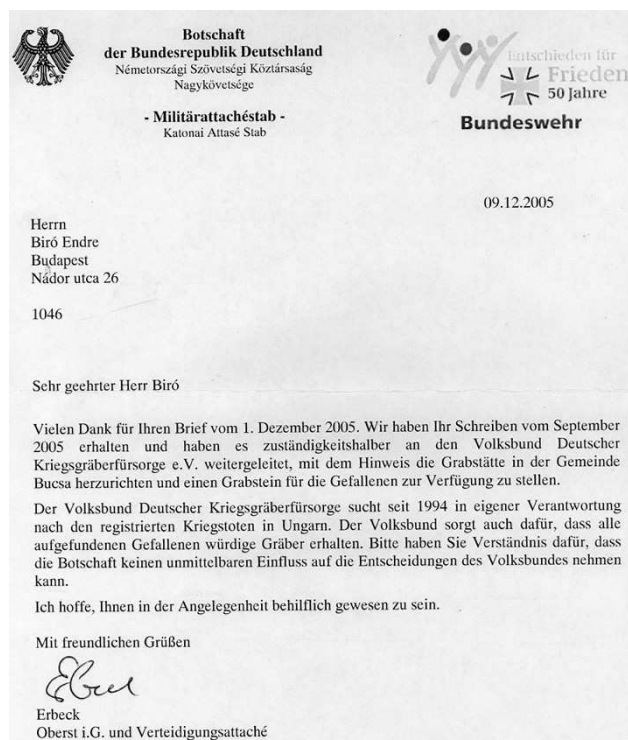
Biró Endre
1046 Budapest, Nádor utca 26.
Telefon: 369-9129 Mobil: 06-30-382-6336
E-mail: birofamily@freemail.hu
Web: www.birofamily.hu

Unokáim a 7 német katona sírjánál

A levelemre sokáig nem érkezett válasz. Tulajdonképpen azt szerettem volna, ha nagykövetség, vagy a követség alkalmazottai adnak egy kisebb összeget, hiszen ez számokra nem hiszem

hogy túl nagy kiadást jelentene. Mivel nem reagáltak a levelemre, felhívtam őket telefonon. Akkor megígérték, hogy válaszolnak. A levél végül megjött, de a nagykövetség nem méltatott válasza, így ezt átadta a katonai attasénak. Íme a levele:

A katonai attasé levele

Bosszankodtam a felelősség elhárításának ezen a módján. Azt hittem, egy nagykövet, főleg ha nő, másképpen reagál egy ilyen kérésre. Lehetséges, hogy nem tud ekkora összeget kiadni szegényes fizetéséből? Lehet, hogy ő még ilyen „sok” pénzt nem is látott, mint 150 Euró (azaz 30.000 Ft)?

A dolog nem tetszett, de semmit nem tehettem. egy kis idő múlva E-mail érkezett Németországból:

Sehr geehrter Herr Biro,

die deutsche Botschaft in Budapest sandte uns eine Kopie Ihrer Mitteilung zum Grab von sieben deutschen Soldaten in Busco, Komitat Békés. Diese Grabstätte war hier noch nicht bekannt.

Wir haben unseren Umbettungsdienst angewiesen, die Toten zu exhumieren und auf den deutschen Soldatenfriedhof nach Budaörs umzubetten.

*Mit freundlichem Gruss/best regards
Frank Reining*

*Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge
Werner Hilpert-Str- 2 34112 Kassel
Tel.: 05617009166 Fax : 05617009246*

A fordítása:

Igen tisztelt Biró úr!

A budapesti Német Nagykövetség elküldte nekünk az Ön értesítését arról, hogy a Békés megyei Busco (sic!) városban hét német katona van eltemetve.

E sírokról eddig nem tudtunk.

Felkértük a Temetkezési Bizottságunkat, hogy exhumálja a hallottakat és temessek el a Budaörs közelében levő Katonai Temetőben.

Baráti üdvözlettel

Frank Reining

Ezt a megoldást nem fogadtam el, hiszen azoknak a bucsaiaknak is, akik eddig a sírra mindig vittek virágot, bizonyára rosszul esett volna ez a válasz. Mindenesetre nem ezt vártam a német államtól, a német hivatalnokoktól. Azonnal válaszoltam rá:

Wir sind nicht damit einverstanden das die Toten Soldaten umgebettet werden sollen. 60 Jahre lang wurden die Gräber von liebevoll gepflegt und Jahr für Jahr mit frischen Blumen versehen. Das soll in Zukunft auch so bleiben. Die Gefallenen Soldaten sollen weiterhin in Bucsá in frieden Ruhen.

Wir werden selber ein Gedenkstein setzen, denn sie sind auch unsere Söhne.

Fordítása:

Nem egyezünk bele, hogy a Halott Katonákat át-helyezzék.

60 éven keresztül a sírokat nagy gonddal ápoltuk és évről-évre virágokat helyeztünk a sírokra. A német katonák továbbra is nyugodjanak békében Bucsán.

Mi magunk fogunk egy sírkövet helyezni a sírokra, mert ezek a katonák a mi fiaink is voltak.

Azóta senki nem jelentkezett, se az Interneten keresztül, se levélben. Ezzel mindent elárultak magukról: érzéketlenségüket, ridegségüket, s nem utolsó sorban fukarságukat.

Szomorú, hogy egy nemzet fiait elküldik a háborúba és utána nem törődnek velük. Az igaz, hogy ezt még Hitler tette, de kérdem én: a mai politikusok miért nem áldoznak ezért a hét német katonáért? Szerintem ők se különbek az elődeiknél. Nekik is csak egy statisztikai adat volt ez a szerencsétlenül járt hét német fiatal?

Mutassunk példát a világnak! Mivel ez a hét német katona több időt – 60 évet –töltött itt Bucsán, mint saját hazájában (kb. 18 évet), hát fogadjuk jelképesen magunk közé, és legyenek tiszteletbeli magyar állampolgárok!

Sajnos tragédiák is történtek Bucsán. Egyik ilyen volt az, amikor három bucsai leventét lőttek le a határban. Éppen hazafelé jöttek, amikor az oroszok feltartóztatták őket. Rájuk kiabáltak:

– Sztoj!

A fiatal fiúk ijedtükben beszaladtak a kukoricásba. Végül elfogták őket, sorsukat nem kerülhették el. A borzasztó az volt, hogy a kivégzés után, amelyik még mozgott, abba újra belelőttek. Szörnyű volt tudni, hogy ártatlan helyi civilek is áldozatul estek a háború kegyetlenségének.

A három áldozat neve:

Adamik Károly, Cs. Nagy János, Hőgye János,

Borznál történt

Leider István szivattyúkezelő a szivattyúházban élt feleségével és István nevű testvérével. A harcok már javában dúltak. A szivattyúház magas kéményét a németek ellőtték s csonkán meredezett az ég felé. Rendbe hozására, csak a front elvonulása után lesz lehetőség. A lehetőségekhez képest csendesen teltek a napok.

A szivattyúházban élő Leider Istvánnak volt egy puskája. Alkalmanként a mezőn átszaladó nyúlra, bokor tövéből felriadó fácánra, a nádasban fészkelő vadkacsára lőttek vele. Önvédelem szempontjából azért nagyobb biztonságot jelentett, hiszen a kisbucsei tanyák igen messze voltak innen. Az asszony néha meglátogatta az aránylag legközelebb eső Majoros gazdát, hogy tejet, tojást, káposztát vagy egyéb élelmiszert vásároljon.

Tőviskesnél nagy harcok voltak. A német és orosz egységek elkeseredett harcot vívtak. A németek már visszavonulóban voltak. A szovjet csapatok gyors előrenyomulását akadályozták a menekülő tankjai. A veszteségeket egyik fél se számolta. Sok halott katona nyugszik itt névtelenül és jeltelenül. A csata után Bucsa felé vették az irányt. Nem a hídon jöttek át, hanem a Berettyó gátja mellett vonultak dél felé. Nagyon sokan voltak. A gát melletti mező feketéllett a sok tanktól. Pihenőt tartottak. A gát védelmében rendezték soraikat, s várták a parancsot a továbbvonulásra.

A csonka kéményű szivattyúház előtt telepedett le az egység parancsnoksága. Ide érkeztek az összekötők a hírekkel s innen indultak vissza a megszbott parancsokkal.

Az egység parancsnoka bement az épületbe. Talán élelemért, vagy csak megmelegedni, kipihenni az előző napok zaját, feszültségét.

A házba belépve körülnézett s szeme megakadt egy tárgyon, mely felkeltette érdeklődését. A fegyver, a háziak puskája lógott a falon. Azonnal leemelte onnan s megvizsgálta. A tárból hiányzott egy golyó. (Előtte való nap lőttek egy madárra vele!) Az

orosz tiszt azt feltételezte, hogy rájuk lőttek, az ő embereire céloztak vele.

A két férfi és az asszony hiába bizonygatták, hogy senkire nem lőnének, ők, hiszen csak madárra vadásznak vele, a tiszt nem hitt, vagy nem is akart hinni nekik. Hiába könyörögtek, hajthatatlan maradt. Azonnal hívott egy katonát, akinek parancsba adta a két férfi kivégzését.

A háború borzalmi sokszor valóban kivetkőzteti emberi mivoltukból a katonákat, – főleg ha ellenséges területen vannak. Íratlan szabály az, hogy soha nem szabad megbízni a leigázott, megszállt területen élőkkel. Ez a saját biztonságuk érdekében is betartandó szabály volt.

A háborúban azonban nagyon sok olyan ember is részt vett, akik próbáltak emberek maradni ebben a szörnyű embertelenségben. Szerencsájuk volt Leideréknek, hiszen éppen egy ilyen katonára bízta a parancsnok az életüket. A parancsot megtagadni nem lehet. Azt végre kell hajtani. Ez a katona is így cselekedett. Be is vitte őket, – a két férfit – a kazánházba. Üvöltözve, kiabálva terelte be őket a gépházba. Ott is nagy hangon kiabált velük. Itt két henger alakú kazán volt, mely a nagy vizek idején a gőzgéppel vezérelt szivattyúkat hajtotta, szivattyúzta a vizet a csatornába. Erőszakkal betuszkolta őket az éppen üzemben kívül álló két kazánba, egyiket az egyikbe, másikat a másikba. A két férfi megszeppent, de ellenállni nem mert. Tudták, hogy itt a vég, nem akarták még jobban feldühíteni az orosz katonát, nehogy még az asszonyt is bántsa. A kiabálás és a harcokban bepiszkolódott ruhájú, poros, piszkos arcú ember látványa sokkolta őket. Nem könyörögtek, nem jajveszékelték már. Beletörődtek sorsukba.

Az orosz katona lőtt egyet, majd még egyet. A két lövés után kijött a kazánházból és kiment az ajtón, elhagyta a házat. A tiszt is megelégedve távozott zord katonáival, mert megérkezett az elvonulási parancs. A tankok feldübörögtek s olyan nagy hanggal, mint ahogyan érkeztek, Ecseg felé vették útjukat. A föld remegése, a tankok csikorgása, az orosz nyelven kiadott parancsok hangzavara hosszú ideig ott csengett az asszony fülében.

Leider István csak annyit tapasztalt, hogy bár két lövés elhangzott, – ő életben maradt. A nagy csend arra készítette, hogy óvatosan kibújjon a kazánház védelmet adó vaspáncéljából. A másik kazánhoz indult, hogy szembesüljön testvére halálával. De ott mocorgást hallott. Kormosan, piszkosan és riadtan mászott elő a másik férfi. Boldogan ölelkeztek össze.

Az asszony kétségbeesve, sírva rohant a kazánházba. Ott azonban a kazánból éppen kibújt, két kormos férfit talált összeölelkezve. Nem hitt a szemének, s csak sírt és sírt. Most már hármában örültek az életnek, a szabadságnak.

EMLÉKMŰ

Bucsa lakossága is megszenvedte az I. és a II. Világháborút. Méltó emlékművet mégis csak a közelmúltban sikerült megvalósítani. Nyilván a nagy szegénység is szerepet játszott abban, hogy az I. Világháborúban elesettek emlékére nem tudott a falu emlékművet állítani. A megemlékezés azonban nem maradhatott el. A legegyszerűbb és legszebb módját választotta a közösség a háborúban hősi halált halt katonák emlékének megőrzésére: fákat ültettek. Annyi csemetét, ahányan a fronton elesetek. Így ezekben a növényekben, ezekben a fákban éltek tovább lakóhelyük környezetében. A „Hősök ligete” nevet kapta ez a kis terület, mely Bogárczó területén kapott helyet. Lehetséges, hogy napjainkban már kevesebben jönnek ide megemlékezni az elesettekről, de a két világháború között többször megfordultak itt az emberek.

Az iskolások többször kijöttek ide tanítóikkal, hogy a szabadban tartott rövid történelemórával változatossá tegyék az oktatás egysíkúságát. Ünnepeket is tartottak ezen a helyen. Leginkább az 1848-as szabadságharc megünneplésének színhelye volt itt, minden év március 15-én. Ezáltal ez a liget nemcsak az I. Világháborúban elesettek emlékhelye lett, hanem az 1848-as hősöké is.

Egy korabeli tanítói feljegyzés tanúskodik arról, hogy hasonlóan szerkesztették meg a műsort, mint napjainkban. A jobb versmondók elszavalták Petőfi Sándortól a Nemzeti dalt, felolvasták a 12 pontot. Megemlékeztek Kossuthról, Bemről, a harcban részt vállaló tábornokokról, katonákról. Méltatták bátorságukat, hősiességüket és hazaszeretetüket. A szabadságharc résztvevőit példaképül állították a tanuló ifjúság elé. Befejezésül pedig az összegyűlt diáksereg 48-as dalokat énekelt, s énekszóval vonultak vissza az iskolába.

A következő világegés még több fájdalmat hozott. A régiék emléke megkopott. Az emlékhely is magára maradt. A fák azonban tovább nőttek. Az elhunyt hősök jelképesen továbbra is itt vannak közöttünk, s a fák lombjai halkán susogják az eltávozottak üzenetét: Ne felejtsetek el bennünket!

Valóban nem lettek elfeledve! Nevüket fekete márványba vésve őrzi az új emlékmű a falu főterén. Lélekben hazatértek a háborúk hősei. Összesen nyolcvankét bucsai név került fel az emlékműre.

Bucsán, immár évek óta rendszeresen, minden őszi elején falunapot tartanak. Ilyenkor elsősorban a szórakozásé, a kikapcsolódásé a főszerep. Az idej falunap viszont azért vált minden eddiginél emléke-

zetesebbé, mert ekkor avatták fel a község első és második világháborús emlékművét. A jeles eseményen nemcsak a helybéliek vettek részt, hanem nagyon sok Bucsáról elszármazott is hazajött rokonára, barátjára, ismerősére emlékezni.

A szép emlékmű örök időkre hirdeti a világháborúk hőseinek, áldozatainak emlékét

A Békés Megyei Hírlap is megemlékezett erről az eseményről:

– *Szeptember 7-én a községközpont parkjában felavathattuk az első és második világháborús emlékművünket. A nemes cél megvalósítása érdekében az egész község összefogott. A bucsaiak összesen mintegy 400 ezer forint anyagi támogatást nyújtottak az emlékmű elkészítéséhez. Az emlékmű létrejöttét jelentős kutatómunka előzte meg. Balogh István tanár, Csaláné Bányai Katalin köztisztviselő és özvegy Fehér Jánosné nyugdíjas vállalta fel, hogy összegyűjti az első és a második világháború bucsai áldozatainak a nevét. Munkájuk eredményeként kiderült: az első világháborúban 13, a második világháborúban 69 bucsai személy vesztette életét. Az ő neveiket márványtáblán örökítettük meg — közölte lapunkkal Földesi György polgármester.*

A bucsaiak szép emlékművét Kovács Zsolt, szeghalmi építész tervezte, a kivitelezési munkálatokat pedig Blaskó György vállalkozó végezte.

Az emlékművet Komróczki Sándorné Kádár Margit református lelkész és Hüse József katolikus plébános áldotta meg. A II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola tanulói kiváló műsorral tették még emlékeztetesebbé az eseményt. Az iskolai műsort összeállították, betanították: Milánkovics Márta, Lépné Kovács Erzsébet és Horváth Aranka tanárok.

Az emlékmű avatásán Bucsa község erdélyi testvértelepülésének, Kökösnék a küldöttsége is részt vett Sántha Gyula polgármester vezetésével.

A bucsai képviselő-testület úgy döntött: szeptember 7-ét, az emlékmű avatásának napját koszorúzási nappá nyilvánítja. A jövőben minden esztendő szeptember 7-én az emlékműnél koszorúzási ünnepséget tartanak.

A község központjában nemcsak az emlékmű készült el, hanem annak környezete is megszépült. Az utóbbi munkálatokat, az anyagi lehetőségek függvényében, tovább szeretné folytatni az önkormányzat.

A megkoszorúzott emlékmű

Az emlékműre felkerült áldozatok nevei

Az első világháborúban elesettek:

Dobák Károly, Dobák Lajos, Dobák Sándor, Gy. Nagy János, Kóti Márton, Majomi János, Oláh Lajos, Sápi József, Takács János, Tóth Sándor, Munkácsi Antal, Szabó János, Mellár Lajos.

A második világháborúban elhunytak:

Adamik Károly, Banadics József, Banadics Sándor, Bárdos István, Berényi János, Bíró Vilmos, Búthe Károly, Cs. Nagy János, Cs. Nagy Márton, Cs. Patkás András, Czékmán József, Csomóházi József, Deák József, Deák Sándor, Didics József, Finta István, Gonda Elek, Gutmann Irma, Gyarmati János, Gyurik József, Havancsák Ferenc, Hegedűs Zsigmond, Herczeg Péter, Hőgye János, Karas Imre, Keresztesi Lajos, Kiss Károly, Koczka György, Kóthi Márton, Kulcsár Lajos, Kürti István, Lengyel József, Molnár József, Murvai István, Nagy József, Oláh András, Oláh Péter, Papp Imre, Pető János, Rác Dániel, Rác József, Ritter Mórné, Soczó Gyula, Soczó Ignác, Soczó István, Soczó János, Soczó Máté, Szabó János, Szarka Ferenc, Szatmári Károly, Szele Sándor, Takács Ferenc, Tobolik József, Tóth Imre, Tóth István, Tóth János, Tóth Lajos, Tóth Sándor, Török József, Urbán Gyula, Vadász Ferenc, Váradi Gyula, Varga István, Veres János, Vida Sándor, Zagyva László, Zsíros Imre, Gyurik István, Kecse Imre.

Földesi György polgármester és Mile Sándor polgármester-helyettes koszorút helyez el az emlékműnél 2005-ben

Olvassunk el még egy újságcikket a frissen felavatott emlékműről:

2002-09-26

Földesi György polgármester Bucsán már évek óta szeretett volna világháborús emlékművet állíttatni. Ez a 10-12 éves álom igazán akkor válhatott

valóra, amikor dr. Simon Mátyás, a Töviskesi Rt. egyik tulajdonosa felajánlotta a községnek az 1887-ben öntött bronz harangot.

– Földesi György polgármester gyermekkori játszótársam volt, aki több évtizede nagy szakmai hozzáértéssel, az emberek iránti szeretettel foglalkozik a bucsaiak ügyes-bajos dolgaival. A polgármesternek régi vágya volt, hogy az első és második világháború bucsai hőseinek és áldozatainak emlékművet állítson. Örülök annak, hogy a polgármester álma, ami egyben a bucsaiak álma is, valósággá vált szeptember 7-én az emlékmű felavatásával. Ezáltal 2002. szeptember 7-e Bucsá történetének legjelentősebb napja lett. Ezen a napon emlékezetünkben, szívéinkben, gyászunkban, fájdalunkban, tagadhatatlan könnyeinkben, lelkünkben hazatértek a fiak, a férjek, az apák, a nagyapák, a testvérek, a rokonok, egykor volt szerelmek, jó barátok és ismerősök, utca- és falubeliek, a világháborúban hősi halált halt katonák és áldozatok — sorolta dr. Simon Mátyás.

Az első és második világháború megannyi harctere, Trianon, a holocaust, a párizsi békeszerződés, 1956, és a mai napig zajló események nemzetünk utóbbi 88 évének történelme. Mindezek során elvesztettük hazánk területének 72 százalékát, több mint 5 millió magyar kényszerült kisebbségi sorsba, értelmetlenül elpusztult 3 millió magyar.

Hazánk sorsáért felelős vezetőknek tudniuk kell, hogy nem akarunk többé hősi halottakat temetni, hősi halottaknak emlékműveket állítani, – hanem megbékélve magunkkal és szomszédjainkkal, boldogabb jövőben szeretnénk élni! Az emlékmű felavatása lezárt egy gyászos történelmi korszakot, és remélem, hogy a bucsaiak közötti megértést is szolgálja. Azt kívánom az otthoniaknak, legyen ez az emlékmű a megnyugvás, a megbékélés, a szívek és lelkek sebei begyógyulásának, az emlékezésnek a helye. Mert itthon vannak már ők, és örökre itthon maradnak, akikre olyan sok évtizeden át vártunk. Mint Bucsáról elszármazott, szeretném megköszönni Földesi György polgármester úrnak és a képviselő-testületnek, hogy a hősi halottaknak és a háborús áldozatoknak hozzájuk méltó emlékművet állítottak — hangoztatta dr. Simon Mátyás.

A harang az áldozatokért szól

Az első és a második világháborúban elesett bucsai hősök neveit feltáró kutatómunka során néhány érdekes történet is előkerült. Ezek közül is kiemelkedik a Berényi Jánosról fennmaradt korabeli újságcikk. Ebből megtudhatjuk, hogy a hősi halált halt Berényi János bucsai honvédről katonatársai Bisztrícán hidat neveztek el. Erről írt a Tábori Újság 1944. júniusi száma:

Hősi halált halt utász emléke

A szeretetnek és kegyeletnek meghatározó jelvényeivel számtalan alkalommal találkozik az ember az orosz harctéren. A „Tábori Újság” egyik száma cikket közölt egy új hídról, amelyet derék utászaink a Bisztrícán építettek, amelyet a hősi halált halt Kámán Lajos utászfőhadnagyról neveztek el.

De nemcsak a hadnagy kap itt emléket, hanem sok-sok honvéd is, mint Berényi János, hősi halált halt hegyi utász.

Nemrégiben kis hegyi patakon, mintegy ötven méteres hidat építettek a hegyi utász-század emberei. A híd egyik oldalán székely kopjafa-faragású oszlopon címeralakú tábla állítja meg az utast. A táblán néhány bevésett szó:

<p>BERÉNYI JÁNOS hősi halált halt hegyi utász H Í D Építette: hegyi utászsorozat 1944. V. 26-30.</p>
--

Egy pillanatra megállunk a hősi emléktábla előtt és tisztelgünk a hős honvéd emlékének.

Sisakos utász áll őrt, feltűzött szuronyos puskával, aki néhány keresetlen szóval elmondja, hogyan halt hősi halált Berényi János:

– Századunk aknamezőt telepített J. alatt, amikor a bolsevikok felfedezték századunkat és heves aknamezővel árasztották el az egész területet, ahol a munkát tovább folytattuk. Mi továbbra is helyt álltunk, közben többen hősi halált haltak. Ekkor kapott halálos sebet Berényi János.

És a század kegyelele megörökítette a hős utász emlékét. És nincsen nap, hogy friss virág ne kerüljön a kopjafára, mert itt nap mint nap születnek hősök, mert a halál újjászületés.

Tudjuk, érezzük, hogy a hősök áldozata nem lesz hiábavaló, s amikor naponta több száz hős megjelenik a Magyarok Istene trónusa előtt a felsőbb kihallgatáson, tudjuk kérelmük meghallgatásra találni.

Berényi Jánosok, hős honvédek, nevetek nemcsak fakuló fatáblákra kerül fel, hanem a magyar történelem aranykönyvébe is!

Így emlékeztek meg a bucsai utász hőstetteről.

Minden lehetőséget kihasználtak, hogy egy kicsivel több földjük legyen, hogy néhány tehénnel több álljon az istállóban, hogy szebb és munkabíróbb lovakat tudjon a szekér elé fogni. Keresték az alkalmat, hogy akár munkájukkal, akár megtermelt javaikkal gyarapítsák kicsiny vagyonkájukat.

MÉSZÁROS SÁNDOR

(1889. III. 28. Karcag – 1939. VII. 12. Strassburg)

SZzegény embert még az ág is húzza – tartja a közmondás. Mindenesetre soha nem keseredtek el ezek a szegény emberek, hiszen sok munkával és akaraterővel egy kissé jobb módot is teremthettek családjuknak, gyermekeiknek. Minden lehetőséget kihasználtak, hogy egy kicsivel több földjük legyen, hogy néhány tehénnel több álljon az istállóban, hogy szebb és munkabíróbb lovakat tudjon a szekér elé fogni. Keresték az alkalmat, hogy akár munkájukkal, akár megtermelt javaikkal gyarapítsák kicsiny vagyonkájukat.

A munkalehetőségek igencsak szűkek voltak itt az Alföldön. Az 1930-as évek végén, a 40-es évek elején Németország már a háborús termelésben élt. Szüksége volt a munkaerőre, hiszen a katonaság, a hadsereg elvitte a férfilakosság nagy részét. Toborzó irodák jöttek létre, akik mezőgazdasági és ipari munkásokat szerveztek a Német Birodalom mezőgazdaságába és ipari üzemeibe. Innen Bucsáról is elindultak többen „szerencsét próbálni”. A malomiparban vállalt munkát Tézing József molnár 1941-től 1944-ig.

A Mészáros család

A mezőgazdaságban is várták a friss munkaerőt Nyugat Európában. Éppen ezért a környéken élő emberek a jobb pénzkereseti lehetőségek reményében nekivágtak az ismeretlennek. Bucsáról, Karcagról, Körösladányból, Szeghalomból és számos más településről kerültek abba a csapatba, amelynek Mészáros Sándor – anyósom édesapja – is tagja volt. Ő, a Kis-Bucsán lévő tanyája körül lévő földhöz akart még néhány holdnyi területet vásárolni, hogy felnőtt gyermekei részére egy biztosabb anyagi hátteret tudjon biztosítani.

Miként töltötte napjait ezekben az időkben a Mészáros család? Munkával, mint minden parasztcsalád. A három fiú: Sándor, Jóska és Pista végezte

a földön és a gazdaságban a nehéz munkát, hiszen édesapjuk gyenge fizikai felépítésű ember volt, aki kicsinyke vagyonát szüleitől, a Porteleky Mészárosoktól örökölte. Hiába volt jómódú a Porteleky Mészáros család, a sok gyerek között elaprózódott a vagyon. A legkisebb fiú, Sándor a neki juttatott pénzből Kis-Bucsán vásárolt földet.

Mint az előzőekben már említettem, ezt a földet a három fiú művelte. Ők végezték el a szántást, a vetést, az aratást, a cséplést. Sokszor virtuskodásba ment át a mindennapi munka. Képesek voltak arra, hogy holdvilágnál álljanak neki a kaszálásnak. Reggelre mindenki álmélkodott a három fiú teljesítményén.

A nehéz fizikai munka természetesen megkövetelte, hogy ez a három fiatal gyomor tele legyen. Egyszer majdnem tragédiába torkollott kedvenc ételük, a tojásos nokedli mértéktelen fogyasztása. A fiúk egy alkalommal nagyon megkívánták kedvenc ételüket. Szóltak is az édesanyjuknak:

– Édesanyánk! Olyan régen ettünk már tojásos galuskát. Készítsen délre nekünk egy jó adagot. De sokat, mert nagyon éhesek vagyunk.

Milyen egy édesanya? Persze, hogy teljesítette fiai kívánságát, hiszen jóindulatú, szófogadó, vidám gyerekek, dolgos fiatalemberek voltak. Ha valamit el kellett végezni a ház körül, nem kellett sokáig könyörögni, hiszen azonnal megcsinálták mindent. Természetes, hogy anyjuk büszke volt a fiaira, s ezért ő is azonnal teljesítette kérésüket.

A jókora adag tojásos-galuska rövid időn belül ott gőzölgött a konyhaasztalon. A három fiú neki-esett, s mohón falatozni kezdtek. A baj ott volt, hogy az örökké bohóckodó fiúk azon kezdtek el versengeni, hogy melyikük eszik többet. Hát eredményhirdetésre nem került sor, de a nagy evészetnek volt látható és hallható eredménye. Ugyanis mind a három fiú gyomrában úgy megdagadt a sok galuska, hogy egyre jobban kezdte feszíteni hasukat. Eleinte csak nevetgéltek, de később már kínlódtak és fájdalmukban a kertben lévő fa törzsébe kapaszkodva kiabáltak. Segítséget vártak bárkitől, akik ezt a feszítő kínt fel tudták volna oldani. Végül a szomszédtól, Márki Sanyi bácsitól kaptak szódabikarbónát, ami rövidesen hatni kezdett. A feszítő fájdalom lassan gyengült, a fiúk arcáról eltűnt a kízó fájdalmat tükröző torz kifejezés. Napokig, hetekig erről beszéltek, de ezek után még egyszer nem vállalkoztak erre a nagy evészetre, bármennyire is szerették a tojásos galuskát.

Nem azért voltak fiatalok, hogy vidámságukat, virgonckodásukat véka alá rejtsek. Történt velük más említésre méltó esemény is.

A három fiú telente Karcagról kiment a kisbucsbai tanyára, hogy a lehullott havat eltakarítsák a ház mellől s ugyanakkor vigyenek be magukkal szénát az állatok ellátására.

Történt, hogy a szokásukhoz híven alaposan megpakolták a szekeret, s elindultak hazafelé. Mint mindig, most is viccelődtek, jókedvűek voltak. A nagy bolondozás közben a szekér belement egy mélyedésbe, s úgy megbillent, hogy rögtön fel is borult. A szekérré felkötözött széna pillanatokon belül az út mellett lévő kanálisba, a vízvezető csatornába került. Nagy nehezen kibontották a köteleket, a szekeret visszaállították a négy kerekére, majd újból felrakták rá a részben vizes szénát. Így folytatták az útjukat hazafelé.

Hazaérkezésük után apjuk rosszállóan mondogatta:

– Ejnye fiaim! Miért nem vigyáztok jobban! Hát megeshetett volna, hogy valamelyikötök a szekér alá szorul, s bizony abból súlyos tragédia is lehetett volna!¹ Mikor fogtok már megkomolyodni???

Ez a kis epizód később megismétlődött, a bucsai úttól több mint ezer kilométerre, de most már az apával, a családfővel. Ez az esemény teljesen átalakította a Mészáros család életét.

Térjünk vissza az 1939-es év elejére. A munkatoborzók összegyűjtötték a mezőgazdasági munkára vállalkozó embereket és elindultak velük a távoli ismeretlenbe, nyugat felé, a Német Birodalom egy távoli zugába: Strassburg-ba.

Az utazásról és a megérkezés körülményeiről Mészáros Sándor egy levélben tájékoztatta gyermekeit és feleségét:

Kelt levelem (1939) május 29-én

Kedves feleségem és gyermekeim. Kívánok az Istentől a legjobb egészséget mindnyájatoknak, nekem is hála Istennek jó van. Csak egy kicsit náthások vagyunk, mert itten most van még tavasz eleje és olyan időjárás van, mint itthon áprilisban volt. Hűvös, szeles esők járnak. Az orgona most van virágjában, meg az almafák is. Olyan érdekes egy kicsit, hogy minálunk már Magyarországon a búza is kihányta a fejét, itt meg csak egy arasznyi. Most osztották a krumplit, most ültetjük. A cukorrépanak is gyenge a sorja, jó sűrű, csak még apró, de azért elsején már kezdjük a kapálását. Csupa homokos a talaj, de nem baj, mert kijebb hegyes a vidék, nagy dombok vannak.

Ahogy írom a levelet, éppen látogatóba jöttek Körösladányiak. Azok már tavaly is kint voltak. El-

beszélték, hogy mit lehet keresni. Nagyon jól bíztatnak, de csak majd a nyáron lehet aratáskor, krumpli szedéskor és cukorrépa szedéskor. Akkor munkával lehet sokat keresni. Itten gép kaszál, ló és motor húzza, mi azután szedjük össze. Nagyon bánom, hogy Rebus² lányunk nincs ideki, másképp ment volna a dolog. Nem sokkal keresett volna kevesebbet mint én. Gyors kéz kell, a munka nem erős. Ügyesség kell. Ha egészségem lesz, így is jó lesz amit hazalehet vinni pénzt. Azt a 400 márkát, ha Isten segít, haza viszem, mert még ezen felül is lehet keresni.

Kenyért négy és fél kilót kapunk. Elég jó a kenyér, még marad is a másik hétre, nem bírjuk megenni.

Aztán 3 márkát kap mindenki egy hétre, ebből veszünk húst, vaját, zsírt, vagy amit akarunk, legjobban vaját, (ez a) legolcsóbb. Most is bement a városba két ember húst vásárolni, meg ami kell. 5 kilométer hozzánk a város Strasburg, egy óra járás.

Itten nyolcan vagyunk: Mile Sándor, Vincze Imre Szabó Erzsébet, Kertész Flórián, Nagyné a fiaival, meg a tolmács, Istvánnak hívják, kőszegi, németül Jól beszél. Ő a hetedik, és még én a nyolcadik. Nagyon jó helyünk van. Tiszta padlásszobánk van. Mindenki kapott vaságyat, szalmazsákot, két pokrócot és egy lepedőt. Egy pokróc a szalmazsákra, másik pokróc pedig be van húzva szép dunnahuzattal, avval takarózunk. Mindenkinek szekrénye van. a szobánk tiszta, világos, nagy ablakok vannak, csak bizony nagyon messzi vagyunk egy kicsit.

Mink szálltunk ki legutoljára a vonatból. Kabai Elekék először szálltak ki még Berlinen innét vagy száz kilométerrel, Halle-ban, mink bementünk Berlinbe. Ott kőszáltunk, mert a magyar kocsi csak idáig jött. Berlinbe érkeztünk szerdán éjjeli 12 órakor. Ott bementünk a váróterembe. Ott vártunk reggel 8 óráig és itt már rendes személyvonatra ültünk, mert már kevesen voltunk. Csütörtökön délután 2 órakor érkeztünk Strasburgba. Mán akkor vártak kocsival.

Már ez (a) harmadik levél. Egyet Berlinből küldtem, kettőt mán innen, a munkahelyről. Kell két hét is míg megfordul a levél. Mihelyt a levelet megkapod, azonnal írd.

Továbbá tisztellek, csókollak Kedves feleségem és gyermekeim mindnyájatokat.

A levelek jönnek, a levelek mennek. Mindenki bizakodik, hogy ez a kényszerű távollét majd eredményesen fog zárulni. A kintről küldött levelekből megismerhetjük a kint dolgozók körülményeit és a kint folyó munkák folyamatát is, hiszen egy gazda más szemmel nézi a külföldi technológiát és termelési munkafolyamatokat.

És jön egy levél, melyről akkor még senki nem tudhatta, hogy ez az utolsó:

¹ Nem tudhatta, hogy néhány év múlva éppen vele történik majd hasonló baleset Franciaországban, mely egyben a halálát is okozza.

² Ő az anyósom Rebeka, aki ekkor 16 éves volt.

*Feladó: Mészáros Sándor
Rosenhal über Strasburg
Uckermark*

Kelt levelem 1939. 6. hó 18-án.

*Kedves feleségem és gyermekeim. Tudatlak ben-
neteket, hogy a levelet, amelyet Sándor fiam írt,
megkaptam. Nagyon örülök, hogy minden rendben
van. Már van aratni valótok is. Az iskolában jól
tanuljatok. Nagyon sajnálom, hogy pénzt még most
egyelőre nem lehet haza küldeni. Minden nap várjuk
az engedélyt. Ha megjön, azonnal küldök 45 márkát,
többet nem lehet, nem engednek. Majd később többet
lehet küldeni. Három hetet dolgoztam, kerestem 52
márkát. Most még keveset keresek, majd a nyáron
többet keresek ha aratunk. Itten is csak nyáron és
ősszel lehet többet keresni akkor munkával. Most a
cukorrépat egyeljük már egy hete, még megtart egy
hétig. Itt most esős idő jár. Most vasárnap nem esik,
jó idő van. A múlt héten sok eső volt, nagyon is kel-
lett már, (mert) szárazság volt.*

*Kedves feleségem, tudatlak, hogy minden héten
egyszer megkapjuk a Vasárnapi Újságot. Nagyon jól
esik, hogy olvashatunk Magyarországról is. Nagyon
nehezen várjuk mindég, most is előttem van, olva-
som a lap(ot). Helyszúke miatt többet nem írok. Zsu-
zsikának mikor lesz az(?)*

*Kedves feleségem és gyermekeim, csókollak ben-
neteket a távolból.*

A tragédia megtörtént, melyet már egy munkatárs
leveléből ismerhet meg a család. A baleset tulajdon-
képpen a fiaival történt szekérborulás megismétlődé-

se, de amíg ők azt szerencsésen túlélték, addig az
édesapa sérülése tragikusra fordult.

Kelt 1939. VII. 7-én.

Tisztelt Mészáros Sándorné.

*Ne ijedjenek meg, hogy egy pár sorral megírom,
hogy az Ön ura a kórházban van. Kérem szépen az
úgy volt, hogy szénát hordtak és az ura fent volt a
szekéren és mikor meg volt rakva, haza mentek és ő
fent maradt a szekéren. Mikor kifordultak a földről
az útra, a kanyarnál, közben eldőlt a szekér és az
ura beesett az árokba. A külső részén nem látszik
semmi, de a belső részén még nem tudják, most kerül
majd röggentre. Akkor meg tudják állapítani, mi a
baja. Csak írják meg, mi a kérésük, én majd akkor
elintézem. Írjanak vissza egy névre: Tángel József
tolmács.*

*Az egész testét nem bírja megmozdítani. Enni tud,
de csak keveset. Siettem az írással, azért rossz. Az ön
ura igen rossz állapotban van, jó természete köll
neki (lennie), hogy kibírja, hogy meggyógyuljon.
Úgy fekszik, mint egy halott az ágyban. Én láttam és
az orvossal is beszéltem. Rossz állapotban él.*

*Tangl József, én vagyok a tolmács. Én írtam (és)
telefonáltam, mert én németül és magyarul is tudok
beszélni. Ahol ő volt, ott nem volt tolmács, abban a
környékben nincs, és azért hívtak engemet. Én tu-
dom, hogy milyen helyzetben lesz, mert én megyek
minden második nap be a kórházba és én beszélge-
tek vele. Ha valami kérése van neki és nekem kell
intézkedni, mert ő nem tud németül beszélni.*

*Zárom a levelemet. Tiszteltetem az ő családját,
feleségét.*

Mészáros Sándor temetése Németországban

DEÁK NÉNI ÉS EMI LÁNYA

Vannak olyan véletlenek az életben, melyek meghatározóak a későbbi időszakra. Sokszor oda se figyelünk rá. Mégis érdekesnek tartom, hogy egy találkozás miként alakítja életünket. Van-e jelentősége ezeknek? Egyáltalán oda kell-e figyelniünk ezekre? Nem tudom!

Mikor Bucsára költöztünk, nem gondoltam arra, hogy mennyire meghatározó lesz ez az egész életemre. Már a kezdet is furcsa volt. Tél volt. December. Az itt töltött első éjszaka után még sötét volt a reggel, mikor elindultam felfedező utamra. Feleségem kávé szeretett volna magának főzni és ehhez kellett az alapanyag. Valahol biztosan találok egy boltot, ahol vásárolhatok. Mindenesetre célszerűbb valakit megkérdezni, hogy ne kóboroljak fölöslegesen. Látom, hogy közeledik felém valaki. Majd őt megkérdezem. Egy idős néni volt. Ő bizonyára segítségemre lesz.

– Csókolom! – köszöntem rá. – Merre van itt a közelben egy élelmiszerüzlet?

A néni rám nézett. Kezét a füléhez tette és úgy szólt hozzám:

– Tessék?

Ez az én formám! Egy nagyothalló embertől kérdezősködök. Kérdésemet hangosabban is megismételtem s akkor ő az utca szemközti oldalán kivilágított kis üzletre mutatott.

Ez a találkozás meghatározó volt számomra, hiszen ő Deák Sándorné volt, akinek családjával végül jó barátságba kerültem. Olyannyira, hogy ennek a könyvnek a megszületése is a lányának – Deák Emikének – lehet megköszönni. Ő biztatott arra, írjam meg Bucsa történetét.

De térjünk vissza Deák nénihez.

Deák Sándorné, azaz Nagy Erzsébet itt Bucsán született. Élete éppen úgy zajlott, mint bárkinek itt a környéken. Vagyis az iskola mellett neki is be kellett segíteni a háztartásba. Tizenöt éves korában már a Karcagi tanyán dolgozott mint „pesztra”. Vagyis gyerekekkel foglalkozott, rájuk vigyázott. Itt a faluban is, ha valamelyik asszony betegeskedett, vagy más elfoglaltsága volt, őt bízta meg a gyermekek felügyeletével.

Később a Mari-tanyán lévő kastélyban alkalmazták. Itt tulajdonképpen urasági cseléd volt. A kisasszony mellett tevékenykedett. Takarított, bevásárolt. Nem volt rossz sora, és szókimondásáért, határozottságáért nagyon szerették. Volt is egy kis nézeteltérése egyszer a „nagyságos kisasszonnyal”.

A konfliktus abból adódott, hogy estefelé, mikor már éppen hazafelé igyekezett volna, a kisasszonynak éppen akkor jutott eszébe az ablakok letisztítása.

Követelte, hogy azonnal kezdjen hozzá az ablakpucoláshoz. Nagy Erzsébet – vagyis Bözsi – cselédként se érezte azt, hogy meg kellene hunyáskodnia mások előtt. Kijelentette, ő bizony most már hazamegy, és majd másnap, – majd világosban – meg lesznek tisztítva azok a nem is olyan piszkos ablakok.

Ez a válasz nem tetszett a kisasszonynak. Dühbe gurult. Sértette az önérzetét, hogy egy cseléd ellenkezni mer vele. El kezdett veszekedni vele. Nem tudta magát türtőztetni és azt mondta neki:

– Te kis k...va! Nem te mondd meg, hogy mikor mit kell csinálni!

Na, nem kellett több Bözsinek se. Visszafelelt.

– Ugyan már, ki a k...va? Én, vagy a nagyságos kisasszony? Énhozzám jár vizitálni Dezsényi doktor úr olyan sűrűn, vagy a nagyságos kisasszonyhoz. És érdekes, mindig akkor van a vizit, amikor a nagyságos úr nincsen itthon. Na? Akkor ki a k...va?

Az ajtót becsapva kirohant a kastélyból. Másnap viszont már nem mert munkába állni. Úgy volt vele: biztosan nagyon haragszik rá a kisasszony, és soha többé nem teheti be a lábát az épületbe. Félt nagyon az összeszidástól s főleg attól, hogy a nagyságos kisasszony esetleg meg is veri.

Két hét múlva hízóvágás volt az uraságnál. A segítség pedig kellett. A nagyságos kisasszony a postást küldte ki érte. Nem volt mit tenni, kiment Mari-tanyába, hogy végezze a munkáját.

– Bözsi, miért nem jöttél eddig? Én nem haragszom rád.

– Elnézést kérek nagyságos kisasszony, hogy olyan csúnyán viselkedtem a múltkor. Többé nem fordul elő.

– Ugyan már! El van felejtve minden.

Ettől kezdve egy kicsit szabadabbnak érezhette magát, de azért a vizitést soha többé nem emlegette a nagyságos kisasszony előtt. Konfliktus se volt több, hiszen munkájával meg voltak elégedve, s gondolom ettől kezdve a szájától is jobban tartottak.

Később átkerült Rakoncásra. Itt irodatarítás volt a feladata. A Mari-tanyán és Rakoncáson is szünetelt télen a munka – legalábbis számára. Ilyenkor bement Karcagra és az ottani zsidó boltosok üzletét, irodáját, lakását takarította. Ott is nagyon szerették és becsülték a munkáját. Bözsi is szeretett ott lenni, mivel nagyon rendesek voltak vele. A munkabért is minden hét végén kifizették.

Rakoncáson elért élete egyik fordulópontjához. Megismerkedett Deák Sándorral. Ő gépészként dolgozott. Az ismerkedésből végül eljegyzés lett. Majd 1936. február 20-án esküvőre gyűlt a rokonság. Az első években Bözsi szüleinél laktak. De minden

fiatal önállóságra vágyik. Egy saját lakás, egy saját ház minden ember álma. A fiatal Deák házaspár is elkezdte az építkezést. Az Újtelepi részen ők voltak az elsők. Később folyamatosan beépült ez a rész is.

Nagy Erzsébet és Deák Sándor

Eleinte csak a falak álltak. 1940-re már tető is volt rajta, meg bejárati ajtó is. Az ablakok és a belső szobák ajtajai csak később kerültek a helyükre. Apránként készült el minden. Mire be lehetett költözni Deák Sándort kivitték a frontra. Nem kapott behívót, mint mások. Munkahelyére mentek érte. A határból, a Sándorosi sarokról vitték el. A környékbeli fiúkkal együtt került Karcagra, majd itt vagonírozták be őket és vitték ki a frontra. Felesége a karcagi állomáson tudott csak elbúcsúzni tőle.

Fájt a búcsú. Az elutazás után sokszor visszaemlékezett az eltöltött néhány évre. Férje mindig elegánsan öltözködött, fehér kesztyűt viselt – az akkori divat szerint. Szép embernek tartották a helybeli lányok, asszonyok. Évődtek is vele a faluban. Célozgattak arra, hogy nem illik a párjához. Bözsi azonban nem hagyta magát. Mindig megmondta a véleményét és most se hagyta magát:

– A szépséget az ügyességgel, a jósággal, meg a szorgalommal kell pótolni.

A háború idején az egyedül maradt Bözsi itthon vállalt munkát. Harmadba művelt területeket, ami azt jelentette, hogy a termény egyharmada őt illette. De vállalt mindenféle munkát. Ha kellett elment kapálni, vagy aratásnál segített, de dolgozott a

cséplőgép mellett is. Fizetségként búzát kaptak. Ez azért volt célszerű, mert a pénznek nem nagyon volt értéke. A háború idején nem volt furcsa, hogy az asszonyok dolgoztak, mivel a férfiak a fronton voltak. Bözsi is mindent megtett, hogy mire férje visszatér a háborúból, mindenük meglegyen.

A háború vége felé egy szakasznyi, 16-17 katona telepedett be a házba. Egységétől leszakadhattak és így keveredhettek ide Bucsára. Ez a ház akkor még a falu szélén volt, így ezt választották a biztonság kedvéért. A háziakat nem bántották, a gyerekeket se. A tolmácsuk mesélte, hogy ezeknek a katonáknak is hasonló korú gyermekeik vannak otthon. Nyilván ez is közrejátszott abban, hogy jól bántak mindenkivel.

A tankjuk ott állt az udvaron, a ház ajtaja előtt. Egyik este parancsot kaphattak a továbbindulásra. A parancsnok idegesen lépett be a házba és azt kiabálta: Davaj! Davaj! Pillanatok alatt összeszedték magukat és eltűntek mint a kámfor.

Deák nagymama (Kiss Erzsébet)

A háború a vége felé közeledett már. Deák Sándor is hazatért. Először még nem mert bejönni a faluba, hanem a Karcag felőli csatorna gátján álló házba, a püspökladányi Biró Mihályhoz tért be. Itt próbált tájékozódni Bucsá helyzetéről. Először a négy Biró gyerek jött be a faluba Bözsi szüleihez, hogy értesítsék Sándor megérkezéséről. A gyerekek visszamentek és most már a feleségéhez kísérték el a frontról hazatért férfit. Biztonságot jelentett a négy gyerek, hiszen lehetett attól is tartani, hogy visszakerül a frontra. Ezt pedig senki nem akarta.

Közben valahogy értesült erről Kozma Lajos, aki megüzente Bözsinek, hogy ha a férje megérkezik, ne jelentkezzen sehhol. Maradjon benn a házban egész nap. Még a WC-re se engedje ki, de még az ismerősöknek se mondja el, hogy itthon van a férje.

A világháború után kaptak hét hold földet Rakoncáson. Most már a sajátjukat művelhették. A kézi munkát maguk végezték. A szántáshoz nem volt se gépük, se lovuk, így ezt bémunkában végeztették el olyannal, akinek volt lova.

Nem sokáig gazdálkodhattak saját elképzelésük szerint. Jöttek a pufajkások, az „idegen emberek”,

vagyis az agitátorok. Győzködték a gazdákat a TSZ nagyszerűségéről. A meggyőzés végül kudarcot vallott. Nem fenyegetőztek, nem erőszakoskodtak. Sokat sejtően és határozottan csak annyit mondtak: Be kell lépni!

Történt egy furcsaság is, amit eleve rossz előjelnek vett mindenki. Éppen a Deák nagymamához (az ő leánykori neve Kiss Erzsébet volt) léptek be a városból jött emberek. Amint nyílt az ajtó, a kályha csöve kiesett a helyéről. Soha eddig ilyen még nem történt, éppen ezért mindenki meglepődött és egy kissé meg is ijedt. Később is sokszor elmesélték ezt, amikor összejöttek egy kis „tanyázásra”. Felemlgették, hogy a kályhacső kiesése csakis rosszat jelenthetett. Ez így is volt, hiszen akkor kellett belépni a TSZ-be.

Bucsán több szövetkezet is létrejött. Volt Petőfi, Kossuth, Újbarázda TSZ. Deákék az Aranykalász termelőszövetkezetbe léptek be. Ez valamivel lazábban kezelte a dolgokat. Ugyanis továbbra is mindenki a saját földjét művelte. Vagyis csak látszat szerint volt szövetkezet.

Deák Sándor, Emike, Deákné Nagy Erzsébet

Deák Sándor nem volt TSZ tag. A Tiszántúli Vízügyi Igazgatóságnál dolgozott 45 évig. Innen is ment nyugdíjba.

Az előbbieken említett püspökladányi Biró Mihály többször is kapcsolatba került Bözsivel, nemcsak akkor, amikor a férje a frontról hazatérve nála pihent meg. Bözsi még 15 éves korában, – amikor a Karcagi-tanyán pesztrálkodott, – ismerkedett meg Biróékkel. Egyik alkalommal éppen hazafelé tartott, amikor megkérdezték tőle:

– Hová mégy te kislány?

– Ott voltam a Karcagi-tanyán pesztra. Meghalt az asszony, és most már megyek haza.

– Elszegődnél-e hozzánk pesztrának? Az én feleségem is nagyon beteges és vigyázni kellene a kicsikre.

– Elszegődnék én, de előbb kérdezze meg nagyanyámat! Biztos ismeri őt. Ő itt Bucsán a bábaasszony.

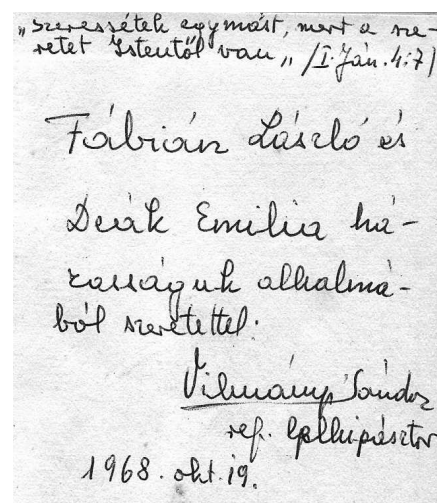
Végül itt is sokáig pesztrálkodott. Nagyon megszerették. Annyira szoros lett a kapcsolat, hogy azt kérte, hadd legyen az egyik gyerekének majd a keresztszülője. Így történt aztán, hogy végül a három fiú után megszületett Emikének lett a keresztapja. Ezt a nevet is azért kapta az újszülött, mivel az ő feleségét is így hívták.

Deák Sándorné Nagy Erzsébet életét Emi lánya mondta el. Mivel együtt élnek a mai napig, így neki mesélte el nagyon sokszor ezeket a kis történeteket, így nem volt nehéz felidézni. Deák néni szorgalma és örökmozgása szerintem tovább öröklődött lányában is. Ő se pihen sokat, mindig talál magának valami elfoglaltságot: tésztát gyúr, süteményeket süt, hímez terítőket, szép gobelineket készít. A ház körüli állatokat is sokszor ő látja el. Éli az életet úgy, ahogyan az megszokta szüleitől, nagyszüleitől. Ismerik jól a faluban, hiszen dolgozott az óvodában, a községi tanácsnál, a mozi vetítógépét is ő kezelte annakidején.

**Óvónők, dadusok, konyhai dolgozók
Bal szélén Fábriánné Deák Emília**

A családi ereklyék között van egy imakönyv, melyet házasságkötésük alkalmával Vilmányi Sándor református lelkésztől kaptak. Az ebbe beírt idézet mindannyiunknak szól:

„Szeressétek egymást, mert a szeretet Istentől van!” Igen! Ezt kellene szem előtt tartanunk az év minden napján és életünk máris szebb és kiegyensúlyozottabb lenne.

CINA SÁNDOR

Cina Sándorék Kisbucsnán laktak. (Cina, Márki, Mészáros tanyák voltak egymás mellett) 12 kataszteri holdat kaptak itt az I. Világháború után, mivel a karcagi határban már elfogytak a kicellázandó földek. A 12 hold mellé még vásároltak 4x2 holdat, így lett végül 20 kataszteri holdas kisbirtokuk. A Spurnik (fehér) iskolába járt. 6 osztályt végzett.

Az iskola elvégzése után a gazdaságban kellett tevékenykednie. Az 1940-es években nagy árvíz volt Kis-Bucsnán. Kártalanításkor újjáépítették kis tanyájukat. Ettől kezdve cseréptetővel volt ellátva, míg régebben csak náddal volt befedve a házuk.

1945-ben oroszok lettek beszállásolva. Rendesek voltak. Egy alkalommal 4-5 szekérrel jött egy csapat orosz katona a Berettyó felől. Minden tanyában kutakodtak, de nem bántottak senkit. A szomszédos tanyára azelőtt jött haza a frontról Márki Imre. A ruháit elrejtette, de a sapkáját mégis megtalálták az oroszok. Nagy kiabálás közepette kivezették a kert végébe a szénakazalhoz. Puskatussal ütlegelték, fegyvert fogtak rá és úgy kiabáltak vele. Nyilván az ellenséget látták benne. Végül elengedték, – talán azért, mert ők is érezték, hogy ettől az embertől nem kell félni, hiszen ő is csak egy áldozat. Fellelegzett a család és a szomszédos tanyán élők is.

Cina Sándor leszerelése után Kenderes-szigeten dolgozott az ottani állami gazdaságban, majd visszatért a családi birtokra és itt dolgozott tovább egyéni gazdaként. Többször agitálták idegenek, hogy lépjen be a TSZ-be, de ő hajthatatlan volt. Végül a tanya kivételével az összes földjüket elvették. Kb. 5000 m²-es saját fölterület maradt a ház körül. A tanya is el lett bontva egy idő múlva, hiszen köröskörül TSZ föld volt, s ha állatot tartott volna, az nyilván a közös földre is ráment volna legelészni, amiért viszont súlyosan megbüntették volna. Ezt a problémát nem vállalta magára. A közös földre kijáró munkások a tanyán lévő gyümölcsöst folyamatosan dézsmálták, hiszen tudták, hogy ezért semmi féle büntetés nem jár. A felnőttekkel kijáró gyerekek is itt játszottak, bújócskáztak, másztak fel a fákra s gyümölcséréskor egész ágakat törtek le. Így szüretelték le róla a termést. Így tették tönkre a gyümölcsfákat és a kis házat.

Végül a fákat kivágatta, mivel semmi hasznát nem vehette a lekopasztott, pusztulásnak indult gyümölcsösnek. A magára maradt épület is az enyészeté lett volna, így azt elbontotta, a használható anyagot a faluban lévő házához szállította. Kis földjével nem tudott mit kezdeni, ezért végleg átadta a területet a TSZ-nek.

Közel egy évig fuvarozott lovas-kocsijával „feketén”, engedély nélkül. Nem akart összeütközésbe kerülni a törvénnyel, ezért kiváltotta a fuvarozói vállalkozását. Bucsnán évekig ő szállította a tüzelőt, az építőanyagot, bútort, bármit amit megrendeltek tőle. Karcag, Szeghalom, Füzesgyarmat volt a környező település, ahonnan lovas-kocsijával szállított. Mindaddig, amíg két falubeli nem vásárolt teherautót. A motorizáció így kiszorította őt az áru-fuvarozásból.

Karbantartóként dolgozott a községi tanácsnál.

Cina Sándor a régebbi időket is felelevenítette beszélgetésünk során. Érdekes dolgokról mesélt. Például a fekete vágásról. Ez azt jelentette, hogy sertést, birkát, marhát csakis engedéllyel lehetett levágni. A háború után megtörtént többször is, hogy fekete vágás volt náluk. Titokban szúrták le a disznót. Mások is így csinálták.

Az élelmiszerüket kiegészítették a környéken élő vadnyulakkal is. Csapdát állítottak, s úgy fogták meg őket. Ez is illegális volt, de az éhség az nagy úr.

A fekete vágás kapcsán említette meg beszélgetőtársam a saját esküvőjét

ESKÜVŐ

A szigorú rendelkezések miatt engedélyt kellett kérni, hogy a lagzira levághassanak két birkát. A kérvényt időben leadták a községi tanácsnál, de csak nem jött semmi válasz az esküvő napjáig. A násznépet nem illett éheztetni, így hát levágták a két birkát, hogy ne álljon üresen majd a lakodalmas nép előtt az asztal.

A násznép annak rendje és módja szerint elment a templomba. Az ifjú pár Isten házában is kimondta a boldogító „igen”-t. A vágási engedély hiánya miatt azonban a vőlegény nagyon feszült és ideges volt végig a szertartás alatt. Ugyanis a feketevágásért súlyos büntetéseket szabtak ki abban az időben, s nem arra vágyott, hogy a lagzi után börtönbe kerüljön. A násznép a templomból jött már visszafelé a lakodalmas házhoz, amikor hozták a papírt, melyen engedélyezték két birka levágását. Igaz, hogy ekkor már a kondérban rotyogott a hús, de mégis megkönnyebbült mindenki a hivatalos papír láttán.

EGY ÜVEG SÖR ÁRA

Cina Sándor nyugodt, kiegyensúlyozott ember benyomását kelti. Ha már a lagziról mesélt, hát megkérdeztem tőle, szeret-e sörözni, borozni.

– Mit tudom én, a kocsmába nem igen szerettem járni. Nekem a kocsmáig olyan furcsa volt. Pedig hiszi, nem hiszi én még a mai napig is minden

reggel megiszom a kupica pálinkát. Addig ki se megyek, míg a három centes kis poharamba ki nem töltöm a pálinkát. Aztán megnyalintom a kávé.

Majd folytatja:

– Mert mindig így voltam fiatal koromban is, hogy már akkor is nem lehetett napközben inni. Ugye jártunk fuvarozni Karcagra, Füzesgyarmatra. Útközben nem lehetett inni. Majd amikor este megérkeztünk, na esetleg akkor.

– Talán levették volna a rendszámot? – kérdeztem én viccesen.

– Bármennyire is furcsa, igazoltatták a lovas-kocsikat. Tehát nem lehetett inni. Hivatalosan más munkásnak se napközben, de hát ezt nem mindig tartották be...

Majd ezt a témát folytatva elmesélte a következő történetet:

– Többek között egyszer úgy jártam, hogy éppen Jakab Lajos bácsival, aki kiségitőm volt. Idős volt már s egyébként nagyon jó ember. Szóval kijöttünk Karcagról, s nem tudom honnat honnat nem, de egy fuvar trágyát vittünk valakinek. S már jöttünk éppen haza, ott a kocsmá utcájában. Na mondom Lajos bácsi igyunk egy üveg sört! Leszálltam, Lajos bácsi ott maradt a kocsin. Megittam bent a kocsmában az üveg sört, neki meg kivittem. Mikorra ide értem a házamhoz, s már itt voltam a kapubejáró előtt, amikor utánam jött egy rendőrautó, s integettek, hogy álljak meg, majd elébem állt. Itt álltam a kocsimmal, a kapu meg alig volt vagy harminc méterre. Integgett a rendőr, hogy álljak meg, hát megálltam. Akkor még olcsó volt a sör, talán tíz vagy tizenöt forint volt egy üveggel. Megbüntettek! Hát így kétszáz forintot fizettem egy üveg sörért. Na mondom, éntüllem nem vesztek el többet! Azelőtt se jártam kocsmába, de akkor valahogy megkívántam. Nyár volt, nagyon meleg volt. Hát aztán lehet az is, ők már valahonnét látták, hogy én bemegyek a kocsmába. Lehet, hogy elbújva valahol figyelték a kocsmát, hogy ki megy be és így vehettek észre engem is.

* * *

A háború kapcsán édesapja jutott eszébe. Róla kezdett el mesélni.

Cina András épen egészségesen tért meg az első Világháborúból. Vitézségéért földet kapott Kis-Bucsnán. Sok-sok munkával és verejtékkel művelte, és amint egy kis pénzecskéhez jutott, újabb területeket vásárolt, hogy szeretett családjának biztosítsa megélhetését a jövőben is. Emberfeletti küzdelem volt ez minden parasztembernek, hiszen csak erős akarattal, kitartással érhetett el a maga elé kitűzött célt. Ez azt jelentette, hogy napkeltétől napnyugtáig csak a föld művelése, csak az állatok nevelése volt a feladat. Nem volt könnyű! Cina András, – mint minden gazda abban az időben – a földjén dolgozott,

a szépen fejlődő kukoricáját kapálta. Meleg volt, forró nyár. A hőséggel nem törődve egyenletesen húzta évek óta kezéhez formálódott kapáját. Hajlott háttal, egyenletes ritmusban haladt a sorok között csak úgy mezítláb, hiszen ebben az időben csak így jártak ki a földekre az emberek, sőt még máshová is. Csak ünnepnapon vettek fel csizmát, vagy más lábbelit. Gondolatai messze kalandoztak: egy újabb terület megvásárlását tervezte már hónapok óta. Ha jó lesz az idei termés, ez meg is valósulhat. A monoton egyhangúságból egy éles fájdalom zökkenetete ki. A lába vérzett. Nem tulajdonított ennek az eseménynek semmit, hiszen számtalanszor előfordult ez már életében. Most is csak letisztította a szennyeződéstől a sebet, – bár jobban vérzett mint eddig bármikor. A sor végére érve, az út szélén talált egy lapulevelet, melyet a sebre borított, hogy csillapítsa vérzését.

Ősi gyógymód volt ez, sokszor használt is. Most azonban nem volt eredményes. Napok múlva is fájt, s egyre pirosabb, egyre csúnyább lett. Mondták neki, hogy menjen el orvoshoz, mert baj lesz. Ő azonban makacs volt. Azt hitte, hogy idővel elmúlik, hiszen folyamatosan borogatta, kezelgette a már üszkösödő sebet.

Eljött az idő, amikor már ő is belátta: csak a szakszerű orvosi beavatkozás az egyetlen esélye a gyógyuláshoz. Kórházba került. A vizsgálat után azonban azt közölték, hogy a lába már nem menthető meg, hiszen annyira elüszkösödött, hogy gyógyításra semmi esély. Egyetlen választás van: amputálni kell!

Cina András kemény ember volt. Büszke és makacs. Most olyan helyzetbe került, amikor döntenie kellett. És döntött!

– Megjártam a frontot. Több csatában elvéreztek mellettem a katonatársaim. Sokan közülük kéz vagy láb nélkül tértek haza. Én egészségesen jöttem meg a háborúból. Ha ott nem vesztettem el a lábamat, hát nem hagyom, hogy most vágják le.

Hiába gyözködték, hiába kérték, hogy gondolja meg magát, inkább legyen féllábú, minthogy súlyosabb következménye legyen – hajthatatlan maradt! Hosszú szenvedés után végül belehalt a kapáláskor szerzett sérülésébe.

Ha azt vesszük, ő is a háború áldozata, hiszen a háború által adott büszkesége vitte bele ebbe a hibás döntésébe: a frontot megjárt katona makacssága sodorta végzetébe. Nem lehet elfelejteni a kegyetlen háborúkat, hiszen közvetett módon mindenki áldozatává válik.

A fájó emlékek szép lassan eltompulnak. Egyre kevesebbet gondolunk a fekete vágás időszakára, a TSZ terjeszkedésére, földünk elvesztésére. Az élet folytonos küzdelem. Csak arra figyelünk, amelyekkel mindenképpen meg kell küzdenünk.

BÁNYAI KÁLMÁN

Bányai Kálmán vidám, daloló kedvű ember volt. Legalább is ezt tudom kikövetkeztetni azokból a levelekből, melyeket szerelmének, Fehér Jolánkáának írt a frontról. Szerelmes volt, nagyon szerelmes. Mindezt leírta leveleiben, és megtoldotta mindig egy verssel, egy nótának a szövegével.

Egy néprajzkutató biztosan megkeresné ezeknek a nótaszövegeknek a dallamát is.

Bányai Kálmán bizonyítványából is látszik, hogy jó tanuló volt. Lehet, hogy sokkal többre vihette volna, ha nem jön a háború, ha nem a földeken kellett volna dolgoznia.

Évvégi értesítő	
Bányai Kálmán	
a mindennapi elemi iskola V. osztályának tanulója az 1933/34. iskolai év végén a következő osztályzatot érdemelte:	
Magaviselete	Jó
Szorgalma	Jó
Hit- és erkölcstan	Jó
Magyar nyelv	Jó
Olvasás	Jó
Írás (helyesírás)	Jó
Nyelvtan	Jó
Fogalmazás	Jó
Számtan	Jó
Mértan	Jó
Földrajz	Jó
Történelem	Jó
Polgári jogok, kötelességek	Jó
Természettudomány	Jó
Rajzolás	Jó
Éneklés	Jó
Kézimunka, közügyesség (Gazdaságtan (háztartásban))	Jó
Testgyakorlás	Jó
Mulasztott	3 félnapot.
Nem-igazolt	4 félnapot.
Kelt	1934. évi június hó 9. n.
igazgató-tanító	tanító.
v. iskolaosztályvezető	(P. H.)

Bányai Kálmán bizonyítványa

Bányai Kálmán néhány levelének részlete szerepel a Háborúk c. fejezetben. Itt most azokat a verseket, nótaszövegeket és levélrészleteket olvashatjuk, melyek annyira jellemzők a fronton harcoló bucsai katonára. Nap mint nap veszély leselkedik rá, de ő csakis a szerelmének írt versekkel és nótákkal van elfoglalva. Lehetséges, hogy ez a hatalmas vágy volt az az erő, mely segítette őt a túlélésben és a hazatérésben.

Nincs semmi olyan sablon, melyre rá lehetne igazítani az itt következőket. Minden rendszerezés nélkül csak leírtam ezeket, hogy az utókor megismerhesse. Ha lesz egy vállalkozó szellemű kutató, aki esetleg a dallamát is megtalálja, értékesebbé tenné ezeket a sorokat. Most csak olvassuk ezeket a levélrészleteket, hogy ezen keresztül megismerhessük a fronton harcoló Bányai Kálmánt.

Verseik, nótaszövegek a levelekben:

Dátum nélkül:

Reszkető kezembe tollamat felveszem,
Ezen levelemet asztalomra teszem.
Indulj meg kezem levelet írni,
mert egy kislányt akarok tisztelni.

Piros rózsa jaj de szépen kinyíltál,
Pedig te még rózsabimbó se voltál.
Ez a rózsa olyan szép és takaros,
Mint akinek ezt a pár sort írom most.

* * *

Elpanaszolom a szomorú fűzfának,
Fáj a szívem valahányszor meglátlak.
Rám hajlik a szomorú fűz, úgy sajnál,
Azt susogja: kis angyalom megcsaltál.

Reszkető kezemmel fogom meg tollamat,
Utoljára írok, kit szerettem, annak.
Igen, utoljára, mert hűtlen lett hozzám
Kit szerettem, hű szívvel, gazán.

Hagyjuk el hát ha a sors így hozta,
Ne gondoljunk többé az elmúlt napokra.
Nekem fáj a válás, nem úgy mint tenéked,
Kitépek szívemből a te emlékképed.

Mesze száll a boldogságom, soha el nem érem,
A szívemben több a bánat, int csillag az égen
Utolsó lapodra írok egy levelet,
Utolsó leszek én, ki téged elfeled.

Nem kívánom, hogy szeress,
És tartsd meg emlékemet,
De ha visznek utolsó utamra
Dobj egy szál virágot a koporsómra.

(Lehetséges, hogy ez a vers a saját írása???)

A levél prózai búcsúrészete:

Kedves Jolánkám, ne haragudj, hogy így jártunk,
Mert én nem vagyok oka semminek se. Lehet, hogy lábatok alatt voltam. Nekem ez nagyon fáj, nem felejtem el míg élek. Talán anyád is így akarta, hogy váljunk el. Igaz, hogy szegény vagyok, de lehet, hogy azt szalasztottad el, akivel még lehattél volna boldog a világban. Kedves Jolánkám, ne haragudjál, mert nem mehetek oda se most már. Ne szomorodjál, felejtse el.

Maradok tisztelettel a Fehér családhoz

Majd befejezőként még egy vers:

Kedves rózsám elváltunk egymástól,
Mint a madár a párjától.
Pedig nincsen olyan páros csillag az égen,
Mint ahányszor eszembe vagy te nekem.
Ezzel kedvesem levelem lezárom,
Erre válaszodat beteg szívvel várom.

Isten veled volt kedvesem.

1942. XII. 2.

De szeretném a szívemet kivenni,
Virág helyett asztalodra letenni.
Hogyha látnád hervadását szegénynek,
Akkor talán elhinnéd, hogy szeretlek.

*

Ha majd egyszer, nagy sokára tőled a sors elvezet,
Fogsz e rám emlékezni, ki téged oly nagyon szeret.

*

A folyó elapad,
A szikla meghasad,
De a mi szerelmünk
Örökre megmarad.

*

Ha majd dobogni érzed szívemet,
S megtalálsz kit szíved szeret,
Szeresd lángolással
S imádd végzetlenül,
Hidd el boldoggá tesz az igaz szerelem.
Ha majd boldog leszel,
Boldog, de nagyon,
Gondolj én rám is néha egy napon,
Hisz nem bűn gondolni arra,
Ki boldog nem volt
S nélküled nem is lesz soha.

*

Azt mondja a tízparancsolat:
Szeresd felebarátodat!
Legényt szeress, de hát
Én vagyok a felebarát.

1944. V. 28.

Emlékemben élni fogsz,
Míg a halál az élettől meg nem foszt.
Bár ha távol vagyunk is egymástól,
Én gondolok rád, légy e földön bárhol.

1944. VI. 16.

Imádom a szép szemedet,
Lángra lobbant kis szívedet. (Jolánkám)
Arcod piros, mint a rózsza.
Nem égne, ha nem az volna,
Szép szemed rabolta el szívemet.
Úgy szeretlek, mint galamb a párját.
Halálomig hű maradok hozzád. (Kálmán)

*

Nincsen annyi tenger csillag az égen,
Ahányszor eszemben vagy te nekem!

1944. VII. 19.

Emlékül

1.)

Tinta ceruzával írott tábori levél,
Szívem szerelmének innet írom én.
Benne van a szívem édes angyalom,
Hozzad küldöm néked, vigyázz rá nagyon.
Vigyázz rá nagyon!

2.)

Nagy Oroszországból megy hozzád egy kis levél,
Gránátok tüzenél, éjjel írom én,
Hol a szívnek lángját bomba oltja el,
És néma szívre hull a hópehely.
A fehér gyászlepel!

3.)

Messze tőled távol csak az Isten van velem,
Meg egy pici fénykép, az a mindenem.
Megcsókolom, százszor megremeg a szám.
Ugye pici szívem hű leszel hozzám.
Hű leszel hozzám!

(Katonai, ágyús levélpapíron, dátum nélkül!)

Piros rózsabimbók feslenek az ágon,
Mikor eszembe jutsz édes gyöngyvirágom.
Piros rózsát küldök neked a levélben,
Itt termett, itt nyílt a szerelem kertjében.
Most elküldöm neked ezt a piros rózsát,
Hadd mosolyogja be a szíved, az orcád.
Írjál válasz te is egy rózsalevelelre,
Hű szerelmed legyen a levél pecsétje.
Küldjél nekem egy szép rózsalevelet,
Küldd el benne szíved és igaz lelkedet!

*

Szépén rajzolt levél a frontról

Mit írjak szépet és jót erre a papírra,
Emlékezzél szeretettel arra, aki írta.
Ha majd hű szóra vágyol,
Nem találsz sem közel, sem távol.
Jöjj oda ahová temetnek.
Még a fűszál is azt mondja: szeretlek.

*

Zöld erdőnek pázsitjában
Énekel egy kis madár
Kedvesednek karjai közt
Légy boldog te kisleány.

1944. VI. 27.
Emlékkül

Megüzentem én már
Zöld tábori lapon,
A kedves babámnak,
Hogy ne adjon csókot
Rajtam kívül másnak.
Várd meg édes rózsám
Amíg újra hazamegyek hozzád.
Csókolom a csöpp szádd!

Dátum nélkül:

Teneked írom a levelet.
Imád szívból, akit szeretsz.
Engemet már elfeledhetsz,
De ha mégis szívból szeretsz,
Legyen szívem midig tied.
E sorok közt megnézheted
Szívból szeretlek én téged
E sorok közt megtalálsz.
Keresd ki nagybetűvel!

A frontról hazatérve jelentkezik a községi előljáróknál. Nem figyelmeztették, hogy ezt ne tegye, mert akkor újra visszavihetik. Sokan bujkáltak már a faluban. Bányai Kálmánt újra besorozzák, még hozzá arcvonal szolgálatra.

64. sz. nyomtatvány a 109.560/1942. K. M. sz. rendeletben meghatározott círra.

B) Igénybejelentőlap magasabb cukorfejadagra:

A család (a háztartás fejtéek) neve: *ifj. Berényi János*

A háztartás állandó rendes lakosa: _____ utca *360.* város

Család és utóneve	születési				kikötés a családtagok (a háztartás fejéhez)	milyen jogcímen szeri a magasabb cukorfejadagot	Milyen ekuményakkal igazolja a magasabb cukorfejadagra jogosultságot
	helye	éve	hónap	nap			
<i>Berényi János és Berna</i>	<i>Berece</i>	<i>1918</i>	<i>5</i>	<i>19</i>	<i>szülője</i>	<i>Terhesség</i>	<i>1942. évi</i>

Büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a fenti adatokat a valóságnak megfelelően jelölték meg és azokért felelősséget vállalok.

A sorozópapír hátoldala

Nyilván papírhiányban szenvedtek, hiszen az 1945. évi sorozáson, így a község házában talált papírokat használták fel, ebben az esetben ifj. Berényi János „Igénybejelentő” lapjának a hátoldalát.

Milyen kellemes érzés, amikor egy világégés közepén csak a szerelem létezik, csak az otthon számít. A borzasztó viszont az, hogy ezt több ezer ember átélte, és annak volt igazán szerencséje, aki túl is élte.

Bányai Kálmán leveleiből az aggodás mellett a vidámság és az élet szeretete sugárzik. Adjon nekünk is erőt ennek az embernek az optimizmusa, az élet utáni vágya. Ha mi is ilyenek lennénk, bizonyára könnyebben jutnánk túl az élet által elénk gördített akadályokon.

PELL, PÉLLI, PLÉLI

SZokatlan, érdekes névvel találkoztam kutatásaim során. Eredetéről semmit nem sikerült megtudnom. A család tagjai se tudtak ebben segíteni. A hangzása mellett az írásmódja teszi még különlegesebbé.

Okmányokon, iratokon több féle változatban láttam leírva. Nem tudni azt, hogy ezek a téves anyakönyvezések miatt változnak állandóan, vagy csak azért, mert különleges hangzása miatt még viselői is időnként másképpen ejtik.

A Pléli család neve anyakönyvekben, iskolai bizonyítványokon több féle módon van leírva. Egyik helyen így szerepel:

Pell András + Deme Terézia

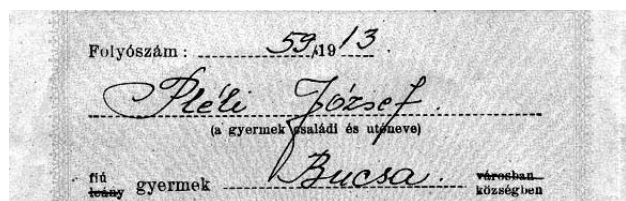
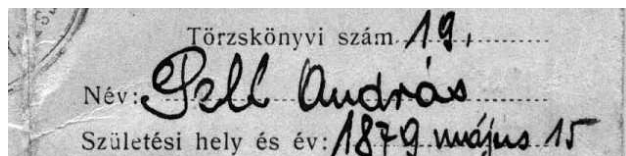
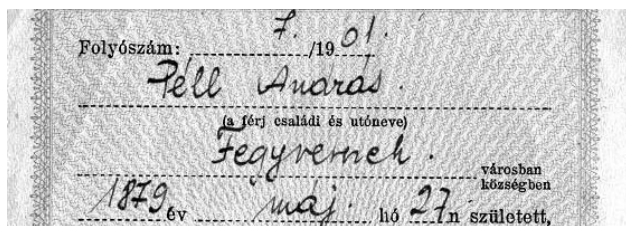
Másik anyakönyvben viszont ez olvasható:

Péli András 1879. május 27.

napszamos

+ 1963. március 2.

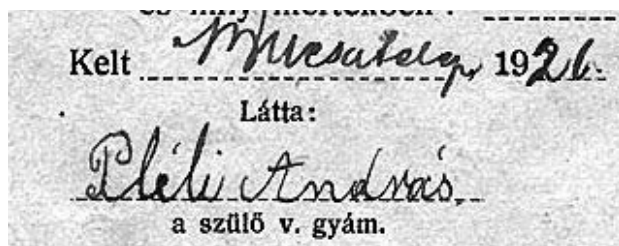
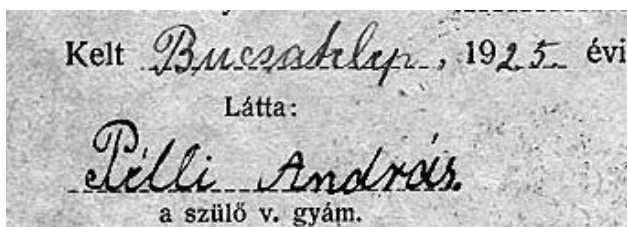
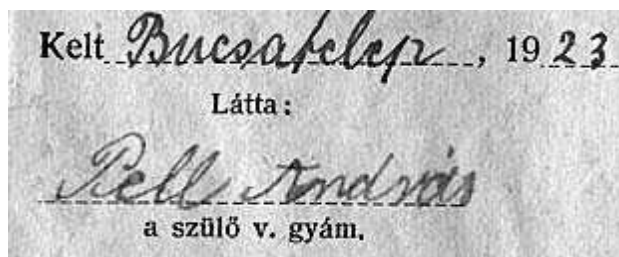
Nézzük meg ezeknek a másolatait is:

Néhány változat hivatalos iratokból

Minden adminisztráció tévedhet. Egy nevet hangzás alapján nem mindig lehet helyesen leírni. Lehetséges, hogy ebben az esetben is előfordult ez. Ami viszont számomra érthetetlen, hogy maga a név tulajdonosa miért írja mindig másképpen a nevét. Az iskolai bizonyítványban a tanuló neve végig Pléli József. Az aláíró szülő, gyám viszont mindig más. Egyszer Pell (1923-ban), majd Pélli (1925-ben) és fiához hasonlóan Pléli (1926-ban), nevet is használ. Az elírások nem abból származhatnak, hogy a nevét folyamatosan megváltoztatta, inkább annak köszönhető, hogy ő maga írta el. Lehetséges, hogy csak

néhány osztályt végzett – ebben az időben nem volt egyedi eset – és nem tudta úgy egymást követően leírni a betűket, amint szerette volna. Nem szégyen ez, hiszen az írás megtanulása is nagy áldozatokat követelt a szegényebb családoktól.

A három féle aláírás

Nemcsak a Pléli névvel voltak ilyen eltérések. Van több hasonló példa is. Az anyakönyvekben rábukkanhatunk ezekre. Példaként itt van Juhász Gábor felesége: *Kmellár* Mária, máshelyen *Melyár* megint máshol *Mellár*.

Nem a név adja a dicsőséget az embernek, hanem az ember a névnek. Éppen ezért olyan mindegy, hogy nevünket miként és valóban helyesen írjuk-e. Mindig az ember számít. A tettei, a cselekedetei. Azt hiszem, soha nem a név alapján váltak sikeressé tudósok, írók, vagy költők. Ahhoz, hogy nevünket büszkén viselhessük, ne elődeinkre hivatkozzunk! Tegyük a magunk dolgát helyesen! Viselkedésünkkel kivívhatjuk mások elismerését, de el is veszíthetjük azokat.

Rohanó világunkban meg kell állni néhány pillanatra, hogy megismerhessük szomszédainkat, esetleg új barátainkat. Ha különleges névre bukkanunk, érdeklődünk annak eredetéről, jelentéséről. A nevek sok mindent elárulnak egy családról, egy emberről. Leginkább arra törekedjünk, hogy saját nevünk eredetét ismerjük meg és büszkén viseljük.

JAKAB JÓZSEF ÉS NAGY TERÉZ

Csendes környezetben, Bogárzó legszélén, egy kis házikóban kerestem fel Jakab Józsefet és feleségét, hogy velük is elbeszélgessek Bucsa múltjáról, az itt élt emberekről, a gazdaságról s természetesen róluk is, hiszen sok-sok emléket, esemény eltároltak emlékezetükben. Mint mindenkinek, nekik is bárói birtok adott „kenyeret”, megélhetést. Minden emlékről olyan természetesen és nyíltan mesélnek, mintha mindez tegnap történt volna. Nem csoda, hogy ezek az évek ma is élénken jelennek meg emlékezetükben, hiszen ekkor voltak fiatalok, ekkor ismerték meg egymást s az ilyen történések egy örök életre megmaradnak bennünk.

Kíváncsisággal már az első percekben a lóré felé terelem a beszélgetésünket. Mivel a mozdonyokról szerzett képek akkor kerültek hozzám, így nagyon keveset tudtam a rajta szereplő személyekről. Az idős házaspár egyből a segítségemre volt ebben, hiszen ők ismerték a lefényképezettek többségét.

Először a jobb módú emberekre voltam kíváncsi, mert azt gondoltam, esetleg a birtok tulajdonosai, vagy legalábbis intézői álltak a fényképezőgép lencséje elé. Tévedtem. Józsi bácsi egyből mondta is, hogy ezek a személyek tulajdonképpen a sarkadi cukorgyár alkalmazottai, ellenőrei voltak. Az ő feladatuk volt a begyűjtött és vagonra rakott termést megvizsgálni. A vagonra felrakott cukorrépa tisztasága és minősége ekkor lett meghatározva. Ezért nagyon kellett vigyázni, hogy a vagonok miként lesznek megrakodva. Ha éppen egy olyan adagot talál az ellenőr, amely nagyon sáros, vagy szennyezett, akkor veszélybe kerülhet az egész szállítmány, mert ennek alapján lesz minősítve a teljes mennyiség.

A kismozdony hozott 11 lórét hozott és minden harmadik fuvarnál vettek le egy vagon s ezt ellenőrizték alaposabban. Borbás Tóni volt a bucsiaiak részéről az átadó.

44 ember volt „répahányó”. Ők rakták meg a vagonokat. Ennyi ember kellett, hogy kiszolgálja ezt a kisvasutat. Ebből 22 volt itt Bucsan, a majorban, 22 pedig kint, Hosszúháton. Nagyzódony, Rakoncás, Mari-major, Jenő-major is termelt cukorrépat. Ezekről a helyekről került a hosszúhátú állomásra s onnan tovább, a sarkadi cukorgyárba.

Egy lóré 30-35 mázsa cukorrépat tudott elszállítani. Naponta háromszor fordult.

Búza szállításakor a berakodott zsákokat az állomásfőnök mérte le. Ez mindig az ő feladata volt. Az

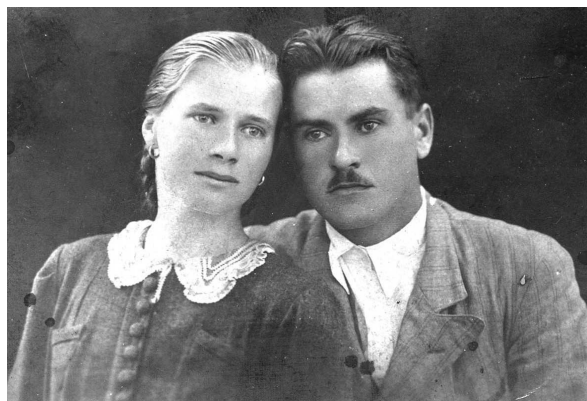
elhullott terményt is mindig ő szedte össze, hiszen voltak malacai s azok ették meg.

Amikor a báró családjára került a sor beszélgetésünk során, ők is azt mondták, mint általában a többi itteni lakos, hogy a két gyereküket Máriának és Jenőnek hívták. Bár ők egyiket se látták, mégis így tudták.

Jakab József viszont már jól tudta azt, hogy a Springer bárónő első férje a Fould Jenő volt s a második az angol Welster Frank.

A gazdatiszt, aki Mari-majorban lakott, a szerb származású Agusztovics Győző volt. Itt Albrecht Jenő volt a számtartó. Nagybucsan az intéző Gróf Izidor, Jenő-majorban pedig Hajdú László, Rakoncáson pedig Ilus Endre. Volt egy Szabó István nevezetű gazdatiszt is. Ő volt az, akit azokra a helyekre küldtek, ahol helyettesíteni kellett.

Jakab József felesége Terike néni közben elmondta, hogy a bárónak több helyen is volt birtoka. Előfordult, hogy innen Bucsaról vitte el az embereit a Bisztra megyei földjére répat szedni.

Nagy Teréz és Jakab József

Albercht Jenő egy ideig számtartóként dolgozott Bucsan, majd elkerült Nagy-Zódonyba intézőnek, s akkor került helyére Ibi Pál számtartónak.

Jakab József a háborúról is mesélt. 1940-ben került be katonának Besztercebényben, Erdélyben. Akkoriban két év volt a katonaidő, de mivel a németek elindították a háborút, hát megtoldották még egy évvel. 1943. márciusában mozgósították a 9. hadtestet, melyben ő is szolgált. Végül a sok átszervezés folytán a 26. gyalogezreddel került ki a frontra. Itt híradósként teljesített szolgálatot.

A legelső tűzkeresztség emléke még ma is él benne. A selypítő Németh Elemér volt a zászlóaljparancsnok. Kiadták neki parancsba, hogy a 14. zászlóaljat váltsa le embereivel. Nem tudni, hogy a térképen jól volt-e bejelölve az út, amelyen őket el

lehet érní. Mindenesetre történt egy kis galiba. Egy horhoson kellett keresztül menniük. Ott várták volna őket a tervek szerint a többiek. A probléma csak ott volt, hogy eltévesztették az irányt, és egy másik horhoson indult meg az egység. Ugyanakkor a 14-esek szakácsai már jöttek lefele. Azok nagyon meglepődtek a felfelé igyekvő távoli tömeg láttán, mivel egy zászlóalj felvonulása nem kis csörömpöléssel járt. Azok gyorsan visszafordultak és jelentették, hogy jönnek a partizánok. El lehet képzelni, milyen géppuskatűz fogadta a leváltásra induló egységet. Az összes fegyver egyszerre okádtá a tüzet.

Pihenő az útcsoportosítás előtt

– Hát így fogadtak bennünket – emlékezik vissza Jakab József. – Végül sikerült felvenni velük a kapcsolatot. Aztán abbamaradt a tüzelés.

Végül megtörtént a váltás. A régiek átadták az állásokat az újonnan érkezőknek.

Itt végül nagy csatába keveredtek az oroszokkal. Az ő szavait használva:

– Pizszok munka volt. Nagyon megverték bennünket az oroszok. A zászlóaljunknak 70 %-os vesztesége volt.

Egy kis pihenő és fertőtlenítés után újra a harcmezőn találta magát. Változó a hadiszerecsénye. Ők is úgy voltak, hogy ha kiverték az oroszokat az állásukból, azok kis idő múlva visszafoglalták. Majd újabb ellentámadás során visszakerültek ezek a kis lövészárkok. Hol az egyik, hol a másik birtokolta azt a kis területet.

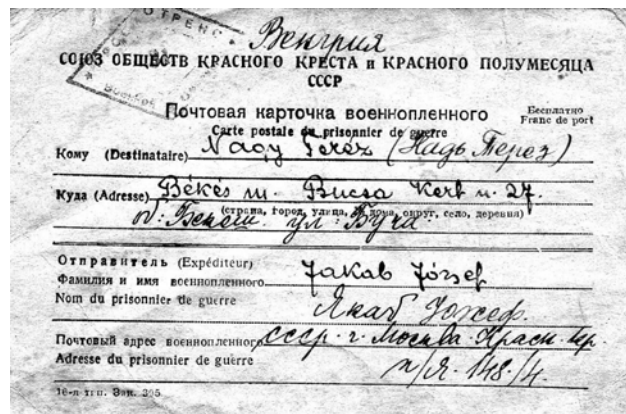

A fogságból küldött első levél

Kőrösmezőre vonult vissza az egység. Három nap múlva a románok átálltak az oroszokhoz. Gyorsan feltöltötték az egységet, s most a románok ellen kellett menni. Segítségként levették kaptak, akik még nem is ismerték a puszkapor szagát se.

Végül sok-sok kisebb csatározás után az Aranyos folyónál kerültek összetűzésbe a szovjet csapatokkal. A nagy túlerővel szemben nem tudtak mit kezdeni. Végül fogságba esett. Innen került Jasinba.

28 hónapig volt orosz fogságban.

A levelezőlap első oldala

Jakab József a bucsai pusztán, pontosabban Ilo-na-majorban született. Felesége Nagy Teréz viszont Bucsán. Édesapja, Nagy András volt a kocsisa Gróf Izidor uradalmi intézőnek.

A Nagy család

Erzsébet, Juliska, István, Teréz, János, az édesanya: Szatmári Erzsébet, Mária-Magdolna, ifj. András, id. András

A falu szélén a Nagy Sándor-féle kocsmá a nagybácsié volt. Itt szoktak rendezni kisebb-nagyobb bálakat.

– 1939-ben rendezett ő egy disznótóros vacsorát Szilveszter napján – folytatja a visszaemlékezést Jakab József. – Abban az esztendőben én cukorrépa-hányó voltam itt a bárónál. Palóclányok voltak ott répát pucolni. Munkájuk az volt, hogy a sáros, földes cukorrépat meg kellett tisztítani minden szennyeződéstől. A cukorgyár ellenőrei folyamatosan ellenőrizték a lóréra felrakott répa minőségét, tisztaságát.

Bátyámmal mi ketten pakoltuk meg a lórét. Mi persze tudtuk, hova kerül a tisztább termény. Megbeszéltük, hogy akkor borítjuk ki a cukorrépat, ha az ellenőr ott van és csak azt a részt, amelyik tiszta volt. Így amikor ellenőrizte, nem talált benne szennyezett. Így huncutkodtunk. Ha szennyeződés volt rajta, azt lemérték. Több helyen is vettek mintát és ennek alapján számolták ki a szennyeződés mértékét. Így lett megállapítva, hány százalék föld levonás történik a leszállított mennyiségből. Az átvevőnek az volt a célja, hogy minél több földes cukorrépat találjon, nekünk pedig az, hogy minél kevesebbet. De mi mindig túljártunk az eszükön.

Egy ilyen rakodás alkalmával ismerkedett meg későbbi feleségével Nagy Terézzel is. Mikor a palóclányok elmentek, négy bucsai lány érkezett helyettük. A munka végeztével gyalogosan indultak vissza a faluba. Szilveszter este volt, a pusztában hideg szél fújt. Már régebről ismerték egymást, de nem figyeltek annyira a másikra.

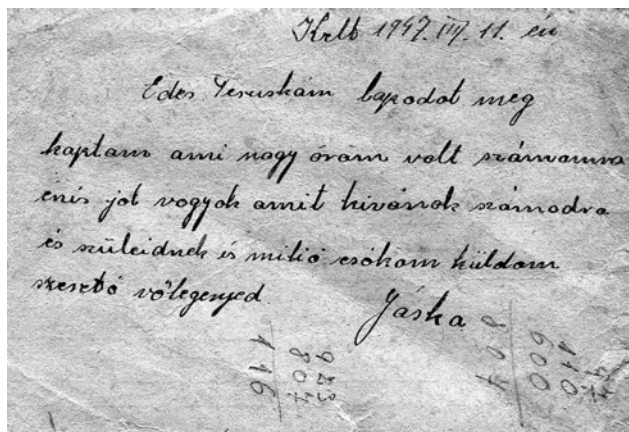
– Én tudtam, hogy ő a Nagy Terus, oszt jól van. Ő is tudta én ki vagyok – folytatta a visszaemlékezést Jakab József. – Oszt mondtam neki, állj ide mellém, itt nem ér annyira a szél! Mikor a Nagy Sándor-féle kocsmához értünk kiszólt Nagylaki Feri bácsi: Nem akartok bejönni?

Nagylaki Feri bácsi, a leszerelt csendőr volt a rendező ezen a disznótoros vacsorán.

Fábián Lajcsi barátommal és a lányokkal bizonytalanok voltunk. Mondtuk is a Nagylaki Feri bácsinak:

- Bemennénk mi, de nincs jegyünk.
- Na itt van két belépő. Adjátok ide a pénzt.

Talán 3 pengő lehetett a belépő a disznótoros bálba, ami reggelig tartott. Mit adott a sors? A két fiatal 1939. Szilveszterén egymásra talált. 1943-ban jegyet váltottak, vagyis eljegyezték egymást.

Levél a vőlegénytől

Az esküvőt már nem tarthatták meg, mivel a vőlegény bevonult katonának. Majd fogságba esett.

A fenti levelet Szocsiból írta. Ez egy jelentős üdülő-város, de a hadifoglyok éppen nem ebből a célból tartózkodtak itt. Egy kórház építésén dolgoz-

tak. Sokáig nem tudott róla a család és a menyasszonya se. Végül 1946-ban megérkezett az első levél.

A beszélgetésünk visszaterelődik a környék birtokaira, azok tulajdonosaira.

Vécsey grófnak volt itt a közelben nagy birtoka. Az a mondás járta, hogy Vécsey grófnak pénze van Jakabffy Jenőnek meg esze, – aki ispánként vezette a gazdaságot. Mikor a Vécsey Bank Pesten tönkrement, Jakabffy megvásárolta a birtokot. Először Kertész-szigetet, majd fiának megvette Pázmányt.

Meséltek arról is, hogy a Vécsey gróf egyik lányának a férje elkártyázta a birtokát, a saját a görbeszigeti kastélyában. Így az Okányi Swartz Ferencé lett. A fiatal grófnak nem maradt más, csak a felesége, így őt is feltette a kártyára. Okányi Schwartz Ferenc ezt is elnyerte. Úriemberként viselkedett. Az asszonynak és két gyerekének biztosította tovább is a kastélyban lakást az új tulajdonos. A saját részére csak egy irodát tartott meg a gazdaságban. Az asszonyhoz soha nem közeledet. Tisztelte őt, aki végül el is vált a kicsapongó férjétől.

Nagy András és felesége

A fogságból való hazatérés után végre megesküdtek. Ők is kaptak földet. Egy kis házat építettek Bogárzóban. Itt élnek most is.

A Jakab házaspár életében is ott tükröződik egész magyarságunk sorsa. Nehéz küzdelmes gyerekkor. A fiatalkori szerelem, a rettenetes háború, a fájdalmas hadifogság. Élték az életüket becsülettel, szeretetben és boldogságban. Most öregkorukra már csak az emlékek maradtak. Az emlékek, melyeket oly jó időnként felidézni és mesélni róla.

Z. Nagy János

1921. március 11. – 2003. szeptember

SZomorúságba torkolt az a beszélgetés, melyet 2003. nyarán folytattam Z. Nagy Jánossal. A visszaemlékezést fiatalkorával kezdte. Mesélt a családról, a gyerekkoráról és ifjúságáról. Legtöbbet arról az időkről, amikor az uradalomban dolgozott. Szavaiból megismertem az itt dolgozók életkörülményeit, a bucsaiak mindennapjait.

Springer báró birtokán a cselédek lakhelye egy szabadkéményes konyhából és az abból nyíló négy szobából állt. A szobákban egy-egy család volt elhelyezve.

Az uradalomban dolgozókkal egy vagy kéthónapos, esetleg hathónapos szerződéseket kötöttek. A hathónaposok nagy részét a felvidéki palócok tették ki.

Napszámosként hajnali kettőkor kellett kelni s elindulni a báró birtokára, mert ha a „reportra” nem érték oda időben, akkor könnyen hazazavarták, így munka nélkül maradt, vagy a napját csak háromnegyed idővel számolták el.

A földet gözekével művelték: a művelendő terület két végében volt egy-egy gép, drótkötéllal összekötve, melyen akár 6-8 eke is volt. Ezt húzták ide-oda, s így szántották fel a földet anélkül, hogy a területet összetaposták volna.

A birtok össze volt kötve a vasútvonallal, ahol a termény bevagonírozása történt. A vasúthoz „lóré”-n szállították az árut. (Keskenysávú vasútvonal, melyet lóvontatással működtettek.)

A cselédek, napszámosok időnként komenciót kaptak (tésztát, pirított tésztát, szalonnát, húst, egyéb ételt).

Nemcsak munkával telt az idejük. Időnként összegyűltek egy kis beszélgetésre, borozgatásra, dalolásra. Citeraszóra mulattak.

Cuharének nevezték az ilyen mulatságokat. Aki a szobáját szép keményre szerette volna döngöltetni, csak fellazította annak földjét, töreket szórt rá, bevizezte, s jöhetett a cuháré(!). Reggelre egyetlen keménységű volt a szoba padlózata.

Z. Nagy János 1942-ben vonult be katonának. A háború idején a lovasságnál szolgált 1944-ben Nagyváradnál esett orosz fogságba.

Erről az időszakról már könnyes szemmel mesélt. Az emlékezés feltépte a régi sebeket. Mégis elmondta nekem, hogy mások is megismerjék azt a kegyetlen világot. Meg-megszakította elbeszélését, amikor a szenvedéseit felelevenítette.

Z. Nagy János, a „regruta”

Több helyen is megfordult. Állandóan más helyre viszik őket, nehogy egy helyen berendezkedjenek. Az őrseget is folyamatosan cseréltetik, nehogy összebarátkozzanak a foglyokkal.

Egy alkalommal fahasábokat pakoltak ki Magyarországról érkezett hajóról. Szerettek volna üzeni az otthoniaknak. A hajó kapitánya figyelmeztette őket, hogy a hajó minden zugát átvizsgálják, tehát értelmetlen lenne leveleket eldugdosni. Viszont volt egy rakás fa, mely a saját tulajdona volt. Azt tanácsolta, arra a hasábokra írják rá a címeket és üzeneteket, s ő majd továbbítja azokat. Így is történt. Majd jöttek a levelek otthonról. Vizsgálat indult, hogyan tudták meg a címeket a rokonok. Az oroszok éjjel-nappal faggatóztak, de nem tudták meg az igazságot.

Később azok írhattak haza, akik jól dolgoztak.

Nemsokára szinte kötelezővé tették, hogy mindenki írjon. Érdekes, hogy ekkor is volt olyan aki nem akarta az otthoniakat értesíteni ittlétéről.

Egy papírgyárban dolgoztak. Itt egy nő volt az őrük (rongyos ruhában!). Észrevette, hogy egy te-

herautónyi uborkát hoztak a szomszédos kolhoz-savanyítóba, konzervgyárba. Az Őr(asszony) megengedte, hogy odasomfordáljon az autóhoz, ott megtömje nadrágja szárát és gimnasztyorkáját a természellel. Többször is fordult. Mivel alacsony termetű volt, igencsak golyónak tűnhetett, mikor elcsente az uborkákat.

Később hoztak paradicsomot. Egy sor paradicsom, egy réteg só. Ekkor sőt csent el a gimnasztyorkájában, ami fel is marta a bőrét.

Volt, hogy a kíséző örök értettek magyarul. Egyikük nagyon jól bánt velük, mert az apja magyarországi fogságából kellemes élményekkel tért haza. Azóta is szeretik őket a magyarokat. Mondta is a foglyoknak, hogy csak akkor kell dolgozniuk, ha közeledik a „nacsalnyik”, és ilyenkor majd úgy csinál, mintha ütné-verné őket.

Figyelmeztette a társaságot:

– Ne szóljatok hozzám soha magyarul a nacsalnyik előtt, nehogy megsejtse a magyar tudósomat, mert abból nagy baj lehet!

* * *

Egy másik helyen, egy fűrésztelepen történt. Új ör érkezett. Az egyik fogoly odakiabált neki:

– B...tad volna meg az anyádat tegnap!

Az ör magához hívatta, s kérdezte tőle oroszul, hogy mit is mondott. A fogoly csak azt hajtogatta:

– Nye ponyemáj! Nye ponyemáj! (Nem értem!)

Az orosz ör egy hatalmas pofont lekevert neki, majd rákiabált – magyarul:

– Te b..d meg az anyádat!

Hát így kellett vigyázni a magyar beszéddel is!!

A foglyok étkeztetése nagyon szegényes volt. Az orosz gazdaság nem tudta eltartani önmagát se, főleg nem a frontról és a megszállt területekről beszállított hadifoglyokat. Mégis új és új transzportok érkeztek, hogy a frontra kivezényelt és ott harcoló munkaerőt itt, a hátsóországban némileg pótolja. A fő éték a káposztaleves volt – természetesen jól felhígítva – amibe néha egyéb zöldségféle is került. A kenyér fekete volt és ragacsos. Ezt is alaposan kiporciózták – tehát megfontoltan kellett beosztani. Azért azt a foglyotáborok kegyetlen őrei és irányítói is tudták, hogy egy bizonyos mennyiségű energiára, minimális kalóriára szükség van, hiszen csak így végezhető el az a kegyetlenül nehéz munka, mely a foglyokra várt. A mindennapi kevés ételadaghoz még kaptak egy csapott kanálnyi cukrot. Ez tartalmazott annyi kalóriát, hogy aki ezt elfogyasztotta – bár el nem hizott tőle – tudott dolgozni, s mindemellett életben maradási esélye is nagyobb lett.

Volt aki a saját cukor-adagját (ezt az egy csapott kanálnyit) cigarettára cserélte. Ezért legyengült, hiszen mint az előbbieken említettem, a cukor kalóriatartalma elég magas ahhoz, hogy az embert rossz körülmények között is életben tartsa. Akik ezzel

nem törődtek, s inkább dohányra, cigarettára cserélték, azok hamarabb megbetegedtek, sokan meg is haltak közülük.

* * *

Itthon, a front alatt öt orosz katona lett beszállásolva (Zsírosékhoz). A géppisztolyt a székre tették, de a pisztolyt mindenkor maguknál tartották, alvásakor pedig a fejük alá dugták. Mindig hoztak maguknak ebédnek való alapanyagot (libát, csirkét) megfőzötték, de előbb a háziaknak kellett belőle enni.

Jól viselkedtek – tiszták voltak! Soha nem mentek be sáros csizmával a szobába, melynek ajtaja mindig nyitva volt.

Később repülősek is érkeztek a faluba.

Bombázás nem érte a falut, csak Kertészszigetet.

* * *

A háború kegyetlensége még a hátsóországban, az otthon közelségében is kifejtette hatását. A frontról, vagy fogságból hazatérőknek jelentkezni kellett a hatóságoknál – de aki ezt megtette, azt újra visszaküldték és soha nem tért vissza. Félni kellett a hatóságoktól, a szomszédoktól, az irigyektől. Az emberre még a megszenvedett frontszolgálat után is veszély leselkedett. Óvatosnak, s megfontoltnak kellett lenni. Aki a háború zivatarában nap mint nap a saját életére vigyázott s aggódott az otthon maradtakért, annak kijárt volna a megérdemelt pihenés, a leszerelés. Az elvakult katonai vezetésnek viszont a fronton hősi halált halt katona csak egy statisztikai adat volt, az itthon lévő emberek pedig csak egy utánpótlási lehetőség.

Voltak viszont emberséges hivatalnokok is, akik tudták és érezték az emberi szenvedést, a hazatért ember kínját, az itthon lévők nyomorúságát. Ezért Kozma Lajos bucsai bíró nem engedte a visszatérőknek a jelentkezést, azt tanácsolta, mindenki maradjon otthon, jól bújjon el, ha lehet, még WC-re se menjen ki az udvarra. Így sokan megmenekültek az újbóli bevonulástól.

* * *

Z. Nagy János is kap 4 hold földet leszerelése után. Szarvasmarhákkal művelik. Akinek van cséplőgépe, ekéje, azt bérbe adja. A föld megművelésére és a termény betakarítására összefognak az emberek.

A Mari-tanyán gyűjtik be a terményeket: bab, búza, rozs, árpa, tojás, kukorica, zsír, tej, marhahús stb. Ők is itt adják le részüket.

Z. Nagy János mesélt arról is, hogy szembeállították az ipari munkásokat a parasztsággal. Ő maga megy el, és a szolnoki munkásoknak bemutatja a beszállítási papírokat. Ekkor döbbennek rá, hogy szembeállították őket a parasztsággal, egymás ellen játszották ki őket.

Néhány hónappal beszélgetésünk után meghalt Z. Nagy János. Róla a fent leírtak itt maradnak örökre – emlékként.

ANYAKÖNYVI BEJEGYZÉSEK

Írásaim végére érve mellékelek néhány oldalnyi anyagot, amelyeket anyakönyvekből gyűjtöttem ki. Ezek alapján juthattam különleges adatokhoz. Az anyakönyvi bejegyzések sokszor nagyon értékes információkat tartalmaznak. Éppen ezért ajánlom használatát más kutatóknak is.

A kigyűjtött anyagban néhány adatot kiemeltem kövérebb betűkkel. Ezek valami matt érdekesebbek a többiekénél. A többi bejegyzést se kell figyelmen kívül hagyni, hiszen azok is segítségünkre lehetnek kutatásaink során.

A kigyűjtött adatok nem képeznek önálló egységet az anyakönyvekben. Úgy kellett megkeresni a többi bejegyzés között. Nem törekedtem teljességre, hiszen ez lehetetlen vállalkozás lett volna. Mégis sikerült olyan bucsai emberek adatait megismerni, akik jelentős szerepet játszottak a település életében.

Az itt felsorolt adathalmaz jó alapja lehet későbbi tanulmányoknak. ezért is került ebbe a könyvbe.

Remélem sokan hasznát veszik majd, hiszen lehetséges, hogy többen is találkoznak itt elődeikkel, akikről eddig keveset tudtak.

DÉVAVÁNYÁN ANYAKÖNYVEZETT BUCSAI ELHALÁLOZÁSOK 1827-TŐL

Dátum	Az elhalálozott adatai	Lakhely	Életkor	Miben hunyt el
1861. 03. 15.	Bereczki Sándor Bereczki Sándor és Kovács Zsófia fia	Újülés	1/2 év	nehézkór
1863. 06. 10.	Tóth Lajos Tóth Gábor és Petránzski Klára fia	Újülés	4 év	görvélykór
1863. 08.01.	Tóth Lajos Tóth Gábor és Petránzski Klára fia	Újülés	1 év	kelevény
1863. 09. 02.	Pap Imre neje Dékány Terézia	Újülés	32	hasi hagymáz
1872. 03. 19.	Molnár Juliánna Molnár Péter és Magyar Zsuzsánna lánya	Borzi puszta	9 év	himlő
1874. 05. 24.	Sipos Lőrincz juhász neje Kéki Ágnes	Borz	53	tüdőgyulladás
1877. 03. 06.	Kerepeczki János földműves	Rakonczás P.	53	gümőkór
1878. 11. 10.	Szabó Emília Szabó Lajos és Séllei Terézia lánya	Rakonczás p.	2 hó	Ráng görgy
1879. 04. 17.	Tóth Eszter Tóth Mihály és Lévai Juliánna	Borzi puszta	1 hét	bélhurut
1880. 03. 03.	Zuh Klára Zuh Mihály és Megyeri Rebeka lánya	Borzi puszta	5 év	hagymáz
1881. 02. 23.	Oláh István Oláh István és Szabó Mária fia	Borz	5 év	hólyagos himlő
1881. 02. 28.	Mólnár Mihály Mólnár Mihály és Gábor Juliánna fia	Nagy Bucsa	4 év	himlő
1881. 03. 06.	Oláh András Oláh István és Szabó Mária fia	Csökmő Bucsai puszta, Puszta Borz	2 év	hólyagos himlő
1881. 07. 06.	Kiss Rozália Kiss Károly cseléd és Túri Klára lánya	Kereksziget	1 3/4 év	himlő

1881. 11. 28.	Trahócski Erzsébet napszámosnő keresztetetlen lánya	Kereksziget	1 óra	idétlen
1881. 11. 28.	Trahócski Erzsébet napszámosnő keresztetetlen lánya	Kereksziget	1 óra	idétlen
1882. 02. 16.	Molnár Ferencz Molnár Ferencz kocsis és Szűcs Júlia fia	P. Borz	9 év	Agy gyulladás
1882. 02. 20.	Bagdi Eszter Bagdi Sándor és Szalai Juliánna lánya	Rakonczási p.	1 1/2 év	tüdőlob
1882. 05. 28.	Szabó Eszter Szabó Imre napszámos és Tóth Eszter lánya	P. Borz	15 év	tüdő gümő
1883. 06. 10.	Nagy Mihály Nagy László cseléd és Balog Zsófia fia	P. Borz	14 nap	gyengeség
1883. 06. 19.	Balog Zsófia, Nagy László cseléd neje	P. Borz	37 év	béllob
1884. 06. 16.	Kóti Sándor, Kóti Ágnes koldús törvénytelen fia	P. Borz	5 hét	vele született gyengeség
1884. 09. 02.	Molnár Sándor, Molnár Sándor fia	Ritka Borz Görbe sziget	2 év	gyermek aszály
1884. 10. 03.	Ladi András nőtlen béres	P. Borz	36	vízkelet, vesebaj
1885. 07. 31.	Csillag Erzsébet Csillag János dohányos és Szabó Rozália lánya	P. Borz	18 hó	heveny gyomor és bélhurut
1885. 10. 26.	Földesi Albert Földesi Albert dohányos és Barabás Juliánna fia	Borz	4 hó	bélhurut
1886. 04. 17.	Nyiri János Nyiri Sándor cseléd és Kéki Zsófia	Pusztta Bucsa	1 év	gyermekaszály
1886. 05. 20.	Kovács Lajos Kovács János kertész és Séllei Juliánna lánya	P. Borz	2 hó	vele született gyengeség
1889. 03. 09.	Balog Antal Balog Anal cseléd és Harszti Juliánna fia	Rakonczás P.	1/2 év	bélgyulladás
1889. 11. 16.	Csillag János özvegy kertész	Borz	63 év	agyszélhűdés
1892. 12. 24.	Buzgány Erzsébet Buzgány Mihály cseléd és Bökény Juliánna lánya	Borz	10 év	
1892. 12. 26.	Buzgány István Buzgány Mihály cseléd és Bökény Júlia fia	Borz	14 év	
1893. 01. 31.	P. Szűcs Mihály P. Szűcs László gépész és Szabó Juliánna	Rakonczás	9 nap	tüdőhurut
1893. 12. 29.	Högye Mária Högye János és Haraszti Erzsébet lánya	Borz	2 év	bélhurut
1894. 10. 06.	Szalmári Eszter cseléd Szalmári István juhász neje	Borz	19 év	tüdővész

FÜZESGYARMATON ANYAKÖNYVEZETT BUCSAI ELHALÁLOZÁSOK 1827-TŐL

Dátum	Az elhalálozott adatai	Életkor	Miben hunyt el	
1830. 02. 10.	Butsai Birkás Öreg Bélteki István felesége Kiss György Anna			
1833. 02. 22.	Butsai Ispány Bergman József Úr leánya Mária	1/2 esztendő	Hurut	
1835. 02. 04.	Butsai Béres Varga Bálint fia István	2 és 1/2 esztendő	Vereshimlő	
1836. augusztusától október végéig kolera járvány!!				
1836. 08. 24.	Butsai Béres Kiss Pál István	56 esztendő	Cholera	
1836. 11. 24.	Butsai Béres Hegyesi János fia András	2 8/12 esztendő	Kelevény	
1839. 07. 18.	Butsai Béres Góz Bálint fia Bálint	1 esztendő	Kelevény	
1841. 10. 29.	Butsai Juhász Bordány Imre fia Imre	2 éves	Dagadozás	
1842. januárjától májusig Veres himlő járvány				
1842. 04. 02.	Uradalmi Számtartó N. n. Berman József Úr fel-serdült lánya Rozina 15 eszt.		Idegláz	
1843. 03. 29.	Bucsai Béres Szilágyi Jánosné Hegyes Susánna	32 esztendő	Tüdőgyulladás	
1843.04. 01.	Bucsai Béres Varga Bálintné Szlatkányi Rebeka	33 esztendő	Hideglelés	
1843. 12. 04.	Bucsai Béres Varga Bálint leánya Juliánna	3 esztendő	Köszvény	
1844. 03. 24.	Bucsai Béres Károly Péter leánya Juliánna Jegyzés: ezen halott Bucsán az Uradalmi majorban holt meg és temetett el és afenn-írt napokban ottani Tanító Tartsai Nagy Sámuel által Búcsúztatóval, mind az árvizek dúlongási miatt minden arra lévő gátak el-rontatván, nem hozathatott be a holt test az anya-egyházba temetésre.	5 esztendő	Sinlés	
1844. 12. 03.	Bucsai Tanyás Csurgó Sándor leánya Zsófia	3 1/2 esztendő	Hólyagos himlő	
1847. 03. 27.	Kovács Sándor leánya Susánna	1/52	Bucsá	Kelevény
1848. 01. 02.	Györfi István fia Sándor	8	Bucsai béres	Kelevény
1848. 05. 15.	Bucsai Béres Györfi Istvánné Bodnár Susánna 38 éves			
1856. 01. 06.	Csurgó Sándor fia Sándor	16	Bucsán	szárazság
1856. 03. 14.	Csillag Erzsébet lánya Rebeka	1 3/4	Bucsán	kelevény
1856. 03. 20.	Kövér Péter fia József	1 1/2	Bucsán	kelevény
1856. 05. 04.	H. Nagy István kocsis fis István	1/12	Bucsán	frász
1856. 06. 10.	Blága László fia János	1/52	Bucsán	frász
Másik anyakönyvben:				
1842. 04. 03.	Búcsai Csaplár Barna József fia János	2 esztendő		
1847. 01. 10.	Bucsai Uradalmi csősz Bolezsál János csősz fija	3 éves		

SZEHALMON ANYAKÖNYVEZETT BUCSAI SZÜLETÉSEK 1893-TÓL

Szül. dátum	Név	Szülők	Keresztszülők	Település
1893. 01. 18.	Erzsébet	Szakácsi Juliánna dohánykertész	Nánási Juliánna, Szalai lászló dohánykertész neje	Bucsa puszta
1893. 01. 20.	Mária	Pörchl József gépész, Tunimel Juliánna	Mondics Juliánna, Tunimel István özvegye	Bucsa puszta
1893. 03. 31.	Rozália	Menzinger Ferencz dohányos, Borsos Zsuzsanna	Szakács Veronika, Vencel András juhász	Bucsa puszta
1893. 05. 07.	Sándor	Sopronyi Pál kondás, Hégető Zsuzsánna	Mondrusz Sára, Németh Sándor kondás neje	Bucsa puszta
1893. 05. 08.	János	Szomola József napszámos, Galambos Katalin	Gábrriel János napszámos, Gábrriel Kornélia hajadon	Nagy Bucsa
1893. 06. 15.	Margit	Kristóf János dohányos, Székely Julianna,	Pléli András lánya és neje Tommer Terézia	Nagy Bucsa puszta
1893. 07. 01.	Mátyás	Kalmár Mihály dohányos, Domán Borbála	Majorosi János dohányos és neje, Tóth Zsuzsánna	Nagy Bucsa puszta
1893. 09. 02.	Regina	Tímár János napszámos, Szabó Mária	Simcsa Zsigmond földművelő és neje Bartha Anna	Nagy Bucsa
1893. 09. 04.	Albert	Csaba Albert tüzelő, Majoros Mária	Roska Mihály tüzelő és neje Torma Erzsébet	Rakoncás
1893. 09. 07.	Eszter	ifj. Kohut István napszámos, Koczka Erzsébet	Szabó Sándor kovács és neje Pál Terézia	Nagy Bucsa
1893. 09. 17.	Terézia	Kristóf Pál napszámos, Pléli Terézia	Zavargó József napszámos és neje Czap Erzsébet	Nagy Bucsa
1893. 10. 07.	Erzsébet	Makai István napszámos, Bokovics Borbála	Földesi László cseléd és neje Hamza Julianna	Nagy Bucsa
1893. 10. 16.	Terézia	Tach Vendel dohányos, Lép Magdolna	Pléli András dohányos és neje Tommer Terézia	Nagy Bucsa puszta
1893. 10. 18.	Gyula Géza	Kicsiny Alajos kertész, Orbán Julianna	Pörchl József gépész és neje Tommer Mária	Nagy Bucsa puszta
1893. 11. 18.	József	Szolga József kocsis, Sánta Julianna	Balogh Elek földművelő és neje Juhász Zsuzsánna	Nagy Bucsa puszta
1893. 12. 02.	Károly	Szujó György béresgazda, Szilágyi Katalin	Kertész Károly gépész és neje Holub Augusztá	Kerek sziget puszta
1893. 11. 19.	Erzsébet	Kis Eszter férjezetlen nő	Keller András napszámos és Sáp Mária hajadon	Nagy Bucsa
1893. 12. 21.	István	Kakra István kovács, Karajos Klára	Roska Mihály tüzelő és neje Torma Erzsébet	Rakoncás
1893. 12. 27.	János	Takács István napszámos, Karucsó Julianna	Szalai György dohányos és neje Katona Erzsébet	Nagy Bucsa
1894. 02. 28.	József	Németh Ignác béres, Libor Erzsébet	Fábián Julianna, Balázs Antal dohányos neje	Nagy Bucsa
1894. 03. 04.	Erzsébet	Kóti István napszámos, Virág Mária	Zsádi Péter kocsis és neje Csomokor Katalin	Rakoncás
1894. 03. 10.	Franciska	Munkácsy József napszámos, Nagy Mária	Balla András napszámos és neje Barta Teréz	Nagy Bucsa
1894. 03. 16.	Pál	Leeb János Sándor béres, Kaler Borbála	Törőcsik Pál béres és neje Regős Zsuzsánna	Nagy Bucsa
1894. 03. 25.	Eszter	Kiss János napszámos, Czeglédi Sára	Tóth János napszámos és neje Horváth Julianna	Nagy Bucsa
1894. 04. 05.	Brigitta	Tímár Mihály napszámos, Tímár Viktória	Hegedűs György napszámos és Hegedűs Teréz	Nagy Bucsa
1894. 04. 27.	Rozália	Kristóf Rozália napszámosnő	Kristóf János napszámos és Kristóf Mária hajadon	Nagy Bucsa
1894. 04. 29.	József	Szujó Mátyás napszámos, Maszkó Veron	Szolga József kocsis és neje Sánta Julianna	Nagy Bucsa
1894. 05. 11.	Balázs	Földi Bálint napszámos, Új Eszter	Keller Pál napszámos és neje Földi Mária	Nagy Bucsa
1894. 05. 17.	József	Priboda Károly kocsis, Csompóra Erzsébe	Urbán Károly földműves és neje Szabó Mária	Nagy Bucsa
1894. 06. 14.	Margit	Károlyi Pál napszámos, Balogh Katalin	Trézing Józsefné , Rakovics Rachel napszámosnő	Nagy Bucsa
1894. 06. 17.	Károly	Faragó János napszámos, Fürdős Erzsébet	Szélpál Zoltán béres és neje Csala Viktória (Rakoncás)	Nagy Bucsa
1894. 06. 28.	Mihály	Miko Mihály napszámos, Tímár Mária	Redő Lajos napszámos és neje Keresztesi Teréz	Nagy Bucsa
1894. 06. 28.	László	Szabó Lajos csász, Kicsi Borbála	Hegedűs Sándor béres és neje Varga Katalin	Kis Bucsa
1894. 06. 29.	Rozália	Gubcsik János napszámos, Barticsek Anna	Koós Pál földműves és neje Koczka Mária	Nagy Bucsa

1894. 07. 09.	Antal	Hegedűs Fábián napszámos, Nándori Katalin	Hegedűs Imre napszámos és neje Gyuricza Rozália	Nagy Bucsa
1894. 07. 22.	Erzsébet	Gábrriel János napszámos, Faragó Erzsébet	Elekes Gábor kovács és neje Farkas Erzsébet	Nagy Bucsa
1894. 07. 22.	János	Panda Sámuel béres, Dobrovojszki Ilona	Kovácsi Márton béres és neje Bokszár Anna	Nagy Bucsa
1894. 07. 29.	Mária	Keller Pál napszámos, Földi Mária	Földi Balázs napszámos és neje Új Eszter	Nagy Bucsa
1894. 07. 27.	Julianna	Kocsmár Pál béres, Csilik Mária	Konsiger György gulyás és neje Fekete Eszter	Nagy Bucsa
1894. 08. 01.	János	Szakácsi Julianna napszámosnő	Szalai László tanyás és neje Nánási Julianna	Nagy Bucsa
1894. 08. 01.	István	Hardi István kocsis, Kovács Rozália	Szujó György földműves és Szujó Mária	Kerek sziget
1894. 09. 18.	Viktória	Szélpál István béres, Csaba Viktória	Faragó János napszámos és neje Tüdős Erzsébet	Rakoncás
1894. 10. 28.	Albert	Takács Albert napszámos, Balla Mária	Balázs Antal dohányos és neje Fórián Julianna	Nagy Bucsa
1895. 01. 05.	Erzsébet	Árvai Mihály földműves, Szabó Rozália	Tóth János kertész és neje Nagy Rozália	Nagy Bucsa
1895. 02. 26.	Erzsébet	Horváth István béres, Szosznyák Rozália	Balázs András dohányos és neje Tar Eszter	Nagy Bucsa
1895. 03. 04.	egy fiú	Suhajda László, Orbán Magdolna	Halva született	Nagy Bucsa
1895. 03. 04.	egy fiú	Suhajda László, Orbán Magdolna	Halva született	Nagy Bucsa
1895. 03. 07.	Mária Margit	Kristóf Pál napszámos, Pléli Teréz	Zavarkó József földműves és neje Csapó Erzsébet	Nagy Bucsa
1895. 03. 15.	Gizella	Mészáros Károly kovács, Braier Mária	Szujó György földműves és neje Szilágyi Katalin	Kerek sziget
1895. 04. 13.	Erzsébet	Balázs András dohányos, Tar Eszter	Horváth István béres és neje Szosznyák Rozália	Nagy Bucsa
1895. 04. 30.	Magdolna	Kóti Sándor dohányos, Koós Borbála	Árvai Mihály dohányos és neje Szabó Rozália	Nagy Bucsa Puszta
1895. 04. 26.	Imre	L. Pap Imre napszámos, Szosznyák Erzsébet	Szabó Ferenc napszámos és neje Hegedűs Mária	Nagy Bucsa puszta
1895. 05. 01.	Ilona	Pöschl József géplakatos, Tummel Julianna	Handszuld (?) Lipót géplakatos és özv. Tummel Istvánné	Nagy Bucsa
1895. 05. 01.	Mária	Nagy István napszámos, Czakó Borbála	Hegedűs György napszámos és Czakó Julianna hajadon	Nagy Bucsa puszta
1895. 05. 09.	Gyula	Móger Gyula kovács, Berta Zsuzsanna	Zsombok László béres és neje Berta Sára	Rakoncás puszta
1895. 05. 10.	Erzsébet	Ali Mihály napszámos, Takács Rozália	Vida Ferenc béres és neje Ali Borbála (Rakoncás)	Nagy Bucsa puszta
1895. 05. 18.	Sándor	Horváth János béres, Balogh Julianna	Balogh István földműves és neje Gál Sára	Rakoncás puszta
1895. 06. 05.	Rozália	Fehér László napszámos, Koczka Rozália	Koós Pál földműves és neje Koczka Mária	Nagy Bucsa puszta
1895. 07. 03.	Imre	Koós Imre földműves, Németh Franciska	Székely Julianna Kristóf János földműves neje	Nagy Bucsa puszta
1895. 08. 09.	Mária	ifj. Kukli István napszámos, Leeb Katalin	Szabó Sándor kovács és neje Pál Teréz	Kis Bucsa puszta
1895. 08. 15.	István	Kakra István gépetető, Karajos Rozália	Ruska Mihály gépetető és neje Torma Erzsébet	Rakoncás puszta
1895. 08. 25.	Ignác	Harancsák Ignác gépetető, Oláh Viktória	Gyurik György béres és neje P. Szűcs Emília	Rakoncás puszta
1895. 09. 18.	egy leány	Kozma János napszámos, Kudelka Veron		Nagy Bucsa puszta
1895. 09. 22.	József	Szolga József földműves, Sánta Julianna	Balogh Elek földművelő és neje Juhász Zsuzsanna	Nagy Bucsa puszta
1895. 09. 28.	Ferencz	Szabó Ferencz földműves, Hegedűs Mária	Keller Pál földműves és neje Földi Mária	Nagy Bucsa puszta

Harangozó Jánosné volt a bábaasszony Nagy Bucsa pusztán

1896. 09. 14.	Mária	Kristóf Borbála férjtelen napszámosnő	Fűtő József napszámos és Kristóf Mária hajadon	Nagy Bucsa
---------------	-------	---------------------------------------	--	------------

FÜZESGYARMATON ANYAKÖNYVEZETT BUCSAI ESKETÉSEK 1861-TŐL

Dátum	A vőlegény és menyasszony neve, fogl.	Életkor	Lakhelye	Tanuk neve, fogl.
1861. 12. 21.	Török Mihály obsitos katona Kisújszállási Véress Eszter	37 37	Butsán Butsán	
1862. 03. 19.	özv. Zsadányi Sándor gulyás özv. Eszenyi Imréné Csák Julianna	45 25	Butsán Butsán	Rozsos Sándor Csák János
1862. 11. 12.	Szabó István Szabó Erzsébet	23 20	Butsán Butsán	Szabó Gábor Kovács Gábor
1862. 12. 30.	Kisújszállási Czaga Lukács Kövér Erzsébet	22 21	Butsán Butsán	Nagy Sándor Nagy Mihály
1865. 08. 02.	Hajdú Mihály Szabó Susánna	46 31	Butsán Butsán	Vitáris Pál Muszka Józsefné
1871. 02. 15.	Karas Sándor H. Szécsi István lánya Susánna	40 25	Rakoncás Rakoncás	Kovács István Vida Péter
1871. 05. 16.	Fekete István Kovács Juliánna	28	Rakoncás Rakoncás	Magyar János Cs. Csák János
1874. 10. 21.	Konyesni János Kóti Juliánna	24 25	Kis-Bucsa Kis-Bucsa	Konesni György Gregór György
1875. 11. 19.	özv. Palánki Imre Hegyessi L. János lánya Erzsébet	36 25	Bucsa Bucsa	Gyáni Sándor Fekete János
1877. 04. 04.	Nagy Péter gulyás Töröcsik József lánya Veronika	25 18	Rakoncás Rakoncás	Töröcsik József György Sámuelné
1880. 11. 08.	Hegyessi L. János 68. gyalogezredbeli tartalék katona Gidai Sándor lánya Susánna	26 21	Bucsa Bucsa	Török Lajos Puskás Ferenc
1883. 11. 21.	Fleischer János uradalmi gazdatiszt Kiss György lánya Zsuzsánna		Rakoncás Rakoncás	
1883. 11. 27.	Homoki József fia József Szabó István lánya Zsuzsánna	22 17	Rakoncás Rakoncás	Daru Péter Homoki Gergely
1883. 11. 28.	Csirik György dohányos Cservenák György lánya Zsófia	22 20	Rakoncás Rakoncás	Kertész Sándor Nyilas Mihály
1883. 11. 28.	Oláh Mihály dohányos Cservenák György lánya Ilona	23 15	Rakoncás Rakoncás	Kertész Sándor Nyilas Mihály
1884. 01. 09.	Maurer György lovász Siteri Dienes István lánya Erzsébet	27 21	Nagy -Bucsa Nagy-Bucsa	N. Csák István Siteri Dienes János
1884. 11. 17.	Kovács Imre juhász Marosi József lánya Teréz	25 18	Nagy-Bucsa Nagy-Bucsa	Csaba József dohányos Jakab György dohányos
1885. 04. 06.	Dobák Zsigmond béres néhai Szilágyi János lánya Juliánna	24 19	Nagy-Bucsa Nagy-Bucsa	Vajda Mihály napsz. Venczel György napsz.
1885. 05. 06.	Pécsi János juhász Pál Juliánna	24 19	Rakoncás puszta Rakoncás puszta	Hajdú István Hajdú Mihály
1885. 11. 02.	Szalai László dohányos Nánási Juliánna	25 23	Nagy Bucsa Puszta -,-	Kövér István doh. Komócsin Sándor juhász

1885. 11. 06.	Kovács Lajos földműves Csató Zsófia	24 18	F. gyarmat N. Bucsa P.	B. Kovács Sándor fm. Csató István egyh. gondn.
1885. 11. 19.	Szalai György dohányos Katona Erzsébet	22 19	Nagy Bucsa Pusztá Nagy Bucsa P.	Kövért István doh. Komócsin Sándor juh.
1886. 03. 01.	Fekete Imre urasági kertész Szentjóni Juliánna	47 20	Nagy Bucsa Pusztá Nagy Bucsa Pusztá	Goldberger Ignác Szentjóni Márton számartó kasznár
1886. 06. 16.	Faragó János dohányos Tüdös Erzsébet	22 19	Nagy Bucsa Pusztá N. Bucsa P.	Bányai Imre doh. Cservenák György doh.
1886. 11. 10.	Takács István dohányos Krucsó Juliánna	26 18	Nagy Bucsa Pusztá Nagy Bucsa Pusztá	Fekete Gábor doh. Samu Péter doh.
1886- 12. 01.	Csátó István földműves Budai Zsuzsánna	27 19	Nagy Bucsa Nagy Bucsa	B. Kovács Sándor fm. Kovács Lajos fm.
1887. 10. 19.	Dobák Zsigmond béres Horváth Zsuzsánna	26 18	Nagy Bucsa P. Nagy Bucsa P.	Szatmári János gulyás Balázs Antal dohányos
1887. 11. 14.	Kiss Imre urasági kocsis Kiss Muhály urasági kocsis fia Galambos Zsuzsánna	24 18	Nagy Bucsa P. Nagy Bucsa P.	Tímár János csósz Papp Bálint dohányos
1887. 11. 28.	Nyiri Sándor béres Csurgó Mária	26 25	Nagy Bucsa Pusztá Nagy Bucsa Pusztá	Samu Péter doh. Tóth Péter doh.
1888. 02. 01.	Dabák István béres Dadanai Zsuzsánna	25 19	Nagy Bucsa P. Nagy Bucsa P.	Fekete Gábor doh. Tóth Péter doh.
1888. 04. 25.	Turi István napszámos Ujfalusi Erzsébet	22 22	Nagy Bucsa P. Nagy Bucsa P.	Nagy Á. Sándor fm. Gábril János napsz.
1888. 11. 12.	Bányai Imre dohányos Füleki Mária	23 22	Rakoncás p. Rakoncás p.	Cservenák György dohányos
1888. 11. 15.	Gyurik András dohányos Kürti Erzsébet	23 27	Rakoncás p. Rakoncás p.	Cservenyák György doh. Bányai Imre doh.
1888. 11. 28.	Töröcsik Pál napszámos Pengő Zsuzsánna	23 22	Nagy Bucsa P. Nagy Bucsa P.	Kertész Sándor fm. Gábris János napsz.
1889. 10. 23.	Kopányi József szíjgyártó Varju Juliánna	27	Nagy Bucsa P. Nagy Bucsa P.	Mólnár János béres Sonkoly Antal kovács
1891. 11. 11.	Bányai Mihály napszámos Bányai Imre doh. és Nagy Mária fia Cservenák Mária Cservenák György és Bonyánszki Zsófia lánya	23 20	Nagy Bucsa P.	Kanyecz György napsz. Gyenge Lajos napsz.
1891. 12. 09.	özv. Szalai Zsigmond csikós Nyiri Juliánna Nyiri Sándor és Kéki Juliánna lánya	27 20	Nagy Bucsa Pusztá Nagy Bucsa Pusztá	Dévaványán esküdtek meg
1892. 02. 18.	Balla Kálmán gazdatiszt Szabó Ilona	28 22	Rakoncás pusztá Rakoncás pusztá	
1892. 06. 08.	Török József napszámos Tar Juliánna	24 19	Nagy Bucsa P. Nagy Bucsa P.	Daru András egyházi Fekete Gábor doh.
1892. 08. 24.	Vida Ferenc napszámos Ali Borbála	24 22	Nagy Bucsa Ujülés Nagy Bucsa Ujülés	Samu Péter napsz. Fekete Gábor napsz.

1892. 10. 05.	Szöke József kocsis	24	Nagy Bucsa Ujülés	Goldberger Ignác
	Ujfalusi Eszter	17	Nagy Bucsa Ujü.	Nagy Bucsai számtartó Szabó Gyula kocsis
1892. 10. 19.	Balázs György napszámos	25	Nagy Bucsa ujü.	Beke Mihály fm.
	Ács Mária	18	Nagy Bucsa Ujü.	Csató István fm.
1892. 10. 26.	Domokos Gergely napszámos	26	Nagy Bucsa Ujü.	Nagy Sándor napsz.
	Kerekes Erzsébet	19	Nagy Bucsa Ujü.	Tóth Sándor napsz.
1892. 11. 09.	Kukli István napszámos	24	Nagy Bucsa Ujü.	Horváth István napsz.
	Leeb Katalin	19	Nagy Bucsa Ujü.	Szabó Ferenc napsz.
1892. 11. 16.	Sós Ferenc napszámos	26	N. B. Ujülés	Csaba József napsz.
	Sós Ferenc és Finta Ráchel fia			
	Csurgó Zsófia	21	N.B. Ujülés	Juhász István napsz.
1892. 12. 07.	Balogh Lajos kocsis	23	N.B. Ujülés	Csaba József földműves
	Balogh István juhász és Gál Sára fia			
	Nagy Erzsébet	17	N.B. Ujülés	Sári István csizmadia
	Nagy Imre földm. és Fekete Sára lánya			
1893. 07. 09.	özv. Ádám Károly Magyar Királyi	32	Bp.	Plöschl József gépész
	Honvéd törzsőrmester		Ludovika Akadémia	
	Biztosi Róza	22	Nagy Bucsa P.	Tolvaj János uradalmi irnok
1893. 09. 17.	Juhász István béres	23		Görbe sziget puszta
	Szatmári Eszter	18		
	Szatmári András és Farnos Juliánna lánya			
1893. 11. 08.	Erdélyi József béres	23	N.Bucsá P.	Csaba József napsz.
	Soós Mártha	19	N.Bucsá P.	Németh Lajos közs. tanító
1893. 11. 12.	Keller Pál napszámos	24	N.B. Ujülés	Szép Pál napsz.
	Keller Pál és Zahorán Ilona fia			
	Földi Mária		N.B. Ujülés	Iványi János napsz.
1893. 11. 15.	G. Kürti Mátyás béres	24	N.B. Ujülés	Bányai Gábor földm.
	Cs. Nagy Eszter	17	N.B. Ujülés	Nyári Gergely földm.
1893. 11. 23.	Ujfalusi András földműves	24	N.B. Ujülés	Fekete János napsz.
	Beke Zsuzsánna	18	N.B. Ujülés	Plöschl József gépész
1894. 02. 14.	Finta Ignác napszámos	25	N.B. Ujülés	Gábris János napsz.
	Nagy Gy. Anna	20	N.B. Ujülés	Kövér István napsz.
1894. 04. 22.	Balázs András dohányos	27	Nagy Bucsa P.	Molnár Mihály doh.
	Tar Eszter	17	Nagy Bucsa P.	Balázs Antal doh.
1894. 05. 04.	Simon Sándor béres	26	Nagy Bucsa P.	Bányai Imre napsz.
	Deák Rozália	18	Nagy Bucsa P.	Töröcsik Pál napsz.
1894. 11. 07.	Palkó György béres	26	Rakoncás	Leép Pál napsz.
	Pesztránszki Emília	19	Rakoncás	Szűcs Imre dohányos
1895. 06. 05.	Makai Sándor béres	26	Nagy Bucsa P.	Fekete Gábor napsz.
	Csató Eszter	22	Nagy Bucsa P.	Csató Imre napsz.
1895. 09. 30.	Fülöp Márton napszámos	24	Nagy Bucsa P.	Tanyai Lakatos János fm.
	Szatmári Juliánna	19	Nagy Bucsa P.	Rozner Márton
	Szatmári Imre és Barta Zsófia lánya			napszámos

Bucsárol többen is írtak tanulmányt, dolgozatot, elbeszélést, verset. Ezeket gyűjtöttem egybe.

**A szerzők:
Lamy Béla,
Tenyei Gyula,
R. Törzsök Erika,
Balogh István,
Sárándi József,
Erdei-Szabó István,
Tímár Mihály,
Tömöry Márta**

Lamy Béla
LAMY BÉLA NAPLÓJA

Azon a tavaszon már le volt kötve a bucsai malom vétele úgy, hogy a hátralevő 48.000 pengőt havi részletekben kellett fizetni 8000 pengőben havonta. Ezt fizettük és így fél év alatt ki lett volna fizetve, 1945. január 1-ig volt a határidő kitűzve. Közben én, augusztus havában leszereltem és magam vettem kezembe az üzem irányítását.

Alig egy hónap múlva vészesen közeledett a végzet (az orosz hadsereg), a hátralevő összeget, a 24.000 pengőt fel akarta venni egy nő, aki Pestről a Vitézi Szék Szövetkezettől jött, de nem volt készpénzem, így nem tudtam kifizetni, de meg már kezdett zavaros lenni az egész rendszer és inkább anyagban tároltam, mint pénzben, az infláció is erősen mutatkozott. Úgy gondoltam ki tudja mi fog következni, nem fizetek és maradt a 24 000 pengő, függőben.

1944. szeptemberében Makónál már dörögtek az ágyuk! Mink tovább öröltünk a közönségnek mindenki iparkodott be készíteni magának a véletlen eshetőségekre. Nehéz volt az üzemanyagok beszerzése is, de azt úgy oldottuk meg, hogy éppen előtte augusztusban 10 vagon fa érkezett, ami a malom udvarán volt össze rakva. Olaj, kenésre is be volt szerezve. Valahogy szabadultak az anyagtól, én pedig felvásároltam ami kellett.

Októberben közeledett a front a harcok zaja mindig közelebb jött és már a szomszéd községbe, Tömörkényben oroszok voltak, de megállt ott a front, mert Horthy deklarációt olvasott fel a rádióban. Közben előtte már elmenekültek a faluból rémhírekre hallgatva a jegyző és a gazdagok, meg sokan mások. Mi is úgy gondoltuk, hogy az asszonyokat, és a gyerekeket elmenekítjük. A Guszti feleségét meg a gyereket, az én feleségemet és a gyereket feltettük egy vonatra pénzzel ellátva és irány ki-ki az anyjához felvidékre Kőhídyarmatra. Annát – az első feleségemet – is velük akartuk küldeni, de ő hallani se akart róla, meg se hallgatott. Másnap elcsendesedett a háborús zaj és vártuk mi lesz Horthy beszéde után. Nálunk is készenlétben állt a motorkerékpár, hogy el tudjunk menni. A harmadik napon azt mondtam az öcsémnek, ha el akar menni, menjen, nehogy az legyen, hogy én nem akartam, de ő is azt mondta, hogy marad velem, ő se megy sehova. Én akkor azt mondtam, addig amíg szét nem lövik a malmot maradok, mert ha nem muszáj, nem hagyom itt az egyetlen megélhetési alapot mert soha többé nem tudom megalapozni.

Másnap bejöttek az emberek és megindítottuk a malmot. Amikor megindult az őrlés, jöttek az embe-

rek, hozták az örölni valót és ami még érdekesebb volt, hogy az oroszok átengedték a fronton a Tömörkényi embereket öröltetni, csak ki kötötték, hogy nappal menjenek vissza. Így a két front között ment az őrlés. A magyar oldalon két ágyú, öt-hat katona, ennyi volt a front a magyar oldalon. Kb. már egy hete tartott így az őrlés, amikor egy reggel megindult az orosz sereg. Menekülni akartak a magyar ágyús katonák, de az oroszok el fogtak egyet, akit támadáskor megsebesítettek és meg is halt. Egy szakaszvezető elmenekült és éppen a malomhoz. Ott levetkőzött. Mi munkásruhát adtunk rá, a katonaruhát pedig elástuk.

Azután megindult az orosz sereg a malom melletti országúton Gátér község irányába. Még az öcsém mutatta meg az utat a lóháton ülő tisztnek. Azután csak jöttek mentek a patások. A feleségem lakásába egy generális féle orosz, két szárnysegédet és egy nő irodistát költöztettek. Én is ott tartózkodtam. Elmondtam nekik, (miután csehszlovák nyelven némileg megértettem magam), hogy van egy bér-malmom a faluban. Nem szeretném, hogy baja essen, hogy esetleg a katonaság széthurcoljon belőle mindent. Erre azt kérdezte a tiszt, hogy üzemképese, én azt válaszoltam: igen. Kijött az egyik szárnysegédje és már másnap őrség állt az udvaron és egy intézkedő orosz katona, aki bement az irodába és megindította a malmot. Bejöttek a munkások is. Hadi üzemmé lettünk nyilvánítva.

Ettől kezdve öröltünk az oroszoknak. A katonaság hozta az örölni valót és vitte a lisztet. Korpa nem kellett nekik, azt mondták, az legyen az enyém. Ment, örölt a malom, úgy egy hónapig, azután már elhaladt a hadsereg, elhagyta Kiskunfélegyházát is. Egy napon az intéző katona azt mondta, hogy most már nem kell a liszt és a malmot átadta a közönség őrlésére. De volt raktáron 100 zsák liszt, arra meg azt mondta – és írást is adott orosz nyelven, – hogy 30 napig tároljam, ha nem jönnek érte, akkor kár-pótlásként legyen a tulajdonom és tegyek vele amit akarok. Így történt, hogy nem is jöttek érte és 100 zsák lisztet karácsonykor jutányos áron kiosztottam a faluban a rászoruló népnek.

November végén már jól elvonult az orosz sereg Kecskeméten túl járt, amikor a seregtől elszakadt szökött katonák a tanyákban garázdálkodtak, nőket erőszakoltak és értékesebb tárgyakat vittek magukkal. Történt egyszer, hogy egy vörös csillagos civil ember jött a faluba és azt mondta, meg kell szervezni a nemzet-őrseget, és amennyire lehet, meg kell akadályozni a csavargó orosz katonák erőszakosko-

dásait. Csongrádi volt az illető. Megalakult az önkéntes nemzetőrség, és ahol szükség volt rájuk oda tömörültek, így aztán nem igen tudtak semmit sem csinálni, mert 4-5 emberrel szemben nem akartak állni, még fegyverrel sem az az 1-2 orosz katona. A nagy vörös csillagos civil ember ismét eljött egyszer és azt mondta, hogy a csellengő orosz katonákat el kell fogni és átadni a csongrádi orosz katonai parancsnokságnak. Ezek után fogtak el csellengő orosz katonákat, és bevitték Csongrádra. Egyszer aztán behoztak a Község házára egy hadnagyot és egy közkatonát. Mikor elfogták őket, elvették a karóráját és egy pár csizmáját. Én tolmácsoltam, és amikor láttam, hogy tiszt, sajnálkozásom fejeztem ki a történetek miatt, hogy ilyen kellemetlen helyzetbe került. Aztán visszakapta az óráját meg a csizmáját is. (az óra és a csizma megkerült de hogy ki vitte el az nem derült ki akkor) kérte engedjük szabadon és nem lesz semmi baj. Én is javasoltam hogy engedjük szabadon, mert ebből baj is lehet. De az ott levő nemzetőrök, és az összegyűlt falu népe nem egyeztet bele, így őt is elvitték Csongrádra.

Két nap múlva vissza jött, beüzent, azzal hogy a bíró meg a jegyző és a nemzetőr parancsnok menjenek ki a falu végére, mert ő bosszút állni jött a rajta esett sérelmekért. A közkatonáért 25 a tisztért 50 ártatlan ember életét kívánta. Ezek szerint mit volt mit tenni kimentek a helyre, amit megjelölt tolmácsként engem is vittek. El voltunk gondolkozva mi lesz most? A halálfélelem, környékezet mindenkit

ÉLET MENTÉS

Közeledve a helyhez (ami egy tanya, közel a temetőhöz) kb. 50 méterre megláttunk három civilt, egy katonát és a tisztet mind fölfegyverkezve álltak az udvaron. Vártam, mi lesz most velünk. Az egyik civil úgy látszik buzgólkodni akart, mert a tiszt mellett felkapja fegyverét, és célba veszi a kocsit, amin kimentünk. Akkor a tiszt kiütötte a fegyvert a kezéből, galléron fogta és bezárta az istállóba. Amikor odaérteztünk leugrottam a kocsiról üdvözöltem, és azt mondtam, tudtam, hogy visszajössz! Ő tudomásomra adta, hogy miért jött. Akkor azt mondtam:

– Hát azért annyi ártatlan embert legyilkolni pár gazemberért, aki bántalmazott téged, kár lenne. Rontaná a felszabadító hadsereg renoméját és egy egész ország, azt mondaná, ezek is olyanok, mint a németek! Én azt javasolom büntesd meg azokat, akik bántalmaztak, és az ártatlanokat hagyd élni!

Ekkor azt mondta az orosz tiszt (repülő főhadnagy volt, légnyomás érte, beteg is volt):

– Ha holnap reggelig kiadjátok, hogy én rendelkezek velük, akkor elállok a 25 és az 50 emberi élet ki oltásától.

Akkor azt válaszoltam:

– Megmondom a nemzetőrparancsnoknak, ő majd megmondja, van e rá lehetőség.

Józsefnek hívták a parancsnokot és közöltem vele, hogy mire mentem. Kijelentettem neki négy ember ellenében 25 + 46-ét mentettük meg és nem biztos, hogy nem ő és én leszünk az elsők, ha azt a 4 embert nem adjuk át. Erre ő megígérte, hogy rendben van, reggelre meg lesz, mondjam meg a tiszt úrnak.

Fehér volt a parancsnok, mint a fal. Ez egy késő őszi délután volt. A tisztet elhívtam a lakásomra az őrmesterrel együtt. Megkínáltam ennivalóval és egy kis borral is. Elbeszélgettünk különféle dolgokról. Egyszer csak berohan az ajtón a kisbíró, és azt mondja izgatottan, menjek rögtön a község házára, mert ott van három orosz katona és el akarják vinni a bírót, meg a jegyzőt! Látván a tiszt az izgatott beszédű embert, megkérdezte mi a baj? Elmondtam mit mondott az ember. Erre azt mondja:

– És te akarsz megmenteni őket?

– Én csak beszélni tudok velük és megtudom miért akarják ezt! Majd jövök vissza mindjárt.

Akkor azt mondja a tiszt:

– Nem lehet, egyedül ne menjél! Majd védelemként az őrmestert el küldöm veled!

Utasításokat adott neki és azt mondta utasításom szerint cselekedjen. Tehát az őrmesterrel az oldalamon mentünk a község házára. Ott igen sokan voltak már a tanácssteremben. Az őrmester benyit, és rémesen elordítja magát, hogy mi van itt!!! És a golyószóróval az orosz katona elé áll és előadja, hogy a tiszt jelenleg a legfelsőbb parancsnok és egyikük jöjjön hozzá, ha valamit akarnak.

A vége az lett, hogy azért jöttek, hogy a Tiszára embereket vigyenek a hídépítéshez. Akkor én közre jártam nála és megállapodtunk abban, hogy reggel négy kocsi visz embereket. Másnap a négy kocsi elment az emberekkel és utána a nemzetőrparancsnok elő állította a négy embert, kocsira téve a tiszt meglepedésére elvitte Csongrádra a parancsnokságra. Velük ment a tiszt, az őrmester, és egy orosz asszony, aki még az első világháború után egy magyar katonával jött Magyarországra, aki Oroszországban hadifogoly volt. Elindult a gyászmenet, Tömörkény felé, de amikor elhagyták a falut, a tiszt meg állította a kocsikat. Leszállította az egyik embert azok közül, akik őt bántalmazták és a Szegedi Kender gyárak üres raktárába kényszerítette, amikor oda értek bent saját kezűleg agyon lőtte. (Vince Imrének hívták 4 gyermeke volt). Aztán mentek tovább Csongrádra ott átadták a foglyokat és egy pincehelyiségbe zárták őket. Reggelre azonban megszöktek mind a hárman. Két nap múlva ismét megjelent a tiszt és követelte, hogy a három embert adjuk újra ki. Én erre azt mondtam, hogy nem hiszem, hogy azok a község határában lennének. De ő ragaszkodott hoz-

zá, hogy a tanyájukon meg kell nézni. Ezek után, a nemzetőrparancsnok kénytelen volt vele menni, de azoknak is volt eszük és nem tartózkodtak otthon. Azután elment, de többször visszajött azon ürügy alatt, hogy ő bosszút áll a három emberen is. Az őrmester is vele volt mindig és ketten csavaroztak a tanyák között. Hol az egyik tanyába hol a másikban aludtak. Gyakran útjukba estem én is olyankor ettek, ittak és tovább mentek.

December vége felé járt az idő – nem volt hideg tél – megjelenik az őrmester. Egyedül kedélyes vagány ember volt, olyan 40-45 éves körüli. Kérdezem tőle, hogy hát hol van a linyimont (a tiszt)? erre azt mondja (jobtvaji maty, lityimant kapút)! Hogyhogy mi történt vele?

Akkor elkezd beszélni, hogy a Kisteleki tanyákon jártak. Bementek egy tanyába kértek enni, aztán bort ittak egy darabig, és egyszer csak azt mondta neki a tiszt, hogy ő az ő felettese és az ő parancsait kell, hogy végre hajtsa, mert ő, főhadnagyi rangban. erre pedig azt mondta rá, hogy te is csak éppen olyan csavargó katona vagy mint én és nem parancsolsz nekem! Akkor észrevettem, hogy alattomban nyúl a pisztolyáért, de én voltam a gyorsabb, mert a géppisztolyommal ratatata és kapút. Aztán hátra húztam a kertbe és a homokba elástam – mesélte a katona. – Így aztán megszabadult a falu és a tanyavilág tőle.

Az őrmesterről még hallottam néhányszor, valami özvegyasszony befogadta, de aztán Csongrádról kijött az orosz őrjárat, elfogták és a parancsnokság udvarán agyonlőtték.

Teltek múltak a napok. Közben földosztás, pártok alakultak. Én, mint Szociáldemokrata, mint tag voltam. Később, mint Nemzeti bizottság elnöke, a községben több intézkedést kellett hozni, mert még igen a kezdetén volt minden. Először földosztó bizottságot kellett létre hozni. Azután a lovakkal volt gond, mert jó formán senkinek sem volt meg a saját lova. Bírót, jegyzőt, kisbírókat kellett csinálni, erre alkalmas emberek kellek. Volt egy Somogyi László nevű segédjegyző ő lett a jegyző a bíró, pedig a régi pénztáros lett. Aztán pénzt is kellett szerezni és úgy intéztük, hogy a lovakra passzust adtunk ki és minden ló a passzus szerint a tulajdonosé lesz, de a kiadások fedezésére egy ló után 100 pengőt kell fizetni a községi kasszába. Én is el voltam maradva adóval így aztán 3000 ezer pengőt én is befizettem. Így aztán meg indult a községi gazdálkodás. Akinek pedig nem kellett a ló, azét átadtuk másnak passzussal. Az átvonuló orosz csapatok még mindig veszélyeztették a falu gazdasági életét. Megbeszéltük a faluban, hogy orosz csendőrséget kérünk aki távol tartja a csavargókat. Így aztán kaptunk egy fiatal GPU-t két idősebb orosz katonával. Ezek, aztán ha valahol valami rendellenesség volt, lóháton ott termettek és az ő módjuk szerint intézkedtek.

Történt egyszer, hogy amikor mentem a község házára, lövéseket hallottam nálunk, az udvarban és nagyokat nevettek a lövések után. Amikor benyitottam látom, hogy egy ember van a falhoz állítva, és azt lödözik körül. Rájuk kiáltottam mit csináltok! Rögtön abba hagyták a művüket, és azt mondja, hogy //ez egy kulák és fegyvert rejtegetett//. Az illetőt jól ismertem Vitéz Tóth Lajos csengeli kocsmáros volt, a szolgálja árulta be az orosz GPU-s-nak és behozták a saját kocsiján. Egy hatos, kisverebekre való gyerekjáték puskával együtt. Engem, mint Nemzeti Bizottság elnökét nagyon respektált, értékelt és mindig jelentette, ha valami történt. Nyomban felvilágosítottam őt, hogy félre vannak vezetve és megmagyaráztam, hogy az a puska verebekre való és patkányokat szoktak vele lövöldözni: Egyébre nem való és ilyen puskát az egész országban, sokat lehet találni, de emberre, semmi esetre nem veszélyes. Közben megmagyaráztam az a szolga, azt hitte, hogy ha elviteti gazdáját, akkor ő lesz a gazda, és mindent ő vesz a kezei közé. Közben megfeddtem, hogy nem kérte ki a véleményemet mielőtt valakit elbírál. Ezt az embert azonnal el kell bocsátani, én felelek érte, hogy nem kulák. Odamentem a kétségbe esett emberhez, aztán bocsánatot kért az orosz az illetőtől, de az jóformán nem volt éssen és alig állt a lábán. Magammal vittem a lakásomra és végül onnét ment haza, amikor már a családjából jöttek érte és némileg meg volt nyugodva.

Nagyon félt, hogy majd ismét fogják bántani, de megnyugtattam őt, ne féljen, nem fogja bántani és ezt az egészet szeretném tévedésnek tekinteni. Közben kimentek a lakására és elővették a szolgát, és jól elverték, merthogy félre vezette őket. Tóth Lajost nem is bántották többet, de gyakran meglátogatták, ettek-ittak nála aztán elmentek, de olyankor a félelem is kiütött szegény Tóth Lajoson az előzmények miatt. Szanyának hívták a kis GPU-st, aki őrmesteri rangban volt, és azt mondta, hogy ő Sztálin-fiú, őket Sztálin parancsára nevelték ki. Gyakran járt nálam a lakáson, volt úgy, hogy ebédre meghívtam. Amikor a jóindulat megszállta elbeszélte, hogy neki se apja, se anyja nincsen, testvérekről sem tud mert ő lelelenc fiú volt, úgy találták őt meg mint kis gyereket elhagyatva. És sírt, siratta önmagát, majd azt mondta, hogy őhózzá még senki sem volt olyan jó mint én és azután papának szólított. Engedelmes, de vad fiú volt.

Egyszer jön hozzám és azt mondja //hoztam neked valamit én úgysem tudom használni neked adom te pedig nekem adod a cigarettatárcádat// és átad egy dobozt, amiben egy garnitúra ezüst evőeszköz volt. Erre én azt mondtam neki, amennyiben ehhez vér tapad, akkor nem kell mert, hogy ehetnék olyan evőeszközzel jó étvággal amihez ember élet megsemmisítése tapadt. Akkor elmondta, hogy nem

olyan formában jutott hozzá, hanem már itt az ország úton meg állított egy kocsit, azok adták neki, oroszok voltak. Megnézte mit visznek, sok minden volt benne, apró dolgok. Szegedre vitték valami tisztnek és ő mondta adjatok belőle valamit, van ott elég. Ezt adták át neki és így jutott hozzám. Elfogadtam tőle, mai napig megvan mint emlék és használati tárgy.

Később már biztonságosabb volt a helyzet, már törte a magyar nyelvet, azt mondta, nem megy haza. Bálákat rendezett, táncmulatságot, aztán egy napon a Kiskunfélegyházi katonai parancsnokság visszarendelte. De már nem is bántuk, mert már nagyon elbízta magát és a fenntartásuk is sokba volt a községnek. Lakást, kosztolást, italt, de még szakácsné is kellett nekik. Vállalta is egy olyan 35 év körüli magányos nő. Persze fizetést kapott a községtől, de jóba lett az orosz fiúval is. Így aztán meg szűnt az orosz csendőrködés Pálmonostorán. Szonja aztán eljött még egyszer civil ruhába és azt mondta, azért van civil ruhába, mert szökött és kereste a szakácsnőt, mert ő vele akar élni. Ráhagytuk, tegyen, amit akar. Nem tudom, aztán meg találta-e a szakácsnét, de annyit hallottam róla, hogy mint katonaszökevényt elfogták, és kivégezték. Ezt azonban nem tudom igaz-e, de többet nem jelent meg a faluban.

Akkor már 1946 tavasz eleje volt. Infláció! Pénz-elértéktelenedés! Hadi pengő! A Vörös hadsereg ki bocsátott pénze volt a Magyar bankon keresztül, kötelező a forgalomban mindenkinek elfogadni. Közben jöttek a 1000-sek után a 10-20-50-100-ezresek. A malom udvarán alkudtak a magyarok egy lóra, valami kupecféle lehetett. Egy kiló 10.000-est ígért a lóért! Pengőben.

Később már rohamosan emelkedet az elértéktelenedés úgy millió és milliárd, pengővel kellett számolni a piacon az árú árát. A következően mondták ki, 2-zöld 1-sárga 3-piros és 5-galambos pénzt ért. A végén az egyik napról a másikra romlott a pénz és beköszöntött az ősi kereskedelem a csere világ. Nálam a malomba terménnyel fizettem a munkásokat, például a molnár fizetése, 3 kg búza 1 kg rozs 1 kg árpa 1 kg kukorica volt 1 órára. A többieké hozzá arányos formában történt.

1946-os évben már dübörgött az infláció, amikor a bucsa-i malom vételével kapcsolatos tartozás kiegyenlítését szerettem volna elintézni, melynek törlesztése 1944 október havában megszakadt. Keresem a Vitézi Szék Szövetkezetének elnökét. A malom bekebelezési iratait és egyben a 24000 pengő rendezési tárgyalását, hogy valójában kinek fizessem, mert a Vitézi Széket törölték és nem voltak sehol. Végül az elnököt meg találtam és közölte velem, hogy most már a malommal kapcsolatban két zsidó az illetékes. Mert a szövetkezet, mint zsidó vagyonmentő (stóman) volt és jelenleg visszajött

Hitler rabságából a két zsidó. Most már úgy léptek fel, hogy ők a malom tulajdonosok nekik tartozom fizetni a hátra lévő összeget. Igen ám de a pengő már ott tartott, hogy 24000 ért egy doboz gyufát sem lehetett kapni, én így belekeveredtem egy zsidó malom vételébe anélkül, hogy tudtam volna. Tárgyalni voltam kénytelen a két zsidóval (Gránérrel és Hedviggel). Ezek aztán azon voltak, hogy a kezükben vagyok és két bört akartak rólam lehúzni. Elkezdtünk alkudozni ők a 24000 pengőt vagy annak megfelelő értékét az inflációs pengő formájában sem voltak hajlandók pénzben elfogadni. Hanem tudva, hogy jó menetelű bérmalom van a kezünkben azért lisztben, és szemes gabonában akarták meg kapni. A következőképpen számoltak. 40-pengő 1 mázsa búza értéke. 6 vagon gabonát, búzát akartak kapni a 24000 pengő ellenében. Erre én kijelentettem, ha nekem 6 vagon búzám van, akkor avval ma már üzletet is tudnék csinálni. Különben a malmot Bucsán az orosz katonák szétszedték és nem ér anynyit. Legyenek tekintettel arra, hogy 96000 pengőt meg kaptak és ma nem ér semmit, roncs az egész malom. Tárgyalás közben jelen volt Vitéz Holányi János nyugalmazott hadseregtábornok is. Ugyanis ő volt a Vitézi Szék Szövetkezetének elnöke, egyben a Stóman is. Az ő ajánlatukat nem fogadtuk el, mivel lehetetlen kívánság volt az egész. Ekkor az egyik zsidó le Goj-ozott dühösen. Én pedig ki kértem magamnak az ilyen beszédet. Ezt nem tűrhettem és szószó után elfogyott a türelmem. Egy író asztal előtt ültem, ököllem akkoraát vágtam az asztalra, hogy a tintatartók le ugráltak egészen a tábornok elé gurultak és ott akartam hagyni az egészet azt mondtam bolondokkal nem tárgyalok. //sértegettem// Akkor a másik zsidó (Hedvig) azt mondta, hogy ne hallgassak Góner-re. Ideges nem rég tért meg az internálásból. Én pedig ki jelentettem, hogy ezek után vele nem tárgyalok. Így aztán csak Hedviggel tárgyaltam tovább. Gondolván, hogy közel vagyok az Andrásy út 60-hoz, hírhedt számon kérő háza volt a nyilasoknak és horogkereszteseknek. Sok embert eltüntettek, és átvették a zsidók. Ők ugyanazt csinálták a keresztényekkel. Bosszúállásból is elhurcoltak embereket éjszaka jött értük a zsoint autó és vitték a passast. Sok vissza sem került soha. Tehát meg kellett gondolnom nekem is a dolgot evvel a két zsidóval, de azért furfanghoz folyamodtam. Mondom nekik ők már tettek ajánlatot, most hallgassanak meg engem is. Azt mondtam van nálam a malom raktárán 2 vagon búza 1 vagon rozs én hajlandó vagyok azt önöknek át adni a malomtól szállítva s a szállítási fuvarát önök rendezik. De miután a Budapest Bécsi út 5-sz alatti Gabona hivatalnál zárolt, csak az ő általuk kiadott utalványokra adhatom ki. Minden ellenérték nélkül elvihetik, de az utalványokkal kapcsolatban minden néven nevezendő kiadásokat ők tartoznak

fizetni. Végre bele egyeztek és csináltunk egy írásbeli megállapodást is mely szerint a szállítás előtt a bucsai malommal kapcsolatos minden nemű hivatalos írást, többek között a kebelezési engedélyt, és az elszállított gabona után semmi féle továbbiakkal nem tartozunk nekik. A megegyezés végérvényesen lezárult. Ezek után meg kell jegyeznem, hogy az utalványok beszerzését ők vállalták, és azt mondták, hogy legyen nyugodt ők meg fogják szerezni, én, pedig minden ellen érték nélkül (kivéve a papírokat) helyben Pálmonostorán a malomnál rendelkezésükre bocsátom a gabonát utalványok ellenében. Igen ám de minden gabona hivatalnál le jelentett gabona értékét nekem ki fizették, és aki az utalványt meg szerezte a gabona árát is ki kellett fizetni. Így aztán én úgy szólván bár kinek is oda adhattam, ingyen. Így érvényesült a fenti meg állapodás is. Énnem nem került semmibe de a két zsidót csöbe húztam mivel ők akartak engem.

A gabona elszállításakor a Salgótarjáni üvegyár jelentkezet az utalványokkal megbízóik három munkás de a papírokat nem hozták, én pedig addig semmit ki nem adtam amíg a papírok itt nincsenek. Felolvastam az egyességünket nekik ők, aztán telefon, távirat útján értesítették a zsidókat. Két napig vártak rá. Egyszer csak megjelent Holányi János tábornok, a volt stroman és hozta a papírokat, de közben egy számlát is millió milliárd pengőről, hogy azt nekem kell ki fizetni, mert az utalványok annyiba kerültek nekik. Én erre elő veszem a meg állapodást mely azt tartalmazza, hogy (az utalványokkal kapcsolatban minden néven nevezendő ki adásokat ők tartoznak fizetni). Holányi János bácsi nagyot néz, és azt mondja bolondok, ezek lehet, hogy az ő példányukat meg sem nézték. Önnek teljesen igaza van! Mondja, és katonásan átadta a papírokat. Én, pedig győztem!! Megindult a szállítás Szentkút állomásra mindent mérve pontosan de az állomással szembe volt egy vendéglő is és oda is jutott belőle, úgy hogy több mázsa hiánnyal érkezett meg, annak dacára, hogy az állomáson is mérték. Később még nyomozók is jöttek de énnám mindent írásban bizonyítottam. Holányi János bácsit, pedig jó meg vendégeltem, amíg ott volt. Jó bor mellett az után kijelentette, hogy ő nekem János bácsi és ne mondjam, hogy tábornok úr. Amikor elment még egy kis csomagot is adtunk neki, amit el brit magával vinni. (Megérdemelte). János bácsi olyan 68-70 év körüli volt és a két zsidó felhasználta bizonyos ügyek intézésére. Amikor haza ment a két zsidó majd meg ette, amiért oda adta a papírokat. Elkeseredésében írt nekem egy levelet, hogy őt micsoda sérelem érte és hogy neki az kellemetlen meg, hogy nem gondolta, hogy én ilyen magyar ember vagyok, és ő nem is érti mi történt, hogy a két zsidó majd szét robban dűhében csak úgy tudja, hogy miattam történt a kelle-

metlenség. Levelére válaszoltam neki a következőket //Kedves János bácsi ha akarja tudni mi történt meghívom önt vendégül kedves feleségével együtt és mindent meg magyarázok//. Egyébként még mindig vagyok az a magyar ember, aki voltam ön szerint ma is, de önök nem tudatták velem, hogy nem a szövetkezeté, hanem a két zsidóé a malom. Amit pedig miattam, elszenvedett honorálni fogom önnek. Ha jönnek, értesítsen, kocsit küldök az állomásra.

Nemsokára táviratot kapok, és jelzik, mikor jönnek. Megérkezvén nagy vendégséget csaptunk neki, aztán rákerült a sor a tárgyra, és amikor meg mondtam, hogy valójában a két zsidót hogy csaptam be, hogy ők megvették a három vagon gabonát, csak nem nekem fizették ki, hanem a gabona hivatalnak //mert előzőleg a pénzt én megkaptam tőlük//. Amikor meg értette, hogy miért vétettem a megállapodásba, hogy //az utalványokkal kapcsolatos minden néven nevezendő kiadást ők tartoznak fizetni// ezen aztán már tudta, hogy a zsidók miért támadtak rá az iratok átadása miatt de mondja ő jóhiszeműleg tette, amikor csak most érti meg, hogy mi történt

Akkor elbeszélte, hogy attól a két zsidótól egész Budapest fél és még őket be nem csapta senki. Avval dicsekedtek, hogy most az egyszer egy //goly// átejtette méghozzá jogosan és ügyesen, ezek szerint mondja ő 100 zsidó veszett el bennem.

Letelt a vendégség – három napig tartott – akkor elmentek haza. Pénz nem kellett neki (abba az időben senkinek sem) de amit csak el tudtak vinni magukkal mindenből, kaptak, amit megkívántak, még azt is mondtam, hogy ha meg tudnák a pesti zsidók, hogy egy falusi (goly) átejtette őket, ki is gúnyolnák.

Az idő folyt, napirenden ment az üzem és az üzlet. Malomban dolgoztunk, és mint iparendélyes molnár malombérlő öcsémmel, ő volt a kiségitő társam. A hasznot feleztük vele. A malomban többen dolgoztunk: két zsákos, két molnár (az egyik a fiam aki molnár szakmát tanult) egy gépész, egy fűtő, egy kimerő és mi ketten felváltva éjjel nappal. 16-órát az egyikünk 16 órát a másikunk volt ébren. Este 8-9-től éjjel 1-2 óráig 2 órától 8-9 óráig váltakoztunk, így a pihenés ideje 6-8 óra reggel 8- este 8 óráig az üzemben együtt voltunk, együtt dolgoztunk, ellenőrizve gépeket és az előállított örleményt, valamint az emberek munkamenetét. A többi munkás 12 óra- kor váltakoztak, 3 éjjeles és egy közülünk való. Velük este 6-tól reggel 6- ig. minden nap 24-órán átment a malom. Csak vasárnap reggel 6-órától hétfő reggel 6-ig állt a malom (üzemen kívül volt). Egy napon vettünk egy hat tonnás teherbírású autót (MAN diesel) gázolajjal működő, 110 lóerős gépet. Guszti öcsém megszerezte a vezetési engedélyt, és ha szükség volt rámenni, ő vezette. Azt még 1946-tavasza- n vettük meg, aranyért, meg lizztel, fizettünk.

1946 augusztus 1-én megjelent a forint és újabb alkalmazkodásra volt szükség. 6 forintért kellett egy mázsa búzát, vagy más gabonát megőrölni. De elején nem volt forint és kénytelenek voltunk a 10 %-ot átvenni, míg fokozatosan beállt a forint fizetése. A malom, gabona feldolgozásának kapacitása 100-120 mázsa volt. Napi összes bevétel forintban 7-800 forint volt, ennek fele haszon képen mutatkozott. Ezt a pénzt be kellett valamibe fektetni és miután a bérlet 1946-július 1-ével megszűnik, esetleg el kell hagyni az egészet, mert a tulajdonosok akartak malmozni, voltak 8-an és további megegyezésre nem volt kilátás. Így aztán Kiskunfélegyházán Móra Ferenc út 9 számú Weisz nevezetű kereskedő házáat 17.000 ezer forintért megvettük, így a bérlet leteltével van hová menni.

Malomban a meghajtó gép 60-lóerő 2 db 35 lóerő motor a sajátunk volt és egy gabona lemaró, amit a bérlet letelte után, mint saját tulajdonunkat magunkkal viszünk és van hová letenni. A lakás 4 szoba 3 üzlethelységgel, konyha, fürdőszoba, veranda, előszoba, 2 pince 2 raktár helység és még 2 külön egy szobakonyhás lakás. A tervünk az volt, hogy megvan az autó pótkocsival egy vagon lehet vele szállítani. A bucsai malom jó búzatermő vidéken van és a félegyházi lakásnál tészta üzem akartunk csinálni. Volt is egy ajánlatunk 60.000 ezer forintért egy mérnök automatikus szárító csomagolóval ellátva adta volna a felszerelést. Mindent, amit tenni akartunk közös tulajdon formájában történik fele-fele arányban. A bucsai malomból, pedig ami fából volt mindent elégettek a felszabadító csapatok, úgy hogy azt is újból kellett szerelni. Gépházat, generátor házat kellett építtetni és egy raktár helységet. A lakás is eléggé elhanyagolt állapotban volt, mit akinek nincs gazdája. Nem tudtunk odahatni, hogy elmenjünk, mert meg kellett várni, amíg tisztul a helyzet. A háború után az anyagbeszerzés is nehéz volt és romlott a helyzet is.

1947 március 17-én mentem el Bucsára a pálmonostori bérletet öcsémre bízam én pedig neki fogtam a malom szerelésére helyre álltására, hogy mire letelik a bérlet az üzem meginduljon. Mire készen lett 67.000 forintba került. A pénzt a bérmalom keresetéből kellett fedezni. 1947 július 1-én a bérlet letelt. Arra az időre mindent félegyházára, a lakásra lett szállítva az autóval. Előtte egy héttel felszólítottuk a tulajdonosokat, miután kérésünkre a bérletet nem voltak hajlandók meg hosszabbítani, sem a befektetett gépeket meg tartani, sőt azt kell tapasztalnom, hogy azon vannak, hogy ha letelik a bérlet ideje ők lesznek birtokon belül és mi már csak az ő engedélyükkel vihetjük ki a beépített eszközöket, amit ők meg tagadhatnak tőlünk és így akartak ki játszani. Ezért aztán míg birtokon belül voltunk elintéztük, hogy az átadás napján már csak az átvé-

telt vártuk. Átadás előtt három nappal, amikor már csak a tulajdonosokat vártuk nem jelentkeztek annak dacára, hogy az egyik helyben lakott (Shinidinger Béla). Hanem a malomban éjjel 1-2 óra között tűz ütött ki és a kár (ami inkább az oltás következtében történt) kb. 10.000 forint volt és miután nem volt biztosítva, mert a meg lévő biztosítás az infláció következtében elévült a felszólításomra, pedig nem jelentek meg, hogy új biztosítást kössünk. A bérleti szerződésben ki volt kötve, hogy csak a tulajdonosokkal egyetértésben kell a biztosítást megkötni. Az általam fel ajánlott összeget nem fogadták el és azt sem, hogy helyre állítsam a kárt. Ezzel szemben bepereltek még hozzá nem is engem, hanem az öcsémet és miután közös tulajdonunk volt, kénytelen voltam magam is belépni alperesnek, mert az öcsémért is csak én vagyok a felelős. Per folyamán a Kecskeméti bíróság elmarasztalt bennünket 70.000 forintra. Én mindent helytelen követelésnek minősítettem és írásba alátámasztottam úgy, hogy a következő esetben már csak 40.000 forint volt. Az elmarasztalás végül az utolsó bírói elmarasztalás 22.000 forint lett. Később meg indokolva én azt is meg akartam fellebbezni, mert az indoklásba olyan tétel is szerepelt, amiknek az ellenkezőjét tudtam volna bizonyítani, de az ügyvédem akkor már az ügyvédi közösségben volt és azt mondta, hogy felsőbb helyről utasítva van, hogy az ügyet tovább ne vállalja. Sajnos nem teheti és miután lemondott a per költségeket sem számolta fel, pedig rendes ember volt és jó ügyvéd.

Kénytelen voltam a 22.000 forintot a szeghalmi járásbírószágon letétre helyezni, mert a letiltások egymás után jöttek hozzám és meghaladták a 40.000 forintot. Ezek között azt fizették ki a hitelezőknek amilyen sorrendben én elfogadtam. Közöttük volt még egy zsidó ember, aki nekem azt mondta szemembe Pesten, hogy vegyem tudomásul én már nem vagyok hitelképes, mert a Shmidingerek mutatták neki a 70.000 forintos bírói ítéletet és amilyen előzékeny volt azelőtt olyan elutasító volt most. Erre én azt mondtam rendben, van mennyivel, tartoznak magának a Shmidingerek azt, mondja 38.000 forinttal erre én, azt mondtam, no akkor, mert a legutóbb 22.000 forint lett a bírói elmarasztalás és vége a pernek. Sietett a letiltással de már akkor késő volt. Neki nem jutott egy fillér sem, mert az előtte levők között megoszlott, nem is volt elég.

1950-ben meg tudtuk, hogy Libor György, a volt molnárom, aki már szabotált is, 10.000 forint és főmolnári állásért gyújtotta meg a malmot. A felperes ügyvédjét viszont ki kellett fizetnem, már nem is emlékszem mennyit, de azt sajnáltam a legjobban, mert ronda pimasz módon viselkedett velem szemben. A bucsai malom akkor már működött és bírtuk fedezni a kiadásokat is. A per elhúzódott úgy, hogy

1950 tavaszán lett vége. Arra az időre szükségem volt az egyensúlyt elérni. 1948-ba feljött az öcsém is félegyházáról és 600 négyszögöles udvarban 200 négyszögölön lakást építtettem neki, mert félegyházán már nem tudott maradni a személyi kultuszok miatt. Akkor azt mondtam miután panaszkodott, hogy sem megélhetés, se egyéb más nem köti oda, akkor jöjjön el. A házrészben bérebe volt kiadva, részben az államosításig az Erzszi nagynénk lakott ott. Magam is voltam náluk, a lakásban a felesége sírva panaszkodott, hogy nincs pénze, úgy adtam neki 100 forintot, de azért annyira vitte a dolgot, hogy szolgálat fogadott. A Guszti az autóval fuvarozni akart, de nem kapott rá engedélyt, egy embert, pedig mint rakodót tartott és még az szűrt szemet, hogy felvágta. Panaszát hallgatva megsajnáltam és azt mondtam, menj haza és küld el a szolgálatot és a rakodóval (Füzesi Karcsival) az autót hozd le, itt van rá munka és senki sem fog bántani, azért kezeskedem, és ha lejössz házat építtetek, de dolgoznod kell, azt amit mondok. Abban az időben itt Bucsán bontották a Báro birtokán lévő épületeket és lakásokat építettek a faluban. De a téglák és építőanyagok kb. 8-9 kilométerrel kellett szállítani oly formán, hogy az építőanyag befuvározásáért 50%-ban a fél javára, a másik rész a fuvarért a miénk volt. Ezt Guszti öcsém az autóval befuvározta kb. 30.000 téglára és egy házra való faanyag megszerzve felépült a háza.

Az OTP is adott 12.000 forint kölcsönt a felépítés költségeire Bucsára költözéskor és utána azon voltam, hogy megismertessem magam a Község vezetőivel és magával a lakossággal is. Így történt az, hogy a lakás építését ki tudtam eszközölni többek közt, egy Rác nevű kommunista értelműnek tartott ember volt az építkezések intézője. Elég vad természetű volt, de meg tudtam magamnak nyerni és többször meglátogattam. Sokat vitatkoztunk a demokrácia kialakításának mikéntje felett. Azon voltam, hogy tegező viszonyba kerüljek vele és még több hasonló vezetővel, akik annak idején (1945-46 III. 17.) a malmot annyira összeállították, hogy egy gőzgépet hoztam az elsajátított báró uradalomból, és a darálórészt üzembe helyezték. De aztán abba hagyták, mert fával tüzeltek és már rengeteg fát eltüzeltek mikor rájöttek, hogy nem fizetődik ki és abbahagyták. Így aztán jöttem én és négy és fél hónap alatt elkészült a malom. 60 lóerő kőszéngáz motor amit Pálmonostoráról helyeztem át, magam szereltem össze az egészet. Azon csodálkoztak, hogy ennek nem kell se gépész, se mérnök és mindent maga intézi el. Asztalosok és famunkához értő, barkácsoló emberek segítettek a munkában, irányításom mellett meglett. 1947 augusztusában már szabályos kiszolgálást tudtam biztosítani. Elismerésemet kivívtam a község vezetősége előtt is és akkor történt, hogy Rác

barátom, (Túrött szájú Rác) azon panaszkodott, hogy Bucsára részére kiharcolt egy csomó ház építési engedélyt és 8 db még mindig meg van, nem kell senkinek, mondta beszélgetés közben. Ekkor már a Guszti nagyon el akart jönni Félegyházáról hát mit tegyek hogy lakása legyen. Megbeszéltem a Ráccal, hogy kaphatok-e egy ház építésre OTP kölcsönt és építési engedélyt. A vége az lett, hogy igen és amikor Guszti feljött Bucsára azt mondtam (odanézz, azon a helyen lesz a lakásod, már intézkedtem a létesítéséről). De el kell jönnöd és össze kell az anyagot állítani az építéshez. Így aztán 1948 novemberében beköltözött az új házába. Addig pedig néhány hónapig bérebe lakott, amíg a ház megépült.

1948. évben teljesen elfogyott a búzatermés. Nagyon rossz esztendő volt a termésre, árpaliszt, meg kukoricadara volt a népek kenyere. Azt is úgy hoztunk az autóval vidékről. A kereset is nagyon gyenge volt, éppen csak hogy kitarítottunk valahogy. 1949-ben leállítottuk az őrlést, daráltunk és a karcagi malomtól hordtuk a kész őrleményt és cseréltünk búzáért, mert jobban kifizetődött az autóval hozni Karcagról, mint örölni és azt munkát magunk is eltudtuk végezni nem kellett munkást tartani és akkor jobban kijöttünk. 6 forint fuvar mázsánként és 20 % gabona a cseréléért. De azt is megirigyelték és egy szép napon felmondta a karcagi nagymalom.

A malom mellett volt a lakóház

Így aztán nem volt mit tenni, ismét meg indítottuk a malmot és őrlöttünk. Akkor már kezdődött az elnyomás a szegény kis üzemekre, kis iparosokra, kis parasztra. Adóval terheltek mindenkit. Beadás a termelőre, anyag megvonás a kisiparostól a malmoknál az árellenőrzést szigorúan végezték úgy, hogy mielőbb lehetetlenné tegyék. Az egyik kiküldött ellenőr kijelentette, hogy (széplányt jöttek nézni, és hibát kell találnunk benne). Egyszer úgy jöttek ki, hogy a hat tonnás teherautót keresték, el akarták tulajdonítani a karcagi malom részére, de már előtte egy héttel eladtuk. Így aztán csalódottan távoztak. A vége az lett, hogy már a büntetések, adók és egyéb kiadásokat éppen, hogy csak bírtuk fizetni. Minden mondvacsínált hibát büntettek. Még azt is ellenőriz-

ték, hogy hogyan készültem fel az új gabona őrlésére. Az üzemanyag megrendelést is ellenőrizték. Sok esetben hozzá nem értő embereket küldtek ki és oly formán kezeltek, mint valami gonosz tevőt. Gyalázatos helyzet volt. (1949)

Ez még Pálmonostorán 1946 őszén történt. Volt olyan eset, hogy hárman is úgy törtek rám, mint valami rablótanyára egy a kerítést mászta, a másik szintén oldalról közelítette meg a malmot és egy jött a rendes a bejáraton. Különösen viselkedtek, és amikor bejelentkeztek egyszerűen kénytelen voltam kinevetni őket, de persze ők a budapesti gabona hivatal által kiállított meghatalmazást felmutatták, én pedig rendelkezésükre álltam. Mikor bementem velük a malomba (amely, akkor is üzemben volt) megálltak a gabonatórolónál és azt kérdezték: mi ez búza? és az árpára mutattak, ekkor hirtelen rájöttem, hogy ezek nem ismerik a gabonaféléket (a malom-ellenőr elvtársak). Én pedig helyben hagytam az ő általuk meghatározott gabona nemet. A végén a búzára árpát az árpára rozst a rozsrá búzát vettek fel eltérő súlyban. Ki több, ki kevesebb métermázsát, és amikor a jegyzőkönyvet elkészítették és felolvasták utána alá akartak íratni. Akkor tudomásukra hoztam, hogy nem értenek semmihez és a jegyzőkönyvet (amit ellenem készítettek) szemük láttára összetéptem, és a szemébe dobtam. És tudomásukra adtam, hogy két lehetőségük van: csinálnak egy semleges jegyzőkönyvet a gabona kivétel számára, a második pedig nézzenek ki a malom udvarba csak egyet füttyentek és úgy elverik magukat az őrlésre váró magyarok, hogy arról kódulhatnak. Egy jó tanáccsal szolgálhatok még, igyanak egyenek és annyi lisztet adok amennyit el bírnak vinni magukkal és ne vállalkozzanak ellenőrzésre, ha nem ismerik a gabona nemeket. A vége az lett, hogy elfogadták az utóbbi ajánlatomat és baráti beszélgetés után eltávoztak meg elégedetten. Ez abban az időben volt, amikor a liszt Pesten aranyat ért 1945-46-ban volt, ők pedig mind a hárman Pestiek voltak.

1951. január havában, elvették állami tulajdonba a félegyházi házat. Június 1 én pedig a bucsai malmot. Később pedig kilakoltattak a lakásomból is, mert az kellett a malomba beállított semmihez nem értő megbízottjuknak, egy félszadista érzelmű pasasnak. Bérbe laktam és a faluba kisipari szövetkezetben dolgoztam, villanyt szereltem és kerékpárt javítottam. Guszti öcsémet hagyták az új lakásban nem háborgatták. Én voltam a célpont, pedig minden tulajdon jog a lakásokon kívül közös volt az öcsémel, de miután én voltam a felelős vezető, engem kezdtek üldözni.

A szövetkezetben nagyon kicsi volt a kereset, pénzem nem volt, mert új szezonhoz készülve tizenegy vagon szén megrendelésre kellett előre befizetni, így aztán kimerült a közös kassza is. Államosításkor

30 mázsa gabonát kifizettek de mást nem, a malmot is kártalanítani kellett volna a jegyzőkönyv szerint, de amikor kértem azt felelték, hallgassak ha nem akarok drótkerítés mögé kerülni. Így aztán hallgattam máig is (és meg öregedtem) nincs pénzem utána járni, dolgoznom kell, ha meg akarok élni. Bele kellett nyugodnom a helyzetembe. A Kisipari Szövetkezetből el kellett mennem, mert a megélhetést nem tudtam biztosítani magamnak és a családomnak. Így kerültem a Békésmegyei villanszerelő vállalatához villanszerelőnek, új munkakönyvvel ott dolgoztam 1952 márciusától 1954. április-ig. Akkor kisipari engedélyt kaptam a község területére és elkezdtem dolgozni. A forgalom nem volt valami nagy, egyedül el tudtam végezni. Az iparigazolvány kapcsán is volt bajom a megszerzéskor. Élt a faluban egy volt nyugdíjas csendőr, aki behízelegte magát a Községházán. Ezután valami mezőgazdasági előadó 18 éves villanszerelő fia mellett, mint segédmunkás dolgozott egy évet és az apja egy kocsikukoricáért szerzett iparengedélyt a fiának, engem, pedig megtámadott, hogy mondjak le az igazolványomról. Akkor már csak a felmondási időmet kellett a vállalatnál letölteni. Amikor a Járási tanács iparügyi előadóhoz megyek, hogy az igazolványt átvegyem az illetékes előadó azzal jött, hogy nem tudja kiadni, mert jött egy levél egy illetőtől, aki azt írja, hogy ne adjuk ki Lamynek az ipart, mert reakciós malomtulajdonos szabotálójegyző és az ilyen embernek nem szabad kiadni semmit.

Amikor én ezt megtudtam nagyon dühbe jöttem, és azt kérdeztem mennyivel, vagyok én alábbvalóbb, mint volt molnár malomtulajdonos, mint ő, aki nyugdíjas csendőr őrmester, aki megbújik egy hivatalos helyen, hogy másokat károsítson, és ugyanakkor a fiának ott volt a kérvénye villanszerelésre (18 éves). Távozásomkor az emeletről lerohantam, szitkozódtam, és bele útköztem a Járási Tanács Ipari munkák ellenőrébe, aki a kész munkát vette át, amikor kész lett egy-egy szerelés. Meg szólított, hogy mi a baj miért vagyok úgy fel dűlva. Elmondtam, ő erre azt mondja menjek vissza vele. Visszamenve, ismét elővették az ügyet, és azt kérdezte az ottani nőtől, hogy adja elő az Iparigazolványi kérelmemet, azt mondja minden megvan csak a bélyegző hiányzik az okiratra, de az a levél, ami itt van, azzal mit csináljon. Megvan a párt jóváhagyása akkor itt nincs mese, ki kell adni. Lamy bácsi menjen a bélyegért. Hamar hoztam az okmánybélyeget és rá lett téve. Átvettem az Iparigazolványomat. 1954. április havában megkezdtem új mesterségemet, a villanszerelést. Idővel rádiójavítást is vállaltam, így éltem tovább az életemet új munkával, új lehetőségekkel. Villamosítottam a falu házainak nagy részét, még a saját malmomat is nekem kellett villanyárammal ellátni.

Tenyei Gyula
BEVEZETŐ

Tisztelt Olvasóm! 1993-ban a „Képes Újság” 26. számában olvastam a pécsi Békés Lajos házaspárról egy cikket. Békés Lajos egy honismereti szakkör vezetője s a helytörténeti munkásságának elismeréseképpen nemrégiben első díjat kapott egy megyei pályázaton. Munkájával kapcsolatosan így vallott:

„Ha a mi generációnk nem veti papírra, amit a múltól tud, a fiatalok nem fogják tudni, hogyan éltek apáik, nagypapáik... Feltérképezzük, hogy Pécsbányától Szabolcsfaluiig hol, milyen iparosok tevékenykedtek 1900 és 1950 között... A hagyományok, szokások régen összetartották az embereket. De mára ezeket a dolgokat hagyták elszorvadni, s újak nem születtek helyettük. Mi ezért érezzük fontosnak, hogy amit tudunk leírjuk és megőrizzük a jövőnek is.”

Ezek a gondolatok igen megfogtak. Különösképpen, mert 1993. június végén elvittem az unokámat a községbe, hogy megmutassam neki a szülői házat, ahol éltem, de sajnos már lebontották. Az iskola épületét is átalakították, új tetővel látták el. A telek igen elhanyagolt volt, mint akinek nincsen gazdája. Felsétáltunk a református templomig, lebontották a régi csendőrség épületét is. Az utca túloldalán új házakat építettek. Azt gondoltam: igen, így múlik el a múlt. Nem azon bánkodom, hogy lebontották a régi házakat, de a későbbiek során egy új, felnövekvő nemzedék nem fogja tudni, hogy ott talán valamikor ki élt, milyen mesterember dolgozott?

Ezért határoztam el, hogy megírom a visszaemlékezéseimet, azt amire emlékszem a gyerekkoromtól. Tudja meg a későbbi nemzedék, kik tanították betűvetésre a szüleiket, nagyszüleiket, kik látták el sóval, paprikával, kik talpalták a csizmáikat, stb... Szüleim hagyatékából rám maradt néhány fénykép. Én még nagyjából tudom, hogy kiket ábrázol, mikor készült. Fiam és unokám részére ezek értéktelenek, ezért ezeket átadom.

A visszaemlékezéseimet néhány irodalmi anyaggal is kiegészítem, ezekből megismerhető a község múltja, története. A fényképekkel és okmányokkal kiegészítve talán megfelel egy kis helytörténeti összeállításnak.

A község igen hosszú ideig közigazgatásilag Füzesgyarmathoz tartozott, a statisztikai összeállításoknál az adatok mindig összesítetten, mindig Füzesgyarmat címszó alatt jelentek meg. Így részletes adatokat a községre vonatkozóan nem találtam.

Egy pontatlanságomat ki kell javítanom. A régészeti irodalom úgy említi meg, hogy a község 1941-ben alakult meg, azaz lett önálló.

Lehet, hogy egyes nevek – főleg keresztnevek – esetleg pontatlanok, de elnézést, ha nem emlékeztem pontosan.

Olvasóm!

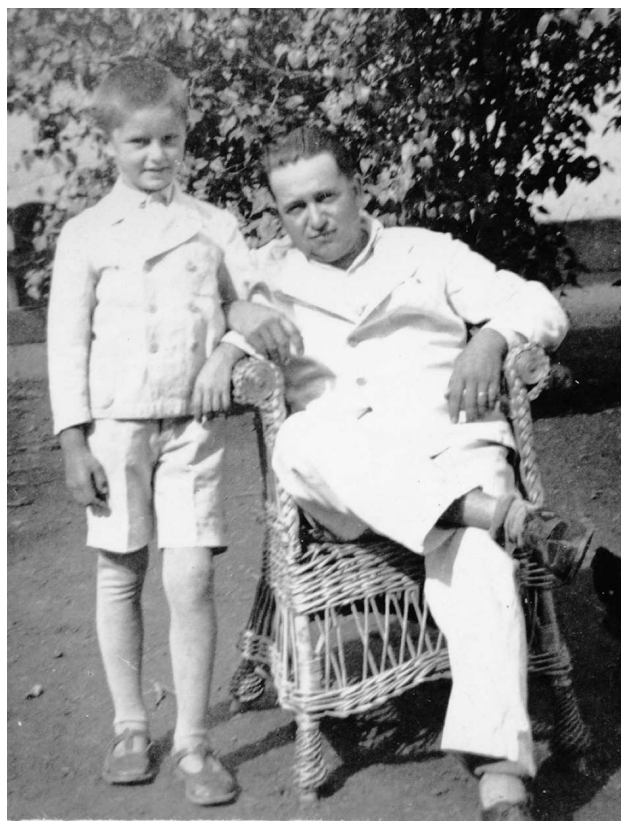
Kezdedbe véve ezt az anyagot, ne nézd a tudományosság igényével. Azt írtam le, hogyan éltek itt az emberek, családok 40-50 évvel ezelőtt. Ha pedig a községbe betelepült vagy, ismerd meg az itten élők múltját és gyökereit.

Engem a szülőföld iránti szeretet vezérelt, amikor ezt az összeállítást készítettem.

Budapest, 1996. május hó.

Tisztelettel:

Tenyei Gyula

Édesapámmal

A FALU

A község Karcag és Füzesgyarmat közötti útvonal mentén terül el. Karcagnál a 4.sz. főútvonalról letérünk déli irányba, a tábla mutatja: Füzesgyarmat – Bucsa. Az út valamikor „makadám” volt, leöntötték aszfaltpalával, de útpadkát nem építettek hozzá, így az eléggé keskeny, ezért aztán sebességkorlátozást léptettek életbe. Valamikor az út jobb oldalán eléggé kiterjedt tanyai világ volt, de felszámolták, most helyettük néhány rozszart épület éktelenkedik. Elérjük a Hortobágy csatornát (térképen is szerepel), rajta híd vezet át, amit kb. 1933-1935 táján építettek a mai formájában. Emlékszem, hogy helyette (előtte) valamikor fahíd volt. A csatorna mentén – mindkét irányban – a hídtól kb. 2-3 km.-re egy-egy szivattyúház, téglával épített kéménnyel. Most a kéményeket nem lehet látni, úgy látszik feleslegesek lettek.

Közvetlenül a híd mellett, jobb oldalon a töltés mellett volt a "Főző" tanya, nagyon szép takaros házzal. Ma helyén új épület van, fákkal körül ültetve és rádiótoronnyal. A hídról már lehet látni a római katolikus templom tornyát. Az út mellett jobbra – a hídtól kb. 1,5 km-re – volt egy istálló épület, fás ligetecskével, az úgynevezett "csikószín", amelyet lebontottak és a fákat is kivágták.

A község emlékezetem szerint 1938. vagy 1939. január 1-ével lett önálló település, addig Füzesgyarmathoz tartozott „Bucsatelep” néven. A községnek volt önálló jegyzője, iskolája, stb. de irányítás szempontjából Füzesgyarmathoz tartozott.

A község Békés megye legészakibb települése. A régebbi térképek szerint közvetlenül a község szélénél húzódott valamikor a „Nagy-Sárrét”-i mocsár, amelyet a múlt évszázad végén lecsapoltak. A mocsárvilágra utal, hogy még ma is a határban egyes területrészeket „Barnasziget”-nek, „Akasztó”-nak, „Görbesziget”-nek, „Kereksziget”-nek, „Kertész-sziget”-nek neveznek. Ugyancsak erre utalnak egyes települések nevei is, így pld.: Füzesgyarmat (Füzesgyarmat), Szeghalom (Szeg-halom), Sárrétudvari (Sárrét-udvari) nevek.

Füzesgyarmat felől a jobb oldalon levő ház – az öregek szerint – valamikor kocsmá volt (ez volt a Koczka család portája). Erre utal, hogy az egyik utcai helységből (szobából) pince lejárata van. A pince boltíves és téglával van kirakva. A ház mintegy, kb. 800 négyszögöles telken van. Jól tudjuk, hogy ezekhez a kocsmákhoz istállók és kocsibeállók is tartoztak a lovasfogattal érkezők elszállásolására. Hasonlót lehet látni Szalkszentmártonban a Petrovics család (Petőfi szülei) házában, ami kocsmá is volt.

A község szélén építették meg a „levente lőter”-et, kb. 1936-38 körül. A golyófogó domb építéséhez elég sok föld kellett, ezt a lőtéren belül a kiépített árok rendszerből nyerték. Az építés során emberi csontokat és lőszerszám maradványokat találtak. Ezek nagy részét apám tárolta az iskolai szekrényében. Ekkor még a régészet nem figyelt fel mindenre, így aztán nem is állapították meg, hogy kb. mikor és hogyan kerülhettek oda.

Közvetlenül a lőter mellett építették meg kb. 1940 körül a vágóhidat. Addig a hentesek a portájukon vágták le a disznókat, marhákat. A vágóhidat a község építette meg, a vizet ásott kútból nyerték. A henteseket pedig kötelezték, hogy a vágásaikat itt végezzék el.

A füzesgyarmati utat keresztezi – a községtől kb. 200 m-re – a „Berettyó csatorna”, amelyet valószínűleg a mocsár lecsapolásakor építettek meg, a belső víz elvezetése céljából. Vizét szivattyúval emelték be a Hortobágyba. A csatornavíz mennyisége változó.

A község mivel Füzesgyarmathoz tartozott önálló földterülettel nem rendelkezett, a községtől É-Ny-ra levő legelőt a füzesgyarmati közbirtokosság használta. Saját területe csak a Berettyó mentén volt, a hídtól egészen Bogárcs túlsó végéig magasságáig (a református egyház tanyájáig), kb. 25 hold terjedelemben. Ezt a területet Berettyó-alj-nak nevezték, igen jó termő terület volt, konyhakerti növények és gyümölcs termelésre. Nekünk is volt itt 1200 négyszögöl területünk, amit eladtunk, amikor Leányvárra költöztünk.

Az 1920-at követő években – amikor Nagyatádi Szabó István volt a földművelésügyi miniszter – volt egy földosztás, illetve földvásárlási akció. Ekkor az uradalom leadta a neki külső részekben levő területeket s azokat osztották szét. Így lett a „Bánfi” „Kisbucsa”. és a „Farkasveremhát” elnevezésű területek.

Ez a földosztás kisméretű volt, mert hitelt kellett felvenni, hogy a vételárát ki lehessen fizetni. A lakosság viszont szegény volt, így nem sok földterület került magánkézbe.

A későbbiek során aki nem tudott törleszteni – főleg a gazdasági válság idején – annak a földjére a bank árverést tűzött ki. Ez akkor igen nagy szegénység volt, hogy elkerülhető legyen, a tehetősebbek megvásárolták a földet. Kifizették a törlesztést, s valami kis pénzt még kapott is az illető. Ennek következtében alakulhatott ki egy vagyonosabb réteg – 15-25 hold földdel – a Zsombok, Kecse, Keller, Töröcsik családok. Ezek a családok a földjeiket saját maguk és családjuk művelte meg; esetenként nyári

időben 1-1 szolgálfiút alkalmaztak, illetve a tengeri kapálásnál harmadosokat.

Földjeik a határban szétszórtan voltak – elég közel is – így aztán tanyát nem építettek ki, állandó jelleggel a községben laktak. A földjeik megművelésén kívül rendszeresen fuvaroztak (pld. szalmát) másoknak a földjeit szántották, s tengerit ekekapával meghúztatták. Igen sok családnak volt kis földje, amit fel kellett szántani, stb. cserébe meghatározott gyalognapszámot teljesítettek.

A kis földtulajdonnal rendelkező családoknak a földjén, megtermett a kukorica a malac hizlalásához, azonkívül a kóroja pedig jó volt tüzelőnek. A szegényebb népréteg a sparheltbe való tüzelőjét úgy szerzte be, hogy a tengeri föld felszántása után, csutkatövet szedett, amit háton (ponyvában) vitt haza. A gazdák ezt megengedték – sőt még örültek is neki – mert a szántáskor kivetett csutkató zavarta a vetését, boronálást, azaz a föld további megművelését.

Igen sok család vállalt harmadába kukorica kapálását, amit zömmel a családból a feleség és a nagyobb gyerek végezte el. Az otthon maradt kisebb gyerekekre a családból egyik nagyobb leányka vigyázott addig, míg az anya oda volt, de nagyon sokszor a szomszéd. Ahogy a közmondás is mondja, a szegénység az embereket összekovácsolta, nem volt köztük irigység, igyekeztek egymásnak segíteni, ahol tudtak.

A családok igen nagy része nehéz fizikai munkával tudták a télire valót betakarítani, megkeresni. Joggal vetődik fel a kérdés, ha nem volt elég föld a község lakóinak a megélhetéséhez, miből éltek a családok? A megélhetést két csatorna biztosította: az uradalom, amely igen sok munkaerőt felszívott, a másik pedig a „kubik” volt, de ezekről majd később szöveg.

A község lakott területe valamikor sokkal kisebb volt. Az ősi mag a Koczka bácsi házától (a község legszélén van) talán a temető utcáig volt. Valamikor – időpontját nem tudom – a házakat megszámozták, egytől kezdődően folyamatosan. Az I. sz. ház a legszélső utca legvégén volt, amelyben Szabó János és felesége lakott, korábbiakban „gépész” volt az uradalomban. Közvetlenül a házával szemben a Berettyó alján volt kb. egy hold kert földje és azt művelte, nyáron. Többször tőlük vettünk szőlőt. Innen indult a számozás, s ment utcáról-utcarára, amikor elérte Karcag felől a község végét, megfordult és jött visszafelé, s a levante lőtérnél lett vége.

A képviselőtestület kb. 1943-ban – akkor már Balázs volt a bíró – kezdett azzal foglalkozni, hogy az utcákat névvel lássák el. Az újonnan létesült településeken – pld. Bogárzó; Bekefalva nem volt számozás, így a családokat, személyeket nem lehetett lakó hely szerint pontosan megnevezni. De jött a háború és elmaradt az utcák megnevezése, amikor 1946-ban eljöttünk, még a régi rendszer volt érvényben.

Az volt a kialakított gyakorlat, hogy az utcákat valamilyen közintézményről – pld. temető utca, posta utca, – vagy iparosról, kereskedőről nevezték el, aki abban az utcában lakott – így pld. Elekes kovács utcája, szövetkezet utcája, Kovács vendéglős utcája.

Mire alapozom azon megállapításomat, hogy vajon hol lehet a község magja? Az utcák nem egyenesek (mérnökileg meghatározva), pld. a Hanga szövetkezet és a katolikus templom utcája. Az Elekes kovács utcája betorkollik a szövetkezet utcájába, s nálunk az iskola mellett volt egy zug, amelyben két ház volt csak. Ezek a területen vannak a régebben épített iskolák, a kereskedők és iparosok zöme. A temetőt a község lakott részén kívül szokták kijelölni, s ez is erre a területre esik.

Későbbiekben a község terjeszkedett, így alakult ki „Bogárzó”, hogy honnan vették ezt a nevet nem tudom, szépen mérnökileg kimért egyforma nagy telkekkel és egyenes utcákkal. A Berettyó felőli oldalon az utca egyoldalas volt, mivel a földek ide nyúltak ki. Emlékezetem szerint ezen kívül 3-4 utcája volt, de nem volt sehhol sem számozás. Közkút nem volt, ivóvízért ők is a piactéren levő ártézi kútra jártak. Ezen a területen sem kereskedő, sem iparos nem volt, a legközelebbi bolt, a Vida Sándor és Polják János üzlete volt.

Különálló település volt „Bekefalva”, amely Karcag felé vezető út jobb oldalán – utca nélkül – helyezkedett el, kb. 30-40 házzal. Akkor még nem nőtt össze a községgel.

Szüleim

CSALÁDOM

Úgy gondolom, hogy a családom bemutatását nagyszüleimnél kell kezdenem. Honnan is ered a „TENYEI” név? Apám testvére (bátyja) szerint Horvátországban van egy TENYE nevezetű község és onnan származunk. Ez a község létezik is, mivel a négy éve kezdődött belső háborúban ezt a magyarok által lakott települést szinte a földig lerombolták, s lakói földönfutók lettek. Így a családi nevünk eredetének reális talaja van.

Apai nagyapám Kabán született 1869. június 24-kén. Családunk neve már az 1700-as évek elejétől kezdve szerepel a kabai református egyház anyakönyvében. Nagyapám a katonaidejét a közös hadseregben, Nagyváradon töltötte le, mint vártüzér. Idős korában is emlékezett a szolgálati, német nyelvű kifejezésekre, a különböző szintű parancsnokok neveire és pontos meghatározású beosztásokra.

Fiatalon bekerült a vasúthoz, először mint „krampácsoló”, majd később fékező lett, amikor is a jobb lába eltörött, üzemi balesetnek számított. A törés rosszul forrott össze, így aztán a jobb lábára kissé biccentett (sántított), emiatt bottal járt. Fékező tovább nem lehetett, így aztán a nagyállomáson „kapus” lett, egészen a nyugdíjazásáig.

Nagyapámnak volt egy testvére, aki a csendőrséghez került, őrsparancsnok volt a nyírségi Ibrány községben. Nyugdíjba vonulása után Kabán gazdálkodott. Felesége igen törekeny, szép asszony volt, házasságukból két fiú született, mindkettő jegyző lett.

Apai nagyanyám „Hunyadi Lujza” volt, szintén Kabán született 1874. július 18-án, nem tudom, hogy a Hunyadi családdal milyen rokoni kapcsolatuk volt. A magyarországi útikalauz szerint Debrecenben a Vár utcánál volt a Hunyadiak vára (innen kapta az utca a nevét); lehet, hogy a szálak ide vezetnek vissza. A Hunyadi családnak volt „kutyabőr”-e is, amelyet nagyanyám testvére el kótyavetyélt, hogy hova került, senki sem tudja. Ő 1930. táján halt meg.

1944. tavaszán a bombázások miatt kiköltöztek. Nagyszüleim a légkisebb fiukhoz Hosszúpályiba, s ott éltek halálukig. Nagyanyám 1948-ban, míg nagyapám 97 éves korában – 1966-ban – halt meg, ő volt Hosszúpályi legidősebb lakosa. Nyugodt és kiegyensúlyozott életritmusban – 51 és fél évi házasságban – élték le az életüket. Életvitelüknek még most is csodálója vagyok.

Nagyszüleim tősgyökeres reformátusok voltak, 1894. december 27-én kötöttek házasságot, házasságukból három fiú született: László 1900-ban. Gyula (az apám) 1904-ben. József 1907-ben.

László nagybátyám Debrecenben elvégezte a fa- és fémipari iskolát (ez ma szakközépiskolának felel meg). Rövid ideig Szegeden dolgozott, majd 1930-ban építeni kezdték Bánhidán (ma Tatabánya része) az erőművet, s odament dolgozni. Nyugdíjazásáig az erőműben dolgozott, Tatabányán lett eltemetve. Felesége Szabó Ottilia - is Debrecenben született, de gyerekek nem lett.

A nemzetközi vasúttársaság Bécsig a vonalat villamosította, felszólította a magyar kormányt a Budapest-Bécs közötti szakasz villamosítására, mert máskülönben a vonalat Budapest kihagyásával fogják üzemeltetni, Graz-Zágráb-Belgrád felé. A kormány ezt nem akarta, ezért megalakult a Dunántuli Villamossági Rt., amely felépítette a bánhidi erőművet, ami a villamosításhoz szükséges volt. (Később Budapest is kapott áramot az erőműtől.) Az erőművet a gyenge minőségű tatai barnaszénre alapozták, amit drótkötélpályán szállítottak az erőmöhöz. A háború alatt az erőmű és a hozzátartozó lakótelep teljes kivilágításban volt, az angolszász repülők és a németek is elkerülték.

József nagybátyám Debrecenben tanítóképzőt végzett, s kántori és tanítói oklevelet szerzett., Pályafutását a nyírségi Révaranyos-on kezdte (nem tudom merre van), majd megválasztották Hosszúpályiba tanítónak, illetve a református egyháznál kántornak.

Ő is, mint apám tüdőasztmás lett, s ez kihatott a szív működésére is, 60 éves korában váratlanul elhunyt. (Egy évvel azután, hogy az édesapja meghalt.)

Felesége is Debrecenből származott – Dudás Magdolna – jól menő fodrászmester leánya volt. Házasságukból egy leány – Magdolna – született, aki az óvónőképző iskola elvégzése után Hosszúpályiban lett óvónő, majd vezető óvónő. Ő 60 éves korában halt meg tüdőrákban. Mindhárman Hosszúpályiban vannak eltemetve.

Apám 1904. április 12-kén – Gyula napján – született, és ezért kapta a Gyula nevet. Ő is tanítói és kántori oklevelet szerzett Debrecenben a tanítóképzőben. A képzőt 1922-ben fejezte be, de állást nem kapott, ezért elment dolgozni egy műkögyárba. A képző igazgatója útján került Bucsa községbe tanítónak 1922 novemberében. Amikor a községbe jött, hol és kinél lakott azt nem tudom: 1924-ben lett a községi elemi iskola igazgató tanítója, pályafutását más témáknál már említettem.

Anyai nagyapám Szakáll József 1878. április 29-én született Amosdon. Fiatalon ő is a vasúthoz ke-

rült, de később otthagyta és különböző helyeken dolgozott, egészen 1942-ben bekövetkezett haláláig.

Anyai nagyanyám Brágya Júliánna 1875. december 21-én született erdélyi kis faluban. Ez a település benn van a Mezőségben. Nagyanyámnál lehetett valamilyen román beütés, erre utal a családi név és tudott románul is. Fiú testvére ugyancsak a vasútnál volt (neki három leánya és három fia született), s az I. Világháború előtt Nagyváradon laktak, a békeszerződés után jöttek Debrecenbe és továbbra is a vasútnál volt alkalmazásban.

Anyai nagyszüleimmal a kapcsolat lazább volt, iskolai tanulmányaim idején általában 2-3 hetenként – a templom után – voltam náluk ebéden, s az esteli órákban mentem haza a másik nagyszülőmhöz. Ez a kapcsolat volt akkor is, amikor az internátusban laktam benn.

Azt nem tudom, hogy hogyan találkoztak össze, 1904. február 23-án kötöttek házasságot, amelyből két leányka született, egyik leányka sajnos 3 éves korában meghalt.

Nagyapám halála után nagyanyám hozzánk került, de rövid ideig lakott nálunk, igen rossz természete volt, amiből sajnos anyám is örökölt, de talán én is. Így aztán anyámmal nem tudtak kijönni és elment a mai Románia területén levő Érseléndre lakni a rokonához. Az a község kb. 4-5 km-re van a határtól, Álmosd közelében: Anyámmal 1943 augusztus hónapban elmentünk őt meglátogatni, Ternován Péterékhez. Átmentünk Álmosdra is meglátogatni nagyapám rokonságát: Még élt nagyapám egyik öccse, anyám igen nagy öröme. Úgy 1946 tavaszán közvetett módon kaptunk értesítést, hogy nagyanyám meghalt, de a részletekről semmit sem tudtunk.

c/ Anyám Szakáll Juliánna 1907. március 23-kán született Debrecenben. Négy polgári elvégzése után egy szén- és tűzifa kereskedőnél dolgozott adminisztrátori állásban, Szüleim gyerekkoruk óta ismerték egymást, mert szinte egy utcában laktak, 1926. augusztus 7-kén kötöttek házasságot Debrecenben. Házasságukból egyetlen gyerekként születtem, 1927. június 30-án, Bucsa községben. Anyai nagyszüleim görög-katolikusok voltak, ezért anyám, a házasságkötés előtt áttért a református hitre, amiért a görög-katolikus pap – mint hitehagyót – a templomban koprédikálta, amit aztán nagyapám a haláláig nem felejtett el.

Anyám városi leány volt, s kikerülve falura át kellett állnia egy új életformára, ami elsősorban állattartásban, gazdálkodásban és kertművelésben jelentkezett. Az iskolánál levő lakáshoz tartozott egy 150 négyszögöles kert, apám ültetett bele néhány gyümölcsfát (alma, körte, szilva), de nagyon sokszor műveletlenül maradt, mert a kikelt kiscsirkéket – kotlóssal együtt – és kiskacsákat napközben itt he-

lyezte el anyám. A megnövekedett fák nyáron elég hűvöst adtak az állatoknak.

Kb. 1930-31 táján a Berettyóaljon vettek egy 1200 négyszögöles földterületet. A terület 1/3-a partos részen volt, míg a többi rész lapos részen, a csatorna vizével egy szinten. Majdnem minden évben feljött a talajvíz, vagy az őszi esőzések következtében a csatorna kiöntött, s elöntötte a lapos részt. Volt úgy, hogy a lapos rész még nyáron is víz alatt volt. Apám megpróbálkozott gyümölcsfa telepítéssel, a ceglédi faiskolától hozatott különböző fákat (szilva, körte, stb.). Az elültetés után kb. 2-3 év múlva jött egy nagy árvíz, s a nyáron is víz alatt voltak a fák, s a vízben virágoztak. Ezen a télen meg volt oldva a tüzelő ellátás. Apámnak aztán elment a kedve az egészségtől, többször nem is próbálkozott, még a konyhakertészettel sem.

Anyám igen nagy lelkesedéssel foglalkozott a kertműveléssel. Télen a rádióban mindig meghallgatta a témakörrel foglalkozó előadásokat. A magvakat a „Mautner” és „Monori Mag” cégtől rendelte meg, még február hónapban. Az újságban is tanulmányozta a műveléssel kapcsolatos cikkeket. A föld terület elég nagy volt, ezért a fele mindig kukoricával lett bevetve. Így megtermeltük a hizlaláshoz szükséges kukoricát. A kukorica száránál pedig először a Kocka bácsiék tehene leette a levélzetet, majd az „íziket” pedig a kemencében eltűzeltük.

A kert fennmaradó részén burgonyát, zöldséget termeltünk, amit nagy részben télire tároltunk be. A kertművelésnél sokat segített Ilonka néni, aki a helyszínen a görögdinnye kopogtatásával mutatta meg az érettet.

Anyámnak különös érzéke volt a kézimunkához. Télen igen sok szabad ideje volt, s a rádió hallgatása mellett lehetett kézimunkázni. Rendszeresen járatta a „Tündérujjak”-at (kézimunka újság volt), ahonnan igen sok ötletet megvalósított. Varrt konyhagarnitúrát (egy része még ma is megvan), amelyhez a sablont az újságtól rendelte meg. saját maga vitte fel a mintát az alapanyagra. Akkoriban a lakáskultúrához tartozott, hogy a vitrinben a dísz tárgyak alá, az asztalra, éjjeliszekrényre, stb. különböző nagyságú és mintázatú csipkét készítettek. Némelyik nem volt nagyobb egy gyufásdoboznál.

Természetes dolog volt akkoriban, hogy a család részére a pulóvereket és kardigánokat házilag készítsék el. Nekem is volt csavart mintázatútól kezdve, a legbonyolultabb norvég mintás pulóverig minden fajta pulóverem és kardigánom.

A 40-es években divatba jött az angórafonalból készült kötöttáru. Mi is berendezkedtünk angóranylú tartására, emlékezetem szerint volt vagy 25-30 nyulunk. Száraztakarmányként árpát kaptak, azonkívül mindenféle zöld dolgot megettek. Ellátás szempontjából igénytelenek voltak, de a szőrzetüket két na-

ponként kellett fésülni, hogy ne legyen gubancos. Amikor a szőrzetük elérte a kb. 5-6 cm-t, ollóval szépen levágtuk, anyám pedig rokkán fonallá fonta. Az így nyert fonalat saját magunk használtuk fel, vagy a cserekereskedelemben jó áron értékesítettük. A fonal fehér színű volt, de anyám házilag történő festéssel a kívánt színt elő tudta állítani.

Házilag készített „kelim” szőnyeget is, mérete kb. 120x70 cm-es volt, szépen díszítette a lakást. Szüleim 1971-72-ben meghaltak, s a lakás felszámolásakor 2 db. szőnyeg hozzánk került, s a lakásban mi is használjuk most is, elég jól bírja a strapát.

A kézimunkázás csúcspontját jelentette a gobelin készítése. Először kisebb méretűeket készített. Emlékszem a legelsőre – sajnos elkallódott – kb. 90x0p0 cm-es volt, amely egy erdei tisztáson levő kápolnát ábrázolt. A képek igen széles színskálája volt, mivel kg. 70 féle színt kellett felhasználni. Volt olyan szín, amelyből csak néhány öltés volt a képen. A kézimunka újság pontosan leírta, hogy hol, milyen színeket kell alkalmazni, s azt kellett a vászonra átültetni.

Debrecenben volt egy kézimunka-kereskedő, Pikkó Lászlónak hívták. Az üzlete a Kossuth utca elején, majd a háború után a Rákóczi utcában (piacnál) volt. Kézimunka ügyben anyám vele tartott kapcsolatot, horgoláshoz szükséges minden kelléket, a kötéshez fonalat, tűket, stb. mindent itt vásárolt meg. A kereskedő testvére festőművész volt, s egy gobelin vászonra megfestette egy francia festő „Szerelmes pár” c. festményét, s ezt ajánlotta anyámnak elkészítésre. Meg is vette s a hosszú téli estéken hozzá is látott a készítéséhez. Volt úgy, hogy 1 évig nem is foglalkozott vele. Az elkészült kép mérete miatt megérthető, hogy a és súlyos kongréval nehezen lehetett boldogulni. Igen sok szín kellett hozzá, mindet nem is tudta megvásárolni, így aztán saját maga festette meg a kívánt színt. A készítésnek kb. 1942 táján kezdett (akkor vette meg az anyagot) s kb. 1964-66 táján készült el, a heverő aljában volt raktározva egészen 1971-ben bekövetkezett haláláig. Ekkor apám nekünk adta, megkerestük a keretezéshez a megfelelő szakembert és szépen bekeretezte; üveg alá tette, s a lakásunk díszé lett. Apám halála után a lakást felszámoltuk és még 3 kisebb gobelin került hozzánk.

Az uradalom birkatenyésztéssel is foglalkozott. A birkákról a gyapjút 1944-ben levágták, de már nem tudták értékesíteni. Anyám kedvező áron vett egy zsák mosatlan – úgy, ahogyan a birkáról levágták – gyapjút. A zsák súlya 120-140 kg. körül volt. A gyapjút lúgos vízben kimostuk és a napon megszártítottuk, de gubancos volt, s a gyommagvak benne maradtak.

Apámnak volt egy magánpolgári iskolája, s a tandíj fejében a tanulók „robot”-ot teljesítettek, azaz

reggel eljöttek és délig a gyapjú széttépésével, szemét és egyéb oda nem valókat kiszedésével foglalkoztak. A mosásnál összegubancolódtak a gyapjú, így fel lett lazítva és Karcagon kártolták. A kártolás során a gép a gyapjúból minden oda nem való anyagot kiszedett, s kb. 70 cm széles és 5 cm vastag – paplanhoz hasonló – táblát alakított ki. Ez így igen laza és könnyű volt, amit csak meg kellett rokkán fonni. A fonalat festette és felhasználta. A felesleget elcserélte pld. szalonnáért, majd a szalonnát cipőtalpért, cipő készítésre alkalmas bőrre, s így lett nekem „birgerli” csizmám, ami igen divatos volt akkoriban.

Anyám kitalálta, hogy kender fonalat készít. Vett valahol vagy 15 kéve kenderet, s azt áztatni kell. A község szélén volt egy kubik gödör, az alkalmas volt az áztatásra. A kender kévét be kell tenni a vízbe, karóhoz le kell kötni – mert másképp nem merül a víz alá – s rá még földet is kell tenni, hogy állandóan a víz alatt legyen. Az áztatás 3-10 napig tart. Ezen idő alatt fellazul a belső pudvás résztől a kender szála. A kévét meg kell szárítani, majd tilolni kell. A tilolás során a belső pudvás rész összetörik és marad a tiszta kender szál, amit egy fém fésűvel meg kell fésülni, hogy az apró, rövid szálak kikerüljenek belőle. Ez a bizonyos kóc, amit a vízvezeték szerek tömítésre használnak fel.

Anyám a téli estéken sokat volt egyedül otthon. A rádiót hallgatta és közben kézimunkázott. Meghallgatta Arányi Mária (vasárnap délután volt) háztartási tanácsait, a kertművelést, a színházi közvetítéseket és nem utolsósorban Cselényi József – kedvence volt – nótáit.

Apám reggel 8-13-ig tanított. Ebéd után rendszeresen elment a Hangya szövetkezetbe és az ügyvezetéssel kapcsolatos tennivalókat intézte, vagy a község házára ment az iskola vezetésével kapcsolatos dolgokat intézett, de a dolgozatok javítását és a másnapi foglalkozásra való felkészülést is ebben az időben volt.

Vacsora este hat óra körül volt, addigra mindig hazajött. Az estét rádióhallgatással vagy olvasással töltötte el. Szerette a társaságot, ezen belül az adomázást 1-1 pohár sör mellett. Neki a társaság kellett, s ezt a Hangya szövetkezetnél végzett munkánál megkapta. Sokan tudták, hogy délután ott meg lehet találni és fel is keresték. Igen jó, mondhatni baráti kapcsolat alakult ki Miklósvári Laci bácsival, ők ketten vezették a szövetkezetet: Ilyen baráti összejövetelek voltak a vasárnap délelőttié is. Évenként csak egy alkalommal maradt ki – mondván takarodó után – amikor megünnepelték Kátay Zoltán névnapját.

Igen erős dohányos volt, rendszerint Hercegovina-t szívott, de volt úgy, hogy saját maga töltötte a cigarettát. Egy alkalommal felmérte a napi fogyaszt-

tását, kínálással együtt 96 db. volt. A dohányzás, a tanítással együtt járó sok beszéd, a poros padló, valamint a kántorsággal együtt jár a tüdő erős igénybevétele, ami összességében tüdőasztmához és tüdőtáguláshoz vezetett. Amióta az eszemet tudom, már ebben a betegségben szenvedtem.

Ezek a betegségek erős köhögéssel jártak, nem kapott levegőt, olyan volt; mintha fuldokolna. Az erőlködéstől az arca kipirult. Kezdetben a betegség ellen, a köhögési rohamokkal szemben orvosság nem is volt, csupán olyanok, a melyek a tüneteket csökkentették. Volt egy barna por, amit meg kellett gyújtani, s ennek a füstjét lélegezte be. Később kapott folyadékos orvosságot is, amit porlasztva lélegezett be, ahogyan szűk családi körben említettük „pumpált”. Egy orvos azt mondta neki; hogy ezekkel a betegségekkel 90' éves korig is el lehet élni., csak az a kérdés, hogy a szíve meddig bírja, s ez igaz is volt. A szíve erősítése céljából az utolsó 10 évben többször volt Strofantin (szívgyógyszer) kúrán. Igen érdekes a hasonlóság, hogy az öccse, aki Hosszúpályiban volt tanító (egyúttal kántor is) hasonló körülmények között élt, s ő is hasonló betegségben szenvedett és a szíve miatt ment el 60 éves korában .

Apám volt a református egyháznál a kántor. Minden vasárnap délelőtt és a téli időszakot kivéve délután is volt istentisztelet. Ehhez járult még a temetésekben való részvétel is. Itt mindig énekelni kellett és igen igénybe vette a tüdejét. A templomban harmónium volt, amit lábpedállal kellett neki fujtatni. Igen sokszor a templomi szolgáltatás közben fogta el – éneklés közben – a roham. Nagyon sokszor a roham mellett még tudott harmóniumozni, de volt úgy, hogy az se ment, ilyenkor csend állott be. A gyülekezet részéről az éneklés is abba maradt, s megfeszített figyelemmel figyeltek a karzatra. Néhány másodperces kihagyás után felhangzott a harmónium hangja és a gyülekezet fellélegzett, folytatták az éneklést.

Joggal felvetődik a kérdés, ha nem volt még akkor villany, milyen lehetőségek voltak a kulturális igények kielégítésére? Apám – már máshol írtam róla – a „Pesti Hírlap”-ot járatta. Ez polgári napilap volt; minden számában volt tárca, novella. Azonkívül a szombati számhoz volt melléklet, kb. egy olyan kiadvány nagyságú, mint most a Nők Lapja. Ebben a mellékletben sok riport, vers, folytatásos regény, novella, elbeszélés, stb. volt. Szinte egy hétre adott olvasnivalót. A napi számoknak is volt melléklete, éspedig – kb. A/4-es méretben – kettő vagy négy oldalas fekete-fehér képes melléklet a legfrissebb belpolitikai és világpolitikai eseményekről. Évvégén pedig más- és más témakörökkel – kedvező fizetési feltételek mellett – egy témáról összefoglaló kiadvány jelent meg. Látható, hogy a

kiadó cég igyekezett az olvasótáborát mindjobban kulturális vonalon kielégíteni.

A Nők Lapjához hasonló képes folyóirat volt az „Úriasszonyok lapja”. Ez heti lap volt. Emellett még járatták a „Tündérujjak”-at, ami kézimunka újság volt, erről már írtam.

A felvétel kb. 1929-30-ban készült.

*Álló sor: bal szélén Miklósvári László, mellette apám
Ülő sor: balról jobbra: Szívós Emília, Diviczki Jánosné és anyám.*

A 30-as években a községben alig volt még rádió. Igen nagy gondot jelentett a működtetéshez az elektromos áram előállítása, magyarul mondva házilag kellett áramot előállítani. Az első rádiónk olyan volt, hogy a hangszóró külön volt, zsinórral kellett csatlakoztatni a vevő készülékhez. A vevő készülék a középső szobában volt, s mindkét szobában volt hosszabbító útján konnektor kiépítve és oda kapcsoltuk be a hangszórót.

Az elektromos áram előállításnak igen különböző vállfajai voltak. Állandó jelleggel volt egy anódtelep (akkora volt, mint egy aktatáska), ami nem volt más, mint sok zseblámpa elem összedolgozva. Ez még kevés volt, mert szükség volt még más áramforrásra is, ilyenek voltak .

– volt úgy hogy savas akkumulátort használtunk. Olyan volt, mint a gépkocsi akkumulátor, a végére állítva. Ezt a karcagi villanytelep kölcsönözte ki, s töltötte fel 8-10 naponként. A töltéshez a be- és kiszállítását a postás végezte. A rendszer eléggé problémás volt, másikat kellett keresni.

– egy nagyszájú kb. 2 l-es üveghez hasonló üvegben volt egy szén rúd, amelyet cinhenger vett körül, a vizes oldatba szalmiáksót kellett tenni. Az

egész soros kötéssel volt egybe fűzve: A só rárakódott a hengerekre, hetenként le kellett róla kaparni, a só elmarta a vezetékszálakat, azok eltörtek, így aztán ezzel is igen sok gond volt, de a helyszínen meg lehetett oldani. Másik módszer is volt:

– kb. 50 cm. átmérőjű cseréptálba tettünk réz és cinlemez, kettő közé pedig parafa dugót. A vizes oldatba kékkövet kellett tenni, ez is sorosan volt kötve. Ezeken is lerakódott a só és elmarta a vezetékeket. Ezt a módszert a tél kivételével lehetett alkalmazni, mert az egész a verandán volt.

Új rádiót 1938-ban vettünk, ez már korszerű volt, a hangszóró is be volt építve. 1944 év végén az oroszok minden rádiót összeszedtek, májusban hozták vissza a roncsokat. Így aztán megint új rádiót kellett venni. Amikor Leányvárra mentünk, ott volt villany, így minden probléma megszűnt.

Karcagon volt városi könyvtár s annak volt nyomdai úton készített katalógusa. Később ősszel apám elkérte tőlük 1-2 napra, és belőle kiválasztottak vagy 30-35 könyv címét és ezzel a listával küldte vissza a katalógust. A könyvtár – a lista alapján – mindig küldött 5-6 könyvet, amit aztán kiolvasás után cseréltek, szintén a postás útján.

Ebben az időszakban a házimunkában a legpiszkosabb munkát a lámpák kezelése jelentette. Volt egy 3 l-es petróleumos kannánk, amit 3-5 naponként újra kellett tölteni. A konyhában 8-as lámpával, míg a szobákban 11-es és 15-ös lámpával világítottunk, volt úgy, hogy mindkettő égett. A lámpákat 2-3 naponként kellett utántölteni, míg a lámpák üvegeit – ami kormos, is volt szinte mindennap kellett tisztítani, ronggyal és újságpapírral.

Szüleim; eléggé korán elhaltak. Anyám agydaganatot kapott, 1970 májusában volt a műtétje, megállapították, hogy a daganat rosszindulatú. A műtét után kb. 10 hétig jól érezte magát, majd a daganat újból nőtt és kihatott az agy működésére, 1970. október 22-kén elhunyt.

1971.január 28-kán.a reggeli órákban telefonáltak – apám szomszédasszonya – hogy az apám az éjszaka meghalt. Ő a földön feküdt, feje alatt volt összehajtv a kucsmája. Valószínű, hogy a rohama miatt a földre került, lefeküdt, számolva, hogy majd jobban lesz, itt érte a halál. Mindketten a lőrinci temetőben vannak eltemetve.

Egyke gyerekként 1927. június 30-án születtem, mivel apám Gyula volt, én is ezt a nevet kaptam; sőt a fiam is. Keresztanyám – anyám egyik unokatestvére – Brágya Katalin, a keresztelésem idején még középiskolás volt. Később - mivel állást nem kapott - belépett a szerzetesrendbe, rajzot és kézimunkát tanított. A rendje Budán volt, mindjárt itt a Móricz Zsigmond körternél. A rendbeli neve Mária Myrianna volt.

A községben óvoda nem volt, de a tavaszi időben – úgy emlékszem két alkalommal – Debrecenben a

Homokkerti templommal szembeni óvodába jártam, természetesen nagyapáméktól. Erről fénykép is van. Emlékszem az óvodai vizsgán vasutas voltam, a fejemen a nagyapám vasutas sapkája volt, kitömve néhány újsággal.

A községi elemi iskolában végeztem el a négy elemi, erről az „Értesítő könyvecské”-t idecsatolom. Apám mindig arra törekedett, hogy ne legyen kivételezett gyerek, így az elemi iskolában sem voltam libling. Játzópajtásaim az osztálybeli gyerekek voltak, s ugyanúgy viselkedtem, mint más rendes gyerek, fára másztam, kerítésen keresztül mentem haza, stb. Nekem is volt palatáblám az első osztályban, de elkallódott a háború és költözködések idején. Az irkákat, olvasókönyvet hátizsákban hordtam, megelőztem a mai kor divatját. Különösen az első elemi idején igen sokat betegeskedtem, így többek között voltam vörhenyes is. Dr. Dezsényi adott injekciót, hogy elmulassa a betegséget, ami sikerrel is járt, azonban más betegségekben kiütkezett. Így pld. szemgyulladás kaptam, szemcseppekkel kellett kezelni, majd a tüdőm egy tenyérynyi nagyságú helyen a hátamhoz ragadt, barna színű folyadékkal ecsetelték szüleim a hátamat. Ennek a betegségnek a nyoma még ma is látszik, tüdőrontgen alkalmával mindig megkérdik, hogy mi az ottan. A különböző betegségek miatt elég sokat hiányoztam, az értesítő szerint: elsőben 51, másodikban 35, harmadikban 25, míg a negyedikben 13 félnapot, azaz tanítási napot.

Elemi iskolás koromban a nyarat mindig az apai nagyszüleimnél töltöttem. Emlékszem, hogy előfordult, az évváró napján a nagyapám már nálunk volt és vitt Debrecenbe. Nagyon sokszor az átadás-átvétel a karcagi állomáson volt, mivel a két irányból érkező vonatok között az időkülönbség csak 1-2 óra volt.

Középiskolai tanulmányaimat Debrecenben a Református Főgimnáziumban kezdtem el. Őszintén meg kell mondani, hogy a tanulmányi akadályokat az első két évben igen nehezen gyűrtem le, főleg latinból és rajzból. Az első osztályban már megkezdtük a latin nyelvvel való foglalkozást, míg a harmadikban ehhez jött még a német nyelv is. Az első osztályban már megkezdtük az algebra tanulmányozását, míg a polgári iskolákban ezt a harmadik évben kezdték el. Az átmeneti gyenge szereplésem miatt, felmerült a szüleim részéről, hogy másik gimnáziumba visznek el, így pld. felmerült a karcagi. Ezt az osztályfőnököm ellenezte, mondván: majd kinövi, úgy látszik, hogy ő már látta bennem a szunnyadozó tehetséget. A harmadik évtől kezdve megtámaszkodtam, jó rendű lettem és kaptam tandíj kedvezményt is. A harmadik évben új osztályfőnököt kaptunk Dr. Nagy Gábor személyében, aki mellesleg történelmet is tanított. Ő később bevonult a hadseregbe és vezérőrnagyi rendfokozatot ért el.

Az oktatási rendben a porosz elv érvényesült. A tanár bevezette az órát, kijelölte a könyvből, hogy mit kell megtanulni, amit aztán a következő órán visszakérdezett. Volt néhány goromba tanár is, így pld. dr. Hoffer András (földrajz tanár) és Félegyházy Zászló, aki rajztanár volt, mellesleg festőművész. Így aztán minket abból a szemszögből nézett. Volt egy képe a Déry Múzeumban „A vasaló nő”, s valaki ceruzával ráírta „gorilla”, mert ez volt a gúnyneve, az arccsontja miatt kapta ezt a nevet.

A gimnáziumi idők alatt apai nagyszüleimnél laktam. Abban az időben a villamos igen drága volt, így aztán sokat gyalogoltam. Az iskola kb. 2 km-re volt, s sokszor volt délután külön foglalkozás, így aztán ez 8 km-t jelentett. Amikor harmadikba jártam, nagymamám beteg lett, meg is kellett operálni; emiatt április 1-től beköltöztem az internátusba, mégpedig a 32.sz. szobába. Erről az időszakról nem akarok írni, mivel nem sokat változott az élet a „Légy jó mindhalálig”-tól.

Négy gimnázium után a tanulmányaimat a „Társulati Kereskedelmi Középiskola”-ban folytattam. Itt jól éreztem magam, jó tanuló is voltam. Igen jó német tanárunk volt dr. Hégel Flórián (meghalt 1945 nyarán):

Harmadikban már olyan jó német tudásom volt, hogy szavakkal kellett volna bővíteni a készségemet és társalgási nyelv elég jól ment. Jó tanáraink voltak, így pld. dr. Naményi Béla, aki gyorsírást tanított, emellett törvényszéki gyorsíró szakértő is volt. Feleségének volt jól menő, közismert gyorsíró iskolája és tánciskolája, férje mindkettőben tanított.

Az első két évben Martin Antal alhadnagnál (Liba kert, Viola u. 1. sz.) laktam, Győri Ferencsel (papája Tiszafüreden volt nagytrafikos) és osztálytársammal Balog Istvánnal (papája Dombrádon volt vasutas). Házigazdánk a debreceni 6.sz. Helyőrségi kórházban volt egészségügyi raktárvezető. Itt kerültem először kapcsolatba a hadsereggel. Esetenként bevitt bennünket a kórházba is. Dél bácskai – sváb – születésű volt, jól beszélt németül, I. Világháború idején Szerbiában volt, ismerte a cirill betűket, aminek, aztán később hasznát is vette.

Harmadik negyedik évben a Zápolya utcában laktam, Hary Károly cipőgyári munkás családjánál. Feleségének kifőzdéje volt a Rákóczi utcában (a piacnál) és igen sokszor besegített neki. Étkezni mi is ide az étkezdébe jártunk. Fia tanítóképzőbe járt, Konyárra való leányt vet t feleségül és ott lett tanító is a háború után. Harmadik évben velem lakott Vaszkun László (osztálytársam volt) apja Buj községben volt görög katolikus lelkész. Negyedik évre nem jött vissza.

Negyedik évben Kurucz Bertalannal laktam, aki tanítóképzőbe járt, majd az egyetem népművelési

szakát végezte el. Később ő lett a szentendrei szabadtéri múzeum főigazgatója.

1944. március 31-én a német megszállás miatt országosan a tanítást beszüntették, Debrecenben is több iskolában németeket helyeztek el. Aztán jött a háború. Az oktatás úgy január elején kezdődött el. Én is úgy 11-e körül mentem vissza. Osztálylétszám úgy 55 fő körül volt, mivel az iskola két negyedikes osztályát összezsúfolták a piarista kereskedelmi két negyedikes osztályával. A tanárokat is egy tantestületbe szedték össze. Az oktatás eléggé dögött, állandóan volt hiányzó, betegség, rendőri felügyelet, kihallgatás, stb. miatt. A ballagás után kiadták a tételeket, a tanulást részben Debrecenben, majd otthon végeztem. 1945. július 9-kén kezdődött el a szóbeli érettségi, én 13-ára kerültem a névsor miatt.

Ez pénteki nap volt, megfogadtam, hogy átmegek, életemben nem leszek babonás.

Az érettségi vizsga lefolyása igen lojális volt. Előtte megkaptuk, hogy kitől, mit fognak kérdezni. Egyetlen egy fő bukott meg magyarból, mert azt nem tudta, hogy Balassi Bálint ki volt, mit írt, hol halt meg, stb.. Egy kukkot sem tudott róla. A pótvizsgán megkérdezte a tanár mit nem tudott és tudja-e már? Azt kérdezték tőle. Vele később találkoztam Debrecenben, vendéglátó-ipari egységeknél – többek között a színház melletti művész presszóban volt főpincér (papája Nádudvaron volt korcsmáros).

Az érettségi után mindenki ment amerre látott. Későbbiek során néhány osztálytársammal találkoztam.

Meg kell említenem Berci Karcsi jó pajtásom nevét. Vele igen sokat játszottam, nyáron még nálunk is ebédelt. Bányai darálós unokája volt. Bogárcsiban laktak, egy fiú és egy leány testvére volt. Berekfürdőn – akkor még Karcaghoz tartozott – létesült egy üvegyár, oda ment dolgozni, kaptam tőle egy fél literes főzőpoharat, amit igen sokáig őriztem. Emléket mai napig őrzöm.

Életem további alakulása röviden: 1948 tavaszán elmentem dolgozni a Csepel Művekhez, először segéd munkásként, majd irodában dolgoztam. 1949 április 4-én bevonultam katonai szolgálatra Pécsre. 1949 őszén felkerültem a Hadtáp Tiszti Iskolára, ahol egy éves oktatás után 1950. szeptember 24-kén főhadnagyként felavattak.

Először Tapolcán majd Kiskunhalason szolgáltam. 1953-56-ig Budapesten tanultam a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián. Az akadémiát kiváló eredménnyel végeztem el (nevem ott van az akadémia dicsőségtábláján (1957-től Budapesten szolgáltam különböző beosztásokban, elértem az alezredesi rendfokozatot, s 1980. március 1-jén nyugállományba kerültem).

1951. május 14-kén kötöttem házasságot Rétvári Ilonával, házasságunkból Gyula fiam született 1952. október 26-án.

A FALU GAZDASÁGI ÉLETE

A község lakóinak mindennapi élete attól függött, hogy milyen az ország gazdasági helyzete, hol és mikor tud megfelelő (megfizetett) munkához jutni. Éppen ezért ebben a részben megpróbálom felvázolni, hogy az egyes időszakokban hogyan alakult az élet, hogyan alakultak a megélhetési viszonyok. Ezen a témakörön belül foglalkozom

- az 1930-as világ-gazdasági válság khatásaival,
- milyen fordulatot hozott, az 1935-ben Gömbös miniszterelnök részéről meghirdetett „győri program”,
- hogyan vészeltük át s háborús időket,
- megjelent az első orosz katona,
- a politikai élet kialakulása,
- a földosztástól Leányvárig.

a) Az 1930-as világgazdasági válság khatásai:

Annak idején a politikai gazdaságban úgy tanították, hogy a nagymértékben megtermelt, felhalmozott, de értékesítésre nem került árualap megrázza gazdasági életet. Mivel az országok gazdasági élete összekapcsolódott, lavinaszerűen bekövetkezik a válság. F.~ most nem akarok fejtegetésbe bocsátkozni, hogy az úgynevezett 1930-as világ-gazdasági válság hogyan és miért keletkezett, de tény, hogy volt és nagyon is éreztette hatását. A hatás hullámai hazánkat is elérték, s különösen az ipari munkásságot és a mezőgazdaságban dolgozókat érintette.

A mezőgazdaság megsegítésére és fenntartására az állam a kisbirtokostól kezdve a nagybirtokig támogatást nyújtott, éspedig a megtermelt javak (gabona) felvásárlása, majd újbóli értékesítése után. Felvásárolta a gabonát – pld. a búzát – a kereskedelmi áron, majd azt vegyileg megfestette olyan festékkel, ami miatt emberi étkezésre nem lehet felhasználni, de állati takarmányozásra igen. Természetesen az így megfestett gabona ára már jóval olcsóbb volt. Lehet, hogy valamilyen adminisztratív megoldás is volt benne, mert „bolettás” rendszernek hívta a köznép.

Az őszi mezőgazdasági munkák befejeztével (cukorrépa betakarítása) tavaszig semminemű mezőgazdasági munka nincsen. A szántást, trágyahordást, stb. az uradalom elvégeztette a cselédjeivel. Igen korlátozott számban az uradalom napszámokat tudott foglalkoztatni télen is, pld. fakivágásra, faültetésre, stb. Ezekben a nehéz időkben az uradalom is karcsúsított – ahogyan most mondják – megszüntette átmenetileg ezeket a munkálatokat, vagy a saját cselédjeivel végeztette el. Magyarán mondva, csökkentette az önköltségét. Ez azt jelentette, hogy

télen semminemű. pénzkereset nem volt. A válság több évre elhúzódott, a tartalékok évről-évre csökkentek, s mindinkább nagyobb és nagyobb lett a megélhetési gond, élni, enni kellett, ami fűtést, a napi étkezést, gyerekek iskolába járatását jelentett. Ezekben a téli hónapokban abból lehetett élni, amit tavasztól-őszig megkerestek és tartalékoltak.

A napszám igen alacsony volt, 80 fillér. Ugyanakkor a cukor állami monopólium volt és a kocka- illetve kristálycukor egy pengő és valahány fillérbe került.

A nyomor enyhítésére a községi vezetés többször „ínségmunká”-t szervezett, ami mai nyelven csak „közhasznú munká”-nak neveznek.

Mi is volt ez tulajdonképpen? A legrászorultab- bak részére munka lehetőséget biztosított, a községben a kövesút mindkét oldalán, valamint a település K-i és Ny-i szegélyén vízelvezető árkot ástak. Ilyen és hasonló munkát láttak el.

A nyomor és a szenvedés az iskolás gyerekeket sem kerülte el. Apámtól hallott két eseményt szeretnék megemlíteni. Nagyon sok szülőnek még kettő fillérje sem volt, hogy az iskolába járó gyerekeknek irkát vehessen. A gyerekek pedig az iskolában valamibe írnia kell? Megoldás? Apám a község pénzén a Hangya szövetkezetben vett csomagoló papírt, felvágta, összefűzte és ebbe írtak a gyerekek.

A másik eset sokkal elszomorítóbb és elkésztető. Tanítás közben az egyik tanuló elvesztette eszméletét és kiesett az iskolapadból. Fellocsolták, magához tért, s kiderült, hogy 24 órája semmit sem evett. Apám a tanítást félbeszakította, azt mondta:

– Álljon fel az, aki ma reggel nem evett semmit sem! – Felálltak elég sokan, számukra nem emlékszem. Majd folytatta:

– Maradjon állva az, aki tegnap este nem evett!

Néhányan leültek. Tovább:

– Maradjon állva az, aki tegnap délben sem evett!

Néhányan leültek és ez így folytatódott az idő függvényében visszafelé. Végül már csak néhányan álltak. Kiderült, hogy ők 24 órája és azontúl némi idővel nem ettek semmit sem.

A népi írók könyveiben sok helyen olvashatunk arról, hogy a gyerek este éhes, enni kér. Mire az anyja jóságosan így válaszol.

– Kisfiam! A kenyér már elment aludni, menjünk mi is fekdüdjünk le.

És a gyerek lefekszik éhesen, a szülője pedig bánkodik, mert a kisfiának még egy szelet kenyeret sem tudott adni.

A népi írók és újságírók a 30-as évek közepétől folyamatosan jelentetik meg könyveiket, riportjaikat, amelyek a parasztok életével foglalkoznak. A nyomor megjelenik az újságok hasábjain is. A "Virradat" újságtól volt kint egy újságíró (az újság a Nyilaskeresztes párt lapja volt) és megírta, hogy még gyufára sem telik, mert köcsögben viszik át a paraszat egyik házból a másikba.

Meg kell mondani őszintén, hogy a község igen szegény volt. A lakosság kétkezi munkával kereste a kenyerét, később a helyzete valamelyest javult, de nem sokat. Nagyon meg kellett küzdeni a mindennapi megélhetésért. A község el volt zárva a külvilágtól, mert Karcag 13 km-re, Füzesgyarmat 19 km-re volt (ezekkel volt közúti összeköttetése) a többi falvak Szerep, Biharnagybajom 8-10 km-re és velük csak talajúton volt közlekedési lehetőség. Autóbusz járat nem volt, a legközelebbi vasútállomás Karcag. A vasút is eléggé drága, s egy lovas fuvar Karcagra 5-6 pengő. Legegyszerűbb közlekedési eszköz maradt a gyaloglás, vagy a bicikli. Én magam is, amikor már 14-15 éves voltam, a szüneteknél Karcagról mindig gyalog mentem haza. Úgy lehetne összefoglalni, hogy a lakosság saját erejére élni akarására és az adott lehetőségekre számíthatott a fennmaradás érdekében.

b.) Milyen fordulatot hozott az 1935-ben meghirdetett Gömbös miniszterelnök „győri program”-ja?

Németországban az 1933-ban megtartott választás következményeként Hitler Adolf lett a miniszter elnök, az ottani megfogalmazás szerint a „kancellár”. Legelső tevékenységéhez tartozott, hogy egyoldalúan kinyilvánította, hogy az 1920-ban Németországra ráerőszakolt békeszerződést nem érzi magára kötelezőnek, megálázó a német népre ez a békeszerződés, felmondja, nem fogja betartani. Új politikát hirdetett meg, magyarán mondván Európában a politikai élet terén új erők és elképzelések jelentek meg, ami aztán később kihatott egész Európára.

Ennek az új politikai irányvonal hatása nálunk is érezhető volt. Gróf Bethlen István 1921-1932-ig volt miniszterelnök. Ez idő alatt az ország belpolitikailag megszilárdult, és pedig: sikerült normalizálni a gazdasági életet a vesztes háború után; 1927-ben bevezették a Ft-ot, megszűnt a koronával az infláció; korlátozott körülmények között működhetett legálisan a Szociáldemokrata Párt 'és s szakszervezet (Bethlen-Payer paktum). Mondhatni lerakta egy polgári demokratikus rendszer alapjait.

Feltételezhetően Németországhoz való közeledés hatására a politikai életben egy jobbra tolódás mutatható ki, 1935-ben Gömbös Gyula lett a miniszterelnök, s Győrben tartott nagy-gyűlésen meghirdette a maga politikai irányvonalát, amit aztán „győri program”-nak neveztek el. Ekkor már vége volt a

világ-gazdasági válságnak, valamint a program hatására megindult egy felemelkedés. Az országon belül – elsősorban katonai szempontból – megkezdődött egy beruházási sorozat, ez pedig igen sok földmunkát igényelt, s itten kapcsolódik be a község, mert kubikus munkaerőre nagy szükség volt.

Minden évben, – kora tavasztól kezdődően – különböző munkahelyekre kisebb-nagyobb létszámokban mentek el (kubikra) dolgozni. Részt vettek többek között a szentkirályszabadi (Balaton mellett van) és a margitai (Nagyvárad mellett van) repülőtér, a Szolnok-Debrecen közötti második vasúti vágány építésénél, a Budapest-Gyöngyös közötti telefonvezeték (földkábel) fektetési munkálatainál. Ezek mellett még igen sok helyen dolgoztak egyes helyeken több évig.

A körülményekhez képest jól fizető munka volt, a kosztion lehetett spórolni. A keresetet aztán hazaküldték a feleségeknek, akik aztán gyűjtögettek. Az így szerzett pénzt, mivel a kubikusok nagy része fiatal házas volt, házépítésre fordították. Egy évi keresetből meg lehetett venni a faanyagot és a cserepet, másik évből a vályogot, s tető alá is lehetett hozni a házat. Legrosszabb esetben a harmadik évben fejezték be az építkezést. Ezért aztán szükséges volt a községi vezetés részéről új házhelyek kijelölése. Az új telepen a házak aztán gomba módra szaporodtak.

A házakat vályogból építették, de a községben ilyen nagy mennyiség kivetésére munkaerő nem volt (létszám sem). A községi előljáráóság nem engedett cigányt a községben letelepedni, de megengedte – korlátozott létszámokban – néhány fiatal házaspár ideiglenesen vályogot vethetett, elsősorban Szerepről, Biharnagybajomból jöttek.

Az itthon maradt asszonyok pedig a távolban levő férjeiknek, családtagjaiknak küldték az 5-6 kg-os kenyeret, a házilag készített lebbencstésztát, a krumplit, stb.. A postán a forgalom megnőtt (a pénz jött haza, a csomag ment) és 1-2 év alatt magasabb kategóriába került a hivatal. Az eddigi 1 fő állandó hivatalvezető mellé kettő fő kiségitőt fel lehetett venni.

1944. április 2-án megkezdődött az ország bombázása. Elsősorban katonai létesítményeket, közlekedési csomópontokat ért támadás. Az eddigi kiegyensúlyozott élet megszűnt, mindenki érezte, hogy a háborút elvesztettük, de nem tudtuk, hogy mikor ér ide a frontvonal. Így aztán 1944. nyarán a kubikus munkacsoportok egymás után szépen haza jöttek. Azt is lehet mondani, hogy befejeződött egy korszak. 1945 után kb. két évig folyt a rom eltakarítás, igaz ekkor mindenki talicskázott és lapátolt, beruházás nem volt, nem kellett a kubikus munkaerő. Későbbiekben amikor megkezdődtek a különböző nagyméretű beruházások, mindent gépesítettek, kézi lapátoló munkaerőre nem volt szükség.

Kb. 1936-tól (1937-től?) kezdődően – azt hiszem két-három ízben – ki lehetett menni mezőgazdasági munkára Németországba. Úgy március-április hónapban mentek ki és őszig voltak kint, létszámuk évente kb. 40 fő volt. Kerestetük egy részét kint márkában megkapták és lehetett vámmentesen a vásárolt cikkeket hazahozni. Elsősorban kerékpárt hoztak haza, amit aztán itthon eladtak. Mi is vettünk egy ilyen női kerékpárt, igen jó strapabíró gép volt. 1946-ban amikor eljöttünk a községből, akkor adtuk el. A mezőgazdasági munkacsoport odakint hogyan élt nem tudom.

c.) Hogyan vészeltük át a háborús éveket?

Az angol-szász csapatok partra szálltak Szicíliában és Olaszországban előrenyomulva, őket a Monte-Casinsonál tudták megállítani. Innen már a távolsági bombázók (Liberátor) hatósugarába kerülünk és megkezdődött az ország bombázása. Az első támadás Budapestet 1944. április 2-án – Virágvasárnapon – érte, míg Debrecen június 2-án.

A németek bevonulását követően számos iskolát szálláshelyül lefoglaltak maguknak, így az iskolai tanítást március 31-én - kormányrendelet alapján – befejeződött, anélkül, hogy bizonyítványosztás lett volna. Én is hazajöttem és kb. 1945. január 6-8-ig otthon tartózkodtam.

A községi vezetés előtt két jelentős feladat volt:

- meg kellett szervezni a lakosság – légvédelmi riadó esetén – riasztását,
- meg kellett szervezni az önkéntes tűzoltóságot, a tűzvédelmet.

A községi képviselő testület ezt a két feladatot összevonta, kialakítottak egy rendszert, melynek vezetőjéül apámat bízták meg.

A lakossági riasztás rendszere

Összeírták az otthon levő 14-18 éves fiatalok fiúkat, ezek alkották mindkét feladat személyi részét. Az, hogy hányan voltunk, nem tudom. Úgy emlékszem 8 fős csoportokat alakítottak ki, elhelyezésük a községháza udvarán – egyik épületben levő levente fogda volt.

A csoportból 2 fő (2-2 órás váltással) a református templom tornyában volt, mint tűzfigyelő. Feladatuk a falu és környékének figyelése volt, nem keletkezett-e valahol tűz. (Volt olyan hivatalos közlemény, hogy az ellenség a lábon álló gabona megsemmisítése céljából repülőgépről gyújtólapocskákat szór le.)

1 fő ugyancsak váltással, a községháza egyik irodájában az állandóan szóló rádió mellett ült és hallgatta, hogy mikor rendelnek el lakossági riasztást. A községháza épülete mellett fából építettek egy magas állványt (létrán lehetett felmenni) és ott is volt 1 fő, mint figyelő. Ha a rádió elhangzott a riasztás

akkor az állványon levő figyelő, a felfüggesztett ekevasat egy vasdarabbal, sűrűn megkongatta, ez volt a riasztás jele.

Azt hiszem mindenki ismeri, hogy milyen a birkakolomp vagy a csikócsengő hangja. Minden utca ezekből kapott 1-1 db-ot (vagy csengőt vagy kolompot). A központilag leadott jel alapján az utca lakóit ezzel a kolomp (csengő) szóval riasztották. Az utca lakói között – házankénti váltással – naponta történt ez a másodlagos ügyeleti rendszer. Jól bevált. Hasonló kolomp (csengő) szó jelezte a riadó végét.

Az akkori időben délelőtt az angolszász gépek berepülése miatt volt légiriadó. A nehéz bombázógépek- Liberátorok 6-7.000 m. magasan, zárt kötelékben repültek, s a motorok zúgása erős morajjá sűrűsödött. Az emberek az utcán állva, mint cirkuszi mutatványt nézték, hogyan mennek a gépek Debrecen bombázására. A gépekről alumínium csíkokat eresztettek ki nagy tömegben, hogy megzavarják a németek működő lokátor rendszerét, a vadászgépek irányítását, stb. Ezek mint csillogó karácsonyfa díszek, szépen, lassan ereszkedtek alá.

Később pedig az orosz gépek berepülése miatt volt légiriadó elrendelve. Ezek a gépek Tito részére szállítottak hadianyagot, rendszerint este 21-22 óra körül jöttek terhelve és hajnalban üresen mentek vissza, így aztán a légiriadó időtartama eléggé hosszú volt. Az első esti légiriadó alkalmával az emberek eléggé zavartak voltak. Az emberek az utcán csoportokban beszélgettek, de látszott rajtuk a félelem érzése. Az eddigi életüktől más események zajlanak és még nem szoktak hozzá. Volt olyan fiatal asszony, aki az ágyból kilépve, papucsot húzott a lábára, hálóingére kendőt terített és úgy mászkált az utcán. Senki nem rökönyödött meg, és valószínű, hogy ő sem fogta fel öltözkédésének jelentőségét. Volt olyan, aki izgalmában az ágya mellől lekapta férje katonai fényképét és azt szorongatta. Igen sokszor tapasztaltam, hogy amikor a községben tűz volt és félreverték a harangokat, s ennek a különleges hangzása milyen hatással volt az emberekre. A nyugodt élet felborult, az emberek arcán a veszély érzése jelent meg, szinte felbolydult az élet – méhkaptárhoz lehetne hasonlítani – a mozgások kiszámíthatatlanná váltak. Figyelték a templom tornyából kidugott piros zászló irányát, és arra az irányba rohantak, tűz van; tűz van, kiáltással rohantak, magukkal vitték azokat is akikbe üköztek. Valaki bajban van, menni kell neki segíteni. Ilyen és hasonló körülményeket lehetett tapasztalni az első éjszakai légiriadó alkalmával is. Később az emberek megszokták, kijöttek az utcára, elbeszélgettek egymással, hallották a repülőgépek moraját, majd haza mentek és lefeküdtek.

Közel volt hozzánk a Berettyó hídja és este több alkalommal is kimentem oda hallgatózni. Persze semmit sem láttunk, csak a motorzúgás hallatszott.

Nagyvárad támadásakor lehetett látni a gépágyuk nyomjelzős lövedékeit a levegőben.

Igen eltérő volt az angolszász légierő és az orosz gépek támadási stílusa. Az USA hadba lépésével tömegesen gyártani kezdték a nagy hatótávolságú bombázó gépeket és más hadianyagot. Egy-egy bombázógép kiszolgálásához szükséges volt:

- két pilótára,
- két lövészre,
- egy bombavetőre,
- egy navigátorra,
- egy rádió kezelőre.

Így összesen 7 főre. A gépek kiszolgálására volt elég ember-anyag. Az emberek kiképzése szalagszerűen ment, mindenki csak azt tanulta meg, ami közvetlenül a működéséhez kellett, pld. a pilóta le- és fel szállni, a gépet a levegőben vezetni, stb.. Többet nem.

A kötelékeket oldalt vadászgépek kísérték. Ha mégis 1-1 gép – a német vadászgépek miatt – elszakadt a köteléktől a jól látható Balaton felé vette az útját, s onnan rádió irányítással haza vezették. A bombavetés módszere az volt, hogy a kijelölt célterület felett egy gép fekete körcsíkot húzott, a amikor a kötelék ide érkezett, a bombákat kioldották. Így aztán nagyon sokszor előfordult, hogy a vasútállomás helyett a bomba a János bácsi kertjébe esett és a családi ház áldozattá vált. A korabeli sajtó ezt a módszert szőnyeg bombázásnak nevezte el. Méltatlanul felháborodva közölve, hogy polgári célpontokat támadtak meg.

A német vadászgépek az első időszakban megpróbálták a köteléket szétugrasztani, de ezek nem sok sikerrel jártak. A későbbiekben pedig már gép sem volt a kötelék támadására. Igaz az, hogy Németország haditermelése 1944-ben magasabb volt, mint pld. 1940-42-ben volt, de a több éves háború miatt már nem volt elég képzett vadászpilóta aki a légi harcban részt vegyen. A kiképzett tartalékok kimerültek.

Emlékezetem szerint egy-egy ilyen kötelék – az akkori újsághírek szerint – kb. 150-250 bombázó gépből s az őket kísérő vadászgépekből állott, és úgy 6-7000 m-en repültek. Elég magasan repültek, meg sem lehetett számolni őket, csak a dübörgés volt hallható.

Csak a német hadseregnek volt 100 mm-es légvédelmi lövegjeik – de az is elég kevés – amelyek felvehették velük a versenyt. A magyar hadseregnek csak légvédelmi gépágyúik voltak, amelyek kb. 2800 m-re hordtak, így a harcot velük fel se vehették.

Az oroszok éjjel támadtak és a területet világító testekkel „Sztálin gyertya”-kkal világították meg, s kizárólagosan hadi célpontokat támadtak meg. Kiemelkedő esetnek hozom fel a következőt. Debrecenben a mostani Piac utcában volt a Pannónia – egy emeletes – szálloda, amelyben német tisztak laktak. Az egyik éjszakai támadás során az utca sorából csak ezt az egy épületet emelték ki (kapott találatot).

Természetes, hogy este, a lámpagyújtással egyidőben az ablakokat el kellett sötétíteni, hogy semminemű világosság ne szűrődhessen ki. Sokan – mivel ebben az évben már volt nyári időszámítás – lámpát sem gyújtottak, mondván lehet látni, meg aztán a „petró” drága. Kilenc órakor még elég világos van, beszélgetni meg sötétben is lehet. Ebből az elsötétítésből adódóan felmerült, hogy az egész községet "el kell sötétíteni". Az oroszok éjjel jártak és felmerült az a gondolat, hogy holdvilágos éjszakán, ott fentről szépen lehet látni a község hófehérre meszelt házait. Meglátnak bennünket és minket is fognak bombázni. Az emberekben a félelem dominált és szép lassacskán a házak falát szürkére meszelték át. (Mészbe fekete venyigét kevertek.) Így aztán nyár közepére a község házainak nagy része szépen „beszürkült”. Csak 1945 tavaszától kezdődően – a tavaszi meszeléseket követően – kapták vissza a házak a fehér színüket.

Az akkori propaganda szerint az angolszász gépekről gyújtólapocskákat dobnak le, a lábon állás termés felgyújtása érdekében, azonkívül pedig ügynökök – ahol sok ember mozog – robbanószerkezeteket tartalmazó kisebb tárgyakat – pld. töltőtoll – hagynak hátra, hogy a felvevőknek sérülést okozzanak. Ezeket a felhívásokat újságok is közölték. Valószínűleg az volt a cél, hogy az "ellenség" iránti gyűlöletet ébresszék fel az emberekben, mivel főleg a középosztályban elég sok angolbarát volt. Én magam a gyújtólapocskáktól keletkezett tüzekről és sérülésekről nem hallottam.

A tűzvédelem megszervezése

A községben volt önkéntes tűzoltó testület, ha jól emlékszem 6-8 fővel és egy mozdony fecskendővel és egy lajttal. Felszerelésük csupán egyéni volt (a sisak, derékszíj lógó csákány, stb...).

Feladatuk az volt, hogy a toborzott fiatalokból – akik a riasztást is ellátták – olyan csapatot állítsanak össze, amely képes – vezetésük mellett – a tűzvédelem ellátására.

A kiképzés keretében megtanultuk a mozdony-fecskendő telepítését és működtetését, a tömlők szerelését, stb.

Emlékezetem szerint két alkalommal – vasárnap templom után – megkaptuk ezeket az alapvető kiképzést, fogásokat.

Az utolsó alkalommal ki is próbáltuk a tudásunkat, mert a temető utca sarkán levő házat tűzgócnak nyilvánították és mi szabályosan a kövesúton telepítettük a fecskendőt, a tömlőket szereltük, az árok-ból vizet vettünk és megcéloltuk a ház kéményét, amely "lángokban" állott. Arra viszont nem számítottunk, hogy a kémény szabadkéményes, s így a víz egyenesen a konyhába, a tűzhelyre, mondhatni a lábasba ment. A háziasszony jött is nagy dérrrel-

dúrral és elküldött minket melegebb éghajlatra, hogy ottan játszadjunk, de őt hagyjuk békében.

A községnek volt két pár lova – istálló a község-háza udvarán volt – s az egyik állandóan benn állt az istállóban, ha kell, vontassa a fecskendőt, a lajtót pedig alkalmi fogattal vontatták.

Egy alkalommal volt éles bevetésünk is. Hétköznap délután – úgy kettő és három óra körül – félreverték a harangot, a zászló Füzesgyarmati irányt mutatott. Mindenki az utcára tódult. Pár perc múlva két ló vágatva hozza a mozdonyfecskendőt, majd ezt követően egy lovas kocsi, s már rajta kb. 10-12 fiatal fiú. Mindenki kérdezi. Hol van a tűz? Felelik. Görbeszigeten van a tűz, oda megyünk. (Görbesziget-i tanya Rakoncástól kb. 2-3 km-re volt.) Az utcai kapunál voltam, könnyű nyári öltözékben – amit az ember visel augusztus elején, a nyári kánikulában. Bekiáltottam anyámnak, megyek tüzet oltani s felkapaszkodtam a lovas kocsihoz én is.

Görbeszigeten egy nyitott pajtában volt széna s az égett. Amikor kiértünk telepítettük a fecskendőt és hozzá láttunk az oltáshoz. A víz közel volt, a tanyabeliek is hordták vödörrel. Érdeklődtek az oltás, nehogy lángra kapjon a nádtetős cselédház. Sikerült is a tovább terjedést megakadályozni. Este felé kapunk enni is, szalonnát kenyérral. Úgy kb. kilenc órakor végeztünk és diadal ittasan érkezünk haza. Én viszont két napig büzlöttem a füst illattól.

Ezen a nyáron volt még egy tűz eset. Bogárcsón az asszony kemencében tüzelt, fűtött kenyérsütéshez, közben feje felett égett a szalmatető. Szomszédok idejében észrevették, s eloltották mielőtt a tűzoltó osztag megérkezett volna.

Ebben a fejezetben az 1944-es évről számoltam be, ugyanakkor meg kell említenem, hogy mind sűrűbben érkeznek olyan levelek, hogy X Y a haza védelmében „hősi halált halt”, vagy eltűnt, hadifogságba került. Ez utóbbiaknál még van remény, hogy az illető még él, s talán haza is jön.

Az újságokból lehet olvasni, hogy mostanában a községekben felújítják az I. világháborús emlékműveket, felvésik reá a II. világháború áldozatait és az elhurcoltak adatait.

A községben az I. világháború áldozatainak emlékére Bogárcsón közepén „hősi liget”-et alakítanak ki. Egy kb. 200 négyszögölnyi területet fával ültettek be, s az volt az elgondolás, hogy minden hősi halott kap egy fát, a fára felfüggesztik az illető nevét. Nem tudom, hogy ez a kezdeményezés mennyire valósult meg, meg van-e még a ligetecske? Vajon tudják-e, hogy milyen célra lettek ezek a fácskák elültetve. A község igen szegény volt, nem is volt önálló. Így aztán hősi emlékműre nem futotta, csak egy kis ligetre.

Térjünk vissza 1944 nyarára. A családok várják az egyre ritkábban és pontatlanul, nagy késéssel érkező tábori postai levelezőlapokat, leveleket. Aki

kapja, boldog, mert az adott időben a hozzátartozója még élt. A levelet, a híradást az egész utca olvassa, mindenki a családdal örül. A templomban Tóth Kálmán. református lelkész minden istentiszteleten imádkozik a fronton levő katonáinkért. Ahogy ő mondta annak idején ... „térjenek meg, mint patakok a déli földről”. Csak itt és ott hallatszik a gyülekezetből halk, visszafojtott sírás, zokogás..... mert ő már nem térhet haza.

Nem tudom, hogy van-e már emlékoszlopa a hősi halottaknak? Vajon valaki emlékszik-e még az I. világháború hőseire, vagy csak önékik már egy gyűjtő szó lesz: „Emlékezünk az I. világháború hősi halottaira”.

A községben volt csendőrőrs, kb. 8-9 fővel. Szolgálati öltözékként magas tetejű – csákószerű – fekete színű, fejfedőt hordtak, mellette természetesen az elmaradhatatlan kakastollal. Kb. 1944. augusztus elején feltűnt, hogy a csendőrök fejfedőt cseréltek. A korábbi helyett, simléderes katonasapkát – úgynevezett Bocskay sapkát hordtak – kakastollal. Nem tudtuk mire vélni a változást. A válasz igen egyszerű volt: a községet és környékét hadművelési területté nyilvánították s ők már tábori csendőrök.

Ugyancsak augusztus végén apám kerékpárral elment Debrecenbe. Menetközben betért Kabára az ott lakó nagybátyját meglátogatni, majd Debrecenben a szüleit. Mindenki tudta, hogy a háborút elvesztettük, csak idő kérdése, hogy a frontvonal mikor ér el hozzánk. Ezért ment el meglátogatni a rokonságot, mert nem tudtuk, hogy mi fog történni velünk? Kb. 5-6 napig volt távol, s amikor hazajött, elmondta, hogy az országúton sok az egyedül közlekedő német teherautó és azok megvannak pakolva szajréval. Magyarán menekülnek és pakolnak a németek. Megszületett az elhatározás, nemsokára itt a front, a felesleges ruhaneműt el kell ásní, de hova és hogyan?

A Hangyaszövetkezetben vettünk egy nagy ládát (kb. 120x80-as alapterülettel és 80-90 cm magasságút), azt ástuk be a konyhába. Felszedtük a téglát és kisméretű ásóval szedtem ki a földet. Esti órákban csináltam és földet vödörrel hordtam ki az udvarra és ott különböző helyekre elterítettem. A gödröt két éjszaka ki is ástam. Megraktuk a ládát és a kátrányos papírral bélelt gödörbe leengedtük. Szarufát a kívánt méretre levágtuk, ezt tettük rá, majd végül a téglákat, a fugákat szépen kitöltöttük. 1944 december hónap végén egy éjszaka felbontottuk, hogy nem penészedik-e az elrakott holmi? Semmi gyanús jel erre nem mutatott, visszaraktuk az egészet. 1945 húsvét táján a ládából a ruhaneműt kiszedtük s helyébe búzát öntöttünk, amit aztán amikor elmentünk pünkösöd másodnapján, kiszedtünk, de a ládát benn hagytuk a földben.

A tanítói lakást lebontották, s ha a konyhakövezetét felszedték, bizonyára megtalálták az üresen hagyott ládát.

A menekült áradat

Az orosz hadvezetés Iasi térségében augusztus hó elején támadást indított déli irányban, párhuzamosan a Kárpátok vonalával, Moldvában Bukarest irányába. A támadó hadművelet sikeres volt, Románia augusztus 23-án kilépett a háborúból, fegyverszünetet kért. A németek fejvesztetten menekültek Erdélybe, s minden komoly ellenállás nélkül az oroszok birtokba vehették a Kárpátok szorosait és hágóit, s egyenesen meg sem álltak a Maros vonaláig.

Békés megye D-i része közel van a Maros vonalához, s a megye székhely akkor Gyula városa volt. Hivatalosan utasítást kaptak az államigazgatási szervek (csendőrség), hogy a legfontosabb okmányokkal és az értékeket összecsomagolva lovas fogattal É-i irányba elindulva "meneküljenek" az ellenség elől. Felszólították a közigazgatási tisztviselőket, hogy a menetszloppal – családjukkal együtt – ők is menjenek. Megindult a menekült áradat és az mind a községen keresztül haladt. A különböző lovas fogatok szinte majdnem egy oszlopot képezve, kocsikon vitték a személyes holmikat, a levente egyesület sportfelszerelését, stb... Az áradat eleje kb. szeptember utolsó napjaiban ért el bennünket és tartott kb. október 4-5-ig.

A község házában nálunk is összepakolták amit el kellett vinni, s Kátay Zoltán főjegyző vezetésével egy kis csapat elhagyta a községet. Vele ment néhány irodai dolgozó, a földmérésen dolgozók családtagjaik (a férfiaknak, mérnököknek Nagyváradra kellett menniük), és a főjegyző „barátnői kara”. Apám felfogása az volt, hogy nem megy sehová sem. Sokan megkérdezték tőle ebben az időben, hogy megy-e vagy marad, mert ők is hozzá igazodnak. A határba kijárók elmondták, hogy kisebb-nagyobb csoportokkal – katonákkal – találkoztak csapattestüktől elszakadva, igyekeztek Szolnok felé, hogy átkelhessenek a Tiszán. Voltak olyanok is, akik befejezteknek vélték a háborút. Nappal behúzódtak a kukoricásba, sötétedéskor bejöttek a faluba, fegyvert és egyenruhát hátrahagyva, civil ruhában hajnali órákban a faluból eltávoztak.

A községben megszűnt a közigazgatás, a csendőrség is elment. Nappal még 1-1 elmaradozott lovas fogat átment a községen, de semmi katonai megmozdulás nem volt. Többen jöttek apámhoz. Tanító úr csinálni kellene valamit, nehogy valami rossz legyen a községben. Katonaviselt fiatalokból úgy 10-11 fővel spontánul megalakult a "polgárőrség". Névsorba vették a jelentkezőket, megcsinálták a szolgálati beosztást, nemzeti színű karszalagot feltéve a községben éjjel-nappal járőröztek. Mindenki megelégedettségére, mert van aki a falu életére vigyáz, létüket és munkájukat mindenki elfogadta. Ez a szervezet addig élt, amíg meg nem jöttek a „megszálló csapatok” illetve az orosz közigazgatás.

Az a 2-3 nap igen érdekes volt, úgy éreztük mintha mezsgyén élnénk. A Horthy rendszer államhatalma elment, de az ellenség még nem érkezett meg, légüres térben éltünk. Az a szemlélet alakult ki, hogy a frontkatona mindig éhes, s ha betér valahová enni kell adni neki. Ezért aztán kinek mije volt, süttött és főzött. Pörköltöt és sült húsokat készítettek. Igen sok baromfi lelte ekkor halálát. A kocsmákban a megmaradt szeszes italt eldugták, nehogy a katonák berúgjanak és erőszakoskodjanak. A bor az maradt, mert hogyan lehet kocsmá bor nélkül, és olyan sokat nem lehetett eldugni. A község nappal élte a mindennapi életét, de este mindenki bezárkózott a házába fülelt és várt. Az utcán csak a járőrök jártak. Nappal néha 1-1 felderítő német gépkocsi feltűnt, de rövid idő múlva vissza is jött, s elment ahonnan jött.

Feltűnik az első orosz katona

1994. október 8-án reggeli órákban izgatottan szalad be hozzánk egy férfi.

– Tanító Úr! A Berettyó hídjánál ott áll egy orosz autó.

Apám kilépett az utcára s látta, hogy előtte megy Balázs bíró (nyugdíjas csendőr tiszthelyettes), de apám nem vette észre, hogy bement a legszélső házba, ami Koczka Pali bácsiék háza volt és ablakon keresztül leskelődött kifelé. Amikor apám kiért az egyenes útszakaszra, akkor vette észre, hogy egyedül van, de visszafelé vezető ut már nincsen.

A híd túlsó oldalán – Füzesgyarmat felé – volt a falutábla rajta „BUCSA”. Előtte állt egy orosz tiszttérképpel a kezében. Kérdezi:

– Karcag ?

– Nem. – feleli apám, – BUCSA.

– Bucsa, Bucsa, Bucsa – hajtogatja a tiszttérképet és nézi a térképet, majd kérdezi, hogy van-e a községben német. Nincs, felelte apám. Nézegette még a térképet, majd beült az autóba és elhajtott Füzesgyarmat irányába. Nem emlékszem pontosan, hogy még 8-án, vagy a következő napon a délelőtti órákban – kb. 3 - 4 órás – kis csetepaté volt a Karcag felé vezető hídnál. Az oroszok miután Arad körzetében áttörték a frontot egy támadó irány Szolnok felé tartott, míg a főerők Debrecen irányába, hogy lezárják az Erdélyből kivezető utat. Így mi – mármint a község – e két irány közé estünk, s így a kutya sem nézett reánk. Feltehetően a Szolnok irányba támadó erők egy oldalbiztosító egysége került a híd közelébe, átjárót keresett a Hortobágy csatornán, s így került el mihozzánk. Valószínű, hogy valamilyen kisebb német, vagy magyar erő megszállta a hidat, így megakadályozta az orosz erő mozgását (egymásba botlottak). A harcok közepette kilöttek kettő orosz tankot. Egy löveg – valószínű harcokocsiból – tüzelt a hídnál levő német-magyar erőkre, a Csikótelep melletti kiserdőből. Közben a Biró féle szivattyúház kémé-

nyét kettő lövéssel az oroszok megkurtították, feltételezték, hogy figyelő van benne elhelyezve. A harc kezdetén apám és néhány fő felment a református templom tornyába, megpróbálva onnan követni az eseményeket.

Amikor látták, hogy szétlőtték a szivattyúház kéményét, ők is lejöttek onnan, nehogy a híd védői ide lőjenek. A község körül ezzel aztán véget is ért a fegyveres harc.

Az elkövetkező napokban 1-1 gépkocsi, vagy kisebb oszlopok mentek át a községen, de nem álltak meg. A bizonytalanság miatt a határba senki sem ment ki, pedig a kukoricát törni kellett volna. Az időjárás is szép volt, kedvező az őszi munkákra.

De volt, aki kimerészkedett, s elmondta, hogy nagyobb gépesített oszlopok haladnak Püspökladány irányába, a morajló hangok a községbe be is hallatszottak. Ezek az erők a későbbiekben a „debreceni csatá”-hoz lettek átcsoportosítva, mert itt alakult ki a II. világháború legnagyobb tankcsatája. Tudniillik harcokocsival állt szemben. Amikor 1945 január hóban Debrecenbe mentem lovas fogattal, láttam Kabától kezdve az utakon és a földeken a sok kiégett német és orosz harcokocsit.

A község lakosainál bizonytalanság mutatkozott, mi lesz velünk? Nappal még kijártak az utcára, főleg híreket szerezni, de estére mindenki bezárkózott. Jellemző a következő eset: az öreg Váradi János bácsi az kérdezte apámtól (a fia ejtőernyős tiszthelyettes volt Pápán): – Tanító Úr! Mikor jönnek már a megszálló csapatok?

Füle Zsigmond temetése

Füle Zsigmond földbirtokos Kertészszigeten lakott (akkor még nem volt önálló település), volt vagy 200 hold földje, s valamennyit még bérelt is hozzá, Keszthelyen végzett az akadémián. Szülei Ceglédre való voltak, apjának volt vagy 300 hold földje. Egyedül élő ember volt, házvezetónője gondoskodott róla.

Úgy 12-e körül jött apámhoz egy férfi – Kertészszigetről – hogy meghalt Füle Zsigmond, el kellene temetni. Valószínű, hogy infarktus, vagy agyvérzés végzett vele. Igen jó konyhát vezetett és a gyertyát is két végéről égette. Jól gazdálkodott, cselédjeivel és munkásaival igazságos és emberszerető volt. Mindig ő fizette a környéken a legmagasabb napszámért. El kell még mondani róla, hogy 1938-ban – amikor Csehszlovákiával probléma volt a felvidék visszacsatolásával kapcsolatosan – a „Rongyosgárdá”-ban szolgált. Apámmal megbeszélték az időpontot és szép csendesen a község temetőjében eltemették.

Megjöttek a megszálló csapatok

Október 15-17-e körül a községbe betelepült egy fogatolt löszert szállító oszlop, amely kb. 25 lovas

kocsiból állott. A katolikus templom utcájában több udvarba és kertbe települtek be. A parancsnok egy hadnagy volt, az pedig éppen az öreg Váradi János bácsi házába költözött be, és ott volt a konyha is. A rendszer az volt, hogy az oszloppal volt kb. 6-8 katona – akik frontszolgálatra nem voltak alkalmasak – és a többi hajtó pedig a polgári lakosság köréből került ki. Így aztán azokat a polgári személyeket, akik idáig hajtották a lovakat, elengedték és 1-2 nap múlva újakat kerestek, hogy tovább menjenek. Én is velük mentem, de hogy miért, a mai napig sem tudom. Valószínű, hogy kalandvágyból, de a szüleim sem elleneztek az elmenetelemet. Én, aki még lovat sem hajtottam világ életemben, nemhogy felszeresámozom? Ott volt még az öreg Oláh Matyi bácsi, Varga Bálint fia is, aki aztán egy év múlva jött haza, mert közben megjárta a hadifogságot is.

Esti órákban indultunk el, Karcagon a református templom melletti iskolában – nagy udvara volt – voltunk elhelyezve. Itt voltunk kb. 2 napig. Második reggel elindultunk – kb. 10 szekér Nagyivánon keresztül a Hortobágyi hídhöz. Ott a löszert leraktuk a 120 mm-es aknavető tüzelő állásban, mivel az én kocsimon annak e löszere volt. Utána a jelenlegi Mátai állami gazdaságba mentünk, mert a szekerekre sebesülteket raktak fel. Volt aki ült, de volt olyan is, aki a szalmán feküdt és egész éjjel jajgatott és az üres pisztolyával fenyegetőzött.

Itt ennünk adtak, mégpedig sült libacombot. A környék katonailag meg volt erősítve, mert a gyümölcsösben kb. 10-12 harcokocsit elhelyezve, szalma – szénaboglyának álcázva. A híd lábánál pedig (ahol most a múzeum van) egy 76 mm-es löveg volt beásva, pontosan a hidra irányozva.

A visszafelé vezető út igen nehéz volt, hallottuk a sebesülteket jajgatását, a földút fel volt ázva, a vezető katona a csillagok állása után tájékozódott, de azért reggelre megérkeztünk Karcagra és a posta környéki házaknál – ahol a kórház volt – a betegeket leadtuk. Azonban a szállító oszlop többi része elment már Nádudvarra. Mi behúzódtunk a gimnázium mellett a görög katolikus templom udvarára. Ennivalónk nem volt. Valahonnan az oroszok hoztak kenyeret és 5 literes üvegben baracklevárt, azt vacsoráztunk.

Reggel elmentünk a szállítóoszlop után Nádudvarra, marad ezután követő napon Balmazújvárosra. A megérkezés után az oszlopból kb. 6-8 fogat elment Polgár-ra – a Tisza hídhöz – minket pedig elengedtek, adtak papírt, hogy náluk dolgoztunk. Kb. másfél napi gyaloglás után értem haza. Amikor hazafelé jöttünk kerültük a településeket, messziről jól látszott az apavári híd, az volt az iránytani, majd azután a folyó mentén – a töltésen belül, hogy minket senki sem láthasson – tértünk haza. Később a többiek is megjöttek, de mint írtam egy fő csak egy év múlva.

A szállítóoszlopnál az élelmezési ellátást egy nő végezte, az főzött, egy 30 literes üstben. Nem sokat értett a konyhatechnikához, mert a forró vízbe bele- rakott káposztát, szalonnát, húst darabolva, stb. és kész volt az étel. Reggelire és vacsorára szalonnát kaptunk. A kis kiruccanás eltartott kb. 8-9 napig.

A katonai közigazgatás

A katonai közigazgatással járó feladatokat két fiatal orosz katona látta el, úgy 20-21 évesek voltak és igen jóindulatúak voltak. Egyetértettek a megalakított polgárőrséggel és támogatták munkájukat. Saját katonáikkal szemben is a lakosság érdekét szolgálták. Amikor a malomból elmentek a gépkocsi szerelők; magukkal vitték az anyám 25 literes üres zsíros bödönjét. Anyám ezt látva elment hozzájuk – mivel a szomszédban laktak – és ők le is vetették s bödönt. Amikor megkezdték tevékenységüket, megkérdezték tőlük:

- Lehet-e harangozni?
- Azelőtt harangoztatok?
- Igen.
- Akkor most is harangoztatok!
- Lehet-e istentiszteletet tartani?
- Azelőtt tartottatok?
- Igen.
- Akkor most is tartjátok meg!
- Lehet-e istentisztelet keretében e Himnuszt énekelni?
- Azelőtt énekelték?
- Igen.
- Akkor most is énekeljétek!

A szomszédban lakott a Méhész~család, s a ház utcai oldalán volt egy üzlethelyiség. Esetenként ők használták, mert kereskedtek, de nem állandó jelleggel. Itt volt a főhadiszállásuk a katonáknak. Volt mellettük egy tolmács is, aki az I. világháborúban Oroszországban volt hadifogságban. A községben tartották a rendet és ennek köszönhető, hogy amikor a községben voltak csapatok, semminemű kilengés nem volt.

Albérlnök az ezred parancsnok

Amikor a lóhajtásból hazajöttem – kb. október 22-25-e körül – a községben pihentetés céljából egy harckocsi ezred állománya volt elhelyezve, technikai eszközök nélkül. Az ezred-parancsnokot – kb. 45 év körüli alezredest - és a „háborús feleségét” – kb. 25-30 éves fiatal nőt – hozzánk szállásolták be, az utcai szobába. Volt egy négy fős kiszolgáló, biztosító egység az iskolában elhelyezve.

Megoszlás: 1 fő - őrmester - csicskás, 1 fő gépkocsivezető és kettő fő őrkatona. A tisztí étkezde az orvos lakásában volt elhelyezve, s a csicskás napi háromszori étkezést – tálcán – onnan hozta. A kiszolgáló személyzet nem szerette a háborús feleségét. Az alezredest csizmáját minden szó nélkül kipu-

colták, de a feleségét csak ímmel-ámmal. A parancsnok a háború előtt az egyik szibériai tanintézetben volt tanár és a felesége is két gyerekkel ott lakik.

Ebben az időben igen nyugodt életünk volt. Nappal az őr mindig az iskola épülete előtt egy padon ült, míg éjszaka a verandán ült egy fotelben, aztán pedig az udvaron sétált, éjjel hallottuk, hogy elmegy az ablak alatt.

A parancsnoknak volt egy zsákmányolt német rádiója, s azon hallgatta az esti órákban a moszkvai adást. Az alakulat kb. 3 hétig volt a községben, felpakoltak és elmentek azt mondták, mennek a frontra.

A csatarepülők

Ahogy elment a harckocsi ezred személyi állománya, kb. 1 hét múlva egy csatarepülő ezred és a kiszolgáló állománya telepedett le a község melletti nagy legelőre, míg a személyi állomány a községben lett elhelyezve. A malomnak – ami velünk szemben volt igen nagy udvara van és volt zárttér is, így ide a gépkocsi javító műhelyt helyezték el, a személyi állományt pedig – kb. 20 főt – az iskolába.

A szerelők nyugodt, csendes emberek voltak, nappal javították a gépkocsikat, sötétedéskor jöttek át, vizet melegítettek a kályhán és tisztálkodtak. Csináltak tábori mosdót, amit a kerítés mellett helyeztek el, s reggel ott mosakodtak, ki félmeztelenül, ki pedig felöltözve, sapkával a fején mosta meg a képét.

Mihozzánk két tisztet szállásoltak be, szintén az utcai szobába, egy századost és egy főhadnagyot. A százados hivatásos tiszt volt, s a háború előtt Moszkvában a hadügyminisztériumban dolgozott. Jól beszélt németül, s igen sokszor engem faggatott.

A Pesti Hírlap a háború előtt naponta megjelenő újsága mellé adott egy fekete-fehér – 6 oldalas – képes mellékletet, képekben rögzítve a fontosabb eseményeket. Egyik este az újság egész éves mellékletét bekötve hozza magával, s sorban meg kellett mondani, hogy ki, kicsoda. Egyik képen Franco tábornok volt lefényképezve Hitlerrel. Kitépte a lapot, s azt mondta: „Lám! Franco azt mondja, hogy nincs semmi köze Hitlerhez!”

A repülő ezred ott tartózkodásának a haszna abban nyilvánult meg, hogy mivel petróleumot sehol sem lehetett kapni, helyette mindenki benzinnel világított. A robbanás elkerülése érdekében a lámpánál a sisak alá sót kellett tenni. Mi is összeszedtünk rövid idő alatt vagy 30 liter benzint, amit aztán üvegekbe öntöttünk, s a használaton kívüli kemencében tároltunk.

Az egész ott tartózkodásuk alatt a legrosszabb az volt, amikor bevetésre mentek, az indulás előtt 20-25 percig a motorokat járatták. Ők a moszkvai idő szerint dolgoztak, s mivel nálunk maradt a tavasszal bevezetett nyári időszámítás, így a két időszak kö-

zött 1 óra eltérés mutatkozott. Reggel, a sötétedés elmúltával már indultak, így aztán a község szélén lakóknak nem volt nyugodt reggelük.

Minden hadseregnek problémája még béke körülmények között is a női nemmel való kapcsolat hiánya. Háborúban ez még jobban fokozódik, mert egyrészt fegyver van a kezében, kényszerítő eszköz. Másrészt pedig a katona nem tudja, hogy a holnapot meg fogja-e élni. Akadt néhány fiatal hölgy, aki a kíváncságnak eleget téve, másokat megóvott az atrocitásoktól. Ezt a tényt a lakosság' tudomásul vette, nem csinált belőle problémát. Máskülönb a katonák adakozó kedvükben voltak. A magukkal hozott – korábbiakban megszerzett szajréból – dolgokból ajándékoztak esetenként, volt aki egy varrógép fejet kapott ajándékba. Amikor az ezred elvonult egy pilóta a szállást adó asszonykának (volt két kislánya) ezer pengős bankjegyet adományozott. (Tudni kell azt, hogy az orosz hadsereg pénzt bocsátott ki, amit aztán a lakosoknak fizető eszközként el kellett fogadnia.) Mindenüvé szaladgált, hogy az ezresét váltsák fel neki, így aztán mindenki gondolt amit akart.

Volt halállal végződő szerelmi kaland is. Oláh Matyi bácsi (hentes volt) leánya egy Szatmári nevezetű pékmesterhez ment feleségül, de ő nem volt otthon (talán a fronton harcolt). Mindkét üzlet egy épületben volt, s Matyi bácsi a leányával lakott együtt. Az asszonykának igen sok orosz tiszt barátja lett, minden este italozással összekötött baráti beszélgetés volt nála. Lakásán történt meg két sajnálatos esemény.

A harcokszó ezred állományából egy tiszt nem ment el az alakulatával, visszamaradt a lakásban. Majd néhány nap múlva 3-4 GPU-s tiszt (a KGB elődje) jelent meg és felelősségre vonták az illetőt. Heves vita bontakozott ki, s mivel az illető nem engedelmesskedett nekik, a vita végén a helyszínen agyonlőtték. (Így lett hősi halott.)

A Terusnál tartott mulatozásoknak aztán ő lett az áldozata, mert egy reggelre valaki levágta a fejét. Matyi bácsi – az apja, egyáltalában nem siratta, az utcán fennhangon kommentálta az eseményt:

– Kurva volt! Kurva sorsát érdemelte ki! Úgy kellett neki!

Abban időben .könnyen. lehetett lőfegyverhez jutni. Lehetett találni a határban eldobálva. Azon kívül a házaknál amikor a katonák civilek lettek: a fegyvert is otthagyták, s nem mindet szolgáltatták be. A határban a kukorica töretlen volt, szép őszi idő volt, bizony aztán a nyulak igen elszaporodtak. Minden .kellék megvolt az orvvadászathoz. Pestről az élelmiszer csere útján hozták a katonapuskákhoz a lőszert. Volt olyan is, akinek vadászpuskája is lett, de vadásztársaság természetesen nem is volt. Az illető egyén maga állította elő a patront (lőszert).

Kísérleteztek is különböző lőporokkal, de azok hatását nem ismerték, így aztán tragédia is lett, kezében felrobbant a fegyver és néhány ujja odalett.

A malmot is beindították, mert Karcagra menni őrletni nem volt kifizető. Az uradalomból hoztak egy gőzgépet és az hajtotta a malmot. A gépész Burai Imre volt (ha jól emlékszem a nevére). Volt mellette egy fűtő, aki tüzelt, neki csak a gép felügyelete volt a munkája. Így aztán rettentően sok ráérő ideje volt. Valahonnan szerzett egy duplacsövű vadászpuska csövet, de csak a csövet. Akkor feltörték rejtett képességei, mert elkészített egy duplacsövű vadászpuskát. A fa- és fémrészeket, minden alkatrészt maga készített el. (Tusát, faágyat, zárszerkezetet, stb.)

Visszatérve az eredeti témához, valamikor november végén megjött az esős időszak, a gépek nem tudtak felszállni. Valószínű, hogy a fronthelyzet változása miatt is az ezredet áttelepítették valahová Heves megyébe. Jártak arra borkereskedők és azoknak mondták el – az orosz katonák – hogy milyen kár, hogy el kellett jönniük a községből.

December hónapban Debrecenben megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány, majd éledezett a megyei közigazgatás is és megkezdődött újra a polgári közigazgatás.

e.) A politikai élet kialakulása

A háborút megelőző években politikai élet a községben nem volt. Igaz, hogy 1938-ban vagy 1939-ben a parlamenti választáson Tildy Zoltán – szeghalmi református lelkész – megnyerte a helyi választást, kiscsardapárti programmal. A község lakossága talán jobb életet, esetlegesen földosztást remélt a párttól, s ezért támogatta a programját. Emlékszem, hogy a választás napján Karcagról egy szakasz katona volt a faluban (máskor gyakorlatozás céljából sem lehetett őket a községben látni). Kormánypárti programmal Temesvári Imre ügyvéd lépett fel, s bukott meg vele 1957-ben egy ügyvédi irodában találkoztam.

A községben polgári .kör, olvasó kör, gazdakör vagy ilyen hasonló polgári szerveződés nem volt, véleményét az illető egyén legfeljebb a kocsmában tudta kifejteni két fröccs között. Ilyen hangzatos kijelentésért – hözöngésért – a csendőrség valakit internáltatott Kistarcsára, mint kommunista lázítót. (Nevére nem emlékszem.) Jó néhány hónap után haza jött, de semmit sem beszélt.

A 30-as évek nyomorúságos éveiben valaki levelet irt Horthy kormányzónak – kombiné irodája címmel – leírva nehéz helyzetét. Küldtek neki 10 pengőt. A csendőrség pedig leiratot kapott a kabinetirodától, hogy több ilyen levelet nem akarnak látni. Valószínű, hogy a csendőrség megtette a maga lépéseit, mert izgatás, arató sztrájk, megmozdulás nem volt.

Antalfy Gyula újságíró a Magyar Nemzetben megjelent egyik cikkében Bajcsy-Zsilinszky Endrével való kapcsolatáról ír, hogy a társadalom problémáival hogyan kezdett megismerkedni, felsorol néhány akkori cikk címét, többek között „A bucsai nyomor”. Az akkori cikkeket még nem őrizték meg, így nem sok reményem van, hogy a cikk nyomára tudok bukkanni.

Az államigazgatási élet 1944 decemberében beindult. Igaz hogy a megyei vezetés csonka volt, mert a vezető tisztségviselők elmenekültek, vagy még nem igazolták őket. Helyettük a másod és harmadik vonal lépett be, így volt a községben is. Nehezítette rendszeres közlekedés és postai szolgálta kapcsolat kialakítását a ,tatás hiánya, valamint az, hogy a vezetést az egyes politikai pártok tisztségviselői vették át. Meghatározva az államigazgatásnak, hogy mit tegyen, mondván, a Horthy rendszer vezetése népellenes volt, így aztán mindenki gyanús volt. Ebből aztán paradox helyzet alakult ki.

„Bucsua vármegye” és „Endrőd köztársaság” kialakulása

A községben Liska Sándor jegyző visszatérével (róla még később is írok) beindult a közigazgatás menete. Az Ideiglenes Kormány a főispánok helyett kormánybiztosokat nevezett ki a megyék élére. A megye élére Szobek András került, aki később főispán is lett. A megyei vezetés körlevelet adott ki., amelyben meghatározta a tennivalókat, tájékoztatást adott különböző kérdésekről, stb. Természetesen ezeket sokszorosítva adta ki „sk.” aláírással. Most jön „Bucsua vármegye Rácz Zajos szerint ez hamisítvány, bárki elkészíthette, nem az eredeti aláírás van rajta, stb. nem kell végrehajtani. Így aztán önálló vármegyévé alakultunk. Későbbiekben hivatalos helyen megmagyarázták neki, hogy miért nincs igaza.

Endrőd községben a németek a Körös hídját felrobbantották, s helyébe az oroszok ideiglenes hidat építettek, s amikor a városból elmentek, visszahagyták a lakossági használatra.

Dékány Sándor nevezetű egyén magához ragadta a hatalmat, kb. 20 fős fegyveres csoportot szervezett, s hídon közlekedőktől „hídpénz”-t szedett. A fegyveresek őrizték a hidat, biztosítva, csak itt lehet átkelni, nyomatékot adtak a fizetési kötelezettségnek. Kb. egy hónapig tevékenykedtek. Kezdték az oroszoknak is terhessé válni, mivel az ő közlekedési útvonalukat is keresztelte, zavarta a közlekedésüket. A csoport felszámolására tervet dolgoztak ki. Dékányt Debrecenbe hívták, hogy ki akarják tüntetni tevékenységükért. Néhány fegyveressel el is ment Debrecenbe, lovas kocsival. Bemagyarázták neki, hogy csak ő mehet személyesen a kitüntetésért, a csoportkísérőket lefegyverezték, majd kocsival hazaküldték őket. Addig Endrődön az otthon maradot-

takat lefegyverezték. Dékányt pedig néhány nap után gyalog hazaküldték.

A politikai élet területén látványos eredmények születtek. Az eddigi elnyomott keserőségek, nyomorúságos élet, a nincstelenség; valamint az, hogy minderről lehet beszélni, véleményt nyilvánítani az emberek gondolkodás módját megváltoztatta, beszédessé és felszabadulttá váltak.

A községben megalakult a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete. Létszámáról, vezetőiről stb. ismereteim nincsenek. Tevékenységüket csak a kívülálló szemével tudom ismertetni. Többször tartottak a mozi helyiségében nyilvános gyűléseket, ahol mindenki megjelenhetett. Egy- két gyűlésen én is ott voltam. A vezérszónok Rácz Lajos volt. Ajkai ki voltak fordulva, s ezért mindenki „duplaszájú Rácznak” hívta. Előadásának módszere agitátor jellegű volt, azt adta vissza, amit 2-3 napos összevo-náson, vagy eligazításon hallott. Apámat nagyon respektálta. Apám próbálta a vadhajításait lefaragni és a hallottakat tartalommal megtölteni.

A Magyar Kommunista Párt vezetői 1944 karácsonya körül jöttek haza Moszkvából, s megkezdték a pártszervezetek kialakítását. Egyes vélemények szerint akkor az illegális pártnak néhány ezer főnyi tagsága volt csupán, az is az iparvidéken és a fővárosban. Az agitációban a Horthy rendszer sötétsége, népelnyomó politikája, az úri rend szerepelt, s ugyanakkor új és szebb, boldogító jövőt ígért. Ehhez felhasználta a párt a földosztást.

Tudjuk, hogy 1945. március 15-kén jelent meg a földosztó rendelet (Nagy Imre írta alá), ami a nagybirtok felosztásáról rendelkezett. Akkor minden agitációnak ez volt a központi magja. A párt irányításával működött a Földhöz Juttatottak és Újbirtokosok Szövetsége (UFOSZ). Vezető testülete és működése a párttal volt azonos. Az volt a cél, hogy politikai irányítás alá vonja földhöz juttatott új gazdákat.

Nem tudom, hogy a Méhész féle üzletet a part bérelte volna, mert napközben és főleg este ott volt mindig valaki és folyt a politika. Rendszeresen idejárt Kardos Sándor kereskedő is. Kora miatt ő már, az 1919-es időket, s azt jól kihasználva az akkori tapasztalatairól beszélt. Igen megnyerte az emberek bizalmát, akik már elfelejtették, hogy helyettük hogyan tartotta a zsákot az uradalomban, amikor a cséplés után a gabona kiosztása volt.

Olyan háttér vezetői tisztet töltött be, s esetenként eléggé rosszindulatú is volt. Karcagra az ottani politikai vezetéshez, de lehet, hogy a politikai rendőrséghez eljuttatott egy 70 fős névsort, hogy a községben kik voltak a nyilasok. A névsor elején apám és én állottam. Bejelentésének Karcagon nem adtak hitelt, mert mint mondták, nagyon jól tudják, hogy Bucsán milyen volt a Nyilaskeresztes Párt mozgalma.

Később halottam – amikor már Leányváron laktunk – hogy egy nyilvános gyűlésen a résztvevők addig nem voltak hajlandók beszélni, míg az elnökségből Szatmári István párttitkár (kőműves volt) és Kardos Sándor nem távozik, részleteket nem ismerem.

A kommunista párt ellensúlyozására megalakult a Szociáldemokrata Párt is, de nem sokat tudtak tenni, rövid időn belül megszűnt.

f/ Földosztástól Leányvárig

Az uradalom c. résznél már foglalkoztam a földosztással, annak szervezeti és technikai lebonyolításával, itten csak folytatom az elkezdetteket. A Földigénylő Bizottság összeírása alapján megtörtént a Jogos igények felmérése, majd a földterület kiosztása. Azonnali nem minden igénylő családnak jutott föld, mert kb. 70 család kimaradt.

Az Országos Földigénylő Bizottság javasolta, hogy a földosztásból kimaradt családok települjenek át a Dunántúlra, a kitelepített svábok házaiba, ott kapnak földet, stb. Ennek megfelelően kb. 20 család áttelepült Lovasberénybe, míg a megmaradt mintegy 50 család pedig Leányvár községbe. Ez kb. 1945 év végén vagy 1946 kora tavaszán történt, inkább az utóbbi a hiteles.

Hol is van Leányvár? Budapestről a Bécsi úton kifelé haladva egymásután jönnek a sváb falvak, így: Üröm, Pilisborosjenő, Solymár, Pilisvörösvár, Piliscsaba, Tinnye, Leányvár majd Dorog. Ezekben a községekben a lakosság igen kevert volt, zömmel svábok és szlovákok (tótok) lakták, magyar ajkú lakosság igen kevés volt. Egy-egy községben a nemzetiségi lakosság elosztása igen eltérő volt, míg Leányváron csak svábok éltek, addig pld. Cséven (Leányvártól kb. 3 km-re) svábok és szlovákok és kevés magyar, addig Uny község tiszta magyar volt és méghozzá református vallású. Érdekesség, hogy a hitélet is igazodott a nemzetiségi hovatartozáshoz. Cséven a római katolikus lelkésznek svábul, szlovákul és magyarul kellett misézni (prédikálni). El volt osztva, hogy vasárnapokon a kis- és nagymisén – felváltva – milyen nyelven lesz megtartva az istentisztelet.

Térjünk vissza Leányvárhoz. Tiszta sváb falu volt, néhány magyar családdal és magyarnak valló sváb családdal. Igen erős volt a „Volksbund” szervezet. Piliscsaba kb. 10 km-re van, két laktanyában német „SS” csapatok állomásoztak. A leányvári sváb fiú magyar katonai behívót kapott, a kocsmában nagy nyilvánosság közepette elégette, elment Piliscsabára önként beállt a német „SS” kötelékbe. A község sváb lakossága igen sovinizta volt, nyíltan hangoztatta, hogy a háború után – mivel a németek fognak győzni – a templom előtti téren a magyar és magyarnak valló sváb családokat – 11-et – az akác-fákra fel fogják akasztani.

A négy nagyhatalom és Magyarország között kötött békeszerződés értelmében – a létszámra nem emlékszem – a Volksbund családokat ki kell telepíteni Németországba. Mivel a kitelepítésre ítélt létszáma nem érte el a meghatározott létszámot, elővették az 1938-as népszámlálási íveket és aki, akkor németnek vallotta magát azt felvették a kitelepítendő listájára. Mindenki hivatalosan közölték, hogy kitelepítésre kerül. Egy reggelre az ÁVH körülfárta a községet, az állomásra betolták a vasúti vagonokat (teher-vagon) és a meghatározott kézipoggyással a lakosságot felrakták a vagonokba.

Ezekbe a visszamaradt házakba rakták aztán a Bucsa községből jött "telepeseket". A környék lakossága a bányából élt, Dorogra jártak be dolgozni, vonattal. A telepések is elmentek a bányába dolgozni kaptak havonta élelmiszerből komenciót – természetbeni ellátást – és évente 25-30 q szenet. A telepés lakosság igen nehéz – főleg erkölcsi vonatkozásban – körülmények között élt. Megkapták a svábok házait, teljes berendezéssel együtt, kaptak földet, lovat, mezőgazdasági felszerelést, s ez volt a pozitív oldala az életnek. Azonban nem értette a sváb szomszédjának a beszédét, a templomban a pap idegen nyelven prédikált a munkája során mindég látta a napot, de most a bányában kell dolgoznia. A földeken ha dolgozott – mivel dimbes-dombos volt – felfelé lehetett csak kapálni és szántani, s ha felért a tetőre, le kellett ballagnia a völgybe.

A kitelepített sváb lakosság és az itthon maradtak levelezés útján kapcsolatot tartottak, beszámoltak arról, hogy a telepés hogyan műveli meg a földet, tisztában tartja-e a kapott házat. Előfordult, hogy a kitelepítettek közül 1-1 fő visszaszökött. A rendőrség elfogta és visszatoloncolták Németországba. A kiűrtett házakba a Szlovákiai magyar lakta területekről kiűzötteket – akik a Dunán egy szál ruhában jöttek át – is telepítettek. Mindezek a tényezők nyomasztólag hatottak a telepés lakosságra és növelték az amúgy is feszült ellentéteket.

A telepések és a faluban maradt sváb lakosság gyerekei, együtt jártak egyházi iskolába. Az iskola igazgatója Patka (keresztnevére nem emlékszem) volt, ő pedig a gyerekeken keresztül érezte az ellenszenvét a betolakodókkal szemben. Apám elment Leányvárra több alkalommal és beszélt a telepésekkel. Aláírt kérvénnyel jött vissza, hogy kéri az állami iskola létesítését, mert a gyerekek taníttatása az erős sváb indulatok miatt nem lehetséges.

A minisztériumban az illetékes főosztályvezetővel sikerült megértetni a létrehozandó iskola szükségességét. Többször járt fenn a minisztériumban és biztos ígéretet kapott az iskola létesítésével kapcsolatban, hogy 1946 őszén megnyílik az iskola. Most következik a nagy sakkhúzás és rizikó. Apám levizsgáltatta az V-VI. osztályos gyerekeket, leren-

dezte az igazgatói teendőkkal kapcsolatos teendőket és felmondta az állását. 1946. Pünkösd másodnapján pedig Karcagon két marhavagonba berakodva elindultunk Leányvár felé, ahol még nem volt meg az állami iskola. Az iskola a tanév kezdetére meglett.

Egyik vagonban voltak a bútoraink, míg másikban pedig az állatok (disznók, tyúkok, csirkék, stb.). Mindent vittünk magunkkal. Az 1 hold kert földet eladtuk, ha jól emlékszem Keller Pali bácsi vette meg, a katolikus templom utcában lakott. Amikor Leányváron az állomásról költöztünk befelé, azt mondták a sok holmi és állat láttán, hogy minek jön ide telepesnek, akinek ennyi holmija van. Akkori időben a vonat a Császár fürdőtől indult (az északi összekötő híd még romokban volt), s mivel a vagonokat a rendes személyszállító vonathoz csatolták, beérkeztünk a Nyugati pályaudvarra, majd a kerülő vágányokon át eljutottunk a Déli pályaudvarra, s egy villanyozdony átvitt bennünket az utcai villamos vágányokon Császárfürdőbe.

Anyám Budapestre való érkezéskor elment Leányvárra, hogy előkészítse az érkezésünket. Leányváron ideiglenes jelleggel a templom melletti házba költöztünk be, majd kb. 1 hónap múlva megkaptuk a végleges helyünket a 70.sz. házban.

A lakosságnál meglévő ellentétek politikai síkra is áttevődtek. A telepesek úgy érezték, hogy az iskola létesítésével megerősödött a helyzetük. Akkori időben a régi képviselőtestület helyett a község ve-

zetését a Nemzeti Bizottság látta el. Megalakult Leányváron is a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete, amely elsősorban a telepeseket fogta össze, míg a régi lakosság a Szociáldemokrata Pártban volt. A pártoknak a Nemzeti Bizottságba meghatározott létszámot delegálniuk kellett, ha jól emlékszem apám is egyik delegált tag volt.

Az ellentétek megnyilvánultak közvetlenül a mindennapi életben, a Nemzeti Bizottságban. és az iskolai oktatás területén is.

A minisztériumban is megváltoztak az erőviszonyok, s lehet a helyi erők hatásaként 1947. őszére megszűnt az egy tanerős állami iskola. Apámnak felajánlották, hogy menjen át tanítani a Cséven levő állami iskolába. Ő kifogásolta, hogy nincs közvetlen közlekedés Csévre, nem szeretne odamenni. El tudta érni, hogy ősszel felhelyezték Budapestre, Lőrincre a Szemeretelep-i iskolába tanítónak. (Bajcsy Zsilinszky u-i iskola). Ő albérletbe költözött, mi pedig ott maradtunk Leányváron.

Kb. 1948. február hóban sikerült felköltöznünk Budapestre, Lőrincre a Kassa u.66.sz. házban (Kerkápoly családnál kaptunk elég jó elhelyezést) albérletbe. 1948-ban apámat kinevezték az iskola igazgatójának. Későbbiek során volt iskolai igazgató Pestszentimrén, majd legvégül a „Piros iskolá”-ban volt igazgató, onnan ment el nyugdíjba.

Későbbiekben Leányvárról elég sok család visszaköltözött Bucsára.

Nyaralás Berekfürdőn.

A férfi mellett Zsombok György főbíró. Bal szélén a felesége, majd anyám, a másik kettő nő nevére nem emlékszem.

AZ URADALOM

A község lakóinak igen nagy százaléka a „kétkezi” munkájából élt meg. A munka lehetősége két irányú volt, elment az uradalomba dolgozni, vagy valamelyik „kubikos banda” tagjaként, a családját otthon hagyva elment „kubik”-ra. Az irodalomban és a különböző kiadványokban csak a Csongrád megyei kubikosokról esik szó, pedig a községből minden évben elég szép számmal voltak oda kubikon.

Most legelőször is foglalkozzunk az uradalommal. Az uradalom tulajdonosa báró FOULDSPRINGER JENŐNÉ volt. „A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája” c. kiadvány 429. oldalán a családról a következőket tudhatjuk meg.

A család rangemelésére és származására vonatkozóan adat nincs. Birtokai voltak:

- Bihar megyében Szerepen
- Békés megyében Füzesgyarmaton
- Fejér megyében Pusztaszabolcson
- Győr megyében Téten

összesen: 12.093 hold földtulajdonnal.

Két fia van: Zoltán és Miksa. Megemlíti a kiadvány még, hogy mindkét fiú földbirtokos és 1942-ben Budapesten a legtöbb adót fizető polgárok közé tartoztak.

Kiegészítésül megjegyzem, hogy az adat eléggé régi keletű, mert a község 1939-től önálló és a kiadvány a birtokot mégis Füzesgyarmathoz tartozónak említi meg. A téti birtokról soha nem hallottam. Viszont Pest megyében, Dabas község határában volt még egy kisebb birtok „Felső Babád pusztá”-n. Valószínű., hogy ez volt a család nyári rezidenciája, itt helyezték el a külföldi vendégeiket, itt rendezhették meg a vadászatokat.

Azonkívül még volt földbirtok Csehszlovákia területén is, „Jattó”-n. Az 1938 évi határmódosításkor a birtokot ketté szelte az újonnan megállapított határ.

Az uradalom vezetése

Az uradalom kb. 9.000 hold volt, jó zsíros, nehezen megművelhető fekete föld, esetenként szikes legelőkkel tarkítva.

Az uradalom központja Mária-major volt, amely a községhez igen közel volt. Bogárzó legutolsó házától – amely a református egyház földjének tanyájánál volt – számítottan, a Berettyó csatorna túlsó oldalán kb. 1 km-re. A major és a csatorna között kis erdő volt, amit aztán később kivágtak, (amikor az iskolában ünnepelték s madarak és fák napját, mind-é ide jöttünk ki).

Itt Mária-majorban – mint mondtam – volt az uradalom vezetése, megművelhető terület (tábla) hozzá nem is tartozott.

Az uradalom vezetője a tisztartó volt, kb. 1938-39-ig név szerint Augusztónovics Győző, majd őt követte Hajdu László.

A tisztartó feladata a gazdaság szakmai irányítása volt. Ezért naponta kiment a határba és a helyszínen ellenőrizte az intézők részéről a művelés irányítását. A helyszíni ellenőrzéshez rendelkezésre állt két pár ló, kocsissal és hintóval.

A gazdasági és pénzügyi dolgokkal a számtartó foglalkozott, név szerint Albrecht Rudolf. Mellette egy kisegítő adminisztrátor volt, így pld. a Nagybucsán lakott mozdonyvezető leánya, aki naponta azt a 1,5 km-t biciklivel tette meg. Nyári időben amikor a cséplés és aratás miatt igen megnövekedtek az adminisztrációs ügyek, ideiglenes kisegítővel dolgoztak, így pld. apám is volt nyáron náluk dolgozni, kb. 5-6 hetet.

A majorban volt gépjavító műhely, amelyben a cséplőgépeket, elevátorokat, kazánokat, gőzekéket, stb. javították. A műhely létszáma 4-5 fő, az inasokkal együtt. Azonkívül volt még a magtár amelyben igen kevés gabonát taroltak, de az uradalom mindennapi életéhez szükséges anyagi eszközöket, mint központi raktárban itt tárolták.

A földterület megművelését az intézőségek látták el, Nagybucsa, Rakoncás, Zódony és Jenőmajor. Ha a községből Füzesgyarmat felé haladunk, s hidat elhagyva kb. 600-800 m.-re volt a mari-tanyasi bejáró, majd az úton tovább haladva kb. 1 km-re balra Nagybucsa, míg jobbra – az úttól beljebb kb. 1,5 km-re – Rakoncás. Majdnem a füzesgyarmati határnál Jenő major. Zódony pedig mintegy 1-1,5 km-re volt – már Bihar megyében – a Hosszuhát-i vasúti megállótól.

Mária-major és Zódony közötti úton – egy vízlevezető árok hídjánál – a bihari ároknál három vármegye határának találkozási pontja, és pedig Békés, Jász-Nagykun-Szolnok és Bihar megye határa.

Ezeket a majorokat (tanyákat) az intézők vezették, akik gazdasági akadémiát végeztek. Ilyen akadémia volt Debrecenben (Pallagon), Keszthelyen a „Georgikon” Mosonmagyaróváron.

A gazdasági akadémia szóból következtetve az itt végzeteket „gazdatiszt”-eknek nevezték. Ezek aztán későbbiek során átalakultak egyetemmé. Az intézők munkáját a segédtisztek segítették. Ezek nagy része nem végezte el valamilyen okból kifolyólag az akadémiát (végzett 2-3 évet), de bizonyos mértékben

értett a gazdálkodáshoz, ismerte az adminisztrációs folyamatot. Az intéző a terület művelését vezette és irányította, míg a segédtszta a gyakorlati munka szervezésével (parancsolókkal) foglalkozott.

A vezetési rendszeren belül a szóbeli jelentések és utasítások érvényesültek, az írásbeli rész csak a pénzügyi és gazdasági területre volt jellemző, de csak manuális jelleggel. Így pld. a napszámos jegyzéket, ami alapján hetenként fizették a napszámot a segédtsztek állították ki, tömbben, indigóval és tintaceruzával.

Az intéző, hogy a határba kijárhasson egy pár ló, hintó és kocsis, míg a segédtsztnak egy ló, hajtóval (ez volt a rozvájter) és kétkerekű kordé állt rendelkezésre. Személyszállító vagy tehergépkocsi az uradalomnak nem volt.

A majorok (tanyák) között a közlekedés földúton volt, zömmel lóvontatással, azonkívül a kiépített keskenyvágányú vasúton. Ennek a keskenyvágányú vasútnak két változata volt. Volt a lóvontatású „lóré” és a gőzmozdonnyal vontatott vonatszerelvény.

A lórét egy ló vontatta 1-2 kocsiából állott. Levehető oldalfalai voltak, nagyrészüük fékberendezéssel ellátva. Az anyagszállításokat rendszerint ezzel bonyolították le. A gőzmozdonnyal vontatást főleg őszi időben, a cukorrépa szállításnál alkalmazták. A cukorrépát a Hosszuhát-i állomásra kellett vinni, mivel a gyári átvevő itt vette át. Az intézők meteorológiai adatok rögzítésével is foglalkoztak, naponta rögzíteni kellett az időjárási viszonyokat és mérték a lehullott csapadékot is. Az összeköttetés biztosítására a majorok között távbeszélő volt kiépítve, a központ Mária majorban volt.

A gazdatisztek fizetése összetett volt. Kapott havi fizetést is, amely egy intézőnél kb. 80-110 pengő volt (1938-ban). Kapott természetbeni ellátást is, amely meg volt határozva, hogy pld. naponta hány liter tej, hetenként mennyi tejfel, túró. Időközönként árpát, kukoricát (igen sok baromfit tartottak, a hús ellátás érdekében), télen hizott disznót, stb. Az aratás, illetve a répafeldolgozás után, mai szóval mondva prémiumot, akkor azt mondták, hogy „remuneráció”-t. A természetbeni ellátás differenciált jellegű volt, s mindenki a maga szisztémája szerint hasznosította. Így pld. Hajdúné (a tisztartó felesége) igen sok libát tartott, s a tollból és húsból elég szép pénzt kapott. Azt jelentette, hogy a havi juttatás nagy részét a természetbeni rész tette ki (pld. cukor).

Mit is termeltek és hogyan ?

Az uradalom külterjes gazdálkodást folytatott. Elsősorban búzát, árpát, kukoricát, zabot (gyűjtőnéven gabonát) borsót, repcét és cukorrépát termeltek. Ezek egy részét az állatállomány etetésére (zab, árpa, stb.) míg a nagyobb részét pedig eladásra termelték. A gabonát rendszerint a karcagi malom

(amely a vasútállomás mellett volt, ma rizshántoló) vette meg. Igen jó acélos búzát termeltek. Előfordult, hogy fajsúlymérőn nem tudták megmérni a búza fajsúlyát. Rendszerint 100 liter búza súlya 86 kg. körül mozog. Az uradalom bevételének nagy részét a búza és a cukorrépa biztosította.

A cukorgyárak a répa feldolgozásánál keletkezett mellékterméket, így a répaszeletet és a melaszt (a cukorszirup utolsó maradéka) visszajutatták, amit aztán az ökrök etetésénél használtak fel. (Silóra rászórták és az ökrök nagy élvezettel ette). Télen nagyon sokszor előfordult, hogy valamelyik tanyasi gyerek az iskolába hozott egy bögre melaszt, amit aztán nagy élvezettel szopogattunk.

A későbbiek során – úgy 1942 táján – felmerült, hogy a külterjes gazdálkodáson változtatni kellene, volt olyan elgondolás, hogy gyümölcsstermelésre és annak a feldolgozására kellene átállni. Első lépésként a Rakoncásra bevezető út mellett – kb. 6-8 holdnyi területen – szilvafákat telepítettek, de amikor ezek termőre fordulhattak volna, jött a háború, a földosztás és nem lett belőle semmi sem.

Elég szép számmal tartottak juhokat, a „merinó”-i fajtát. Tudjuk, hogy a birka eléggé igénytelen állat, s a szikes legelőkön, amit semmire sem lehetett használni, csak a birka tudott rajta legelni. Majd a betakarítás után a tarlókon legeltettek, az elhullott szemeket mind felszedték. Hajdu László tisztartó igen jártas szakember volt – úgy elméletileg, mint gyakorlatilag – a juhtenyésztés terén. A földosztás után visszament Hódmezővásárhelyre – szülőföldjére – és az egyik termelőszövetkezetről lett ágazatvezető.

Minden majorságban annyi ökröt és lovat tartottak, ami kellett az adott mezőgazdasági terület megművelésére. Mire is használták az ökröket? A cséplésnél a tarlóról ökröszekérral hordták a keresztet a cséplőgéphez; a tarlót ökrrel szántották fel, igaz lassú volt, de erős; a nehéz fizikai munkát ökrrel végezték el. Télen pedig, amikor 3-4 hónapig az istállóban volt, termelte a trágyát. A béresek munkáját a béresgazda fogta össze, ő osztotta be, hogy hova, ki, milyen jellegű feladatot fog elvégezni.

A lovakkal a könnyebb, de gyorsabb jellegű munkát végeztették el, így pld: malomba szállították a gabonát; a karcagi vasútállomásra velük vitették – vagon szállításnál – a gabonát; a cséplőgéptől s magot a magtárba lovaskocsival vitték. A fogatosok munkáját a kocsisgazda irányította.

Minden majorságnak (tanyának) volt gőzekéje, ezek párban dolgoztak, s mélyszántást végeztek. Meg volt tervezve, hogy melyik évben, melyik földterületet szántják fel gőzekével. Az ekével dolgozó gépészek pedig télen a műhelyben a gépparkot javították.

Minden majorságban (tanyában) volt egy-két „csacsi fogat”. Ezek rövid távolságú szállítást végeztek, pld. a summások ebédjét szállították. Megtisztelő feladat volt a csacsifogat kocsisának lenni.

Meg kell említenem, hogy műtrágyát nem használtak. A trágyázáshoz szükséges trágyát „saját maguk” állították elő. Ugyancsak meg volt tervezve, hogy melyik évben, melyik területet fogják trágyázni.

Kik is dolgoztak a földeken? .

A munkaerő alkalmazásánál az „oszd meg és uralkodj” elvet alkalmazták. Egy-egy rétegnek más és más volt az érdeke, ezért érdekszövetség nem is alakulhatott ki. A munkásokat két kategóriába lehet sorolni és pedig: állandó- és ideiglenes jellegűre.

a) Állandó jellegűhöz tartoztak a majorságban (tanyán) lakó cselédek, mert ezek voltak többségben. Egy-egy major (tanya) megművelendő területének függvényében alakították ki, hogy mennyi ökörre, lóra, gépre, stb. van szükség, s ennek a tükrében alakították ki (határozták meg) a foglalkoztatott cselédek számát. A cselédek gondozták az állatokat (hajtották, etették, itatták, stb.).

Téli időszakban, amikor az állatok az istállóban voltak (nem dolgoztatták őket) a béreseket, fogatosokat más jellegű munkára is igénybe vették, így pld. a gabona szállításánál zsákolnak, szénát és szalmát szállítottak, stb.

Az állandó jellegű munkaerőhöz tartozik még: magtáros, béresgazda, kocsisgazda, a parancsoló és a gépek kiszolgálásához szükséges technikai személyzet.

Az istállók padlásán volt a magtár, itt tárolták a kicsépeelt búzát, zabot, árpát, bükkönnyt, kukoricát, stb. Természetesen s magtárba lift nem volt beépítve, ezért a zsákokat vállon vitték fel a lépcsőn. A magtárban a tárolt gabona szépen garmadába volt rakva, táblával megjelölve a mennyisége, melyik tábláról való, stb. A dohosság és penészedés elkerülése érdekében – kézi meghajtású – szárítógépen áteresztették, vagy egyszerűen átlapátolták. Erre a munkára rendszerint a cselédek nagyobb gyerekeit (16-18 éveseket, elsősorban leányokat) alkalmazták. Különböző anyagok tárolására még volt külön raktárhelyiség. A magtáros munkáját az intéző irányította, s megbízhatóságához nem férhetett kétség. A „parancsoló” a mostani kategória szerint megfelel a brigádvezetőnek. Rendszerint a cselédek sorából emelkedett ki. Megbízhatóságával, szorgalmával és szaktudásával érdemelte ki, hogy kikerült a cseléd sorból. Tanyánként 4-6 parancsoló volt, számuk attól függött, hogy a majorságban mennyi kétkezi munkást (napszámot, summást) alkalmaztak. Feladatuk a hozzájuk beosztott 20-25 fő munkás munkájának irányítása.

A „technikai személyzet” kategóriájába lehet sorolni kovácsokat és gépészeket Minden majorban (tanyában) volt műhely, hiszen lovakat kellett patkolni, kocsikat kellett javítani. Azonkívül itt voltak még a gépészek és a mozdonyvezetők.

Minden este – ma úgy mondanánk munkaértekezlet – a parancsolók, a két gazda, a magtáros beszámoltak az aznap elvégzett munkával. Az intéző meghallgatta ezeket a beszámolókat és meghatározta, hogy másnap mit kell dolgozni, hogyan történik meg az igásállatok elosztása, stb. Előreláthatólag egy-egy táblában (40-60 holdas táblában) az elvégzendő munka mennyi ideig fog tartani. Az utasításokat a jelenlevő segédtsízt is feljegyezte s másnap pedig az intéző és a segédtsízt a helyszínen ellenőrizte a munkát.

A tisztartó felé az intéző a jelentését szintén szóban tette meg, hogyan állanak egy-egy munkával, pld. az őszi szántással. Az írásbeli adminisztráció igen minimálisra volt csökkentve, csak ott használták, ahol pénzügyi és anyagi kihatásai voltak, de ott is csak kézzel írva (tintaceruzával).

A cselédek szerződéskötése minden évben április 1-jén volt. Ha a munkaviszonya megszűnt – felmondtak neki – az akkori cseléd törvény szerint az uradalom kötelessége volt a legközelebbi településre beszállítani bútorát, állatait, stb. S mivel ez e község volt; így ide szállították be. Mivel saját háza nem volt, valahol csak meghúzta magát. A parancsolók és a gazdák köréből előfordult, hogy kb. 50-55 éves korára, annyit össze tudott gyűjteni, hogy a községben házat és földet vett, önálló emberként élte tovább életét. A cseléd sorból sajnos ezt nem tudta senki megtenni.

A cselédek negyedévenként meghatározott pénzösszeget és természetbeli juttatást, úgynevezett „komenció”-t kaptak. A komenció lisztből, terményből, szalonnából, stb. állott. Ugyancsak meg volt határozva az állattartása is, milyen jószágot tarthat és mennyit. A cselédház fűtésére mennyi szalmát kap. A lakás viszonyok nem a legjobbak voltak. Volt egy jó hosszú, vályogból épített épület, benne 8-10-12 lakással. A lakás állott egy szobából (földes, 4x5 m-es) és két lakásonként közös konyhából. A szobát a konyhából, kemencével fűtötték. A konyhában nyáron avagy télen mivel főztek azt nem tudom. A vezetők (parancsoló, magtáros, stb.) lakásai jobbak voltak, már külön konyhájuk volt, 2-3 lakás volt egy épületben, és a tanya elkülönített részén jelezve, hogy a cselédek felett állnak. A tanyasi épületek mögött voltak a baromfi és disznó ólak.

Minden majorban (tanyán) volt fűrott – ártézi kút, itatóvályúkkal, mivel a jószágot az istállóból itatáskor ide hajtották. Természetesen a tanyában a lakásokhoz – még az intézői lakáshoz is – kannában,

kézi erővel vitték. Elképzelhető, milyen volt ez őszel, a jó alföldi sárban, vagy télen a fagyos talajon.

Ha már a lakásoknál tartunk az intézői lakás külön épületben volt, 2-3 szobás, konyhával, fürdőszobával. Természetesen a szobák padlósak. Az épület mellett virágoskert és konyhakert. Az intézői lakás mellett volt egy irodai épület, ahol az adminisztrációs dolgokat végezték, rendszerint késő délután és esteli órákban (nappal a határt járták). Ez egy helyiségből állott, az épületben lakott a segédtsz, s egy szoba pedig be volt rendezve a csendőrijárőrnek (kettő ággyal) pihenőszobának.

Bizony a cselédsors igen nehéz és röghöz kötött volt. Reggel korán, már menni kellett a jószágot etetni, itatni, vakarni. Amikor reggel lett ki kellett hajtani az állatot a kijelölt földre és dolgozni vele, a nyári kánikulában vagy az őszi áztató esőben. Napnyugtakor behajtani az állatot az istállóba, ellátni és majd csak azután lehet hazamenni. Napközben szalonnát ehetett kenyérral és hagymával, főtt ételt pedig csak vacsorára. Éjszaka a vizes göncét meg kellett szárítani, hogy hajnalban újra felvehesse. Munkáját alázattal és türelemmel kellett végeznie, mert a családjának kenyeret kellett keresnie, s neki osztályrészül csak ez jutott. Helyzete csak akkor kezdett javulni, ha a családban már valamelyik gyerek anyyira felnőtt, hogy „gyereknapszamos”-ként elmehetett ugyancsak az uradalomba dolgozni. Bizony az élete nagyon keserves volt és nem is látszott semmi remény arra vonatkozólag, hogy változtatni tud rajta valamicskét is. Ha pedig lázongani kezdett, jövő április 1-jén mehetett oda ahova akart. Magyarán kitétek a szűrét. Ezért volt ez aztán „szolgasors”. Illyés Gyula említi „Puszták népé”-ben, hogy Festetics gróf, amikor a határba kiutazott, az út melletti cselédeknek az úr felé hátat kellett fordítani. A gróf a szivarját a kocsis tarkóján nyomta el, mivel a szivarcsutkáját nem lehetett e határban eldobni, mert tűz keletkezhet.

b) Az ideiglenes munkaerő három csoportba osztható.

A "summások", akik az ország északi részéről jöttek mezőgazdasági munkára két, illetve hat hónapra, hogy munkájukkal megkeressék a télre való betevő falatjukat. A summásokat a községtől távolabbi majorságokban (tanyákban) helyezték el, közös szálláson. Elhelyezésükről és étellemezésükről az uradalom gondoskodott (hogyan, azt nem tudom).

A napszamosokkal olyan jellegű munkálatokat végeztettek, amit gépi erővel nem lehetett megoldani. Itt két csoportot kell megemlíteni: a férfi és gyerek napszámot. A gyerek napszám a felnőtt napszám bér fele volt. A napszamos naponta hazajárt és az étellemezéséről saját maga gondoskodott.

A gyerekekkel végeztették el a répa földön a répa egyelését és kápircsolását (erre a célra külön kapa volt), a gabonaföldön – erre kialakított kis eszközzel – az aszat irtását. A felnőttekkel a nehéz fizikai munkát végeztették el pld. zsákolást, őszel a répa földön a répa kiásását. El lehet képzelni, milyen lehet a jól felázott földben, lehetőleg esős októberi időben, kiásni a répát a földből (erre is volt speciális ásó), majd kézbe venni. a nagyja sarát lekaparni és végül a koronát levágni, s mindezt kézzel. A kiszedett és megtisztított répát kupacba rakták, majd lórékba rakták és vonatszerelvényként elszállították a Husszúhádi vasútállomásra, mert ott volt a cukorgyár részéről a termény átadása.

A napszamos alkalmi munkás volt, mert mondhatták neki szombaton a fizetés után, hogy a jövő héten már nincs is rá szükség. Aztán meg a parancsoló kedvébe kellett járnia, szorgalmasan és zokszó nélkül dolgozni, hogy a következő héten is legyen keresete.

A napszamos munkabrigádoknak a vezetőjük a parancsoló volt, általában 20-25 fő dolgozott együtt. Meg volt az a tapasztalati norma, hogy egy-egy csapat naponta mit tud elvégezni. A parancsoló igyekezett ezt betartatni, mert ha úgy ítélték meg, hogy nem tudja hozni a kívánt eredményt, teljesítményt, ő is mehetett április 1-jén világgá. Az ügyesebb és szorgalmasabb parancsoló el tudta érni, hogy idősebb korára a faluban házat és néhány hold földet tudott venni.

c) Ha vetettek aratni is kellett.

Az aratást rendszerint Péter-Pál napja körül (június 29.) kezdték meg, figyelembe véve természetesen a gabona érését is. A megtermelt gabona aratását, majd annak a cséplését erre a célra alakított munkacsapattal végeztették el. Figyelembe véve a terület nagyságát, a csapatok teljesítő képességét, határozták meg, hogy hány csapatra van szükség. Az arató bandába 12-14 kaszás (férfi) és ugyanannyi kéveköti (fiatal asszony és nagy leány) és 1-2 fő vízfordó gyerek volt a bandagazda vezetésével. Ők részes-aratók voltak, a learatott gabona meghatározott részét kapták meg, természetesen terményben. A bandán belül szintén meg volt határozva, hogy ki egész, és ki félrészes arató. Szerződésben volt meghatározva, hogy hetenként mennyi étellemet (kenyeret, szalonnát, zsírt, pálinkát, stb.) kapnak, s befejezés-képpen mennyi szalmát, töreket.

Az arató bandának természetesen az volt az érdeke, hogy minél több gabonát vágjon le, ezért aztán erejüket és idejüket nem kímélték ennek érdekében. Az aratás igen nehéz fizikai munka, ezért aztán a bandagazda saját maga válogatta ki a banda tagjait. Az aratást rendszerint az árpával kezdték, aztán jött a búza, zab, bükköny, repce, stb.

A bennszülött népeknél a „férfi avatás” amikor a falu közössége előtt az ifjú bebizonyította, hogy érett férfivá lett. Ez a megmérettetés volt régen az aratás. Bebizonyította van ereje a nehéz fizikai munkához, van kitartása, minden nehézséget kibír.

A bandagazda nem dolgozott, tartotta a kapcsolatot az intézővel, hogy hol lesz a legközelebbi munkaterület, ellenőrizte és feljegyezte, hogy a komen-cióból ki, mennyit kapott, stb. Számon tartotta, hogy mennyit végeztek már el, s ez gabonában mit is fog jelenteni. Az aratásnak naponta rendszerint már kora hajnalban (szürkületben) hozzá láttak, amikor is a gabonaszára harmatos. Tartottak egy rövid reggeli szünetet (a kasza élesítését is ekkor végezték el) majd folytatták a munkát délig. Délben a nagy melegben pihenőt tartottak és késő estig dolgoztak. A déli forróságban rendszerint pihentek a hűvösben. Délben megjelentek az ételt hozó gyerekek, akik a család tagjainak hoztak főtt ételt. Egy-egy nagyobb gyerek jött 4-5 kisebb gyerekkel, s az ételesben hozták, a rendszerint egytál ételből álló főtt ételt.

A gabona kötéséhez a kötelet rendszerint előző nap, `esti órákban készítették elő, s nappal a hűvösön tartották. A déli forróságban nem lehetett kötelet készíteni, mert a gabona száraz volt és a szára tört. A kaszásoknál a megtisztelő cím az első kaszása volt, mert ő határozta meg a munka ütemét, így nem volt mindegy, hogy a bandagazda kit jelölt erre a feladatra.

Az aratás a falu életében döntő tényező volt, mert akkor keresték meg az egész évre szóló kenyeret. Akkor nem volt divat, hogy a pékhez megyünk kenyeret venni mindenki saját maga látta el családját. Minden fiatal leány tudott kenyeret sütni. Nyáron ugyan nem otthon a kemencében sütötték, hanem a péknél, bérsütés „sternsütés” keretében. Előre bejelentették a péknél, hogy hány kenyeret hoznak sütni, aztán szakajtóban elvitték a pékhez, ahol aztán megsütötték. Az aratás fontosságát jelzi, hogy tavasszal akik elmentek kubikolni, a szerződést úgy kötötték, hogy aratásra vagy cséplésre is hazajöttek. Az aratás idején ki kellett használni az időjárás adta lehetőséget és megengedett volt a vasárnapi munka is. Elmondhatjuk, hogy az aratásban részt vett közvetlenül vagy közvetve a család apraja nagyja.

A levágott gabonát kévébe kötötték, majd 18 kévét keresztbe. A keresztet utóérés címén rendszerint a tarlón maradtak. A keresztet között s tarlót – tűzvédelem szempontjából – felszántották. Az aratást gyorsan be kellett fejezni, mert az érett kalászból kipergett a szem, s ez mindkét fél részére veszteséget jelentett. Az aratást rendszerint három hét alatt be is fejezték, hogy mennyit is kerestek, azt a cséplés mutatta meg. Rendszerint az aratóbanda átalakult cséplőbandává, s így az aratás után rögtön hozzá is láttak a cséplésnek.

d) Ha arattak csépleni is kell.

A learatott gabona cséplése kb. július 15-e körül már megkezdődött. Az időpontja a gabona érettségétől és az időjárástól függött. Rendszerint majorságonként (tanyánként) egy cséplőbanda el tudta végezni a cséplést.

Az intéző jelölte ki, hogy melyik tábláról lekerülő gabona hol legyen csépelve (a szalmakazal helyét), rendszerint a tanya közelében, jól járható út mellett. Így aztán az is előfordult, hogy 2-3 tábla gabonáját egy helyen cséplték el. A cséplés összetett munkafolyamat volt, mert a cséplőbanda tagjainak együtt kellett működniük az uradalom embereivel. A cséplőbanda a saját munkaerejét adta, míg az uradalom biztosította az összes technikai feltételeket, így többek között: a cséplőgépet, s gőzgépet és az elevátort és ezek üzemeltetéséhez a gépészt és a fűtőt, a lajtót és lófogatot a lajt szállítására; az ökörfogatokat, amelyek a tarlóról szállították a kévéket a cséplőgéphez; egy lófogatot, amely a kicséplelt gabonát – zsákokban – szállította a cséplőgéptől a magtárig. Azonkívül a mázsát a szükséges súlyokkal, mentőládát, egy kecskelábú asztalt és két padot. Az uradalom részéről biztosított munkaerő vezetője (felelőse) egy parancsoló volt.

A kicséplelt gabona lemérése, a mérésről okmány kiállítása az ellenőr feladata volt. Az így kiállított okmány volt a magtárnál a bevételi okmány. A kiállított bárcákat a „napi jelentés”-ben összesítette, ahol még fel kellett tüntetni az aznap eltüzelt szén és felhasznált kenőolaj mennyiségét, valamint az időjárási viszonyokat. Az ellenőr tehát az adminisztrációs feladatokat látta el. Az egyik fényképen egy cséplőbanda látható, s rajta – bal oldalon – apám, mint cséplő ellenőr. Több éven keresztül volt minden nyáron ilyen cséplő ellenőr, én pedig (fél napszámért) voltam az ebédhordója. Amikor 15 éves lettem, attól kezdve – két alkalommal – én is voltam cséplőellenőr. Összességében a bandagazda, az uradalmi parancsoló és a cséplőgép ellenőr közös munkája tette a napi rendszeres munkát.

Emlékezetem szerint a cséplésnél a következő munkafolyamat volt:

– feladó 2x2 fő, szekérrel odaálltak a cséplőgép mellé, és a feladó villával a kb. 14-16 kg-os kévéket feldobta a cséplőgép tetejére,

– kévevágó 2x1 fő, a dob mellett állott egy kb. 8x3 m-es részen, s a feldobott kévét a kezébe vette, majd késsel elvágta a kévét úgy, hogy az etető elérje,

– etető 2x1 fő, a kévevágótól kapott keresztet szépen elterítette és úgy engedte bele a dobba. Ő félig benn állt a gépben. Igen veszélyes hely volt, mert ha keze lejjebb ér, mint kellene a forgó dob

elkapja. A dob a gabonaszárat megpörgette és a kalászból kihullott a szem,

– zsákos 1 fő, a kalászból kivert szem egy vízszintesen forgó rostára került, hamarabb kihullott a gyommag, majd a törött szemek, s legvégén az ép szemek. Mindegyike zsákba került. Feladata a zsákok felrakása és a teli zsákok bekötözése volt, mérlegelésre előkészíteni, amikor 10-12 zsák készen volt, lemérték s felrakták a lovas kocsira, s az vitte a magtárba,

– kazlázó 5-8 fő, a cséplőgépben a gabonaszár egy rázóra került, alul kihullott a törek és a pelyva, míg a szalma a gép végén, a szalmarázón kikerült a gépből, az elevátorra s ennek segítségével a kazalra. A kazlázók alakították ki a szalmakazal formáját. Jó kazlat, hogy ne ázzon be, nem mindenki tudott rakni.

A törek lukból a pejvát és a töreket – rendszerint fiatal lányok – 5-6 fő hordták el a szalmakazal mellé külön kazalba, kézi saroglyán. Ez volt a legpiszkosabb munka, mert rettentően poros munkahely volt, s különösen az árpapor csípett.

Összességében mintegy 22-28 főből állott a cséplőbanda. A napi munka befejeztével az esti mosakodást a lajt vizéből oldották meg. Ha közel voltak a faluhoz a banda nagy része hazament, ha pedig nem lehetett, akkor a közeli fasorban főztek vacsorát maguknak és ott aludtak, vagy a szalmakazal tövében.

Ezek a gépek nem voltak önjáróak. Ezért ha egy területen végeztek a cséplőgép és a gőzgép, elevátor átszállításához rendszerint egy napot vett igénybe, 16-18 pár ökör segítségével.

A cséplés kb. egy hónapig tartott, s úgy augusztus 15 de legkésőbb 20-a körül be is fejeződött.

4., A földosztás

Az 1944-es év tragikus év volt, közelebb került a háború hozzánk. Addig a háború csak azt jelentette, hogy a fronton meghalt, eltűnt vagy hadifogságba került valaki. Virágvasárnapján – ha jól emlékszem április 2-án – megkezdődött az ország egyes településeinek bombázása. Most olvastam egyik folyóiratban, hogy ez a bombázás összefüggésben volt a június 6-i partraszállással, bénítva ezáltal a közlekedést, növelve a lakosság félelmét. A frontvonal elérte a Kárpátokat. Mi nem tudtunk róla a község területe hadművelleti terület lett. Mindenki tudta, hogy a háború elveszett, s a frontvonal közeledik nap mint nap közelebb hozzánk, s 1944. október 8-án el is érte, megjelent az első orosz katona.

Az uradalmi gazdatisztek családtagjait – férjeket nem – alkalmi német gépkocsival Pusztaszabolcsra vitték. A köztudatban az volt az elképzelés, hogy a Dunántúl angol kézre fog kerülni. A további elképzelés az volt, hogy a gazdatisztek is utánuk fognak menni, de ők azt mondták elromlott az autó, s itt maradtak (vagy itt kellett maradniuk).

Amikor az oroszok bejöttek, akkor volt a legnagyobb meglepetés. Minden gazdatisztnak névre szóló arcképes igazolványa volt, hogy „Ő” a svájci angol, amerikai, francia és szovjet nagykövet védelme alatt áll, a nagykövetek aláírásaival és a követvétségek pecsétjeivel ellátva. Hogyan csinálták ezt?

1945. március hónapban megjelent a földosztásról szóló rendelet, s a községben megalakult a „földosztó bizottság”. Összeírták, hogy – a törvény szellemének megfelelően – kinek hány hold föld jár, számolva a fronton és hadifogságban levőkkel is. A felosztandó földterület csak az uradalom volt. Igaz volt mellette néhány kisebb földterület is, ami számításba jöhetett. Így pld. Dr. Dezsényi Mihály községi orvos 100 hold földje, ami szintén felkerült a listára. Megindult a harc az uradalmi földterület felosztásáért, illetve, hogy ne kerüljön felosztásra.

Nézzük meg először a földosztó bizottság munkáját. A bizottság tagjai egyszerű zsellér emberek voltak, akik korábbiakban az uradalmi földeken dolgoztak. Nem mertek határozottan dönteni, hogy az „angol birtokot” felosszák. Meg kell mondani, hogy féltek a későbbi felelősségre vonástól is. Felültek a vonatra és elmentek Budapestre az Országos Földosztó Bizottsághoz, név szerint annak elnökéhez, Veress Péterhez. Amikor bejutottak hozzá, elmondták, hogy mi járatban is vannak. Péter bácsi kifakadt, miért jöttetek ti énhozzám, hisz ti kommunisták vagytok, miért nem mentetek el Rákosihoz? Később sikerült Péter bácsit kiengesztelni, s a feltett kérdésre s válasz igen rövid volt „Osszátok ki”. Kérték, hogy adja írásba, mert nekik ez volna a jó, de Péter bácsi hajthatatlan volt: „Nem elég az én szavam? – kérdezte. S a küldöttség hazajött. Nem volt mit csinálni hozzáfogtak a földosztásához. Később elmondták, ha Mária majorban lebegett volna egy rúdon az angol zászló és lett volna mellette egy angol katona, nem osztották volna fel a földet. Na de nem volt; mert az angol misszió nem adott.

Hogyan lett az uradalom angol birtok, teszik fel jogosan a kérdést sokan. Előírás volt, hogy minden lovaskocsi oldalán névtáblának és viharlámpának .kell lennie, s ezt a csendőrség rendszeresen ellenőrizte is. Az uradalmi lovaskocsik oldalán horganylemezből, mélynyomással készült tábla volt, rajta: báró Fould-Springer Jenőné névvel, és hogy Bucsa község, Békés megye.

Kb. 1942 táján megváltozott a táblán a név, mert Wooster Frankné lett, mert a tulajdonosnő férjhez ment egy angol férfihoz, s így lett a birtok angol.

Magyarországgal megkötötték a fegyverszünetet s ezt követően Debrecenbe megérkezett a „Szövetséges Ellenőrző Bizottság”, s ennek volt egy angol tagozata, az „angol misszió”. Amikor az uradalom vezetése megtudta, hogy az angol misszió Debrecenben van, kurrensnek számító élelmiszerek-

kel megpakolva, lovaskocsira ültek, s elmentek Debrecenbe, cél megmagyarázni, hogy angol érdek forog kockán, s megakadályozni a földosztást. A misszióhoz Hajdu László tisztartó ment, magával vitte Nagy Istvánt, aki Nagybucsa intézője volt. (Nagy István a zsidó származása miatt menesztett Gróf Izidor utódja volt, a soproni erdészeti akadémiát is elvégezte, ezért a címe „főerdész” volt. Igen művelt fő, beszélt angolul és franciául). Ezt az utat 2-3 alkalommal még megtették (1-1 alkalom 4-5 napig tartott az utazási nehézség miatt), de kedvező választ nem kaptak, a misszió nem tudta megakadályozni a birtok felosztását.

A földigénylő bizottság –az igénylők között – annak rendje és módja szerint a földterületet kifarcellázta. Szétesztásra került eke, borona, vetőgép, stb. Az elosztásnál volt aki lovat kapott kocsi nélkül, volt olyan, aki ökröt, de a kocsit más kapta, így a használatuknál össze voltak kötve: Kivágták a Mária major mellett levő kiserdőt, lebontották az istállóépületeket, s abból a községben házat építettek. Volt olyan is, aki nem tudott mit csinálni a szekérével, ezért elcserélte hizott disznóra, amit aztán a család jóízűen elfogyasztott.

A részletekről többet nem tudok, mivel megkezdődött az iskola, ezért a községtől távol voltam, azon kívül 1946. pünkösöd másodnapján elköltöztünk Leányvárra.

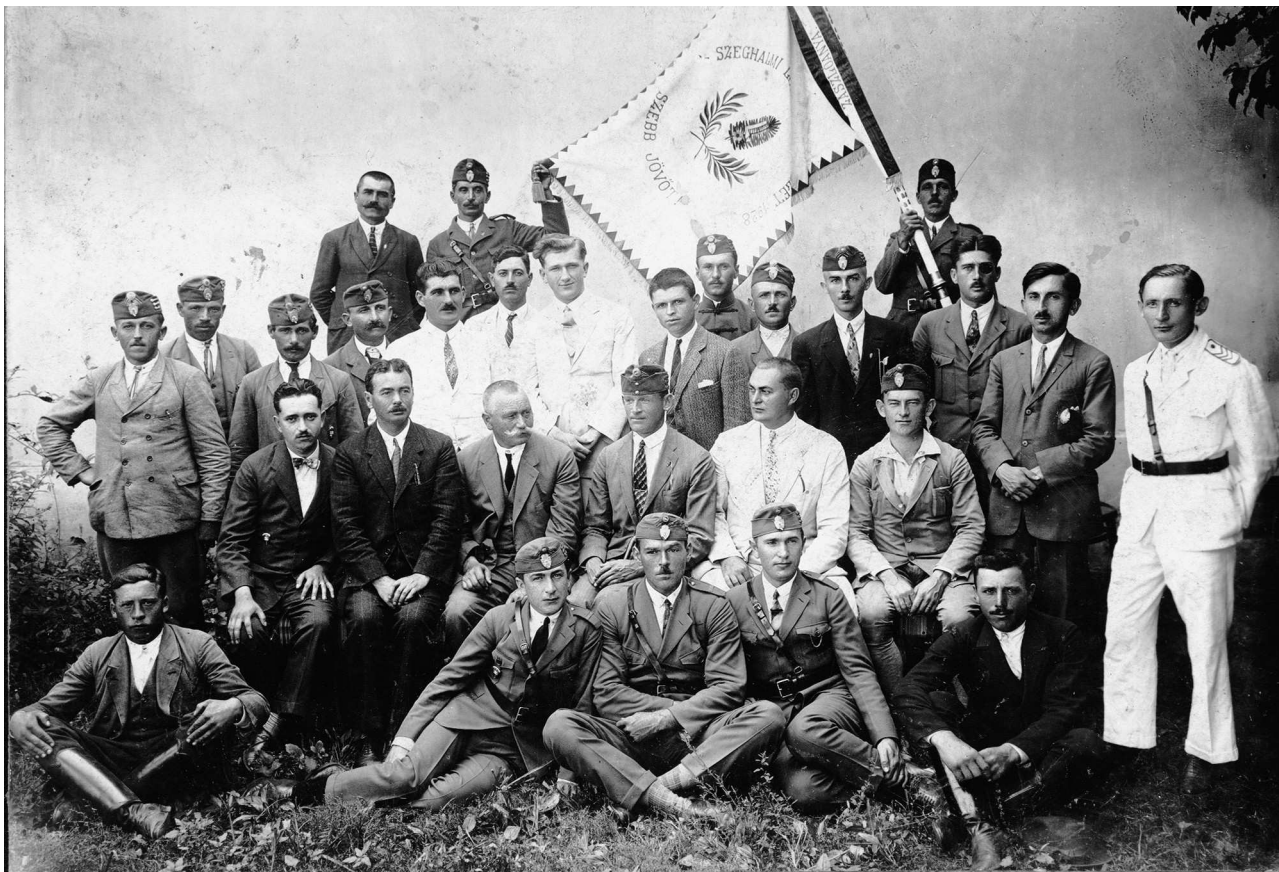
5) Utószó

1945. őszén felkerültem Budapestre, albérletben laktam Budán, a Márvány u. 31.sz. alatt a nagynénémnél, majd később annak szomszédjánál, amíg is Leányvárra nem költöztünk. Ugyancsak a svájci négy nagy hatalom „menlevel”-et adott ki egy budai lakásra. Ebben a lakásban két alkalommal voltam. Nemzetközi politikai vonalon megkezdődött a béketárgyalás előkészítése.

Hajdu László tisztartó ebben a védett lakásban lakott egy ideig, mert magával hozta az uradalom gazdálkodására vonatkozó okmányokat, s az 1938.-as viszonyoknak megfelelően (ez volt az utolsó békeév) összeállította, hogy mit is ért az a birtok.

Tudniillik az volt az elgondolás, hogy a békekötés alkalmával a számlát benyújtják kártérítés címén. Az én szerepem az volt, hogy Hajdu és a felesége között a postás szerepét töltöttem be, mert vittem levelet, feleségétől kisebb csomagot (süteményt, tisztálkodó szereket, stb.). Azt nem tudom, hogy Hajdu meddig volt ott, mivel elköltözésünk miatt a kapcsolat megszakadt.

Azt sem tudom, hogy sikerült-e a kártérítési igényt érvényre juttatni, tény, hogy későbbiek termelőszövetkezet alakult, de nem a legjobban működők közé tartozott. Amint hallottam, eléggé szegények voltak, s csak állami támogatással tudtak boldogulni.

A felvétel a járasi Levente Egyesület zászló avatása alkalmából készült. Ülő sorban bal szélén az apám.

A KUBIKUS MUNKA

Hagyományos kubikus dinasztiák Szentes-Csongrád-Hódmezővásárhely-Orosháza-Békés körzetében találhatók. Itt ez a mesteriség – mert az volt – szinte apáról-fióra szállott: Ha a kubikus munkáját meg akarjuk határozni, azt lehet mondani: meghatározott földmunka elvégzésére leszerződött napszámos. A munkabér rendszerint a kitermelt (elszállított) és megmozgatott föld m³-ére vonatkozott, saját izomerejét bocsátotta áruba.

a/ A háború előtt az építkezéseknél a földmunka elvégzésére a vállalatok nem használtak markolókat, árokásó gépeket, stb. Ezek beszerzése tőkét kötött volna le megtérülése nem volt mindig biztosítva, a legegyszerűbb módszer az volt, szerződtek kubikus munkaerőt. Részükre csak szálláshelyet kellett adni egy olyan épületben, ami véd az eső ellen. Földre terített szalmán aludtak, legjobb esetben szalmazsákon, ez már főúri helynek számított. Étkezéséről maga gondoskodott. Saját szerszámaikat hozta magával, erre sem kellett költeni. A kubikus minden igyekezete azon volt, hogy „keressen”, ezért aztán sem idejét, sem energiáját nem kímélte a teljesítmény növelése érdekében.

Milyen felszerelés kellett a munkához?

- kubikus talicska,
- ásó,
- lapát,
- csákány,
- „hám”.

Mi is volt az a hám? A kubikus megrakta földdel a talicskáját, s azt el kellett oda tolnia, hová kijelölték. Egy jól megrakott talicska súlyra elérte az 50-60 kg-ot is. Ha pusztán kézi erővel kellett volna tolnia a talicskát, hamar kimerült volna. A „hám” kender gurtból és szíjból készült. Ez a 6-8 cm széles segédeszköz a vállán volt átvetve, s a két végét pedig a talicska fülére akasztotta. Felegyenesedett (felállt) s ezáltal a talicskát is felemelte. A súly a gurti szalagon keresztül a vállát terhelte, ezen keresztül a gerincoszlopot és a lábszárat. (A nehéz fizikai munka miatt ezért volt sok embernek visszeres a lába.) A két kezével csak a talicskát irányította.

Ruházata igen egyszerű volt, mivel ezt a munkát rendszerint tavasztól ősziig végezték, így az időjárás határozta meg az öltözéket. A munka mindig terepen volt, ezért nélkülözhetetlen volt a bakancs. Továbbá az ing és a fekete klott gatyá. Hűvösebb időben a cájg nadrág, illetve kabát, azonkívül a mindig elmaradhatatlan fekete kalap. A fekete kalap a paraszti embernél nélkülözhetetlen volt, mert aratáskor, csépléskor, kapáláskor és szinte minden munkánál

hordta. Amikor pedig lepihent, akkor az arcára tette, hogy a légy ne csípje. Ha eső esett védte a fejét vele.

Élelmezésnél a kubikus igyekezett minél kevesebbet költeni, rettentően takarékos volt. Az anyagi háttér – ahogy most mondani szokás – a családi otthon volt. A helyszínen legfeljebb szalonnát, hagymát, krumplit, sót, paprikát vett, kenyeret és száraztésztát otthonról küldtek neki, postai csomagban.

Reggelire és a déli ebédre rendszerint fehér sós szalonna, kenyér és vereshagyma volt, nyersen vagy nyárson megsütve. Attól függően, hogy volt-e idő és lehetőség a nyárson való szalonna sütésre. Délre az ennivalót „bakó”-ban vitte ki a munkahelyre. Este mindig főtt étel volt. A választék igen gyenge: tészta és krumpli felhasználásával, így aztán paprikás krumpli hígan és sűrűn, lebbencsleves, öreglebbencs (öhön). Ezeket az illető az ízlésétől függően cserélgette. Vasárnap esetleg pörkölt volt krumplival. A mindennapi főzésre 2-3 fő fogott össze. A főzéssel járó munkálatokat egymás között elosztották.

Vasárnap nem dolgoztak, az időt pihenéssel, szerszám karbantartásával, ruházat varrásával, foltozásával, legjobb esetben kártyázással töltötték el. A legrosszabb az volt, amikor az időjárás miatt nem lehetett dolgozni, mert erre az időszakra kereset nem volt, de enni kellett.

A munkaerő toborzásnál a legegyszerűbb forma valósult meg. A községben megjelent a „munkaerő toborzó” egyén. A megbízólevelét és személyi okmányait bemutatta az előjáróságban és elmondta, hogy miért jött. A községi bíró tudta, hogy kik voltak már bandagazdák és őket felhívták a község házára. Ott megtudták, hogy hol, milyen körülmények között, mennyiért, stb. kell dolgozni, a főkérdésekben megegyeztek.

A kisbíró kidobolta, hogy munkára lehet jelentkezni, név szerint kinél. Akit érdekelt az ügy, elment a jövőbeni bandagazdához és megtudakolta, hogy hol, milyen feltételek mellett kell dolgozni. Az elmondottak alapján eldöntötte, hogy megy-e vagy sem. A bandagazda pedig szentügyre vette az illetőt, hogy mint munkaerő meg fog-e felelni a követelményeknek. Előfordul t, hogy egy-egy személy kezességet vállalt egy újonnan belépő munkatársért. Így aztán kölcsönösen megegyeztek, ha összejött a létszám, a toborzóval aláírták a szerződést és megkezdődhetett a felkészülés a nagy útra.

Az asszonyok sütöttek-főztek. Volt aki kenyeret sütött, volt aki tésztát gyúrt, összekészítették a

„tisza ruhá”-t és a munkaruhát. előkerültek a szerzőszámok, ha szükséges volt, megélezték a kovácsnál. Mindent zsákba raktak, a szerzőszámokat összekötötték, készültek az útra és a várható munkára.

A bandagazda megrendelte a lovas-fogatot, hogy a karcagi vasútállomásra be tudjanak menni. A toborzó pedig megrendelte a személy és poggyász szállításra a vasúti kocsikat. A lovas-kocsira felrakták a poggyászt és felültek rá, majd elindultak a nagyvilágba. Ez az egész folyamat kb. 24 óra alatt zajlott le. Az aratás kivételével mindig volt szabad munkaerő, amely vállalkozott bárhol végzendő munkára. A kubikus munka nagyban hozzá járult a község lakóinak anyagi felemelkedéséhez, erről már másutt írtam, nem akarok ismétlésbe bocsátkozni.

A bandagazda szervezte és irányította a kubikus csapat munkáját, és ő felelt a munkaadó felé a banda teljesítményéért. Lényeg: egy meghatározott időn belül, minél több földet kitermelni (megmozgatni). A munkálatokat irányító mérnök kijelölte, hogy honnan, mennyit kell kitermelni. A munka befejezése után fel kellett mérnie a területet. Ez azt jelentette, hogy minimális geometriai tudásának is kellett lennie, hogy fel tudjon készülni a munkát vezető mérnökkel való vitára. Vagyis az ő felmérését egyeztetni tudja a mérnöki felméréssel, nehogy becsapják őket.

A kitermelt föld helyén úgynevezett „babá”-t hagytak vissza. Ez egy kb. 50x50 cm-es földkupac volt, amely megmutatta, hogy hol volt az eredeti talajszint. A terület utólagos felmérésénél, a kitermelt föld mennyiségének meghatározásánál igen nagy jelentősége volt. Volt olyan ügyes bandagazda aki a babát mintegy 15-20 cm-el úgy meg tudta emelni, hogy azt emberfia nem vette észre. Ehhez kellett aztán rafinéria!

A munkaadó rendszerint különböző helyekről toborzott munkacsoportokkal dolgoztatott, így aztán érvényesült az „oszd meg és uralkodj” elve. A munkaterületre történő kiérkezés után néhány napon belül felmérték, hogy milyen a föld, a szállítási távolság, egyszóval a munkakörülményeket. Felvették a kapcsolatot a többi bandával, közölték velük, hogy bizonyos mértékben nem minden úgy van, ahogy előzőleg őket tájékoztatták, egyszóval nem lehet, jól keresni. Persze a többi banda csak meghallgatta őket, de nem volt hajlandó magasabb bért követelni.

Azután elmentek az irányító mérnökhöz, ott adták elő a „sérelemeiket”. Természetszerűleg, elutasították őket, a többi bandának ilyen és hasonló problémája nincsen, magyarul kirúgta őket. Ez a taktikázási folyamat néhány napig, tartott. Ezután aztán rákapsoltak a munkára, megfeszített tempóban dolgoztak, amire aztán a mérnök is felfigyelt, mondván ugye, hogy tudnak maguk dolgozni. A többi bandát pedig a mérnök piszkálta, hogy miért nem tudnak olyan teljesítményt felmutatni, mint a bucsaiak.

Ekkor aztán előjöttek a farbával. Mi tudunk ilyen teljesítményt produkálni, de adjon többet, magyarul mondván emelje meg a kitermelt föld árát. A mérnök aztán leült és elkezdett számolni. Hogyan jár jól? Többet fizet, de hamarabb elkészülnek a föld munkával, vagy kevesebbet, de az hosszabb időt vesz igénybe. Így aztán sokszor megadta a magasabb bért, azzal a kikötéssel, hogy megemelik a napi teljesítményt. A többi banda pedig morgott, de nem tudott mit csinálni, szívták a fogukat. Persze a manőverhez jó erőben levő, izmos, mindenre elszánt fiatal férfiakra volt szükség. Sajnos kb. 30-35 éves korukra fizikailag tönkre is mentek.

Az új kerékpárral

KÖZIGAZGATÁS

Az államigazgatás elemzésénél figyelembe kell venni a Horthy időszak belső államhatalmi felépítését. A közigazgatás alapja a vármegye rendszer volt. A történelmi Magyarországon 63 vármegye volt. A trianoni békeszerződés után nagyon sok megyét ketté szelt a határ, ezért aztán összevonásra került sor. Így lett pld. Győr-Sopron-Moson megyéből Győr megye, összevonásra került Bihar és Hajdu megye, a megszűnt Hont megyét Nógrád megyéhez csatolták. A megye élén a főispán és az alispán állott. A főispánt a kormány nevezte ki, ez politikai jellegű funkció volt. Az alispán vezette és irányította az egész megyére vonatkozóan a közigazgatást. A járás élén a főszolgabíró állott, míg a községeknél – a lélekszámtól függően – a jegyző, illetve főjegyző.

„Magyar Értelmező Kéziszótár” (Akadémiai Kiadó 1978.) egyes személyekre vonatkozóan a következőket határozta meg:

Főispán : A vármegyei, ill. városi törvényhatóság élén álló kinevezett (királyi) tisztviselő.

Főszolgabíró: 1950. előtt a járás vezető tisztviselője.

Főjegyző: 1945. előtt nagyközségekben vezető jegyző.

Jegyző: 1945-ig nagyközségekben a közigazgatás kinevezett vezetője.

Elöljáróság: kerületek, községek élén álló testület, ill. hivatal.

Esküdt: Községi elöljáróság választott tagja.

Bíró: községi elöljáróság feje. (falubíró)

1.) Az államigazgatásban dolgozó személyek

a) Kinevezettek:

főjegyző,

jegyző,

b) Választottak:

képviselő testület,

főbíró,

törvény bíró,

pénztáros,

esküdtek,

c) Alkalmazottak:

irodai tisztviselők,

kisbírók,

kocsisok.

A legelső jegyző, akinek a nevére emlékszem Egyed Ignác volt, személyesen nem ismertem. (Valószínű, hogy az egyik fényképen rajta is van) Nyugdíjba vonulása után elköltözött Debrecenbe. A Kovács vendéglős utcája sarkán, a telken volt egy üresen álló, öreg ház. A köznyelv szerint „Egyed

háza”. Úgy emlékszem lehettem úgy 10-12 éves, amikor Kátay, Miklósvári Laci bácsi és apám – a Kátay autóján – elmentek Debrecenbe a temetésére.

Utódja Kátay Zoltán úgy 1928-29 körül jött a községbe. Szülei és nőtestvérei Szeghalmon laktak, ott volt patikájuk. Ő maga elvált ember volt. Igen váltakozó hangulatú, morózus egyén volt. Volt egy DKW autója, de nem nagyon használta. Későbbben – elsősorban az adóügy intézésére – a községbe jött Ziska Sándor, így aztán Kátay titulusa „főjegyző” lett. Apja Szeghalmon a járási főszolgabíróságon volt tisztviselő. 1945. után ő vezette a községben a közigazgatást, mivel nem menekült el.

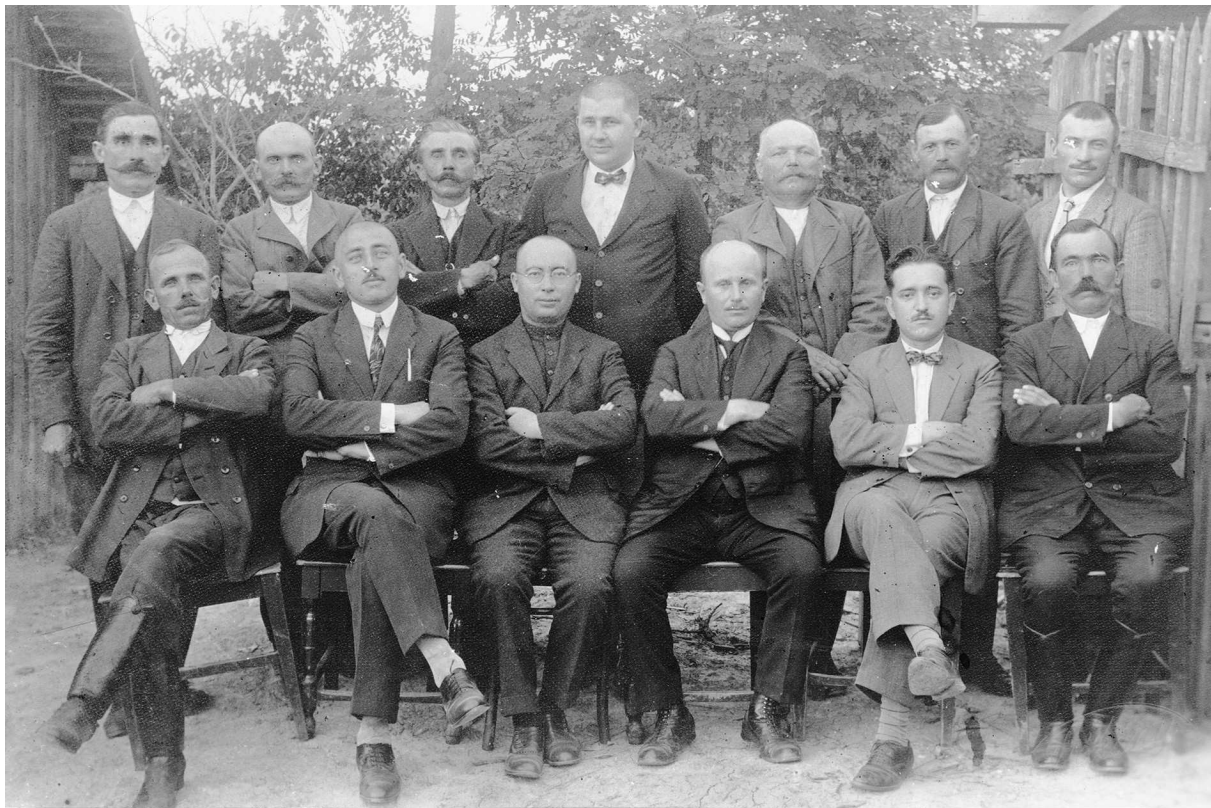
A jegyző egy két éves bentlakásos tanfolyamon (ilyen volt Nyíregyházán is) tanulta meg az államigazgatással kapcsolatos feladatokat. Igen sok érettségizett fiatal ember nem tudott elhelyezkedni és elment jegyzőnek. A családomból is két unoka nagybátyám is ezt az utat választotta.

1938 után a visszacsatolt területeken meg kellett szervezni a közigazgatást. Kisebbségi képességűeknek a visszacsatolt területeken igen jó beosztásba kerülhettek. Ez érvényes volt a tanítói és tanári állásokra is. Egy közepes képességű tanár – ha netalán még elég nagy szája is volt – az új helyen a városban gimnáziumi igazgató is lehetett. Természeteszerű, hogy 1944. őszén erről a helyekről vissza kellett jönniük.

A község háza ebben az időben kint volt majdnem a község szélén (most iskola van benne). Az épület, hogy mi volt valamikor nem tudom. A telek nagysága és az épületben a helyiségek elrendezése arra utal, hogy ez is egy kocsmá lehetett valamikor.

Az épületben, a jegyzői irodán kívül volt 4 irodahelyiség, egyenként kb. 15-25 m² alap területtel. Az irodák egy széles tornácra nyíltak. Valószínű, hogy a jegyzői lakást – toldalékként – később építették hozzá. A telek elég nagy volt, kb. 500-600 négyszögöl. A telekre építettek tűzoltószint, azonkívül egy épületet, amelyben volt szoba a kisbíróknak, volt levettefogda, a két pár ló részére istálló és a hintónak kocsiszín.

A község háza helyett a piac tér szélénél új épületet építettek, amibe 1943 év végén, vagy 1944 év elején költöztek be. 1944. őszén – a menekülés után – az államigazgatás megszűnt, az épület be volt zárva. A padláson az oroszok a vízszintes gerendákból – mintegy öt-hatból – olyan 3 méteres darabokat kivágtak és elvittek. Helyette a gerendázatot vaspántokkal fogták össze.

A felvétel 1925-ben készült, lehet, hogy a képviseleti tagokról.

Álló sorban: balról jobbra első: Zsombok György főbíró, ötödik: Kovács vendéglős.

Ülő sorban: balról jobbra: első Keller Pál a harmadik (Kovács Rezső) a rom. kath. plébános, a negyedik Bucsay László ref. lelkész, ötödik az apám.

b) A választott személyek a község lakóinak választása útján kerültek hivatalukba, hogy mikor volt a választás nem tudom. Az esküdtek és a bírók (törvénybíró és főbíró) foglalkoztak a lakosság nem hivatali, ügyes bajos dolgaival, az utcai tyúkperekkel és szomszédok mocskolódásaival.

A képviselőtestület a mai önkormányzati képviselőknek felel meg. Őket is meghatározott időre választották meg, Úgy látszik, hogy ezek a választások akkor voltak, amikor én nem voltam otthon, mert egyetlen egyre sem emlékszem.

Nagyon hosszú ideig Zsombok György volt a főbíró, mellette esküdt Töröcsik Pál. Mivel a község háza a település túlsó végén volt, ide nagyon ritkán vetődtem el, így a konkrét személyekre nem is emlékszem. Úgy emlékszem, hogy 1942-43 táján jött a községbe egy Balázs nevezetű nyugdíjas csendőr tiszt-helyettes, hogy honnan jött nem tudom, és azt sem, hogy hol lakott. ebben az időben választották meg bírónak. Róla az oroszok bejövetelénél már szoltam.

c) Az irodai tisztviselők intézték a lakosság hivatalos ügyeit. Miért is jött a lakosság leggyakrabban a község házára ?

- befizetni a házadót, földadót,
- bejelenteni a születést, elhalálozást,
- házasságkötéskor legtöbbször az esküvői menetben,
- marhalevél kiváltásért (ez bizonyította az eladáskor a tulajdonjogot),

- amikor pedig az élelmiszert, ruházatot jegyre adták, ezekért a jegyekért.

Kik voltak az ügyintézők:

Említettem, hogy négy irodahelyiség és a főjegyzői iroda volt az ügyek intézésére. Ahogy a tornácra léptünk a legelső irodában volt a főbíró, törvénybíró, esküdtek, és a pénztáros. A következőben a közel-látással kapcsolatos ügyeket intézték, míg a harmadikban az irodavezető volt, valószínű, hogy ő volt az anyakönyvek vezetője. Ebből a helyiségből nyílt az adóügyi iroda, majd következő a jegyzői (főjegyzői) iroda. Ennek a lakásból is volt bejárata .

Az ügyintézés sokkal kevesebb elméleti ismereteket követelt meg, mint mostan. Egy jó képességű egyén, szorgalmával, négy polgári iskolai végzettséggel, a gyakorlati életben szerzett tapasztalatával jól el tudta látni a feladatát. Különösen megnövekedett a létszám, amikor fel kellett állítani a közellátási irodát.

Voltak stabil, jól képzett, begyakorolt munkások, így:

Takács Brigitta. Egyedül álló volt, nem tudom kinek a családjába tartozott. valószínűleg ő vezette az anyakönyveket, azonkívül ellátta az irodavezetői teendőket is (kezén mentek át a bejövő és kimenő ügydarabok). Öltözéke válogatott volt. Magatartásában tartózkodó.

Szatmári Terike. Szatmári kőműves leánya, Takács Brigittával volt egy szobában.

Zsadányi Pál. Az adóügyben dolgozott. Franz cipész és Molnár Mátyás kocsmája közötti házban lakott. Tartalékos tüzér főhadnagy volt, nyári időben igen sokszor behívták katonai szolgálatra. Feleségével csendes nyugodt életet éltek.

Kontra János. A pályán öreg bútornak számított. Saját házában lakott, a doktor utca sarkán volt a háza. Amikor a mozi megindult ő vezette. Lakásán (ablakon keresztül) elővételben árulta a mozijegyeket.

Koczka Gizella. Szülei a katolikus templom utcában laktak, majdnem szemben a templommal. Az V.-VI. osztályt 1935-36-ban járta (az egyik iskolai csoportképen rajta is van.) Magánúton végezte el a négy polgárit, a közellátásban dolgozott.

Szentesi Imre. Nyugdíjas csendőr tiszthelyettes volt, a posta melletti épületben lakott. Együtt élt Pituch-néval, akinek volt egy leánya, Pituch Jolán. Azért nem házasodtak össze, mert akkor az asszony elvesztette volna a nyugdíját.

Pituch Jolán. 1942-ben volt 20-22 éves, a nyári aratás és cséplés ellenőrzésére a községbe delegáltak egy tartalékos zászlóst, aki Budapesten volt magán-tisztviselő. 1943 nyarán volt ez, s feleségül vette őt.

Rajtuk kívül még voltak olyanok is, akik csak rövidebb-hosszabb ideig dolgoztak a község házában, részben helybeliek, részben máshonnan jöttek. Emlékszem egy férfira, aki „díjnok” volt, s szabad idejében ponyvaregényt írt a téli csendes estéken. Elmondása szerint – a tartalom függvényében – az írás álnéven jelent meg, rendszerint a 10 és 20 filléres irodalomban jelent meg.

Kisbíró kettő volt, a mai hivatalsegéd funkcióit látták el. A doboláson kívül személyes, szóbeli kiértékeléssel is foglalkoztak.

Kocsisok. A községnek volt két pár lova, alapvetően ezek gondozásával foglalkoztak. ha hivatalosan Szeghalomra kellett menni, – mivel más közlekedési eszköz nem volt – a hintóval mentek el.

Az adózás már ekkor is rejtély volt. Apámtól hallottam a következőt.

Egy alkalommal fent volt a község házában, Liska adóügyi jegyzőhöz bejött egy egyén, kérte, számítsa ki az adóját, mert ki akarja fizetni. Liska jegyző annak rendje és módja szerint kiszámította, majd az egyén elment kifizetni. Liska jegyző azt mondja az apámnak:

– Kiszámoltam az adóját és ő ki is fizette. De ha újra számolnám, kiderülne, hogy adóhátraléka van.

2.) Államhatalmi szervezet volt a csendőrség. A csendőrség vidéken volt, míg a városokban a rendőrség látta el a közbiztonságra háruló feladatokat. A csendőrség igen széleskörű fegyverhasználatra rendelkezett, s jóformán csak a saját lelkiismeretének és a jó Istennek tartozott elszámolással.

Az államhatalom a csendőrséget használta fel különböző megmozdulások eltiprásához. Így például

amikor a 30-as évek elején a salgótarjáni bányászok Budapestre történő „éhező menet”-ét velük oszlatták szét, vagy amikor Endrődön az arató sztrájk során a tömegbe lőttek. 1944 nyarán, azon a címen, hogy megünneplik a csendőrség megalakulásának évfordulóját, a Belügyminiszter elég nagy számú csendőr létszámot összpontosított Budapesten, felkészülve egy puccsra, a politikai fordulat kikényszerítésére. Ezek az erők csak a Horthy erélyes fellépésére tértek vissza állomáshelyükre.

Apám két bucsai csendőrrel

A községi csendőrőrs állománya kb. 6-8 főből állott, vezetője az őrsparancsnok, aki mindig házember volt. Igen megválogatták, hogy a csendőr kit vehetett el feleségül, mert itt is érvényesült a kaució elve. A legénység nőtlen volt, rendfokozatilag a próbacsendőrtől (tizedes) az őrmesterig minden rendfokozat megtalálható volt. Az őrs tagjai bent laktak az őrsön, erre acélra berendezett körletben. Természetbeni ellátásban részesültek. Ellátásukról a szakácsnő gondoskodott, aki szintén az őrsön belül lakott, s nem helybeli volt. Látható, hogy eléggé zárt testület volt, kívülről senki se tudjon betekinteni.

Az őrs a református templom utca sarkán állott – másik sarkon a templom volt – kb. 3 m-es deszkakerítéssel volt körülkerítve (a deszka között léccel lefedve) és fekete kátránnyal lett a kerítés bekenve, így aztán sehogyan sem lehetett betekinteni. Az épület „L” alakú volt, a rövidebb része az utcai oldalra nézett, ez volt az őrsparancsnok lakása (kb. kettő szoba). Az őrs belső életéről semmit sem lehetett látni és hallani. Esetenként csak a fegyverfor-

gatással kapcsolatos vezényszó és a fegyverfogás zaja hallatszott ki.

Elégé kordában tartották a fiatal csendőröket, szolgálaton kívül alig voltak kint az utcán, akkor is a Kardos leányokkal flörtöltek. Úgy látszik az volt az elv, hogy jól le kell őket terhelni, ne legyen sok szabadidejük.

A községben úgy nappal, mint éjjel járőr szolgálatot láttak el, de ugyanakkor járőröztek – télen nyáron, esőben és hóban, térdig érő sárban – a határban is. Egyes majorságban az irodaépületben pihenőszoba volt berendezve kettő fő részére, a járőr pihenésére. Minden személynek volt járőrtáskája, benne valószínűleg a szíjbilincs, s a külső járőrözésnél abban vitték magukkal az élelmet. A jegyrendszer rájuk nem vonatkozott, külön kapták az ellátmányt, így szükségét nem szenvedtek.

Csendőr csak katonaviselt – valószínű kitűnő magatartású – egyén lehetett. Csendőrnek zömmel a falusi fiatalok mentek el, akik jó képességűek voltak, de nem biztosított részükre a falusi élet megfelelő élettért. Erre egy jellemző példa: A földmérőknél dolgoztam 1944 nyarán, valahol Rakoncás legszélsebb táblájánál (a Görbesziget határánál) voltunk. Egy lóheretáblában úgy 10-15 kaszás vágta a herét, arra járt a csendőr járőr. A járőr egyik tagja a puskáját átadta a társának, kért egy kaszát és elkezdett kaszálni. Igen jól csinálta, a kaszások dicsérték is a munkáját. Erre ő csak ennyit mondott:

– Tudok én kaszálni. Ha szerettem volna a paraszti munkát, nem mentem volna el csendőrnek.

A Rákosi rendszer a csendőrség tagjait osztályellenségként kezelte. Aki elkerülte a hadifogságot, igen nehéz körülmény között élhetett. Még nehezebb volt az életük azoknak, akik a keleti fronton hadifogságba kerültek, mint tábori csendőrök. A hadifoglyok hazatérése után lemondtak róluk, ők kint maradtak és a GULAG táborokba kerültek. 1956 nyarán térhettek haza – aki megérte ezt a napot.

3.) 1944. kora tavaszán földmérők jöttek a községbe, hogy pontosan felmérjék, feketén-fehéren rögzítsék a község határát. Irodájuk a Zsadányi féle házban volt, mert a házban volt egy üzlethelyiség, aminek bejárata az utca felől volt. Családjuk házaknál lakott.

Mielőtt leírnám a munkánkat, rövid ismertetőt kell tartanom „földméréstan”-ból.

Ismernünk kell azt a kifejezést, hogy a „tengerszint feletti magasság”. Ez azt jelenti, hogy az Adria-i tenger „Fiume-i szint”-jéhez viszonyították a síkvidék, domborzat, stb. magasságát. Különféle technikai módszerrel ezt a szintet felhozták a Velence község melletti Nadap hegyre és itt van a „nullpont”.

Ettől számítottan, ugyancsak háromszögelési módszerrel, elsősorban a község nyugati részén több

helynek meghatározták a magassági szintjét. A pont helyére letettek – földbe ástak – egy 3 m-es rudat, amelyre rászégeztek két kb. 50-60 cm-es deszkalapot, egymásra merőlegesen. Ebből a határban úgy 10-12 darabot elhelyeztek. Ezt a munkát a mérnöki csoport egyik része végezte el.

Mi volt a mi feladatunk? Egy mérnök vezetésével – 4 fős munkacsoportban – konkrétan felmértük a község nyugati határát, mégpedig a Biró féle szivattyú háztól kezdve, Kisbucsa, Rakoncás határánál és eljutottunk valahol Jenő major környékén a füzesgyarmati kövesúthoz. Nem tudom, hogy ez az útvonal milyen hosszú, de egypárszor oda és vissza megtettük, természetesen gyalogosan.

Asztalossal készítettek fenyőfából kb. 50 cm-es fakarókat s ezeket a kiindulási ponttól kezdve, 2-300 m távolságra, ahogyan a terep engedte levertük, úgy-hogy kb. 10-15 cm-es rész kiállott a földből. Mind-egyiket megszámoztuk egytől kezdődően. Nem tudom megmondani, hogy hányat vertünk le, de igen sokat.

Következő lépésként 20 m-es mérőszalaggal megmértük a két cövek közötti távolságot, amit a mérnök feljegyzett. Ezt a mérést mindkét irányból elvégeztük. Mérés közben a mérnök „teodolit”-tal kb. minden ötödik karónál a szöveget is megmérte az előbb említett 3 m-es póznához viszonyítva. Természetesen mindent feljegyzett.

A következő lépésként a lerakott fakarókat ki kellett cserélni betonoszlopokra. Hoztak magukkal kb. 70x15x15 cm-es betonoszlopokat – ilyeneket a határban, zártkertekben most is lehet látni – amelyek egyik végén kb. 10 cm-es „X” jelzés van. Ez a rész került felülre, míg az oszlop alá egy fél téglát kellett tenni. Az oszlop részére a lukat kézi fúróval (két fő forgatta) készítettük el. Ezt a munkát már mérnök nélkül végeztük, mivel ő a felmérési adatokat dolgozta fel. Naponta kb. 20-25 oszlopot tudtunk lerakni.

A terepre reggel hétkor indultunk lovas-fogattal, este úgy hat óra felé jöttünk haza. A napi napszám 10 pengő volt. A napi munkához, a terepre lovas-fogattal mentünk ki, a kocsit vitte az összes szerszámot, mérőműszert, stb. A fogatra a munka során nem volt szükség, így az a közelünkben pihent, s ahogy haladtunk előre, jött velünk, ahogyan a terep és az úthálózat megengedte.

Augusztus közepe felé már látszott, hogy a front nemsokára ide is elér. A földmérő csoport összehozta a felszerelését, okmányait, és bevonult Nagyváradra, mivel onnan jöttek. Többen nem vitték magukkal családjukat, ezek a menekülés közben Kátay főjegyző csapatához csatlakoztak.

Nem tudom, hogy a későbbiekben folytatták-e a megkezdett munkát.

Kedves Olvasóm! Ha a határban – a község határánál – találsz ilyen földbeásott beton oszlopocskát, ezeket 1944 nyarán mi raktuk le.

ISKOLAI OKTATÁS ÉS NÉPMŰVELÉS

A mai általános iskolai oktatást annak idején „elemi iskolá”-nak nevezték. Az oktatási törvény szerint a hat elemi iskolát mindenkinek „kötelező” jelleggel el kellett végeznie. A követelmény olyan szintű volt, hogy minden értelmes és szorgalmas gyerek meg tudott – a követelmény szerint írni és olvasni, és számolni – tanulni. Az osztályismétlés igen ritka jelenség volt, talán mert a szintet mindenki teljesítette és aztán meg szégyen is lehetett, hogy a gyerek megbukik az iskolában. A szülő kényszerítő hatása sokkal jobban érvényesült, mint manapság. Az oktatási módszer is bizonyos mértékben súlykoló jellegű volt.

Az első elemiben a gyerekek megtanultak írni, olvasni és számolni húszig. Ezt a szintet mindenki tudta teljesíteni. A községi iskolánál az első osztályosokat Szívós Emília tanította. Egy tantermes volt az iskolaépülete, benne 40-45 gyerekkel. Igen szigorú fegyelmet, néha „vasszigor”-t is tartott. A tanulás módja például a számolásban „össznépi” volt. Az egész osztály énekelve fújta: egyszer egy, egy; kétszer egy, kettő; háromszor egy, három, s így tovább húszig. Ha a végére értek, kezdték előlről. A gyerekek fegyelmezetten ültek, kar hátul összefonva, összetett lábakkal és énekelve számoltak. Apám mondta, hogy ő sokszor arra járt és megállt kinn az utcán az ablaknál és hallgatta a számtan éneket. Nem lehetett megállapítani, hogy a tanítónő benn van-e az osztályban, vagy csak a gyerekek vannak, tanítónői felügyelet nélkül.

A második osztályban a számolás már százig ment és volt fogalmazás is, míg a harmadik osztályban a számolás már ezerig ment. Itt már volt beszéd- és értelemgyakorlat is, a hazaszeretetről, a hősiességről, stb. Így gyakorolták a gondolkodást, a mondanivaló fűzését, gondolatok szóban történő kifejezését, stb. Ebben részt vett az egész osztály, a közös gondolatok és mondani valók kialakításában. Az ötödik és hatodik osztályban már volt százalék számítás, kevés geometria (kör, négyzet, stb. terület és térfogat számítás), rajz, némi fizika (elektromosság alapfoka).

Minden osztálynak volt olvasókönyve, amiben megtalálható volt az általános ismerveken túl vers, rövid novella is. Más tankönyv nem volt. A könyvek időt állóak voltak, generációk tanultak egy-egy könyvből. Az első elemiben még irkába sem írtak, mert palatábla volt, a házi feladatot is abba írták, nekem is volt. Az írás palavesszővel történt, s amikor a téma már nem volt aktuális, le lehetett törölni.

A második osztálytól kezdve már házi feladatra és iskolai dolgozat írásra volt külön-külön füzet.

Ezek voltak a mai felmérő dolgozatok ősei. A füzetbe tintával írtak, a tintásüvegeket a tanteremben, szekrényben, névvel ellátva tárolták.

Nem volt ritka különösen falun és a tanyasi iskolában az osztatlan tanítás. Azt jelentette, hogy egy-egy tanító egyszerre kettő osztályt tanított. A tanyasi iskolában pedig egy tanteremben járt az 1-6 osztályig levő tanuló, s ennek megfelelően kellett tanítani. Az osztatlan iskolában feladat végzéssel le kellett foglalni az egyik osztályt és csak így lehetett a másik osztállyal foglalkozni.

Az 1930-as gazdasági válság hatása az oktatásban is éreztette hatását, mai szóval mondva „begyűrűződött”. Munka nem volt, télen már a nyáron begyűjtött élelem is fogytán volt, és még kettő fillér sem volt, hogy a gyerekek irkát vegyenek. Képzeljük el azt, volt olyan család nem is egy, ahol 2-3 gyerek is járt egy időben iskolába. Apám a községi előljáróság pénzén vett a boltban csomagolópapírt, abból készített irkát, hogy legyen valamibe írni. Esetenként több helyen is kitérek a megélhetési gondokra, ami esetenként a nyomor szélére is sodorta az embereket. Igen nehéz életük volt, hiszen a lakosság nagy része „bérből és fizetésből” élt. Ha volt munka, volt kereset is.

Apám az ötödik-hatodik osztályt tanította, elmondta, hogy tavasszal – április-május hónapban – sok szülő megkereste, kissé szegyenkezve. A család anyagi helyzete miatt a Józsi gyerekek el kell menni a karcagi tanyára „kiscseléd”-nek, vagy „szolgafiú”-nak, mert megkeresi a kosztját, aztán ősszel kap télire való ruhát meg egy kis gabonát is. Apám megértette a nehéz – s talán az előljáróság is – helyzetüket, ezért elnézte, hogy a gyerek nem jár iskolába és nem vonták ezért a szülőt felelősségre.

Kedves Olvasóm!

Gondolkozz el egy kissé! Egy kisgyerek – 11-12 éves – akinek még a szülői házban volna a helye, szüksége lenne az anyai szeretetre, el kell mennie a saját és családja megélhetése érdekében idegenek közé szolgálni, dolgozni kora hajnaltól késő estig, szinte éhbérért.

Összességében a község lakossága igen szegény volt, így nem volt lehetőség arra, hogy a jó eszű gyerekek továbbtanuljanak, középiskolába és egyetemre járjanak. A továbbtanulás lehetősége csak a népi kollégiumok rendszerén belül adódott. Többen középiskolába és egyetemre kerültek és igen szép pályát futottak be. Így találkoztam Nagy Jánossal, aki a Békés megyei tanács egyik elnökhelyettese volt (hozzá tartozott az oktatás). Egy alkalommal

voltam nála Békéscsabán. A katolikus iskolába járt, de apámat ismerte. Elmondta, hogy Gyulán az egyik szakmunkás iskola igazgatója Banadics Márton, s most át kell mennie Gyulára és menjek el vele. Telefonon beszélt Marcival, mondta, hogy itt vagyok, s velem megyek. Válaszát nem ismerem, mert a találkozás nem jött létre. Valószínű a kettőnk között fennálló korábbi személyi ellentét miatt.

Meg kell említenem Debreceni egyetemi tanító dr. Csaba orvos professzort aki nagyon szegény, sok gyermekes családból származik. Valószínű, hogy rajtuk kívül még sokan vannak, akik tanultak különböző egyetemeken és tanintézetekben, különböző beosztásokba kerülve megállták a helyüket. Én többről nem akartam írni, példának ennyi is elég.

Korábbiakban már említettem, hogy vallásilag a község alapvetően két csoportra tagozódott, s ez nyilvánult meg az iskolai oktatásban is. A római katolikus szülők gyerekei az egyház által fenntartott iskolába, míg a református szülők gyermekei a község által fenntartott (nem állami) iskolába jártak. Előfordult, hogy katolikus szülő összeveszett a pappal és a gyereket átíratta a községi iskolába. Így aztán minden osztályban volt néhány gyerek, aki nem volt református. Természetesen ezek nem jártak református hittanóra, de sokan még a plébános által tartott külön hittanra sem, mivel a szülő haragban volt a pappal, nem engedte el a gyereket. Ezért aztán Somogyi Ferenc plébános a gyereket megakartá buktatni. Apámnak, mint igazgatónak joga volt a tanító részéről adott jegyet megváltoztatni, így aztán a hittan jegy is meg lett változtatva, mondván hittanból nem lehet megbukni, legfeljebb kapott elégségest.

Az első iskolai épületek ott voltak, ahol a község ősi magja lehetett. A legszélső utcában – a templom közelében – a római katolikus egyháznak volt egy két tantermes épülete tanítói lakással együtt. (A két tantermet össze lehetett nyitni és régen amíg nem volt templom itt tartották a miséket.) Ettől az épülettel lejjebb kb. 100 m-re a községi iskolának volt egy épülete egy tanteremmel és tanítói lakással. A községi iskolának ezen felül – ahol mi is laktunk – volt egy épülete, egy tanteremmel és tanítói lakással. Ez a három objektum kb. 800-900 m-es távolságban helyezkedik el. Így ebben az ősi magban a katolikus egyháznak és a községi iskolának is volt 2-2 tanterme.

Az 1930-as évek fordulóján Gróf Klébersberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszter idején az országban elsősorban a tanyavilágban és falun épült 5.000 tanterem és a hozzá kapcsolódó tanítói lakással. Ezek típus tervek voltak ennél fogva könnyen felismerhetőek. A program keretében a községben épült úgy a katolikus egyházi, mint a községi iskola részére 1-1 épület, kettő tanteremmel és tanítói la-

kással. A katolikus egyházé szemben a templommal, míg a községi iskoláé a piactérhez közel. Így aztán összességében az egyháznak és a községi iskolának volt 4-4 tanterme. A tantermek száma határozta meg az alkalmazott tanítók létszámát.

Községi iskolánál a nevelői gárda nem nagyon változott. Az első osztályosokat – a régi iskolai épületben Szívós Emília (Spurnik Emília) tanította. Ő Pozsonyban végzett az Orsolya nővéreknél, ahol igen keményen fogták a növendékeket és ezt a szigorúságot hozta is magával. Esetenként goromba is volt, túl ment azon a határon, ami a gyerek testi fenyegetésénél a nevelő hatás még elbír. Ilyenkor a szülő panasszal jött apámhoz, s neki kellett igazságot tenni, sajnos sokszor a szülő javára.

A tanítói lakás épülete mellett közvetlenül valamikor istálló épülete volt. Ezt a két épületet egy kis helyiséggel összekötötték (kb. 4x3 m-es lett) és Emike ebben a kis helyiségben élte le az életét, mindenkit itt fogadott. Ott volt egy szépen berendezett 3 szobás lakás, és jól felszerelt konyha, de ezeket nem használta. Egyedül élt, senki sem volt a közelében, csak egy kislány (cseléd lány) aki takarított, vizet hozott, stb. Amikor másodjára jártam a szülőfalumban, a mi lakásunkat ketté vágták és a hátsó részben lakott. Én akkor nem találkoztam vele, sorsa alakulását sem ismerem.

A Vitányi házaspár a piac közelében megépített új iskolában lakott és mindketten ott is tanítottak. Vitányi József a harmadik-negyedik, a felesége (született: Soós Irén) a második osztályt tanította. Vitányi az I. világháborúból eléggé későn – 1922 táján – került haza, gyomorbeteg. Egy kislányuk született úgy 1938-39 táján. Vitányiné Hajdúszoboszlóra való volt, édesanyja is ott élt, s nyugdíjas korukban is oda mentek lakni.

Apám 1922-ben (18 évesen) került a községbe, ahogy mondta akkor már évek óta nem volt tanító a községben.

1926-ban lett a községi iskola igazgató-tanítója. Ő az ötödik-hatodik osztályt tanította egy tanteremben. Az épület eléggé régi volt, de jó állapotban. Az öregek elmondása szerint, már a nagyapjuk is ebbe az iskolába járt. A két osztályban elég sok gyerek volt, esetenként elérte a 80-100 főt is. Minden évben készült fénykép a két osztályról, de előfordult, hogy a gyerekek egy része lemaradt a képről.

Szüleim úgy 1940 táján kezdtek azzal a gondolattal foglalkozni, hogy elmennek a községből. A „Tanítók Lapja”-ban rendszeresen figyelemmel kísérték a hirdetéseket, a pályázati lehetőségeket. Debrecenbe szerettek volna menni, de ez nem jött be. A lehetőség 1946-ban adódott, amikor a telepések után mi is elköltöztünk Leányvárra, apám lett az ott létesített egy tanerős, állami iskola tanítója. 1946-ban Pünkösöd másodnapján elköltöztünk a községből.

Azóta a községben három alkalommal voltam. Legelőször kb. 1968-69-ben, amikor Békéscsabán voltam kiküldetésben és gépkocsival Szeghalmon keresztül mentem a községbe. Ekkor látogattam meg Miklósvári. Laci bácsit Szeghalmon. Jó nyári meleg volt, keresztül sétáltam a községen, senki sem ismert meg. Másodjára amikor fiannak mutattam meg a szülőházamat – ekkor a ház még állott – ez kb. 1977-ben volt. Harmadjára pedig 1993 év nyarán, június hónapban, hogy az unokámnak megmutassam, hol töltöttem gyerek éveimet és hol születtem. Sajnos a tanítói lakást lebontották, az iskolai épület is elhanyagolt az udvarral, kerttel együtt.

Azt hiszem, hogy többet már nem fogok menni.

A római katolikus iskolának igazgató-tanítója Miklósvári László (eredeti neve: Hajdics László) volt. Debrecenben született, édesapja ott volt szabómester. Hárman voltak testvérek, a bátyja a háború előtt hadbíró főhadnagy volt, az öccse pedig aki szintén tanító volt, majd tanári diplomát szerzett, egy időben a Művelődésügyi Minisztériumban főosztályvezető helyettes volt, majd a Pedagógiai Intézetben vezető munkatárs volt.

A római katolikus templommal szemben épült új iskolában laktak, kb. 1933-35 körül nősült meg, kislánya és kisfia született. Később Szeghalomra került, ott kerestem meg, legutoljára – talán utoljára is – apám temetésén találkoztam vele 1972. januárjában.

A régi iskolánál lakott úgy 1933-1935 táján Diviczky János és felesége (mindketten tanítottak). Feleségéről fényképet is közlök. Kb. 3-4 évig tanítottak a községben, ha jól emlékszem valahová Vésztő vagy Körösladány környékére mentek el. Utánuk a régi iskola tanítói lakásában lakott Borha Ilona tanítónő, egyedül álló volt. Amikor 1946-ban eljöttünk meg ott lakott és tanított.

A községben kb. 1933-34 táján tanított Tobolik nevezetű tanító, bérelt házban, Bogárczóban laktak. Apámtól halottam, hogy ittak, fizetésükből nem tudtak kijönni, állandóan kölcsönökből éltek, fizetéstől-fizetésig. Később a XI. ker. Tanácsnál találkoztam munkám során egy Tobolik nevezetű fiatalemberrel, aki Karcagra való volt, elmondása szerint ezek rokonságába tartozott.

Az új iskolánál volt egy szoba, ott lakott kb. két évig Kovács Ferenc. Ez kb. 1935-36-ban volt, hogy hová ment, nem tudom.

Rövid ideig volt a községben Csorba Júlia, aki a Franz cipész melletti házban lakott egy idős aszszonynál, ez kb. 1935 táján volt.

Nevezetesebb személy Ceglédi József volt, aki kb. két évig tanított a községben. Feleségül vette Gellén Sándor leányát, Adriennét, majd elmentek Hódmezővásárhelyre – Szikáncs tanyaközpontba, most önálló község – tanítani.

Kialakult szokás volt, hogy egyes iskolákat az ottan tanító tanítóról nevezték el, így aztán volt „Tenyei iskola”, „Vitányi iskola” és „Miklósvári iskola”.

A tanítói lakás

Néhány sorban meg kell említenem, hogy milyen is volt az az iskola, ahol apám tanított. Mint már említettem igen régi épület volt, masszívan megépítve, egy tanteremmel. Ide az ötödik és hatodik osztály járt. Két sorban voltak a padok kb. 5-5 padosor, egyenként 3,5-4 m. hosszúak. Úgy 6-8 néha 9 gyerek fért el benne, attól függően, hogy hány tanuló járt oda. A terem közepén volt egy erős faoszlop, az tartotta meg a tanterem mennyezetét. Fűtését egy Kalor típusú, szenes kályha biztosította, amelyet tatai brikettel fűtöttek.

Apámnak volt egy íróasztala kb. 2,5 x 1,5 m-es, amin aztán minden volt. A bútorzathoz tartozott egy elég nagy szekrény is. Az alsó részében voltak a tanulók iskolai dolgozat füzetei valamint a tintatartók; névcédulával ellátva. A felső része két részből állott, mindkettő polcos. Jobb oldaliban voltak a levente lőtér építésénél kiasott koponyák és lőszer számok, míg a bal oldaliban pedig a tanításhoz szükséges naplók és egyéb iratok.

Az egyik sarokban – az ablak mellett – volt egy, egy ajtós szekrény, tele könyvekkel. Nem tudom, hogyan kerültek oda ezek a könyvek, de rendszerint vasárnap délelőtt jöttek a község lakói könyvekért, kivették és haza vitték olvasni. Zömmel szépirodalmi könyvek voltak, Gárdonyi, Móricz, Mikszáth művei, de volt könyv a dániai mezőgazdaságról is. Aztán nem hiányzott az oktatáshoz szükséges fekete tábla sem.

A falakon néhány reprodukciós kép volt, így pld. Vajk megkeresztelése, II. Lajos megtalálása a Csele patakban, Zrínyiek a siralomházban, Budavár bevétel. Azonkívül volt egy Magyarország – Nagy Magyarország – közigazgatási térkép is.

A tanterem egy előtérből nyílt. Valamikor a tantermet kemencével fűtötték, szabad kéményes volt, a kemence előtere még volt. Ebben a helyiségben tárolták a fűtéshez szükséges szalmát. A tante-

remben a fűtést és takarítást állandó jelleggel fizetett takarító végezte el. Abban az időben Balázsék – Bogárczóban laktak – takarítottak. Az asszony takarított és a gyerekei besegítettek neki. Nyáron – tanítás kezdete előtt – minden tantermet kimeszeltek a padlót pedig felsúrolták. Évközben a padlót alapozták, így csökkentették a porképződését.

Villany nem volt, a világítást az úgynevezett „Aladin” lámpával oldották meg, mivel az iskolában hetenként 2-3 délután valamilyen oktatás volt, így pld. analfabéta tanfolyam vagy ezüst kalászos gazdatanfolyam.

Az iskolához elég nagy udvar tartozott, amikor lehetett a gyerekek az udvaron kinn játszottak.

A közművelődéssel kapcsolatos felvilágosítás két irányú volt, és pedig általános és szakmai jellegű. Az előadások tiszteletdíját a községi elöljáróság finanszírozta.

Általános jellegű előadás keretében az orvos tartott rendszerint előadásokat, a Hangya szövetkezet nagytermében. Az előadások a mindennapi étellel kapcsolatos tudnivalókra hívta fel a figyelmet, így pld. tisztálkodásra, alkohol fogyasztásra, stb. Ezek az előadások rendszerint a késő délutáni órákban voltak, telenként 3-4 előadással.

Szakmai jellegű – tanfolyamszerű-oktatás volt az analfabéta tanfolyam. Az idősebb korosztályból sokan még a nevüket sem tudták leírni. Nagyon sokan voltak főleg az I. világháború idején, illetve az ezt követő időben (amikor még tanító sem volt) 2-3 osztályt jártak, sokat felejtettek. Igen tiszteletre méltó volt, hogy beültek a padokba és igyekeztek megtanulni írni és olvasni.

Ezüstkalászos tanfolyamot a gazdák részére tartottak. Az előadásokat az uradalom tisztjei tartották. Hallgatók létszáma esetenként 20-25 fő volt. Az előadások keretében megismertek a talaj szerkezetével, trágyázással, öntözéssel, gyomnövényekkel, stb. A tanfolyam végén vizsgát kellett tenniük, s jelvényt kaptak, amit büszkén viseltek.

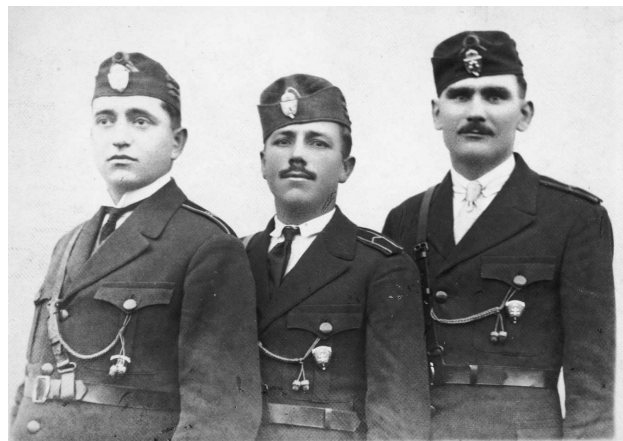
Ezeket a tanfolyamokat az iskolában tartották, rendszerint téli időben, délutánonként.

Mostanában különböző riportokban megkérdik a fiatalokat, hogyan és hol szórakoznak. Az akkori időben a szórakozásra jutott a legkevesebb idő, mert minden időt a megélhetésre kellett fordítani. Azonkívül a szórakozáshoz pénz is kell, valamint hol szórakozzon az illető egyén.

Télen volt 2-3 bál, rendszerint a Miklósvári iskolában, vagy a Hangya szövetkezet nagytermében. Ezeket a bálakat az iparosok, vagy a KALOT és KALÁSZ szervezte. Háború után – mivel kevesebb volt a munka alkalom, nem volt kubik, uradalmi munka, stb. – még nyáron is szinte hetenként volt bál, rendszerint az üzemen kívüli mozi helyiségében. A belépődíjat természetben kellett fizetni (4-5 tojás).

Az egyházak rendszerint téli időszakban szerveztek kultúr csoportokat, betanítva vallásos témákat, azokkal szerepeltek. A katolikus egyháznál a KALOT és KALÁSZ szervezte ezeket az előadásokat, a létszámuk igen csekély volt, míg nem 1948-ban betiltották a működésüket.

Tavasztól ősziig – persze jó időben – szórakozásnak számított a „korzón” való sétálás, amely a piac tértől a katolikus templom utca sarkáig tartott, vasárnap délután. Amikor a jószágot hajtották haza, mindenki haza ment jószágot etetni és fejni. Az idősebb korosztálynak a szórakozást a kocsmában a kártyázás. és a biliárd jelentette.

*A leveinte egyesületben.
Bal szélén apám, majd két oktató.*

Sporttal a községben nem foglalkoztak, szerelés a leveinte mozgalom keretében még lett volna; de szakmai vezető és anyagi fedezet (utazásokra) nem volt. Apámtól hallottam, hogy a leveinte mozgalom kezdeti szakaszában volt sport megmozdulás, valamikor 1928 táján leveinte oktató is volt (fénykép is van róla), több alkalommal voltak sport versenyen. Amikor a mozgalom félkatonai jelleget öltött otthagya őket.

Javult a szórakozási lehetőség, amikor a piactéren megépült a mozi épülete. Szombaton és vasárnap játszott, magyar filmeket. Azt nem tudom, hogy ki, milyen pénzből építette. Villany nem volt, benzines motor szolgáltatva az áramot.

A nézők egyszerű padokon ültek. Jegyet előre lehetett váltani, Kontra János volt a vezető. Sajnos a háború után, mivel filmet nem lehetett beszerezni, az előadások elmaradtak. A helyiségben rendszerint táncmultságokat és politikai gyűléseket szerveztek. Ebben az időben mindenféle politikai szervezetnek lehetősége táncmultság szervezésére. Bementek Szeghalomba a járási hivatalhoz és már hozták is az engedélyt. A háború után a cserekereskedelem eléggé virágzott. Gyöngyös környékére jártak borért – gabonát vittek cserébe – s a táncmultságba egy kis demizson borral mentek, hogy jobb legyen a hangulat.

A HITÉLET

Ejtsünk néhány szót a község vallási életéről is. A lakosság fele-fele arányban római katolikus, illetve református volt. Kb. 1942 táján kiderült, hogy a községben laknak e evangélikusok is – kb. 30-40 fő – akik részére az istentiszteletet nálunk az iskolában, havonta egy alkalommal, Karcagról kijövő evangélikus lelkész tartotta meg, apám kántorsága mellett.

A református templom a háború előtt

A római katolikus templomot kb. az I. világháború kezdetének idején építették. Korábbiakban a miséket az iskolában tartották meg. Amikor most ott voltam, láttam, hogy a tornyokat átépítették, kisebbre vették.

A római katolikus egyháznál igen hosszú ideig Somogyi Ferenc volt a plébános. Előtte Kovács nevezetű volt a plébános, de őt én nem ismertem, talán az egyik fényképen ő van rajta? Somogyi Ferencet sokan nem szerették, mert igen rápirított azokra, akik elhanyagolták a hitéletet, nem jártak rendszeren a templomba. Ezért aztán, mivel télen bőrsimléderes sapkában járt, „Bőr Feri”-nek csúfolták.

A református templomot az I. világháború utáni években építették meg, nagy részben közadakozásból (ingyenes fuvarok, segédmunkási munkák, stb.). Nagyon sok római katolikus vallású is részt vett az építkezésben, ezért aztán az ő haláluk alkalmával ugyanúgy harangozott a református templom harangozója, mintha református lett volna az illető. (Szépgesztus minkét fél részéről.)

Apám, a tanító és kántor

Apám volt a kántor s református egyháznál, így most csak a református egyházi közösségről tudok néhány szót ejteni. A község lakosai nem voltak valami nagyon vallásosak, igen sok időt és energiát lekötött a megélhetésre fordított idő. Aztán meg – úgy tapasztaltam – az alföldi ember nem is olyan vallásos – legyen bármilyen vallás felekezet tagja – mint például a dunántúli ember.

Karácsony első napján és újévkor aztán a templom dugig volt, azt lehetne mondani – ha lett volna – még a csilláron is voltak. A padok mellett körben a fal mellett, s a padsorok között a szabad helyen, és fenn a kóruson is telis-tele volt a templom. Mivel ekkor úrvacsora (karácsonykor) osztás is volt, így az istentisztelet eltartott úgy 3 és 3 és fél óráig. Valahogy úgy voltak az emberek, hogy egy évben egyszer illő megjelenni az Úr színe előtt megvallani és lemosni az évközben elkövetett bűnt.

Újévkor is igen sokan voltak a templomban, mert akkor olvasták fel a statisztikát, s így közvetve kaptak tájékoztatást röviden az egyházközség életéről (hányat kereszteltek meg, kik haltak meg név szerint, hány házasságkötés volt, stb.) s aztán illet is az új évet az Isten házában megkezdeni. Aztán ekkor rá

is értek templomba menni, mert semmi munka nem volt. Az úrvacsora osztáshoz a bort és a kenyeret mindig az egyház község valamelyik módosabb tagja ajánlotta fel. Úrvacsora osztás volt húsvétkor, pünkösdkor, új kenyérre, új borra és karácsonykor.

Kevesebben voltak a húsvéti és pünkösdünnepi istentiszteleteknél. Ez a két ünnep inkább a fiatal lányok részére „divatbemutató” volt. Az eladósorban levő, vagy a serdülő leány részére illet ilyenkor új ruhát csináltatni, s azt bemutatni. A kubik munkával megnőtt a község összevétele, kissé jobban is ment az emberek (családok) sora, s így többet is tudtak áldozni a leányok öltöztetésére. Kocka Jancsi (fodrász) meghonosította az üzletében az „ondolálás”-t, s így a leányok még jobban csinosodtak. Magukat pedig a templomban, illetve a délutáni séta alkalmával illet bemutatni.

Kialakult gyakorlat volt, hogy ezen kettős ünnepek második napján a kész kiment Jenő majorba – a tanyákon levő részére – istentiszteletet tartani és úrvacsorát osztani, ilyenkor apám töltötte be a lelkesi funkciót.

A templomot csak kályhával (egy volt) lehetett csak fűteni, ami aztán hideg télen nem is sok meleget adott, azon kívül kevés volt a résztvevők száma is, így aztán az istentiszteletet a templom melletti "imaház"-ban tartották meg. Ez egy kb. 30-40 m² alapterületű, helyiség volt, szószék és úrasztal nélkül, csak padokkal berendezve, elfért benne kb. 35-40 fő.

A szószéken Boda Ferenc lelkész

Az első református lelkészre, akire emlékszem Bucsai Zászló volt, igen nagy tudású, jól képzett (egy évet Svájcban is tanult) lelkész volt, hivatását komolyan vette. Két leánya és egy fia született. Kb. 1941-42 táján áthelyezték lelkésznek Kisújszállásra. Későbbekben leányához - Gödöllőre - költözött.

Áthelyezése után lelkészi prédikációs meghallgatással Boda Ferencet választották meg, Ő Kabára való volt. Fiatal házas volt, édesanyjával hármashban laktak. Rövid ideig volt a községben, mert csere utján áthelyezték Biharkeresztesre, s onnan büntetésből Tóth Kálmán jött hozzánk. Feleségének testvére volt Jármay András belügyi államtitkár (úgy

1943-ban). Ezt a kapcsolatot úgy személy szerint Ő, mint a község vezetése kihasználta. Szerette a társaságot, inkább olyan bohém életű volt, nem akarok rosszat mondani róla, de kevés hivatástudata volt. 1944 őszén a papi palástot is hátrahagyva elmekült a faluból. Gyöngyösig ment, onnan jött haza.

A községben teljesen zsidó család csak egy volt, Weisz Izidor és családja, gabona kereskedelemmel foglalkoztak, igen szegény család volt, hitüket rendesen megtartották, a falu a jelenlétüket tudomásul vette. Az öreg Weisz bácsinak két leánya és három fia volt.

Valamikor az iskolával szembeni házban laktak, de amikor felépítették a malmot, el kellett onnan költözniük. Átköltöztek a Farkas asztalos mellett utcasarki házba. A karcagi malom, (amelyik a vasútállomásnál volt) rajtuk keresztül tartott fenn a községben egy liszt cseretelepet. A községben levő malom nem mindig működött, a fuvar Karcagra drága volt, így a lisztet csere utján szerezték be.

A család kb. 1941-42 táján átköltözött Püspökkládnányba, de a deportálást nem kerülhették el, egyik fiú odaveszett, egy a gabonaiparban lett kiemelkedő egyéniség, a harmadik pedig feleségül vette Balázs Piroskát (a hátuk mögötti házban lakott, igen helyes leány volt). A családdal – elsősorban leányukkal Ilonkával – Budapesten is tartottam a kapcsolatot, egészen halálukig. Később a család a nevüket Bánnyász-ra magyarosította.

Az akkori törvények Kardos Sándort – kereskedő volt – szintén zsidónak tartották, ő ugyan már korábbiakban kikeresztelkedett, vasárnap szorgalmasan járt is a templomba, felesége római katolikus volt. Amikor 1944 nyarán elrendelték a „sárga csillag” viselését, vele nem hordatták. Ugyancsak elrendelték a zsidó üzletek bezárását is – neki is be kellett volna zárnia – de jóval a rendelet megjelenése után 10-15 nappal zárt be, a járási főszolgabíróóság nyomására. A csendőrség is lojális volt vele szemben, mert nem vette szó szerint a rendeletet. Természetesen az üzlet leltározásakor már nem volt ott semmi sem. Igen megértő volt a lakosság vele szemben.

Az emberek tették-vették dolgukat, éltek mindennapi életüket a megélhetés érdekében. Tiszteletben tartották egymás vallását, nem csináltak nagy problémát a vegyes vallású házasságoknál.

Jellemző a kiegyenlítődésre, hogy minden szó nélkül elmentek amellett, hogy Kardos nem hord sárga csillagot és a rendelet alapján rögtön nem lett bezárva az üzlete. De ugyanakkor nem törtek pálcát 1945-ben a községben élő Nagylaki Ferenc és Papp Sándor felett, akik a háború előtt a Nyilaskeresztes Párt tagjai voltak. Az egész pártbeli tevékenységük abban merült ki, hogy vasárnap délután a korzón – mindketten – nyilas zöldingben és pártjelvényes nyakkendőtüvel sétálgattak.

EGÉSZSÉGÜGY ÉS POSTA

Bucsára úgy a húszas évek elején érkezett – az idősebbek szerint – csak az orvosi táskával dr. Dezsényi Mihály orvos. Korábbiakban „Hordorka” volt a neve. Ő volt az egyetlen orvos a községben. Az Elekes kovács műhelyével szemben építtetett magának egy szép nagy házat és ott volt a rendelője is. A praktizálás elég jól ment, mert vett 100 hold földet, amelyet bérbe adott ki. Mivel a föld nem megélhetési forrása volt, ezért 1945-ben a földosztáskor elvették tőle. Általános orvosi képesítése volt, de apám szerint igen jó orvos volt. Felesége eléggé beképzelt asszony volt. Vettek maguknak úgy 1940 körül egy Opel gépkocsit, amit zömmel csak a feleség vett igénybe.

*Az utcai kapunál.
Anyám, én és ifj. Kardos Sándor*

A községben patika nem volt, mivel a lakosság lélekszáma nem érte el a meghatározott követelményt. A recepteket így be kellett küldeni Karcagra. Ezt úgy oldották meg hogy a postás bevitte a receptet Karcagra, ahol igen rövid idő alatt elkészült, még aznap ki is hozta. Ebben az időben még nem volt elterjedve a gyári készítmény, a patikusok maguk keverték ki a kenőcsöt, porokat, stb. természetesen elég jó áron megfizetve a munkát.

Emlékezetem szerint úgy 1940 táján eléggé aktív „Zöld Kereszt” mozgalom alakult ki. Ennek keretében a község védőnőt kapott Romvári Irén személyében, aki kb. 35 év körüli volt. A mozgalom keretében, a Hangya szövetkezet nagytermében a rászoruló gyerekek részére ingyenes tej kiosztás volt, a helyi intelligencia közreműködésével. Akkor még nem volt műanyag pohár, így a tejet 3 dl-es üvegpo-

harakban adták, rajta a zöldkereszt mozgalom jelvényével.

Dr. Dezsényi Mihály 1944 őszén elhagyta a községet, majd a házat is eladta, felszámolt mindent és Kerepestarcsán lett orvos. Én amikor Gödöllőn laktam, láttam az állomással szemben a házat, amelyen a névtáblája volt. A HÉV-en egy alkalommal beszéltem is vele, később láttam őket a Moszkva téren, igen meg voltak öregedve, nagyon nehezen mozogtak. Gyerekek nem volt, egy helybeli kislányt fogadtak örökbe.

Helyette 1945 tavaszán jött egy fiatal orvos, aki a „Zöldkereszt Ház”-ban rendelt.

Volt a községben „halottkém” is, éspedig – ha jól emlékszem – a bal kézfeje sérült volt, ezért aztán „kacska Hajdú”-nak nevezték el. Az orvos utcájában lakott, 2-3 házzal az orvos háza mögött.

Abban az időben még nem volt kiépítve a szülőotthon hálózat, így a mamák a lakásukon szültek, ott hozták világra az újszülött csecsemőt. A szülésnél a bábaasszony segédkezett, Székelynének hívták (keresztnevére nem emlékszem).

A születéssel együtt jár az elhalálozás is. Egy temető volt, s ott temették el az elhunytakat. A koporsót Farkas asztalos készítette el, míg a díszítéshez a kellekeket Kardostól vették meg. A temetőben halottsház nem volt, a szertartás a házaknál történt. Mezőkeresztesen volt egy halott-látó asszony, aki kapcsolatot tud tartani az elhunyt lelkével. Esetenként több asszony összefogott és lovas kocsin elmentek oda, hogy mit üzen a hozzátartozójuk. Volt, akit meztláb (harisnyával) temettek el mondván a bakancs az jó lesz a Jóska gyerekeknek. Az elhunyt pedig panaszkodott, hogy fázik a lába. Másik halott azon panaszkodott, hogy a testvére megígérte, hogy sírkövet fog állíttatni és a mai napig sem teljesítette az ígértét.

A község vízellátását egy artézi kút látta el. Az udvaron levő ásott kutak vize nem volt iható, ezért fűrték a kutat, valamikor úgy 1928-30 táján. A feltört víz langyos volt, lehetett benne mosni. Csak úgy volt iható, ha előtte lehűtötték. Az egész falu idejárt vízért, ami elég nagy teher volt, pld. Bogárczóból idejárni. Később került sor a gerincevezeték kiépítésére (mi már akkor nem laktunk a községben). Még emlékszem, hogy az Elekes kovács utcája sarkán volt egy nagy itatókút (tégllával kibélelve), amit aztán betemettek, csak egy kis halom mutatta, hogy hol is volt valamikor a kút.

A piactér – a község egyetlen tere – akkor még nem volt fásítva. Felbuzdulva az artézi kút meleg

vizén, építettek egy nyitott medencét, majdnem a postával szemben, hogy a gyerekek ott fürödjenek. A medence kb. 25-30 m² alapterületű volt. Az eredmény nemsokára megmutatkozott, mert a fürdőző gyerekek rühesek lettek, később a medencét földdel betemették.

A „Zöldkereszt” gyermekvédő mozgalom keretében épült egészségház

A piactér sarkánál volt a posta épülete, szolgálati lakással együtt. A posta vezetője Vékony Irén volt, egyedül élt. Az I. világháború idején valahol kiváló szolgálataért kapott egy ki tüntetést, amit aztán a március 15-i ünnepek alkalmával mindig kitűzött. Úgy 1942 körül igen megnőtt a postai forgalom (a sok csomag és a pénzküldemény miatt) a hivatalt magasabb kategóriába sorolták, így kettő kisegítő alkalmazottat fel lehetett venni. Az egyik a Farkas asztalos leánya „Irén” volt míg a másik a Venczel kovácmester leánya Erzsike. Később láttam, hogy a postának új épületet építettek és másutt működik.

A község be volt kapcsolva a telefonhálózatba, azonban a községen belül csak néhány helyen volt távbeszélő állomás, ezeket is a postai alkalmazottak kapcsolták. Az állomások

- a postán nyilvános telefon,
- a községházán,
- az uradalomban, Mária majorban,
- a Hangya szövetkezetnél,
- a csendőr őrsön.

Ha valakinek sürgős ügye volt, az levélben vagy távirat útján lehetett elintézni, a távolsági beszélgetés akkor még ismeretlen fogalom volt.

Mint említettem vasútállomása a községnek nem volt, így a postát be kellett vinni lovas kocsival Karcagra.

A postás Z. Nagy Zajos volt, aki a református templom utcájában lakott, a járdátlan oldalban.

Reggel úgy fél kilenckor indult el, s kb. 1 óra alatt be is ért Karcagra, ott már várták. Átvette a budapesti és debreceni vonattal érkező postát, s úgy 1 óra, körül már indult is hazafelé. Az idő alatt elintézte a recepteket és a kisebb megbízásokat. Amikor hazajött leadta a postát a hivatalban, hazament, megebédelt és utána pedig megkezdte a postai kézbesítést, előfordult, hogy este hét-nyolc óra körül végzett.

Megkönnyítette a kézbesítési munkát, hogy a lakosság, is bekapcsolódott. Sokan vártak a frontról levelet, ezért sokan elmentek a kézbesítés kezdetére a postára, vagy az utcán várták meg, s a környékre érkező leveleket – esetenként 8-10 db-ot is - elvitték.

A posta akkor még nem foglalkozott lapterjesztéssel, az újságok terjesztését minden kiadó saját maga oldotta meg. Apám a Pesti Hírlapot járatta, s a lapot postai kézbesítéssel kaptuk meg, névre szólóan. A községben újság árusításával Ruzsányi kereskedő foglalkozott. Megkapta az általa megrendelt újságot és ő árusította, az el nem adottakat pedig a kiadónak visszaküldte. Akkoriban az emberek – akinek volt rá pénze – a Kiss Újságot, Friss Újságot és az Új Nemzedék-et olvasta.

Z. Nagy Lajos postás és a helyi „postajarat”

Emlékezetem szerint a postást – noha rendszeres járat volt – senki sem támadta meg, igaz volt is pisztolya is. Az uradalom mindig szombaton fizette a napszámot, ezért pénteken hozták a pénzt, esetenként 5-6.000 pengőt is. A pénzt. faládikában volt, érték küldeményként volt feladva, mivel a postának annyi készpénze nem volt, hogy ha csekken vagy utalványon küldötték volna, nem lehetett kifizetniük.

A postás személyt nem szállíthatott. Esetenként apámat bevitte Karcagra, de a falu szélén kellett megvárnia, illetve leszállnia. A postás olyan szerepet töltött be a község életében, mint az úrhajósoknál az a bizonyos „köldökzsínór”.

IPAROSOK ÉS KERESKEDŐK

Úgy gondolom, hogy az ipar és a kereskedelem elemzése előtt néhány gondolatban közgazdasági szemléletre is ki kell térnem. Az iparosok – a szakmájuknak megfelelően – valamilyen szolgáltatást nyújtanak a község lakóinak. Hacsak a legegyszerűbb dolgot is vesszük alapul a kapa, ásó, ekevas élezése a kovács részéről, amit az illető saját maga nem tud elvégezni, mert szakértelme és szerzsáma sincsen hozzá. A kereskedők pedig a mindennapi élethez szükséges tartós élelmiszereket, azonkívül a létszükségleten felül olyan különböző áruféleéseket is árulnak, ami az öltözködéshez, avagy a konyhai (főzési) munkálatokhoz szükségesek.

A másik oldalról felmerül az, hogy igényli-e a község lakossága ezeket a szolgáltatásokat és van-e pénze a különböző áruféleések megvásárlásához. Röviden mondva: a kereslet és a kínálat határozza meg, hogy melyik szakmából, mennyi mesterember munkája szükséges, valamint a rendelkezésre álló vásárlóerő pedig, hogy milyen mérvű kereskedelmi hálózat alakuljon ki. Figyelembe véve a vázlatokat láthatjuk, hogy az iparosok és a kereskedők 80 %-a a Koczka Pali bácsi portája (a legszélső ház) és a Hangya szövetkezet között van, szorosan 'ráfűzve a kövesútra. Valószínű hogy ez a terület volt a község korábbi magja. Azonkívül az iparosok és a kereskedők között volt valamilyen kapcsolat (pld. kovácsok patkószeget vettek, asztalosok festéket és különböző olajokat és kencéket, a cipészek talpbőrt, faszeget, stb.) s ez is hozzájárulhatott a közelebbi működési körzet kialakításához.

Iparosok

Az iparosoknál ki kell térni a „Koczka dinasztia” kialakulásához. Megalapítója: id. Koczka Pál és felesége. Házasságukból 4 fiú és 1 leány született, név szerint: Pál hentes, István kovács, János fodrász lett, míg a leányuk pékmesterhez ment feleségül. Egy fiuk sajnos 18 éves korában öngyilkos lett.

Koczka Pali bácsi az I. világháborúból rokkantan jött haza. Mindkét kezén – fagsérülés miatt – néhány ujjánál az utolsó ujjperacet amputálták. Amikor a frontról hazajött nyitott egy műhelyt, ahol a rossz lábbeliket javította. Aztán megvette azt a sarok házat – hozzátartozó kb. 1200 négyszögöl telekkel – amely Füzesgyarmat felől ha jövünk, a kövesút mellett jobbra a legelső ház.

Az épület igen masszívan van megépítve, alá is van pincézve. A pince az egyik utcai lakószobából nyílik, csapóajtón lehet lemenni, s ki van téglázva. Az öregek szerint, amikor még a Sárreți mocsár volt, ez az épület kocsmá volt, s ezért kellett a pince is. A

nagy telek indokolja, hogy a megpihenő utasok kocsijait e1 lehessen helyezni.

Hasonló megoldást láttam Szalkszentmártonban is annál a kocsmánál, amelyet Petőfi Sándor édesapja bérelt.

Az épület utcai frontján volt a hentesüzlet, amelye a fia Pál vezetett, de igen sokszor a kiszolgálást Rozika leányuk végezte, igen nagy ügyességgel.

*Zimonyi malomtulajdonos és családja.
Bal szélen Zimonyi, majd a felesége és sógornője.
Jobb szélen pedig a szülei.*

Koczka Pali bácsi minden gyerekének ipart adott a kezébe, de gondoskodott megfelelő anyagi háttérről is, mert részükre megfelelő felszereltségű műhelyt rendezett be. Pali fia részére kb. 12-14 m² alapterületű hentesüzletet építtetett fenn a község közepén. (Hangyaszövetkezet és az Opóczki üzlete között.) Az akkori élet szerint az üzlet igen szépen volt berendezve, mert a mennyezetig csempével volt borítva – a többi hentes üzlet csak olaj lábazattal volt ellátva – a hústartó kampók rozsdamentes acélból készültek. A korábbi helyen a hentesüzletet megszüntették, mert Rozika férjhez ment és a szoba kellett lakószobának.

Az István fia részére a telken kovácsműhelyt nyitott, jól menő műhely volt. Igen szerettem odajárni, nézni az acél megmunkálását és a fujtatót kezelni.

A János fia részére szépen berendezett fodrászüzletet nyitott, amely két helyiségből állott. A külső helyiségben volt a férfi fodrászat, míg a belső helyiségben a női nem haját varázsolták. Idáig a községben női fodrászat nem volt, megoldották a nők hajának szárítását. Átalakították a disznó perzseléséhez használt fafűtéses perzselőt, s így már volt melegevegő a hajszárításához. Csupán egy fiúcska kellett, aki forgatta az egész szerkentyűt. Így aztán karácsony, húsvét és pünkösöd előtt. 1-2 nappal szinte egész éjjel dolgoztak, mert a leányok szépek akartak lenni. Az üzlet jól ment, Jancsi segéddel és tanulóval dolgozott. Nősülését is rövid úton intézte el, mert

az utca túloldalán levő Franz cipésmester leányát – Juliskát – vette el feleségül.

Rozika leánya Karcagra való Farkasinszky András-hoz ment feleségül, aki pék volt. Koczka Pali bácsi az utcai oldalon megtoldotta a házat és abban építette fel a műhelyt, a kemencét és az üzletet. Igen sok volt a „stern” sütés (a kenyértésztát kosárban a pékhez vittek és az bér munkában megsütötte). Az üzlet fellendülőben volt, Rozika most már a péküzletet vezette. Házasságukból egy fiú született. Amikor másodjára voltam a községben a péküzlet már a Szatmári féle péküzlet és műhely helyén működött, hogyan és miért került oda, azt nem tudom.

Amikor a fiuk az üzletet, illetve a műhelyeket kialakították tanulókat (inasokat) is alkalmaztak. Az akkori szokás szerint az inas ellátásáról a mesternek kellett gondoskodnia. Így aztán Koczka néni naponta 10-12 fő részére főzött ebédet. A Koczka családnál zajlott az élet, igen sokszor voltam náluk úgy 4-5 éves korban, még velük is ebédeltem. Rozika néhány évvel volt idősebb nálam, vele sokat játszottam.

A dinasztia nem maradt fenn. Azt hallottam, hogy Pali is öngyilkos lett, Jancsi ott hagyta a fodrászatot és átképezte magát asztalosnak, Budapesten egy szövetkezetben dolgozott. Istvánnal nem tudom mi lett. A legelső látogatásom alkalmával meglátogattam Pali bácsit, a ház leromlott állapotban volt és elhanyagolt, ő pedig egyedül élt a házban. Később meghalt a felesége és a család pereskedett vele a vagyon megosztás kérdésében.

A továbbiakban szakmánként sorolom fel az egyes mesterembereket.

Hentesek

Vágóhidat a községben kb. 1941-42-ben építettek, addig a hentesek a saját portájukon vágtak. Vágás rend szerint hét közepén volt, így friss hús a hét végére esett. Zömmel disznóvágás volt, marhát igen nagy ritkán vágtak, mert a nagy tömege miatt nem lehetett eladni egy rövid időn belül. A hús iránt nem nagyon volt kereslet. A lakosság télen mindig vágott disznót, ami elvileg Húsvétig kitartott, nyáron pedig csirkét vágott.

A községben nem volt villany, a húst pedig hűtött helyen kellett tartani, ezért Jégveremben jeget tartottak. Télen a Berettyó csatorna – a község szélén folyt – befagyott, s amikor kb. 20-25 cm-es vastag jégréteg volt, a jeget feltörték, darabokra vágták és kocsival hazaszállították. A mostani szóval el lehet mondani, hogy a község hús ellátása két család kezében összpontosult, és pedig: egyik család a Koczka család – róluk már írtam – a másik pedig Oláh Matyi bácsi és fia Oláh István kezében. Amikor Koczka Pali megnyitotta az üzletét a község közepén, elmondható, hogy a húsipar 100 m-es körzetben összpontosult.

Kovácsok

Műhelyeik a kövesút mellett voltak, szinte elosztva az út mellett egyenlő távolságban. A kovácsok munkáját mindenki megcsodálta, mert egy kb. 30 cm-es laposvasból hogyan tud lópatkót csinálni, vagy a kocsikerekére ráfot készíteni, amely egy igen precíz kör. A kovács nem tud egyedül dolgozni, kisegítőre van szüksége, s nincs a legszebb zenemű, mint mikor három kovács veri – a meghatározott ütemre – a vasat. Munkájukat még most is csodálom. Kovács mesterek voltak: Koczka István Elekes Imre Venezel István és Ujfalusi Sándor.

Bognár

A községben csak egy volt, a piactéren volt a műhelye, a mozi közelében. Elsősorban kocsit javítással foglalkozott. Pontosan a nevére nem emlékszem, talán a vezeték neve: Szatmári volt ?

Asztalos

Emlékezetem szerint csak egy asztalos volt a községben, Farkas István. Az akkori időben a fiatal házasok ágyat, szekrényt, stélzsit, stb. nem az áruházban vásárolták meg, hanem az asztalos készítette el. Akkor még nem volt kész, különböző minőségű olajfesték, így az asztalos saját maga készítette el a festéket is. Megvásárolta a porfestéket és lenolajjal, vagy más hasonló kencével elkeverte.

Kőműves

A községben kőműves csak egy volt, Szatmári István. A község házai zömmel vályogból épültek, így csak ezek építése volt a fő tevékenysége.

Ács

Ácsmesterre nem is emlékszem. Lehet, hogy az épülő új házaknál az ács munkát az asztalos vagy a kőműves végezte el.

Fodrász

Fodrász műhely kettő volt. Az előzőekben már vázoltam Koczka János tevékenységét, rajta kívül Kandó Sándor volt a másik „borbély”, a szó igazi értelmében, sárga cintányérral.

Férfi szabó

Arra emlékszem, hogy egy család volt, aki ezt a mesterséget folytatta, és pedig Ujfalusi Sándor és két fia (Sándor és Lajos) lehet, hogy rajta kívül még volt valaki aki foltozó jellegű szabó volt.

Pékműhely

A községben több is volt, ezek közül azonban az év minden szakában nem mind dolgozott. Előzőekben már írtam Farkasinszky Andrásról, így ő róla most nem írok. Oláh Matyi bácsi házában a hentesüzleten kívül működött még egy pékműhely is, üzlethelyiséggel együtt. Vezetője Szatmári nevezetű pékmester volt, aki a Matyi bácsi leányát vette feleségül, ő róla már szóltam.

A Temető utcával szemben – a kövesút másik oldalán volt a Banadics pékműhely, amely azonban sokszor csak ideiglenes jelleggel dolgozott. A pék-

séggel kapcsolatosan liszt-cseretelep is működött. Ez azt jelentette, hogy egy meghatározott mennyiségű búzáért cserébe az illető lisztet kapott. Ilyen csere-telep a karcagi. Tisza malom kezelésében (ő adta a lisztet) működött, helye a piactér sarkánál volt. Vezetője Weisz Sándor volt, akinek terménykereskedése is volt.

Cipész

Cipész mester a községben több is volt, érdekes, hogy mind a Ruzsányi Ferenc üzlete köré csoportosult, lehet mert csak ő árult talpbórt és cipész kelleket. Különösen a háború után amikor a cserekereskedelem útján különböző minőségű bőr került a községbe, akkor új cipőket is készítettek. Nekem is csináltak egy akkoriban divatos „birgerli”-t. Cipézmesterek voltak: Sándor István (Ő volt az önkéntes tűzoltóparancsnok is), Csaba Ferenc Nagylaki Ferenc és Franz Károly.

Női szabó

A községben csak egy volt, Ács Rózsi.

Édesapja uradalmi gépész volt, s a katolikus templom utcában lakott, saját házában. Műhelye egy időben a katolikus templom utca sarkán volt – Ruska János házában –, majd amikor férjhez ment Kontra Jánoshoz, a műhelyét a lakásba helyezte át. Munkája különösen a nagy ünnepek előtt volt, amikor is a lányok divatos ruháját szinte szalagszerűn varrta.

Daráló

A községben csak egy volt, Bányai József tulajdonában. Hetenként 2-3 alkalommal dolgozott, darálóját diesel motor hajtotta meg. Elég sokan jártak hozzá darálatni, mivel a kiscsirkének árpadara, a disznó hizlalásához pedig kukorica dara kellett.

Kisbucsa területén (a községtől nyugatra, a legelőn és a csatornán túl) a korábbi földosztás következményeként tanyavilág volt, 3-6 holdas tanyákkal. Ezek gabonáját Mile János (feleségének üzlete volt) csépelte el. A cséplőgépet traktor hajtotta meg, s amikor másik tanyára mentek át, a cséplőgépet a traktor vontatta. A cséplésre banda alakult és tanyáról-tanyára járva csépeltek a megtermelt gabonát.

Az iparosok a munkájukkal mindazt biztosították, ami a község lakóinak élet- és munkafeltételeihez kellett.

KERESKEDŐK

A kereskedői tevékenységhez a megfelelő rátermettségen és szakismereten túlmenően tőkére is szükség van és egyáltalában nem nélkülözhető a vásárlóerő. A kereskedők a község árufelvevő fizetőképes keresletét szinte láthatatlanul maguk között elosztották és az áruválasztékukkal kitudták alakítani maguknak a megfelelő vevőkört. Voltak kis üzletek, amelyek a legszükségesebb élelmiszert, vegyi árut, dohányárut petróleumot, stb. árultak, az ami a mindennapi életben egy háztartásba kellene. Ezek az üzletek a következők voltak: Mile Jánosné, Ko-

vács Károly, Fekete János Opoczki Mihály és Vida Sándor. Ezek alapvetően mind azonos jellegű – szatócs – üzletek voltak, némi eltéréssel.

„**Hangya Szövetkezet**” a legerősebb üzletmenetel és áruválasztékkal rendelkezett. Ma azt mondanánk róla, hogy ABC volt. A szövetkezeti mozgalom keretében alakult meg. A tagok az éves vásárlási összegnek (a vásárlást évközben jegyezték) megfelelően 2 %-os visszatérítésben részesültek, amit le lehetett vásárolni év végén. Nagyon sokáig Gellén Sándor volt az üzlet vezetője, hogy honnan jött a községbe nem tudom, házat vett és ott lakott. Mint üzletvezetőnek természetes, hogy a megfelelő kaució-t le kellett tennie. Leánya volt Adrienne, akit Ceglédi József tanító vett feleségül.

Az előzőekben felsorolt árufeleségeken kívül kapható volt:

- rőfösáru, nagy választékban
- konyhafelszerelés (tányér, bögre, lábas, kancsó)
- vasáru (szeg; csavaráru, a kovácsok által használt vasáru) 3-4 m-es darabokban ☉lapát, ekevas, szerszámok)

Budapesten volt egy nagy raktárbázis és az üzlet onnan rendelte meg az áruválasztékát, rendszerint havonta. Ládázottan a karcagi vasútállomásig vagonban, mint darabárut szállították, majd onnan lovas fogattal.

A szövetkezet vezetését és adminisztratív irányítását apám és Miklósvári Laci bácsi látta el. Általában hetenként 2-3 alkalommal 4-5 órát foglalkoztak a tennivalók ellátásával. A kocsmá ivója mellett volt egy kis helyiség (kb. 5x3 m-es) s ott dolgoztak. Vasárnap délelőtt az istentisztelet és a mise után ez volt a klubhelyiség. Itt gyűlt össze a helyi „intelligencia”, poharazgatás mellett egy kis tereferére, amely rendszerint az ebéd ideig tartott.

Itt kell megemlítenem, hogy a szövetkezet telkén ami 600 négyszögöles lehetett több épület is volt, így pld. fedett kuglipálya, a kocsmá pincéje, stb. részleteiben a vázlat szerint.

Említettem, hogy Mindenféle árut Karcagról lovas fogattal kellett kiszállítani. Itt kell ismertetnem Vida György fuvaros tevékenységét, ahogy mondanák a mostani időben, fuvarozási vállalkozót. Ő Trézingernének a leányát vette feleségül, s felmentek – mint fiatal házaspár – Budapestre szerencsét próbálni. Vida egy fuvarozási és szállítmányozási vállalkozónál dolgozott, mint fuvaros. Sikerült annyi pénz összegyűjtenie, hogy kb. 1940 táján hazajött a községbe és ő kezdett fuvarozni. Volt két jó lova, szekere és a ládázott áru szállítására „stráfkocsi”-ja, ami az akkori időben igen nagy szó volt, mert golyóscsapágyas és gumikerekes volt. Szállítanivalója mindig akadt, mert a kereskedőknek, a malomnak kellett szállítani, azonkívül el vállalt szalma szállí-

tást és ezen kívül a saját földjét is művelte. Büszke volt, hogy ő „fuváros”.

Ruzsányi Ferenc kereskedő

Ferencsik János leányát – akinek szintén volt üzlete – vette feleségül, a házat és az üzletet átépítették és jól menő üzletet alakított ki. Az előzőekben felsorolt általános jellegű áruφέleségeken kívül rófősáru nagy választékban,

– palackozott 1/2-es 1 decis üvegben pálinka (ő maga palackozta és címkézte)

– talpbőr és felsőbőr (csak itt lehetett kapni),

– azonkívül újság árusítással is foglalkozott.

Feleségével együtt nyugodt és kiegyensúlyozott üzlet menetet alakított ki.

Polyák János, kereskedő

Családja valamikor a felvidékről származhatott, mert evangélikus volt, ami igen nagy ritkaság az alföldi református és római katolikus lakosok között.

Az előzőekben felsorolt általános jellegű áruφέleségeken kívül, igen nagy választékban rófősárut tartott. Anyám is igen sokszor nála vásárolt ruhaanyagot. Vevőköre elsősorban Bogárczóból tevődött ki. A piactéren – a mozi épülete mellett – 1940-41 táján fiók üzletet nyitott.

Kardos Sándor kereskedő

A mai értelemben vállalkozó volt, mert az üzletén kívül volt néhány hold földje, s bérelte a római katolikus egy ház (kb. 30 hold) földjét. Három leánya és két fia volt. A nagyobbik fia – Sándor, nálam 2-3 évvel idősebb – Debrecenben járt iskolába, a piarista kereskedelmibe, hogy leérettségizett-e vagy sem, azt nem tudom. Vele 1946-ban találkoztam Budapesten, akkor a rendőrségnél nyomozó volt, később 1952-ben a keceli vasútállomás mellett egy kocsmában, mint borügynök.

Az előzőekben felsorolt általános jellegű áruφέleségeken kívül

– rófősáru nagy választékban,

– palackozott 1/2 és 1 decis üvegekben pálinka (ő maga palackozta és címkézte)

Azonkívül árulta a temetkezéshez szükséges kellékeket (koporsót díszítő elemeket, koszorút, szalagot, stb.). Megvette végben a „cájg” anyagot és a szabóval bér munkában megvarratta és kész ruhaként árulta. Hasonló módon készített bakancsot. Nagyon sokszor hitelbe is adott (valamiben dolgozni is kellett) de aztán ősszel a betakarítás után az adós helyett a zsákot az uradalomban ő tartotta.

A kereskedőknél meg kell említeni egy különös tevékenységet a „szedő”-t, ami tulajdonképpen felvásárlást jelentett. A család részére megtermelt, de felesleges – elsősorban tartós – élelmiszert felvásárolta. Így babot, borsót, lencsét, tojást, stb. Azt nem tudom, hogy kinek adta tovább, de meg lehetett élni belőle. Mi is többször a felesleges szárazbabot neki – Balátinénak adtuk el.

A kereskedők úgymond mindazon áruφέleséggel ellátták a község lakosságát, amire szükségük volt. Ha mégis szükséges volt pld. télükabátra vagy valamilyen jobb öltözetre, begyalogoltak Karcagra és ott vették meg. Abban az időben, rendszerint ősszel úgynevezett „kirakodó vásár”-t tartottak a községekben. A nagy távolság és a közlekedés nehézségei miatt ezekre a vásárookra nem mentek el. Inkább állatvásárookra jártak, ahol tehenet és lovat vásároltak. A községnek semminemű vásár tartási joga nem volt.

Kocsmárosok

„Hangya szövetség” kocsmájának vezetője Takács Károly bácsi volt. Fia ifj. Takács Károly a szövetségelnél szabadult fel és ott volt segéd. Jó üzleti képességgel rendelkezett.

A kocsmában főleg a hét végeken élénk „társasági élet” zajlott, főleg a biliárd asztal és a kártya körül. A zárt kuglipályán is élénk összejövelelt tartottak.

Molnár Mátyás kocsmája a református templommal srégen szemben volt, a kocsmát a saját házában volt. Hadirokkant volt, egyik lábát térd felett csonkolták. Mivel a kocsmát a templomtól meghatározott távolságon belül volt, ezért vasárnap a nyitva tartása korlátozott volt. Matyi bácsi egy második Hány János volt, mert ha jó kedve volt világháborús emlékeivel szórakoztatta a vendégsereget (Ő őrmester volt és az írnoka pedig Hitler volt.)

Nagy Sándor a község szélén egy ivóval kezdte. A község fellendülése reá nézve is hasznos volt, így tudta a kocsmáját tovább fejleszteni. Kinn a kövesút szélén szép nagy épületet épített. Azonkívül a kocsmát jó helyen volt, ha valaki kifelé ment a faluból ez volt az utolsó hely, ahol inni lehetett. Ha pedig befelé jött a községbe; itt lehetett legelőször inni.

Úgy látszik ez a három kocsmát kielégítette az igényeket, mert több engedélyt az előljárással nem adott ki. A háború után megnövekedett a zugkocsmák száma. Rendszeres vásárlási járat alakult ki a borvidékre (Gyöngyös környékére), mert gabonáért bort hoztak. Azonkívül házilag készített főzőeszközökkel pálinkát főztek. A földeken igen sok cukorrépa maradt kinn, ezért aztán elsősorban ez volt az alapanyag.

A kocsmáknál meg kell említeni a szódavíz gyártását mert e nélkül nincs nagyfröccs. Zsombok főbírónak volt egy üzeme, ahol ő és fogadott fia készítették a szódavizet és a fia targoncán hordta ki a kocsmákba a vizet.

A malom építése és további sorsa

A falusi ember annak a búzának a lisztjét akarja az őrletésnél visszakapni, amit ő vitt a malomba. Az 1930-as évek elejéig a községben malom; nem volt, ezért őrletni Karcagra kellett menni, vagy a cserete-

lepen cserélni. A fuvar drága volt, így aztán többen fogadták meg a fuvarost. Karcagon három malom volt. Mindjárt a vasútállomással szemben a „Tisza” malom, amely igen nagy teljesítményű, több emeletes volt. Ez vásárolta fel az uradalomtól a megtermelt búzát. A vasútállomás mellett – kb. 150 m-re – volt a „Kása” malom, idejártak örletni, mert ez felelt meg az igényeknek. Volt még egy malom a Kisújszállás-i úton – ha jól emlékszem HUNGÁRIA – de ide nem jártak a bucsai emberek, mert messze volt.

Szüleimmel 1938-ban

Az iskolával szemben – ahol laktunk – a sarok telken Matisz János (ha jól emlékszem a nevére) kb. 1932-33 táján felépített egy malmot. A telken., az utca sarkán volt egy vályogépület – kb. 4-5 helyiséggel – ez volt a lakóház. A malom megépítése előtt a Weisz Izidor családja lakott benne. A lakást későbbiekben raktárnak használták. A meghajtó erő gőzgép volt, a szita rendszere pedig a legegyszerűbb volt. Fekvő alakú, hat oldalú hasáb. A felső részen folyt be az örlemény. A vízszintes mozgás következtében az örlemény szétvált és különböző csatornákon a szita rendszerből kifolyt. Matisz vezetésével a malom kb. 2-3 évig üzemelt, hogy miért kellett eladnia, nem tudom.

Az új tulajdonos Zimonyi nevezetű gépészmérnök volt, az I. világháborúban hadihajón szolgált. Feleségével és sógornőjével Budapestről leköltözött és az említett lakóépületbe beköltöztek. Felesége a MODIANO cigaretta-papírgyárban volt tisztviselő s kivette a végkielégítését. Zsidó származású volt és ekkor már érezhető volt a politikában a megkülönböztetés, jobbnak látták a pénzt jövedelemszerző tevékenységbe fektetni. Lehet, hogy más zsidó család pénze is benne volt a vállalkozásba, mert nyáron mindig volt 2-3 vendég náluk.

Az új tulajdonos korszerűsítette a malom gépeszeti berendezését, meghajtó erőnek fagáz generátort állított be. Korszerűsítette a szita rendszert is. A vízszintes mozgású szitarendszert kidobta és síkszitát alkalmazott. A síkszita kb. 3x4 m-es volt, és kb. 80-90 cm. magas. Mozgása vízszintes volt, hasonlóan amikor a háziasszony a kenyérsütéshez lisztet szítál. A szitaselymet Svájcból hozatta. A korszerűsítéshez Budapestről hozatott malomszerelőket, kb. 3-4 fő dolgozott nála állandó jelleggel.

A szerelőcsoportba tartozott egy Hirsch nevezetű egyén, aki a szerelés után ott maradt a malomban vezető molnárnak. Leköltözött a községbe, két gyermeke volt. A fia 2-3 évvel volt idősebb nálam, míg a leánya a fiánál volt idősebb kb. 1-2 évvel. A nővérét Hirsch Ilonának hívták, férjhez ment Takács Károly bácsi. – Hangya szövetségi korcsmáros – fiához, Takács Károlyhoz, aki a Hangya szövetségben volt akkor segéd. Ha jól emlékszem ők is eljöttek Leányvárra a telepesekekkel együtt és ott kereskedő volt.

A malomban a férj látta el a működtetéssel járó műszaki feladatokat, a gázgenerátor kezelését, Hirsch pedig mint vezető molnár a szakmai feladatokat. Zimonyi felesége végezte az összes adminisztrációs feladatokat, ő foglalkozott az örletőkkel. Volt egy zsákoló emberük, Mészáros Lajosnak hívták, alacsony kb. 155 cm. magas volt. Igen jó erőbón volt, mert egy zsák búzát vagy lisztet a földről – minden segítség nélkül – fel tudott emelni. Zimonyi sógornője pedig a háztartást vezette, illetve ő foglalkozott a vendégekkel.

A malom jól ment, mert az uradalom is ide járt örletni (a summások élelmezéséhez és a cselédek komenciójához kellett a liszt), a község lakóinak nem kellett Karcagra mennie, hanem targoncán helyben le lehetett bonyolítani a búza szállítását. Nem tudom mi okból kifolyólag 1942 táján eladták a malmot. Valamilyen Frontharcos Bajtársi Szövetség – vagy ehhez hasonló – vette meg de nem sokáig üzemelt. Valószínű, hogy Hirsch vezette a malmot, mert Ő továbbra is a községben lakott.

Ebben az időben már volt gabona szigorítás, azaz elszámoltatták a gazdát a terménnyel. A malomban a vámot természetben – búzában vették le – így lehet, hogy az értékesítés már nehézségbe ütközhetett, különböző korlátozások voltak. Rövid idő alatt a malom csődbe került, csődgondnoknak apámat bízták meg. Ekkor már hetenként csak 1-2 napot dolgoztak.

A háború után a malom újra indult, a gázgenerátor helyett gőzerő volt a meghajtó erő, műszaki vezetője pedig Burai nevezetű gépész volt, akiről már másutt írtam. Az uradalom megszűnt, megcsappant az örletni való is, zömmel csak daráltak. Én elkerültem 1945 őszén, majd elköltöztünk 1946 Pünkösdkor, így aztán nem tudom a további sorsát.

NÉVMUTATÓ

Tenyey Gyula a községről szóló tanulmányát ellátta egy névmutatóval is. Felsorolja azokat a személyeket, melyek szerepelnek írásaiban. Jó támpontot ad mindazoknak, akik ismerték őket, de jó irányba vezérli azokat, akik később költöztek a községbe s esetleg mástól is hallottak róluk.

A nevek ABC sorrendben lettek felsorolva, így könnyebb egy keresett személyt megtalálni.

(Bíró Endre)

NÉVMUTATÓ

Augusztónovics Győző, uradalmi tisztartó a 30-as években
Albrecht Rudolf, uradalmi számtartó
Ács Rózsi, női szabó
Balátné, szedő
Balázs ?, bíró
Banadics Márton, a község szülötte, Gyulán a szakmunkásképző igazgatójaként ment nyugdíjba
Banadics ?, pékmester
Bányai József, daráló tulajdonosa
Boda Ferenc, református lelkész, Bucsai László lelkész utódja
Borha Ilona, tanítónő a római katolikus iskolánál
Bucsai László, református lelkész, később áthelyezték Kisújszállásra
Ceglédi József, tanító, rövid ideig tartózkodott a községben
Csaba Ferenc, cipésmester
dr. Csaba ?, a község szülötte, orvosprofesszor Debrecenben
Csorba Júlia, tanítónő, rövid ideig tartózkodott a községben
dr. Dezsényi Mihály, községi orvos
Diviczki János és neje, tanítóházaspár a római katolikus iskolánál
Egyed Ignác, nyugdíjas jegyző, Kátay elődje, kovácsmester
Farkas István, asztalosmester
Farkas Irén, előbbi leánya, postai alkalmazott
Farkasinszki András, pékmester
Fekete János, kiskereskedő
Franz Károly, cipésmester
Füle Zsigmond, földbirtokos Kertész-szigeten
Gellén Sándor, Hangya Szövetkezet üzletvezetője
Gróf Izidor, uradalmi intéző Nagybucsnán, zsidó származása miatt mennie kellett
Győri János, református egyháznál harangozó
Hajdu László, utolsó uradalmi tisztartó
Hajdu ?, halottkém
Hirsch, főmolnár a malomban
Kandó Sándor, férfi fodrász
Kardos Sándor, kereskedő
Kátay Zoltán, jegyző, majd főjegyző
Koczka Gizella, községi tisztviselő
id. Koczka Pál, a dinasztia alapítója
Koczka Pál, hentesmester, a dinasztia tagja

Koczka János, férfi és női fodrász
Kontra János, községi tisztviselő, a mozi üzemvezetője
Kovács Ferenc, tanító, rövid ideig tartózkodott a községben
Kovács Károlyné, kiskereskedő
Liska Sándor, adóügyi jegyző
Matisz János, a malom építője, első tulajdonosa
Miklósvári László, igazgató tanító a római katolikus iskolánál
Mile János, cséplőgép tulajdonos
Mile Jánosné, kiskereskedő
Molnár Mátyás, korcsmáros
Nagy István, uradalmi intéző Nagybucsnán, Gróf Izidor utódja
Nagy János, a község szülöttje, Békés megyei tanácselnök egyik helyettese
Nagy Sándor, korcsmáros
Nagylaki Ferenc, cipésmester
Oláh István, hentesmester
Oláh Mátyás, hentesmester
Opóczki Mihály, kiskereskedő
Pituch Jolán, községi tisztviselő
Polyák János, kereskedő
Rác Lajos, 1945 után politikai vezető
Romvári Irén, védőnő
Ruzsányi Ferenc, kereskedő
Sándor István, cipésmester, önkéntes tűzoltó parancsnok
Somogyi Ferenc, római katolikus lelkész
Szatmári István, pékmester
Szatmári István, kőműves mester
Szatmári Terike, leánya, községi tisztviselő
Szatmári ?, bognár, kerékgyártó
Szentesi Imre, községi tisztviselő
Székelyné ?, bábaasszony
Szívós (Spurnik) Emília, tanítónő a községi iskolánál
Takács Brigitta, községi tisztviselő
id. Takács Károly, Hangya Szövetkezetnél korcsmáros ifj. Takács Károly, fia, kereskedő segéd
Tenyey Gyula, igazgató tanító a községi iskolánál
Tobolik ?, tanító, rövid ideig tartózkodott a községben
Tóth Kálmán, református lelkész, Boda Ferencsel történt csere után jött át Biharkeresztesről
Törőcsik Pál, esküdt
Tüttő János, uradalmi intéző Zódonyban
Ujfalusi József, kovácsmester
Ujfalusi Sándor, szabómester
Venczel István, kovácsmester
Venczel Erzsike, leánya, postai alkalmazott
Vékony Irén, posta vezetője
Vida György, fuvaros
Vida Sándor, kiskereskedő
Vitányi József és neje, tanító házaspár a községi iskolánál
Zimonyi ?, malomtulajdonos, a malom korszerűsítője
Z. Nagy Lajos, postás
Zadányi Pál, községi tisztviselő
Zsombok György, főbíró, szikvízüzem tulajdonosa
Weisz Izidor, terménykereskedő

BUCSA

SZEGÉNYSÉG EGY MAGYAR FALUBAN

Bucsua nagyságát tekintve ma Békés megye falvainak többségéhez tartozik: a 2-4000 fős kategóriába. Területe majd kétszerte nagyobb, mint a megyei átlag. Északnyugaton a Hortobágy, Berettyó, északkeleten a Berettyó-csatorna, délen a Kertész-sziget és Ecesgfalva határolják.

Helyén már a török pusztítás előtt is létezett település, de az újjáépülés kezdetei a múlt század közepére esnek. A mai Bucsa alapjai pedig csak a XIX. Század végén kezdenek kirajzolódni, néhány tömöttebb település képében: Kis-Bucsa, Nagy-Bucsa, Pótsziget¹, Rakoncás és Diviki-zug. A bucsai parasztok többsége a falu határát felölelő hatalmas nagybirtok miatt sohasem tudott magának földet szerezni, de sokszor munkát sem, a kis napszám miatt el kellett menniük más határba dolgozni. Ezért a bucsai agrárproletárok már a múlt század végén bekapcsolódtak a Békés megyei agrármozgalmakba. Az akkori Bucsa-Újülés nevét már ott találjuk az 1897. Évi budapesti rendőrségi jelentésben is: mint olyan helyet tartották nyilván, ahol a Várkony István-féle mozgalomnak hívei vannak.

Lakosainak száma 1906-12 között kezdett szaporodni: Orosházáról, Szarvasról, Endrődről, Füzesgyarmatról, Dévaványáról, Fegyvernekről és Hódmezővásárhelyről került ide több család. A falu léte elsősorban a nagybirtokhoz kapcsolódott, ahol sok munkáskézre volt szükség. A gazdaság kénytelen volt részben idegen munkaerőre támaszkodni. „Elsősorban a környező, még rosszabb életkörülmények között élő nagycsaládok a viszonylag jól gazdálkodó és a környező gazdákhöz, uradalmakhoz viszonyítva jobb életmódot biztosító gazdaságba cselédeként települtek ide, majd akik tudták magukat mentesíteni, azok igyekeztek kiválni és önállósítani magukat.” (ez két módon mehetett végbe, vagy szerzett egy kis földet, s azt művelte családjával, vagy eljárt kubikra.) „Aki magát az uradalmi cselédsortól függetleníttette azáltal, hogy az uradalmi cselédházból kiköltözhetett, tehát a birtok területén kívülre, semleges területre juthatott, főleg a gazdálkodás felé vonzó családok, különböző formában több-kevesebb földhöz jutottak, és ez rész megoldást jelentett. A századforduló táján pedig, a környéken hosszú időn keresztül, szinte a felszabadulásig működő Berettyó Vízársulat, mely a hamvassárréti jelenleg komplex vízrendszernek az elődje volt, a sárréti lecsapolási munkálatokat végezte ezen a részen, és ez nagyon jó munkaalkalmat adott. A személyileg függetlenítt családok munkaképes tagjai

itt kétszer-háromszor annyit kereshettek, mint a kubikusok. Az idős emberek által mondott elbeszélések szerint erre vezethető vissza, hogy a kubikusság vagy később az építőiparba való sodródás ilyen általánossá vált a faluban.”

De távolabbi vidékekről is sokan kerültek a gazdaságba. (II. interjú.) „A legtöbb hathónapos munkaerő a palócoktól volt. Hat hónapra lehozták a népet, akik jöttek, azok aztán inkább már itt is mentek férjhez, itt nőültek, ide települtek. Nagyon sokan jöttek Endrődről is. Ide jöttek a gazdaságokba, mert itt biztosítva volt a lakás.

Mikor kijöttek a gazdaságtól vagy férjhez mentek, vagy megnősültek, így a sokfelől összejött nép letelepült Bucsán. Itt könnyebb volt építeni, mert itt vályogot vetnek, és ha már tudott egy konyhát, szobát húzni, akkor ha más nem is, de vagy nádat, vagy valamit tett a házra, és akkor megvolt neki a kis lakása. Akkor már nem függött annyira az uradalom szeszélyétől, hogy filléres napszámokkal tudja megoldani csak a megélhetését. Ha kevesellték, akkor fogták magukat, elmentek kubikra, mert az 1900-as években volt a nagy csatornák szabályozása. Itt volt a Berettyó Társulat, felölelte a sok munkát. Aránylag többet fizetett, mint az uraság a munkásainak.” (I. interjú.)

A falu lélekszámának további növekedését okozta a zsellérföldek osztása is. Harminc éve, hogy itt zsellérföldeket vettek a környékbeli uradalmak cselédei, házakat építettek és letelepedtek. Miután az uradalmaknál munkát kaptak, a lakosság száma évről évre emelkedett. „A lakosság Békés, Szolnok, hajdú-Bihar, Arad és Csongrád megyéből származik” – írja egy 1925. évi Közigazgatási tájékoztató lapon a falu jegyzője.

Elkezdődik a folyamat, melynek során megindul a falu lakosságának rétegződése. E hierarchia legalsó részén vannak a hónaposok, akik az év csak néhány hónapjában bírnak biztos megélhetéssel. Egy-egy munkafolyamatra: egyelésre, répaszedésre stb. fogadják fel őket. Vagy a faluhoz kötődnek házassággal, munkavállalással, vagy visszamennek arra a vidékre, ahonnan eljöttek.

A cselédek viszonylag biztos fedéllel és élelemmel rendelkeznek egész évben, a komenció révén, de kiszolgáltatottak családostól a gazdaságnak. Főleg jószágokkal kellett foglalkozniuk, ökrösök, sertéshizlalók stb. Biztonságos zárt világukból nehéz kitörni.

A napszamosok-kubikusok csak aratás idején dolgoztak a gazdaságban, az év nagyobbik részében

¹ Ez elírás lehet. Itt a Tótszigetre gondolt a szerző. (a szerk.)

kubikmunkára jártak. Ez a csatornázási és vasútépítési munkák megindulásakor, főleg az első időkben, jóval nagyobb jövedelmet és függetlenséget biztosított, mint bármi más. Igaz, nagyobb kockázatot vállaltak, főleg amíg a kubikmunkák nem indultak meg, mert nap mint nap jelentkeztek munkáért a gazdaságban, s vagy kellett a munkaerejük, vagy nem.

Lovasgazdák: Néhány család fokozatosan kijutva a cselédsorból, ragaszkodva a földhöz, minden erejét összeszedve nagy rátermettséggel (gyakran kubikolásból megtakarított pénzből, néhány esetben örökléssel) néhány hold földre tett szert, s azt művelte családostól kínlódva, küszködve a föld mostoha tulajdonságaival, de óriási akarással megkapaszkodva. „Itt volt a legutolsó lecsapolás Békés megyében, Kis-Sárrét és Nagy-Sárrét környékén. Így tudom, mert az én nagyapám még hajóval jött ide Bucsára. Annak idején köves út nem volt. A nagyapám Ecsed² és Bucsa határában – Dévaványához tartozott akkor az a rész – számadó juhász volt. De még azt megelőzve, hogy még jobban tisztára mondjam a dolgokat, a nagyanyám, az anyai nagyapám született Gyulaváriban. Anyai nagyanyám Szolnokon, apai nagyapám született Aradon, Apai nagyanyám született Bárádon. Apám Furtán született, anyám Dévaványán. A gyerekek, a testvéreim, négy nagyobb testvérem Karcagon született, mert akkor a karcagi földön laktunk. Azután itt Bucsán vettünk földet, én már itt születtem, meg az öcsém is. Ha megnézzük a tagnyilvántartót, hogy ki, mikor, hol született, általában hasonló képet kapunk. Az olyanok mint én, (47 éves), vagy esetleg a nálam 10-15 évvel idősebbek azok, akik már Bucsán születtek. Földdel nem rendelkeztek, nem volt, ami idekösse őket, de vissza-visszatértek, mert a bucsaiak igyekvő emberek. De akárhogy is igyekeztek, 2 holdnál, 4 holdnál nemigen tudott többet szerezni senki. Később, akik folytatták ezt az ingázó életet, eljártak kubikra, mint az én apám is, összeszedték magukat, de 20 holdnál többet ezek se tudtak összegyűjteni. Adott a törvény is a falunk földet a falu északkeleti részén, mintegy 200 holdat, a 20-as évek elején. A második földreform 38-ban volt, amikor az a családvédelmi törvény kijött. Annak keretében építettek házakat is.³ Akkor kapott az én apám is, mert akkor már a gyerekek után számolták. De az apámnak már annyi földje volt, hogy az örökség is összejött, mikor már ő kapott, 17 hold földet mondhatott a magáénak. De kevés ilyen volt a faluban. 38-ban a kubikusok is kaptak földet. Akkor is az uradalom adta, elég jó területet, de az emberek nagy részét már nem tudták idekötni. Később is folytatták ezt a kettős életet. Fogta magát, elment kubikolni, idehaza a család művelte azt a kis földet, ha a kubikról úgy állt a

munka, hogy megint nem keresett, bejött a tél, akkor hazahúzódott. A föld megadta neki a kis kenyérnek valót, mert búza, kukorica, az volt vetve a földbe. Búzát vetett azért az ember, hogy kenyerre legyen. Kukoricát vetett azért, hogy azt a pár kis hizót felnevelje, de nem azért, hogy eladja. Mert akkor még képtelen volt arra, hogy eladásra hizlaljon.” (I. interjú.)

Gyurik András és felesége

Áruterelésre nem voltak alkalmasak ezek a kisparaszti földek, és nem volt lehetőség arra sem, hogy a nagy többség ezt az utat járja. Egyre szélesebb viszont a kubikra járók tábora. Egyik ember vitte a másikat. Gyurik András bácsi, a vésztői földmunkáskongresszus egykori bucsai küldötte mondja: „1914-ben nagyon protekciós ember volt az, aki az uradalomban dolgozhatott. Hát én ebbe nem nyugodtam bele. Elmentem kubikolni, 16 éves koromban. Az ország minden részében jártunk. Később nekem is volt egy bandám 14 emberrel. Aratni hazajöttem. Akkor megszerveztem az aratósztrájkot, mert úgy bántak velünk, hogy leszerződtek bennünket, de az aratás részéből lefogtak egy mázsa búzát. Mert a cukorrépat is meg akarták kapáltatni, és azt mondták, hogy ha nem megyünk a répat megkapálni, akkor nem adják ki a búzát. Én meg rábeszéltem az embereket, hogy ne menjünk sehova, mert ezt rendbe kell szedni. Az én búzámért, amit már megkerestem, azért már megdolgoztam. Ebből aztán meglelt a

² Ez is elírás lehet, hiszen itt Ecsegről van szó. (a szerk.)

³ Ezek voltak az u.n. ONCSA-házak (a szerk.)

baj, kitiltottak a gazdaságból, nem adtak többet munkát. Mit csináljak, csak kellett dolgoznom valahol, ha már itthon voltam, a testvéreimnek kenyeret keresnem, mert azok mind kisebbek voltak, és az apám közben a fronton volt. Elmentem Pestre dolgozni, a komák hívtak. Először nem is oda akartam menni, hanem Bácskába, Kalocsára, szőlőmunkára, csak aztán Pesten elkaptak a barátaim, itt aztán jó munkám került, minden napra kaptam 5 koronát. A Duna menti sóder-utat csináltuk. Szedtük a sódert a vízből. Elég nehéz munka volt, minden kétórai munka után fél óra pihenés. Onnan hazajöttem, ahogy a Magyar Állami Gépgyárban kitört a sztrájk. A bérkövetelést nem adták meg, aztán még halott is lett. Rendőr is, meg munkások is. Abban is részt vettem, mert éppen arra dolgoztam.”

Tanácsköztársaság bukása után még nehezebb lett az emberek élete. A falu rétegződésében változások mentek végbe. Az egyes rétegek között nőtt a távolság, élesebben elhatárolódtak egymástól az egyes csoportok. A 30-as évek elejére, a gazdasági válság utáni években négy nagy rétegre tagozódott a falu társadalma.

a) Parasztok – önálló lovasgazdák maximum 20 hold földdel (mindössze 15-20 ilyen család volt a faluban).

b) Kettős életűek – kubikusok (200 család)

c) Uradalmi cselédek (8 uradalmi központban ugyancsak 200 család)

d) Egyik napról a másikra élők: a lakosság 10-15 %-a. Ezek teljesen földnélküliek voltak, az uradalomban csak napszámba jártakel, de még az arató bandákba se igen vették fel őket, mert mint Gyurik András bácsi jellemzi őket, „még a komoly munkát sem fogták meg annyira” – valószínű esélettségük-nél, tehetetlenségük-nél, fizikai állapotuknál fogva a nehéz kubikmunkára is alkalmatlanok voltak.

A falu élete a 30-as években – a gazdasági válság utáni időszakban – a háborús készülődéssel a mezőgazdaság konjunkturális fellendülésével együtt lépett előre. Majd a háború alatt „katonai konjunktúra” volt, bizonyos mértékig ez fellendítette a termelést. A falu lakóházainak 50 %-a 1930-tól épült, zömében kis egyszoba-kamrás,⁴ házilag összehozott lakásokból állott ezek nagy része. Ugyanakkor megindult a váradi út építése, a visszacsatolt felvidéki részekben az elhanyagolt utak, a gödöllői kanyar kiépítése, nagy elektromos kábelfektetések; mind nagy volumenű, közvetlenül a háborút megelőző időszak építkezési munkálatai. Ezeken szinte mindenütt meg lehetett találni a bucsai kubikusokat.

„A sok árnyoldala mellett mégiscsak az uradalmi cselédsorhoz képest jó kereseti lehetőséget biztosítottak ezek az alkalmi és igen-igen nehéz munkák. Az építőiparban akkor elérhető keresetek bizonyos

mértékig kedvet, szabadságot adott az embereknek, és kialakított egy ilyen kettős életűséget, egy új életformát. Kialakultak azok a brigádok, amelyek később keresettek voltak az egész országban, még a felszabadulás utáni időszakban is. Ezek az emberek a nagybirtok felosztása után is, amikor néhány hold földhöz jutottak, megfelelő termelőeszközök és ismeretek híján a nagyobb életbiztonságot jelentő kubikmunkát vállalták, a helyreállítás, illetve a hároméves terv időszakában. A munkabíró, vállalkozó szellemű kubikusokra, olyan emberekre, akik szinte a lehetetlenre is mertek vállalkozni, nagy szükség volt. Ezért indult meg aztán az elvándorlás a faluból. A földhöz jutottak egy része nem tudta, mit kezdjen, maradjon-e kétlaki, és járjon el dolgozni, vagy lépjen be a termelőszövetkezetbe, és ott dolgozzon.” De ez az átalakulás már átnyúlik az 1945 utáni időszakba, amikor is a falu életében alapvető változások sora indult meg. Bucsma ma közigazdaságilag a falutól 45 km-re levő szeghalmi járási központhoz tartozik. A szeghalmi járás Békés megyében a legrosszabb helyzetben van, minden mutató szerint a leggyengébb járás.

Hőgye-lányok

A település mindig mezőgazdasági jellegű volt, ma a megerősödött termelőszövetkezettel jelentősége e vonatkozásban fokozódott. A falu általános helyzete mégis romlik. Idézzük ezzel kapcsolatban

⁴ Egyszoba-konyhás (a szerk.)

Bakos István tanulmányát: „...a nagyarányú ipar- és városfejlesztés a város infrastrukturális beruházások növelése, a falusi építkezések, járulékos beruházások visszafogása, s a növekvő keresettel együtt a városi telekárak, lakásárak emelkedése, a falusi magán- és személyi tulajdon olyan nagy mértékű leértékelődéshez vezetett, amely példa nélküli a magyar falu történetében. Kiváltotta, és kiváltja nemcsak a városban dolgozók, hanem a falusi értelmiség, és a tőkeképesebb egyének meglevő tőkéjük biztonságosabb befektetése érdekében eszközölt városi lakás- és telek-vásárlását, letelepedését is.

A szociális, egészségügyi, kulturális, kereskedelmi ellátottság, a szolgáltatások – tehát alapvető emberi igények – területén a falun élők ellátottsága rosszabb, mint a városi népességé...

A termelőszövetkezeti és a legtöbb esetben előremutató tanácsai egyesítések a falvak jelentős hányadát megfosztották a korábbi korlátolt önállóságtól; gazdasági és politikai téren alárendelték a centrum községeknek. Ily módon a lakosságot és a települést érintő döntések többségét nem helyben hozzák, amely a képviselői rendszer nem megfelelő működése vagy az érdekegyeztetés elhanyagolása esetén a szocialista és szövetkezeti demokrácia torzulását eredményezheti. Ennek veszélyét fokozza, hogy a helyi hatalom képviselői, és a helyi értelmiségiek többsége a kisebb falvakból a centrum községekbe költözik, és ez a falu társadalmát csonkábbá teszi. Nem mindenütt vették figyelembe azt sem, hogy a mezőgazdasági termelés objektív feltételei most, és a jövőben sem engedik meg az agrárterületek népességének nagyarányú koncentrációját.

A gyors ütemű iparosítás, s ettől a településfejlesztés elmaradása nagy arányban megnövelte a falun élő, városban dolgozó ingázók számát, az ingázás mint jelenség – a város-falu kapcsolat egyfajta, bizonyos határokon túli torz megnyilvánulása... a helyi közösségek, és művelődési fórumok sorvadnak, a lakóhelyi és munkahelyi döntésekben való részvétel és érdeklődés csökken, a helyi társadalmi és politikai szervezetek tevékenysége egyre formálisabbá válik, ami végül a szocialista demokrácia érvényesülése ellen hat.” (Tiszatáj, 1975. 1. sz.)

A falusi tényezők hatása mind jól érzékelhető, kitapintható Bucsa esetében is, sőt, bizonyos vonatkozásban fokozottabban érvényesül.

A faluhoz legközelebb eső Békés megyei település, Füzesgyarmat a falutól 23 km-re van. Ily módon természetes vonzáskörzetébe sem piaci, sem közlekedési, tehát gazdasági szempontból ez a falu már nem tartozik. Karcag 13 km távolságra van a falutól. Ez a város, ahová nemcsak vásárolni, „piacolni” járnak, hanem orvoshoz, és továbbtanulni, gimnáziumba, szakközépiskolába a gyerekek és néha a felnőttek is. Karcag vonzása annál is erősebb, mert

főútvonalon fekszik. Az ingázók ezen az útvonalon közlekednek, akár Budapestre, akár valamelyik nagyobb ipari centrum felé tartanak, vagy éppen Karcagon dolgoznak. Ebben az irányban a buszközlekedés is tűrhető. Jellemző ebben a vonatkozásban az, hogy a 180 km-re levő Budapestre fele annyi idő alatt lehet eljutni a faluból, mint a 80-90 km-re levő Békéscsabára, a megyeszékhelyre. A falunak vasútja, vasútállomása nincs. Az extenzív iparosodás éveiben a már eleve hátránnyal küszködő falu életét megpecsételte, döntően befolyásolta a jövő lehetőségeit, sorsát az iparcentrumtól, a közigazgatási központtól és a viszonylag tűrhető, közlekedési utaktól való távolság; továbbá, hogy a mezőgazdasági nagyüzem a falu munkaképes népességének hány százalékát tudja foglalkoztatni, és milyen életszínvonalat, létbiztonságot tud tagjai számára biztosítani; hogy a nagyüzemi mezőgazdaságra való áttérés milyen módon ment végbe a faluban; a megye általános gazdasági helyzete, a központi elképzelések; éltek-e, élhettek-e az új gazdasági mechanizmus adta lehetőségekkel; íz utóbbi években pedig a regionális besorolás.

„A második világháborút követően a földosztás után a faluban a 2-3-4 holdas gazdák is bekapcsolódtak a földművelésbe. De ugyancsak oda jutottak, ahol annak idején azok a kétlaki emberek kezdték, mert vagy megunták gondozni a jószágot, mert nem voltak hozzá szokva, hogy annak mindennap enni kell adni, a takarmányt elő kell állítani, vagy pedig könnyelműen ráhagyták a másokra, aki élelmesebb volt. Vagy potom árért, egy pár pohár italért eladták. S ugyancsak megkezdődött a kétlaki élet. Ugyanekkor, mikor ezek a földosztások megkezdődtek – nem tudom pontosan, 46-ban? – mentek el az első kitelepülők a faluból. Kitelepített sváb falvakba. Komoly családok, 50 család biztos elment, családotól, mindenestől. Fiatal házaspárok, akik itt nem látták a jövőjüket, s csábított az ottani szőlő. Mert itt nehéz volt az élet. Mi is, ahogy megesküdtünk, ugye megvolt a férjemnek a 4 hold földje, s azon gazdálkodtunk. Váltottunk hozzá haszonbéres földet, de hát azt is látta az ember, hogy jönnek a beszolgáltatások, meg egyebek. A kétlaki életet újra folytatni kellett a férjemnek is. Én végeztem az itthoni munkát. Úgy csináltam, mint egy parasztember, az apám is igazi parasztember volt, annak nem kellett mások munkája, csak a sajátja. Én meg szerettem csinálni mindig is a paraszti munkát, de, mert a pénzt azt szerettük, az én férjem nem találta meg a helyét. Szépen szerettünk ruházkodni, ő is, én is. Szerettük volna a családot is úgy felnevelni, taníttatni. Ennek az volt ám az ára, hogy ne függjünk attól, hogy a termés milyen. Ne függjünk attól, hogy mi nem tudunk hizlalni. Volt úgy, hogy az apró baromfi mind kidöglött. Kérem szépen az volt, hogy fogta magát, s ő

eljárt dolgozni. Itt kezdte először a Nagykunsági Állami gazdaságban. De bizony a paraszti munkát ott is gyengén fizették. Akkor ő is elkezdett itt a Berettyó Társulatnál dolgozni. Amikor azt felosztották, újra megkezdődtek azok a nagy csatornázási munkák, és odament az 50-es években. A vele korabeli fiatal emberek, akik már hagyományként hozták magukkal a kubikot, szintén ott dolgoztak. Apáról fiúra szállt. De azok a nagy pénzek, azok meg lettek harmadolva. Nem azért keresték a nagy pénzt, hogy a családnak legyen. Eljutott a faluba a termelősövetkezeti termelés is, 1948-49-ben, de nem tudott gyökeret eresztetni. Nem tudott gazdaságilag megkapaszkodni, olyan életet biztosítani az embereknek, hogy odakötődjenek a faluhoz. Egymást követően 5-6 néven is alakult, illetve bomlott fel tsz a környéken. Bucsán 1947-ben alakult az első tsz, rá egy évre egy másik. Az előzőbe az újgazdák, zömmel 1945 előtt földnélküliek léptek be, akik vagy „megszöktek a földtől”, vagy kevés földjük volt, vagy nem volt hozzá igavonó állatuk, és nem voltak ezek az emberek olyanok, hogy saját magukat is eltartották volna. A másik tsz 10 taggal alakult. A középparasztok, a volt »lovasgazdák« alapították a harmadik tsz-t, az is tízes létszámmal indult, majd felfutott 30-40-50 főre, de 1952-ben felbomlott. Ettől az időtől 1956-ig komolyan elkezdtek gazdálkodni azok az újparasztok, újgazdák is, akik a tsz-ből kijöttek. A földműves szövetkezet felkarolta a parasztokat, adott kölcsönt gépekre és szerződést kötött ipari növényekre, cukorrépára, mákra, kenderre – ugyanúgy hízóra is. Egy kicsit hitelképesebbek lettek a parasztok – eredményeket is tudtak elérni. Abban az időszakban volt a legkisebb elvándorlás Bucsáról. Ez az időszak volt az, amikor mindenki rákapcsolt, megpróbálták. Gazdálkodtak. Komoly eredményeket is értek el, de ugyanakkora nagy beszolgáltatás nagy elkeseredettséget szült. Még annál többet dolgozott a parasztember, annál jobban csinálta, próbálgatta – és még úgyse sikerült. Aki ki tudott lépni a beszolgáltatás alól, az jobban boldogult. Azokban az években a paraszti munkát csak úgy lehetett volna folytatni, hogy van eszközöm, dolgozom – tudom, hogy mennyi az adóm, mennyi a beszolgáltatás. Ezt beadom, a többi az enyém. De nem lehetett ezt csinálni. Az önkényeskedések egyre több embert tettek tönkre.” (I. Interjú.)

Ugyanakkor a tsz-nél is megvolt a baj. Eszközök hiányában nem tudtak jól gazdálkodni, s a faluban akkor még a dán szövetkezet volt az álom, nem pedig az a nagyüzemi gazdálkodás, ami utóbb kialakult. „A kereset is labilis volt. Illetve csak úgy lehetett a jövedelmet alacsony szinten is biztosítani, hogy mellette az országos átlagnak megfelelő halmozás nem következett be. Ebből adódóan a tsz nem tudott stabil maradni. 1953-ban és 56-ban kivétel

nélkül mindegyik szövetkezet megingott és feloszlott, vagy a felszámoló bizottság létrejött. Az már más kérdés, hogy pár hónappal később ugyanazon a helyen, ugyanazokkal az emberekkel a szövetkezet újból megalakult.” (II. interjú.)

Meghatározta a falubeliek életét az is, hogy Karcag és Bucsá környéke az ország legnagyobb rizstermelő területe volt abban az időben. A csatornákkal átszelt földek adták a lehetőséget. A faluban négy szakszövetkezet alakult a földműves szövetkezeten belül. „Komoly pénzeket vágtak akkor ebből le az emberek, de hát rettenetes nagy költséggel is járt. Legalább 8 mázsa hozama rámegegy a költségekre. A 16-17 mázsa hozamú átlagok jók voltak, de gyakran előfordult ennél rosszabb is. A mi szakszövetkezetünk volt az egyetlen, mely adósság nélkül ki tudott lépni a közösségből 58-ban, amikor megszüntették. Aztán kezdődött a komolyabb munka az állami gazdaságban, ott is rétegződött a falu társadalma, volt, akiket rakodónak vettek fel, aztán voltak komoly brigádok, akik összeszervezkedtek, de amikor a pénz szűkült, akkor otthagyták, mentek másik helyre. Mert egy meghatározott munkát kampányszerűen csináltattak az állami gazdaságban, utána az építőiparban is. Aztán a munkások pénze szűkült. Van olyan is akinek 3 munkakönyve is tele van amiatt, hogy fogta a vándorbatyuját, mert itt kevés volt a pénz, nem jött ki belőle.” (I. interjú.)

A falu társadalmának felbomlását más oldalról világítja meg a termelősövetkezetek alakításának második hulláma. 1960-61-ben történt a faluban a „nagy” átszervezés. „1966-ig három szövetkezet és két termelősövetkezeti csoport volt ezen a kis területen. Ennyi szövetkezetben megfelelő vezetést nem lehetett biztosítani. Bucsára általában sem szívesen jöttek a szakemberek, mert kicsik voltak a szövetkezetek. Ez indokolta azt, hogy itt is egyesülés jöjjön létre, de ezt indokolta a szövetkezetek egymáshoz való viszonya is. Egy kicsit inkább egymás ellen, mint egymásért dolgoztak, mivel nem volt véletlen, hogy itt három szövetkezet alakult, lévén, hogy a közös gondolkodású emberek egy szövetkezetbe mentek, a jobb munkát végzők, a munkához jobban hozzáállók, és a kevésbé hozzáállók. Nagyobb beruházásokra nem voltak képesek a kicsiség miatt.” (III. interjú.)

Az anarchikus helyzet megoldásának látszott, hogy nem valamelyik falubelit választották meg vezetőnek, hanem kívülről hoztak embert. S ez a „kívülről jött ember” a járástól jött, „fentről” jött, s a falubeliek úgy gondolták, hogy hozza a járás kegyét, támogatását, esetleg pénzt is a beruházásokhoz. Az új vezetés felismerte, hogy a bucsai ember, ha úgy érzi, hogy meg van fizetve, megkapja munkájáért az ellenszolgáltatást, akkor gondolkodás nélkül dolgozik. Egyesüléskor 512 tagja maradt a tsz-nek. Akkor

a nyugdíjasok aránya sokkal alacsonyabb volt, minőségben is és darabszámban is (5-7 db). A három tsz területe 7400 hold, „mert a falu határa ugyan 9000 volt, de egy része a kertész-szigeti tsz-é, egy kevés legelő pedig a füzesgyarmatiaké, sőt, még vagy 60 hold van itt a karcagiaknak is. A 7400 holdból a tagoknak olyan 410-420 hold háztájijuk van, de ennek nincs olyan jelentősége, mint egy jobb területen. Itt csak kukoricát termelnek, és nincsenek hozzászokva, hogy más termeljenek. Nem úgy mint Mezőkovácsháza környékén, ahol cirkot, földimogyorót termelnek, ami kurrens cikk. Tehát egyesüléskor 512 tagja maradt a tsz-nek, és 1968. január 1-én elkezdtük a szakosodást, bár akkor erről még nem sok helyen beszéltek. Előzőleg itt 15-18 féle növényvel foglalkoztak, de ezt lehetetlen volt kézi munkaerővel fedezni, géppel pedig nem lehetett.” (III. interjú.)

Tehenekkel a legelőn

Nem lehetett azért sem, mert az 1964-65-66-os években a falu életét nagyon labilissá tették a belvizek. „A termelőszövetkezet mezőgazdaságilag művelt termőföldjének tekintélyes részét elborította a víz. A ráfordítások nagy része már megvolt, amikor jött a nagy esőzés, a sok beleölt munka megvolt – betakarítani pedig szinte semmit sem lehetett. Jövedelem nem lévén, csak kiadás, a meglévő értékek megmentésére, pótlólag vásárolt takarmánnyal teltünk át, mentettük át az állatállományt. Így termelésről nem nagyon lehetett beszélni. Ezek a tényezők közrejátszottak abban, hogy a termelőszövetkezet gazdaságilag nem tudott megerősödni. 1966-ra szinte közgazdasági kényszerből jött létre az egyesülés. Addig a gazdaságilag gyenge kategóriába tartozó szövetkezetek többféle megkülönböztető állami támogatást élveztek, hogy mégis a létminimumot biztosítani lehessen. 8-9 ezer Ft év/fő jutott egy-egy termelőszövetkezeti tagra. Cukorrépát, burgonyát és egyebeket műveltek részesben. Amilyen mértékben növekedett az össztermelés, olyan mértékben növekedett az a százalékos rész is, mely megillette a művelésért az embereket. Akkor kedvezőbb lett egy kicsit a helyzet. Ennek viszont az volt a

következménye, hogy aki átmenetileg akkor részművelést végzett, az jól járt, aki nem végzett az rosszabbul járt. Az 1968-as év gazdaságilag megint nagyon gyenge volt. Egy szolid tervhez viszonyítva is csak 62,6 %-ot értünk el. Az 1967-es zárszámadás részesedési összegének kifizetését úgy lehetett 12 000 forintba biztosítani, hogy a megyei tanács külön engedélyt kellett kérni. Ez akkor válogatás nélkül kb. 1000 forint/fő havi jövedelmet jelentett, aminek tekintélyes része természetbeni juttatásból állt. Ezért ezekben az években fokozódott az elvándorlás. 1968-ban megindult a főleg munkaképes, munkabíró korúak elvándorlása. 1966-ban az egyesüléssel remélték, hogy gazdasági megszilárdulás következik, de a tények azt igazolják, hogy az egyesülés közvetlen hatása az egyesülést követő első-második évben nem tudott nagyobb mértékben jelentkezni, hogy nagyobb perspektívát nyújtson. A 69-es év volt az első, hogy akik részművelésben részt vettek, nagyon jól jártak. Akkor még nagyon alacsony szintű volt a termelés, termelőeszközökkel alig rendelkezünk. Az új gazdasági irányítási rendszer a termelőszövetkezetekbe akkor lépett be, amikor az új, dotáció nélküli gépállomási szolgáltatásokkal az egész tervezett részesedésünket elvitte volna a gépállomás. Meghiteleztük az éves tervezett amortizációnkat. 69-ben már egy kicsit terveztük a beszerzéseket a szűkös beszerzési alapunktól. Szinte egyik évről a másikra a munkaegység hat forinttal növekedett. Jól indítottuk a hetvenes évet. De akkor jött az 1970-es ár- és belvíz. Az alaptagok, szerelők, traktorosok, szállításban, állattenyésztésben dolgozók, mintegy 60 férfi és 30-35 nő szinte egyik napról a másikra megváltak a tsz-től.” (II. interjú.)

A kubikusbrigádok vándorlásai a falu, illetve a tsz és a falun kívüli munkahelyek között ugyancsak pontosan tükrözik ezeket az eseményeket. Tehát amikor a megélhetés a faluban bizonytalanná vált, felduzzad az ingázók száma. „Mivel a bérfejlesztésekre csak módjával kerülhetett és került sor – ez igazolja azt a központi törekvést, hogy a mezőgazdaságban dolgozók száma csökkenjen. Tudniillik a bérfejlesztést csak akkor lehet büntetlenül csinálni, ha a bértömeg növekszik, tehát a szabályzó rendszer egyértelműen arra ösztönöz, hogy csökkenjen az élő munka felhasználása, csökkenjen a tsz-dolgozók létszáma, mert ha bérfejlesztés nincs, akkor az embereket nem lehet megtartani. Így a racionális bér-gazdálkodás mellett a racionális munkaszervezetet akarva nem akarva alkalmazni kellett, mert másképp ezeket az embereket sem tudtuk volna tartani.” (II. interjú.)

Mindezek következményeként 1975-ben a faluból 600 munkaképes dolgozó jár el. Amikor a tsz még több embert tudott foglalkoztatni, ez a szám még csak 300 körül mozgott. S az 1968-ban elke-

dett szakosodás előtt még egy módon próbálkozott foglalkoztatottságot teremteni a tsz. 1967-ben létrehozott egy építőipari melléküzemágot, nem is csak a foglalkoztatottság megoldására, hanem mert a tsz anyagi helyzete is erre ösztönözte a vezetést. Akkor már bucsai emberekkel dolgoztak pesti tsz-ek is, a Rákosvölgyéhez jártak sokan. Így merült fel az a gondolat, miért ne foglalkozhatna a tsz is ezzel. „Először csak néhány brigád, de aztán több, egyre több brigád, közel 300 fő dolgozott itt, volt néhány ember, akit Pestről alkalmaztunk, mert nem tudtuk másképp megoldani a munkaszervezést, az emberekről való gondoskodást, a szállást, a munkafeltételek biztosítását, az elszámolást az emberek felé és a tsz felé is. Egy tsz-elnök, aki jelenleg is itt dolgozik, ismerte ezt a tevékenységet korábban is, ő fogta az embereket össze. Az ügyeskedőkre is figyelt, és nem rosszul. Így jövedelemhez jutottunk, az innen származó jövedelem segítette a korábbi terheket kifizetni. A dolgozókkal százalékos arányban állapodtunk meg, ha jól emlékszem, akkor a bruttó összeg 40 %-át kapták, ami úgy tevődött össze, hogy a munkabér, plusz közterhek, haszon. Minden esetben a törvényben megszabott százalékot alkalmaztuk, így ez azt jelentette, hogy a bruttó összeg 8-10-12 %-a maradt nekünk, tehát a szövetkezet hasznaként. Az alkalmazottak kapták a 40 %-át, szabályszerű ipari alkalmazotként, és ezen kívül ott kaptak szállást, ahol dolgoztak. Azt nem mondom, hogy azok nagyon megfelelőek voltak, azonban az emberek 5-6000 forintot kerestek, és nem törődtek azzal, hogy milyen a szállásuk. A tsz-nek pedig ez kb. 1,5-2 millió forintot jelentett.

Végül is ez úgy nézett ki, hogy ez mindenkinek jó volt, mert fenn Pesten volt aki elvégezte a munkát, és jó volt az embereknek, mert ma sem keresnek jobban, sőt, és jó volt a tsz-nek is. 1967-ben az első évben 80-90 fővel dolgoztunk. Kizárólag bucsai emberekkel. Mindazon túl, hogy a tsz-nek ez jövedelmet hozott és segítette a korábbi terheket kifizetni, ez azért is jó volt, mert az utazás, az ingázás 170-200 km-re – növekvő alkoholizmust okozott. Pénteken hazajöttek az emberek nyakig részegen. Itt nálunk nem ez volt a helyzet. Nem volt erre lehetőség, mert itthon kapták a fizetést, és itt várták az asszonyok a fizetési napon az embereket az ajtóban, és volt olyan, hogy az asszony vitte az urát, két féldecit fizetett neki, de azután hazamentek minden részegség nélkül. Hét közben pedig, ha valami hivatalos ügyük akadt, az asszonyok itthon, helyben mind el tudták intézni. Szó szerint mondom, hogy az asszonyok sírtak, amikor ezt a felmondást megkapták, amikor ezt a tevékenységet le kellett állítanunk. Akik kezdtek már kilábalni az iszogatásból, azok sajnos, mind visszaestek. Pedig az lett volna a jó, ha az összes bucsai embert, aki eljárt innét, azt mind

összeszedjük, és a mi égiszünk alatt itt helyben rendezzük az ügyeket. De jött a központi intézkedés, ott voltam az értekezleten, amikor az építésügyi miniszterhelyettes magából kikelve nyilatkozott erről, hogy korrupció, meg mit tudom én, mivel indokolta. Hát akkor ők feltették a koloncot, pedig nekünk csákányon, lapáton kívül más nem volt, még egy betonkeverőnk sem volt, és a csákány és a lapát is az embereké volt. Az építőipari vállalatoknak nem volt ilyen tevékenységre emberük, nem is tudtak gépesíteni, nem tudtak beruházni, s mi sem fordítottunk rá semmit tulajdonképpen a felszerelésen kívül. Így aztán beszereztünk 20 ilyen komplett felszerelést, ágyat, matracot, kályhát, meg lavort stb. De hát az erősebb kutya ellen... a lényeg az, hogy ha jól emlékszem, jött az 7/1969-es ukász, azután a 11-es, ami kiegészítette ezt. Behatárolták, hogy csak telephelyen, a járás területén, illetve a járáshoz közvetlen kapcsolódó városok területén lehet ilyen tevékenységet kifejtetni. Ami nekünk még mindig jót jelentett: Püspökladány, Kisújszállás, Karcag, és még idevettük Mezőtúrt is, viszonylag közel vannak, óriási igény volt ilyen munkára, mint ahogy van most is. A megyén nem is szóltak ez ellen, mert tudták, hogy a tevékenység jó. De aztán csak a mezőgazdasági tárcához tartozó üzemeknél lehetett munkát vállalni, s azóta már csak az állami gazdaságoknak, meg ilyen tárcához tartozó társvállalatoknak dolgozunk. 300 emberből mintegy 200-at küldtünk el. Nem tudtunk mit tenni. Ennyi embert nem tudunk ilyen szűk körben foglalkoztatni. Maradt 100 fő. Azóta ez a létszám fokozatosan csökken és még tovább fog csökkenni. A bérállappal is probléma van, mert a progresszív adó annyira szorít bennünket, hogy kénytelenek vagyunk ezt tenni. Végző soron van itt 60-70 fő, aki meg fog maradni, s kizárólag csak a saját munkát fogja végezni. Pedig kezdtük mi fejleszteni a saját magunk erejéből az üzemágot, betonkeverőket vettünk, többet is, aztán vibrátorokat, mert sok betonmunkát végeztünk. A járáson belül csináltunk betonutakat, a magunkét is mi csináltuk, aztán kiegészítettük szakipari részleggel, egész komoly tisztító berendezéseket szereltünk például Tiszaszigeten és Karcagon. Szakirányítást kértünk, s ez azért is jó volt, mert két télen az összes fölösleges traktorosunkat tudtuk foglalkoztatni itt Karcagon. Tehát amellet, hogy jövedelem volt, az emberek foglalkoztatottságát is meg tudtuk oldani. Állítom, hogy tisztán emberi, szubjektív okok miatt szüntették meg, mert ki lehetett volna szűrni azt a néhány ügyeskedőt, és annak jól a fejére csapni. Ez a megoldás nem volt jó, sem a népgazdaságnak, sem senkinek. Azóta az emberek újra a Rákosvölgyéhez járnak vagy a többi pesti szövetkezethez, és ugyanazt a munkát végzik, ugyanolyan körülmények között. Nekünk nagy segítséget jelentett, átlábtunk

egy nehéz időszakon, és állítom, hogy mi ezt nem részesedésre fordítottuk, hanem kiizzadtuk a korábbi szerfás építkezési problémákat, melyekre óriási terheket vettek fel a szövetkezetek, mert nem tehettek mást. Arról ne is beszéljünk, hogy ez a tevékenység lehetőséget adott arra, hogy megelőzzük magunkat. Korábban a szövetkezetnél – 1960 után, és azt hiszem, csak 1966-ban szűnt meg ez a lehetőség – az aratás utáni kiadásokat meghiteleztük magunknak, de ez a dolog le lett húzva, nem tudom pontosan, 69-ben vagy 70-ben. Amit december 31-ig elköltöttünk, azt abból az évi bevételből kellett fedeznünk. Így ha ez a munkánk nincs, akkor belefutottunk volna.” (III. interjú.)

Mindezek következtében a falu mai vezetőiben elválik a falu teljes gondja és a falusi munkahelyek, tehát jelen esetben a tsz foglalkoztatási gondja. A tsz mint egyetlen nagyobb tömeg foglalkoztatására alkalmas munkahely a faluban, a jelenlegi nagyüzemi gazdálkodási szisztéma mellett nem képes a teljes létszám foglalkoztatására. Az adott körülmények, gazdasági szabályzók kényszerhelyzetet teremtettek: a tsz vagy szakosodik, gépesít és megmarad, de az egykori tagság a falu munkaképes lakossága 2/3-át nem tudja foglalkoztatni, vagy továbbra is foglalkoztatja a teljes tagságot, munkaigényes termelést folytat, nem szakosodik, nem gépesít – és tönkremegy. A probléma a 60-as évek közepén már így vetődött fel. A bucsai melléküzemág-fejlesztés tehát nem „kaland” volt, hanem szigorú szükségszerűség. A kérdés most már az: hogyan lehetett volna elkerülni, hogy a tsz gondjának megoldásával párhuzamosan ne menjen tönkre fokozatosan a falu. A szakemberek nem bucsaiak, a tradíciók sem kötik őket. Amíg munka van és pénz, csinálják a dolgukat, nem is rosszul, sőt, minden erejüket, tudásukat latba vetve. De a falu gondja, mint azt felsőbb szinten tudunkra is adták, nem az ő gondjuk.

Mindaz, amiről eddig szó volt, döntően megváltoztatta a falubeli emberek életmódját. 1970-re visszavonhatatlanul meg kellett értenie az itt élők nagy részének, hogy nem lesz megélhetés számukra a faluban. Egyre nőtt az ingázók száma (ezzel az alkoholizmus). Fokozódott a falu – mint közösség – gondjaiból való kiszorulás, hiszen a hétvégi szombat-vasárnap ténylegesen semmilyen hivatalos ügy elintézésére nem alkalmas.

A még a faluban maradt asszonyokra hárult nemcsak a család, esetleg a háztáji és az állattartás gondja, hanem a hivatalos ügyek intézése is. Ugyanakkor az emberek itt maradtak hétvégén munka nélkül

„Még több szabad idővel rendelkeztek. Az asszony sem bírta ott a sok terhet, ne tudott otthon jószágot nevelni. Megkezdődött az ivás, ahogy leszálltak a vonatról, a legelső kocsmánál megálltak Karcagon. Onnan az utolsó busszal ha hazajött, hazatántorgott, még ott is a sarki kocsmába ment. Alig aludta ki az italos állapotot, hajnalban öt órakor már azzal kezdte, hogy az első kocsmában megjelent »népszámlálásra«. Névsorolvasásnál ott vannak, 10 óra, ha hazatántorog, amelyik jobban bírja az italt, hozzáfog enni, a másik hazamegy aludni vagy hozzáfog cirkusolni. Az asszony annyit tud csinálni, hogy igyekszik taníttatni a gyereket. De van, ahol az apa vitte magával. Amelyik gyermek nem volt alkalmas arra, hogy tanuljon, ment a kubikra, mert a brigád elbír egy idősebbet és egy-két kezdőt. Ez az összetétel akkor alakult ki, amikor a nyugdíjrendszer nem így volt. És nemzedékről nemzedékre felnevelődtek és felnevelődnek az emberek, a tősgyökeres kétlakiséget élő emberek. Közülük nagyon kevés az az ember, hogy na, én ezt megkaptam, és odateszem az asztalra.

Az eljárás, a melléküzemben töltött évek eredménye mégis meglátszik a falun. Először a ruházatközlés látszik, másodsor a taníttatás, harmadszor a lakás javíthatóságán, bútorkicserélésén, szőnyegen. Szóval a kis ablakot kivágták, hogy nagy ablak legyen. Úgyhogy a jövedelem csak jött, nem folyt el mind a kocsmában, a házakat átjavíthatták, beüvegezték a folyosót. A régi házat többen eladták, kicserélték jobbra vagy építettek maguknak újat. A kerítések rendbe hozták, 6-7 évvel ezelőtt nagy kopasz halmok voltak a házak előtt, most megművelik a földet, mind beültette a maga kis területét, mert a tsz-be már nem jött ugye. Annyit termel odahaza, hogy az elég neki.” (III. interjú.)

A falusiak azonban nem tudnak belenyugodni, hogy csak ilyen módon alakulhat az életük. Felvetődik éppen ezért az a kérdés: jogos-e nagyobb, eleve előnyösebb helyzetben levő települések megkülönböztetett fejlesztése a már egyébként is hátrányos helyzetben levő kis falvak terhére? Szükségszerű volt-e a melléküzemág leállítása ebben az adott esetben is? Arányos-e az újrafelosztása ez egy-egy település által előállított értékeknek? Bucsai és a hasonló helyzetben levő falvak sorsa figyelmeztet arra: több alternatívát, lehetőséget kellene hagyni, hogy ténylegesen dönthessenek saját életük alakításáról az ott élők, s az életlehetőség ne legyen ennyire determinált.

(Megjelent: Valóság 1976.)

FALUNK ÖREGJEINEK MESÉI A NÉPKÖLTÉSZET HATÁRÁN

„Azt, hogy a nép fia vagy, igazolnod,
sejh ma nem azzal Kellene: honnan jössz,
– azzal, ecsém: hova méész!”
(Illyés Gyula)

Írta a költő társai, főleg a kezdők figyelmeztetésére. Sokan próbálták régen is, ma is vagyoniukat, hitüket, pártállásukat születésükből, származásukból eredtetni, magyarázni. Ezeknek szól e néhány sor. Miért akarják azt bizonyítani sokan, hogy ők a nép fiai? Hírnevük nagyobbításáért? Magyarország népköltársaság, ahol a dolgozó nép van uralmon. Ezért?

Petőfiék a népet szentnek nevezték. Uralkodóvá akarták tenni a költészetben, majd a politikában is. Kodály, Bartók népdalgyűjtéséről mindenki tud. Sokan bányásszák a népművészet kincseit.

Hasonló lenne az én feladatomban is, több ezredrésnyi kicsinyítésben.

Falunk nem tekinthet hosszú történelemre vissza. 1870-től létezik, mint lakott terület. Műemlékei így nincsenek, a lakosság körében említhető népművészeti ág nem fejlődött ki, mint Karcagon a fazekasság, a Nagykunságban a szövés, hímzés, Mezőkövesden, Hódmezővásárhelyen stb. egyéb művészeti ág. Az alföldi ember tulajdonságaként a jó, ízes nyelvjárásban terjedő mesék, tréfás történetek viszont itt is élnek, főleg az idősebb korosztály száján. Ezekből gyűjtöttem a következőket, melyek nagyobb része átélt élmény, vagy hallott, távolról sem hitelesnek tűnő história. Azokat az innen-onnan hallott történeteket, mely a jellemző korhoz kapcsolódik, időrendben, a falu történelmével párhuzamosan próbáltam sorrendbe szedni. nem részletes dokumentumokra építettem a szakdolgozatot, amelyeket tökéletes képet fognak adni Bucsáról s környékéről. E mesékből mégis lehet a foglalkozásra, a szórakozásra, az akkori lakosság életére következtetni.

A NAGYSÁRRÉT ÉS BUCSA TÖRTÉNETE

A múlt század derekáig itt terült el s a környéken a Berettyó mocsárvilága. A Körösök mocsarát Kisárrétnek nevezték. Több mellékcsatorna szabályozatlan ingoványtengerét jelenti e szó. A folyószabályozások után – Berettyó, Hortobágy, Sárréti-csatorna – lehetett a víztől művelhető területet ellopni, nehéz, fáradságot munkával művelhetővé tenni. Azelőtt földműveléssel e környéken nem foglalkoztak. Az itt élő lakosságot – pákászokat, darvászokat, halászokat, állattartókat ellátta a szinte

kifogyhatatlan kincsekkel gazdag természet. Idős bácsik, nagyapák még visszaemlékeznek, milyen gazdag állatvilága (hal, madár, stb.) volt e folyók által elöntött, vízállásos, szinte csak itt-ott járható lápos nádtengernek. Állítólag a XVI. században is volt még olyan összefüggő erdő községünk helyén és környékén, melyben a szarvasok is elszaporodtak. A csekély számú lakosság halászzal, csikászal, vadászal – törözés, rafináltan kiagyalt puska nélküli vadászfogások, gyékény- vagy madzagcsapdák, farkasvermek stb. –, piócázással, állattartással keverte igénytelen asztalára a betevőt.

Voltak ugyan ingadozó lélekszámú települések e környéken, ezek lakosai viszont nehezen tudtak békésen letelepedni. A történelem sokszor gátolta a jól kialakított települések létrejöttét.

Egy „Békés megye története” c. könyvből tudva, Bucsa – valószínűleg közel a mai község helyéhez – Karcagtól délkeletre, a hajdani Túr folyó partján épült. Szinte nehéz elgondolni, hogy valaha a Petőfi által is említett Túr folyócska, ami most Nyíregyházától északra, a Szamos vidékén folyik a Tiszába, az erre is „járt”. Vagy nem arról a Túrról lenne szó?!

Az 1321-ben Borsa nemzetség tulajdonában lévő kis település Bucha, később Bucza, Buchy néven szerepelt. Később elnéptelenedett. Majd a Nadányi család birtokaként ismét említik.

A mai település Bucsa-Újülés néven az 1870-es években keletkezett. Füzesgyarmathoz tartozott egészen az 1900-as évek elejéig. Ekkor Schwarz Ferencné, majd 1895 után Springer, osztrák báróé a több mint tízezer holdas határ. Ezekről az időkről már szemtanúk visszaemlékezéseiből is tudunk.

N. Fábrián László nagyapám, aki 1882. április 14-én született, abban az időben szüleivel a Füzesgyarmat alatti Hagymási tanyán laktak, így emlékezett vissza gyermekkori élményeire:

MILYEN IS AZ ÁLLATI ÖSZTÖN?

Még a '800-as évek végén történt. Gyerökkorunkban általában bennünket, gyerököket bojtárkodásra fogtak be. Emlíkszök rá, a gazdám – nem vót rossz embör, még amolyan Kossuth-vitéz – mindig adott ögy jó szelet könyeret a porcióm mellé úgy ráadáskint, hogy én majd – mint fiatal suttyó – fölhasználom valahogy. Ejh, föl is tudtam én azt elíg bötyárosan használni! Ritkán vót, ha magába fogyasztottam el. Nád vót akkor fiam az egísz rít, (rét, a Sárrét errülső része) akadt amellé mindig valami.

Főleg kötís idején. Soha íletömbe nem ittam annyi nyerstojást, mint azokban az évekre. De mégis a tejet szerettem mellé a legjobban. A jó friss tehéntej! Ejh, nincs annál jobb! Mindön röggel-este mögittam ögy jó bögrével, vagy ha jólesött, kettővel is. No, persze nem mindig vót bögre, mög öglyábú szék. (Nömhogy fejjégép, vagy miféle masina, amivel most fejk a teheneket a téeszcsébe.) Ilyenkor, ha mégis inni akartam ögy kis tejet, ott vót a kalapom, vagy a markom. Aláguggoltam a Riskának – vagy mikor méknek – az ögyik kezemmel fejtem, a másikkul ittam. Nem vót úgy elkínyösödve a világ, mint mostanság! Igaz, a jó friss tehéntejnél most ső tudok különb táplálíkot elkípzelní.

Szóval, elíg a hozzá, hogy a gazdám ögyször úgy összeszídott, hogy szerettem vóna elbúni a rít nádasának legrejtöttebb zugába, vagy a föld alá. Mír?! Hát, elveszött ögy egészen fiatal bornyú az anyjával. Ha jól emlékszők, ögy pár napos löhetött a kis bestia. Mögverni nem igön vert mög a gazdám, de ahogy az akkor löszídott, hogy a föld alól is kerítsem elő úket – mán minthogy a kisbornyút az anyjával – az csúnnyább vót a verisnél. Káromkodni is tudott bötyárul az öreg, de főleg ilyenkor, ha mirges vót, akkor osztán tudta mondani! Hogy felakasztat idösapámmal, ha mögtudja a számtartó a hiányt, mög, hogy pusztuljak a szöme elől, mög ne lászon addig, míg a két jószág mög nem lösz. Mög, hogy így a deres, mög úgy a kínzás, hogy nem ilöm túl, ha mög nem keresöm a jószágot.

Mán jó alkonyat vót, amikor elindultam. Az öreg ott maradt a két kutyával, mög a karámba terelt jószágokkal. Láttam is, amint ögyre távolodtam, hogy biztos szalonázni akar, mert tüzet gyútott. Bár ezt nem biztos, hogy azír csinálta, hanem mert a szűnyog ellen igön minden este möggyútottunk ögy jó villa gezmencöt. Én mög lípködtem csöndbe. Nem ám ögyedül! Ott vót az én kis Fickóm – vagy a csuda tuja mán, hogy hítták – de csak a vót, mert igön úgy híttam én valamennyi kutyámat. Annak a pulinak a kölyke vót ez, amék ott maradt az öregnél. A másik az ögy nagy komondorféleség löhetött, nagy bundás kutya. Annak is vót a neve: Bundás. Erre emlékszők.

Szóval ketten möntünk el a csavargókír.

– *Hány éves volt akkor nagyapám?*

– Hát, fiam, vagy 10-11 éves löhettem.

Emlíkszők rá, hogy vacogtam, bár olyan jó füledt júniusi este vót, de nem is a fázástul. A kiskutya ott ugrált mellettem, néha előreszaladt, olyankor én is szaladtam a gyöpön utána, hogy ne lögyek magam. Filtem! Az öreg gulyástul, mög szegíny idösapámtul hallottam olyan sok farkastörténetöt – mög ezt a rítifarkast láttam is mán ögy jópárszor – úgyhogy níha löguggoltam a kiskutyához, mögsimogattam. Ne filj, kis Fickó, ne filj! – mo-

tyogtam neki. Pedig erős a gyanúm, én sokszorta jobban filtem, mint ú. Szóval ilyenkor löguggoltam, simogattam a kutyust, s közben hallgatóztam, hogy merre ugta a farkas, vagy a róka. Á, nem hallottam én csak szűnyogot – hát azok nem ugattak, csak zöngicséltek, de ha a fülemhöz közel a nyakamra szállt, úgy udazúgott, hogy távoli farkasordításnak viltem. Közelödtem ögyre a nádasho.

Ez olyan süppedíkes, zsombíkos, tócsás ér vót körbe itt a falu alatt! Persze akkor még itt a falu helyin is gyep, nád, zsombík vót. Vót már ugyan ögy jó pár ház itt, de főleg tanyavilágébül állt Bucsa. Mink mán ismertük a rítöt. A gulyát is csak olyan helyön tereltük, ahun olyan magosabb fekvísű, összefügöbb legelő vót. Szántófödet akkor még itt a környíkon nem löhetött szinte Gyarmatig látni. Rakoncás környíkin kezdődött az uralom földje. Majd kíszőbb kezdtük aztán ezt a ríszet is fölszántani, művelni, Springer báró idejin mög még munkásokat is hozattak rá.

No, szóval, én a nádba nem mertem bemönni. Így is összerözzentem még ögy bibíctül is, ha fölrebbent előttem. Mán jó sötít vót, de nem láttam én a tehenek színit ső! Az anyjának nem igön lött vóna semmi baja – ilyenkor, nyáron nem igön támadják mög a farkasok – de ha a kis buta bornyú elmaradt az anyjátul, azt mán kereshetjük! – gondoltam. A talpam mán ígött a sok gyaloglástul. Kedztem fáradni is. Nyíha ögy darab száraz torzsos fűszál bebútt a bocskoromba, de én alig vöttem észre. Löültem szusszanni, a kutyust odaszorítottam az ölembé, s níztem az eget. Csak egyszer lögyön röggel! – gondoltam. Löhet, hogy mög is tanálnám az elveszötteket! De ilyenkor! Bár jó messzi el löhetött látni a hódvilágba, de nappal csak fnyesöbb van. Kezdött ugyan ragadni a szömöm, de itt magam, ha el akartam vóna aludni, filelmömbe el ső mertem vóna. Így csak tekintgettem összevissza. Túl sok látnivaló nem vót. Esetleg a nádtengör szíle, vagy egészen messze ögy kis ákácérdő. Azt is inkább nő teremtötte vón az Isten doa, mán a vígin mozogni láttam fekete alakját, a nád lassú suhogása pedig még jobban becsapott. Mikre is gondoltam kípzeldíszömbe?! A jó ég tudja, de, hogy fekete szellemre, farkasra mög vadállatokra – azt biztos! Mikor lövetöttem a bocskorom, a fű jó hidegön lögyözte a fáradság a filelmet – lödültem.

Olyan jó hideg vót a fű, s röggel íbredtem föl arral, hogy virrad. Nagyjából mán szít löhetött látni, de bizony nem láttam én az elveszött marhákat! Hej, igaz-i, ha most úgy eltűnne ögy tehen, ögy marha, tréfásan mögjegeznénk, hogy mír olyan marha, hogy elcsámborog a többítul. De igaz, hát ma mán nincs nádas, nincs beláthatatlan rít. Hiszen a környező falvak, közsígek tornya szíp időben látszik. Mög csatornák, mestörsíges erdök vannak útközben. H a

gulyából elszökik vagy elkószál ögy-ögy, szömmel belátni, hogy hun van, s akutya az visszahajtja. A kutya, az jó segítség! Az a legjobb „bojtár”! Akkor is az vót!

Szóval mán a hajnali szürkületben löhetött látni, a sötétül nem filtem mán, de annál jobban filtem a gazdátúl! Az mög a számtartótúl, ha a tehén s a borja nélkül mönnék vissza! Pedig a napföljöttre vissza költött vóna írnom. Töttem is a nádas szílin még ögy félkört, hogy nincsen-e ott amit keresök. De nem vót! Így én csak visszaindultam. Mikor a kis nádkívíkbül összeállított kunyhót megpillantottam, s a karámot, benn a sok fekvő és álló jószággal, örömmel gondoltam arra, hogy na vígre, ezt is megúsztam, most mán „itthon” vagyok. (Hiszön akkor ha tavasszal kihajtottuk a jószágot, őszig, behajtásig haza csak ritkán möhettünk. Ott a pusztán főztünk, ott aludtuk ilyen kis összetákolt kunyhóban.)

Hát akkor filtem! Vajon mit szól hozzá az öreg gulyás, hogy eredménytelenül tértem vissza? Mikor odaírtem, mán fönn vót. Hát még nem bútt föl a nap, de tudod, a juhászfélinek, gulyásfélinek hamar van röggel. Fílink köszönisöm csak a kutyák fogadták, akik már rígebben tudomást szöröztek az írközisémrül. Hűségösen, örülve ugráltak föl első lábaikkal majd a vállamig. Úk nömigen sejtöttük, mirül van szó! Nem tudom milyen pofát vágott az öreg?! nem mertem fölnízni rá! Hallgatott. Mintha észre se vötte vóna, hogy mögírköztem, mönt a karámhoz löemelni az ajtóul szógáló három nagy rudat. Ej fiam, de kutyául éreztem magam! Hisz ezt a munkát én vígeztem mindig! Ótán mögszóaltam:

– Nem tanáltam úket!

– Na ne mondd, fattyú! Azt hittem, a zsebödbe vannak!

Valahogy így szólt. Mindig így viccelődött, ha mírges vót. Ebbül éreztem, hogy látja, hogy nélkülük térem vissza, úgyhogy fölöslegös vót mondani. Ótán valahogy így fordult felém:

– Pakolj, indulunk. Tö haza – majd kíváncsi löszök, apád mit szól hozzá, ha ki kell fizetni az uraságnak a jószág árát –, én mög mögyök a jószággal!

Nöm indultam, álltam csak és bögtem. pedig ezt még úgy se szerette, ha anyámasszonykodok. De hát akkor nem bántam én, mit szeret ú, vagy mit nem, csak arra gondoltam, hogy apám, idősapám ha így möglát, akkor... Mög, dehogy vót nekünk pízünk kifizetni ögy tehenet mög a bornyát. Legszívesebben elástam vóna magam.

A jószágok nyakám mög-mög kondultak a kolompok. Mögszokott hang vót a! Mégső felejtette ez el velem az iménti gondolatot. Mégis a kolompok hangjárul vöttem észre, hogy elindultak. Fölníztem.

– Mit állsz ott, ne tátsd a szád! – kiáltott oda a gazdám, s intett, hogy mönnek téríteni a jószágon.

Azzal ellenköző irányba indított, amerre én jrátam az íjfel.

Ismét a kis Fickó társaságában maradtam. Kb. 100-200 méterre maradtam lö, úgy követtem a gulyát, mög a gulyást, az öregöt. Csak a kutyák níztek vissza rám, néha vissza is szaladtak. Lassan, lehorasztott fejfel követtem úket. A nap ögyre tüzesebben sütött a fátlan pusztán. Föltúnt a gémeskút, melyből errefelé itatni szoktunk.

– Ismeröd a délibábot? Gondolom – mondta nagyapám.

Hát mögyírközöttünk a kútho, mögitattunk. A vizet mán én húztam, hiszen e vót az ögyetlen köllemös dolog ebbe a forróságba. A jószágok elheverték, mink is löültünk önni. Úgy láttam, hogy szállt mán el a míregbül valami az öregnél, inkább csak olyan míly gondbatöprengön falatozta a szalonnát, könyeret s néha ögy-ögy falat vöröshagymát. Neköm akkor nem vót vöröshagymám, azt legtöbbször ú adott, de a kis szalonnámat és könyeremet olyan jóízün faltam föl, mintha valami finomságot öttem vóna. Hja, de a könyír, szalonna akkor finom eledel vót! Változatos ílelöm. Löhetött nyersön önni, löhetött sülvé, mög osztán a bakóba ezt fért el a legkényelmesebben. Akkor még mögílt az embör a szalonnán, lebbencsön – na mög a tejön. Szóval öttünk. A hangulat az csak nem tetszött. Az igaz, odakint máskor se vót valami szórakoztati, de csak más vót a, ha az öreg elővette a kulacsot és meghúztá. Legtöbbször adott neköm is! Jó hideg hazai bor vót benne. Az a kulacs vizet ritkán látott. Csak ha ebíd után az öreg odament a kútho, ha ráhajolt a vödörre, s elfelejtötte löakasztani az ódalárul, vagy ha mögázott. Vizet nömigön vittünk magunkkal. Hiszön mindig vót vagy gémoskút – emlékszök azon a környíken nígy vót – vagy sízp hajnalon, míg friss vót a víz az érbe, onnét ittunk, csak bötyárkulacsbül. Az is szógált níha kulacsúl. (Ez a betyárkulcsas növény, amelynek nagy, hártás leveli a száron tölcser alakban nőttek össze, s egyik-másik fejlett példány képes egy- másfél liter harmatvizet is összegyűjteni.) Így a kulacs csak bor tárolására szógált, míg az is vót benne. Hát ilyenkor az öreg elővett egy fadarábot, vagy egy tehén- vagy ökörszarvat – ilyenbül vót még akkoriban a gulyáskürt – s faragcsikált. Fügýörészett is hozzá vagy mesélgetött, ha a jószágokkal nem vót elfoglaltsága.

De most nem is kulacsozott, nem is faragott, de még nem is fütýöriszött. Nem nyújtotta ide vöröshagymát se! Mögebídöttünk, utána ú löhevörödött a kútkáva hűvösibe a kabátjára, a bakóját a fele alá tíve. Unalmas, szótlan pörócök, órák jöttek ezután. De jó lött vóna most ögy olyan, amit ögyször az öreg gulyás mesélt!

Na, ótán majd folytatom, hogy mi lött a tehénnel mög a bornyújával, mögkerültek máskülönbén, de

hogy hogy, majd elmesélöm, most először elmondom, hogy járt a börtényekkel gazdám, ez a morcos gulyás, aki ugyan nem is vót mindig olyan morcos, csak most, hogy elvesztek a jószágok. El tudom képzelni, milyen gondolatokkal löhetött tele a feje, de akkor nagyon szótalan volt.

Szóval ű mesélte ögyször, hogy amikor juhászodott, vagy 10-12 évvel ezelőtt börtények kötötték föl. Mán, hát rëndös, kétlábú embörök, hisz nem vót annak ögynék se a fülire írva, hogy börtény, csak úgy föl löhetött ösmerni űket. Birkát akartak tüle vinni. Vagy nígyen-öten vótak, állítólag ismert is közülük ögyet-kettőt, s ezek vagy 10-12 birkát vittek vóna. Nem nagyon akart nekik adni, de úgy gondolta, ezök visznek úgyis, ha szípszörivel nem, hát erőszakkal. Így adott is nekik tizet. Vót a nyájban sajátja is vagy 20-25, hát úgy gondolta, ad azokból. Hiszön ezök azt ígérték, hogy csak kölcsön kírík. Így el is hajtották a tiz birkát. Henöm mögjelentek 2-3 hét múlva, hajtvva vagy 50 juhot. Beterelték az öreg birkái közé a karámba, s utána előszedve a boroskulacsokat, mög löemelve ögy borral telt hordót a szekérrül, amit otthagytak ráadáskint, iszogattak. A báránypörköltvacsora s a borcsinálta hangulat befejezése után azzal váltak el az örgetül:

– Ne fíjjen bátyám, nem hoztuk rossz helyrül!

No hát, de jó lött vóna akkor is ha ilyen börtények visszaterelték vón az elveszött fias tehenet! De ez nem vót! nem is került elő a tehen még három napig, pedig amerre csak legeltettünk, mindig figyeltük, kerestük űket.

Hanem ögyször a gulyátül kissé messzebrül, a karámho egészen közel, hiszen mán beterelés vót, tehénbögist hallottunk. örömmel futottam feléjük. A kutyák mán ott vótak. Fogták, ugatták a jószágot. A jószágokat!! Hiszön ketten vótak! Mikor a kutyák rászaladtak, a kisbornyút vídve nekik fordult az ögyébkint jámbor jószág. Utána kis nógatásra elindult fiával a gyula, majd a karám felé. Möglöttek, mögvannak! Örömben majdnöm idősapáméknak kiáltottam, de hát hun vótak űk ide! Így örömben fölugrottam a még akkor is szótlán bírösögulyás gazdám nyakába. Éreztem, hogy nem tol el magátül, nem haragszik mán. Kissé mosolyogva löött, majd bemöntünk a kunyhóba, és kezdtük tanálgatni, vajon mit csinált a két elveszött a három nap alatt. Lám, visszajöttek magoktül is, nem tívedtek el a nádröngeteben!

Vannak ilyenök! Tudod fiam, aki jószágokkal bánt, az nehezen tud helikoptörökrül beszílni. Van még ögy ehhez hasonló élményöm.

Akkoriban kint laktunk Rakoncáson. Rakoncás mán rígyúta uradalmi központ, ez a húszas évek elején történt, bár az állatok ösztönit nem nagyon befolyásolja a törtínelöm. Ilyen máma is törtínelhetne! Szóval ott vótam uradalmi cseléd, napszámos. Jószággal

otthon szinte mindig foglalkoztam. Mindig vót ögy-két anyakoca, ögy-két bornyú, pár baromfi. Hát, mikor-hogy vót! Akkor is vót valamennyi. Egyször az ögyik anyakoca, ahogy kiengedtem az akolból ötetni, nem mönt vissza. Olyan hirtelen eltünt, mintha a föld nyelte vóna el. Máskor is vót olyan, hogy ögy-két malac vagy disznó elmönt messzebbre legelni, hiszön möhettek, a tanyán nem vót a ház körül kerítés, de úgy vótunk veleh, hogy majd visszajönnék. Vissza is jött ötetésre mind. De ez a koca, ez úgy elmönt, hogy még másnap se jött vissza.

Ezzel történt valami – gondoltuk. Indultam is keresísire. Jó csípös február eleji szél füttyölt, itt-ott még vót hó is, főleg a gödrök déli ódalán, iccaka pedig még fagyott is. Gondoltam, hiszen erősen hasas a koca, két-három nap múlva fial, vagy mán lö is fialhatott az íjjel, hát a hideg a kismalacokat úgyis kivígzi, csak mán az anyjokra tanálnék rá. De nem! Nígy napja vót mán oda, amikor munkából való hazajövet közbe, gondoltam, szíjjelnézök. Szántáson, erdőn, fason körösztüln indultam a keresísire. Ahogy fölírtem ögy kis csatorna gátjára, mintha rőfögist hallottam vóna. Híttam a kocát hangosan, ahogy szoktam, hogy: cuu-cuu! Előjött a' máskor még a két kilométörül is a szavamra. De most csönd lött. Mögláttam ögy boglyát, ami ezlött nem vót ott. Ez gyanús lött. Odamöntem, mögdöfködtem a botommal. Hát mögszólal az én kocám! Ott vót az összehordott gezmence, de ki se látszott belöle! Körülötte le vót tarolva a gaz, de még karvastagságú gallyakat is eltördelt, azzal földte be a físzkit.

Kibontottam ögy helyön, ott vót az egész család: 9 kismalacot fialt a koca. Nem vót azoknak sömmi bajok! Az én szelíd kocám úgy viselkedött, mint ögy vaddisznó! Nem tetszött neki, hogy odamöntem, hát még mikor ki akartam a vackárül zavarni! Neköm akart jönni, habzott a pofája! Vídte a kölyköket. Hogy mit övött nígy napig, azt nem tudom, nem jött önni, pedig amúgy falánk jószág vót! Híttam segítségöt, de az idegönöket még jobban támadta. Nem is tudtuk behajtani onnan, vagy két hétig odahordtam neki a moslíkot. Haragudtam rá, de csak sajnáltam, hogy még önni se jön elő. Neköm köllött engedni! Vagy két hét múlva hozta haza a kismalacokat. Jöttek azok az anyjuk után, olyan szíp eleven jószágok vótak. Soha olyan szíp kismalacom nem vót, mint az a csapat! Nem ártott azoknak sömmi, ögy se pusztult el belölük!

BETYÁROK A SÁRRÉTEN

Az akkori visszaemlékezésekből főleg a táj jellegeből adódó foglalkozásokra, életmódra, szokásokra lehet következtetni. A történetben említett jó szándékú betyárok, valószínűleg olyan „nádibetyárok” voltak, mint Fábíán Pista, vagy Lengyel Gyurka, a

valamikori szeghalmi születésű betyár, akiről szeghalmi diákoskodásom idején hallottam. Ő társaival nagy furfangosságukkal, bátorságukkal nagy elismerést vívtak ki a csikósok, gulyások, tanyasi emberek, néha még a pandúrok vagy csendbiztosok körében is.

Ezek katonáskodni nem akaró szegénylegényekből, vagy valami bűn miatt a vármegyén üldözött csínytevőkből, tolvajokból, vagy az akkori társadalom által kivetett nincstelenekből kerültek ki, menekültek a nádtenger védő rengetegébe, hogy ott ötven-tizen összeállva éljék veszélyes, de szabad életüket. Általában ahogy öregapám is említette a szegényeket, a hasonszőrűeket segítették, a gazdagokat kirabolták, esetleg megtréfálták csúfosan, pandúrjaikkal együtt, – míg „el nem fújt a talpuk alatt szél”.

Hasonló történetet hallottam ott Szeghalmon egy öreg asztalostól, Nyéki Károly bácsitól, aki szintén szájhagyomány útján fennmaradt meseként őrizte a szüleitől hallott betyártörténetet:

(A szegényember nevét már nem tudta, vagy már ő nem is hallotta – Károly bácsi –, így hát mondott egy nevet, akiről a legenda szólt.)

Az egyik gyarmati tanyába tartó kitaposott ösvényen egy lóhátas, karikással felszerelt csikóslegény tűnt fel a tanya lakóinak. A szegény tanyagazda kiment, mert kutyái fogták az idegent. Amikor az közelvágtatott, üdvözölték egymást. A csikós elmondta, hogy mi járatban van, hogy Váradra igyekszik, az öreg – miután bekötötték a lovat az ólba egyetlen gebéje mellé – betessékelte a legényt. Az el is mondta, hogy este lévén, szállást szeretne kérni, s azt meg is kapta, amolyan tanyasi szerénységben. A vacsora s a beszélgetés közben gyorsan telt az idő. Lefeküdtek.

A jövevénynek szalmazsákon vetettek fekhelyet. Feje alá az ő kopott szűrét tette, viszont takarózni olyan vadonatúj bundát kapott, amilyennel nemigen takaróztak akkoriban a hozzá hasonló szegények. Az még esőt nem látott. Mondta is a vén gazda, hogy ő is nemrég volt a városban a vásáron, onnan vette e szép jószágot. Rá is költötte majdnem mindenét. Az öregasszony is – a felesége – majd kiverte a bundájával együtt, mikor hazahozta, no de hát csak nagy tekintély volt akkor egy olyan bunda. Hát ezzel takarózkodott a vendég!

Meg is tetszett neki, említette, hogy elcserélné az övéért, meg hogy majd cserél ő, ha az öreg nem is! No, de egy ilyen jóindulatúnak látszó szegénylegény kinézetű jövevény szájából nem hatottak olyan komolynak ezek a szavak, mint ahogy azt ő gondolta – így hát az öreg úgy figyelmen kívül hagyta. Ennyit szólt rá csak:

– Ne viccelj, öcsém, tízért sem adnám, olyanért! Meg ezért már téged fel is akasztanának!

Az utóbbi lehetséges, de az előbbi kétlem – gondolta a legény, de nem mondta. El is aludtak. Korán reggel lódobogásra ébredt a gazda. Látja, hogy oda a legény. Hú, meg a „takaró”! A rossz, kis kutyafekhelynek sem elsőrangú szűr meg ott van érintetlenül fölajlnak gyűrve.

– Hú, a rabló, a betyár! – üvöltött az öreg a vágató lovas után, de az már nem sokat törődött vele, eltűnt a fűzes mögött. Nem tehetett a gazda mást, indulni akart a pandúrokért, bár arra is gondolt, hogy azok nemigen törődnek egy ilyen szegény nádi gyűjtögető tanyasi ember bundájával, így állt ott egy darabig, nézett a „tolvaj” után, s fogta a cserében otthagytott „rongyot”.

Cifraszűr egy csikóson (2002. évi lovasnapon)

Majd mérgében és elkeseredésében rántott rajta egyet, s levágta a földre. Ekkor maradt ám tátva a szája! Mikor a rossz gúnya engedett a mérges indultnak, és elszakadva lehullott a földre, a szakadáson a bélés alól százbankósok buktak elő. Szét is tépte, s dehogy ment volna pandúrért most már! Annyi pénzt talált benne, hogy öt olyan bundát is vett volna, mint az övé volt! Örömeben összevarratta a feleségével, s ha az éjjeli harmat, vagy csípős szél úgy kívánta, büszkén ment benne dolgozóra.

Egyszer ám találkozott a legénnyel! Az csak annyit mondott:

– No, ugye bátya, nem bánta meg a cserét?! – Azzal a kezébe csapott az öregnek s bemutatkozott: – Virág Károly a nevem – majd elvágatott.

Az öreg jól megjegyezte a nevet. Később másoktól is hallott róla, Virág Károlyról, a ványai származású betyárról.

Viszont akármilyen szívesen emlékezett ezekre a betyárookra a magyar paraszt, sorolta Károly bácsi, akármilyen ügyesek és furfangosak is voltak, kevés halt meg azok közül természetes halállal. Vagy lelőtték őket, vagy elfogták és felakasztották. Sok tréfás, agyafúrt betyártétről hallottam, de nemigen volt az ő életük mindig olyan fényes! Elég veszélyes „foglalkozás” volt az övék! Hallottam valami Lengyel Gyurka nevű be-

tyárról is, akit jó pár társával együtt, valósággal kiégettek a nádasból. Aszályos esztendő volt, rájuk gyűjtötták a nádat, s vagy beleégték, vagy kijöttek, megadva magukat, vagy védekezve az utolsóig.

R. Tóth Anti bácsitól jó halásztörténetet hallottam ezekről az időkről. (Az 1800-as évek vége, 1900-as évek eleje.) Ő régi halász-vadász családból származott. Egyik bátyja, Pista bácsi ma is a Dévaványai Vadásztársaság tagja. övele pedig számtalanszor találkoztam már a vízparton, hogy kis teszijével szűrte a vizet, nagyon sokszor eredménytelenül. Az ilyen ember szenvedélyből halászik, nem csak az eredményért. Ezt a szenvedélyt pedig örökli az ember. Apja, nagyapja, még több élményt érhet meg, ezért kerestem meg halász-pákász élményügyben. Belemelegedve mesélte a halott- vagy átélt történetek sorát.

– Hallottam én olyat is, amikor még nem perlonhálóval halászott az ember, hanem egyszerűen kézzel, meg nem puskával lútte avadkacsát, szárcsát, vagy ludat, hanem tökálarcclal, csalikacsával, libával, és kézzel fogta. Még akkor rengeteg vízijószág volt ezen a környéken. Mindenféle sás, nádas, tócsás erek, esetleg mílyebb víz borította a vidéket. Hát, mennyi vízimadár vagy pézsmá, vidra lehetett itt?! No, meg a hal! Az is több vót, mint ma, százszor több! A vadász, halász, csikász tudott kézzel is fogni vadrucát – ha ügyes is vót. Fogott egy fél tököt, aminek a belit kiszedte, meg egy kitömött kacsát. Lebújt a víz alá – olyan helyre, ahun madárcsapás vagy tanyázóhely vót – fejire húzta a tököt, améken figyelőnyílások vótak vágva, eléhelyezte a vízre a kitömött rucát, esetleg azt mozgatta, mintha élő lenne, úgy úsztatta maga mellett, és várt. A vízimadarak nem filtek a töktől, főleg ha az vízirózsalevéllal, vagy hínárral jól álcázva vót. Odamentek ílettelen társukho. A „vadász” pedig várt addig, míg jó közel nem mentek, s ekkor egy gyors, ügyes mozdulattal kettőt-hármat elkaphatott közülök. No, persze ügyesnek kellett lenni hozzá, mert a vad is ügyes ám! No, meg a pákászok! Hát hun lehetne ma olyan villához hasonló nyavalyával halat fogni? Hej, ha lehetne is, esetleg íváskor a Hortobágyin az ártéren, de nagyon meg kéne írte dógozni. Akkor is vagy sikerülne, vagy nem! Akkor, akkor meg beült az ember a csónakba, s elindult Gyarmatra a piacra portíka nélkül. Mire odaírt, sikeredett is neki annyi halat összeszedni, hogy adott is el belőle, maradt is neki. Persze, sokat kellett ahhoz evezni, karotni esőben, szélben, hogy megíljen belőle valaki. De akkor mások vótak az igények is!

A falu legelső házában most id. Koczka Pál lakik. 1889-ben született Dévaványán. Az apja pásztoember volt. Még annak idején a farkas-világban 8-10 nagy kutyát tartottak a réti farkasok és tolvajok, csavargók ellen. Volt olyan – meséli Pali bácsi –

hogy az apja úgy panaszkodott, hogy negyven birkát is széttéptek, elhurcoltak a farkasok. Ő ezt a házat 1932-ben vette egy gyarmati nagyzasztól, bizonyos Újfalussy Andrásról, akik nyárára kijöttek Bucsára.

– Még apámtól hallottam – mondta Koczka bácsi –, hogy annak az Újfalussy-nak volt egy fia, Lajos. Nagy betyár vót! (Tehát nagy lúktó, csirkefogó, lumpoló legíny.) Őt küldte az apja mindig vadászni, ha húsrá éheztek. Ez olyankor kiment, vót egy kezdetleges egycsövű vadászpuskája, lútt 2-3 nyulat, vagy vadmadarat, vagy fogott halat – s megvót az ebídre való! De olyan is vót, amikor egy egész kocsi gabonát ellopott az apjától. Vitte a vásárra, eladta, s míg az árából vót, haza se jött.

(Az öreg ház még mindig ott áll százéves ajtóival, pincéjével – ami hihetetlenül újnak néz ki –, 40 cm vastag nádpadlásával a falu gyarmati szélén. Az 1800-as évek végén s az 1900-as évek elején, kb. 1920-ig csárda volt. Hámszárító csárda. Így nevezték.)

Sok tanyát, csárdát nevezett el az akkori kevés számú lakosság hasonlóan, tulajdonságairól. A mai Villogó – a községtől 6 km-re Kisújszállás felé – arról kapta a nevét, hogy ott is egy csárda volt, s legtöbbször éjjel is ki volt világítva. Gát, töltés még akkor nem lévén, a falusiak szemében éjjelente csak halványan, villogva látszott. Ha oda indultak, csak így mondták: a villogós csárdához megyünk. Erről maradt azóta is fent az akkori csárda helyének és környékének a neve, Villogó.

Ezt Koczka bácsitól hallottam így, de a Villogó név eredetének más – hitelesebbnek látszó – történetét is mesélték. Éspedig, az a rész akkoriban elöntött mocsárvilág volt. A meggyulladt mocsárgáz éjjelente kísérteties fényben villogott, ami messzire ellátszott. Innen is származhatott a „Villogó” elnevezés.

A Hámszárító csárda az akkori betyároknak, erre igyekvő jövő-menő embereknek volt a pihenőhelye. Leginkább lóháton vagy szekérral tudtak közlekedni – Füzesgyarmat és Karcag között még kiépített út sem volt. A szekerek tengelyig jártak a sárban – itt egy-egy éjjelre megszállva a pocsolyától, víztől, úttól elcsigázott lovakat is etetni, pihentetni kellett. De a lószerszámokat is gondozásba kellett venni. Itt ivott jót a kocsis, a betyár, az utas; itt szusszant a ló, itt kapott kenőcsöt a kocsiaigy, itt száradt meg a hám is, a lószerszám, amit a sártól megmosva, kicsit lekezelve akasztottak a hámszárító istállógerendáinak szegeire. Az istálló, a csűr már eltűnt, de az épület, a hajdani kocsmá még áll, tipikus jómódú, henteskocsmáros-boltos-paraszt gazdájával, id. Koczka Pállal.

Valamikor nagy zenész is volt ő! Már kora miatt nagyot hall, de az általa összegyűjtött, lekottázott, három vastag füzetet megtöltő, több mint 1600 nép-

és mūdalból, vagy 50-re tehető saját komponálású nótáiból szívesen szólaltatott meg egy jó párat hegedűjén.

*E-sik e-ső, sú-rú csepp-je, sö-tét fel-hők a-latt
Ven-dég i-de hogy is jön-ne, ily cu-dar i-dő-be.*

*Szo-mor-rú-an csap-dos-sa a ra-gyás csár-da fa-lát
A vén csap-lár-né is al-szik ott a kár-men-tő-be.*

*Tört ab-la-kán fű-työl a szél, ben-ne cson-ka lám-pa
Hej, mert o-lyan jó-ma-dar-ak most már nem is jár-nak.*

*Meg-meg i-nog, hosz-szú drót-ján füs-tös már a lán-gja
Vége van már ré-ges-ré-gen a be-tyár vi-lág-nak.*

Ám-de egy-szer aj-tó nyí-lik ven-dég lép be raj-ta.

Ősz a fe-je meg-lát-szik, hogy ré-gi be-tyár faj-ta.

*A csap-lár-né meg na-gyot néz, hogy még egy-szer hall-ja
A vén be-tyár egy-re or-dít, fo-ko-sát for-gat-ja.*

*Száz szál gyer-tyát, száz it-ce bort ide az asz-tal-ra
Kocs-má-ros-né száz szál gyer-tyát, száz it-ce bort ide az asz-tal-ra.*

*Volt ne-kem két ök-röm szép két vil-lás szar-vú
cí-me-res két ö-kör, fe-hér mint a haty-tyú.*

Föl-dem szán-to-gat-va, eke-szar-vát tart-va.

Dalolt a pacsirta

*Dalolhatsz már nekem, mezei pacsirta
Szegény ember sorsát a jó Isten tudja.*

*Volt nekem házam is, gólya fészkel rajta,
Muskátli virágzott minden ablakába.
A kertem tele volt termő gyümölcsfával,
A házam környéke viruló rózsákkal.
Egyszer csak azt hallottam, ki ígér még rája,
Szegény ember sorsát a jó Isten tudja.*

*Volt nekem földem is, cserepes tanyával,
Rengő búzatáblám aranyló kalással.
Ökrömet, házamat elvitte az adó,
Cserepes tanyámat meg a végrehajtó.
Nem maradt egyebem, csak az anyám sírja,
Szegény ember sorsát a jó Isten tudja.*

Sok népmesébe illő furcsa dolgot láthattak ezek a falak! Ahogy a csököieket sárkányhúzóknak, a

bucsaikat bicskásoknak nevezték. Ez a mára már nem vonatkozó, de mégis durva jelző is innen, ebből a csárdából indult el, hogy azután más falvak véleményeként az utókor nyakára szálljon. A Hámszárító idejében számtalanszor megesett egy-egy olyan csúnya csárdai verekedés, amelyben az ólmos-végű kamzsítól a bicskáig előkerült minden verekedőeszköz.

A falusi legények vagy egymás közt – valami lány-ügy, vagy egyéb miatt –, vagy az idegen, más faluból jött legényekkel összekaptak, s kezdődött a haddelhadd. Azóta is lehet hallani ilyen szavakat, ha környékbeli községekben járunk: „Reméljük nincs bicskád?” – „Aha! Megjöttek a bucsai bicskások.” Persze ezek többnyire tréfás, jóindulatú megjegyzések voltak.

Nagyon érdekes az egyik, falu határán lévő nagy szántó és gyepek, vagy tanya elnevezésének legendája, amit Karikó Mihálynétől hallottam. Akkoriban a kecskési tanyán laktak. Így ismeri Kecskés nevének eredetét:

– Egy kúkecskérül nevezték el Kecskésnek. Ílt ögyször ott ögy magányos, de gazdag öreg hölgy. Röndkívül szerette a kecskéket. Szinte írtük ílt. Halála után „nekik ajándékozta” az összes kicsit. Hát, hogy hogyan? Én is csak hallottam. Csináltatott egy íletnagyságú kecskeszobrot, s az összes pízit, ékszerit, aranyát beletötötte. Aki tudott róla, a kízító, azt jól megfizette, s kiküldte külföldre. Ú möghalt, a kúszobor megmaradt. Sönki nem is sejtötte, hogy mi van benne. Kízöbb a nagy, nehéz kú még ekenehezíkül is szögált. Lötört a lába, a szarva, mán csak ögy idomtalan kütömb volt, mikor valaki – aki valószínű tudott róla s táranált – szíttörte. Akkor tanálták mög a sok írtiket benne. Állítölag a kúkecskét el is vittik valamilyen múzeumba – errül mán inem is hallottam – de a név, Kecskés, itt maradt.

Farkasveremhátot – ami ma már egy dülö föld, de csak úgy nevezik, hogy farkasveremhái dülö – pedig az 1800-as évek tanyavilágának farkasejtö vermeiröl, csapdáiröl nevezték el.

Sok termelöszövetkezeti központ van községünk határában, melyek neveinek eredete szintén legendába illö. Legtöbbit mégis az akkori uralkodó osztály földbirtokosairöl, vagy azok családtagjairöl nevezték el. Ezek akkor kiépített uradalmi központok voltak

Mari tanya (Mária-major) ami közvetlen a falu alatt kb. 200 méterre van, jelenleg a termelöszövetkezet állattenyésztö telepe és gépműhelye – Springer Máriáról, a földbirtokos lányáról kapta a névét.

Jenö-major, szintén termelöszövetkezeti üzemegegység, a községtöl 7 kilométerre fekszik, a bárö Jenö nevü fiáról lett elnevezve.

Ezeknek az uraknak a hatalma már eltűntette a környék lakóinak vadregényes, halász-vadász, juhász-gulyás, foglalkozásait, vagy legalábbis csökkentette. A vizeket szabályozták, hidakat, utakat építettek, s a falu lakóit napfeljöttől naplementig tartó munkára kényszerítették, saját s családja megélhetésének érdekében.

Édesanyám, aki 1927-ben született, tehát nem tartozik a címben említett korosztályhoz, így emlékezik vissza gyermekkorára:

– Nagypátokat szinte nem is nagyon láttuk. Hét-ről-hétre napszámba járt. Mikor elmönt még aludtunk, mikor hazajött a munkából, már aludtunk. Mire a nap följött, kint köllött lönni Jenőben, Rakoncáson vagy máshol raporton. Aki nem ért ki idejében, annak nem jutott munka. Jöhetett haza gyalog. Akkor még Karcagra is gyalog jártak a vásárra, esetleg szekérrel. Az életszínvonal nagyon alacsony volt. Általában a nagy családok s kis nádtetős házak jellemezték ezt. Amikor mi is kezdtünk benőni a munkára, indítás volt nekünk is. A gyerekmunkásokat pedig legtöbbször szelektálták a raporton. Az úgy történt, hogy kiálltunk sorba, jött a számtartó, s mondta a pallérnak vagy a brigadirosnak, hogy ennyi és ennyi gyerekre van szükség. Akkor a nagyobbakból, erősebbekből kiválogattak annyit, amennyi köllött. A többi indulhatott bőgve vissza. Pedig szükség lett volna arra az ögy napi kersetre is. Akik ott maradtak dolgozni, azok előtt vót a sorban – ögyeliskor, kapáláskor, vagy marokszödískor – egy bandagazda, aki diktálta az ütemöt, hátul pedig egy pallér, aki ellenőrzött, bírált, dirigált. Ilyen volt!

Sok ilyen élménynek éppen nem nevezhető – vagy ha igen, akkor nagyon rossznak –, történetét hallottam másoktól is. Ezek nem jóízű betyár- vagy csikóskalandok már, amelyeknek ugyan volt egy kevés igaz magvuk, de mivel a nép emlékezetében pozitív emlékek voltak, amikre esetleg jó volt visszaemlékezni, s öröm volt elmesélni, mindig lelkesen tettek is hozzá valamit. Mint a népmesék elmondói. (Így kerülhetett olyan is e kalandokba, legendákba, ami esetleg meg sem történt.) Nem, ez már a tiszta igazság, a szomorú valóság volt.

Ebben az időben terjedt el egy ma már gúnyosan tréfásnak hangzó mondás, ami valószínűleg a pallérszellér viszonyból fogamzott. E kis mondást id. Kecse Józseftől, 86 éves bácsitól hallottam:

– Kint, Rakoncáson, hetfűn röggel kürtől a pallér vagy a bandagazda az ablak alatt, oszt üvölt kögyetlenül: Embörök! Embörök! Íbresztő! Má két óra! Két óra múlva ngy óra, hónapután szöröda, oszt még a hétön sömmit söm csináltunk!

Az 1914-es világháborúra legtöbb öreg bácsi úgy emlékszik vissza, mint a sok veszélyes kalandra, amit fiatalságának teljében élt át. Ezért szeretik ők világháborús élményeiket kemény, nagy tett, „jó

multság, férfimunka”-ként emlegetni. Ha jó lan-gyos, tavaszi délután a nyugdíjas, idős bácsik – akik általában a főutca házainak déli falainál, vagy egy helyen elhelyezett padokon szoktak összegyűlni – beszédébe belehallgatunk, legtöbbször a „régis szép idők”-ről, világháborús kalandokról, üzleti, vásári alkudozásokról, vagy kemény, szinte versenyszerű munkavégzésről hallunk

Miért beszélnek ők ezekről, a mai ember számára kellemetlen, esetleg fájós időkről, „régis szép”-ként? Hisz akkor voltak fiatalok, akkor bírták erővel. (Hiszen jóval nagyobb tekintélye volt az akkori időben a testi erőnek a szellemihez képest.)

Az is tény, hogy szívesebben beszélnek a hátul hagyott múltból, mint az előttük lévő jövőről. Számukra – koruknál fogva –, a jövő eléggé bizonytalan már.

*A szeghalmi templom ajtó nyitva van,
Akárhunna fújja a szél, tárva van.
Fel van írva, de csuhajja, nem szabad házasodni!
A legénynek katonának kell menni!*

*Katonának kell lenni a legénynek,
A gazdagnak csak úgy mint a szegénynek.
A jó gazda győzi azt, győzi pénzzel, bankóval.
De a szegény siralommal, jajszóval.*

– Igön, Szögghalomra vittek minket akkor, ótán Szöggedélybe, vagy Csabára – mesélte Kecse Józsi bácsi a dal után. – Az uraságtul kikönyörögtük a terményt, hogy a család ne haljon éhön, csak utána masíroztunk be. Azokra az időkre így emlékezett vissza Fábíán László (nagyapám), akitől nagyon sok régi történetet hallottam, hiszen a faluban majdnem a legidősebb volt, amikor 92 éves korában meghalt.

– Kivittek bennünket olyan országba, olyan vidékre, ahun soha nem jártam vóna tán. Az orosz fronton vótunk. Lovasezrednél szögáltam. Vót úgy, hogy íjjeli támadáskor abba a pokolba nem is látta az embör, hogy a szuronyos, bajnétos karabéllyal kit döfköd. Pocsík munka vót! Ögyször mögsebösültem. Tán annak köszönhetöm, hogy ilök. Akkor is viletlenül maradtam mög, vagy az Isten akaratából. Úgy jöttek a muszkák, mint az ár. Lútt a mind! A többiek mán futottak vissza, hátra, de láttam, hogy mellettem elesött egy ögyik katona. A vállá vírzött, ott tanálták el, ílt, még beszílt is valamit. Fölvöttem a hátamra, oszt úgy vonszoltam. Az oroszok mán alig vótak száz métörre túlünk, s feszt lúttek. Futni próbáltam. Akkor ögy hatalmas robbanás, s nem tudtam tovább mönni. A lábombul bugyogott a víz. Ráníztem a komámra. Mán halott vót. Legalább öt golyó tanálta el. Otthagytam, tülem vagy húsz lípisre vót ögy hatalmas fa. No, csak odáig érjek el! – gondoltam. Hason csúszva vonszoltam magam odáig. A

vastag törzs fődözikibe mögbúva figyeltem. No, most már lúhettők! Lúhettek is azok! Ögyször valami gyanús füttyentésre a fejem fölé níztem, láttam ám, hogy a fán átfütyöl a golyó. Mögtapogattam úgy félve a fatörzset, hát az majd összeomlott. Öres, korhadt valami vót, amin úgy fütyöltek át a golyók, mint a papíron. És éngöm nem tanált! Akkor ugrott oda vagy négy-öt társam, kettő löcipelt a lövészárokbába, a többi föltartotta a muszkát. De akkor nem lehetett tovább föltartani. Alig utdtak elmönekülni ögy páran magyarok. A lövészároknál majdnöm mindönki fogságba esött. Minket, sebösülteket valami szekérre rakta föl. Ótán már csak ögy kórházban tértem magamho. Ott ípültem föl, önne jöttem haza is a háború után. Mennyire mondták pedig katonáéknál, hogy a fogságbaesís rosszabb a halálnál, hogy inkább lújjük fübe magunkat, mint hogy foglyok lögyünk! Pedig löhet, hogy ipp így maradtam íletbe!

Bangó Lajos 70 éves korában mesélte, hogy ő szemtanúja volt egy olyan esetnek, amikor egy ezredkürtöst meglöttek. Tüdölvést kaphatott, csak miután elhallgatott a kürtje, a mellette lovagoló fölötte, valami királyi fötiszt rákiabált: Fúdd! Az a fájástúl s az alázattúl erőlködve rámosolygott, szájához vette a kürtöt, és meg akarta fújni. Hang nem jött belöle! Még egyszer nekikészült, de már ez sem sikerült. Melléhez kapott, s holtan esett le a lováról.

Sok világháborús katonadalból tudhatunk még hasonló szomorú történetekről.

*„Doberdónál van egy szomorúfüzfa,
De sok magyar halva fekszik alatta...”*

*„Megásták a baka sírját az uzsoki völgyben,
Sírhalma ráborult a fenyves erdő zöldje.
Hallga-hallga, mit fütyöl a szél,
Olasz földről bús regét mesél...”*

Nagyon sok hasonló történetet őriznek nagyapáink, az idős bácsik, melyekről – főleg, ha győzelem – lelkesen mesélnek, vagy viszik el magukkal. A rengeteg gond, munka, egyéb megpróbáltatás mellett mégis jutott ideje vigadozni, tréfálni is a népnek. Talán ezek voltak szerény szórakozási igényeinek kielégítői: lakodalmak, névesték, kézfogók, disznótorok, kukoricahántás és más hasonló összejövetelek alkalmával folyt a játék, tréfákozás, mesélés. Sokszor a munkahelyen is ment a tréfa, ha egymást sikeresen megviccelték, derült rajta az egész társaság. Ha valaki kérkedett erejével, vagy nagyot mondott, társai már az élcelődés középpontjába állították. A már említett Bangó Lajos bácsitól hallottam szórakoztató, humoros tréfákat egyik ismerősének föllentéseiről.

– Szatmári Istvánnak hitták az öregöt. Nahát! Az tudott igazából, szömrebbenís nélkül föllenteni olyan hihetetlenísöket, amit csak ő hitt el. Kissé bogaras vót az öreg, úgy, hogy maga szinte elhitte már a saját nagyotmondásait. Valószínű, hogy annyiszor eldicseködött magával – mert általában ő vót a törtínet középpontjában –, hogy már-már elhitte a vígin a saját fantáziája által szült lódításait. Azt meséli ögyször, hogy mikor katona vót, kötéhlúzást röndöztek. Mikor már kezdték befejezni a virtuskodást, mögszólat, hogy valaki kiáll-e ellene. A barátjával nem bírt csak. Az is olyan jó köpcös fölipítísű vót, mint ő. Ketten mögfogták a köté két vígit, osztán gyia! Ögyik se tágitott, oszt úgy kifeszítötték a nagy erőlködísbe a kötelet, hogy az fölfelé domborodott.

Hasonló humoros történetek terjedtek el az ecsegfalvai Gyányi Bálintról is. Ő egy kissé dadogós, a világot könnyelműen kezelő, félnótás tréfacsináló volt. Általában vele megtörtént, s itt a környéken terjedő kis epizódokkal azért mindig a maga malmára hajtotta a vizet. Az ilyen embert sokan rajongták nevetve körül, nem is haragudott rá még a községi vezetőség sem. Annál inkább a csendörök és a pap a régi világban. Sok borsot tört az orruk alá, amolyan ártatlannak látszó tréfaíval. Kissé ragadóskezű is volt, főleg ezért. már nemigen él, de ezek a történetek mesehössé tették nevét.

Egyszer Bálint – mert csak így nevezte őt mindenki igen öreg korában is –, tyúkot lopott a paptól. Mikor bement az ölba, a nagy rikácsolást észrevette a pap. Tudta is egyből, hogy ki a tyúktolvaj, hát beszólt:

– Gyere ki Bálint, nem bántalak!

– Nem, nem megyek, mert a fejemre csap!

– Nem, dehogy, csak gyere ki! – hangzott a biztatás.

Erre Bálint egy kis fahusángra, amilyenre a tyúkok ülnek, tette a kalapját, s mintha jönne kifelé, kidugta az ajtón. Persze nem volt rest emez sem. Puff. Ráütött, hogy legalább szédüljön meg a tyúktolvaj. Az persze benn fogta a hasát, úgy nevetett.

– Ugye mondtam, hogy a fejemre akar ütni?!

Addig-addig múlt az idő, hogy a pap csendöréért akart menni. Mikor ezt megszimatolta Bálint, uzsogyi, kiugrott az ólból és futásnak eredt.

– Állj meg Bálint, nem bántalak, csak állj meg! – kiabált utána a pap fuldokolva.

– Álljon meg maga, magát senki nem zavarja! – volt a válasz.

De addig járt a korszó a kútra, míg egyszer eltört. Elfogták Bálintot a csendörök. Megkötözték, s végigkísérték a föutcán, kezében egy tyúkkal, mögötte vagy 3-4 csendör kísérté a falu szeme láttára. Azt kellett volna neki kiabálni, hogy „így jár minden tyúktolvaj”, ő pedig azt kiabálta a nagyszámú néző-

sereg felé dadogva – hiszen ha megijesztették, szörnyen dadogott:

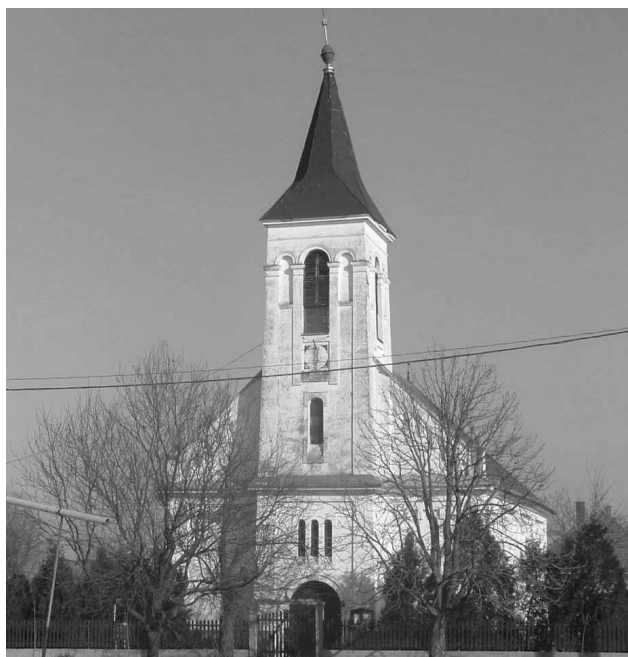
– I-i-így jár m-min-minden ty-tyúk!

A hasonló történetek már bejárták a környéket. Sok embertől hallottam fura dolgairól. Egyszer még saját családját is megtréfálta. Hallotta nagy suttyó korában, amint az anyja panaszkodott, hogy a gyerekek mióta elkerültek a háztól – Bálint testvérei –, nem látogatnak haza. Erre másnap fogta magát, elhatározta, no majd hazahívja ő a testvéreket. Eléggé fekete humorral tette. Táviratozott a családtagoknak, hogy: „Gyertek haza, meghalt apánk!” Jött is mindenki a „temetésre”, feketébe öltözve, elkeseredetten. De amikor az élő apa fogadta őket, rájöttek az öccsük rosszízű tréfájára. Mikor Bálint megjegyezte a család előtt, hogy: – No, anyám, ugye csak hazalátogattak – mégsem haragudott meg rá senki. Ismerték, s csak legyintettek bosszúsán. Inkább koccintottak a papa egészségére, hogy félnotás öccsük híre alaptalan volt, s az ne is következzen be még sokáig; ígérték, ezután sűrűbben hazajönnék.

Az ilyen történeteknek tény, hogy van alapja. Gyányi Bálint élt, sokan ismerték a faluban is. Az is igaz, hogy csinált többször ilyen mókát. Hogy ezekből hasonló kis mesék, tréfás, csattanós végű történetek lettek, lehet, hogy erről már nem csak ő tehet. Biztos is! Valószínű, hogy ha a szájhagyomány megőríz belőlük egyet-kettőt, ötven év múlva az akkori generáció már így fogja kezdeni:

– Élt egyszer, valamikor Ecsegen egy ember, úgy hívták, hogy Bálint...

Nagyon érdekesek a vallással, babonával, hiszékenységgel kapcsolatos mende-mondák. Falunkban – miután kezdett benépesedni – főleg református és katolikus vallású emberek éltek.

A református templom 2005-ben

A község első lelkészeire, mint vallás-alapítókra, templom-építetőkre emlékeznek vissza. A református templomot jellemző nevű református lelkész építtette: Bucsei László. Feleségét Pusztai Máriának hívták. A két templomot a falu lakossága építette föl, összefogva, ingyenmunkával.

Még gyerekkoromban hallottam egy öreg harangozótól, id. Györi Jánostól és feleségétől, hogyan épült fel a református templom. A falu kicsije, nagyja részt vette az építésében. A katolikus templomhoz képest sokkal kisebb és szegényebb. Hogy miért? Ezt az építési körülmények szabták meg, de az anyagi okok sem voltak utolsók. Úgy indult el az építkezés, hogy a lakosság hozzáfogott vályogot vetni. A már említett lelkész indítványozta az építkezést, viszont pénzt nem kaptak hozzá, csak annyit, amiből a leglényegesebb építőanyagot meg tudták venni. Főként azokat, amit a község nem tudott előállítani. Annyi vályogot vetettek, hogy azt eladva, kiforrt a téglá árát. Két évig épült. Az építkezés befejeztével a tornyán látható gömb alá fölírták a felépítés évszámát: 1925.

A katolikus templom már szép nagy, három tornyú, városba illő építmény. Építésének legendája ebből a szempontból elhithető.

A katolikus templomról készült festmény¹

¹ A képet a református lelkész felesége készítette a parókia teraszáról.

– Állítólag ögy ríszögös ípítésznek köszönheti Bucsa, hogy ilyen temploma van. Igön, ögyször ögy szokatlan ruhájú úriembör jelent mög a faluban. Eső elől mönt be a kocsmába – akkor még cukrászda, presszó elnevezésről nem is hallottam, de ilyen csapszékszörűség, amibe mírtek hústul kezdve pájinkáig mindönt, olyan vót öt is – ahun, biztos nem is nagyon bánta a természet rámírt „csapását”, jól beivott. Akkor cserélte tán mög a tervrajzot ennek a templomnak a rajzával, amit Nagyváradra építettek vóna. Ez az úriembör ótán kissé dülöngözve, bizonytalan lípísekkel indult mögkeresni a falusi előljáróságot a faluházán. Érdeklődött sokaktul, innen tudták, hogy kicsoda. ott löadta a tervet, majd hozzáfogtak ípítközni. Az egész „csalásra” csak akkor jöttek rá, amikor a templom még félig se vót kiesz, s az összes ípítőanyag elfogyott. Pedig azt úgy hozták vóna, hogy abból még ípül majd papi lakás is a tisztöletösöknek. Addig jártak ótán a nagyváradi püspökhö – míg az kiségitötte a „bajbajutottakat”. Így ípült föl, de nem olyan vót, mint ma. Mán azúta kisebb javítást végeztek rajta. Pl.: A toronykupola nem vót olyan fnyös, mint most, hogy a határba lévő embörnek 10-15 kilométöröl is a szömibe ragyog. Azt mán kísöbb, ha jól emlékszek 1958-ban újították így föl.

Állítólag így ípült vóna.

Persze ez csak legenda, amit így nekem Fábían László, nagyapám mesélt el, de másoktól is (pl. id. Szabó Imrétöl) hasonlóan hallottam. Érdekelte ennek a templomnak az eredete, s ahol tehettem, érdeklödtem utána. Hiszen sokakat érdekelhet, hogy hogyan került ilyen szép nagy templom ebbe a kis faluba. (Az építésekör – 1910-es évekbén – még kisebb volt falunk, alig számlált 1500 lakost.)

Ezért akartam meggyözödni e kissé hihetetlennek tűnő építési történet hitelességéről is. Nem sikerült! A megkérdezett öregek többsége nem hallott róla, volt aki egyenesen tiltakozott a történet ellen. hogy mi az igazság, valószínűleg a község lakói előtt már feledésbe merült. Valahol, valami hivatalos helyen csak kell lenni dokumentumnak róla.

Ez a két templom volt a község két legfontosabb épülete 1945 előtt. Az akkori iskolarendszer legföbbsébb tantárgya a hittan, a hitoktatás volt.

Szüleimtöl sokszor hallottam az akkori kántortanítók neveit, kikröl a falu iskoláit elnevezték. Még ma is így él a szóbeszédben a Kossuth u. 7. szám alatti, lebontásra szánt öreg iskola is, hogy „Tenyei-iskola”, az Árpád-sori „Miklósvári-iskola”, „Vitányi-iskola”, stb.

A templomoknak nagy szerepe volt a tanításban is. A fiatalok egyházi eskü nélkül nem kelhettek egybe. A nagy esküvöknél még ma is szokás az egyházi esküvés községünkben. Ilyenkor a lakodalmas menet a házasságkötő teremböl vonul a templomba,

hogy tanúja legyen a fiatalok egyház által szentesített esküvésének. Rendszerint ezt másnapig tartó nagy lakodalom követi, melyet azért tartok lényegesnek tömören ismertetni, mert – az igaz, hogy más vidékeken is lakodalmat, nagy vacsorát s reggelig tartó mulatságot rendeznek az esküvö után – mégis különbséggel zajlanak le ezek itt, mint pl. a Dunántúlon. A szokások között nagy az eltérés.

LAKODALOM BUCSÁN

A faluban általában 3-4 ember van, akit vöfélykedésre szokott az ifjú pár fölkérni, akik már többször vezettek le sikeres, jó hangulatú lakodalmat. Fölkérestem az egyiket, segítsen egy pár lakodalmi részletkérdésben. Gyerekköromban sok lagziban részt vettem én is. Töle tudva, s látva így zajlik le falunkban egy lakodalom.

Az eljegyzés után, az esküvö előtt egy héttel, már megkezdödnek az előkészületek. A vöfély által meghívott vendégsereg tyúkot, tojást, lisztet hord össze a lakodalmas házhoz. Tésztát gyúrnak, s a lányok, asszonyok asztalhoz ülnek. Megkezdödik a „csigacsinálás”. Legtöbbször ez jó mulatozással ér véget. Zenész-cigányok húzzák a tánc alá: „Betapossák a csiga végét”. A lagziig elkészítenek minden ételt, italt, süteményt. Eljött az esküvö napja. A legények a fiús háznál, a lányok a lányos háznál gyülekeznek. Ebéd után a fiús háztöl elindul a menet rendben a menyasszonyért. A vöfély indít:

*„Tisztelt vendégsereg! Isten szent nevében
Induljunk el innét csendbe, békességben.
Völegény urunknak keressük fel párját,
Az ő drága kincsét, kedves menyasszonyát!”*

*Szerezzünk ma neki kedves boldogságot,
Hozzunk a keblére egy szép gyöngyvirágot.
Induljunk el tehát Isten szent nevében,
Jöjjenek utánam, mindnyájan kérem!”*

Mikor a még rendben vonuló sor megérkezik, a vöfély köszöntöt mond:

*„Ma hajnalban alig, hogy virradt a reggel,
Összegyülekeztünk szép számos sereggel.
Jöttünk aztán tisztas hajlékukhoz végre,
A kedves menyasszony nagy tiszteletére.*

*A násznagy urunkhoz volna egy kérésem:
Ott kint várakozik szép sereg vendégem.
Legyenek szívesek őket befogadni,
Mi sem fogunk érte adósok maradni!”*

A menyasszonyt a násznagytöl – aki általában a keresztapa – kikérik:

„A násznagy uramhoz volna egy pár szavam,
Esküvőre indul e nászsereg nyomban:
A szép menyasszonyt most adja ki nekünk,
Hogy Isten házába elkísérhessük!”

Kéri a vőfély háromszor is, ekkor kijön a menyasszony, kezdődik a búcsúztatás. A búcsúztatáskor az érzelmekre ható versike kicsalja a könnyet a szülők s a menyasszony szeméből is.

„Kedves vendégsereg, egy kis csendet kérek!
Csak egy pár szavam lesz, mindjárt véget érek.
Mert búcsúznak ő most kedves szüleitől,
És szívből szeretett kedves testvérítől.
Szólana, de nem tud. Látom bús arcáról.
Elmondom én tehát, mit elméje gondol:
Zengnek búcsúszóim, hullanak könnyeim,
Mert tőletek válok, édes jó szüleim.
Először tehozzád fordulok jó apám,
Nehéz könnyeimből búcsúzik el most már.
De mielőtt apai házadból kilépek,
Tőled mindenekért bocsánatot kérek.
Bocsánatot kérek, ha megbántottalak,
Vagy, ha jóságodért szomorítottalak.
Ezért édesapám, felejtsd el ezeket,
Az Isten áldja meg a Te jó lelkedet!

Hát hozzád hogy szóljak, kedves édesanyám,
Ki voltál énnekem, hű ápolóm, dajkám?
Tudom, hogy fáj hű anyai szívednek,
Mikor elválását látod gyermekednek.
Isten rendelése, hogy tőled elváljak,
Választott férjemmel külön úton járjak.
Azért édesanyám én csak egyre kérlek,
Tartsd tovább irántam ezt a szeretetet.
Légy szerető anyám! Bár nem leszek veled,
Áldja meg az Isten minden lépésedet!
Ezért édesanyám, míg veled beszélek,
A szívemben mindig nagy fájdalmat érzek.
Mert néked köszönhetem, hogy e földön élek,
És, hogy fölneveltél, hálát adok néked.”

Hasonló érzelmes búcsúval búcsúzik testvéreitől, barátnőitől is.

„Itt a rég várt óra, induljunk el szépen
A szent esküvőre az Isten nevében.”

Ilyen sorok mondása után a koszorúslegények megkeresik párjaikat, a vőlegény elnyeri a menyasszony kezét, s elindul a menet. Itt már a búcsú után fölengedve, vígabb a társaság. A vőfély, vagy egyik-másik jókedvű vendég elkurjantja magát:

„Fehér galamb száll a házra
Édesanyám Isten áldja!”

„Sárga madár a víz mellett
Édesanyám Isten veled!
Tudom, hogy most fáj a szíved
De azért csak Isten veled!”

Esküvői menet zenekarral

Az esküvés után a fiús házhoz mennek, ott már jó hangulatú vendégsereg várja őket. A vőfély elmegy a leány szüleiért, s az ottmaradottakért. Mikor megérkeznek, beköszön a „hérisz”-szel: (Hérisz”: a menyasszony szülei és testvérei.)

„Jó estét kívánok, kedves vendégsereg!
Mindenkinek mondok én egy nagy örömet:
Kedves menyasszonyunk édesapja, anyja
Érkezett meg mostan, mindenki láthatja.
Fogadják jó szívvel és örömmel őket,
Mutassunk példás vendégszeretetet!
Mulassunk velük világos reggelig,
A bú és a bánat hagyjon el mindenkit!”

A vőfély után a menyasszony köszönti kis versikével az anyósát, apósát:

„Jó estét kívánok, kedves apám, anyám!
Mivel így szólítom férjemről ezután,
Már ezután leszek leányok és menyek,
Kérem, ne legyenek hozzám idegenek.
Én is most magamat arra kötelezem,
Hű leszek hozzájuk, míg éltem végezem.”

Majd mindenki helyet foglal, készülnek a szakácsok is feltálatni a vacsorát. Felhangzik a vőfély tréfás, „étvágygerjesztő” rigmusa:

„Uraim, a konyhát jól megtekintettem,
Mindent a legnagyobb rendben felejtettem.
Elkészültek ám már a finom étkeim,
Utánam sorakoznak a terhelt tevéim,
Figyeljenek ide hölgyeim egy kicsit,
Elmondom most mindjárt az étkek sorait:
Első tál étel lesz a bagolynerítés,
Borjúröhögés, majd vén kemencenyögés.
Sült peccsenyénk lesz majd egy elhízott foka,
És egy háromszáz esztendő vén gölya.

*Káposztanyárs lészen, hasaszalonnával,
Kifőtt pulyka tolla, finom rizskásával.
Egy öreg sündisznó lesz majd lepácolva,
Betegágyas bolha meg majd nyársra húzva.
Jó vacsora lészen ebből majd komáim,
Aki ebből eszik, hizni fog sokáig.
Most már nem mesélek uraim továbbra,
Villámsebességgel futok a konyhára,
Majd csak megjelenek mindnyájuk láttára,
Ha hamarabb nem, hát jövő aratásra.”*

Majd megjelennek ismét, sűrögnek a szakácsok is. Hordják a „csigalevest, csibehúst”, mitől „nem lehet az embernek szíve bús”, a birkapaprikást, a tésztákat. Nem marad el az ital sem. Mind egy-egy ízes rigmussal, szöveggel kerül az asztalra:

*„Mikor Noé apánk Isten parancsára
A vízözön elől futott a bárkába,
Minden állatfajból, növényből vett egyet,
Hogy a nagy víz után ne nélkülözzenek.
De a legbölcsebben mégis csak azt tette,
Hogy a szőlőtökét el nem felejtette.
Rajta hát uraim! Töltsünk a pohárba!
Igyunk az ifjú pár nagy boldogságára!”*

***Az esküvői multság zenekara: Sóczó Gyula bőgős,
Csapó Ferenc cimbalmos, Szabó János brácsás,
Bereczki István tangóharmonika, Gyarmati Imre
másodhegedű, Földi István primás***

Utána a zenészek „tust húznak” – mindenkinek elhúznak egy nótát, közben ürülgetnek a poharak, nő a hangulat. Asztalbontás után helyet csinálnak a tánchoz, az idősebbek a borozgatáshoz, daloláshoz. A menyasszony éjfél felé eltűnik, s piros pettyes menyecskeruhában jelenik meg ismét. Megkezdődik a menyasszonytánc. Ilyenkor adják át az ajándékokat a vendégek, majd zsebbe nyúlnak, s kisebb-nagyobb összegért megtáncoltatják a menyasszonyt.

A vőfély mindig bejelenti, kié a menyasszony és mennyiért. Legutoljára jön a vőlegény, ismeretlen legénynek álcázva, aki „ellopja” az ifjú menyecskét.

*„Így a lányok serege eggyel megapadott,
Az asszonyoké pedig eggyel szaporodott.”*

Utána dévaj rigmusokkal megkezdődik a tánc, a reggelig tartó mulatozás.

„Aki minket meggyaláz, a pokolba legyen kanász.”

*„Menyasszonyunk szeme barnás,
Illik neki a kacsintás.
Kacsintgat a vőlegényre,
Hogy neki is van már férje.”*

A reggel nem vet mindig véget a mulatozásnak. Ilyenkor egy-egy kupica pálinka után reggelit tálalnak fel. Kocsonyát, vagy sültet a maradékból. Ha vége a lakodalomnak, a végig kitartó vendégeket nagy búcsúzkodások közepette engedik el, esetleg zenészóval kísérik őket egy darabig. Vége a lakodalomnak. Az ilyen nagy mulatozás viszont fárasztó is. Azért szokták általában szombaton tartani, hogy másnap kipihenhesse mindenki az éjjelezést.

Ezek a lakodalmi vőfélybeszéddek, rímelő monodókák a népköltészet termékei. A szokás meg volt már régen, a versikék is öröklöttek vagy frissek. Az tény, hogy szövegük változékony. Legtöbbször az idő változtat rajtuk, sokszor a jókedv vagy egyéb körülmények. Egy-egy ilyen nagy ünnep, lakodalom tanúskodik a nép kedélyéről, szellemességéről, humoráról. Méltó a megörökítésre!

1945 után megváltozott falunk lakóinak élete. Elmaradt a hittan az iskolákból, bevezették a nyolc osztályos iskolát, a 16. éves korig tartó tankötelezettséget. Az úri birtokot először szétosztották a parasztság között, később termelőszövetkezetek létesültek.

Változott az életszínvonal, orvosi rendelő, kultúrház, könyvtár, modern házak, iskolák épültek. A faluból község lett.

Földesi György hetvennegyedik életévét tapossa, a tsz bőségesen gondoskodik róla. A tsz-elnök éppen azt közli vele, mennyi szociális segílyt szavaztak meg számára.

Újságcikk egy bucsai TSZ nyugdíjasról

Korunkról már pontos adatok beszélnek, tájékoztatnak bennünket, nem idős bácsik és nénik bizonytalan legendái. Eltűntek a régi falusi szokások is. Nem járnak már úgy össze az emberek – sógor, szomszéd, rokon – tanyázni, nincs „tengirimorzsolás”. Még a disznótor, néveste, lakodalom ugyan szokás, de inkább másképp szórakozik a község. Mások az igények. Nem a régi időkről szóló meséléssel telnek az esték. Nagyban befolyásolta ezt a tömegkommunikációs eszközök, elsősorban a televízió megjelenése. Községünkben szinte minden családnak tévéje van. Ez minden korosztály gondolkodását, életszemléletét, időtöltését megváltoztatta. A modern közlekedőeszközök kitágították a világot a falu lakói előtt is. A falu és város közötti különbségek kezdenek csökkenni. Ez megmutatkozik a szokásokban, öltözködésben, divatban s még nagyon sok egyébben. Amikor a TV kezdett megjelenni községünkben, ahol TV volt – pl. az iskolánál, TSZ-nél – oda úgy gyűltek az emberek egy-egy jó műsorra, mint ma a moziban. Erre már nincs szükség. Mindenki otthon, kényelmesen szórakozhat készüléke előtt. Amit már említettem, nagy befolyással bír minden korosztályra, elsősorban a legfogékonyabbra, az ifjúságra. Egy-egy élménybeszámoló, osztályfőnöki vagy magyar órán könnyen meggyőződhetünk erről. Vannak ugyan az adásban néha nem általános iskolásoknak valók is, amelyet sok esetben mégis megnéznek – vagy szülői nemtörődés, vagy csalafintaság árán – van azonban rengeteg olyan adás, amely le is köti a gyermek figyelmét, örömmel nézi, s közben észrevétlenül, szórakozva tanul.

Községünkben annyira nagy a TV hatása, hogy egyik-másik adós képes a mozi vagy eszpresszó vagy egyéb szórakozóhelyek forgalmát befolyásolni. A tanításban nagyon hasznosnak látom az egyéb oktató-nevelő témájú filmek kivül – földrajzi, természetrajzi, tudományos, történelmi, biológiai, egészségvédelmi – azokat is, amelyek ifjúsági regény-feldolgozások, vagy ezekhez hasonlóak. Ha egy ismert regény filmváltozatát megnézi a tanuló, az összehasonlítás olyan élményt nyújthat neki, hogy legközelebb ha lát egy jó filmet, vadászik a regényre, melyből az készült.

Többször úgy éreztem, sikeresebb így egy ifjúsági regény megbeszélése, vagy a gyerekek olvasásra nevelése. Bár az éremnek is két oldala van, s ez csak az egyik volt.

A másik: A gyermekek inkább megnéznek két óra alatt egy kalandos indiánfilmet Gojko Miticcsel a főszerepben, vagy nézik 21-22 óráig a sportközvetítést, vagy egy-egy ifjúsági regény filmváltozatát, ahelyett, hogy azt el is olvassák. Így olvasáskészségük, szókinccsük lassabban fejlődik. Persze, ez a kényelmesebb megoldás a könyvszeretet hiányát mutatja.

A mostani gyereket – főleg a fiúkat –, az űrhajózással, a műszerek megismerésével foglalkozó TV adások kötik le legjobban. Az idő múlik. A tömegkommunikációs eszközök is mindig újabb és újabb témáival jelentkeznek – s hasonlóan azokhoz a legendákhoz, amelyeket nagyapáktól, idősektől hallottam, találgathatjuk, hogy azokat fogja-e az utókor ismeri vagy meseként továbbadni – elképzelhetjük, mi lesz a témájuk, milyen lesz a XXI. században az emberiség, községünk élete, a lakosság foglalkozása, amely pásztorkodással, halászással, vadászattal kezdődött. Vajon hogyan s hol ér véget? Vagy esetleg csak azt, hogy hova fejlődik a század közepéig.

Községháza az 1950-es években

Korunk az eddigi legnagyobb fejlődések kora. Az idő múlik. A régi legendás világ kihalt, helyébe gyors ütemben fejlődő, néha feszültséggel teli élet jön. A mi célunk (pedagógusoknak) – de ez lenne a környezetnek is –, hogy a régiek, az elmúlt idők ismeretése mellett – irodalmi szemelvények, történelmi múlt – ennek a kornak megfelelő művelt, optimista életszemléletű, jól felkészült embert neveljünk a jövőnek.

Az idő halad, a világ fejlődik. De mint a fa gyökerek nélkül, mi sem fejlődhetünk. Ismernünk kell múltunkat, történelmünket, őseink életét, elődeink sorsát – falunk, községünk múltját is! Bár sokszor csak legendák, mesék, nagyapáktól hallott történetek alapján. Hiszen ha ezek a régi emlékek valamennyire mesékké, mondákká kerekednek, sűrölják a népköltészet határát – élményt nyújtanak, nevelnek is, érdemes őket meghallgatni – és megőrizni.

Bucsa, 1972.

LÁBJEGYZET TÖRTÉNELMI IDŰNK ÉRTELMEZÉSÉHEZ

Aznap este apám izgatottan válogatta varázs-szemű világvevőnk hullámsávjait, s a keresőgombot forgatva szitkozódott a vételt zavaró erős hangszennyezés miatt. Mintha közelgő repülőgépek zúgása tépte volna foszlányokra a messziről sugárzott élőbeszédet.

– Eszter, Pesten történt valami – mondta a fater foteljében elmélyülten horgoló anyámnak.

– Ugyan Ernő, mi történt volna? – mondta anyám a horgolást s a horgolótűt szorongató kezét ölbe ejtve.

– Amennyire ki tudom venni – bökött hüvelykjével rádiónkra –, tüntetések vannak.

–Tüntetések? – tűnődtem csöppet el Verne Utazás a Holdba című kötetéből föleszmélve. Tizenegy évesen halvány fogalmam sem volt, mi is az a tüntetés. Április negyediki és május elsejei felvonulások mozzanatai villantak emlékezetembe: piros zászló, nagy Sztálin- illetve Rákosi-képek, nevüket kórusban harsogó éltetések, dögunalmas s rögtön feledhető ünnepi beszédek. Csupán annyi derengett, hogy a tüntetés azért másabb lehet, mint a felvonulás. A korszakosnak aligha minősülő fölismerést követően ismét olvasásba merültem. Éjfél felé megtörtént a villanyoltás. Vártam, míg szüleim elalszanak, és zseblámpával olvastam tovább.

Olvastam elemkimerülésig. Anyámnak köszönhettem (munkába készülve föl húzta a csörgőórát), hogy szerdán reggel nem késtem el az iskolából. Éppen befordultam a Fő utcáról a katolikus Templom utcába, ahol oktatási intézményünk, a negyvenégyes iskola is található, mikor osztályunk nyitott ablakából meghallottam Rostás Jancsi harsány kiáltását:

– Gyerekek, kitört a forradalom! SS-katonák menetelnek a pesti utcán! Német hadsereg segít harcolni a felkelőknek!

Ez megőrült – gondoltam –, hogy kerülnének ide németek, hiszen föl vagyunk tőlük szabadítva. Futni kezdtem az iskola felé, miközben színes filmkockák peregték lelki szemem előtt Berlin elestéről, és horogkeresztekkel érdesített germán csizmatalpak tapostak dübörögve a macskaköveken, egy nemrég látott dokumentum-híradóból. Iszonyú lárma és padlóolaj-bűzzel elegyes oroszlánszag fogadott az osztályteremben. Azt reméltük, hogy elmaradnak az órák, ha mégsem, akkor pedig nem felelünk. Ebben valamennyien egyetértettünk. Már negyed kilenc is elmúlt, mikor nyílt az ajtó, s belépett alacsony termetű orosz tanárunk. Gyermekkori betegsége következményeként csak görnyedten tudott járni. Részvétet éreztünk iránta, és emberséges magatartá-

sáért kedveltük őt. Nem ő tehetett róla, hogy tantárgyát viszont, melyet szeretett volna elsajátítani velünk, nem kedveltük. Én ugyan jeles rendűségem megőrzése végett, szorgalmasan bemagoltam a leckét, de mit sem értettem az akkor még kötelező idegen nyelv rendszeréből. Talán a kötelező, a kényszer jelleg lombosította bennem leckéről leckére az orosz nyelv iránti ellenszenvet. Próbáltam pedig kellemes viszonyt létesíteni vele, de kísérleteim kudarcra végződtek. Például az a fondorlatom is, mikor egyik kedves olvasmányom, a Rózsa Sándor összevonja szemöldökét című regény legizgalmasabb részleteit gyakorlásként cirill betűkkel másoltam pepita füzetembe. Ennek lett egyenes következménye, hogy a majdnem-betyártörténetet szintén megutáltam. Ráadásul szégyelltem magam, mint akit önkielégítéssel kaptak, kerülvén azután személyt, tárgyat, mindent ami a bukásra emlékeztet.

Orosz tanárunk katedrára lépett, asztalra helyezte az osztálynaplót, amennyire gerince engedte kiegyenesedett, s várakozón tekintett reánk. Némi szünet után elcsöndesedtünk, és a hetes, Csáthy Elek békési tájszólással jelteni kezdett:

– Tavaris ucsityel, ja dakladivaju vam...

– Menj a helyedre, fiam – szólt Eleknek, majd felénk intve hozzátette – üljetek le!

Leültünk, de izgatott fészkelődésünktől padreccséggel telt meg a terem. Recsegés halkultán ellenállhatatlan vágytól vezérelve fölálltam Rostás mellől a padból, s az orosz nyelvkönyvvel a kezemben, mintha felelni akarnék, a katedrához mentem. Társaim együttérző pillantásaitól kísérve megálltam az asztal előtt, és oktatónk szemébe mondtam:

– Tanár úr, mátol fogva nem tanulunk orosz! – és hogy szavaimnak nyomatékot adjak, a tankönyvet hirtelen kettétéptem.”

– Most vajon mi lesz? – tűnődtem, alig palástolt félelmemben. Csorgott rólam a hideg veríték – akár csak sápadt tanárunkról –, s gyöngye lábakon bár, de a sarokban izzó, nagy öntöttvas kályhához vánszorgtam. Könyvem holttestét a lenyitott ajtón keresztül tűzbe dobtam. A meglöbbedő tűztől elfordulva szembe találtam magam zavarodott oktatónkkal, akit lelkiállapota nem gátolt abban, hogy lekeverjen egy jókora pofont. Fizikai megingásom lehűtötte a példamat követni szándékozó társak harci kedvét.

– Nem a lázadás miatt kaptad fiam – mondta kegyes pofonütőm, hogy a többi is értsen belőle –, hanem, mert kárt okoztál. Gondoltál-e arra, mennyit kellett s kell apádnak dolgoznia, hogy megvehesd a könyvet?

Érveiben igazság rejlett, a tankönyv ugyanis az akkori árfolyamon öt forintba került. Faterom a bucsai termelőszövetkezet asztalosműhelyében napi tíz órai munkával keresett meg egy munkaegységet. Zárszámadáskor öt forintjával számolták el az év végéig összegyűlt egységeket. Ha tehát tűzbe vetett s a helyette pótlólag vásárolt orosz nyelvkönyvre gondolok, rossz a lelkiismeretem, mert apám életéből két napot hiábavalóságra áldozott.

– Nem a lázadás miatt kaptad... – visszhangzanak a tanári szavak történelmünk közelmúltjából. Lázadásom osztályközösség által is támogatott jogosságát oktatónk nem vitatta, csupán a pofonpuszta ténye maradt „kedvező” hivatkozási alap egy esetleges későbbi „igazoltatáshoz”-hoz. Ez a „később” számára már novemberben bekövetkezett, törölve minden további esetlegest.

Hatodikban (bizonyítványom tanúsága szerint) sem félévkor, sem év végén nem kaptunk oroszból érdemjegyet. „Példás” magatartásom a még megtúrt „jó”-ra, tanulmányi átlagom pedig teljesítményemmel fordított arányban, nagyságrenddel zuhant alacsonyabbra.

Lábjegyzet a LÁBJEGYZET-hez

Ezerkilencszázötvennyolc nyarán Juci nagyném és férje Bucsán tett látogatásuk alkalmával rábeszéltek a szüleimet, hogy engedjenek el néhány hétre „városi levegőt szívni” Budapestre. Újpesten laktak, az Árpád úttal párhuzamos Munkásotthon utca százegyed szám alatt, szemben a bútorgyárral. Napközben Sanyi bácsi (fiatal éveiben hazai ranglisták számon tartott, pehelysúlyú öklözője) vitt magával várost nézni vagy ladikból pecázni a Kis-Dunára. Tőle tanultam meg úszni, horgászni és verekedni. Nyugdíjas lévén mindig ráért, de estére azért csak kifáradt. Hazaérkezve, vacsora közben beszámoltunk Juci néninek a nap eseményeiről, majd tévéztünk, néha moziba mentünk.

Vakációm utolsó estéjén több felvonásos „drámá”-t láttunk az újpesti Munkásotthon színháztermében. A darab „hőse” egy a tizennégyes háborút, orosz hadifogságot megjárt, rokkant katona. Szülei, testvérei elhaltak. Felesége odaveszettnek véelve őt, másodszor is férjhez ment, gyerekeket szült, felnevelte őket, és ápolta gyermekei beteg apját. A „hazatért” első férj a közösen szerzett házban nem érezhette otthon magát. Nem elég, hogy nyomorék, de földönfutó is lett, szegény.

A színjátszók mindent beleadtak, ahogy mondani szokás: „szem szárazon nem maradt”. Álságos, hatásvadász mutatvány áldozata lettem. Az összezáruló függöny vetett véget szenvedéseimnek.

„Előadás” után szörpöt ittunk a színházterem büféjében. Miközben nénikémék az elfuserált műsorról beszélgettek, megakadt a szemem egy alacsony, hajlott hátú felszolgálón. Ismerős volt valahonnan, de percekbe telt, míg rájöttem, hogy a pincéregyruhás, kicsi ember nem más, mint a falunkból eltűnt orosz tanár.

Az asztalokon maradt üres poharakat hordta a mosogató ablakához.

– Megismer, tanár úr? – kérdeztem hozzálépve.

– Nem, fiam, nem ismerlek – meredt rám rémülten, és szinte menekült az ujjai közé csipentett poharakkal.

Erdei-Szabó István
AKÁR A VAKOND
Sárándi Jóskának

Jártatom a számat
miközben a lélek
dadog s remeg
nincs folytatása
az ébrenlétnek
mormolom a tárgyak
reménységét
s azt is ki érti meg
fakó s rozoga álmok mélyén
lapulva átkozódik bennem
egy profán költemény
csöndkútban rekedt kiáltás
némaságba dermedt szavak
rám forr a század szennye
hallgatásom is lehallgatják
öntelt ostoba hatalmak
mielőtt végleg földadnám
megóvhatatlan életem
legyintek félelmeimre
legszebb szeretóm a véletlen
csalni nem tudok örök becsapott
mint arccal a föld felé fordított
holtak
elásom magam a romlott fény elől
ismerős járataimban
akár a vakond

Bucsá, 1999. január 12.

Szerény kis adalék Bucsa történetéhez

A HISTORIA DOMUS CHRISTI IN BUCSA című fejezetben látható egy fénykép, mely az elsőáldozó kislányokat mutatja. Mivel másik kép nincs erről a napról, így a következő megjegyzést fűzném ehhez:

Fiúk is voltak elsőáldozók ebben az évben (1969), de azokról külön fénykép készült.¹ Ők is ilyen szép számmal voltak.

A bucsai hittanórákhoz nagyon sok kedves élményem fűződik. Iskolai hittanoktatásra ekkor már kevés gyereket íratnak be. De az úgynevezett templomi hitoktatásra nagyon sok gyermek járt. Illetudóan viselkedtek a hittanórán. Romlatlan gyermeki lelkük feszült figyelemmel itta a hitigazságokról szóló tanítást. A zsúfolt sekrestyében több csoportban tartottam a hittanórákat. Ha jók voltak, kimagaslóan jók, akkor – kérésükre – 15 perccel is megtoldtuk az órát egy-egy tanulságos, izgalmas, folytatásos történet elbeszélésével.

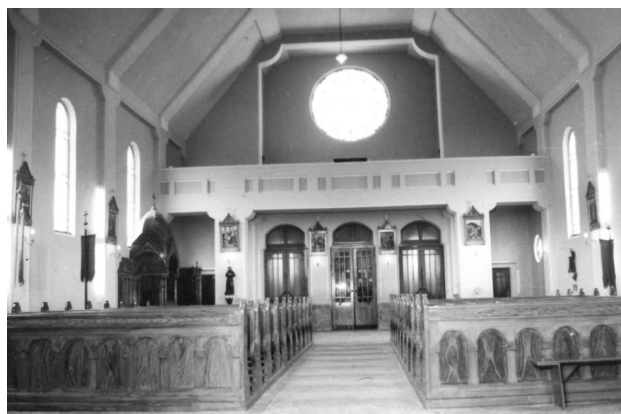
A templom épülete hátulról

A templom tetőzetének felújításával kapcsolatban is több kedves emlék jut eszembe.

A nagy feladat kiadásainak fedezésére kevés volt a hívek adománya. Ezért nyugati segélyszervezetek ajtaján is „kopogtattam”. A faanyagot USA-dollár alapú IKKA-utalvány segítségével tudtam beszerezni. Bucsai fuvarosok hozták el a nagymennyiségű faanyagot Kunmadarásról, mert Karcagon nem

kaptunk megfelelő minőségűt. A fuvarosok nem fogadtak el egy fillért sem a nagy fuvarokért. Még borraivalót sem! Csupán egy-egy pohár misebort.

A templomtetőről a régi cserepet – a mester irányításával – társadalmi munkával szedték le. 10-15 testvérünk is segített ebben a munkában egy-egy ilyen alkalommal. Nők, férfiak vegyesen. A nők a csúszda alsó végénél szorgoskodtak, a férfiak pedig fent a tetőn. Mind lelkesen.

A templom belseje

Meghirdettem a templomban, hogy a tető felújítására önkéntesek segítségével adományokat gyűjtünk. 6-8 bátor asszony segítségét kértem az adományok összegyűjtéséhez. A szervezéssel megbíztam Szatmári Józsefnét: „Menci” nénit. Két nap múlva leverten közli velem:

– Plébános úr, azt javasolják az asszonyok, hogy fogadjunk valakit, aki százalékos fizetés fejében meg házról-házra és összegyűjti az adományokat.

Nem tagadom, dühös lettem és azt mondtam:

– Ha nem szedik össze az adományokat társadalmi munkával, akkor szakadjon rájuk, – mármint a bucsaiakra – a templom!

Ez a nyíl szíven találta Menci nénit. Vasárnapi nagymise után kiállt a templom elé és hangosan hirdette, hogy mit mondott a plébános. Egy napon belül 16 asszony jelentkezett adománygyűjtésre. Mind a 16-nak adtam megbízólevelet. Derekasán, lelkesen elvégezték ezt a nehéz munkát az Isten háza javára.

Még több hasonló élményről tudnék beszámolni. De talán ennyi legyen elegendő annak az állításomnak az alátámasztására, hogy sok jó ember él Bucsán, csak meg kell találni a szívük ajtajába a kulcsot.

Mindjárt aranymisésen is örömmel mondhatom, hogy a 48 évből a Bucsán töltött 5 esztendő a legkedvesebb éveim közé tartozik. Hála legyen érte az Istennek és a jó bucsaiaknak!

¹ Sajnos ezt a képet nem sikerült megszerezniem. (Bíró Endre)

Tömöry Márta
BUCSAI EMLÉKEK

Véletlenül vezetett át a falun húgom útja 2006 június végén, megálltak a kivilágított templomnál. Közel ötven év múlt el azóta, gyerekek voltunk mikor könnyes szemmel integettünk a távozáskor. Felkavarodtak az emlékek.

Bucsáról – ahol 1956 febr. 22.-től 1959 febr.9-ig éltünk – fájó és felemelő emlékeink vannak.

Édesapánkat, dr. Tömöry Lajos ref. lelkészt büntetésből helyezték a faluba, 1956 tavaszán, s 1958-ban 60 napot töltött előzetes letartóztatásban, szabaddalra helyezése után az egyházmegyéből is kilépett, átkerült a Tiszán inneni egyházmegyébe, Szabolcs-Szatmár megyébe, Gelénesre.

Apánkat azért helyezték el Csorvásról, a Viharsarokból, hol élesen jelentkeztek a Rákosi korszak hibái, a szocializmus „gyerekbetegségei”, mert többször konfliktusba került a vezetéssel. Első fokon a hitoktatásért küzdött, de a sorbaállítás kenyérért, a kényszer békekölcsönjegyzés, több órás sorállítás kenyérért, kegyetlen beszolgáltatás, padlássöprés, mind ütközőpont volt. Számos kulák akasztotta fel magát, ebben időben. Ráadásul oda deportáltak, kitelepítettek egy csomó gróft, bárót, tábornokot, bankárt a faluba. Többségükben idős embereket, sorra haltak a éhen.

Apánk egyenes ember volt, szót emelt a szenvedőkért, emberien bánt a kitelepített volt uralkodó osztály tagjaival: megengedte pl. hogy a parókia kertjében üldögéljenek a nagy meleg idején; Festetics gróf fiait, akik a deportálás ideje alatt nem járhattak iskolába, szüleik kérésére korrepetálta, természetesen ingyen, hisz nem volt semmijük, egy kulák család egyik szobájába zsúfolták be őket, ahogy a többieket is.

Apánk, ahogy a jobb érzésű emberek mind, nem a népnagy arisztokratát látta bennük, hanem a nehéz helyzetbe jutott embert. Festetics Kristóf gróf légnyomást kapott a háborúban, beteg ember volt, a gyerekei kiskorúak.

(Mellesleg, felmenő ősük alapította a keszthelyi Georgikont, az első Mezőgazdasági főiskolát – de a fiúkat nem vették fel sehova, így 1956-ban, miután a Nagy Imre 54-es rendelete alapján visszatérhettek a fővárosba, disszidáltak. Küldtek is egy kis élelmiszer-csomagot, 1956 karácsonyán, Bucsán kaptuk meg, volt benne füge, banán, datolya – életünkben először láttunk, ízleltünk ilyet.)

Apánk raffintált büntetéséhez tartozott, hogy a nyugdíjba küldött 65 éves lelkészt, Kálmán bácsit, Erzsike nénit –nem lévén családjuk, meghagyták a parókián. Apám kénytelen volt ebbe beleegyezni, s a parókia kellemesebb szárnyát hagyta nekik.

Mi az L alakú lakás rövid végébe költöztünk, itt volt a konyha egy szoba, egy kis kamra.

Amint odaköltöztünk, a hívek tüstént kitalálták az előd, Kálmán bácsi viselt dolgait. Hogy zugivó, eladta a harangot stb. Kálmán bácsinak szentori hangja volt, jó szónok, jó ivó, mulatós ember volt nehezen viselte a nyugdíjazást, a félreállítást. Erzsike néni pedig értette a módját, hogy kérdezzen ki bennünket, gyerekeket. Ha prédikáció közben „áthallást,” aktualizálást vélt felfedezni apánk szavaiban, görcsöt kötött a zsebkendőjére, mindjárt ott a lelkészi padban.

Itt értek bennünket 1956 viharos napjai.

A faluban, mint általában mindenütt, szétment a TSz, a gépállomás igazgatóját tán meg is verték, női ruhába öltözve hívták ki.

A falu népe a pesti hírek hallatán nemzeti zászló alatt felvonult, énekelték a Himnuszt. „Aki magyar álljon be!”, kiáltoztak, s apánk sápadtan állt ott, esketése volt, várta a bejelentett ifjú párt. Mi Zsuzsi húgommal beálltunk a többi gyerek közé, s hallottuk Kálmán bácsit szónokolni: Menjünk Pestre, segítünk a munkásoknak!

Mi gyerekek értesülve a másik iskolában történeletről, felmondtuk az orosz tanulást. Ma is emlékszem, milyen ijedten védekezett szegény tanárunk, hogy ő csak kényszerből tanított. Visszás érzés volt hallgatni, látni, hogy fél tőlünk, gyerekektől.

Egyébként édesapánk, mint történelemtanár és jogász ember – ugyanis két diplomája volt, lelkészi és tanári, de 2 szigorlatot letett a jogon is – a forradalom napjaiban csendesen magába vonult, szorongva várta a megtorlást, mert meg volt győződve róla, hogy nem engednek ki bennünket a varsói szerződés miatt a táborból. Felment a toronyba, s amit életében sose tett, zsalugátéretet fabrikált a harangtorony ablakaiba. Imádkozott ott bizonyára, s figyelte a vidéket, miközben némán faragott, gyalult.

Én épp novemberben lettem 12 éves a forradalom rövid napjaiból a következőkre emlékszem: A rádióban állandóan zene szólt, s időről időre bementek a statáriumot, tegyék le a fegyvert, menjenek haza, később Szepesi könyörgött, hogy gondoljunk az olimpikonokra. A felnőttek sortüzekről, bunkerekről suttogtak. Akkor írtam első versemet. Valami ilyen sorra emlékszem „az ifjak véres teste feküdt a köveken”

Verőfényes ősz volt, repülők húztak el fölöttünk, a falun átszáguldott egy lefüggönyözött autóbusz, a Szovjetunió felé menekülő kormánytagokkal? S miközben a szovjet csapatok kivonulásáról szóltak a hírek szerint a tárgyalások – országszerte istentiszte-

let volt az áldozatok emlékére. Dél előtt a mi templomunkban, este meg katolikus gyászmise folyt mikor egyszerre csak megjelentek az úton az orosz tankok.

A Parókia a fő utcán volt, leoltottuk a villanyt, s a csukott ablak mögül néztük a vonulást. Páncélos zöld hullókre emlékeztettek a tankok, számoltuk őket. Száz körüli volt a számuk. Egyszerre megálltak dobogó szívvel néztünk össze – ellenőrizték a kis hidat a falu szélén, hogy nincs e aláaknázva, majd újra megindultak.

A faluban felbomlott a Tsz, az irodának használt épület a ref. egyházé volt, hogy üresen állt ott, bort kezdtek mérni benne. Egy részeg hozzánk is bejött, s hóbörgött. A hívek kérték a presbitériumot, intézkedjen, kérje vissza gyülekezeti termet, s egyúttal a földet is, – szerették volna felesben művelni – kevés föld volt, sok gyerek – lettek volna rá jelentkezők.

A november 4-i orosz bevonulás küszöbén a falusiakat még egyre az egyházi föld sorsa izgatta, s a presbiteri gyűlésen felvetették, hogy kérjék vissza, ha már feloszlott a Petőfi Tsz, mely eddig használta.

Emlékszem, apám kirohant az irodából, pirosan, ingerülten, vizet ivott, s visszament. Legyávázták odabenn, mert figyelmeztette őket, nem alkalmas az idő, s őt mint az egyház helyi vezetőjét fogják felelősségre vonni. Az emberek a perc adta lehetőséget érezték, s nem akarták kihagyni. Végül egyhangúan eldöntötték, hogy visszakerik a földet és a gyülekezeti termet.

A föld szóba se jött a későbbiekben, nov. 4-e után, de a beadvány elment, s a gyülekezeti termet az egyház, járási tanácsi engedéllyel birtokba vette. A fiatal harangozót, Nyíri Károlyt beköltöztették, boldog volt, nejével Komorocky Zsuzsikával, aki gyereket várt. Bibliaórákat tartottak benne, ott volt eztán a lelkesítő iroda.

1957 tavasza csendben telt, de nyáron evangélicizációs napokat, s imakört szerveztek nálunk apám volt bethánista barátai, közel 20 fő jött át Dévaványáról, Ecsegről s a környékből.

Ekkor ment az első feljelentés apánk ellen – Kálmán bácsi sugallatára az egyházi hatóságoknál tettek aláírásokkal támogatott feljelentést, a ref. hit védelmében a „pietista mozgalom” és a hívők ellen.

Aztán elmúlt a nyár s az ősz is. Átléptünk az 1958-as évbe.

1958 márc.14-re virradóra, elvitték Édesapát. Édesanya sírására ébredtem, annyira, rázkódva sirt, azt hittem nevet: elvitték apátokat!

A húgom, Zsuzsi, ahogy felriadt, összekulcsolta a kezét és imádkozni kezdett, majd kiugrott az ágyból megnézte, s látta hogy nincs ott apánk, s akkor sírni kezdett.

Én is imádkoztam magamban, hogy csak álom legyen az egész és ébredjek fel reggel, hogy nem igaz. Fájt a szívem, el voltam zsibbadva. Reggelre

hó volt az utcán. Mentünk Zsuzsival friss nyomokat hagyva, a katolikus paphoz, hogy elmondjuk mi történt. Az iskolában a szünetben megkérdezték a tanárok, mi baja a húgomnak, folyton sír. Nem válaszoltam, csak lesuntam a fejem – valami baj lehet otthon – kapcsoltak a tanárok.

Nem tudtuk hova vitték, édesanya a csípőficamos lábával elindult Békéscsabára, s több rendőrőrsöt is bejárt, mire közölték egyik helyen, ott van a fogdában, vihet neki tiszta ruhát hetente. Egy ismerős hírt vitt Pestre, a nagynénémnek, apám testvérének. Ő az Akadémián dolgozott, mint történész, minden követ megmozgatott. Nagymama nála lakott, nem mondta el, mert félt, hogy belehal. (Kedvenc fiát, a kicsit a háború elsodorta, Amerikában élt.)

Márta néni tehát, apánk nevében leveleket írt nagymamának, leküldte nekünk Bucsára, s mi adtuk fel az előre megírt borítékban.

Nagymama sose tudta meg az igazat.

Édesanyánk jogász öccse Debrecenben lakott, anyánk felkereste őt is, aki tanácsot adott milyen kéro levelet írjon a püspökhöz, Bartha Tiborhoz, aki mellesleg atya évfolyamtársa volt valaha. (Igyekeztek a papok közti torzsalkodásnak beállítani a helyzetet, volt is szerepe az eseményekben. Amikor apánkat elengedték, tanácsolták igyekezzen jobban lenni a nyugdíjas kollegájával.)

A bucsai emberek karakán viselkedéséért máig hálásak vagyunk.

Általános volt a részvét. A többség sajnált minket, igyekeztek segíteni. Ennivalót hoztak, híreket vittek. Mellár néni pl. átjött aludni hozzánk, mikor Édesanya elutazott. Jött hűségesen a viharlámpájával. Zsuzsival naponta kijártunk a buszhoz, minden járáshoz, ami jött. Utólag Kálmán bácsiék bevallották ezt volt a legrosszabb, láttak bennünket visszajönni lehajtott fejjel.

Féltek – kövel bedobta valaki az ablakunkat, anyánkat is megfenyegették ne uszítsa a falut. Bár az üvegszilánk kifelé esett a kocsiút közepére, tán ők dobták kifelé a követ.

Atyát a börtönben többször kihallgatták.

Előkerestem s most olvasom édesapa sárgult feljegyzéseit, melyeket hazatérte után sógorának a jogásznak írt, hazatérte után, május 7-én. S a harangozó és a gondnok bácsi levelét – a hűség bizonyítékait.

A vádak ellene:

Társadalmi tulajdon erőszakos elvétele

A népköztársaság gyalázása, az ellenforradalom dicsőítése (beadványban)

S alapos gyanú, hogy részt vett az ellenforradalomban.

Az ő ellenérvei:

A Tsz feloszlott, egyébként is csak birtokolta, bérelte a gyülekezeti házat, a telekkönyvi tulajdonos ma is (1956-ban) a ref. egyház.

Erőszakosan nem léptek fel, kérvényt írtak, 1956. november 3-án, a gyülekezeti házat, a egyházi földet kérték. A földért tovább nem is léptek, a gyülekezeti házért is csak akkor mikor 1956. november végén a tsz hivatalosan feloszlott, s a házban borkimérésbe kezdtek. Ekkor a hívek követelték az épület visszakérését. 1957. január 5-én a járási tanács Vb-hez benyújtott kérvény kedvező elintézése után – 15-én kelt a járásnál a beköltözési engedély – költöztették be a harangozót.

Egyébként 1956. december 10 óta a helyi tanács rendelkezésére adták az épület nagy részét, s 1958. március végén a harangozó is kiköltözött.

Súlyosbította apánk helyzetét a Tsz elnök hamis igazolása, s a VB titkár írásbeli vallomása, hogy a lelkes magatartása alkalmas volt a Tsz felosztatására.

Atya megjegyzi, ezzel a vezetők magukat védtek, mivel a forradalom idején nem lettek leváltva, sőt felvonultak, szónokoltak – köztük Kálmán bácsi is – földet parcelláztak stb.)

Volt egy nyílt tárgyalás is, Bucsán – számosan eljöttek s kinn várakoztak „TL hívei”.

A tárgyi bizonyíték: a beadványok s azok hangja volt – a 20. kongresszus bíráló hangnemére hivatkozott ő, védekezésül.

– De ön ellenség volt 1945. óta – vetette közbe a rendőrhadnagy

Apánk ekkor védekezésül elmondta: 1945-46-ban, Orosházán alap- majd középfokú közigazgatási tanfolyamot vezetett, mint előadó, önzetlenül. Kossa István és Kisházi Ödön ezért dicséretben részesítették a SZOT részéről, s azt, hogy ugyancsak tanított 1945-47-ben a dolgozók gimnáziumában, Orosházán.

A püspök személyes közbenjárására helyezik szabadlábba – mondták neki 1958. május 2-án.

A BP-133.§ 2. bek. 1. alpontja alapján, figyelemmel a BTÁ 56. §-ra szüntették meg az elrendelt nyomozást, az előzetes letartóztatást pedig a Bp.103 § 2. bek. alapján szüntették meg, május 2-vel azonnali szabadlábba helyezést rendelt el a BM, ill. 13.megyei rendőr-főkapitányság.

Ujjlenyomat és fényképfelvétel készült róla, nyilván a bűnügyi nyilvántartás számára.

A busz már elment, így a vasútállomásra ment, Szeghalomig vonaton utazott, s ott egy ismerőstől kerékpárt kért, azon jött haza, de előbb a jó lelkek megvacsoráztatták, felkelve az ágyból, éjjel fél 12 tájt indult, holdvilágnál, s fél 2 h körül ért haza – kopogta az ablakon a Rákóczi indulót, felébredtem, s én engedtem be.

Azóta én – máig! – hiszek a csodákban.

„Én veled vagyok” ez volt apánk az igéje a zárkába érkezve, s ebben bízott végig.

Az elbocsátáskor nem kapta meg a személyi igazolványát, a nélkül veszedelmes az utazás, jelenti az

esperesnek – Kapott egy írást, hogy Csabán átveheti, de végül Szeghalomban kapta meg a személyi igazolványát. A püspök titkáránál jelentkezett.

Aztán egy ideig nem kapott kongruát, (állami fizetést) s mert a megyében neki volt a legkisebb a helyi járandósága, 400 Ft, a presbiterek tervezték, emelik járandóságát.

50-50 Ft-ot a kántorizálásért, harangozásért – tüstént megadnak.

Mi gyerekek voltunk a harangozók, kicsi harang volt, nem nehéz húzni, illetményföld is járt, – a Berettyó árterében – jó föld, kapáltunk, igen sok birsalma termett, óriásiak. Fürdésük emléke az iszapos Berettyóban – a nyár fénypontja ez, meg a törpeharcsa sütés

„Egyházi tevékenységünk”, új zsoltáros könyvekre előjegyzést gyűjtünk mérges kutyáktól félve, cipőlelésző sárban.

Tömöry-lányok a bucsai parkban

Gyermekkor emlékeink Bucsáról:

Összefolynak az események: a teherautón érkező hordozható zuhany, meleg vízzel, az egész iskola megfürdik, meg a nagy influenza járvány, meg a trahoma, sárga zsírral kenik a gyerekek kifordított szemhéját Zsuzsit is kínozzák vele.

És áthúzzák a falun a bálnát – álcázott kémtevékenység volt – derül ki most.

Jön vándorcirkusz is, tojással is lehet fizetni

A cirkuszos kislány cipője félbehajtható sűrített gumitalpú, Csehszlovákiából érkeztek, egy hétig velünk járt iskolánkba. Világjárt, kissé fenn hordta az orrát.

Nyáron átmegyünk gyalog Ecsegre, szép a puszták, él, lélegzik, sok különös virág, lepkék, gyíkok apró lények, lábunk beszorul akkora repedések a szikes földben.

Kiskacsákat viszünk a rizstelepre, s ősszel szedjük össze őket – jegyükről ismerjük meg őket.

Tavaszi gombászás a barátnőkkel.

Szövetség, életre halálra – el is jönnek nyaralni Gelénesre, Fábíán Esztike meg Molnár Ica

Hajdú István cipész lánya, Évike osztálytársam szép és okos, sokat ülök náluk, az apa filozófál, po-

litizál munka közben - egymás mellett ül a padon nála a macska és galamb.

A szilveszteri kongózásra, elhajtják karikás durrogatással a gonoszt - elmehetek Évával

Az iskolában volt kézimunka szakkör, bőszen varrtunk. A színjátszó kört András Mihályné osztályfőnököm szervezte, én bábokat készítettem a Pajtás újság ábrái alapján – kitömtem fűrészpórral, elkészült harisnyából a 7 törpe, írtam verses szöveget – a tanárnő nem bábozott, azt mondta, adjuk elő élőkkel.

Hajdú Éva lesz Hófehérke, én a gonosz mostoha, kis ötödikesek a törpék. Éva végig izgul, hogy tesz be a kicsik a koporsóba – majd segítesz, mondja a tanárnő. Kölcsön kérjük előadásra a nagy teknőt, Éva halottaiból, villámgyorsan négykézlábra áll, belemászik a koporsóba, s kezét mellére kulcsolva tovább adja a tetszhalottat – a népek nagy öröme.

Fejes tanító bácsira emlékszem még, akihez magyar önképzőkörbe jártam, ült magába roskadva nézett a semmibe – 1956. után itt rejtezett, vagy ki tudja milyen bánata lehetett, hogy egyetlen tanítványnak is tartott foglalkozást, meghallgatta a dolgozatot, irodalmi estet szervezett, Ady verseket adott.

Vida tanár bácsi – a rajztanár zenét hoz be, hallgatni.

Helyi legendákat ismert, az utolsó betyárról mesélt. A falu egykor puszta volt. A Bogárzó, a falu egyik széle, nevét a híres Bogár Imre adta, ki erre járt egykor.

„Szalajtott”, felmondott cselédek, bicskások, gatyára vetkőztették megfuttatták a csendőröket.

Az ötvenes években így kiabált a kalauz: „Bucsa – gyerekgyár” Sok volt a gyerek, nagy a szegénység.

Kóthy Árpai – későbbi karakterszínész szerénadót ad Évi nővérünknek az ablak alatt.

A történet végül jól alakult.

Jézus kiemelte hű pásztorát, megadta neki a nyugalmat egy csendes beregi parókian.

Először kijött az esperes „békíteni”. Kálmán bácsi 8000 Ft lelépésért elment volna, atya próbált kölcsönt összeszedni. De amikor nem ő, de Kálmán kapja meg a hitoktatási engedélyt, döntött az egyházi vezetés, kiengedik a megyéből, de írja le Kálmán bácsi viselt dolgait.

Aztán dec. 8 távirati értesítés a dec. 9-i gelénesi próbaszolgálatra, lóhalálban ér oda, Gacsályi Károly, a barabási pap mutatja be, a nép egyhangúlag megválasztotta.

Költöztünk, s utánunk Kálmán bácsiéknak is menni kellett.

Új korszak kezdődött Bucsán is, Kincses lelkész-szel.

Apánkat „eltemették” élve, a beregi gyülekezetben a határszélen.

Utólag visszanézve azt kell mondjuk, szerencsés volt, hisz voltak kollegái akiket felakasztottak pedig ávosokat mentettek a fellépésükkel 1 Mosonmagyóvárott. Erdélyi papok, akik éveket húztak le rokonszenvéért a forradalom iránt, a Duna deltában. És általános volt, hogy nem tanulhattak a gyerekeik.

Mi tanulhattunk, bár többünknek évekig kellett várni az egyetemre jutással, Én középiskolai tanulmányi verseny révén azonnal nyertem felvételt a bölcsészkarra

De a tévébe már nem mehettem dolgozni.

Az elégtétel:

1959 febr.9: a költözés.

Apánk a teherautón, mi vonaton, buszon utazunk Édesanyával. A nyíregyházi régi állomáson hosszú padokon hevernek, fekete magyarok, barátságosak, segítenek, kérdeznek, elvezérelnek a vonathoz, segítenek felszállni. Vásárosnaményban, sötétben szállunk a buszra, jön az új pap családja- örvendeznek nekünk.

Begördül a busz a falu szélére – viharlámpákkal áll egy sereg asszony a buszmegállóban, a szobában izzott a vaskályha, a konyhában hosszú asztal terítve, mint egy lakodalom, csigaleves töltött káposzta – ott az egész presbitérium – szívük melegével fogadták az üzött embert.

Nagy beiktatás volt – sok pap az ebéden

Szép éveket éltünk ott, a nyarakat ott töltöttük – akárha vissza az időben, szinte az Árpádkorig! - olyan a nyelvállapot. Hagyományörzők, fonnak, szőnek, kalákában dolgoznak, csak 1961-ben vezetik be a villanyt.

* * *

TÖMÖRY LAJOS REF. LELKÉSZ RÖVID SZAKMAI ÉLETRAJZA

1908. november 14-én, Gyulán született.

Apja törvényszéki bíró volt, de fiatalon meghalt, anyja tanítónő, 3 gyereket nevelt, kik 6, 4, 2 évesen árván maradnak, hurcolja rokonokhoz, ill. szolgálati helyeire

Polgár, Kaba, Hajdúszovát, majd újra Gyula, ott érettségizik a 2 fiú. Az anya a két fiút taníttatja. Lajos Szegeden joghallgató 1927-1931-falukutató programokban is részt vesz, majd átmegy a teológiára, Debrecenbe 1931-34

1934-1942 közt segédlelkész Kenderes, Dévaványa, Debrecen, Pusztacseg az állomáshe-lyei.

Debrecenben szabad bölcsész, földrajz-történelem szakon, bölcsész doktorátust szerez Hajdúszovát gazdasági földrajzából.

1942-1948 között tanár, Orosházán az evangélikus gimnáziumban, majd kimegy Magyarombegyházára, s lelkész és tanár 1948-49-ben, helyettesíti a menekült papot, de mikor az viszatér, Orosházára, majd Csorvásra kerül segédlelkésznek. Mikor ott a lelkész meghal, őt megválasztják lelkésznek.

Csorvás: 1951. 9. hó 30-tól – 1956. III hó 22.-ig

Bucsa: 1956. III. 22 – 1959. II. 9-ig

Gelénes 1959. II. 9 től 1978. dec.

1978: nyugdíjba megy

Édesapát 70 éves korában küldték nyugdíjba.

De visszahívta a csorvási gyülekezet, 5 évet vállalt.

Gelénes: 1959 II.9.- től, 1978 dec.

Jó három szép évük ott, az utolsó évében agyér-görcsöt kapott, de tovább szolgált, küzdött a szavakkal. „Maradj velem mert mindjárt este van...nincs senkim és a vigaszt nem lelem” – ez volt a kedvenc éneke.

1983. február 5: infarktus érte, megszakadt a szíve, Orosházán, a kórházban.

A falu saját halottjának tekintette, sírhelyet adott, ott nyugszik hívei közt.

Temetésekor 9 pap kísérte, palástban, a gelénesiek teherautón jöttek

Milyen ember volt dr. Tömöry Lajos?

A mi szemünkben a legjobb apa. Mindig meghallgatott, tanácsokat adott, szívből törődött velünk.

A rábízottak hű lelkipásztora volt. Sosem vett ki szabadságot, ha 1-2 napra kiruccant meglátogatni valamelyik gyereket, rokont, s rohant haza, nehogy temetés legyen. Az istentiszteletekre komolyan készült, jegyzeteket készített.

Gelénesen a Tsz szervezés s a falu visszafejlesztése korában, mikor sorra elvitték a tanácsot az iskolát stb, s már csak egy öregasszony ült be reggel, akkor is, becsülettel megtartotta az áhítatot.

Ha az utcára kiment, mindig kalapot vett, megsüvegelt mindenkit, szóba elegyedett a gyerekekkel, a tehetségeseknek könyveket adott.

Ismert mindenkit, hisz többször végiglátogatta a falut – bár ezért időnként megfeddték – hüen gondozta a betegeket, a híveket, ahogy ő a reformátusokat nevezte.

Rengeteg lapot, levelet írt, minden neki írt levélre válaszolt.

Kedvelték a közvélemény-kutatók, olvasáskutatók, néprajzi gyűjtők, lemásolta a fejfákat, kérésükre pl. Kevés jövedelméből lexikonokat, atlaszt, egyházi irodalmat rendelt, eljárta az író-olvasó találkozókra.

Még vért is adott, bár közben elájult, nem bírta látni a vért.

Amikor tanulni mentünk, 2 éven át újságot szerkesztett nekünk, a Gelénesi Híradót.

Nem volt bosszúálló. Megértette és szerette az embereket, és fáradhatatlanul törekedett őket a jóra igazítani.

Gelénesen egyszer, holmi követelőző vezető fejéről leverte a kalapot, mert kalapban jött be a templom előcsarnokába.

Utolsó éveiben egyedül küzdött a kerti munkával, boltba járt, intézte az ügyeket, hisz anyám mozgásrűlt volt.

Sokat fordított angolból – ez nagy magányára utal.

Édesapa Istentől ráért tanításként fogta fel a fogságot.

Érdekes, hogy minden állomáshelyén megírta a közösség egyháztörténetét a bucsai egyházét nem találjuk. Nem volt rá ideje, vagy kedve? Ha mit írt, esetleg elküldte Debrecenbe a püspökségre?

Bucsát az eset megfosztotta egy derék embertől, jó tanítótól.

Jó lenne, ha a bucsai reformátusok nem felejték el, hogy volt egy derék papjuk, akinek Bucsán fordulatot vett az élete. 48 évesen 6 hétre bezárták, megalázták, megütötték, próbára tették.

Egyetlen fénykép van, melyen elég jól látható, a többi felvétel homályos, távoli. Ezen a képen ott áll a nyíltarcú vidám komfirmandusok közt.

1956. május – konfirmáció

Kérem jól nézzék meg a képet, keressék meg magukat, vagy hozzátartozójukat s ne felejték el Őt!

Szorgoljatjuk, vízbe tesszük a bucsai virágcsokrot, mit a lelkész küldött Édesanyánknak.

Nézegetjük a képeket a felújított templomról.

Emlékeinkben kék a templom mennyezete, mint az esti égbolt, megszőrva arany csillagokkal.

*a család nevében Tömöry Márta
2006-07-17*

SÁRRÍTI LEVELEDZISEK.

Egymásnak irogattyák:

Körmöspap, Isvány vésztői és Kajlakesej András bucsatelepi fuharos pógárok — meg keresztkomások.

Űk szették össze és ki is nyomatták
a fentisztelt könyvbe közösbe ;
Csusztatni akarván darabjáért
két koronát a saját zsebükbe.

Bolondnak is megiri ;
Hát még az okosnak !

MELLÉKLETEK
Kutyamiskáról megjelent
újságcikk,
Sárríti leveledzések,
Bucsáról szóló oklevelek,
Anyakönyvekből kivonatok

FURCSA EMBEREK

Minden közösségben található olyan emberek, akik különlegességükkel kitűnnek a többiek egyhangúságából. Ez nem feltétlenül külsőségekben jelentkezik. Belső tulajdonságaival is feltűnő egyéniségnek számítanak egyesek. A falu bolondját mindenhol nagy tisztelet övezte, még akkor is, ha gyarló tulajdonságaiért a többiek céltablájává vált. De kitűnhettek a különleges képességgel, furcsa adottsággal rendelkező személyek is. Furcsa emberek szinte minden faluban, minden településen éltek, hát miért éppen Bucsa lenne kivétel ez alól.

A legérdekesebb bucsai ember annyira különleges volt, hogy még a megyei lapban is cikkeztek róla s ezáltal valóban nagy hírnévre tett szert. Furcsa viselkedése még mai szemmel is nagyon érthető, sőt leleményessége még a mai embert is elismerésre készteti. Mégis csodabogárként kezelték a környezetében.

Álljon itt a róla megjelent újságcikk tanulságként és természetesen dokumentációként:

Pusztai remete

– A kunhalom lakója –

Ha nem feltétlenül megbízható kézből kapnók a hírt, el sem hinnők, hogy olyan furcsa ember létezhetik még a mai világban és épen itt Békésmegyében – mint a kiról alább van szó.

Egy modern különc él a bucsai határban, ki az emberektől elzárkózva, 20 év óta egy földbe vajt putriban tölti napjait. A troglodyok egy kis kutya társaságában éldegél s remete lakából csak akkor kerül elő, ha erre szükség kényszeríti.

A neve: Szentpéteri János, s azon települők közül való, kik először szállották meg a mai Bucsa község területét. Az a hír van elterjedve, hogy szerelmi csalódás üzte örömtelen remeteségébe. Életének ezen szomorú epizódja olyan hatást gyakorolt rá, hogy az emberektől megundorodva, a pusztaságba vette ki magát, hol egy régi kunhalmon üreget ásott, azt nádtetővel beborította s itt élt nagy egyedüliségében hosszú évek óta.

Élelméről úgy gondoskodik, hogy a putri körüli földterületet felássza, gabonával beveti s midőn az aratás ideje bekövetkezik, a termést apránként takarítja be. A kőkorszakbeli emberhez annyiban is hasonlít, hogy a learatott gabonát saját maga által kiesztelt kézi-malmon őrli meg, s az így nyert korpáslisztből süti kenyérét.

Külseje nagyon igénytelen, alacsony, vézna termetű, arcát övig érő bozontos, vöröses szakáll borítja. S bár sok nélkülözésnek van kitéve, mégis némi

jólétre tett szert. A rétvilág pusztulásával olcsó pénzen néhány hold földet vásárolt s ennek jövedelméből egy kis pénzecskeket gyűjtött össze. Vagyonkájának azonban nem sokáig örülhetett, mert egy gonosz ember évekkal ezelőtt rátört, mindenéből kifosztotta s nehogy árulójává lehessen, kezét-lábát összekötözte. Napokig feküdt így tehetetlenül a putri földjén s már az éh-halál kerülgette, mikor egy arra járó földműves a kis kutyája keserves vonítására figyelmessé lett s kellemetlen helyzetéből kiszabadította.

Ettől a perctől fogva még gyanakvóbbá vált s hogy a váratlan megrohanások ellen védekezhessék, revolvért vásárolt, azonkívül egy titkos rejtek utat vajt a halom oldalában, hogy azon kellő időben elmenekülhessen. Bizalma egyedül Nagy Ödön bucsatelepi községi jegyzőben van, kinél olykor adófizetés végett megjelenik. Mogorva arccal olvassa le azt a csekély összeget, s aztán sietve megy ki a pusztaságba, hol nem kell emberekkel érintkeznie.

Így írt róla az újság. De mint tudjuk, egy hírt többféleképpen lehet elmondani, értelmezni, s leírni. Sőt lehet azon változtatni, csiszolni is.

Ezt a Szentpéteri János néven emlegetett¹ bucsai lakost közvetlen környezetében egyszerűen csak Kutyamiskának hívták, nyilván különleges életmódja miatt.

Egy másik írásban is felemlítik külön emberünk életmódját, viselkedését, de teljesen más alapokra helyezve körülményeinek kiváltó okát. A „Sárréti levelezések” című kiadvány, Riegel Zoltán nyomdájában Szeghalmon készült. Ebből álljon itt az a levélrészlet, amelyben a mi Kutyamiskánkról tájékoztatja Kőrmőspap Isvány visztúi ides komáját Kajla Kesely András bucsatelepi hejjes pógár:

Levél Bucsából

Kőrmőspap Isvány ides komámnak Visztúbe.

Szegíny embernek szegíny a sora! Ezen a legigazbbik nótán mulattunk pünkösöd másodnapján a Kutyamiskával akibe bele kéne ótani a kentek görög urát mer ezis kegyetlen okos ember ám! A földbe vajt a saját 3 hód jussán egy nagyfene méj jukat három kijáróra és abba lakik. Ezir híjják úgy hogy Kutyamiska.

Ugyesett a sor innep hétfűjén, hogy beníztem a tőkinalábú zsidóho ekkis szíverősítő eránt és ottanáltam Kutyamiska komára. Ű is italozott megis kinált, 40-est használt, én is kírtem egy 5ödrészt a

¹ Mint a későbbiekben kiderül, valódi keresztnéve azonban nem János, hanem Mihály volt!

óvanasbul, oszt nyelegettük meg beszélgettünk a fűdnípe nyomorúságáról. Ippen jelenleg vót a kend levele, akibe oktattya kendet az ottvaló görögur a husevésrül való leszokásra, hát felolvastam Kutyamiskának és kértem mit szól hozzá? A jobbkezivel 3szor végigcirógatta a rútveres szakállát aki kődökig ir neki és úgy áll üsszevissza, mint a jégverte vetís, mer abba még sohase tett a fésű meg az olló sem kárt. Hát mondom eszta szakállát 3szor megcibálta gondolkozás miatt, – Így szokta! Asztmeg aszonta, hogy marhaság nem enni húst. Lám a rókátul tanultam és a kovártéjkészítést, – mongya, a peig csupáncsak hússal il és mégis mennyivel erősebb a csigabigánál ahogya füvet eszik. Eraszóra irgalmatlanul meghúzta a flaskót és osztán felém nyuttya, – bekaptam aki benne vót asztán odaszóltam Jáfetnek, hogy hozzateli. Kutyamiska komának megraggyant a gunár szeme, odacsap az öklivel az asztalra és aszongya hogy 1 féllitrit azonfelül zsidó! Hozták – ittunk.

Sokáig níztiük a földet szó nekül, de mikor megest ittunk, aszongya Kutyamiska, hogy nem il e világon senki oj könnyen, mint ü, pedig húst is eszik, bort, sert, pájinkát is iszik. Vigigniztem rajta hogyhát hogysis ilhetne ojan könnyen mikor az rongyos ebenlógójából százhejt is kiláccik a testye, azis fizfavesszővel van derekára kötve és ebbül, megegy másfélöles karóbul áll minden ötözettye. No van még valami útfélen tanált kalapja is, de arra nem miltó ránízni ojan gyatra. – Megint ittunk.

Lássza kend komám szólott Kutyamiska amint az-az átkozott Petrijegyző, akit a – feketefene nesajnájik megenni – valamikor lefoglalta adóba vagyon gyanánt a méhesemet, hát bánatomba megittam másfélitter pájinkát és attul támadt világosság az elmémbe. Így montam magamba, hogy ha mán mi csak a föld felett van azt elvehetik a szegínytül, hát elásogatom a méheimet a föld alá úgy, hogy onnét járjanak ki, de a jegyző még pápaszemmel se sejt-hesse meg őket. Nemis licitálták el az én méheimet máig se, pedig mind meg van. Ittunk!

Mikor a földalattvaló méhest csináltam iccaka, láttam egy rókát, aki ippen ojan veres vót mint én, – jukból kibújni. Megvizsgáltam a háza tájikatés mereaz háromfele nyílott, szörnyen hejbenhagytam. Ha az egyiken idegen gyün be ü kiszalad a másik kettő közül valamelyiken. Sem szél, sem az eső nem háborgattya. Télen meleg, nyáron hűvös a lakás, ijét ípítek magamnak. Ugyis lett, jó is lett. Erre osztán megint nagyot ittunk!

Hátosztán komám mondom Kutyamiskának, – niha nagyese nem hajtya ki kendet a föld alul? Aszongya hogy erre is gondolt és csinált egy szint akinek gazbul a teteje idebukik ojankor. Ami kis gabonája terem a birtokán asztis a föld alá horgya mint a hörösög. Egy nagy fatiüt kivísett mozsárnak. Abba maga megtöri a búzát, tengerit és zsarát tűzön po-

gácsát süt belőle. Kiis huzott kettőt a rongyos ebenlógó zsebibül. Az egyiket nekem ajálta, beleharaptam de jó maksolt, – oszt megint ittunk meg telihordattuk Jáfettel az üvegeket.

Hát kend ippen semmi adót nem fizet, kértem Kutyamiskátul? Nem én mongya ü, mer nem tunnak nálam foglalni. A lakásomra sem akadnak, de ha rá akadnának, ott se lelnek semmit. Aztán ha bebújnának az egyik jukon és elsomfordálnék a másikon.

Ez az okos ember ides Isvány komám. Így kell kifogni a nímeten!

Megintelen egyet rántottunk a üvegeken és mivelhogya a kajlafejű cigány nagyon szaporán pengette a húrt, hát intettem neki félszemmel. Avval elkezdttük aszt dalolni Kutyamiskával, hogy aszongyahogy – szegínyembernek, szegíny a sora. Így tött el az Innep! Mosmeg jó egissíget kívánok kenteknek és maradok a

kend igazi jó komája
Kajla Kesely András
bucsalepe hejjes pógár

Míg az első írás szerelmi bánata miatt visszavonult remeteként mutatja be Kutyamiskát, aki különcsége mellett jó adófizető polgár, addig a második – melyik a hitelesebb, nem tudni – éppen az adóhatóságok iránti gyűlöletből kényszerül föld alatti lakhely kiépítésére. A valódi okok mik voltak, ennyi idő távlatából pontosan meghatározni nem lehet, mindenesetre jól mutatja, hogy a nép egyszerű fiában mindig is visszatetszést keltett az igazságtalan adózás. Ebből kifolyólag természetesen mindenki helyeselte az olyan tetteket, mellyel az adóbehajtók orra alá borsot törtek.

Az újságcikk a Kutyamiska eredeti nevében is téved. Azt olvashatjuk benne, hogy Szentpéteri Jánosnak hívják. Felvetődik a kérdés, egy János nevű miként lehet Kutyamiska, miért nem Kutyajános? A választ megkaphatjuk Kajla Kesely András egy későbbi leveléből. Ebben azt meséli el Vésztön élő komájának, hogy miként jártak utána annak, Kutyamiska meg lett-e keresztelve, avagy nem, mivel ő azt állította, hogy arra ő bizony nem emlékszik. Egy népes csapattal elindulnak a keresztlevél megkeresésére. Az ivócimborák a négyujjú Jákob zsidó kocsmájából indulnak el a kutakodásra. A kis csapat a következőkből áll: szuszka faluszája Cser Imre, a medve formájú Szujó Matyi, a fűrjfogó Nagy Sándor, valamint a levélíró Kajla Kesely András hejjes pógár, fuharos és réformátus s természetesen a főhősünk is, a keresztiségében kételkedő Kutyamiska. A fűzesgyarmati pap jó szívvvel fogadja az enyhén ittas és vidám társaságot. Miután megtudta mi járatban vannak nála, hát „Elévett egy ménkü nagy könyvet és tisztára kiolvasta belőle, hogy Kutyamiska igaz neve

Szentpéteri Mihály, született ekkor - meg ekkor és valósággal meg lett keresztelve törvényesen.”

Ez már egy hihetőbb változat. Ezek szerint a valóságban Szentpéteri Mihálynak hívták Kutyamiskát.

Mindkét ember különleges volt a maga idejében. Kutyamiska külön életmódjával, Kajla Kesely András pedig híressé vált levelezésével, melyben tulajdonképpen Bucsát és a Bucsán élő emberek mindennapjait mutatta be. (A levelezés teljes anyaga a következő fejezetben megtalálható!)

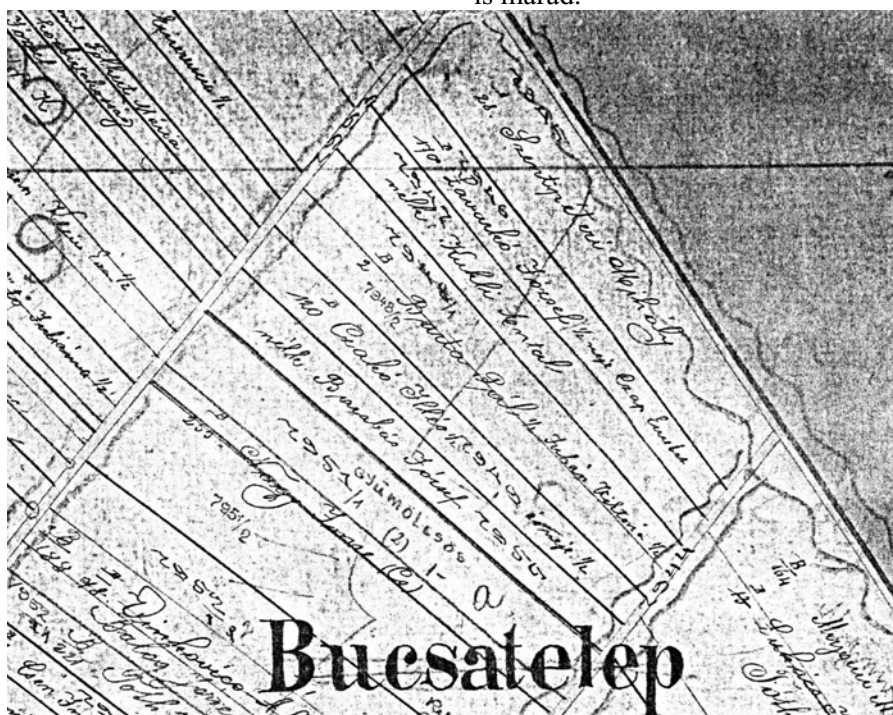
Természetesen egy kutatás akkor hiteles, ha az eredményeket eredeti dokumentumokkal tudja megerősíteni. A fenti történet főszereplője is itt élt Bucsán, tehát mindenképpen kellett olyan nyomot, dokumentumot találni, ami ezt igazolja. Mivel a bucsai anyakönyveket csak az 1900-as évek elején kezdték írni, így itt hiába is kutakodtam volna személye után. Beszélgetéseim során talákoztam olyannal, aki hitelt érdemlően mesélt róla. Ez már egy jó támpont volt. Ezek után már jobban bíztam abban, hogy nem egy legendáról, hanem egy élő személyről van szó.

Megerősítést, és hiteles dokumentumot a szeghalmi Földhivatalnál sikerült találnom. A Bucsáról készült kataszteri birtokvázlat (1907) térképrészletei pontosan meghatározzák az itt élő emberek földjeit, birtokait. Az egész határt, valamint a község belterületi részét is bemutató térképen megtaláltam Szentpéteri Mihály földterületét is. Ráadásul két telek is szerepel az ő nevéen. Ez a két házhely egymással szemben található. A térkép szerint tehát Szentpéteri Mihálynak két telek is volt Bucsán, mégpedig a Bogárzói szántóföldnél, a mai temető mellett. Ebből azt is ki lehet következtetni, hogy

nem lehetett azért olyan nagyon szegény ember, mint azt az írások alapján gondolhatnánk.

Az írásokban szereplő kunhalom viszont lehetséges, hogy nem is létezett, hiszen itt a környéken a régészeti feltárások se jeleznek semmilyen dombot vagy halmot. Viszont az elbeszélések szerint, igen csak különleges volt a házikója, melyet a gyerekek, – de még a felnőttek is – messzire elkerültek. Nyilván külön viselkedése, extrém magatartása miatt kényszerültek az embereket a kellő távolságtartásra. Ha csak az újságcikkből és a „levelezések”-ből kiolvasható jellemzést vesszük alapul, akkor rádöbbenünk, hogy egy olyan emberre találtunk, aki a környezetétől eltérően, különleges módszerrel próbálja saját akaratát rákényszeríteni a hatalomra. Mint kitűnik – sikerrel. Sikerrel, hiszen külön magatartása miatt a hatóságok se zaklatják, és az adót is úgyahogy befizeti. Senkihez nem kötődik, ugyanakkor éli körbepátyázott és öncélú életét. Bár senkit nem bánt, viselkedésével senkit nem zavar, mégis távolságtartók vele az emberek. Miért? Talán azért, mert őt és személyiségét egyáltalán nem értik meg. Mert személyében tulajdonképpen egy csendes, néma lázadót ismerhetünk meg, aki nem tudja elfogadni a szegényeket sújtó visszas törvényeket. Felfogását, elképzeléseit senki nem támogatja, senki nem érti meg – így hát egyedül marad. Magányos harcos lesz, aki kis huncutságokkal, mókásnak tűnő trükkjeivel lázad, s boldog, mert tudja – és csak ő tudja – hogy kis forradalmát siker koronázza.

Mindenki ismeri őt s mégse tudnak róla semmit. Itt él Bucsán az emberek közt – egyedül. A magány, az elzárkózás a legjobb védőbástya – s halálág az is marad.

A legfelső telekrész tulajdonosa jól olvasható: Szentpéteri Mihály

LEVELEDZISEK

Ha beleolvastunk az alábbi levelezésbe, bizony sokszor fogjuk feltenni magunknak a kérdést, miért nem értem, ha magyarul van írva. A válasz egyszerű. Az egyszerű parasztember megtanulta a betűket, az írás csínját-bínját, és papírra is veti gondolatait. Ezek viszont a saját környezetének nyelvjárása és kiejtése alapján történik. Így ne lepődjünk meg bizonyos szavak egybeírásától, a különleges szóhasználatától. Egy idő múlva meg lehet szokni ezeket a furcsaságokat, s ekkor már valóban bele tudjuk élni magunkat az 1900-as években élő bucsai Kajla Kesely András mindennapi problémáiba, melyeket megoszt ideskomájával a vésztői Körmöspap Isvány fuharos-sal. Tulajdonképpen annyi az olvasó feladata, hogy a régen használt szavakat, kiejtéseket visszafordítsa a ma használatosra: magyarról magyarra.

A levelek olvasásakor felmerült bennem egy kétség, hogy mindezt tulajdonképpen nem is két parasztember írta egymásnak, hanem valami újságírói, írói fortély alkalmazása a könyv kelendősége szempontjából. Ezt azért gondolom – természetesen nem biztos, hogy igazam is van – mert a szövegben előforduló kifejezések kissé erőltetettnek tűnnek. Erre egy példa, mely így került a könyvbe: „...*akita Zuristen ilteszen...*” Ha az írástudó ember – legyen az akár egy bucsai parasztember is – megtanulta a betűvetést s ezzel párhuzamosan azt, hogy az Isten nevét nagy betűvel írjuk, akkor bizonyára soha nem felejt el az írásmódot akár Úristennek, akár csak Istennek tiszteli azt. Ha tudott írni, olvasni, akkor nyilván – akár az imakönyvből, akár a Bibliából – mindig is előtte volt ez a szó, tehát nem hiszem, hogy ezt bárki is el tudná felejtani. Gondolom a tanító is vallási alapon végezte az oktatást, s akkor megint csak a helyes írásmódra tanította diákjait. Ezért a „Zuristen” írásmód kissé erőltetett módon próbálja meg eredetivé tenni a szöveget.

Még egy érdekes dologra azért hadd hívjam fel a figyelmet. A leírt szöveg tulajdonképpen olyan szavakat, kifejezéseket használ – sokszor szinte tájszó-lás jelleggel – mely abban az időben ezen a területen volt használatos s jó néhányat még ma is használnak, bár ezeket csak az én „idegen” füleim érzékelnek. Egyik ilyen az í-zés. Például itt van a szíp=szép, vagy az egissig=egészség szavak használata. Beszélgetéseim során egy idős bucsai aszszony azt mondta nekem:

– Úgy szégyellem, hogy mi ilyen csúnyán beszélünk.

– Miért beszélnének csúnyán? – szegeztem neki a kérdést.

– Mert mindent í-vel mondunk. – volt rá a válasz.

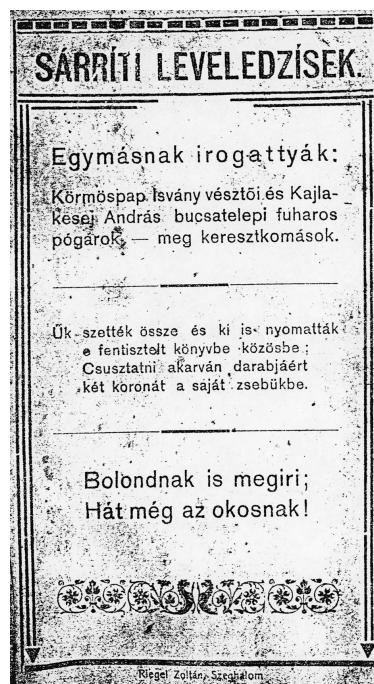
Erre én megnyugtattam, hogy ez nem így van. Nem így van, mert szerintem ha egy-egy vidék önálló nyelvi kifejezésekkel, hangsúlyokkal, esetleg tájszó-lással rendelkezik, az csak azt mutatja, hogy milyen gazdag is a magyar nyelv, hiszen tájegységként, vidékenként változó és önálló a nyelvi világa. Ezt a sokszínűséget hosszú ideig meg kell őrizni, hiszen ez teszi széppé és különlegessé nyelvünket nemcsak Európában, de az egész világon

Mindenesetre akár hangulatilag, akár történetileg szemléljük az alábbi sorokban leírt eseményeket, bizonyára a kor szellemét, a környék hangulatát vetíti elénk. Ehhez természetesen hozzájárulnak a szövegben található különleges szavak, kifejezések, melyek talán ma már idegenül hatnak, de abban az időben természetesek és mindennapiak voltak. Egy nyelvész számára is nagy kincseshánya ez a szöveg. A helyesírási eltéréseket, hibákat be lehet annak tudni, hogy az egyszerű ember csak úgy vetette papírra a gondolatait, ahogyan azt az élőbeszédben használta – nem törődve azzal, hogy az egy vagy két szóból áll.

Most pedig álljon itt a

SÁRRÍTI LEVELEDZISEK

szövege oly módon, ahogyan az eredeti kiadványban szerepelt.

A kiadvány borítója

Levél Bucsáról.

*Kelt levelem az bucsai ujülsiben
1900-ba nagy Boldogasszony¹ havába.*

Tisztótt ujságlap Úr!

Jó estét kívánok! Az minapában, az jó ősön, mikor az házhely eránt egy kis sorom lévén, bent vótam az illetékszabálynál meg az telekkönyvbe, bekukkantam abba az műhelybe, ahol a kalendáriumot árújják, meg a föld népit sanyargató billéták nyomódnak, a mijenekkel az jedző úr tisztelget az adó vigett. Meglémitáltam azt a festikes masinát, a miből olyan gyorsan hull az nyomtatott irás, mint az rostából a mag. Ott is csak azt tapasztalványoztam és az én csontvágó eszemmel, hogy hunczut a nímet, teczcik tudni.

Hát aszongya a könyvpektor úr, hogy mán ezután ujságlapot is fábrókálnak azon az ördögmasinán, a mékbe kiírják, hogy mi esett Bucsán, meg másutt. Na majd meglátom, gondútam, mijen lesz az.

Hát azutátul fogvást várok de ujságlapot még nem kaptam Szeghalomról, csak egy fizetés erányába tisztelő ératot az kiráji körjedző úrtól. Hát ha a király öfelsége jedzője mit tisztelget engem fizetés eránt.

Hát mondok csak várok csak várok mi lesz már azzal az ujságlappal, a mék Bucsáról kijírja az dolgok minémiségének álláspontját.

Mert nagy dolog esett Bucsába az új ülsibe jazaz hogy Afrikánus országba jaz buroknál. Verik az burok az ángilusokat magyar miskákosan, mert hogy ott van köztük Lesták Miska Bucsáról. Mindég montam én hogy burokba született az a kölyök, nem oda került a burok ujülsibe, agyabugyalni az ángilius plundrát? Verjed Miska, verjed! Errül ismerék rád, hogy az én nevelisem vagy. Ládd most veszed hasznát, mikor az eke mellett úgy szíp jóakarattal megérdekeltelek az isztikével, megtanultad, hogy verd az ellensíget.

Hát tisztótt ujságlap úr. Írja ki abba jaz szeghalmi firis ujságjába az Lesták Miska dicsóségit, mejet hozott Bucsára meg a szíp magyar hazára ott Búriában, szerecsen országban, hattudja meg az velág, hogy Lesták Miska ott termett, az hol az bucsai ujülist leültették.

Egyebet most nem írok, hanem majd máskor is tudatom az velág sorját Bucsából, mert itt a velág közepe mióta, Lesták Miska búriába vitézkedik és térdig jár az dicsóság rózsájába.

Jócczakát kívánok mindközönsígesen

Kajla Kesely András
ujülesi pógár és réformátus

Levél Bucsából

Kelt levelem mesmeg akkor és itt.

Tisztótt ujságlap Úr!

Ne te nye! mit látnak szemejim? Benne vagyok az ujságba. Én la! Kajla Kesely András Bucsából az ujülsibül. Na sosem hittem, hogy az én paraszti betüvetisem oda betsüljék. Köszönöm szípen a tisztótt ujságlap urnak ezt is meg azt is, hogy betses személyemet megatreczolta egy ujságlap erányáig, nem kívánom ingyen, fizetője lések az taksának az büjti vásárkor egy pár kövér kappany kipibe, mer hogy a píz mag kevis.

Hát erányos kis ujságlap ez az Szeghalom és Vidéke, mer hogy nemcsak az értékes emberekről adja fel a szót, hanem a magamfajta ember érását is érvényesíti.

Látom belüle, hogy nemcsak Bucsába az ujülsiben történik valami, hanem másutt is.

Szeghalmon papot választottak. Hallom, hogy a földi níp Tétsi Jósep urat karolta mir azir mert hogy hát jó szavazatja van, meg hogy szíp szál legény is. Szerettem vóna látni az fotyografiáját a méket a földi níp körének küdött, na maj meg látom az maga valóságába, hogy kit fogadtak meg arra a birre a mékre érdemes megválogatni az embert.

Óvastam, hogy a tekéntetes főszógabíró úr ugyancsak fegyelmeteskedik a közsínházán. Embrem! Vót találkozásom véle betses személyileg itt Bucsába, mikor a községi indzsellérrel az ujülist kiczérkalmazni kin vót. Erányos éfíju uri ember, velem is parolázott, mikor megtudta, hogy én vagyok a palizsmája az ujülsinek.

Azt is óvasom, hogy nincs elig rendőrije az közsínegnek. Én azt hiszem, hogy az rendetlenség sok és az rezenérozás. Na itt Bucsába az jedző úr is elvégez mindent, mert hogy azir tartjuk.

Érja az ujságlap azt is, hogy az közgazdálkodás és közművelődés erányában dógozik. Hát közgazdálkodnánk mi is, ha vóna mibe, de hát erre felé az tekéntetes Rákóczi úr uralkodik², így oszt egyelőre csak az ü napszámján közművelődünk.

Szeretem, hogy Kossuth apánkrul is megemlíkezett az ujság, mert hogy hát most is nyuzza még az magyart az nímet, az többit teczcik tudni. Ílódik az zsérunkon, kovótát követel az ebadta. Hát ha szípen kir, aggyuk meg neki, hattugygya jaz velág, hogy mink tartjuk az ilhetlent.

Sok előfizetőt meg jó 'gissíget kívánok.

Kajla Kesely András
ujülesi pógár és réformátus

¹ Szeptember hónap.

² Rákóczi Lajos uradalmi tisztartó Bucsán

Levél Bucsábul.

Adj' Isten jó napot!

Tisztót ujságlap Úr!

Zúg az földi níp, mer hogy az már régi jussa, de meg nem is ok nekü.

Eddig míg csak az legínyek elejit vittik el, ha jaz tsászárnak nem vót katonája, hogy az nolta szerint ,asirozzik a Ferencz Józsep rezes bandája után. Nem vót az elíg az földi níptül, hogy odajadta jaz kenyírkeresőjit, hogy az ides anya három esztendejig hullajtsa az szevére könyveit az fija után?

Mármeg elviszik a tsetszopókat is mint a vér-szopó Heródes király idejibe. Viszik őket Gyulára, az megyére.

Eddig csak lúkötókat meg tolvajokat, gyilkosokat vittik oda, most leszakajtják az ides anya emlőjirül az síró magzatot, hogy hasadjik meg az széve az ártatlan kicsinye után.

Na je mégis sok. Már ezir zughat a földi níp.

Az jedző úr, a ki jaz hét éven aluli süvölvinyeket konszipiziózza és békassálja, azt mongya, hogy nem tömlöczre viszik azokat az ártatlanokat az megyére, hanem dajkaságba, hogy felneveljék az hazának meg az társadalmulatnak hasznos tagjajivá.

Már akár hogy van én nem hagyom jóvá ezt a mai Heródeskedést. Nem kell az földi níp gyermekeinek módi dajkaság, mer már hogy most is sok, benne az urhatnámság.

Nem kell elkínyeztetni a földi níp gyermekeit: felnőtt az eddig is az ides anya térgyin meg kebelén, nem kell annak csuszli, hanem az ides annya teje, elég keserű annak kisőbb az más kenyere, mir fosztyák meg attul a miről az nolta olyan szipen mondja, hogy Ídes vót az anyám teje.

Ha már olyan nagy gondja van az megyének az szeginysigre, hát adjon itthon jaz anyának megilhetist. Vagy ha itthon kiagygyák dajkaságba, hát ügyeltessen is fel rájok ne csak érásilag, hanem valóságkipen is, a mék gyermek hóheroló, olyannak ne agyanak tejeltetisbe magzatot, hanem olyannak a ki jó gyermektartó.

Az jedző urat meg nevezzik ki gyermekkapitánnak, majd számon tartya jaz, hogy kik születtek, meg kik nem születtek, hogy dajkálják, meg hogy nem az földi níp iját-fiját, mer hogy a magáé felül még rá is ir.

Nem tom ki kanalizott bele jaz levesembe, hogy az tisztótt ujságlapnak az in hirem és tuttom nekü megirta, hogy ipül Bucsa, hogy községházánk lesz korona irtikben meg a jedző urnak is két ház meg egy pitar.

Hát ugy leszen az, ha jaz Rákóczi úr is megnyitja jaz uraság bugyillárisát, mer, hogy mi tülünk tsak tsordul tseppen de onnan zsákkal telik.

Az fentisztelt koronáruul jut eszembe, hogy már nem szabad beszilni forintba meg krajcárba, hanem tsak koronába meg fillérbe.

Na mán én tsak forintba meg krajczárba halok meg nem korona irtikbe, mer hogy forint vagy korona, krajczár avagy fillér: egy kutya jaz, tsak ugy lesz az ezután is, hogy píz beszil kutya ugat, forint vagy korona, nem ir az egy fityinget se na nints, mán pedig az pizzel ugy van az földi níp, hogy inkább nints, mint van.

Jelentem, hogy az kappany a kit előfizetsigbe igrtem hézik, mire beviszem illő alázattal, tul hézza az negyedeivi 2 koronát, hogy hány fillérrel, maj meglémétájja jaz asszony. Addig is vagyok tiszteletvel itt Bucsába

Kajla Kesely András
ujülési pógár és réformátus

Levél Bucsábul.

Kelt levelem ma és itt.

Tisztótt ujságlap Úr!

Nyakig vagyunk az lében itt Bucsába, már hogy az latyakban, mivel hogy az ideji hó ugy elment mint a tavalji, pég hát rövidesen időváltozás lesz mer az tyuk szemem igen csentalankodik. Az pitar ajtón tul alig tud menni a zember, hát ez levelem is egy kálvinista varnyutúl küldöm, lújje le az könyvpektor úr, ha leveledzés óhajt Bucsábul.

Az legközelebbi kipviseletben – mert hogy én is az kössig kipit viselem – intreperálni fogom az jedző urat, hogy pallózódjék az közsíg vagy aszfald légyen abbúl a sok közköttöbül amit az föld nípe fizet, igenis.

De intreperálok azeránt is, hogy zártéri kút fúrúdjik, mert a zudvari kútakba ojan bakczélusok teremnek, mint egy bélka, csakhogy nincs lábaji. Rígen ugy hittük azt, hogy vizi bornyu, de az urak kitekertik ennek is a nyakát, hogy né tuggyá az föld nípe mit iszik.

Óvasom az ujságlap legutóbbi betses számába, hogy Darálni miniszter úr únagymíltósága telepítvényez. Helyös. Ajánlom széves figyelmébe betses szemilyisigemet is. Az Kajla Kesely faméliával nem vall szigyent, csak az adót ne kirje, meg a föld árát, az többit bézza csak rám. De bennem csángót nem fog. Ha hazafias szempont vezérli, maj megmutatom én neki, hogy mit tud 48. a méket átszenvettem mint őrsereg Lippánál, ahol téz nap rostokoltunk a hazáér.

Különben nem telepedzek többet he tyukval kalátsval ketsegtetnek is, igenis.

Itt Bucsába is igrtek eget földet mikor itt telepítvényeztem, a zég az meg van hanem a föld az ugyan csekí.

Füzes-Gyarmat vóna a zides anyánk mint anyakössig, hanem csak mostohájul bánik velünk,

pedig Bucsa ides jánya vóna, hát több hozományt is adhatott volna, mikor nagykorusította. Aszszongyák, hogy az kössig most nem ír rá az anyáskodásra, mer a jedző urak párosviaskodnak. Ezt nevezik oztán Gyarmaton közbikességnek.

Hétszázhatvanhárom! Morgézomattát! Hát így mutat az ides anyánk jó példát a jányának? Ides éfiyu barátom, Tekéntetes főszógabiró úr! közigazitsa el mán ezt a buros állapotot, amékről a se tuggyja jaz emberfija hogy sor-i ez vagy állapot.

Ezek az interpelácziójim a tisztótt ujságlapba, melyek után vagyok tiszteletvel

Kajla Kesely András
ujülési pógár és réformátus.

Levél bucsábul.

Kelt levelem, pénteken itthon

Tisztótt ujságlap Úr!

É nem tudtam gondóni, hogy mi a fékom lett a muttkori levedzésemmel, a méket az kálvénista varnyura béztam, hogy ojan soká gyütt ki jaz ujságlapba.

Mán azt hittem, hogy Fűzes-Gyarmatába pukantotta le egy duéllomos puskás – mer ott már a magamfajta paraszti emberek is párosvéaskodak a mint hallom. Vagy azt hittem, hogy könyvpektor úr ros z puskás, pég hát katona vót, a mint mondá a sárga rigó regementnél; vagy hogy haragszik, mert restáns vagyok az ujságlapi taksával, mikint az adóval. De hát csak megnyugottam, mikor az kézi érásom kipengálványozását megszemlélttem.

Az taksát az megigirt kövir kappanyt béviszi az asszony, mihejt járványos lesz az út, kamatba megpótolja egy tojó ruczával.

Óvasom az ujságlapbul, hogy az én fűszógabirómnak mijen jó étvágyai van, hogyebédelgeti, fölöstököli, tsemegézi az jedző urakat; vájjik kedves egissigire neki is, meg nekünk az föld nipinek.

Láttam vasárnap Tétsi Józsep urat is. A szavazattyait hejesitem, hanem hogy bornemissza, azt nem, mert Pál apostol is azt mondja, hogy ilj kevés borral az te egissigedért; hát én csak üvele tartok. Azir is sajnálom, hogy a bankétázás Talpasnál elmaradt, mert én arra is tartottam mán az torkomat, hogy igyak egyet az egéssigiirt. Így osztán csak edj pár uj tsidmával cseréltem ki az rigi viseletes Vájsz szuszternél; ez a szent napi emlikem az papi bemutatórul.

Na, hanem Mázsási perécepter úr is megjárta az Csénossal, a mint óvastam. Sajnálom, mert az Csénos az én nevelisem, az szeghalmi szabadságon adám el Vincze Pap gazdának tsikó korában száz pengő forintirt. Fájín egy paripa vót az a Csénos

akkoriba, sajnálom, hogy vinsigire czélgány kézre került.

Ezzel bévzárom sorajim és megyek lerántani az süldőmet, mer hogy maródit jelentett. Vagyok erányos tiszteletvel

Kajla Kesely András
ujülési Pógár és réformátus

Levél Bucsábul.

Kelt levelem, helybe éhomra.

Tisztótt ujságlap Úr!

Vige a farsangnak, itt a бүt; szegre akaszthattyák a czélgányok a hangi szerszámjokat, mehetnek vájogot vetni avagy tapasztani, nem huzhattya mán senki, hogy aszongya

Kijé jez a tanya, hééé?

Jaz Péter András uramééé,

meg sattöbbi.

Itt ugyan Bucsába rövid vót a farsang, mert hogy csak egy micsodás bál vót az egész mijsiges télen, a mikrül én is bévszámolok, hogy ki ne maragygyik az mulacscság krónikábul az ujságlapbul.

A tanétó úr rendezett egy jótikony bált Mátyás napján a dohánypajtába öt garas belipisi taksával az közsigház javára az nip kedvire; az gyarmati utolsó első malaczbanda huzta keserves vigan.

Jártuk is az kuferczest meg a kállai kettőst bokázván. Magam is meglötyögtetem az öreg anynyokot, hogy megemlegesse ezt a zuri bált. Tustot is huzattam, hogyha mán bál, legyik bál.

Hogy kik vótak jelen, azt nem olyan könnyű itt szerbeszámba szedni, mint azt városi bálokon. Ott vót az egész bucsai kottyválé, megoszt az bíresek, bíresnék, az summások, kukások falamiástól, kutyástul, osztán fűkipen a Dübencs Kata komámaszszony, meg én. Szegye betürendbe az ujságlap úr, mert ahhoz mán én nem tok.

Nigyest azt nem jártunk, mer hogy az magyar ember kettősbe járja, mikor nem egyesbe. Na padrakati az vót, a zurak járták meg az ténsnacscságák, mikor mi kidültünk az kuferczesbül.

Hogy mennyi lett a tiszta jövedelem az közsígnék, nem tom; nekem a zuj tsidmába került, améket az héten viszek be Vájsz szuszterhez, hogy kurájja meg azt egy uj talpig. Az Dübencs Kata komámasszony meg a bál után kapta meg az tiszta jövedelmet a zurátul, az én jó komámtul egy alapos husáng kipibe a mir kaczérkodott velem nagy ártatlanul, de hát az én komám nem érti, hogy az bálban kuriazálnak oszt az ugy dukál.

Így farsangoltunk Bucsába; most már erre tudunk jövő ijenkorig.

Óvasom az ujságlapbul, hogy aszongya rigi vágya tejjesül nem sokára az szeghalmi járás közsigeinek, adóhivatalunk lesz Szeghalmon.

Hát a kutyának vót rá vágyása rígen is meg nem rígen, de nekem nem ésse Bucsának. A zadót is elengednénk vigrehajtóstul, nem hogy a hévatalát.

Mindegy az nekünk, hogy hun őrzik az zserunkból kpréselt adót Szeghalmon-i vagy Bíkisen, csak az az víge, hogy több hivatal több adó.

Óvasom azt is, hogy Técsi Józsep úr az fődmíves munkások köribe tette az első vizitáját, az hun a véstői tiszteletes úr vót az kun kapitánya. Szeretem, hogy karolja az föld nípit, mer hogy az szegínyek által lett az gazdagoknak is az papjává.

De nem büti prédikáció ez az levél, hogy víge ne legyik. Azértan bévrekeszttem tiszteletvel és tenta fogytával

Kajla Kesely András
ujülési pógár és réformátus

Levél Véstübül

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

A mult pínteken, hogy kocsival felvittem az Hájfej zsidó portikáját jaz hetivásárra, hát hazagyüvet a sok cseremorája közül az kasfarba maradt egy zseros papiros, akibül óvastam az kend levelit, a kit hogy irt kend Szekhalomba.

Mízd elmán ídes anyukom mondok Sárinak, még mikinem telik jaz Bandikomámbul. Ír az a zurak ujságjába is. Ehun ki is nyomták ni.

Óvasom oszt nagyfennhagosan a zanyuknak, hogy mikipen járta kend az bálba a kopogóst Kati Dübbencsel.

Jaó soris az komám, mikormég így is lehet kentek felé. Itt nálunk még a sütnivalótök isel fogyott. A sár meg ojan rígen erősködik rajtunk, hogy a Peták-kutyát is ölbe viszem ugatni iczakánkint, pedig bilétát is váltottam neki; mégsincs mifelénk palló, aszongya azfű jedző nem jut, pedighát az azoka, hogy nincs eskütt ember az mi uczánkbul egy se.

Tennapelőtt oszt fagyott valamelyest megse rogyyant alattam, hogy az reggelen elcoczogtam Gorósznál ekkis papamorgóir. Erősítem magamat mondok, mer írok a szomorú sorsomról kendnek, hogy valósággal nem érdemes ílni ez velágon.

A kis szőlőmet is fájintosan megmunkálom mégis bennevan az nyavaja. Aszongya az görögpap Sándorur hogy az fukszia bogár emészti. Nem hiszem én mer nem vót azon bogár csak az jaóisten veri a zembert.

Kommendájjik kend ekkis jaó takarást arrafelé, mer itt felkopik az állunk az gerófi uradalom felől, mikip az szekhalmi atyafiaké az gerófjuktul.

Mer hát mint az ujságbul tuthattya kend itt Véstöbe pusztulunk veszünk, mint az kőtő mondja,

mint oldott kive szíthull nemzetünk az az hogy már az falu.

Czuczulistának is álnék mán csak hozna az konyhára valamit, de hát ugy nízvinezem, hogy az is cseki hévatal itt minálunk. Mer hogy az lármázás-hoz is píz kell egy kis torok öblintőre; a mi kicsi termett az fukszia bogaras szőlőmön, igen a hordó fenekin kotyog mán.

Egyébkip hogy van kend komám az ujülisibe Bucsába.

Ha mán ojan érományos ember lett kend, még megválasztyák bírónak, oszt akkor fel is függesztik, mer hogy avval jár, mejhez hasonló jaókat kívánok kendnek a zannyukkal az Sárival én

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsából.

Körmöspap Isvány ides komámnak Vístűn az bodzásdombon

Na aszt se tuttam, hogy kend is ílmég ídes komám. Aszhittem, hogy ríg elvitte kendet az szentmihály lova, kedves oldalbordájával az Sári komaasszonnyal. Hát íltesse is kenteket az jaó Isten, hogy még számos esztendőig leveledzhessünk az ujságlapba az magunk egissigire, meg az mások ipülisire, mer hogy csak így tuggy meg az közönsig, hogy mikip megy az sora az szegíny embernek.

Ugy írvinezem a kend levelibül, hogy ott sincs jobb világ mi ránk föld nípire mint erre mifelénk Butsába, hogy az fukszia bogár megitta kend elől az bort, oszt most Gorószhoz jár papamorgóir.

Írja kend, hogy nem is gondúta, hogy én ijen pennás ember lettem, hogy még megválasztanak itt ujülisibe bírónak.

Monkend valamit; na de majd is csinyálnék én rendet itt ebbe az fatornyaltan faluba, mer hogy sok panasza ránk a fűszógabirónak.

Avval hogy Márczius 15-dikit ojan nagy lelkesedéssel és erányosan megünnepeltük, aszongya, hogy még nincs elígtive jaz polgári kötelessígnék, azzal se hogy qgyba-fübe dicsirtük jaz jedzőnket..

Meglehet, de mi túlünk szegíny föld nípitől elig ha lelkesedünk az hazáér, meg Butsáér, az többit agygya a ki jobban bírja.

Óvasom a kenlevelibül, hogy felcsapott fuvarmányos embernek s az Hájfej zsidó czókmókját horgya jaz pjaczra. Hát fuharozzik el kendide ecczer

Butsába; de ne úgy mint az szekhalmi forspontos, az veszett fuharos tett.

Aszt kirdi kend, hogy hát hogy tesz az? Na nyifrán; kitalálja jaz csontvágó eszivel, hogy mikip kell píz keresni kevés fáracscsággal.

Jaz mult hetekbe mikor az az roszt út vót, a mikor kend az Peták kutyát ölbe hordta ki ugatni, az szekhalmi fuharos elszegődött két vigécznek téz forintér Ványába fuharba. Ragadt az sár, hogy az szegin párák maj bele dűtek penig még csak az dióhalomnál jártak. Ümm! gondúta jaz szekhalmi fuharos, ha jigy tart ez Ványáig, az bőrükkel számolnak bé jaz paripák. Itt csak az ész segít! Nosza el kezd az első ülisen jobbra balra kapkodni jaz szájával mint az kutya jaz légy után s csattogatja jaz fogajit vicsořítván meg morogván oldalt is hátra is.

Níz az két vigéczt, csak níz, hun egymásra, hun a fuharosra.

Barátom! mi lelte, hogy kapkod az szájával? kér-di jaz egyik.

Nem tom; három hete megmart egy veszet kutya, oszt tegnap óta rám rám jön, – így az szekhalmi fuharos.

Barátom ájjik csak meg egy kicsit – szótt az két vigéczt, azzal vettik az csókmókjokat, le az szekérrül s elindúttak gyalog az vasúti strekken Ladánynak.

Az fufangos fuharos nízett egy darabig utánok, csattogatott, kapkodott az szájával; amikor oszt messzi jártak, jaz markába nevetve visszahajtatott Szekhalomba, mer hogy az birt előre követelvin, az téz forint az zsebében vala.

Hát tanujjik kend az szekhalmi fuvarmányosoktól, oszt jobban megy az sorja.

Ezek után maradok a zannyukkal kennek ides komája

Kajla Kesely András
üjülési pógár és réformátus

Levél Visztúból

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

Meggyüt az úlyság is abbameg az keze érása is kennek Bandikomám a ki hogy meg isolvastam az magam meg az Sári örö mire jelen bolondhónap kolomposnapján estenden.

Hóttigemberkend komám mer áperte megirjakend a zigazat. Hát magamis megírom kennek hogy mink is márcziusoltunk demég vernyugtunkis jaz egyletünkbe mikorhogy a zuj egyházfi kétkanta áfrikai borát – akithogy magátuladott beszedegettünk aprádonként.

Sok itt az baj aszontuk ammasközt. Az szecsői zsidó is ugyád tengeriföldet hogy 14 kereszt buzát kelegy hódtul bevinni rimsig messzirül.

Akithmeghogy beir takarónak nígy ingyennapot szógájjik aratáskor csakisugy veszibe.

Nem destilálom és senkivallását ides komám, dejaszondom ha magyarul az szecsői zsidó hát nem vóna rosszabb.

Az szekhalmi főjedző adjitása is itt vót kiirni hogy kik voksolnak Barabásra. Én fuharoztam naki mega többinek egyhordósert. Adottisa kössiggazdája belüle egypohárral hogyaménkű üssemeg meraszontam magamba hogy ettül tisztára belém kap az gégehervadás bizonyosan. Csakis jobb az bor még ha áfrikai is.

Megköszönöm az szives hívását kennek mán hogy nálluk mennék de nemagya az sor mer mind-étig az keresetet hajkászom, ámbátor az kereset nem hajkász engemet mer vikonyan csepeg az fuhar.

Egyibkipen egészségünk több vóna mint pizünk mit kenteknek is kívánunk én is meg Sári az Jóska gyerekekkel együtt maradván kennek ides komája

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsából

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztúbe az bodzásdombon

Bódog inneplést kívánok kennek mindközönsígesen.

Óvasom az ulyságlapbul, hogy mitsoda nagy ipitisbe mennek kentek elő, reperáltatták az templomjokat, hát rá is fér arra mán egy kis puczulás, mer ha még soká ugy marad ráfikszel a toronjok kokasára az gólja, oszt majd halhattyák kentek, mikor kirdezik, hogy mit tsinál az gólya? az tsókmóiekkal lesznek kentek egy versen.

No ides komám én ugyan megjártam az innep tisztességire. Hát tугyaken nagypinteken estenden mikor mán az tyukok is elültek Gyarmatbul az anyavárosbul két kocsí czélgány-karavánt kisirt az gyorsvezető úr másodmagával Bucsá felé. Én ippig Gyarmatba vótam és Kugler korcsmáros komámnál bizony eltányáztam az időt. Nem azir tугya kend komám mert hogy szíp asszony az komámasszony mán az korcsmárosné hanem hát valami fájin bora van az komámnak. Igy osztán én rám is este lett. No mondok koma elig lesz a jóbul tisztelem kendet mint kutya az verem tetejit – utnak indultam.

Nemsokára az országuton utolirtem az karaványokat akit hátul a gyorsvezető úr kisirt. Mingyár diskurálásba ereszkettünk merhát rígi esmerecségünk van. Hát így beszilgetve lipkettünk Bucsá felé niha niha ugyan elkajátotta a gyorsvezető úr magát mikor egy-egy purdé az utrúl kitért. Igy

osztán haza irtem habár kisőn is. De mer hát este vót a czélgány karaványt behajtottuk hozzám az udvarra nehogy elszidelegjenek.

Mi ketten a gyorsvezető úrral bementünk az pitaraba hol az anyukom czibere vacsorával várt mivelhogy nagypintek vót. Hébe-hóba iszogattunk dehát engem hamarosan elnyomott az buzgóság. Hogy mint vót aztán nem tudom.

Hanem reggel értvén a dógot szörnyű kipeen megijedtem mert hát az uj czifra bundámat a czélgányok pofon ütötték melyhez kenek is hasonló jókat kívánok.

Kajla Kesely András
ujülési pógár és réformátus

Levél Vésztűből

***Kajla Kesely Bandi ides komámnak
Bucsába***

Nem fogott rajtam az kend jó kívánsága, mán hogy bódoglegyik a zinnepen, merugy betanáltam nízni vasárnap reggel harangozás tájba ugy kenyér flöströk után Grósznál, hogy hétfőnestefele másodmagával mánhogy az Jóska gyerekekkel együtt kicsegtetett haza a zanyuk – hogy így megugy.

Noothon oszt bezeg amint ekicsit gyüttem magamho az vaczkon, szörnyen tette a zazon az törvinyt hogyhát valamiszip ember vónék aszonta. Talántán jobbislenne ha kiárendálnám jobbislenne ha kiárendálnám jaz kocsmát – ígyvesztigált!

Csakott dörzsölöm az szemem egydarabig. hogyosztánnem álhattamaz szavadzást hát fütüllábig irdekeltem Sárit, egy fazik mosogató vizvel. Innep van husvétkor mondok legyik neked is örömd anyukom. Ere osztán lett sívalkodás mikintha jaz disznót karikáznák oszt átszaladt Sípósék az szomszidba azon meglocsantva.

Aszongya ja zirás hogynem jóa zembernek egyedüllenni. Én megaszondom hogy niha nemárt.

Mindigcsak azbaj megaz kár komám. Odavanaz kendbundája is aszongya kendaz levelibe. Hát azir hogynem enyimvót csakis sajnálom.

Igy iri bajok a zembert furtonfurt, minknálunk is kireget Oláh sógor a zedházi reperálásra attamisegy huszfillérest legyik jaónapja mondok.

Aszongyák itt hogya zongora is majcsak megnyilikaz templonyba csakazt nemtudom vajon úgyszól a ahogyaz kántornyomja, mánhogy ugynyomja e az kántor, hogy erányosan szójjik mer tuggyakend nemminden muzsikát veszbe az gusztsom. Igymán a zidevaló rezes bandátis ahelyt hogy halgatnám ikáb vizilevest eszek vellával peig asejő mikinthyogaz rézdudasevaló az magyarnak mer akarhogy billegetik rajta az kuferczest megámbátor

magyarul fűnnak is bele az vikonyvigbe hátaztányirosán nimetül gyűnki.

Az tornyunkat is ojan pirosra pingálja egy vikony leginy mintaz honvidnadrág vót. Majkivallottam az dilebidet mikor niztem hogy libegeti az szél ottfent egyszál masztigon akihogy az gombhol van kötve mihöz hasonló jókat kívánok kennekis

maradván ides komája

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsából

***Körmöspap Isvány ides komámnak
Visztűbe
az bodzásdombon***

Nagy örömvél óvastam akend levelit, amejbe értesit sorsa és állapotjárul. Agyajisten kedves egissigire az husvítűnneplis a kit tselekedett ken Gorócznál meg oszt az fija és zannyuka hazavezirilisivel otthol.

Érjaken hogy magoknál festik az tornyot, mir azir mer van, mink is festenénk, de nincs. Minknálunk még csak felekezetyi huzavonázunk mint az tisztótt ujságlap érja. Na szójj szám nem fáj fejem. Nem értam alá a nyilatkozványt sem, a kit az kálomista atyafiak cselekedtek saját őszinte akarattyukbul muszájkip.

Az czoczilista krongrézusra elszándikoztam menni, hogy maj kibeszilem, hogy mikint ál minálunk isaz állapotok mibenlitinek az mivóttya, de hát ithon marattam aszatolni, mer mir hogykell az garas. Különben az fűszógabiró urnak köszönettel szavadzok, a mir nem csendőrrel kuszttonozza az föld nípít az szabadszólásra.

Mútkor bátor beszídemet a kibe tisztóttam kendet ezennel visszazívom, nehogy párosduellumra híjjik ken és jövőbe görcsöt kötök az penám nyakára, ha jókvetlenkedik, mejhez hasonló jókat kívánok kennek is ides komája

Kajla Kesely Bandi
ujülési pógár és réformátus

Levél Vésztűből

***Kajla Kesely Bandi ides komámnak
Bucsába***

Kitapasztaltam az kend levelibül, hogy kendsem kontrektusolt az czuczulistákkal. Nohát én se, mer nem vettem semmi eredetit azegísznek, mivelhogy akiszegin csak szegin az hijába beszilt ott Pardígbálint közgyámuramis sok minden jaukat.

Nem irdekel az szerencse csak nimik ember ugy mint az mink kántorunkat, aki hogy nagy pizt nyert a lutrin.

Mégis mikor kértem túle hogy hova teszi az sok kincsit, hátszonta, hogyidadja felesbe nekem hajelhozom.

Igymán kitesvagyok azdologba mernem tudom hová ki menni jaz pizir. Ú se monta meg!

Pizes sógorhol is elgyütt azladányi Ádioszthogy mekkóstolta az sógormagafözte kisüstipálinkáját szilvábúl, hát azonhelyt megvettülle budaipizen egy hektográmot. Keresnek meg a zidevaló Ebstánt hitta el. Azosztán elismert alákezelní Ádiér ighát nyugtonvót az sógor mer kezibe vót a zirás.

Az pájinkát meg kiadta Ádinak hordóstul de szegelt azkét likjára kétnégyszögletű báldogot hogy aggyák fel az vasutra Ladányig.

Várta Pizessógor az pájinka árát mindennapokon. Demivelhogy nemirkezett hát megin továbbvárt.

Eczeroszt oan levelet vittneki egy kulimázos vászonyba Fődesi koma jaz vasutrul hogy válcsaki asztazegy hordópájinkát akihogy nekigyütt Ladánybul.

Kilenczfelé nizez pizessógor ere a szóra oszt váltig monta hogy nem pájinkát vár ű Ladánybul inkább pizt de aszonta Fődesi hogy ű túle lehet az hordóba piz is csak írja alá az sógor ja reteczet hát kitelen aláírta.

Még éhomra kikoczogot sógorom az vasuthol hogy megnizi jaz irkezmint. Hát ahogy az maktári kanbakter mutati neki jaz hordót sokáig vigyázta. Saját üvé vót az hordó valósággal hanemaz kétlikján nem nigyszögletű vót az bádog sőt inkább gömbölyű.

Nemtiszta dolog ez aszonta azkanbakternak oszt kihitt kétesküttet igazlátónak. Ott helybe felbonták jaz hordót de piz nem vót benne még pájinka se csak víz.

Azutátulóta mindennapokon mekkörnyikezi Pizes sógort az harmadnapos hideglelis. Aszongya az ludoktor szomszid hogy furilenziába van az sógor akit az muszkák hoztak be még rigen 48 nyócba mihöz hasonló egissiget kívánok kennek minden családostul és vagyok míg leszek mindétig ides komája

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos.

Levél Butsábúl

*Körmöspap Isvány ides komámnak
Visztübe
az bodzásdombon*

Kentek felé csak történik nyihanyiha valami, mint azt pizes sógor szeszés históriája, mifelénk se pizt nem nyernek, se más nem törtin mostanság, még képviselő se jár erre, mint hallom kentek felé,

merhogy Butsa kipit meg senki sem viseli jaz parlamentbe, az hol az törvényt gyártyák jaz adóru.

Hallom, hogy parádéval fogatták kentek az Barabás nagycságos urat jaz kipviselőjüket, hogy vót bandérium meg tetejibe bankéta is. Kipzelem, hogy is kikenekedett ken a nagy eszemiszomon.

Hát szip is az az alkotmányos illet az szavaló pógároknak, hanem azir kenteknél is csak ugy van az mint Ladánba monta jaz kipviselő úr, hogy kend is akkor eszik tsirkét mikor az tsirke beteg vagy ken.

Na Szeghalomra mán maj magam is bekoczogok országos kiviselőt látni, mert ithol csak ijen magamfajta kipviselőket láttam még, mer hogy én is a vónék az közsignél. Egyttal az legátus urat is megtekintéjejem, mer még az se láttam mihóta kétágu vagyok, jaz tanétó úr ugyan aszongya hogy csak ojan az mint a zember.

Hát ken vóti mán Szekhalmon az uj nyuzó hévatalba, az hol az zadót szedik, avagy ken se viszi fel magátul, hanem ugy fizet mint Gebei komám, az kit zsandári szuronyok közt kopaszt meg az jégrehajtó. Hát nem is jó sor oda menni, nekem alig ha be nem kell menni százalíkolni az kis háztelek iránt, aszhiszem rátanálok az czimerjirül, mer hogy bizomosan vagy dob van kiakasztva vagy jégrehajtó.

Hát kentek felé hogy viselte magát az fagyos szentek, erre felé még csak megbírálták magokat, még Orbán se fütött be, de így is cseki aratásnak nizeünk elibe peniglen hogy el ne felejcsem mán minálunk több van egy szájal, aki maj kenyirir visit, mejhez hasonló jaukat kívánok kennek is. Az jedző úr mán ki is atta rula a pakszust, heti vásárkor meg veszi Dübencs Kata komámasszony Gyarmatába megkeresztöni.

Üvele dupláztuk meg az komaságot ámbátor kentekkel is szeretttük vón, mer hogy a zasszonynak ellenvetései vót Dübencs Kata komámasszony erányába való nizevist az farsangi kuferczesből kifolyólag, de hát kentek meszi van Butsáhol.

Az legujabb ujilisi pógár neve szintig Bandi lesz hogy ki ne vesszik ez az tisztés név az Kajla Kesely faméliábúl, mir is ezután így vizgem betses levelem kenhez hogy

idősb Kajla Kesely Bandi
ujülési pógár és réformátus

Levél Vésztübül

*Kajla Kesely Bandi ides komámnak
Bucsába*

Megintelen olvastamaz kendlevelit nagy örvendezissel meg Sárival. Köszöntjük is az komám asszont iskendetis az mosszülött ifju Bandi eránt, hogy legyik ű az kentek fojtatása ebe az illetve.

Kicsibül leszaz nagy ides komám, iszen tугya kend mijen híres ember vót Andrási Gyula goróf, pedig aprókorába üteti csak bandinak híjták. Oszt merhogy Gyulán született azirlett Gyula belüle.

Özön földet bejártam, hogy kennek irtam azuta. Vótam Szekhalomba is trafikir ficzagnak meg a többi botosnak fuharba. Oszt hogy a zeső ottnyomott beníztem az nagy vendiglőbe. Itse vótammég miuta meg csinálták de valamiszip egyipület. Az lúnak jóheje vót Turi sógorék hát hozattamegy üvegbort mer mán csaknem mehetek mondok míg a zidő így okoskodik.

Temirdek vót otta zuri níp de aszon nem vót egyse. Eczercsak begyüney hosszú kopaszur oszt hajtogati magát előrehátra. Hát ennek mi a baja mondok Turi sógornak?

Aszonta, hogy Boka jez, muzsikálni akar Debreczenybül. Biz aszt jóteszi mondok, mer igen savanyu jez a bor így magába. Aval csak huzza a kopasz valamigyönyörű szipcsendesen. Ugy mászott a filejimbe jaz nóta mint tavaj kapáláskor Sárijéba az százlábú bogár. Az kopasz is mindétig jobangyütt befeli az nótába. Megmegczifrázta ojanformán, hogy az mándlizsebibe rókatánczot járt azkét koronám akit foglalónak attak. Én meg fittyegtettem jaz asztalalatt taktusra, merugy níztem hogyaz szekhalmi uraknak nemigen teczet mikorazt huszta, hogy jaj de hunczut jaz nimet.

Nemis engettik soká muzsikáni szegint pedig rá-tette oj szipen hogyambátor soklú vásárt bejártam demég ijete soha nem halottam. Odajis nyujtottam nekijaz egyik koronát azmásikir meg huzatni akartamaszt hogy ugyanides komámaszon de aszonta Turisógor nekőtőgyek a zurakkal hát abamaratt peig szörnyen sajnáttam. Montam is az kopasznak hogy gyűjlik nálunk Visztüre, hát igrte!

Az máshétenoszt kivette az rizsem Bokából mer elgyütt. Kincses Koma oszt hírt is adott az kaszinóbul hát mentem és világosreggelig halgatamaz pitarba hogy micsoda fántosan tette a zuraknak odaben. Rimsig tapsoltak. Én meg niha míg raktamis a Marisógorasszonyal rangosan peig rigennem természetem aztánczolás, de nem álhattam mer az menyországban a zangyalok ha tunnak ugy muzsikálni minteze kopasz Boka.

okánba isel hijt az görögpap Sándorur hogy hajcsamelaz lovát mer beteg Kutasi koma az kocsisa peig szeretneel menni mer háromuj harangot huznak ottaz toronba aszonta. Hát elmehetek merijet soseláttam. Tavaj ugyan hogy szecsőji takaró vótam halottam mintha kapát kalapáltak vóna Okánba diltájba de aszonták hogy harangoznak hát megnizem azuj harangokat mer szüksig vót rájuk. Együtt votunk kocsin az szikitanító meg az téglagyáros is hát fojt a beszid az uton.

Hogyodaértünk hát ippig huszták kötelen a zelső harangot felfelé az toronba. Hej mondok ha letanál a kötél szakanni még megborítja Haragus Laczi komát mer alatta állt, de nem szakatt le egyik harang alatt se.

Nagy bálvót azután külön a zuraknak külön a parasztnak. – Ital is vót, de pízir, hát nem válaltam. – ecer oszt gyünaz görögapsándor úr nagymirgesen hogy rögvést fogjak aszondi. Kirtem mir harakszik hát nevezi hogy tomporás játikot játczottak a zokániak oszt ü sok jegyet vett mégisnem ott huszták kiaz nyerist ahun neki a jegyeket atták. Egyszót se értettem én azt beszizyibül dajaszontam azir neki hogy e bizon nagy mirög! oszt inaltam lufogni.

Hogy előgyüttem a szekirrel hát felült az görögur oszt legórta az másikkettő czepeczupáját az földre. Hajcsik kend aszondi kijabálvást. No soha ijete, mondok magamba! Hát azkét czimboráját nem vigyük így én, nem, vergonálja keminyen. Az Gugyorigátig nem besziltünk. ot oszt kértem tüle hogy ilyen a zuri tempó! aszonta igen. Ehhez hasonló jókat kívánok kennek addigis mígaz jövő levelemben megirom Barabást mer it vót de nizheti kend, hogy ide nem fér le a kit irnék rula, peig valami szipet akarok rigmusolni. Így mosmánhat csakmaradok kennek hőttagideskomája

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Visztübül

Tisztelt ujság szerkezet!

Nemhijába hogy amultévben kihuzta ajándikba kétzap fogamat Csákisvány doktorur. Meghát jólis esmér hogy falunkbéli üis mer diákságába sok fain kolbászt megegyet mást hurczoltam neki Debreczenybe az kínlódiumba. Hanemhát megisemberelt mertisztára sejtem hogyü kütte nekema zujságot akinek szörnyen megörültem és ehenküdök egyfertájra egypár koronát Jámbor Miháj sógortul hogy hadjárjik nekemis eztán hamána földim csinájja.

Ekkis panaszomis vóna hameg halgatnák oszt kitenneka zujságba mernagy soresz akirül irnék.

Ugyesettaz dolog hogy borsivarga Ferikomával akkis ficzfavesszőt vágni vótunk az játzóba csakugy hirnekül mer kórókötni szántuk.

Hogy levelesek vótunk hátcsak jóestenden sappogtunk hazafele egyegy nagyhátvesszővel ésaz Péterókrós komám bótjába beniztünk epporció papramorgó eránt.

Mivelhogy nyersvót az vessző nehézis vót így hát nagyonel fáradttunk. A zital megugy kiredzett belénk akárcsak szivárványok lettünk vóna.

Ecczer oszt aszondi a zökrös görög hogyü nem estrázsál tovább minket ha mennyünk hazafele!

Elis indultunk de mindenem fáj hogy feláltam az lóczárul, – Borsikoma meg ekkicsit szekczinás vót.

Hát ahogy kilipünk azbét ajtón ojan rimitő setitet láttam mintha kiszurták vón mindakét szememet. Jinyes komám mondok Borsinak hát mirnem gyuttyák megaz ucczai lámpásokat ijén fekete icczakán, hiszen megfizettyék az petronyalt a zadóba. Aszonta az Borsi hogy ü selát seeget sefődet.

Azir mégiscsak elindultunk azkét hátvesszővel haza.

Hogyaz Borsi inai igen rozogánjárt hát megfогtama zegyik kezit oszt mentünk vigig az utczán. Ecczercsak nagyot horkan az Borsi oszt hanyatvágja magát. Hozzá megugy ordít mintaz Jónás nevezetű vizilü akit harmadévi látogattam meg Pesten a zálatkertbe.

Énis masinát rántok hirtelen hogy megnízem mi abaj, hát ömlikaz vir Borsi orrábul szörnyen mer nekiment egylámpás oszlopnak oszthogya zoszlop nemengedett hát betört a zóra az komámnak.

Nehezen osztán felálítottam és százféle nagy bajjal hazavítem szegény Borsit, de vátig fájlalta a zórát.

Hogy másnap megniztemaz komát, hát a zágyba tanáltam. a zórát meg hidegvizes abrakos tarisznyával rakta az komámasszony merugy felfuvalkodat mintegy véreshurka.

Ezen tisztára körömmireg van mondok az komámasszonynak, hanem erre tüstint csukaháját kel kötni. Az Sandri gyerek felvágva szalatt halász Putóték, demikor rátettük az koma órára az csukaháját hát felit megrágtá az párnának kinnyába és ojanokat rikkantott hogy az vágóhídrul ideszalatt az lúdoktor úr hogy mi baj van. Nevezük neki hát úis megnízte az komát és aszonta, hogy nem köröm mireg vana zórába hanem tájog, aval elment de többet nem szólt.

Én azonhejt elkoczogtam azöreg herélő Bandihoz hogy gyűjik szaladva és hozzik tájoggyökeret meg ahovaló szerszámot. Gyüttis egy mentre az mátyó.

Hogyosztán az betegnél vótunk hát én me a zügyesbajospap János négy ujestránggal lekötöttük Borsikomát az nigy ágylábhoz oszt a zöreg Bandi bele huzotta zórahegyibe egy izemnyi tájoggyökeret.

Hogy milesz eztán az komával, tudója nem vagyok mert nagyon orditozik de azért hasonló jókat kívánva maradok nagy tisztessiggel

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

*

Igazisa tisztelem az Csáki svány doktor urat, rövididőn megkeresem mer megint vanegy firges fogam!

Levél Vésztübül

*Kajla Kesely Bandi ides komámnak
Bucsába.*

Kivánom a jelen bolondok hónapja legelső napján, hogy ezen pársor írásom tanájja kigyelmedet minden csanádostul a legjobb egisigbe, mer hát én is ithun vagyok.

Csakhogy meggyühettünk vigtíre ides kedves komám arrul az Igazfalvárul ere az egyenes fődre. Mer kutyafajta disztó görbeország még azis egyszer. De mégazcsak megjárna hogy görbe, henm ammán mégis furcsa dolog hogy a zoláj több arrafelé mind a magyar. Osztán a zasszonyainak jányainak elülis hátulis másik kötője van, de szoknyánya eccsep sincs. Demega a málékenyeret is olajjal zsirozzák és ugyeszik.

Aszondom ides komám hogy kegyetlen hosszú vót az a nígyesztendő a kit eltötöttem nekemis, demeg Sárinak is, mer nemhogy gazdutam vón munkám után, henam a gyerek lepett furtonfurt jobban. Igazhogy alig gyűttek a világra elis pusztultak szegények. Montamis a Sárinak hogy hej anyuk nem irzik ezek ithun magukat ezen a tájikon, azir halnak oj izibe. A sok kötsig a bábára mega temetísre belém szalajtotta a madzagot. Átattam házat-fődet egy ladányi embernek és hazagyűttem a rigi házamba a ki azóta árendába vót.

Szeredán mult egy hete hogy ithun vagyunk a zannyukkal mega Jóska gyerekekkel. Nomega harmad félluval akihogy esztendős debizén befogtam lógóra mer sokvót a czókmók oszt kocsin gyűtünk.

Majhanyattvágóttam mikor pinteken bekoczogtam a piacra szítnízis vigett, hogy micso-da fordított világ kiszült azuta az én falumba. Bagonyos kocsik járnak még a zucczán is. Autmegegy rimsignagy kú kastéj nyólt a rigi uraság udvarán. Méga szídülis is elővett mikor mondták hogy emega zuj kössigház. Még kóterje is van a zemeleten a zuccázára. Teremtő szentatyám mondok magamba emmán borzasztó szíp, ha igaz, de hátha csak álmodok. Hogy megbizonyosogygyak addolog eránt, hát rászántam magamat a nagykocsmábavaló menísre. Uramfia, annak a hejin meg kenyeres bót van, ü meg sehun nincs. A rigi kössigház ott van ahun vót. Abba gyűttek mentek a cifraruhas kössigcselidek, egy meg ippen dobolni indult. No Isvány, szólok magamnak, hátha mán ezitta zigazi kössigház, akkor micso-da az a másik. Szigyeltem kirdezősködni hát úgy határoztam, hogy ellehet a hétköznapi, amaz meg a zinneplő.

Amint ott álmélkodok a dolgok sorja felett szörnyen hátbavágnak és aszongya valaki hogy agyonisten Ezsvány ecsém. a zegri Jóska vót a kopez, oszt szörnyen megörültünk egymásnak.

Azonahejt hívom az öreg komát mennyünk be Piczernél a kis bor vigett. Ne oda menyünk ides komám, mongya ü kemi, hanem görögpap úr új kocsmájába, hát rögvest indultunk. Két jány meg egy vinasszony bort hoztak. A vinsig tőtött mink iszogattunk meg beszélgettünk. Elbaggadozom Egri komámnak, micsoda más itt a világ azuta, hogy odavótam. Abbion Esvány komám, de még ártéri kutunk is van akibül matul fojik ijjel nappal a víz. Nemongya mán kend szólok, no ezt megfogom lát-tamozni.

A görögúr is odagyütt, megismert, még szermuczolt is velem. Oszt ahogy panaszolom neki a soromat, meg hogy mennyi temirdek egyházi adót róttak rám mihent megírkeztem, – nevetett és aszonta térjek át görögnek. Már mir térnék én át görögnek kértem tülle. Azir aszongya mer lássa kend én ha a bikis olájpap kiri tüllem a zadót, akkor réformátus vagyok, ha pedig Turbucz Gábor hejbeli egyházfi kéri, akkor meg görög vagyok oszt egyik-nek se szokok fizetni. Emmán beszíd mondok, majd meg hányom a sort Sárival, ha ü rá lesz énis becsa-pok a görögségbe.

Egyébként Isten álgya jó egissigivel.

én Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Buczábul
Körmöspap Isvány ides komámnak
Visztübe
az bodzásdombon

Tiszteletvel megkapkodám a kedves komám le-velit mán amit küdött. Szörnyen megörültünk az anyokommal együtt hogy haza kötöztek kentek Igazfalvából. Látya kend jótette hogy visszagyött ide a szíp sárm országba mer itt mos mán böldeg a ma-gyar mer mir azir hogy 12 szekér kolompírt küldött az új követünk Fábrí úr Butsába oszt Egyed jedző úr szipen elárulta ócsó pizir. Az anyuk is vett 2 vikát mondok jó lesz vetni, meg van még egy kis hányt vetett disznó hus a palláson.

Hogy telettek ki a kend lovai. Az enyimek szal-mán mer mir azir hogy nem vót takarmányom pedig hát felibe munkálom a pap főgyit. Ajnak valót pedig a Vájszburun szabó komám adott dirib darab posztóbul oszt nem tudom a lovak az isigtül e vagy a jó puha ajtul dilfele ibrettek fel.

A múlt héten meg Méjszáros ténsurat kötöttem Ladámbul Szeghalomra az királi körjedző urnál tejfelritel vagy mi lesz aszongya. Sehogy se bírtam kigondolkodni, hogy hát ez megint ma a fene hévatal. Biztos hogy ez megint uj adóval jár gon-doltam. Hát mondok magamba maj megtudom adó-val jári ez a tejferites hivatal meg oszt magyarul

hogy híjják. Ha nem vajja ki ugy teszok mint a szeg-halmi veszett fuharos Laci a zsidókkal, ott hagyom az úton.

Mikor a Nagy Elek uram tanyája körül járunk megállítottam a szárcsát meg a tündért oszt mondok. Hajja tekintetes úr micsoda az a tejfelreítés hivatal magyarul, osztég jári adóval. Aszongya hogy ma-gyarul anyit tesz hogy helyettes és nem számít még a szeghalmi bíró se irte adót mer a birit a tekintetes körjedző úr sajátkezüleg fizeti. E mán beszíd mon-dok mehetünk, gyi te!...

Látya komám mire nem vetemednek az urak cselédet fogadnak ebbe a takarmányszük világba azir, hogy ha a gazda székirül feláll a tejfelreítés helyettes úr rögvest oda üjjön a hejyre. Szíp egy tempó ugye.

Hanem hát a kend faluja Visztü se kutya ám. Szeredán amikor is az anyuk egy kosár tojást bevitt eladni Szeghalomba mondok neki ha jól elkél a tojás anyuk, hozzál egy szeghalmi ujságot az innepre. Elisatta az anyuk a tojást jó pízir reznerics urnak, igaz hogy fele tyukalul vált ki de gondoltam piros tojásnak ipig jó lesz. Hát olvasom az szeghalmi ujságba hogy kenteknél lakik Visztübe a szelelős aki az ujságot dirigája, még pég betsületes néven Ko-lozsvári urnak híjják. – No mondok Zsófi jányomnak aki a bikeri füeskolába a postás mesterséget tanulya és az innepre hazagyött, hogy mosmán lyányom ha még nem cibilizáltak vóna ki bikeribe arra, hogy hun a világ közepe, hát tud meg az ides apádtul, hogy hun a világ közepe, hát tud meg ides apádtul, hogy nem Ladámba nem Bucsán se Gyarmaton de Szeghalmon se hanem Visztübe mer már azir hogy ott tsinálódik az ulyságlap.

Nálunk Butsába is erányosabb lett a világ azóta. Eltelkelik a földünket. De jó találmány is aza telek-könyv. Mingyár kaptunk a takaríkba pizt de mán elkötöttük. Most azon törjük Cser komámmal a csürhejárást hogy az uraság főgyit is eltelkeljük hát-ha annának irte egy kis pizt.

Hanem hát tugya kend komám én is meguntam mán ideki a világ vigin. Beköltözünk Ladánba vagy Gyarmatba mert ott urasabb az illet még színházba is lehet jári. Mostis aval hetvenkedik Fehir Latzi jedző úr hogy a ladányi Nánási inekművész danol az uribálon versenyhangon. Ha nemlesz sár beismegyek osztánhat megtapasztalom minő hangai vannak. De beviszem Zsófi jányomat is hátha sze-rencséje akadna hisz a Nánási uris legíny ember még oszt Zsófi meg szíp jány.

Hát arra jári eső kentek felé mer erre jóeső vót a héten szaporodika búza meg a gyerek amit kívánok kenteknekis boldog inneplissel együtt,

Kajla Kesely András
újülési pógár és réformátus

Levél Vésztűből

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

Az istiglinczit enek a rosz világnak ides komám, kutya sor megy itt nálunk. Valahány vasárnapot a jóisten megadott, mindenre jut a mi szegény kösségünkbe egyegypár komédiás sátor, akihogy a aczotollásbul gyűtött hetikeresmínyit tisztára kicsajja azamagy is sanyarkodó níptül oszt elviszi a maga hazájába és ott kőti el. Mánpedig abba az ördögös bolondmalomba elköltött pinzen valósággal jobb lenne ekkis szalonnát venni a gyövőheti napszámoláshoz. Megismontam Kurucsó törvénybíró uramnak, hogy e tán nem is jól van így. Aszonta ű kemi hogy 10 koronát fizet a komédiás a kössígnak amikor komédiázik mindenkor. Kicsi az mondok neki, mert a 10 koronáért kivisz a falubul 4 százast meg többet is valahányszor jáccik. Igazfalván csak kéccer szabad komédiázni egy nyáron és 50 koronát előre le kell a majiszternek fizetni úgy engette meg Gál Szabó bíró uram a játikot.

A májusi vásár is megvót nálunk mer az idegeny sütőgetők még a múlt pinteken nyélbeütöttik a sátorjukat azelső hejeken, hát esztse hejbesítem mir azir, hogy Facseten igazfalva mellett is szok nigy vásár lenni esztendőtát de ott az idegenyek czoki addig míg a hejbeliek hejet nem fognak. Az űk falujukbul ugyan biztosan kitennek a Visztűi nípet leghátulra vagy tán elis zavarnák. Facseten csakis a vásárelőtt való napon szabad a sátort csinálni és a hejbeli az első mer az a falunak fizeti az adót, it peig a vidékiek egyhéttel előte, meg egyhéttel utána a vásárnak árulják a holmijukat és elfogják a legjobb sort, az ittalvókat fájintosan lerázza a nyakáru az előljáróság, ha szólnak. Egyik a másikho küdi hogy nem ű a rendező. A béltőki úr is kiakart pakolni egy sátorba de ámbátor szörnyen nízte a hejét hát csak hasztalan, mer nemigen jutott neki a sok jöttment vigett. E mán tisztára nem igasság! No de csak legyen én eskütt ember, megmutatom, hogy mi a dollog sorja.

Szegény zsidó tanító is meghótt. A máshéten tanáltam az olvasó körbe ekkis bor mellett. Igen rosz bürbe vót. Tán nem is használ az ital tanító uramnak mondok. ű meg aszonta, hogy ugyan ides Körmöspap barátom, hát mi jobb a világon, 15 esztendővel tovább élni, mindég vizet inni, avagy ugyanannyival kevesebb ideig kerületni a sarat, de váltig borral koczingatni. Valószent igazat mondot az uristen nyugtassa meg.

Olvastam az ujságbul, hogy Gyarmaton fogtak egy muszkát. Nahát énis fogtam, csakhogy elváltozott ebalelke. Ugyeset, hogy Popovicstul kiváltottam a tekerőn egy pókjegyvet és szombaton délután gója

Pistával kilódultunk a vízre. Csakot huzzuk a pókot ifél feléig a rimsiges setitbe, de nem akadt egyikünknek se egy száka sem. Ecczer vízfelrül nagy zuhanás hallott, oszt mindétig közelebb gyűtt valami motyorikolás a vizen. Mivóte Pista – mondok gójának, ű nem tuggya, hanem veszteg legyünk mer erefelé hozza a víz. Nosza énis kétkézre fogom a szgon nyelit és úgy kimeresztem a két látó szememet, hogy maj kipattan oszt még se látok csak feketit de a hörbölis mindig közeleb hallott. Csakot nizez a vizet a merül vártam a valamit, hát azt sugja a goja, hogy ahun gyün ni. Mikor oszt ippen előttem tüsskölt hát sejtettem is valami csomót akibe belehajítottam a szigont. Ketten a Pistával kihuzztuk valami nehezen, hát ember vót. Masinát rántottam és láttuk, hogy a hosszú haja a szemibe lógott a kipe meg teli vót sárral, meg szőrrel mint a pulinak, de még szuszogott, lefektettük a gyepre. Aszonta gója ne huzigájjuk a pókot tovább mert megölte a kerezsbe a halat a komádi kendergyár. Jól van mondok, de tudod e komám mi ez a mit fogtunk hisz láttya kend, hogy ember, mongya Pista. Nem az e komám, szólok én hanem muszka, ojan mint a gyarmati, hanem ezir fizet a muszkaczár és vigyük haza a faluba. A Pákozdi uram földje vigin bele estünk szegény muszkával a kubikba hogy sötít vót. Bizon szörnyű nagyot sóhajtott mikorra leirt – de nem a szájjával. Ideis korlát kék mondok, aval kikeszmeregtünk és vittük a muszkát a gója disztóólába mert nincs malacza. Jól beresztük hogy legyik itt reggelig. Hát mikor viradkor megyek a nízisre és kinyittyuk Pistával az ólajtót elibénk mászik a muszka, de nem a vót, hanem a vén Borsi. ű is pókászott de hogy beszekczinált hát bele esett a vízbe. Káromkottunk gójával a mir idáig emeltette magát.

Elgyűjjik ides komám nállunk csanádostul mivel maratt ekkis cigánypecsenye az vásárbul megekkis löre is. Szívesen várjuk Sárival meg lángossal, most úgy is nagy divat itt Visztűbe az vendég járás, husvitkor is gyűttek az motorosal tótcsabábul e csomó nipsig meg katonaság, megis iták Kolozvári komám minden borát, de azir van neki még eldugva a fájinyásbul, maradok a kend hóttig ides komája

én Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsából *Körmöspap Isvány ides komámnak Visztűbe az bodzásdombon*

Ammi kisik nem mulik. Lám az az országos eső is kisett, mégis elirkezett. Hát az én levelem is elirkezett. De ha rövid lesz most, annak tulajdonicsa kend, hogy a sok kapálástul eltunyult az penna fogó

ujjaim. Ámbár csak az kóbászból jó az hosszú, de az is fogytán van már, az levél legyen rövid, de értelmes.

Könnyű kennek olyan hosszú levelet penderíteni, mer hallom, hogy ecetgáz mellett írja kend a levelit, mivel hogy a vizstühi faluházba felállították az ecetilény gázgyárt s az egisz kössig onnan világol, de nálunk még csak az olajméc s járja.

Szomorú szívvel tudatom kenddel, hogy betábláztattam magamat a ladányi fosztókába nígyszáz koronáig. Hogy nem érti kend mi az a fosztóka? Hát az nagy törlesztő vagy takarik, améknak kend is kezes, meg mi bucsaiak, mihóta onnan bódogítanak bennünket.

Meg is látszik, hogy mi hordjuk Ladánba a sok pizt. Hogy is felszültük azt a kössiget, rá nem ismer kend, ha elmegy majd a bugyellárisát megkönnyíteni. Betonon járnak ott már komám, nem fapallón. Tugyja komám mi az a beton? Küaszfald. Már annál fáinabb pallón az angyalok se sétálnak a finyes menyországban. Hát csak tapasztalja meg komám, ha vigig kocog a káladányi akácsoros utcán maj mikor az törlesztői figyelmeztetiis az szivit odavonja, melyhez hasonlót magamnak nem kívánok hóttig maradok kennek ides komája, itt Bucsába

Kajla Kesely András
ujülési pógár és réformátus.

U. i. Látya komám ijen az értelmes levél.

Levél Vizstübül
Kajla Kesely Bandi ides komámnak
Bucsába
az ujülisen.

Megtapasztaltam az kend levelit a kithogy nekem szánt a zujságba. Bizon ides komám nekünk is kijuttott az kapálásból a zidén. Hogy lesz i eredete nem vagyok tudója mir azir hogy szörnyen kék a zeső, de mindétig elkerüli az határunkat mer nyilván bünösök vagyunk.

En tisztára irzem, hogy van bünöm, mer hogy át akartam térni görögnek csak azir, hogy az egyházi adót ne kellessik fizetni, mintahogy komendálta nekem a görögpap úr. Ez a makrancos Sári nem leve rá, demeg Turbuc Gábor egyházfi komám iccsak aszondi, hogy a presbiterek csakis ráhúzzák görögpap uramra is a voksot, merhogy valósággal van neki szöllőföldje akibül mireti isa bort egy aszonnal, pedighát azt is sajátlag magának kék mirni pohárral, aszongya a fináncz.

Ír ides komám ecetgájsztot is a levelibe, demán azt sehogyse tudhatom kifundálni mi légyen, anem azir ha ojan ez a jájszt mint a túros béles, akkor nagyon fájin aszondom.

Sehogyse szeretem hogya kaparikba betáblázták kendet, mer pájnkafőző Pizes komám is azt mongya, hogy még a harmannapos hidegleléstül is könnyebb szabadulni, minta táblázástul, ighát csak vigyázzik kend magára.

A betontos járgányt se tudom mije, de csak ugy vilem ojanforma lehet a mint színakaszáláskor a bocskorba való lipkedis, merhogy ott is ha kivágja a zember a rendet, hát valami kasznároson lehet viszsasétálni jó bocskorral.

Tennap fuharba vótam Szeghalmon. A görögpap urat vittem mert igenrosz viszontagságba vannak most Popovics Lacival a kocsmárossal, oszt pereltek. Mikor mentünk befelé is ojan savanyú ábrázatot vágott a görögur mint aki ecetet früstökölt. Hijába hajtottam lipisbe Szeghalmon minden csárda előtt, nem irtette és nem is fizetett egy gyűszűnyi pálinkát se. Popovics, Forás Kari sógorral gyűtt, a kinek kifogáskor panasztam a sort. Nekem jobb gazdám vót, mongya a sógor, othun is adott, itt is fizetett pájnkát. Szörnyű miregbe gyűttem és megátkoztam a görögömet, hogy ne nyerjik semmit. Ugyis lett, mer ahogy kiszabadult diltájba a törvinybül, hát még jobban meresztette a szemit mint máskor és aszonta, tüstint fogjak, rimsig haragudott de nem szólt, hanem megint nem fizetett még csak egy rossz cibart se. A zenyvesgátig én is hallgattam, de hogy kegyetlen szomjas vótam hát megszekérozom ezt az urat mondok magamba és aperte megkirtem tüle, hogy kinek szolgált a törviny, – nekem nem egyemega fene, monta ú, mer kétannyit kell hogy fizessek a zügvédnek mega tanuknak, mint a kit attul a zakasztanivaló Popovicstul kapok. Dejszen papuram sose szigya azta zembert szólok neki, hát szidom én, oszt mért ne szigyam, mongya ú. A két ménkúnagy szemei meg ipencsakhogy kinem pattant. Hát csak azir neszigya az úr Laci ténsurat mondok, mer ú fájin ember ésa fuharosának dosztig fizeti a zitalt. Nohát, monta a görögur, máskor ütet vigye kend ne engem ha úgy szereti. Hát uram szólok neki, – inkább isvinném én ütet éca mint a zurat nappal, avval hazáig egy árva kukkot se beszéltünk.

A máshétan rámizent a gálfizugi ispán, hogy mir nem álltam ki burgondikapálni hétfün, holott ki is volt dobolva. Nosza lókheczek kifelé kedden dilután és panaszolom Gutman ispán urnak, hogy bizén két hét uta nem halgattam a dobolást mer mir azir, hogy van Viztün két kereskedő a Pilmony fiak a kiket ughinak hogy Kukhin. Ezek minden napokon doboltatnak ocsó portékát, hun a Kukhin Mkszi, hun a Jóska, de még Okánba is megüttetik a kutyabürt és én akárhányszor kimentem dobolást hallgatni, mindig a Pilmonyok humiját kínálta a dobos. Ezt osztán ugy meguntam, hogy megse mozdulok a dobszóra, így esett meg, hogy kistem ekkicsit, de hejre pótolom. Nem vót oszt semmi baj.

Pünkösdre lehet átnizünk kentekhez. Addigis legjobb egissig környékezze minnyájukat azt kívánja a kend hóttig ides komája

én Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsából

*Körmöspap Isvány ides komámnak
Visztűbe
a bodzásdombon*

Hát arra járt i eső? Mer itt mán nálunk nagyon elkelne az tengeri csüvezishe egy ég ponyványi.

Az aratással mán csak megvónánk. Igaz hogy csak olyan eczleczes ez is, mint a magyar ember pógári állapottya. Szorult a szem, oszt hitvány, mer hogy a bíka kuruttyolt a búza tövibe, locsogóba arantunk fel, a mi lett is.

De hág így kell szenvedni a hazáir, míg a koalíció jobb időt hoz a magyarra. Így mondta Aponyi elvtárs Bíkiscsabába. Sajnálom, hogy ides komám el nem jött oda a vármegyei sokadalomkor koyalizálni, pedig Visztűből vótak egy nyájjal, amint láttam, de Bíkísből megtöbbel. Pipás-Szabó Gergely sógorom Rosszderdől a bikisi modorcson zónázott be, aszongya, hogy Bíkísen egy olyan bagonyba tessikelte be a biléta kuszmisz, a mékre az volt felírva, hogy 36 emberre vagy 6 lúra, oszt mégis 48-ójukat préseltik be bele, mert a 48-as sokadalom tisztessége ugy kévánta. A bankétán is ott szenvedtem 2 koronákir, enni ugyan nem igen ette, mír azír, mert nem igen kénáltak ilelemmel, de jólaktam azzal, a sok szíp szavazattal, a mivel az a sok képviselő elvtárs traktált bennünket a föld nipit. De nagy tisztessége is lett hamar a föld nipinek komám és kevis becsülettyei az kormánynak Lukács fűispánnal együtt, a kit ugyan alaposan felmagasztalt Barabás elvtárs vezérnek. Furcsa sor, ez a koalíciós eczleczes világ, ides komám. Nem tom, mit szójjak hozzá, úgy czilzok, hogy 48-bul 49-et enged már Kossuth elvtárs is, mer azt olvasom a filléres ujságlapbul, hogy beleütött már 67 a 48-ba.

De nem polityizálok mán, mer hogy nem is kenyerem ez a piszkos mestersig, a mékbe az egyik czéh leszedi a másikrul az emberi kipezetet. Meg oszt azt tartom, hogy a nagyurak veszekedisinek a szeginy ember issza meg a levit, a mely jóbul komámnak se kévának.

Maradtam ides komája szeretvel

Kajla Kesely András
üjülési pógár és református

Levél Bucsából.

*Körmöspap Isvány ides komámnak
Visztűbe
a bodzásdombon*

Kévánom, hogy ezen pár sorajim friss jó egissigben terefeje kendet, oszt ilvezhessük még sokvisztűi vásárt együtt a Popovics Laci vásáros sátorjába, mert hát fájin sert mir. Mink ides komám szerencsésen haza vergődünk Bucsára de hát hogy az utba felvett Vájszburun úr két atyánkfiát hát még ittunk e' kis áldomást Szeghalmon, egy nagy fene házba.

Na mondok, hogy az üdő ne tejjik hijába, hát én is bemegyek addig. Be is mentem saját őszintén, oszt ahogy bemegyek hát ipp akkor húzza a cigány, de valami kegyetlen szípen. Az asztal tele vót szip piros borval. Me' kinálnak, hát mikor beöntöm akkor jutott eszembe, hogy ser italt ittam. De mer fájin vót, hát még önsaját is veres bort hozattam két üveggel, hogy pászojzik.

Na ez oszt úgy megdógozta bennem az irzist, hogy még az orrom vire is elindult, akkirül tüstint észrevettem, hogy úgy nizek ki, mint egy fű cucilista vezér, mer hogy víres vót még az gatyám is.

De egye meg a jóféle fekete igy magamba, a lú se legyik külömb, legyen egy sarzsiba a gazdájával, avval kimegyek, de a társaság is kijött megnizni, mit akarok. Én oszt ugy órba vágtam a Nyalkát, hogy felült az első sarogjába. Elkeztem oszt gusztlálni, hogy jön i vire. Hát az én jó Istenem vesse fiastyukig, a meg csak azt leste, oszt pofon vágott a kipivel, hogy azt hittem dugó bogár vagyok, oszt neki repültem fűvel a közelben levő pincérjány kődökinek, akit zokon is vett tüllem. De jó hogy kövér vót mer máskip az ábrázatomrul le ment vóna a malter.

Mirges vótam, hát mondok igyuk meg a borunkat oszt halagyunk. Aszongya a közjegyző bojtár Miszáros úr, aki rittig oda vetődött, hogy nem e bucsaiak bátyám uramék. Mondok azok vónánk. Látom aszongya mer jó lúval járnak. Meghiszem azt mondok, van annak olyan kosztya, hogy no! Még elvitve csemege is kerül az hasába. Ekkor kinizek hát látom hogy az egyik lú valamit pofázik. Tugya kend, mit evett? Megette a bíró úr töltis patronyát, mer mir azír, hogy zöd vót, oszt e meg il-hal a zöcsigir ilyen szárazságos világba. A földön lelta a kapu előtt.

Feltápászkodtunk ülő helyünkből és elig az hozzá, hogy még a Lajcsi cigány is kikisirt a bandával, akit most hallok a jégrehajtó urtol, hogy kicsaptak a bandából azír mer szípen muzsikált mikor felkecmeredtünk a kocsira.

Danolva hagytuk ott a mulatságot az egisz társaság, lúval és kocsiival ballagtunk szip csendesen hazafelé. Hát mikor a Talpas úr kocsmáját elhagytuk alig két három házhellyel, hát a lúnak se kell egyéb,

hasra váhja magát a falaszteron oszt kegyetlen szipen kezd pihenni és bámuja a morgó utca vigit.

Hogy az én jó istenem aszajja rád a bűrt, mondok, mán látom te is cucilista vagy avval elkezdem olvasni lefelé a farka tövire a dufla napszámot az ostornyéllal, hát még cilba vesz a farkával gyilkos szándikkal, de csütörtököt mondott az igyekezet: – elázott a patrony.

Kitelen vótam a löcshő folyamodni, akki használt is neki mer felállott, csakhogy mán meg úgy neki veselkedett a szaladásnak, hogy azt hittem elszakad a gyeplű. Mire haza irtünk, mindnyájan tajtikot hánytunk, a lú a futástul, mi a – bortul. Álgya meg az Isten kendet minden hazai jóval, maradtam kendnek ides komája

Kajla Kesely András
ujülési pógár és református.

Levél Vésztűbűl

*Kajla Kesely András ides komámnak
Bucsába
az ujülisen*

Látott i mán sáskát eleventen ides komám. Aszongyák hogy a zidén ez a pocsik fireg emisztette le a füvet Hortobágyon, azir kellett hazahajtani a gujabeli jószágot a debreczeni czibilis pógároknak. A mi harangozónk is hallott valamit a sáskárul és így esett, hogy amint megszemlilt egy rusnya nagy zöd bogarat a tiszteletes uram kertyebe, hát szörnyű lár-mát csapott, a kire előgyütt a tiszteletes úr is mega zegyházfi is. Három ódalrul körülfogták a sáskát, de mer nagyon mirges kípét vágott rájuk a fireg, hát a harangozót bíztatták hogy markojja meg takarosán, nehogy kár essik benne. Nagy Ferenc koma a harangozó erre háturrul került a nagy bogárnak és még a kalapot is letette úgy sappogott nigykézlab a peszméte bokor felé a hun a fireg vót. A mint osztán már csak egy köpésnyire jutott hozzá hát felegyenesedett ekkicsit, a két markát szétnyitotta, a jobbszemivel megczilozta a sáskát és ráhajintotta magát a peszméte bokorra. A gonosz bogár mikor látta, hogy ennek a fele se tréfa, ipp a zóra elül úgy elrepült a komának mint a nyílvesző. Ű kemi pedig bele hasmánt a kípível együtt a tövis közé. Még tennap is szedegette belüle Nagy Sári bábaszon egy nagy tűvel a töviseket, de mán tán meggyógyul mer fürzsirral kenik. A harangozókoma nemis szalatt többet sáska után mer maródit jelentett. Hanema zegyházfi addig nyargalt utána, hogy kifárasztotta. Amikor oszt egy kolompir indán meglapult és egisz közel irt hozzá, hát ekkicsit meghökölt, mert nagy vót a zúd fireg és megint csunyául nizett rá. Aszonta hogy ű bizon nem meri megfogni. A tiszteletes úr mégis addig bíztatta, hogy öreg huszár litire csak ne

retiráljon egy bogártul, de meg ürmös bort is ígért neki, erre aztán elkiáltotta magát a zegyházfi hurrá és megmarkolta behunyt szemmel a dezertort.

Azonhelyt nyügbe tették és egy katujába zárva mind-hárman felvitték a kössigházhoz. A tiszteletes úr aszonta a zegybegyült előjáróságnak, hogy ez egyiptomi sáska és ezt gyorsfutárral jeletés kisiretibe el kell küdeni a tekitetes főszolgabíró úrnak. Mindenki szörnyen bámulta a zödbíka nagyságú bogarat és mondogatták egymásnak, hogy e bizon maga megeszik egy tü buzát egy itelre. Ekkor lépett oda a katujához Kincses sógor a zirnok, aki azuta hogy Bagoj kollegája most hat esztendeje riszezen megivott egy kalamáris tentát, sose nevetett – hát most rettentő nagyot kaczagott, még a mellingirül is leszakadt nigy pityke. Mikor osztán megbirt szólalni aszongya hogy nem egyiptomi sem afrikai sáska ez hanem vízstüi zöd tücsök, még pedig a kanjából való. Hogy kisőbb mások is így szavaztak hát nem küttik el a zücsköt, de Turbuc egyházfi követelte a zürmösbort a tiszteletes uron: megis kapta. Csütörtökön meg a teelöre vittem Popovicsot meg a címboráit halászni. E mán jó fuhar vót ides komám. Lúnak embernek desztig kidukált itel-ital. Ott fogtam ki a körtvélyesi saroknál a Kárász jusson. Oszt alig tettem nyügbe a jószágot hát előgyön egy vikonylábu úr és ugyancsak szakramentezik nimetül a lú vigett. A csösz aszonta, ez a méltóságos Kárász úr ispánya osztán ne legeltessek itt. Bezzeg nem így beszilt hajdanába Avanyú Józsi keresztkomám uram míg ispány vót, id'adta vóna az a lelkit is nekem meg a lovamnak. A lármas csehnimetet le is intette a szekhalmi lendörbiztos úr, aki velünk halászott. Ennek olyan nagy hasa van, hogy a csekoma elszalatt rimültibe túlünk. Szeginy ember lehet a Kárász uraság, hogy magyar úr litire ijen idegen csehet tesz gazdának a pusztájára.

Este osztán a kaszinóba főzte a nagy fejű Popovics Laci a sok halat. Ott vót a temirdek úr, de még a főszolgabíró úr is. A szörnyűálmos Már okánból, meg a vidrakípű Vetics. A nagy lármba odakozmált a paprikás ekkicsit. Megismonta Már Popovicsnak, hogy ebbion vargát rántott ides komám. Azért csak örültem, mer nekemis jutott, demeg a cigányoknak is. Hajnalig vacsoráltunk, meg annyit ittunk, hogy vasárnap mindig aluttam és két veder vizet ittam, de a zitel nem kellett. Álmomban még usztam is és lebuktam kétszer a vczokrul a zórom vire is elindult. Jaj de jó is vót nekem.

Kenteeknek is sok ijen jónapokat szivembül kívánok és maradok a kend hóttig ides komája

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Vésztűből

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába az ujúlisen

Nohát kedves komám vigpusztulást irzek, – mer sehung semmi. Ez pedig mind a nagy szárazság miatt történt. Nincs tengiri, se kolompri, se tök, se takarmány, se fene.

A ziczaka megegy eleven tüviskes kutyafüty nyeltem le álomba. Ezpedig nagy veszedelem aszongyaja zámoskönyv. A töviskeskutyátul oszt ügyfelháborodott a belsőrízsem, hogy kitelen vótam koránreggel Laczinál koczogni ekkis gyomorcsépp eránt.

Márákkor javába iszogattak ott a morcsonti Jévaji koma, a sáshajú Pákozdi sógor, meg Káposztás Gyurka a zöreg Borsival akit a szélguta irt és azuta hebrisen beszil ekkicsit. Ükis a szárazságot besziltik és emiatt nagyon ránkgyütt a szomjúság hát nyelegettük a papramorgót.

Aszongya eccer morcsonti hogy megkomendálta rígen szegény gunárszemű Ökröspéter Sándorkoma – akita Zuriste iltessen a másvilágon sokájig – hogy insiges idők lesznek ha a tekerőt megregulázzák, mer ha ritsig nincs, nem tud felhő se lenni, pedig a zadná a zesót.

Ezelőtt egisz télen vágtuka nádat. Vót píze a visztűi embernek dosztig. Csíkot, halat meg rákot méga kódusnakis tudott adni annyi vót. A lebbencset meg pirosszikü szárcsa és más vadfíreg tojjással gyurta a zasszon sárgára, meg olyan kívánatosra, hogy aki akkor még a zokányi Sovartz urasággal iccsak úgy beszilt vóna mint Kosuthékkal a héten Bécsbe.

Elmult eze jó világ ides komám, matán a paszujis jóvóna, ha magjából ki nem pusztulnánk. A zegisz falu pizetlen. Eső nem jár, nád se nő, hal sincs. Tisza Pista goróf még a Kerezs gyetra vizit is elvette tőlünk Harsány alatt és abbul

csinált magának szip halastót Radványba. Aki-nek a földjít elvágta a kanális ammeg fizeti a zárát. Ijen a törviny Biharba. Ami kis halunk maratt vóna a tekerőn, asztmeg a komádi kendergyár pocsik lével megöli. Ha szót teszünk irte, kurtát huzunk, mert ezis Biharba tartozik, oszt nekünk czoki.

A maji fiatalok asse tuggyák, mijen a rák, mega csík. Eliga hozzá, hogy mindétig nagyobblesza nyomorúság. Azir letjobb lett vóna ha betejjesedett vóna a gunárszemű áldása, amikor monta szegény, hogy bárcsaka legelső mérnöknek aki mikor a Tekerőt nyűgbe tették oszt belenizett abbaja hosszú sárgaréz csübe, hát a másik vigin kifőjt vóna a látószeme – és ha másik mérnök gyütt vóna, hát hadjárt vóna azisugy minta zelső.

Asztis monta Péterökrös koma, hogy lesz még ojan víz ha megunnya a Kerezs a kótert, hogy a böcsipusztaji nagy zsidónak felkell a maktár pallásra szaladni, ottis lábujjhegyre kell neki állni, mer ha sarokra ereszkedik, befojik a víz a száján. Eszt szeretném én a hajóruul nízni. Mikor ott pókásznék pipaszó mellett.

Így beszilgettünk a komákkal a kocsmába és ippen a hetedik féldecisre akartam egy csíkot hajítani, amikor a sáshajú sógor kiköpte a bagiot, rittig akkor lipett be Bán csendőr is és a bagoj puntumosan a bakkancsa orrára esett a sógor szájából. A zsandár csúfságnak vilte a dógot és azonhejt úgy vágta ábrázaton a sáshajút, hogy annak a zórából a nyál az én szemem közé fröccsent. Tüstint a zudvarra szalattam, mer úgy körülvelt a bánat, hogy kiakart mászni belüllem a töviskes kutyá. De mert a szőre visszafele nem engette, hát csak megint lenyeltem. Azuta mindétig irzem, hogy van bennem valami. Méga pipa se kell. Sári otthon lán-gosra várt, ase maksolt.

Azenyimmél jobb egissiget kívánok kenteknek minden csanádostul ides komám. Oszt restás kend egy levéllel hát ne sajnájja aszt megirni mentül mielőbb mer várom sürgönyösön és maradok a kend hóttigides komája

én Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsából

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztűbe

Csak azt adná a magyarok Istene kedves komám, hogy a meddig a kiráj mega nemzet kinem bikül egymással, hát esne mindennapra egy-egy disztótor, lakadalom, névnap, vagy akár keresztelő is – de másnál. Oszt én ezekre mindétig hivatalos lennék. Így mégiccsak ikább tunnám felejteni aszta sokfene bánatot, aki belémszorult amióta áprilist járatnak a zországházban a kipviselőkkal. Tisztára csakazir hijják őket hébehóba össze, hogy aza kappanytollas gyenyeralisbul mondvakiszült minyizterelnök azonhejt szitzavarja őket.

Hiába rugódzunk mink a szocialisták is itt Butsában, nemir azegy faku'i bilskát sem. Pedig hun agyabafőbe dicsirjük, – hun meg égtül földig lepcs-kondiázzuk a mostani kormányt. Mind hasztalan.

Kéccer irtam mán fejevárigézának és kéccer Vár, konyipistának. Eccer meg Kosut Ferencznek, de még egyik sem adott választot, ámbátor az atrecot a nyakignadrág Mózes bótosszomszid irta, igyház abba hiba nem lehetett.

Micsoda elegáncsosan megirtam nekik, hogy ne teketóriázzanak ojan sokat, csak azt tegyik meg, akit

én komendálok és lesz ojan bikessig, meg jó mód ezországban, hogy kúdust még dufla kommenczióirt sem fogunk kapni ides komám.

Tudósítottam üket hogy beszijjenek ű felsigivel a kirájjal és határozzák meg előtte apertén a nip akarattyát. Vegyék el a váradi meg más papoktul azta sokfene földet. Hiszen azoknak ugyse kell, mer nem szabad nekik lecsanádosodni. Azir mégis maraggyon minden papnak annyi földje akit ű magakezivel megtud munkálni, vagyis egy kodrát kolompirnak, egy meg paszujnak. Enneka termésibül mindétig kitelelhet egy ember.

A sok kimaratt földet pedig ne aggyák árendába a zsidóknak mer ű ugyis megil ha kopeczkedik. hanem aggyák a szeginysignek bérbe. Kinek kinek anyit, amenyit csanádostul megtud mivelni. A zárendapizt tegyik el a papok igyosztán a kecske is kekenekedik a kaposzta is megmarad, mer a szeginember pize is csak ojan mint a nagygazda árendásé. De meg a mi apáink piros vire fojt ezir a zországir nema züvé, mégis kitelen vagyunk 30 karajcárirt hozzá menni napszámba. Demég így is jó vóna ha kellenénk, pedig a föld nipe csakisa földi munkát tuggya hát engegyik szegint dógozni kedvire.

Mongyák meg asztisa kirájnak hogy tegyen törvint arulis hogy még fizetek én a saját egy hold páskumomirt hat forint 70 karajczárt adóba amikor tiszapista geróf ugyanannyi földtül csak 76 karajczár adót fizet.

Azirhogy meghótt Mátyás kiráj, lehetne manap is igasság csak egyformán kell akarni. Tudom én hogy ű felségének jó szive van mink erántunk, hanem aza sok bécsi nímet úr akik kúrulte nyalakodnak, azok besubiczkolják a mi igasságunkat.

Mánte hát csak abba bizakodok kedves komám, hogy ha mindezeket megtuggyák odafent, hát talán csak lesz valami fordulás a zállapotunkban, a mit a jó Istentül kívánok is mindnyájunkravaló nízvést.

Hapedig disztótorokon risz vesz kend, gondoljikk kend rám a borivásnál, a ki kendnek mindégis ides komája.

Kajla Kesely András, s. k.

Levél Vésztübül

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

Nohát sok jólevelet irt mán kend eccer másszor kedves komám. De ojjan számize szerintvalót a mijjen eze legutóssó vót, ojat még sose cselekedett kend. Emmán oszt okos beszid, aszondom. Mer csakisaláccik ki belülle hogy akarkinek akarmennyisok vagyona van ezene földön, nem tuggya elvinni magával a másvilágra és

Istennellenvaló vitek ha nálánál szeginyebb ember-társait ű tülle telhetőleg nem részesíti belülle.

Még a mai napon irok a nagyváradi káptalanynak, hogy ne csak a katé bul hirdesse a keresztényi szeretetet, hanem ű maga is járják elől a jópéldával. Aggya ki minden földgyit árendoba a szeginyeknek és azután prédikájja a többi nagy földesuraknak, hogy azokis ugy tegyenek mint ű. Akinek a zoláhok vidikin van birtoka, avagy sováb nipsig közt sőt a drótosok, tótok tájikán is, hát boldogiccsa vele üket. Így aztán ha mindenféle idegennyelvűek csakisa magyar uraktul kapnak megilhetisükre való földeket, akkor valamennyi idegen nemzetiségbül való ideszakatt nip velünk fog tartani mindétig, ha valami baj irdeklí a zországot.

Aztis nagyon hejbesítenm hégy a zoláhpapoknak tilcsa mega házasságot a kiráj csakugy minta katolikusoknak. Mert olvastam, hogy ű kemik lázittyák a mócotat erdejbe a magyarság ellen. Hát a zijjel papokkal ugy kék ilni mint a zártánydisztókkal, hogy ne fajtázzanak tovább ides komám.

Irok Fábrikároj kipviselőnknek is hogy ne rezonirozzanak ojan nagyon a magyar komendó eránt még most. Hiszen tuggya komám hogy minkis amikor váradon martuk a komiszkenyeret, hát csakmegtuttunk fordulni a rekszumra. Hapedig niha hibádtunk hát a gerószszidó káplár csak hejre pofozott. Igyhát mia fenének garaboncáskodnak anyit azon azon a csekijsigen. Ha eddig jó vót, ezután is jó lesz, legalább addig is míg ű velsége él. Majd ha másik kiráj gyün azt addig meg nem hejbesittyük, amíg kinem aggya írásba hogy a katonának magyarul kell a kertájkot csinálni. Ígyosztán szent legyik a bike a minthogy szentvót Isványnapkoris azén házamban hálistennek.

Nagyonrosznéven veszem kentül ides komám hogy meg nem keresett, pedig szip társaság vót nálunk.

A kicsi szabópista felolvasta a komám levelit a zegisz közönsigne. Méga vin forás András isaszonta hogy rittig ugy van. Pedig ükemi nagy filisztérus. A rücskös Kisandrás arra vokolt, hogy ámbátor ne kisincs csanággya, de meg vana felesige Mari, oszt neki is dukál a földbül, mer übár szörnyütellenül igykeezett a gyerekik mián, – de nem ű a zoka ha Mari, hogy nem lett. Igyhát ű neki biztonson kijár a föld, még ha a zazon nem is kap.

Aszongya erre a vén Borsi, hogy marha kend szomszid. Itt osztán Kisandrás hókon nyomta a zöregét ököllel. Erreaszóra odaugrik hirtelen a vín Borsi veje, – akit mer igen hosszú – hát ugy hinak hogy égi tulipány – és adott ojan lelkipofont Kisandrásnak, hogy aki bagoj a kipibe vót, abbul a zegisz gyülekezetnek jutott valamennyinek.

Fain boldogujévet kívánok Sárival én a ki hótigides komája.

Köröspap Isvány

Levél Bucsából

Körmöspap Isvány ídes komámnak Visztúbe

Hátcsak ne csudájja ídes komám hogy a multévi disztótoros hónap uta nem áhitottam meg a leveledzist. Talántán ugy vilem kend se peniszedik meg a titlensig mián, mer ha a jószágát ugy a hogy kiakarja a szeginember teletetni, hát valósággal nem lesz ótvaros a kót file a párnánvaló fekvistül.

A zócska kaszábul új szecskavágót kiszittem ahogya a keresztspókhátu Tyukodiszomszidtul láttam. Azon vágom mega tengerikórót, borsószalmát meg száraz tökindát is reggeli hajnaltul napestig. iccével mirem ártatlan állataimnak, mégis tulságosan fogyogat. Mindétig erül gondolkozok.

A multijjel ippen javába vágom a zödherét kaszával a lunak, a kiket odakötöttem a kocsi faráhon álmomba, a mikor horpaszon döfött ez a bűdös aszszon, hogyaszongya tán virhábtorodásba van kend, avagy mir vágott hát kétszer orrba ököllel. Innyes hogy a körömmireg fogjik kovárlijt a zóródba, szólok neki, csak legalább a lovakat tarttattam vón jól, addig neántottál vóna. Üsse mega ménkü kendet lovastul monta ü, avval mécses gyutott mer fojt a vir a zórábul. Igyoszt énsé bántottam, ámbátor igen haraguttam, ikább a vacokra mentem a zágybul, had kinlóggyik a zasszon magába.

A múltheti jóidőbe közeljártam kentekhoz, de mégse mehettem náluk mer a kifizet, a petyegtet.

Ugyesett a sor hogy Matskásbul vittem egy utazót aki minden nagytyanyát bejárt egisz Bikisig. Zsákokot, ponyvát, gépolajat éférolt a zurasági tiszteteknek, oszt nemis vót zsidó. Ezt onnét gondolom, hogy mikor felült a szekérre, hát egy hódtöttekor született kulacsot akasztott a löcsfübe, a kibe valami kedvesitalu borocska vót – és uriember litire engemis mindétig megemberelt a mikor ü ivott: e pedig sűrűn került. Álgya ismeg a Zuristen jártába köttibe.

A visztúli mágori pusztán itettem. Itt jó kereseti lehetett a zén gazdámknak mer sokáig odabevót a zintéző urnál, demeg a kulacsot is színültig töttetik, mer biza hijányos vót.

Mágorrul mentünk Fásra. A mint haladunk hát uramfia, a hóttkerespartyán ecczercsak látok egy csudálatos nagy ipületet a ki kastéj is lehetne ha szigyelné magát.

Ugyan nagyjó uram, momdom a zolajosnak, szok e niha errefele jární és ha szok, hát mondgyameg kirem mi légyen azaz fura valami otta parton. – Aszongya hogy az ídes barátom a hoszufoki társulat ipülettye 9 ezer pengő forintir fundálta a társulati mérnök és ugyhiják hogy poliskaórház a formája

mián. No mondok ennél okosabb hejre is kőthetné a pizit a társulat, mer ez nem hijába hogy kegyetlen pocsik valami, de szörnyü derága is.

Hátmég aztlássá meg barátom szólt a zolajos, hogy micsoda vadonat uj palotát csináltak ezek a zurak Békés város közepon vagy 30 ezerforintir a társulat számára. Ahááá mondok, mos mán tudom mir kell a szegin embernek enyi temirdek hoszufoki adót fizetni. Hogy tejjik ijjen haszontalanságokra. Erre ittunk egyet.

Mihent hazairtem harmadnap, első dógom vót Egyed jegyzővel instanciát iratni a zalispánhoz, hogy licitáltassa el ezte két köttisiges ipületet és csak egy hivatalnokot engedijjezik a hosszufokon, mer azis dosztigelig.

Mindzeek után maradok a legjobbig egissiget kívánva minnyájuknak a kend hóttiges komája.

Kajla Kesely András, s. k.

Levél Vésztúbül

Kajla Kesely Bandi ídes komámnak Bucsába

Sose mondott kend igazabbat mind akit a legutósó levelibe irt vót. Mánhogy az hoszufoki társadalom tisztára megnyuz minden honpógárt ittenkörül. Evigbül küdötsígbe akartunk menni a zuj kipviselőhő, dehát közbe halomása törtint a zöreg Borsi Varga komának, igyhát else mehettünk mer ukeme lett vón a szolnok. Dehát ami kíkik, nem múlik. Gyászt is tiptem a Sári ócska fekete szoknyája ajjábul a kalapho szomorúság gyalánt és megis szdiott irte a vín boszorkány.

Anyi vót a zirnivalóm hogy özön. Elis kezdem azon, hogy fődet erre mifelénk csak nem ád a káptalan se, az gorófolk se a szeginsignek, hijába igrte Várkonyi meg aki vele gyütt a Birindusz Boros. Sehun semmi, és tán még a sok keserüsíg mián Várkonyi is elmene a zöreg Borsival is a finyes másvilágba – mer fütik nyárba is a pokolt – abeli keserüsígibe hogy hijába szidta a vagyonosabbakat csak nem szavaltak rá Gyomán.

Rimtelen derága nálunk mindenféle. Egy kis kodrák lúhere első szőre öt forint. A disznóhus kilója 5 ven 4 karajczár. Kintelen leszek minden csanáostul egy ténoron lenni a görögpap ural aki hogy makéthete egy egisz óráig beszilt nekem valami rimokos taljánrul akit ugyhittek hogy Vegetári János.

Eza Vegetári János kitanálta hogy nem hasznos a husitel a zemberiségnek, mer csakis a nyövényfélík teszík könyüvé és ruganyossá a földi népet. A hus és szalona ikább csakis a kutya, vagy macskafajta

firgeknek való. Így monta az görögur. Azoknak van ahovaló foguk nem az embernek, merha neki teremtetten vón a jó Isten hát nyersen is megtunná enni mint a vadkörtit. A hus drágasága feletvaló mirgibe ű osztán 4 ik hónapja hogy sárgaripát eszik füröstökre, sajátát, sült kolompirt vagy pattantott tengerit dilebidre és tökmagolajos fokhagymáspiritost vacsorára. Vasárnap avagy innepkor ecetes veres hagymát, uborkát és föttengerit felmézelve, megmákozva szok használni a görögur. E mégtán a legjobb mondom neki. Avval jól körülnéztem hogy mijen a tesi állapottya a nigyhónapi kosztulástul. Hát így a színe csak megvan valamennyire, de biz ű ekkicsit nagyon is bővibe vanan gunyának. Nembaj mondok, a zángoj lu iccsak madárhusu mégis szörnyű futós. Ígyhát vige legyen minden disztóság zabálásnak és beálok magamis Vegetári János taliján tudós bandájába, merhogy pizse igen kerül húsrá.

Eza vin átkozott asszony nagyon hejbesitette a szándikomat a zén erányomba, hanem a maga riszirül ápertén kimonta, hogy mán ű csak beszedegeti a ki a palláson van füstölt hús meg szalona.

Ha pedig ez elfogy hát nekilát a csirke félének és nem bánya ha én a görögurral együtt ugy kikönnyüdök hogy a reggeli harmattal elutazunk a zégbe, de a legelist nem válajja soha.

Nomegájj te vin csoroszja szólok neki, aziris kopersót csináltatok Bátori sógorral az asztalossal és kontrektust iratok hogy addig meg nem halok míg az el nem kiszül. Mivelpedig a sógior tejjes világiletibe még soha el nem készítette a mit felválalt, ígyhát rászánom magam a hoszu iltre, a savanyu káposztára, mega ripára.

A zuj iletmódomat kenteknek is modendálom, meranyi jó van benne hogy a pálinka, mega bor nincs husbul. Mostis hogy bezárom a levelemet és ides komámnak is, a komámasszonnak is, mindenjokat kívánok, huzok mégegyet idesminnyájunk egissigre a flaskóbul és maradok kendnek hóttig ides komája.

Köröspap Isvány,
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsábul

Köröspap Isvány ides komámnak Visztűbe

Szeginy embernek szeginy a sora! Ezen a legigazabbik nótán mulattunk pünkösöd másodnapján a Kutyamiskával akibe bele kéne ótani a kentek görögurát mer ezis kegyetlen okos ember ám! A földbe vájt a saját 3 hód jussán egy nagyfene méj jukat három kijáróra és abba lakik. Ezir hijják ugy hogy Kutyamiska.

Ugyesett a sor innep hétfűjjén, hogy beniztem a tökinalábu zsidókho ekkis sziverősítő eránt és ottanáltam Kutyamiska komára. Ű is italozott megis kinált, 40 est használt, énis kirtem egy 5ödrészt a 6vanasbul, oszt nyelegettük meg beszilgettünk a földnipe nyomoruságáról. Ippe jelenleg vót a kend levele, akibe oktattya kendet az ottvaló görögur a huseveésrül való leszokásra, hát felolvastam Kutyamiskának és kértem mit szól hozzá? A jobbkezivel 3szor végigcirógatta a rútveres szakálát aki ködökig ir neki és ugy áll összevissza, mint a jégverte vetis, mer abba még sohase tett a fisü meg az olló sem kárt. Hát mondom eszta szakálát 3szor megcibálta gondolkozás miatt, – Így szokta! Asztmeg aszonta hogy marhaság nem enni hust. Lám a rókátul tanultam én a kovártéjkészítést, – mongya, a peig csupáncsak hussal il és mégis mennyivel erősebb a csigabigánál akihogy füvet eszik. Eraszóra irgalmatlanul meghuzta a flaskót és osztán felém nyuttya, – bekaptam aki benne vót asztán odaszóltam Jáfetnek, hogy hozzateli. Kutyamiska komának megraggyant a gunár szeme, odacsap az öklivel az osztalra és aszongya hogy 1 féllitrit azonfelül zsidó! Hozták – ittunk.

Sokáig nitzük a földet szó nélkül, de mikor megest ittunk, aszongya Kutyamiska, hogy nem il e világon senki oj könnyen, mint ű, pedig hust is eszik, bort, sert pájinkát is iszik. Vigigniztem rajta hogyhát hogyis ilhetne ojan könnyen mikor az rongyos ebenlógójábul százhejt is kilácczik a testye, azis ficfavesszővel van a derekára kötve és ebbül, megegy másfélöles karóbul ál minden ötözettye. No van még valami utfélen tanált kalapja is, de arra nem miltó ránizni ojan gyatra. – Megint ittunk.

Lássá kend komám szólott Kutyamiska amint azaz átkozott Petrijegyző, akit a – feketefene ne sajuájjik megenni – valamikor legfoglalta adóba vagyon gyanánt a méhesemet, hát bánatomba megittam másfél liter pájinkát és attul támadt világosság az elmémbe. Így montam magamba, hogy ha mán a mi csak a föld felett van azt elvehetik a szeginytül, hát elásogatom a méheimet a föld alá ugy hogy onnét járjanak ki, de a jegyző még pápaszemmel se sejttesse meg őket. Nemis licitálták el azén méheimet máig se, pedig mind meg van. Ittunk!

Mikor a földalattvaló méhest csináltam iczaka, láttam egy rókát, aki ippen ojan veres vót mint én, – a jukbul kibujni. Megvizsgáltam a háza tájikat és meraz háromfele nyilott, szörnyen hejbehagytam. Ha az egyiken idegen gyün be ű kiszalad a másik kettő közül valamelyiken. Sem a szél, sem az eső nem háborgattya. Télen meleg, nyáros hűvös, a lakás, ijte ipitek magamnak. Ugyis lett, jó is lett. Erre osztán megint nagyot ittunk!

Hátosztán komám mondom Kutyamiskának, – niha nagyeseő nem hajtya ki kendet a föld alá!

Aszongya hogy erre is gondolt és csinált egy szint akinek gazbul a teteje idebujik ojankor. Amikis gabonája terem a birtokán aszís a föld alá horgya mint a hörcsög. Egy nagy fatüt kivisett mozsárnak. Abba maga megtöri a buzát, tengerit és zsarát tűzön pogácsát süt belőle. Kiis huzott kettőt a rongyos ebbenlógó zsebibül. Az egyiket nekem ajálta, beleharaptam de jó maksolt, – oszt megint ittunk meg telihordattuk Jáfettel az üvegeket.

Hát kend éppen semmi adót nem fizet, kértem Kutyamiskátul? Nem én mongya ű, mer nem tunnak nálam foglalni. A lakásomra sem akadnak, de ha rá akadnának, ott se lelnek semmit. Aztán ha bebujnának az egyik jukon és elsomfordálnék a másikon.

Ez az okos ember ides Isvány komám. Így kell kifogni a nimeten!

Megintelen egyet rántottunk az üvegeken és mivelhogy a kajlafejú cigány nagyon szaporán pengette a hurt, hát intettem neki félszemmel. Avval elkezdük aszt danolni Kutyamiskával, hogy aszongyahogy – szeginyembernek, szeginy asora. Így tótt az innep! Mesmeg jó egissiget kívánok kenteknek és maradok a kend igazi jó komája.

Kajla Kesely András, s. k.

Levél Visztübül

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

Nohát sose segicse se kendet, sem semmiféle fajtáját a jó Isten ojan keserves állapotba a kibe én vótam.

Az elmúlt szombatn eresztettek haza a gyulaji spitájbul a hun huszon 4 napig feküttem hanyatt, mint a lütt kutya.

Ugy esett a sor hogy a múlt hónap elejin amint kiverem reggelen a malaczkokat a csürhére, hár uramfia eccercsak vigkippen elkatt a lihelletem. Osztán maj nigykizláb tuttam a pitarig mászni. Sári ugy megijett hogy alsószoknya hejett a Jóska gyerek gatyáját rántotta fel és ugy kocogott felvágva a doktorir. Gyüttek is egy mentre! Engem meg addig kovászos uborkalével teraktált egy nádcsubül a Borsiné komámasszony, ugy hogy a szájából futta belém a levét, meg a szuszt, annak is nagyrisze a zóromon gyütt ki.

Hogy Barta orvos ur nem vót othun hát a lúdoktor uram meg Nagy Sári bábasszony gyütt egy esernyővel meg egy klisztérrel. Keserülapura komlóskorpát tettek melegen, avvan beborították izibe a gyomrom tájikát. Azután Nagy Sári hirtelen kitötötte a mécsbül a zolajat egy tálba, abba sót, ecetet meg hormgirizdü fokhagymát tett, ebbül a

lébül teliszitta a klisztért osztán a vikony vigit a torkom lilekjukába nyomta és belém eresztette a zorvosságot mind.

Vigem lett eccere, tüzsköltem, köhögtem meg egyebet is cselekettem, – avval meghóttam.

Mire eszmilkedni keztem hát ippen tettek fel a kocsira és vittek Gyulára a kórházba. Itt osztán rögvést el is bántak velem kutyásan. Két ember egy szentmihálylován bevitt egy nagy szobába. Felfekettek egy kemigy ágyra, jól odakötöztek kezemlábom az ágylábhoz. Egy fehércántusos fiadoktor a zórom elé tartotté valami büdös rongyot és aszonta hogy számoljak ugy hogy egy – kettő, egészen százig. – Azt még tudom, hogy 4ven 8ig olvastam fenszóval, – dehogy azután miért velem nem tudom.

Hogyosztán felibrettem hát egy csü lógott ki a torkomon ippen a zádámcsutkám mellett jobb felül és azon szuszogtam. Egy szip fehér apáca meg előtte ált a zágyamnak és aszonta hogy a csühö ne nyuljak, mer ha kirántom bedöglök tüstint.

E mán csak roszfene sor vót ides komám. A leves iccsak ugy tötögették belém kanálszámra a zapácák, a zuristen álgya meg üket. – Hej de sokkal különbek is ennél a vin girhes Sárinál! De meg nem zsémbe-sek.

Mikorasztán végtire hazaeresztettek hát tuttam lihelni, de ojjan vótam mint mikor márciusba a kecskebékát kifordította a zeke a földbül. Nem vót meg a jártányi erőm se. A takaráson se kerestem semmit. A Jóska gyereket is bekivánták katonának. Csak a kis arendás földi buzám van meg, de az is nyomtatlan. Ithun is ezer a baj mega nyomoruság.

Utójjára szt gondoltam hogyha jóra nem fordul a sorom hát őszkor bemegyek megint a spitájba, kirek a földoktortul annyi altatós rongyot akitül én, Sári meg a jószág tavaszig aluggyik oszt így teletünk.

A zenyimnél jobb iletsort kívánok ides komáméknak minden csanádostul mer ittfelénk még eső se jár és maradok a kend hóttig ides komája

Körmöspap Isvány,
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsából

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztübe

Megolvastam kendnek sokszámos kinszenvedésit a levelibül akit küdött. Hogypedig nekem is kijutott a rossz sorbul hát tudatom kigyelmedet az asszonyom szörnyü derikfájásáru, akit kéthét uta reggeltül estig szüntelen panasztolt s váttig monta hogy csupáncsak a váradi bánya tunná meggyógyítani. Magamis elláttam hogy valósággal

nagybeteg az asszon. A szoknya lötyögött rajta, a háta meggömbült és hijába huzta fel a piros trimlit, csak rogyott az inai.

Elis határozta meg tüstint hogy megreperáltatom szegint; osztán rágyüttem hogy nem érdemes rá. Kipzelje csak kend, a bontófisűjít bennetanáltam a káposztába evis közben és azonhejt egyet fordult velem a világ. Muszájvót kiszalanni.

No aszta kutyafáját a fajtádnak te átkozott cseléd, majd adokén neked bányát hogy a fene is arul esz meg; a mir igy megöltél.

Csakenyit montam neki, avval egyhangulag elhatározta, hogy hát igenis, én meg a Miskagyerek megyünk Váradra fürdeni. Ű meg legyik ithon a jószág körül. Ha az Uristen akarja, igy is hasznára lehet neki az a bánya akibe én fürdök. Ugyis aszonta az unitus pap a mult vasárnap, hogy a férj mega feleség két lilek ugyan, de egy test.

Reggel vasutra ültünk. A kölknek nagy kedve vót. Egiszuton asztfütyülte hogy hát – idesanyám is vót nékem. Asztgondoltam igy magamba hogy bár csak igaz vóna hogy vót.

A vénikszbe mentünk és mikor a fürishevaló jegyet váltanám, aszkérdi tülem az a ráncosképü boszorkány hogy az ócsóbbikba aggyon bilétát, avagy a másikba. Csak a javábul mondok. Az egyik kezibevett két sárga papirost a másik tenyerit meg az órom alá toszította és aszonta egy forint husz krajcár és kádas.

Ámbátor szörnyütelten derágának tartottam eszt a sort. Mégiscsak fizettem. Hátha használ anyádnak – igy montam a gyerekeknek – bárha nem ócsó is.

Mere mennyünk? kédem az igetnivalótul. Hát arra ni! avval egyet bökött a hüvejkivel. Ott a Ferenczfürdő! Szip egy ipület vót akire mutatott de sose tuttam eddig hogy Ferencznek hijják a Fénikszet.

Nemakartam mutatni a gyerekeknek hogy tudatlan vagyok ijjen hejt. Megfogtam az ujasát és beléptünk bátorsággal a két cédulával. Erre elibünk ugrik egy nyakig mezítelen sovány leginy és betuszol engemis, Miskát is egy parányi kóterbe. Tessék itt levetközni aszonta. Két vászonykötőt meg behajított. Ű előtte is akkurát ojat láttam.

Hirtelen lerógtuk magunkról a gunyát, hasra akasztottuk a szemirem figefalevelet hónunk alá szettük a ruháinkat, kézbe a csizmákat és nekimentünk annak az ajtónak, ahunnan a meleget sejtettük.

Csakott állunk valamedig, mert nem láttam eléb a göztül. Kisőbb észrevettem hogy nagyfene csomó forróvizbe vagy 20 lopótökfejü idegeny van és mind ránk niz a fertelmes veres pofájával oszt röhögnek.

Miska rimülten nizett rám, én meg dübe borultam és rákijátottam hogy rakja le a gunyát a fal mellé és ugorjék a vízbe. A nyavajás kölyke még szaladásra vette a dógot de elfogta a sovány leginy és a fülibe

ordotott hogy nem ide szól a bilétánk mer ez tükrös fürdő.

Hogypedig a sok lopótökfejü megint szörnyen kezdett vihogni, én a páracsizmával a közelebbivalót ippen fübe akartam irdekelni mikor a sovány lefogta a karomat és szipszóval rávett hogy utána mennyünk a kádasba.

A gunyákat letetette velünk a kóterba.

A kóterkucsot rákellett kötni a figemasztigra és bevitt minket két szip szobába ahun márványkü kádba nyakig ülhetett a jóféle melegvizbe.

Itt ekkicsit szünni kezdett a mirgem; kivált mikor Miska gyerek 6-szor kiszidült a vízbül. Én csak 4-szer áporottam el de akkora a sovány ki is tessikelt a kádbul. Ugymonta hogy ártásunkra lesz ha továbbra is fürdünk.

Alig tuttuk felötözni ugy kigyengített a kutya vize. Még a csizma sem akart felgyünni rám. Éhesek is lettünk mint a muszkák Japánországban.

Bevacsoráztunk ketten a zitallal együtt 5 forint 79 krajcárt. Este fél tíz órakor Váradra gyüttünk, az állomási fogadóba hajnalig beszettünk ugy 4 forintot borba. A kölköt négy hordár tette a bagonyba engem csak egy fogott és igy hazaértem szerencsésen.

A szomszidok mongyák hogy az asszont ustornyéllal kikentem. Hiába no, fübe-fába van orvosság. Azuta minnyájan egissigesek vagyunk amit kigyelmeteknek is tisztaszívübül kívánok és maradok a kend igazi jó komája.

Kajla Kesely András, s. k.

Levél Bucsából

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztübe

Nemeszek halat azuta hogy komámékat ugy csufra tette vele görögpap uram. Hogypedig hunczut isteni nációjó eze görögfaj nip, azt kisejtetem a más-héten Gyarmaton jártamba az Orosz János bótyyába.

Ugyesett a sor hogy összegyüttünk a négyujju Jákob kocsmájában Kutyamiskával, a szuszka faluszája Cser Imrével, a medve furmájú Szujó Matyival mega fürjfogó Nagy Sándorral.

Ahogy osztán örvendeztünk egymásnak, hát mindéig jobban iszogattuk a pájinkát és váttig szaporább lett a beszid. Ugyis vót hogy mindez öten ecczerre montuk a magunkét.

A Kutyamiska aszonta, hogy ü a szentnek se hiszi hogy megvóna keresztelve mert nem eszmélkedik rá.

A szuszka faluszája erre szolokolni kezdett és sokájig bizonyította, hogy nemcsak Kutyamiska, aki kereszttyén lilek, de még a négyujju Jákob, zsidó

littire is meg van keresztelve, csakishogy mindeniket másik másik hejt keresztelték meg.

A nagy mohamed Szujó Matyi 1 litri pájinkát hozatott és aszt ordította az ő bivajbika hangjával hogy a Kutyamiska nincs megkeresztelve, hát ű odaaggya neki az egisz báró Springer uradalmát, aki pedig saját a Matyijé, mer ű szokta parcellánként osztogatni nihaniha részesen a belsőknék.

A fűrjfgó Nagy Sándor is tűzbe gyütt és aszt kiabálta, hogy mikor ű a boszniai háborúba 79 és egy fél bosnyákot megölt azokis magvótak egytül eggyig keresztelve. Aki pedig ebbe kiteskedik, annak nem fog tavaszkor pityalattyot. (No mer biztos hogy sose fogott, csak ű mongya hogy fütüüléssel szok fogni.)

A beszid mindig hangosabb lett és én aszt komendáltam, hogy megbizonyosodásvigett én befogok tüstint. Vigyüek Át Kutyamiskát Gyarmatra a magyar paphon is a göröghön is, azok hadd mongyák meg, hogy megvan e Miska keresztelve a vagy sem.

Ebbe belenyugodott az egisz társadalom és hogy a szuszka Cser Imre felajálkozott vezérnek, Kutyamiska 2 litrit hozatott az utra, én meg lódultam lúir-szekérér.

Egy minutum alatt ott vótam, még vagy három kortyot nyeltünk, avval mindnyájan felültek és megse áltunk a görögpapig.

Mikoron ennek a szuszka faluszája eléatta hogmondana igasságot a Kutyamiska ügyibe, a pap rögest a keresztlevelit kérte Miskátul a ki ápertén kimonta, hogy ha vóna ilyen levele nem gyüttünk vóna ide. Erre a szóra a görögpap valami gorombávul kikergetett minnyájunkat. Ijjen a görög. Mentünk a magyar paphon.

Hogy itt is eléjeatta a szuszka Pirke a mondókáját, hát a tiszteletes nagy jó szívvel fogadott mindönket és egyenkint behitt egy másik szobába, ahol szegrül végrül kirdezősködött a Kutyamiska soráru, külön külön mindenkitül.

Utoljára közibénk gyütt és szelíd szóval dorgálta Miskát a miirt eltagatta hogy ű meg lenne keresztelve. Elévett egy nagy ménkű könyvet és tisztára kiolvasta belüle, hogy Kutyamiska igaz neve Szentpéteri Mihály, született ekkor – meg ekkor és valósággal meg lett keresztelve törvényesen.

Szörnyen örültünk hogy kiszabadultunk a parókiáru és Kutya Szentpéteri Miskára ráhúztuk az áldomásfizetést, akit azonhejt el is vállalt. De kikötötte, hogy csakis Orosz Jánoshol mennyünk mulatni, mert ű másnál nem fizet.

A hunczut szuszka aszt sugta nekem, hogy a Miskának ha vendéget visz, Orosz János külön perczent.

Nemhijába hogy alighanem közeli rokonja Orosz uram a kigyelmetek halgyáros görögjinek de ször-

nyű szívesen kirte, hogy mi jóval szolgálhat és szaporán dörzsölte a kezit. Miska vigignizett rajtunk és aszt kérte mi kék? Valamennyien a sörre vaksoltunk.

Az Orosz görög nagyot hajbókolt és aszonta hogy legfájintosabb 3 esztendős söre van.

A malacz is jobb 3 éves korába monta Kutyamiska, hozzik az úr vagy 5 üveggel. – Ittunk igaz lilekvel sokájig.

Hogy vigtíre mán az óromon is nagyokat csavarintott a zital, hát mondok a nipnek hogy én vikon terpetint veszek az asszon derik fájása mián Orosz urtul. A szuszka Hokmony cseppet a gyomorigisrül, a Miska tintát, Szujó halzsirt, a fűrjfgó Nagy meg petronyalt kért üvegebe tiz-tiz krajcárirt.

Hát osztán ides komám itt láttam, hogy mijen a görög. Hogy a jó Isten tegye a villahajtóba muszka Orosz uramat amér egyforma setét üvegekbe szolgált nekünk, mindönknék. Oszt idehaza így jártunk. Én az asszon hátára halzsirt kentem. A szuszka petronyalt ivott Hokmony hejett. Szujó viken terpentivel kente a csizmáját, Kutyamiska Hokmonnyal írt levelet, a fűrjfgó Nagy meg tintát tötött a lámpába.

Tiszta szívembül kívánom, hogy kerüjje el kigyelmeteket minden eféle nagy veszedelem és maradok a kend

legjobbik komája
Kajla Kesely András, s. k.

Levél Vésztübül

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

Ott gunnyasztott a minap a putrija napos ódala előtt és aszonta nekem hogy meglássa gazduram nem ilek harmadnapot.

Hunnét sejtéd ezt – kértem én?

Hát csak onnét asszongya, hogy a Marci macskáma ma reggel háromszor felcsapta a farkát a zégfelé, a bal hátujjával kécczer kirugott avval odalast vágódott, rám hajította a szemit és behött. Én is így járok jussik eszibe kigyelmednek. Ez osztán betejjesedett szóru szóra.

Íppeg kéthete mult hogy szörnyüsíges fekete gyász borította a zégész Bodzásdombot mega szomszid kössiget, – avagyis a cigán Párist, mivelhogy tökiletiesen meghót az – aki hun-hun megrikatott, demeg megis vigasztalt többszörösen sokónkat.

Viglegesen a másvilágra kötözött közülünk a cigánság szemefinye a görbe Kari, a nyakó pirimás, a párizsi 1-ső és utósó banda fű-fű muzsikusa, akit igaz nevin Gyöngyösi Károjnak keresztelt boldogult Csák János tiszteletes uram ezelőtt valami harminc esztendővel.

Hej ides komám mikor eza puposhátu ferdenyaku kiccigán rátette a sunkafejti a hegedüre, – akárcsak összenőtt vón vele! Ránttot nyihájába józan korába ojjan keserü nótákat ippeg saját én nekem, hogy még a félcsimmát is lekellett vetni mera könyvejimet a kapczával muszájt csihítani.

Huzott aza tekintetes fűszolgabíró urnak is ojj bánatost ecczer, hogy tüst9nt 2 koronát adott neki csa hagygya abba, mert fílt hogy tisztára megreped a szive ha tovább halgattya.

Keserves bandaszó mellett én tettem meg neki a zutosó fuhart. Kocsin vittem ki a temetőbe, de ittis megjárta szegin.

Amint tettejre irtünk, asok riszeg more leczibálta a koporsót a zalsövinyrül és két kötilre fektették a ki közül a zegyik kurta vót. Közben meg a három purdéja mega zidesannya keservesen acsarkottak, mer sajnálták Karit.

Nigy cigán a kanjából, – mánhogy a nagy Ádi, Furkó, Palkó és Kóka megfogták valahogy a két kötil nigy vigit. Kókának a kurta kötilvig akatt a kezibe, osztán hogy a fele uttyán járt a koporsó – hát nem irt tovább.

Előbb csak letirgyelt szegin Kóka, oszt meg hasmánt fekütt hogy hosszabb legyik a kötil de a hustándokra kihánt fagyos földön hirtelen megcsuszott és füvel bukott a koporsóval együtt a sirba.

Kegyetlenül elkezdett odale ordítani a Kóka és hasztalan huszta Gója Pista meg Séber Sanyi neki a legfrissebb „csipd meg bogár” csárdást idefejt, csak nem birt kiugrani a sima ódalu gödörbül, bár minden körme virzett a kapaszkodás mián.

Vigtire is nekem kellett lenyutani a zegyik kötele akin oszt oj gyorsan kuszott fel a megrimült tepszi csináló, mintegy hajtott kandur a zeperfára.

Azuta minden este lekell kötözni Kókát a vacok-ra mer szörnyű álmai vannak.

Aszt képzeli ijenkor, hogy ü egy vin kecskebika és a föld alatt van Karival a hótt cigánnal. Kimászna de mindig visszaesik. Rug, vág és tesz ojjan brekegist, hogy aki kívül hajja aszt hiszi itt a szentgyörgynap és megszólalt a zegisz vármegyebeli kecskebikák.

Az ebbül a tanuság ides komám hogy itt e földi iletbe uzovájjuk a jóilist mig a Kari mostani kovrátijára nem Kerülünk – aszondom!

Tiszta szivembül kívánok minnyájuknak a legjobb egissiget és vagyok a ki vótam és leszek is, a kend: hóttigides komája

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos éa fuharos

Levél Bucsából

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztübe

Mán hogy a felsiges Uristen puszticson el valamennyi halat e világrul ides komám aszt kívánom – mer csuful jártam ezeránt a mult hónapban.

Ippeg keresztelón vótunk az anyukommal a faluszája Cser Imre komáéknál, oszt amint a kásás bélesnél tartottunk, hát eccercsak belip egy mirges kipú zsandár csakumpakostul másodmagával és aszongya nagyfenhangosan hogy ú a csendörgyörvezető.

Aszkérdi osztán tüle Cser koma, hogy mijáratba kerestemeg a házatijákt ijjen innepijjes napon. Kajlakesej Andrást keresem, mongya a gyorsvezető keminyen.

Énbennem megakatt a kásás tiszta, ugy hogy csak alig tuttam kinyöszörögni hogyhát én vagyok az a bizonyos.

Avval seszó sebeszéd, csak kihuzott a társadalombul a zsandár engem és vitt magával a kössigházho a bakterszobába mint zsidót az ördög.

Alighogy odairtünk aszkérdi tülem hogy esmérem e iszkura Kincsest, Vaji Szilágyit meg Körmöspap Isvánt Visztün. Hát ismerem üket szörnyen mondok. Erre szóra hirtelen belip egy vikonlábu, lángoskipü, diószemü, tatárfejü kopasz ur és aszongya a gyorsvezetőnek hogy biztomosan nékem hoszták el aszta egy 100 darab csukahalat akit ü a haltartóba lakatra tett Visztün.

Tudi kend errül valamit kérdi a gyorsvezető?

Egy árva szót sem irtek a dologbul aszontam és tüstint kaptam egy ojjan rimitő nagy pofont a zsandártul, hogy az óromjukán gyütt ki aza kis bagó akit az uton betettem vót.

No e mán szásszor rosszabb a keresztelónél gondoltam magamba. Avval megkirtem a kopaszutól hogy kilégyen a becses neve.

Aszonta hogy ú a véstüi halárendás és görögpap urnak híjják otthon.

Én eccseppet sem örültem a szerencsének.

Igy esmértem meg a kentek görögpapját, akirül irtavót kend ecczer hogya talián Vegetári János oktatása fojtán sárgaripával, pattant tengerivel ispinorccal meg más eféle gizgazzal telet-nyaral. Hát ezosztán valósággal meg is látcik ü komin.

Aszota ez a tirigrisszivü ur a gyorsvezetőnek hogy pungtumos tudomása vagyon affelől, minha kentek Ökrös Károj sógor vezetise mellett valósággal idehoszták vóna énnekem az ütüle elcsempészett csukákat.

Hasztalan esküdöztem égre földre hogy tisztára ártatlanly vagyok a cselekménybe. A lilekneküvaló zsandárok hun kipen hajítottak, hun meg valami istentelen aszkóval – akibe serét lehetett – ugy

leminyen vágtak, hogy az egész világ rókatáncot járt körültem, oszt úgy kipattant belülem a keresztelős dilebid, mint a bolha a gatyakorcbul.

Hej de rossz vót nekem akkor ides komám!

Mikorosztán leprifungoltak rajtama zsandárok, hát berugtak a kóterba éccsak reggelfele eresztettek haza.

Ugy lipkettem vigig az utcán minta hasfájós bárázdabillegető, merhogy sajgott minden izem, de fűkippen az arcélatom.

Ahogy belődörgök vigtíre a házba, egyszeribe a tükörbe níztem, avval lekaptam a tökfedőmet és aszontam annak ki rám nízett a tükröbül hogy jóreggelt kívánok Sáfrány maiszter ur! mer aszhittem hogy a kentek szabója, pedig azén kipem vót ojan májushurka formájú a daganát mián.

Node megmongyakend ides komám annak a darulábu, biblefenekü görög uranak hogy kerüjjik engemet ezután mánmig ezen a földön il, – merhát ha megkaphatom valahun niccemközt, bizonyosan elrántom ugy a nótáját hogy sáfrányosabb lesz a Sáfránynál elülis meg hátulis, amért így mekkinoztatott miltatlanul engemet.

Hapedig valamikor még halat találnak kentek tüle beretválni, hát jobban ügyejjenek ez erányra, nehogy megin ártatlanylul szenvedgyik írte valaki.

Bátori asztalosnak is mongya meg kend hogy csinájjik nekem egy szip fejfát előre, – akin árva cselán, bus gerlice, rozmaring meg egy csukahal legyik.

Ugyis riguta adós a koma három forintommal akit írte fizettem mikor harmadéve együtt mulattunk Laczinál. Igysosztán csak megveszem rajta valahogy.

Kenteknek ezekután sokkal boldogabb keresztelőköt kívánok mint a mijenbe nekem riszem vót Cseréknél és maradok a kend igazjó komája.

Kajla Kesely András, s. k.

Levél Visztúbül

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

Ápertén megolvastam a kend levelibül hogy hát eszi a fene a zembert mindenfilekippen.

Gyözöggyik bele ides komám, hogy ere minknálunk sintsen eccsepitse jobb világ mind arra kentek fele. Ha hiszi hát olvassa meg, akit itt irok.

Amult szeredán a Zokáni heti vásárra vitem portikástul a kis bélivetett Rotyec zsidót, – aki felesigestül együtt huszon 9 meg fél kilót nyom a malom mázsán.

A zuton beszilgettünk egyrül-másrul, oszt hogy a szó kihozta hát aszkirtem a hervatt zsidótul, hogy mivigrül kijátott prankótot a matskák hónapjába, mánhogy mártizjusba?

Aszonta kitelen vót vele.

Nem lehet a szomszid mondok neki, hiszen kegyetlen sok portikát elad maga – ugy sejtem.

Ez valósággal ugy van szólott Rotyec, hanem kigyelmed nem tuggya Isvány szomszid, hogy a sok eladott portikának fele hitelbe megy ki a bótbul és itt a baj! Mer mikor vigtíre beperelem a zadósokat és a kössigháznál meg is itilik nekem a követelist, – hát akkor osztán vige mindennek.

Hogy eshet a meg, kirtem tüle?

Hát csak ugy Isvány szomszid, hogy a megitilt követeliseket behajtás vigett átaggyák a kössigi jégrehajtónak akihogy fejr porcellány cicunadrágot sárga ebenlógot meg sárga bakkancsot, pofoncsapott kalapot, finyes botot meg még finyesebb okulárét hord a zórán.

Mikorosztán eze zur mekkapta a vizzises irásokat, hát azonhejt időt kir Marhás főbiró uramtól mer neki aszongya jégrehajtásokat kell csinálni.

Hogyosztán engedij adódik neki hát tüstint hazamegy és kihuz a zágya alul egy ferslógot akibe belevágja a töbi peniszes vizzisek közé a zujakat had izileggyenek ott össze mindörökre. Ü pedig szipen kisubickolva lohol a kávéházba, fogadóba vagy Csabára niha hétfön, oszt hamaegy onnét pinteken. Szombaton felniz egyszóra a kössigházho és akit elül hátul tanál mindnek keserves ábrázattal panasolja, hogy megszakad a temirdek dolog mián és bár három év uta van itt, de nem dógozott egy óráig egyhuztomba azúta. Csak potyára fizettyük mi pógárok eszt az urat a ki ugy il kösztünk, mint mihek köszt a here.

Igy álván a dolog sorja beláthattya Isvány szomszid hogy bár eladom a sok hummit, de a jétrehajtó rimitő korhejsige vigett a pizemet ítlelet napigse látom és prankóttá muszájt lennem.

Hátosztán mi a fekiirt nem tesz jelentist. Rotyec szomszéd eziránt, – kirtem megest a zsidótul?

Azir bizén szomszidom mert tesvire a jégrehajtó a jedzőnek, oszt még nekem gyülne meg a bajom e vigett. Avagy a letjobbik esetbe a mostaninál is kegyetlenebb adóval spēkelnének meg. Inkább halgatok mind egy ártatlanyl husvéti bárány a sakter kezibe.

Ugy megpuhult a szivem a zsidó szomszid besziggyin, hogy a könyvem elindult magátul és mer nem vót nálam zsepkendő, hát ü tüle kértem a magáét, de aszonta hogy nincs neki, mer a felesige mindig kiszedi a zsebibül. Annak hatis kel egyfojtába mongya, mer sűrűn tisztul a zóra.

Hogyosztán ekkorra Okánba irtünk, hát vige lett a beszilgetisnek. A piacon megáltam, lepakoltunk avval halattam kifogni a vin Márnál. Vettem a lu elibe és magam beültem a kocsmába hogy ekkicsit nyakolajjal kiöbliccsem a torkomra száratt könyveimet.

Alig tarthattam a 4-ik üvegnél amikor belip Kintses Lacikoma a nagybajuszu Bénivel és szidnak engem egyszeribe, mint a rossz ebet, hogy hát miféle veszettfajta halat attam én ű nekik a máshéten, a kitül kutyástul, matskástul hótt betegek lettek?

Vaji Gabri komával vótunk odaát és aszta halát árultuk a görög urnak, akit cseországbul eleventen rendelt meg magnak de dögölve irkesztek Viszüre és hortuk falurul falura.

Láttya ides komám így fizette vissza a jau Isten a kenden elkövetett miltatlanságot, de az is való, hogy engem Márnál úgy kikentek a Kintsesek a hal vigett, hogy azuta maj megöl a szélgöröcs.

Evvel bezárom levelemet és minnyájuknak a legjobb egissiget kívánva maradok a kend: hóttig ides komája.

Körmöspap Isvány,
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Buczábul

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztűbe

Hát ismitelen kegyetlenül kezdi a felsiges Uristen sanyargatni a föld nipit ides komám!

Jár erre mifelénk oj borzasztó forróság hogy a jószágnak fülefarka megkonyul, – demég az emberé is!

A kis tengirik isa menyország felé nyuttyák az hervatt levelüket még sincs eső.

Gyűnnek mennek a lúhátas fellegek dilrül is, nyugotrul is és ahejt hogy hoznának ekkis nedvessiget, hát ojan tubákkal tóttik meg az ember tüdejít meg szemeszáját, akinek többrisze porrátaposott lúcsелеkminybül kerül. E pedig bajosan egissiges!

Hogyosztán nemáltuk a rimitő meleget hát társadalmat alapítottunk aki 7 tagbul állott rajtam kívül. Én magam fuharos litemre nem számítottam.

A faluszája Cser koma, szeptember Beke Miháj és felesige a szentasszony, Kirájsértő Nagy Sándor a csizmadija, Kutya Miska, Szujó Matyi és Fűrfogó Nagy Sanyi megfogattak egy litri 60as pájinkát, hogy vigyem ki űket a kössigi dancsába fürödni. – Rálettem!

Amint a tetthejre irtünk a lovat a löcsbe akasztottam és hajítottam elibe az ülisbül. Avval vetkezünk szilajan, csak a szentasszon húzódott távojjabb mer szigyellős.

Alighogy meghencseredtünk a fáintos vízbe ekkicsit hát egy gonosz pöcsöklény az orromba eresztett és amint odavágtam neki ököllel, tüstint elborította a vir a kipemet oszt elkezdtem csunyául prűszkölni.

Ebbe a minutumba elkezdett a szentasszon kegyetlenül acsarkodni hogy igen rossz helyt csipi ütet valami. Az ura odaszaladt és mig az asszon sikótozott, hát lekörmölte víz alatt rula egy arasznyi lunadajt.

Erraszóra az én horgosinamat is iszonyuan megszurta egy másik nadáj és hasztalan húztam a farkát csak nem eresztette el a bürömet.

A nagy fájás mián a szekérhöz inaltam, kikaptam a bakóbul a paprikássós túlköt tötöttem egy fél marikkal oszt rászoritottam a nadájra. Bezzeg eleresztett hirtelen és vagdosta magát jobbra balra a mar-komba mert irdekelte a paprika, de azirt virzett az órom is az inam is.

A cimborák is mind kaptak egy-két nadajt és lókkecetek kiefle a vizbül. Az én orvosságom nekik is hasznukra vót, de a virzist csak othun a szentasszon tutta rajtunk megállítani taplóval.

Amint hazairek mongya az asszon hogy egy fiu vár rám a házban és tüstint hajcsak vele Spiringer báró pusztájára mer egy tekintetes ur vár ott rám, akit el kék rögvest vinni a gyarmati stácijóhoz. Fizet amit csak kírek tőle.

Jégkár becsülni gyütt és az uraság hintón hozatta el a vasutrul, de mert nem kedve szerint becsült az ispánynak hát vissza nem viteti a Herkópáternek se. Se magát, se a pakját. E mán beszid mondok, avval ítattam és hajtottam betyárosan a majorra, a hol az ispánylak előtt megáltam. Egy igen begyes szakácsné forma szólott, hogy mennyek be a szobába, ott vár aza bizonyos ur.

Lekaptam a kalapot és kopogtattam egyszerkészer, de mivel senkise szólt hát beliptem rangosan, hanem eléb a szortyogós pipámat zsebrevágtam.

Uramfija micsoda egy kovártij vót ez! A szemem is kaprodzott a sok finyes hummitul. A lipisemet megse hallottam úgy elnyelte aza szőrös pokróc aki a földre vót terítve.

A diványon hanyattfekve és szájtátva horkolt kemilyen az akit vinni kellett. Kegyetlen ijecsigemre a kentek görögpapja vót azazur. Aki úgy elbánatott velem a lopott csukák vigett a minap miltatlanul.

Egyet fordult velem a világ és tüstint belém bujt az ördög oszt sugott a filembe valamit. A puha pokrócon oda sappogtam hirtelen a horkoló göröghez; a szára kicsavartam a pipanyakbul és puntumosan a kandurbajusza legközepibe cseppenttem a sancos lébül egyet.

Ű tovább horkolt én meg kisettyegtem és aszontam a szakácsnének hogy kötené fel az urat mer az én szómra nem ad semmit.

Hogy meg ne ismerjik a görögur hát jól a szememre húztam a szalmakalapot és alig hogy evvel kiszem lettem kilipett a pitarbul nagy káromkodva hogy erre meg arra a mindenit ennek a pusztának csupa bagószagu itt az egisz világ!

Kend az a fuharos kérdi tülem köszönis helyett?
Igenis én vónék szoltam ki a kalap alul.

Nem-i kend olyan szörnyü büdös a bagótul, kérdi megint?

No én ne legyek mondok, nekem semmi fajtám se vót pipás és magam se ilek vele. Hanem bagojszagot énis irzek ittenkörül, így szoltam neki.

Kinek híjják kendet?

Nímet Gáspárnak szógálattyára kigyelmednek. (Csakhogy nem ismersz kutyafülü, gondoltam magamba.)

Mit kir kend a füzesgyarmati állomásig ha rögtön indulunk ebbül az átkozott bagófabrikából?

Hát mivel nagydogol idő van fizet az ur 10 pengőt.

Megint káromkodni kezdett, de mikor rákijátottam, hogy ha sokajja mennyik gyalog és vigye a cókmókját is ha birja maga, – hát rögvést megjuhádzolt. Kihozatá velem a kufferját és felkucorodott a kocsira.

Én elibeliptem és aszontam fizessik előre mer nem ismerem kiféle az ur.

Szónékül kivett egy 20 koronás bankót és ide nyomta. Csak arra kirt hogy siessünk innét mer megöli ütet a bagojszag.

Megeresztettem a gyeplüt és a csikók ugy kapkották a szekeret hogy a görögur alig gyözött a löcsbe kapaszkodni.

Macskás alatt felháborodott a béle és kéccer le szállott tisztálkodás vigett egyriszt a kocsirázás, de főkippen a bagojszag mián, akit büven ontott az órába a baissza.

Utójára aszonta hogy errefele a zsidók bagjot vetettek a földbe mer ü ezt a büdössiget fojvást érzi és ennek betegje lesz.

Ugy kell neked gondoltam legalább hamarabb elvisz az ördög. Az 1 forintos fuharirt a 10 pengőnek a lelkembe szörnyen örvendeztem. Így adtam egyriszt vissza a köcsönnek göröguramnak, aki a stácijónál kegyetlen savanyu pofával ugrott le a szekérrül és fojvást köpködött hogy itt is büdös van.

Ü ment jegyet váltani de rám se nizett én pedig nigy flaska java bort ittam meg a csárdába a mgam és a kigyelmetek egissigre maradván kendnek höttigides komája

Kajla Kesely András, s. k.

Levél Vésztübül
Kajla Kesely Bandi ides komámnak
Bucsába

Hogy Isványnapkor mekkerestek komámék hát azuta nem irtem rá a társalkodásra a sok dolog mián, pedig temirdek esetek törtintek eközben nálunk akiknek nímejrísirül tudósítom kigyelmedet ezenhejt.

A zesperes szörnyü kemin levelet küdött a mi papunknak, hogy a vakácijó ideje alatt bemuszáj zárni a ziskola szobákat és a zegyházfinak kutyakötelessige beszámolni a kulcsokkal a kuráternek.

Vagy 6 iskolából be is atták szó nélkül puntumosan a kucsokat, de a két legvinebbik tanító ebbe sehogyse nyugodott bele és bár nem a letjobb viszontagságba ilnek emmással, a sujos csapás vigett összegyüttek tanakodásra.

A zegyik kövir a másik hött sován.

Én terágyát hortam a kövirebbik udvaráru a tanyájára. Osztán hogy dilre kifogtam és leültem falatozni a zeresz ajja alát, hát ehengyün mirgesen füstölve itzés pipájából és csekij szakálát ráncigálva a sován.

Nem köszönt csak lókhecelt a pitaron keresztül a házba akibe a kövér szinte pipázott.

A zablak nyitva vót én meg alatta eszegettem hát jól hallottam mit beszilgettek.

Azongya a sovány hogy agyonisten!

A kövré aszonta hogy – jónapot komám!

Sován. Szípen vagyunk a záldóját!

Kövér. Disznóság pedig ezt a pap cselekette!

Sován. Persze hogy az! Irigylly hogy nyáron a felesigem a ziskolába szok mosatni meg kenyeret dagasztani. Télen a káposzta savanyítás és disztóhentelis is itt történt, és ijenkor hamarosan hazakergettem a kölyköket. Esse tecczik ükeminek!

Kövér. Mink, – meg a sok csanággya a két vőnek, – hát nyáron szobakimilis vigett csakis a ziskolába szoktunk kovárijozni. Ott száratt a komlóspár, mer ott vót letjobb hej a moslikos dézsának is.

Hogy a téli hidegbe a muszkanátha bele ne kössik a zemberbe, a lájtsulyos csanádi ládásediny is itt szokott szípen leterítve állani 30 évek uta. Mostmán ettül is elesek mer idegeny humit tilos a ziskolába tartani aszonta a pap.

Sován. Vigo a rigi boldog időnek! Nem hántathatunk tengerit, nem fosztathatunk tollat, fát se vágathatunk, a kerbe se gyomláltathatunk sőt mosásra mosogatóra se használhatjuk a gyerekiket – így parancsolta a pap.

Kövér. A kucsot pediglen – kánisz mater – be küldöm, de a ziskolát nem záratom be. Nem én soha!

Sován. Én meg aszt fogom mondani hogy még 63-ban a szükidőben veszet el a kucs. Nincs és ezerszer is nincs, – punktum!

Éjjen a sztrájk! kijátották mindaketten avval elváltak.

Még aznap este besugtam a dógot az egyházfi komának mer azegisz trágyahordáson egy kanál italba se vót riszem – és ugy bezárattam mindakét iskolát, hogy a vakácijó alatt még a szunyog is sirt a zablakai alatt, de be nem repülhetet.

Azuta a nagy mirgelődis annyira háborgattya a sovány és kövir tanítót, hogy minden istenatta reggelen kétkét garasára epeport kitelenek hozatni a patikábul és kegyetlen gyilkos szemeket vetnek az egisz világra.

Ugy értse meg komám hogy a többi közt két igen kedves emberünk van itt nekünk, oszt maj-maj elorozták őket túlúok.

A zegyik a doktorunk a kit hirünk nekül megválasztottak a szekhalmiak.

Mikoreszt megneszeltük tüstint számoson összegyülekesztünk és elmentünk defetácijóba a doktornál hogy lipjik vissza Szekhalomrul.

A töröcsászár idevalósi udvari főorvosa ikes és szivreható beszidbe a zegisz gyülekezet kívánságát kimonta.

Meglágyult a doktornak szíve és elhárult a zegyik veszedelem. Megmaratt a doktorunk, akit sose segicsen a Zuristen Visztürül máshova!

A másik igen szeretett emberünk a mi kedves főjedzőnk. Se szó se beszid Ladányba pájázott mer több ott a komenció.

Szurkoltunk rettenetesen és őszintesen kívántuk hogy minden ladányi voksolót rázzon a forró hideg amikor a mi jedzőnkre akar szavadzani.

És mit tesz Isten!

Egy bizonyos Zódmartzi Gyarmatrul és egy bizonyos Vörösmarci Ladánybul úgy elszólták égtül fődtül a zujságba a mi jedzőnket, hogy hála Istennek egyetlen voksokat se kapott.

Éljen a mi szeretett főjedzőnk!

Éljen a mi két igaz jóemberünk a Ződ meg a Vörösmarci és éljünk mi is ides komám minden családostul a meddig csak bor és kóbász léssen számunkra ezena földön a letjobbik egissigbe, – tiszta szivembül kívánom és maradok a kend: hóttigides komája.

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsábul

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztübe

Kártikonyan kezdődik a csanádunkban ezaz esztendő ides komám! Emmán abbul is láccik, hogy ujév napján a Záli matska, – habár ü fekete mint a bakacsin, – egyetlen egyet ellett oszt azis ojan fehir, akar a leesett hó.

E nemjótjelent aszongya az özvegy fűrfogó Nagyné komámasszon, meraz ü matskája is fehir littire feketét fijdzott és utána ey hétre behótt szegin Nagy Sándor koma. Kípzelem, hogy fogdossa azuta odafent a menyei pitypalatyokat.

Magamat is egyik csapás után tüstint ir a másik. Disznótor iccakáján kéccer estem bele a pernyés gödörbe, – eceder ódalast, eccer meg fűvel. Csupa pocsik lettem és ráadásul az asszon ugy megjáratta rajtam a nyelvit, hogy szörnyen elkezerettem, bánatomba elakartam magamat emiszteni. Masinamirget tettem pájinkába oszt megittam, – kegyetlen rosz vót! hát még mikor lángot vetett bennem a masina is, meg a pájinka is!

Orditottam mint az oroszlyán a komédijába mikor éhes. Kinyargalmat az udvarba és a pocsojába hencseregve lelkemszakadtábul bógtem hogy tűz van! Az asszony is acsarkodott ahogycsak a száján kifért. Átszalattak a szomszidok és kértik az asszont hogy hon a tűz? Ammeg aszonta hogy énbennem van!

Beke, a szeptember belém szagult én szörnyen beleharaptam az órába. Jajgatott szegin veszettül de megiskapta ugy a hüvejkivel a gigámat, hoy egy minutum alatt kieresztettem a varcsakos órát a szemfogaim közül.

Az egisz udvar telivót nippel. Beke az órát marikrafogva magyarázta, hogy irezte bennem a pokolbéli tűznek a kinköves szagát. Erre lekötöttek az istállóba estráנגgal a vacokba hanyatt. A Kutyamiska az én kocsimon kalapérozva hajtatott doktorir. Bekéné elbujt az asszonnal a tyukólba és hoztak onnét a bizonyos edinybe valamit ami gőzült.

Szujó Matyi komámék a számat kipeckelték kétfelül két lécdarabbal. Bekéné a szentasszon azt sugta a fülbem, hogy ü belémtömi azt a valamit az edinybül mer attul elalszik bennem a tűz.

Noméგ ijen kinba se vótam ezen a világon. Az Oroszjános ur álójes pálinkája Gyarmaton, mega tojástartó tökbeles rostopcsin angyali bagó ahoz a lágymeleg sátányleveshő képest, akit belém öntött vastagon a gyehennáralavó Bekéné. A szememet is ugy ette mint a paprika, mer oda is jutott igaz elig. Lehetett vagy két litri a boszorkány esencija amit belém tötött egy cseppig a büdös asszon. Mire vige vót elszidültem és csak az jut még eszembe a mikor Matyi koma kikapta az agyaramrul a két lécviget. Hogy eszmilkedni kesztem hát uramfia a keritesculához vótam kikötve fentálva. A rusnyakipü doktor parancsára a számat megest kipeckeltik és Matyi az üstökömnélfogva ugy hátratántotta a fejemet, hogy a szám az égre vót kitátva. Kutyamiska meg Beke egy-egy fületem huzták kétfele.

Ippég kijabálni kiszültem amikor a doktor egy kigyóforma gumilászti csüvet erisztett a lilekjukamba aki a puczorom fenekéig irt. A kintvaló vígibe egy tócsirt pászoltatott és aszonta Bekénének hogy vizet hozzik. Az átkozott asszon ismitelen aszta jeles edint hozta felém és gyalogszékre ált vele.

Nagyon megijettem de haszatalan akartam óbégatni, csak hörögtem, tüszköltem meg a fene tugya

mit csináltam amint másfél fertelmes ediny hideg kutvizet dütött belém az igetnivaló vászonceléd. Ettől színültig lett a belső riszem. A doktor kikapta a csübül a tőcsirt, a fejemet előre hajlitották és ömlött belülem a sok lustaság a csün keresztül a földre. Még ottis füstöt hajitot ojan vót. Azután elürül kezdte a doktor az operációját és háromszor tötöttek engem teli abbul a rimitó edinyből mig tisztára mosták a béletem. Most azután olyan vagyok mint a bélevetett szunyog, – nincs bennem egy garasára virtus. Zsiratlan vizilevest, lágytojást muszáj enni. Se pipa se bagoly nem kell. Az edint baltával szittörtem. Bekénével is így ilek ha megkaphatom de nagyon kerül.

Az enyimmél jobb sorsot aggyon kigyelmeteknek a mindenható Isten, – minekutánna vagyok és maradok így gyengéden is a kend höttigides komája.

Kajla Kesely András s. k.

Levél Vésztübül

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

Valósággal ránk pislantott a mindenható Uristen mostanság ides komám! Csupáncsak aza sajnós, hogy nem mindakét felsiges szemivel, de csak a zegyikel. Nodehát ezis csodálatoskippen jól esik nekünk, mer a mi kisik – nem mulik, valósággal.

Ugyáll a sor ides komám, hogy őszintesen szándikunk van viszapereelni a zuruságtul aszta földeket aki a mienk kéne, hogy legyik. Ügyvégyet is fogattunk Aradrul aki ittisvót a mult vasárnap, de nemigen tulságosan biztatott, pedig 7 száz 5ven koronát attunk neki akit a faluban szettünk össze attul aki adott.

Göröguram is adott két koronát de elis kirte tölünk a rigi irományokat hogy megolvassa. Oszt hogy ráakatt bennük a Görögghalom nyomára nagy áldomást ivott velünk akik a zirást vittük, pedig nemigen szokta a zembert kínálgatni magátul.

Majd ahogy nyelegettyük a borát hát mikor vere sedett a fileink aszongya ecczer hogy – látják kigyelmetek itt a bizonyáság a Görögghalomrul akihogy tisztára a nagyapámé vót! Igirjik meg hogy ha megnyerik a zuraságot, hát visszaaggyák a zösi jussomat.

Hogy szaporán tötögette a bort és még czibart is dugott a képünkbe, hát akik vótunk nála, odaigirtük neki a Görögghalmot.

Bezzeg vót bajunk másnap a többiekkal mikor megmontuk nekik a sort. Pétörsógor majleütött engem egy széklábbal mintaki legvuinebb vótam a zirásvivők közt és mégse vót elig eszem.

Aztán felugrott egy asztralra és onnét szolnokolt, – hogy a görögur ha minkfajta emberekkel beszilt azoknak aszonta hogy 5 koronát adott mer számít a Görögghalomra. Ha pedig a zurakkal találkozott akkor letagatta a két koronát is akit valódilag ideadott. Aszongya osztán a sógor hogy a görögur nem is görög mán, hanem keresztyén réformátus rigen, – úgy beszilte néki. Igyhát mivelhogy nem görög, nincsen jussa az Görögghalomhoz. – Réformátus halom pedig nintsen a határunkba, – nem kaphat hát göröguram földet sehun se.

Ennél még nagyobb szerencsitlenség is esett meg rajtam május 1 sejére virradó écczaka punt kétórákor ifélután. Ippog asztálmottam hogy nivnapi ebiden vagyok Zsadanba Dányi Laczi komám uramnál, oszt fuvogatom a forró levest. Ahogy beakarom kapni a zelső kanállal hát az ablak alatt a Kocsis atyafijék és Pájinkás ojat bőditett a zöreg torottyba, hogy iszonyuan felijettem osztugy kirugtam a zágy vigit, hogy Sárival a földre pottyantunk. Ű még russzul is járt mer ráesett arra a zedinyre akit könyebsig okáirt a zágyalatt szok tartogatni és összehasgatta a tomporját.

Felis jelentettem a birák uraméknak hogy tilcsák be eszta fene iczakaji muzsikát, – de fűkippen az torottyolást.

Vigezetül sok jóegissiget kívánok kigyelmeteknek mindnyájuknak és maradok aki vótam és leszek, a kend höttig ides komája.

Körmöspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsából

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztübe

Megintelen sujt a sors engemet mindenféle nemvart bajokkal. Alighogy felgyógyultam a masinamireggel kevert pájinka bennemvaló meggyulladásának keserves betegségibül, – szentül megfogadtam, hogy nem nyelődik többé soha pájinka lefele a gigámon. Bizonyosan a szagát sem álhatom, – demég a masinájét sem azuta. Ezt mgé a házban sem szabad az asszonnak tartani. Egy öklömnnyi ürömtaplót kaptam a berettyói partórtül, abba csiholok bele ha rágyujthatnám, de ez is ritkán esik meg, mert nem maksol. – Még mindig levagyok gyengülve rim módon.

Tennap meg levelet irott nekem a aját szomszidom Beke Miháj ahejett hogy szóval monta vóna el amit akart, pedig csak 4 edik ház ellen lakok tülle. Ebbül nyilvánosan lácczik, hogy alighanem szusszos rám ekkicsit.

A levelibe osztán lemondott engem mindennek, csak jónak nem. Asztirta a többek közt hogy állat

vagyok amiirt a pájinka lángot vetet a minap benem. Disztóság ez ides komám, – hát nemelig hogy rimitó módon megszenvettem a cselekmínyemirt de még kunéroznak is, – hát ezt nem állom ki szónélkül! Demeg asztis komendálta a leveliben, hogy olvasgassam a bibliát meg szent Dávit szótárját hüsigen, annakis 128 adik dicséreteit aki a gonosz nyelvekrül szól. Mivel rettentően szivrehatóan irt, hát elkezdtem magamba szálni és csendesen bógni az istálóban. Osztán elévettem egy féltéglát, avval addig ütögettem a mejjemet a féltéglával mig csak le nem szidültem.

Mikor felocsudtam letettem a kalapot a vaczokra és mivel rigen első vótam az iskolában – elmontam könynekül szórul szóra az egész zsolárt fenhangosan egyedül magamnak. A legvigít az anyuk is meghallotta mert kigyütt utánam – nem tutta hogy hová lettem. Mikor meglátta a féltéglát meg a vires mejjemet, összecsapta a két első lábát és elkezdett vajdókolni, hogy mi jutott hozzám, – talán meghibádzott az elmém? Aszontam neki hogy – kuss asszonyi állat! nem látod hogy én most szentmalasztot abrakoltam és kegyetlen megszomjuhoztam rá. – Lódulj felvágva a magnakvaló zsidóhoz és hozzál 2 litri bort a javából. Amint nagyobb bzonytság okáirt a hámfát is felkaptam, elkoczogott az asszony, node szilajon visszais tért a teli kulaccsal, akit az asztalra tett és behitt engem is a házba.

Gondolkodás okáirt előljáróban mindjárt meg-rántottam vagy 8 szor a kulacsot hogy tisztuljik az eszem. Azután tintát papiroost vettem elé és ezeket irtam ű keminek irtelmesen:

Válasz Beke szomszid levelire

Ne haragogy rám ides szomszidom mert hisz az egisz közsig szentembernek hij tégedet jámbor iletedirt és nagy bölcsessigedirt a hátadmegett. Hogy én ezt nyilvánosan teszem avval csakis magasztallak és nem ócsárollak.

Különbenis megvayon irva a te általad említett zsótárban a többek közt hogy „Ne szálj perbe én velem” tovább hogy „Perelj uram perlőiddel” de meg a „Miatyánk”-ban is benne van hogy „Bocsásd meg a mi büneinket miképen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek”.

Tudd meg továbbá ides szomszidom hogy az ártatlan tréfa ősrigi magyar virtus. Azt valamijen másik tréfával letromfolni mindenkoron szabad és dukál is, de az emberi szíveket vidámító apróbb kutyálkodásokirt rut-morcos pofág vágni csakis azaz emberfia szokott, a kit nem igen jártasköttes a világban, merthát nem csupán szentigékkal él az ember, hamem niha-niha kóbásszal, borral és csintalankodással is.

Asztis rekomendálom figyelmedbe ides szomszidom hogy sem te, sem a leveledben megneve-

zett atyámfia az urban nem vagytok ojan nagyurak mikint az ország minyiszterelnöke, – maguk a minyiszterek és a kipviselők. Mégis ezeket a magas szemijeket minden Istenatta héten eczetbe-epibe mártott tollal gunyolják ki és még le is pingáják űket hogy komondor kutyának, hun gunárnak, hun meg kétfejű sasnak meg az ördög tudja minek, mégse szabad felcsattanni.

Azirthát ides szentember szomszidom nagy tisztessiggel felkirlek hogy legyen szent kösztünk a bikessig és a Mihájnapot tenállad, az Andrásnapot pedig énnállam tölcsük le ha Isten éltet a többi czimborákal együtt a legjobb egissiggel.

Most vigtíre 24 dikszer jót huzok a kulacsbul a te egissigedre ides Beke szomszidom és kirlek, ird meg hogy nem haragszol, mert ez nemis méltó hozzád. Ezzel maradok a te legkedvesebb szomszidod:

Kajla Kesely András

Ugyibár Isvány komám hogy rimitó gyönyörű levelet irtam a szomszidomnak, még az asszont is megrikattam vele.

Ha még erre sem juhádzik meg akkor nemirdemes vele szóbaállni – ugyikend!

Mivelhogy a kulacsborom a vigít járja, a kezem pedig megmatskásodott a sok írástul, hát tisztelem mindnyájukat és vagyok a kend hóttigides komája.

Kajla Kesely András, s. k.
Butsaji lakos

Levél Vésztűből

***Kajla Kesely Bandi ides komámnak
Bucsába***

Nahát sok mindenféle is megtud esni a zemberen aszondom. Kendis miféle akademiján vót avval a szentemberrel a minapába. Én meg, hogy megest bekapelláltam a sebeskeresi társadalomba, hát a más-héten átkocogtam halászejgy eránt Szeghalomba.

Amint béköszönök a fűszógabiróji hévatalba illentudóján hát rögvest megesmert a zirnok ur és akkurotuson kitanálta mijáratba vagyok mer így szólott hozzám nyájoson hogy aszondi ugyibizon halászejgy kék kendnek Körmös? Igenis mondok neki tisztessiggel. – Erreszóra csak belipked a tekintetes fűbiró ur sajátkezüleg és asszongya ippen a letjobbik órába gyütt kend elibém Körmös barátom. Mivigre tecczik ezt mondani tekintetes uram kirem alásan? Hát csak azeránt akarok kenddel beszilni mongya a fűbiró ur hogy esméri e kend a görögpap ecscsit aki mosgyütt haza Áfrikából és hallott e kend valamit rulla, hogy jól betudná pászítani annak a szájába a zuj fogakat akijé hogy fj avagy valamiképpen kihullott?

Nomán tekintesen uram errül tisztára bizonyosan szólhatok mondok, mer ippen makét hete hogy Marhás Marcsinak, a keresztjányomnak három igen szip agyarat nyomott be elülrül hogy a zőszön kirugta a csikó a fogát és szörnyen pocsik lett szája szegin lánynak. Azir is nemment firhez mer nemigen vót csorbasága vigett kívánatos. Demosmán kegyetlen szipen niz ki mer a fenese mondaná hogy nem sajátlag azü foga akit a bele illesztett a fijatal doktor ur. Hanem mégis vanegy kisbaj körülte azuta. Miféle baj kérdi a fűbiró ur?

Hát az, hogy azuta amijuta uj foga van a jánnak alig birnak vele othun. Minditig narancsot, czitronyt, mazsolát, figét meg szentjánoskenyeret enne csakis. E nemis egészen tiszta munka tekintetes uram.

Osztán mit vil kend errül a dologrul Körmös kidi a fűbiró ur?

Hát csakaszt tekintetes uram hogy meggyirisi vásáron vótam Gyulán mos három esztendeje és ott a zálatseregbe láttam egy igen pocsik lilakik fenekű kanmajmot, akirül aszonta a zálatsereges hogy eszt Mándrilnak híjják, Áfrikából való, kókuszdiót narancsot meg mazsolát zabál és mirges a gusztsusa.

Mosmán ha körülgondolom magamat és mivel a Marcsi jány is igen mirges lett a többi leginyekre azuta a mitülfogva a fogreperálás irigyivel többekszer elel megy a fijatal doktorhoz nagy pámpillóson, mer ürá ippen nem haragszik ám! Deméggha megszámitom, hogy ippeg azt szeret kosztolni a mivel a fentisztelt kik fenekü majom il othun Áfrikában. Osztán eza doktor hateszteneig vót ott jelenleg hát minditig világosabb lesz előttem hogy a Marcsi szájába a furfangos doktor bizonyosan egy megboldogult Mandril agyaraít cselekette bele azir szállt bele annak minden termiszete.

Nagy nevetett erre a beszidemre a fűbiró uris de még a zirnok ur is pedig e nem nevetsig ám a komáméknak akik alig birnak a jánnal azuta!

Hogyosztán elkőszöntem illendőjen hát siettem a zadóhivatalba mer ottaggyák a halászjegyet. Ahogy belipek a zaggyonistennel hát fogaggyák is nemis a zelső szobában. A zegyik savanyuképü ur aki bizton eczetet früstükölt csunyan nizett és nem szólt semmit. A másik elvette tülem a palétát akit a fűbiró ur aláirt és amint bele pislantott mingyárt egészen jókipet vágott és aszongya – így hát kendlenne az a Körmös aki a zujságba szok irni. Valódilág én vagyok uram mondok avval betessikelt a piztárnok ur elibe aki rögvest lekezelt velem, leültetett és kirte, hogy mir híjják a zén csanádomat Körmösnek. Bizon mondok mer sok a Pap nálunk. Van Olajos Pap, Görögpap, Ügyesbajos Pap, Kaszakutyi Pap, Körmőspap meg még vagy tizféle Pap.

Külömben a szipapám a körmin fonta meg azta zestrángot akivel azottkorába naponkint kikente szipanyámat mer rimitő nyelves vót szegin.

Vigezetül csak aztírom hogy a Vaji koma aliggyőzi szedni a görögpy hótt keresibül a dőlgett halat anyi kerül.

Mostpedig Istennek ajánlom kendet és vagyok hóttigides komája.

Körmőspap Isvány
bodzásdombi lakos és fuharos

Levil Bucsabul

*Lavrinyecz Miso bratmojnak
Csababa*

Megfirkalom aza sok kucsalkodas aki velem mostanaba megtertent. Eza zegiz het nem kezdi jól magamat.

Hetfun Gyarmaton eszehosza zerdeg benunket az Orozlan vagyis Muzka Janozs krasmajaba a vesztuji Kermezs Papizs van és a zidevalo nagy betyar Kajlakesej Andrizs jo cimborakkal.

Reguta esmerjug egymazst mer sogszor nalug haltam ha ott irt a zeste izs sogszor dolgoztam az asszonykag kerül ha valahun valami hasadik tamatt ide vagy oda.

Hogy eszekeerultung kirtung a Muzka Janozs urtul valami harapnivalot. Megdergelte kezelaba haromszor is aszonta, hogy nagyon finum Muzka halacsakkal szolgálni fog akit meg az idezsapja hozta magaval muzkaországbul mikor gereg koraban onen elszegdesett gyarmatra ahun halalaig izs libuczgereg lett a neve.

Hozza sag aza halag frisko, parancsolok zurimodon mikint illik egy pan drotarnag de eleszer tegye ide zasztalra fellitri palenku a lelkebul izs három poharag hozza.

Alig nyeldestung lefeli aza ocska bundaszagu zitalkat hat hozta a Muzka Janos ur egy hordot kaba aza halacsakal három kezsvilla is három tanyerkuval.

Mikor lekaptam fedele kizshordonag mingyar fistet vetete nekem zora. Ojan szaga vót a halacsaknag mindmikor nyaron forosagba kpalja magát zember labujkeze bocskorba. De szotse szaltam gondolkosza én no ez passzolni fogja ezekneg a magyarognak kinyes gyomraba, izs ugyizs lett.

Kirakozgaltam minden tanyerkura negy felig rothatt halacska izs aszontam a Muzka Janos urnag hogy zalicscsa fal mellett három ürezs vedreket azutan hozza nekung harmincz üveg ser izs tizenet litri bor a zajtó meg bezarjon izs mosvan dilbe tizenked óra, este kilenczig ki ne nyisson zajtot meg a zeczetbe zolajba fett szenjanezsna se.

Hogy a ket magyar nagyon huzgalta zóra a mzka halag feli hat in mingyar tuttam hogy nincs mig ne-

kik Kurazsi beleharapdalni zijen fajta nyalanksagba, Csekaj malicsku gondolta nekem izs elkezstem ranczizalni kifele zegyig serezsüveg dugoja masig utan. Zetung paprikas meg sós kenyir kezbe.

Mar a tizenkettedig üvegnil aszongya a Kermezs pap hogy ü eszik a muzka halbul no ha kend izs akkor en is kialtotta halazs tenyerku izs „pre pana Kriszta Boha” sohajtozvan eszegetni keztem nagy csamcsogással Magyarog ezt nem altag sokajig ük izs hozzafogtag a zabalashoz de minden feladra haromszori s ittag, karomkottag a Muzka Janos urra izs fojvast rangatozta nekig a zóra de azir sag ettung tovabb izs mikor lenyeldestung a ser hat keztuk iszrevenyi hogy talan azis muzkaorszagbul gyutt még 48 ba mer ha benem dugdozstam volna hivejkemmel mind kimaszkalta volna zivegbul. Sose vot ojan fehir nekem hivejkem ugy megpucovalta a muzka ser.

Aztan keztung borra forditanyi zitalozast de mer ojan szagaja vot mintha egerjukbul fojta vona ki had magyarog elkeztig rokaznyi tizennegyedik iveg utan. In mindig tartottam nekik vedret pofajug ala izs ecczer inizs ugy mekkivantam tillig aza rokabür hogy felig pumaztam magambul harmadik vedert.

A zutolsu iveg borocskat azutan bekapkottung izs hun pipaztung hun rokaztung egyszóval jól mulattung de muzka halazs hordocskat zablakon kidobaltung. Szagat nem altung ki!

Sokat beszilgettunk. Szegin Kernezs monta mijeneg jegyző urak naluk. Ha ürá van szüksig akkor mongyak „gyujjik kend Kermezs”. Ha neki kel valami közsigháztul akor igy mongyak „menjik kend Kermezs” Zatraczena!

Hogy italka nem vot eczer Kajla raveti szemit ezstefele zegyik vederre izs latja hogy szipen meghiggadt mi bene vot minkizs megniztunk izs in zablakracson keresztul nadacsakat huztam zereszbul izs azon atal vederbul este kilenczig mind behuzgaltung vedrekbul a tisztaját zitalnag. Azutan Bucsaba vitteg magyarok izs azuta betegek vagyunk izs ziburkalevo ziszung.

Zdravi dobre vincsujem.

Zima Gyuro

Kanjunka kessegi drotozs mester
(Nyitranszki varmegye)

Levél Vésztubul

*Zima Gyuro szlatki bratmojnak
Bucsaba*

Zarkangyalok izs a Szerafingog nem zengedezneg ojan szip nótakokad finyes menyorszagba, amijeneked a Kabusztazs Gyurkaval izs a Kruponyacseg Janó drotozs cimboraval harmazsba danolaztung nemzeti krumplovicz

palenku nyalogatasz kezbe nagyfeju Popovics kracsájába.

Ziszogattunk, danozattunk, pipazgattunk izs zelere hatra fistelgettunk mikor fekete fene odahaza Kermezs Pista bacsit – kinil van a kovartil nekem. A Zedinag Zantal drotar kolagaval gyutteg.

Zantal tustint hozatta 1 litri palenku izs zelere inekelni kezte gyenyeru szipen a „Csrvni kantar bjele kony” hazafijas tot gyaszos szamaru notad.

Kermezs zeklivel vagta zasztalba izs aszonta kracsmarosnak ide sag 1 literku bakatorozs borocskad, merd totnagváló bidez palenkut nem tóti ü gyomrajaba bele; mar belipizskor izs kapatozs vót pedig.

Mingyart gondolta nekem, hogy valamicsoda baj fogja magat zeleadni, mert eza Kermezs kutyafajta kaakanozs ember, kivald mikor zitalka van bene.

Zeleinte szipen beszilgettunk izs egyre mazsra hordoztattung a nyeldesni valo.

Kermezs kezte beszilgetnyi legfriskóbb vesztuji zuzsag egy zereg tanítóru, aki kivankozta magat penzionyba merd szernyen magunta gyerekik larmaja izs szagaja tovabra izs izslelgetnyi. De mielett beleilte vóna sajad hazadba penzionyozs karozsszikbe, had nagy komedija megcsinalt ziskola zudvarba. Csaladostul, cselidestul ugy felforgattag mindent házkerul mintha kucsafeju tatarog jarkaltak vona itten kerul.

Mig a kutagazstamasztikokad izs keztig kizedegetnyi zagasz mellil, de magazs toronybul lekiabalta nekig harangozo szipen totul hogy Czoki!

Azutan csakanyfejszivel meg asoval kikaszbinaltag ziretlen termiszel egyutt 20 szele tekiket fedbul zutolsojig, pedig masig tanító – ki odagyun – igrte neki 5 forint penyazot a szele tekikir, izs aza tirigrizslelku czopag ember ijen csunyan elbanta veluk zirigysegbul. – Hogy a pujkatraz terjon ki ütéd mindennap reggeli harangozastul zestelijig. – Tako! Tako!

Zaranybul tollacskad izs kinalta neki presbiterijum mind sokevi szolgalad jutalmad, de ü kivanta sag tollacska zarat 100 koronakad. Mar megakartag szavaznyi a penyazod mikor a stikli megtete, izs mozs mar megszavaztag neki a fizetis, ami jarja ojan prokatornag akid nem fogatta senkise, – Zatraczena!

Mondamizs Kermezsne, hogy ezutan ne kijabalja mindig hogy kasa nem itel – tot nem ember, merd nalung totccskaknal ha ijen disznosag megeste vona, izs igy akarta vona valaki kar okoznyi masnag, aztat csiphdaroval tarsasagba ugy kikentung vona, hogy kanalkuval szedtek vona fel fedrul. – Fene ho zedó!

Azutan egyaránt elhataroztung hogy haza megyung is gyenyeru szipen eldanoltung az a nota, hogy „Haromszor izs elindultam az este”. El izs

indultung minda haromszor, de valahanszor felaltung loczacskarul, a fenekung mindig rajta visz-szaeste.

Ezután Kermezs valahogy felalazs kezbe azmongya hogy emelem poharadat – a Jedinagra nizte – a totog izs magyarog tette poharku, had egyszerre borzaszto nagyot puczantotta valami zasztal alatt a Jedinag felil. Mindg a vilamlazs ugy vagta Kermezs poharad a Zantal fejibe izs kezte szegint zeklivel utni zoraba.

Csekaj malol monta in, izs ugralom mind szarka deg kerul. Kapadoztam Kermezs kezelaba utan, adta izs nekem ojan pofon hogy tizes szikrakat hagyta zenyim szeme izs majd zeszezsinnatta nekem.

Nagy larmaba aza bivaj kresmarozs a pispekfalatunknal izs nyakunknál fogva ugy hajigalta ki mindnyajunkad zuczara rakasra hogy alig kituttam valasztanyi tebi kezul engemet. – Tajgyeme domu! Még mozt izs faj zenyim nyaka! Vincsujem dobru necz! Tvoj brat:

Lavrinyecz Miso
Pan drotar iz Trencsanszki sztoliczi

Levél Bucsából

*Körmöspap Isvány ídes komámnak
Visztúbe*

Nohát vótam kuyasorba nem is ecczer de még ijenbe mint aki most megirdekelt – talánsose.

Ugy irtse meg ídes komám a dógot, – hogy fuharosa vótam a Kaláin Farkasnak aki Gyarmaton a liczitácziójn egy egisz bótot megvásárolt és a sok ringy rongy közt temirdek lámpaüveg is a kezibe került. A Muszka gyerek akit az apja kúdtott a liczitácziójára már kisón irkezett a tetthejre, így hát második kézbül kirte a Farkas zsidótul hogy mi árban adná át ű neki a lámpaüvegek közül azokat akit jónak gyalit. Rálett a Kaláin de nem ippeg ugy ahogy ű vette, hanem 2 karajczárt kirt darabjáirt.

Mikorosztán a zsidóval a kocsih ballagtunk hát egy másik uccáru elibénk loholt az öreg Muszka aki nehezen várta othun a fíját. Megakarta tapasztalni hogy nem cselekszik e valami bolondot a vásárlás eránt.

Alászolgálja Kaláin ur, van szherencsóm Muszka ur avval lekezeltek. Nűű khedves Muszka ur a thisztelt fíja lekisebb és thüllem nem vette át 2 krajczárir a sok fáin lámpaüveg phedig üt paindzirt lehet eladni darabját az százütven procent.

Lássá lássa ídes Farkas ur szóllott Muszka és kegyetlenül összedörgölte a két kezit, ijenek ezek a fene köjkök okosabbak akarnak lenni a szülő apjuknál, pedig nincsen eszük se tálumuk, szamarak kirem rimitó szamarak. Ittvan Kaláin barátom 10 pengő foglaló és enyim legyen valamennyi üveg.

Gemakt! orgonált a zsidó, avval ugy megrázták egymás kezit hogy mgé az ormányuk is összeütödtött 2 szer.

Hogyosztán hazakerült Muszka ur hát égtül földig leszidta a fíját és aszonta hogy nincs megilni való esze.

Másnap én szállítottam Muszkáéknál a temirdek lámpaüveget, osztán még csak ott hallottam veszett atakérozást mert kigyütt a fíjatal Muszkával az ídes annya is a házbul és elkeztik vizitérozni a portikát. Kutyavilág lett tüstint mer kinizték hogy nagyrisze rigimódi az üvegnek akit nem vesz meg a fene se mostanság.

Nate vin krokogyélus – csicsergett muszkáné asszony ugyihogy okosabb a fíjad – akit tisztára nekem köszönhetel – mint te, te asszonynyüg, mert ű kiválogatta vóna az üvegek javát. Jaj-jaj nekem hogy egy ijjen pazérolóvla tótöttem el a fíjatalságomat és te most tönkreteszted a családot meg a familíját avval iszonyuan elkezdett sírni meg óbégatni. Én hirtelen elinaltam.

Másnap hajnalban kegyetlen rendetlen ábrázattal gyalogosan és sajátkezüleg beliptem a portámra az öreg Muszka és aszonta, hogy tüstint vigyem be kocsin valamennyi lámpaüveget Debrecenybe mert ű deregráfon beszilt Nagy Mártonnyal cserélné ki új forsitosokra az üvegeket mert mindet tüle vásárolta. A fuhar 10 literes meg egy litri forintos guggy csak siessek mert ű nem ájja tovább az asszonya perédikációját inkább világgá meg.

Egyet se szótalm csak színát, abrakot meg tarisznyát tettem, – a kocsi megkentem osztán felpakoltuk az üvegeket meg az ajállott pájinkát – aki pedig kiptelen gyetra vót. A Muszka ur idatta a levelet én meg a lú közé csaptam oszt haladtunk.

Mikor másnap kenyirflöstök után Debrecenybe átadtam az írást Nagy Mártony nagyüveges urnak hát megolvasta, a leginyit meg felkütte a kocsih hogy vegye számba az üvegeket. Kisvártatva behoz a leginy 3 rom üveget és aszongya nízze csak főnök ur ezek nem a mi üvegeink mert a Dájcs Ignác neve van rajtuk Nagyváradrul.

Emmán rimitó disztóság attul a kutyahájjal kikent Muszkátul szólott Nagy Mártony. Kend pedig fordujjik vissza Gyarmatra és mongya meg Muszka urnak hogy Váradon lakik a Dájcs zsidó hát odavigye a portikáját. Ezt megis irom neki fogja itt a levél jóember meg ez czibar – átalvetőset adott – a kend riszire.

Egyet fordult velem a világ és bár a czibarom igett, az eszem kialutt.

Milesz most Bandi! szólok magamba – hát a fuhart hogy kapod meg Muszkátul ha nincs más fajta üveg! Osztán behajtottam a fírat jóságot a Szarvasba mert e vót legközelebb. Kifogtam, veettem elibük, magam meg beniztem az ivóba és hogy

tisztujjik az elmém 4 üveg 5 veres bort meg két porcijó debreczeni sült kolbászt parancsoltam magamnak és betyárosan kikenekettem.

A lovat megabrakoltam duflosan, aztmegitattam és ismit hajítottam elibe a színábul, avval fojtattam az eszmecekerét az ivóba és hála az Úrnak a 9 czedik üvegnél elkezdett az eszem váltani mert azt fundáltam ki, hogy setit icczaka kelletik a Muszkájék udvarára behajtani hogy meg ne pislanthasa az üvegeit. A fuhart kikirtem tüle, aszondom minden rendben van és a Nagy Mártony levelit csak másnap küdöm el ű keminek. – Akkurát igy cselekettem.

Dilfele 11 edik üvegnél a 12 ediket beletöttem a kimosott pájinkás butykosba, 3 rommal a csutorába utravalónak, befogtam Debreczenybe és punt ifilkor kifogtam othun de eléb beszámoltam a ládákkal és a 10 pengő is a zsebembe kuczorgott.

Másnap mikor Gergej sógot beatta az üveges levelit hát Muszkáéknál nagy csatítás és acsarkodás vót, egymás fejihő górálták a megirkezett lámpaüvegeket a bótba. A sógor örült hogy ipkizláb szabadulhatott és aszonta ne küggyem ütet többet ijen veszett hejre. Azuta nem merek Gyarmatra menni mert filek a muszkáktul.

Kivánom hogy ezen pár sorajim friss jó egisztisge tanájják kigyelmeteket aki is vagyok és maradok a kend hóttigides komája.

Kajla Kesely András
Bucsatelepi hejjes pógár

Levél Visztúbúl

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

Hát ánczvájra eszi a fene megintelen a görögöket ides komám! Mer mir azir hogy az oláj pap elgyütt behjatan a zántreget ide minálunk is. – Mikormég csaka harangozóját kütte a nyuktákkal, arra nimejrisze a hitsorsosoknak ráse bagózott.

Lettosztán szörnyüsiges ríjadalom görögországba hogya pátert megsajditották magukkörül a nemfizetők.

Görögpap uram – akinél letelsősorba tette tisztelettyit a pópa parintye – ecczóval kimonta hogy egy piz ángáriját se fizet, mer ű tiszta réformátusnak változott át rigesrigen még Budapesten.

Ápertén nincsen errül tudomásom hévatalosan – szólott a lelkipásztor kegyesen. De ha így lenne az sor, hát mutassa elő görögpap uram azta zirást akinek fojtán lefizette az réformátus egyháznak a sallárijumot.

Hogyosztán nemtutta magát igazolni görögpap uram hát kitelen kellett len leszurkolta a zegyházi adót nagy dohogással a papnak. Belepirult a zorczája

is, akipedig nem termiszete, – mer eszta pirulást – vinsige dacára is csak a jányokon áhitaná szemlélni. Demán arra késő van!

Éccszóval aki kosjegy alatt született mikint göröguram – annak kicsi a szerencséje ebbe a hónapba.

Aminapis őrizte áhitatosan a szőlőjít hogy el ne lopják – és Uramfia kezelába kimerett. Ugy hozták haza icczakának idejin.

Pedigcsak avvót a baja hogy nemment ki aza fehirnip ühözze, akihogy ígíkezett felmelegíteni a csontos testjít göröguramnak. Igy esett a sor meg a nagy meredezis.

Azóta ugyan a doktor aki megnizte, hogy mivel hótkerezi potykahalat ebideit sülvé – persze a hal vót megsülvé nem göröguram – hát valódilag valami mirges legyet kapott be a potyka aki ántrekszos jószágot csipett meg. Igy törtinhetett a baj.

Gabi atyafi, a halispektor is kosjegyalatt gyütt a világra és nemis akar filni senkitül, pedig ütet is megpocsikolták a cigányok egy jómeleg októberi estén amint elalutt a hótkeres partján halörzis közbe.

Hogy méjjen elszunyókált hát kiesett Gabrinak fejbül a kalap. A zegyik hallopó cigány valami sor vigett kilipett a vizbül oszt meglátta a hódvilágon az üres kalapot és vigyorogva megkönynyebbült felete avval odébb huzóttak a cigányok és fogták tovább a göröguram filtett halajit szokás szerint.

Mivel kisőbb hült a zájer, a halcsősz álmába a fejibe nyomta a kalapot és hogy jó melegnek érzte hát a szemire huzta, de a legjobb cimborájának semongya meg mivót benne, csak a zöreg Varga a kecskészügi csősz állítja, hogy szörnyen káromkodott mikor feleszmélt és fütüllábig kimosditt a kerezsbe de fükippen a kalapot atakérozta. De más baj is van.

Göröguram nyulérendás Okánba és a adótlan puskáját szokja adni Gabrinak jágerkedis vigett amikor vadásznak. A Gabri töt-lü a potya patrojjal és nagynihe trefel is ezt-azt, de valami akasztófavirág bejelentette a közösügyet a törvinnek és mosmár szurkolva szuszogják emmásközt göröguram meg a Gabri hogyhát mikippen siliminájszoljanak a baj kikerülise miján.

Örüjünk ides komám hogy nem születünk kosjegye és nem is vagyunk ippeg jerkék.

Megsemerem irni kigyelmednek, hogy egy бүdös kókler a máshéten bekaszszáltal előre a pizünket rendőri felügyelet mellett avval az ürügygyel hogy komédiázik estére a zuri kaszinóba.

No hát mink vótunk a komédija akik öszegyüttünk, mer vót hosszu orraink – a zatyafi meg örökösen elszelelt a pizzel.

Mindezeknél ezerszerte jobbsort kívánok ides komáméknak és maradok a kend hóttig ides komája.

Körmöspap Isvány,
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsábul

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztúbe

Sem könnyebb a szónál meg nehezebb a sónál ninscen ez világon ides komám aszondom!

Demeg osztán aztis nehéz kialani Muszka János uramnak akit ijjel nappal el kell hallgatni neki a háznipitül aminthogy a minap megvette a temintelen lámpaüveget Farkastul.

A máshéten vigtíre megjelent neki álmába az olájpgörög szent Mikuláj és őszintesen komendálta hogy vásálja meg az egisz környikbeli befőztes üvegeket mer lesz az idén ojjan gyümölcs és uborka termis amilyen vizözön uta nem mutatkozott.

A Muszka ur Debreceny és Várad fele indult az üvegek eránt engem meg – úgy hogy megse sejcsek otthun – elküdütt 10 fléressel Csabára hogy 3 vagy 4 pizivel foglaljjam le a befőztes üveg apraját naggytá mer ű egyremásra 10 karajcárnál ikább többet mind kevesebbet akar irtük bevasalni darabonkint.

Visztüig a bagonnyal, onnét osztán motoroson utazék Csabára. Nemigen sok bajom törtint az uton csak anyi hogy a Pitzer vendiglőbül egy vin tösznyös tasakos szakálu zsidó szált közibénk osztán tüstint lehuzta a csimmáját akit ehém tett és az egyik padi hanyattvágta magát. A bütykös meg retkes lábujjait elkezdte mozgatni közbe meg horkolt.

Mivelhogy a csizmákból kegyetlen gyalázatos rothatt firgessajt szag toszitódott az óromba hát elkezttem beléjük köpködni de esse használt. Eczerosztán hog a bélem is kavargózni kezdett Vadas-Megyer tájijkán, csak felkaptam a két csimmát és kihajítottam közülünk az országuatra. A vin zsidónak meg ujságpapiroost illesztettem a fertelmes lábujjaközé és masinát tartottam alá.

Elébcsak rángatóztak a nagykörmü ujai ant meg úgy rugdosott mint a Homoki uram 2 éves félángoj csikója.

Lármázot átkozódott de nem tutta kivót az imposztor. Hát még mikor a csimmát akarta felhuzni és nem lelte. Ugy szaladgált ki a kegyetlen hidegre meg vissza a kocsiba meztélább mint a háborodott. Vigtíre egy bibircsós óru boszorkány megmonta neki hogy én hajítottam ki a csimmáját mer nem áltam a szagát. Az öreg lelkibül megátkozott és Bélmegyernél kiugrott a kocsibul aval ucczu visszafelé a fagyon a lábbelikir. Hát szerencsés utat kívántam nekie.

Csabán minden üveget megvásáltam a Muszak ur riszire hogy küldenék el mihamarább utánvitel mellett. Ezután a kakas fogadóba betyárosan kikenekettem birkapaprikással. Ekkis roszfene csavickát is ittam rá és a 2 órásal indultam hzafele.

Rimitő mód telivót a motoros kocsi még álni is nehéz vót és akik ültek azok ránk se bagóztak. mellett egy szip kis menyecskébül majkiszorult a lilek, – megsajnáltam és aszondom egy előttem ülő herkájorru inasforma köjöknek hogy ájjik fel a lócáru. Én is szeretek ülni így feleselt a betyár. Erraszóra úgy megmarkoltam az indercugot a mejjin, hogy három gombja majkicsapta a szememet, oszt úgy felrántottam a hejirül hogy a foga is összekoccant.

Mostmán te ülj ide kis hugom mondok a takaros asszonkának. Ű rám mosolygott ojjan kegyetlen idesen hogy agyoncsaptam vóna az asszonyomat ha jelenleg melettem termett vón ebeb a percbe – azután hejjet foglalt.

Hát komámék vótak e Károjnapon Ökröséknél. Én bizon ithun maradék az üvegvasállás mián.

Fáintos jóegissiget kívánva mindnyájuknak vagyok a kigyelmed legidesebb komája.

Kajla Kesely András
hejjes pógár és fuharos

Levél Visztúbül

Kajla Kesely Bandi ides komámnak Bucsába

Ismetlen szörnyü baj irkezett görögországba mostanába, ez mán abbulis sejtettem, hogy a minapéba tanálkoztam egy rimitőjen ismerős emberrel de a szentnek se tuttam vón elvilni, hogy ki is légyen valódilag. Hogyosztán a szövetkezeti botos – mer itt esett a zösszegyüvetelünk – Pap uramnak szólitotta a bizonyost, hát jobban felnyitottam a peslogatókat, úgy hogy egiszen kimerettek a zerős nizisbe. Mindenféle riszeji akkurát ojanok vótak, mint a görögpap uramé, ippencsak a fizimiskáján vót ekkis fordítás ojáténkipen, hogy a zormánya ojan hosszúra nyult mikin egy kétfele vágott tót nyutófa. Kicsi igazitással akár rá is liphett vón. Demegosztán legvige egiszen kikalánétosodott akarcsak a 5 hetes mángel kanmalaczé. Esszóval ojjan pocsikká tette göröguramat aza disztelen hosszú ormánykissig, hogy még a debreczeni tokmányóru Fekete sógor is gyönyörű leginy ű hozzá való kipest.

Én nem álhattam tovább a sort és megkirtem göröguramat hogy netalántán csak nem a körömmireg fogott kovártilyt a fentisztelt órába hogy úgy megnyult és kigombásodott a vige!

Nem az a baj! Körmös barátom szólt szelidebben az göröguram mint ahogy azt másszor szokta. Egy icczakai rettentő nagy bánat silányított engem így le amikor amultheti kedd este fele megkaptam a letfelsőbbik bíróság itélettyit akibe kivagyon irva

kegyetlenül hogy annak a zátkozott nagyfejű Popovits Laczinak – akihogy 3 rom esztendeje keserves derága fiskárisokkal perelek a haldgövisz kihiresztelise vigett – fene baja se lesz; de nekem szegin fejemnek fuccsba ment a sok köttsigem és fizethetem méga többi mindenféle cafringját ennek a бүdös pernek e pedig tisztára elpusztit. Már a házam, főedm is kipublikáltattam hogy kiszem legyek a punt időre; evvel elkezttek ojan könyveji potyogni mint egy egy vadkörtyi.

Nohát – mondok magamba – ezek a valóságos krokogyélusi könyvek akikrül hallottam valamit harangozni a megboldogult Gyányi kántortul, merha nem azok vónának, nem lennének ijen rimsiges nagyok.

Mindentig rivok azuta a zécczaka uta Körmös barátom és ahogy a szemejim leve végig fojdogál a zoromon, attul hosszabbodott meg. A kopáncsát is eze sós hummi marta varcsakosra. Avval leszerbuszoltunk a göröggel és én kimentem a bótbul, mer nem ájja soká a gusztusom ha panaszkodást hallok.

Alig haladok 10-iz lipist – hát uramfija, a Bagó Miháj eskütt uram kapuja, előtt ismitelen aszongya egy kétarasos hegyesóru ismerős esmeretlen firficseléd hogy „agyon Isten”. Ránizek irtelmesen – de nem tuttam kifundálni esztse hogy ki is vóna hát vóttakippen eze madárijesztő.

Nizze ides komám – aszongya ű – hisz én vagyok a Zigazfalvárul hazakerült Sipos János, hát nem esmér kend?

Mosmán neszelem kendet szóltam neki, de mir rőfült meg ojj annyira és mir hegyeződött ki kennek a zóra ijen hirtelensiggel?

Hej ides komám nagy sora van annak, egyemeg a feketefene, Seres Miska kopec cimborát akinek eszt a nyavajámat köszönhetem. Így monta Sipos.

Ugy törtint – folytatta tovább a beszidet – hogy összeakadtunk a máshéten egy este avval a kutya-hájjal kikent Seressel és egyik kocsmából a másikba haladva vigtíre a zolvasókörbe tanyáztunk le szip muzsikaszó mellett.

Én egy litri bort rendeltem meg 2 feketét és egy 1000 koronással akartam fizetni hogy megmutassam Seresnek mijen a zur. Andor Sanyi a kaszinós nem tutta felváltani a pizemet és ekkor Miska nagy dübe gyütt. Kikapta a pizes bukszáját oszt kimarkolt belüle temirdek sok szip bankót aszondván hogy ű velváttya a nagy pizemet.

Amint megláttam a rengeteg csomót a kezibe hát elment a zeszem és odaszóltam kinyesen Seresnek – te koma – ne olvassuk ami a kezedbe van, csak addide a zén bankómir cserébe. Miska aszonta hogy jobblesz ha megolvassuk, én nem engettem csak követeltem a zü pizit a zenyimirt. Vigire idatta a gonoszlelkü és amint a markomba vót a tengerpiz a

muzsikásokkal megolvastuk tüstint. E vót a hiba mert a 100-áz koronásokat 100-áz forintnak számítottuk és én röhögtem Serest hogy 250-ven koronával többet adott. Ű aztán is kirte vissza a pizit de én nem attam és csak másnap gyüttem rá, hogy 180-van korona károm van. Sees meg aszongya vájjik egissigemre a csere és azuta ijen a zórom mintha a herkájjal meg a faszka gémmel sógoros vónék. A pizemmeg odaveszett vigkippen Seresnél.

Erraszóra közénkállott a ludoktor ur és mikor kirtem tüle hogy vajjon a Sipos koma meg a görögur órajit mi lelhet? komojkippel így atta meg a válaczo.

Nemcsak a sertvéseknél hanem a zembereknél is nagbativatodzik jelenleg a vorbáncz betegsig. Eszt pedig csakis május hónapba lehet meggyógyítani ha a fehér orgonafa virágából, meg feketenadájti gyükérbül főzött teját iszik a beteg 9 encz hétig éhomra egy egy litrit.

Tüstint lókheczelek és komendálni fogom ezte zorvasságot göröguramnak is, Mer Sipos sajátkezüleg halotta a doktortul.

Mindezekután melegebb tavaszi napokat várva vagyok és maradok a kend hóttigides komája.

Körmöspap Isvány,
bodzásdombi lakos és fuharos

Levél Bucsából

Körmöspap Isvány ides komámnak Visztübe

Nigycer köptem a markomba amikor hozáfoktam hogy megírom kendnek azelmult mártzijus holnapban rajtamesett dógokat.

Egyekiafeki eszta matska násznapos időt, – hát fog e még az emberhön is aszondom!

Hiszen a kandur matskának nintsen hites felesige, mégis kiptelen szives nyivákolással és vernyákolással mászkál egyik takaros matskamenyecskétül a másikhöz a házak tetejin. Oszt fülkonyitással, meg nihány farkcsóválással, nihány kurmankolással csakis minditig ű marad a győztes.

Körülgondoltam magamat hogy mir legyik alábvaló egy lelkes ember az oktalan állatnál holott ű csak egy kanmatska és mégis törökösen sok a felesige akik mind nehezen várják a sort!

Az asszony fart vetett és horkolt mellettem; én pedig váttig tüzeseben halgattam hun a kandur, hun a kandurné egymást kicsegtető, hivogató – csalogató csiklandós nótáját és erőt vett rajtam az irzis.

Egy minutum alatt úgy siklottam le az ágyrul mint egy taréjos kigyó. Avval úgy ahogy vótam sappogtam az átlipőn a szomszidba mer tuttam hogy a gazda Berinybe van vásáron.

Oj kegyetlen felemelkedett lilekkel lipegettem hogy még az igoja virág se roppant vón meg a talpam alatt. Jó e neked Bandi! – így magamba. A házajtóis alig pecczentette meg az ujjam hegye, mán beliptem és a rimitó sítitbe ippen a szuszogás erányát akartam kitapasztalni a mikoris váratlanul kaptam balfelül egy olyan irgalomnekülvaló hóttigkeserü pofont, hogy lejobbezett bennem minden virtus és a villámcsapásnál sürgönyösebben haza repültem.

Nohát kandurt se jáccok többé! Csakis azt szeretném megtudni ki vót aza lilektelen ember aki oj fájdalomtalanul tette a jobbtenyeret a balkipemre hogy egy zápfogamat kiköptem az eperfa alatt, kettő meg örökösen meglódult a többi közt; mer hiszen a szomszidom csak másnap este gyütt haza!

A multheti Gyarmati vásáron ahogy a muszka Oroszlánjános ur ippeg panasolja nekem hogy mijjen bolondot tett amikor vinleginy litire belegabajodott a házasságba, – mer azuta a bolha, meg az asszonyával való veszekedis naponkint háborgattya; hát mondom ekkor a vitzúji sáshaju Pákozdi, meg a nehézpipáló Gurmaji is odakerült.

Ezektül tuttam meg hogy ides komáméknak semmi bajuk sincs. Ennek szivembül örültem

Aztis monták ezek a rokonok hogy punt mártzijus 10-enötödikén a kentek görögpapja a jégen beleszakatt halvizitációjó alkalmával a hótt Körösbe és azuta hóttnyavajás. Ennek még százszorta jobban megörültem és keztem a fájdalmatos pofont is felejtteni. Mer lett is, – lesz is a kutyára dér!

Mosmámme a szent husvéti ünnepekhez sok pirostojást, meg ahovaló sonkát kívánva ides komáméknak – vagyok és maradok a kend törülmetszett komája.

Kajla Kesely András,
hejjes pógár és fuharos

Levél Visztúbül

Kajlakesej Bandi ides komámnak Bucsaba

Az innepket után való hét egyátaján nayon kriminális vót, ugy görögpap uramra, mint a veresszörü emberekre való nízve. Mer mirazir, hogy a fentisztelt hétnek csütörtök napján irkezett meg a görög ur, magnakvaló potykahalaji jukastetejü hordókba cseországbul vasuton.

A stácziójorul egyenest a hóttkeresre vittük Gulivarga komával szekérrel a hordókat, hogy a vízbe eresztődjik a temirdek hal. Dehát göröguram tervez a Zuristen meg vigez, ahogy ü szentfelsiginek ippeg tecczik jelenleg mindenkor.

Itt is igyesett a sor. Mer a mint Göröguram a sok szájtató nép előtt sajátlag felbonttota a zelső hordó-

nak a jukas félvigit harapófogóval, hát uramfija! a hordó tetejin vastagon hevert ódalast a rimitósok csepotyka tisztára megdögölve. Göröguram elszidült a szörnyü sor mián, oszt lekuczorodott a földre, a sturuczmadártojás forma kopaszfejit mega tenyeribe hajtotta bánatosan.

A kutyahájjal kikent vintökiletlen halász, – a gönyi Turbucz gyurka is ott pislogolt a gunárszemeivel eddarabig a megbódogult halakra, – avval kiköpött egy iszonyú hegyeset a zujjamnyi gelegonyafa pipaszára mellett és sandakippen aszongya a zeláporodtt görögnek: hogy aszongya!... Niü uram! az ennek a fene csehalnak a baja, hogy valódilag nem ájja a gusztusa a mink országunk luftos, ájeres levegőjít. Azir fordultak ezek így hanyatt.

Hiszzen nem hijába kinemálhatnak minket magyarokat a csehek, mer valahány közülük idekerül országunkba, akár kintornásverklisnek, avagy sefőzőnek, hármonyikásnak, virslicsinálónak, köszörösnek vagy jágernek is; az egy két év alatt mind elpatkol, mer agyonzabálják és főkippen agyonisszák magukat. Ugy járnak mint a gyetránteelt birkanyáj, ha hirtelen kövér mezőre hajtyák legelni tavaszkor. Egyiket a másikután öli meg a vir.

Ebbülosztán az a tanulság – folytatta tovább a zenyelgist a gonosz vin hallopo – hogy aki magyar vizet árendál, – az abba csakis minditig csupa tiszta magyar halat nevejjik a felebarátaji riszire és asztis jutalmas áron adgya mindenkinek, – de a poják és csepotykat ne horgya a magyarvizre, mer az attul ippugy bedöglik, mikint a sovább a paprikátul és a talijány a tötött káposztátul.

A görögur igen rutul nízett Gonyire de esszót se szólt hozzá, csak Iszkurának és a siket motozfekete Miskabácsinak monta, hogy boncsák ki a többi hordót is és a zelenvenjít a hálnak rakják a hóttkeresbe, – a felmerettszemüeket pedig hordóstul együtt, én meg Gulivergakoma szálliccsuk ü hozzá, – mán, hogy göröguramhoz. Avval elszidelgett a rogyadozós inajin hazafele, mer nem tutta tovább nízni, hogy ütöt, hogy nizi a sokadalom.

Igazvaló, hogy eleventes hal nagyon kevés vót a hordókba, aki ennehány mégis akatt azis, nyvajatörösnek tezett lenni mer ojjan keszegódalas vót a zuszása a vízbe, mint a farbarossz Rotyec zsidónak a járása a zutcczán, mikor hosszunap estéjén a koplalástul hazafelé billeg a zsinagógából és nyálát csurgatva epekedissel várj a letelső finyes vacsoracsillagot.

Hogyosztán Gulival a félig döghallal telt hordókat beliferáltuk az görögportára, hát mégcsak egy kanálnyi áldomást se kompetált. Még a fuhart is ojjan fanyalgós pofával körmölgette ki göröguram a derikravalója zsebibül, akarcsak epezappant nyelt

vóna el csokolád hejett tivedisbül. Avval aszsemonta, hogy „pereccz” oszt ugyotthagyott minket az udvaron, mint szentpál annakidején a zolájokat.

Másnap a zöreg Borsivargáné vitte a csabaji pijaczra a görög csehalait, de aligha kótt el, mer a 9 encz órás motorral hazagyütt, a zasszon és görög-uram nem ajánlott neki 1 vasat se.

Hapedig kíváncsi ides komám a veresszörü egyikember nagybajára – másik vereset másszor irom le, mer így is hosszú a levelem. Hát a meg így esett, hog van a közsigeünkbe egy oj kegyetlen vereshaju és bajuszi ember akar a czinóbijumos pájinka. Minden szőriszálát ellehetne adni jóféle sáfrán gyanánt. Eza zember nem mér a zucczaji ablakon kinizni finyes nappal mer ha valaki odapislant rögvest elordijja magát, hogy „tüz van”!

Hát mondom ez a zember akit Goldstejn Száminak hinnak és nem vizzel lett megkeresztelve – kegyetlenkippen szereti a halat. A zemlitet csütörtöknap dilutánnán vitetett 1 kila potykát göröguramtul

és a jó kis felesige aszt neki oj szép veresre sütötte meg akar a zura bajuszkja.

A zembersiges Golstejn nagy gusztussal bekapott pár darabot a halbul de nem úgy maksolt neki ahogy kellett vóna, mer hirtelensiggel kiverte a csivari a szegin embert és lett oljan hascsikargása, hogy kinnyába megette egy vikszoskefének a fejit, de meg a petronyalos üveget is megrántotta 4 szer.

A zasszony megrimült; a zutcczára futott és letnagjobb szerencsére ippeg elfogta Nagy Sárít a bábasszont. Ez osztán 2 ét nagy porcijó olajos és fokhagymás krisztirt eresztett hirtelen Golstájnba. A gyomrára gyenge cselányt és forró komlós korpát kötözött, a flie mellé meg 1 – egy vizigátort ragga-tott. Így menekült meg a biztamos haláltul Golstájn barátunk de azuta görögöt meg halat nem lehet előtte emlegetni, mer bicskát rátn rögvest.

Mindezekután fáintos jóegissiget kívánva valamennyiőjüknek, vagyok és maradok a kend hóttig ides komája.

Körmöspap Isvány,
bodzásdombi lakos és fuharos

OKLEVELEK

Hiteles dokumentumok kellenek ahhoz, ha egy történelmi múlttal rendelkező település életét szeretnénk bemutatni. A régmúlt eseményeit történéseit ezekből az iratokból valamennyire meg lehet ismerni. A középkorban a latin volt az a nyelv, melyen az okiratokat leírták. Ezek állnak a rendelkezésünkre, ha kutatni akarunk. Néha akadnak olyanok is, melyek magyar nyelven íródtak. Sokszor ezek nyelve is nehézkes, de mégis ki lehet belőle szűrni azokat az adatokat, melyekre szükségünk van.

Az okiratok szövegét teljes egészében leírtam, hogy a későbbi kutatók is tudják majd használni munkájuk során. Itt nagyrészt azok az oklevelek szerepelnek, melyekben valamilyen módon szerepel Bucsa.¹ Némelyik csak róla szól, másokban csak említésre kerül a település. Az a véleményem, hogy azok a feljegyzések is figyelemre méltók, melyek a környező településekről készültek. Ugyanis az események nem ismernek településhatárokat, az emberek se zárkóznak be egy kis térségbe. Így minden olyan esemény, mely a környéken történt, vonatkozhat a bucsai emberekre is, legyen az országos vonatkozású (például háborúk), esetleg egészségügyi (járványok, betegségek), vagy kereskedelem (piacok, állatvásárok), de nem feledkezhetünk meg a vallásról se.

Különleges az a jegyzőkönyv, amely a balkányi határ meghatározásáról szól. Ebben egy 80 éves férfi eskü alatt vallja, hogy hol húzódik a kérdéses terület határvonala.

Könyves Kálmán kihirdette, hogy boszorkányok pedig nincsenek. Ezt a megállapítást nem vette tudomásul az ország ezen felében élő polgárok nagy része. Erről tanúskodik az 1724-ben Szeghalmon készült jegyzőkönyv, mely egy boszorkány-per tanúvallomásait rögzítette. A tanúvallomások alapján el is ítélték a boszorkányt. Nem szerepel benne bucsai illetőségű személy, mégis fontosnak tartottam, hogy tanulmányozás céljából itt is olvasható legyen.

Érdekes odafigyelni a dokumentumokban szereplő helységnevekre, földrajzi nevekre és természetesen a személyek neveire is. Bár sokszor latinul vannak leírva, de azért ki lehet belőlük következtetni a magyar megfelelőjét.

Remélem, hogy az itt bemutatott dokumentumok alapján újabb és újabb tanulmányok születnek majd, melyek feltárják érdekes múltunk egy részét.

Garai Miklós nádor bizonyoságot tesz arról, hogy Békésmegye tisztkara tanúsága szerint Keszegeztő, Szőlőssziget és Apavára nevű helyek régi időktől fogva Nadányi László mester bucsai birtokához tartoztak. Kelt Békés falu mellett tartott nádori gyűlésen 1412. eszt.

Testimoniales Nicolai Gara Palatini super eo, quod secundum testimonium universitatis Comitatus Békéss. possessiones Keszegeztő, Szőlőssziget et Apavára ab antiquo ad possessionem Ladislai de Nadány, Bucsa vocatam, pertinuerint.
Békés an. 1412.

Nos Nicolaus de Gara regni Hungariae Palatinus, et iudex Cumanor, memoriae commendamus, quod in congregatione nostra generali universitatis nobilium comitatus de Békés feria secunda proxima ante festum purificationis virginis gloriosae prope villam Békés celebrata, magister Ladislaus de Nadány de medio aliorum exurgendo proposuit eo modo, quod loci Keszegeztő, Szőlőssziget et Apavára vocati, semper et ab antiquo ad possessionem suam **Bucsa** vocatam de iure pertinuisent de praesenti et hoc vice comiti, iudicibus nobilium, iurisque assessoribus dictae nostrae congregationis constaret evidenter, petens nos cum instantia, ut idem Vice Comes, Iudex nobilium Iuratique assessores qualem de praemissis scirent, per nos requisiti faterentur veritatem. Cumque nos eosdem Vice Comitem, Judicem nobilium Juratosque assessores super promissis requisitos habuissemus, iidem ad fidem eorum, fidelitatem que Dno nostro regi et suo sacratissimo diademati conserv. pro dicenda veritate et iustitia observanda, tacto dominicae crucis ligno nobis praestita, loca Keszegeztő, Szőlőssziget et Apavára appellata semper et ab antiquo ad dictam possessionem **Bucsa** ipsius magistri Ladislai omni iure pertinuisse et pertinere debere unanimi et concordati testimonio affirmarunt. In cuius assertionis testimonium praesentes litteras nostras patentes eidem magistro Ladislao de Nadan duximus concedendas, communi iustitia suadente. Datum octavo die congregationis nrae pdictae in loco memorato a. D. 1412.

¹ A szövegben kövér betűvel kiemeltem Bucsa nevét, hogy feltűnőbb legyen, így kereséskor hamarabb meg lehet majd találni.

A budai káptalan Mátyás kir. parancsára a budai sz. Pálrendü remeték ecsegi birtokán határjárást eszközöl. 1476. eszt.

Metales possessionis Ecseg per capitulum ecclesiae budensis pro parte eremitarum s. Pauli de Buda ad mandatum regis Mathiae peractae. An. 1476.

Nos capitulum ecclesiae budensis omnibus Christi fidelibus praesentibus pariter et futuris praesentium notitiis habituris salutem in salutis largitore. Ad universorum notitiam volumus harum serie pervenire, quod nos litteras serenissimi principis Dni Matthiae Dei gratia Regis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. adiudicatorias, modum et formam suae iudiciae deliberationis super facto cuiusdam possession. reambulationis, sequestrationis, metarum erectionis et consignationis ac stationis in se continentes, pro parte religiosorum fratrum Heremitarum ordinis sancti Pauli primi eremite in claustro sancti Laurentii martyris supra Budam fundato degentium ac nobilium Demetrii de Bev, Dnae Margarethae consortis Michaelis de Bessenyeu vice Palatini, Joannis Berczeli de Apocz et Sigismundi de Ludas, contra grosam Dnam Margaretham relictam ac Nicolaum et Venceslaum filios quondam Joannis Compolth dem Nana emanatas, nobis directas recepimus summa cum reverentia et iuxta earundem continentiam una cum magistro Georgio Kaznay de Mathys homine eiusdem domini regis de curia sua regia ad id specialiter transmissis, nostrum hominem videlicet honorabilem magistrum Ladislaum de Saarvar socium et concanonicum nostrum ad ea, quae in eisdem litteris adiudicatoriis narrantur, peragenda, nostro pro testimonio fidedignum, duximus destinandum. Qui tandem exinde ad nos reversi nobis conformiter retulerunt: Quod ipsi vigesimo octavo die festi beati Jacobi apostoli proxime praeteriti, diebusque aliis ad id aptis et sufficientibus ad facies possessionum Ecsegh in cottu Hevesiensi adiacente ac piscinarum et suarum utilitatum vicinis et cometaneis eorundem universis inibi legitime convocatis, praesentibus Georgio filio Sebastiani de sz. Imre, Benedicto de Sima, Ladislao et Stephano de Ege, Joanne de Réde, Ladislao de Demjend, et Valenthino Polgar de Thur, ac Stephano Leukeush de **Bucsa** in personis nobilium de Nadany partibus etiam praedictis praesentibus accedendo, cum eandem possessionem Ecsegh undique et signanter a parte possessionis Vanya iuxta tenores et continentias litterarum condam Deterici palatini reambulantes, in locis necessariis metas earundem erigere voluissent, tunc hi et ipsi fratres eremite et dicti nobiles actores ad omnia contenta praefatarum litterarum dicti domini nostri regis adiudicatoriar. prompti fuerint, et parati, tamen eaedem partes ordinantibus et componentibus praenominatis

cometaneis et vicinis ac nonnullis aliis probis et nobilibus viris, easdem possessiones et Vanya ab invicem per metas infrascriptas et signa metalia fecissent sequestrari, separari et distingui, videlicet quod primo venissent ad locum ubi quaedam aqua seu locus Kovácsfoka dicta iungitur piscinae Ecseghto, ubi a parte meridionali dictae aquae Kovácsfoka et a parte orientali ipsius piscinae Ecseghto primam metam terream erexissent, inde directe tendendo ad plagam orientalem, versus piscinam Bessenyeu attigissent, piscina videlicet ipsi Bessenyeito penes quam in plano loco aliam metam terream cumulassent, abinde reflectendo inter orientalem et septemtrionalem plagas, scilicet inter piscinam Kerekto et dictam Bessenyeito transeundo per terras planas, prata, arundineta et aquas pervenissent ad quandam insulam Ritkaboz appellatam, videlicet a plaga occidentali fluvii Thurvize adiacente, ubi tertiam metam posuissent dictam piscinam Bessenyeito cum terris a plaga meridionali seu dictae possessionis Vanya adiacente praefato Nicolao Compolth, alias autem terras, prata, arundineta ex altera parte ipsius piscinae Bessenyeito a plaga scilicet septemtrionali et possessione Ecsegh simul cum praetacta piscina Kerekto praefatis patribus eremitis quoad unam et dictis nobilibus actoribus ipsorum haeredibus, quoad aliam directas, et aequales medietates ad dictam possessionem Ecsegh possidendas relinquendo, item per aliam metam in dicta insula Ritkaboz erectam etiam possessio **Bucsa** nobilium de Nadany ab ipsa possessione Ecsegh separaretur, et distiungeretur eo modo, quo praedicta Thurvize, alio nomine Berettyo nuncupata ac piscinae Fizesto, Kerekto et Myregto simul cum pratis, arundinetis, insulis et aliis terris circumiacentibus ad praedictam possessionem Ecsegh remaneant, dehinc redcundo ad primum locum, ubi scilicet dictam primam metam posuissent, unde transvadando dictam piscinam Ecsegto directe ad plagam inter postmeridiam et occidentem, quae vulgo Lorantdel dicitur, non in longo spatio pervenissent ad terram aliquam, ubi quandam unam metam terream cumulassent, qua mediante possession. Keerszigeth vocatam praefati Nicolai Compolth et dictam possessionem Ecsegh dictorum fratrum eremitarum et praenominatorum nobilium ab invicem separassent et distinguissent, dehinc eadem plaga servata directe versus metam possessionis Bala, quae quorundam nobilium filiorum Chuda praefuisset, venire debuissent, ad quam propter maximam inundationem aquarum venire non valuissent, sed tamen eandem metam dictae possessionis Bala pro communi meta reliquissent, ipsam piscinam scilicet Ecseghto simul cum pratis, arundinetis, terris a plaga septemtrionali ipsius

possessionis Bala adiacentibus possessioni Ecsegh paedictae, terras autem a parte meridionali possessioni Keerszigethe dictae Nicolai Compolth includendo relinquendo et ibidem hujusmodi metas terminassent. Quam quidem possessionem Ecsegh modo praemisso separatam et distinctam sub inclusionibus praedictarum metarum simul cum praedictis piscinis Ecsegho, Fizesto, Kerekto, Myregho ac fluvii Thurvize cunctis etiam utilitatibus et pertinentiis suis quibuslibet praefatis fratribus eremitis et ecclesiae eorum praedictae, quoad unam, item praenominatis nobilibus Demetrio de Beu, Dnae Margarethae consorti Michaelis de Bessenew vicepalatini, Joanni Berczely de Apocz, et Sigismundi de Ludas ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis, quoad aliam directas et aequales medietates, iure eis incumbenti perpetuo ac in sempiternum possidendas, tenendas pariter et habendas statuissent, et commisissent, contradictionibus praelibatorum Nicolai et Venceslai filiorum ac Dnae Margarethae relictiae quondam Joannis Kompolth de Nana et aliorum quorumlibet non obstante, in cuius memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras privilegiales pendent sigillo nostro obsignatas, alphabetoque intercisas ad fassionem ditorum Dni nostri regis et nostri hominum duximus concedendas. Datum per manus venerabilis viri Dni Matthaei lectoris et canonici ecclesiae nostrae praefatae vigesimo die diei reambulationis ac metarum erectionis et statutionis praetactae anno Dni 1476 praesentibus ibidem honorabilibus Dnis Gallo Cantore, Ladislao Custode, magistro Jacobo, Paulo, Ladislao, altero Paulo, Michaelae, Antonio, Nicolao, Thoma caeterisque canonicis fratribus nostris praedictis in ecclesia Dei praedicta regi iugiter famulantibus sempiterno.

A váradi káptalan Báthory István országbíró meghagyására osztályt eszközöl néhai Nadányi Mihály birtokain ennek vérei és örökösei közt. 1479. eszt.

Capitulum varad. ad comissionem iudicis curiae regiae Stephani de Bathor inter descendentes Michaelis de Nadany amicabilem transactionem facit. An. 1479.

Nos Capitulum ecclae varadiensis memoriae commendamus praesentes, quod Comitis Stephani de Bathor, iudicis curiae serenissimi principis Dni Mathiae Dei gratia regis Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Dni nostri naturalis gratiosissimi adiudicator. formam cuiusdam possessionariae sequestrationis, aestimationis et statutionis in se habentes, pro parte

egregii Lucae, filii Lucae parvi de Kismaria et Benedicti filii Magistri Andreae de Thorda, contra Michaellem, filium Marci de Nadány, Budae septuagesimo septimo die octavarum festi beati Michaelis archangeli noviter praeteritiemanatas, nobisque amicabiliter directas, honore, quo decuit, recepimus et iuxta earundem continent. amicabiliter petitionibus ipsius comitia Stephani grat. praebentes consensum, una cum Laurentio filio Bartholomaei Kalmany de Alberti, hoedicti Dni nri Regis in dictis litteris adiudicator. inter alios hoes regios nominatim cotitutos expressato, per ipsum comitem Stephanum de curia regia ad id specialiter transmissio, nostrum hominem videlicet discretum Philippum presbyterum, rectorem altarisbeatorum decemmillia militum Martyrum in dicta nostra ecclesia fundati ad contenta earundem litterarum adiudicatoriarum fideliter exequenda nostro pro testimonio transmisimus fidedignum, qui tandem exinde ad nos reversi nobis concorditer retulerunt, quomodopraefatus homo dicti Dni nri regis dicto nostro testimonio praesente in festo beati Ambrosii doctoris proxime praeterito, ac aliis diebus ad id aptis et sufficientibus ad faci s possessionum Nadány, utriusque Gyarmat, Gyeres, Kovachi, Pohalom, Méhes, Sivelteu, **Bucha** et Barsa et Bodogazonteleke vocatarum ac molendinarum consequentorque totalium portionum eturium possessionariorum ipsius quondam Nicolai de Nadány in eisdem habitarum, vicinis et cometaneis earundem universis inibi lege convocatis et praesentibus accesissent, habita pacis eorundem iurium possessionariorum legitima reambulatione et iure ad faciem possessionis Gyeres accessissent ibique 4-tam partem totalis possessionis Gyeres pro sorte iuris quartaliti ac tres sessiones iobbagionales populosas in eadem possessione Gyeres habitas pro sorte dotis et rerum paraphernal. condam Dominae Elenae, filiae dicti condam Nicolai de Nadány, matris scilicet praenominati Lucae, filii Lucae parvi de Kismarja deputassent. Tandem feria quinta post festum Tiburcii et Valeriani martyr. noviter elapsi in possessione Kovachi tres sessiones iobbagionales populosas, in quibus - - telus Kerekki, Stephanus parvus et Valentinus Toth ad praesens residerent, 4-tam utputa partem ad portionem ipsorum actorum commisissent; tres vero partes eiusdein possessionis Kovachi pro 4-tis partibus praediorum Thokereki, Opamolna et Beel Barsa vocatorum, quae apud manus alienas haberentur, similiter pro sorte quartarum partium ditorum praediorum ipsis actoribus reliquisset. Item eodem die in possessione Nagy Gyarmat quinque sessiones iobbagionales populosas, in quibus Joannes Koszthy, Petrus Harangi, Gregor. Kapos, Benedictus Iranzo, et Augustinus Kereky iobbagiones residerent, ac duo

loca sessionalia penes ipsum Augustinum Kereky a parte meridionali adiacentia, 4-tam videlicet partem eiusdem possessionis Nagy Gyarmat, quas scilicet et quae annotatis actoribus commisisset. Demum similiter eodem die in possessione Kis Gyarmat, duas sessiones iobbagionales populosas, in quibus Michael Gomsas, et Joannes Baras iobbagiones ad praesens inhabitarent et duo loca sessionalia penes vi — — Michael Gomsas a parte orientali adiacentia, 4-tam videlicet partem eiusdem possessionis Kis Gyarmat, quam scilicet quartam partem similiter antelatis actoribus possidendam consignasset. Tandem die sequenti in possessione Méhes unam sessionem iobbagionalem, in qua ad praesens Nicolaus Sebestyénfi moram traheret, et duo loca sessionalia, 4 tam utputa partem eiusdem possessionis Méhes, quam consimiliter antefatis actoribus commisisset. Item similiter eodem die in praedio Syvelteu vocato, duo loca sessionalia in quibus alias Gregorius Thar et Fabianus Joo moram traxissent, quae consimiliter ipsis actoribus tenenda commisisset. Item modo simili eodem die in possessione Nadány quatuor sessiones iobbagionales, in quibus Stanislaus, Paulus Forro, Benedictus Heolgy et Albertus similiter Forro iobbagiones ad praesens inhabitarent, et duo loca sessionalia, unum penes domum Clementis parvi a plaga aquilonali, alium penes domum Valentini Bakos a parte orientali existentia, in quo ad praesens Stephanus Barnos resideret, recepisset, pro castello ipsius Michaelis de Nadány, quod ad tres sessiones aestimasset Demum Sabbatho die sequenti in possessione Póhalom, quinque sessiones iobbagionales populosas, in quibus ad praesens Andreas Seres, Paulus Nadas, Urbanus Karathon, Georgius Thysai et Blasius Thuri inhabitarent, et octo loca sessionalia, sex videlicet a parte domus Barnabae Csabai, ex parte orientali et unum a parte domus Georgii Nagy, similiter a parte orientali et reliquum similiter unum penes domum Blasii Thuri consimiliter a parte orientali adiacentem, similiter antefatis actoribus deputasset. Item similiter eodem die in possessione **Bucha**, tres sessiones iobbagionales, in quibus Valentinus Varga, Emericus Kondor, et Sebastianus Madár ad praesens residerent at tria loca sessionalia, in quibus alias Petrus, Mathias, Gregorius Toth et Joannes parvus residentes fuissent, quas quidem sessiones et loca sessionalia simulcum praediis et portionibus molendinorum et piscaturarum ac telonii in dicta Nadány exigi solitorum pro sorto iuris quartalicii momoratae condam Dnae Elenae, filiae condam Nicolai de Nadany pro dote et rebus paraphernalibus eiusdem Dnae, nec non Lucae, filio praefati Lucae parvi de Kismarja ac Dnae Elenae, filiae eiusdem Lucae, consorti scilicet Blasii de Arthand, quoad

mediam partem ac Benedicto filio magistri Andreae de Torda, quoad aliam partem, aliis tribus partibus eorundem iurium possessionariorum ad portionem dicti Michaelis de Nadány deputat. ubique sequestratam et excisam, iure ipsis ex praemissis litteris adiudicatoriis attinentes reliquisset et concessisset et statuisset, intra tempus redemptionis titt. pignoris possidend. tenend. pariter et habend. Contradictione memorat Michaelis de Nadany et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante. Datum tertio die ultimae diei totalis executionis praenotatae. Anno Dni millesimo quadringentesimo septuagesimo nono.

A Tordai, Kismariai, Nadányi családbeliek Nadány, két Gyarmat, Gyéres, Kovácsi, Póhalom, Méhes, Sziveltő, Bucsa, Barsa, Sz. Mihály, Vassanegház és Boldogasszonyteleke birtokokból kiadandó leánynegyedre nézve barátságosan ki-egyeznek. Buda. 1479.

Descendentes familiarum de Torda, de Kismaria et de Nadany quoad quartam puellarem ex bonis Nadany, két Gyarmat, Gyéres, Kovácsi, Póhalom, Méhes, Sziveltő, Bucsa, Barsa, Sz. Mihály, Vassanegyház et Bodogazonteleke amicabiliter transigunt. Buda. an, 1479

Nos Comes Stephanus de Bathor iudex Curiae serenissimi principis Dni Mathiae Dei gratia Hung. etc. regis memoriae commendamus per praesentes, quod egregius magister Andreas de Thorda personaliter pro se ac pro Benedicto filio suo ex nobili Dna Agatha vocata, filia condam Lucae, filii olim Lucae de Kismaria pregenita, cum capituli varadiensis, nec non Martiaus Litteratus de Edeles pro egregio Luca filio dicti quondam Lucae de Kismaria et altero Luca filio eiusdem Lucae cum Conventus de Szent Jog ac Matthias de Cheged pro nobili domina Elena, filia eiusdem Lucae, filii quondam Lucae de Kismaria consorte videlicet Blasii de Arthand cum eiusdem Conventus de Szent Jog ecclesiarum litteris procuratoriis ex una; item egregius Michael, filius Mark de Nadan similiter personaliter ac Stephanus Toth, de Geszth pro Ladislao filio eiusdem Michaelis cum procurat. litteris magnifici Michaelis Országh de Guth dicti regni Hung. Palatini et Judicis Cumanorum ab altera partibus coram nobis constituti, confessi sunt sponte et retulerunt in hunc modum: quod licet praefati Lucas filius quondam Lucae de Kismaria ac Benedictus filius dicti magistri Andreae ac Dna Elena consors Blasii de Arthand, memoratum Michaellem da Ladan occasione et praetextu iuris quartalicii nobilis doininae Elenae, filiae Nicolai de dicta Nadan, nec non dotis et rerum paraphernalium

dominae matris eiusdem eidem de possessionibus et iuribus posses. praefati quondam Nicolai de Nadan in posses. Nadan praedicta et tributo ibidem exigi solito, ac utraque Gyarmath, Gyeures, Kovachy, Pohalom, Méhes; Syweltheo, **Bucha** et Barsa, nec non praedii Szent Mihál ad dictam Nadan et Vassanegyház ad praefatam Pohalom, Barsa ad dictam Barsa et Bodogazonteleke ad iam fatam Kovachy possessiones ac molendinis ad eandem spectantibus omnino in Bihar Zavand et de Békés Coimitatibus existent. habit provenire debent. in causam convenirent et in ipsa causa legitime procedent. ultimam de nostra iudiciaria commissione, usque ad duellarem dimicationem devenerint. Tamen ipsi et eadem partes matura inter se deliberatione praehabita eandem dimicationem duellarem, ut interim de pace tractare possint ad quinquagesimum primum diem festi beati Georgii martyris proxime venturi duxissent prorogandam nostrique prorogarunt in praesentia. Et nihilominus, quia praefatus Andreas ac alii praedicti ad plenum recognovissent memoratum Michaellem de Nadan ac Ladislaum filium eiusdem quo de et super directa et aequali medietate praescriptorum iurium quartaliorum possessionibus et praediis de iam dictis provenientibus litteras quitantiales habere et expeditos fuisse et esse; ideo ipse magister Andreas in persona dicti Benedicti filii sui ac dicti procuratorum Lucae de Kismaria et Dnae Elenae potestate procuratoria praenarrata eosdem Michaellem et Ladislaum ratione huiusmodi dictae medietatis iurium quartaliorum salva altera medietate pro portione eorundem remanente quitos, expeditos et per omnia absolutos reddidissent, et comisissent. Insuper etiam tam idem magister Andreas suo et dicti Benedicti filii sui nominibus ac procuratores praenominati in personis annotatorum Lucae et alterius Lucae de Kismaria ac Dnae Elenae virtutibus procuratoriar. litterarum praenotatarum, quam etiam ipse Michael de Nadan, sed et dictus procurator antedicti Ladislai, filii eiusdem Michaelis, sub potestate procuratoria, sese mutuo de et super universis dampnis, iniuriis, actibus potentiariis et generaliter quorumlibet malorum actuum et nocumentorum generibus usque ad praesens vicissim illatis patrisque et irrogatis, dempto facto praemissae dimicationis duellaris similiter quietos et per omnia absolutos reddidissent, litteras etiam quaslibet causales praeter — praetactam tangent. in alterutrum firmari procuratas sopitassent, et viribus destitutas pronunciassent, reddideruntque et sopitarunt ac pronunciarent nostro in conspectu Isto declarato, quod illae directae et aequales tres partes praetactarum utrarumque possessionum Gyarmath, et praedii Barsa, quas ipsi Michael et Ladislaus per memoratos

magistrum Andream et Benedictum filium eiusdem et alios praedictos occupatas fore asseruerint, eisdem Michaeli et Ladislao salvae remaneant et libere possidendae. Hoc etiam specialiter expresso, quod illae tres sessiones iobbagionales, in possessione Gyeures praedicta habitae, quae pro dote et rebus paraphernalibus dictae Dnae Elenae statutae et doputatae fuissent, pro sorte huiusmodi dotis et rerum paraphernalium apud manus eorundem Lucae, Benedicti et Dnae Elenae, infra tempus redemptionis remaneant titulo pignoris possidendae. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante Datum Budae feria quinta proxima ante festum nativitatis Domini R. D. 1479.

A nagyváradi káptalan, Mátyás kir. parancsára, Nadányi Jóbnak Bucsa nevű békésmegyei birtokán határjárást eszköz. 1487 eszt.

Metales capituli varadiensis in possessione Jobi Nadányi Bucsa vocata erga mandatum Matthiae regis peractae An. 1487.

Nos Capitulum ecclesiae varadiensis omnibus Christi fidelibus praesentibus pariter et futuris praeventium notitiam habitoris salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, Quod nos litteras Serenissimi Principis Dni Matthiae Dei gratia Regia Hungariae, Bohemiae etc. Reambulatorias metarum nobis praeceptorie directas summo cum honore recepimus in haec verba: Matthias Dei gratia Rex Hungariae, Bohemiae etc. fidelibus suis Capitulo ecclesiae varadiensis Salutem et gratiam. Exponitur nobis in persona fidelis nostri Job de Nadany quomodo quaedam possessio sua Bucsa vocata, in Cottu de Békés existens, apud manus suas pacifice habita, de novo legitima reambulatione et metarum erectione plurimum indigeret, Super quo fidelitati vestrae harum serie firmiter praecipientes mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio nobilibus dicti Cottus de Békés, quem illac ad id serie praesentium accedere, tamquam Homo noster ad faciem dictae possessionis Bucsa vocatae vicinis et cometaneis eiusdem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo, — — — — et eandem per suas veras et antiquas metas, novas iuxta veteres in locis necessariis erigendo reambulatamque at ab aliorum iuribus metaliter separatam et distinctam relinquat et statuatur dicto Exponenti iure ipsi incumbente perpetuo possidendam, si non fuerit contradictum. Contradictores vero, si qui fuerint, evocet eos contra dictum exponentem ad octavas festi beati Georgii Martyris nunc venturi nostram personalem in

praesentiam rationem contradictionis eorundem. — — Possessionariar reambulationis et metarum erectionis seriem cum cursibus metarum ibi erigendarum et contradictorum — — — — et cometaneorum, qui praemissae reambulationi metarum — — — — — Budae in festo epiphaniarum Domini Anno eiusdem 1487. — — — obedire cupientes ut tenemur una cum de Bosold electo iurato — nobili — - — nostri regis unum ex nobis videlicet honorabilem magistrum Blasium de Kagya fratrem et Concanonicum nostrum ad infrascriptarum metarum erectiones fideliter exequendas nostro pro testimonio transmisimus fidedignum, qui tandem exinde ad nos reversi fide ipsorum prius, iuxta novi decreti coram nobis deposita retulerunt nobis concorditer in hunc modum: Quomodo ipsi Sabbatho proximo ante Dnicam Oculi noviter praeterito praescriptae possessionis **Bucsa** vocatae, vicinis et cometaneis eiusdem, puta Nicolao de Bajom, Petro Kelemer de Belső Harang, Emerico Magistro, Paulo et Balthasare filiis Jacobi de dicta Belső Harang, Clemente et Georgio filio Osvaldi de külső Harang ac Paulo inibi legitime convocatis et praesentibus accessissent eandem possessionem **Bucsa** a parte possessionis Hegyesbor nuncupatae, per suas veras metas et antiquas reambulando, iuxta veteres in locis necessari s hoe ordine erexissent. Quod primo inceperunt in loco Vészszigeth dicto, penes fluvium Berettyo, a parte videlicet occidentali, ubi unam metam terream de novo posuissent, inde transeundo versus plagam septemtrionalem locum puta Torsalapossa, et Stagnum Keszegesto usque insulam Hegedűshat sziget dictam et ultra ipsum stagnum Keszegesto unam metam terream de novo erexissent et praedictum Torsalapossa memoratae possessioni Hegyesbor, praescriptumque stagnum Keszegesto antefatae possessioni **Bucsa** commisissent, plaga septemtrionali servata directe eundo per pratum Csupa Réth et idem pratum saliendo venissent ad stagnum Apavara in eundem locum pervenissent a parte dictae possessionis Hegyesbor unam metam terream fecissent. Ab hinc non longe pergendo ad quendam — — Musthalma a parte septemtrionali et dehinc directe redeundo ad stagnum Tövisesér nuncupatum venissent ad aquam Kunev - - ubi videlicet ipsa praescripta Kunev esset ad dictum stagnum Tövisesér consimiliter unam metam terream cumulassent et ibidem - - - - - Dmini nostri regis praesente ipso nostro testimonio eandem possessionem reambulata et ab alior iuribus — — — — metaliter sequestratam et distinctam memorato Job de Nadan iure sibi incumbente perpetuo possidendam reliquisset statuissetque et comisisset, nullo penitus contradictore - - - - in cuius rei memoriam firmifatemque perpetuam praesentes Iras

nras privilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas. Datum die reambulationis et executionis praenotatarum. Anno Dni 1487. supradicto, venerabilibus ac nobilibus Dnis Valentino Farkas praeposito, Gregorio Lectore, Nicolao Cantore, et Dionisio custode aliisque Canonicis in dicta ecclesia nra salubriter existentibus et devote.

Ulászló kir. a leleszi Conventnek meghagyja, hogy azon erőszakoskodást, melyet Csáky Mihály a nagyváradi káptalannak szeghalmi birtokán és jobbágyain elkövetett, vizsgálja meg és a vádlottat a kir. ítélőszék elébe idézze. Buda 1492.

Uladislaus rex comittit conventui lelesziensi ut inquisitione facta super actibus potentiariis per Michaelem Csáky in possessionibus et iobbagionibus capituli varadiensis szeghalmensibus patrat, eundem ad personalem praesentiam regiam citet. Budae 1492.

Uladislaus Dei gratia rex Hungariae, Bohemiae etc. fidelibus nostris Conventui de Lelez salutem et gratiam. Exponitur nobis in persona honor. Capituli ecclesiae Varadiensis, qualiter ab eo tempore, quo progenitores egr. Benedicti, Mihaelis et Gabrielis de Chaak certas portiones possess. in possess. Szeghalom vocata in Cottu Bekess exis habitas pro refrigerio salutis ipsorum animae praefato exponenti et per consequens ecclae praefatae varadiensis cum omnibus suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet ad easdem pertinentibus in perpetuam elemosynam dederint et ascripserint, iobbagiones eiusdem exponentis in eadem portione possessionaria comorantes in terris ipsius possessionis Szeghalom tam cultis, quam incultis sicuti ante perpetuationem et collationem ipsarum portionum eidem exponenti et ipsi ecclesiae factam, sic ex post semper una cum caeteris populis et incolis eiusdem possessionis Szeghalom communiter et aequali divisione uti fuissent, et easdem terras tam cultas, quam incultas, eiusdem possessionis insimul arassent et utilitates eiusdem perceperunt, tamen circa festum beatae Mariae Magdalenae proxime praeteritum egregius Michael de Chaak nescitur quibus respectibus per nobilem Stephanum de — mon officialem et alios iobbagiones suos in eadem Szeghalom comorantes de territorio eiusdem possessionis Szeghalom plus quam centum et quinquaginta caepias frugum et bladorum iobbagionum praefati exponentis in eadem Szeghalom comorantium vi et potentialiter auferri et quo suae placuisset voluntati, asportari fecisset. Caeterum in praedictae festo beatae Mariae Magdalenae proxime praeterito dum scilicet quidam Matthaeus Theurek et Georgius Magnus iobbagiones praefati exponentis in vico Zombathel eiusdem civitatis varadiensis comorantes et alii iobbagiones

eiusdem capituli exponentis in libero foro oppidi Kerezeg vocati in Cottu Bihariensiv existentis tunc habito pro certis eorum negotiis peragendis fuissent constituti tunc idem Michael de Chaak missis et destinatis quam pluribus familiaribus suis manibus armatis et potentiariis praefatos Matthaeum et Georgium et alios iobagiones ipsius exponentis captivassent, captosque de ponte in eodem Kerezeg super fluvio Crisii existente nullis eorum culpis et demeritis exigentibus in gurgitem eiusdem fluvii Crisii imponendo praecipitassent, et vix mortem evasissent, ubi idem Matthaeus in capite, praefatus vero Georgius — vulnera non modica suscepissent, postremo circa festum beati Barnabae apostoli similiter proxime praeteritum — — Vincentium Fabian, alias iobagionem praefati exponentis in possessione Kis Harsan vocata in — — — um ipse Vincentius ius suum terragium iudici eiusdem possess. Kis Harsan deposuisset — — — tis extunc iustis debitis suis persolutis una cum universis rebus et bonis suis ac etiam cap - - ratione nonae provenientis ad portionem suam possess. in possessione Vasarhel vocata in eodem — — — licet idem exponens praefatum Vincentium ab eodem Michael pluries remitti postulaverit, tamen idem - - etiam de praesenti potentia mediante in praeiudicium et dampnum eiusdem exponentis valde magnum. Super quo — — quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo praesente Stephanus aut Benedictus sin Joannes - - de Tóthelek. sive Paulus de Harangh, neve Emericus de Kerepes, nam Paulus Fodor de Iklod, namque Ladisl. de Mezögyan aliis absentibus homo noster scita prius praemissorum mera veritate evocet nominatum Michaellem — — contra annotatum Capitulum exponen. ad octavas festi beati Michaelis archangeli nunc venturum nostram in praesentiam personalem - - praemissis redditur efficacem litis pendentia si qua foret inter ipsos non obstante. Insinuando ibidem eidem, ut sive ipse octavis — — personali praesentia compareat, sive non, eadem ad partis comparentis instantiam id faciet in praemissis, quod iuri videbitur expediri — — — evocationis et insinuationis seriem cum evocatorum et insinuatorum nominibus octavas ad praedictas — — — Budae feria quarta proxima ante festum beati Matthaevi apostoli A. D. 1492.

A balkányi határ Kiskároly Szeghalom, Gyarmat és Csépan felől tanú Párdy István bemondása szerint. 1657. eszt.

Extensio terreni balkanyensis versus Kiskaroly, Szeghalom, Gyarmat et Csépan secundum fassionem testis Stephani Pardy. An. 1657.

Anno Dni 1657. die 5 Januarii. Az bolkányi földnek határit Károly, Szeghalom, Gyarmat, Csépany között ekképen nevezette ugyan bolkányi Párdy István, az mely beszédit az mi kegyelmes Urunk eő Nsága Rákóczy György mostani fejedelmünk mandatum szerént hűtivel is meghpecsételt ez feljebb significalt Pardy István. Király embere Csikai István.

Az balkányi telek alatt való derekon tul Károly felől az mely Kishalom vagyon, az határ onnét Simon Gáspár kerténél Balkan felől van a határ, onnét a két agú Zombok végére Balkan felől megyen az határ, onnét megyen a Károlyi Kis Szabó halma alatt az Semlikben. Ott van az határ. Innét az Szőke István kertje mellett az melly füves ut elmégyen, az a füves ut az határ, az melly uthely mellet a szántóföldek döllei vannak, az mellyek ma is meglátszanak Onnét a Királyi Simon halma alá megyen az határ. Onnét a Foris Kertychez annyira van az határ, hogy az kalapácsal a Foris kertérül a bolkányi földre hajthat az ember. Ismét az nagy Försön tul Gyarmat felől megyen egy füves ut, az a határ. A nagy Förső bolkányi föld. Onnét megyen az horgos Förső végire onnét az szalma révire az határ, onnét az Ördög Miklós szigete alatt való fenék a határ. Az sziget bolkányi föld. Onnét a Kis András szigette bolkányi föld. A sziget alatt egy fenék van, az határ. Dinyés sziget alatt Csipány felől van a hátár. Onnét a föld hid vágásra megyen a határ. Annak az ere csépanyi, a hátfölde bolkányi. Onnét az oló ér hegyire megyen az határ. Onnét Szillas szigetre mégyen az határ. Onnét kis Aklos végire. Az kis Aklos csépanyi. Onnét az hölyes vágásra megyen. Onnét a mályvás sziget alá megyen. Az Mályvás sziget bolkányi föld. Onnét a Bot érre megyen. Én Párdi István 80 esztendős ember igy tudom ennek a bolkányi földnek ez megírott határit. A menynek földnek teremtő Istene az tellyes szent Háromság Isten engem ugy segillyen.

Török Mária, szeghalmi lakosnőnek, mint boszorkánynak elítéltetése. 1724 eszt.

Condemnatio Mariae Török incolae szeghalmensis, qua sagae et veneficae an. 1724.

Anno 1724 die 30 Maii in arce gyulensi sub sedria inclita dnali, praeside perill. Dno Joanne Sporer acta sunt sequentia:

Levata causa perillustris Dni supra titulati M, et A. contra et adversus consortem Andreae Koos Mariam Török, qua sagam et veneficam J. Ac pro eodem Dno M. et A. legitimus procurator Fiscalis, cum iuris cautelis et facultatibus, iam praehabita proclamatione actionem proponit taliter: nescitur unde mota quove diabolico perflata animo se

consociando daemoni, huius ope, auxilio, studio et directione multis et variis hominibus ac personis caeterisque animalibus ad mortem nocendo non reformidasset, omnino in com. békessiensis possessione Szék Halom; in cuius doctionem sub littera A inquisitionales iam in praeterita sedria coram J. seu adstante J. authenticatas et nisi sua facta, acta et actata naturalibus rationibus sufficienter se fecisse edocuerit, aliorum in terrorem et exemplum de dictamine tituli 15 partis primae operis decr. tripartiti in paragrapho: "ceteri vero iuxta etc." et de praxi criminali art. 60 in folio 36 in sententia finali "nam criminis verae magiae" etc. et de iam solita praxi igne comburendam et incinerandam usque ad aera efflagitaret, et reservat reservanda.

De eo utrum A.

Tudgya é a tanu, látta e, hallotta é mind most mind ennek előtte való időkbén, esztendőkbén Török Marianak, egyszersmind Koos Andrásnének, akár mi néven nevezendő gonoszságra, boszorkányságra vagy csak gyanuságra is czélozó igyekezetét, beszédt, maga igyekezetit, annál is inkább cselekedetit, bátor mástól hallotta volna is, vallja meg igaz lelkiismereti szerént.

Primus testis Joannes Farkas annor circiter 26 iuratus, examinatus fatetur: Ezen fatens ezelőtt harmadik esztendőben Jakab Miska nevű legényel (kivel is akkor tájban paráznaságban esvén) Gonda István nevű Szeghalmon lakos embernek az istállójában ezen fatens együtt lévén, három izben is látta, hogy azon legényhez agár képében előnkben azon asszony bejött (a ki is magát megrázzván, ugyan azon reális asszonyá változott s azon legénnyel beszélte) sokszor szokás szerént éjszaka, a midőn már a tüzelést elvégeztük volna, az ajtó keréssel bezárolva a küllő között minden akadály nélkül bejött, azt gondolván mindnyájan aluszunk. Az elmúlt pünkösöd előtt való héten Tolvaj Jánossal mint pajtásával a fatens Farkas Mihálynak, mint bátyjának házában borozott vagy mulatott volna, a most említett Tolvaj János megértvén a fatensnek panaszt, hogy ehetnék volna. kivévén egy pogácsát, adta a fatensnek, mellyet kétfelé szegvén felit maga, felit pedig bajtársa megettenek, mellyet mihelyt megettenek volna, mindjárt mindakettőre egyszersmind harmad napig tartó nagy álom egyenlőven érkezett és két hónapig tartó keserves nagy fájdalmakat szenvedtek. Midőn azért a fatens észre vette volna, hogy a fellyebb említett pogácsától volnának rosszul, kérdezvén a pajtását scilicet felelte, hogy Koos Andrásné adta volna neki, már praemittált suspicioi lévén a fatensnek, tehát panaszolván nyavalyáját azon pogácsától, holott egyik sem vétett annak az asszonynak, mért kellett őket annyira megrontani? kire azon Koos Andrásné felelte : csak megcsömörlettetek tőle, meggyógyultok. Mire való

nézve ugyan azon sokszor említett asszony a fatensnek pajtásával együtt italbéli orvosságot adván, meg is gyógyultak. Addendo, quod superest.: a fejére kezét reá tévén az fatens az asszonnyra, hogy azon asszony tiszta sült boszorkány, hitet mer mondani.

2-dus testis consors Steph. Mocsári annor. circiter 40 iurata, examinata fassa est: hogy bizonyos alkalmatossággal az elmúlt nyáron, midőn együtt volt volna a sokszor fentemlített Koos Andrásnéval és Kerekesnével, hallotta mindkettőnek egyaránt szájából, hogy praedikator ur sokat feddődik, úgy mond, már egyszer meg ettik (alias vesztették) de ha többé is fenyegetődzik, vagy gyógyul meg többé, vagy soha sem. 2-o Hallotta Koosnének maga tulajdon szájából, a fatens, hogy minden emberek tőle félnek, jobb szereti ezer forintnál. 3-or ez elmúlt ősszel hallotta, e'fatens a sokszor említett asszonynak a szájából hogy ekkor betegségben lévő Fabian Istvánnak leánya most egyszer meggyógyul, de ennek utána nagyobb eshetik rajta. 4-er mikor beteg volt a fatens, hallotta, Kós Andrásnének szájából, mondotta, mikoron más szegény asszony kötözött volna: debizony soha meg nem gyógyulsz, de ha én kötözlek, meggyógyulsz. És jövén hozzám betegségekben, kértem, hogy kötözzön és nekie megfizetem, és ő arra mondotta: nem kötlek addig be, hanem had menjek Kerekesnéhez, had szóljak egyet vagy kettőt vele. Onnan haza jövén a fatenshez hozott két ujján egy kis zsirt, az mellyel az fatenst megkengette és mingyarást könyvedett a fatens nyavalyájából, úgy tovább is kötöztvén, kenegetvén, förösztvén a fatenst Kós Andrásné meggyógyította keserves nyavalyájából.

3-us testis Joannes Tolvaj annor. circ. 24 iuratus, examinatus fatetur per omnia uti primus testis, hogy az elmúlt tavasszal pükösöd előtt egy héttel együtt amidőn mulattak a fatens fentemlített pajtásával Farkas Mihály házában, a sokszor említett Kós Andrásné küdött maga leányától ezen fatensnek egy pogácsát, melly pogácsát a fentemlített pajtásának adván kétfelé szegtek, felit felit megevéen, kimondhatatlan nagy harmad napig tartó álom és keserves nyavalyák szállottak mind a kettőre, mellyből ugyan a sokszor említett asszony meg is gyógyította őket.

4-tus testis Joh. Mósik annor. circ. 29 iuratus examinatus fatetur: hallotta, a fatens a maga édes anyjától bizonyos alkalmatossággal a midőn a sokszor említett Kós Andrásnak házában lett volna, úgy circ. 8 esztendő tájban való ugyan Kós Andrásé tulajdon gyermekének kezénél látván egy kanalat, midőn kérdés nélkül mondotta a gyermek: ez ugymond az ő vajás kanalok és Szeghalmon minden tehéntől egy egy vajat kell arról adni, nem csak

Szeghalmon, hanem még Debreczenben is. Kire az anyja Kós Andrásné felelte. kutya tagja, mint mászszor talán most is megbolondultál.

5-tus testis Gregorius Rácz annor. circ. 22. iuratus examinatus fassus est, uti testis praecedens. Hallotta Farkas Jánostól, hogy nyilván való boszorkány Kós Andrásné.

6-tus testis vidua Joannis Farkas annor. circ. 40 iurata examinata fassa est: ez előtt circ, ötödik esztendeje itt Szeghalmon lakos Farkas Mihálynak felesége megholt volna, hallotta tulajdon maga szájából Kós Andrásnének a fatens most fentemlített Farkas Mihálynak házában, hogy valamely bizonyos elveszett pénzt Farkas Mihály Kós Andrásné nem kereste volna, tehát a felesége meg nem holt volna.

7-us testis Steph. Kozák annor. circ. 23 iuratus examin. fatetur: hogy ez előtt circ. két esztendeje, szolgálja lévén actualis Tiszteletes Praedicator uramnak, a fatens, melly megnevezett kötés miatt lévő nagy nyavalyában lévén most említett praedikator ur, a fatens midőn a sokszor fent említett Kós Andrásnéval együtt menvén a kertben, Kós Andrásné kérdeven a fatenst, miképpen hogy vagyon praedikator ur? többek között azt beszélte, hogyha Kerekes Péterné nem fecsegett, nem beszéllett volna, kire is nem kevés gyanu volt, elalutt volna, nem predikallott volna többet. Mért feddözik annyit az asszonyokra?

8-us testis Mich. Farkas annor. circ. 40 iurat. exam. fatetur : hogy azelőtt circ. harmadik esztendeje, már feljebb is említett Jakab Miskától hallotta, bizonyosan a fatensnek hogy mondotta Farkas Mihály bátya: Isten engem úgy segéllyen, tiszta kurva boszorkány Kós Andrásné, minthogy paráznságban együtt közösvlén vele, ezen feljebb említett Jakab Miska sok actait látta.

9-us testis consors Michaelis Farkas, annor. circ. 38, iurata exam fassa est: hogy ez előtt harmadik esztendeje, midőn ezen fatenst fentemlített Farkas Mihály Létáról feleségül elhozta volna, együtt lévén a fentemlített Farkas Istvánnéval, Tolvaj Istvánnéval, Ökrös Istvánnéval hallotta tulajdon maga szájából Kós Andrásnének, maga mellyét erősen megütvén: átkozott legyenek mind menynyen földön, ha én reám nem fogta volna a pénzt, egy gombolyag czérnáját, és varró tűjét, ma is élt volna Farkas Mihályné. Hallotta azt is a fatens a fentemlített Jakab Miskától, midőn Gonda Istvánnál szolgált volna, és éjszaka az istállóban feküdt tehát Kós Andrásné kutya képében a lábához feküdt, annak utána realis Kós Andrásné képében mellé feküdt

Jakab Miskának es vele paráználkodván tőle azután elment.

10-us testis vidua Stephani Ökrös annor. eirc. 50 iurata exam. fassa est: a mint a most említett fatens, ugy ezen : hogyha Farkas Mihályné a pénzt reám nem fogta volna, meg nem holt volna. Hallotta azt is a fatens, tudja bizonyosan, hogy ez előtt elmúlt nyáron, midőn a kvartélyosnak a fehér ruhájának megmosattatásán Kis Andrásnéval Farkas Mihályné összeveszett volna, tehát a fatensnek, mint kisebbik leánya szólván Kós Andrásnének, miért kellett az izetlenkedést veszekedést cselekedni. Kire Kós Andrásné felelvén mondotta: várj rá, te kutya, megkeserülöd ezt a veszekedést. Az holott mingyárasd Tolvaj Tstvánék kicsiny csecsemő gyermeke hirtelen kimondhatatlan nagy nyavalyában esvén, hogy az anyjának szemit is majd kivájta, minden vizelleti es ganajlása három hetekig elmaradt, miglen Kós Andrásné sok kérésére meg nem kérelték és meg nem orvosoltatták vele.

11-us testis consors Stephiani Tolvaj annor. circ. 24 iur. exam fassa est: ez előtt két esztendővel, miőn a fatens ide jött volna lakóul, a mint most praecedens tanu vallotta, összeveszven Kós Andrásné Farkas Mihálynéval a fatens csendesítette és pirongatta hogy ne veszekednének. Kós Andrásné pedig a fatenst megfenyegetvén, tehát más nap keserves nagy nyavalyában más fél esztendős fiacskája a fatensnek esett, kívánván vala a fatens tehetsége szerént mint gyermekét orvosoltatni orvosságát nem találta, hanem maga magát ajánlván Kós Andrásné egy napi avatásért és a fatens által lett bizonyos fonál fonásért midőn megfőröszttette, bekötötte itatta volna, circiter három hétre meg is gyógyította.

12-us testis Steph. Nagy annor. circ. 21 iurat. examin fatetur: ezen fatens Gyarmatról egy alkalmatossággal estve haza jöven, az istállóban lefeküdt hanyatta, Kósné képében o da menvén reá s ott gyomrozá a fatenst, melly cselekedetiért a fatens kezét fejére tevén hittel is reá mond ennek utana is, hogy Kósné boszorkány s ő gyomrozta éjszakának idején. El is vitték volt a fatenst karácsony tájban, Tokajon tul is hordozták.

13-us testis consors Stephani Mósik annor. circ. 40 iurata exam. fassa est: a Kós Andrásné házában szőni menvén a fatens. latta a fia felvett egy zsiros kanált és mondotta: ez a kanál bizony a mi vajas kanalunk, ezzel minekünk Szeghalmon minden tehéntől egy vajat kell adni, Debreczenben is, Kire Kósné mondotta: hallgass te kutya, talán most is megbolondultál, mint másszor.

14-tus testis. consors Stephani Máthé annor. circ. 26 iurata exam fassa est: hallotta a fatens Kós Andrásnének szájából, hogyha mind e világ asszonya köti is Kós Istvánt, de bizony neki meg kell halni. 2-do azt is hallotta Kósnének szájából, mikoron Szabó Istókné beteges volt, melly betegségében meg is holt, hogy ő is kötötte Szabó Istvánnét, kérddete tőle: ha nyughatik, nem embertül van; ha nem nyughatik, betegsége csak embertül vagyon. Más nap is oda menván kissé azon beteg asszonyhoz, kérddete: no Kató nyughattálek é? Az beteg mondotta: jaj dehogy nyughattam, de még annál is nehezebben voltam.

15-tus testis Michael Jakab annor. circ. 27 iurat. examin. fatetur: ennek előtte való elmúlt esztendőben, a mikoron az Fatenshez jart Kós Andrásné az Istenért is kérte az Fatens, ne járjon oda, mert megfogják és mind a ketten megromlanak. Kire Kósné felelte: ne féljen a fatens, mert ha mind az egész utczabéli ember reá néz; nem láttyja, ha csak az gunyája hozzá nem ér. 2-do mikor az Fatens Gonda Istvánhoz szegődött szolgál, ottlakván, egy alkalmatossággal Kósné oda menván, a fatensnek szálásáról elindulván Kósné mondotta: no várd meg, mert ezt bizony harmadnap mulva megtromfolom. És mikoron az harmadnap betölt volna, az lába uján támadott a fatensnek egy pokolvar, ki miatt nehezen járhatott, melly dolgáért Kósnét a fatens megfenygetvén ilyenképpen: te Kósné az lábomat meggyógyítsd, mert bizony te dolgoz, hogyha meg nem gyógyítasz, az házadba égetlek. Kire felelvén Kósné: ne féljen, mert semmi gondja nem leszen, harmadnap mulva csakhogy mingyarást emberré kiáltotok. Melly ígérete szerént Kósnének a fatens lába harmadnapra meg is gyógyult. 3-od Láttá világosan a fatens az istállóban feküdvén, a kertjének hágcsóján Kósné bement kutya képében és ment az istállónak ajtajába. A kutya elébb menván megállott, a fatens pedig sietséggel ki futván, már akkor személy szerént Kós Andrásné volt, az nádfal mellett állván, kérddvén tőle az fatens, hová lón az a kutya? Kósné felelé: nem volt bizony itt semmi kutya! Mellyre a fatens felelvén: ha nem volt, hát bizony te jöttél be az hágcsón, te bizony tiszta boszorkány vagy. Melly cselekedetit Kósnének a fatens látván hitivel kész jövendőben is comprobálni, hogy Kósné tiszta sült boszorkány.

16-us testis consors Stephani Pap annor circ. 30 iurata exam fassa est: ezen fatens hallotta Kósnének tulajdon szájából: hiában vallatják az boszorkányt, mert bizony semmit nem vall haragjában. Ezt is hallotta Kósnének szájából az fatens a midón reája esküttenek: ha másféle fényes halál volna, a mellyben egy perczentésben elmulnék élete, el nem menne de ez irtóztató halál elől elébb áll. Hallotta

ezt is Kósnének szájából: ha ő fél, hogy baja leszen, mind Szombatiné, mind Kerekes Petiné, mind Fejesné félhetnek.

17-us testis consors Stephani Szőke, annor. circ. 52 iurata exam fassa est: ezen fatens hallotta Kós Andrásnének szájából, hogy mondotta Szabó Andrást is eleget kötözi Kerekes Péterné, csinált neki, a mit csinált, mert a leányát megcsufolta, azért cselekedte is ő immár azért nem tud vele semmit tenni.

18-us testis Steph. Mósik annor. circ. 24 iuratus exam. fassus est: ennek előtte mint egy három esztendővel az fatens beteg lévén, hozzája ment Kósné Kerekesné, sokat kényszerítették, hogy esküdjék hozzájuk, legyen boszorkány, ugyan csak nem leszen pokolban nagyobb jutalma, mint ez világi ros cselekedetet megcselekeszi, csak egy jutalma leszen pokolban. De az fatens azt mondotta hogy nem leszen s nem esküszik ő, mert hiszi az Istent, hogy irgalmas kegyelmes leszen nekie. Ugyancsak elvitték az fatenst véllek, hol Debreczemen, hol török országra kocsisnak, hat fekete ló mellé és onnan drága jószágokat, angliakat hoztak és az Kerekesné kamarájában rakták be. A mikor érkeztek, a fatensnek kocsiságaért hol egy tallért, hol pedig aranyat adtak, de az fatenstől pénze mellyet neki adtak, csak elveszett. Nappal osztán a fatens oda ment nézni s pénzt keresni, az hová rakták az jószágot, de sem pénzét, sem azon jószágban, a mellyet hoztak semmit nem lelt. Melly cselekedetért az fatens fejére teszi kezét, jövendőben is meri hitivel mondani, hogy mind Kósné mind Kerekesné nyilván való boszorkány. A fatensnek füle is akoron romlott el, mert olyan sebesen jártak, valamint az golyóbis, és azon sebesen járásnak szele miatt dugódott be a füle.

NÉHÁNY BÉKÉS MEGYEI TELEPÜLÉS
LEÍRÁSA
HAAN LAJOS BÉKÉS VÁRMEGYE HAJDANA
CÍMŰ KÖNYVÉBŐL

Bucsa.

Most pusztá Füzesgyarmat szomszédságában. Hajdan falu volt s a körösladányi Nadányiak birták. Nevezetesen midőn 1412 eszt. Garai Miklós nádor Békés falu mellett a szokott nyolczados törvényszéket tartotta, a megye tisztikara egyező nyilatkozata szerint Bucsa falu és az ahoz tartozó Keszegeztő, Szőlős sziget, Apavára Nadányi László ősi birtokául elismertetett s Lászlónak erről a hivatalos elismerés gyűlésileg kiadatott. Az 1446 eszt. ecsegi határjárásban Bucsa szintén ugy fordul elő, mint a Nadányiak faluja. 1479 eszt. már Bucsat a Kismariai család

kezén találjuk, nevezetesen birta azt Kismariai Kis Lukács fia Lukács*) de az ez évben Bathory István országbíró urai előtt kötött egyeség levélből kiteszik, hogy a Nadányiakat és közösen illette az a Kismariaiakkal együtt. 1561 eszt. Bucsának földesurai voltak:

Nadányi Mihály*

birt: 9 portát

fizetett: 9 ft 90 den. adót

Bánrévy Péter**

birt: 10 portát

fizetett: 11 ft adót

Hogy mikor pusztult el Bucsá, azt homály fedi. A régi falunak nyomait mutatják azon régi, mély kutak, melyek szárazság idején a Berettyó medrében még most is meglátszanak s melyek még Bucsának őslakosai által ásattak. Rá akadtak e kutakra a fűzesgyarmatiak, midőn az 1794/5 eszt. nagy szárazság idején magok is a Berettyó medrében kutakat kezdtek ásni s ezen régi, bedőlt kutakból hordódarabokat, vas fazékokat, a bronzokat húzgálták ki.

*) Ugyanazon Kismariai Lukács lehetett ez, ki 1514. eszt. a Dózsa elleni háboruban Temesvár alatt Zápolya János seregének jobb szárnyát vezérelte.

**) Banrévi Péter Gyula várában volt hadnagy Kerecsényi László idejében s ugyanott, a vár vivása közben, a betörni akaró török által megsebesítettett, de ezen sebéből csakhamar felgyógyult

Harang.

Fűzes-Gyarmat közelében fekvő két pusztá, melyek egyike most kis, másika nagy Harangnak nevezetik, a régi okmányokban pedig belső és külső Harang név alatt fordulnak elő. Ez azt mutatja hogy itt hajdan két falu állott. Mindkettőt birta a hasonnevű család.

1461 eszt. a Maróthyak porében mint szomszéd tanuskodott endrődi Harangi Antal.

1483 eszt. midőn Mátyás király meghagyta a jászói Conventnek, hogy vizsgálja meg, mennyiben van joga Perényi János nejének szül. Csáky Magdolnának Iraz, Szeghalom, Csökmő és Bökény nevű birtokokhoz, kir. embernek volt kinevezve, Belsőharangi Balás.

1487 eszt. midőn a váradi káptalan Nadányi Jóbnak **Bucsá** nevű birtokán határjárást eszközölt, jelen voltak mint tanúk és szomszédok Belsőharangi Kelemér Péter, Belsőharangi Imre mester, Pál és Boldizsár Jakabnak fiai, Külsőharangi Kelemen és György, Oszvaldnak fiai.

1492 eszt. midőn Ulászló kir. meghagyása folytán a leleszi Convent azon erőszakoskodást vizsgálta, melyet Csáky Mihály a váradi káptalannak szeghal-

mi birtokán és jobbágyain elkövetett, kir. ember volt Harangi Pál.

Az 1560 eszt. vármegyei öszveírásban előfordul Harangi László, mint Békésvármegyének akkori szolgabírája. Ugyanakkor birták kis Harangot Nadányi Mihály és László.

1572 eszt. midőn az esztergomi káptalan Bajomi Sofiát Környe és Dancsháza birtokába törvényesen bevezette, kir. emberek voltak Harangi János, kisharangi Szeghy Márton, László és István.

A falu még 1612 eszt. fenállott, s azok közzé tartozott melyek Halul bég jegyzéke szerint 21 év óta nem fizették meg adójukat a török császárnak. Lásd m. tört. tár II. 213. Váloszinüleg már akkor pusztuló félben volt s nem sokára teljesen el is pusztult.

Ugyálszik, hogy a Harangi családnak fi ágon a XVI. század végén magva szakadt, s a családba beházasodott Vasváryak és Szeghyek örökölték a Harangi birtokokat. Vagy pedig, a mire szintén elég példa van, a Harangiak Vasváry és Szeghy nevet vettek föl. Mert 1715 eszt. Vasváry István és Szegi Ferencz és Gáspár visszakövetelték, mint tulajdonukat, Nagyharangot, Bélmegyert és Pázmánt, de valószínűleg e jógáikat beigazolni nem tudták, mert nincs nyoma, hogy vagy a fiskus, vagy Harruckern által kielégítették volna.

Himesegyház.

Hogy valaha templommal ellátott falu volt, mutatja a nevéhez ragasztott "egyház" szó. Még pedig ékes temploma lehetett, mert a régi magyar nyelvben a "himes" szó annyit jelent, mint ékes, czifra, e szerint Himesegyház annyí, mint: Czifratemplom. Feküdt valaha Ecseg és **Bucsá** mellett. Ma már talán neve sem létezik, legalább az azon tájról velem közlött helynevek közt sehol nem találom.

Midőn 1326 eszt. a budai káptalan a csudaballai határt járta, Himesegyház mint Csudaballához szomszéd falu említették. Már 1527 eszt. pusztá volt s Kinizsi Pálnak özvegye, Magyar Benigna birta. Lásd Jászay m. nemzet napjai II. 377.

Már 1770 eszt. csak csekély pusztá rész volt s a váradi Paulinusok tartottak hozzá jogot s fel is szólították Harruckern Ferenczet, mint kinek e birtok is a többivel adományoztatott, a barátságos egyeségre, de sikertelenül, mert jogigényeiket beigazolni nem tudták. Már ekkor Himesd név alatt fordul elő.

Póhalom.

Azon öt faluknak egyike, melyek hajdan a mostani gyomai határterületen léteztek s melyeket 1705 év táján a rácság elpusztított. A falu helye még most is meglátszik.

Ősi birtoka volt a kőrösladányi Nadányiaknak. 1479 eszt. birtokos ura volt Nadányi Mihály, Márknak fia s akkor még kiskorú Lászlónak atyja, testvére pedig Miklósnak, kinek leánya Ilona kismariai Kis Lukácshoz ment férjhez s ezzel három, egyidőben élt Lukács nevű fiakat szült. A legöregebbnek egyik leánya Agata Tordai Andrásához, másik leánya Ilona Artandy Balásához ment férjhez, minélfogva Nadányi Mihály 1479 eszt. nádori meghagyás folytán kénytelen volt a Kismariai családhelieket a hozományra és a jegyajándékra nézve Nadány, két Gyarmat, Gyéres, Kovácsi, Póhalom, Méhes, Siveltő, **Bucsá**, Barsa és Boldogasszony teleke nevű birtokból kielégíteni.

Részlet Harruckern báró részére adományozott területekről szóló fejezetből

Harruckern nem is késett a beigtatással. Bezerédy József királyi és Návay János váradi kánonok, káptalani emberek 1723. eszt. aug. 10. és követk. napjain vezették őt be a helyszínén terjedelmes birtokába. Nem történt ez ellenmondás nélkül azok részéről, kik e birtokok egyikéhez vagy másikához igényt tartottak. Mindjárt ott, a hely színén ellene mondtak a beigtatásnak gróf Károlyiak a bődi tisztai révre, továbbá Héked, Derekegyháza és Szegvár, Keglevics József és Gábor, Héked, Szent-Péter, Szümege, Szent-Miklós-Teleke, Szent-Mihály-Teleke, szendrői Török Antal Félhalom, Ladány, Palota, Lele, Orosháza, Szőke János Simára nézve, Nadányi Miklós a kőrösladányi Nadányiak nevében általánosán, kistrédei Rédey László, Adám Sándor és Ferencz, Öcsöd, Bélmegyer és Ösvényre nézve. Továbbá a törvényes harmincz nap alatt a n.-váradi káptalan elébe beadák ellenmondásaikat: ványai Szőke Mihály Gyarmat, Bálkány, Mágor, Kis-Károly és Sima, gróf Gyulay Ferencz Gyula és ahoz tartozó birtokrészek, a n.-váradi káptalan Szeghalomra, Frater István Csejt, Félhalom, Harangos, Szénás és Décsére, Nadányi Miklós K. Ladány, Szeghalom, Gyarmat, Pázmán, Póhalom, **Bucsá**; Ványa mezővárosa nevében Tóth Gergely és Szitás János Ege és Póhalom, báró Kemény László Szentestre nézve, végre Komjati Pál általánosán a maga és Nadányi család nevében. Ennek következtében igénypörök támasztattak a fiskus és ennek adománnyosa, Harruckern ellen. Némely családok, miután családi okmányaik a hosszas háboruk alatt elvesztek, nem tudván igazolni igényeiket, mindjárt az első forumon kereseteiktől elmozdítottak. Ilyen volt többek közt a Nadányi család. Mások jogigényeiket törvényesen igazolták. Ezeket vagy a fiskus kénytelen volt másutt kielégíteni, vagy pedig Harruckern bizonyos összegek lefizetése által kármentesítette.

Bucsára vonatkozó részletek Gacsári István: Füzegyarmati krónika (1838) című könyvéből:

Elpusztult helységek, vagy legalább azoknak fennmaradt neveik és jeleik a határban és akörül. Sok apró helység volt itt hajdan, amint a traditio tartja. Így példának okáért:

e) **Bucsá**, melyről az a hír, hogy ez régen nagy népes helység volt, ami hihető csak abból is, hogy ennek igen nagy telekje van. De akár nagy, akár kicsiny volt, bizonyos, hogy helység volt, onnan, hogy itt a Berettyó árkában vagy medrében nagy szárazságok alkalmával igen régi és mély kutak találtak, melyeket bizonyosan a bucsai lakosok ástak és készítették. Ugyanezt erősíti egy az uradalmi perben előforduló asszonynak azon vallomása, hogy őt bucsára vitték mint menyasszonyt és Szőlőszigeti bor volt lakodalmában, hol még máig is találtak szőlőfák a réten. Mikor pusztulhatott el el bizonyosan nem tudhatni, hihető akkor, mikor Gyarmat 1660-ban Szejdi Ahmát basa törökjei és tatárjai által, vagy ég hihetőbb 1700-nak az elején a Rákóczinak zenebonájakor felzendült rácság által, mivel az emberek a rácoknak ide Bucsára, marháknaklopása és gulyáknak elhajtása végett való járásaikról és beütéseikről beszélnek. – Bucsá most ezidő szerint közös legelő. Van rajta a méltóságos uradalomnak szép majorsága, több gazdasági épülettel, egy tisztli lakkal, béreseknak és egyéb cselédeknek házaival. Van ezek számára egy lisztmalom is és a Berettyó túlsó partján egy csapszék. Most már ebben az esztendőben maguktól egy oskolát is állítottak, melyben 20 gyermek vesz tanítást egy maguktól fogadott tanító alatt. A tanító neve Kóti Gábor, ki hazánkfia és már ez előtt több helyeken viselt tanítóságot.

XI.

7. **Füzesei:** erdő a határban nincs, hanem a communitásnak van egy füzese, Macskás és Dágó szigeteken, közel a városhoz, a Rét szélén. Bucsán kezd az uradalom ültetni makkerdőt, hogy minő sikerrel, azt az idő fogja megmutatni.

8. **Folyó vizei:** A Berettyó folyó vize napkeletről északnak lefelé nyugatra határozza; ott fordulván délre Bucsán, a határán keresztül folyik. Ebből délnak fokok, erek, és derekák jönnek ki, ilyenek: a Csuka-dere, Csonka-ér vagy Csokér és Józsi fok, mely kettő egy és a város napkeleti részén folyik el; a Józsi-fok délre is elkanyarodván, ahol rajta a Nagytutca végén kőhíd épült; a Nagyér, mely a várost keresztül hasítja (már ugyan el van töltve és csak kanális formában látható, úsztató és folyás) az úsztatón keresztül is egy törtött gát, hol azelőtt híd

volt, Dágó-derék, Macskás-ér, Kettős-ér, Jány-ér, Kert-alatt-való, halád, Ösvény-derék, Kónyafok, Monostor-derék, Kecskés-ér, Antal-ér, Töviskes-ér, Bucsán-túl.

A Hortobágy vize isitt a Bucsai-pusztán szakad a Berettyóba, Nagy- és Kis-Hortobágy név alatt. –

Kanális van egy Bucsán, mintegy 2000 ölnyi hosszúságú és három ölnyi szélességű, szárazon vive a Sárréte közepére, az úgy neveztetett Nagy- és Kis-Halás álló tavakba felirtva, a vizeknek hamarábbi lefolyása végett.”

„A vizeket árendába birják a halászok, kik mikor az idő szolgál, szerencsés halászatokat is tesznek. Nagy-Váradra szállítván a fogott halakat; télen által pedig a Nagy-Sárrétében nagyobb-kisebb szerencsével csikásznak: ez a fogdosás is többnyire Nagy-Váradra kerül. Bucsán a Berettyóban rákot is néha keveset fognak; tavasszal és nyár elején pedig teknős békák számosan foghatók. A nadályok keresgetése is magas árukhoz képest nagy divatban van.”

A török háborúbeli (1787-1790) havas telek után csakhamar, 1790-től fogva kezdődnek a nagy szárazságok; kivált pedig az 1794. és 1795. esztendőben ily sokra hágott ez, hogy ivóvíz nem lévén sehol, a marhák számára a bucsai major alatt lévő Berettyó árkában kellett kutakat ásni és ekkor történt az, amiről oda feljebb is emlékeztem Bucsa leírásában, hogy az ásás közben 3 kútra találtak a Berettyó fenekén, de amelyről nem emlékezett senki az akkor élők közül „*Mikor csinálhatták, vagy mikor készíthették azokat? – ahonnan úgy okoskodhattunk, hogy még a régi bucsai lakosok által készítették azok.*” A kutak hordókból voltak csinálva, kettőt ki tudtak tisztítani és azokban vasfazekakat és vederre való vasabroncsokat találtak, de a harmadikat a kiállhatatlan hidegség miatt ki nem tisztíthatván abba hagyták. Idehaza a helységben is, az ivóvíz dolgában oly nagy szorultság volt, (nem lévén még akkor ivókutak, mint most) hogy a rétségeken szerte a láplyukakat kellett keresniök és csak azokból kaphattak magoknak messziről ivóvizet. Ezen szárazságokban is azonban itt a rétes helyeken termett elég takarmány, úgy hogy Szentestről és más vidéki helyekről széltire jöttek ide akkor marhákat teleltetni.

RÉSUMÉ

Translated by René Bonnerjea

Bucsa is a small settlement near the Great Plain in County Békés. The settlement figures already in documents dating back to 1321 – which proves that it has been inhabited for a very long time. Over the centuries it was a muddy marshland.

The first magyar settlers chose this region because of its opulent pasture land and its abundance of rich plants and wild game. This was to be their new homeland. It formed a readily defensible area protected by the Carpathian chain of mountains – whereas it had become evident that the steppes around the Ethel River were beginning to dry out. The Hungarians who had been living a nomadic life, at last decided that it was wiser to settle in the Carpathian Basin with their livestock of several million cattle that were constantly hungry.

In their nomadic life not only cattle breeding and hunting but also fishing was of great importance. The ancient marsh hunters and fishermen obtained their food from the waters. Therefore a knowledge of the rivers and of fishing methods could be put to good use along the River Tisza, that is to say in the marshy region of the lowlands. Over the centuries this region was an important location for obtaining food and for defence. Naturally this was also the case with Bucsa where this particular environment resulted in a specially adapted form of life.

Bucsa – as a settlement – in fact came into existence as a conglomeration of farmsteads located on separate islands. They had their own church which proves that it was also a focal point from the point of view of religion. Although the occupying Turks burnt the church down on several occasions, the inhabitants of Bucsa always rebuilt it. Towards the end of the 1800s – when the marshes had been drained – the inhabitants settled in their present territory and have been living there ever since.

The people of this area had to face many difficulties. In fact, if we examine the history of the Hungarian settlements, one may say that the situation there was a miniature of what was happening all over Hungary. Whether we consider the Turkish period or the later internal struggles of our country the most

humiliating decision was the Trianon Treaty imposed on us by Europe.

Our vitality is best proved by the fact that we have always been able to rise above humiliation and oppression. By our work we can be taken as a model for the whole world.

Our book deals with this small community, which gives us a picture of the people living here, with the help of reliable documents. We can read in it all about the formation of the settlement, its religious life, the beginning of education, its industrialisation and the development of its agriculture. The text is enhanced by many photographs and documents. We also make the acquaintance of the old inhabitants of Bucsa.

The people living here talk about their lives, their trials and tribulations and their pleasures. We also get to know the various buildings of Bucsa, the everyday life of the workers and the tombstones with their inscriptions in the cemetery. The book also contains material on the history of culture and sport in Bucsa. It covers material about the village written by other authors.

The authenticity of its contents is supported by material from birth and death registrations and also from church registrations. The original documents referring to Bucsa are to be found at the end of this book so that future researchers can make use of it in the course of their work.

My book, on the local history of Bucsa, is about a poor settlement and demonstrates to Europe that it is possible to live and to work even in a country which the Great Powers have "chopped down" to one third of its original size. The Magyars were always proud of their deeds in defending the weak – as for instance, defending Europe against the Turks – even if they have received no credit for it to this very day.

It is not the name but the deeds of a nation that make it great.

*Endre Biró
Knight of Hungarian Culture*

RÉSUMÉ

Traduit du hongrois par René Bonnerjea

Bucsa est un petit village dans les environs de la Grande Plaine, Comitat Békés. Le fait qu'il figure dans des documents datant de 1321 prouve que cette région était habitée depuis très longtemps. Depuis des siècles c'était un parage marécageux.

Les Hongrois occupant leur patrie nouvelle avaient choisi cette région à cause de son terrain pâturable, l'abondance d'une végétation riche et de gibier. Leur nouvelle patrie leur offrait une ligne de défense derrière la chaîne des Carpathes, tandis que les steppes à l'entour de la rivière Ethel étaient en procès de se dessécher. Les Magyars, qui étaient des nomades, se décidèrent finalement à s'établir dans le Bassin Carpatien, plus facile à défendre, avec leur stock d'animaux domestiques en millions et toujours affamés.

En leur vie nomade, non seulement l'élevage du bétail, mais aussi la pêche jouait un rôle important. Les anciens chasseurs marécageux et les pêcheurs obtenaient leur nourriture des eaux. La connaissance approfondie des rivières et des méthodes de pêche étaient très utiles pour eux le long de la rivière Tisza, c'est à dire dans les régions marécageuses de la Grande Plaine. A travers les siècles cette région était de prime importance pour eux du point de vue de la nourriture et de la défense. Cela en était aussi le cas avec le village de Bucsa et a résulté en l'adoption d'une forme de vie spéciale.

Bucsa – comme un établissement – au fait, a été formé par la réunion de plusieurs fermes situées sur des îles. Les habitants avaient leur église à eux, ce qui prouve que c'était un centre d'importance du point de vue de la religion. Malgré que les Turks avaient brûlée l'église plusieurs fois, les habitants de Bucsa l'ont toujours rebâtie. Vers la fin de 1800 – quand les marécages ont été drainés – les habitants se sont établis en leur territoire d'à présent où ils vivent depuis ce temps-là.

Les habitants de cette région ont dû faire face à maintes difficultés. Le fait est que, si l'on examine l'histoire des établissements hongrois, on peut constater que la situation à Bucsa était, en miniature, la même que dans toute la Hongrie. Si l'on réfléchit sur la période turque ou sur les luttes intestinales de notre pays, on doit constater que la décision la plus humiliante pour nous, était incorporée dans le Traité de Trianon.

Notre force vitale est éloquemment démontrée par le fait que nous avons toujours pu surmonter l'humiliation et l'oppression. Par notre travail assidu, on peut nous prendre comme un bon exemple – pour le monde tout entier.

Dans ce livre il s'agit d'une petite communauté qui nous donne une image des gens qui y habitent, basée sur des documents dignes de confiance. On y lit l'histoire de sa fondation, son établissement, sa vie religieuse, et le commencement de l'éducation, de l'industrialisation et du développement agricole de ce lieu. Le texte est embelli par beaucoup de photographies et de documents originaux. Ici, nous rencontrons les anciens habitants de Bucsa.

Les gens de ce village nous parlent de leur vie, de leurs problèmes et de leurs plaisirs. Il contient aussi une description des bâtiments importants de Bucsa, la vie quotidienne des travailleurs, et aussi les monuments, tombaux et leurs inscriptions, tant bien que beaucoup d'informations sur l'histoire de la culture et des sports à Bucsa, de même que des descriptions d'autres écrivains.

L'authenticité du contenu de ce livre est garantie par la présentation de données tirées des registres officiels.

Ce livre est basé sur les registres ecclésiastiques – ce qui de même prouve leur authenticité. Les documents originaux par rapport à Bucsa se trouvent à la fin de l'œuvre, de sorte que les chercheurs à venir peuvent les y puiser au cours de leur travail de recherche.

Dans ce livre sur l'histoire locale de Bucsa il s'agit d'une pauvre communauté et démontre à l'Europe entière qu'il est possible de vivre et de travailler même dans un pays que les Grands Pouvoirs ont "découpé" et réduit à un tiers de sa dimension. Les Magyars ont toujours été très fiers de leur exploits en défendant les faibles – comme par exemple, leur lutte pour défendre l'Europe contre l'invasion turque – malgré qu'ils aient reçu peu de remerciement, même aujourd'hui.

Endre Biró

Chevalier de la Culture hongrois

Zusammenfassung

Übersetzt von Fenyödi Ágnes

Bucsa ist ein kleines Dorf in der Nähe der Hortobágy, zu finden ist es im Komitat „Békés“. Unterlagen aus dem Jahr 1321 beweisen, dass diese Gegend schon lange bewohnt ist. Über Jahrhunderte hinweg war dieses Gebiet mooriges Gelände.

Die ersten Bewohner wählten diese Region gerade deshalb, weil es eine üppige Vegetation und Tierwelt bot. Die Hügelketten der Karpaten schützten die neue Heimat. Folgen der Austrocknung des Etel-Beckens waren spürbar. Die Bevölkerung gewöhnte sich an das Nomadenleben. Mit den immer hungriger werdenden Tieren, ließen sie sich im besser geschützten Karpatenbecken nieder.

In ihrem Leben hat nicht nur die Tierhaltung sondern auch die Fischerei große Bedeutung gewonnen. Die Fischer waren große Meister ihres Faches. Das Kennen der Gewässer und das Wissen über den Fischfang, war vor allem auf die Gegend an der Theiss gerichtet, also auf dem moorigen „Alföld“. Unsere Urahnen nutzten diese Region. Über Jahrhunderte war neben dem Bestreiten des Lebensunterhaltes, der Schutz der Region wichtig, so natürlich auch in Bucsa. Diese spezielle Gegend hat eine eigene Lebenseinstellung gewonnen.

Bucsa ist eigentlich ein aus vielen Inseln und kleinen Gehöften entstandenes Dorf. Die Kirche mit ihrer Religion hat eine wichtige Stellung eingenommen. Die Türken haben die Kirche während der Besetzung mehrmals niedergebrannt. Die Einwohner von Bucsa haben sie jedoch immer wieder aufgebaut.

Gegen Ende des 18. Jahrhunderts, nach der Trockenlegung der Moore, sind die Menschen hierher gezogen und leben seither an diesem Ort. Die Bevölkerung hatte mit vielen Schwierigkeiten zu kämpfen, bis sie hier leben konnte. Wenn man die Geschichte verfolgt, sieht man, dass es der gesamten Ungarischen Geschichte entspricht. Egal, ob wir die Türkenkriege betrachten oder die inländischen Kriege, Weltkriege oder die nicht sehr lobenswerte „Trianon“. Die Geschehnisse haben bis heute ihre Spuren hinterlassen.

Der Wille hier zu Leben wird dadurch bewiesen, dass sie sich immer wieder gegen Widrigkeiten durchgesetzt haben. Mit ihrer Arbeit können sie sich vor dem ganzen Land, wenn nicht vor der ganzen Welt zeigen.

Das Werk erzählt von dieser kleinen Gemeinschaft. Wir können über den Aufbau, das Leben, die Bildung, das Handwerk und die Landwirtschaft lesen. Viele Photographien und Dokumente machen das ganze noch interessanter. Im Buch finden wir auch einiges über den Adel der Region.

Die hier lebenden Menschen, erzählen über ihr Leben, ihre Versuche und Erfolge. Im Buch lesen wir über die Bauten und die tägliche Arbeit. Selbst die Grabsteine auf dem Friedhof erzählen eine Geschichte. Ebenso lernen wir etwas über die Kultur und den Sport kennen.

Das Werk enthält auch Texte von anderen Schriftstellern, welche über Bucsa geschrieben haben. Der Inhalt des Buches stützt sich auf kirchliche Taufurkunden. Somit ist auch die Glaubwürdigkeit bewiesen.

Eine Liste, mit von Bucsa stammenden, beglaubigten Dokumenten, ist am Ende der Lektüre aufgeführt, so dass die Forscher diese verwenden können.

Diese von Bucsa handelnde Ausgabe, zeigt eine arme Landschaft, die Europa beweist, dass das Leben und Arbeiten auch in einem Land möglich ist, welches auf einen Drittel verkleinert worden ist.

Die Ungarn waren immer stolz auf ihre Taten. Sie haben die Schwächeren immer beschützt – so zum Beispiel Europa vor den Türken – auch wenn sie keinen Dank dafür erhalten haben – bis zum heutigen Tag.

Nicht der Name macht eine Nation groß, sondern die Taten.

Endre Biró

TARTALOM

Lectori salutem.....	5
----------------------	---

1

Bucsei települések.....	8
Település a Sárrét szélén.....	10
Bucsa története.....	14
Mesélő térképek.....	20
Bucsa, a település.....	27
Hidak.....	31
Pásztorok, juhászok, cselédek.....	33
Hámszárító	

2

Hitélet Bucsán.....	38
A bucsai katolikus hitélet dokumentumai 1821-1848.....	39
Katolikus hitélet Bucsán I.....	49
Egyház és művelődés.....	53
Historia Domus Christi in Bucsa.....	54
Jézus Szíve katolikus templom.....	62
Oltárkép, keresztelőkút, stációk, szentek szobrai.....	66
A templomépítő Széchenyi testvérek.....	71
Református hitélet.....	76
A református templom és építője.....	90
Anyakönyvi kutatás.....	97

3

Az iskolai oktatás kezdete.....	104
Oktatás Bucsán.....	109
Iskolaépületek.....	117
Osztályképek.....	123

4

Iparosok, kézművesek Bucsán.....	146
A Farkasinszki és a Koczka család.....	155
A bucsai gépész és családja.....	159
A lóré.....	165
Trézing József a bucsai molnár.....	168
A Lamy testvérek malma Bucsán.....	169
Tanyavilág – gazdálkodás.....	174

5

A kisbíró és a postás.....	182
Pecsétek, dokumentumok.....	184
Aláírások, szignók.....	191
Igazolványok, oklevelek.....	193
Lakosság.....	199
ONCSA-házak és segélyezés.....	203
Kastélyok – majorok.....	205
Fould Jenő és Springer Mária.....	209

Nyelvében él a nemzet	212
Esküvők	215
Temető, temetések	219
Építések – rombolások	227
Táblák, emlékek	230
Főtér	231
Bioház és székelykapu	235
Szabadidő, szórakozás, kultúra	237
Sport	242

6

1848 Békés megyében és Bucsán	248
Háborúk – emberi sorsok	252
Háborúk – és következményeik	261
Hét német katona – és a többiek	264
Emlékmű	268

7

Mészáros Sándor	272
Deák néni és Emi lánya	275
Cina Sándor	278
Bányai Kálmán	280
Pell, Pélli, Pléli	283
Jakab József és Nagy Teréz	284
Z. Nagy János	287
Anyakönyvi bejegyzések	289

8

Lamy Béla naplója	298
Tenyei Gyula írása	306
R. Törzsök Erika: Bucsa – szegénység egy magyar faluban	354
Balogh István: Falunk öregjeinek meséi a népművészet határán	362
Sárándi József: Lábjegyzet történelmi idők értelmezéséhez	376
Erdei-Szabó István: Akár a vakond	377
Erdei-Szabó István: Öregapám kútjai	378
Erdei-Szabó István: Állapottörédék XLVIII.	378
Timár Mihály: Szerény kis adalék Bucsa történetéhez	379
Tömöry Márta: Bucsai emlékek	380

9

Furcsa emberek	386
Leveledzések	389
Oklevelek	426

Irodalomjegyzék	438
Résumé	439
Rèsumè	440
Zusammenfassung	441

Aki a múltját nem ismeri, az nem érdemli meg a jövőt se. Ez vezérelt akkor, amikor elkezdtem családom régmúlt eseményeit felkutatni, a rokon szálakat megismerni. Érdekelt az is, milyen környezetben éltek, milyen emberekkel voltak kapcsolatban, tevékenységükkel hogyan járultak hozzá a közösség fejlődéséhez.

Békés megyéhez apai ágon kötődöm, hiszen a Biró család Békéscsabán, Dobozon, és Csanádapácán élt. Bucsa viszont a feleségem rokonsága – a Mészáros és a Vida család – által került kíváncsiságom célpontjába.

A személyes beszélgetésekkel párhuzamosan a településre vonatkozó okiratok és anyakönyvek segítettek munkámat. Arra törekedtem, hogy írásaim középpontjában mindig az itt élő emberek legyenek – és személyes tárgyakkal, emlékekkel színesítsem írásaimat. Sok fényképpel, dokumentummal, és a még élő idős emberek visszaemlékezéseivel próbáltam hitelesebbé tenni kutatásaimat. Szerettem volna, ha minden olyan írás olvasható a könyvben, ami eddig Bucsaról íródott. Így a tanulmányok olvasásakor más-más szemszögből pillanthatunk bele a falu mindennapjaiba.

Megismerhetjük a falu kulturális életének kezdeteit, a közigazgatás helyi vonatkozású problémáit. Olvashatunk a helyi sport-életéről, a régi idők kulturális rendezvényeiről. A könyv bemutatja a falu fejlődését – az itt működött iparosokon keresztül. Láthatjuk a épülő-szépülő községet a közigazgatásban nélkülözhetetlen épületek bemutatásával. Az 1800-as évek végén és az 1900-as évek elején Bucsan élő és dolgozó emberek is megtalálhatók benne szakmák, foglalkozások, beosztások szerinti felsorolásban. A könyvben szereplő képeken láthatjuk a falu építészeti, és népművészeti szempontból érdekes házait, oromzatait, a családi fotókon pedig az akkori divatot. A fényképek kapcsolatot teremtenek a múlt és a jelen között. Az itt élt emberek mindennapjait leginkább a fellelt dokumentumok és eredeti iratok alapján ismerhetjük meg, – ezáltal válik igazán érdekessé ez a könyv.

Ajánlom mindazoknak, akik szeretik környezetüket, akik meg szeretnék ismerni szűkebb hazájukat, akiket érdekel a régmúlt és a közelmúlt. Ajánlom azoknak akik szeretik Bucsát és azoknak is, akik még nem ismerik.

Biró Endre

